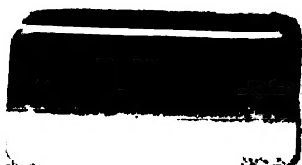

KVĚTY.

Redaktor básní a původní krásné prósy, zároveň vydavatel

SVATOPLUK ČECH.

Redaktor článků poučných a překladů krásné prósy

Dr. SERVÁC HELLER.

Majitel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK XV.

KNIHA XXX.

PRVNÍ POLOLETÍ.

„Květy“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásilkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: „Květy“ v Praze, Senovážné náměstí 978-II.

V PRAZE.

TISK A PAPÍR ALOISA WIESNERA.

1893.

OBSAH.

Vyobrazení: Z obrazů Murillových: Svatá rodina s ptáčkem. Děvče s pomeranči. Sv. Antonín, jemuž se zjevuje Jezulátko. Chlapci pojídající meloun. Narození P. Marie. Madonna se zrcadlem. Vyučování P. Marie. Ukřižování sv Ondřeje Sv. František de Paula. — Podobizna Murillova. — K studii „O zbraních" (118 vyobrazení). — Z obrazů Rembrandtových: Dáma s vějířem. Saskia (2 vyobrazení) Minerva. Vlastní podobizna. — Z obrazů Velazquezových: Dáma s vejířem. Bacchus čili „Pijáci". Vodák sevillský. Vévoda František z Este. Vlastní podobizna. Korunování P. Marie. — Profil Kimberleyského důlu na démanty.

Strach.

Řež titanů a bohů strašlivá
již byla u konce. Na mračný trůn
sed Otec světla, vítěz velebný;
pláň Thessalie celou přehlížel,
kde mrtvých těl se hory kupily,
kde prchajících zbytky poslední
jak mraků chumáč, které bičuje
na západ vichr, unikaly v šer.
Byl spokojen a jestli v myšlénkách
svou ambrosickou zatřás kadeří,
to dozvuk byl jen hromů tichnoucích,
v němž jako ve snu zatřásla se zem.
Vše přehlížel, vše počítal a snil.
Vše viděl, jednoho jen neviděl,
jenž unik z této řeže zoufalé,
po jejímž boluplném výsledku
v tmu děti Gaiy byly spoutány
v svor démantný a uvrženy v sluj
a navalena na ně spousta hor.
To Japetus byl, raněn bleskem v plec
jen ze strany, pad v prvním útoku,
však bitvy spleť když dál se šinula,
sám zůstal polomrtev na pláni.
Pak přišel k sobě. Plaše rozhled se
a chytnuv stín, jenž z blízkých hvozdů naň
se hrnul, za svou záclonu a plášť,
jal prchati se, tak že Hélios,
ten vševidoucí v službách Kronovce,
jej nestihnul svým zrakem plamenným,
neb oře denní jízdou zemdlené
již dávno v chladnou svedl mořskou síň,
by po dnu parném s nimi spočinul.
I prchal Japet v hvozdů šerou noc,
svou ránu necítil víc na pleci,
jak okřídlené obě paty měl.
Chtěl prchnouti v dál, v Thule nejzazší,
kde samých bohů vláda zaniká,
kde pouze vládnou šero, mha a stín;
chtěl prchnout před zlým hněvem vítěze
i před svých bratří žalným osudem.
I utíkal. Skal mračných náhle leb

jej zastavila, kráčel v stínu jich
sám roven stínu. Slyšel vzlyk a sten
a duté rány, v svor démantných pout
v tmu jeho bratry přibíjely tam
dvě kruté nadpozemské obryně,
tož Moc a Síla. K skalám věčnosti
je přibíjely. Zněly rány ty
jak mocné srdce země údery
a hrůzyplné jako soudu hlas.
I rozeznával v tichu večerním
svých bratrů děsný kvil a žalný pláč.
Lkal Oceanus jako moře proud,
jejž hněte chladnou pěstí severák,
řval Hyperion divě, zoufale,
že viděl v duchu pěnu jeho úst
i žíly vzpjaté, kterak kladivu
se brání v hrudi mocně sklenuté.
Štkal Ofion, syn něhy a syn snův,
co Olymbrus něm hlodal černou zem
v svém vzdoru velký jako v pádu svém.
Vše Japetus to slyšel, rozpoznal
a srdce dvojím směrem rozděliv,
půl bratrům a půl budoucnosti své,
dál prchal za skal šeré útesy.
Již za ním svět, stál v bludné poušti sám.
I rozhled se, jak pusto do kola!
Ni hvězdy na bezmrakém nebi. Nach
na západě jen hořel, hlubokou
jak ránu kdos by mečem obrovským
ťal v čelo titanovo odkryté.
Pak šer a šeď a mlha. Lesů zeď
na jednu temnou čáru splývala
a proti němu v dálce záhadné
kdes moře spalo, on je neviděl,
jen cítil jeho nesmrtelný dech,
jak na rtech sbíral se mu v hořkou sůl.

Byl v skutku sám. Co teď mu bozi jsou?
Co Zévův hněv? Co střely Hélia?
Sám, docela sám. Mohl ulehnout
a oddati se klidu. Rozhled se
a lože vyhledat si zamýšlel.
Však neklid schvátil jeho útrobu,
cos jako osten ostře bodavý
jej hnalo odtud. Náhle pocítil,
že prázdno kolem, nebe šedivé
mu hledí v nitro očí tisícem,
jej sleduje a za ním dívá se,

jej prozradit chce Héliu a v ráz
dal na útěk se nový, k lesům prch
k těm černým na obzoru mrákotném.
Již pojaly jej ve svůj černý klín
jich kmeny, kterým z brady visel vous,
jak sloupy chrámů rostly do výše
a kolem bylo ticho jen a šer:
ni brouk se nemih suchým lupením,
ni motýl nelít vzduchem bez světla,
ni pták si netik v šeru mrákavém.
Na těžkých větvích ticho viselo
a stíny jako černé prápory
se klonily ku siré zemi v hloub.
On nerozeznal kvítek jetele
od tymianu, trávu od mechu.
Dál prchal hvozdem. Teď stál bez dechu,
neb mezi kmeny, které mohutné
se vzpínaly a byly bez listí
jak sloupy, které nebe držely,
by k zemi nekleslo, on v stínech zřel
na suchém listí sedět divný zjev.
Zde ve podivném seděl sousvětlí,
jež z hustých snětí sem se vkrádalo
ze světla polárního odlesk mdlý.
Tvor neznámý, měl ústa do kořen
a jektal zuby, pěstí v ňadrech ryl,
šat jeho stín byl v stíny splývaje.
Chtěl minout jej, jak přelud, jejž tká Noc,
však sotva hnul se, zřel jej před sebou,
byl všady, všecka místa vyplnil,
jak mlha táh se, všady proniknul,
a nehybný jak tuhá skála v tom.
I křiknul naň: Zpět couvni, přelude!
On němý stál. — Mně z cesty nepůjdeš?
I vyrval z hlíny jedli s kořeny
a hnal se po něm, přelud jakby couv,
však zvolna jal se rozplývati v mhu
a Japet cítil, jak jej obmýká,
jak poutá jeho páže, bedra, krok,
jak zastavuje v žilách jemu krev,
jak náhle sedí velký jako bůh
ve srdci jeho, kterak svírá je
ve smíchu v svojí pěsti železné.
I zašeptal: Kdo jsi? — A ze srdce
mu odpovědí znělo:

— Já jsem strach!

A titan zdrcen klesl v siré mech.

Cos nového jej v pouta sevřelo,
ten pocit neznal. Zrakem těkavým
po luhu zkvětlém když se druhdy pás,
neb hvězdný tanec v nebes hlubině
když provázel svou vřelou účastí,
když hromů chrapot v skalách dozníval
se míse v doupnákovy písně stesk,
když poledne se neslo nad krajem
a v skalách bradatý se smával Pan
a v čilimníků zkvětlých zlaté mze
rty milenců se našly v sladkém snu,
co syrinx pastýřova kvílela
kdes v myrtách ztracené jak echo nymf,
ten pocit neznal; dosud bezpečný
a v zdravém citu pevné jistoty
šel mezi divy světa celého
vždy volný, klidný doma v něm a pán.
Teď poprv cítil osten tísně zlé,
vždy znova v něm se hlásil nezdolný,
jak hora nehybný, jak moře v tmách
bez konce děsný, pod ním tuhnuly
mu všecky údy, jazyk ztopořen
bez řeči zvuku v podnebí mu bil.
Vstal pracně, ptal se: Co je to ten strach?
Kol bylo ticho, žádná odpověď
i lesy jakby zadržely dech
před tímto bohem posud neznámým
a Japet cítil, z bohů největší
že tento jest a cítil, stínem svým
jak právě nyní zde jej zahrnul,
že zahrne též jednou vítěze
na Olympu, že bohy přežije,
jak černý stín že všecko pronikne,
kde kolem krouží pohár rozkoše,
že stopí svět v svůj neobsáhlý šer,
žluč vkape do číší a v misy jed,
všech očí ztlumí blesk, všech ňader smích
a jako božství všeho poslední
na lemu vyhaslého kráteru
že usedne nad pustou zemí kdys.
Tak hrozný teď jej ve svém srdci měl.
Strach, před kým, před čím? Ale byl tu, strach
a padal z mračných nebes, padal s hvězd
a dýchal z hloubi lesa, z klínu trav;
byl tady hrozný zuby jektaje
a otvíraje ústa do kořen
a stahuje chřtán v křeči zoufalé,
Strach, neznámý bůh světa poslední!

A titan kles a v mech svou zaryl tvář,
jak uniknout by sám chtěl před sebou.
Však strach byl v něm a visel na větvích
a v měsíci se šklebil, příšerný
jenž nad bradla se vyhoup lysých hor
a kráčel hvozdem tichým jako duch,
po jehož slzách v suchém lupení
víc stopy nezbude, než hlemýždí
pouť nechá stříbra v mechu brunatném.

Jar. Vrchlický.

Švadlena.

Povídka. Napsal Felix Téver.

domě, jehož okna vyhlížela tajemně, vznešeně a chladně do jedné z tichých ulic malostranských, jehož portální dvéře, těžkým, starým kováním opatřené, byly pevně uzamčeny, jehož předsíně byly pokryty silnými koberci, jehož široké kamenné schodiště bylo okrášleno skupinami temnolistých rostlin a jehož komnaty byly opatřeny vším přepychem bohatství i vznešeného vkusu, hověla si v jedné z nich svobodná paní z Herivertů na pohovce mdlou perskou látkou potažené. Plné světlo jarního poledne vniklo k ní temnými brokátovými oponami i dosud spuštěnými story jen jako tajemné, mdlé přítmí, lámalo se v bronzových okrasách starožitného nábytku, ozařovalo svým měkkým polosvitem fantastické květy těžké, hedvábné látky, jíž byly pokryty stěny, a ustupovalo pak malomocně temnému stínu ebenově černého vlasu ženy, ležící na pohovce.

Na paní z Herivertů nebylo znáti, bdí-li — ležela tu nehybně jako socha. Poněkud zarůžovatělá víčka jejích očí byla přivřena, temné dlouhé řasy tvořily půvabnou protivu k bělosti krásné tváře a toliko od pravidelného, jak z kamene tesaného nosíku k malým ústům sbíhající dvě vrásky svědčily o jakési zemdlenosti; snad dávaly též svědectví onoho ženského věku, o němž zdvořilý Francouz praví: „Elle est jeune encore."

Umírněným, dutým zvukem počala bohatě inkrustovaná pendula na stěně odbíjeti dvanáctou — oční víčka paní z Herivertů se pozvedla a dvě velké, šedé oči pohlédly lhostejně na ciferník a pak vůkol po bohatě vyzdobené komnatě.

„Teprve poledne — ach! Jaký to k nepřežití dlouhý den!" A štíhlá ruka paní z Herivertů vztáhla se po svazku Lamartina v sametové vazbě na stolku před ní ležícího. Rozevřela jako v myšlénkách listy knihy, nepohlédla však do ní a pohodila ji vedle sebe.

„Co činit?“ ptala se sama sebe s trpkým zvukem v hlase, „co činit? Poručit zapřáhnout? Vyjeti na návštěvy? — Ne, nikoli — toť nudné! Vyjížďka koňmo do Stromovky? — Ne, ne! Bella trochu kulhá — a pak: toť také nudné — věčně stejné stromy, stejné, protivné tváře.“ I jiných několik záměrů bylo šmahem zavrženo tím jediným závažným slůvkem „nudné“.

„Ach nuda — nuda!“ vzdychla konečně paní z Herivertů. „Nuda! Šťastní lidé, jež osud zahrnuje prací, starostmi — oni ji neznají, tu hroznou vládkyni zlatých našich komnat!“

Byl to citát z nejnovějšího francouzského románu, který byla četla.

„Nuda!“ řekla v bolestném škubnutí malých úst a opojný, vůní hyacintů napojený vzduch zdál si jí klásti ten pojem těžce kolem skrání. A malované, k věčně stejnému úsměvu zakleté amoretty na stropě a na konsolách po stěnách, věčně ve stejné půvabnosti se uklánějící pastýřky ze starého sévresského porculánu, i ten mnohokráte se opakující vzor květnatého koberce pod její nožkou, zdály se po ní opakovati jako sotva slyšitelnou, zlovolnou ozvěnou: „Nudné, ach nudné!“

A líně, jako chodem hlemýždím ploužily se myšlénky hlavou krásné dosud ženy; v srdci jejím neozvala se nižádná tužba, ani zákmit nějakého přání. Malomocná pohodlnosť vlévala se jí jak olovo v žíly — byla by zůstala takto ležet, zkoumajíc lenivě zrakem konce střevíčků na útlých nožkách. —

Konečně vzchopila se k nějakému činu, jednou z malých svých nožek sesunula s druhé zlatý střevíček, vyhodila jej poněkud do vzduchu a když spadl na květný koberec, zašeptala tiše pro sebe: „Jaké to vlastně krásné slovo — to slovo: chtěla bych! — jaké se v něm skrývá kouzlo — věru, kouzlo.“ Malá nožka v červené hedvábné punčoše tvořila nyní protivu k té druhé ve zlatém střevíčku. „Ta rudá barva!“ . . . ze samé dlouhé chvíle ujala se v mysli paní z Herivertů upomínka.

Ta rudá barva! Právě takové měla stuhy na bílých šatech, právě tak rudé — bylo jí tehdy málo let. — Ano, tehdy mívala přání, vášnivé přání, moci jednou svévolně řáditi v cukrářském krámě. Avšak ne — ta rudá barva? Paní z Herivertů pamatovala se tak jasně. Byl to jeden z prvních určitých dojmů jejího mládí. Její matka, poněkud chudá, s velkým titulem a malým jměním, byla ji dala uvésti do společnosti — na ukázku.

Měla bílé šaty, rudé na nich stuhy, bílou pleť a temnou kadeř. Klaněla se, jak tomu byla naučena — a co tehdy slyšela? „Paní baronko!“ říkali k její matce hosté, „gratulujeme vám k této dceři — to dítě je krásné jak anděl.“

Krásné, vždy poněkud nenasycené dítě odvracelo zrak toužebně k buffetu. Později v malé své postýlce opakovalo si však přece, že „je krásné jako anděl“. Vědělo to od té chvíle, pevně zaryla se mu ta slova v mysl, a nikdo nedovedl mu je více vyvrátit.

A později mladé děvče? Mladému děvčeti bylo, jakoby mělo těžit z té andělské své krásy. Avšak ne — byla tu přísná vychovatelka: „Ce n'est pas convenable“, ta věta pronešená tak často, pronásledovala mladé

děvče všade. Neřeklo se mu nikdy, co je dobré a co je zlé. Ne — řeklo se mu jen: to není slušné. To by snad lidé pomluvili.

A vedle první vryla se i druhá věta význačně v mysl mladého děvčete. Po nějaké době zase dala ji matka její zavolat, promluvila k ní několik slov, kterým mladá dívka tak zcela jasně nerozuměla — pak představila jí jejího ženicha, nezměrně bohatého, důkladně starého, pana z Herivertů.

A ponejprv zdálo se, že k těmto dvěma chce přidat větu třetí, vyrostlou z vlastního vzbouřeného nitra.

„Jsem krásná jako anděl" a „Je toto slušné?" pomyslela mladá baronessa. O půl hodiny později zvolala před svou matkou určitě a téměř plačky: „Nechci! Chtěla bych mít jiného — mladšího, hezčího!" Ale matka dovedla jí tak přesvědčivě dokázat, že může ukojiti každé, každinké jiné „chtěla bych", vzdá-li se jen tohoto jediného.

A chudá, krásná baronessa se vzdala a mladá paní z Herivertů probudila se k jinému životu. „Bylo to přec hezké!" vzdychla nyní při pomyšlení na první léta svého manželství a vzpomněla na tu dobu, kdy co chvíli v jiné tužbě zvolávala: „Chtěla bych", kdy se byla naučila klásti svou hlavu tak lichotně na rameno svého manžela, který jí nedovedl ničeho odepříti.

Jak vykouzleno čarodějným proutkem nakupilo se kol ní šperků: zlata, drahokamů. Mívala nejnádhernější pařížské toiletty, k jejím kočárům byli zapřaženi nejkrásnější koně, a jak by uštědřena z bohatého rohu štěstěny sypala se na ni rozkoš všeho druhu.

Život plynul v radostném očekávání před zábavami a plesy, v hrdých triumfech na nich, v té jisté příjemné, snivě unavené náladě po nich — v té malé zastávce klidu mezi ukončením jedné a započetím druhé zábavy.

A konečně jednou v plném života proudu ten pohled němého úžasu, jakým utkvěla na šedivé hlavě dobrého manžela, když ji vydala nebezpečnému porovnání s hlavou jinou mužně krásnou, mladou. A po tom to nesčíslněkráte opakované: „Zdaliž možné — chtěla bych — chtěla bych být jednou milována tímto —"

A zůstalo toto přání nevyplněno? — Ne, nikoli, vyplnilo se jí i toto.

Paní z Herivertů i nyní, po letech, vzchopila se při této vzpomínce na své brokátové lenošce, vložila svou temnou hlavu do dlaní a řekla polohlasně se mdlým úsměvem kolem úst: „Ráda bych věděla, nepozoroval-li nebohý baron ničeho? Byl tak hloupý, že vskutku nepozoroval, anebo — byl snad tak moudrý, že nedal na sobě znáti, že pozoruje?"

Později nebohý pan z Herivertů zemřel, zanechav mladé vdově doživotní užívání velkého svého jmění s malou jen podmínkou — s podmínkou, aby nikdy nezměnila své jméno v jiné a aby se sama ujala vychování jeho synovce Leona, skutečného, před jeho sňatkem ustanoveného dědice jmění pánů z Herivertů.

Když byla mladé vdově sdělena závěť jejího muže, zaplakala upřímně — upřímně ponejprv od smrti svého manžela.

V dosti dlouhé nemoci pana z Herivertů byla sice také plakávala, ale nad sebou samou, nad tím, že musí ona, tak mladá, po celého dlouhého půl léta, ve kterém její manžel stonal, tráviti uzavřena v domě bolestí a vzdechů.

Později při smrti zaplašila hrůza před touto dosud z blízka nevidėnou příšerou každý měkčí pocit lítosti.

Při otevření závěti však pocítila skutečnou vděčnosť k muži za to, že ji tak štědře obmyslil a nebyla si toho ani sama dobře vědoma, že i za to, že zemřel. Byla tehdy ještě tak mladá, před ní ležel ještě život se svými požitky i nově získanou svobodou, s onou svobodou, nad jejímž pojmem vstoupala mladé ženě okouzlující závrať k hlavě. — Byla tak mláda a mohla snadno věnovat jeden rok tichému žití v dlouhých těch smutečních šatech, v nichž po nádherném svém domě chodila jak bílý, stínem objatý květ.

Tiše trávila mladá vdova rok smutku a učinila tím zadost té konvenienci, jíž požadovala dobrá společnosť a její zákony. I později dovedla vždy uchrániti tuto vnější slušnosť a věnovala tomu mnohou hodinku přemýšlení, jak srovnati vlastní, ne vždy přísný vkus s formalními zákony společenskými. I to povedlo se paní z Herivertů výtečně — a nebylo téměř přání, které by nebyli vznešené dámě vyplnili jiní, které by si nebyla vyplnila sama.

Navykla si konečně považovat se za středisko, kolem něhož se vše ostatní musilo točiti.

A léta minula! — Poznenáhlu nabývalo to, co se jí dříve zdálo býti věčnou změnou, podoby únavné jednotvárnosti. Jak lesklé, bezcenné střípky, jedna druhé na vlas podobny, byly ty věčné zábavy. Jak stínové obrázky, které na hladké, chladné stěně jejího srdce prováděly svůj chvilkový rej, aby pak zmizely do bezedna zapomnění, byl ten bohatý houfec jejích ctitelů. A paní z Herivertů odjela pojednou z vlasti, odjela a procestovala skorem všechy krásné krajiny a znamenitá města evropské pevniny. Cestovala, jak cestují bohatí lidé, se vším přepychem a pohodlím, jaké možno nalézti mimo svůj domov.

Nebohá paní z Herivertů! Viděla na těchto svých cestách tak málo, její oči byly objaty tou děsnou krátkozrakostí, která nedovede proniknouti hustým kadidlem, jímžto je vlastní bytosť obklíčena.

Paní z Herivertů viděla v moři jen spoustu vody, pohlížela do tajemně šumivých lesů jen jako do velkých skladů paliva, v městech viděla nakupení domů, mezi nimiž se hemžili mravenci — lidé. I samo slunce zdálo se jí být jakousi universální lucernou, určenou k osvětlení veškery té ostatní spousty.

K ní nemluvila příroda, nemluvilo umění — ona byla modlou, která nedovedla sama ze sebe vystoupiti, která se živila pouze vůní lichotného kadidla.

Nakoupila v Paříži toilett, v Brusselu krajek, ve Vlaších něco bronzu a majolik pro svůj salon, a vrátila se po dlouhé cestě unavenější nežli byla jela. Obvyklý život radostí a zábav počínal se opakovati s malou, sotva patrnou, pro ni však přece citelnou změnou. Kadidla společenského zbožňování počalo ubývat, seřídlo jednoho osudného dne tak, že pojednou

skrze jeho prořídlé obláčky spozorovala v zrcadle na své tváři ony dvě jemné, zlovolné vrásky.

Byl to pro ni hrozný den; den, v němž potřebovala soucitu oddané duše a bylo to téhož dne, kdy se uvrhla v srdcelomném nervosném pláči v náruč dlouholetého svého ctitele, barona Bubny — toho jediného, o němž se jí zdálo, že pro upřímnou k ní lásku nevidí těch dvou ohavných, ničím nesmazatelných vrásek. Zapomněla na ně také na krátkou dobu — ale pak vrátil se zase bývalý stav. Připadalo jí, že slyší jako vzdálený zlý bzukot míjeti čas — ten čas, který přece tak děsně pomalu plynul, a který by byla chtěla navzdor tomu zadržeti, protože ji tím svým plynutím činil o hodiny, dny, měsíce starší.

Odpočívala mnohdy hodiny nečinně, nehybně a nebyla schopna jiné myšlénky nežli této.

Opětné pravidelné úhozy penduly na stěně přiměly konečně paní z Herivertů k tomu, že se vzchopila.

„Ne, takto nesmí to již dále jíti!“ řekla si pojednou rozhodně. „Nudím se! Proč baron tak dlouho nejde? Barona tu není a tím je vše horší. Jsem mrzuta — nudím se! Nuda je patrna na mé tváři. Znuzená tvář a stará tvář, mezi těmi je velká podobnosť! — Mladí lidé se nenudí — oni se o vše zajímají, a to dodává jejich tvářím svěžesti. Musím se něčeho zachytiti, co by mne zajímalo — ano, musím se zajímati o cosi, míti jakýs záměr. Ale jaký — jaký?“

Opřevši obě malé nohy o květnatý koberec, zadupala jimi jako malé, nezvedené dítě a zašeptala v nervosním rozechvění: „Ó, chtěla bych, chtěla bych — ale co jen? Můj bože, což mi nenapadá, co bych vlastně chtěla?“

V tom okamžiku skrze pootevřené dvéře jejího boudoiru zavzněl k ní nápěv tiché písně. Vycházel zpěvačce nesměle, stlumeně z hrdla; jen některý zvuk prodral se hlasněji, a v něm bylo cosi ku podivu radostného, svěžího, zdálo se, že se v něm chvěje část spoutaného mládí a zdálo se, jako by samo to jaro venku bylo v tom tichém dívčím hlase uschovalo něco ze zbyvších mu pokladů.

Chvíli poslouchala paní z Herivertů, jako by byla k poslouchání nějakou čarovnou mocí nucena, pak rozevřela se její víčka, zornice chladného šedého oka zvětšila se ve zvláštní záři a ústa zašeptala pohrdlivě: „Ta švadlena, ona si zpívá, shrbena nad šitím! Ona si zpívá — je hezká, mladá — je jí dvacet let!“

A pojednou, jakby odvanuta vzduchem poledne, zmizela všechna nuda se tváře vznešené dámy, a na ní usadil se výraz vášnivé mrzutosti.

„Ona si zpívá!“ opakovala. „Je jí dvacet let — je to jen to! Oh, chtěla bych, chtěla bych býti dvacetiletou!“ vzkřikla pojednou téměř vášnivě. A se zimničně rozevřenou zřítelnicí naslouchala ještě chvíli, pak se v ní vzbudil pocit, jakoby ta nepatrná chudá dívka měla cosi, co je jí, vznešené dámě, neprávem odňato.

Tiše, jemně a hluboce, jako kočka svůj drápek, zatínala žlutá závisť spár svůj v mysl paní z Herivertů.

„Ach, ona zpívá jako — jako na návsi — jaký to mrav!“ zvolala

pojednou, skorem hlasitě, a její ruka vztáhla se po zvonci, jehož hlas měl zavolati komorníka Jeana, aby zakázal švadleně nevčasný zpěv.

Ale pan Jean, zaklepav na dvéře, právě vstoupil do pokoje, nesa na stříbrné misce visitku.

„Pan baron," oznamoval. „Pan baron je v saloně."

„Nechť vstoupí sem!" odvětila znova klidně, vznešeně paní z Herivertů; rychle zalétlo její oko k benátskému zrcadlu na stěnu, a její ruka upravila látku skvostného ranního roucha v malebnější záhyby.

Již bylo slyšeti tiché zakašlání a šoupnutí šouravého kroku, a pan baron Bubna, něžný, dlouholetý ctitel paní z Herivertů, vstrčil svou usměvavou tvář do dveří, za tváří objevila se podlouhlá hlava, poněkud prořídlým, pečlivě sčísnutým vlasem ozdobená, a za touto celá dlouhá postava v bezvadném salonním šatě, v šatě, jehož sukno se lesklo novotou i dobrou jakostí. Na baronu Bubnovi lesklo se vůbec vše: jeho úsměvně příjemná tvář, pečlivě upravený vous i vlas, bezvadná bělosť jeho prádla, vyleštěné jeho stifelety i velké brillantové boutony jeho náprsničky.

A zdálo se, že na této postavě i na tváři, pro věk pana barona ku podivu mladé, tento nedělní lesk zdomácněl, tak že jej neopouštěl ani v nejvšednější den.

„Konečně, konečně přicházíte!" oslovila jej paní z Herivertů a vztáhla k němu ruku Baron sklonil se hluboko nad touto rukou, přitiskl ji ke rtům a pak na důkaz úplné oddanosti, ke sněhově bílé, brillantovými oněmi knoflíky okrášlené náprsničce.

„Konečně!" opakoval po ní. „Jak jsem již toužil po okamžiku, kdy budu opět u vás" — a baronova tvář blížila se ku hlavě paní z Herivertů. Tato však zaryla své prsty jako ze starého zvyku do baronových vlasů, posunula jeho hlavu od sebe a ptala se v jakémsi netrpělivém chvatu: „Nu a co jste robil, co zažil jste nového od posledního listu? Což zděděný statek?"

„Oh, můj statek!" zvolal baron radostně. „Je ve stavu mnohem lepším, nežli jsem myslel. Panský dům i hospodářská stavení v pořádku, stav dobytka i polí uspokojující — a co hlavního: lesy nejsou vymýtěny — bude tam též znamenitá honitba. Věru, zemřelá teta — znal jsem ji tak málo — ale byla to zajisté energická paní."

„Tedy se vám nestýskalo?" ptala se paní z Herivertů táhle.

„Drahá přítelkyně, jaká to otázka! Jak by se mi nestýskalo po vás?" A na ruce paní z Herivertů sypalo se něco vřelých polibků.

„Nu dobře, pokračujte!" řekla paní z Herivertů, odtahujíc rozmarné své ruce.

„Přejímání statků, jednání se správcem, s důchodním a s podobnou havětí bylo sice velice nudné — zvláště správce nezdá se mi býti —"

„Muselo to býti nudné — je to znáti na vašem vyprávění," prohodila ironicky dáma, přervavši živou řeč baronovu.

„Ano," uznal baron zaražen. „Ale nechte si jen vyprávěti, drahá Jello" — a znova počal baron popisovati nový svůj majetek.

Baron Bubna doposud žil ze svého důstojnického platu a z malé apanáže rodinné; nyní pojednou stal se majitelem pěkného statku, pánem slušného jmění.

Baron byl tím tak šťasten — šťasten jako dítě. A po celou dobu zpáteční cesty ze statku myslel a těšil se na to, jak obšírně bude o všem přítelkyni své vyprávět; doufal, že ona jediná bude se z jeho štěstí těšiti s ním, doufal, že u ní jedině nenalezne patrný dojem závisti, jaký nalezl u mnohých svých přátel.

A ejhle, paní z Herivertů mu sice nezáviděla, ale zároveň spozoroval, že nemá ani nejmenšího podílu v jeho radosti. Velké oči zbožňované Jelly počínaly se dívat s takovou prázdnotou do vzduchu, že baron musel konečně spozorovat, že jeho hovor ani neposlouchá.

„Oh, jaká to sobeckosť!“ pomyslel si s jistou, dosud nepoznanou trpkostí. Potom, jakožto člověk mající společenskou routinu, obrátil hovor; nebyl však s to, vzdáliti se příliš daleko od svého statku. Povídal o něm tak rád, jako mladý hoch rád povídá o své lásce.

„S mým statkem sousedí Vranov — ten Vranov, o němž jste již slyšela. Kněžna R. musí jej pro dluhy prodat — bude prodán pod cenou. Je to překrásný majetek. Drahá Jello, poslyšte, překrásný! Vzpomněl jsem hned na vás. Park, veliký anglický park! Skleníky, orangerie a zámek — zámek v nejskvostnějším baroccu. A celé vnitřní zařízení staré, pomposní, vznešené. Z blízkého lázeňského místa jezdí tam hosté, aby prohledli vše — park i zámek. Zbláznil bych se žalem, kdyby se to skvostné panské sídlo dostalo do rukou židovských. Vzpomněl jsem na vás, Jello, vmyslel jsem si hned do bohatých těch zámeckých komnat vás. — Staňte se mou sousedkou — kupte Vranov!“

Paní z Herivertů pozvedla hlavu, výraz nudy z jejích očí zmizel, usmála se, pak vzdychla při vzpomínce, jak ztenčila své jmění — jak je ztenčila — zrovna až k mezím, jejím mužem v závěti dovoleným.

„Ach, kam myslíte, příteli! Disponuji sice snad dosti velkým movitým jměním, ale revenue z něho potřebuji — byť ne pro sebe, tedy pro Leona. Leon nešetří. Leon vyhazuje zběsile. Statky pak nevynášejí.“

„Snad přece dalo by se to zaříditi. — Pomyslete — jede-li krajinou vlak, vystrkují všichni lidé hlavy z coupé a ptají se: Kdo je šťastným majitelem čarovného toho sídla?“

Poslední slova učinila na paní z Herivertů dojem — zdvihla se nyní zcela na pohovce, a zdálo se jí, že by chtěla ten Vranov vskutku míti. Po chvíli však opět unaveně svěsila hlavu řkouc: „Byl jste také v Drážďanech, barone, co bylo tam nového?“

„Ano, můj statek není dalek saského Švýcarska; změřil jsem tedy, jak daleká je cesta do roztomilých Drážďan.“

„Nu a tam — jsou saské dámy ještě pořád stejně nemotorné?“

„Nedíval jsem se po nich, Jello! Myslel jsem na vás! — Večer v nové opeře poslechl jsem Wagnera — velkolepé, unášející „Reingold“. To hudba budoucnosti, věru —“

„Ach, milý příteli! hovor, hádky o ní náležejí minulosti — přežily se. A co jste robil dále?“

„Ano, druhého dne — Drahá přítelkyně, jste dnes nějak nervosní — bolí snad hlavička?

„Nikoli! tedy druhého dne —?“

„Druhého dne“ — a úsměv na zklamané tváři baronově stával se zase sladším — „Druhého dne šel jsem do gallerie a to jen za tím účelem, abych tam vyhledal svatou Cecilii od Karla Dolce. Ta svatá má tak krásné ruce a hraje štíhlými svými prsty varhany. Vzpomněl jsem si na to — chtěl jsem porovnávat. Byla to chůze z umělecké piety — ty ručky svaté upomínají tak na vaše —“

„Nu, a nalezl jste ty ruce a k nim přináležející svatou?“

„Ano, nalezl! A shledal jsem, že by vám přece ještě ta svatá Cecilie mohla záviděti, kdyby tak vznešená světice závisti vůbec byla schopna.“

„Oh, tohle je zas hudba minulosti, barone! Totě coloratura galanterie,“ zvolala paní z Herivertů v tonu poněkud usmířenějším.

„Madame, jsem zoufalý — věru, venkovský vzduch musel tak záhubně na mne působit, že —“

„Ne, nečiňte si marných výčitek; mám dnes svůj spleen. Ach, barone, buďte milosrdným — nemáte pro mne nějakou pikantní aventuru z cest, nějaké francouzské koření? Oh, mám ho tak zapotřebí, jsem dnes tak mrzuta, tak podrážděna, tak —“

„Výborně,“ zvolal baron potěšen; „právě si na něco pikantního vzpomínám. Na zpáteční cestě z Drážďan setkal jsem se na parolodi s rodinou Zdeborských. Jeli z cest. Starý Zdeborský jako doma zahaloval se do kouře své dýmky, k nemalému zděšení několika vedle něho sedících Sasek. Milostivá procházela se velkými kroky po palubě a činila svým ohromným tělesem hlomoz jako z kolejí vyšinutý nákladní vlak — jak jste jednou o ní pravila.“

„A měla na rukou světle žluté glaceované rukavice o dvou knoflíkách?“ vyzvídala pobavená paní z Herivertů.

„Oh ne, madame, naučila se již nosit rukavice o osmi knoflíčkách — čemu jinému byla by se v Scheveningách učila? Měla tentokrát na sobě červený plášť, jehož velké kostky činily silnou její postavu ještě silnější a na hlavě malinký klobouček s výbojně vlajícím modrým závojem.“

„Nu, tu máme otce i matku — a co dcera? Co slečna Amalie? Je to naše nejbohatší dědička,“ optala se paní z Herivertu.

„Slečna Amalie,“ vykládal ochotně baron, „slečna Amalie byla zabrána ve studium Bedekra — jinak vypadala dosti pěkně, a já byl tak šťasten, že jsem po nějakém namáhání z ní vyloudil oněch historických deset slov, která ze sebe vylouditi dá toliko těm, kteří jsou jí sympatickými. Jak víte, je sfinga.“

„Sfinga, v níž někteří lidé hledají více, nežli v ní vězí. Ostatně, barone, má tři výtečné, ke šťastnému manželství se hodící vlastnosti: je bohatá, krásná a — hloupá.“

Baron se uklonil, netroufaje si odporovati.

„Nu, a vaše koření, vaše aventura?“ ptala se paní z Herivertů.

„Ano, má aventura — ta byla však téměř trapně směšná. Paní Zdeborská procházela se prve velice živě po palubě, pak uchopivši mne nešťastného do drápů své výmluvnosti, povídala o Scheweningách. Povídala, jakou tam měla společnost, jakou tam hrála úlohu, že ji pro temnou její pleť a havraní kadeř pokládali za Vlašku, kolik udělala se svou

eskortou výletů po oslích — nebozí osli! — jak originelní měla plovací šat, jaké jedli při table d'hôte mořské nestvůry a ryby."

„Nu jedla je asi poprvé — viděla to vše poprvé, ta dceruška z počestné truhlářské rodiny! Byla bych ji chtěla při tom vidět — nu a dále?"

„Dále a nyní to přijde — Paní Zdeborská, zaujata svým živým hovorem, přiblížila se k jedné z tyčí, které držely ochrannou stínivou plachtu nad palubou."

„Nu a?" ptala se paní z Herivertů v zájmu úplně již vzbuzeném.

„Nad vodou počínal již po delší dobu pohrávat škádlivý vichr, tento škůdce zavál do dlouhého závoje na malém klobouku nešťastné dámy, závoj ovinul se kol tyče, zacuchal se do hřebu z ní trčícího, a paní Zdeborská byla pojednou k této hlavou ukována."

Lehounký, škodolibý smích zavzněl z úst paní z Herivertů.

„Ne, prosím, ještě se nesmějte, Jello — to hrozné teprve přijde. — Toto byla jen situace směšná, a na palubě zavzněl také veselý smích. Paní Zdeborská, pozorujíc, že se jí smějí, počala netrpělivě škubati hlavou — já pomáhal v potu tváře všemi desíti prsty vyhostiti závoj s hřebu. Jen pan Zdeborský zůstal klidně jako Turek seděti; ani mu nenapadlo, aby pomohl své ohrožené polovici — tato ve své více nežli sanguinické letoře počala sebou škubati prudčeji — a nyní, kde máte svůj flacon, krásná Jello?"

„Ne, ne — jen povídejte! není ho potřebí," pobízela paní z Herivertů.

„A nyní — klobouček dámy byl pevnou jehlou připevněn ku vlasům — pojednou závoj, klobouk i vlašská kadeř visely na hřebu — a dáma sama — Hoďme přes ni samu závoj křesťanského milosrdenství!"

Jasný, perlící se smích zavzněl z úst paní z Herivertů.

„Bylo to trapné!" pokračoval baron. „Ani mladé Sasky na palubě se již nesmály. Mně skleslo všech deset prstů, schromených hrůzou, nečinně dolů. A v tomto děsném okamžiku udržel celou duchapřítomnosť toliko manžel. Vstal tak klidně, jakoby se nebylo nic stalo, a se slovy: „Můj temný oř ztratil svou černou hřívu!" vyprostil jediným energickým trhnutím závoj, klobouk i kadeř s hřebu."

Paní z Herivertů byla se vzchopila a obcházejíc pokojem, smála se živě. Únava z její tváře zmizela — byla osvěžena. V době velké omrzelosti nedovedlo ji nic tak vzrušiti, jako zpráva o malém zlovolném píchnutí osudu, potkavším některou z jejích spoludružek.

„Hahaha!" smál se i baron. „Ale pomyslete: já byl jediný známý svědek této rodinné tragedie — mé postavení je těžké. Zdeborských jsou přijati do našich kruhů a já nebudu se moci tak brzo ukázat před zrakoma té rodiny!"

„Zajedu tam co nejdříve!" zvolala paní z Herivertů rozmarně. „Musím ji vidět — dovedu si vše pak ještě živěji představit!"

„Pro bůh, drahá přítelkyně, vy přece neučiníte žádné narážky! Paní Zdeborská vás tak zbožňuje — je to až dojemné, jak si vámi dává imponovat. Zdá se mi, že jste jí vzorem v tom, jak má chodit, smát se, jíst a mluvit. V jakých výrazech obdivu mi o vás mluvila!"

Paní z Herivertů věděla dobře, do jaké míry byla zbohatlé ženě velkoobchodníka Zdeborského vzorem. Nyní zůstala pojednou před baronem státi, vložila prve jak rozmýšlejíc jeden ze svých štíhlých prstů na čelo, pak berouc barona za obě ramena a dívajíc se mu usměvavě do tváří, ptala se: „Zdeborských? Máte zcela jisté zprávy o stavu jich akcií?“

„Zcela jisté!“ odvětil baron a objal tailli své přítelkyně. „Jsem dobře informován i o výhře, kterou posledně starý penězožrout udělal. Je to kolosální jmění.“

„Poslyšte tedy — mám záměr dalekosáhlý, velkolepý. Bohudík, mám zase nějaký záměr!“

„Nu?“

„Kdyby si Leon vzal sfingu Amalii, co by se stalo?“

„Nu, starému bylo by odpomoženo od několika vaků zlata,“ smál se baron. „Ale Leon si ji nevezme.“

„Nu kdyby — pomyslete: Ten rozmařilý, ten generosní Leon — kdyby mohl být rozmařilým, generosním, ale ne na své, nýbrž na útraty své ženy! Kdyby — pak, zlatý můj příteli, mohla bych se státi vaší sousedkou — mohla bych zakoupiti Vranov. Ó, bylo by tu nové vzrušení, nové starosti tak příjemné!“

„Ale, nejdražší přítelkyně, to vše mohlo by mne naplniti radostí — kdyby, kdyby nechyběla hlavní věc: Leon — a ta sousedská rodina — ta přihlouplá slečna Amalie!“

„Vy se snad mýlíte, můj zlatý; právě tak blaseovanému hochovi, jakým je Leon, bude vše jedno. Oh, jedna žena je mu jako druhá — pro manželství totiž, nikoli pro lásku. Ondyno jednou, když byl ke mně milostivě naladěn, mluvili jsme o tom předmětu. ‚Je ti přes třicet let, budeš chtít vésti dům, jako garçon jej vésti nemůžeš — oženíš se, Leone?‘ — ‚Možná!‘ odvětil. — ‚Mám ti hledat nevěstu? Jsi tak pohodlný‘ — ptala jsem se. — ‚Hledejte, ma tante, ukrátíte si tím dlouhou chvíli‘ — odvětil lhostejně. Mluvila jsem pak o všech dcerách z dobrých, bohatých domů. — ‚Tu ne! tu též ne!‘ odpovídal stále s úsměvem. — ‚Nu, prosím tě, Leone, jaké vytknuté vlastnosti musela by míti — musela by býti hezká, bohatá?‘ — ‚Ano,‘ dořekl ‚a hlavně — pohodlná.‘ — ‚Pohodlná?‘ ptala jsem se udiveně. — ‚Ovšem! Znáte mne; jsem zvláštník — nesměl bych příliš vědět, že jsem ženat, nesměla by chtíti klást mi okovy. Já bych jí je pak nekladl též.‘ — Nu, milý barone, která ze všech našich dědiček vyhověla by tak podmínkám Leonem kladeným, jako slečna Zdeborských? A mimo to, Leon by si tuto vzal — snad spíše nežli kteroukoli jinou. Leon silně zavání demokratismem — vysmál by se panu tchánovi i paní tchýni, ale snesl by je lépe nežli vznešené lidi se vznešenými pretensemi. — A starým Zdeborským by to tak lichotilo — samou vděčností by snad leželi přede mnou na kolenou. Spojení s touto rodinou bylo by praktické a pohodlné i mně. — Vranov — jak daleko leží od vašeho statku?“

A paní z Herivertů chodila pružně a živě po svém budoiru. — Byla tím celá osvěžena, že nalezla opět jedno „chtěla bych,“ na které mohla myslet.

Z obrazů Murillových: SVATÁ RODINA S PTÁČKEM.

„Ach, ani nevíte, Jello, jak vám to sluší, když jste takto živou, veselou — věru, Jello!“ a baron zavěsil rámě své přítelkyně do svého.

„Nu a tento můj záměr — zdaliž není dobře vymyšlen?“

„Ano, znamenitě! Nedostává se mi jen důvěry v rozumnosť Leonovu. Když se letošního podzimu vrátil z Berlína, počalo se mnoho mladých dam o něho s pravou vášnivostí zajímat. Víte, drahá, že jsem jakýmsi důvěrníkem mládeže — uhodl jsem napolo, napolo bylo mi svěřeno. Mladý muž ze vznešené rodiny, mající jakožto attaché u vyslanectví před sebou skvostnou karrieru, jaký div — ženský náš svět byl u vytržení! — ‚Nejméně tucet našich slečen se o vás zajímá,‘ vyzradil jsem jednoho dne Leonovi — a víte, co mi na to odvětil? Dal mi jednu z těch svých trochu přepjatých odpovědí. — ‚Tucet?‘ zasmál se. ‚Nu ano, milý příteli!‘ dodal. ‚Půjde jich zrovna tak dvanáct do tuctu!‘ — ‚Ne, ne, Leone,‘ konejšil jsem ho a jmenoval tu neb onu, ale on na každé nalezl tytéž nedostatky — přísné posudky se jen sypaly z jeho úst a konečně dodal: ‚Mne všechny ty dámy nudí — všechny. Jsou příliš dobře vychovány — srdce, duch i tělo je u nich sešněrováno do úzkého pancéře společenské slušnosti. Ony nerozeznávají krásu od ošklivosti, dobrotu od zloby, jejich duševní horizont uzavírá se jen za tím, co se sluší a co se nesluší, a i v tom jsou ještě jen jezuitky, které se podrobují toliko zevnímu zdání a konvenienci.‘ — A dle svých názorů se také k nim chová chladně, nevšímavě, skorem pohrdlivě a naproti tomu — Nepovšimla jste si nikdy, Jello, jeho chování k té mladé dívce, k té švadleně?“

„K Luise?“ optala se paní z Herivertů a mrzutý výraz objevil se již zase na její tváři.

„Ano, k té, co u vás šije — je dnes také zde?“ ptal se baron v dělané nedbalosti a jeho oko se vpilo do pootevřených dveří, vedoucích z boudoiru do druhé jizby.

Paní z Herivertů sledovala oko i výraz ve tváři pana barona, a jak těžký oblak před bouří přelétl zlovolný, chmurný výraz její tvář.

„Je dnes zde,“ odpověděla klidně. „Je hezká — tak rusá, bílá,“ prohodila a číhající její hled vpil se do tváře jejího přítele.

„Hm, mladá, nepatrná osůbka,“ odvětil tento konejšivě.

„Graciosní?“ vyzvídala ona.

Baron si rychle vzpomněl na jedno z hlavních přikázání ve svém společenském katechismu — na ono: „Nechval nikdy jedné ženě krásu druhé!“

„Poněkud chetivní,“ odpověděl zcela proti svému přesvědčení — „a nosí hlavu nakloněnu v před, tak jakoby stále hledala jehlu, jež jí na zem upadla“ — a smál se z plna hrdla svému nápadu.

„Oh a přece zdá se, že jste si jí velmi dobře povšimnul,“ podotkla paní z Herivertů v líčené nedbalosti.

„Nijak nevšiml — vidím ji zde již dlouho, vím to zrovna tak, jako vím, že je tento fauteuil potažen modrým damaškem. Ne, věru — špatné to ještě porovnání! Tomuto fauteuilu věnuji neporovnatelně větší pozornost, poněvadž někdy na něm spočívá krásná malá vaše nožka, Jello.

Oh, odpusťte!“ jal se mluviti hlasem sladším. „Odpusťte, že to pozoruji — ale jak krásné máte dnes střevíčky!“

„Jestli pak víte, že nad původem malé té švadleny vznáší se tajemné pološero?“ odvětila paní z Herivertů, nevšímajíc si sladké poklony baronovy.

„A jaké?“ ptal se baron zvědavě.

„Znáte hraběnku Maltenovou?“

„Ovšem — onu, která zaopatřuje chudý rod Maltenů přebytečnými dědici?“

„Oh ne, její švegruši, která je v ústavu šlechtičen. Víte, onu, která robí mešní roucha a koberce na oltáře pro kostely celých Čech, Moravy i Slezska.“

„Bohudík, neznám; chránil jsem se vždy známosti dam z ústavu šlechtičen.“

„A to nebylo moudré! Ani nevíte, jak ony dělají vítr i déšť společenských pověstí. Já jsem k nim vždy sladká a milostivá. — A tato hraběnka Maltenová byla mimo to přítelkyní nejstarší mé sestry — jsme jaksi příbuzny.“

„Nu a jaký má vztah k té malé švadleně?“

„Jste podezřele zvědav, barone! — Hraběnka přišla ke mně — bylo to brzy po smrti mladšího jejího bratra — Přišla a prosila mne, abych přijala ono mladé děvče — Luisu — do domu, že zajisté potřebuji vždy někoho k menším úpravám své toiletty. Mimo to svěřila mi jaksi ostýchavě, že jí na tom děvčeti záleží, že jí na tom záleží, aby se nedostalo do příliš nízké, špatné společnosti — že jí záleží na bezúhonnosti té dívky. Pak stala se její ostýchavosť ještě větší, a ona svěřila mi dále, že vlastně ani neví, je-li to děvče zcela bezúhonné, že se chce o tom přesvědčit. Že jsem já tak dobrá, že se Luisy ujmu, že jí později povím — Hraběnka mluvila dlouho, téměř rozčileně. Vycítila jsem v tom jisté delikátní tajemství — jakousi věc — Dlouho jsem se již tak nezasmála jako tehdy, barone! Za prvé byla mi směšna myšlénka, že Maltenova sem dává to děvče jako na nějaké observatorium cnosti a dobrých mravů, a za druhé“ — a paní z Herivertů smála se znova — „napadlo mi, že by to děvče mohlo býti dcerou staré hraběnky. Jen si pomyslete, jak komické a jak prohnané od té dívčiny: nebyla by v dědictví přijala dvoupatrový nos své matky.“

„Ale to by přec nebylo možné — což by se něco podobného bylo udrželo tak úplně v tajnosti?“

„Udrželo v tajnosti!“ posmívala se svévolně paní z Herivertů. „Džozi, jak jste naivní! Vy sám nejlépe víte, co vše se může zachovati v tajnosti!“

Baron hryzl svůj ret; nesl to vždy těžce, když se paní z Herivertů dotkla nešetrným způsobem jejich obapolného poměru.

„Vše záleží jen na slušném chování. — A tato obstárlá hraběnka — ve svátečních okamžicích svého života vyšívá zlatá mešní roucha, ve všedních síťkuje oltářní pokrývky. Myslím, že nebude moci klidně zemřít, dokud nebudou všechny oltáře milé naší vlasti osíťkovány její rukou. — Ó, je vám to zvláštní stařena — zevně sice ohromně cnostná — A nyní

hle, ten zájem — odkud beře se v ní ten zájem pro prostou švadlenu? Hle, hle, cnosť, barone!“

„Ale vy to přec jistě nevíte, Jello —“ namítl baron jaksi dobromyslně.

„Nu, ne sice jistě, ale tak malé podezření mohlo by přece na ni padnout.“

„A ta švadlena — ona také nemá tušení —?“

„Nemá, nemá tušení, že je sem dána na observaci cnosti a dobrých mravů.“

„Sem — nu to je věru dobré!“ zasmál se baron.

Paní z Herivertů vytáhla prudce ruku z pod jeho ramena — frivolní úsměv zmizel z její tváře.

„Co nalezáte v tom nedobrého?“ ptala se přísně. „Nedbám já snad zbožnosti služebného světa?“

„Nu ano — ale —“

„Ne, barone, i když si dovolím malý posměch nad přepjatou zbožností staré Maltenové, i když si to dovolím mezi čtyřma očima — ale jinak — u mne právě tak jako v každém nejvyšším šlechtickém domě dbá se zbožnosti. Všechno mé služebnictvo chodí v neděli do kostela, v postě na kázání. Dbám zbožnosti, vím, že by bez ní ti lidé nebyli šťastni, že by se mezi nimi neudržela nijaká kázeň — divím se vašemu výroku.“

„Můj bože — zbožňovaná Jello — k čemu to postní kázání i mně — vždyť vím a myslel jsem to vlastně jinak.“

„Jinak? A jak, smím-li se ptát?“

„Nu, jinak; je to bizarrní nápad, dát mladé děvče k observaci dobrých mravů právě sem. — Zde — chodí sem dosti naší jeunesse dorée a Leon — jediný Leon —“

„Ale, barone, vy stáváte se — odpusťte — vy stáváte se nejapným!“ řekla paní z Herivertů podrážděně.

Byla podrážděna a to silně — ač sama dovolovala si mnohdy poznámky poněkud frivolní proti baronovi, nedovolila jich nikdy jemu.

„Není druhého domu, kde by se tak přísně dbalo slušnosti, jako v domě mém! Každý služebný je odtud okamžitě propuštěn, jakmile bych pozorovala, že se dopustil nejmenší chyby proti slušnosti. Závětí, sobeckou závětí pana z Herivertů jsem sice nucena míti poněkud liberálnější názory pro svou osobu. Ale jinak — ó, jak je mi to trapné“ — a další slova paní z Herivertů byla téměř udušena v slzách a ona klesajíc na pohovku, zaryla hlavu v její podušky.

Baron klečel již jako kajícný hříšník u jejích nohou.

„Drahá, milovaná Jello! Jak jsem byl nejapným — odpusťte, odpusťte — neplačte — odpusťte — vždyť to nebylo tak myšleno.“ A baron uchvátil jednu z jejích rukou a líbal oddaně každý jednotlivý, démantovými proužky okrášlený prst, „Vždyť vím — ani Leon, ani ten nebezpečný Leon nedokáže u mladé té dívky ničeho, když bdíte nad ní vy!“

„Já — já!“ odvětila paní z Herivertů táhle a odňala mu svou ruku. „Já?“

I on vkládá na mne již úřad gardedamy — pomyslila trpce a setřela rychle slzy. Mravopočestný zápal byl pojednou jak odplaven.

„Děkuji — překonáváte dnes sama sebe!" řekla chladně a ostře. „Nyní dáváte mi zase úlohu směšné veseloherní tety — o, děkuji, jste milý."

A paní z Herivertů byla nyní uražena — uražena, jako může asi býti první dramatická milovnice, když se jí pojednou nabízí role hrdinné matky. Ani skroušená, uctivá něžnost, kterou si baron dával práci ji usmířiti, nedovedla ji uvésti v dřívější dobrý rozmar. — Baron byl po nějaké chvíli propuštěn v úplné nemilosti.

Ale v baronově mysli vzňala se dnes poprve jakási revolta proti poněkud násilnickému způsobu paní z Herivertů.

Již při přejmutí zděděného statku bylo mu, jakoby se stával jiným člověkem. Tak pevným krokem, s tak hrdě vzpřímenou hlavou nebyl nikdy dříve chodil, jako chodil nyní, jsa si toho vědom, že je majitelem statků, že od něho pojednou závisí mnoho jiných lidí. — Vědomí nové hodnosti povznášelo v něm i člověka. A když pomýšlel na toho barona Bubnu, který velkostatkářem nebýval, připadalo mu, že byl onen minulý přec jen příliš politování hodným chuďasem. Nazývali jej sice — tam onoho — společenským pokladem, vídali jej všade rádi, ale co jej to stálo — co jej stál ten název „společenský poklad!"

Když baron ponejprv hrdě se svěžestí mladého muže obcházel své polnosti, spozoroval myslivce, jak střílí zajíce. „Můj myslivec střílí mého zajíce — zajíc přijde v mém domě na můj stůl." — A nad touto větou, která se mu v poslední době v různých variantech opakovala, pocítil krásný hrdý pocit neodvislosti, v němž se s pohrdlivým úsměvem zřekl názvu „společenský poklad".

Společenský poklad! Čeho lidé za to žádali? Nesmělť sám dělat vtipy, ale musel se obdivovat vtipům jiných, ať dobrým či špatným. Nesměl sám dělat hudbu, ale musel poslouchat hudební produkce zdvořile, bez zívnutí; v plesích musel tančit s oněmi, s nimiž jiní netančili, při whistu musel chtěj nechtěj sloužit za čtvrtého — a při honbě, která se nedávno odbývala na statku pána z Rinovic, poprosili jej, aby zůstal doma s tchyní domácího pána, s tchyní, která si byla vyvrtkla nohu a již on, „společenský poklad", musel předčítat „Stunden der Andacht" zatím, co se ostatní veselili honem. Poslední pomyšlení bylo baronovi nad jiné trpkým. „Však já se vám nyní všem pomstím, všem!" Myslil při tom zlovolně na všechny milé své známé i přátely — jen paní z Herivertů, zbožňovanou svou přítelkyni, vyjímal z tohoto kruhu.

Ale nyní, jda pomalým, důstojným krokem po schodech jejího domu, vzpomněl si pojednou pod dojmem zlého s ním jednání, že se mu zdálo, jakoby zbožňovaná Jella pozbývala svěžesti. A ponejprv s povzdechem si řekl, že ani nejhustší vrstva „poudre de riz" nezakryje zcela vrásky na krásné tváři.

Paní z Herivertů počala se procházeti po odchodu svého přítele rychle, rozčileně po pokoji. Cosi tak nepříjemného, jako dnes baron, nebyl jí dlouho nikdo řekl — a do jejího rozčilení počal k ní zase zaznívati tichý, dívčí hlas, tak polohlasně, nesměle nyní, jako švitoření

malých ptáků před usnutím. Paní z Herivertů trhla opět prudce zvonkem a nařídila vstoupivšímu Jeanovi: „Řekněte té švadleně, že jí vzkazuji, aby si své hudební produkce uschovala pro lepší příležitost. Zpívá mi tu — zpívá!“

Pan Jean, urostlé chlapisko v pečlivě vyleštěné livreji, uklonil se, přijímaje rozkaz své velitelky, pak sotva slyšitelným, malým krokem prošel boudoirem, spací komnatou, zůstal státi na prahu malého garderobního pokojíka, ve kterém švadlena šívala, vzpřímil se tu vznešeně a obrátil na sebe pozornost děvčete u okna sedícího hlasitým: „Pst, pst, slečinko!“

Švadlena pozvedla hlavu.

„Vy tu zpíváte, slečinko, a oboje dvéře byly pootevřeny!“ řekl, napodobuje vznešeně lhostejný hlas své velitelky. „Nemáte zpívat — milostivou to vyrušuje — a nad to“ — a toto dodal vážně poučujícím hlasem. „Nad to se to nijak nesluší v domě jako je tento — náš dům.“

Děvče se zaleklo a ustrašený, téměř dětský pohled velkého jejího oka utkvěl na tváři Jeanově.

„Můj bože — vskutku, já zpívala! Nevšimla jsem si, že jsou dvéře pootevřeny — a milostivá bývá v tuto hodinu již v saloně. — Můj bože, jsem to nemotorná! A paní baronka se hněvá?“

Pokora v hlase mladé dívky odzbrojila v panu Jeanovi rozzuřeného lokaje. Hled temně hnědého dívčího oka probudil v něm muže.

„I není to tak zlé!“ řekl konejšivě. „Já bych vás, slečinko, věřte mně, poslouchal rád — třeba celý den! Ale naše stará —“

A pan Jean zapomněl v pojednou vzniklé důvěrnosti na vznešenost domu i své velitelky. „Naše stará, rozumíte, ta vstala dnes — jak se mezi sprostým lidem říká, levou nohou z postele — bude to perný den, slíznem to dnes ještě všichni! Nic si z toho nedělejte — to je hned rámusu pro trochu zpěvu! A proč byste si nezazpívala? — Vždyť jste mladá — Věru, slečinko, já také rád zpívám — a až — víte, až budu mít zase jednou východ, mohli bychom jít někam spolu. — Pak — nu pak mohli bychom zpívat spolu — hahaha!“ A pan Jean postavil se polo směle, přece však trochu rozpačitě před ni.

„Ne, ne,“ odvětilo děvče bojácně, odvrátilo hlavu a sklonilo ji pak tak hluboko nad šitím, jakoby tu pana Jeana vůbec nebylo.

„Ne? No, když ne, tak ne! Také dobře,“ zamručel tento a litoval v duchu, že se tak ponížil. „Hezká je, věru — ale pyšná!“ řekl si tajně. „Pyšná — rád bych věděl nač — na jehlu, na náprstek?“ A hrdým, závažným krokem vycházel z pokoje. (Pokračování.)

Z nových básní Adolfa Heyduka.

Píseň mládí.

Hněv roznítil mi oheň v zraku,
noc celou v leb mne tepal spor,
má duše byla plna mraků
a srdce opanoval vzdor.

Tu slyš — a ňadra má se chvěla —
jak vesny dech, jež líbá luh,
mně k sluchu píseň přiletěla,
leč ne, jen zvučný její duch.

Duch písně z ráje mého mládí,
v němž samý květ byl, samá zář,
a na čelo mě líbal v kradí;
já v podušky jsem ukryl tvář.

V ráz prchla bolest, jež mne hnětla,
já smířen zřel jsem na obzor,
kde první vlna nebes světla
zasáhla temné vršky hor.

Podzimní bouře.

Bouř podzimní, ta nezná smilování,
co v cestě jí, s tím napořád se sváří,
a směje se a chechtá jiných lkání
a neúprosna jesti jako stáří.

Jí jedno je, zda mlází rve neb klestí,
zda růže jen, či duby z půdy páčí;
a stáří také nevybírá cesty
a přes hlavy i srdce přímo kráčí.

Co skácí se, to čas v svém lůně schová,
co zlomí se, to vykvetá již ztěží,
a přes les nový zas a srdce nová
dál ruku v ruce bouř a stáří běží.

Klamné štěstí.

Jak ránu stromu kyprý list,
zpěv básníkovu bolest skrývá,

kdož může na tváři mu číst,
co hloubku jeho ňader zrývá?

On písněmi je ovinut
svůj hale žal v ty nejsvěžejší,
a za prutem jich žene prut,
leč rána zeje z jejich skrejší.

Tu přijde jeseň; chladně v ráz
list — píseň — všecko dolů mete
a ránu zjeví na úžas. —
Jest šťastným, koho pěvcem zvete?

Srdce básníkovo.

Jest jako slunce srdce básníkovo
a hřeje vás, když myslí chladnete,
jen zážeh jediný, jen jedno slovo
a duch váš jaro má, vy mládnete.

V červáncích slunce vzchází a se kloní,
toť nebeský je tvůrčí síly zjev,
a básník v rytmu verše v píseň roní
jas duše nadšené a žití teplou krev.

Největší přání

Já vykonal, co určilo mi žití
a připraven jsem několik již let
do černé Charonovy loďky jíti
a klidně na onen v ní odplout svět.

A přec mi ňadry vroucí přání letí,
všech krásnější a dražší všakých zdob,
svou vlasť bych šťastnou přál si uviděti,
než za mnou svět se uzavře i hrob.

Bavlnkovy ženy.

Obrázek z Moravy.

Napsali V. a A. Mrštíkové.

avlnkova chata rohem stála na pokraji všech.

Byla pěkná. Za rohem vyrůstal topol a mimo šedý jeho kmen jenom ta čárka dveří a černé body oken přerývaly křídovou její běl. Už z daleka ji bylo vidět, jak bílá stojí pod tmavými došky a vyzdvižena na kopečku do okolí svítí čistotou svých zdí.

Podrovnávka jako modrá stuha vinula se kolem ní a v oknech i v mezidveří celá byla vymalována moravskými ornamenty. Lupínky, jakých ještě nikdo neviděl, květy, jaké nikde nekvetou a mezi nimi ptáci o jedné noze nebo o dvou, postavení tak, že by jistě spadli dolů, kdyby je nedržela omítka. V mezidveří tytéž lístky a snítky, v nichž by oko břečťan hádalo, kdyby nekvetly růžemi, květy, které by každý za hvězdy měl, kdyby to nebyly karafiáty nebo cokoliv jiného jenom ne hvězdy.

Pak ještě zahrádka tu stála taková malá, sotva jsi se v ní obrátil, ale vonělo to v ní! Hned pod okny polihala reseda, v záhoně rostl „dřevec boží“, „maří list“, „hořící láska“, „ztracemíšky“, „hřebíček“. V koutě se krčil záhon petržele a něco málo trsů pažitky. Přes to do výšky hnala cibule a póra.

Byl teplý letní večer. Bavlnka seděl „před našima“ a na klíně choval pětiletou Josefku. Byl den před boží nedělí, po výplatě, po práci.

Rodná dědinka ležela Bavlnkovi u nohou, díval se do ní. Jako velký dvůr rozbíhala se na obě strany potoka a stavěla se ve dvě řady bílých stavení, přerývaných širokými vraty, vytečkovaných tmavými a nízkými dveřmi. To bývala nejmilejší Bavlnkova chvíle, sednout si tak před „dům“ a pohovět si na čistém vzduchu s děckem v náručí, zatím co žena jeho Sefka pobíhala v kuchyni bosa po hliněné podlaze a chystala teplou večeři.

Den zmalátnělý parnem schyloval se k večeru. Obloha nad západem zeleněla. Oblaka se táhla v oranžový pruh a paprsky žlutě spouštěly se v údolí. Chaloupky naposled pozvedly se nahými svými zdmi a chvíli jakoby se vznášely v osvětlení podvečerní chvíle, visely skoro ve vzduchu. Jedna jejich strana byla ještě teplá, druhá stydla ve tvrdých, chladných tónech. Střecha vydechovala lehkým popelavým dýmem a házela jej na západ.

Slunce už se ztrácelo v černém třepení lesů. Ještě naposled zahořela země vřelým svým žárem, ještě naposled zaplanuly chaloupky čistým svým průčelím a pojednou všechno se schrulo v jednu tmavě

zelenou barvu zahrad. Lidé už řídce přecházeli po návsí, děvčata zametala před statky.

Bavlnka zdlouha nadmul svalnatá prsa a mlčky pohladil Sefku po ohnivém šátku, kterým přikrytu měla hlavu. V teple večerním vůně jakoby se byla odpoutala od země, vznesla se do horních vrstev vzduchu a rozptýlena obcházela řadou všechna stavení. Vonným svým křídlem dotkla se i spánků Bavlnkových.

Skleslá zeleň přírody na okamžik spočinula v mrákotném přítmí soumraku. Pak zpola procitnuvši ze sna táhlým, ledva znatelným zašuměním korun a trav zdlouha si oddychla. A po nivách, po polích, širokým řečištěm údolí rozložilo se husté šero večera. Pod stromy, do síně, do světnic nahrnula se tma. Sluncem ozářeny byly už jen nejvyšší prostory nebe. Než i tam pomalu chladly večerní požáry, mraky stydly, západ hasl. Dolinu zalila čerň. Ale jenom na chvíli.

Za kopci boskovanskými vystoupil měsíc a den přehodil v bílou noc. Tma zalezla pod stromy, kůlny, kotrče křovin, stíny protáhly se na západní stranu a celý kraj zkrásněl pojednou v morovatém jakémsi zbarvení rozlitého světla a ostře vržených stínů. Hvězdy zbledly a už jen řídkými, zelenavými body bleskotaly v postříbřené výšce oblohy; měsíc slíval se po hladkém povrchu lupení, ve mživém povlaku kladl se na tmavou zeleň luk. Dotknul se i tvrdě krytých střech a černých došků chaloupek a s úsměvem staré kokety nakouknul do zrcadla tiché hladiny rybníčku na návsi, jejž v tichu brázdila zatoulaná kačena.

Ve vsi zašuměl ruch letního večera. Skřípala vrata, hafali psi, u Sokolářů hráli chlapci na harmoniku. Z hospody na náves vyrážel smích. Jen za kostelem a na úbočinách ke dnu se nížícího údolí, kde stály chaloupky, vládlo ticho. Ticho jako tam, kde ruce odpočívají a duše spí. Sem tam z komínů posud se linul kouř a zdlouha se plaze, lnul ku zvětralé slámě zakouřených došků.

I pod Bavlnkovou střechou bylo ticho. Hrubá, tmavá jeho postava vrhala na stěnu průsvitný, bledý stín. Korunou topolu táhnul večerní chlad. Ze síně řinčelo nádobí, šuštěly krátké kroky sem tam přešlapujících nohou. Přiběhlo štěně ze dvorka, s ocasem staženým mezi zadní nohy přisedlo k zemi a zafrkalo nosem.

V tom promluvil cosi Bavlnka a do jeho basu zazvonil tenký dětský hlas.

Bavlnka, pokuřuje spokojeně z krátké kamenné dýmky, stáhnul Sefce šátek s hlavy a hladě bledé její vlasy, svázané v zadu v copánek, naklonil ucho a poslouchal, co mu to povídá ten drobeček dole:

„Vořech už neběhá ke kmucháčkům," slyšel. „Celé deň vám ležel na hnoju a jen muchy chytal — pořád chytal muchy." A Bavlnka musil vyslechnouti ještě zprávu o novém jakémsi domku, který vystavěli „od vedlivá" Francek a Suchánkova Sába.

„Aji sklep jsme si udělali — hůru — chlívy, zahradu a všecičko, všecko jako v opravdovským stavení. A potom — —"

Sefka se rozmýšlela, co dělala potom.

„A potom — — já už nevím, co jsem dělala potom," pravila

a rozhodivši rozumně ruce, nechala všech řečí, poskočila na Bavlnkových kolenou a vzepjala se po jeho krku.

„Tati!“

„Copak?“

„Nic,“ na to Sefka a ležíc Bavlnkovi celým tělem na prsou, škrábala se nožkama na svalnatá jeho kolena, aby obepjat mohla celý jeho krk. Bavlnka opatrně postrčil dýmku do levého koutku úst, aby Sefku nespálil, a vysadil ji sám.

„No — co chceš?“

„Nic nechcu —“ a podívala se dolů do neholené štětinaté jeho tváře, s kterou se slíval měsíc.

„Tak seď pěkně!“

Posadil ji zas, pohladil jí hlavu a ptal se:

„Máš-li pak housata všecky?“

„O mám,“ zakývla ochotně hlavou. „Tak čítéte. Pět, čtyry, osm, šest —“ počítala na prstech klátíc při tom celým tělem a trouc nožku o nožku. „Šest jich mám. To jsou přece všecky, ne?“

A když Bavlnka zamyšlen nic neodpovídal, zdvihla tvář a po očku zavadila pohledem o odfukující, hrubé jeho rty.

Svěsila hlavu a samolibě pokyvovala nohama.

Tiché šustění v kuchyni přivádělo Bavlnku na jiné, daleko vážnější myšlénky, než byly dětské pletky Sefčiny. Den před tím svěřila se mu žena s jinou, daleko důležitější novinou a ta nyní zabrala všechnu jeho mysl. Připomněl si hrozný okamžik, jaký zažil při posledním jejím porodu. Viděl před sebou výstražný prst lékaře a přísné pohození jeho ramen . . .

„A pane, kdybyste věděl, co jsem já dnes viděla.“

Bavlnka nic.

„Že neuhodnete!“

Bavlnka mechanicky se probíral v jejích vlasech.

„Hádejte!“ rozkřiklo se děvče.

Bavlnka se probral ze zamyšlení.

„Nu, co pak!“

„Počkejte, já vám zadělám oči.“

Vstala, postavila zas bosé nožky na jeho klín a malýma dlaněma zakryla mu oči.

„Tak už!“

„Netlač tak — to já pak neuhodnu.“

A neuhádnul. Hádal na to i na ono a nic nebylo pravda. Sefka radostí padla mu okolo krku, sevřela mu osmáhlou šíj a stavíc se opět pevněji na jeho kolena, přikryla mu zas oči.

„Tak neuhodnete?“

„Takhle už ne.“

„Já vám to teda povím, ale nesmíte se dívat!“ pohrožila mu prstem, sešpulila rty, přiložila ústa k Bavlnkově uchu a co síly měla v drobounčkých prsou, křikla mu do ucha:

„Ko — ťa — ta!“

Bavlnka přikryl si rukou ucho a zatřepal hlavou.

„Zatrápená děvčico, u tebe by člověk ohluchnul.“

Josefka radostí skulila se mu do klína a zdvihnuvši vzhůru tvář do měsíčního světla, dala se do upřímného, dětského smíchu. Chtěla se ještě něčím pochlubit, ale — — —

„Jíst!“ ozvalo se pojednou otevřeným oknem z jizby. „Honem, ať to nevystydne!“

Ve světnici na hrubém, čistě vydrhnutém stole svítila už malá petrolejová svítilna a vedle ní kouřila mísa mléčné polévky. Pára bílými proudy přelívala se přes zelené okraje mísy, stažené dráty.

Bavlnka vstal, zastrčil dokouřenou dýmku do kapsy své barchetové plandy a vešel těžkým, unaveným krokem do chaloupky, nesa malou Sefku v náručí. Vešed do světnice, postavil děvče na zem, pověsil čepici na hřebík a usadil se unaveně vedle Sefky za stůl.

Otevřeným oknem zavznělo klekání. Zvonili na všechny zvony, jak se na vesnici slaví svatvečer boží neděle.

Zvuky zmatenými, vlnivými záchvěvy otřásaly vzduchem. Ruch ve vsi rázem utichnul. Ve svatém klidu modlitby zmrtvěla celá příroda. Jen cvrčci vedli dále svou; zněla jimi pole jako živá. A dunivé rány nade vsí bijících srdcí už v pravidelnčjších a ladnějších nárazech rozlévaly se chladem světlého večera, vcházely do otevřených oken stavení, pronikaly i do zabedněných veřejí a vešly i do malé Bavlnkovy chýžky, kde splynuly s hlasitou modlitbou malé rodiny. Bavlnkova žena, mladá a krátká, ale ramenatá ženka v pouhé spodničce, s nahými lokty a nohama bosýma, až po pás oblečena v pouhou košili, která plně obnažovala silný, plný její krk, měla ruce sepjaté na plném životě a modlíc se „Anděl Páně,“ opravovala Sefce chyby, které dělala v modlitbě. Bavlnka hrnul ze sebe spoustu brblavých jakýchsi tónů, zatím co malá Sefka rozkročena stála na lavici a malou pěstí se bila do prsíček. Světlo žlutě svítilo na zbožné to skupení tří lidí a z mísy uprostřed stolu vzhůru se vinuly hebké, jako háďata svinuté pramínky páry, které vydechovala ze sebe a jizbou rozkládala chudá, ale teplá večeře.

„Pánbu dé dobré večír,“ pravil Bavlnka sedaje ke stolu.

„Dobré večír,“ zašeptala drobná Sefka a sklouzla za stůl. Bavlnka přisednul k ní a plesknuv ji lehce přes zdvižená kolínka vzal do ruky lžici a pravil: „Jak to sedíš?“

Jedli.

Plechové lžíce skřehotaly o hliněný okraj mísy, vroubený zašlým drátem. Malá Sefka odfukovala horký dech polívky. Bavlnková přisedla jen na krajíček lenůšku a se sklopenýma očima tiše polykala sousta smočeného chleba.

Za chvíli přerušil Bavlnka mlčení a hovořil se ženou o úrodě, drůbeži a o započatých žních.

Otevřeným oknem tlačil se do jizby lehký vzduch letního večera, prosáklý vůní bazalek a muškátů, které Bavlnkové kvetly na okně. Kofliky s rozloženými listy a květy jako malované stály v siné záři měsíce, která zápasila v okně se žlutavým světlem hořící uvnitř lampy.

Dojedli.

Malá Sefka dala se do hovoru s kočkou, oblizující dole pod stolem vychladlé zbytky mléčné polévky.

Bavlnková umývala nádobí; Bavlnka stoje ve dveřích ze světnice do kuchyně, cpal do dýmky a klidně se díval na bílé, plné lokte své ženy, jak se mihají v přítmí a na sebe pozorně kladou omyté už nádobí. Šplounání vody mísilo se v bafání Bavlnkovo. Nakrmená kočka vykradla se zas na hůru za svými mláďaty. V jizbě zbyla jen Sefka, podřimující už na neodestlané posteli.

Bavlnková domyla. Stáhla děvčeti sukničku, přisedla k ní na postel, pomodlila se s ní denní „Otčenáš“ a „Zdrávas Maria“, uložila ji pak a vrátila se k svému. Sefka v polodřimotě ještě jednou si vzpomněla na to bílé koťátko s černýma packama a zamouněnou hlavou a už byla v Pánu.

Bavlnková seděla u pelesti postele a slavila svou tichou hodinku.

Bavlnka dokouřil.

„Už spí?“ ptal se.

„Spí,“ odpověděla žena s jemným úsměvem.

„Máš ještě něco na práci?“

„Nemám. Koze jsem dala, na ráno mám přichystáno, už nevím, co bych dělala.“

„Tak pojď a sedni si.“

Bavlnka poposednul na lavici stranou a ruku položiv na zahřátou lavici, kde chtěl mít svou ženu, odložil dýmku na okno a usmál se.

Bavlnková přitáhla ještě peřinu malé Sefce až po bradu, štilcem ruky shrnula jí rusé vlásky s čela na spánky a ohlédnuvši se ještě jednou za sebe, spí-li, — šla k muži. Sedla si a důvěrně položila pravou ruku na hrubé jeho zápěstí.

Bavlnka celý změkl, přimhouřil oči a s úsměvem se podíval ženě na matný, plný krk.

„A šak shasni,“ pravila Bavlnková, zavadivši pohledem o Sefčinu postýlku — „škoda petrolínu,“ dodala — „svítí měsíc.“

Bavlnka povstal a stáhnul světlo.

Měsíční světlo silným proudem vešlo do světnice a siněbílým hranolem opřelo se o dřevěnou podlahu.

Noc byla překrásná! Jedna z těch, při kterých se mnoho sní a pozdě usíná.

„Kam půjdeš síct na druhý týden?“

„Buček mně říkal. Už jsem mu to před týdnem slíbil, tak půjdu na jeho. Ale na panský bych radš. — A co ty? Kam v pondělí?“

„Ráno půjdu na trávu a potom — — Brambory na padělku už mají čas. Rozára už je má okopčeny.“

A zase mlčeli. Na nebi byl den a ve světnici přítulné šero, které vábí duše k sobě. Noc tichá a teplá. Před chaloupkou šelestilo listí, z polí tloukly křepelky a od rybníčku posud bylo slyšeti tlačkání kačeny. a snivý zurkot vody. Po návsí roznesla se osamělá píseň dětského ještě hlasu. Nějaký výrostek zpíval. Chlapci posud byli u Sokolářových. Teskné zvuky harmoniky rozlehaly se dědinou, provázeny zpěvem chasy.

A jizbou Bavlnkovy chaty posud se ozýval přerývaný hovor manželů, přitlumený, tichý, ale stále živější a veselejší. Mimo ně slyšet bylo jen čilý dech spícího děvčátka a jemné šplounání listí před chatou. Noční můra přiletěla do okna, zachřestila suchýma křídloma mezi kofliky a odlítla zas v tichu jasné noci.

I v jizbě jednu chvíli dlouho mlčeli. Bavlnková neměla co povídat a Bavlnka bál se zavaditi o své myšlénky živým slovem. Umínil si, že o nich nepromluví. Mlčel. Ticho bylo jako s půlnoci.

„Ale, co," pravil pojednou Bavlnka a zlehka stiskl ženu v zálokti, „pojďme spat. O třech hodinách jsem vstával a noc je krátká," dodal. A dotknuv se rukou ženy v opůlí, sám ji nutil s lavice a žertem ji přitisknul v žebrech.

„No, pojďme," na to Sefka a rovněž žertem odhodila pravici jeho stranou.

Nad chaloupkou přenesl se mráček. Měsíc nakouknul na okamžik mezi bazalky, položil se zas na čistě vydrbnutou podlahu a jakoby byl zdomácněl už v teplém tom příbytku rodinné lásky, přilehnul i na kousek postele, přistavené ke zdi s kropenkou nad hlavou a s růžencem visícím po stěně dolů. A právě, když mu tam bylo nejtepleji, bílé vlny beránků přihnaly se po jasném nebi, přikryly stříbroskvělou jeho hlať a do jizby uložil se taj milostných nocí . . .

* * *

Tak žil Bavlnka denně. S jinými změnami, s jinými radostmi, ale tu největší měl vždycky v sobě. S ní odcházel na pole, na ni myslil, ať zemi oral nebo žal a k ní se vracel večer domů. Pracoval rád a věděl pro koho.

Žena jeho nebyla právě hezká, ale milá v úsměvu i slově. Modré její oči tři leta mu nedaly pokoje, až jej přivedly k svatbě. Jak pilná byla a čistá, mohl každý vidět už na její chaloupce. Provdala se skoro bez groše, jen výbavu měla a ruce, ale těma si vymalovala a vylíčila svou chatu tak, jak by to jiný nedovedl ani za peníze. To proto, aby se jim tam „bývalo pěkně" — říkala sama a všechny ty ptáčky na okně a roztodivné květy ve dveřích sama „vymyslila" a přenesla na bílou stěnu chalupy. Žádná jiná už to nedovedla tak, jak s kopečku Sefka.

„To už je tak v rodě," vymlouvaly se ty, které se jí nemohly rovnat ani ve vyšívání, ani v malování, ani v úpravě a šlechtění zahrádky. „Její bába a po ní matka taky byla široko, daleko rozhlášená, jak pěkné věci uměla dělat. Tenkrát měli lidi víc na to času. Včil už není na to ani kdy."

Kde brala na to Bavlnková čas, nikdo se neptal. Viděli ji celý den v práci, ruce ustavičně ve vodě a vedle všeho jiného díla jak se pořád myla a do čista převlíkala — — to nebylo už ani hezké. Stále čistá a věčně mladá, jakoby posud děvčetem byla, ve všední den jako do kostela, v neděli jako o svátcích.

Když po dvou letech měla už domácnosť jak náleží zařízenou, pomýšlela na jiné.

Krejcar ke krejcaru ukládala do malované truhly a nikdo nikdy mimo Bavlnku nezvěděl, kolik už tam měla. Sem tam pro lidi něco vyšívala, děvčatům i kordulky pracovala a tak do roku sešla se jí pod ruku pěkná hromádka peněz. Pro sebe nekupovala žádných zbytečných věcí. A když ji vzalo pokušení — — —

„Ne," říkala, „nemusí to být!" A zavřela zas truhlu a svého pokladu se na dlouhou dobu zas nedotkla. Přikoupit si ještě kousek pole a kravku, bylo jejím snem. Větších nároků na život neměla ani ona ani Bavlnka. Jak žili teď, přáli si žít až do smrti.

Slovem: Bavlnka už v prvních měsících svého manželství poznal, že si nevzal jenom pěkné její tělo, ale i spořádanou duši v něm a v hlavě rozum.

I na Sefce každý viděl, jak ji hřeje vlastní domácnosť. Bála se sice té svatby, lidé ji zrazovali, že Bavlnka rád pije, rád si zabouří a i v karty hraje a humna vytlouká, — ale to bylo jen za svobodna.

Po svatbě Bavlnka jakoby za svou minulostí byl zavřel těžké, dubové dveře. V hospodě se ani neomžel, na karty se jen díval a když se někdy opozdil, žena tak jej uměla doma rozebrat a tak všechno dovedla zobracet na všechny strany, že Bavlnka druhou sklenici píval už bez chuti a od třetí už utekl.

Když v polích pracoval, často se s koňma zastavil, protřel si opocené čelo, ohlédl se po nebi, jak je slunce daleko a vzpomenuv si na tichou svoji ženu, chutě šlehl zase do koní a než slunko zašlo, byl už s prací hotov a vesele utíkal z panského dvora na náves a odtud postranní uličkou vzhůru, kde na krajíčku stála bílá jeho chýž.

Časem i z teplého jejich krbu vyhrnul se štiplavý kouř. To tenkrát, když se ze svých toulek po krajích a věznicích vrátil domů ženin bratr a chtěl peníze. Než, mrak se odvalil, chaloupku vyvětral zas čistější vzduch a Bavlnkovi žili zase svůj tichý život dál. Neměli moc, ale měli tolik, že by si byli mohli tak ledačehos popřát, kdyby žena nebyla i ze sna mluvila o kravce a o malém, sebe menším kousku pole. Na mysli jí zatím tanul pěkný kus.

Čeho se Bavlnka bál, řekli jsme už. To byla jediná kapka pelyňku, ale ta stačila, aby otrávila všechno. Jedno dítě mu zůstalo, druhé zemřelo a po obakrát měla žena velmi těžký porod. I doktora museli zavolat a po druhé už Bavlnka sám musel rozhodnout, koho chce obětovat, ženu nebo dítě. Předtucha, že nové požehnání v jedné a téže době nese v sobě život i smrť, stala se nyní kalným sklem, kterým se denně díval dolů na širokou náves, jak pod ním dědinka kouří a poznenáhlu usíná daleko šťastnější a klidnější než on tam na horním konci.

A bývalo pozdě večer, když Bavlnka se zdvihl a s těžkým supěním v prsou lehal na svoje. — — — — — — — — — — — — — — —

Byla zimní, divoká noc.

Bavlnka seděl u kmocháčků na lavici v koutě a čekal, až přiběhnou z chaloupky pro něho.

Seděl jako zařezán a rukama bezúčelně ohmatával okraj lavice, nehtem palce ryl do dřeva rýhy. Vichřice tloukla do oken a švihala do

nich drobnými krupkami sněhu. Bylo přítmí ve světnici a neobyčejně jaksi smutno. Na dubovém stole mezi okny blikalo nepatrné světýlko jako za dušičky, v kamnech vyhaslo: vítr srážel kouř.

Bavlnkova týden už neholená brada byla černá v tom přítmí, jako namočená do sazí. Osmahlé tváře a masitý krk měl přeplněny krví. Zaleskłé, mladé jeho oči nejistě, s plachou bázní dítěte těkaly s místa na místo pod rozpjatým obočím, které se násilně pnulo v pokřivené vlnky sraženého, širokého čela. Jakoby se všeho kolem sebe ptal a bál se odpovědi, pohled jeho smýkal sebou s předmětů mrtvých na osoby živé a vždycky jakoby se vzpamatoval, zahanbeně klopil víčka přes velké, dětské svoje oči a upíral zrak na holou, bezvýraznou, ušpiněnou podlahu. Namáhal se a neslyšel, co kmocháček u stolu rozkládal, nutil se a neviděl ani pod stolem ležící černé feny, ani stařenky s brýlemi čtoucí v modlitbách, ani založených rukou kmotřenky, ani malé Sefky, která ničeho netušíc, zamyšleně s dětmi se popelila u vyhaslé pece. Pojednou pustil se lavice, sáhnul do náprsní kapsy pro dýmku, nacpal, zapálil, ale bílý dým jen dvakrát, třikrát se mu rozlil po začazené bradě a Bavlnka ani nepozoroval, že dýmka mu visí v zubech a ruce zase tak bezúčelně se drží lavice a prsty tisknou tenkou její desku.

Doktor z Hustopeče už přes dvě hodiny seděl u ní, bábu, jakoby to bylo teď, živě viděl před sebou, jak vyběhla do kuchyně a myslíc, že ji nikdo nevidí, sepjala nad hlavou kostnaté ruce.

Vyhnali jej, aby šel — ba, co šel, utekl z chalupy ven a ještě jako na doraženou proniknul za ním bolestný výkřik jeho ženy. Dva ty dojmy s houževnatostí zrezavělých představ trčely mu v mozku, nedovedl se od nich hnout ani na chvilku.

V tom oko jeho sebou zatřáslo. Ve řvaní větru nikdo si toho nevšimnul, že okno silně zahřmotilo ve starých, zčernalých už rámech. Vítr stichl a oknem to zatřáslo poznovu. Všichni se ohlédli. Zapjatá čísi pěsť zabušila na sklo. Kmocháček i Bavlnka vyskočili skoro současně. Na skle položená pěsť a bílý hřbet krátkého nosu, postříknutého světlem, jako zlé znamení bělaly se v houšťce tmy do okna se tlačící.

„Otevřte!“ velel zvenčí ženský hlas.

Ale než se kmocháček — velký, břichatý sedlák — vyhnul po zemi lezoucímu děcku a stařenka odložila tlusté svoje brýle, Bavlnka už vytrhl dveře a vyrazil do tmavé síně.

Ve světnici všechno stichlo. Bavlnka v síni neotvíral, ale vylamoval dveře.

„Co je!?“ bylo slyšet ze síně Bavlnkův pevný, ale rozzlobený bas.

„To jste vy, Bavlnko? Máte jít honem domů, se Sefkou je zle.“

Kmocháček se pokřižoval, stařenka složila na stole ruce. Kmotřenka běžela do síně.

Bavlnky už nebylo na prahu. Jen žlutý jeho kožich ploval v temnu. Bez beranice, s hlavou holou hryzl dýmku v zubech a jakoby hledal cestu, zastavil se na jednom místě. Svinul pěsť a zaklel. Na čele ucítil chlad a dešťove kapky. Přejel si rukou zátylí a uháněl zpět. Za chvíli už s beranicí na hlavě a s malou Sefkou v loktech padnul do tmy.

Kmocháček němým pohledem točil se za rozkřídleným jeho kožichem.

Vítr mlčel. Po hladkém, skřehlém sněhu sípěly sněhové krupky, smísené s deštěm, jak jehličky, když jezdí po hladkém povrchu bílého hedvábí. Nohy ujížděly po kluzkém náledí. Na polo cestě vyhrnul Bavlnka víčka a před očima zazářilo proti němu světlem zalité okénko, oranžově žluté v řadě bílých, posněžených střech. Dva tři charé stíny přeletěly vnitřkem chaloupky a postavily se stranou. A Bavlnka Sefku jako na rychlo svázaný uzlíček svíraje pod paždím, s široko vlajícím kožichem opřel se o tvrdý, ostrý vzduch a bera kopeček útokem, kvapem uháněl vzhůru proti oranžovému tomu čtverečku okna, které mu s hůry svítilo na cestu.

Došel.

Dveře od síně rozevřeny; před chatou ticho, prázdno. V okně tytéž podezřelé stíny míhaly se světlem v němé předtuše něčeho velkého. Nahlédnul dovnitř, vytáhnul se v těle i ve tváři a svinuv pojednou ramena jako člověk, který ucítil náhlou a prudkou tělesnou bolesť, slepě se dotknul rukou zdi. Sefka vypadla mu z rukou a tak tak že se zachytla na svoje čtyry. Zapomněl na ni úplně. Pozdvihuje nohu na vysoký práh, nabral do prsou chladného, osvěžujícího vzduchu a plašil pryč od sebe světelný jakýsi přízrak, který mu okno hodilo do očí. Tak se mu zdálo, jakoby byl už zahlídnul dlouhou, bílou čáru svíčky s vrženým po stěně stínem, jak táhlým, žlutým světlem se třese a plápolá na zdi a trhavou svou září oblívá zdvižené záhlaví. Kolem lůžka řada postav, hlavy nahnuté, brady smutně podložené do dlaní — — — A postavy ty se pohybovaly, ruce nížily, nahýbaly se ku předu, přecházely sem a tam. Bylo něco hrozného a velkého v němé té přeměně tvarů a stínů, v mlčenlivých skupinách hlav, které hleděly na jedno místo — — —

S matnými, charými těmi stíny stále ještě na očích překročil Bavlnka práh a vešel do síně.

Stála tam Svobodka od „vedlivá“; vyprovázela lékaře.

„Honem, Josefe, Sefka chce vidět děvče,“ mluvila už do prázdna.

Široká, kožichem krytá záda zakryla skupinu žen a Bavlnka v pravém slova smyslu sřítil se na kolena u nohou své ženy. Za ním Sefka přiběhla malá a rusá, pomněnkovýma svýma očima vyjeveně hledíc na podivnou, pro ni tak novou a tajemnou scénu kolem sebe. V koutku jizby kdosi zaštkal. To zaplakala Mařka, věrná kamarádka Sefčina.

Bavlnka neslzel. Jen zmateně spletenými prsty třímal širokou, černě zamouněnou svoji bradu a zimničně se chvějícíma rtoma, mezi nimiž na světle jiskřily drobné bílé zuby, vydechoval ze sebe hustou bílou páru a v ní tiché, krátké věty modlitby. Velké holubí jeho oči, s dětským naivním leskem, hleděly na velký akt přírody.

S plamínkem svíčky nad hlavou ležela před ním protáhlá, neobyčejně dlouhá, ve tváři zmenšená podoba jeho ženy. Byla jen tak, bez svrchní velké duchny, aby jí v hodince smrti nebyla těžka. Oči prázdné ve žlutavém přísvitu světla plovaly v slzách. Tvář bílá po jedné straně, tmavá v stínu škubala sebou v křečích. Brada pozdvižena, prsa smáčknutá, čelo lesklé pod rozestřenými, plavými vlasy. Tak ležela polo v mrákotách, polo ještě na tomto světě. Těžký dech řinul se jí přes bledé, otevřené rty, z nichž příšerně zela černá mezera úst. Hasla vykrvácením.

Když Bavlnka se dotknul její ruky, víčka se jí zachvěla a v řasách se rozplynul dlouhý bolestný pohled.

Procitla. Nemluvila, jen mlčky se dívala stranou před sebe na skupení dvou milých. Děvčeti zalily se oči.

„Josefko,“ pravil Bavlnka.

Neodpovídala. Bezvládně ležela vedle mrtvého svého novorozence a jen očima jakoby se chtěla ptát: — co chceš? Vzal její ruku a položil ji na hlavu malé Sefky. Umírající stranou po tváři skulilo se několik bohatých slz. Těma jakoby oči měla přeplněné, neviděla pro ně, jen pod tenkými, vytáhlými prsty cítila, jak se jí po rukou vinou vlhká, jako hedvábí měkká přadýnka vlasů.

V tom Bavlnka ucítil, že se dotknul někdo jeho ramene. Pomalu obrátil hlavu a přísně pohlédl za sebe. Stála za ním stařenka malá a vetchá s vráskovitou tváří a s růžencem omotaným kolem levé ruky. Vrbčena.

„Běž honem, Josef, vstaň“ — pravila — „a jdi na faru pro velebnýho pána. Pan doktor poroučel.“

Bavlnka ohlédl se po ženě. Ta zdálo se, že slyšela; pohnula v podušce hlavou a chtěla promluvit. Bavlnka nahnul se k ní a vyrozuměl z několika málo slov, aby Sefku nechal u ní.

Vrávoravým krokem bral se ke dveřím. Nejistě se strachem ohlédl se ještě po ženě a kolem skupených hlavách.

„Neboj se,“ pravil týž starý hlas, „ještě máš čas — — Počkej, nemáš beranici.“

Bavlnka se ohlédl po stole, po lavici. Kdosi třetí k němu přiskočil a podával mu beranici.

„Tak jen honem — honem!“ dotýkala se jemně jeho kožichu stará Vrbčena a chřestíc růžencem, tlačila jej ze dveří ven.

Bavlnku shltla tma.

Půda pronikavě pískala pod křupajícím krokem. Bavlnka prudkými, nejistými pochopy těla prorážel větrem mrskaný vzduch. Levou rukou přidržuje k sobě těžká křídla kožichu, pravou hřbetem přetřel si oči.

„A což, je to málo platný!“ pravil a přešloupnuv s nohy na nohu, zastavil se.

Ozářená jizba, zažloucená stěna s bílým sloupkem hromničky a v mihotavém jejím světle vyhublá, vlasy podestlaná tvář s vmáčknutýma očima, bílými rty a špičatým, sevřeným nosem — byl obraz, který nesl před sebou a neviděl proň cesty.

„Žena — Sefka — umírá —“ byla jediná slova, která ze sebe vyrazil, když zazvonil a předstoupil před bílou hlavu pana faráře.

„Hned, hned přijdu,“ odpověděl farář jaksi nevrle a nahlédnuv do škaredé noci, díval se za odcházejícím Bavlnkou. Služka vyběhla za ním, otevřít branku. Bavlnka se namáhal, namáhal, ale nemohl najít závory.

A zas klopýtal sněhem k chaloupce, z níž se do sněhu opíral dlouhý, žlutavý pruh. U dveří se zastavil, sedl na zasněženou lavičku s kožichem rozepjatým a sklonil čelo do dlaní. Jizby se bál.

„Jak bude teď?“ napadlo mu pojednou. Utáhl kožich na spocených prsou a jakási smírná nálada ovanula jeho srdce. Vzpomínka za vzpo-

mínkou jako slzy ronily se z jeho duše a oblívaly její památku. Už i na kravku měli a — —

Prsa jakoby mu obručí sevřel.

Probudil jej zvonek a světlo lucerny táhnoucí se po bílé zemi. V přísvitu lucerny vlnilo se těžké, kněžské roucho. Bavlnka svezl se na kolena, sejmul beranici a kleče tak ve sněhu, bil se do prsou.

„Potěš vás Pán Bůh, Bavlnko!“ šeptal duchovní, když Bavlnka vstal a vítal kněze pod svou střechu.

„Je ještě živa?“

Bavlnka neodpověděl. Jen rukou ukázal do síně a vešel za nimi.

V jizbě klečely u postele dvě stařeny a modlily se nahlas modlitbu umírajících. Bledé, bílé skoro rty na lůžku šeptem modlily se s nimi. Viktorka pokrývala bíle stůl. Když kněz vešel, bylo všechno už připraveno. Černý krucifix, dvě svíce, svěcená voda, sůl a bavlna. Malá Sefka plakala v náručí kmotřině, skrývajíc hlavu v jejím vlňáku.

Ženy se hrnuly z jizby. Duchovní vykropoval světničku.

„Akorát se probudila, velebný pane, ale mluvit sotva už bude moct,“ připomínala ještě cestou Vrbčena a táhla se za ostatními.

Zaopatření netrvalo dlouho. Kněz vyšel.

Bavlnka přistoupil k němu.

„No, potěš vás Pán Bůh, Bavlnko. Rozlučte se s ní, dlouho už vám nevydrží,“ pravil farář, zatahuje se těsně do svého pláště. Malé Sefce, která mu líbala ruku, pohladil hlavu a odešel.

„Josefko!“ oslovil ženu Bavlnka.

Nemocná obrátila pomalu hlavu. Přes bledý, průsvitný její obličej zahrálo světlo hromničky.

„Kde je Sefka?“ vydechla ze sebe a hmatala zimničně rukou po lehkém prostěradle, které krylo její tělo. Oči bloudily bezúčelně s místa na místo jak slepé.

Bavlnka vzal ženu za spocenou ruku a položil ji na hlavu Sefčinu.

„Měj ju rád, Josefe,“ promluvila ještě, ale hlas už jí zemřel při posledním slově. Pak sebou křečovitě zachvěla a začala se třást. A znovu se probrala a utkvěla velikým okem bez lesku a síly na holé zdi. Silné svaly sevřely se jí u kořene nosu.

Bavlnka položil jí ruku na čelo.

„To jste vy, kmocháčku?“

Nepoznávala už muže. Bavlnka klesl a zaryl hlavu do slamníku.

Tělo jeho ženy pojednou sebou škublo, roztáhlo ruce do vzduchu a zachvělo sebou. Ruce, jakoby něco chytaly, lapaly na prázdno vzduch. Bavlnka rychle ji uchopil v zápěstí a chvíli ji tak držel, jakoby spolu zápasili, až se Bavlnkovi vyhublé prsty křečovitě zaryly do dlaní, umírající rozevřela na jednu stranu bílými zoubky vyplněné bezbarvé rty, v tomtéž směru vytáhla i tvář a postavila oči v sloup. Dolní čelist se jí skřivila, obličej se zašklebil, tělo ještě jednou se natáhlo, napjalo a pak zvolna se protáhlo jako had.

Bavlnkovi v slzách odploval celý ten obraz stranou a když jeho žena pod rukou mu vydechla naposled, propukl v hlasitý pláč.

„Už je na pravdě Boží,“ zašeptala stará Vrbčena za hlubokého ticha, šla hned k smrtelnému loži a sáhla na mrtvou.

Mařka, stará věrná kamarádka nebožky Sefky, vzpínala se na lavici a otvírala okno. Duše vyletěla k nebesům —

A zatím co oknem se do světnice hrnul čerstvý noční vzduch, tytéž choré, smutné stíny postav pohnuly se na zdích; v šustotu sukní a rachotu bijících hodin zazvučela jizba společnou modlitbou: „Ve jmenu Boha, Otce i Syna i Ducha Svatého.“ — — —

I malá Sefka vpadla svým tesklivým hláskem do sboru starých. Bavlnka klečel a slzami mokřil podušku, na které shasla jeho žena.

* * *

Chaloupka osiřela, duše její vcházela do ní už jenom ve snách.

Smutno bylo pod bílým tím příkrovem, teskno v malovaných oknech a veřejích, kde každá čárka byla živou, krásnou vzpomínkou na čisté, pilné ruce nebožky Sefky.

Prázdno bylo v jizbě a pusto na těch místech, kde zvonívaly kdysi nůžky, hrčelo nádobí, šplounala voda, praskal oheň — místo všeho toho jen cvakání hodin ozývalo se chaloupkou a slabý, seschlý šepot Otčenáše v chřestění růžencových kuliček a křížků. To stařenka odříkávala své nekonečné modlitby za zesnulou dceru a nezdárného syna. Zvuky ty vyháněly z domu, zarážely duši mrtvolnou svou prázdnotou.

Sirotek Sefka málo se pozdržovala doma. Chodila už do školy a ze školy ke kmocháčkům. Někdy ani spat domů nešla. Tam bylo veselo a dobře, doma smutno a zima.

Bavlnka chodil jen v sobotu domů, ostatní dny projezdil s koni na těšanském dvoře.

Když docházel domů v sobotu večer, kroky jeho vázly, nespěchal a když došel, byl by se zas nejraději zatočil a šel zpět.

Tak smutno bylo v někdejším jeho ráji.

Květiny v oknech zasýchaly, stařence už paměť na ně nestačila; stůl byl často neumyt, kouty v jizbě zataženy pavučím, podlaha jako venku zem, strop a zdi páchly plísní málo obývaných místností; pod maltou roztékaly se skvrny vlhka. Po celé jizbě vál chlad staroby, dech odporné samoty, z kouta u kamen šuměl jen šepot lidských zřícenin, přerývaný suchým kašlem vysýchajících prsou.

„Chudák!“ pravil jednou sám k sobě Bavlnka, hledě od stolu na klimbající ve spánku, o prsa opřenou hlavu stařenčinu. „Ani na tu trošku už nestačí!“ dodal a rozhlédnul se po setmělé, zčernalé své jizbě, která bývala bílá vždycky, jakoby ji ze sněhu vykrojil, čistá, jakoby do ní přijíti měl kníže. A teď! — usmál se a pohledem znovu se svezl po sevřených, věčně do šeda ovázaných ramenou stařenky — Nu, co je dělat. Už ani chodit nemůže, paměť ztrácí, málo vidí, málo slyší, dny svého života už čítá v rukou. Zemře a nikoho tu nebude, ani nebohého toho strážce s bezzubými rty a chaloupku aby pak zavřel nebo — vypálil, dodal v rouhavé ironii svých myšlének.

Ještě smutněji bylo před chaloupkou a na dvorku. Chlívy prázdné, kurník prázdný, roubení kol zahrádky pokradli lidé na palivo. Koza

zhubeněla na kosť, slepice vyhladověly a cizí drůbež popelila se tam, kde kvetly kdysi voničky pro celou ves. A tak jenom ti ptáčci zůstali v oknech a mezi veřejemi a svou červenou a modrou barvou zdaleka už srdci vzpomínaly, jak chaloupka kdysi vypadala a vypadat mohla až po dnes.

„To byla z Boha žena — Bůh jí dej věčnou slávu a království nebeské,“ posteskl si vždycky Bavlnka a vzpomínal dále.

Na Sefku už se ani podívat nemohl, aby neviděl zdivočilé její způsoby, ušpiněné tváře, vlasy rozcuchané, sukýnku potrhanou, ba i děravou, že jí průrvami svítilo i nahé tělo. Co mohl, opatřil jí, ale nebylo dohledu, nebylo ani šetrnosti. Než se vrátil domů, dcerka byla zase v hadrech. A už mu také odvykala. Sám ji musil volat, aby si sedla k němu na klín.

Tak Bavlnka pomalu zapomínal. Tvrdl. Začal přemýšlet „na jiný způsob“. Viděl, že už mu nezbývá, než najít si hospodyni novou. Pro hospodářství, aby docela nezpustlo, Sefka aby měla matku, dvorek drůbež, chata opatrovnici. Blížilo se druhé jaro od té doby, co první ženu vyprovodil ke kříži, několik těch kousků polí, které dal první rok do pronájmu, čekalo i na svou dělnici.

Bavlnka přemýšlel a hledal.

Prohledal celou dědinu, od chalupy k chalupě i v Těšanech hledal i do Nesvačilky nahlédnul, ale Sefky nikde nenašel.

Vdova Horáková byla surova.

Francka Hrdličkova — poběhlice.

Rozára Strouhalova — ne, ta taky ne. Ta už s prvním mužem špatně jednala.

Snad Veruna Dostálova —

„Ta ještě, ale nevím — —“

U té se Bavlnka zastavil. Nebyla už mladá, ale nebyla také stará. Její leta nikdo by jí nehádal a v práci prý se strhat může, jak se dře.

Než na druhý den se Bavlnkovi ženitba zas vypářila z hlavy, nelíbila se mu ani Veruna Dostálova. Myslil zas na práci a koně.

Odkládal zas a odkládal znovu.

Sníh už se ztrácel po horách. Bílou jeho pokrývku požíral už únorový kal. Sem tam pohozené jeho kusy jako husí stádo ležely po nivách. Trpělky honily se po hrudách polí a večer se všech stran slyšet bylo řezavé, podezřelé výkřiky rozběhaných koroptví. Země čpěla ještě chladem, ale v příkopech už proudil nový život. Voda se hrkotem slívala se strání a odnášela s sebou prosáklé útržky sněhu. Na výsluní rozkvítal podběl a v lese prorážely listem sněhurky.

Konečně i březen se přihnal na větrných proudech. Slunce se opřelo o stráně a roztavilo poslední zbytky zimy. Země tála, půda v pravém slova smyslu hltala teplo a jasno mladého slunce. Příkopy a potokem ubíhala kalná voda, na mezích se zazelenaly první jehličky trav, v trávě otvírala svoje oči první kvítka sedmikrás. Lesy se obnažily, země zkypřela, děti hlaholily v podháji a přinášely s sebou první zvěsti jara: bílé zvonky sněhulek a žlutý křivatec. Kos veseleji hvízdal, na silnici od stromku k stromku míhaly se vzduchem první vlny plisk. Oko s radostí

sledovalo pružně sebou potrhující jejich ocas na hromádkách štěrku, kde podivně, vesele zapištěly, a zase ty trhavé vlny křídel, jak prudce letěly dál.

Přišlo několik dní teplých. Půda vyschla úplně. Po cestách se chodilo jak po pružných parketách, kroky svižně nadnášely tělo do mírného, teplounkého vzduchu, kterým táhla milá vůně nově rozoraných polí. Hlavy zvábeny křikem zdvihaly se vzhůru k prozářenému nebi a oči žasly nad ohromnou výškou, v jaké pod oblaky táhla černá hejna do šířky i na dél se stěhujících vran a kavek.

Veselo bylo na nebi i na poli, všude ruch a smích. Přiletěli skřivani, připluly čejky, oráči s písní zorávali černou, vlhkem zimy ještě čpící zeminu, cesty tvrdly pod horkými dechy východních větrů. Koně vesele stříhali ušima a pošlehovali žíněmi osluněné svoje boky; ves celá zvučela omládlými kohouty a zdivočelými psy.

Zima tak mizela poznenáhlu s bílého svého lože, jaro usedalo na zelený svůj trůn. Na bílou sobotu už zaváněly z lesa fialky.

Nivami rozezvučely se hlasy velkonočních zvonů. Náves hořela na slunci živou směsicí veselých svátečních barev. To do chrámu se scházel lid ku slavnému vzkříšení. Děvčata s nahými lokty, nadýchanými rukávci, vyfintěná pestrými pásy a fěrtoušky, tančivým krokem po dvou po třech blížila se kostelu, hbitě vystupovala po schodech nahoru v sešněrovaných svých botkách, postála ještě chvíli na starém hřbitově a tam jakoby se vyhřívala rozkošnými svými barvami na slunku, kupila se v celé záhony bílého pole s rudými a chrpově modrými skvrnami mezi tím. Světlé, stříbrem a zlatem lemované kordulky střídaly se s barevnými cirkly tmavých, květované pásy províjely se s živou červení rozkvetlého máku, široké, španělské „krejzle“ lemovaly bíle zdravou červeň krve jak do kornoutu zasazený květ. Chlapci znaleckým okem si prohlíželi upjaté, ušněrované nohy a vkusně opásaná poprsí — — —

A zatím, co ministranti před sakristií v červených komžích rozdmychovali uhlí, sousedé klidně hovořili o setí, blízkých bouřkách, úrodě, s kancionaly pod paží volně přešlapovali ve svých vyleštěných holinkových botách a pomalu a vážně se ubírali k můstku a kostelní brance, odtud po schodech nahoru mezi ženy a babičky zastřené v starodávné loktuše a šátky. Pan rektor na kůře rozdával už partessy, a kostelník s vážným výrazem v obličeji rovnal ještě v poslední chvíli kytky na hlavním oltáři.

Vážným krokem od chaloupek přicházel Bavlnka. Malou Sefku vedl za ruku, pod paží nesl kancional. Byl klidný už. Rozhodl se.

Stařenka ležela doma. Churavá chystala se k poslední hodince. Dubnový vzduch jí dodal.

Bavlnka pozdravil sousedy huňatou svou čepicí, Sefka odběhla mezi děti.

„Vítám tě, Bavlnko,“ podával mu ruku starý Dostál.

„No, sejete už?“ ptal se Bavlnka.

„Seli jsme, ale deště to zkazily. Zem je ještě plizká. A jak ty? Propachtuješ pole zas nebo co?“

„Ještě nevím. Snad.“

Sousedé se trousili ke kostelu, šli kolem nich. Oba umlkli na chvíli.

„No,“ vyšel i Dostál za branku a na polo obrácen k Bavlnkovi, pravil, „měl by se's oženit. Tak přece nezůstaneš — —“

Nedomluvil. U kostela nastal živý ruch. Mládež proudem hrnula se do kostela. Děvčata šustila kolem škrobenými sukněmi, muži pevněji přitiskli rukou kancionály a hnuli se rovněž ku hlavnímu vchodu kostela. V šerém klenutí chrámu už ropotily modlitby. Pan farář přicházel.

„No, šak si o tom ještě promluvíme,“ přidušeně dodal Dostál a také se hnul ke kostelu.

Na oltáři plály už svíce, s kůru dolů snášelo se ladění hudebních nástrojů. Sukně šuměly škrobenými okraji, sem tam bylo slyšet kašel — památku na přestálou zimu.

Pojednou vše utichlo, jen massa v chrámové lodi do sebe namačkaných těl pohnula sebou na obě strany a hned na to krátkým svým krokem s ministranty a kostelníkem před sebou kráčel pan farář v nádherném zlatem a květy zdobeném pluvialu k Božímu hrobu, kde truchlá čerň smutečního roucha pronikala matnou zelení oleandrů a bobkových keříků.

V chrámu Páně bylo ticho — mrtvo, jak bývá před velikou chvílí.

Pojednou zanotil kněz:

„Vstalť jest této chvíle!“ a ve znění zvonku a hukotu varhan pozvedal kněz klanějícímu se věřícímu lidu Boží tělo, kteréž se koupalo v bílé pěně vzhůru se dmoucího kadidla.

„Vstalť jest této chvíle“ — — hlubokým, přepjatě pohnutým hlasem zapěl Komárek a s ním hlaholil lid, zpívaly děti, děvčata, zvučel celý chrám, zatím co v střídavém klinkání zvonků kněz vynášel Nejsvětější na světlo boží k hlavnímu portálu chrámu, kde už na schodech čekalo slunce a plnou nádherou jarních svých ohňů obklopilo i bílou hlavu kněze i zlatou monstranci v pozdvižených rukou, jakoby zlatem svých blesků osluniti chtělo vznešený symbol víry. A vzduch plnil se velikým zpěvem velkonoční chvíle, která sílí svou velkostí a k radostem povznáší jednosvornou modlitbou. — — —

A co tak hlaholila vesnička velkonoční písní a kněz v modravých pěnách kadidla před chrámem povznášel k nebi Nejsvětější tělo Kristovo, líbané paprsky slunce, zdravené ohlušující střelbou z hmoždířů, co tak těla do prachu padala a rukama do prsou se bila v hřmotné intradě hudby a hlaholení rozvázaných zvonů — — — — — — — — — bylo ti ho v chaloupce na pokraji všech. Utichnul i suchý chřest růžencových kuliček a v hrčení hodin ztrácely se už jen šeptavé, na rychlo vyrážené věty zmatené modlitby, kterými stařenka vydechovala poslední bublinky svého života. Nikdo smrti její posud nečekal. Každý ji předvídal, nikdo se jí nenadál a přec ji každý tušil, jenom ne v tu chvíli, kdy z hrobu vstával Kristus. — Umírala sama tam, kde se byla zrodila před osmdesáti lety.

„A odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme“ — — vypravila ze sebe ještě poslední prosbu modlitby a v tichu, které zavládlo po těch slovech v chaloupce, otevřeným oknem až sem zalehly seslabené zvuky velkonoční písně. Jemně se chvěly v měkkém, slunečními paprsky ohřátém vzduchu, přelívaly se přes kofliky v oknech do světnice a vzdálenou, andělskou lahodou snášely se tam, kde rty se naposled otvíraly a jako v žízni táhly do sebe sladkou poesii odlehlé a ve vzpomínkách s tělem se loučící duše z dalekého mládí. — — — — — — — — —

A právě, když chorály se rozezvučely na plné hlasy a farní lid v barevném průvodu jako věncem kvítí ovinul svůj chrám a v nadšené hymně: „Nejmocnější, Nejsvětější a Nejlepší z Nejlepších!“ za znění zvonků, víření plechových trub a střílení hmoždířů tělo Kristovo provázel pod modrými nebesy zlatem a stříbrem zdobeného baldachýnu,

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

stařenka kýchla na chudém svém loži a s polovičkou otčenáše, který nedopověděla na tomto světě, rozloučila se s životem a o suché své berličce předstupovala před soud Boží.

Shasla, jako shasíná do poslední jiskry doutnající hrstka popele.

Když Bavlnka po vzkříšení Sefku přivedl z kostela, našel stařenku už se svislou bradou a tuhnoucím tělem, může-li se tak říci několika těm kostečkám a zažloutlé kůži, svraštělé až na kosť.

Usmívala se skoro a po tváři posud jakoby jí těkalo nedopovězené slovo otčenáše.

(Pokračování.)

Neděle na moři.

Jako křídlo anděla modré, čisté,
které tiše na oltář slétlo zlatý,
jako božská myšlénka v první slávě
moře kol širé.

Nebe, hle, se usmívá věčnou láskou,
země celá s modlitbou k němu vzhlíží,
vzduch je vlahý, nad mořem klidně leží,
ve svatém tichu.

Ani loď tu nehne se, ani veslo,
plavců povyk v zakletých mlčí lodích,
v dáli s bledým plachtovím koráb stojí
duma jak vážná.

Slunce žhavé, zářivé jako oheň,
z něhož bůh se přírody věčné rodí,
v moře čistém zrcadle, nekonečném
celé se shlíží.

Náhle s výše jak mladé jarní hrany,
jak zpěv mrtvých jásavé zazní zvony,
mořem letí, na vlnách usnou v dáli
nejsladší hudbou.

Moje duše božskou chvěje se touhou,
s mořem, vzduchem ke slunci výš se vznáší,
rozplývá se v tajemné hymně citů,
s mrtvými plesá.

V Terstu 1889. *Aug. Eug Mužík.*

Blouznivci našich hor.

Řada postav z Pojizeří. Napsal Antal Stašek.*)

Housa.

1.

boru svatého Václava obcoval také Housa. Jeho přátelé ho nazývali největším kajicníkem mezi duchověrci, neboť dospěl k nové víře po dlouhém bloudění na cestách křivých.

Mezi řekami Jizerou a Kamenicí prostírá se vysočina, rozeklaná četnými údolími; v jejich úžlabinách hrčí potoky a po jejich stráních v houšti stromů přituleny jsou horské dědiny. Blíže místa, kde nad Železným Brodem vtéká Kamenice do Jizery, leží v rokli nevelká ves Javornice; nad ní rozkládají se po obou svazích lesy; na jedné straně panské: vysoké a tmavé; na druhé straně selské: prosekané, nízké a zakrsalé. — Na kraji panského jedloví měl hajný Hlava svůj pěkný domek; na kraji selského smrčí měl kolář Housa svou roztrhanou barabinu. Z baráku Housova se stráně jedné bylo dobře viděti k domku Hlavovu na stráň druhou. Kolář pozoroval hajného, kdy nejsnadněji by mohl „do panska“ na dříví; hajný hlídal koláře, aby ho při tom přistihl. Tak se oba špehovali a měli k tomu dobrá stanoviska.

Housa byl nejen daleko široko pověstný lesní škůdce, ale i nebezpečný pytlák. Lapal do ok zajíce, střílel i srnky a v zimě chytal koroptve. Pytláctví provozoral ze záliby a z vášně, lesní krádeže páchal z nouze, když neměl výdělků a nechtělo se mu pracovat. Dlužno doložit, že v selském málo kdy kradl. Byl pamětliv slov nebožtíka svého táty, jenž ho napomínal: „Franto, nekraď, a když musíš, jdi „do panska“; sedláků nech.“

Housa byl původně ševcem. Pak se poučil trochu kolářství, a když chtěl jít s kolařinou na vandr, odvedli ho ku koňákům. Bylo to roku čtyřicátého osmého a Housa táhl proti Maďarům. Zlí jazykové si vypravují, že prý tenkráte „Košutovi“ utekl a při obratě válečného štěstí opětně k Rakušanům přeběhl, předstíraje, že vyvázl ze zajetí. Jak to bylo do opravdy, nikdo neví; Housa o tom vždy mlčí a mluví-li o tom jiný, potutelně se usmívá.

Když se vrátil z vojny, chytil se ševcoviny; ale že mu bylo lenivo samému pracovat, vzal si tovaryše a učenníka najednou, nakoupil na dluh koží, jezdil s hotovým zbožím po jarmarcích a co utržil, to vesele

*) Dvě z postav tohoto cyklu, jen lehce spojených rámcem duchvěrecké schůze. „sboru sv. Václava“ podali jsme v ročníku předešlém. Spiritismus jest v některých krajinách pojizerských mezi lidem velmi rozšířen.

probíjel a v kartách prohrával; miloval nade vše barvičku a velusa. — Když se naň hrnuli věřitelé, utíkal před nimi do panského háje, a táta, vlastník baráku, za něho lhával, že odjel někam na jarmark. Stávalo se, že trpěliví věřitelové i dva dny na něho čekali, a mladší Housa dva dny vydržel v lese. — Jednou večer překvapil ho kupec Nosek z Vysokého, jemuž byl dlužen mnoho peněz. Švec vlezl honem za kamna na pec a tvářil se, jakoby tvrdě spal. Nosek budil a křičel; ale Housa jako ze sna jen zabručíval: „V noci všechno právo spí!“ — Věřitel milého právníka ze zlosti přetáhl holí. To působilo: Franta seskočil s pece a vyplácel Noska hotovými, tak že ubožáku ublížil těžce na těle. — Konec konců byl, že švec přišel v Boleslavi do kriminálu pro ubití a lehkomyslné dluhy. Od té doby počala jeho důkladná znalost s trestními zákony; zná je výborně. Když zaveden byl na počátku let sedmdesátých nový trestní řád a Franta proběhl novým řízením, pravil svým soudruhům: „Ty novoty nestojí ani za řeč; kromě poroty zůstalo všechno při starém!“

Když vyšel z prvního trestu, omrzel ho „civil“ a že právě tenkráte chystala se válka ve Vlaších, dal se dobrovolně na vojnu. Bojoval r. 1859. proti Napoleonu, o němž lhával, že ho viděl před sebou na deset kroků. Když ho po válce propustili, dal se k „papežským“, viděl Řím, ba prášíval, že viděl i ten kopec, co „pořád hoří a neshoří“; a když ho i tam pro jakousi nezbednost potrestali a potom vyhnali, přišel zas domů tátovi na krk. Ale táta ho nepřijal. Milý Franta z hladu počal pracovat a šel do Zlaté Olešnice pacholčit. Pobyl tam asi 2 měsíce; ve čtvrtek před svatým Janem Nepomuckým dal mu hospodář sedm zlatých a poslal ho s trakařem pro bečku soli na Příchovice, které leží na jednom z nejvyšších vrchů Jizerského pohoří. Musil jeti do kopce; den byl rozkošný; jarní sluníčko rozmile hřálo; vedle cesty blíže domů poskakovali a zpívali po stromech pěnkavky rajčáci; nade vsí po lesích ozývali se drozdové a ještě dále v odlehlejších huštinách hvízdali kosové.

Franta strkal pomalíčku před sebou kolečko vzhůru k městečku, shodil ze sebe štruksovou kazajku, hodil ji na trakař, vrazil čepici do týla, utřel si s obličeje širokým rukávem od košile pot a domotav se při bzukotu divných myšlenek na místo, rozhlížel se po šírém kraji. Vyhlídka s Příchovic je rozkošná, jedna z nejpěknějších v oněch krajinách. Severovýchodně nad městysem je kopec, nazvaný výšinou Štěpánovou. K poctě arcivévody Štěpána, který v letech čtyřicátých těmi městy projel. Na kopci vypíná se neveliká, již napolo rozbořená věž.

„Vidíš, Franto, byl jsi již na mnohých kopcích, ale tamhle na tomhle jsi ještě nebyl,“ šeptal si, a nechav trakař v první hospůdce, šoural se mírným svahem ku věži, doškrábal se s obtíží po schodech na polo sesutých nahoru a rozhlížel se kolemkol po krajině.

„Tamhle jsou muchovské skály a pod nimi Hamrska, odkud byla má babička, co mně nosívala sladké hrušky; tamhle v tu stranu leží Nový Svět, kam jsem do hutí za mladších let vozíval bílý křemen na sklo; tam dál jsou ty velké lesy, kam chodil můj nebožtík strýc Strnad pytlačit na vysokou zvěř — umřel za to chudák v kriminále; tamhle

je hora Kokrháč, ještě sněhem pokrytá, pod ní Rokytnice; tamhle je Vysoké, kde jsem kupovával kůže, když jsem obchodoval . . . tamhle dole, co není vidět, jsou Tanvaldské a Svárovské továrny" — povídal Franta své milé duši a hledě k západu, vzdychl si: „A tam . . . někde daleko . . . daleko je Ameryka!"

Svět byl krásný; vzduch svěží, ač od sněhu, v tu dobu na Kokrháči ještě tajícího, dosti chladný, a Frantovi bylo blaženě i teskno zároveň. Dlouho se na něco rozmýšlel, oblekl si kazajku, kterou měl dosud jen přes rameno přehozenou, slezl dolů, šel nazpět, prodal hospodářův trakař i s kšandou za tři zlaté máslíku Hejdovi, který s krůsnou šel právě mimo, utekl do širého světa, dal se naverbovat k vojsku mexického císaře Maximiliána a odjel do Ameriky, kde pobyl až do smrti nešťastného panovníka.

Spletením divných příhod dostal se po mnohých tulkách zpět, a přijel jednou z jara domů. Byl právě svátek navštívení Panenky Marie na počátku měsíce července, když za krásného jitra slezl v Semilech se železnice a odtud statně si vykračoval k Boskovu. Věděl, že tam je dnes slavná Mariánská pouť, jež je známa daleko široko po celém okolí. Byl tenkráte ještě statný chlapík, alespoň tak myslil; vojenský šat měl sice hrozně ošumělý, boty roztrhané, obličej osmahlý, rozcuchanými vousy zarostlý; ale duch, skleničkou kořalky posilněný, byl čilý. — Spěchal a brzy dorazil k Boskovu před kostel. Ale čert mu spískal nemilou příhodu: první známý, kterého potkal, byl jeho bývalý hospodář Havel ze Zlaté Olešnice, jenž přišel také na pouť.

„Kde pak vezeš sůl?" ptal se ho, a vojákova veselá mysl byla ta tam. Myslil, že celý svět ví o jeho soli, a nepouštěje se do žádných výkladů, běžel rovnou cestou k tátovi do Javornice.

Od té doby pokřikoval za ním celý svět: „Kde pak vezeš sůl?" — a slova ta zůstala mu jako příslotek, který jej nemálo mrzel. Bývalo, že šel v neděli do Boskova „na hrubou". Kluci z celé dědiny naší číhali, schovali se na rozličných místech po lese, a kudy šel, se všech stran ozývaly se hlasy z hustého smrčí po obou stranách cesty: „Kde pak vezeš sůl?" Starému vojákovi bylo hůře, než kdyby běhal ulicí, a čím více se dráždil, tím více ho zlobili.

V tu dobu mu umřel táta; byl pokrývačem, spadl s věže Olešnického kostela a zlámal si obě ruce a několik žeber. Než ho Franta mohl odvézti na trakaři domů, skonal. Pochovali ho na Olešnickém hřbitově a nikdo neměl ani tušení, jak syn měl rád otce. Svět viděl mladšího Housu poprvé v životě přehořce plakat a divil se tomu nemálo.

Starý voják dědil po tátovi v Javornici barák; lidé mu neříkali již Franta, nýbrž Franc, on sám zvážněl, nezlobil se, když naň kluci křičeli a počal přemýšleti opět o řemesle. — Ševcovina se mu po trpkých zkušenostech znechutila; chopil se kolářství.

Pobyl v Mexiku u furvézny a říkal tomu, že sloužil na výpomoc u „vozatajstva", neboť slovo furvézna zdálo se mu velmi sprosté; domýšlel se, že rozumí vozům i saním — a rozuměl. Řemeslo mu šlo, a Franta, nyní Franc, ač již starý mládenec, se oženil. Vzal si Verunu,

čipernou a proň dost mladou dívčici s plavým vlasem, modrým okem, červenými tvářemi a plnými ňadry.

Byla z Držkova od Nosálů, dostala věnem dvě stě a uměla pracovati za dva; lidé říkali, že dělá jako kůň. — Šťastná ženitba byla vrcholem v životě Housově; ale štěstí netrvalo dlouho. Veruna při prvním porodu umřela i s dítětem a lidé viděli Housu trpce plakati podruhé, ale naposled.

Po ženině smrti bylo zle: z France se stal zase Franta a soudní sluhové s četnými velkými obsýlkami znali ho jen jako „Františka Housu, bývalého obuvníka, nyní koláře v Javornici."

Pustil se do kuželek a karet; chodíval hrát po jarmarcích na výdělek a měl přísloví: „Ku kartám střízlivý, ke kuželkám drknutý." Ačkoliv se držel přísloví toho, prohrával v kartách a nevyhrával v kuželkách. Barvička a velus byly jeho největší vášní; vášni té obětoval celý život, a život byl mu jen prostředkem, jak dopídit se peněz ke hře. K tomu konci vymýšlel všelicos, jen nic kalého. Nejdřív kradl a dal se do spolku s jarmarečními zloději. Když si byl jarmareční přechmaty jak náleží v Boleslavském kriminále odseděl, zřídil bandu, jejíž členové zabývali se tím, že na zakázku a za plat vydávali křivá svědectví před soudem, jak toho potřeboval ten, kdo svědka objednal a mu řádně zaplatil. Banda křivopřísežníků byla postrachem celého pohoří a báli se jí lidé více, než násilných lupičů.

Trvalo dlouho, nežli soudové se o bandě té dozvěděli, a ještě déle, než ji přišli na kobylku. Záležela z nejchytřejších a nejobratnějších mužských i ženských celého okolí. Housa byl jí tajným vůdcem a rádcem; sám nikdy činně nevystupoval, jen přiděloval a rozvrhoval úlohy a cvičil své lidi, jimž říkal žertem „Družstvo s neobmezeným ručením". Konečně praskly provazy a pěkná společnosť i s Housou byla pochytána a pozavírána. Ale Housa, ač dlouho vyšetřován, šťastně vyvázl. Sám byl chytrý jako liška, drzý jako pes a soudruzi naň ničeho neprozradili. Musili ho pustit a od té doby mu lidé přezdívali „Taják". Příslotek ten mu zůstal; pod tímto jménem bylo snadno doptati se naň po celých horách.

Když se vrátil z dlouhé vyšetřovací vazby, bylo právnické vzdělání jeho ukončeno a dokonale dovršeno; daleko široko nepodnikal žádný darebák žádného ničemného kroku, dokud se nebyl s ním důkladně poradil; ano, pověsť chytrosti jeho šla tak daleko, že i krajáci ptali se po „advokátu Tajákovi", přicházejíce k němu na poradu do hor. Důchody jeho se množily, ale s nimi i potřeby; k vášni karbanické přibyla s lety vášeň, sázeti do loterie. Byl někdy tak netrpěliv dočkati se zpráv, že si sám k tahu čísel dojel do Prahy. Stálé prohry jej ještě více drážďily a sázení do loterie i karbanu po jarmarcích nebylo konce.

Právnická činnosť mu sice vynášela mnoho, ale to nepostačovalo; pomýšlel na důchody jiné a skutečně je našel. Divil se sobě, že na to nepřišel již dávno.

Bohatý, ale lakomý sedlák Jíra ve vsi Kamenici měl vetché, došky kryté stavení; stěny se bortily, krovové trámy byly shnilé a chlév na spadnutí; peněz měl dost, ale spravovat neb stavět ne a ne. Byl kmotr houžvička a byl by si dal za krejcar vrtat koleno. Na konci

května, když horští sedláci po skončených polních pracích počínají dělati v lese, počíhal si naň Taják.

Jíra měl poražené boroví; odvážel je na voze s dvěma nádenníky a s čeledínem. Při nakládání se naparoval. Při tom mu praskly šle a utrhly se dva zadní knoflíky od starých brslenek, jimž se na horách říká praskavice.

Ač bylo již po západě slunce, museli nádenníci i s čeledínem nechat všeho a hledat čamrdy po zemi. Půda byla porostlá borůvčím a najíti je tam v šeru nebylo věcí snadnou. Po marném hledání povídá čeledín: „Hospodáři, už je tma, nechme toho až zejtra; poslouchejte, jak náruční strakáč bučí; je již dávno čas krmiť a my máme taky hlad.“ Že lidé jsou unaveni, Jírou nehnulo; ale že se volovi chtělo žrát, rozhodlo.

„Jeďte všichni s nákladem napřed, já přijdu za vámi,“ pravil a nedbaje, že všichni odjíždějí, hledal dále. Konečně nahmatal v šeru jeden knoflík, opatrně schoval jej do kapsy u kazajky a dal se do hledání druhého. V tom za sebou slyší cizí hlas: „Pomahej pán bůh!“

Jíra vyskočil ze země a viděl Tajáka, jehož zvykem bývalo, lidi překvapovat. Zjevoval se vždy náhle a z nenadání buď z lesa, buď z křoví nebo z pod meze. Lakomce obešla tajná hrůza a strachy ani nepoděkoval za pozdravení.

„Co pak tak pozdě hledáte?“ ptal se Housa, ač vše dobře z houští pozoroval a věděl, oč jde.

„Ztratil jsem stříbrný zlatník při nakládání,“ zalhal si Jíra.

Slovo k slovu, až Taják sedláka přivedl tam, kde ho chtěl mít. Počali hovor o schátralé stavbě.

„Co mně dáte, pomohu vám k novému stavení,“ pokoušel Housa.

„Jak to?“ ptal se lakomec.

„Docela prostě: dáte se na staré pojistit, já zapálím, pojišťovna vám dobře zaplatí a postavíte si nové,“ lákal pokušitel.

V Jírovi se hnulo svědomí; nebylo ho v něm mnoho, ale kousek přece. Zdráhal se a nechtěl. Věřilť v pána boha a ještě více v peklo s čerty.

Pokušitel pokračoval: „Nebuďte hloupý a berte, když lidé dávají. Vezměte si příklad z Němce Faigla ve Weindorfu: zapálil si mlýn a postavil si továrnu; nebo z Brycha v Titenbachu: posadil si červeného kohouta na starou ratejnu a má teď palác. Tak, holečku, lidé bohatnou.“

„Ale co tomu řekne svět?“ namítal a bránil se Jíra.

„Narafičím to tak, že nikdo nebude mít ani tušení,“ mámil škůdce.

„A jak?“ tázal se lakomec, který již napolo vězel v Tajákových tenatech.

„Dáte se pojistit přímo v Praze, bez pomoci jednatelovy, před senosečí, když jsou stodoly a půdy prázdny jako po vymetení, už to nějak uděláme, aby se o tom živá duše nedozvěděla.“

„Je to přec jen odvážná věc, musím si to dobře rozmyslit; přijďte sem zejtra v tu samou dobu; povím vám, na čem jsem se ustanovil,“ odvětil lakomec a oba se rozešli.

Taják znal lidi; byl jist, že kmotr houžvička kousl do vnadidla, a že se co nevidět bude na udici třepetat.

Druhý den se sešli zas na pasece.

„Jak jste se rozmyslil?“ ptal se Taják.

„Inu, vím, že to je velký hřích, ale udělám to.“

Dohodli se a vykonali. — Dle Housovy rady odešel Jíra se ženou a s dětmi tu neděli po svatém Prokopu na pouť do Jablonce, kde měl švakra; čeledína poslal už v sobotu s volky pro popel až do Libáně, odkud se nemohl vrátit dříve, než v pondělí, a děvečka, modlavá Lenora, zůstala s růžencem krmit dobytek a hlídat dům, jenž stál na konci dědiny blíže lesa. Asi dvě hodiny po západě slunce přikradl se Taják ze zadu ke srubu a srubem vlezl na půdu. Slyšel, jak Lenora ve světnici zpívá si na dobrou noc mariánskou písničku: „Ze všech nejkrásnější já milou mám“. Chvilku poslouchal, ušklíbl se. něco si bručel do vousů a klidně pak založil oheň blíže komína. Jakmile viděl, že chytilo, slezl beze všeho ukvapení s půdy a zmizel v šeru; posadil se do hustého smrčí, zapálil si dýmku, jak mají ve zvyku dělníci po těžké práci a bafče z krátké porculánky, čekal, až vyšlehnou plameny. Jakmile se tak stalo, vstal a po postranních pěšinkách se vracel volným krokem domů. — Mezi tím u Jírů hořelo; sousedé a polekaná Lenora měli dosti času vyhnat z chléva dobytek, z přízemních místností vynést nepatrné nářadí a dílo bylo skončeno ke spokojenosti Tajáka i Jíry i sousedů, kteří si mezi sebou šeptali: „Dobře tak lakomci, někdo se mu vymstil.“ Když se později dozvěděli, že byl Jíra dosti vysoko pojištěn, vznikly sice zde i onde bubliny tajného podezření, ale celkem dopadlo vše, jak byl Housa předpověděl, a ani živá duše se nedověděla skutečné pravdy. Dřív než padl první sníh, stálo u Jírů nové stavení.

Tento první pokus se Tajákovi jak náleží zdařil; otevřelo se mu pole nové činnosti, našel pramen nových důchodů a podpalovat pojištěné statky stalo se mu výnosným řemeslem. Svět se o tom brzy dozvěděl, ale přistihnout ho bylo holou nemožností.

Tak stal se postrachem celého pohoří; lidé se ho báli, zacházeli s ním jako s máslem; každý se ho štítil, ale ve všem mu vyhověl, pokud jen mohl. Tajákovi však se při tom přece nevalně dařilo. Loterie s kartami pohltila vše, barák byl na spadnutí a kolářské řemeslo neslo málo, neboť si ho hrubě nevšímal. Bývalo, že lidé přinesli kusy dřev, aby udělal vůz nebo sáně, ale milý kolář prodal dříví a trvalo velmi dlouho, než se mu podařilo v panském lese ukrásti podobný kus a ještě déle, než z ukradeného urobil objednanou věc. Měl proto málo práce, ale za to věčné boje s hajným Hlavou, který byl jeho největším nepřítelem a široko daleko jediným člověkem, který se ho nebál. Byl jako Housa starým vojákem a kosa padla na kámen.

„Co mně může udělat? Nanejvýš podpálit domek a ten není můj, je knížecí,“ říkával a oči se mu zlostí při tom jiskřily.

Taják kradl v panském lese napořád a hajný marně se namáhal, aby ho jednou přistihl. Zloděj byl rychlý a skrytý, jako tchoř; pátrati v jeho barabině po ukradeném dříví bývalo marné. Hlava hořel hněvem i nenávistí proti prohnané šelmě, ale na kobylku mu hmátnout nemohl přece. Ani lesní krádeže ho tak nedráždily jako Housovy pytlácké kousky. Bývalo, že mu zastřelil zajíce zrovna před očima, že ránu slyšel,

ale dostat škůdníka ne a ne — vždycky jak by se byl propadl. I flintu měl nějak divně sestrojenou, že se dala rozšroubovat a tajně nosit, nebo pohodlně uložit.

Jednou v letní době, když se střílí vysoká zvěř, měli v lesích čtyry statné srnce a hajný s polesným o nich věděli, ale zapomněli, že o nich ví také Taják. Pozvali si mladého pana knížete na hon, aby se měli čím pochlubit; princ přijel, na srnce však po několik nocí marně číhal, neboť dva z nich měl již Housa a ostatní dva přetáhli do jiného hájemství. Mladý pán spustil hrozné hromobití na polesného, polesný na hajného, ale srnčí zvěř byla ta tam. Vymlouvali se na prohnanosť pověstného pytláka, o němž vyprávěli, že mladé srny umí chytat jako zajíce do ok, jež prý velmi chytře dovede udělat a v houští skrýt. Výmluva nebyla nic platna; princ byl ještě více dopálen a hrozil, že vyžene fořta i s hajným. Hlava přísahal pomstu. Ký div, že si s Tajákem byli zuřivými nepřáteli. Ale veřejně se nehádali nikdy.

Za to bylo tím hůře, potkali-li se náhodou v soukromí. — Tu obyčejně hajný zasupěl zlostně na Tajáka: „Ty pse, přistihnu-li tě v lese, zastřelím tě; bůh mne slyší, zastřelím tě!“ a slovo „zastřelím tě!“ opakoval třeba pětkrát po sobě, svíraje při tom ručnici křečovitě přes rameno přehozenou. Housa nebyl baba, ale před Hlavou měl hrůzu. Byl člověkem schopným každého i nejpodlejšího zločinu, k násilí však sahal jen tam, kde jist byl vítězstvím, a před přesilou měl strach. Hlava byl vždy ozbrojený a silnější; proto ho Housa při takovém setkání nedráždíval a klidně odpovídal: „Černého čerta mi uděláš, milý Jozko; já pracuju více mozkem než rukama; musil bys časněji vstávat, nežli vstáváš,“ a hleděl, jak by se dostal hajnému s očí.

Hlava byl náruživý, zlostný a netrpělivý; Housa naproti tomu rozvážný, klidný a lstivý. Ký div, že na něho vášnivý sok dlouho nemohl vyzrát. Jednou se mu to však přece podařilo tak důkladně, že od té doby kolář nikdy více nevkročil do panského lesa, a událo se to takto.

Strnad, nejbližší Tajákův soused v Javornici, dal si v jedné ze svých řídkých střízlivých chvilek — pilť skoro celý den kořalku — u něho udělat voj k vozu a přinesl mu na ni hezkého kus dřeva, krásnou, rovnou břízu. Housa, jako obyčejně, dřevo dal jinam a Strnadovi hoši, Vinca a Tonda, marně chodili pro voj. Používali těch bezděčných výletů k odbočkám do lesa, slídění po ptačích hnízdech, navlékání ok na zajíce a jiným allotriím. Konečně si rozzlobená hospodyně došla sama na nekalého koláře. Ten byl mistrem v chlácholení i podařilo se mu hubatou selku přemluviti, aby ještě počkala; slíbil, že vše bude najisto za tři dny hotovo.

To bylo po jarním setí, asi týden před svatým Urbanem; od té doby uplynulo několikráte tři dny, ale kolář voj nedělal. Selka měla toho již dost.

„Jdi, ožralo, na toho zloděje sám, ať dá nazpátek alespoň dřevo; voje se bez toho nedočkáme“ — pravila jednou muži, který byl jako obyčejně opilý.

„Jdi si sama,“ zabručel, sotva se drže na nohou.

Dopálená žena začala mu vyčítat jeho opilství, muž odpovídal jí

nepěknými slovy, strhla se hádka a na konec — jako u Strnadů často — důkladná rvačka, v níž se účastnili též oba synkové. Vinca držel s otcem, Tonda s matkou i popadli se také do křížku. Od Strnadů rozlehal se křik po celé Javornici až do do doleního konce, jemuž horáci říkají „dolenec".

Lidé vystrkovali hlavy z oken neb vycházeli ze dveří na násep a zvěděvše, co se děje, lhostejně si povídali: „To se zas jednou u Strnadů vochlují; ta žena má kříž!"

U Strnadů „vochlovali se" hodnou chvíli, ale celkem odbyli to dost lacino. Žena měla modřinu pod okem, Vinca poškrábaný obličej, táta dva veliké krvavé pruhy na čele a Tondovi tekla z nosu krev. Strnadku opustila bojovnost, Strnad vystřízlivěl a konečně vzpomněli si oba, že příčinou všeho byl Taják a proti němu že se vlastně měl obrátit jejich hněv. Nuže, hajdy na něho celá rodina. Jen Tonda zůstal doma a brečky umýval si krvácející nos u koryta, do něhož po žlábku tekla voda z jasného pramene — horáci říkají „strumen" — vyvírajícího nedaleko stavení.

Housa měl za domem krásný jasan, který byl jeho chloubou; cenil si ho více než celé barabiny. Hověl si právě v jeho stínu na drnovém sedátku: bylo parno a vedle sebe měl džbán břečky. Taják píval břečku jen tehdy, když neměl na pivo, jako Němci říkají o čertovi, že z nouze žere mouchy. Housa byl mlsný a pil-li břečku, neměl peněz.

V tom na levo zdola vynořili se tři členové rodiny Strnadovic. Z celého vzezření jejich poznal, že mu nenesou nic dobrého. A skutečně začala hned zuřivá hádka pro voj. Obě strany se rozpálily a Taják volal na svou podruhyni, jež přišla z baráku poslouchat, co se děje: „Káčo, přines z pod police sekyru anebo ze síně motyku!" — Káča je moudrá baba; ví, že sekyra nebo motyka byla by hotový kriminál a proto chlácholila obě strany. Bůh ví, jak by byla skončila hádka i přes Káčino chlácholení, kdyby nebyl šel vedle baráku po pěšince hájný Hlava s ručnicí na ramenou. Housa jako by ho byl někdo polil studenou vodou, odešel hořeními dveřmi do domu a jen tam uvnitř hromoval a láteřil. Nechtěl, aby hajný byl svědkem toho pohoršlivého výstupu. I Strnadovi toho měli dost a chystali se k odchodu; jen Strnadka se ještě vrátila a křičela do oken: „Ty dědku, jestli nebude za dva dni voj, uvidíš!"

Sluněčko bylo již nad horami blízko západu, když Strnadovi ubírali se domů ze své výpravy, s výsledkem spokojeni a mezi sebou napolo usmířeni. I Tonda mezi tím se ukonejšil a práskal si na návsi bičem, maje radosť, že dnes při mimořádných událostech nemusí hnát dobytek na večerní pastvu. Matka se ho přec ptala s výčitkou: „Co pak ty nepaseš?" — ale vidouc sluněčko na západě, nechala ho, a Tonda s bičem v rukou šel za vrchy na paseku. Tam potkal Vojtu Drbohlavova a oba si vypravují o ptačích hnízdech. Vojta zná více lesy; ví o hnízdech drozních, kosích, vraních, ba i káních; ví, kde jsou žluvy, kde veverky a kam chodí z panského lesa srna pít ku potoku. Tonda se toulává více po polích, mezích a pasekách; ví, kde jsou hnízda skřivánčí a koroptví, kde mají zajíci pelechy, vosy své báně, lasičky své díry, čmeláci med; ví, v které kde hromadě sídlí hadi, kde slepejší, ano vypravuje

i o hadu se zlatou korunkou na hlavě, který vylézá v pravé poledne ze skály nad Havlovou strání. On prý ho sám neviděl, ale viděla ho babička Havlova, když nesla z háje roští. Oba hoši jdou ukázat si vzájemně své tajnosti. Vycházejí z paseky po pěšince; poslouchají, jak odněkud z daleka hvízdá žluva, prozpěvuje kos, jak nad nimi krákají vrány, jež houpajíce se na vrcholcích smrků chystají se k hromadnému stěhování na noc daleko do Muchovských skal; zde onde zakmitne se jim veverka, jak sedí na větvi s vyzdviženým ohonem, a zahlédnuvši je skáče mezi husté roští; ba jednou i zajíček jim přebíhá přes cestu. Přicházejí do Havlova háje na stráň; jdou nejdřív po měkkém mechu, pak tlapají zlehounka po vlhké trávě mezi stinnými pustinami, staví se u malé studánky, z níž prýští jasný pramen, a pijí oba strumennou vodu. Vojta ukazuje prstem k straně, kde má své tajemství a dává Tondovi znamení, aby se choval tiše. Oba se plíží po špičkách, rozhrnují opatrně jedlové mlází a již jsou tu: v houšti mezi větvemi je malé, z tenkých stébel a z mechu upletené hnízdo a v něm sedí samička. Vylétla poděšena a hoši, dávajíce si ruce před ústa, aby do hnízda nedýchali, vidí modravá, kropenatá drozní vajíčka. Dlouho se nedívají a plni úcty před hnízdečkem odcházejí tak tiše, jak byli přišli. Po té prohlížejí stejným spůsobem hnízda ještě dvě a přicházejí ku skále, jež visí nad strání jako stěna. Pohled ten plní je tajemnou hrůzou; tam má sídlo had se zlatou korunkou. Vzdalují se nejprve pomalu, pak rychleji a konečně rozpustile pádí Havlovým březím dolů, křičíce na sebe z plna hrdla: Had, had s korunkou! Dole na široké cestě stanou, ukazují nad sebe, jak v ohromné výšce nad nimi krouží káně a jdou ještě níže hustým lesem k potoku, kam při západě slunce chodívá „z panska“ srna pít. Po obou stranách potůčku je zelený palouk, vroubený jedlovým mlázím a v něm čekají hoši na krásné zvíře. Sluníčko zapadlo a po palouku již i svatojánští broučkové litají. Potůček hrčí a do jeho zurkotu houkla někde v dálavě střelná rána, jejíž ozvěna se nese po lesích, a Vojta šeptá: Snad nějaký pytlák střelil po srně. Oba tomu věří, litují srnky a vzpomínají, že právě tady mezi houštím u potoka má vodník svůj domeček a tamhle na tom vrbovém pařeze že sušívá šaty. Obešla je hrůza; vracejí se nejkratší pěšinkou domů a pokud jsou v tajemném lesním šeru, strachem ni neceknou. Jakmile přicházejí z temných stínů do polí, vypravují si o vodnících. Vojta ví, že na tomhle potoce je jen jeden, ale na Javornickém u Vokrouhlíku že jsou dva a jeden z nich je prý ženatý. Oba vodníky i s jednou vodníkovou ženou viděl strýc Kubátův letos večer o svatém Jiří, když se vracel po klekání z Podspálovského mlýna. — Z vodníků přišla řeč na strašidla a Tonda vypráví, že u Koldů straší: chodí prý to v noci po půdě; tluče to jako palicí a kdo by v tu chvíli se tam odvážil, tím praští o zem až ho omráčí. Také prý nebožtík strýc Blažkův se zjevuje; lidé ho viděli v noci před svatým Filipem a Jakubem, jak v bílé košili seděl u Baháneckova kříže a naříkal. —

Když přišli hoši domů, již se setmělo; dlouho nemohli usnout, a když usnuli, zdálo se jim o hadu se zlatou korunkou, o drozních hnízdech, o vodníkově ženě a Blažkovu strýci.

Mezi tím Taják se rozhodl, že udělá té nemilé záležitosti s vojí konec a že půjde proto ještě dnes sříznout si březku do panska.

„Káčo, připrav sekyrku a pilku!“ praví podruhyni a zároveň důvěrnici své, jež s ním jediná bydlí v baráku.

„Kmotře, nechoďte dnes nikam; měla jsem ošklivý sen,“ namítá babice a vypravuje: „Polehla jsem si po obědě a viděla jsem ve spaní samé myši.“

Taják byl pověrčivý a věřil ve sny; myši neznamenají nic dobrého; jindy by byl nešel, ale dnes ve zlosti nad nedávným výstupem je ke všemu odhodlán.

„Myš sem, myš tam!“ větí mrzutě a babice, více neodmlouvajíc, přináší, co chce. Lehá si na postel ustrojen, klade pod postel připravené dva nástroje a dává podruhyni rozkaz:

„Seď a nespi; až bude jedna hodina s půl noci, vzbuď mne, ale nezmeškej.“

Káča seděla po tmě; nespala, jen podřimovala a jakmile ve starých hodinách odhrčela jedna hodina s půlnoci, burcovala hospodáře. Vstal, vzal sekyrku s pilkou, vyšel ven, podíval se na oblohu, jež byla jasna a plna hvězd, a stoje pod jasanem, přemýšlel, na kterou stranu by se měl obrátit.

„Do zadních Vlkovin je příliš daleko, ač je tam krásných březek dost a dost; přední Vlkoviny jsou příliš na ráně a vhodného je tam málo; půjdu ke slapu,“ šeptá si a zlobí se, že nemůže přemoci rozčilení, které ho dnes svírá. Podpálil mnohou stavbu bez zachvění, vykonal mnohý zločin s chladnou krví a dnes pro březku cítí silný tlukot srdce.

„Pro takovou hloupost!“ bručí si a jde v stranu lesa, jenž se prostírá po příkré, skalnaté stráni nad Kamenicí, kde řeka proudí peřejem. Říkají tam proto „u slapu“. — Kráčí dolů po vsi vedle potoka až k Okrouhlíku, odtud se dává na levo, leze po stráni, plíží se jako liška a za malou chvílku je nad slapem. Kolem vše ticho, jen hluboko pod ním v rokli hučí voda a někde daleko ve vsi štěká pes. Je mu volněji na čerstvém vzduchu; zná tady každé místečko, každou pěšinku, ba málem každý strom. Rozčilení přestalo a již ví do podrobna celý spád: dole blíže proudu nad skalou sřízne březku, přetáhne ji přes vodu na pravý břeh, kde je selská půda, ponese ji až kde Javornický potok padá do Kamenice, tam ji zas přetáhne na levý břeh a odtud selskými lesy vzhůru po pěšinách stranou vsi dostane se nepozorován až k svému baráku. Bude to kus perné práce a dlouhé cesty, ale nesmí nechat za sebou žádných šlápějí ani stop a musí se vyhýbati panské půdě; na selské je jistěji, tu nečíhají hajní. —

Slézá ostražitě po stráni dolů; učiniv několik kroků, stane, poslouchá, zdali se nikde nic nehýbe a již je u březky, kterou si vyhlédl. Odepíná pilku, pod krátkým kabátem na opasku zavěšenou, naslouchá ještě chvíli a když kolem zdá se mu vše ticho, jme se pracovat. Za několik minut je strom poražen a se skalky dolů k řece hozen; u řeky jej klestí, větvičky hází do proudu, aby je voda odnesla, oklestěnou beře na rameno a vyhledav si mělčinu, brouzdá se na druhý břeh.

V tom houkne střelná rána. Housa hekne, potácí se a pustiv břízku s ramene, klesá do vody. Broky ho poranily do pravého boku, z něhož krvácí. Napíná všechny síly v chladném proudě, po chvilce se zdvihá, vleče se po Kamenici dolů, pak po Javornickém potoku vzhůru, na Okrouhlíku odpočívá, umývá ránu, potácí se dále ke vsi a přichází k prvnímu Javornickému baráku na kraji lesa, kde se říká u Čmuchálků. Čmuchálková je jeho starší sestra a Čmuchálek dávný soudruh, ačkoliv jinak dobrý chlap. Barák je na svahu pod cestou a jde se k němu po pěšince. Raněný ťuká na okno: „Barko, slyšíš?!“ Barka se probouzí z hlubokého spaní a polekána se ptá: „Kdo je?“

„Otevř, já!“ heká Housa.

„Co pak chceš?“

„Jsem postřelen, mám broky v boku.“

„Vždycky tě čerti někam nesou,“ bručí zlostně Barka a rozsvítivši borovou louč, šámá se mu otevřít. Housa, všecek pokrvácen, vstupuje do světnice. Čmuchálek, jenž spal na půdě, probouzí se také, jde dolů a prohlíží ránu. Je kus doktora: rozumí kravám, léčí kozy a pomahá někdy i lidem.

„Je zle; máš v sobě moc broků a jsou srnčí“ — praví, ohledav Tajáka.

Venku se šeří a kohouti již kokrhají. Čmuchálek jde do zahrádky pod domkem, trhá žabinec, přikládá ho na ránu, aby chladil, kývá hlavou a vykládá:

„Tejď s tím nic není, až ráno při denním světle ti to vytahám; ale honem domů, dokud se nerozední.“ (Pokračování.)

Dítě.

Napsal Aug. Eug. Mužik.

ůstal jsem u přítele svého po večeři na Štědrý den ještě na čaj. Sesedli jsme se kolem stolu, můj přítel, já a starý pán. Čtvrté místo zůstalo prázdno pro domácí paní, jež svěží, veselá a růžová pobíhala kolem. Lahodná vůně čaje vystupovala z porcelánu. Ladný obraz sličné mladé paní, věčně usmívavé a vlídné, doplňoval kouzlo přátelství a čaje zvláštní rozkoší. Trochu únavy a půvabné těkavosti na roztomilé bytosti té zvyšovalo jen ještě její vděky. Líce její se rděly, oči plály, vlasy vyvíjely se svévolně zpod želvových vlásniček. Sotva jsem se odvážil pozvednouti k ní svých zraků. Ruce lehce se mi chvěly, když jsem jí šálek podával. Její manžel, ingenieur, můj dobrý přítel, hltal ji očima, snaže se dotknouti se mimochodem její drobné,

sněžné ručky. Ona však nejdéle prodlela vždycky u starého pána, jenž seděl klidně a tiše u stolu, sám k sobě se usmívaje. O něho jevila největší péči, stále se doptávajíc, zda mu něco neschází, a stále mu nabízejíc tu rum, tu cukr, tu citrony.

„A mne si, Mařenko, pranic nevšímáš,“ řekl muž s líčenou mrzutostí. „Uvidíš, že budu ještě žárlit na dědečka.“

„No, my se máme rádi, viď, Mařenko,“ řekl starý pán, usmívaje se vítězně, „ať je to komu vhod nebo ne.“

„Ovšem, dědečku, vás mám nejradši,“ usmála se mladá paní. „A nebojte se, šidit vás nedám a ubráním vás i proti svému muži.“

„Vidíš — hehe — dostal's,“ smál se starý pán. „Tady vidíš, kdo je u ní ve větší lásce. Nu mlč, trochu té lásky ti také postoupím.“

„I ne, dědečku,“ bránil se muž. „Mně dostačí, co mám. Jen byste ji měl viděti, když jsme sami!“

„Plesko!“ pohněvala se mladá paní, celá se zarděla a udeřila muže lehce přes ruku. Ale potom hodivši ještě očkem do kola, zda nikomu čaj neschází, usadila se mile u toho „plesky“, a za okamžik viděl jsem je již ruku v ruce a píti z jednoho šálku.

„Tak to vidíte,“ durdil se starý pán. „Mne prý má nejradši, a už sedí u něho a drží ho za ruku. Pěkně mne máš ráda! Mne nikdy takhle nedržíš.“

Všickni jsme se usmáli.

„A zdali pak jsi's vzpomněla na dnešní den, Mařenko?“ tázal se starý pán vážněji.

„Ó vzpomněla,“ řekla mladá paní a trochu se zarděla. „Dnes je tomu čtvrt století — —“

„Čemu?“ tázal se muž.

„No vždyť víš! Co jsme se s dědečkem poprve setkali.“

„Ach! dnes!“ zvolal muž.

Pohleděl jsem na ně s údivem.

„Pan M. nezná naši historii. Povím mu ji, viď, Mařenko, nemáme příčiny, proč bychom něco zatajovali. Nemusíme se za to styděti, že jsme se tehda našli, viď, děvečko! Byly to zvláštní okolnosti,“ pokračoval starý pán měkkým hlasem. „Tedy poslouchejte, pane M.!“

Sedli jsme pohodlněji, nalili si ještě čaje. Pohleděl jsem ještě oknem ven, tam se táhla bílá pláň sněhu, mráz a vítr doléhaly na okna. Ale zde bylo tak útulno a milo jako v blaženém přístavě po skončené bouři.

Starý pán počal vypravovati. Mluvil prostě a srdečně.

„Pan M. si snad myslí, že jsme já a naše Márinka otec a dcera. Mýlíte se, milý pane. Jsme si úplně cizí, tak cizí, jako vy a já, ale jsme si něčím více než nejbližší příbuzní. Darovali jsme si navzájem život. Dostatečná to jistě příčina, abychom se do smrti milovali a neopouštěli. Dnes jest tomu tedy již dvacet pět let! Bylo mi tehda tedy dvaatřicet. Byl jsem muž nejlepší životní síly, dobře situovaný, zdráv a vesel jako pták v povětří. Byl jsem svoboden a úplně sám, beze všech příbuzných. Mnohý mohl mi záviděti, já nemusil nikomu. Byl jsem disponentem známé dřevařské firmy pražské. Obchod náš byl rozsáhlý a

zkvétal ještě více, co jsem se stal prvním úředníkem závodu. Byl jsem pilný a bdělý, pán můj měl mne rád a slepě mi důvěřoval. A já mu byl oddán tělem duší. Oba jsme byli mládenci — já ovšem dosud dosti mladý, on již padesátník. Najednou si to rozmyslil a oženil se. Vzal si děvče chudé, ale krásné a trochu pyšné na své náhlé bohatství. Znal jsem ji již od mládí, a vlastně sám byl původcem nynějšího jejího blahobytu. Myslil jsem si totiž také na ni a chtěl ji uvésti do své domácnosti, ale stále jsem váhal, až jsem s ní seznámil svého chlebodárce a ten mě předešel. Z počátku byl jsem tím zaražen, ba ohromen. Dívka, již jsem chtěl prokázat milost pojetím jí za ženu, nyní mou paní a velitelkou! Brzy však jsem se vzpamatoval a nedal na sobě nikterak znáti, jak se mne nynější stav dotýká. Starý pán měl z mladé své ženušky neobyčejnou radost. Odejel s ní po svatbě na velkou svatební cestu do Italie a svěřil mi vedení celého závodu. Pracoval jsem jako dříve neunavně. Namlouval jsem si, že je to k vůli starému pánu, ale něco mi stále našeptávalo, že to činím vlastně k vůli jeho krásné Ireně... Jen chvílemi jsem se vytrhl ze své práce a hledal zapomenutí na podivné myšlénky v kartách.

Za několik neděl vrátili se novomanželé. Starý pán přivezl mi krásný prsten brilliantový. Odevzdal jsem mu opět celý závod a uchyloval se pokud možná nejvíce do své kanceláře a svého mládeneckého bytu, neboť mi v jeho domácnosti nebylo právě volno. Poměr můj k mladé paní byl příliš napjatý. Její pánovité chování se ke mně mne mrzelo. A jedenkráte mne schválně a těžce urazila. Došel jsem k svému chéfovi a žádal jej okamžitě za propuštěnou. Starý pán udiven vyvalil oči.

Co se stalo, co se to děje? bědoval. Proč se vám náhle u mne nelíbí?

Řekl jsem mu bez obalu, že mne jeho paní uráží, a že mi tak hořkne chléb, který mi on poskytuje. Nerad bych byl na obtíž jí i sobě, a proto raději půjdu, dokud je čas. Pán si dal zavolati paní. Nastala bouřná scéna, která skončila tím, že se všecko vysvětlilo a na domluvu starého pána odpustilo. Slíbili jsme si, že budeme šetřiti jeden druhého aspoň tak dalece, jak toho jeho stav i stav starého pána i celého závodu vyžaduje. Brzy na to jsem s mladou paní osaměl.

Vy mne nenávidíte? řekla mi a uchopila mne za ruku, hledíc mi pevně do očí.

Proč bych vás nenáviděl? odpověděl jsem chladně. Ctím vás a vážím si vás jako paní svého pána, svého službodárce.

Mlčte, řekla. Vím, co se ve vás děje. Jest to něco jiného, jest to opak!

To není pravda, vykřikl jsem.

Poslyšte, řekla Irena. Já to jsem, která vás nenávidí. Znal jste mne již dávno, znal jste mne příliš dobře — ale chtěl jste si jen hráti se mnou. Nenapadlo vám, udělati mne svojí ženou — byla jsem vám příliš chudá a nepatrná. Nyní jsem vaší paní. Já vás milovala — —

Ireno, vzkřikl jsem, nejsa sebe mocen, a chopil ji do náruče.

Co počínáte? Jste šílen?

Jsem, láskou k vám, volal jsem. Já tě miluji, já tě zbožňuji.

Jest to pravda?

Přísahám!

A od té chvíle počal za zády starého pána známý román, jenž se tisíckráte odehrává. Před ním jsme se nenáviděli, po straně se milovali. Ale k nejhoršímu, bohudík, nedošlo a nemělo dojíti. Stav náš však se stal nesnesitelným a nemožným na dlouho, neměli li jsme oba podlehnouti. A jednou několik dní před Vánocemi pravila mi Irena bleda a třesouc se:

Víš, co se děje? Víš, jaké překvapení chystá ti můj muž k „Ježíšku“? Chce tě učiniti svým společníkem a předat ti všecky starosti o firmu. A my odebeřeme se na jih a nevrátíme se do Čech snad nikdy již. Jest konec — —

Jsi silná, statečná, Ireno? tázal jsem se, chvěje se.

Jsem. Učiním vše, co chceš.

Prchneme tedy.

Ano, ale kam?

Do Švýcar a nebudeme-li jisti tam, do Ameriky. Zařídíme si novou domácnost a budeme žíti jen sobě.

Irena svolila. Starý pán sdělil mi ještě dříve velice dojat svůj úmysl, políbil mne a nazýval mne svým synem. Viděl jsem, že to jde do tuhého, a musil jsem tedy spěchati, abych jej tentokráte já předešel. Nastala mi úloha opatřiti si peníze k útěku. Já jsem bohužel neměl zcela žádných. Žil jsem ode dávna trochu marnotratně, a co mi zbylo, prohrál jsem obyčejně v kartách. Irena byla chudá jako já. Oba záviseli jsme od štědroty našeho dobrodince, jejž jsme tak hanebně klamali a nyní strojili se zničiti.

Peněz jsem sice neměl, ale zaopatřiti si je bylo mi hračkou. Byla zde jeho pokladna, jejímž jsem byl pánem téměř neobmezeným. A pak, myslil jsem si, neberu vlastně ani jemu, nýbrž sám sobě, neboť mne chtěl učiniti svým společníkem. Vydělal jsem mu dosti peněz a neodcizil zúmyslně dosud ani krejcaru. Přes to však ozvalo se mocně ve mně svědomí, když jsem přistoupil k provedení svého záměru.

Abychom nevzbudili podezření náhlým společným zmizením, ustanovili jsme se na tom, že Irena odjede napřed a ve Vídni počká na mne. Irena sdělila tedy svému muži, že odjede ještě před svátky na návštěvu své přítelkyně do Vídně, a na Štědrý den se vrátí. Jela. Byl jsem přítomen jejich loučení; trapný, nevýslovně trapný pocit zmocnil se mne, když dávala Irena muži svému domnělé poslední „s bohem“. Provodili jsme oba Irenu na nádraží. Irena byla vzala s sebou potají všecko — šaty, peníze i klenoty, jež jí byl manžel daroval. Ještě jeden významný pohled, horoucí ruky stisk, a Irena odjela.

Den před Štědrým dnem oznámil jsem starému pánu, že musím odejeti za nevyhnutelnou obchodní záležitostí taktéž do Vídně. Sdělil jsem mu, že tam míním ztráviti svátky a teprve potom přijeti domů. Starý pán nerad svolil, ale znaje strojenou nenávisť mou a Ireninu a věda, že bych pozvání jeho, býti u něho hostem o svátcích, nepřijal, učinil tak přece. Ostatně myslil jen na svou Irenu a čekal, že se již zítra vrátí . . .

Večer vybral jsem všecky hotové peníze v pokladně. Bylo jich dvacet tisíc. S nimi hodlal jsem se pohodlně dostati přes Švýcary a Paříž do Nového Yorku a zaříditi si tam někde nějaký obchod. Obchodu jsem výborně rozuměl, známosti a přátely měl jsem i za oceánem, předsevzetí mé mohlo, ba musilo skončiti úspěchem. K více penězům si pomoci jsem nechtěl — myšlénku na padělané směnky neb nějaký dluh jsem s nechutí odmítl. Nechtěl jsem starého pána tak příliš poškoditi — vždyť byl dosti potrestán za svoji neobmezenou důvěru k nám. Z Ameriky pošleme mu dopis a požádáme jej za odpuštění. Arci těchto peněz nechtěl jsem si ponechati bez oplátky — doufal jsem, že si záhy tam pomohu, že mu všecko vypůjčené navrátím — toliko ne jeho ženu, a kus života a víry v lidi, o něž jej připravím . . .

Pas byl již dříve obstarán pro mne i moji Irenu, vše bylo připraveno. Neloučil jsem se s nikým, nezanechav tady mimo starého pána nikoho, k němuž bych byl poněkud přilnul. A přece jsem byl před odjezdem svým děsně rozčilen.

K večeru zašel jsem si do známé kavárny, abych poněkud upokojil rozbouřené nervy. Abych nemusil mysliti stále na svůj hřích, na starého dobrodince a na ni, krásnou spoluvinnici, chtěl jsem umlčeti svoje svědomí a uspati myšlénky starou svojí vášní, hrou v karty. Byl jsem známý hráč — přátelé se brzy nahodili, a takž jsme se chutě pustili do hry. Z počátku hráli jsme jen o malé obnosy — hra měla průběh pravidelný a pro mne dosti výnosný. Později se mysli rozplameňovaly a sáhnuto k hazardnějším hrám. Hráli jsme zuřivě — přátelé moji, cítíce u mne peníze — zoufale mne podskakovali, a do půlnoci se jim podařilo připraviti mne o tři čtvrtiny všech mých peněz. Abych dostal zpět aspoň nějakou část prohry, hrál jsem ještě divočeji, a o čtvrté hodině ranní byl jsem žebrákem . . . Všecko, peníze, zlaté hodinky, prsteny, vše bylo to tam. Nyní se přátelé rozutekli. Poznal jsem, jak hanebně jsem byl napálen — mohl jsem sice učiniti pokřik a domoci se vrácení aspoň části své prohry — avšak taková scéna byla by jistě skončila na policii a před soudem, a toho jsem se z důvodných příčin bál. Majetník kavárny chtě předejíti skandálu půjčil mi sám několik zlatých, já zaplatil řád a jako šílenec vyběhl ven. Nemyslil jsem již na nic. Cítil jsem, že mi zbývá nyní již jen jedno — samovražda. Neděsil jsem se jí, přál jsem si jen, aby bylo vše co nejdříve odbyto.

Mráz, opuštěnost a samota ulic zvyšovaly jen mou tesknotu a odhodlanost. Cítil jsem touhu po smrti — vše se mi zhnusilo — moje láska, celý svět, a nejvíce hnusil jsem se sobě sám.

Bral jsem se ku předu, ku předu, štván tajemnou silou, a vzpamatoval jsem se až před vysokou budovou. Bylo to nádraží, totéž, odkud jsem měl vyjeti za několik hodin v náruč ženy, jež mne milovala, jež pro mne hřešila, a nyní na mne čekala. Snad právě nyní bdí a vzpomíná na mne, zda zítra přijedu, abych po boku jejím oddal se nové budoucnosti . . .

Konečně jsa odhodlán na smrt nabyl jsem opět chladnokrevnosti. Vrátil jsem se domů, otevřel připravená zavazadla a vzal z nich nabitý

revolver, s nímž jsem se opět vytratil na ulici. Chodil jsem tak několik hodin v mrazu a tmě, až konečně počalo se město oživovati. Čerstvým, těžkým sněhem dobrodil jsem se opět na nádraží, kamž jsem v noci v myšlénkách zabloudil. Peněz zbývalo mi jen na několik stanic, koupil jsem si tedy lístek kam až stačily, a za krátkou chvíli ujížděl ku předu. Znal jsem krajinu, kam jsem spěchal. Byla to pahorkatina, plna skalisek, výmolů a rozrytin. Hluboké trhliny v zemi, na jichž dno snad nikdy oko lidské dosud nevniklo, mohou se státi výtečnou skrýší každému zoufalci. Před časem meškal jsem v krajině té v létě několik neděl návštěvou u svého přítele. A již tehda, když jsem se po okolí procházel, vznikla ve mně ona podivná myšlénka, jak lehce dalo by se výhodných těch úkrytů použiti, zvláště sebevrahu. Nyní jsem si znova na vše vzpomněl, a jak tomu rozervané mé nitro dovolilo, důkladně všecko promyslil. Zalezu do nějaké osamělé rokle, co nejskrytěji, co nejhlouběji, revolver dokoná dílo, a milosrdný sníh, který stále padá tak tiše, tak hustě a zakrývá vše, zakryje na vždy i stopy moje. Možná, že naleznou mrtvolu mou někdy v letě náhodou pasáci, možná že až po letech, možná že ji nikdy vůbec nenaleznou. Kdo bude moci říci, co se se mnou stalo? Zmizím — — nějaký čas bude se o mně mluviti — — odsoudí mne, zavrhnou, pak zapomenou. A ona — — vrátí se kajicně ku svému muži. Nikdo nezví, co měla v úmyslu, ona zůstane nedotknuta mou hanbou, a osudné dobrodružství to bude jí výstrahou, aby nehřešila nikdy více . . . A já umru smířen a potrestán vlastní svou rukou. Konečně na malé stanici vystoupil jsem z vlaku. Mimo mne vystoupilo jen několik lidí. Zašel jsem za nádraží a čekal v úkrytu, až se lidé rozešli. Spěchali domů, vždyť byl Štědrý den! Nemusil jsem se báti, že si mne někdo povšimne, každý měl dosti svých myšlének a touhy, býti doma co nejdříve. Bylo zbytečno obávati se, že nějaká stopa má zavede patrání po mně do této krajiny. Ne — ani sledu nemělo po mně zbýti na světě.

Vzpomněl jsem si, že v nedaleké vsi odtud bydlí můj věrný přítel, statkář. Možná, že kdybych se k němu uchýlil o pomoc, půjčil by mi něco peněz, avšak myšlénku tu jsem ihned s rozhořčením odmítl. Jakým právem mohl bych vypůjčenými penězi prodlužovati svůj život? Byl jsem žebrák, ba co více, podvodník, sprostý zloděj!

Po krátké chvíli dal jsem se na pochod ku vzdálené pahorkatině. Ohlédl jsem se ještě a viděl, kterak hvízdající vlak ubíhá také ze stanice a mizí i s bělavým svým dýmem za sněhovou plání. To bylo to jediné, co mne ještě před chvílí pojilo s tímto životem a světem. Nyní byl jsem sám. Oddechl jsem si a stoupal statně.

Slunce vyšlo z oblaků a ozářilo sněhové moře. Bílá dál, plná paprsků slunečních, táhla se přede mnou do nekonečna. Stranou však bělaly se kýžené pahorky. To byl cíl mé pouti.

Kráčel jsem zmužile. Brzy však mne přemohla únava tělesní i duševní. Celá probděná a prohýřená noc, hlad a mráz, počaly na mne doléhati. Chvěl jsem se slabostí. A přece jsem kráčel dále. Věděl jsem ovšem, že by stačilo, abych si sedl dolů do sněhu, kam to tak lákalo sesláblé údy, a bylo by také vše dokonáno; neboť bych únavou usnul okamžitě a při tomto mrazu více nepovstal. Bylo to tak snadné — ale

myšlénka, že bych nezhynul nepoznán, vymrštila mne opět ku předu jako střelu. Tak jsem šel dlouho, dlouho ... Mdlé slunce, stojíc na vrcholu zenitu a tratíc se téměř celé v modravé mlze, hlásilo mi, že je asi poledne. Ušel jsem již as dvě hodiny cesty a byl úplně vysílen. Ale v dáli jevila se mi již hledaná vesnice, za níž jako obrovské pohřebiště a hrob i ráj čekala na mne skalnatá pláň ... Na jednu rokli pamatoval jsem se velmi dobře, a k ní jsem spěchal.

Pod nohama to chrupalo a zpívalo jako tisíce skřivánků. Blížil jsem se ke vsi, ale nepotkal jsem ani člověka, pouze nějaká otrhaná žebračka s dítětem přeběla mi cestu.

„Ubohá!“ pomyslil jsem si. „Té není také do smíchu.“

Žebračka zmizela ve vsi, a já dal se od vsi stranou. Ve vsi zvonili poledne. Jarý zvuk zvonku pronikavě rozlétal se kolem a připomněl mi čas obědu. Ne — dále to nešlo. Byl jsem tak unaven, že, chtěl-li jsem k cíli svému, k němuž jsem měl přece ještě nejméně půl hodiny cesty, doraziti, musil jsem si aspoň na chvíli odpočinouti. Příležitosť k tomu naskytovala se lehce v podobě útulné hospůdky, stranou ode vsi. Vešel jsem do ní. Spíše padl jsem než usedl na stolici. Poručil jsem si sklenici piva a kus chleba. Piva jsem trochu upil, chleba však jsem se ani netkl. Již od rána trápila mne divoká žízeň, následek to probděné noci. Nyní ukojiv ji řádným douškem a octnuv se v teplé světnici, nemohl jsem odolati spánku. Pro okolí neměl jsem zájmu nejmenšího, a nevšímal si obcházení hostinského a snahy zapřísti se mnou hovor, aby se dověděl, kdo jsem, odkud a proč sem přicházím. Že by mne znal, báti jsem se nemusil — byloť tomu již několik let, co jsem byl ve vsi u přítele návštěvou, a k tomu jsem se ani nepamatoval, zda jsme do této hospůdky kdy vkročili. Složiv tedy ruce pod hlavu, na stůl, usnul jsem ihned. Spal jsem řádně, neboť když jsem procitl, byly již téměř dvě hodiny. Ulekl jsem se opozdění svého a uchystal ihned na další pouť. Zaplatil jsem tedy posledními zbývajícími penězi a vyšel.

Polední spánek působil blahodárně na mé síly. Nyní to šlo opět čileji ku předu. Pospíchal jsem, abych dorazil co nejdříve na místo. Den se chmuřil, věděl jsem, že již za hodinu počne se šeřiti. Do té doby musím si již vyhlédnouti hrob, abych nebyl potom jen na náhodu odkázán.

Ušel jsem as půl hodiny a došel na kraj lesa. Cesta, po níž jsem kráčel, úžila se stále a posléze byla sotva znatelnou. Opustil jsem ji a počal se plným sněhem dráti do strmé stráně, plné skalisk a suchého býlí, ověšeného hustým sněhem. Na vrchu, vzpomínal jsem si, jsou skaliska ta nejdivočejší a nyní v zimě lidem nepřístupna. Pouze takový zoufalec jako já mohl se s nasazením života vydrati až na vrchol. Dral jsem se vzhůru. Chytal jsem se mladých stromků, útesů a suchého ostružinoví a rozedral si ruce do krve. Brzy jsem byl opět vysílen na smrť. Ale byla to poslední námaha — myslil jsem si, a tam nahoře si dosti odpočinu ... Bude to odpočinek bez konce.

Hlava mi hořela, srdce mi únavou prudce bušilo. Několikráte jsem musil na chvíli stanouti, abych dechu popadl. Ale konečně byl jsem

přece na vršku na nejvyšší stráni, jež skláněla se za mnou příkře k lesní cestě, jíž jsem přišel, v předu pak rozražena nějakou děsnou přírodní silou padala kolmo do hluboké propasti, z níž nebylo východu. Bylo to výtečné místo. Mohl jsem se toliko zády postaviti nad propast, střeliti se jedinou ranou, a byl bych spadl hluboko dolů na sesuté, nyní sněhem pokryté balvany — a pád na ně byl by jistě dokonal, co by snad při revolveru selhalo.

Pocity mé byly zmateny, cit můj otupen. Jen to si pamatuji, že mi bylo smutno, nevýslovně smutno. Smrti jsem se nebál a byl na ni pevně odhodlán. Ale vědomí, že jsem sám, tak sám v celé krajině, plnilo má prsa steskem a smrtelnou melancholií.

Usedl jsem na chvilku do sněhu na pokraj propasti, jež zela pode mnou hluboko jako dno obrovské studně.

Zamhouřil jsem oči. Cítil jsem, kterak mne poznovu přemáhá neodolná ospalosť . . .

„Je čas," řekl jsem si. „Nač otáleti."

Chtěl jsem vstáti, ale údy moje byly tak stuhly, že jsem se sotva mohl hnouti. Nešlo to tak snadně — nohy moje zdřevěněly. Povstal jsem konečně přece.

„S bohem tedy!" zašeptal jsem si.

Dole za mnou se ozval nějaký zvuk. Přicházelo to od cesty, po níž jsem přišel do lesa. Jako když zakvikne malý psík.

„To je pták," řekl jsem si, vyjímaje z kapsy revolver a prohlížeje jej. „Má snad hlad. Počkej — zá chvilku budeš moci pohodovati . . . Vždyť je Štědrý den."

Usmál jsem se cynickému vtipu svému a postavil se na okraj propasti. Ruku s revolverem pozvedl jsem proti čelu — — Dole ozvalo se to poznovu. Bylo to již určitější — zdálo se mi, že to opravdu kvil nějakého ptáka neb jiného drobného živočicha . . . Napjatě jsem poslouchal několik okamžiků — krev se mi náhle navalila do hlavy, dech se mi zatajil — — instinktivně napadla mi vzpomínka na žebračku s dítětem, jíž jsem o polednách potkal ve vesnici . . .

A slyš — zas . . . a teď zas . . .

Ano, nebylo pochybnosti, byl to dětský pláč, zoufale zanikající v sněhové poušti. A kolem jen samota, soumrak, mráz — — tamo snad umíralo dítě, zde jsem měl umříti já.

Náhle mi ruka klesla, smrtonosná zbraň padla do sněhu. Podivný cit projel mne jako blesk — — zapomněl jsem, proč jsem přišel, ale hlavou mojí šlehala jen jedna myšlénka — zachrániti dítě ono. Smutný kvil dětský ozýval se příšerně dále. Zněl stále s místa jednoho, a já věděl, co to značí: člověk, usednuvší na místě, aby si odpočal, nevrátí se více k lidem — — a ta žebračka sedí as znavena tam dole u cesty a odpočívá . . . Usnula snad již příliš pevně, smrtelným snem, že ji ani pláč dítěte jejího ze spánku nevyruší.

„Bože," modlil jsem se, „ty jediný víš, co se zde děje. Dvě duše nesmrtelně a snad i tři maji zde zahynouti a zahynou, ty-li jim nepřispěješ. Nuže, učiň zázrak, věčný bože a dej mi síly, abych mohl pomoci

jim i sobě. Chci se káti, chci trpěti rád hanbu i strasti veškeré, chci pracovati, chci žíti znovu . . .“

A tu náhle jakoby padl na mne nějaký posvátný, vznešený stín . . . Cítil jsem blízkosť nějaké velebné bytosti — a vzpomněv si, že právě dnes slaví se památka narození Kristova, zachvěl jsem se, jakobych samému Ježíši hleděl do tváře. Pak jsem klidně pokročil ku předu. Věděl jsem rázem, že jsem spasen a že spasím jiné. Necítil jsem ani těla svého, veškerá únava a tíže spadla se mne. Zdálo se mi, že mám křídla, jimiž se snáším dolů. Nohou pod sebou jsem necítil, a přece bral jsem se dolů, zlehka a jistě. A nevěda ani jak, ocitl jsem se opět dole na lesní cestě.

U cesty ležela žebračka. Sehnul jsem se k ní, odporný zápach kořalky mne zarazil. Na prsou jejích plakalo dítě, dobývajíc se z chatrných hadrů a jeho pláč děsně se rozléhal tišinou lesní, kde před tím neozvalo se nic, leč jen pták smítající sníh s větví stromových.

„Pomoc! Pomoc!“ křičel jsem, seč mi síly stačily.

Nikdo se neozval, pouze ozvěna strašila pustým ohlasem.

Uchopil jsem dítě do náručí a křičel poznovu. Opět marně.

Nezbývalo času otáleti. Každá chvíle byla osudnou. Já jediný mohl jsem zachrániti dítě a tu mi šeptalo cosi „Jdi, jdi ku předu!“ I přitiskl jsem k sobě dítě a dal se do běhu k vesnici. Byl mráz, tichý, čistý, pravý štědrovečerní. Les počal se stmívati a metati dlouhé stíny na cestu. Temna rychle přibývalo. Pádil jsem s dítětem k vesnici. Kolikráte jsem myslil, že padnu do sněhu a nepovstanu více. Smysly mne opouštěly, závrať a mdloba mne přemáhala. Musil jsem odpočívati, abych nabyl dechu a sil, a dítě mi spalo klidně v náručí, oddechujíc pokojně a celé uzardělé od tepla mého. Byl štědrý večer — také já nalezl jsem své dítě . . .

Dlouho, dlouho jsem šel. Byla již úplná tma, když jsem polomrtev a na smrť vysílen klesl přede vraty statku svého přítele . . .

Zde vlastně povídka moje končí. Neboť co bylo dále, lze dokončiti jen několika slovy.

Přítel podivil se ovšem velice příchodu mému. Sotva jsem měl síly pověděti mu o umírající matce. Poslal ihned lidi do lesa. Nalezli žebračku již úplně mrtvou, zmrzlou, odvezli ji tedy do vesnice. Veškeré pokusy přivésti ji k životu byly marné.

Odpočinuv si trochu, vypravoval jsem příteli všecko, všecko. Nezatajil jsem ničeho, pouze jméno milénky své jsem zamlčel. Nalezenou holčičku, as dvouleté stvoření, nasytili, převlékli a uložili k spánku, já také jsem pojedl a odebral se na lože. Štědrý den zaspal jsem tak důkladně, že jsem se probudil až druhý den pozdě ráno.

Přítel můj chtěl mi půjčiti peníze, já však přijal toliko nepatrnou nejnutnější částku a zanechav dítě prozatím u něho, vrátil se do Prahy.

Odebral jsem se ihned k svému chlebodárci. Vyznal jsem se mu z krádeže a prohry. Ubožák téměř se rozplakal nad pokleskem mým. Chtěl mi vše odpustiti, chtěl mne opět u sebe ponechati, já však to nepřipustil.

Druhý den odejel do Vídně pro svou ženu. — Jak se asi, ubohá, podivila, když místo dlouho očekávaného milence spatřila svého muže! Vrátili se do Prahy. Tajemství naše zůstalo tajemstvím a nyní, po letech, pozbylo ovšem úplně již významu a ceny, neboť z Ireny stala se opět řádná, počestná a věrná paní. Nemluvil jsem s ní nikdy více — jediný dopis, jejž jsem jí poslal a v němž vysvětlil jsem jí jednání své a prosil, aby mi odpustila a na mne zapomněla, byl posledním stykem naším v životě.

Venkovský přítel můj nelenil. Zavedl úsilovné pátrání po rodičích malého nalezence. Dověděli jsme se, že pocházela z nedaleké vesnice z rodičů ubohých, spustlých. Dítě bylo sirotek — nic mi tedy nebránilo, abych je přijal za své. Zajel jsem si pro holčičku a zařídil si v Praze novou domácnost.

Vyhledal jsem si jiné místo — podřízeného úředníka. Nastali mi dnové práce, ty dlouhé, nekonečné dny jednotvárné, úmorné lopoty. Ale já měl dítě, předmět, na nějž jsem pracoval. A pak zde byl dluh — moje krádež. Ani krejcaru jsem dlužen nezůstal — pracoval jsem dnem i nocí a padaje mdlobou od práce, vzpomínal jsem si u lože klidně spícího děvčátka na onen děsný štědrý den, kdy jsem vrávoral na pokraji svého hrobu, od něhož spasila mne toliko ruka dítěte.

Zaplatil jsem dluh svůj a pracoval dále. Založil jsem si vlastní obchod a dařilo se mi. Vždyť jsem měl po boku strážného anděla, jejž jsem nalezl a zachránil, a jenž zachránil navzájem život můj. Nelitovali jsme toho nikdy — viď, Mařenko!“

— —

Ještě dlouho jsme seděli a popíjeli. Ale dřívější veselosť se nevrátila. Cítil jsem přílišnou vážnosť chvíle — a najednou ozval se hlas mladé paní, měkký a lahodný:

„Ticho, pánové, dědeček spí . . .“

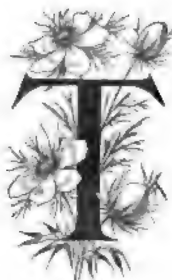
Poděkoval jsem a vyšel do noci. Noc byla tichá a velebná — zvonili na půlnoční. Zvuky zvonů chvěly se jako křídla andělská, hvězdy jiskřily na obloze, a nadšené, věřící srdce mohlo čísti nápis, jejž tam nahoře skládaly: „Sláva Bohu, pokoj lidem!“

Druhý květ.

Odlesky přítomnosti a minulosti Píše Svatopluk Čech.

1. První myšlénka o novém životě.

Tato myšlénka přepadla Svobodu právě na rozhraní starého a nového roku, což je dosti podivné, poněvadž Sylvestrovská půlnoc navzdor své významnosti nebývá dobou moudrých nápadů.

Hlava jeho nebyla také nijak naladěna k rozumným úvahám, když s ojíněným vlasem a vousem, ale s příjemným ohněm v žilách vstoupil do svého teplého pokoje, zavřel za sebou dvéře na klíč a rozškrtav několik sirek, po chvíli marného hledání svíčku na podlaze mezi rozházenými knihami objevil. Zapáliv ji, svlékal se mechanicky, duchem prodlévaje dosud v zakouřené a veselým hlukem naplněné místnosti, s hustou směsí většinou živě gestikulujících a smějících se lidí, s několika vysokými, úzkými zrcadly na stěnách, z nichž jedno, šikmo naproti, ukazovalo mu mladou ženskou tvář, trochu přitloustlou, ale hezkou, s velmi svěží pletí a s párem koketních, lehkým dechem smyslné unylosti zamžených očí, které chvílemi, při některém žertu v jejím okolí, až na jiskřivý proužek se schovávaly za třepetavé řasy, zatím co všecek hladce zaokrouhlený obličej zářil rozmarným smíchem.

Tato tvář utkvěla mu nejvíce v mysli. Viděl ji dosud, v onom zrcadle, v němž ji mohl tam v hostinci pohodlně a bez přetržení pozorovati, ač dáma seděla u stolu vzdálenějšího, polo zakryta skupinami jiných hostů. Časem setkávaly se v tom zrcadle i jejich oči, při čemž její vždy úsměvně se přimhouřily — snad bavila i ji tato němá, všem ostatním utajená beseda s neznámým člověkem, třeba že již vousy a vlasy jeho nápadně prokvétaly. Svobodu alespoň ta zrcadlová němohra rozhodně poutala, jak svou novostí v obyčejné každodenní nudě hostince, tak i příjemným dojmem té svěží, hezké, veselé tváře ženské.

Vidí ji dosud; kmitají se před ním i dvě malé náušnice jako neposedné jiskry a dvě kulovaté, pestrými skleněnými cetkami ověšené hlavice jehlic, trčících daleko jako nad hlavou žaponské krasavice z pletenců bujného kaštanového vlasu. Ví, že do zítřka ze všeho toho nezbude v paměti než matný, charý stín, ale teď oddává se cele prchavému kouzlu obrázku, jenž se ku podivu svůdně třpytí v jeho hlavě, rozohněné sklenicí punče, kterou před odchodem z hostince vypil na počest rozpustilého Sylvestra.

Svléknuv se ulehl a chtěl sfouknouti světlo; ale v tom zaujal ho zvuk starých stojacích hodin na skříni. Ač věděl, že budou odbíjeti dvanáctou, kterouž v hostinci po odchodu oné dámy nevyčkal, počítal přece zvonivé údery.

Když po dvanácté ráně hodiny umlkly, vstoupila mu pojednou na mysl významnost toho okamžiku. Právě uplynul opět jeden rok a začíná nový. Je to arci pouze smýšlená, lidskou libovůlí stanovená přehrada v nekonečném proudu časovém, plynoucím nepřetržitě od věčnosti do věčnosti, ale vyzývá přece k mimořádným úvahám.

Tyk tak — tyk tak — tyk tak — mijí dále čas stejnoměrným, nezadržitelným krokem. Kolikrát vykonalo již ono staré kývadlo svou kratičkou, jednotvárnou obchůzku s levé ku pravé a nazpět!

Svoboda zadíval se bezděky na hodiny. Čtyrhranná, dřevěná jejich schránka, černě natřená, ozdobena je v rozích a na hořejší hraně mosazným věncovím zastaralého vkusu a má nahoře baňatou vyvýšeninu, jejíž vrchol jest ozdoben mosaznou šiškou. Za sklem v předu viděti je kovový ciferník, v jehož půlměsícovitém výřezu přebíhá sem tam okrouhlý přívěsek jinak ukrytého kývadla. Je to výrobek z konce minulého století. Pocházejí z výbavy jeho nebožky matky a měřily čas již v domácnosti její babičky, ne-li prababičky. Kdyby měly duši a mluvu, co by mohly vypravovat!

Hlavou jeho mihlo se pásmo polojasných obrazů, v nichž fantasie zběžnými črtami nastínila postavy různého stáří a pohlaví, v rozmanitých krojích minulých časů: podivné účesy, fantastické pokrývky hlav, pestré obleky, tu široce napouchlé, tu těsně přiléhající, nejrozličnějšího střihu, uprostřed pokojů s nábytkem a nářadím, jehož skrovné zbytky již leda se válejí na starých půdách nebo v obchodech s takovým přežilým hamparátím vábí milovníky kuriosit.

Tyk tak, tyk tak, tyk tak!

Týž jednotvárný hlas jejich mísil se do veselých, smutných, rozčilených nebo lhostejných hovorů oněch lidí dávno zemřelých, měřil jim hodiny radostné nebo žalostné, mučivě zarýval se jim do mozku, když v těžkých starostech zmítali sebou beze spánku na loži, nebo zase družně, mile zníval do tichých rodinných besed u praskavých kamen, kde šťastní manželé spokojeně k sobě se tulili uprostřed hrajících si, roztomilých dítek. Nejednou asi tlouklo o závod s tikotem toho kývadla blažené srdce dívky, očekávající toužebně hodinu milencova příchodu, nebo upíral se úzkostlivý čísi pohled na tu rafii, blížící se k hodině, jež přinésti měla osudné nějaké rozhodnutí. Minuly dávno všechny ty chvíle blaha i zármutku, rozkoše i starostí, lidé, kteří s tolika různými myšlénkami a city tomu tikotu naslouchali, proměnili se v prach a popel, ale staré hodiny dosud jako před mnohými lety opakují bez proměny své jednotvárné, pedantsky odměřené:

Tyk tak, tyk tak, tyk tak!

A jemu samému — Vzpomíná si, že jako malý hoch, když na večer v dětské postýlce zavíral oči, zatím co pokojem zněl pouze tichý zvuk drátů v rukou matčiných a šustot listů, které čtoucí otec obracel — vzpomíná si, že tehdáž snivě naslouchával tikání těchto hodin, jež v nastalém tichu samojediné zvučně se ozývalo světnicí, a že si představoval, jakoby to kývadlo kolísalo se přímo nad jeho hlavou a jakoby strakatě oděný, veselý mužík, obmykaje ručkami i nožkami konec kývadla, s pitvornými posunky houpal se nad ním, v odměřeném tempu opisuje na

pravo, na levo vzdušnou dráhu, až pak spustiv nožky a zachycen toliko ručkami, s nataženým tílkem lítal sem tam, jako hoši ve zvonici, když dávají se unášeti provazem rozhoupaného zvonu; konečně nebyl to již mužík, nýbrž sám usínající chlapec, který se houpal na kolísavém kývadle, vysoko ve vzduchu, nad jasnými vodami, v nichž zrcadlily se ohromné, divné kalichy překrásně zbarvených květů, které rostou jen v krajinách dětského snu.

A po tolika letech jsou to tytéž hodiny, jejichž stejnoměrný zvuk v sestárlém muži nebudí již luznobarevné vidiny dětské, ale šedivé, popelcové myšlénky o pomíjejícnosti všeho vezdejšího . . .

Tyk tak, tyk tak, tyk tak!

Čtyřicet pět roků již minulo, co tikot starých hodin mísil se do prvního pláče nemluvněte, minulo jako sen, přelétlo jako blesk, a čas pádí bez zastávky dále. Než se naděju, bude konec . . . Pětačtyřicet roků . . . Je-li možná, že tento nastávající stařec prošedivělých vlasů a vybledlého, zpráhlého ducha je totožný s oním bujarým mladíkem, který ještě nedávno — věru zdá se to skorem jako včera — v kypící svěžesti tělesných a duševních sil tkával do záludných mlh budoucnosti tisíce čaroskvoucích obrazů? Mladík ten, hledě na svraštělé líce a šedivé vlasy, usmíval se polo soucitně, polo zhrdavě a jako čirou nemožnost zaplašoval myšlénku, že by on sám někdy dospěl k těmto trudným koncům lidského života. A stalo se, ani se nenadál. Kdyby mu tak tehdáž nějaká věštecká ruka byla nakreslila nynější jeho podobu a pod ni napsala: Hle, takovým budeš za dvacet let! Zajisté byl by se smíchem smazal hloupou, nemožnou karrikaturu . . .

Jeho nohy bezděky sešinuly se s postele a vklouzly do trepek. Oblekl župan a přecházel pokojem. Přepadl ho rej takových myšlének, jež hlavě nepřejí klidu na podušce. Přeznal, že po dlouhé době nadešla mu opět chvíle, kdy člověk zastavuje se na své životní dráze, aby rozvážlivým okem pohleděl nazpět i ku předu, kdy bedlivě prohlíží své okolí, aby poznal, kde se octnul, a kdy vystupuje i ze sebe, aby obhlédl a prozkoumal svou vlastní osobu se všech stran zrakem chladného, nestranného soudce.

Pozoroval toho starého člověka, který se mu jevil pojednou zcela cizím, vyvolával z paměti pásmo jeho příběhů životních, přemítal o jeho vášních a bludech, porovnával jeho záměry s tím, co skutečně vykonáno, a teskně uvažoval, co jej asi ještě očekává v budoucnosti . . .

Najednou se zastavil a naslouchal. Odkudsi, snad z vedlejšího pokoje či z nadstropí či z dolejšího patra nebo bůh ví odkud — nemohl nikdy přesně stanoviti směr toho zvuku — ozvalo se povědomé ťukání. Znal velmi dobře to klepání neznámé ruky. Ozvalo se mu poprvé v den, kdy drahá jeho matka loučila se s životem, a dlouho po její smrti slýchal je pravidelně den co den, obyčejně v určitou hodinu večerní, kdy uléhal na lože, v prvním čase silnější, zřetelnější, později slabší a slabší . . Někdy a to zvláště za dnů, kdy byl vyrušen z obvyklých kolejí některou významnější příhodou nebo kdy se zabral do vážnějších myšlének, ozvalo se opět silněji, časem téměř bouřlivě, jakoby důtklivě na sebe upozorňovalo. Zvykl záhadnému zvuku již tou měrou, že uléhaje

na lože napínal již po něm sluch, jako očekáváme zaklepání přítele, který nám na určitou hodinu slíbil svou návštěvu.

Z počátku odbyl tu věc pomyšlením, že asi v dolejším poschodí někdo zaťukal na dvéře. Když se však pravidelně opakovala, musel pomýšleti na jiné vysvětlení a hádal, že snad je to klepání nějakého nástroje nebo náčiní, jímž někdo v hořejším nebo v dolejším poschodí vždy z večera vykonává nějakou krátkou práci, nebo snad stejnoměrný klapot kolébky, v níž tam uspávají děcko. Ovšem spojoval s těmi a podobnými výklady i lehký stín čehosi tajemného, nadpřirozeného — ale nikoli z pověrčivosti, které byl dalek, nýbrž pouze proto, že jej naplňovala posvátně sladkým pocitem představa tajemného styku se ztracenou milovanou bytostí.

Později zvuk, již téměř k neslyšnosti ztlumený, jen jako v upomínce slabě se hlásící, umlkal zcela na den, dva, na několik dní... ozýval se řidčeji a řidčeji, až zanikl na dlouhou dobu, v níž Svoboda na záhadné ťukání úplně zapomněl.

Ale z čista jasna dostavilo se opět Ozývalo se zase několik dní a bylo třeba hledati poněkud jiné vysvětlení než dříve: přestěhovalť se zatím do jiného domu. A zase přestávalo a znovu se ohlašovalo, zejmena tehdy, když byl vzrušen nějakou závažnou událostí nebo dojat živými upomínkami na zašlé osoby a děje. Byla tu souvislost v pravdě nápadná. Znal již tu zvláštní duševní náladu, v níž mohl téměř určitě očekávati: Dnes to uslyším!

Svoboda byl rozhodným nepřítelem spiritistického blouznění a humbugu. Za celý život nestalo se mu pranic záhadného, ba neslyšel ani od nikoho jiného vážně nebo přesvědčivě vypravovati nějakou takovou příhodu. Byly to leda buď zjevné výmysly nebo věci zcela přirozené, v nichž pouze churavící smysl nebo matný duch toho, jemuž se přihodily, shledal cosi neobyčejného A když začal moderní spiritismus strašiti ve společnosti a literatuře, tu pravil si jen s ironickým úsměvem: „Aha, nudící se člověčenstvo hledá si zase jinou zábavu! Otupělé jeho nervy zatoužily po tom pikantním mrazení, které nám dětem přebíhalo po zádech, když jsme s hrůzou i rozkoší naslouchali v polotmavém koutě čeledníku příšerným historiím starých žen, deroucích peří. A toť se rozumí, že ihned jsou tu lidé, kteří z té duchovité hříčky těží zcela hmotné výsledky pro svou kapsu, a že najdou se také pánové učeného vzezření, kteří vpraví i tento nesmysl jako jiné v důkladný systém a sepíšou o něm rozsáhlé duchovědecké folianty!“

Nebojte se tedy: hlavní osoba mého vypravování má s duchověrci právě tak málo společného jako já. A nehodláme spiritismu užíti ani jako belletristického koření, jímž bychom své historii dodali pikantnější příchutí. Vypravujeme prostě holou skutečnost.

I jen zavaditi vážnou myšlénkou o povídačky spiritismu, jevilo se Svobodovi nedůstojným rozumného člověka. Byl by to pokládal právě tak za známku sesláblého stářím ducha, jako kdyby byl pocítil choutku, vrátiti se k nábožným myšlénkám svého dětství. Působilo mu znepokojení již to, že shledává vůbec v onom zvuku nějakou zvláštnost a že se jí zabývá. „Dříve nebyl bych si takového klepání a ťukání ani povšiml

nebo leda se zamrzel na neklidného souseda, že mne vyrušuje v práci“ — myslíval si. — „Proč zabývám se tím nyní a hledám vysvětlení? Nevěřím, pravda, že by ta věc měla pro mne nějaký význam — ale proč si vůbec hraju s takovými dětinskými nápady? Či jsou to již počátky úpadku duševního, který neodvratně provází pozvolný rozklad sestárlého lidského organismu?“

Přes to mudroval vždy znova o zvuku onom, ovšem co nejstřízlivěji. Když ho klepání provázelo do nového bytu a později též na třetí místo, odbýval z počátku věc myšlénkou, že ve všech domech s větším počtem obyvatelů kutí se ledacos, co způsobuje takové zvuky, slyšitelné i v ostatních bytech, zejmena v tichu pozdního večera a pro toho, kdo v očekávání jich bystří sluch. Později však zahnízdilo se v něm pomyšlení, nenosí-li toho „ťukavého ducha“ ve své vlastní hlavě, netrpí-li občasnou sluchovou hallucinací, není-li zkrátka v jeho mozku nějaký malý nepořádek, jevící se tím způsobem zejmena ve chvílích silnějšího vzruchu duševního? Proti hallucinaci stála však závažná okolnost: i ostatní členové rodiny tvrdili, že slýchají časem totéž co on. Ale vzpomněl si, že tvrdili tak teprve potom, když jim o svém sluchovém dojmu vypravoval; vnesl tedy do nich prostě, možno-li užíti těch slov, símě duševní nákazy, z něhož se u nich týž úkaz mohl vyvinouti stejným způsobem jako u něho. Necítě v sobě dostatečné přípravy a způsobilosti k řešení pathologických a psychologických problemů, nehloubal o tom dále a přestával na úsudku, že snad možno jeho případ vřaditi do tohoto oboru.

Nejsilněji ohrožena byla střízlivost jeho úvah, když před půlrokem meškal na venkově, u lože, v němž jeden člen rodiny hynul těžkou, nezhojitelnou nemocí. Při matném světle noční lampičky bděl samoten ve světnici venkovského domku, pod jehož střechou panoval již hluboký noční klid. S bolestí pohlížel na zhubenělou, dlouhým utrpením ztýranou drahou tvář, jež ve změti hustých, tu a tam předčasnou stříbrnou nitkou protkaných vlasů nepohnutě ležela na podušce, nalezajíc po mučivé horečce okamžik zapomenutí v kratičkém objetí milosrdného spánku. Pojednou ozvalo se na stěně, jako z venčí, známé ťukání — zřetelné, rychlé, důtklivé . . . Svoboda se zachvěl při tom zvuku, jenž po dlouhé přestávce několika měsíců opět se mu tak z nenadání ozval v té smutné noční hodině, a bezděky zašeptal, upíraje oči v onu straku stěny: „Rozumím, rozumím, nadchází konec!“ — — A druhého dne odpočívala v té světnici ztuhlá mrtvola.

V názorech Svobodových se tím ovšem nic nezměnilo. Nadpřirozenost byla — rozumí se samo sebou — nadobro vyloučena. Buď si pak náhoda či hallucinace či něco podobného — nepřemýšlel o tom více. Než jakkoli se mu příčili otřepaní „ťukající duchové,“ přece časem prodléval rád fantasií u představy, o jejíž lichosti byl arci přesvědčen, u představy naplňující ho teskně blahým pocitem, že by duchové drahých zemřelých mohli hlásiti se k žijícím tímto způsobem. A tato představa zaujala ho i v té noci sylvestrové, když zaslechl po opětné dlouhé přestávce zase tajemný ťukot. (Pokračování.)

Kámen filosofský.

Pražský obrázek historický od dra. Z. Wintera.

(Připsáno s přátelským obdivem J. Vrchlickému).

I.

Ctihodná paní Zuzanka, druhá manželka pana Korálka z Těšína, s nevlastní dcerkou svojí Zuzankou rychle utekly z veliké síně čili z mazhauzu do světnice a ze světnice do zadní komory spací, kdež se paní s dítětem zavřela. Usedši na postel, dala se paní v srdnatý pláč. Dítě usedlo na stoličku a složilo svou hlavu paní do klína.

V domě Hřebenovic, kterýžto pěkný starodávný dům, roh Celetné ulice nedávno stržen byv ustoupil hrubému činžáku kasárnímu, ledajakými zdobami (jakož v Praze oblíbeno), v tom domě po chvatném odchodě panině nezůstal mazhauz dlouho prázden. Mnoho hlasů a kroků hlaholilo na schodě a přibližovalo se — a již bylo viděti z otvoru, zábradlem sloupkovým kolem opatřeného, čepici brunatnou aksamitovou zlatými pasomany premovanou a sobolem obšitou, hned byla tu hlava, a již na poslední schod vystoupila celá postava pana Ludvíka Korálka z Těšína, zahalená v dolumanu šarlatovém červeném, kunami zdobeném.*) Za pánem již již druhá, třetí, čtvrtá hlava na schodě — a v malitké chvíli je společnosť pánů a přátel všecka vesele hlaholící na obšírném mazhauze shromážděna.

Páni přátelé tu nejsou dnes poprvé. To patrno z toho, jak po domácku si vedou. Hned usedají ke stolům, a pán volá na ženské slouhy do kuchyně, aby bez meškání přinesly něco k snědku; kuchařka a druhý čeledín přinesly rychle nádobí a jako na obrtlíku se točíce rozkládaly cínové talíře, na nichž erb páně Korálkův vyrýsován, před hosty. A již tu byl také služebník, jenž vlekl velikou měděnou báni s vínem.

Zatím co společnosť jí a pije, prohlédneme si sál i panstvo aspoň poněkud. Mazhauz Korálkovský má několik stolů okrouhlých i obdélných, černým a červeným suknem obtažených. Při zdech jsou tři dlouhé židle „na způsob polštářů kožených povlečené“; dvě dlouhé stolice při stolech stojící jsou kožemi obité a okované. Kromě nich je tu deset stoliček se sloupky. Po zdích vidíme rohy jelení a jiné; mezi rohy visí obrazy, podobizny, města i allegorie. Visí tu obraz císaře Ferdinanda I. podle Žižky;

*) Všecken oděv a popis nářadí i domu je věrně historický. Pochází z inventáře Korálkovského z arch. pražs. č. 1274.

obraz sv. Jana podle knížete Sedmihradského, císaře Rudolfa podoba podle Benátek, dále visí Jerusalem a „vymalovaný čas“. Síň je pěkně tabulovaná, nádherná a svědčí, že jsme v domě velmi bohatého pražského měšťana.

Ludvík Korálek svlékl doloman červený a pověsil ho na rohy. Zůstal v kabátě bílém kozlovém, malými zlatými pasomany premovaném. Vypadal jak v čamaře. Kalhoty měl pán na sobě po kolena z popelatého muzírovaného aksamitu. Punčochy měl hedvábné. Na hrdle visel panu Ludvíkovi jeden dlouhý řetěz „od 168 a půl dukátů“ a druhý kratší spletitých kroužků čili „díla pancířového od 15 dukátů“. Ty řetězy míval Korálek na prsou, aby ukázal, že je erbovní pán, že je jako rytíř. Z pánů přátel také nejeden měl podobný řetěz na hrdle. Měl ho pan Jan Kapr z Kapřštejna, pan Hejdelius z Rasnštejna, Bavor a jiní měšťané přítomní.

Páni pili a byli v dobré vůli. Sluha nestačil nositi vína. Když naposled doneseno bylo malvazí, víno nejdražší, nalil Korálek těžké to pití do stříbrného a pozlatitého kredence a zdvihna ten koflík čili kredenc, jal se říkati připíjení panu Michalovi Sendžimírovi ze Skorsky na Lukavici a Lygottě, vysoce slovutnému polskému pánovi, při němž řečník hluboká i vysoká tajemství poznal. Kredenc, na němž vybity byly vypouklé sošky svatého Petra a Ondřeje, koloval z ruky do ruky, od úst k ústům, a sotva co z něho upito, již hned zase přívětivým Korálkem doléváno.

Vážně a skromně promluvil slovutný polský pán, že Bůh obdařuje každého člověka podle jeho rozumu, jestliže rozum lidský subtylný jest, tehdy může také sybtylné věci postihnouti; Bůh půjčuje každému člověku podle jeho komplexí, a influencia nebeská pracuje také o spiritu lidském. „Mám za to, že Bůh mě obdařil svými dary,“ tak vece Polák, „zacházím s chymií, však jsou mnozí vzácní a učení muži, kteří s tím zacházejí, jsou králové, knížata, hrabata a jiní vznešení, kteří podnikají věci nevymluvené moudrosti.“ Páni přátelé stichli a zbožně naslouchali slovům polského alchymisty. Jen starý Hejdelius neposlouchal zbožně. Hrál mu posměšek na rtech i v očích. Také advokát pražský Potůček, člověk pleticha, vrtěl se na stoličce při řeči vážného polského pána velmi neuctivě. Ale on ani Hejdelius neříkali nic — a Sendživoj, muž ještě dosti mladý a jaré síly, vykládal vážným hlasem a s vážnými posuňky, že není posledním z těch vznešených alchymistů. „Jsem šlechetného rodu panského jako jiní nejlepší,“ pravil, „Jeho milosť císařská mne ráčila v Řezně mezi své rady vepsati, jsem legat královský, mám doma ve svém ložumantu patent, jímž se knížatům a všem naskrze poroučí, kdybych koní, vozů, šifů, pěšího lidu na zemi i na vodě potřeboval, aby mi v tom nápomocni byli!“ *)

„A říkají,“ vpadne do řeči štiplavý Potůček, „že jste — račte prominouti — přišel do našeho království — račte odpustiti — praktikou.“

Klidně odvece polský pán: „Nepřišel jsem praktikou, ale abych císaři sloužil, jsem proto od šesti let za dvořenína zapsán. Mně ne-

*) Doslovně tak mluvil; viz process v archivě pražsk.

potřebí praktik. Jsem frejherem a předkové moji jsou pošli z rodu královského a statku svého dobře za 80.000 v Polště mám a důchodů nemálo se mi z téhož statku schází." Kapr přišeptal svému sousedovi, kterak slyšel od kolika, že pan Sendživoj má v Polště statku za několik mil. Domácí pán vstav již zase jal se pobízeti k připíjení. Kredenc se sv. Ondřejem a Petrem drže vysoko vzhůru velel hostům svým, aby pili pro zdraví svoje i pro zdraví tohoto polského pána. Sám učinil přes splav svého hrdla veliký doušek. I pan Michal Sendžimír dvorně povstav připil. Pokloniv se, až mu řetěz na hrdle o stůl zaklepal, usedl zase. A v tom již všetečný Potůček zase vyrazil s dotázkou na pana Michala, aby se zpravil, proč ze své patrie odešel a proč tráví v cizině, třebas v službách císařských. Někteří z hostí byli v rozpacích. Ostatek hostí s domácím pánem měli už malvazí v hořejším podnebí a proto hleděli na situaci jako dobrá zvířátka bez vzrušení. Hejdelius se usmíval a Potůček si kroutil frňousy, očima bystře přiměřuje k Polákovi. Ten vážně a bez pohnutí znamenitějšího vypravoval, že „byl v třinácti létech tak generosi animi, že jest v mezích pana otce svého, když sou mu chtěli v lesích dříví sekati, jednoho dal kyjmi zbíti, a proto několik let že v Polště svobodně býti nesměl, ale potom že jest to král Polský již mezi stranami smluvil." *)

Hejdelius rázem hovoru obrat učinil, řka z čista dobra: „Slýcháno není, aby skrz ty nějaké smyšlené alchymie lidé k jakému bohatství přicházeti měli." Pijácká společnosť, z níž byli Kapr, Bavor, Korálek alchymii srdcem i sáčkem docela oddáni, dílem kroutila hlavami na znamení nesouhlasu, díl přikyvovala. Hejdelius, nevšímaje si tohoto ani tohoto, s důrazem pravil k alchymistům pražským: „Toho alchymistu jménem Martina Štorfa strany téhož umění alchymického jste zakládali, sto tolarů hotových peněz jste napřed půjčili a potom po dvanácti tolařích na vychování toho díla dávali, a z toho všeho nic, všecko vám to dýmem vyšlo! A co ten hanebný englendr Kelley, který císaři tolik vypálil!"

Zlostně dodal Potůček: „Kdo se s uměním černých knih obírá a z mědi zlato dělá a tím vůkol jde, by pak rytíř, pán nebo hrabě byl, je hoden oběšení!"

Z takové řeči v každé jiné společnosti tehdejších dob byla by vznikla bitva. U Korálků na mazhauze nevznikla. Přátelé alchymičtí znali odpory starého Hejdelia z Rasnštejna a rozuměli mu. Vždyť dobře věděli, že za veliké peníze dosavad v alchymii nic nedovedli. Potůčkových řečí také nikdo nebral k sobě těžce. Mnohomluvného advokáta znali a jeho slova nekladli na váhu, věděli, že advokátských slov vchází dvanáct na tucen. Jediný, jenž slovy špičatými mohl býti k souboji nutkán, byl tu pan Michal Sendžimír ze Skorsky, frejher na Lukavici a Lygottě, alchymista, jenž pravil se býti ze šlechtického rodu královského. Ale frejherovi polskému nechtělo se do rvačky. Vstav vážně a zapjav sobě doloman šňůrami na prsou, jal se klidně hovořiti: „Když tak vidím, že v tom tak drahém umění mnozí ztraceni jsou a ošizeni bývají, a to proto, že

*) Doslovně tak v processu v archiv. pražsk.

pravé cesty chybují, prosím, aby mi Bůh dáti ráčil to, což by proti jeho velebnosti nebylo!"

Taková řeč zbožná naposled účinek měla i při protivnících alchymie aspoň ten, že nechali Poláka při pokoji a skoro rádi to viděli, když domácí pán s ostatními ho přinutil, aby usedl zase. Teď teprve pili pořádně přes to, že už bylo v noci. — Pan Korálek, jehož trudovitá tvář rděla se jako šarlat, otevřel na síni komoru, v kteréž měl složeno knih nad dvě stě! Byla to z největších měšťanských knihoven v Praze. Páni přátelé mu svítili. Korálek ne bez námahy vynosil ven svoje oblíbené knihy, jež sluly: Alchimia Andreae Libavii, Clavis philosophiae chimicae, Ioannis Babtistae Naturalis magia, De metallorum causis, De veritate artis chimicae a ještě několik jiných toho rázu brzy ocitlo se v rukách pánů přátel. Nastaly učené a vážné hovory o fixací čili o utvrzení duchů, aby z ohně neutíkali, o destillací čili přecezování, o sublimací čili očišťování; nastaly hovory o všelijakých materiích. Sendživoj hovořil o kameni filosofickém — lapis philosophicus — jímž sliboval, zdaří-li se, poděliti všecky svoje milé přátely, a milí přátelé byli pěknými hovory jeho přesvědčeni, že všickni alchymisté, jež poznali do té chvíle, byli proti panu Michalovi Sendživojovi alchymisté okatí, nehodní, polívkáři a pouzí páleníci, kteří nic neumějí, nic nedovedou.

Sendživoj nezanechal však při pouhých hovorech. Když byli všickni rozjařeni uměním alchymickým i malvazím, povstal ze své stoličky a přikročiv k stěně, v níž tkvěl železný hřeb, šroub a hák, jak se na něm šaty věšívají, Sendžimír jal se hák vytahovati ze stěny. Zdařilo se. Položil hák, šroub a hřeb na okrouhlý stůl, uprostřed síně stojící. Všickni shrnuli se zvědavě v kolo.

„Mám v této maličké pixis," pravil Sedžimír zvolna, „mám prášek, vzácní pánové, sám jsem ho nedělal, pochází od mého praeceptora, kterýž z Egypta byl ho dostal; tím práškem dovedu sprosté mercurium toto železo, tento hák, hřeb tingovati v pravé dobré stříbro."

Dychtivě hleděli páni na alchymistu, hleděli mu na černou bradu, na rty, na pixis, na prášek, na hák, a leckterý přiotevřel ústa.

Služebník Polákův Kuryáš podal svému pánovi lahvičku s tinkturou, pán vsypal prášku díl do tinktury a hadříčkem potíral hřeb a hák i šroub na všech stranách; chvílemi „vundaval" kus po kuse na uhlí řeřavé, které Kuryáš přinesl z kuchyně v mosazné „víře" čili v nádobě, která se stavěla pod mísy. Netrvalo dlouho a zastkvěly se ty železné kusy jako stříbrné. —

Páni byli všickni udiveni. Hák, šroub a hřeb podávány z ruky do ruky. Korálek chtěl ohledati prášek. Pan Sendžimír ochotně podal a hned oznamoval, že od téhož svého egyptského praeceptora dostal „proces, jak se dělá kamen filosofický", a že ho začne brzy dělati.

Pan Korálek div že Sendžimíra nelíbal. Potůček a Hejdelius byli zázrakem, který alchymista dovedl v jich přítomnosti, zaraženi patrně, ale nepříjemný pocit jich netrval dlouho; všecko všudy této noci utopilo se v malvazí: jedněch obdivy i nedůvěra druhých.

Páni, dobře zpiti jsouce, odešli. Služebníci rozsvítili louče a pochodně a vysvěcovali pánům na cestu.

Sotva že v domě vše ztichlo, spůsobil pan Ludvík Korálek pekelný křik. Dobelhal se v pokoj své paní manželky a peskoval ji, že se nevážně chová k jeho pánům přátelům a zvláště k onomu vzácnému hosti polskému; když hosté přijdou, vždy že se jim pokrývá, svou protimyslnost jim jeví, jimi zhrdá.

Paní Zuzka, kteréž se tulilo ustrašené děvčátko v záhyby obšírné „tupltykytové“ sukně, odpovídala svému pánovi, všecka jsouc hněviva, že ho ti alchymisté šidí, okrádají, statku jeho užívají a užívati budou, až ho všecek i s opilým pánem sežerou.

Pan Ludvík napřáhl na ženu stříbrný hák. —

II.

Pan Ludvík Korálek seděl ve světnici u stolu s točenými trnoži a přebíral se v počtech, které mu poslal úředník jeho ze statku v Klatovech. Korálek byl bohatý muž, jemuž kromě domů a vinic pražských náleželo hospodářství při dotčeném městě Klatovském. Korálek byl vzdělaný muž; vedl svoje hospodářství pražské i venkovské podle knih odborných, jichž několikero českých i latinských choval ve své hojné knihovně. Od té doby, co přiklonil mysl svoji k umění alchymickému, ovšem lecco zanedbával. Přátelství s polským alchymistou odneslo mu domácí štěstí, domácí mír.

Paní Zuzka týrala svého nejmilostivějšího pána ústavnými výčitkami.

Pán někdy vykládal mírnými slovy svojí Zuzce, kterak veliké a vysoké tajnosti jest viděl při tom urozeném polském šlechtici, ukazoval paní Zuzaně stříbrný hřeb, šroub a hák, kteréž choval v železné truhle ve zvláštním pevném zavřití; jednou jí také svěřil, že Sendživoj mu slíbil prodloužilosť věku za dvě stě let*) — ale tvrdošijná panička nevěřila nic, a urputně stála na svém, že pán těmi černými věcmi a lidmi oulisnými zahyne, ona sama i s dítětem že budou u špitála na žebrotě sedati.

Jindy pán, rozzuřiv se při manželčině kázání, neužíval za důvod slov mírných alebrž pohlavků. Alchymie a Sendžimír vynesli štěstí z domu Korálkovského.

Pán seděl ve světnici u stolu s točenými trnoži. Vstoupil Sendžimír. Odloživ veliký klobouk s peřím, kterýž mu ondy byl darem vnutil Korálek, srdečně potřásl pravicí bodrého pražského alchymisty a vida, že nikoho není v světnici, jal se bez oklik žádati za půjčku čtyř tisíc kop míšeňských.

Korálek byl rozpačit. Byl bohatec, statku měl dosť, ale na hotově peněz v tu chvíli nebylo; vyznal, že ani čtyř set kop v domě není hotových. Chtěje sobě pomoci z nemilého rozpaku a šlechtici polskému z nesnází, Korálek zavedl urozeného Poláka do komory své a tu otevřev železnou truhlici, podával Sendživojovi nejtěžší a nejkrásnější zlatý řetěz darem.

Polák po dlouhém jednání řetěz přijal, ale ne v dar, nébrž v půjčku.

---

*) Process v archivě pražsk.

Nicméně i potom pořád chtěl i půjčku čtyř tisíc kop, slibuje, jakmile dojdou peníze z Polska nebo ze služeb císařských, hned že zaplatí, kolik povinen.

Mohl mu Korálek připomenouti onoho prášku egyptského, jímž bylo lze za chvíli nadělati hromadu stříbra, vzácnějšího nad čtyři tisíce kop. Ale toho Korálek nepřipomenul. Vzav polského pána za ruku, srdečně a horlivě slíbil, že mu nazejtří čtyři tisíce kop opatří, beř kde beř.

Ten den byl u Korálků smutně památný.

Pan Ludvík nejprve nutil paní Zuzanu, aby ještě dnes vymohla při paní mateři své nějaký tisíc kop nad onen tisíc, který dostal po svatbě roku 1596.

Paní Zuzana rozhodně odpověděla, že ani ona ani její paní mateř „víceji summy peněz na daremní náklad té alchymie nedají.“

I pozdvihl Korálek proti ženě své přísnou mysl; naposledy manželku svou zuřivě vyhnal. Sebrala paní do uzlíku dvě, tři sukně damaškové s prýmy zlatohlavovými, jednu, kterou měla o svatebním veselí „s velikými květy“, k tomu rychle přiložila několik rukávců, perlový čepec a zavinuvši hlavu rouškou „barvami a stříbrem vyšívanou“, ujala dcerušku za ruku a šla. —

Korálek jí vytrhl dítě. Paní usušila slzy facalítem a vyšla z domu sama. „Musela sem vedle přísné vůle jeho tak poslušně se zachovati a při paní mateři své pokojně s velikým zármutkem a nebezpečenstvím se zdržovati.“ Tak paní Zuzana sama o sobě vypravuje po létech pražským konšelům.

Když paní odešla, Ludvík Korálek tloukl hněvem na stůl „litého mramoru“, div že na něm svůj erb nerozbil. Pak chvatně popadl kolár bílý losový se stříbrnými pasomany, hodil si ho na krk a zahaliv se v plášť kanavačový, vyběhl také z domu ven. Ale za manželkou neprchal. Šel — a pokud tělnato-ť připouštěla — běžel do města židovského k největšímu bohatci tehdejšímu Markusovi Mejzlovi. Šel se vypůjčit pro urozeného šlechtice polského ze Skorsky.

S chytrým židem bylo těžké pořízení. Nevěřil alchymistům rovně tak jako paní Zuzana Korálková. Na rychlo nechtěl půjčiti nic. Ludvík Korálek, chtěje Sendživojovi mermo pomoci, musil se snížiti k prosbám. Prosil židovu ženu, kteráž slula podivně po křesťansku Dorota, za přímluvu. Polichotil jí. Sliboval jí, když té půjčky při svém panu manželu vymůže, dáti darem sto dukátův. Tedy prosila židovka i Korálek, až žid změkl. Uvolil se tedy, že Korálkovi půjčí, ale ne jináč, nežli jak židům úředně bylo poručeno, na základy. Korálek byl nucen znova běžeti domů, a pohledav v psacím stole, přinesl židovi jistoty, kteréž svědčily na pány Písecké a na jednoho z Lobkovicův. Mejzl opatrně ohledal pečeti, píseckou a lobkovickou, nejsou-li falešné a potom vyčetl Ludvíkovi Korálkovi čtyři tisíce kop míšeňských, jimiž posázel několikrát po sobě dlouhý stůl ve svém pokoji. Kopy shrnuty v pytlíky režné — a zapečetěny sekrytem Korálkovým. S tím strávena drahná chvíle.

Zatím už tu byl služebník Sendživojův Kuryáš, jenž čekal, až bude moci svému pánu odnositi pytlíky.

Nešťastný Korálkův den! Ne proto, že půjčil velikou summu peněz polskému alchymistovi, o němž ani dobře nevěděl, kdo jest. Korálek byl z nejbohatších lidí pražských, a čtyři tisíce kop ho nedovedlo udolati, i kdyby alchymista byl s nimi utekl dočista. Ostatně alchymista neutekl.

Dostavil se týž ještě den a vydal od sebe úpis nejen na 4000 kop, ale i na onen řetěz. V tom úpise dlužním slíbil, že splatí, čím povinen.

Neštěstí Korálkovo, jež začalo se onoho dne, bylo v tom, že pozbyl ženy, která ho varovala a kárala. Korálek teď, nemaje nad sebou kazatele ani karatele, dal se na pití neobyčejné. Pil s alchymisty, pil sám. A pil všecko dobré, jenom nic mdlého. Svědčíť o něm sám přítel a druh jeho v alchymii Jan Kapr z Kaprštejna: „Zachovával velikou nemírnosť v pití; jiného silného pití mezi jinejm nápojem rejnským a uherským vínem jemu samému nestačovalo; když sem kdy koliv k němu ráno přišel, tehdy pálené aquam vitae (kořalku) za několik krejcarů vypíjel a potom vína i jiné nápoje na to pil.“ Sám a přátelé s ním píjeli dnem i nocí, tak že „nikdyž den za den a noc za noc nemíval,“ nébrž obojí proměňoval. Při tom pití pokoušeli se páni ovšem také o všelijaká umění alchymická, kteráž se jim nedařila tak, jako pití.

Také brzy bylo znáti na tváři páně Korálkově, že zachovává v pití nemírnosť. Zbrunatněla mu a pokryla se skvrnami nabubřelými, šarlatovými.

Vypravuje doktor Crollius, kterýž Ludvíka Korálka léčil, když ho byla r. 1598 z pití nemoc popadla: „Za dobře dlouhý čas přes zimu téměř každou noc v domě pana Kapra u Zlaty hvězdy v Starém městě nevypravitelným malvazí pitím se tak pokazil, že jest z toho měl hroznou, červeně vyprejštěnou tvář; a já sem mu vejstrahu častokráte dával, aby takového pití zanechal, jinak že sobě skrze to života ukrátí.“

III.

U Korálků byl hotový špitál. Byly to těžké a bídné časy. Jakož prorokoval doktor Crollius a dřív než se nadál, přišla na pana Ludvíka nemoc z pití. „Zapálil si játra, chytila se ho vodnatelnosť a v tom mu počaly nohy otíkati.“ Pan Ludvík se nudil a trudil na loži a nesměl, nemohl mezi alchymisty. Osiřela chymická kuchyně pánova. Doktor Oswald Crollius podával nemocnému po některém lotu soli perlové. Také přicházel vděčný polský pán Sendživoj a podával Korálkovi nějaká lékařství „znamenitá“. Úsilím dvou lékařů otok v nohách polevil a „ty červené pukly na tváři i s tou velikou, kterouž měl uprostřed čela, docela pominuly.“ *)

Což smuten a bíden ležel pán na veliké žluté posteli pod nebesy! Nepojala-li ho lítosť, když si připomenul, že ještě nedávno — před čtyřmi léty, když to tažení z České země do Uher bylo proti nepříteli Turkovi, byl zdatný švarný chlapík, který statečně si vedl pod praporcem pána z Rožmberka. —

---

*) Archiv pražsk. Zpráva Crolliova.

Však visela stranou veliké postele na stěně „muzírovaná zbroj“, košile pancířová, zárukáví, šorc, „česká šavle“ i ručnice, kteréž domluvně vzpomínaly pánovi, jenž tu jako Lazar ležel, na lepší doby. Zda vzpomínal ženy své? Zda tesknil za ní?

Pan Ludvík za čas ozdravěl. Ale sotva že vylezl ponejprv z lože, aby pochodil po světnici v županě svém šamlatovém a bobry pošitém, ulehla dcerka Zuzička, dítě, kteréž měl pan Ludvík po alchymii nejvíc na světě rád. Dítě stonalo a nemohlo neštovicemi. Vyvrhše se, děvčátko obsypaly všecko. Korálek volal doktora po doktoru, lazebníka po lazebníku. Nepomohli a pustili děvče netušíce mu. Jediný Sendživoj neustal míti dobrou víru ve svoje umění lékařské. Co den posílal i přinášel lektváře a prášky. Dítě bylo tak slito, že do pěti dní nevidělo. Ani tu nepozbyl Sendživoj dobré mysli. Těšil pána a poručil chůvě a Dorotě formance, ženám, které dívku hlídaly, aby zřezajíce dřevo do špice, píchaly neštovici po neštovici, až je všecky propíchají. Pan Ludvík Korálek s pečlivou a přísnou tváří kázal ženským, aby ve všem vždy poslechly, jak urozený polský pán nařizuje. Ale ženské neposlechly. Sotva že odešel urozený alchymista a lékař Sendživoj, a sotva že Korálek vešel na svou komoru, vyházely neposluchy všecka lékařství. — Natož aby se jim zachtělo píchati neštovice dřevem!

Vypravujeť Anna chůva v knize soudní: „Když jest mi pán přinesl skleničku čehosi, já sem toho dítěti nedala, než — odpusťte — zahodila sem to tam do zadního pokoje, a druhou skleničku když mi pán dal, že jest od jednoho znamenitého pána, já ji vylila za truhlici, kde jsou šaty; potom paní Dešauská, sestra pánova, kázala mi na místě toho lékařství dáti páleného jeleního rohu, aby pán nevěděl.“

A Dorota formanka praví: „Tento pan Michal Sendživoj poslal lektvaře a prášky, že se zhojí, my sme jí nic nedali; on praví, že jest ji zhojil, ale nezhojil než pán bůh, neb sem jí žádných těch lékův nedala a ještě tento pan Michal velel, aby špičku udělala a abych ji ty neštovice píchala — a já nechtěla“. Jiný svědek naposled oznamuje soudu, že lékařství urozeného Poláka prostě házeno psům.

Když se dítě uzdravilo, tiskl vděčný Korálek polského alchymistu na prsa svá, div ho neumačkal. „Tys mi učinil dosti,“ volal upřímně, „tys mne a moji dcerku lékařstvím svým od smrti uzdravil!“ A již přibelhav se k svojí kanceláře, otevřel přihradu a vyňal dlužní úpis Polákův, jistotu na pět tisíc, kterouž chtěl z vděčnosti k urozenému lékaři ztrhati nebo spáliti a v nic obrátiti.

„Toho dluhu,“ pravil, „při tobě užiti nechci, tys mne uzdravil, uzdravil dcerku, měj si těch několik tisíc; pán bůh mi dal dosti statku a nadělí zase!“

Ale Sendživoj zamítal darem. „Pro bůh prosím,“ pravil panu Ludvíkovi, „nečiň toho, nežádám toho, s poděkováním zaplatím, nic darmo nevezmu!“

A když urozený Polák neustal prositi, složil Korálek škartu zase do zásuvky řka: „Nu, buďsi, bys nedal té summy, učinil jsi mi dosti a já se budu toho odsluhovati věrně.“ Oba přátelé usedli do stolic na podušky vyšívané a merhované, služebník přinesl cínovou štandu, na níž

vyryt erb Korálkovský; ze štandy vyňal džbánek sklenný cínem obkládaný, v němž svítilo staré víno, urostlé na Korálkovské vinici a přátelé připíjeli si ze stříbrných koflíčků pilně. Pan Korálek dal si dnes na prsa řetěz s grošem stříbrným, na němž povydány figury mistra Jana a Jeronýma, a jako se leskl groš ten i řetěz, tak zářily radostné oči páně Korálkovy proto, že již prázdno jest dětinské lůžko s mřížkami, že samému již netřeba poléhávati a v nemoci zlé s boku na bok se převrhovati, že vrácen jest své milé alchymii, svým přátelům.

Vděčný Korálek urozeného Poláka přízní takřikajíc zasypival. Nejprve dal mu lepší hospodu. Sendživoj, přišed totiž do Prahy, bydlil nejprve u tří pávů. Ale tu měl tak špatné opatření s manželkou, synem a čeledí svou, že se až rozstonal. Ozdravěv vstěhoval se podporou některých českých přátel do domu pana Czienwicze, kdež pobývaje v nájmu poctivě platil za stravu, byt i peřiny, čili šaty ložní.*) Teď polského alchymistu vstěhovati dal vděčný Korálek do jednoho ze svých domů v Květenské ulici na Novém městě. Sem poslal Korálek panu Michalovi dvě postele se šaty ložními, pěknou zbrojí ho daroval, dal mu klobouk s bílým peřím. Také tam poslal některou káru s uhlím, aby mohl alchymista pohodlně se hřiti i páliti všeliké materie chymické.

A když jednoho dne přišel Sendživoj Korálkovi oznamovat, že jest pán bůh jeho manželce pomocníkem býti a jim spolu synáčka dáti ráčil, Korálek pěkně děkoval za zprávu a vyptav se, které hodiny dítě na svět přišlo i shledav, že v tu hodinu Hladolet panoval, upřímně přál otci k té nové rodince a chválil, že přišla, když Hladolet vládl, neboť hodina jeho jest dobra a šťastna. Sendživoj byl, jakoby od radosti nemohl mluviti. Nepovíme, měl-li ji či neměl. Potom Korálek, co stačil na ten čas, to velmi chutě alchymistovi učinil vhod. Když křtiny strojiti měl, nemálo všelijakého koření, vína a jiných potřebných věcí v hojnosti tam do Květenské ulice poslal.

Při křtěnkách ovšem stolil Korálek u Sendživoje s některými předními alchymisty pražskými. Korálek, sotva ozdravěl a občerstvil poněkud, o křtěnkách nesl rovnosť se všemi pijany. Pili pro zdraví malinkého Poláčka tak tuze, až byli všichni přemoženi. Korálek lehl první znak.

Po křtěnkách, když ležela Sendživojova v šestinedělích, poslal Korálek urozené paní ctí a darem s lože šatů, dva soudky vína po dvou vědrech, tůnu másla ze svého statku v Klatovech, dva řetězy a podle zprávy, kterou vydala Anna chůva, poslal Korálek Sendživojovi i „kus zlata slitého, co by mohlo býti asi za sedm peněz syreček, jak tu prodávají na rynku“. Za sedm peněz byl hodný kus tvarohu.

„Tys moje druhé srdce!“ pravil Sendživoj Korálkovi za tolik darů jevě vděk, „tys moje srdce druhé! Kdybys chtěl anebo měl toho potřebu, postoupím ti statku svého v Polště za některou míli, opatřím tě dobře, poruč jen!“

Korálek ovšem neporučil. Měl svého dosti, a také nač chtíti statku, o němž byl hlas, že není na světě. Nepokoušel tedy ochotného Poláka, jenž patrně svůj upřímný vděk přepínal, potoužil jen, kdyby pevnějšího

*) Process fol. 66.

a jadrnějšího zdraví byl, že by o nic jiného na světě nestál, leč ještě o to, aby tvrdá jeho paní manželka vrátíc se nepřekážela svým mdlým ženským rozumem chymickým pracem jeho — a pak, aby se již jedenkráte zdařilo Sendživojovi dílo filosofského kamene i zlaté tinktury.

Stran tinktury odvětil Polák vážně a skromně: „Jestli že mi pán bůh ráčí požehnati, abych těch věcí k místu a k zlaté tinktuře přivésti mohl, chci ti za tvé dobrodiní daleko vejš vynahraditi, ale dokládám, aby se na to nebezpečil, jest to v rukou božích, než modli se za to pánu bohu, když se zdaří, chci všem dobře učiniti.“ *) Stran nedobrého zdraví potěšil Korálka oznámením, že mu pán bůh dobře pomáhá dovésti do konce tajný onen process chymický, kterýmž prodlouží pánovi život zajisté, jakož byl slíbil.

Korálkovi odlehlo od srdce, zvláště když mu alchymista svěřil, kterak tinkturu na život vařiti a co všecko již uvařil. Potom již vařili ji oba přátelé, oba byli nepohnuté víry, že se jim zdaří dílo. Sendživoj již již oznamoval, že ji má — v tom proskočila do Pražských měst rána morová — a Sendžimír i s elixirem životným i s rodinou a čeledí svou přerychle utekl do Jílového, aby neumřel. A Korálek chutě za ním.

(Dokončení.)

Divadelní věnce.

Napsal Vas. J. Němirovič-Dančenko. Přel. Dr. Pavel Durdík.

I.

Ve službě.

večeru vše jakoby se bylo rozplakalo. Plakalo nebe: z temných, nízko visících mraků ronilo drobné a časté slzy, jež jako mlha se vznášely nad mokrými střechami domů a nad mokrým dlážděním; plakaly temné stěny; slzela skla oken a svítilen, v nichž slabě se kmitaly, neosmělujíce se rozhořeti, mdlé plameny plynové. V smutečný háv halily se v dáli smutné ulice; náměstí, jakoby něco schovávala, mizela ve tmě. Úprkem ujížděly kočáry, jakoby chtěly uniknouti tomu kalnému nebi, těm chladným slzám . . . Kamenná dlažba, otřásající se okna domů, kola kočárů — vše to nepříjemně skřípalo, drnčelo, hrčelo, úpělo a komusi naříkalo . . . Kostelní věže pnuly se výš a výše, jakoby tam, nad touto tmou, bylo horké slunce, jakoby tam končila

*) Doslovně tak v archivních zápisech.

říše deštivé noci se svou tesklivostí a nespavostí, se svými truchlivými vidinami a přeludy.

Takovými přeludy zdáli se býti dva chodci, pomalu v před kráčející. Vynikali ze tmy, když zakalené oko uliční svítilny bázlivě se otvíralo, a mizeli, kdykoli plamen zamhouřil svá víčka. Oba přeludy hned splývaly v jednu šerou skvrnu, hned se odlučovaly, když chodník se súžil... Ulička vedla na ulici, ulice rozšířila se v náměstí... Za náměstím černala se řeka Něva pod těžkými oblouky šedého žulového mostu. Vlny pomalu jako olověné valily se pod těmito oblouky... Oba přeludy jdou již po mostě. Vítr zafičel kolem nich, jakoby jich nenáviděl, pokoušel se, aby je svedl z cesty, aby je někam smetl, avšak chodci tak pevně se drželi za ruce, že vítr s bezmocným sténáním jal se pouze vnikati pod vetché hadry, v něž přeludy byly zahaleny. Hadrů na těle měli mnoho, ale proto přece se třásli zimou; časem se obraceli zády k větru: avšak vítr, jakoby na nejvýš rozlícen, zabíhal v před a vraceje se opět, pronikal jejich stará, při každém vdechnutí chraptící prsa. Teprv když chodci přešli most a vstoupili do široké, jasněji osvětlené ulice, bylo lze skrze cáry rozeznati zmodralé obličeje... Stařec a stařena. Oba byli již asi zvyklí pronikavému větru, této chladné, mokré noci se vzlykavě plačícím nebem... Jakmile zašli za roh, kde bylo tepleji a vítr již netřepal jejich starými hadry, ihned se rozveselili... Při jednotvárném šumu deště bylo slyšeti i jakýsi chřaplavý, mdlý smích.

— Což, Mášeňko... Je to vítr, co?... Není ti při něm volno, že?

— Ano... Dnes nás ani nechce pustit...

— Nechce, abychom spolu na službu šli. Jděte si, stařečkové, domů, myslí si... a žene nás domů, Mášeňko. Ty bys, miloušku, tepleji se měla zaobalit... Krček si nenastuď.

„Milouškovi“ a Mášeňce — bylať to táž osoba — bylo přes šedesát let. Velmi podivný dojem činil její v klubíčko scvrklý obličej s přisleplýma očima, skoro zcela uschovanýma v důlkách, se seschlými, jako vpadlými ústy, s vyčnívající za to a vysoko nahoru zahnutou bradou a zcela malounkým, jako zobák zahýbajícím se nosíkem. Kolem vpadlých úst táhly se po tvářích nesčetné brázdy. Obličej zdál by se úplně mrtvým, kdyby časem po něm se nemihnul jakýsi dobrý, radostný, šťastný, dětinně prostý úsměv. Šťastný a radostný, ačkoli zastydlé slzy byly v těchto očích, ačkoli hadry zmodrchaně se třepaly na vetchém, vysíleném těle. Úsměv ten byl jako odleskem jarního slunce; jako sluneční paprsek sklouznul po těchto zmrtvělých rysech, které na chvilinku se vyjasnily a ozářily, jakoby se byly nadchly novým životem. Hlava s tímto drobným obličejem třásla se na suchém a tenounkém krku, jejž marně hleděl zahaliti starý a děravý šátek... Šátek nepřiléhal ke krku, a suchá, kostlivá ruka hleděla každou chvíli ještě těsněji si upnouti uzel šátku. Stařena měla na sobě zbytky vetchého salopu. Kožešina na límci dávno vyrudla, skrabatěla se a zcela vylínala. Na holé kůži jeho čněly mizerné chomáčky jakéhosi bezbarvého chmýří. Nebylo lze ani říci, jakému v zoologii známému zvířeti tato kůže náležela. Salop byl skoro jediný cár. Několik záplat ze zcela jiné látky stěží udržovalo cáry, jinak by se byly rozpadly dolů, do rovněž tak špinavé a tmavé jako ony, plískanice,

v níž tonuly sotva se vlekoucí nohy, vězící v děravých starých střevících. Salop kolem těla byl obvázán též starým pásem.

Vyzáblý a dlouhý stařec byl ještě starší než salop a stařena. Bylo mu asi sedmdesát let. Houpal se na svých tenkých nohou, jako cvrček třel koleny jednu o druhou, když zima dávala se silněji cítiti, ba též si poskočil a často se krčil, jakoby kratičký jeho svrchník, ustavičně nahoru se táhnoucí, mohl tím státi se delší. Ubohý tento svrchník byl letopisem celého života. Svrchník byl samá díra, tak byl starý. Práce a vynalezavosť pokryly jej záplatami, mezi nimiž byly i kožené. Jako pod zemí a novými budovami těžko poznati půdorys starého chrámu, tak i pod záplatami nebylo lze určiti — co to bylo, z čeho byl na počátku udělán. Za to límec kožichový byl jistě nového původu, pocházel asi z nějakého hlídacího psa. Kožešina se ježila a darmo hleděla se dotáhnouti k hubenému a dlouhému obličeji starcově. Klobouk, jejž měl na hlavě, byl kdysi vysoký, nyní však stářím úplně slehlý.

— Rychleji, Mášeňko, rychleji ... — netrpělivě pobízel stařenu ... — Opozdíme se na službu. Jest již čtvrt na osm. Ach jak čas ubíhá.

— Proto ubíhá, že my pomalu jdeme ... Jsme opravdu staré krysy, Jiříčku.

— Tobě je ještě dobře ... A pamatuješ se dříve ... sobolí svůj kožíšek oblékneš a ujíždíš v saních, až hlava jde kolem. Máš se co držet!

— Ach, to bylo dříve, ano! ... Mnoho toho bývalo ... vzdychla stařena.

— Jako vítr pádili tví vraníci, Sultán a Větérek ... Takových již není! — s plným přesvědčením dodal stařec.

— Rozumí se, není ... A jací jsme my byli — též jich už není ... A tys byl také jiný. V plášti svém byl jsi jako hrabě.

— Ano, já jsem též nebyl z posledních! ... smál se spokojeně Jiříček.

— Což je o to! Dámy pořád za tebou běhaly!

— A za tebou, Mášeňko, tví zbožňovatelé! Co jich bylo! Komárů je méně letního dne ...

— Bylo, bylo jich mnoho ... Vše minulo, a vše to bylo, ano.

— Vedli jsme to spolu rajský život! ... Teď již nežijí tak. Byli jsme chlapíci! Ale Mášeňko, čas ubíhá, pospěšme si ... Opozdíme se na službu, dej mi ručku.

A stařec, chopiv ji pod paždí, opět vykročil rychleji. Jaké služby byly schopny tyto dvě staré kostry? Namířily hned v pravo, hned v levo — patrně, mimo jich vůli, nohy šly, kam jim bylo vhod a za nimi již hýbali se jejich majitelé. Na rozích ulic, kde náhle s hlukem a fičením vrhal se na ně vítr, starci se zastavovali, aby si oddychli a opět se hýbali v před.

— Nu, díky Bohu! ... ani tentokrát jsme se neopozdili! — vítězně ukázal Jiříček na ohromné náměstí s dvěma divadly, ztrácejícími se v noční tmě, ač kolem plápolal jasný kruh plynových svítilen.

— Dobře jsme přišli, zcela v čas. Kdyby Ivan Fedorovič byl živ, pochválil by nás.

— Kde je asi nyní Ivan Fedorovič?

— Nejspíše zemřel! . . . Pamatuješ se, na zkouškách jak byl přísný? Pokuta, za všecko byla pokuta, avšak doma — byl nejmilejší hostitel.

— Pouze my dva jsme zbyli . . . Pouze my . . .

— Brzo, Mášeňko, si odpočineme. Opona se spustí, a konec bude všemu . . . potom budeme dadat! . . .

Starci, došedše na náměstí, kráčeli statečně v před přes celé louže bláta, jež zalily vše, i kameny dlažby, i žulové chodníky . . . Najednou se přeměnili, jakmile spatřili divadelní budovu. Nespouštěli jí s očí. Odkud jen se vzala v nich ta bodrosť a síla! . . . Ba oči stařenčiny vyšly z důlků a zajiskřily se.

Byl právě čas. Obecenstvo se sjíždělo, strážníci křičeli na kočí, dlouhá řada kočárů se táhla před jasně osvětleným divadelním průjezdem. Kočár přijížděl za kočárem.

Sotva že paničky, zahalené v drahé kožíšky, se svými společníky vystoupily z kočárů, již bylo slyšeti křiky strážníků.

— Hybaj, hybaj . . . Slyšíš . . . Hybaj!

— Nezadržuj!

Kočí polekán o překot poháněl koně v před a nový zaujímal jeho místo.

Na tento obyčejný ruch naši starci hleděli s jakousi divokou radostí, tisknouce si vzájemně ruce.

— Neopozdili jsme se . . . na službu — právě je čas! . . . brumlali pro sebe, zapomínajíce se haliti v chladné hadry. Neopozdili se na službu, ale zatím pořád stáli na témž místě, i nebylo viděti, že by chtěli odtud odejíti.

— Pohleď, Mášeňko — přijel! — ťukl svou družku stařec, ukazuje na kočár, z něhož lokaj opatrně na rukou vynášel kus jakéhosi rozpadávajícího se starého nábytku.

— On to jest, ano.

— Hrabátko . . . hle, hle . . . A kytici má, vše jako bývalo.

— A ještě je pořád hezký. Jakoby ho čas šetřiti chtěl — zahleděla se do něho stařena.

Lokaj postavil sešlého panáka na nohy a snažil se seč byl, aby se mu nerozsypal. Odhrnul mu límec u kožichu a opět chopil jej pod paždí.

Stařena ihned poznala hodně starý, nabílený obličej „hrabátka“ chabě mrkajícího, když ho vedli do otevřených divadelních vrat.

— Ano, jest velmi hezký . . . Chlapík! jak jsi řekl. Je z našich, ze starých, Jiříčku! Teď již nejsou tací!

— Nejsou, nejsou! . . . Bude mu osmdesát let?

— Ano, ano . . . Již ve čtyřicátém roce měl zuby vysazené. I novou vlásenku jsem zpozoroval pod kloboukem. Dříve nosil rusou, teď nosí černou.

— On se řídí dle dní, Jiříčku. V pondělí má černou vlásenku, ve středu rusou, a v sobotu, když jde na večerní služby boží, šedivou.

— Pamatuješ se, jak on, to hrabátko, před tebou klečel a plakal . . . Brillianty ti přinášel, květiny . . .

— A co peněz pro mne se navyházel!

— Tys byla chlapík... Stojím u tebe za španělskou stěnou a slyším, jak hrabátko před tebou se čepejří... A ty se chováš k němu nedbale... jakobys o něho ani nestála.

— Ano,... minul ten čas.

A zatím kočár hrabátka dávno již odejel, postříkav naše diváky lípavým a hustým blátem... Nové kočáry přijížděly. Davy zmoklých chodců šly sem též, strkajíce hned z prava, hned z leva starce, kteří dle všeho ani to necítili.

— A dobře by nám bylo, Mášeňko, nyní v divadle.

— Aspoň jednou kdybychom tam mohli.

— Poslechnout, jak oni nyní zpívají... Ty je předčíš znamenitě! Pamatuješ se, jak jsi zpívala: „Doznej, Nimrode, jak okouzlena tebou jest skvělá Zaira.“ A já ti odpovídal: „Darmo sladce toužíš, božská dívko! Hleď — jaký chlad je v duši mé!“ A bouře pochvaly zavzněla v obecenstvu. Spustí oponu — všichni chvátají na jeviště. Vojíni k tobě, dámy ke mně do šatny... Tehda zpívali, a uměli zpívat. Což nyní jsou nějaké hlasy?

— Teď hlasů není.

— Stávalo se, že v téže opeře jsem pěl i baryton i tenor, a když bylo třeba — i basistu jsem zastupoval. Kdo to nyní zmůže?

— A což, Jiříčku, abychom hrabátkovi psaní poslali?

— Nuže!

— Aby nám ze staré známosti, za dřívější službu, lóži poslal. Že pošle?

— Pošle, což je o to! Jemu je to snadno, pošle...

— My potom v loži jako opravdové panstvo se uvelebíme.

— Nelze, Mášeňko. Jen považ, jaký máme oděv... Tak nelze se tam posaditi. Nepustí nás tam.

— Ano... — kývala hlavou Mášeňka. Teď mne ani do lože nepustí a kdysi jsem zde královnou byla! Vidíš!

— Pravdu jsi řekla, jsme staré krysy... Ale hleď, hleď, kdo přijel! Ten, jenž kdysi násilně k tobě se vedral, pamatuješ se a mne z tvého pokoje vyhodil!... Byl to statný rytíř — nikdo by teď v něm nehledal někdejšího rytíře.

— Ano, ano, on to jest.

A stařena vrhla se v před, aby si prohlédla shrbeného a slabého starého pána, stěží slézajícího z drožky.

— Dávno nebylo ho vidět. Již chudáček nemá ani svých koní. Najímá si drožku.

Shrbený „rytíř“, zaobaliv se do starého, sešlého kožichu, proklouzl vraty.

— A jaký švihák byl a jak se dvořit uměl, krasavec! rozplývala se v citech stařena.

A dlouho tu ještě v blátě, na dešti a na větru stáli starci.

— Proč tu stojí? — podezřivě obrátil se k nim strážník.

— Nech je, zastavil ho jiný. — Jsou zde pokaždé. Nemají všech pět pohromadě... čumí tu tak dlouho, až je po opeře.

— Prosí za almužnu?

— To to!... Byli též pány umělci! Nu, stojí zde. Přicházejí, dívají se. Divadlo je sem táhne. Jednou je do šatlavy odvedli, neboť státi zde v průjezdu — toť proti pořádku a obyčeji. Avšak policejní komisař velel, abychom je pustili... jsou tiší a neškodní.

„Páni umělci“ opravdu tiše se chovali, jenže nyní přešli na druhou stranu divadla, k odjezdu, kdež bylo slyšeti ohlasy hudby, když orkestr hrál forte, a ozvěnu tleskotu, když bylo po aktu. Starci stáli jako přimrazeni, naslouchajíce a když potlesk utichl, rázem se oživovali.

— Pamatuješ se, Mášeňko, tebe též takto vyvolávali?

— Jednou mne sedmnáctkrát vyvolali! Nohou pod sebou necítíš — vycházíš na jeviště, kniks jim děláš.

— Nu, rukám též bývalo těžko.

— Jakžby ne: co kytic mi přinášeli... S nimi chvátáš na jeviště.

— Jako motýlek!

— Nyní tak se neuklánějí! A tehdy jeden — dva — tři, jeden — dva — tři — skok na jednu nožku, druhou zpět... kniks... A oni — výborně! výborně, díky!... A opět nový kniks...

— Tehdy při pokloně žádali též pantomimu.

— Jakž ne! Nyní vycházejí se děkovat jako doma, ruku na srdce — a zakývají hlavou... Ale tehdy!

— Tehdy se ukláněli s půvabem.

— A jestli mnoho vyvolávali — i půvabu bylo více... Opět, opět — slyšíš?

— Koho to vyvolávají?

— Nejspíše někdo ze starých zpívá.

— Ne... Starým tak netleskají. Se starými je nyní amen. Teď oslavují nové, mladé.

A oba opět naslouchali, snažíce se, aby jim neušel ani jeden zvuk, nesoucí se odtamtud, z těch dveří, které kdysi široko před nimi se otvíraly. Bylo v tom cosi nad míru smutného. Všechen minulý jejich život, jenž zbůhdarma uplynul a nic po sobě nezůstavil, objevil se tu měrou nejkrutější. Lidé tito opravdu se přežili. Králové ve vyhnanství nejsou takovými chuďasy, jakým jest umělec ve stáří. Jemu přítomnost není ničím. Lidé svých králů nezapomínají, alespoň je proklínajíce; králové mají své přívržence. Jim budoucnosť se usmívá a poskytuje jim naději v návrat minulé doby. Králové scény však jsou bezmocní, když tato scéna ven je vyhodí jako nepotřebnou, nicotnou veteš. Dnes před tebou otrocky se sklání lidský dav, dnes jako vítěze tě vítá radostnými křiky, hází květiny, dnes před tebou se rozplývají a poklonkují všemocní lidé — a zejtra tě postříkají blátem, jež lítá od kol jejich kočárů a jestliže se jim zmíníš o sobě, s těží si připomenou tvoje jméno. Obecenstvo lne ku hvězdám nově vzešlým a zapomíná bývalého miláčka slavíčka, opouští jej ukrutně, bezohledně, bez špetky milosrdenství. Je to jako s loňským sněhem. Sníh byl — a roztál — a nikdo o něm již nemluví. Kdo si vzpomene na sníh? Kdo si vzpomene na někdejšího slavíka zpěvem, na někdejšího anděla zjevem?

Celý večer a část noci stáli tu starci, přešlapujíce na místě, krčíce se zimou, schovávajíce zkřehlé ruce pod hadry, kteréž jich nechránily

od mrazu. V meziaktích vybíhala divadelní čeládka, hrubá a sprostá, a mluvila o nich, užívajíc směšných přezdívek. Starci to slyšeli, ale neodcházeli.

— Co? Vetešník ještě je nekoupil? — vtipkoval uniformovaný divadelní sluha.

— Do rasovny s nimi, s pány umělci! — přizvukoval mu kolega, rovněž uniformovaný darmochleb.

— A pamatuješ se, jak se všickni před námi plazili? — smutně obrátil se stařec ke své družce.

— Ano . . . A nemálo darů též od nás dostali. Nyní jsou ovšem jiní ve slávě, ale proto přece by mohli míti cit.

— A nyní jak se k nám chovají!

— Tací jsou lidé! . . .

Konečně bylo po představení. Měli jste vidět, s jakou napnutou zvědavostí starci vítali a provázeli hudebníky, choristy . . . Posléze i zpěváci ubírali se mimo. Zamihly se kočáry, do nichž vstoupily primadonny.

— I já jsem tak do kočáru sedávala — vzdychala stařena — i já jsem kdysi . . . Vše to již minulo . . .

— Již to nebude nikdy . . . není to a nikdy více nebude.

— Kdo je to? . . . Je to nejspíše ***

— Ano, ona.

— Já byla lepší, Jiříčku, viď?

— Rozumí se, že lepší. Co je do této! . . . Obecenstvo ji má pouze rádo, a má ji rádo proto, že tebe neslyšelo. Ty bys ještě teď...

— Nu, přestaň!

— Pravda, ten hlas již nemáš. Ale přece — ona je řemeslnice, a tys byla — geniální umělkyně.

— Geniální . . . spokojeně se usmívala stařenka.

— Pamatuješ se: „Rci mi, cudná pastýřko, proč nasloucháš nápěvu slavíka?“

Stařecký hlas, jako skřípění staré a rezavé petlice na dveřích, třaslavě zazvučel ve vlhkém vzduchu. Než ona, patrně, slyšela v něm něco jiného, neboť sama hned se vzpružila, odstoupila od něho asi na tři kroky zpět, pozdvihla pravou ruku vzhůru, suchou, skoro jen kosť a kůži, a levou rukou ukazujíc v před, odpověděla mu týmž chvějícím se a přetrhovaným hlasem: „Neboť Narcis večerní dobou . . “ Avšak nedokončila, hlas jí přeskočil a zajikla se.

Poslední lampář a hasiči odešli již z divadla. Když kolem pohasili plynové plameny, starci vzdychajíce hnuli se s místa.

A pořád kráčejí spolu jako dříve. On ji vedl pod paždí s touže hrdostí a láskou, jakoby byla první krasotinkou na světě a první znamenitou umělkyní, jejíž všesvětová sláva vrhala i na něho své paprsky. Ona zase kladla svou zcela šedou, třesoucí se hlavu na jeho rameno, jakoby pořád ještě byl miláčkem obecenstva, pěvcem, jehož tenor všecky okouzloval! Jakoby vedle ní šel mladý a hezký jinoch, a ne chudák, ne stařeček, všecek křivý od únavy a zmořený, nevědoucí, jak by měl uchrániti od vlhkosti a chladu své dlouhé, tenké a beztoho naskrze prostuzené nohy . . .

Z obrazů Murillových:

DĚVČE S POMERANČI.

Bylo po službě... Dobrovolná to služba, trapná, oživená vzpomínkami, vzniklá ze zvyku... Žili zde před tímto ohromným kamenným divadlem opět své minulosti, kochali se v ní a byli neskonale blaženi. A jak radostnou a jasnou jevila se jim nyní minulosť z té nenávratné dálky... pod tím deštěm, pod tím plačícím nebem, uprostřed té tmy, odevšad je zahalivší tak, že sebe pozornější pohled by byl na náměstí nerozeznal tuto neurčitou, kolísající se temnou skvrnu...

II.

Staré věnce.

Kolik jich bylo zde, těch starých věnců!... Tak starých, že z některých nezbyl ani chumáč suchých vavřínů. Věnce ty dávno ležely na špinavé podlaze jako tmavý prach, nesoucí se vzhůru při každém pohybu šoupajících se bezmocných nohou. Z některých věnců ohyzdně se černaly pouze drátěné kostry... Nicméně i všecky stěny byly jimi pokryty. Všude v koutech, nade dveřmi, se stropu visely věnce, suché jako křídla dávno vyžraného od mravenců brouka, roztřepané jako zahozené podomkem chvoště, pomačkané jako hadry, jež dlouho v blátě ležely... Jiné věnce zdály se býti chundelem slehlé pavučiny a oko nevolně hledalo skrytého v nich velkého černého pavouka. Na jiných ležel prach tak hustou vrstvou, že nebylo lze rozeznati starých vavřínů. Stačilo jen otevříti dvéře, aby svěžího vzduchu do komnaty se nahrnulo — a již v těchto věncích se zdvihal suchý a zlostný šustot, jakoby každý vyschlý list rozhorlením se byl zachvěl a v nevoli na uschlém stéblu se houpal... Šustot se sesiloval... Z vavřínů se sypaly hromádky prachu.

— Jiříčku... Jiříčku — bylo slyšeti z kouta — odtamtud, kde na staré posteli, též podrážděně skřípající při nejmenším pohybu, ležela stařenka jako hromádka vetchých cárů. — Jiříčku!

— Co, Mášeňko? — ozval se Jiříčkův hlas, suchý a zvučící jako šelest vavřínů v starých věncích.

— Věnce míním... Věnce...

A Jiříček, pokud mu to dovolovaly slabé nemocné nohy, běžel ke dveřím, zavíral je, přistrčil k nim stolici, potom spěchal k věncům a vzdychal, hledě na zkázu, již způsobil vánek svěžího vzduchu.

— „Norma“ opadala, Mášeňko... A též „Nina a Semiramis“ má málo listů... Hle i z „Orfeova“ věnce — dva chumáče upadly...

— Jakého „Orfea“?

— Starého Glukova „Orfea“, Mášeňko.

— Nu, a „Ifigenie“ je celá?

— „Ifigenie“ je celá, Mášeňko.

— Pamatuješ se, když mi jej tehdy podali? Sám mocnář tleskal, nahnuv se z lóže... Universitní posluchači mi jej věnovali... A obecenstvo plakalo!... Nyní již tak nepláčou v divadle, jako plakali tehda. Tehda, Jiříčku, na scéně žili, a teď pouze hrají... Pamatuješ se na

náš dvojzpěv: „Veleslavný Nine, rci, proč k pastýřce jsi sklonil svůj hrdý vzhled?...“ Ano? Pamatuješ se, jak jsi tehda zapěl: „O věř, moje bohyně?...“ Nu, a „Romeo“ je celý?

— „Romeo“ od Bellinia?

— Ne, od Vaccaia.

— Vaccai je neporušen. Ale z Belliniova „Romea“ zůstaly už jenom dráty a pentle.

A Jiříček starostlivě upravil starou, úplně sežloutlou, uzounkou pentličku, visící s kostry dávno uschlého, opadaného věnce.

Takových pentlí mnoho zde bylo. Jedny dávno vybledly a vyrudly; jiných nebylo lze rozeznati pod prachem; s třetích visely cáry roztřepané jako ze starých praporů.

Všecky ty trofeje minulosti v této těsné světnici působily velmi trapně. Byl to jaksi hrob dávno zapomenutého hrdiny: nad hrobem ještě ční zachovalé a zubem času ušetřené prapory, avšak každým okamžením umírají nad prachem toho, jenž je kdysi nosil do boje... Ó, kdyby mohly mluviti tyto staré prapory — co by toho napovídaly! Nadšené křiky vítězství a slavnostního jásotu rozléhaly se kolem nich, když pnuly k jasným nebesům hrdě svoje zlaté orly, ozářené zlatými paprsky oslňujícího slunce! Lítý boj zuřil kolem a ony vesele vlály, jako široko rozestřená křídla, nad vzteklým zápasem, kde krev se lila potokem, kde tonuly vzdechy skláceným do prachu obětí! Staré prapory! K nim umírající v poslední hodince obraceli své již polohasnoucí zraky; je hledaly v dáli nové, do boje pospíchající, seřaděné šiky... A nyní na ohyzdných holích klátí se roztřepané hadry, na něž i mimoběžící myš hledí s opovržením...

Čím tyto prapory jsou vojínům, tím byly našim starcům vetché věnce. Připomínaly jim bývalou slávu a bývalé triumfy. Hledíc na ně slabounká stařenka rázem se octla v daleké, daleké minulosti. Široko se rozestoupily stěny této ubožácké světnice... Rozestupovaly se, až zcela mizely... Odevšad vzrůstaly skvěle osvětlené lože, pozlacené a ovroubené aksamítem; z loží jsou na ni obráceny tisíce vášnivých a smutných, nadšených, i prostě zvědavých očí... Nádherný ohromný lustr visí uprostřed... Vzduch kolem, zahřátý celým mořem světel, jakoby se chvěl od tepla a jasu. Dole v přízemí — hlava vedle hlavy, a hlavy tyto všecky jsou upoutány k ní, všecky čekají na první zvuky milované arie. Aj, již zavzněl horoucí, trapný a spolu chlácholivý nápěv houslí, kormutlivé kvílení flétny, kvílení tiché jako noc a něžné jako vlnka lesního potůčku. Zvuky tyto derou se k jejímu srdci a unášejí ji... Hle, bílá taktovka, ze slonové kosti, mihnula se již v rukou kapelníka — — — — Ona začala. Velkolepý, čarokrásný hlas její najednou zastínil plamennou prosbu houslí a zmírající vzlykání flétny... zvuky nástrojů hasnou a hasnou... Teď ona sama tu kraluje a směle naplňuje celý ohromný sál svými tony táhlými jako rány zvonu a při tom lehkými jako proudy jarního větérku. Slyší samu sebe... Sama na sebe dobrý pozor dává. Bouřlivé výčitky přecházejí v něžné lkání... Hle odpověď jiného srdce, o niž tak úpěnlivě prosila. K němu se nesl její nápěv vroucí a silný... A ona není tou — hromadou hadrů a cárů...

Místo těchto bezkrevných, vpadlých úst — jsou plné červené rty; oči nemizí v důlkách a vráskách, nýbrž hoří nadšením, jiskří se a šlehají plameny; černé vlasy v bohatých pletencích vinou se kolem šije a vlastní tíží svou splývají dolů . . . A ňadra její jsou bělostná, kyprá a vysoko se dmou jako pružné vlny siného moře pod prudkým nárazem severního větru . . . Kráska! Všickni jí to praví, šeptají jí to do ucha, zaníceně a vášnivě jí to opakují na kolenou. Ona to čte v tisících obrácených k ní očí.

Jak je krásná! . . .

Kráska, oslňující kráska! „Diva!“ Jako bouřlivá vichřice vznášejí se před ní křiky nadšené. Vyvolávají ji. Jásot nemá konce. Dav ještě a ještě chce se kochati milým obličejem okouzlující umělkyně. Ona těžce se již shýbá pod tíží květin a vavřínů — tu kapelník podává jí věnec. Hle, toť týž věnec, jenž visí zde na stěně; libě páchnoucí růžemi a hyaciuty a vítající ji svou svěží zelení a opojující vůní . . . Stařena nevidí tu ohyzdnou drátěnou kostru, ty suché chumáče zvadlého listí, šedého jako prach a rozpadávajícího se při nejmenším dotknutí! Ona nevidí ty zpuchřelé, scvrklé bezbarvé pentle! . . . Visí tu široké, zlatem vyšívané, lesknoucí a stkvějící se jako před mnoha a mnoha léty v celé svojí kráse . . .

— Jiříčku . . . Slyšíš, Jiříčku!

Hromada cárů v koutě se pohnula. Odtud vylézá hubená postava, dlouhá a suchá jako drátěná kostra starého věnce.

— Co, Mášeňko?

— A pouzdro, kde jest? . . . Pamatuješ se, za Polyxenu podali mně stříbrnou korunu.

— Zde je to pouzdro . . . Zde . . .

— Koruna vzala za své v zastavárně. A na pouzdru byl nápis . . . Vidíš jej . . . Pamatuješ se na ten večer? Tehdy po divadle hrabátko jako šílený ke mně se vedral. Z okna vyskočiti chtěl, jestliže prý ho nevyslyším . . . Jak jsou všichni hloupí ti mužští! . . .

Šťastný úsměv ozařuje starý, seschlý obličej . . .

— Jak jsou všichni hloupí!

A opět staré vzpomínky. Opět jako poplašené včely nad úlem, celý roj obrazů, zvuků, dojmů, vznáší se z dalekého pozadí minulosti . . . Slova lásky, hodiny nezměrného štěstí . . . Palčivý oheň polibků, horování vášně . . . Ona úplně mládne těmi polibky . . . Jako tenkráte, tak i nyní natahovaly se její ruce kostnaté a černé kamsi do prostoru, jakoby někoho hledaly.

— Jiříčku . . . Tehda uměli milovat . . . Teď již nemilují, ne!

— Tehdy uměli, Mášeňko. Tehdy víš jak milovali? Pamatuješ se na kněžnu?

— Jakž pak ne!

— Zavezla mne k sobě na statek, zavřela mne a tři měsíce mne ven nevypustila. Tehda byli lidé . . .

A stařec, nanejvýš rozčilen, vyskočil z kouta, ze svého houfu hadrů a ochable pokašlávaje, krokem kolísavým jal se běhati z kouta do kouta . . .

A opět začaly vzpomínky o minulosti, a opět nové roje včel přilétaly, kdož ví odkud, do této chudé, vlhké, plesnivé a zaprášené světnice.

A do okna již hleděla noc.

Temná, velmi temná noc, s nesčíslnými smutnými očima — hvězdami. Tyto jakoby mžouraly v slzách, dívajíce se na ty dva staré, otřepané, v prach a bláto hozené a přece tak živě a hluboko cítící staré věnce.

A stařec, jakoby to byl pochopil, pospíšil k oknu a pohledl přímo v hloub do temné, noční klenby nebeské.

— Velký vůz, pohledni, kde již jest! Brzo bude sedm hodin, Mášeňko . . . Je čas, musíme na službu.

A Mášeňka též chabě vylézá ze svého kouta, střásá se sebe hadry vetché postele, obléká vetchý mizerný salop, a oba kráčejí dolů, ruku v ruce — vyzáblí, nebozí.

Dolů — na dvůr, na ulici, za řeku — tam k té ohromné divadelní budově, v níž kdysi kralovali a kamž nyní je ani nepustí, tak že nemohou již ani dýchati dusný, teplý vzduch scény a kulis.

A ještě častěji v slzách nad nimi mžourají na temném, tesklivém nebi skormoucené bledé hvězdy.

III.

Příjem Jiříčkův.

Nebyli pořád trapní dnové — bývaly v tomto hrobu, kde hnili živí umrlci, též světlé chvíle.

Starci často zařizovali druh druhu benefiční představení. Na tu dobu osamělý kout úplně se přeměnil. Prach smétali do kouta. Věnce, které ještě poněkud se zachovaly, lehounce vyklepávali z prachu dle pořádku. Přední část chudičké komůrky vyklidili úplně.

Jednou, na jaře, vydařil se krásný slunečný den. Ni jeden mráček nekalil hlubokého nebe; chladná měsíční noc nastala po hezkém dnu, a měsíc, zastaviv se proti oknu našich starců, pozorně hleděl do podkroví, jakoby i on si chtěl prohlédnout, co asi robí ty dvě všemi opuštěné, celým světem zapomenuté a stářím vybledlé krysy. A krysy právě tento večer byly zaměstnány mimořádnou prací.

Jiříček s neobyčejnou vážností dlouho se hrabal v hromadě cárů a tretek, vyplňujících kout, až vytáhl odtud jakýsi červený pláštík s cínovými hvězdami, úplně ztemnělou měděnou korunu, rezavé měděné kruhy místo náramků. Vše to držel jako svátost na prostřených rukou a nesl to Mášeňce. Mášeňka živě střásla se sebe vetché cáry a oblékla si tento romantický kostym. Obvázala na jednom místě korunu hadrem, aby koruna s hlavy jí nezapadla přes oči na krk a na hlavě se udržela, potom zapjala měděné kruhy kolem svých kostlivých rukou. A vedle ní Jiříček též se činil. Vytáhl pro sebe dlouhý modrý plášť, tricot na nohy, staré rozedrané jezdecké boty a neobyčejnou okrouhlou čapku s chocholem. A když umělci, oblekše se, zapálili zbytek druhé lojové svíčky a pohlédli v úlomky zrcadla, pokrytého pavučinou a plísní a zkaleně

odrážejícího oheň tohoto bídného osvětlení, tu Jiříček najednou spráskl ruce.

— Mášeňko, Marouško, Milouško?!

— Co? — spěšně se tázala královna v hadrech.

— Všecko není ... není vše hotovo ... zapomněli jsme ... Zapomněli jsme ... Líčidlo, kde je líčidlo ...

Stařena pospíšila do svého kouta a vytáhla krabičku se zbytky starých barev.

Šetrně, jakoby to byla kdo ví jaká drahocennost, brali barvy, smíchané s prachem a špínou, a rozmazovali si je po obličeji, kolem očí, nosu, úst, každou chvilku pohlížejíce do zrcadla a usmívajíce se na ty podivné a téměř příšerné obličeje, jež odtamtud se na ně usmívaly ...

Když konečně se vším byli hotovi a vstali z místa — věru cizí člověk byl by zaslzel, hledě na tyto dvě staré, pomalované loutky, kdežto loutky blaženě se usmívaly, hledíce vzájemně na sebe. Stařec měl na sobě zryšavělý roztrhaný aksamit modrého pláště, jenž byl odřený jako kůže starého, v městském příkopě dokonávajícího psa; děravé tricot viselo na jeho vyzáblé kostře v širokých záhybech, čapku měl po jonácku pošinutou k pravému uchu tak, že ani nepokrývala holé lebky, na níž vyvstávaly chumáče žlutého chmýří místo vlasů; hustá vrstva špinavé barvy zastínila vpadlé oči; na čele byla namalována široká bílá čára, na nose též — zcela podle divadelních požadavků. Jeho dlouhý a vyzáblý krk klátil se v semnutých hadrech. Než s jakým nadšením hleděl umělec na královnu, stojící před ním! A královna právem vzbuzovala toto nadšení, ona úplně zapomněla svých šedesáti pěti let. Zapomněl jich i Jiříček. Roznícené oči jeho viděly v ní bývalou krásku, skutečnou vládkyni scény, se vznešeným výrazem v obličeji, s vlhkýma zářícíma očima, s bujnými obrysy mladého silného těla. Co z toho, že červený pláštík padal s jejích ostrých ramenou, že tento pláštík dávno prohlodaly myši a hyzdily široké, temné skvrny, že ze všech těch cárů vanul ostrý protivný zápach stuchliny! Co z toho, že zpod zkalené a zrezavělé koruny se naň usmíval obličej lebky, pomalované přímo na holé kosti, že z prava a z leva pod tímto vladařským znakem vyčnívaly jakési řídké šedé otřepky místo vlasů! Co z toho, že královna si ustavičně třela svá nastuzená kolena a že každou chvíli křivila ruce, aby s nich nespadly ubožácké náramky! On ji viděl takovou, jak ji znával jindy, hodně dávno, za lepších časů, v šťastných dobách slávy, lásky a mladosti! ... Pro něho tyto kalné a scvrklé oči hořely pořád ještě oslepujícím leskem a když jí pravil: „Jak jsi krásná, Mášeňko!...“ — nikterak nelhal. Pro něho byla opravdu kráskou.

— Je čas! ... Je čas začínat ... Obecenstvo čeká ... Slyšíš, jak hřmotí ... Režisér bude hubovat ...

Oba zcela dětinsky hráli si na divadlo. Oba nahýbali hlavy, naslouchajíce domnělému hovoru diváků, přeplňujících již přízemí a lože, oba rozeznávali nápěvy a výkřiky, zvuk laděných nástrojů v orkestru, vzdálené kárání režisérovo, šramot spouštějících se kulis, praskání jakýchsi provazů, dupot noh, jež přeběhly po jevišti, hovor kolegů v sousedních

oděvárnách, přitlumený hluk z velké komnaty, kde celým zástupem se oblékali choristé. Oba pobádali druh druha a motali se ve svém koutečku, vrážejíce do sebe.

— Mášeňko . . .

— Co?

— Tys zapomněla.

-- Vše jsem udělala, zdá se mi — s upřímnou rozpačitostí se zastavila.

— A velela jsi transponovat arii „O jak láska je čarovná?“ Vždyť jsi své slavičí hrdélko zastudila. Možná, že někdejší své „fis“ nyní ani nevezmeš.

— Udělala jsem to, udělala. Ale tys zapomněl říci, do jakého tónu třeba provázet.

A stařec, jakoby si právě na to vzpomínal, vyběhl za dveře a zářící vrátil se odtamtud . . . Zářící proto, že za dveřmi, v temném výklenku, spatřil malou otýpku trávy, pampelišek a heřmánku. Stařena z rána mu připravila tento „buket“ od obecenstva. Zchodila mnoho míst blíže plotů, starostlivě trhajíc kvítko za kvítkem a travku za travkou.

— Tam mám dárek od obecenstva! . . . tajemně jí šeptal.

— Není se čemu diviti . . . Zasluhuješ ho . . .

— Zvonek! . . . druhý zvonek! Mášeňko, je čas . . . ouverturu odehráli, hned začne introdukce. Opona, opona!

Stařenka odešla do výklenku, očekávajíc své vystoupení

Jiříček přimhouřil oči, jakoby stál za kulisou před vystoupením na skvostně osvětlené jeviště. Požehnal se křížem a vykročil. Položil ruku na srdce a jal se dělati poklony jako za starodávna „s půvabem“, v před, na pravo, na levo, odstoupil zpět a opět začal se uklánět. Slyšel vítající jej tleskot obecenstva. Mášeňka, pootevřevši dvéře, jakoby stála za kulisou, libovala si v něm a zahleděvši se do něho posílala mu vzdušná polibení, přikládajíc kostlivou ruku ke zvadlým rtům svých svraštělých úst. Konečně tleskot přestal — kapelník máchnul taktovkou a — orchestrální průvod začal.

Stařec se vzpřímil . . . Pokročil v před . . . natáhl ruku a pozdvihl hlavu.

Bylo slyšeti hrkotající, přetrhované zvuky. Jsou takové staré kolovrátky. Rozbitý, polámaný kolovrátek, se zbortěnou stěnou, se zkřiveným víkem leží pohozen asi deset let v kůlně v hromadě prachu. Váleček jeho všecek je pokryt rezem, kladívka usnula věčným spánkem . . . Vnitř myši si udělaly hnízda. Ba dole již bílé houby se pěkně uvelebily, rostoucí ve stuchlých místnostech, kde není světla. A najednou přiběhne do kůlny dovádivý klučina, chopí osiřelou vyčnívající kliku, na níž svinky a červy zanechaly své vlhké stopy. Chopí se jí — a začne točit. Jako probuzený stařec, váleček začne chrapět, zlobit se, skřípat, naříkat. Avšak hošík nedbá jeho chrapotu a kašlání . . . Ve tmě ani nepozoruje, že skrze díru zbortěné stěny odtamtud vybíhají polekané myši. A dále točí a točí bez oddechu klikou . . . A hle, stařec-váleček, do vůle se nakašlav a naskřipěv, vykřikne jeden ostrý, pronikavě ostrý, dlouho ještě se chvějící tón, následuje dlouhý stařecký kašel a opět tón ještě

pronikavější... chřapění, písknutí z neduživých, vysílených prsou — a třetí zvuk je rovněž tak bolestně tesklivý, srdcelomně ubožácký, jako předcházející... Jenom k takovému zapomenutému kolovrátku bylo lze přirovnati přetrhovaný hlas starce, jenž dělaje gesta před domnělým divadelním hledištěm a naslouchaje pouze jemu slyšitelnému orchestrálnímu průvodu, zapěl své andante.

Stará umělkyně byla nadšena, rozumí se. Pro ni tato arie zvučela ve vší své kráse a síle. Mohutné zvuky Cimarosovy*) nesly se do výše a hasly tam, kdesi daleko, daleko v zatemnělém přístropí, tam nahoře v hustém bludišti mlhavě se proplítajících trámů, svinutých a svého vystřídání očekávajících kulis. Jí se zdálo, že starcův hlas zachoval veškeru ohebnost a sílu. Zadržujíc dech a blaženě se usmívajíc, naslouchala jeho modulacím, jak naslouchala jim kdysi před třiciti léty, když stojíc u plátěné kulisy tiskla třesoucí se ruku na silně tlukoucí srdce.

Jiříček dozpíval. Obecenstvo vášnivě mu tleská — on se uklání. Teď má ona vystoupiti — dlužno vystoupiti ušlechtile... „Naše obecenstvo není takové jako nynější, — naše obecenstvo milovalo půvab." Tedy půvabným skokem a skokem na jeviště! Bolí staré nohy, avšak jaká pomoc! Musí to býti! Druhý starý rozbitý kolovrátek nyní se rozléhá — dovádivý klučina točil klikou seč byl.

Nyní již dva kolovrátky spolu hrčí, kvikotají, hvízdají, vrzají a kašlají. On, čině poklony s nevyrovnatelnou lehkostí, hledí ji přivábiti svou krásou, ušlechtilostí, pěknými spůsoby... Ona zápasí se svou láskou — však srdce nemůže vzdorovat. Musí se poddati svůdnému jinochu. V dvojzpěvu úpěnlivá prosba a neodolatelná touha v jedno splývají, rozum poznenáhla ustupuje, vášeň plane silněji a silněji. Kostlivá ruka objímá její zchřadlé tělo... Ona klade mu na rameno svou namalovanou hlavu, místy pokrytou řídkými chumáčky úplně bílých vlasů... Obecenstvo rozechvěné, rozjařené se zatajeným dechem provází operu bouřlivým potleskem, tlumeným šepotem; všichni jsou u vytržení a nemohou se odtrhnouti od těch dvou mladých, krásných pěvců. Opojenými zraky hledí na ně nádherné dámy z loží, ozářené světlem třpytících se brillantů... Světla splývají mdlým, něžným leskem po atlasu, aksamítu a hedbáví, jiskří se v hranolech drahokamů a tonou v polostínu, zahalujícím horké pozadí těchto loží.

Jak je jim blaze... Mládí, síla, štěstí!... Jako Lazar zázrakem vstaly z hrobu a vrátily se k nim.

Jiříček pořád víc a více se rozčiloval... Pořád hlasitěji a hlasitěji vykřikoval probuzený váleček kolovrátku své ostré pronikavé zvuky... V brdle starcově klepala jakoby zázrakem vzpružená kladívka. Živý proud citu a nadšení jako chladný vítr vnikal do stojatého, dusného vzduchu. Probouzející se umělec gestikuloval silněji a silněji. Kam se poděl zastaralý rheumatismus jeho nohou? Neduživé nohy ve svém širokém tricotu lehce postupovaly z místa na místo... Ona, jeho královna, zřítelnice jeho oka a slunce jeho života, milá šedesátipětiletá královna v hadrech, též rostla a rostla. Neduhy, slabosť — vše odešlo někam daleko...

---

*) Cimarosa, slavný vlašský skladatel 1754—1801.

Odešlo s vlhkými stěnami špinavého podkroví, odešlo se stropem, s něhož visely ošklivé kločky pavučiny. Oba hráli výtečně. Mistrovsky postihl orchestr všecky jemné odstíny jejich hlasu . . . Okouzlující nápěvy dvou solistů krásně vynikaly z jednotvárného průvodu choru, jenž tentokráte též velmi pěkně plnil svou úlohu . . . Melodie rostly, hlasy se nesly pořád výše, k samému nebi . . . Křiky lásky a žárlivosti, muk a nenávisti, smělé výbuchy rozprouděné vášně — vše splynulo v jednu oslepující, unášející vichřici zvuků a dojmů . . . Vichřice uháněla v před a v před . . . Hle, poslední scéna . . . Tisíce diváků nyní žijí a cítí jednou duší. . . . Nyní vše — i sál, i orchestr, i pěvci — uchváceno jest jedním mohutným dojmem. Nastoupila ona chvíle vzájemnosti, jíž tak vášnivě si přejí umělci . . . Poslední zvuky . . . Byla prolita krev. Ubohá oběť bezmocně leží u jeho nohou. On proklíná nad ní vše: i sebe, i nebe, i život... Neodvratná vůle osudu dere se v před . . . Dýka vznesla se do výše, ještě okamžení, a — Jiříček bezduchým trupem též klesnul k zemi . . . Tiše padá opona, diváci, vzrušeni do hlubiny duše, tají dech. Orchestr dohrává konec lahodivého, srdce jímajícího ritornelu.

Přestávka . . . Tišina . . . Nikdo nechce procitnouti z kouzelného snu . . . Bolestno vytrhnouti se z tohoto čarokrásného poetického přeludu — a náhle hromová bouře potlesku, jásotu a křiků víří v sále... Mášeňka nemaří času. Rychle spěchá do výklenku a vrátivši se odtamtud, podává Jiříčkovi, jakoby od obecenstva, velkolepý buket . . . Pampelišky opadaly; žlutý heřmánek zvadnul a květové lupénky jeho se svinuly a ztemněly; zelená stebélka trávy se roztřepala. Než oni ničeho toho nevidí . . . Pro ně buket vydává libou vůni růží, jasmínu, hyacintů . . . Jiříček šťastný, o třicet let omládlý, uklání se na pravo, na levo, v před... Zvláště nízko sklání umělec lebku svou před loží na levo . . . Pozdvihuje pampelišky a přivinuje je k srdci . . .

A . . .

A je po divadle. Obecenstvo se rozchází.

Královna v hadrech a rytíř v plášti rozežraném plísní, odpočívají v oděvárně.

Z pampelišek zbyly jenom holé kalíšky, zrovna jako z bujných kadeří Jiříčkových lebka s drobnými tenkými chumáči žlutého chmýří...

Je čas jíti na lože.

Jiříček shasíná lojovou svíčku.

Královna sundavá svůj červený pláštíček, rytíř odkládá široké tricot . . .

Bylo po slavnosti. Druhá svíčka je též zhašena. Svíčky jsou drahé, strašně drahé, a třeba jich šetřiti. Do světničky hrne se oknem čirá noc. Měsíc s podivením pořád ještě prohlíží si podkroví . . . Tma, jež tu nastala po právě skončené slavnosti, zdá se býti ještě trapnější . . . Jakýsi zlověstný šramot je slyšeti ve světničce.

Dovádivý klučina přestal točiti klikou kolovrátku . . .

Váleček zachřapěl a zachřapěv opět usnul. Kladívka ještě několikrát se otřásla a zastavila se. Prach, pozdvižený v kolovrátku, pomalu se ssedal. Bázlivé myšky vylezly z koutů a tichounce se kradou, aby zaujaly v kolovrátku opět staré místo.

Starci spí pod svými hadry.

Zejtra — je všední den. Začne zase služba. Půjdou opět k divadlu a opět budou před ním státi na dešti a v zimě . . .

Starci spí . . . Unavili se, spí tvrdě. Ticho je ve světnici.

A zdá se, že ve vzduchu slyšeti je teskné zvuky a časem bolestný sten.

Kdo to pláče? . . . Snad staré věnce v kouzelné říši noční roní slzy spolu s uschlými listy? . . . Čí jsou to vzdechy spícího, jež s tichou žalobou unikají z nastydlých a znavených prsou?

IV.

U hrabátka.

Dávno starci nezažili tolik krušných dní jako za doby poslední.

Dříve jakž takž se protloukali. Byl jakýsi kníže, jenž dával Jiříčkovi pensi. Zpěvačce pomáhala mladší sestra, která přímo od baletu si vzala bohatého obchodníka. Ale kníže zemřel v Neapoli; sestra potom, když muž přišel zcela na mizinu, uchýlila se s ním ze sídelního města neznámo kam . . . Mášeňka zůstala sama, bez pomoci, bez prostředků. Jiříček chtěl si najíti zaměstnání, než marně: všude ho pokládali za pomateného. Prodávali tedy, pokud bylo co prodávat — staré šaty, náramky, šperky, stříbrné a zlaté věnce . . . Trapno a bolestno bylo jim loučiti se s každou z těchto „vzpomínek“ na doby minulé . . . Konečně přišla chvíle, že stáli na světě s holýma rukama, nic neměli než vetché hadry, cáry, jež ani vetešníkům se nehodily. Zbyly ještě pentle od věnců, byly též prodány za fatku. Starci je projedli, a venku fičí mrazivý vítr, domácí pán žádá nájemné, již dva dni světnice zůstávala netopena. Tisknouce se do kouta a těsně přitlačivše se k sobě, sedí tu chvějíce se po celé hodiny, kdežto slabá pára od jejich dýchání bílou vrstvou se ssedá na sklo oken.

— Je zima, Jiříčku, zima je! — naříkala stará zpěvačka.

— Přetrpíme to . . . Nic na plat! — sténalo z jeho hrdla.

— Umřeme takto, viď, umřeme?

— Kdybychom jen zemřeli . . . A to někdy si myslím, že na nás Bůh zcela zapomněl.

— Co to díš . . . Není dobře reptat . . . Bůh ví, co dělá. A víš, co se může stát? Sedíme tu takto spolu, a najednou klepe někdo na dvéře. Co dobrého? — Zde bydlí umělkyně taková a taková? — Zde! — Račte přijmout zásilku peněz. — Co tomu řekneš?

— Bylo by to dobře . . .

— Hned bychom koupili dříví. A kamna bychom roztopili do červena . . .

— A hned by tu byla káva, horká káva . . . se smetanou, není-li pravda?

— Polívku bych uvařila.

— Hodně horkou?

— Hodně horkou . . . horkou až běda . . .

A ještě těsněji k sobě se tiskli, aby se zahřáli. Avšak zázrak se

nestal, nikdo k nim nepřišel, aby jim něco odevzdal, a starý popel, nakupený v kamnech, byl chladný jako právě napadlý sníh . . .

— Víš co, Jiříčku . . .

— Co?

— Přemýšlela jsem a dlouho jsem přemýšlela . . Židle ještě zůstala.

— Nuže?

— Ji bychom mohli . . .

— Co s ní?

— Do pece . . . Hořela by dobře . . . Ohřáli bychom se.

— Nelze, Mášeňko . . . Brzo bude tvůj příjem, sama víš . . . Kde vezmeme trůn?

— Buď bez starosti . . . Podokenní prkénko máme, poslouží místo trůnu . . .

— Ach, Mášeňko, bude škoda . . .

Však nicméně Jiříček s velikým namáháním a s přestávkami rozbořil trůn a jeho úlomky hodil do pece. Stařečkové sedli si k ohni, jenž živě se vzňal ze suchého dřeva a s rozkoší vztáhli k němu ruce. Ohnivé jazyky šlehaly z kamen, div jim nepopálily obličeje . . . Vítr chvílemi se vedral do komína a hnal přímo na ně dusivý kouř, avšak starcům bylo tak teplo a příjemno, že zapomněli na všecko na světě.

— Pamatuješ se, měl jsem svrchník podšitý sobolí kožešinou, takový bílý . . . měkký, dobře mi v něm bývalo.

— Teplo jsme mívali vždy. Dříví jsme nešetřili . . .

— Ale nyní . . .

— Bůh vidí vše, Mášeňko. Bůh to vidí . . . My trpíme, a On to vidí . . .

Stařec účinkem tepla stal se citlivým a něžným. Zahřál se.

— Nevíš, kde tě štěstí potká. Jdeme po ulici — vidíme šátek . . .

— Nuže? živě tázala se stařenka.

— Zdviháme jej — je těžký . . . V šátku je tobolka s penězi.

— Dále! Dále!

— Nám náleží dle zákona třetí část. Spolu vyhledáme majitele, řekneme mu: Ztratil jste peníze? Ten nám odpoví: Našli jste je? našli? Odpovíme: Jsme šlechtického stavu; třetí části není nám třeba . . . A najednou se nám bohatě odmění.

— Není takových šátků, Jiříčku. Není . . .

— Že není?

— Není.

— Nu, když ty to řekneš, tedy není . . . A to jdeme a nás potká najednou někdo z našich starých známých, a . . .

— Ani známých takových není.

— A proč?

— A proto, že buď pomřeli anebo že ze svých ložnic nevycházejí... Přislepli a nemocní starouškové . . . Toť naši známí. Oni po ulicích nechodí, Jiříčku. A kdyby nás i potkali, beztoho by nás nepoznali. A jakžby nás poznali! Jsme tak otrhaní, špinaví, staří . . .

Jiříček svěsil hlavu . . . Avšak ne nadlouho. Teplo totiž rozněcovalo jeho obrazotvornost.

— Máš pravdu, jak jsi dříve řekla, najednou může někdo zaklepati na dvéře . . .

A oba se zachvěli . . . Bylo opravdu slyšeti klepání na dvéře. Stařečkové se vzpružili.

— Tak vidíš, tak vidíš, radostně opakoval Jiříček. — Já to říkal, říkal — a teď slyšíš, že klepají.

Stařenka, též všecka rozčilena, rychle se dobelhala ke dveřím, doufajíc, že tam čeká posel radosti. Než běda! — místo něho byl to starý domovník.

— Co je libo, Janoušku?

— Od domácího pána přicházím.

— Nuže?

— Však vy víte. Pět dní již tomu, co lhůta minula . . . Peníze . . . za šest měsíců nemáte zaplaceno . . .

Stařečkové, jako chycené v kleci křepelky, těsně k sobě se přitulili . . .

— Co mám říci pánovi? Peněz, jak viděti, nemáte?

Stařečkové mlčeli. Jenom ještě těsněji k sobě se tiskli a chvěli se . . .

— Chudoba a holá nouze tu je, toť pravda . . . Máte čas, abyste zemřeli, to vám říkám. Anebo do chudobince s vámi! . . . Pán Bůh na vás asi zapomněl, že si vás již dávno nevzal k sobě. Co mám tedy říci pánovi? . . . Že nemáte peněz, ano? Tak co mám říci? Mluvte! . . .

— Nemáme . . . nemáme peněz . . . Janoušku . . . Budeme míti a hned zaplatíme.

— Tak tedy . . . Ale jestliže do pozejtřka nezaplatíte — musíte odtud. Slyšíte, na ulici vás vyženem!

— Janoušku . . . vždyť . . .

— Nic mi nenamluvíte . . . Nasoužil jsem se s vámi! Měli byste jít na ulici prosit o almužnu, starouškové — každý by vám chuďasům almužnu udělil? Proč nejdete, proč?

— Umělci jsme, Janoušku . . . Umělci, nám nelze prositi. — My ani prosit neumíme . . . — zavzlykala stařenka. — Jak my budeme prosit!

— Hleďte na ně . . . jaká to hrdosť, nevidáno!

— Dříve jsme sami dávali, nikoho jsme neoslyšeli, ale teď . . .

— Jen si pamatujte, pozejtří — ven s vámi! Máme zde plnomocenství od úřadu. Vyházíme vás — a konec. Co bych vás litoval — nejste mí příbuzní, díky Bohu!

A domovník, bouchnuv dveřmi, odešel, ale potom opět se vrátil.

— V kamnech topíte, ale celý den bez jídla sedíte — káral je. — Proč si raději chleba nekoupíte?

— Co na plat, Janoušku. Co dělat! Nemáme . . .

— O almužnu pro Krista Pána prosit — to vám pýcha brání, vy . . . Dobře . . . Chleba vám hladovým přinesu — chlamstejte. Ale pozejtří — ven!

Domovník odešel.

Mlčky sedli opět k ohni stařečkové a sklopili hlavy.

— Co to bude . . . — promluvila posléze stařenka. — Nás staré lidi vyhnat na ulici! Kam spolu půjdeme, Jiříčku? My jsme umělci, jak ti

lidé se osmělují urážeti umělce? Já sama půjdu k domácímu. Řeknu mu — my jsme umělci, tak nelze! Viď?

— K domácímu nás nepustí, Mášeňko... Nedávno jsem u něho byl...

A opět mlčení... trapné, truchlivé.

— Víš co, Jiříčku... Nechtěla bych. Ale co již!

— Nuže?

— Jedno zbývá... k hrabátkovi... — nerozhodně dodala, jakoby se sama toho lekala.

Stařec se rozlítil, až povyskočil.

— Nu, Mášeňko, toho jsem se do tebe nenadál, ne, ne... Toť uznání za mou lásku — opět chceš k hrabátkovi.

— Ale já myslím zcela něco jiného, Jiříčku...

On však neposlouchal a zajíkaje se neustával se zlobiti. Ve zlosti jí vykal. Tak byl rozhorlen.

— Dobře! Kolik let jsme žili poctivě, bezúhonně a najednou chcete opět k hrabátkovi!... Zachtělo se vám předešlého sladkého života?... A vy se nepamatujete...

— Jiříčku!... Což jsem měla ten úmysl, což jsem chtěla k němu ze zištnosti... — A stařenka se dala do pláče. — Já chtěla... aby nám pomohl... Koho jiného máme požádat? Koho? Všecko pomřelo...

Slzy její hned upokojily rozhněvaného sedmdesátiletého Otela.

— Nu, nezlob se... Odpusť. Vždyť víš, že já...

— Jemu je to maličkosť, aby nám pomohl... A kam se podějeme bez jeho pomoci? Kam? Řekni!

— Máš pravdu, svatou pravdu, Mášeňko... Odpusť mně, starému hlupákovi... Ničeho nechápu, zblběl jsem stářím.

Usnesli se, že půjdou zítra k hrabátku.

Starci odebrali se spolu. V Jiříčkovi probuzovala se přece jen žárlivosť. Nijak nemohl zapomenout, co kdysi vytrpěl skrze toto hrabátko. Jemu zdála se ještě kráskou šedesátipětiletá Mášeňka. Hleděl na ni očima srdce a starý hrabě zdál se mu posud nebezpečným.

Dům hraběte byl daleko.

Umělci s těží se tam doškrábali... Zazvonili — domovník jich tam nepustil.

— Musíme s ním mluvit... Jsme umělci. Pan hrabě nás dávno zná.

— Stůjte zde, kde stojíte. Povezou pana hraběte na procházku — vy mu povíte, co mu chcete. Jenže vám neporozumí...

Stařečkové stáli. Minula hodina. Byl mráz. Čekali trpělivě...

Asi dva nebo třikráte objevil se ve dveřích portýr.

— Brzo pojede pan hrabě? — třesa se obrátil se k němu Jiříček.

— A hnedlinko ho sešroubují! — smál se portýr. — My ho na noc po částech rozebíráme, nu a ve dne opět ho vždy sešroubujeme... Počkejte ještě půl hodiny.

Ze dvora přijel kočár a zastavil se před schodištěm. Brzo dvéře se rozevřely. Portýr vyskočil na ulici. Ve dveřích objevila se sešlá, sešroubovaná postava hrabátka; s každé strany vedl ji lokaj, drže ji pod paždí. Červené skvrny líčidla na jeho tvářích byly velmi patrny. Vlásenka byla pošinuta do čela... Jakmile lokajové odtáhli ruce —

hned celé hrabátko zrovna se kácelo. Svým dětsky jasným okem pohlédl v tu stranu, kde stáli umělci.

— Vaše Jasnosti . . . pane hrabě . . . — vrhla se mu vstříc zpěvačka . . .

— Stařečkové . . . proč stařečkové . . . Odkud se vzali takoví stařečkové . . . — zamumlal bezzubými ústy pan hrabě. — Proč jsou tu stařečkové? obrátil se k lokajovi.

— Od rána tu stojí. Říkají, že jste je ráčil znát . . .

— Pane hrabě, pamatujete se na bývalou pěvkyni a primadonnu Marii *** . . .

— Nu, proč ne . . . Je jich mnoho . . . Ale proč — to bych rád věděl . . . A kde je pěvkyně, jaká pěvkyně? Proč pěvkyně? — Patrno, že již nic nepamatoval a velmi málo chápal.

— Jsou to chudí lidé, Vaše Jasnosti . . . Z nouze prosí.

— A, chudí lidé, — zaradoval se pan hrabě a hned se upokojil. — Chudí lidé . . . To je hezké . . . Chudí . . . Chtí si pomlsat . . . Ondřeji! — přísně se obrátil k lokaji, vedoucímu ho s pravé strany pod paždí. — Ondřeji, kde jsou mé cukrovinky? . . . Hned ať jsou zde . . . již rozhorleně promluvil pan hrabě.

— Zde, zde, Jasnosti — podával mu lokaj škatulku.

— Nu. nu . . . Tak . . . cukrovinky . . . Chudí lidé . . . Stařečkové . . . Hle, to je vám, nate . . . cukrovinky!

A pan hrabě, zcela upokojen, zamířil ke kočáru. Posadili ho tam a odvezli.

Jiříček držel v rukách škatulku s cukrovím a nevěděl, co s ní počíti.

Pan hrabě ještě jednou vykoukl z okna kočáru a kývl jim ručkou.

V.

Poslední představení.

— Co nyní? . . . Co si počneme? — mumlal pro sebe Jiříček, vraceje se domů.

Stará zpěvačka jen se všecka třásla, nejsouc schopna myšlénky, ba ani dobře nechápajíc, jak se to vše stalo. Je to možná? Hrabátko, ten skvělý, jakž ho znávala dříve — je nyní slabomyslný, sešroubovaný od lokajů stařec? . . . Všecko odchází ze světa . . . odchází? O nikoli . . . vše již dávno odešlo . . . Pouze oni, oni dva, ona a Jiříček, zůstali ještě zde, jakýmsi nedorozuměním.

— Co nyní? . . . Co teď? . . . tázal se Jiříček, nevěda, jak odpovědět na ty otázky.

— Poslouchej . . . krčila se k němu stařenka. — Na ulici je takový mráz, nemohu vydržet na ulici.

— Co to mluvíš o ulici?

— A domovník řekl, že nás vyžene na ulici! Zmrzneme, Jiříčku, na ulici zmrzneme.

— To řekl jen tak. Neosmělí se vyhnat umělce na ulici! vykřikl zmužile Jiříček — A bude-li třeba, víš, ke komu půjdeme?

— Ke komu?

— Ke komu? . . . Pohleď, ke komu! . . . a ukázal prstem k nebi. Klekneme uprostřed ulice a Bohu samému řekneme: Pane Bože — Ty vidíš, Ty víš . . . Potrestej je, Bože! . . . Proklej je, Bože . . . Jestli nám lidé ublíží — teď víš, co učiníme.

A Jiříček náhle nabyl odvahy. Jeho naivní víra dodala mu důvěry. Již se mu zdálo, že nikdo se neodváží jim ublížiti. S ním jest Bůh; nad ním, nad těmi dnes modrými nebesy, vládne jakási nejvyšší hrozná síla. Ona vše vidí, vše ví. Ona jenom čeká, aby nevinně trpící ji zavolal na pomoc . . .

A mráz byl ostrý, třeskutý.

Z rána skoval vše svým mohutným kladivem . . . i zemi, i vzduch, i domy . . . Vše ztvrdlo jako železo. Včera byl ještě kyprý sníh, dnes již skřípe pod nohama. Mráz postříbřil všecky brady a vlasy. Stromy, rozpínající ke komusi daleko prostuzené větve, byly nyní obloženy jinovatkou . . .

— Zima je na ulici, zima, — spěchala domů Mášeňka.

— Neodváží se . . . Pravím ti to — jesti Bůh! — důvěřivě ji ujišťoval Jiříček . . .

Avšak přece se odvážili! . . . Když naši zpěváci domů se vrátili, ležel veškeren jich majetek, hadry, staré věnce na schodech na hromadě . . . Stařenka, jak spatřila své trofěje ve špinavém koutě, svalila se na místě jako bleskem omráčena. Jiříček vrhl se do svého podkroví, než odtud ze dveří vyhlížel hubený obličej nemocné ženy. Za ní za dveřmi bylo slyšeti pláč několika dětí.

— Proč... naše místo . . . Jak jste se osmělila . . . — chřapěl Jiříček.

— Najala jsem podstřeší a přistěhovala jsem se. Nájemné jsem odevzdala! — rozhorleně hulákala žena.

— Kdo se dotkl našich věcí . . . věnců? . . . — hleděl se vedrati do dveří stařec. — Kdo to dovolil?

— Mám ten neřád chovati ve své světnici, co? — ještě hůře sápala se žena, zahražujíc svým tělem pootevřené dvéře.

— Kam půjdeme? Z vlastní své světnice najednou na ulici . . . Jaký tomu bude konec?

— Jdi k domovníkovi — od něho se všeho dovíš! A dvéře bouchnuvše zavřely se Jiříčkovi přímo před nosem.

Domovník, spatřiv Jiříčka, rozpačitě se odvrátil do kouta . . .

— Tys pravil — zítra . . . Tys pravil — zítra . . . Kam půjdeme dnes? Máme věci . . . máme věnce . . . Věnce jste vyhodili . . . To se nesmí! . . . Víš-li, od koho jsou? Chápeš, co to jest, věnec? Obecenstvo nad věncem jásalo, plesalo, plakalo . . . a tys jej hodil do bláta . . . syčel již Jiříček skoro bez sebe.

— Co je nám do toho? — rozumoval domovník. — Nám je vše jedno, nám obecenstvo nemá co poroučet. Domácí pán zde byl a velel vše vyházet, sám byl při tom. Co se budeme tahat s tím starým haram-

pátím, řekl. Samá to hniloba a prach. Musili jsme ho uposlechnout. Jíme jeho chléb.

— Ale tys řekl — zítra! . . . zítra! Sám jsi to řekl, já to slyšel.

— A což mohu já . . . když mi to přikázal? Hned jsem proto vaše tretky vyvlekl na schody . . . A co na mne lezete? Dejte mi pokoj!

A rozhněvaný domovník chopil Jiříčka za límec a vytlačil ho ven . . .

Stařec, potáceje se a sezelenav, ubíral se nahoru po schodech.

Mášeňka tam seděla na hromadě hadrů a všecka se třásla. Cítíc svou bezmocnosť, pozdvihla pouze hlavu a pohleděla na Jiříčka, neříkajíc slova. Patrně chápala, že ničeho nezmohou proti této strašné síle, rázem zdrtivší jejich ubožácké živobytí. Veta je po nich na dobro! Kolem se válejí trosky všeho, co jim bylo draho, všeho, k čemu srdce přirostlo, všeho, čím srdce žilo a s čím rozloučení bylo nemožné. V těchto ubohých hadrech byla jejich minulosť, touto minulostí držela se ještě u země tato stará seschlá stébla. Kořeny těchto stébel jsou nyní vytrhány a poházeny. První vítr Bůh ví kam je rozpráší.

— Mášeňko . . . milá . . . — sedl si vedle ní stařec a objal ji rukama.

Celý svět, ten ohromný, nekonečný svět kolem — jest jim cizí, nepřátelský . . . Oni jsou sami — zcela sami! Jak strašné to vědomí, že jsi s břemenem stáří na slabých plecech zůstal sám a sám v tomto úžasném světě . . . Býti samojediný proti všem, státi tu s holýma rukama na neduživých nohou!

— Tys řekl — Bůh . . . Co to je Bůh, co to jest . . .

Jiříček sklopil hlavu. Patrně tak strašné pohromy se nenadál . . . Celý den, až do večerního soumraku, seděli zde na vetchém svém haraburdí, starostlivě sbírajíce listy s věnců, když padly dolů a k sobě tisknouce své věnce.

V okně, jež vycházelo na střechu sousedního domu, začalo se stmívat . . . Brzo černá noc odtud rozhostila se též na špinavých schodech, kde starci pořád nepohnutě seděli. Ze světnice, v níž bydlili, bylo slyšeti tichý pláč nemocných dětí a tichou píseň nemocné ženy.

Potom bylo dlouho ticho. Dole rozžehli lampu . . . Kroky se blížily nahoru . . . Byl to domovník a s ním ještě někdo, jehož ve tmě mlhavě bylo v zadu viděti.

— Hle, pane strážníku . . . Celý den tu sedí, neodcházejí! — naříkal si domovník. — Domácího pána jste urazili, páni umělci. To tak nejde . . .

— Měli byste odtud jíti, stařouškové, bez křiku a hluku! — radil jim strážník.

— Kam, kam půjdeme? — vyrazil ze sebe Jiříček tak, jakoby se náhle na někoho vrhal.

— Jak to, kam? . . . Musíte jíti! . . . Což policejní úřad se táže kam? . . . Měli byste odejíti, věru . . . Co tu meškáte? Tím si nepomůžete . . . Jděte po dobrém . . .

Jiříček byl jako ztrnulý.

— Tedy jak, stařouškové . . . přece nebudete chtít, abych došel ještě pro stráž . . . Věřte mi, Bůh je můj svědek, bez hluku to bude lépe . . .

— Pojďme, — zvolala Mášeňka, jakoby ji náhle něco strkalo z místa. — Pojďme, Jiříčku, pojďme...

— Kam?... Kam to půjdeme?

— K Bohu... k Bohu půjdeme... Do prostřed ulice, k Bohu... On to uslyší... Zatratí je... Pojďme... Pojďme...

— Výborně!... To jste již dávno měli učinit... K čemu seděti zde a dělat nepořádek... — chválil je strážník.

— Věnce... věnce vezmi... Tenhle... a ten...

Stařec vzal několik věnců na sebe. I Mášeňka vzala dva věnce.

— I dobře, dobře... Jakž také! lidé šlechtického stavu — a najednou sedí na schodech...

Jiříček na houpavých nohou svých ubíral se dolů.

Jeden věnec pověsil si na krk, a dva držel v rukou. Zvláštní obraz poskytovaly tyto dvě úplně zmořené bytosti, když nevědouce kam a proč se potácely ven na ulici.

— A kde je Bůh?... Tys pravil — Bůh? — třeštila již stařena.

Jiříček kráčel přímo. Víra v zázrak zmizela. Naděje ho opouštěla. Kam, ke komu jíti v této noční tmě? Věnce šelestily na něm. Poslední suché listy padaly s věnců na sníh. Ve vedlejších ulicích časem zahvizdla vznikající vánice. Sněžné chumáče šlehaly jim v tvář. Jakási podivná vnitřní síla udržovala Jiříčka a Mášeňku. V jiné době dávno by byli upadli unavením.

Pustá místa, zcela pustá, začínala.

Ploty na pravo a na levo... Vítr vyhazuje do vzduchu bílé vlny sněhu a točí jimi nahoře; zdá se, jakoby ze země se zdvihaly příšery v průhledných rubáších, pouze proto, aby, pohlednuvše přímo starcům do obličeje, dále pádily s žalostnými, tesklivými steny. Vítr je stále silnější a silnější... Příšer je více... Všude vzrůstají... Řadami bílé příšery se zdvihají zpod plotů a z roviny, ženou se spolu s větrem se střech domů a splývají dolů v podobě divoce se vinoucích oblouků. Steny jejich jsou hlasitější a hlasitější. Příšery úprkem se blíží a již pod nimi praskají a drkotají okenice, bolestně skřípají na rezavých petlicích štíty a tabule na domech, ba i staré ploty se chvějí, když se na ně vrhne neukrotný vítr. A starci pořád jdou... a jdou...

— Mášeňko... Kam jdeme, Mášeňko?... zastavuje se Jiříček.

— Jdeme, jdeme... K Bohu jdeme... S věnci... S věnci jdeme... Řekneme... Hle — blábolila šeptajíc stařena. — Ať... ať... On uvidí... Ať se doví...

Pustá krajina kolem... Ulice zůstaly daleko zpět... Kdesi v dáli zcela slabě mihají se svítilny... Zde v těchto pustých místech bílé příšery již se vztekají... Jakoby slavily jakýsi černý, hnusný zločin... Točí se v sloupech nahoru, krouží se tam celými sbory a rozpadávají se... Naznak řítí se na zem, aby hned prvním náběhem větru opět zdola se odtrhly a zase dále těkaly ve svém vzteklém vířivém reji...

Sil již starci nemají.

Nohy se jim kolísají až běda... Věnce táhnou je dolů...

— Mášeňko . . . Mášeňko! . . . Jde to s námi ke konci . . . Konec . . . — šepce stařec.

— K Bohu . . . přímo k Bohu . . . ty věnce . . . Věnce nesmíš zapomenout . . . s sebou! . . .

Na cestě plot . . . sníh zasypal cestu . . . starci vrazili do plotu . . . A ten k Bohu je nepouští . . . vrazili do plotu a padli do sněhu . . . Jíti dále nelze — nemají síly . . . Přitiskli se druh k druhu . . . blíže, blíže . . . Jak spolu žili — tak padli spolu.

— Zpívají . . . Slyšíš, Jiříčku, zpívají . . .

Jiříček všecek zkřehlý otevřel zasněžené oči. Otevřel je široko, jako svíčka, která vzplanula jasně naposled.

— A co? . . . Kde zpívají?

A zase oči zamhouřil . . . Svíčka dohořívala.

— Zpívají . . . Krásně zpívají . . . Tak nyní zpívat nedovedou . . . Světla . . . Světel kolik . . . Obecenstvo . . . Čekají, čekají . . . Čekají na nás, Jiříčku . . . Je čas, je naše vystoupení . . . Pojďme . . . — pobízela držící ho za ruku stařena. — Pojďme rychle, rychle. Je čas! Ach, jak zpívají krásně, — radovala se.

Než Jiříček již neslyšel starou zpěvačku . . . Navždy usnul, sladce usnul . . . Ale v poslední chvilce bezděčně ještě pevněji se k ní přitulil . . . Knot již kouřil na zahřátém svícnu, světélko oharku temnělo víc a více . . .

A bílé sněžné příšery stále hrozněji a děsněji kolem se zdvihaly a přímo pohlížely v nehybné obličeje starců, přitulivších se k sobě, jako se choulí na jednu hromadu mrznoucí vrabci . . .

O nihilismu a anarchii.

Podává Josef Kuffner.

Dva prudké atentáty pařížských dynamitníků otřásly minulého roku do základů sebecitem evropské společnosti. Kdo jsou strůjci hrozných těch útoků proti životu a majetku vrstevníků? Od posledních atentátů ruských uplynulo málo let a hnutí ruských nihilistů uvádí se v úzké spojení s anarchismem francouzským. Co je nihilismus a jaké cíle hlásá učení anarchistů? Tou otázkou obírá se kniha, kteráž právě vyšla v Paříži s časovým nápisem Nihilism a anarchie*) a jejíž autorem je ruský učenec a vlastenec žijící v Paříži, E. de Cyon. Pan de Cyon býval v kritické době nihilistických atentátů ruských profesorem na Akademii medicinsko-

*) Nihilisme et Anarchie. Etudes sociales. Par E. de Cyon. Paris. Calman Lévy 1892.

chirurgické v Petrohradě, která z různých příčin považována tehdy za semeniště nihilismu, jenž rozežíral ducha mládeže ruské. Profesor de Cyon jakožto odpůrce hnutí, které lomcovalo společností, octl se ve sporu s proudy, jež tehdy zasahovaly až do kruhů vládních. Mohl z blízka pozorovati osoby a věci a studovati otázku na místě. V osmdesátých letech byl nějaký čas ředitelem známého žurnálu Gaulois v Paříži.

Autor knihy O nihilismu a anarchii je Katkovián, ruský konservativec. Tomu slovu sluší přiložiti smysl poněkud jiný, než co se jím u nás vyrozumívá. Za panování Alexandra II. horečka reformační zachvátila celou Rus a dostoupila vrchole hrozným atentátem, který nešťastného cara stál život. Myslelo se všeobecně na západě i na Rusi, že nastupující panovník dá velkému národu slovanskému, že musí dáti konstituci podle vzoru západnického. Nějaký čas po nastolení Alexandra III. oba proudy, liberální a konservativní, spolu zápasily. Konečně druhý proud dostal vrch a v ruských poměrech nastoupil dnešní klid.

Obě strany liberální i konservativní uznávají, že je ruský národ chorý. Hlavní stezky, které přivodily nespokojenost a vyvolaly touhu po reformách, jsou výstřednosti byrokratismu, podvodné manipulace s veřejným majetkem, úřadní libovláda, sesláblé vědomí povinnosti a zodpovědnosti veřejných orgánů a jako následek nezbytný, zmatek veřejného řádu, demoralisace všeho veřejného života. To uznávaji konservativci jako liberálové. Rozdíl začíná teprv, když se jedná o vyhledání příčin těchto úkazů smutných a zvlášť, jakmile jde o prostředky, kterými by měly býti vyhlazeny.

„A tu v podstatě nejsou u nás než dvě strany, praví karakteristicky autor, strana zasvěcených a strana nevědomců: na jedné straně lidé, kteří nechápou, kde je pramen všeho zla a kteří se domnívají, že stačí k vyhojení nemoci několik receptů vydlužených za hranicemi; na druhé pak straně lidé, kteří se nespokojují slovy a frázemi, ale snaží se proniknouti k jádru věci, kteří u volbě léku snaží se především přihlížeti k povaze chorého organismu, zbaviti jej škodlivých a cizopasných výrostků a vyvolati konečně reakci zdravou, vycházející z vlastních sil tělesa.“

Název nevědomců padá ovšem na stranu ruských pokrokářů, západníků. Tvrzení je smělé, ale autor nezůstává při pouhém tvrzení, nýbrž snaží se je dokázati a podává celou knihu dokladů. Padá při tom mnohé krušné slovo i o novověkých vymoženostech a institucích politické svobody ostatní vzdělané Evropy. Leč autor jeví poctivou snahu po seznání pravdy a jsa veden opravdovou láskou k národu a lidstvu, zasluhuje pozornosti.

* * *

Podkladem studií de Cyonových jsou spisy, které poslední dobou vydali za hranicemi, dílem ve Švýcarsku, dílem ve Francii, uznaní vůdcové ruských nihilistů, známý kníže Krapotkin, Sergěj Stepňak, Petr Lavróv, Lev Tichomirov a j. Od té doby, co konservativní proud nabyl na Rusi vrchu a vláda vzchopila se k ostřejšímu dozoru nad rejdy nihilistickými, vůdcové hnutí nuceni vzdáti se činné politiky ve vlasti, uchýlili se za hranice a oddali se činnosti literární.

Ve svých knihách vysvětlují minulost, přítomnost i budoucnost ruského nihilismu s uznání hodnou otevřeností. Zajímavo je, že co do konečných cílů i prostředků k nim vedoucích sami patroni nihilismu značně se rozcházejí. Krapotkin*) na př. s opovržením hledí na zpozdilé ideje svých bratří revolucionářů; Stepňak**) ani nepředpokládá úplnou shodu mezi svými přívrženci politickými a Krapotkinem; Tichomirov***) vůbec se ostýchá vyjádřiti se jasně. Jediný patriarcha Lavrov ve své předmluvě ke knize Stepňakově pronáší náhled, že ve věcech revoluce každý genre je dobrý i genre sebe nudnější.

Autor s velikým opovržením rozbírá i provází vývody a názory těchto proroků nihilismu a anarchie. Především nápadna je okolnost, že proroci nihilismu sami štítí se slova nihilism. Je pochopitelno, že lidé, kteří popírají vše, náboženství, vědu, umění, literaturu, o základních potřebách státu a společnosti ani nemluvě, jsou vlastně směšní. Vším pohrdati, vše popírati dovede každý nevědomec, blbec a blázen. Ničemu se neučiti za záminkou, že věda je zboží nebo hračka, je pohodlnější, nežli studovati tu hračku. Také nemýti se, nečesati, sprostě se vyjadřovati je mnohem snadnější, nežli se mýti, česati, čistě se odívati a zachovávati slušnost u výrazu. Proto je vůdcům nihilistů slovo nihilism nepohodlné. Chlubí se jen, že podvrátili náboženství a otřásli dosavadními sloupy společnosti. Zapomínají ovšem, že může být člověk strašným a přece jen směšným. Idiot ozbrojený nožem nebo bambitkou dovede také nahnati strachu Stává se, že člověk, aby se nezdál směšným, rozlítí se až do zuřivosti.

A autor líčí vůdce nihilismu jako skutečné nevědomce a přívržence jich jako slepé oběti myšlénky. Výklady jeho shodují se s moderním učením o suggescích. Budoucí historik nihilismu bude prý muset všecky účastníky a přívržence toho hnutí, ať mistry ať žáky, karakterisovati jediným slovem: co lidi unius libri, kteří totiž četli jedinou jen knihu.

„Není mezi živočichy nebezpečnějšího tvora pro své okolí, nežli je člověk, který četl jen jedinou knihu," praví autor. Už Voltaire vyslovil tu myšlénku. A tvorem nalézajícím se v politování hodném stavu tom, naznačuje autor ruskou „inteligencii", mládež ruskou z let šedesátých. Pravda, že ona „jediná kniha" byla zpravidla cizí kniha, že se táhla ke zcela jinému řádu věcí třeba, ale jisto je, že spousty, které způsobila v řadách neuzrálé posud inteligence ruské, byly hrozné. Autor z vlastních zkušeností ze studentských let, které prožil na universitách ruských i zahraničných, líčí, jakou otravu ve studentstvu ruském způsobila na př. bible materialismu, známý Büchnerův Kraft und Stoff a jiné spisy podobné. Důsledky účinku pak dovozuje ze jmenovaných spisů nihilistických.

„Každý z nás byl by se dal věšet a položil hlavu za Moleschotta nebo Darwina!" píše jeden nihilista Stepňakovi.

Co měli Darwin a co Moleschott†) společného s nihilismem? táže

*) Knihy vyšly ve francouzském jazyku: Paroles d'un revolté, par Pierre Krapotkin. Paris 1885.

**) La Russie souterraine par Stepnjak. Paris 1885.

***) Russie politique et sociale. Paris 1886.

†) Na které se Büchner vedle Feuerbacha nejvíc odvolává.

se autor. Darwin byl jeden z největších učenců našeho věku, ale zůstal dobrým křesťanem až do své smrti a pochován je v kathedrále Westminsterské. A Moleschott? Byl obyčejným popularisátorem, kterého jeden německý profesor nazval stokou odvádějící odpadky německé vědy do Italie. Jinak byl Moleschott, člen senátu italského, spíš konservativním než svobodomyslným.

Ale jediná kniha měla svůj účinek. Stepňak se těší, kterak „na štěstí“, církev a vláda ruská uznaly všechen boj za marný proti hlubokým myslitelům, kteří předčítali Büchnera „žáčkům na gymnasiích“ a kteří byli ochotni pro Moleschotta dáti se věšet. A autor Podzemní Rusi pokračuje: „Bitva vyhrána, bez obtíže, snadně, ale určitě a dokonale vyhrána. Dnes (1885) ve vzdělaných třídách ruských, člověk, který by se nepřiznával býti materialistou, čistým materialistou, je bílou vránou.“... A Lavrov, který ke knize Stepňakově psal předmluvu, ujišťuje evropské čtenářstvo, že obraz Ruska takto kreslený je naprosto věrný.

Na několika místech autoři nihilismu projevují jistou nevoli, že v Evropě namnoze nihilisté pokládáni za jakousi náboženskou sektu na způsob známých Skopců. Ale kterak neporovnávati lidi, kteří jsou hotovi jíti na šibenici pro Moleschotta, s lidmi, kteří z pouhého fanatismu se vykleštují? táže se autor. Ostatně uvádí z vlastní zkušenosti doklady, jak mládež v letech sedmdesátých materialistickými názory donesenými ze zahraničí byla prosáknuta a kterak on sám co zástupce skutečné vědy (fysiologie) na Akademii, ale odpůrce podloudného šíření nepochopených theorií, octl se ve zjevném rozporu s polovinou ruského tisku, nihilismu nadržujícího, ba i s orgány vládními, které za éry tehdy zjevně liberalisující všemožně projevům tajného hnutí stranily. Nám zde ovšem nezbývá místa, četné doklady k osobnímu vystupování autora dále registrovati.

Tichomirov ve své Rusi politické a společenské a Lavrov ve článku J. S. Turgeněv a rozvoj společnosti ruské sami dokazují na každé řádce, že všecky výstřednosti nihilismu mají svůj původ v nešťastné polovědě nabyté čtením osudné „jediné knihy“.

Jestliže v první době, nazvané filosofickou, byl nihilismu směrodatným vliv Büchnerův a Moleschottův, za to v periodě následující, v periodě činnosti výkonné, přicházely k platnosti jiné vlivy: práce německých socialistů, hlavně brožury Lassalle-ovy, a kniha Marxova o kapitálu. Důležito podotknouti, že vždy v pouhých výňatcích, špatných překladech a ústních sděleních. Lassalle a Marx byli právě v módě, byli právě posledním slovem současné vědy. A je prý známo, jak ruští učenci, lékaři, advokáti, úředníci, vůbec tak zvaná inteligencija si potrpí, znáti vždy „poslední slovo vědy“. Nejčastěji prý nezná slovo první, majíc jen zmatené představy o prvních základech vědy. Ale na základech nezáleží; vrchole, to je hlavní. Tato zvláštnost tak zvané osvícené třídy ruské, bije prý do očí, jakmile lékař nebo jurista evropský vstoupí do styku s kolegou ruským. Z počátku Rus zarazí přítele Evropana, oslňuje svou znalostí nejnovějších objevů a theorií čerpaných ve kterémkoli nahodilém žurnálu. Jakmile však se přihlédne blíže, ukáže prý se, že náš učenec spravidla nedovede ani ustanoviti, ani kritickým duchem

proniknouti, co četl, z té jednoduché příčiny, že se mu právě nedostává potřebných základů vědeckých. Po prvním setkání rozejdou prý se oba soudruzi přesvědčeni — Rus o Evropanu, že je zpátečník — Evropan o Rusovi, že je povrchní, málo vzdělaný člověk. Příčinu nachází autor ve zbědovaném stavu, v jakém až do nedávna nacházely se ruské školy, gymnasia a university, kde místo pěstování ducha, duch byl podvracen a ničen. Tak si vysvětluje i vznik nihilismu. Na lavicích universitních, ba i na gymnasialních už mladý muž ssál svoji moudrost politickou; zde nabýval oné důvěry v neomylnost své vědy, která mu konečně dodala smělosti s nebezpečím svého i cizího života propagovati nové učení. Systematicky něčemu se naučiti neměl příležitosti. Zbývalo mu sotva času přečísti články některých bezvýznamných spisovatelů, kteří s jistou živostí péra a tónem autoritativním, podávali mládeži ono „poslední slovo vědy“ ve formě „narážek tajemně zahalovaných“. Vliv na nezkušené čtenářstvo byl tím větší, čím prázdnější byly jeho hlavy, čím dětinnější a zachovalejší vnímavost jeho mysli.

Stačil prý článek Pissareva neb Dobroljubova v Sovremenniku neb v Otěčestvennych zapiskach anebo banální přednáška profesora Séčenova uveřejněná ve Věstníku Jevropy a vše bylo v pytli, Zajčevové byli hotovi jíti na šibenici pro Moleschotta a Büchnera!

Podobně bylo s Lassallem a Marxem, jichž učení před dvaceti lety považováno za neomylné. Kdyby byl po té vystoupil socialista ještě převratnější, jenž by byl volapykem hlásal nějakou novou absurdní theorii, ruští nihilisté byli by ihned opustili Marxa a viděli v onom volapyku želané „poslední slovo vědy“. Autor sám jako student podlehl kouzlu výstředních ideí. Jako devatenáctiletý jinoch odebral se z university Kievské na universitu Berlínskou, právě v roce, když mezi sebou zápasili o přízeň lidu oba vůdcové dělnictva Schultze-Delitsch a Lassalle. Rozumí se, že se mladý muž ihned stal ohnivým přívržencem strany Lassalleovy a vstoupil za člena do téhož Allgemeiner Deutscher Arbeitervereinu. Ale socialistická karriéra jeho měla krátké trvání. Poznal osobně Lassalla, nadaného skvělými vlastnostmi ducha, ale přesvědčil se zároveň, že to byl muž, který ve hnutí dělnickém neviděl než prostředek k ukájení své ctižádosti a jemuž osud dělnictva ležel tolik na srdci, jako lonský sníh. Za té příležitosti autor vypravuje pěknou anekdotu. Dne 14. dubna 1864 přítomen byl banketu na počest Lassalla. Lassalle za řečí, které pronášeli dělníci, stěží přemáhal zívání. Přetvařoval se ale co možná, hladil špinavým dětem hlavy, tiskl zapocené ruce jich matkám a dělal se populárním, co mohl.

— Hrajete znamenitě Haruna al Rašida, oslovil jej autor.

— Ano, odpověděl Lassalle a nakloniv se, šeptal mu do ucha: to by bylo všecko hezké, jen kdyby pivo nebylo tak mizerné a wenn diese verfluchten Kerle nicht so stinken möchten (kdyby ti sak . . . jen tak nes . . .).

Rozumí se, že od té chvíle entusiasm ruského studenta pro německého spasitele dělnictva byl ochlazen.

Ale kterak vysvětliti evropskému čtenáři, že byla doba, kdy ruští mladíci byli hotovi podniknouti smrt na šibenici pro Moleschotta, který

sám nebyl by za své učení nasadil ani vlásku? Kterak vysvětliti, protože pološílenec Pissarev prohlásil Puškina za tatrmana, Shakespeara za blbce, Rafaela cenil na roveň kterémukoliv ševci a k vůli podobným bláhovostem, na jaké ve světě vzdělaném se užívá studených sprch, že celé generace mládeže odcházely mezi lid, mezi onen lid, jejž Pissarev tak „hluboce nenáviděl“ (Tichomirov La Russie etc. str. 279) a stávali se Markelovy, Něždanovy, Mačuriny a jinými jmény smutně pověstnými z processů nihilistických? Kterak vysvětliti evropskému čtenáři, jakým processem logickým rušti nihilisté, ode čtení kritických statí Dobroljubova obratně sice psaných, ale v podstatě hluchých a prázdných, dostali se až ku podkopání Zimního paláce, k ošklivému atentátu ze dne 1. března a ke dvaceti jiným hnusným vraždám? Mezi studií literární a filosofickou i podobným zločinem není přece žádné souvislosti. Ale na každé stránce spisů Lavrových, Tichomirových a Stepnjakova uváděni jsou nihilisté jako přímí žáci a vykonavatelé vůle Dobroljubova a Černyševského.

Černyševský je autorem románu Co činit? Týž ačkoliv velmi nepříznivě byl posouzen samými nihilisty (Tichomirov str. 347) stal se jich evangeliem. Stepňak o něm praví: „v románu Co činit, naznačena je ideální hranice: neodvislost duševní, probudilá žena a zaměstnání podle chuti“. První dvě věci prohlásili nihilisté za dosaženy. Ale třetí: zaměstnání dle chuti? Dlouho nemohli nihilisté pochopiti ono místo v románu Černyševského ...: „a mladý muž odcházel plný smutku, opakuje si zoufale hroznou otázku: co činit?“

„A tu přišel r. 1871 ... Rozechvěn sledoval převraty hrozného dramatu, odehrávajícího se na březích sekvanských. Viděl téci potoky krve, slyšel srdcervoucí volání žen a dětí, do nichž střílelo se z bašt. Proč trpěli ti lidé? Proč umírali? Pro svobodu dělníka, pro velikou myšlénku společenskou ...“

Odpověď byla nalezena. Od té chvíle mladý muž věděl, kterak se zachovati, aby dostál třetímu povelu románu Černyševského. Pařížská komuna stala se komentářem oné knihy. Na Západě ví se, co byla komuna. Ví se, že to bylo rozpoutání vzteklých vášní davu, jenž po pět měsíců zkoušel všecky svízele obležení, byl vysílen hladem a uveden ve stav pološílený nemírně na lačno požitými lihovinami, podnícen paličskými řečmi klubistů, kteří rozpalovali mozky roztřesené neustálou, měsíce trvající střelbou děl a praskáním šrapnelů a pum; na Západě ví se, kterak všecky slušnější živly socialistické, hned od počátku vzdalovaly se komuny a uchýlily se do Versaillu; že s výminkou jediného snad poctivého, ale nesmyslného Delescluze-a skoro všickni vůdci byli nejhorší ničemové sběhlí nejen z Francie, ale i ze sousedních zemí; že většina byli bývalí vězňové pro krádež a loupež trestaní; na Západě se ví, že vláda republiky nemilosrdně potlačila tuto hanebnou vzpouru před tváří nepřítele, že za souhlasu a potlesku celého národa postřílela několik tisíc těchto padouchů a ostatní odsoudila do káznice. Na Západě je známo, že slovo komunard stalo se ve Francii urážkou, že nejmenší vzpomínka na dobu komuny vhání krev do hlavy každému vlastenci: to vše evropský čtenář ví a když se v knize Stepňakově dočítá, že ruská mládež v událostech komuny nacházela od-

pověď na třetí povel odkázaný románem Černyševského: Co činit? — pak si evropský čtenář pomyslí, co Stepňak píše, že je pouhé blábolení a bídná pomluva ruské mládeže.

Ale pro ten případ odkazuje autor evropského čtenáře na knihu Tichomirova, knihu Krapotkinovu, na články Lavrova a jeho spolupracovníků, kdež všude nacházejí se statě ještě podrobnější, pojednávající o vlivu pařížské komuny na vzdělanou třídu ruskou. Není divu, jestliže prý evropský pozorovatel pronese úsudek: „Slované mají nějaký kaz v mozku."

Jaký že je rozdíl mezi nihilisty a jinými sektami revolučními v Evropě? Ohromný rozdíl. Feniané na příklad, napodobili sice jisté kousky nihilistů, ale nemají s nimi nic společného: byli to vlastenci irští, zanícení katolíci, kteří chtěli především osvoboditi svoji vlast ode jha anglického. Jiné sekty revoluční, socialisté, kolektivisté, především tím se liší, že své přívržence hledají zpravidla v nejnižších vrstvách, nevzdělaných a zanedbaných. Nihilisté právě ze vzdělaných tříd se rekrutovali. Bylo mnoho čirých idealistů mezi nihilisty. Nejnověji ovšem rozdíl mezi ruskými a evropskými revolucionáři (anarchisty) čím dále mizí. R. 1881 Dragomanov ve svém spise o Tyranovraždě ohlašoval Evropě, nedá-li se na stranu revolucionářů ruských, že to draze zaplatí, protože hnutí ruské „jistě povzbudí vášnivé pudy" chudých tříd evropských. V páté kapitole své nové knihy (Le Tsarisme et la Revolution. Paris 1886) nadepsané O evropském socialismu a o dynamitové epidemii dokazuje Stepňak, že dynamitníci evropští jsou přímými žáky ruských nihilistů, čehož hluboko lituje, protože prý prostředky tak surové nejsou hodny národů vzdělaných a jenom na ruské poměry se hodí. V tom ohledu trhl se Krapotkin ode svých druhů ruských a od nějakého času, jak známo, počítán je mezi vůdce evropského anarchismu. Byv zapleten do nějaké atentátové historie (Monceau-les-Mines) odseděl si nedávno několik let tuhého vězení.

Vraťme se však k původu nihilismu. Pissarev, Černyševský a nějaký tucet jiných podobných mentorů pobláznilo celé generace mládeže, jež ve spisech jejich spatřovaly samu tresť moudrosti politické, společenské a vědecké. Člověk se zdravým smyslem nemohl přečísti kapitolu Černyševského románu nebo Pissarevových kritik, aniž by byl nepozoroval přemrštěnost, ba do jisté míry i směšnost jich vývodů a ideí. Bodnutí jehly stačilo, aby nafouklé bublinky nastavených theorií splaskly a nezbyly po nich než karikatury.

„Přeložte do frančiny ty články anebo román Co činit? a obecenstvo francouzské se jim vysměje. Ale naše mládež ve své nezkušenosti brala vše do opravdy, co bylo tištěno", píše de Cyon. (Dokončení.)

Bartolomé Estéban Murillo.

Murillo.

Přinášejíce v tomto sešitu „Květův" řadu reprodukcí dle obrazů slavného španělského malíře Murilla a hodlajíce do příštího sešitu některé další vložiti, uvádíme tuto dle pramenů, jež po ruce máme, prozatím několik stručných dát o životě a významu tohoto světoznámého umělce.

Bartolomé Estéban Murillo (čti Muriljo) narodil se z chudých rodičů dne 31. prosince 1617 v Seville. V desátém roce věku svého dán byl od svého poručníka do učení k malíři Juanu del Castillo (čti Chuano del Castiljo), jehož výkonným pomocníkem se záhy stal. Když pak Castillo do Cadizu se přesídlil, byl na sebe odkázaný mladík Murillo nucen malovati pro výživu obchodníkům svaté obrázky, určené

Z obrazů Murillových: Chlapci pojídající meloun.

pro nesoudný lid vesnický a divochy vzdálených španělských kolonií. Murillovy práce z této doby se necení.

Avšak Murillo nebyl z těch smrtelníků, kteří v triviální práci zakrňují. Do Sevilly vnikaly již zářivé paprsky škol italských a flanderských, Castillo zastaral a Murillo umínil si, že se začne znovu učiti. Tu přijel náhodou, v pravou zrovna dobu, nazpět do Sevilly jeden z jeho soudruhů, Pedro Moya, kterýž byl v Nizozemsku a v Anglii studia konal, a vypravování tohoto mladého muže Murillovo rozhodnutí urychlilo. Murillo, zhotoviv rychle zásobu obrázků pro zámořskou výpravu obchodníků a opatřiv si jejich prodejem prostředky na cestu, odebral se r. 1642 do Madridu. Zde vyhledal svého krajana malíře Velasqueza, kterýž mu nejenom dobrou radou přispěl, nýbrž také přístup zjednal k obrazům madridského královského zámku s dovolením, aby zde jakož i v Escurialu studie konal a pracoval. Murillo maloval zde tři léta dle obrazů Riberových, Velasquezových, van Dyckových, Spagnolettových, Tizianových, Correggiových, Rubensových a jiných a vzdělav se takto k novému, vyššímu tvoření, vrátil se r. 1645 do Sevilly, kdež si svými obrazy v klášteře sv. Františka rychle zvučné jméno získal. Štěstí mu začalo přáti v každém ohledu: záhy byl zasypán zakázkami pro kostely, kláštery a grandy z celého Španělska. Zřízením malířské akademie v Seville (r. 1660), kdež se poprvé začalo pěstovati studium nahého těla, stal se Murillo zakladatelem sevillské školy. Jeho nejlepší práce spadají v dobu, kdy zachovával jakýsi střed mezi drsnou téměř manýrou Riberovou a svou pozdější, poněkud již přesládlou měkkostí.

Murillo vytvořil velké množství obrazů, jež mu získaly evropskou slávu, veliké jmění a první místo mezi malíři onoho století. On pokusil se v nejrůznějších oborech malby se stejným štěstím a úspěchem. To bylo možné jen při velikém, všestranném talentu, kterýmž od přírody byl obdařen, při neobyčejné vynalézavosti, kterouž obraznost jeho byla nadána, při zvláštním kouzlu, jehož barvy pod jeho rukou nabývaly, při umělcově smyslně-poetickém cítění a posléz při obdivuhodném mistrovství v technice jakož i svrchované eleganci, jemnosti a dokonalosti jeho malby.

Murillo považuje se v jistém ohledu za naturalistu, avšak on musí se také přičísti k idealistům pro nadšené pojímání a zobrazování duševních affektů. V jeho dílech konstatují se nezřídka vedle sebe dva způsoby pojímání. Jeden, jadrný, silný, přirozeně pravdivý, zastoupen jest značným počtem obrazů, představujících typy nebo výjevy z obecného života, uličníky, žebravé kluky, sedláky, předoucí ženy atd., z části také řadou náboženských obrazů, zejmena biblických příběhů a svatých rodin, také žanrovitě provedených. Druhý způsob, kterýž má sice také realistický živel za základ, avšak spojuje s ním snahu po větší jemnosti a měkkosti, jest zastoupen ve mnohých svatých rodinách, Madonnách, Jezulátkách a sv. Janech (v letech dětských). Malíř vdechl tu do tváří nikterak nebesky ideálných a krásných, tolik měkkosti, jemnosti a něžnosti citu, že obrazy tyto idealistického významu nabývají. Největší poetický a pathetický rozmach činí Murillo, když maluje svaté u vytržení a různá jejich zjevení.

Z obrazů Murillových: Narození Panny Marie.

Co do technického provedení rozeznávají španělští znalci v Murillových obrazech tři manýry: „vroucí“ (calido) v jasném, zlatém tónu, spojující sílu s vroucností a jasem; „chladnou“ (frio) s měkčím přednesem, jemnou výrazností a harmonií barev ve světlých tónech stříbrných, a „vonnou“ (vaporoso), v níž převládá kolorit bledý, stříbrošedý, kterýž velmi často půvabem oplývá a krásný, harmonický dojem činí, ale někdy také až příliš mdlým se jeví a jako rozplynulý vypadá.

Celkem říká se, že hlavní cena Murillových obrazů spočívá v mistrném snoubení světla a stínu do líbezné harmonie, kteráž jeho malbám vdechuje okouzlující půvab, jakož i ve správném pojímání přírody.

Roku 1682, když maloval obraz zasnoubení sv. Kateřiny pro hlavní oltář kapucínského kláštera v Cadizu, spadl Murillo s lešení a zemřel následkem toho dne 3. dubna v Seville. Nedokončený onen obraz domaloval jeho žák Osorio.

Mnohé z obrazů, jež Murillovi se přičítaly, jsou nepravé; jeho tři nejlepší žáci Tobar, Mereus a Villavicencio uměli svými kopiemi klamati i znalce velmi zkušené. Pinakothéka v Mnichově chová několik z nejlepších Murillových maleb; ještě více jest jich v Petrohradské „Eremitáži“; v Leuchtenberské sbírce tamtéž nalezá se jich několik; řadu jich viděti lze v Louvru, avšak nejvíce Murillových obrazů zůstalo ve Španělsku, zejmena v královské galerii a v Seville.

Giants Causeway.

Z irských cest. Napsal Dr. Jiří Guth.

I.

rs. Barry, kterou ruka, vládnoucí osudem veškerenstva tak jako principál svými marionettami, nasila píšícímu do cesty v zátiší Green-Islandském, na melancholickém tom Belfast-Loughu, byla asi ze všech babek ve stejné funkci předcházejících nejlíbeznější. A přece jsem jí platil jen celou libru týdně za maličký pokojíček a za právo moci snídati v dining-roomu její Andrew-Cottage to, co si zaplatím ještě zvlášť. Madame Rey v zapadlé jisté vesnici pološvýcarské, polo ještě savojské, jejíž velký bílý čepec strašíval mne skoro po dvě léta nejen ve dne, ale také v noci, když starý ten fantóm obcházel celý dům dívat se, zda-li mu nekradou; — paní Procházková či jak se jmenovala, už tady v Čechách, docela na blízku, která ze samé opatrnosti, aby se mi nic neztratilo, všecko mé, co mělo nějakou cenu, nastrkala mi pomalu do zastavárny a snad i mne sama by tam byla dala na studie, kdyby za mne něco byla dostala; — nemohou býti porovnávány s tímto andělem ve skořápce vrásčité, neúhledné a škaredé. Jenom starou paní Mrázovou z dob rychnovsko-studentských, která mlčky snášela, když za vlahých, poetických nocí jarních i letních volívali jsme kratší cestu do naší studentské komory oknem, ovšem cestu mnohem namahavější, poněvadž při takových příležitostech těžisko svižných jindy těl posunuto bylo až k hlavě, která stále hledala podporu; — jenom tedy tu lze povznésti k výšinám Mrs. Barry. Těm, kdož okolnosti bedlivěji poznati chtějí, dlužno poznamenati, že by stará paní nebyla snesla tak mlčky gymnastické evoluce svých milých, kdyby v komoře nebyla svítila lampa; myslila chudák, že její studenti u ní bdí a smolí praeparace. Smolili, ale kde!

Zdůvodňovati líbeznost Mrs. Barry podrobněji, zavedlo by nás na scestí a jenom nejhrubšími rysy zjednáme platnosť úsudku svrchu jen nadhozenému. Vlastnosť, o níž jest řeč, týkala se jen její duše; tělesnosť její zakrýváme hustou rouškou mlčení z důvodů velmi závažných. Srovnej skořápku také nahoře již se vyskytnuvší. Mrs. Barry dala nám klíč od domu, čímž vysvětluje se dokonale ono nadšení, s jakým vzpomínáme na ni doposud, a tak bylo nám snadno nejen vraceti se pozdě večer z whisky-ových orgií, nýbrž také za časného jednoho rána červencového ztratiti se z Andrew-Cottage, aniž porušil se sladký nějaký sen staré báby...

Jeli jsme drahou z blízké stanice Carrickfergus-Jonction po břehu Belfast Loughu, který dřímal ještě v ranních, průhledných mlžinách, do Larne. Odtamtud povozem k severním břehům Irským . . .

Chladný, čerstvý vzduch proudil z vrcholu Divise a mísil se s pronikavým zápachem zahnědlé mořské trávy a slanou vůní mořských vod.

které slabě šplýchaly o mělkou kamenitou pláži. Jediná loď, nějaká barka rybářská, táhla se po hladině, rýsujíc do ní dlouhý trojúhelník kýlových vod. Všude ještě ticho . . . Záliv Belfastský nic už neví o všech těch bojích, které oň se vedly a šedivá, polozbořená tvrz Jeana de Courcy v Carrickfergusu zhlíží se v jeho rovině tak jako ve stříbrném zrcadle. Vidí tam ovšem jen silnou, zahnědlou věž, mohutnou kdysi, teď ne. Není památky po té krvi, kterou vylili sem Angličané, Škoti a Irčané, když o Belfast-Lough se prali a jenom náhrobky rodiny Chichestrů v kostele svatého Mikuláše a tlusté knihy historiků vypravují mlčky . . . Jeden z Chichestrů byl r. 1597 učiněn o hlavu kratším, — nevím z jaké příčiny — na rozkaz Jamesa Mac Sorleye Mac Donnella, syna škotského dobrodruha, který ještě níženji čtenáře obtěžovati se opováží. Když pak po létech Mac Donnell se stal prvním hrabětem Antrimským a náhodou přišel do Carrickfergusu a ještě větší náhodou do kostela, zvolal vida postavu Johna Chichestra vytesanou na náhrobku: „Ke všem kozlům, kde pak ten chlap našel svou hlavu? Vždyť se přece pamatuji, že jsme mu ji uťali!“

Už bylo pěkné, světlé ráno, když vlak zastavil v poslední, konečné stanici Larne, u samého moře. Vody North-Channelu byly pořád ještě tichy a slunce, které prorážello nehustý závoj bílých oblaků, obráželo se slabě na východním jejich obzoru tak, že protější škotské břehy v nesmírné dálavě přec ještě pronikaly v ranní páře. Mohutné ty kopce na protějším břehu byly slabě zamodralé a pevných, určitých kontur. Na šíru skupina skalnatých ostrůvků Maidens-Rocks vypíná dva svoje majáky, červenobíle pruhované, jichž skleněné hlavice lesknou se v jasu. Jemný větřík táhne tím krajem přímořským a jen tu a tam rozčeřuje pláň Brown's Baye, malého to zálivu, na jehož jihu leží Larne. Před ním moře břidlicově modré . . .

R. 1641 přišli sem puritáni a zmocnili se kraje způsobem velmi rozhodným, ba radikálním. Katolíky nic netušící povraždili a pokud čas nestačil, shazeli je s pobřežních skal dolů. — Ach! kdyby irská příroda dovedla mluviti neb aspoň šeptati nemnoho! Pak Esmerald-Isle spíše červeným nebo pravdivěji krvavým mohli bychom jmenovati. To, co zkusila irská zem, ani není všecko v knihách.

Z Larne až do Giants Causeway táhne se silnice z valné části při mořském břehu a po té silnici je pravidelné spojení poštovní, omnibusové. Abychom v diligenci, velikém to irském jaunting-caru, v němž cestující sedí na dvou sedadlech na podél vozu zády k sobě obráceni, nalezli příhodného místa, spěcháme honem z nádraží ven a ku poštovní stanici. Je velmi důležito, kam se posadíš na jaunting-caru. Poněvadž jedeme k severu a na břehu východním, dlužno vybrati sedadlo na pravo, s vyhlídkou na moře, v levo sedě neviděl bys než přímořské skály. Tak jako onen Angličan, který ku projížďce kolem jezera Lémanského najal sobě v Genevě malé kupé, v němž sedíš ne ku předu, ale ku straně obrácen; nejen zadní část vozu, ale i postranní, obyčejně pravá, je zakryta. Dosud někdy takové podivné netvory kočárové v Genevě bylo vídati. Angličan zmíněný, neznaje kraj, poručil jeti místo po břehu levém jižním, po břehu severním, přes Lausanne, Vevey, Villeneuve a tak dále; jel a jel, už

přečetl celého Baedeckra, všecky svoje Times a Daily News a pořád nic neviděl. Když se vrátil do Genevy, povídá přece už poněkud netrpělivě: „God damm, kdy pak přece přijde to jezero?“

Jaunting-car vypadá jako houpačka, zejmena když do prostřed, mezi obě sedadla, naloží se všecka možná zavazadla, kufry a kufříky, plaidy, košíky s máslem i vejci, všecko pêle-mêle a nakupeno vysoko nad hlavami cestujících, kteří ovšem musí se rozsednouti po obou stranách stejným počtem a proportionalně ku své tloušťce, aby rovnováha nebyla porušena. Nicméně při každém ostřejším záhybu cesty, a kdykoli některý passažér z některé strany seskočí, máš pocit, jako bys už už padal a všecky kufry jakoby již záda tvoje vyhledaly sobě za základnu. Ale neměj starosti, nestane se to tak snadno, třeba že se ví, jsi-li Čech, že záda máš důkladná a že mnoho na ně naložiti se může. Za to ty beztoho ještě poděkuješ, — tím více, čím jsi starší. — Jaunting-car ovšem není krytý. — V Irsku není krytých vozů, tak jakoby tam jakživo ani nepršelo. V nejhorším případě přetáhnou chatrnou kůži přes nohy, o ostatek musí každý se postarati sám. Však beztoho žádný Irčan necestuje bez nepromokavého pláště a bez deštníku.

Svému spěchu vděk, našli jsme výhodné místo nahoře na kozlíku, vedle kočího, konduktéra a zavazadel poštovních. Za námi teprvé trousili se ostatní turisté, vesměs Angličané a Irčané, a tuším také dva Amerikáni. Car hotovil se k odjezdu.

„A moment, if you please!“ — a z nádraží hrnula se dlouhá postava ve tmavomodrém, šosatém kabátě, vlekoucí velký kožený vak, naplněný snad samými dukáty, jak těžkým se býti zdál, a dlouhou hůl s velkým kovaným bodcem. Ba zdálo se, že i kapsy dlouhého kaftanu plny jsou zlatých peněz. Snad tento pán vracel se domů z Californie. Všecek upachtěn rozhlíží se po jaunting-caru hledaje mista. My ostatní, už dychtivi jsouce odjezdu, netrpělivě ohlížíme se. Při tom ještě pozoruji, že ke koženému vaku přivázáno jest kladivo a dláto jakési.

„Ach! zedník nějaký,“ usuzuji a zase se obracím nenalézaje tento objekt hodným další pozornosti. V tom zarachotí cosi na stupátku a padá dolů. Když domnělý zedník neobratně na sedadlo lezl, právě za mnou po levé straně caru, provázek jeho vaku popustil a obsah jeho vyletěl tak jako holubice dlouho ve kleci vězněná. Však nebyly to dukáty, co spadlo, nýbrž samé kamení; štěrk, jak se zdálo.

„Zum Donnerwetter!“ provázel domnělý zedník nebo zlatokop výlet svého majetku prozrazuje takto mimoděk svoji řeč obcovací a chvatně sbíral kamení. Konduktér pozoruje vzrůstající netrpělivosť cestujících, spojenou teď poněkud se zvědavostí, jal se pomahati při sbírání a házel do vaku kde jaký kámen na silnici spatřil. Zlatokop neboli zedník zdál se však činiti přesný rozdíl mezi štěrkem Larnským a hroudami snad zlatonosnými, neboť vhozené tam cizí rukou kameny zase zuřivě vyhazoval ven.

„This on is fulish!“ bručel si kočí do vousů.

A jaunting-car vyjel do letního rána.

Pořád, až do Cushendallu, silnice je u samého moře a chvílemi, tam kde se níží, zdá se, že příboj přežene se i přes kola jaunting-

caru . . . A rozvíjí se teď přímořská scenerie, svérázná a půvabná, a teď, v klidném ranním čase, kdy Irish Sea ještě je v polosnění, také mírná a pokojná. Jindy St. George-Channel i tato jeho severní část neustále se bouří. Bohatstvím barev kolem do kola až zrak přechází: moře mění svoje odstíny čím slunce výše stoupá a pobřežní falaisy, vysoké strmé skály, které zdají se kouzlem nějakým působiti na onoho zedníka vedle sedícího, mihotají se v rozmanitých odstínech. Dole, na úpatí leskne se křídový obsah těch skal bíle, nad tím vrstva pískovce červeného, tlačená posléze černým čedičem; místy barvy ty jsou promíchány v podivuhodnou strakatinu.

Hned za městečkem Larne falaisy tak se naší silnici postavily v cestu, že bylo třeba proraziti je pittoreskním tunelem, Blackcare-Tunnel. Pod skalami, na plážích, tu a tam větší nebo menší skvrny žlutého písku neb jinde zase oblázky omývané příbojem ze šediva do běla. V daleku skály šedivé i temnohnědé. Místy mezi skalisky, tam kde břehy se rozšiřují a níží, mořská tráva v nesčetných odstínech barvy od zelenava do hněda, o něco výše v údolí ta barva zelených pažitů, která celému ostrovu dala jméno . . . pak lány vřesu a tmavá bramboříště, jimiž prokukují osamělé chaloupky, obklopené do kola kolem krásnými, bujnými fuchsiemi, jichž celé houštiny kvetou pestrými, pronikavými barvami. Nikde na světě není tolik krásných fuchsií jako v Irsku! . . . Při břehu zase chaloupky strážců přímořských s roztaženými semafory, obílené a jasně vystupující, s dveřmi a okenicemi natřenými jasnou nějakou barvou od běla se odrážející. Kraj usmívavý a prý také bohatý proti ostatním těm chudým končinám irským. Tak bohatý, že často sedláček tohoto pobřeží dá své dceři věna až 200 liber. Pro Irčana bohatství snad báječné . . .

Nebe nad tím modravé, zahalené jemným závojem šedobílým, který jen na jihozápadě houstne a černá. Bude asi pršet, jako v Irsku skoro co den.

Při cestě není smutno. Každou chvíli nějaká rybářská chatka, i vesnička větší nebo menší. Mezi cestujícími rozpřádá se hovor a kůra ledová, která pokrývá z počátku každou novou společnost turistů, taje. Stoupá-li car do vrchu, muž, zdánlivě zlatokopec, seskočí se sedadla, obratněji než dříve vyskakoval, začne ohmatávat skály, někdy klepne do toho kladívkem, uštípne kousek nebo sebere se země. To přece zedníci obyčejně nedělají! . . .

V Glenarmu, malém to přístavu, jehož pláže je asi Fécampem, malými mořskými lázněmi bohatých kupců Belfastských, je druhý zámek antrimský, však ještě zachovalý a skrývající se v hustém, zeleném parku, tak že sotva vidíme gothické jeho oblouky, jež nevypadají tak hrozivě jako o něco dále na mysu Parron-Point moderní zámek markýze of Londonderry, Parron-Tower se svými zubatými zděmi a střílnami, z nichž se však nestřílelo aniž střílí. — Pak zahýbáme na východ kolem Červeného Zálivu, Red Bay, kde malebnost cesty zvyšuje malý skalní tunel zvaný „krvavý most“ a proražený rukou lidskou. Slove krvavý proto, že v těchto místech tekla krev, která, jak vidíme, tekla velmi často v Irsku vůbec a v tomto článku zejména. Prý kdysi katolický jeden

vůdce maje dovésti protestantské zajatce kamsi do pevnosti a nechtěje s nimi dlouho se tahati, všecky je tady dal porubati. V tichém zálivu kolébají se bárky rybářské a na písčité pláži šumí odměřeně a volným taktem mořské vlny, omývajíce spuchřelé kýly malých loděk, vytažených na sucho. Je tam jasno a už dávno po boji.

Nic nikomu nevyčítejme. Úlohu krutých vůdců katolických jinde zase páni protestantští přejímali a tak se to všecko vyrovná.

Ale krev, zdá se, zanechala tady svoje stopy po skalách a jinde, ba i vody jakoby byly ještě červeny. Zatím jsou to jen červené skály pískovcové, které táhnou se daleko do moře, a země prosycená železem ... Cestou druhý „krvavý most“, tento bez historických upomínek, ba ani legenda se k němu neváže žádná.

Cushendall, městečko přívětivé nejen pro houštiny fuchsií, mezi nimiž leží, ale také svou polohou, stalo se pamětihodným pro toto vypravování ne snad k vůli obědu, jejž na poštovní stanici jsme pojedli, bídný dost, nýbrž spíše k vůli roušce, která spadla s tajemného doposud zedníka nebo snad kalifornského zlatokopa. Rozhovor zavedený hned při druhém jídle hubeného menu, ham and eggs, vynesl na jevo, že muž ten, pán už poněkud obstarožný, je německý professor mineralogie na jakési hornické akademii, pan Weckerlein.

„Připravuji spis o formacích čedičových,“ omlouval svoji přítomnosť v Irsku, „a třeba že jsem již přede dvěma léty tyto kraje navštívil, zbývají mi přece ještě mnohé věci, jež musím prozkoumati . . .“

O něco na jih od Cushendallu vypíná se červený vrch Lurigethan, se zbytky starého cahhelu, prý kdysi sídla krále Fingala, otce Ossianova. Nedaleko odtud, v romantickém údolí říčky Glenariffu, sevřené skalinami a poskakující v pěkných kaskadách dolů k moři, v houštinách neproniknutelných, bujných, protože chráněných před větry severními, je prý také hrob irského toho barda, Homéra celtického, a třicet čtyři kameny, rozestavené do kruhu, označují domnělé to místo. Jsme tedy u kolébky nesnází podobných našemu nešťastnému Rukopisu, neboť jazykové utrhační tvrdili, že Macpherson, vydavatel zpěvů Ossianových, podobnou hrál při tom úlohu jako Hanka paměti blahé pro jedny, neblahé pro druhé. Tehda však jazykové opravdu utrhali — Macphersonovi česť a sobě ostudu. Ossian ještě jiných bojů stal se předmětem a málem by se byl Irčanům ztratil a přeběhl naproti do Škotska. Na štěstí kommentatoři, jichž řemeslo tenkráte přece k něčemu bylo, a filologové ukázali tak jasně, že Fingal a Temora, dvě hlavní básničky Ossianovy, vztahují se na zelený Erin, že prosím čtenáře, aby o tom nepochyboval. Irčany valně bychom sobě poštvali na krk, kdybychom Ossiana za Škota chtěli pokládati, právě tak jako ho nesmíme urvati katolické církvi, třeba že Ossian zemřel dvě stě let před svatým Patrickem, který do Irska zavedl svatou tu víru.

Od Cushendallu až do Ballycastlu je plno všelikých romantických zákoutí, je to Glynns of Antrim, kraj plný údolí hlubokých, prorvaných ve skalách čedičových, jež táhnou se až k moři tvoříce rozmanité jeskyně, staré to svatyně a snad také obydlí irských pohanů . . .

8

Jaunting-car ještě do večera dorazí do Giants Causeway, ale nevím, dorazíme-li my s ním. Po Cushendallském lunchi západní a jižní mraky kupily se víc a víc, a když pak kolem třetí hodiny vyjížděli jsme přes Glendun-Viaduct na vysočinu zkracujíce si tak velký oblouk staré cesty, začalo poprchávati.

Pobřeží ztratili jsme s očí. Kraj z pittoreskního na chvilku stal se v údolí Glendunu romantickým, zejména tam, kde po úbočí severním říčky Glendunu cesta začíná stoupati do výše 650 stop. Za námi teď, když jsme se dostali nahoru, skvostná vyhlídka na irské moře a protější břehy Škotska v mlžinách. Vlhký vzduch, přes to že mžilo, byl ještě průhledný, tak že pronikaly jím i bílé hřebínky vln a moře vypadalo jako nesmírná mramorová deska tmavězelená. V údolí pak zeleno jasné, dole louky poseté velikými, rozkvetlými pampeliškami, po úbočích pastviska a jen výše už jenom vřes.

... Za to před námi smutný, smutný kraj. Rovná, vysoká pláň a samé rašeliniště s nějakými bílými květy, jež na nich rostou tu a tam, kolem do kola mírné kopce, holé docela a také smutné, beze známek života; v levo Gruig Top, Agangarrive Hill, Crockaneel, Carneighaneigh, v pravo Carnanmore. Nikde človíčka, aniž dobytka se pasoucího, který přec bývá jedinou poesií vysokých a prázdných krajů. Jen jediné jezírečko Loughaveema, s vodami černými a lesklými, nehybnými a smutnými také. Okolí tedy fadní pro turistu zvyklého na krajinářské paštiky švýcarské, fadní asi tak jako tak zvané děvče jednoslabičné, které na blbé žvanění salonních lvů chudáček neví co by odpovědělo než „Ano“ neb „Ne“. Však přes to skrývá se v něm — v onom okolí nebo v děvčeti, vyber sobě, čtenáři dobrý, po libosti — mnoho sladkosti nepověděné a široké, tajemné mlčení, klid a zdánlivé prázdno jímá někdy víc než lomoz a štěbetání. Mlčí-li velký, širý kraj, uchvátí tě rázem; — mlčí-li děvče, uchvátí tě snáze nežli štěbetalka nějaká, neb myslíš bláhový, že bude i po svatbě mlčeti.

Nad krajinou, když i moře ztratili jsme z dohledu, visí teď obloha těžká a olověná, truchlivá, jak v Irsku bývá nejčastěji. Žijí tam pořád v naději, že ukáže se jim slunce nebo měsíc z houštin mraků a ukáže-li se konečně, neradují se z toho, nýbrž říkají truchlivě: „Ach, to nebude trvat dlouho!“

Prosím čtoucího, aby ze smutku tuto nahromaděného se nerozplakal, bude nám bohdá brzo veseleji.

Zatím deštík houstne a oblékáme nepromokavé pláště a roztahujeme deštníky; přes rozsáhlou rovinu věje chladný vítr.

Neprší-li v Irsku některý den, tož mží alespoň hodinu nebo dvě; mží hustě a jemně, a zejména na břehu západním, kde depresse americké mají z první ruky, počasí je pořád proměnlivo. Proto žádný Irčan necestuje bez pláště zvaného mackintosh, příslušného plaidu nebo přikrývky a deštníku. Našich asi šestnáct rozepjatých střech dodávalo jaunting-caru zvláštního rázu. Kdyby v Irsku pořád nepršelo, byl by to pro turisty jeden z nejpůvabnějších krajů, ale často celé dny sedíš v hôtelu a čekáš, kdy protrhají se konečně ty nekonečné, husté motouzy vody, rozepjaté mezi nebem a zemí jako struny obrovské harfy. Všude voda

všude vlhko ve vzduchu, venku i doma, a pomalu začínáš, tak jako Irčané, zahřívati se grogem nebo whisky odnášeje z Irska na věčnou paměť červený nos.

Společnost na jaunting-caru ztichla podléhajíc obecnému dojmu. Pan professor Weckerlein deštníku neměl a z obou těch sousedních, jiż snoubily se nad jeho hlavou, kapalo mu za krk, neboť klímal. Ostatní už také byli zemdleni od dlouhého sedění v caru pohodlném jenom tenkráte, když je pěkně a na nedlouhé vzdálenosti.

Konečně k šesté hodině opět moře, teď už atlantický oceán... Však hrůzný byl v tom začínajícím pološeru, bičovaný deštěm a zmítaný větrem. Skály škotské, odtud docela blízké — jen 17 mil — byly skoro černy a přímo před námi, uprostřed rozbouřených vln ostrov Rathlin; v pravo mys Fair Head, nejzazší konec Irska směrem severovýchodním, mohutné to skalisko čedičové, kolmo do moře klesající. Zdá se, jakoby pravda bylo, co vypravuje stará báje, že kdysi spolu souvisely obě ty země, Erin a Škotsko, tak podobají se sobě jejich falaisy; a na ostrově Rathlinu, — jmenuje se také Rachlin, Rauchlinds nebo Raghery, — jsou podobné útvary čedičové, jež za krátko v Giants Causeway budou předmětem našeho obdivu. Na Rathlinu mluví jeho obyvatelé — rybáři a pastevci — ještě jenom starou řečí irskou, teď mizící čím dál tím víc. Poněvadž ostrov Irčanům i Škotům pěkně byl na ráně, prali se oň dlouhá léta a kdyby se nám stálé toto hašteření už nehnusilo, doložili bychom to několika krvavými stránkami, na nichž největší effekt dělala by skála, se které kdysi všecky dospělé ženy Rathlinské svrženy byly do moře, — z pouhé ukrutnosti, a kterou ukazují tam dosud.

Déšť proměnil se v lijavec a v tom největším přijíždíme do Ballycastlu, malého městečka, kousek ode břehu. Co dělat? Jetí v tom lijavci dál a získati noc, ale neviděti nic, anebo čekati tady do zítřka?

Hôtelier, u jehož hôtelu, pravdivěji krčmy, jsme se zastavili, živě onoho lva řvoucího v bibli připomínal. Přemlouval horlivě, abychom zůstali, že nemožno dojeti, že právě tu nejzajímavější partii v tom dešti bychom neviděli a snad ještě nějaký důvod uvedl. Nebyli bychom se rozpakovali dlouho, kdyby jeho hôtel Antrin-Arms byl býval lákavější; ale vypadal jako netěžká ženština po ránu. — Bylo nezbytí a už jsem se v pokojíku, v němž byly tři postele, uveleboval, když v tom, kde se vzaly tu se vzaly, přijdou dvě ladies s hostinským a s prosbou, abych pokoj jim přenechal. Kam čert nemůže, femininum nastrčí: tuto hned dvě. Za moji galantnosť, ochotu a obětavosť strčili mne do podkrovní díry, černé a tmavé, která sama v pásmu rozpomínek irských, celkem líbezných, zanechala díru ještě větší. Polorozbitým oknem, které vyhlíželo přímo na sousední střechu, teklo do světnice proudem, noční větry jakoby sem byly přišly na soirée dansante a také kočky i kocouři měli několika otvory volný vstup. O zvířatech menšího objemu ani nemluvě.

V Ballycastlu bylo večer mrtvo. Hôtel stál na rohu hlavní a jediné ulice a jakéhosi náměstí, na které v těchto končinách ulice se rozšiřovala. Snad zde byl nedávno výroční trh, neboť uprostřed stál kolotoč, však zamlklý a nehybný. S hůry pořád se lilo a večerní stíny mísily se melancholicky v tu potopu. Na ulici ani živé duše...

Zacházím do drawing-roomu čekaje, až připraví v jídelně večeři. Pan professor Weckerlein seděl nad velikou mapou Antrimského hrabství, severovýchodní to části Irska, poznamenávaje tam všeliké kliky háky. Pochopíš, milý čtenáři, zoufanlivý můj stav dlouhé chvíle, když vypovím, že jsem se s tímto professorem dal do řeči: bylať to vlastně houba namočená v geologii. Jen trochu stlačiti bylo třeba a už to z ní teklo.

Přisedl jsem bez okolků vyptávaje se, co pan professor hledá.

Professor pohleděl na mne pohledem trochu pohrdlivým, ale přece dobráckým, jakoby říci chtěl: „Chudáku, snad mi nechceš radit?“ — „Srovnávám jen výsledky této své druhé cesty po Irsku,“ pravil, „s touto mapou, jak vidíte, geologickou. Dojista jste si všimnul — a věc je celou cestu z Larne do Cushendallu i později tak nápadná, že snad ani žádnému kočímu, který tudy jede, nemůže ujíti, že čedič vyskýtá se tady nad vrstvami křídovými, rovnoměrně sic, ale v různých odděleních, jež petrograficky od sebe se různí a zřetelně charakterickými mezitvary od sebe jsou odloučena. Skoro veškeren povrch hrabství je takto sestrojen a jenom severovýchodní cíp, jejž právě jsme přeřízli, toho nemá. Zde vystupuje břidlice, Old Red, ba i kus uhlové pánve, z níž kdysi také uhlí dobývali. R. 1763,“ zabíhal učenec do historie, „jakýsi Hugues Boyd dostal od hraběte Antrimského koncessi na věčné časy na dobývání uhlí a horníci nalezli pak štoly již prokopané a pěkně sařízené, ba v nich i nářadí hornické, lampy atp. Připisují tu starou práci Dánům. Ten Hugues Boyd vystavěl zde ještě mnoho věcí, jako sklárny, koželužny, tavírny a zejména pivovarem se proslavil, založil také město Ballycastle s nákladným nábřežím a ve městě čtyři kostely, katolický, presbyterianský a episkopalní, v němž sám je pochován. Po něm průmysl kraje klesl a zbylo jen uhlí, jehož dobývání však živoří. — Kdyby bylo trochu pěkněji, mohli bychom učiniti procházku ku starému opatství Bon-a-Margy, abychom shlédli věci z blízka. Ostatek v Bon-a-Margy je také hrobka Mac-Donnelů Antrimských a na rakvi jednoho z nich, Mac-Randala zajímavý nápis:

At all times some calamity
Befalls the Irish once every seventh year
But now that the Marquis is departed
It will happen every year.*)

tuším však v jazyku irském původně. Jeho historie —“

„— Je také zajímava, je-li pravda? Ach, znám ty zajímavé, ale celkem hrozně nudné historie knížat, hrabat, markýzů a baronů. Večeře bude snad zajímavější . . .“

„Ano, ano, ale čedič v hrabství Antrimském —“

„Nelze jísti, pane professore a vy máte dojista také hlad.“

Čímž první přednáška skončena. —

Antrim znamená v řeči irské asi tolik co „Kraj jeskyň“ a celá severovýchodní část tohoto hrabství není než ohromná skála, dílem vá-

*) Od jakživa nějaká bída
stihala Irsko co sedmý rok,
ale teď, co náš markýz nám umřel,
bude je stíhati rok co rok.

penná, dílem větším čedičová a rozprýskaná a rozvrtaná. Jen málo půdy pokrývá holé kamení, právě dost, že vystačí ku výživě obyvatelů ve vnitrozemí. Sem totiž bohaté sedláčky z břehů východních nepočítáme.

Ještě do nedávna nebylo zde cesty ku Giants Causeway, a našel-li se, kdo tudy jel, těžce to odpykal. Stávalo se na mnohých místech, že koně z povozu museli býti odpřáhnuti, panstvo slezlo a vůz vytáhli sedláci. Jak, nechtěj slyšeti nikdo.

Je sychravé, zasmušilé ráno, po noci bezesné, protrávené v podkrovní díře, ve společnosti několika druhů zvířat, větru, ba i deště, — to vše ženským k vůli. Netrpělivě čekáme, až kočí s pomocí chudáka slepého podomka upraví vůz, a posléze asi v půl desáté odjíždíme z Ballycastlu. Jedeme též pořád na pěkné silnici, vysoko nad mořem, které před námi na sever do nesmírna se prostírá. Déšť přestal, arci jen na okamžik. Nízké mraky, hadrovitě roztrhané, a červenavé, rychle plíží se, jedny nade druhými, zmítány jsouce neurčitými směry, po nebesku. Moře se zdouvá a loď plachetní, daleko na obzoru, hned vznáší se vysoko nad vzedmutou vlnou, hned zase klesá hluboko do propasti, jež pod ní se rozevírá, mizíc skoro docela našim zrakům. Pocit blahé bezpečnosti jímá sobecké srdce pozorovatelovo, který jižjiž si představuje, jak by mu tam na té lodi úzko bylo.

V levo opět landy nesmírné, na úpatí Knocklaydu, tu a tam prorvané kouskem zelené, vzdělané půdy. Mezi pobřežními skalinami, v hlubokých roklinách a stísněny na obou stranách tlačí se malé chatky rybářské, ta věčná staffáž pobřežních krajů, a vzdorují vlnám zdánlivě víc než křídové skály, — nahoře na skalách pak zmírají ssutiny starých hradů, starých, dávno vymřelých rodů irských, dívajíce se melancholicky, jak příboj víc a více podrývá jim základy. Však nedočká se z nás nikdo, až podryje je docela.

Pojednou car zastavil a kočí mlčky ukazoval v pravo, k moři. Tam, hned skoro před námi, ležel ukrutný balvan čedičový, či ostrov nebo skála, a propasť mezi ní a skalním břehem, široká 20 m. a hluboká 30 m. přetažena byla uzounkým můstkem ze dvou provazců, přes něž na příč jsou plaňky, a z provazce jednoho jako zábradlí, houpajícím se pod chodcem jako rozezvučená struna basová. Je to Carrick-a-Rede, „skála v cestě“, v cestě totiž lososům táhnoucím podél břehů, jakási jejich přirozená pasť, tak že je zde chytají u velikém množství. Můstek zmíněný klade se zde také jen v čas lovu, od března do října. Turisté, kteří si chtí odbýt rigorosum z odhodlanosti, obyčejně tady slezou a po mostě učiní procházku sem i tam. Stačí už pozorovat ženy a děti rybářů, jak přes lavičku utíkají a člověk nervů silných i jako ony provazce mostové, dostane z toho závrať.

Po jízdě tříhodinné, asi o půl jedné s poledne, dojíždíme konečně do velkého Causeway-hôtelu . . .

Je-li láska chorobou?

Stať z vědecké belletrie. Podává Duchoslav Panýrek.

L'amour dans ses fureurs sensuels comme dans sa surexcitation mentale, est un paroxysme morbide. Il ne laisse après lui que lassitude, énervement, amertume.
Paul Margueritte.

Začnu Balzakem, který napsal ve dvacátých a třicátých létech tohoto století svou famosní „Fysiologii manželství."*)

„Jaké spousty různých spisů člověk za svého života pročte! Píše se o tom, kterak konservovati potraviny, kterak zabrániti, aby kamna nekouřila, kterak vázati kravaty atd. — myriady knih pohltíme, a přece každý nenosí kravatu a netopí . . . ale každý se žení."

Tak praví pan Henri de Balzac.

A nepředpojatý pozorovatel našich posledních dob nucen je korrigovati Balzacovo tvrzení takto:

Ne každý se žení, ale každý miluje.

Proto především třeba psáti o lásce, poněvadž thema takové každého zajímá, každého poutá a protože není asi nikoho, kdo by, položiv ruku na srdce, mohl nepokrytě vyznati: „Já nemiloval nikdy, nemiluji a nebudu milovati."

* * *

Někteří spisovatelé, starší i novější, považují lásku za cosi podobného hladu. Týž Balzac to praví: L'amour physique c'est un besoin semblable à la faim . . . Opakují to i proslulí přírodníci moderní s větším nebo menším vědeckým aplombem. Jeť to zkrátka něco normálního. Jako je hlad normální, když organismus postrádá živin. Však nelze popříti, že láska může býti také zjevem chorobným. Jsou psychosy i tělesné neduhy spojené s chorobnou láskou. I některé otravy (atropinem, kokainem, kysličníkem uhelnatým) vzbuzují paroxysmy lásky, kterouž arci nutno nazvati churavou. Že by však také láska lidí zdravých, normalních, prostých každé poruchy tělesné i duševní, tato láska, abych tak řekl fysiologická, mohla nazvána býti paušalně „chorobou", jest novinkou, s kterou se s námi snad i některý čtenář setkal poprve nedávno.

Před některým měsícem zavadil zrak můj o toto heslo, kteréž zdálo se mi hned podivným. Jaký to nonsens, pomyslil jsem si. Ale bylo to v listu vážném, vědeckém, který sice tenkráte ještě dlouho nevycházel, ale řízen byl pařížským professorem a klinikem velmi zvučného jména

---

*) Physiologie du Mariage ou Meditations de philosophie éclectique sur le bonheur et le malheur conjugal Paris 1824—1829.

(Germain Sée). List ten, týdenník, jmenuje se „Moderní lékařství." *) Pan Maurice de Fleury napsal do něho článek: „L'amour et les médecins", ve kterémž posuzuje Laurentovu studii o chorobné lásce; jest v ní arci všelicos ještě nevykrystalisováno, mnohý mdlý obrys, nedostatek methody; ale spis celý zasluhuje, aby byl čten, ačkoli pro vědecké čtenářstvo je thema takové snad příliš pittoreskní.

V knize Laurentově zračí se zřejmá snaha moderního lékaře míchati se do všeho i do lásky, která doposud náležela stavům privilegovaným, románopiscům a dramatickým spisovatelům, jakož i drobnějším lyrikům. Autor nevšímá si hrubých perversí, kteréž pracemi Krafft-Ebinga, Fürbringera, Hammonda (zvláště prvého z uvedených) a j. lékařských spisovatelů dosti přesně byly klassifikovány a náležejí určitě v obor psychopathologie. On omezuje se na lehké skoky nebo pomíjející odchylky, které záhy samy přecházejí, aniž třeba jich léčiti.

Počátek knihy každé zabývá se definicí thematu, i pokouší se také zde autor vysvětliti, co je chorobná láska a jaký jest rozdíl mezi ní a láskou harmonickou. Zde právě viděti zřejmý nedostatek přesnosti. Dle všeho zaběhl pan spisovatel trochu na scestí, a nebylo by nesnadno dle něho nazvati skoro každou lásku neduhem.

Dr. Laurent vyjadřuje se takto:

„Láska skládá se ze dvou živlů: fysiologického, kterýmž je potřeba, a psychologického, kterýmž je cit. Rovnováha obou skladových částí může býti více méně dokonalá a udržuje v lásce harmonii. V lásce platonické je přebytek (hypertrophie, zbytnění) jednoho elementu a úbyt (atrophie) druhého ... To jest již porušením rovnováhy a to jest již chorobná láska."

Potud pan Laurent. Zní to hezky, skoro vědecky. Učenci obyčejně takto definují. Ale zdá se nám, že mnohem lépe naznačil to, co by mohlo nazváno být „chorobnou láskou", Paul Marguerite slovy: „Láska jak ve své prudkosti smyslů, tak i v předrážděnosti mysli jest chorobný záchvat (paroxysm). Zůstavuje po sobě jenom únavu, vysílení, hořkost." Hle, novellista skorem lépe se v té příčině vyjadřuje než lékař. Marguerite vyznačuje v uvedené větě oba extrémy: prudkosť smyslů a předrážděnosť mysli, on uvádí i následky stavu toho s podivuhodnou přesností, stručností a spolehlivostí. Nejspíše mluví ze zkušenosti, kdežto pan Laurent příliš theoretisuje.

Platonický milovník, který vzdychá a milostně kroutí očima jako nějaký španělský olhador z romantických dob, by jistě v Africe byl považován za chorobného, ba snad i v Praze. Milovník normální v Německu neb Norvéžsku bude chorobným ve francouzských poměrech. I doby mají zřejmě jiný ráz. Dnes nemilujeme jako se milovalo v 15. století. Moderní milovník jde „do knih", přesvědčí se o stavu jmění a pak teprvé miluje. Jest to choroba? Nepopíratelný nedostatek aneb atrofie citu každým spůsobem, ale chorobná láska nikoliv.

Za starých dob, kdy lidé byli v počátcích, kdy primitivní prostota

*) La médecine moderne, ročník I., seš. 50; zároveň užito k přítomné práci z francouzské literatury spisu „Amour morbide", par dr. Emil Laurent, Paris 1890.

ovládala každého tvora, byla snad láska přitažlivostí dvou buněk, která měla za účel zachování rodu. Doby nynější jsou jiné. Zcivilisovali jsme se a prvotní pud rozštěpil se na cit a vášeň. Příroda, která nesestárla, chrání rod a pečuje o jeho zachování. Ale člověk již na to nemyslí. Miluje nejsa si vědom účelu lásky. Neuvažuje o tom, neví to prostě. Jsou výjimky, ale 90 procent obyčejných lidí nic neuvažuje, nic nemyslí. Pro tato procenta neexistuje pohlavní výběr, spíše peněžní výběr. A láska velkých měst? Tato jepice, která trvá den a snad jen hodinu, jest ta zjevem chorobným? Jak vidno, nedá se udržeti ani druhá definice: „Vše je pathologické, co nemá jedině za účel zachování rodu.“

* * *

Než upustme již od definic. Nic nám neprospěly. Sledujme dále interessantní knihu. Autor myslí, že každý, kdo „trpí“ chorobnou láskou, je proto dědičně degenerován. Kdyby byl Nordau četl tu knihu, jak byl by autorovi povděčen! Všecko je degenerované, i láska. Byla by to vážná opora pro jmenovaného německého filosofa. Měl by vědeckou autoritu za sebou, mohl by se odvolati na lékaře (Laurent byl lékařem v ústřední nemocnici pro vězně). Laurent tu poprvé ukázal růžky. Je lombrosista.

Zde je nutna malá vsuvka. Především třeba míti na mysli, že je Lombroso žid. Před nemnohými léty obohatil vědu učením, že zločinec je tvor degenerovaný. Nedlouho potom vyšla jeho práce „L'uomo genio“. Také lidé geniální jsou degenerovaní. Zbývají jen lidé docela všední, tuctoví, obyčejní — onen tlum normálních tvorů, ani geniálních ani zločinných. Scházelo ještě vyhlásit i ty za degenerované. Nordau ve své nedávné publikaci „Die Entartung“, připsané Lombrosovi, je náchylen prohlásiti celé člověčenstvo 19. století za degenerované. Aspoň bez mála. Autor je degenerovaný, redaktor i čtenář, vůbec vše. Ukázka, kam vede generalisování, tato vada tak nesmírně rozšířená ve všech oborech.

Jsme degenerovaní čili nic? Byla by pak láska nás všech chorobná. A nejen láska. I každý jiný zjev tělesný a duševní. Zima, horko, hlad, žízeň, rozum, paměť atd. Všecko.

Čtenář už pozoruje, kam, na jaké scestí vedly by nás nauky některých autorů moderních. Pan Laurent připouští, že aspoň někteří lidé milují normálně; pak byl by chorobnou láskou způsob, jímž vedou si v lásce lidé degenerovaní. Mohli bychom ji pak děliti ve dvě formy: mírnou, lehkou, pomíjející, příznivou, vyléčitelnou; a těžkou, stálou, kterou žádné prostředky naší therapie nevyléčí.

Připusťme tuto definici. Třeba určiti, kde končí láska harmonická a kde počíná choroba. Nutno stanoviti hranice. Jsou mlhavé, nespolehlivé, neurčité. Snad nám tu pomůže několik příkladů. Člověk, který je na př. zamilován do sochy, do rukavičky, do trochy vlasů a pod., bez odporu miluje chorobně. Snad i muž, který zbožňuje ženu nehodnou, jež se mu zdá lásky hodnou. Také osoba, jež rozdmychuje v sobě lásku uměle, četbou, drážděním obrazotvornosti. Naproti tomu je však mnoho lidí, kteří milují beze vší zbytečné sentimentálnosti a jsou docela zdrávi, ať se již k lásce jejich cit druží čili nic. Třeba jísti, abychom žili, a ne

žíti, abychom jedli, praví Fleury. Třeba milovati, abychom žili a ne žíti, abychom milovali. Proto stává se láska chorobnou od té chvíle, kdy začíná člověku překážeti v životu společenském, družném, kdy jímá, hltá, absorbuje člověka celého a činí z něho zuřivce v citu nebo ve fysických tužbách, když celou bytosť jeho zaplaví a ovládne. Toto vysvětlení zdá se dosti oprávněným. Postačuje. Jen není-li směr trochu povrchní. Připojme malý obrázek.

Šťastné manželství.

On i ona milují se z celého srdce. Váží si druh druha, ctí se navzájem, každý z obou obdivuje se vlastnostem druhého. Pomáhají si, podporují se. Mají mnoho dětí. Byl mír jejich duše vždy takový? Vždy stejný, neproměnný? Bylo by odvážno tvrditi něco takového. Taková láska, nyní snad plná míru nebeského, plná jasu, zdraví duševního i tělesného, pokojná jako ovečka, začala vždy prudkou bouří, vášní. Jeden je do druhého zblázněn, šíleně zamilován a pod. Před sňatkem i v líbánkách. Pak poznali žárlivosť, úzkosti všeliké neodůvodněné a bezpodstatné a snad i žal lásky. Přijdou slzy. Strasti ženou se jako harcovníci. To je krisis, jako v nemoci. Stonali láskou. I v lékařství známe tento prudký, horečný počátek mnohých vleklých a trvalých chorob. Je to spletité. Kdo otázku tu rozluští?

* * *

Dejme tomu, že bychom věděli, kde počíná láska chorobná, že bychom určitě znali hranice harmonické lásky, je další úkol náš: Jak tříditi chorobnou lásku?

Pokusme se o to.

Dokonalá láska moderní společnosti skládá se ze dvou živlů: citu a fysické potřeby. Uvažme, kdy může býti choroba každá z obou komponentů.

Cit stává se chorobou:

1. Atrofií. Civilisovaný člověk blíží se primitivnímu tvoru přírodnímu.

2. Hypertrofií. Sem patří milenci platoničtí, snílkové, kteří hledí ku hvězdám a považují milenku za světici, jíž dotknouti se bylo by hříchem, svatokrádeží, zločinem.

3. Deviací. Cit přichází tu na scestí, zabloudí, pojí se k osobám nehodným, předmětům neživým, k bytostem nedostižným. To jest ovšem láska chorobná v pravém slova smyslu, jak jí rozumí také jiní lékaři. Zabývají se jí psychiatři. Je to erotomanie, azoophilie, fetišismus.

I druhá stránka, fysická, také se může státi chorobnou:

1. Atrofií. Zde z toho resultuje láska platonická.

2. Hypertrofií. Slepý, planoucí chtíč.

3. Deviací. To jsou odchylky, se kterými setkáváme se v ústavech pro choromyslné. Nevypočítáváme jich. Patří před jiné forum, nežli jsou laikové.

Byly by tu tedy možny dvě hlavní skupiny, které jsou isolované nebo jdou pospolu. V jedněch bují cit (tu trpí mozek), ve druhých fysická stránka (tu trpí mícha).

* * *

Také třeba objasniti ráz i průběh této choroby. Chorobná láska má týž ráz, jako některé zdlouhavé, či, jak říkáme, habituelní otravy.

Představte si na př. morfinistu, alkoholika, náruživého kuřáka a srovnejte ho s mužem, kterého k sobě přivábila a připoutala žena nehodná na př. Jana Gautina v Daudetově knize Sapho.

To je typ chorobné lásky. Jeho fase jsou asi takovéto:

1. Fase prudkého otrávení. Jed se špatně snáší, víno opojuje, morfium způsobuje dávení, tabák zavinil bolesti srdeční ... láska znepokojuje a nahání strach.

2. Fase tolerance — jed se lépe snáší. Víno již nevstupuje do hlavy. Tabák usnadňuje práci. Morfium činí život snesitelným .... Zamilovaný nemůže se již obejíti bez své milenky.

3. Fase vleklých příznaků. Bledosť, nespavosť, nechuť k jídlu, nuda, ponuré černé myšlénky, porušení výživy a seslabení vůle, dráždivosť. Zdvojnásobuje se dávka jedu, abychom dosáhli účinku žádoucího. Prvotní dávky selhaly, neúčinkují již. Jed je lékem otravy, kterou sám spůsobil. Tak i v lásce nastává neshoda; zamilovaní se hašteří; přicházejí výčitky a spory. Ba perou se někdy — a přece je tu více, než kdy jindy, jeden druhému nezbytný. (?)

4. Fase ruptury. Vezměte pijákovi líh a onemocní strašně. Považuje se za tupého a ztraceného. Řeklo by se, že všecek ten starý jed znova se v něm rodí, aby ho znova otrávil. U morfinisty řekli byste: „To je trest za to, že se chtěl vyléčiti.“ Právě tak vede si zamilovaný, přeruší-li náhle svou vášeň. Mučí ho pak více, nežli kdy jindy. Velmi často upadá ve staré vzněty, nic jinak, nežli piják, morfinista, kuřák, kokainista.

A tak dále.

Vezměte si vzor, šablonu, brdo — a můžete pokračovati.

* * *

Ale dosti již těch cetek blýskavých. Zazářily ve vědeckém kruhu. Co je na nich vědeckého? Zhola nic. Skoro žádné faktum. Domněnky, názory, otázky, myšlénky, které snad neodpovídají skutečnosti. Skorem samé hračky, jakási belletrie, která má nádech vědy, masku vážné pravdy, za níž snivě usmívá se líc fantatsie ...

Ale upoutá to a baví, zvláště při samých pouhých paragrafech a zákonech nezměnitelné skutečnosti.

Vědecká studie chorobné lásky nedá se odbýti tak feuilletonisticky, jako to činí Laurent nebo Fleury. Třeba býti vyškoleným filosofem a dobrým lékařem. Nutno postupovati methodicky souvisle, krok za krokem. Kdo dospěje tu k cíli, bude učenec vážný, úctyhodný, který nežil jen v knihách, ale mezi lidmi.

Je jisto, že ani lékař není obrněn proti této chorobě. Stávajíť se i Hippokratovci nezřídka jejími obětmi.

Z Národního divadla.

Bankrot. Činohra o čtyřech jednáních. Napsal Bjoernstjerne Bjoernson. Přeložil Jiří Bittner.

Málo jest zjevů literárních tak typicky význačných pro zemi svou jako Bjoernstjerne Bjoernson. Přednosti jeho i vady jsou tak ryze norské, že máte dojem, jako by v jiné půdě nebyl mohl ani povstati a se rozvinouti.

Ibsen jest kosmopolita. Mohutný, hluboký duch jeho stojí svobodně a sám v čele moderního proudu intellektuálního, nepoután k žádné vlasti, k žádné společnosti, k žádné straně: Velká, ojedinělá osobnosť, kol níž rozvírají se na všechny strany daleké, nedozírné rozhledy, někdy i temné, příšerné propasti, k nimž my, jeho vrstevníci, nemáme posud ani odvahy obrátiti zraky. — Nejsilnější jest člověk, jenž stojí sám! — volá k nám ústy svých hrdin.

Ne tak literární soudruh jeho Bjoernson.

Zde máme pravý opak pochmurné, uzavřené bytosti básníka „Nory“ a „Příšer“.

Bjoernson, když vyšinul se nejvýš, když duch jeho rozepjal nejsměleji své perutě, neodtrhl se nikdy od domácí půdy, nevystoupil ze středu svého lidu, v němž kotví každou žilkou svého srdce, každým hnutím své myšlénky. Jakás harmonie, svěžesť, vřelosť a energie vane z jeho osoby. Všechny jasné, světlé stránky v charakteru krajiny a lidu vycítíte z jeho děl: Přímosť, smělosť, upřímnosť, naivní otevřenosť, citlivosť, veselosť; světlé, svěží barvy, jas, slunná údolí, otvírající se do jasných rozhledů, smělé, hrdé tesy skalní, bujné ručeje horské, zelené lučiny. — Rozumí lidu svému, cítí, myslí s ním a lid rozumí opět jemu. Nikdy nemusil štván a nepochopen opustiti zemi jako Ibsen, ani když myšlénkami svými dotkl se kruhů konservativních a orthodoxních, jež v zemích skandinávských jsou popudlivější a nesnášenlivější než jinde, neboť měl za sebou vždy svůj lid a jeho lásku. Malá črta z intimního života charakterisuje nejlépe tento úzký a vřelý svazek: Když r. 1880 v německých novinách objevila se zpráva, že Bjoernson unaven zápasy s panujícími kruhy, chce usaditi se v Německu, vyjádřil se tento v psaní k Jiřímu Brandesovi: „V Norsku chci bydleti, v Norsku výprasky rozdávati a dostávati, v Norsku zpívati a zemříti.“ * Práce, jimiž Bjoernson zahájil činnosť svou literární, nesly zřetelně ráz národní a dosvědčovaly původ básníkův ze středu lidu. Nejprve psal kratší básně a písně, z nichž mnohé zpívány lidem jako písně národní. Zvolna obracel se na pole vesnické novelly, v níž cítil vždy zřetelněji své pravé povolání. Několik drobnějších prací předcházelo, než vydal své dvě větší novelly: „Synnoeve Solbakken“ a „Arne“. Úspěch byl skvělý; originelnosť a básnická vřelosť a svěžesť látky i provedení překvapovaly a

* Podrobnosti životopisné čerpány z článku J. Brandesa.

uchvacovaly. Sloh jest úsečný, plastický, cit měkký, líčení života citového hluboké a jemné, pozorovací talent bystrý, a každý z těch idylických obrázkův ovinut skvostným rámcem přírodním. I v tom Bjoernson tvoří protivu k Ibsenovi. Kdežto Ibsen v dílech svých nevěnuje pozornosti líčením přírodním, vystupuje u Bjoernsona příroda norská se všemi svými krásami. Nalezáte tu svěží, veselá údolí, oživená pěnícími se vlnami horských říček, temné, příšerné jeskyně, ukryté mezi smělými skalisky, táhlá, rozlehlá vřesoviště, ovanutá zádumčivou náladou, svěžesť a bujnosť horské ručeje, monotoní, melancholické oddychování moře, snivý klid věčného sněhu i kouzlo severní záře.

Ještě posud rozkošné ty obrázky venkovské zachovaly vzdor romantickému nádechu neporušenou svěžesť a poutavosť. Jsou tu barvy a tony, jež upomínají nás neobyčejně živě na vesnické povídky našeho Hálka. Bjoernson jako Hálek vystupuje tu sice jako velkolepý umělecký a básnický talent, bohatě nadaný všemi přednostmi básnickými, ale jako náš básník není též on ještě žádný zralý, vyspělý duch, se širokým, otevřeným názorem životním; nestojí nad svými postavami, nepřevyšuje je svým názorem životním, nýbrž stojí mezi nimi; pohlíží na život jejich názorem naivním, úzkým, primitivním, jejich myslí dětinskou, obmezenou. Život jeho nebyl posud takový, aby byl mohl probuditi a k uvědomění přivésti jeho ducha.

Bjoernson jest syn faráře. Narodil se 8. prosince r. 1832 v údolí Dovrefjaeldském v Kvikne. Mládí ztrávil na venkově v středu rozkošné přírody a zajímavého života lidu. Když přišel do školy, oddal se s vášní čtení spisů básnických, historických bájí, románů. Později odebral se za účelem universitních studií do Kristianie, kdež hlavně divadlo upoutalo jeho pozornosť. Nyní obíral se též pilně literaturou dánskou. Však ani pobyt na universitě, ani styky s dánskými spisovateli nemohly rozšířiti obzor jeho duchovní a dodati duchu jeho potřebné potravy, aby mohl růsti a se rozvinouti.

Veškeren život duchovní a literární v zemích skandinávských byl sevřen tehdy a obmezen těsnými pouty orthodoxie, v nichž zvolna hynul a zmíral. Všechna spojení s kulturním proudem evropským byla přerušena; moderní, živé myšlénky a problémy filosofické, sociální a literární neznámy. Velkolepé myšlénky Feuerbachovy o otázkách náboženských, otvírající novou epochu rozumu a pravdy, odsuzovány buď šosáckým nepochopením neb zatracovány bigotním mysticismem. Proti Millovi, Spencerovi, proti myšlénkám sociální a politické svobody a požadavkům positivní filosofie, vztýčena neproniknutelná hradba jakéhos abstraktního idealismu, jenž liboval si v řešení problemů theologických a orthodoxních, ale úzkostlivě se vyhýbal všem otázkám a problémům lidským. Literatura pod vlivem všech těch poměrů přijala na se jakés fantasticko-mystické zabarvení, ohraničila se bigotními, orthodoxními názory a postavila se nepřátelsky proti modernímu životu a všem humanitním hnutím pokroku.

Že literatura zbavena takto všech svěžích proudů života a myšlének, jež by jí přiváděly potravu a sílu, vadla a hynula, jest přirozeno. I nadání jednotlivých básníků hynulo; někteří odmlčeli se v nejlepším rozkvětu let, jiní zůstali od první práce své až do poslední na témže stupni,

aniž by byl býval patrný nějaký pokrok a vývoj. Nadání nabylo časem jakéhos embonpointu, jak Brandes duchaplně podotkl, neb opět ideál stával se stále hubenější. Úzká stezka poesie záhy opouštěna a volena buď široká cesta šosáctví, neb pěšinka do kostela. Spisovatelé obraceli se stále k mrtvým látkám a myšlénkám a tyto zabarvovaly mysticismem a bigoterií. Zralý, vyvinutý názor životní a jasné, zkušeností a reflexí probuzené uvědomění doby a jejích požadavků neozvaly se nikde.

Ani tak silný a bohatě nadaný duch jako Bjoernson neubránil se vlivu těchto smutných poměrů. Práce jeho po stránce formální dostoupily sice vynikajícího stanoviska, ale obsah, vnitřní podstata, stávaly se stále chudší a prázdnější. Scházely myšlénky, živé, moderní myšlénky, jimiž by duch byl rostl, sílil a se rozvinoval, scházel styk s intellektuálním proudem evropským, jenž by byl rozšířil a upevnil názor životní, scházelo spojení se skutečným životem moderním, jež by bylo poskytovalo nové, živé látky. Práce novellistické i dramatické stávaly se vždy slabší. Zdálo se již, že i tento duch zahyne v tísnících poměrech, nedostatkem světla a vzduchu, v duchovním šeru a chladu.

Jak naivní a primitivní byl tehdy Bjoernsonův názor životní a jak úzce sevřen byl pouty orthodoxie, charakterisuje nejlépe malá ukázka: Když r. 1870 Německo zvítězilo nad Francií, Bjoernson, místo aby byl hledal vysvětlení k tomu faktu ve stavu vojenství, v znalosti a zkušenosti vůdců, v státních poměrech obou zemí atd., připisoval vítězství Němců okolnosti, že vojíni němečtí měli z dob Lutherových několik „silných“ žalmů, jež zpívali stojíce před nepřítelem. Později vybavil se ovšem z pout orthodoxie, ale nikdy nepoštěstilo se mu již vyhladiti úplně onen prvotní theologický rys ze své povahy, aby mohl pohlížeti na věci filosoficky a přirozeným zrakem pozorovatele. Když časem ztratil víru v bojovnou moc Lutherových žalmů, připisoval porážku Francouzů — nemravnému životů francouzských vůdců.

Tu v oné době tak beznadějné pro kulturní vývoj zemí skandinávských, vystoupil náhle muž, jenž sám, silou svého genia provedl gigantickou práci obrození, vzkříšení života duchovního. Strhal hradby předsudků orthodoxie a šosáctva, že svěží vzduch evropské kultury zavál volně a čile celou zemí, otevřel cestu moderním pramenům intellektuálním, by zavlažovaly vyprahlou půdu, a směle, neohroženě kráčel pak krajem rozsévaje nové myšlénky, nové problémy, nový život. Ostrou, pronikavou kritikou odhaloval všechny poměry, bičoval všechny vady.

Nové myšlénky o všech otázkách života, na něž neodvažováno se hleděti posud jinak než kalným sklem předsudků společenských a orthodoxních, podrobeny úsudku jasného rozumu: Svoboda politická, sociální, náboženská, reformy společenské, poměry manželské, pohlavní, vše budilo se k uvědomění a hlásilo se k slovu.

Toto vystoupení Jiřího Brandesa v Dánsku znamená převrat v skandinávských poměrech literárních, tvoří rozhraní mezi dvěma periodami. Co bylo až do té chvíle časové, uznávané, obdivované, pozbylo náhle barvy, zajímavosti, života. Vedle živých, nových myšlének, jež Brandes hlásal, vedle bujných, svěžích květů moderní kultury, jež rozséval kol

sebe, vypadaly výtvory starší, až posud obdivované generace literární jako sušené, vybledlé květiny.

Že život muže, jenž zemi své prokázal služby tak velkolepé, byl a jest jen krutý, zoufalý zápas, netřeba snad podotýkati; jest to tak přirozené! Však velkému dílu jeho nemohla uškoditi žádná zášť ani zloba; símě jeho myšlének nemohlo býti zničeno: ujímalo se, klíčilo, rostlo — a vše co velkého, moderního povstalo pak v oněch zemích, pilo sílu svou životní z jeho ducha. Slova a myšlénky Brandesovy vtělovaly se v živé bytosti, v umělecké individuality — a nová moderní škola literární vyrostla v jeho stopách.

Literární poměry v Dánsku a též v ostatních zemích skandinávských byly tehdy zvláštní. Ostrá kritika, s níž Brandes vystoupil, jasně je charakterisuje: Velký, osvobozující boj století osmnáctého, jenž obrátil literatury jiných zemí evropských svými myšlénkami a ideály, nedotkl se zemí skandinávských. Hesla revoluce: svoboda myšlénky, rovnost, osvícenost, reformy společenské, odrážely se jen jako slabý dozvuk o břehy Dánska, nezbudivše ohlasu. Ale když zvedla se v zemích ostatních reakce proti proudu svobodomyslnému a humanitnímu, tu literatura dánská přidala se k ní vášnivě; hlavně německá škola romantická byla jí tu vůdkyní a vzorem. A učinila-li později v některém směru pokrok, hlavně v ohledu formálním a čistě uměleckém, přec v základech svých tkvěla na stanovisku romantiky, odvracejíc se nepřátelsky od látek současného života, od všech nových, živých myšlének a obírajíc se stále látkami mrtvými, mythy, bájemi. — Jaké zděšení a „mravní rozhořčení“ budila tu asi slova Brandesova, jež hlásala v této stagnaci, v těchto mysticko-ideálních mlhách: — Žije-li literatura v naší době, to dokazuje tím, že řeší otázky a problémy skutečného života! A nemá-li ničeho, co by přivedla k debattě, dokazuje, že ztratila všeho významu! —

Jal se studovati a posuzovati spisovatele a dílo literární nejen se stanoviska uměleckého, esthetického, ale i — lidského.

Zrakem psychologa, historika, přírodopisce zkoumal literaturu v jejích základech, uváděje ji všude zpět na život; pátraje po skrytém citu, po abstraktní myšlénce tvořící základ všech jevů literárních. Pozoroval, jak city ony, jež docházejí výrazu v literatuře, probouzejí se a rodí se v živém, teplém srdci lidském, za určitých podmínek a okolností; pronikal až k tepnám života a tu dotkl se ovšem řady otázek náboženských, sociálních a morálních, tvořících skutečné i zdánlivé podpory společenské budovy. Posuzoval spisovatele nejen jako umělce, ale i jako člověka. Hledal u něho nejen názor básníka ale i názor — muže; názor zralý, vyvinutý, vydobytý úzkým poměrem k životu, k vědě, ku všem otázkám a problémům doby, a ukazoval, jak bez tohoto názoru zakrní umělecké a básnické nadání, zarazí se duchovní vývoj, vyschne zdroj produkce. Znak tohoto vystoupení Brandesova lze pozorovati s určitostí v činnosti literární všech vynikajících spisovatelů skandinávských. Tvoří tu přesné rozhraní mezi duševní stagnací a mezi probuzením k modernímu životu. Největší duchové oněch zemí: Ibsen, Bjoernson, Drachmann, Kielland, Jakobsen, Schandorph, Edvard Brandes, Strindberg, Garborg, ucítili blahodárnou, obrozující sílu jeho ducha. Tato revoluce moderního ducha

kterou Jiří Brandes vzbudil v zemích skandinávských, znamená též obrat v činnosti Bjoernsonově. Nadání jeho básnické, jež zdálo se vadnouti a hynouti v tísnících poměrech a nedostatkem intellektuální potravy, obdrželo nyní novou sílu. Před básníkem otevřel se náhle život, moderní život, se svými myšlénkami, city, otázkami, zápasy a potřebami, a duch jeho cítil vášnivou touhu, aby se do něho pohroužil.

A první výsledek tohoto seznání skutečnosti, moderního života — byla činohra Bankrot.

Moderní drama společenské uvedl v Norsku Henrik Ibsen činohrou „Spolek mladých“; Bjoernsonův „Bankrot“, jenž následoval, přiléhá těsně k tomuto dílu. Motiv „Bankrotu“ shledáváme pak opět pozměněný v Ibsenových „Podporách společnosti“. Jest to zápas mravné hodnoty člověka s hmotnými zájmy a s předsudky a lži společnosti: Tjaelde, majitel rozsáhlých závodů a pozemků, octne se obchodními neúspěchy před hmotnou zkázou. Již po tři léta bojuje v horečném rozechvění, s napjetím všech sil, aby vyrval sebe a rodinu svou hrozící zkáze, ale marně. Poměry se stále horší a nyní jest úpadek téměř nevyhnutelný. Jediný prostředek k odvrácení okamžitého nebezpečí jest, kdyby Tjaelde vymohl si z banky větší půjčku, jíž by uhradil nejnutnější. K tomu účeli musí ovšem zakrýti pravý stav svých poměrů. Však plnomocník banky, doktor Berent, nedá se přelstiti, přesvědčí se o skutečných poměrech závodu a žádá pak důtklivě, aby Tjaelde zanechal dalších klamů, vyznal pravdu a prohlásil úpadek — dříve, než bude míti hroznější ještě následky. Tjaelde brání se zoufale, nejprve zapírá, pak prosí, vypravuje o utrpení, o mukách, jež prodělal po dobu tří let, co potácí se takto na pokraji propasti, žádá úpěnlivě, aby Berent použil svého plnomocenství, zakryl bance pravý stav poměrů a vymohl mu půjčku, aby zachránil ho před výčitkami rodiny, před posměchem celé krajiny, před hanbou a ponížením. Ale Berent jest neoblomný. Tu v zoufalství svém Tjaelde chopí se prostředku posledního — revolveru; chce hrozbou smrti přiměti Berenta, aby povolil. Ale chladná neohroženost tohoto ho odzbrojuje; ani proti sobě nemá síly obrátiti zbraň. Berent žádá nyní, aby Tjaelde podepsal ihned listinu ztvrzující, že jest insolventní.

— Odhoďte od sebe tuto lež, jste-li toho schopen ještě, a úpadek přinese vám větší požehnání, než vám přineslo vaše bohatství .... Bojoval jste v těchto třech letech obrovský zápas! Ale ztratil jste v zápasu tom sebe sama ... Nelekejte se nyní před ponížením úpadku ... Ten jedině očistí vaši duši ... Což není krásné, vydobyti si opět své dobré svědomí? — Já nemohu vás zachrániti — nejméně s cizími prostředky. To, oč vy mé žádáte, byla by nepoctivosť ...

Po zoufalém zápase Tjaelde konečně podepíše. Nyní nastávají dojemné scény s rodinou, s chotí, s dcerami, přicházejí soudní zřízenci, majetek zabaven, a když konečně vše vyřízeno, odstěhuje se Tjaelde s rodinou do ústraní, kde počne nyní nový život, založený na pevných, pravdivých základech.

V práci své není opuštěn, pomáhají mu jeho dcery, jež v neštěstí byly se naučily teprv milovati opravdově své rodiče, a pak někdejší prokurista jeho Sannaes, šlechetný člověk, ryzé povahy, jehož Tjaelde byl

se ujal kdysi a jenž mu splácí nyní dojemnou vděčností. Jsou šťastni, spokojeni a pracují pilně v novém obchodě, jemuž se daří výborně, tak že Tjaelde má naději, že před smrtí vyrovná se se všemi dlužníky a zanechá dětem poctivé jméno.

Exposice „Bankrotu“ náleží k nejlepším, co Bjoernson byl napsal, a vůbec k nejlepším ukázkám moderního dramatu. Zakončení pozbývá již jaksi oné energie a plastiky a rozplývá se spíše v povídkovém rázu. Pozorujeme-li toto poslední jednání „Bankrotu“ s jeho smířlivým, klidným ovzduším, s jeho optimistickou náladou, se světlým nádechem jasné, teplé poesie, s hlubokou láskou k pravdě, s vřelou sympatií k lidstvu, cítíme nejjasněji individualitu básníkovu.

— Bjoernsonův genius má rozevřenou náruč! — pravil Jiří Brandes. Přečteme-li několik spisů norského básníka, vycítíme hloubku a pravdivost tohoto přirovnání. Genius otvírající náruč v lásce a v lidskosti k pomoci a k smírnému obejmutí! Přečtěme si jen „Leonardu“, činohru následující po „Bankrotu“; jaká tu úchvatná poesie lidskosti, jaká vznešená spravedlnost a mravní tolerance! Básník zná a vidí zlořády a vady společnosti, cítí živě všechny palčivé otázky její a neváhá nikdy pronésti smělý soud, ale kritika jeho vedena vždy láskou, slitováním, nezdolnou vírou v nápravu: Netrhá, neboří, nebičuje, ale snaží se opravovati, podporovati, síliti, stavěti... Jaký tu kontrast s revolučním, trpkým, nesmiřitelným duchem básníka „Příšer“, „Nory“, „Divoké kachny“! V Ibsenově ostré, neúprosné kritice neozývá se nikde ani záchvěv lítosti s lidstvem, s jeho vadami, poklésky, slabostmi. Stojí tu velký, zasmušilý, přísný, neuprosný jako hrdina úchvatné básně jeho Brand, jenž i vlastní matku dává propadnouti peklu, když nechce podrobiti se úplné mravní očistě a jenž vlastní ženě vyrve šatečky po zemřelém dítku, aby zapudil v srdci jejím slabost, náklonnost k modlám! Neboť Ibsen ve svém mocně vyvinutém individualismu jest přesvědčen, že v každém jednotlivém člověku spočívá dosti skryté síly, aby mohl převésti v skutečnost ony ideály mravné dokonalosti, jež básníkovi tanou na mysli. Neuprosnou silou logiky pronásleduje až do krajnosti problémy lidského života, stopuje je až do nejskrytéjších záhybů lidské mysli, až v nejtajnějších žilkách lidského srdce. Neleká se žádných důsledků a zavede nás často k tak děsnému srázu jako v „Noře“, kde osměluje se prohlásiti manželství, dle náhledů a požadavků společnosti šťastné a vzorné, za klam a lež, a jako v „Příšerách“, kde přichází k smělému závěru, že to, co morálka světská hlásala za povinnost a dobrý skutek, jest — zločin!

Z děl Ibsenových vlá bouře, mohutná, divoká bouře, ženoucí se neuprosně krajem, vyvracející nahnilé kořeny a pně, lámající suché snětí, točící v divokém víru mrtvé, uvadlé listy a květy, bičující zpěněné vlny. Neschází ani příšerné šero, ani rudé šleby blesku, ani ston a lkání rozbouřených živlů.

Díla Bjoernsonova jsou jako jarní sprcha, vlahá, omlazující; oblohou rozestřen lehký závoj mraku, ale ztrhaným krajem jeho prodírá se již veselé slunko jarní a barví duhově ty svěží krůpěje, pod nimiž kraj obaluje se zelení a květem.

Anežka Schulzova.

Z obrazů Murillových:

SV. ANTONÍN, JEMUŽ SE ZJEVUJE JEZULÁTKO.

Švadlena.

Povídka. Napsal Felix Téver.

(Pokračování.)

ladá dívka si oddechla a jehla v jejích rukou znovu se chvatně mihala.

Do malého pokojíku, ve kterém šila, vnikalo světlo spořeji — pokojík ten ležel na zadní straně domu a bílý den musel vždy prve podniknouti boj s vysokou holou stěnou protějšího domu, nežli mohl zahájiti plnou svoji vládu v malé jizbě.

Úplnou ta vláda vlastně nikdy nebyla — ohavná protější stěna nahlížela nudně do pokojíku a vetkávala do všech jeho koutů na holé, velkými šatnami pokryté stěny dlouhé stíny. Jen na jedné straně, kde stěna končila, bylo viděti kus oblohy a na téže straně vyčnívala také zelená větev stromu přes zeď sousední zahrady. Bylo to s té strany, kudy se do pokojíku vedral zlatý šikmý paprsek sluneční. Jako svazek dlouhých zlatých jehlic zabodl se do šera pokoje, a malé atómy prachové tančily v něm svůj dovádivý rej — jak roj zlatých mušek vznesl a usadil se v rusém, měkce zvlněném vlase dívčím a zahalil u okna sedící její postavu ve vlahý, zlatý svůj plášť. Švadlena nevšimla si toho, nevšímala si vůbec ničeho; milostivou paní na ni vnesený úkol naplňoval jí mysl úplně, a v jizbě bylo slyšeti jen chvílemi zašustění látky v jejích rukou, tiché zavrznutí jehly, a jednotvárný, šplouchavý zvuk, který působila voda do nádržky spadající na malém dvorku před oknem. A jehla mihala se tak pilně, tak chvatně — pojednou však — zlá jehla! — místo do látky vjela hluboko do malého prstu dívčího, a na tomto objevila se krůpěj krve. Švadlena odhodila rychle látku, přiložila k prstu svůj šáteček, pozvedla tvář a složivši obě ramena za rusou hlavu, jakoby se důkladně narovnat chtěla, dívala se chvíli nečinně před sebe. Pak zahrál úsměv kolem ruměnných plných rtů, pootevřel je tak, že se v nich zableskla řada malých zoubků, loudil se dále, pozvedl chřípě tupého poněkud nosíku, vyhnul se temným očím, které se tak snivě a plny očekávání dívaly v svět, jakoby v něm hledaly samé zvláštní a krásné věci, a usadil se konečně na čistém, bílém čele, nad jemně vyklenutým obočím. — Celý dívčí obličej, až na ty dvě udivené oči, smál se, když dívka zvolala: „Sluníčko, že se tu jednou ukázalo milostivě! Je to zde zvláštní brloh; nepřijde sem téměř nikdy slunce — a světla málo. Bože, a já je mám tak ráda — tak — nu, tak jako brambor, který vykvétá i ze sklepa ven na světlo boží.“

A rozesmála se nad tímto svým přirovnáním úplně. Zdálo se jí, že má dnes takovou potřebu smáti se. — Pak přikročila k oknu a vyhlédla ven; smích zmizel z její tváře, oko stávalo se ještě snivějším nežli obyčejně.

„Sluněčko svítí!“ zašeptala. „Vyloudilo již zelené pupence tam ze stromů — obloha je modrá — ten teplounký, průzračný vzduch — je to závoj — závoj jara — a v něm se snad skrývá samé štěstí.“ A mladá dívka zadívala se nečinně do vzduchu. Zamyslila se — nač myslila? Viděla v duchu před sebou smavý daleký kraj, zeleň na stromech, zeleň v mladém osení, nad nímž šveholí ptáci, a dále les polo ještě holý s rozvírajícími se pupenci na větvích, fialky skryté v trávě, malé žluté petrklíčky a bílé břízy na pokraji toho lesa, stříbrné, chvějící se, jako by byly zamilovány do jara. „Zamilovány? — Jak mi to připadlo? — Láska“ — zašeptala tiše a opřela hlavu snivě o rámce okenní.

Celý houfec uličnických vrabců vznesl se s jediného stromu, čouhajícího přes zeď sousední zahrádky, letěl křiklavě, hašteřivě kolem okna a vytrhl mladou švadlenu ze snění.

„A co, jaká to hloupost!“ řekla a zdálo se jí, že se jí vrabci vysmívají. Hodila hlavou, skočila do prostřed pokoje, zahýbala silně rameny a rozevřela je pak, jako by chtěla lítat. Ano, zdálo se jí, že by chtěla lítat.

„Šťastní vrabčíci, oni nemusí šit — oni nemusí pracovat a přece se najedí.“

Zasmála se znova. Byla by to chtěla dělat jako ti vrabci — její mladé pružné tělo toužilo vášnivě po pohybu. Postavila se vždy na jednu nohu a mávajíc rameny, skákala po ní, pak zase po druhé. Prováděla toto své padělané lítání dosti dlouho.

Pojednou pootevřely se tiše dveře a na prahu stanul mladý pán z Herivertů. Švadlena zůstala leknutím státi jako zkamenělá, pak rozpačitě, s temně červeným líčkem odplížila se ku svému stolku.

„Prosím vás, co to provádíte, slečno Luiso?“ ptal se příjemným, lichotivým svým hlasem mladý pán domu.

„Já — oh, nic — bože — nevím, co to dnes se mnou je — ti vrabci —“

„Co vám udělali vrabci?“ ptal se Leon se smíchem.

„Nic, lítali tu — a tu“ —

„A tu jste chtěla lítat též?“

„Ne, byla jsem tak — tak poněkud líná — a chtěla jsem se projít po pokoji — ovšem to nemám činit. Musím nyní tím pilněji šíti!“ A mladá dívka byla by studem nejraději se propadla — byla by se nejraději zaobalila do rudé látky, kterou šila, jen aby ji neviděl ten krásný pan Leon s těma výsměšnýma očima.

„Prosím vás — prosím vás —“ pravil tento konejšivým hlasem a odtáhl Luise šití z rukou. „Ostatně, přišel jsem k vám s prosbou — zde, hleďte, tato rukavička utržená — zcela nová rukavička — to je přece škoda — dovedete to spravit?“ A podával jí rukavičku, jejíž jedna část byla jako svévolně natržena.

„Oh, abych nedovedla!“ odvětila dívka méně již rozpačitě. „Prosím, půjčte, budu hned hotova.“

„Ne, ne, nespěchejte! K čemu? Vždyť mohu počkat,“ odvětil on skorem pokorně. Pak opřel se o okenní zídku a díval se chvíku pohledem záliby na skloněnou postavu dívčí.

„Ubožátko,“ řekl konečně měkce. „Tak celý den máte být skloněna nad šitím!“

„Šiju ráda,“ odvětila tiše. „Je to štěstí, že mne to šití těší — někdy ovšem v tak krásný jarní den viděla bych ráda jaro tak hodně z blízka.“

„Na venkově, v polích, v lese?“

„Ano, snad — les neviděla jsem již dlouho žádný!“

„Ubohé ptáčátko! hleďte, nechcete toto?“ A sejmuv se svých prsou kytičku fialek, podával jí je.

„Oh, děkuji, jste tak laskav!“ Švadlena pustila chvatně rukavičku a chopila se kytičky vonných jarních poslíčků, přitiskla ji ku tváři, a její oko potkalo se při tom s okem mladého muže. A hlubší ještě ruměnec pokryl její tvář, kterou rychle zase sklopila nad prací, odloživši kytičku.

Malý záblesk rozmarného úsměvu přelétl krásnou tvář pana z Herivertů, zmizel však hned, ustupuje výrazu obvyklého, zádumčivě ironického chladu, jaký obyčejně v rysech jeho sídlel, když se ve dveřích pokojíku objevila paní z Herivertů.

„Ach!“ zvolala, změřivši skupení u okna chladně posměšným okem. „Co zde hledáš, Leone?“

„Dávám si tu spravovat rukavičku!“

„Ach, od které doby nosí Leon spravované rukavičky?“

Leon mlčel.

„Řekla vám již moje komorná, že potřebuji to matiné, které šijete?“

„Ano, milosti!“ odvětila Luisa tiše a bojácně. Byla si pojednou vědoma, že se přiblížila nepřátelská mocnosť.

Paní z Herivertů neudílela jí své rozkazy téměř nikdy osobně.

„Kdy bude hotovo?“

„V pondělí, milosti!“

„Ne — toť nemožné — potřebuji ho zítra —“

„V pondělí byla bych je dohotovila —“

„Zítra je neděle — nebude-li hotovo dnes, dohotovíte je tedy zítra!“

Ustrašený pohled z oka mladé dívky zalétl k paní z Herivertů.

„Zítra, odpusťte, milostivá, zítra nemohu přijíti.“

„Ach — a proč?“

„Mám bratra, malého hocha, je v sirotčinci — má volný den, kdy smí z ústavu vyjíti jen jednou za čtyři neděle — zítra je taková neděle. Bylo by to nářku, kdybych nepřišla! — hoch těší se na ten jediný den celé čtyři neděle.“

„Můj bože, měla jste si tedy pospíšit — neměla jste při šití zpívat, mařit čas šitím nepotřebných rukavic!“

„Ale teto — což musíte mít právě ten ranní šat — právě zítra?“ ptal se Leon netrpělivě.

„Mon cher Leon, voulez vous être impertinent envers votre tante?“

„Ne, pomyslete, teto! Vy máte ranních šatů zajisté více, nežli dítě ze sirotčince prázdných dnů. — Ono by plakalo — představte si tak opravdový bolestný dětský pláč — jde to na nervy a vy, drahá teto,

máte nervy tak slabé!“ odvětil Leon, nepovšimnuv si francouzské poznámky paní z Herivertů.

„Oh, musím míti svůj ranní šat!“ řekla tato mdlým, trpným hlasem, jakoby jí bylo bůh ví jak ubližováno.

„Ano, milostivá, budete jej míti!“ pravila švadlena. „Doufám, že jej přec dodělám; budu dnes tak dlouho šíti, až bude hotov — budu šíti třeba do noci —“

„Dobře!“ — A paní z Herivertů byla skorem nerada, že tímto ujištěním se skončila malá šarvátka mezi ní a Leonem. —

Švadlena podala pak s vděčným pohledem mladému muži spravenou rukavičku, a synovec i teta opustili její pokojík. —

Švadlena byla zase sama — sama v té stmělé jizbě, z níž byl již unikl paprsek sluneční, sama se svými myšlénkami, které se nyní při jednotvárném šumotu vody na dvoře v její malé hlavě hemžiti počaly.

On se jí zastal! Pohlížela drahnou chvíli na místo, kde byl Leon stál, a před jejím duševním zrakem zjevovala se stále a stále jeho postava — ta pobledlá, vážná tvář. „Zdál se býti smutný! Stále hrálo mu to jako smutkem kolem úst — proč as byl nešťasten?“ S jakýmsi až vášnivým zájmem ho politovala, nevědouc vlastně proč. Pak chopila se malé kytičky fialek a dívala se dlouho — dlouho na útlá kvítka, která k ní vysílala svou jemnou vůni; zdálo se jí, že se v té vůni skrývá opětný jeho pozdrav. „Jak je dobrý! Jak uhádl, že bych měla chuť ulétnouti v jarní dál.“ Pojednou se ulekla. „Uhádne takto každou moji myšlénku?“ A začervenala se hlubokým nachem. „Ne, ne! toť nemožné. Ale proč — proč vlastně nebožka matka vždy říkávala, abych se chránila mužů — že jsou horší ženských? Pro lásku — snad — chránila jsem se všech — pana Jeana, mladých pánů, kteří sem přicházejí, pana barona. — Ano, ti snad — jsou to tací, kteří pletou dívkám hlavy — ale on — mladý pán? Ne, ne! On je tak vážný — a pak — Neřekla bych, věru bych neřekla, že jsou ženské lepší mužů — ke mně takovými nejsou! Pozoruji dobře — ženské jsou mi nepřátelské, a muži jsou vždy ke mně laskavější. Ach, bože, byla jsem tak veselá — a nyní jsem skorem smutná — jsem tak“ — V její mysli vzbudila se nad tím skorem výčitka, že se v ní zmáhá vždy ten pocit radosti, kdykoli pán z Herivertů vstoupí, že se jí zdává, jakoby pak všechny předměty ji obklopující nabývaly jiného, slavnostnějšího vzezření.

Ale vždyť nikdo, nikdo dosud v jejím životě neměl k ní tolik něžnosti jako on — a zdálo se jí, že se cosi z nejtajnější její bytosti odděluje a spěje jemu vstříc. Dívajíc se před sebe, nebyla si toho ani vědoma, že se jí počínají myšlénky i pocity haliti v matnou neurčitost, že se jí v duši vzmáhá přítmí sladké, dosud nepoznané, okouzlující, vše zahalující.

Trvala v tomto stavu dlouhou chvíli, pak zatřásla hlavou, hnědé obočí svraštilo se a utvořilo malou vrásku na čele. Hle, hle, prve taková veselosť a nyní zase — „A zde leží matiné milostivé.“ Chvatně se zdvojenou pílí, plísníc potají trochu sama sebe, počínala šíti.

A tak pilně, chvatně, jen že s větším klidem šívala mladá dívka již po pět let, od té doby, kdy jí zemřela matka, od té doby, kdy se

musela úplně spolehnout na práci svých rukou. Šívala tak od rána do večera v rozličných domech, pak mnohdy pilně do noci, a vydělala si tím šitím zrovna tolik, že se mohla slušně šátit a zaplatit nájemné ze své podkrovní komůrky, na kterouž byla nemálo pyšna, že ji měla tak zcela sama pro sebe. Vydělala si zrovna tolik, že mimo malé úspory mohla jednou za měsíc vyvésti svého malého bratra z pražského sirotčince, koupit mu balík perníku, vyvést jej ven za bránu města, dáti mu něco peněz na houpačku neb kolotoč a že se mohla pak potěšiti nad radostnými výkřiky na chvíli vydobyté dětské svobody. Na zpáteční cestě mohla se ho pak optati: „Že se ti to líbilo, bratříčku, že jsi byl dnes šťasten?“

A když se dětské ramínko pak u vchodu do starého vězení ovinulo kol jejího krku, a když dětská ústa odvětila: „Bylo to krásné! Škoda, že je už zase po neděli!“ tu byla Luisa úplně spokojena, vesele putovala zpět do své podkrovní komůrky a pouštěla se druhého dne s osvěženou silou do nové práce.

* * *

Na korridoru před pokojem švadleniným zůstala paní z Herivertů státi a podívala se svému synovci poněkud výsměšně do tváře. Tento, ukloniv se, chtěl odejíti druhou stranou.

„Ale Leone!“ zvolala paní z Herivertů.

„Poroučíte?“

„Oh, já tobě nikdy neporoučím —“ a paní z Herivertů podívala se naň laskavě. „Ale —“

„Přejete si?“ otázal se Leon chladně.

„Jak bych se měla vyjádřiti?“ Paní z Herivertů se zasmála. Bývala k tomuto svému synovci ku podivu laskava; snad chtěla tou laskavostí setříti poněkud jeho chlad. Jinak nemohla se k němu ubrániti oné něžnosti, jakou někdy mívají stárnoucí ženštiny ke krásným mladým mužům. „Ano, chtěla jsem říci — tuším, že mi přiznáš, že si nedovoluji nikdy úsudků o tvých marottách — jen zcela hloupí, bezbarví lidé nemají marott. — Ale vstup přece ke mně.“ Paní z Herivertů uvedla Leona do svého budoiru a usadila jej proti sobě na křeslo.

Leon sedl si obřadně a zůstal vzpřímen seděti se zdvořile nakloněnou hlavou jak v saloně nejcizejší dámy. — Paní z Herivertů uvrhla se na svou chaiselongu trochu koketně s přívětivou tváří, se slídivým poněkud výrazem v šedém oku.

„Mluvila jste o marottách,“ počínal Leon.

„Ano, nechci ti v ničem překážet — ale jak bych to řekla — ale přijde-li na tebe marotta, nosit spravované rukavice, prosím, nos je tajně — a pak ne v mém domě — nikdy ne v mém domě.“

Leon se uklonil. „Učiním dle vašeho rozkazu. Vím, že k podobným marottám má ve svém domě právo jen pán domu — není-li toho, tedy paní domu — a i to jen tajně.“

„Ach, Leone!“ zvolala paní z Herivertů, pozorujíc však výsměšně zdvořilý úsměv na jeho tváři, použila jediné zbraně proti Leonovým narážkám: činila, jakoby jim nerozuměla.

„Mám ještě cosi na srdci,“ řekla po malé chvilce pomlčení. „Tys zase hrál, Leone!“

„Ano, hrál jsem!“

„Tys' prohrál, a to dosti velkou sumu — přišla znova poukázka na mého bankéře.“

„Prohrál jsem k dobročinnému účelu — dobrý můj známý potřeboval nutně těch peněz. Je mou zásadou nepůjčovati — darovat jsem nechtěl, dal jsem se tedy obehráti.“

„Ach, to zní sice velice chevalereskně, ale, Leone, lituji — jsem v nepříjemné té situaci, že ti musím říci: tak nejde to dále! Naše jmění tenčí se povážlivým způsobem; musíš doznat, že jsem k tobě byla doposud nejtolerantnější tetou — avšak —“

„Tolerantnost je nejpěknějším stanoviskem proti lidem, kteří mají ostrý zrak — jsouť tací lidé nepohodlní, ba hrozní ve svém nepřátelství a dobře je zakoupit si jich mlčení trochou té tolerance —“

„Ach, Leone, proč, proč mne trýzníš?“ Oči paní z Herivertů naplnily se pojednou slzami, a její chladná tvář změnila se ve výraz úzkosti, ba jisté pokory. — Paní z Herivertů nenáviděla skorem Leona, když ji jakožto hoch všade pronásledoval chladně šedým, zkoumavým zrakem, později změnila se nenávisť v jakousi bázeň, ba v bezmocnou slabosť proti všem jeho přáním. Nebyla si toho dobře vědoma, proč tak je, ale on provozoval nad ní tajnou zlovolnou moc; jen on dovedl ji vskutku urazit, jen on jí zalichotit — a kdyby nebyl býval jejím synovcem, kdyby nebyl býval téměř o deset roků mladším, kdož ví — Paní z Herivertů, která si dovedla tak lehko tvořit z mužů otroky, zajímal nevšedně tento mladý muž, který měl tolik nadání učiniti otrokyni z ní. — Nikdy neměla odvahy vzepříti se mu rázně a otevřeně — odvážila se na něho jen lstí; neb i ty malé, ostré jehly narážek odrážely se jak tupé od brnění jeho chladu.

„Ano, Leone!“ řekla po chvíli mdlým hlasem. „Máme již nesmírně málo — movité naše jmění rozkutálelo se tak ošemetně — vždyť byli jsme rozhazovači dva.“

„Ach, toť nepříjemné!“ A paní z Herivertů zdálo se, že Leon uvěřil; její strategický plán se dařil.

„Toť smutné!“ řekla žalně. „Úroky z nemovitého jmění nejsou velké — možno z nich žít slušně, velmi slušně, ale bez marott.“

„Máme úvěr!“ zasmál se Leon lehce.

„Ovšem, ale je ustanoveno v závěti, že vše: Velké Borovice, doly i domy zde, vše že musí zůstat bez dluhů — totiž že já jakožto prozatímní držitelka dluhů dělati nesmím.“

„Toť tedy věru smutné — musím hledět, bych postoupil v úřadě — stanu-li se vyslaneckým sekretářem — avšak —“

„Toť dlouhá cesta, Leone! Kratší je — ožeň se!“

„Ach!“ Na tváři Leonově vyvstal pojednou mráček pochybnosti.

„Ožeň se — bohatá partie — mnoho zase peněz — toť příjemnější.“

Mráček pochybnosti stával se větším na tváři pana z Herivertů.

„Máte pro mne nevěstu?“

„Nu, snad bych věděla —“

„Kterou, rychle, kterou, ma tante?“

„Slečnu Amalii Zdeborských —“

„Ach, toť pohodlná partie —“

„Vždyť jsem to řekla!“ zvolala paní z Herivertů živě, „řekla jsem to baronovi.“

„Pohodlná partie i pro vás“ — usmál se Leon. „A s baronem byl tedy ujednáván můj osud?“

„Osud!“ usmála se jaksi konejšivě paní z Herivertů. „Jsou tři hodiny“ — řekla pak. „Chci dnes jeti ke Zdeborským, musím je vidět.“

Proč — to chránila se paní z Herivertů říci.

„Bylo by velice roztomilé od tebe, Leone, kdybys mne doprovodil.“

„Chcete mne vésti na ukázku?“ smál se Leon. Byl prohlédl pojednou celý záměr tetin — myslel: „S penězi není tak zle — ale ona chce se mne zbavit.“

V Leonovi vzmohla se pojednou jistá myšlénka; ne sice myšlénka vzíti si slečnu Amalii skutečně za ženu, spíše však vypátrati zámysl tetin úplně tím, že se zdánlivě poddával jejímu přání.

„Dám zapřahnout!“ Paní z Herivertů vložila ruku na zvonec. „Pojedeš se mnou?“

„Ano!“ uklonil se Leon.

* * *

Uprostřed jedné, po většině bohatými lidmi obydlené ulice Pražské rozkládalo se průčelí starého, důkladného domu pana Zdeborského. Dům ten byl v poslední době poněkud křiklavou žlutou barvou znovu natřen; i tabulka na širokých vratech, tabulka s nápisem „Comptoir W. Zdeborský“ byla znova červeně natřena a širokou zlatou pruhou obemknuta. V širokém vjezdu domovním bylo ovšem cítit silnou vůni složenou z aromat vanilie, kávy, koření, slanečků a konopných pytlů, a na prostranném dvoře bylo množství vaků, beden a sudů slušně urovnaných. Toto bylo ovzduší pána domu. Ovzduší paní a svrchované velitelky počínalo od schodiště, pokrytého koberci, okrášleného dvěma sádrovými sochami a kandelábrem na plynové svítilny a rozkládalo se sebelibě po všech komnatách, zařízených s veškerým přepychem.

Rodina Zdeborských byla právě po obědě.

„Prosím tě, Antonie, svlékni už se sebe tu parádu!“ zahovořil pan Zdeborský, chtěje se uložiti v županu a trepkách k odpolednímu obvyklému spánku. „Nemohu tě v tom atlasu doma ani vidět — a mimo to, jsi v tom tak upjata, úzko se podívat! Maminka se nám v té parádě jednou zadusí, Málko.“

„Prosím tě, muži, ušetř mne jednou svými obvyklými odpoledními vtipy — a mimo to zakazuju si vtipy ty před Amalií! Musí to míti na dceru naši špatný vliv, a vůbec influence mužů na vychování dcer nebývá nikdy dobrou, jak jsem četla posledně v paedagogických studiích. — A mimo to nemohu se svléci, poněvadž by mohla ještě zavítat nějaká vznešená návštěva. Ovšem, muži, ty nehledíš nijak na reputaci domu — jinak bys —“

„Ale, matinko — maman!“ opravila se Málka, „nehádej se už zase s tatínkem!“

„Což já se s papá hádám? Mon enfant, quelle idée,“ dodávala paní Zdeborská a vzdychnuvši z hluboka odcházela do salonu, co zatím její manžel stáhl svou čepičku přes uši, připravuje se k libému odpolednímu spánku.

V posledním čase od velké výhry jala se paní Zdeberská vychovávati sebe i svůj dům k noblesse dříve nebývalé.

Vychování sebe samé počínalo tím, že hleděla vtěsnati svoji, všem štíhlejším konturám se vymykající tailli v pancéř francouzského corsettu a svou mluvu v uhlazenost francouzské fráse. První šlo těžko, druhé dalo ještě nepoměrně větší práci. —

Vůle paní Zdeborské měla však cosi žulově pevného. Po nějakou dobu namáhala se poctivě s časováním „avoir“ a „ètre“ a přivedla to jednoho pamětihodného dne tak daleko, že mohla již čísti Paul de Cocka v originále — ba za nějakou dobu přivedla to i mnohem dále. Nyní, sedíc poněkud pozlobena nad indolencí manželovou na žlutém, nejtěžším damaškem potaženém křesle, snažila se pilně čísti v knize, jejíž desky byly častým upotřebením již ošoupány, a na jejímž hřbetě stála slova: „Brevier des guten Tons“.

Paní Zdeborská byla však pojednou ze čtení vyrušena hlomozem kočárových koles, zastavujících zrovna u jejího domu, a vyhlednuvši z okna, shlédla z kočáru vystupovati paní z Herivertů a jejího synovce.

Paní z Herivertů byla vzorem paní Zdeborské a Leon byl tajnou její láskou — což divu! Šmahem byl Brevier dobrého tónu vsunut do přihrádky a rozčileně křiklavý hlas paní Zdeborské probudil jejího manžela.

„Mon cher!“ volala, „rychle, oblékni se — a ty, Amalie, rychle, rychle vezmi na krk zlatý řetěz s brillantovým srdcem — je tu návštěva — paní baronka, pan baron —“

„Charmantní, charmantní!“ volala již v druhém okamžiku paní z Herivertů vstříc a rozevřela svou objemnou náruč tak, jakoby do ní chtěla oba příchozí najednou sevříti.

„Ta ženská je jako boa constrictor!“ pomyslela si paní z Herivertů a vztáhla proti ní obě své malé ruce s kordialností jindy u ní nebývalou, pak zahleděla se tlusté Zdeborské v širokou, ruměnnou tvář, upjala své oko též na velký, temný její účes a lehký úsměv bloudil po její tváři.

Brzo dostavili se povinně i otec a dcera Zdeborských — otec v černém šatě, dcera s velkým, brillantovým srdcem na krku. Hovor započal výměnou zdvořilostí s obou stran. Paní z Herivertů litovala, že se rodina Zdeborských jaksi odcizuje společenskému životu.

„Vy jste poslední dobou tak mnoho cestovala, má drahá!“ řekla k paní Zdeborské.

„Ano, na podzim v Scheweningách, v zimě pobyli jsme nějaký čas v Paříži — ach, charmant, drahá paní baronko! V Praze je proti Paříži vše šofl, tam ten vkus ve všem — ani se mi to tu nyní nelíbí!“ vzdychla z hluboka.

„Ach, vy také tak rád cestujete?“ ptal se Leon poněkud zlovolně velkoobchodníka.

„Nu, mezi rozumnými muži řečeno“ — odvětil tento spozorovav, že ho velitelka domu neposlouchá. „To víte: ženské milují proměnu — podívají se rády, jaké výkladní skříně jsou někde jinde. — Nutno také přiznat — je to kolosální město, a stav obchodů tam dole! Je to něco zcela jiného nežli tady. — Špekulativní hlavě lze tam mnohem lehčeji zbohatnout nežli zde.“

Pan Zdeborský roztával a vstrčiv obě dlaně do kapes, počínal bubnovat všemi desíti prsty, tak že se v kapsách ozval cinkot peněz. „Jinak pro cestování nejsem. Povoluji v tom jen přání ženských — nu a když to mou paní těší, a nechť to něco peněz stojí, může si to dopřát. Já pro svou osobu — když se to vezme kolkolem, město jako město — kopec jako kopec — a vyhlídka jako vyhlídka.“ A rozesmál se poněkud hřmotně, vstal však pojednou a vytáhl ruce rychle z kapes, když naň ostře pohlédlo oko ženino.

Paní Zdeborská rozplývala se rozkoší a hltala při tom bedlivě každý pohyb svého vzoru, vznešené paní baronky.

Amalie seděla tiše, vzpřímena, a odpovídala na každou jí kladenou otázku buď stísněným „ano“ neb stísněným „ne“.

Ubohá Amalie! Mělať nepřekonatelnou, přímo bázni se podobající úctu ke vznešeným posám paní z Herivertů a zachvěla se pokaždé před pohledem světle šedého, jak dýka ostrého oka pana Leona, toho oka, které k temnému jeho vlasu a vousu tvořilo tak překvapující protivu.

Paní z Herivertů chtěla ještě aranžovat ples, poslední v této saisoně a účel její návštěvy byl, pozvati naň rodinu Zdeborských.

Když bylo mnoho sladkostí vyměněno a když uplynula slušná čtvrthodina návštěvní, zvedla se paní z Herivertů se svým synovcem, doprovázena jsouc celou rodinou, vyměnila ještě u dveří stisknutí ruky s matkou a políbila blahosklonně dceru na bílé čelo.

Na schodech, zavěsivši se na rámě Leonovo, upozornila tohoto, jdouc kolem dvou sádrových soch v nadlidské velikosti: „Hleď, chtějí prorazit hlavami strop nízkého schodiště!“

„Což to, to není ještě nic, ale v saloně ty obrazy! — Achenbachové to nejsou. Zdeborských kupují bezpochyby obrazy dle rámců: čím tlustší, pozlacenější rámec, tím lépe. — Bože, z těch lidí vůbec zlato zrovna kape.“

„Kape!“ zasmála se paní z Herivertů. „Nu, Leone, není to nejhorší jejich vlastností. — Nyní kape, a kdybys chtěl, teklo by proudem.“

„Nevkusné to přirovnání, ma tante!“

A Leon pomohl své tetě do kočáru.

Sotva oba vzácní hosté opustili salon Zdeborských, oddechli si všichni tři členové rodiny.

„No, co je pravda, to je pravda!“ zahovořila nejprve paní Zdeborská a bloudila očima spokojeně po svém salonu, „jak jsme nyní zařízeni, tak není zařízen hned tak každý — jestli pak jsi's povšiml, jak prohlížel mladý baron naše obrazy?“

„Bodejť by neprohlížel! To zařízení stálo deset tisíc — pravím deset tisíc zlatých! — po šesti percentech šest set zlatých ročně — ta paráda stojí šest set zlatých ročně!“

„Mluvila jsem o obrazech, tedy o umění a nikoli o percentech. — Však Amalie! Jdi, mé dítě, mám tu s papa nějaké důležité jednání.“

Amalie odcházela úslužně, vytahujíc z kapsy velký kornout s bonbony, jež počínala spokojeně louskati.

„Sundej brillantové srdce a dej ho zase do pouzdra!“ volala za ní matka.

Když byla Amalie odešla, postavila se paní Zdeborská před svého muže a rozepínajíc příliš už tísnící atlasový šat, řekla vítězně:

„No, co říkáš, starý — i ten už nakusuje! Paní baronka aranžuje ples — pro koho jiného, nežli pro naši Amalii?“

„No a aby nenakusoval! Takové děvče, jako naši Málku, nenajdeš tak brzo — aby nenakusoval! Takový škrobený panák! Ale nechť si tak — já mám rád děvče doma; času má ještě dost,“ zabručel spokojeně manžel.

„Bože, tihle muži mají náhledy! Vlastně nemají náhledů, co se týče dcer, mají jen egoismus. — Naší Amalii je brzo devatenáct let, po dvě léta chodí již do světa — jak dlouho má do světa chodit neprovdána? Co, jak dlouho, pane manželi?“

„Nu, pro mne, za mne, ať se vdá až bude chtít — ale já mám rád děvče doma. — A když ty's se vdávala, bylo ti hnedle —“

„Je to smutné, není-li mezi manželi žádné shody!“ odvětila paní Zdeborská uražena.

„No, oč se tedy vlastně jedná?“ ptal se manžel.

„Oč se jedná? Zdá se mi, že bychom mohli vážně promluviti o budoucnosti našeho jediného milenébo dítěte. Zdá se mi, že bychom mohli jednou vážně pomysliti na její zaopatření.“

„Jednou vážně pomysliti! Ale Toničko, což ty vůbec poslední dobou myslíš na něco jiného?“

„Prosím tě, nebuď špičatým, muži!“ odvětila paní Zdeborská podrážděně, a choť její, boje se bouře domácí, přistoupil na látku hovoru paní Antonií žádanou.

Oba manželé rozebírali pak zajímavou tuto látku se všech stran, aniž dospěli k cíli nějakého dohodnutí.

„Takhle to nejde!“ zvolal konečně muž rozhorlen — „mluví se sem tam, o tom i o onom, a má-li to již jednou být, musíme určitě vědět, k jakému břehu máme veslovat. Počkej, Toničko, zde — hleď, papír, tužka, a nyní pěkně diktuj!“

„Diktovat mám — a co, prosím tě?“

„Zde na tuto půlku stránky napíšu jména těch, kteří se o Amalii ucházejí — vedle napíšu stáří, stav, přibližné jmění. — Nu, a pak můžeme porovnávati, sčítati a počítati.“

„Muži!“ zvolala paní Zdeborská vyčítavě. „Jedná se zde přec o nápadníky na jedné, o srdce na druhé straně — a ty se neostýcháš mluvit —“

„Ale Toničko, Toničko, nebuď nerozumna! Což chceš dát naši Málku prvnímu, který přijde, o jehož bližší konduitě nebudeš mít tušení?“

„Bože, ale ty cifry!“

„Co cifry? Bez cifer, bez pořádku v nich nebyl bych se dostal

nikdy tam, kde jsem — bez mých cifer neměla by milostpaní takhle zařízené komnaty, neměla by kočár atlasem vyložený, nebyla by se jedním slovem dostala na zelenou větvičku. Nu a dobře, nyní, kde jsem vás na zelenou větvičku přivedl já — já, já jediný, chci také, abyste na ní zůstaly; chci, aby na ní zůstala Amalie — a proto, milostpaní —"

Pan Zdeborský byl vždy již notně dopálen, když jmenoval svou choť „milostpaní". Paní Zdeborská, vědouc to, podvolila se jeho přání a počala diktovat.

Za chvíli skvěla se již značná řada jmen na bílém papíře bohatého otce krásné dcery. Jména byla také brzo napsána; jen přibližné udávání k jednotlivým jmenům se pojících peněžních obnosů dalo více přemýšlení, a pan Zdeborský pomyslel při každé napsané sumě: „dlužno se blíže informovat."

„Nu, a nyní jsme hotovi — hleďme, nebyl bych řekl, jak se o to naše děvče derou."

„Ne, nejsme hotovi — nyní napiš ještě jméno Leona z Herivertů — je to sice dosud nejisté, ale —"

„A co s ním, když je nejistý! — Potřebujeme se starat o nejistý odbyt, když máme tolik jistého!"

„Odbyt! odbyt! Prosím tě, zapomeň již jednou na to své indigo!" Pan Zdeborský dělával velké obchody s barvivem. „Jedná se tu o budoucnost, o štěstí jediného dítěte!"

„Nu, dobře, napíšeme tedy!" A velkým obchodním svým písmem vepsal i žádané jméno do seznamu, nevěda, že má choť jeho tajný záměr zastávati se jen jména posledně napsaného. Paní Zdeborská však viděla, že ačkoli je úplnou vládkyní v domě, ačkoli se jí muž její téměř vždy podvoluje, mívá přec někdy svou hlavu, svou o čemsi myšlénku. Tyto pevné myšlénky pana Zdeborského zakládaly se skorem vždy na resultátu nějakého výpočtu a nebyly k vyvrácení, leda zase jen výhodnějším resultátem výpočtu jiného. To paní Zdeborská věděla a proto nechala vepsati jméno Leona z Herivertů doufajíc, že je bude moci během hovoru okrášliti ladnou arabeskou v podobě značné číslice a za ní následujících nicek.

„Nu, a nyní čti, zlatý mužíčku!"

Pan Zdeborský četl po řadě napsaná jména a paní Zdeborská činila k nim své znalecké poznámky. Pojednou se pan Zdeborský u jednoho jména zastavil.

„Vidíš, Tončo," řekl, „vidíš, tohle by se mi pro naši Amálku líbilo! Smolík, nejstarší syn velkoobchodníka Smolíka. Je to človíček spořádaný — obchodník celou duší, vážný, opravdový. Mohu říci, že si s ním, ačkoli je ještě mladý, rád zahovořím."

„Má smysl pro indigo?" ptala se paní Zdeborská špičatě, ačkoli na toto projevení vkusu manželova úplně byla připravena.

„Nu, a kdyby měl!" odvětil Zdeborský. „Což pak myslíš, že to neváží? Stárnu, syna nemám, kdo se jednou ujme mého obchodu tak výtečně zařízeného?"

„Ne, prosím tě, muži, o tom mi nemluv — ten člověk je tak banální a má velké, červené ruce."

„I bodejť, banální — banální a červené ruce! — Já měl také červené ruce, když jsem si tě bral a přece jsem se ti líbil — a byli jsme šťastni spolu. Je to človíček jak cibulička — mladý, zdravý, dobře urostlý a hezký — věru, mně se líbí! A pak: Smolíkův dům, jaké má ten jméno! Již děd tohoto mladého, nebožtík Matěj Smolík, byl obchodníkem, požívajícím nejlepšího jména — tehdy byl jsem já ještě chudým subjektem, když —"

„Nevzpomínej!" zakřikla jej paní Zdeborská citlivě. „Nejmenuje se tenhle snad také Matěj?"

„Jmenuje! Vždyť nejstarší hoch z rodiny nese toto jméno — první jeho kluk bude zase Matěj" — zasmál se hřmotně pan Zdeborský.

„Z toho nemůže být nic!" zvolala paní Zdeborská v největším rozhorlení. „Amálka si ho nevezme a já ho také nechci — já nechci mít zetě Matěje! Ne, muži, ty nemáš žádného smyslu pro slušnost. Jak možno žádat, aby si děvče vzalo člověka s červenýma rukama, člověka, který se jmenuje Matěj?" Paní Zdeborská počínala dostávati svou rudou barvu. Pan Zdeborský poznal, že by byl Matěj Smolík příliš tvrdým oříškem pro možný důkaz otcovské jeho autority.

„Nu, tedy, vždyť se jen tak o tom mluví — tedy pro kterého by ráčila býti milostivá paní?"

Milostivá paní se pojednou upokojila a přistoupivši k manželi, vložila svou tučnou, nikoli malou ruku na jeho rameno.

„Ale divím se, starý, divím se, že ti to samému nepřipadlo — tobě, člověku tak moudrému, rozumnému!" řekla lichotivě.

„Nu, co pak, stará?" ptal se pan Zdeborský nepokojně.

„Inu největší čest pro náš dům, a nejlepší partie pro naše milované dítě byl by pan Leon z Herivertů."

„Ale jdižiž, Tončo, co ti to nenapadá! Ti lidé se k nám nehodí!"

„A proč by nehodili? Pomysli — takový dům, jmění, postavení, vše, a jaký člověk!"

„Ano, ano, jaký člověk! Jako na drátkách," posmíval se její manžel. „Takhle se umí postavit, takhle chodí, takhle jí — to jsou samé nepatrnosti, ale vy ženské dbáte jen těchto?"

„Ale co bys měl proti němu — počítej, počítej, není-liž to ta nejlepší partie!"

„Inu možná — ale kdyby — je mi nepohodlný — to je nějaká vznešenost! A ta jeho naškrobená teta teprve! Člověk by se mezi těmi lidmi nesměl snad nikdy pořádně najíst!"

„Ale, jen se nestarej; však oni doma nejsou taci! A pak — což to nemůžeš nikdy zapomenout, že's býval kupeckým mládencem?"

„A nechť! Za to jsi ty zapomněla úplně, že tvůj tatík lepil klihem!"

„No, nechme toho! Nebudeme se hádat. Počítej, počítej jednou jmění Herivertů!" Pan Zdeborský počítal — byla to věru nejvýhodnější partie.

„Ale má je dosud teta — až do své smrti — a ona je ještě mlaďounká," řekl jsa polovičně již usvědčen.

„Mlaďounká! Nu, je nejméně tak stará jako já a pak, což myslíš, že nedá synovci ničeho, kdyby se oženil? To nemůže již k vůli lidem — a pak je k němu dobrá; dává mu dost již nyní."

Výmluvnost paní Zdeborské stávala se velikou, tak že manžel po nějaké době, jsa zpola unaven a zpola přesvědčen, přidal se k jejímu záměru.

„Pomysli: člověk — jak náleží krásný člověk, jmění, postavení! Postavení! Leon je při diplomacii; nyní sice ještě attaché bez platu, ale postoupí brzo — stane se při rozsáhlých známostech rodiny z Herivertů vyslaneckým radou, snad vyslancem, ministrem — bůh ví čím ještě! A naše Amálka je tak krásná, tak jemná! Nu a my můžeme dát také jediné dceři slušnou částku jmění, aby mohli vésti vznešený dům.“

A ještě jednou s jasnou důrazností vypočítala paní Zdeborská celé jmění Leona z Herivertů, movité i nemovité.

Obrazotvornosť otcova rozohnila se konečně a v jeho mysli počínaly se kutáleti velké sumy, o kterých žena jeho mluvila — mezi tím, co ctižádostivější matka se kochala v myšlénce na zvučné tituly. Chvilku zavládlo v saloně ticho — pak optala se paní Zdeborská: „Nu tedy — jsme sjednoceni?“

„Nu, až co řekne děvče!“ zamručel otec.

„Inu ovšem! záleží to jen na tom, kam ji srdce potáhne!“ odvětila citelně matka. Ale jinak —“

„Inu jinak — mně by se ten mladý Smolík —“

„Ne, ne, prosím tě, nebudeš přece chtít být tyranem, nebudeš chtít přec Amalii nutit ke člověku, jehož pouhé jméno by mi bylo doživotní útrapou!“

„To ne, rozmyslíme si ještě —“ A jako kladívko na dražbě spadla tužka z rukou pana Zdeborského na jméno Leona z Herivertů.

Slečna Amalie, matkou povolána, vrátila se do pokoje, dokusujíc zrovna poslední bonbon z velikého kornoutu.

„Dceruško!“ oslovila ji matka slavnostně. „Dceruško, jsi v tom věku, kde se děvčátkům počínají líbit mladí páni. Byla jsi k nám vždy dítětem upřímným — řekni tedy i tuto před tatínkem i přede mnou, který pak ze všech těch mladých pánů, které znáš, se ti nejlépe líbí, ke kterému by nejspíše promluvilo tvé srdce?“

Matka její mluvila tak slavnostně, že zděšením nad tím zůstal vězet poslední bonbon v ústech slečny Amalie. Ale když vyslechla, oč tu jde, spolkla jej prve zcela spokojeně a řekla pak upřímně a prostě:

„Rytmistr Zvolský, matinko, ten nejlépe tančí kvapík.“

„Je ta holka připečená!“ zahuboval otec.

„Ale, milé dítě,“ zvolala matka polekána: „Nejde tu přec o tančení — jde tu o věc vážnou, o vdávání.“

„Vdávání?“ řeklo děvče táhle. „Na to já nepomýšlím; jsem ráda u tebe a u tatínka, vede se mi tu dobře.“

„Je to nezkažené dítě,“ řekla paní Zdeborská k muži a slzy dojmutí leskly se jí v oku. Obrátivši se k Amálce, pokračovala pak důrazně:

„To je sice velmi hezké, dítě, že se ti doma líbí, ale věčně tu zůstat nemůžeš, již po dvě léta vodíme tě do světa, mělas' již několik nabídnutí, které jsme nepřijali. Ale kdyby to šlo ještě dlouho takto, počnou lidé říkat: Hle, Amalie Zdeborských — co je to — snad zůstane sedět — a to je hanba, dítě, velká hanba!“

Paní Zdeborská mluvila přísně. Ačkoli měla dceru ráda, nenapadalo jí nikdy, že by tato mohla míti vůli neshodující se s přáním jejím.

„A pak, dítě drahé!" dodávala hlasem mírnějším — „nevíš ani, jak bys byla šťastna jakožto nevěsta. Co nevěsty dostávají darů od ženicha i od rodičů — a pak — Hleď, Hedva Waldekova je ve tvém stáří a je již vdaná — jí říkají již milostivá paní a tobě by říkali ještě jinak — hned uslyšíš jak. Hedva Waldekova dostala množství krásných věcí a ty bys dostala vše ještě krásnější. Co tomu říkáš?"

„To je hezké — ale —"

„Nu a řekni, milé dítě, který by se ti nejlépe líbil za muže — snad pan Leon z Herivertů, který tu dnes byl?"

„Anebo snad pan Smolík?" ptal se otec.

„Matěj Smolík se Amálce jistě nelíbí!" zvolala matka určitě.

„Ne, nelíbí!"

„Ale pán z Herivertů?"

„Nu, když to už mám říci," zapýřilo se děvče. „Mně by se snad líbil nejlépe rytmistr Zvolský i pro — i pro vdávání —"

Hřmotný smích, vycházející z úst otcových, a zděšené zalomení rukou matčiných zarazilo Amálku. „Co ti to nenapadá!" zvolali oba současně.

„Ne, nic! Když nechcete, tak ne" — zašeptala Amálka ochotně.

Po této odpovědi nedal se otec již držeti, řka, že musí nyní již nevyhnutelně do své písárny a nebohá Amálka upadla po odchodu otcově zúplna ve spáry výmluvnosti matčiny. Nepomohlo jí nic, že několikráte polorozpačitě upozornila matku, že se Leona bojí, že je tak chladný, výsměšný; nepomohlo, když se přiznala, že se cítí být tak málo vzdělanou a vtipnou pro dům pana z Herivertů i pro postavení, které jí matka nejrůžovějšími barvami líčila. Aniž byl dosud učiněn krok ze strany rodiny z Herivertů, byla již téhož večera matka Zdeborská jista, že zlomila odpor své dcery. (Pokračování.)

Hostem u básníků.

Nové překlady Jar. Vrchlického.

Mary Robinson-Darmestetter.

Bledost.

Ty velké bílé lilje v travinách
jak smrti úsměv zsinalý a zbledlý;
neb na hroby se pamatují, ach!
z jichž lůna vzhůru kalichy své zvedly.

A v nebi jsou též bledí andělé —
neb vesměs přišli v ráj po umírání;
vše rajské harfy hudbou rozchvělé,
že nejsou mrtví, nevnuknou jim zdání.

Šedivý den.

Na cizí sama čekám zemi
u proudu, který pro mne němý,
stín nemihne se v břehu skály.
Já pláču, kdo mé ztiší hoře?
Zda šedý den či šedé moře,
či Láska, která mešká v dáli?

Ach, Láska nepotěší tebe!
Jak střecha vězení je nebe,
kde lunu s hvězdami mrak halí;
kéž, moře, tvůj proud srdce chytne
a s jeho vášní v žalu lítne
ku nohám Lásky, jež dlí v dáli.

Nač ty bys, chmurný větře, kvílel?
To los je můj; hleď, dál bys pílel,
dál stále, kam tvé choutky vzplály.
Bez duše tys, hleď v dálku těkat,
co vášeň má se zmdlela čekat
na toho, který mešká v dáli.

Theodore de Banville.

Ulice Lobineau.

Kol trhu St. Germain se plíží v noční době,
nic nemá lidského zjev tajemný ten v sobě,
v dví tělo schvácené, hniloby směsice,
v hrách starých kouzelných jak chodí babice,
ve starém trikotu a v hadrech, v šatu zbytku
jde toto strašidlo, kde na zdánlivém lýtku
cár hnije od sukní, jež ulic struha máčí,
kde bláto jen a kal, jimiž se chudá vláčí;
nos, brada špičatá a ústa prázdná, křivá,
na čele zčernalém dvě kštice jako hříva.
Ta hadrů hromada, spodniček starých plíseň,
ty nohy vměstknané v dřeváků špínu, tíseň,
to vše, ó Heleno! ty se stříbrným čelem,
jíž „Sestro!“ říkala kdys Luna v lesku skvělém,
ty, jejíž nožka kdys pastýři byla divem,
Lais, Phryno, Diano, ó Kleopatro, v snivém
ty květů sousedství, ó Evo, jejíž vděky
kdys pěla nebesa i rajské valné řeky
a jíž kdys vítala lvů hymna rozvášněná:
Ta špíny hromada, to všecko má být žena?

Číše.

Poeta v číši své, v níž pýcha rytce žije,
se často opíjí, bolesti víno pije.
Však brzy po víně on přijde na kvasnice,
kde smutku, lítosti spí divná míchanice
a po kvasnicích všech, když octne se až u dna,
tam zeje tísně, muk a nudy černá studna,
tam láska marná spí ku Idealu, který
skráň zvedá z rmutu, spí tam příšerný sen sterý.
A básník v příval ten se dlouho dívat musí,
ač cítí, šklebí se, že z duše se mu hnusí,
však v očích pochmurných vše Orestovy hrůzy:
„Miláčku, dopij to!“ zní za ním povel Muzy.

Počasy.

Obzory vždy střídajíce,
kde se steré mraky strou,
počasy jak tanečnice
jdou.

Zimomřivá zima. Řada
za ní táhne stínů mdlých,
jest jak lilije, když padá
sníh.

Jaro v houštích všady zpívá
halíc mramor sálů v květ,
hnízda ptačí listím skrývá
snět.

Léto plane vítězící,
jeden triumf, lesk a vzmach
a zažíhá v dětské líci
nach.

Jeseň vinařovi hlásá,
svatá číš je, svatý zpěv,
hrozny, jimž se proudí z masa
krev.

Pantoum.

Hrej, hochu, zpívej dál svou zvěst,
fandango hraj mi divé tak!
Má duše smutná, smutná jest
jak ve své tmavé díře pták.

Fandango hraj mi divé tak,
jak pírko letí zlehýnka;
jak ve své tmavé díře pták
se trudím, rve mne vzpomínka.

Jak pírko letí zlehýnka,
tak tanec lehké nožky má;
se trudím, rve mne vzpomínka
v mých očích hořká slza plá.

Ó tanec lehké nožky má!
Pro zmizelé sukničky lkám,
v mých očích hořká slza plá,
v nich příliš mnoho soli mám.

Pro zmizelé sukničky lkám,
ty mihly se kol jako blesk . . .
v svých očích mnoho soli mám
a srdce moje ztápí stesk.

Ty mihly se kol jako blesk
gracie v tanci, v nadšení
a srdce moje ztápí stesk
do noci, tmy a mlčení.

Gracie v tanci, v nadšení,
skráň jejich plála, jeden žeh
a v noci tmách a mlčení
má ňadra jeden trpký vzdech.

Skráň jejich plála, jeden žeh,
skrz vlasů jejich zlatý třpyt;
má ňadra jeden trpký vzdech,
ó těžká rána! žalný cit!

Skrz vlasů jejich zlatý třpyt
uvádá zvolna květina . . .
ó těžká rána, žalný cit,
jímž vře mých ňader hlubina!

Uvádá zvolna květina,
kde v slzách květinářka jest?
Má ňadra ohně hlubina . . .
Hraj, hochu, zpívej dál svou zvěst!

La Fournaise 1892.

Maurice Rollinat.

Opozděná.

Pasačky naší hlasný smích
ku rybníku až od vsi zněl
a údol šeřil se a tměl
a chmurný měsíc jen se mih.

Snět stromu, trávy stvol se chvěl
a vlny též a žáby v nich, —
Pasačky naší hlasný smích
ku rybníku až od vsi zněl.

Hoch z vesnice ji v šeru stih,
neb její slovo dávno měl;
od jilmu divý výkřik spěl
a v rákosí jak povzdech ztich
pasačky naší hlasný smích.

Moucha.

Dne k poledni když schýlen běh
ve dumném a tížícím vzduchu,
polétá moucha v hlučném ruchu,
kde křemen, vlny, štíty střech
se nítí sluncem v jeden žeh.

Kam pohneš se, na stranách všech
ten malý upír zní ti v uchu,
tu hraje si, tam ssaje v spěch
svou potravu, tak letem duchů
se vznáší k hmotě, k lidí sluchu.

Pohání hnití hmoty v puchu,
je zúrodňuje v letech těch
jsouc činná v žití krátkých dnech
k přírody slávě v mokru, suchu
a sama nemá o tom tuchu.

La nature, 1892.

Friedrich Adler.

Connecticut.

(19. května 1780.)

To Connecticut příšerný a podivný den v máji stih,
noc černá náhle ležela na třídách všech a ulicích;
v dům ženy s pláčem skryly se a hmyz a ptáci ve svou skrýš,
a žalně úpěl všecken lid: „Ach, s naší zemí konec již!“

A na radnici v dvoraně byl celý senat shromážděn.
Jak staří páni vzdychali: „Již přiblížil se soudný den! —
Až začne Pán Bůh mluviti, co akta, co náš rozum v nich? —
Jak můžeš každý připrav se a spořme debat zbytečných!“

Vstal plukovník tu Davenport a zahřímal v tu bouř a směs:
„Tak zlé to přece nebude, jak vždy tak držme se i dnes!
Dál pokračujte! Světlo sem! Tmy zavládnou-li vítězné,
vždy, kde jest naše povinnost, ať světa skon nás nalezne!“

Pythie.

Zas chvíle mé služby se blíží
a valí se jich sem
ku strmícímu chrámu
valné davy.
A na mé brány klepou,
prosí a hrozí
a chtějí pravdu.

Tu mám jim podat,
tu všem jim zvěstovati,
v nejtěžším bolu
má tělo se chvít,
v největší hrůze
duše mé jádro,
by všem se dostalo spásy,
kteří se blíží ku práhu boha.
A kdo že jsou,
jimž obětuji
své srdce i svůj život,
kdo že jsou?

Je žene lakota a štěstí žravost
a prudká snaha
ten závoj škubá,
jejž drží dobrotivě Osud.
Dosáhnout chtějí moci
i blýskavého statku,
jenž vznésti je má k slávě.
A řeknu-li, co bude,
tu slyší slova,
má věčná slova,
leč kol jich tupých uší
zní prázdné zvuky.

I chvátají k věštci,
jenž za plat je luští,
neb smějí se šílené
bez smyslu žvastající
na trojnoži chmurném.
Mně hnusí se zástup,
který sem proudí
lačnými veden knězi
v tuposti ždající
dar mé věštby,
která, jím marna,
je děsí víc, než žehná,
víc raní, než léčí.

Hodina tady!
Pára vstoupá!
K trojnoži divnou to táhne mne mocí.
Ať rozdrtí mi bolest,
zlá bolest ňadra,
ať prochvěje mé srdce
bol světa celý,
ať rozprchne se život

v návalu tvého požáru,
v mou šlehni duši,
Tvou já jsem,
jen Tvou,
ty přísný, strašlivý Bože!

Smíření.

Zlých bouří v srdci jaká moc,
den celý trudů plný!
Teď sotva tichá začla noc,
již konejší se vlny.
Je stejné, čím byl vzbouřen duch,
svit těchy neblesk zlatý
a přec mou duší plný tuch
teď proudí již mír svatý.

Co bouřlivě jsem ždál a chtěl,
vše tužba oněměla,
a čím jsem v nitru divě vřel,
vše přešlo, zniklo zcela.
Pozdě by přišlo splnění
v svár citů matně sáhnout,
teď resignace vlnění
bláh cítím srdcem táhnout.

Tak rozluští se žití spor,
jenž divě vzplanul záhy.
Ó vydrž, dítě, strastí sbor,
i tvůj máj přijde vlahý!
Já smířen v tichém světle zřím
dnů chmurných mrtvé štěstí:
To máj nebude, já to vím,
učím se zimu nésti.

Gedichte 1892.

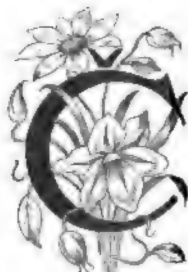

Blouznivci našich hor.

Řada postav z Pojizeří. Napsal Antal Stašek.

Housa.

(Pokračování)

muchálek, připraviv trakař, nakládá naň raněného a veze ho po vsi nahoru k jeho baráku. Je to perný kus práce: cesta jde do kopce, náklad je těžký, Čmuchálek už starý a slabý, a Housa stená i heká po každém otřesení na kamenité stezce. K tomu spěch, neboť zloděj musí být přede dnem pod svou střechou, aby se nikdo ničeho nedozvěděl. Ptáčkové po stromech se již hýbají, hvězdy hasnou a Čmuchálkovi namaháním i strachem teče pot s čela. Ohlíží se na všechny strany, zdali ho někdo nevidí aneb zdali v některém domě již nevstávají a strká trakař po hrbolaté cestě. Konečně je v pravý čas se svým břemenem u cíle. Káča vidouc, co se stalo, lomí rukama a křičí: „Myši . . . myši . . . věděla jsem to!“ A pobědovavši chvilku, odestýlá hospodáři postel, aby se na ni položil.

„Jestli pak jsem neztratil po cestě pilku a sekyrku?“ ptá se raněný.

„Máš to všechno; přivez jsem to s tebou,“ odpovídá Čmuchálek a nepřestává na raněný bok přikládati žabinec. Roste skoro všude vedle horských domů a staroch mu přičítá ne jen chladivou, ale i léčivou moc.

Mnohem dříve přišel domů hajný Hlava. Byl rozčilen, pospíchal, jakoby ho někdo honil, otevřel domovní dveře, zapomněl je za sebou zavřít, vešel do světnice, kde spala žena s dětmi, pověsil ručnici na hřebík u police a přecházel dlouhými kroky sem a tam.

„Růžo, spíš?“ ptá se ženy.

„Nespím . . . probudil's mne.“

„Chci ti něco říct; ale bůh tě chraň, ať to nikomu nepovíš . . . nikomu . . . ani knězi u zpovědi.“

„Co?“

„Zastřelil jsem ho!“

„Pro Ježíše Krista pána, koho?“

„Tajáka!“

Žena se hrůzou křižuje a Hlavovi je ve světnici úzko. Přemýšlí o tom, že se neměl tak rychle vzdalovat, měl vyčkat i vyzvědět, jestli ho opravdu zabil aneb jen postřelil. Cosi ho táhne zpět k místu, kde spustil ránu; béře ručnici na rameno a odchází. Růža marně pláče, marně se mu věsí na krk, marně ho pro boha prosí, aby zůstal doma. Ani neposlouchá a jde ke slapu, ale po vsi, ne lesem. Ještě je tma; zdola slyší, jakoby někdo jel s trakařem. Spůsobem, jenž je všem hbitým

zlodějům i dobrým hlídačům společný, rychle uskakuje a schovává se za veliký jasan, jenž stojí u cesty. Rachocení trakaře po hrbolaté cestě se blíží a z úkrytu vidí i poznává raněného Housa, který přitlumeným hlasem sténá. „Škoda, že ne do smrti!“ šeptá si, ale v nejvnitrnějším nitru je rád, že je Taják živ.

„Není svědka na celé boží zeměkouli,“ myslí si a zvěděv, jak to dopadlo, vrací se do hájovny, věsí ručnici v síni na hák, leze po schodech na půdu, lehá si oblečen na slámu a nemoha ani oka zamhouřiti přemítá o tom, jak se vše událo.

Ani Růža dole ve světnici nespí, a strachy se třesouc, modlí se již desátý otčenáš.

* * *

Přemnozí malíři tvrdí, že prý každý člověk dle toho, jakých je schopností duševních a vlastností mravních, podoben jest tvarem obličeje a výrazem vzezření některému zvířeti. Housa by měl býti podoben vlku, lišce a psu zároveň, neboť byl dravý a úskočný jako vlk, lstivý jako liška, nestydatý a žravý jako pes. Ale zásada ta se na něm neosvědčila. Housa je tváře, kterou možno nazvati hezkou, a nic na ní neukazuje, jaká povaha se pod ní skrývá. Má přiměřeně vysoké i široké čelo, orlí nos, oči barvy ocelové, jen že trochu do siva, a obličej více podlouhlý než kulatý. Ústa, více tenká než hrubá, svědčí spíše o rozhodnosti a ráznosti, než o smyslnosti; plný hnědý vous je již hodně prošedivělý. Kdo by ho viděl ve svátečním obleku, jak rozšafně si vykračuje, a neznal by ho, ani tušení by neměl, kdo je Housa. Měl by ho spíše za bohatého sedláka, jenž vyštudoval několik škol, než za zločince, jenž proběhl mnohými kryminály. Vše na jeho zevnějšku je slušné, i postava i oblek i způsob řeči, z níž znáti, že čítává noviny a ví, co se ve světě kutí. Ale uši jsou veliké i nepřiměřené. V pravém ušním laločku nosí malou stříbrnou náušnici. Jakýsi vyšetřující soudce, jenž ho znal do nejvnitrnějších záhybů duše, říkával, že v těch uších a v té jedné náušnici vězí celý Housa.

2.

Jabloně i třešně již dávno odkvetly, ba z luk i sena byla sklizena, ale postřelený Taják ještě ležel nemocen. Rána se zle celila, ač ji kromě doktora Boukala ze Železného Brodu hojily různé baby a rozdílní dědkové z okolí. Z nich léčila stará Pikorka ze Střevelné všechno obklady studenými a plešatý Berka z Pipic všechno obklady teplými; říkali proto Pikorce studená bába a Berkovi teplý dědek. Ale ani studená bába ani teplý dědek nepomohli.

Káča, jež svému hospodáři posluhovala, věděla každého rána o někom jiném a říkávala:

„Co pak abych tam doběhla?“

„Dojdi“ — potakoval nemocný a dával kutiti na své ráně, jež se stále na novo jitřila a veliké bolesti mu působila.

Bylo s podivením, jak se veřejné mínění obrátilo. Celý svět věděl, že Housu postřelil Hlava, ale trestní vyšetřování zůstalo bez výsledku, neboť hajný statně zapíral a jinak nebylo nejmenšího důkazu. Z toho zášť proti pachateli.

„Pro panskou břízku lidský život!“ — hubovali lidé a ač necítili valně soustrasti se starým šbalem, byli přece na jeho straně proti strážci knížecích lesů.

Babice od té doby, co se jí zdálo o myších, měla pořád ošklivé sny: tu o knězích, tu o kalných vodách, tu o tom, jak jí vypadly poslední tři kotlavé zuby, ba i o tom, že její miláček, starý tříbarevný kocour, poškrábal ji v obličeji a ukousl jí ucho. Z toho soudila, že bude ještě dlouho zle, ba do konce se i bála, že hospodář umře, barabina že připadne Housově sestře Barce, s níž byla na štíru, a že ji vyženou z podruží.

Bylo odpoledne svatého Jana Křtitele. Housa ležel na posteli a hekal; Káča byla za barákem a sekala k podpalu roští, jehož si nasbírala v selských lesích.

„Pomahej pán bůh“ -- volal na ni kovář Bachtík, jenž šel vedle po polní pěšince a dobře babu znal.

„Dejž tak pán bůh . . . kam pak?“ ptala se podruhyně.

„U Strnadů mají nemocného vola“ — větil kovář, jenž léčíval koně i hovězí dobytek různými lektvary a také lidem pomahal zaříkáváním.

Bába odhodila sekyrku a šla přemlouvat Housu, aby si povolal Bachtíka, že umí zažehnávat. Raněný svolil a podruhyně běžela k Strnadovu statku, kde čekala na divotvorného lékaře, až se vrátí od vola. Kovář mezi tím vykonal své umění v chlévě. Prohlédnuv i ohmatav hovado na všech stranách, rozpoznal, že má „ouroky“ a pustil se do díla. Nejprve dal dobytčeti jakýsi odvar a po tom počalo vlastní a hlavní léčení. Jal se něco mumlat; při tom od hlavy přes hřbet k ohonu hladil vola dlaní a nataženými prsty přejížděl mu v místech těch. Kdo by byl Bachtíka neznal a nevěděl, že nemá ani ponětí o moderním hypnotismu, byl by opravdu myslil, že pomahá hovádku podobným spůsobem, jako novodobí lékaři hojí lidi pomocí suggesce. Ale milý kovář znal tyto čmáry již přes padesát let; naučil se jim od tatíka, jenž tímtéž spůsobem léčíval, zdědiv umění to po praotcích.

Když byl hotov, pravil: „Tejď bude lépe!“ Nevím, vyplnilo-li se proroctví; ale nechal vola s pokojem a posedév i poklábosiv chvilku ve světnici, dal si zaplatit a odcházel od Strnadů. Nad domem naň čekala Káča a pověděvši mu, oč jde, vedla ho do baráku. Divotvorný lékař ohledal nemocného a prohlásil, že nemůže dnes počít dílo, protože nemá potřeb. Slíbil, že přijde zejtra ráno. Dostál slovu a přinesl mast, kterou natírával stejně i koňské hnáty i lidské oudy, a velikou knihu, v jejíž černých deskách byly svázány různé prastaré spisy: nebeklíč, vedle něho „pekelný žalář“ a za nimi modlitbičky k přemnohým svatým, z nichž bylo pozoruhodné orodování k svaté Apoleně, které se odříkávalo, když někoho tuze zuby bolely.

Kovář prohlédnul opětně Housu, jako včera, pokroutil hlavou, po-

mlaskával, pobručíval, huboval na doktora, že ničemu nerozumí, namazal ránu svou osvědčenou mastí, postavil se potom k hlavě nemocného, něco tiše mumlal a na konec se modlil z veliké knihy v černých deskách.

„Tejď bude lépe“ — doložil, když ukončil dílo, a radil, aby si nemocný časem početl v „nebeklíči“, že mu jej tady nechá, ale aby se varoval číst v „pekelném žaláři“; to že by mu nevyšlo na dobré. Vyprávěl, že mnozí, kteří z pouhé všetečnosti v „pekelném žaláři“ si říkali, minuli se smyslem, a že je čer i za živa honili a vidlemi píchali.

Když všechno pěkně vypověděl, oznámil, že za tři dny přijde zas; nechal Káče mazání, aby jím pilně natírala ránu, a odešel.

S Housou se stal již před tím nemalý obrat. Počal se poznávat; byl si vědom, že je velikým lotrem a po velikých tělesných bolestech přicházívaly naň duševní hrůzy. Bývalo mu smutno i úzko, jímala ho bázeň před něčím neznámým a svírala ho těžkomyslnost. Po mnohých duševních trampotách visel nad ním strach, že jeho nynější utrpení je trestem za někdejší páchané zločiny. Děsil se smrti.

Jakmile Bachtík odešel, vzal knihu do rukou a leže na posteli, jal se v ní číst. Nejprve si říkal v „nebeklíči,“ jak byl radil kovář; ale třměl při tom zvědavostí, co je tištěno v „pekelném žaláři.“ Netrpělivě převracel listy a dal se do zapovězeného ovoce, nic se neohlížeje na to, co divotvorný lékař vyprávěl o všetečných lidech. Četl, četl a čím více se pohřižoval do podivné knihy té, tím více se rozpalovala jeho obraznost. Viděl v pekle čerty s koňskými kopyty; někteří z nich topili pod ohromnými kotly, v nichž se v kypící smůle a ve vařícím oleji svíjeli zatracenci; jiní napichovali dlouhými vidlemi odsouzence a strkali je do velikých rozžhavených pecí, kde je mučili; druzí vytahovali rozpálenými kleštěmi jazyky pekelníků a probodávali je ohnivými železy; mnozí strkali těla ubohých do řeřavých rakví, jež vnitřku byly opatřeny hřebíky a vecpavše je tam i přikryvše víkem, nakládali je na veliké káry, vozili je v kupách k ohromným výhním, z nichž šlehaly plameny a valil se černý dým, a tam je házeli jako do bezedných propastí. Samý oheň, samý plamen, samý kouř i čmoud — a každý z čertů měl dlouhý ocas, ostré spáry a rohy jako kozel. Lucifer měl ohony dva; jeden měl ovinutý kolem pravého stehna a druhým mrskal o černou jako smůla půdu. —

„Kateřino . . . Kateřino . . . mně je zle,“ křičel Housa na podruhyni. Baba byla v síni, ale slyšela. Honem přiběhla a ptala se, co mu je. Bylo po západě slunce, ve světnici již tma a nemocného, jenž po celé odpoledne zabýval se „pekelným žalářem“, jímaly hrůzy.

„Co je vám?“

„Rozsvěť lampičku.“

„Není petroleje . . . kdo pak kdy viděl, aby se o svatém Janě Křtiteli na večer svítilo.“

Housa ji posílal, aby se šla někam světla vypůjčit, ale nechtěla. Zůstali po tmě. Káča za malou chvíli ulehla na pec — spávalať tam v zimě i v letě — a brzy usnula. Ale Taják se ošíval na posteli a jeho rozpáleným mozkem valily se divoděsné obrazy, z nichž se naň sypaly strach a hrůza: viděl samé ďábly a samý oheň.

„Kateřino . . . spíš?“ ptal se bázlivě a skoro pošeptmo.

Neozývala se. Ve světnici bylo ticho; jen u dveří tikaly staré hodiny a na peci chrápala baba. Namahal se, aby usnul také a zapudil od sebe hrnoucí se naň čerty. Ale čím více usiloval, aby se jich zbavil, tím více naň doráželi a nejhůře bylo, když zavřel oči: vyplazovali naň ohnivé jazyky, šlehali z hrdla hořící síru, doráželi naň dlouhými vidlemi a zdálo se mu, že cítí po celém těle jich bodání. Ba i smrtka se mu zjevila v podobě kostlivce s napřaženou kosou.

„Kateřino . . . Kateřino!“ křičel Housa plným hrdlem z postele.

„Co pak pořád chcete?“ ptala se procitnuvší babice.

Jakmile slyšel lidský hlas, hned se mu ulehčilo; styděl se přiznat, že ho straší, a prosil jen pokorným hlasem:

„Rozsvěť kousek louči . . . je tam zbytek na krumpešti . . . podívej se, kolik je hodin . . . nemohu usnout.“

„Aby vám člověk i v noci sloužil,“ bručela podruhyně, slezla s pece a nahmatavši oharek rozžehla.

„Za pět minut bude dvanáct . . . a tejď spěte a dejte lidem alespoň o půlnoci pokoj,“ hubovala ospalá, vylezla zpět na pelech a hned zas chrápala.

Ale ubohého Tajáka nepřestávalo strašit. Svíjel se, kroutil, zavíral oči, ba dal se i do modlení — ale nic naplat: peklo, jako by bylo otevřelo svůj ohromný jícen, chrlilo naň černou spoustu divoděsných postav. Kohouti již kokrhali, ba na východě se již rozbřeskoval den, když konečně usnul. Ale spánek byl horší než bdění. Měl hrozný sen; zdálo se mu, že umřel, že je na onom světě a že naň čeká poslední soud. Zmatená směsice nejpodivnějších představ kolotala před jeho duší a z vířivé spousty děsivých zjevů rozvírala se před ním černá jeskyně do nedozírné propasti, jíž nebylo konce. Trnul strachy a hrůza jeho dostoupila nejvyššího vrchole, když mu sluchem projel divý huk, o němž myslil, že je třepícím hlaholem hromové trouby archandělovy.

Procitnul a viděl, že je dávno již jasný den. Káča vařila snídani a upustila železnou poklici na kamenné dláždění před pecí. Zvuk kutálejícího se železa vzbudil v Housovi poslední dojem hrozného snu; neuměl si však takové věci vyložit a na jevě byl pevně přesvědčen, že nejen slyšel, ale i viděl archanděla, jak se vznášel nad černou propastí. Chvěl se strachy, stíral si s čela pot a volal:

„Kateřino . . . Kateřino . . . jdou na mne hrůzy.“

„Jaké pak hrůzy? Vždyť je dávno den . . . a támhle Strnadů Tonda hnal již před chvílí dobytek na pastvu“ — bručela baba a shýbala se při tom pro upadlou poklici. Po celou dobu hospodářovy nemoci cítila nad ním převahu a dle toho s ním i jednala. Při bolestech i častém strachu zdál se jí velmi malým; zacházela s ním jako s dítětem, ale jinak mu sloužila věrně.

„Měl jsem nepěkný sen,“ jal se vypravovat.

„Vidíte . . . tejď sám věříte . . . ale když se mně zdálo o myších, nedbal jste,“ vyčítala mu Káča.

Tajákovi nedalo, dokud nevypověděl, co se mu zdálo, a od té doby přemítal o posledních věcech člověka. Knihu o pekelném žaláři nevzal

sice vícekráte do ruky, ale svatosvatě si předsevzal, že bude dělat dobrotu, jestli se uzdraví. Podruhyně ho měla úplně v moci a páuovitý jindy šibal byl nyní pokorným její beránkem.

„Slibte panence Mariji, že vykonáte pouť do Vambeřic, jestli se uzdravíte," napomínala ho na konci června, když ani Bachtíkova mast kaie nepůsobila.

Slibil.

„Modlete se každý den třikrát k bolestné matičce modlitbičku, co jsem přinesla," radila na počátku července, když se vrátila z první Boskovské pouti.

Modlil se.

Dělal vše, co chtěla, a často své milé duši říkával: „Tahle Kateřina je hodná osoba . . . co pak abych si ji vzal, jestli se uzdravím?"

Babě bylo tenkráte přes padesáte let; byla o něco mladší, než on, ale měla obličej vyhublý, všecek vráskami pokrytý a zdála se o mnoho starší.

„Co myslíš, Kateřino . . . abychom se vzali, až se uzdravím? . . . Mám tu barabinu . . . kousek toho políčka . . . a nějak se přeživíme," pravil jí jednou po obědě, když se byl jak se patří najedl.

Podruhyně se obrátila obličejem honem ke kamnům, aby neviděl, jak se začervenala.

„Ale dejte pokoj . . . takoví dva staří lidé . . . vždyť bychom byli ku posměchu světa" — větila rozpačitě, upejpala se sama před sebou a shybala se pro hrnce; ale obličej jí zářil radostí.

Slovo k slovu a za chvíli ujednáno, že budou svadby, jakmile se hospodáři zahojí rána.

Káča neměla stání; šukala čemesně po baráku, jakoby byla o dvacet let zmládla, prozpěvovala si pobožné písně, ba jala se i notovati: „Seš-li ty sedláčku pán, řezej si řezanku sám." Ale rychle se vzpamatovala; udělavši kříž, jakoby zažehnávala světské myšlenky, a zabručevši „pán bůh všechny hříchy odpusť", hned zas se dala do písniček „marijánských". Při tom stále přemítala, co si na sebe vezme do kostela, až budou oddavky, a usnesla se na tom, že si dá přešít starou květovanou sukni, kterou si pořídila asi před dvaceti lety, když si měla brát Jíru Končinského, jenž ji potom nechal.

Od té chvíle milá Káča zdvojnásobila úsilí, aby se ženich uzdravil. Přikládala obklady, vymývala ránu, mazala mastmi, vařila odvary, chodila do lékárny a při tom krmila nemocného, aby neztrácel sil.

Na horách dozrávaly třešně; hejna špačků, kteří se byli prve odstěhovali do kraje, aby si tam pochutnali na višních, tušila, že jim nastávají nové hody na horách. Opouštěli kraj, kde bylo již vše očesáno i sezobáno, a vraceli se po menších hejnech do horských dědin. Několik mladých štěbetavců přistěhovalo se zpět i k Housově baráku, kde na velikém, rozložitém jasanu měli budky, v nichž se letos na jaře vylíhli. Nad domkem asi sto kroků od jasanu měl Taják třešně. Bylo ráno a právě doba, když pasáci honívají z pastvy domů dobytek. Špačíkové si libovali na zralých třešínkách; vrtěli sebou, zobali, křičeli, štěbetali a vedli podivné ptačí rozhovory. Bůh sám ví, o čem si povídali; nejspíše

o tom, co kde kdo dobrého slouskl; snad se i vzájemně poklepávali; nebo se tu snad sešly k přesnídávce samé samičky, vyprávěly si o svých manželích a smály se jim. Ať bylo co bylo, o čem ptačí havěť rokovala — ale byla veselá, rozpustilá, bujná. Lidé se jí zdáli býti samými podivnými mrzouty a morousy, kteří smutně věsí své hlavy k zemi, bezúčelně se lopotí, marně se nalopotivše umírají a pak si nad hroby ještě pláčou. Mudrovali o lidské hlouposti a zabedněnosti, vynášejíce moudrost svou, moudrost ptačí. Libovali si, že nejsou tak pošetilí jako plemeno člověčí, jež si vzájemně kazí a ničí každou radost, a do poháru, jejž bezstarostně a vesele by do dna mohlo vyprázdnit, nakapává si hořkého pelyňku vlastních slzí.

Housa se poprve vyšámal z baráku a odpočíval na sedátku pod zamilovaným svým jasanem. Naslouchal ptačí havěti a díval se, jak se prohání a zobe třešně. Za dřívějších dob byl by pochytil polínko neb skolek a byl by zlostně po ní házel, aby ji zahnal. Ale dnes mu počínání takové nepadlo ani na mysl; zdálo se naopak, že si libuje při pohledu a poslechu létavých neposedů. Za malou chvíli vyšla k němu Káča a dali se do rozhovoru.

„Nu, jak je, Franc?“ ptala se podruhyně, jež ho jmenovala křestním jménem od té doby, co si řekli, že se vezmou.

„Dobře už . . . dobře . . . jen trochu slabo . . . hnáty nechtějí ještě jak se patří sloužit,“ větil Taják.

Baba přisedla k němu. Vypravovali si o bramborách, že jich bude letos hojně. On hádal, že se svého políčka sklidí asi patnáct beček; ona se přela, že jich bude víc. Jednali i o tom, že si koupí o příštím Brodském jarmarce kravičku, a že po žních, až bude sláma lacinější, dají na barák nové došky. Po tom se usnesli, že, jakmile Housa bude úplně zdráv, půjdou společně do Vambeřic na pouť, a pak že budou svadby. Než si to všechno vypověděli, bylo málem poledne.

3.

Odbyli si pouť do Vambeřic, dali se třikrát ohlásit a měli mít oddavky.

Bylo v sobotu ráno na počátku října a na horách chladný již den. Vítr fičel ze strništ, obloha byla zakryta šerými oblaky, z roklí vstávaly mlhy, povětří bylo vlhké i studené a se stromů padalo žluté lupení. Lidem, kteří se dívají na svět jako na nějaké divadlo a zahálčivou myslí mají kdy rozbírat, kdy je krásný a kdy nic, zdálo se smutno a nevlídno. I těm, kteří pro stálé lopocení a znoje nikdy o tom nerozjímají, bylo jaksi nevolno a mrzuto. Odívali se v teplé kazajky, na nohy obouvali šábory a druh druhu bručel: „To je dnes zima!“

Teplo bylo jen Housovi a jeho nevěstě; v jejich srdci bylo babí léto. Pravdu povědět, bylo veseleji jemu, než jí. Sám kozel ví, odkud se v něm nabralo tolik mladistvého citu k vráskovité babici, s kterou bydlel pod jednou střechou již mnohý rok, a které si dříve ani kale nevšímal!

Vstali dříve než obyčejně, svátečně se ustrojili, posnídali kávy a když v starých hodinách odhrčela osmá, vybrali se na oddavky. Nevěsta chtěla, aby se vytratili ze vsi potaji; bála se lidských úšklebků. Ale ženich nesvolil a oba si statně vykračovali z Javornice k Boskovskému kostelu, uzavřevše pečlivě barák, jenž zůstal prázdný.

Na polích pracovali lidé; buď kopali zemčata nebo klidili zelí. Zde onde pásli skotáci stáda, topili si ohýnky a sedíce schouleni, civěli na valící se z ohně dým, jenž pod tlakem těžkého sychravého vzduchu plížil i klubil se po zemi. Zde onde hakováči zaorávali strniska nemotorným horským hákem a kvákavé vrány přeletovaly za nimi z drnu na drn, hledajíce k žíru červíky.

„Káča si vede ženicha“ — smála se Strnadka u brambor a opřevši obě ruce o motyku prohodila k ostatním kopačkám: „Že se baba nestydí!“

„Taják si vede nevěstu . . . že se dědkovi chce!“ šklíbil se sedlák Blažek u zelí k svým nadenníkům, a dmýchaje si do pěsti, aby se zahřál, díval se za podivným párkem.

Ale Housa nemyslil na úsměšky a rozjařen maloval sobě i své družce krásnou budoucnost. Pořád jí vyprávěl, jak budou hospodařit a kterak se budou živit. Zdálo se mu, že je ještě mlád, že má mnoho síly a že dělnou prací může se ještě dohrabat k majetku. Káča byla chladnější povahy a nedůvěřivě naslouchala ženichovu dětinskému brebentění. Ba kale ho ani neposlouchala, a pošilhávala na svou květovanou sukni, jestli jí sluší; při tom jí pořád na duši tanul strach, že se jí svět vysmívá a lidé že ji pomlouvají. Byla z těch, kteří se dívají na sebe cizím zrakem a přemítají o sobě cizím mozkem. Vlastnost ta nebývá chybou prostých venkovanů; ale Káča měla ji snad proto, že pocházela z městského rodu, neboť o sobě ráda i často vyprávěla, že její dědeček býval nějakým písákem při úřadě v Železném Brodě. Jí nebylo jak se patří volno; za to on byl spokojen i sám se sebou i s celým světem. Jen jednu chvilku se mu přehnal mráček přes duši i přes čelo. Asi na dvacet kroků před lesem potkali Hlavu s ručnicí. Šli mimo sebe nepozdravivše se. Housovi setkání to sáhlo rušivě do veselého rozpoložení mysli; ale nedbal toho a brebentil dále.

Přešli okrajem panského lesa a octli se na Strnadových vrších. Tonda tam pásl na ovsišti dobytek, topil si při tom ohýnek a v něm brambory, které z pod natí vytáhl na sousedově poli.

„To je hezká plavka . . . Strnadovi ji chtějí prodat . . . mohli bychom ji koupit . . . mám pár grošů v záložně . . . ostatní si můžem přidlužit na barák,“ prohodila nevěsta, jež celé dny a noci přemítala o tom, zač a jak koupit krávu do nového hospodářství.

Nečekajíc odpovědi, odbočila z pěšinky na pastviště a blížila se k plavce; kravička byla krotká a dočkala. Káča ji laskala, hladila po hřbetě, poškrabovala mezi rohy a mluvila k ní, jako k rozumnému tvoru.

Tonda, aby mu nebylo zima, měl na sobě mámin starý vatovaný špensr a byl obut roztrhanými chlástory, z nichž mu vylízaly palce u nohou. Zabýval se ohýnkem, přikládal naň zelené jedlové roští, kterého nalámal v lese, a liboval si, jak roští to v plamenech praská a jak se z něho valí hustý bělavý dým. Skákal přes oheň a schovával se

do hustého kouře, zakrývaje si dlouhými rukávy oči; krátil si tak dlouhou chvíli a čekal, až se mu upekou brambory. Po chvilkách se otáčel na stádo, zahučel na ně: „pas se, pas“, a učiniv tak zadost své skotácké povinnosti vedl dále svou. Zablédnuv Káču, počuměl na ni; pak, jakoby si na něco vzpomněl, obrátil se na levo k sousedovu poli, kde pásl jeho nejvěrnější přítel, a chtěl naň houknout: „Vojto Drbohlavů alalalahuhu!“ Přišlo mu při tom mrknout zrakem ke vsi, jež ležela pod vrchy skryta v údolí, a hlas mu uváznul v hrdle. Spatřil náhle sloup černého kouře, jenž velikými kotouči valil se se strany dědiny, a v kouři tom šlehaly plameny. Lekl se; na místě „alalalahuhu“ zaškvěčel: „Hoří, hoří!“ a dal se do breku. Ode vsi bylo již slyšeti k vrchům nepravidelný hlahol zvonku; starý Kubát jal se právě vyzváněti na poplach.

Také Káča viděla i slyšela; nechala honem plavky a zděšeně křičela na Housu:

„Pro Krystovy rány . . . v Javornici hoří . . . a je to jako u nás!“

Mezi tím i lidé, pracující na poli, vzájemně na sebe volali a opustivše práci, běželi do vsi.

Do Housy jakoby udeřil hrom.

„To je u nás!“ vyrazil ze sebe, hledě k Javornici, a stál jako zkamenělý ani s místa se nehýbaje. Jen se upřeně díval na klubící se ohnivý kouř a cítil po celém těle mrazivé zachvění.

„To je u nás,“ zablábolil ještě jednou a před očima se mu dělaly mžitky. Byl nadobro pomaten, ba byl tak spleten, že chtěl jíti dále k Boskovu. Ale vida před sebou Káču, že běží nazpět ke vsi, šel za ní, jenže pomalu, protože ho ještě trochu bok pobolíval.

Baba ho daleko předhonila a přiběhla k hořícímu domku právě v tom okamžiku, když sousedé s hajným Hlavou vynášeli ze síně její almaru a ze světnice její peřiny.

„Kde je koza . . . kde je koza?“ — vřeštěla podruhyně a když jí ukázali, že zachráněna mečí nad domem vedle třešně, běžela k ní, ohmatávala ji, jakoby se chtěla přesvědčit, zdali neuhořela, a div ji neobjímala. Pak běžela nazpět k almaře s peřinami a odtud zase ku koze.

Chatrná barabina dohořívala; k hašení nebylo na blízku s dostatek vody. Housa dorazil k ohni právě v tom okamžiku, když se sřítil strop. Viděl hajného, jak pomahal zachraňovat, kde se co dalo; při pohledu tom jala ho zuřivá zlost. Zdálo se mu, jakoby Hlava byl vinen vším neštěstím, jež ho v životě potkalo, ba i tímto požárem. V prvním návalu chtěl se naň vrhnout a zaškrtit ho. Ale nemohl se hnout a bylo mu, jakoby ho někdo neodolatelnou silou zdržoval. Jen zoufale zařval. Vychrliv z hrdla několik nesrozumitelných slov, mrštil sebou jako bez sebe na sedátko pod jasanem a dal se do pláče. Slzy, které prolével, byly první od smrti nebožky jeho ženy a pálily ho, jakoby mu na prsou ležely žhavé kameny.

„Jste pojištěn?“ ptal se ho sedlák Blažek, jenž od zelí přišel hasit.

„Nejsem,“ větil tázaný.

„Škoda,“ pravil soused, ušklíbl se a pomyslil si: „Hlupák . . . jiným podpaloval, aby d· stali notnou náhradu, a sám sebe ani nepojistil.“

Tatáž myšlénka probleskla i Housovi v hlavě a divil se sám sobě.

Zachraňovat nebylo co; trámy dohořívaly a lidé se rozcházeli od ohně domů, šeptajíce druh druhu: „Dobře tak, na darebáka ... ať ví, jak je bez přístřeší!“

I Káča odcházela, vedouc na provázku kozu.

„Kam, Kateřino ... kam?“ ptal se Housa.

„Prosila jsem právě kmotra Kubáta, aby mne vzal na podruží ... slíbil ... pro peřiny a almaru si přijedu s trakařem.“

„A což na oddavky nepůjdem?“

„Jaké pak oddavky? ... Já nic ... vy nic ... není ani pelechu ... z čeho bychom žili?“ větila babice a šámala se s kozou dolů k dědině.

Do Tajáka jakoby vjel oheň. Máchal rukama v povětří; zdálo se mu, že skočí na Káču a roztrhá ji na kusy. Ale podruhyně asi tušila, co se v něm děje, a pospíchala mu s očí.

„Proč jsem nehasil ... proč nehasím ... proč, proč?“ zaječel Housa nahlas a jakoby chtěl dohonit, co zmeškal, jal se vytahovat z ohně doutnající trámy.

„Co zevlujete, zatracení kluci ... buď pomahejte anebo táhněte odtud!“ zařval zlostně na chasu, která po různu tam ještě čuměla. Hoši se ulekli, utíkali a Taják, jenž zbyl samojediný, počal se vším úsilím pracovat. Hmoždil se a nepřestal sápat a trmácet se, až naň upadl kus doutnajícího dřeva a popálil ho v obličeji i na rukou. Zasipěl bolestí, hrozně zaklel a praštiv sebou na trávník vedle jasanu zvolal:

„Co tejď?“

4.

Byl večer v druhé polovici listopadu. Po vrších i v údolích fičel divoký vítr a déšť se lil jako z konve. U Kubátů byli právě po večeři. Hospodář seděl u stolu, měl na nose brejle a zapisoval do kalendáře, že se jim dnes pobíhala straka. Byl starý a všecek šedivý — horáci říkají plesnivý; proto mu lidé přezdívali „plesnivka.“ Ovdověv před dávnými léty, hospodařil na statku společně se svým synem a s jeho ženou. Mladý hospodář nebyl doma; odjel ráno do Roketnice prodávat Němcům brambory a dosud se nevrátil. Hospodyňka poklízela v chlívě dobytek; podruhyně Káča myla v mísníku u kamen nádobí; u hořeních oken mezi stolem a postelí stála kolébka a na ní spal, maje do hubičky nastrčený cumel, vnouček starého Kubáta. Druhý vnuk, sedmiletý Honzík, ležel na posteli a spal již také.

Venku vyskočil pes z boudy a počal zuřivě štěkat. Hospodář nazdvihl od kalendáře hlavu a prohodil:

„Kateřino, jděte se podívat, kdo k nám tak pozdě jde.“

Chtěla jít, ale sotvy udělala několik kroků, otevřely se dveře a do světnice vstoupil Housa. Byl všecek promoklý, obličej měl dosud od popálenin fáčem obvázaný, levá, ještě nezahojená ruka visela mu na špinavém šátku jako na kšandě, na hlavě měl ošumělou beranici, na sobě roztrhanou kazajku a nohy vězely v čuchách z onuc sešitých. Voda z něho kapala crkáčkem. Vypadal spíše jako strašidlo než jako člověk. Káča leknutím popadala sotvy dechu.

„Pochválen pán Ježíš Krystus!“ pozdravil příchozí.

„Až na věky ... co pak tak pozdě?“ ptal se hospodář, jemuž neočekávaná návštěva nebyla příliš milá. Štítil se Housy, jenž, jsa bez přístřeší, padl obci na obtíž a živil se jedině tím, že dle usnesení sousedů přecházel od domu k domu, kde každý sedlák ho u sebe několik dní přechovával. Štítil se ho také proto, že se bál, aby se mu v jeho stavení neoběsil. Vyprávělo se, že Housa brzy po ohni hrozil sebevraždou a že hrozbu tu potom několikrát opětoval. Lidé sice říkali, že takový dareba sám sobě neublíží, ale starý Kubát měl strach.

„Není na vás, hospodáři, ještě řada ... vím ... vím ... ale dnes bych měl obchůzkou spát u hajného Hlavy ... na knížecí lesy by toho vypadalo celý týden ... ale pro pána boha ... posuďte sám ... jak pak tam mám jít? ... Prosím vás, nechte mne tady asi dvě noci,“ skuhral pozdní host a nečekaje odpovědi, sedl si na lavici u dveří, těžce při tom oddychaje, jakoby ho něco tuze bolelo.

Starý Kubát se zamračil, nemaje valné chuti vyhověti prosbě. Ale za několik okamžiků pravil: „Inu ... pro mne si zůstaňte ... psa by člověk dnes nevyhnal ... odkud pak jdete?“

„Od Blažků ... viděl jsem, že překážím ... budou mít dnes rodinu.“

Nastala přestávka, mezi níž Housa sklepával se sebe dešťovou vodu.

Za chvilku počal zas hospodář:

„Nu co ... neví se dosud, jak tenkráte ten oheň vypukl? ... Nevypátralo se to u četnictva nebo u soudu?“

„Někdo podpálil ... někdo vyčíhal ... z pomsty ... ale dopátrat ne a ne,“ větil Housa, a kašlal při každém slově, jakoby mu řeč v hrdle vázla.

„Vidíš, darebáku ... oplatili ti“ — pomyslil si hospodář a dodal nahlas: „Lehněte si na pec ... je tam teplo ... Jste po večeři?“

Příšerný host zalhal, že již večeřel, a vylez po dvou stupínkách na pec, ulehl tam blíže kamen, z nichž dosud sálalo teplo, ohříval skřehlé hnáty i promoklé na těle hadry a převazoval si boláky na obličeji. Káča pozorovala hospodáře, zdali se nedívá, a když se jí zdálo, že pořád ještě je zabrán do kalendáře, sáhla do trouby, vyndala hrníček zbylé tam kávy a podala mlčky Housovi. Vzal, nepoděkovav, lačně vypil a postavil prázdnou nádobku na krumpešť.

Hospodyně přišla z chléva, nakojila robě a všichni šli spat: starý Kubát do komory na půdu, mladá selka na postel ve světnici vedle kolébky a Káča na pec, kde měla pelech. Bylo tam místa pro šest; položila se u stěny hodně daleko od hosta a na noc se pošeptmo modlila růženec. Tma byla jako v ranci; ani vidět nebylo, kde jsou ve světnici okna. Robě a Honzík tiše spali, hospodyně chrápala a jen ti dva na peci nemohli usnout.

„Kateřino, spíš?“ šeptal Taják a pozlehounka se šoural blíž.

„Spím,“ lhala baba a domýšlejíc se, že se hostu chce čert ví čeho, dodala: „Dejte pokoj a spěte taky.“

„Neboj se... mám jen hlad... styděl jsem se prosit o kus chleba... nemáš někde něčeho?“ žebronil nocležář.

„Ale kde pak tejď v noci sháněť!“

„No no . . . nemusí bejť proto tak zle,“ zašeptal Housa a otočil se k babě zády.

Ale Káča neměla pokoje. Ničeho neřekši sešourala se s pece na podlahu, nahmatala v kapsáři klíč, vyšla po tmě do síně, otevřela stojící tam almaru, vytáhla z přihrádky kus staré, okoravělé buchty, kterou si tam uložila, a vracela se na pec; ale kobrtla při tom ve světnici o putynku u dveří a šramotem probudila hospodyni.

„Kdo je?“

„Nelekejte se, hospodyně . . . já.“

„Čerta-li, diblíčíte?“

„Bolí mne zuby . . . byla jsem si v almaře pro kapky, co mě dal loni milosrdný bratr . . . ale nic naplat . . . musím se ještě pomodliť k svaté Apoleně,“ lhala baba, jež měla v hubě sotvy tři zuby. Vylezla zas na pec; nahmatavši Housu, strčila mu do rukou přinesený kus staré buchty a šeptala, že nebylo dole slyšet: „Od posvícení.“

Noclehář ani neodpověděl a hltavě pojídal. Když snědl, myslil si: „Kdyby bylo ještě.“ Pak zavřel oči a namahal se, aby usnul, ale marně. Robě počalo vřískat.

„Hospodyně . . . Jozífek vám pláče,“ volala podruhyně na mladou selku, která zas již tvrdě usnula, a teprve po opětném burcování se probudila. Vzala robě z kolébky do postele, kojila je a klučík přestal. Bylo opět ticho; ale Káča s Housou nespali přece. Pořád si něco šeptali, a prve než zasvitl den, byli spolu dokonale smířeni.

(Pokračování.)

Trmal z Toušic.

Chor v Soběslavi na loži
Toušický vladyka leží,
s hlubokou ranou na prsou
vyvázl z bitvy jen stěží;
bojoval věru statečně,
odehnav Bukvoje k Týnu,
sám ale byl již na cestě
do říše věčného stínu.

U hlav syn Václav žalostí,
u nohou synovy děti:
potrojný, útlý ještě květ
vadnoucí toušické sněti;
v nářek jich náhle z náměstí
pokřik se mísí a roste . . .
„Co je to, děti?“ . . . „Od Týna
zpět přišli nezvaní hosté!

Na hradby vše, co zbraně má,
s posádkou k ochraně spěje,
Bukvoj má Uhry posilou,
pod děly země se chvěje;
za chvíli snad již udeří
na město s táborské strany —
jednou byl zahnán, podruhé
nesnese takové hany.“

„Vzhůru! . . .“ a Trmal vytřeštil
na syna hasnoucí zraky —
„totě boj za vlast, Vácslave,
neváhej, musíme taky!“
„Můžeš-li? Pro Bůh, otče můj,
zachraň nám život svůj drahý . . .“
„Cože, ty chceš mne zadržet?
Nechceš jít na naše vrahy?

Snad se mé smrti obáváš?
Líp-li, když na loži zhynu?
Zdráv jsem a silen, uvidíš;
na hradby, na hradby, synu!
Oblec mě v nový kabátec,
meč dej a bandelír k tomu! . . .“
„Nevstávej, otče, krvácíš!“
„Nemeškej, provoď mne z domu!“

Stalo se jako přikázal;
vesel meč v pravici stiská,
na hradbách, u bran všechen lid
nadšeně v ústret mu výská;
daří se výpad, daří boj
měšťanův junáckou prací,
nepřítel nazpět podruhé
v úprku k Týnu se vrací.

Trmal však klesá: „Šťasten jsem!
za českou svobodu hynu,
v duchu Tě ještě, vlasti má,
horoucně na srdce vinu;
krásná smrt, nad vše líbezná!
stokrát kéž z hrobu lze vstáti,
bych pro vlast v boji vítězném
stokráte život moh' dáti!“

Adolf Heyduk.

Bavlnkovy ženy.

Obrázek z Moravy.

Napsali V. a A. Mrštíkové.

(Pokračování.)

II.

Bavlnka už nemohl déle otálet.

Silný pruh slunce vklouznul barevnými okny do naplněného kostela, položil se na rusé a hnědé hlavy chlapců, klečících před oltářem, zamotal se do pestrých šátků děvčat a svým nejkrajnějším lemem nahlédnul i do zbožně sklopených očí starého výměnkáře Klimše, polil kostnaté, hladce oholené jeho tváře a v podobě velikého zlatého peníze položil se na zdi stranou kazatelny právě v tom okamžiku, kdy pan farář, vážně si šňupnuv z želví své tabatěrky, oznamoval lidu do ozářených prostor kostela:

„Oznamuje se láskám Vašim, že v stav manželský vstoupiti míní Josef Bavlnka, vdovec, 27 roků starý, chalupník v D. číslo 145, manželský syn zemřelého domkáře Jana Bavlnky a jeho zemřelé manželky Marie Bavlnka rodem Ovísek — s třicetiletou Veronikou Dostál, manželskou dcerou Josefa Dostála, nádenníka v D. a jeho manželky Anny Dostál rodem Vondra. Oba jsou katolického náboženství a ohlašují se dnes po třetí."

Pan farář nahnul se přes knížku dolů: „Kdo by nějakou překážku věděl, nechť ji ohlásí na farním úřadě, aby se předešlo nešťastnému a neplatnému manželství, jak se bohužel často stává," dodal více už jako ze zvyku, zavřel knihu ohlášek a sáhl po modrém, těžkém šátku. Hromadné odkašlávání dole zavřel Otčenáš.

Překážek nebylo žádných, v úterý byla svatba.

Všichni byli spokojeni.

Bavlnka, že zas měl hospodyni, Veruna, že se dostala pod čepec, Sefka nad novými šaty, hromadou koláčů a dvacetníkem, který od nové maminky dostala na uvítanou. Starý Dostál rychle pomžikoval víčkama, odpoledne zpíval, k večeru křičel, ale už nějak divné, jakoby měl plná ústa rozžvýkaného chleba. Na konec mu vyhrkly slzy z očí a usnul.

„Víš, Josef," začal, když se prospal, „víš, já jsem ti ju, tu mou dceru, dycky přál. — Mlč, nemluv, člověče strašné" — zacpával dlaní Bavlnkovi ústa. „Povídám ti, nemluv! Ty seš hodné muž a ty si ju zaslóžíš. A víš —" začal tajemně šeptat, přistrkuje rty až po samé Bavlnkovo ucho — „lidi říkají tak a tak" — Bavlnka odsednul stranou, Dostál za límec kabátu přitáhnul jej k sobě zpět — „ale vono to šak nemusí bét pravda. Lidi lžou — lžou a kradó. Lidem česť kradou a

dobrý míno. Lidi lžou a já mluvím pravdu. Veruna je hodná a spořádaná děvčica. Já to musím vědět, její otec. Lidi lžou a ne já.“

Dostál by byl rád ještě pokračoval, ale stará zaslechnuvši slova „lidi“, „česť“, odvedla jej stranou a něco mu pošeptala do ucha.

Dostál zamrkal víčkama a umlknul.

Bavlnka rozuměl dobře, nač narážel jeho tchán. Všichni lidé všechno vědí a něco z toho je přece někdy pravda. Povídalo se, že Veruna si ráda zavdá a někdy třebas i té sprosté. Ale Bavlnka věděl o dobrých jejích vlastnostech a od zlých že jí pomůže on — „přece muž hlava rodiny a vzorné otec.“

„Šak si odvykne,“ rozháněl před sebou dotěrné vosy babských rozumů. „Nebude to tak velký. Nikdy jsem ju neviděl.“

Minul první měsíc, minul druhý měsíc. Z chaloupky už se zas kouřilo. Na okně kvetly bazalky, muškát; okna vyčistěná jasně zas odrážela sluneční paprsky do dálky, holubi se zas točili po černém došku, zahrádka zakvétala resedou a „hořící láskou“. Rozlité skvrny vlhka po zdích zmizely pod maltou vytopené a na bílo vylíčené jizby. Slovem, chaloupka měla zase svou hospodyni, Sefka matku, Bavlnka ženu.

A Bavlnka rád se zas vracel z polí domů, zase tak sedával s Josefkou na klíně, pokuřoval do čistého vzduchu a hledě do dědiny dolů, jak tichne a usíná v podvečerních stínech, čekal na sladkou černou hodinku doma, až světlo shasne, Sefka zadřimne a spánek se položí na znavená jeho víčka.

Nedala mu na Sefku vzpomínat druhá jeho žena. Nebyla tak mladá jako nebožka ani tak jemná a milá, ani tak bílá a tichá, byla dlouhá, ramenatá, hovorná a opatrná na každé pírko, za to silná její prsa a dlouhé ruce, okrouhlý její krk a tmavé, mateřsky naň vzhlížející oči nahradily mu tichou lásku první jeho ženy, všechny ty jemné, už zakalené, ale nyní neocenitelné a mužské síle tak lahodící odstíny dívčích půvabů, které jako pel zůstaly na milém jejím zjevu, i když za Bavlnku vyšla a stala se matkou. V druhé své ženě poznal Bavlnka zachovalou ještě mladici, která sice měla už svá léta, ale za to přinesla s sebou všechen oheň a sílu mládí, které teprve ve svých letech vyhánějí do plného květu. V Bavlnkovi mladický oheň posud neutuchl. Nelitoval a ocenil prudkou její náklonnost, svěřil se mladé své síle a jak mocně přilnul k širokým jejím plecím, vytisknul poslední tesknou vzpomínku na první svou ženu, pletoucí se časem mezi ním a jí.

Zapomněl.

Jaro druhého Bavlnkova manželství přistěhovalo se do tiché chaloupky. Zase tam bývalo tak milo a útulno, čisto a jasno jako pod širým nebem. I na polích bylo znát, že je obdělávají silné a zkušené ruce. I na tovarych Veruna chodila a co Sefka vydělala jehlou, vyhrabala ona černým svým kopáčem, s kterým si v dlouhých svých rukou jenom hrála. Zdravá, silná, veselá vracela se domů a z daleka už bylo slyšet veselý řehot silných, kacabajkou těsně obepjatých jejích prsou.

Přišel večer a Bavlnka zasedl na osiřelou lavici, položil se na dubový stůl, nacpal si do začouzené svojí dřevěnky, kterou mu v pravou chvíli Veruna s jemnou, ryze ženskou šetrností vyndala zase z úst a

když pohovořil s ženou, přistrčil zas hlavu do světla lampičky a obíral se s jedinou živou památkou na pohrobenou jeho lásku, s jediným kvítkem její zahrádky — malou svou Sefkou. Počítal a psal neohrabanými svými prsty po kamenné její tabulce, maloval jí na spadnutí domky, křivá kolečka, ptáky a pomáhal jí skládat slabiky a „zamuchlané" počty, které se nějak pletly a rozcházely v nepokojné, malebně vždy rozházené hlavě jeho Josefky.

Ve květu leta byl zas Bavlnka nejšťastnějším člověkem na světě. Pracoval pilně a pracoval zas rád a tak den jak den v práci a rodinném veselí míjelo jaro, míjelo i léto, převalil se podzim, roztála zima. Minulo pět let a Bavlnkovi se ani nezastesklo.

Jen dětí si přál víc — a měl jen Sefku.

Než ani tu nereptal.

„Kdož může pánu Bohu poručit," řekl si a tím radostněji na kolenou houpal tu svou jedinou.

* * *

Přišlo léto zas. Krásné léto, kdy příroda zní bzukotem hmyzu, louky voní senem, v lese slzičky se zardívají krví a obilí k zemi se kloní pod tíží svých klasů. Zas nivy zlatilo slunce, cesty bílé křivily se zelení, modré stračky postřikovaly mez, v lese zrály jahody. Jaká nádhera, jaká krása na lukách a na polích! Lidé se modlili za boží to požehnání, ve zpěvu po lukách zinčely kosy, vzduch, plný rachotu a horka, v těžkých parných vlnách přenášel údolím veselý jásot dětí, řehot koní a ten známý, jen létu vlastní tlukot křepelek, celý zatopený do stříbrného chřestu cvrčků. Lidé si stínili oči, kladli do chládku unavená těla a z úkrytu stínu se zavlaženou kůrkou chleba v ústech rozhlíželi se po bohaté úrodě moravských nižin, ohrožených jenom mraky se zarůžovělou obrubou a prudkým úmorným horkem slunce, na kosť zemi vysušujícího. Žito už ode zpodu začalo světlat, pšenice kvetla, ječmen po větru chřestil dlouhými svými vlasy, a do toho jakoby barev nasypal, zlatá ohnice prosakovala osením, chrpy se střídaly s koukoly, fialová cibulenka kvetla za červeným červíčkem, bílou kopretinu krvil vlčí mák. A tím vším horký vítr províval, přehazoval barvy, přehazoval stíny, ohýbal stonky trav, vlnil celé údolí. Teplá vůně zvedala se ze země, opájela mysl, rozohňovala krev. Nebylo místečka prázdného po celém kraji, i cestu oživoval drobný hmyz . . .

Bavlnkova chaloupka krčila se ve stínu svých došků, a v úpalu slunce ospale probleskovala svými okny na bujnou mladou zeleň svého okolí. Dole pod ní ve vsi mrtvý klid. Jen v rybníčku na návsi mládež nastavovala slunci lesklá nahá těla a nořic se zas do zdviženého kalu bláta, plískala rukama na povrchu vod. Mezi jinými brouzdala se vodou i Sefka.

Teprve k večeru oživla i chaloupka.

Přišla hospodyně s pole, zotvírala dvéře, spočítala slípky, které posedaly zatím na hřadu a odvazujíc sukně se svých mladých, silně vyklenutých kyčlí ohlížela se už po domácí práci. Přiběhla koza ze stáda, za ní vepřík s kvikotem hledal branku a naposled se přišourala i Sefka.

A bylo hned živo a veselo v chatě, jakoby obývána byla celý den. Veruna rozdělávala oheň, komín vypustil nad střechu modrobílý kouř a zatím co oheň v kuchyni praskal pod nastavenou vodou, Veruna už dojila kozu, zavírala vepříka a pohlédnuvši nemilostně stranou vadila se s Josefkou. Přiběhla domů s mokrými ještě vlásky a pomočenou sukničkou.

A když slunce už na poskoku bylo a končilo svou denní pouť, do chaloupky vešel Bavlnka s lesknoucí se kosou na rameni, s krbcem k pásu připnutým, košilí potem a prachem žlutou, s krátkou dýmkou v porozevřených zubech.

Vešel, aby kosu odložil, v poklidu znovu nacpal svoji dřevěnku a s kouřící dýmkou aby před chaloupku zasedl a na lavičce čekal, až brambory schladnou a Veruna polívku přinese na dubový stůl. Sefka se zatím přišourala se svými počty a ukazovala v pisance červenou známku, kterou jí dole připsal pan rechtor.

Než Bavlnka od nějakého času upadl v zamlklou jakousi netečnost, přerývanou hlasitým odplivováním. Na poli pracoval jako němý a doma nemluvil. Bafal ze své dřevěnky a hleděl k poplité zemi. Ženě odpovídal jen co musil, o Sefku už hrubě ani nedbal, jednou se na ni dokonce utrhl.

Sefka ustoupila stranou, postavila se za roh a pisanku pohodivši na zem, holýma ručkama mačkala zamhouřené oči.

To jí ještě nikdy neudělal!

Bylo právě o žních — jednou odpůldne, kdy ječmeny se svážely do hladových stodol a celá úroda už stála v mandelích. Pohoda zdála se být jistá, nikdo nespěchal. Na poli si lidé jenom hráli. Veselý řehot šťastné sklizně zvučel údolím. Po strništích mihala se bílá stáda hus, ve stromech rámusila hejna nažraných vrabců. Ze stodol vyčuhovala ven sehnutá záda mlatců, rozkročené nohy sedláků, blýskala nahá lýtka žen. Před stodolou v pocuchané slámě válela se těla dětí. Z hospody prorážel výskot a nářek do horkého vzduchu, naplněného prachem fukarů a vrčením mlatiček. Na silnici plno bylo holubů a slepic, požírajících, co utrousily bohatě navršené žebřiny.

Lidé ztráceli se na obzoru ve mživém chvění rozžhavených sfér. Jako světlé tečky míhaly se tam hlavy sekáčů pokryté širáky; sehnuty v pravidelném rythmu semo tamo se pohybujícího poprsí hned probleskovaly v slunci, hned padaly zase v stín. Chvílemi se vzpřímila pracující ta těla, přejela si rukou zpráhlý krk a mokrá čela a vystavena chladu náhorního větru jako mrtva stála na obzoru s bílým vrškem v obnažené obloze. A pole jako rozložené rohožky táhly se jim pod nohou po úbočinách strání dolů k bílé silnici, roztaženým lánům řep a první otavy. A zatím co v parném tichu na všech stranách jemně chrustěl ječmen pod kosou a zvonivým svistem kladl na zem zlaté svoje vlasy, vzduchem prorážel veselý zpěv pěnkav, hvízdavý let holubů, tikot strnadů a úryvkovitý zíkot much. V lukách tloukly křepelky, ze vsi zpívali kohouti; práskaly biče, hřmotily vozy, plakaly čejky a v jejich nářku celá země jásala, celá se smála v rusém svém ústrojí od stráně ke stráni, na kopcích i na dně, a vítr sám, jakoby sdílel neobvyklé to nadšení živé i mrtvé přírody, vesele se točil vzduchem, rozpustile dýchal do uvolněných vroubů

až po pás vysvlečených košil, čechral šátky, motal se ve vlasích, nadouval sukně a přeletuje obnažená lýtka ofukoval letem rozpálená líce děvčat a za hory za doly, do cizích světů, roznášel bujnou tu radosť žírného léta, zanechav po sobě na zemi hyb rozkývaných haluzí a vlny v teple oddychujících ňader . . .

Byl soumrak. Na polích zůstali už jen vazači a vazačky a zpola naložené vozy. Sekáči a ženci ve skupinách i po jednom ubírali se domů. Pole rozestavenými mandely podobalo se ohromnému táboru vojska, které už tichlo a usínalo pod svými stany. Po cestách a po silnici jako stráže zvolným, unaveným krokem přecházeli dělníci.

Cestou mezi položenými pruhy zlaté pšenice kráčel Bavlnka se Šťouračem. Sekali oba na jednom a šli nyní z práce: Bavlnka v předu, za ním Šťourač. Kosy oba na ramenou, dřevěnky v zubech, krbce s brouskem připjatým k pasu. Nemluvili; každý myslil na své. Šťourač nijak se nemohl dopočítat čtyř krejcarů od poslední výplaty, padal do kolen a potahoval kalhoty. Bavlnka, kráčeje zvolna, hleděl do zpráhlé země, rozpryskané všemi směry se táhnoucími trhlinami a přemítal o tom, co mu Šťourač napověděl před několika dny. Nechtěl věřit.

Žlutý přísvit západu snášel se na zbožím pozlacenou zemi. Červené sukýnky a šátky žneček jako plápolavé lístky vlčího a bílého máku mihaly se žlutým obilím, tečky bílých košil, jakoby je v pásech rozhodil a svinul, mizely a hned zas proskakovaly za mandely po vyžatých i nekosených ještě pláních lánů. A všechny ty barvy jedna za druhou střídaly se polem, po cestách se ubíraly k silnici bílé, tonoucí ve spoustách zdviženého prachu. Do pole v trysku vyjížděly ještě prázdné vozy a domů vracely se celé boudy navršených snopů, utažených silnými provazy, přitlačených silným ráhnem. Nebe modré, na západě čisté, bylo jako zadýchané a prostoupené zlatě mžícím prachem. Slunce silné ještě, velké, žhavé, žluté jak hořící pomoranč, padalo zvolna nad obzor. Zvuky tichly, koroptve v houfech se snášely na klidnější místa.

Bavlnka zašilhal po Šťouračovi.

„Ty, Jakube, počkej."

Šťourač se zastavil, pohodil kosou a tázavě na polo se obrátil k Bavlnkovi.

„Co je!"

„Jakube, řekni mně přece na svoju dušu — je to pravda, co's tuhle o Veruně povídal?"

„Eno, abych ti řekl," zabafal Šťourač a dal se zas do klátivého chodu, „já ti nepovím. Prodávám jak jsem koupil. Lidi to říkají. Já — co je mně do teho. Šak tam pojď se mnó na sklínku a můžeš se zeptat."

Bavlnka si odplivl a odkopávaje kamení s cesty, sevřel rukověť kosy. Dal se skoro do běhu. „To by byl sakramenské pořádek!" pravil a zmateně přešvihnul pohledem rozpjatý obzor, na kterém vzkypěly směrem od Pálavy popelavě šedé, nízko nad zemí se nesoucí mraky. Druhá smělejší vrstva stříbrných, osvícena ohněm západu, přimila se nad nimi. I temněji bylo tam z té strany.

Vešli do dědiny.

„No, stavíš se?“ zarazil najednou Šťourač svůj krok. Byli na rohu židovy hospody.

Bavlnka byl nyní podoben člověku, kterého jeden nutí a ku předu táhne za rukáv, druhý strká zpět. Pravdy se bál; pokušení, nabýti jistoty, vedlo jej dále.

„No,“ hodil Bavlnka kosou. „Stavím se.“

Hospoda byla v tu chvíli prázdna. Jen v koutě u okna seděl za stolem stařeček Klimeš u svého denního samečka „bílé.“ Tělnatá židovka s okuláry přes scvrklá víčka a s opeřeným vrchním rtem seděla za šprlením nálevny a pletla vybledlou punčochu. Ospalé ticho rušil kovový chřest drátů a duté žblunknutí zátky, kterou pantáta Klimeš otvíral svého samečka.

„Vítám vás,“ vstávala židovka.

„No zavdej si,“ vítal výměnkář Klimeš Šťourače. Sameček žblunknul, Šťourač pil.

„Dej Pán Bůh zdraví,“ pozdvihl Šťourač baňatou lahvičku. „Pajmámo, daj' nám sklínku piva. Je tam v poli dnes jako v peci.“

„No“, pobízel Klimeš zas Bavlnku, „taky si zavdej. — A kam ještě jdete?“

„Nikam. Domů jdeme. Dosekli jsme Strouhalovi Padělek a k Boří jít, už nestojí za to. Je tam daleko —“ lizl Bavlnka kořalky — „a myslím, že bude bouřka,“ dodal.

„A dyť povídalo tvý děvče, že seš doma!“

„Sefka?“ ptal se přísně Bavlnka.

„Sefka — nebo jak je jí. Teď tady byla. Pravda, pajmámo?“

Židovka právě přinášela pivo a neodpověděla.

Bavlnka se ohlédnul po ní.

„Co tu dělalo mý děvče?“ vyjelo mu suše z hrdla.

Šťourač si zapaloval dřevěnku.

„Pro kořalku tady byla,“ odpověděla židovka s odporem a nechutí, s jakou se vynucují nepříjemná tajemství —

Ostatní dodal stařeček Klimeš.

„Pro kořalku. Ještě jsem se divil. Ptám se: ‚komu pak to, děvče, neseš?‘ a že tatínkovi. ‚A už je doma?‘ ptám se zas. Pré je. A ty tady s pole.“

Bavlnkovi se zatmělo z očích. Stoje foukl do piva, až s pěnou vypleskło na zemi. Chvíli rovnal jazyk v hrdle, pak najednou, jakoby se na něčem byl rozhodl, jedním douškem vypil celou hloubku sklenice.

„Ještě jednu,“ podával sklenici za sebe a skoro se po židovce rozkřiknul, jakoby jí dával vinu. Vyndal z plandy dýmku a mačkal do ní tabák, ale tak, jakoby nabíjel kamení. Při tom zamračeně hleděl na návsí. Stádo s bučením se vracelo s pastviště. V mraku prachu obíhaly přes malá okna hospody volně se posunující boudy obilí. Prázdné vozy v trysku letěly z návsí ven. Čeleď, dělníci, hospodáři chvatem poskakovali na žebřiny a jeli na pole, vázat, svážet a skládat v mandely. V dálce už se blýskalo.

Šťourač hovořil s výměnkářem o zemřelé jedné stařeně, které byl pantáta Klimeš na svatbě. Oba vyhlédli z okna ven a pátrali po nebi,

jaké jsou mraky. Byly kalně modré a vítr prudký. Snad to rozežene. Už dvakrát se tak bouřka vyhnula stranou. Jinde potlouklo, u nich se nestalo nic.

Bavlnka byl zabrán do sebe. V pravidelných přestávkách podupával pod stolem a hryže trysku, mačkal ohromnou svou rukou lavici. Pak přecházel zas a protahuje nadělané plece, ohlížel se po oknech. Chtěl, aby se zdálo, že se stará víc o bouřku než o to, co jej žralo uvnitř. Šťourač a Klimeš umlkli a bledýma svýma očima pokukovali po rozkročených nohou Bavlnkových. Hluk z venku dorážel až k nim. Židovka zavírala okna, bouchla dveřmi od krámu a vyšla na dvůr. Na návsi bylo křiku, lání, práskání bičů, vozy řinčely, koně s vlajícími hřívami letěli kol oken. Celá dědina byla na nohou, jakoby se chystala potopa světa. Ženy bez dechu spěchaly s polí a jiné zas s roubíky v červených, krví naběhlých rukou běžely z dědiny ven.

„Dá Pán Bůh, že nás to mine,“ pravila židovka, vracející se ze dvora. Vousy pod nosem už se jí tak nechvěly. Od té doby, co „do nich“ udeřil hrom, vždycky se jí tak třásly před blížící se bouří. „Jde to na Bojanovice, Kobylí,“ dodala.

Bavlnka už neměl stání. Dopil rychle i druhou sklenici, dal s Pánem Bohem, hodil kosu na rameno a šel.

„Tak teda lidi přece nelhali. Hrom aby do takové potvory — třískl!“

Bavlnka zuřivě odkopl v cestě mu ležící cihlu.

„A ještě děvče kazí a lhát ji učí. Eh — — sss — sakra! Ešli!“

Nedomluvil, nedomyslil. Zpod vrb s jásotem hnala se mu naproti malá Sefka s chrpovým věnečkem kol světlých vlásků, bosá, červená jak jahoda. Přiběhla k němu a svých buclatých pět prstů sama mu vsunula do horké dlaně. Odstrčil ji hrubě stranou, ale hned na to, pohlédnuv jí bokem do modrých, slzou se rosících oček, v mžiku roztál.

„Tak pojď!“ pravil a vzal ji za ručku.

Sefka poskočila, přetřela si rukávem oči a jako pták sedící na větvi pohodivši hlavou, bokem klusala vedle vysokých noh Bavlnkových.

Chtěl se jí zeptat, komu že to byla pro kořalku, ale jazyk jakoby mu centem zavěsil, hrdlo přimáčkl, styděl se o „tom“ mluviti před tím dítětem a jen pravicí utrhnul, sevřel Sefčinu ručku a po nohou ji vláčel do kopce za sebou jako hračku. Sefka vyvrátila po něm modrá svoje očka a nadběhla mu, aby mu viděla do tváře. Lekla se ho. Víčka se mu chvěla, dolní ret visel, tvář jakoby měl pomačkanou, byla plna dolíků a rýh. Svraštělá brada pohybovala sebou po silné čelistní kosti nahoru a dolů —

Došli k chaloupce.

Nebe skoro celé až na bílý východ zavlečeno bylo mraky. Hrom v přestávkách válel se po nebi a blesky osvětlovaly pokřivené spousty na sebe namačkaných oblaků. Vzduch suchý až dosud zaváněl už chladnem a vlhkem. Kraj osmutněl a padal do tmy. Bouř byla posud suchá, bez deště. Pojednou dva proudy vichru, jakoby se srazily, vzepjaly se nad zpráhlou zemí, opřely se o sebe a ve víru stočily se kolem sebe. Došky se zježily, topol zaskřípěl, v prachu stříkly první velké krůpěje a jako olověné padaly do šustících stromů. Na silnici posud živo jako v městě.

Jakoby ani nehřmělo, vozy stále ještě prázdné úprkem projížděly řadou jabloní u silnice vysázených. Nahé nohy, visící stranou žebřin, klátily se v běhu sem tam. Jakoby letěly k velikému nějakému požáru, kde ještě doufaly z kouřícího rumiska vynésti duše živé, polomrtvá těla a když nic jiného aspoň mrtvoly. Proti prázdným, lehkým vozům, které koně za sebou nesli jak hračku dětí, valily se prachem žluté massy obilí.

Bavlnka pověsil v síni kosu na hřebík a vešel do jizby. Byla smutna v tu chvíli, zatmělá jak žalář, plna předtuchy blížících se hrůz. Usedl za stůl na lavici, nestaral se o nic, oč před bouří se stará hospodář; dal hlavu do dlaní. Ani dýmku necpal, ani čepici nesundal, seděl jak nemocný, zaprášen, zažlucen, s černými čmárami usedlého prachu pod obočím; čekal. Veruna byla na dvoře. Sbírala prádlo před bouřkou. —

Sefka uklidila se do svého koutku za kamna, kde měla své knížky, tabulku, panny a seděla tam ani nedýchajíc. Jednak se bála řvaní venku a tmy, jednak sama ve své dětské duši tušila něco nebývalého, smutného.

V tom vkročila do jizby Veruna.

„Ty už jseš tu?“ vyjeveně zastavila se na prahu světnice, pustivši se veřejí, vešla bosýma nohama do vnitř a odkládala prádlo do truhly. „Co pak tak brzo?“ hrabala se v truhle dál.

„Dosekli jsme a bouřka byla na zádech,“ mrzutě ji odbyl Bavlnka, jen co by vůbec promluvil.

Žena zavřela opatrně truhlu, mžikla na muže pátravýma očima, všimla si i Sefky přikrčené v koutku a větříc týž syrový vzduch jako Sefka, dala se do sbírání sukní a kacabajek.

„Dej mně chleba a sůl,“ krátce žádal Bavlnka.

Žena přinesla sůl a chléb a kladla obojí na stůl, ale jaksi váhavě s očima poplašenýma. Bosé, v lýtkách silně nalité nohy pod krátkými sukněmi ze široka se kladly na zem a v táhlém, nenápadně těžkém kroku šustěly jemně po zemi.

Bavlnka, rozvíraje svůj křivák, pohlédl jí do tváře. Veruně se oči leskly, tváře jen hořely. Silný, plný, masitý krk, trčící ztuha, nuceně jako kůžel z režné, volně zadrhnuté košile, byl podlit krví. Od ucha k rameni táhla se silná, naběhlá žíla. Čelo měla vlhké, rty napilé, tuhé. Právě když kladla chléb na stůl, nachýlil se on pro něj a ucítil povědomý zápach.

„Sefko, jdi do kuchyně,“ pravil s líčenou klidností Bavlnka.

Sefka jako pes, cítící ránu, uklidila se do kuchyně.

Žena chtěla odejít za ní.

„Ty zůstaň tu,“ pravil Bavlnka a vstal. „Kde's vzala kořalku?“ vyvalil na ni své veliké oči a kladl křivák na stůl. Krotil se, aby Sefka neslyšela.

Veruna se zmateně zasmála a přejela nohou podlahu, stavíc se nazad.

„Eh, tetka Strouhalka nesla strécovi a dala mně za — —“

Nedořekla. V uších jí zahučelo, v očích se zajiskřilo, Veruna se držela za spánky. A zas a znovu. Bavlnková se zapotácela a když se země prohlédla, zas v požáru venku se křížícího blesku spatřila před sebou velkou, jako kladivo ve vzduchu pověšenou pěsť a hranatou, jako začou-

zenou postavu svého muže proti ohnivému, v požáru blesků stojícímu nebi. A jakoby se nebesa řítila na nešťastnou zemi, hrom zapraskal a oddychnuv si na okamžik, v hrůzyplném rachotu skácel se s nebe a teprv se rozvalil v dlouhém hučivém vření dolů se valících světů. Zem se zatřásla, chata vzúpěla v trámech, vzduch sebou trhnul a nový blesk vzňal se a vzepjal na hořících křídlech, které v zlato oděly nebe i zem. — Sefka vyděšena vyběhla z kuchyně a stojíc na prahu s ručkama skříženýma na očích v divokém ustrnutí hleděla na odehrávající se před ní drama rodinné Blesk se neminul, obloha, otevřená v neustálém ohni, lomcovala mraky a střásala na zem bezedné propasti vod. V jizbě bylo hned temno, hned světlo, jakoby v ní zapálil a celou ji obložil neviditelnými ohni.

„Ty ještě budeš lhát!“ křičel v té spoustě chraptivý, strhaný už Bavlnkův hlas. Veruna znovu se zapotácela přešlehnuta magnesiovou září blesků z venku do oken padajících — šátek se jí svezl s hlavy na stranu, prameny vlasů, odpoutané s hlavy i s vlásenkami, se jí skřivily po nahém krku. Hleděla s výčitkou, ale s bázní. Ani nedýchala, jen s tupým vzdorem opilých čekala na rány ostatní. Ty nepřicházely.

„Sefka!“ houkl Bavlnka a utřel pěnu s úst. Děvče se přitlačilo k veřejím. Chtělo prchnout.

„Séfka! Sem pojď!“ A sáhnuv po Sefce, strhl ji do prostřed jizby. Jak rozkácená zvěř necítil se už. „Komu's byla pro kořalku, mluv?!“

Děvče se dalo do pláče a visíc za ručku v Bavlnkově hrsti, přisedlo na zem.

„Mluv!“

„Pro Boha vás, tatínku, prosím, nebite mě — mamince!“

„A tož tak!“ obrátil se Bavlnka k ženě. Ta vstala zatím se země, ohmatávala hlavu a vlasy a rovnala na sobě šátek. „Tak ty mně hospodaříš a ještě děvče mně kazíš!? Ty — y — y —“ přiblížil se až k ní a kotníky zahrozil Veruně u samého čela.

Veruna přivřela oči, strhla hlavu do ramen a vzepřela se jako přišlápnutý had.

„A nebij mě,“ rozkřikla se na něho. „Proto jsem si vzala vdovce, aby mě bil? Jdi —“ napřáhla svou dlouhou ruku proti Bavlnkovi a než ji muž dostihnul, skokem uhnula ke dveřím, vyškubla je z veřejí a přirazila za sebou. Bez šátku, který zůstal Bavlnkovi v rukou, bez kacabajky, bosá, v jediné suknici skočila do největšího lijáku a běžela domů. Rozvlásaná, mokrá vpadla do jizby a s výkřikem: „Ježíš Marja, tatíčku, maminko zlatá, on mě chce zabít!“ klesla na kolena mezi rodiči.

S nebe řinul se hustý chladný dešť. Blýskat se už přestalo, hromy válely se nad moravskými Karpaty. (Pokračování.)

Na čekání.

Napsal Rudolf Jaroslav Kronbauer.

I.

V R*** byly dvě svatby v jeden den ... ráno o deváté ženil se sedlák Valina a o jedenácté knížecí lesník Kavela. Stalo se to rozhodně náhodou, že padly tyto svatby na jediný den, ale lidé říkali, že se tak stalo řízením osudu a že to je nedobré znamení.

Oběma ženichům napadlo chvílemi něco podobného. Kavela si toho svého ženění perně vydobyl. Byl chudým adjunktem na panství a přede dvěma lety ho ani ve snu nenapadlo, že se usadí do krásné a prostorné myslivny jako představený rozlehlého revíru.

Ale starý lesník ustoupil a mladý adjunkt, díky rozmarům knížete, nastoupil na jeho místo. Jednou totiž nepřišel starý lesník v noci domů a hajní ze všech revírů s neblahým tušením pustili se všemi směry do lesa, aby ho vyhledali. Našli ho až ráno v mýtině s prostřelenou hrudí. Lesník dostal ránu ze zadu a padl na znak, patrně ani nehlesnuv.

Hajní zaťali jenom vztekem pěsti, každý z nich v duchu přísahal pachatelům pomstu, mlčky urobili na rychlo nosítka, přikryli mrtvolu houní z lesní boudy a nesli tělo na zámek. Do myslivny si přece jenom s mrtvým tělem netroufali ... čekala tam netrpělivě na návrat muže a živitele žena se šesti malými dětmi.

Kníže zuřil, ale což to vše bylo platné, když lesníka tím nevzkřísil. Zatím shromáždil se v zámku celý lesní personál a za nimi bez dechu, prostovlasá a polo oblečena, přiběhla vdova, nesouc na rukou dva malé caparty. Čtyři děti klusaly za ní jako kolouši za raněnou srnou.

Nastala strašlivá scéna a staří, otužilí lesníci nadarmo se bránili slzám. Kníže stál v rozpacích u okna a prudce kouřil. Najednou se obrátil a pokynul svému řiditeli.

„Tu ženu s dětmi slušně zaopatříte — a pošlete za mnou adjunkta Kavelu," nařídil stručně a hrubým hlasem, jak míval ve zvyku, a odešel. Kavela kráčel v zápětí za knížetem, nadarmo přemýšleje, co mu asi chce.

„Kavelo ... kdo to zase udělal?", uhodil na něho kníže zpříma.

Adjunkt pokrčil lehce ramenoma a váhavě řekl: „Jasnosti, s určitosti nelze jmenovati nikoho, ale mám podezření."

„Na koho?"

„Na Valinu."

„Z jakých důvodů?"

„Jasnosti, těch je celá řada ... ale musím napřed podotknouti, že jsou to moje domněnky. Ale dám si práci, abych je dokázal. Valina je nejsmělejším a nejdrzejším pytlákem. Sleduju každý jeho krok a vím

s naprostou jistotou, že byl na dnešek v noci v našich lesích a že se srazil s lesníkem. Valina má známosť a den co den po desáté hodině chodí ke dvorci „Na samotě“. Nájemce hlídá svou dcerku jako drak a proto scházejí se milenci v noci. Valina přijde do zahrady, postaví se k oknu a tu spolu milenci šeptávají až pozdě do noci. Noc co noc stojím na stráži ... a včera Valina k dostaveníčku nepřišel. Děvče jeho nadarmo ho očekávalo až do půlnoci a patrně o tom nemělo ani potuchy, že Valina nepřijde. Neušlo mi, že asi dvacetkráte byla u okna, že dívala se pátravě na všecky strany, až se přesvědčila, že už milenec nepřijde. Slyšel jsem její usedavý pláč, když zavírala okno.“

„To jsou hloupé zamilované pletky ...“ přerušil obšírný adjunktův výklad drsným hlasem kníže.

„Ovšem, Jasnosti ... ale pak je jisto, že Valina nebyl nikde jinde než v lese. K vůli ničemu jinému než pytlačení by zajisté nezameškal dostaveníčko s děvčetem, které prý má velice rád.“

Kníže jakoby neposlouchal.

„Zavolejte sem lesmistra,“ nařídil a na hlase jeho bylo znáti, že jím lomcuje vztek. Vstoupil starý, šedivý lesník. Kníže mu na pozdrav ani nepoděkoval. Zahodil prudce oknem doutník a hněvivě spustil: „Tak co vlastně děláte? To už je za dvě leta čtvrtá oběť a pytláci se vám za zády chechtají. Dříve pobíjeli jenom zvěř a teď už střílejí i lidi ... a vy jste ještě o tu bandu ani nezavadil. Či snad se jich bojíte? ... nebo mám snad já choditi na místo vás na hlídku? Jste všichni ničemové ... Za měsíc se může přihoditi každému z vás totéž, co tam tomu nebožtíkovi.“

Stařičký lesmistr stál tu před rozzlobeným kavalírem jako školák. Smrtí lesníkovou byl hluboce dojat, scéna, kterou viděl před chvílí, otřásla celým jeho nitrem a nyní k tomu ke všemu taková pohana ... a nezasloužená. On sám, ač již stařec sedmdesátiletý, bloudil celé noci v lesích, vydával svůj život v šanc každý okamžik, přísahal pomstu lesním zlodějům, kteří svou nestoudnou drzostí ohrožovali celou jeho existenci, ale všechna vytrvalost a ostražitý dozor nestačila na vychytralou lstivost pytláků, kteří hospodařili v lesích dle své vůle a vášně. Lesmistr dobře věděl, kdo pytlačí, ale nikoho nedopadl při činu a přečetný lesnický personál stával se již zoufale malomyslným.

Den za dnem houkaly v knížecích lesích rána za ranou a to vždy v tu dobu, kdy se toho kdo nejméně nadál. Ve vsi zemřel farář a na jeho pohřeb dostavilo se celé okolí. Lesmistr byl na pohřbu s celým lesním personálem ... Kněz právě vykropoval rakev nad otevřeným hrobem, když v tom zahoukly tři rány za sebou. Lesmistr přidušeně zaklel, ač stál zrovna vedle samého kněze a když se rozhlédl po hřbitově, pohřešil mezi smutečními hosty vlastního bratra nebožtíka faráře, nejbohatšího sedláka ve vsi, obecního radního a — náruživého pytláka. Kněz modlil se modlitbu za mrtvé — ale z lesního personálu zůstal na pohřbu jediný vrchní lesmistr. Ostatní přeskákali hřbitovní zeď a úprkem hnali se do lesů směrem, kudy zahoukaly rány. Ale marné úsilí ... v lese nenašli už ani živé duše. —

Stařičký lesmistr lítostí i hanbou nebyl schopen ani slova omluvy. Kníže také na ni nečekal a bylo lépe, že lesmistr vůbec mlčel.

„Ustanovil jste již nástupce za zavražděného?“ tázal se kníže a lesmistr dobře pozoroval z této otázky, že udělá nejlépe, když odpoví vyhybavě.

„Čekám na přání a rozkazy Vaší Jasnosti.“

„Kolik je vám let?“ obrátil se najednou kníže na adjunkta.

„Třicet, Jasnosti.“

„Kolik let jste adjunktem?“

„Sedm, Jasnosti.“

„Ještě dnes dozvíte se, kdo je nástupcem zesnulého,“ řekl kníže k lesmistrovi, načež týž se hluboce uklonil a odešel, mrknuv okem po mladém adjunktu, jenž tetelil se nedočkavou touhou a neskonale lahodnou předtuchou.

„Běží mně v první řadě o Valinu,“ řekl po delší chvíli drsným hlasem kníže. Zdálo se, jakoby slova tato nerad říkal. „To, co spáchal, volá o trest a o pomstu. Valina není pravý pytlák, nebo ti nestřílejí ženaté lesníky, kteří mají děti. Zítra nastoupíte službu jako lesník . . . ale dejte na Valinu dobrý pozor.“

Kavela zapýřil se radostí a hodně hluboko se uklonil, aby zakryl svoje překvapení a svou nezměrnou radosť. V tu chvíli přeběhlo jeho duší na tisíce myšlének. Ještě včera naříkal na svůj osud — počítal, kolik starších adjunktů čeká na myslivnu a tu vypočítal, že bude ještě aspoň šest let adjunktem. A Kavela se chtěl ženiti. To zamlčel knížeti, že ho večer co večer vede cesta kolem dvorce „Na samotě“, když ubírá se ku své milence, a že to nebylo tedy jeho přímou zásluhou, co objevil. Zrovna tak jako Valina stával i on do půlnoci pod okénkem jiného domu a oba dva byli stejně šťastni, jenže Kavela, vzpomenuv si na zdlouhavý postup v panské službě, občas Valinovi záviděl samostatné jeho postavení. A nyní jako zázrakem spadl mu lesnický dekret do klína a Kavela v duchu byl už u své milenky, které s rozechvěnou hrudí našeptával, že brzo budou míti svatbu.

Kníže už docela zapomněl, že stojí Kavela ještě v komnatě.

„Přejete si?“ řekl úsečně a v hlase jeho byla patrna nelibost, kterou probudila přítomnost adjunktova.

„Jasnosti,“ koktal zaražený myslivec, „bude svatou mojí povinností, vyplniti vaše rozkazy. Jen . . . toho děvčete je mně líto . . .“

Kníže se nápadně zachmuřil a nový lesník odcházel s devotními poklonami. —

II.

Svatby se rozjely a do dvou stavení jakoby slavilo štěstí triumfální vjezd. Na Kavelově svadbě byli panští, hospodářští a lesničtí úředníci z celého okolí, na svatbu Valinovu přijeli zase statkáři z daleka široka.

Valina byl při svatbě neobyčejně vážný a po celý den prý se ani neusmál. Oženil se z lásky a vzal si chudou dcerku nájemce dvora „Na samotě“, takřka proti vůli své matky, která snila ustavičně o tom, aby

sňatkem s dcerou bohatého statkáře souseda sceleny byly dva veliké statky v poplužní dvůr, jenž by se rozlohou vyrovnal panským usedlostem.

Ale mladý sedlák měl tvrdou lebku. Když to nešlo s prosbami, zkusil to hrozbou. Řekl matce jenom tolik: „Dobrá — nevezmu si ji... ale nevezmu si také žádnou jinou ... nezapomeňte, jak přinesli lesního z Křižánku na zámek. Pak mně bude všecko jedno a já nebudu míti nikoho na celém širém světě, k vůli komu bych byl opatrný a obezřelý.“

Matka hrůzou div že neoněměla. Měla ubohá přesmutné zkušenosti se svým mužem. Co se naprosila, co nocí proplakala, na kolenou klečíc zapřísahala ho, aby té své vášně zanechal ... a sedlák jí na to řekl, že si spíše srdce vyrve z prsou, ale to že je nemožné. A rok na to doplazil se domů polomrtev, stlučen panskými hajnými jako pes a do rána vypustil duši.

Jediný syn byl tehdy asi desetiletý a valně ani nechápal, co se přihodilo. Ale později se dověděl, že jeho otce utloukli knížecí hajní, že mu přehodili houni přes hlavu, aby nikoho nepoznal a v té že ho vynesli z lesa a hodili do škarpy jako pošlé zvíře. V šestnácti letech posedla mladého Valinu táž vášeň, která přivedla jeho otce tak bídným spůsobem se světa. Ale vášeň synova byla horší, byla zděděna po otci a odkojena hroznou a nenasytnou touhou po strašlivé odvetě. Lesníci dobře věděli, že mladý Valina je daleko nebezpečnější a bezohlednější než jeho otec a báli se ho.

Ale jinak byl mladý sedlák nejpořádnějším hospodářem, nejoddanějším synem a nejněžnějším milencem. Prosila-li ho matka důtklivě, milenka jeho přímo žebronila. Valina byl jejím doléháním a jejími prosbami dojat až k pláči, ale bál se něco slíbiti. „Vidíš,“ řekl se zoufale tesknou resignací, „to žádáš něčeho, co je nad moje síly. Vím, že dopouštím se něčeho nedovoleného, jsou chvíle, kdy mne moje vášeň souží a kdy se za ni neskonale hanbím ... ale když se sešeří a měsíc proskakuje korunami stromů, ty černé lesy zrovna mne k sobě táhnou a mně se zdává, že mne do toho jejich vlhka a do té stuchlé, mechové vůně něco vleče, co je daleko silnější než moje vůle, než můj rozum a moje svědomí. Mám tě rád — ale nehněvej se — mně se zdá, že bych bez tebe zahynul zrovna tak jako bez těch lesů. Je mně tam tak volno jako tady u tebe. Co to je, ví vlastně jenom bůh ... ale mne pojímá závrať, když křoví zdaleka zašustí a když na palouku lehkým krokem hopkuje vysoká zvěř. Vidíš, neměj mi to za zlé — já o tom už mnoho přemýšlel ... ale v tu chvíli se mi zdá, že nejsem ani člověk, že jsem méně než to zvíře, které za chvíli dobře trefeno se skácí se smrtelnou ranou ve hrudi. Je to taková divoká radosť ... z té krve se ještě kouří, v těle to škube, na všech stranách číhá na mne smrť ... ale tu chvíli nevyváží žádná rozkoš na světě. A proto nepros mne už nikdy více, abych toho zanechal, mne to tolik bolí, když vidím, že ti nemohu vyhověti. Žádej, co chceš na světě ...“

Valina byl přece jenom zvláštní pytlák ... nikdo by ani neuvěřil, že zvěřinu nikdy nejedl a také za žádnou cenu nebyl by vzal ani sousto z ní do úst. Děvče jeho více na něho nenaléhalo. „Má mne z té duše rád,“ pomyslela si, „a až budeme svoji, snad si dá spíše říci.“

III.

Už se sešeřilo a na hodovních stolech zaplanula světla. Valina už asi půl hodiny neseděl u stolu. Stál u kamen a rozjiskřené jeho oči hleděly na okna, jež byla namodrale zelená. Valinu něco táhlo ven, za ves, na stráň a se stráně do lesa, jenž byl tichý, hluboký a opuštěný. Všecko ho tam táhlo a sedlák zavřel oči a tu viděl před sebou rozlehlou mýtinu, na níž byl znatelným každý strom, ba každý list. Nevystihlá rozkoš projela všemi jeho žilami, vábná nejistota a lahodná úzkostlivosť dráždila jeho čivy. Najednou ho vzpamatoval hlučný hovor a smích hodovníků, kteří bodali ho neustále vtipy, přičítajíce jeho nestálosť nedočkavosti po polibcích a objetí ženině. Valina, upamatován na veliký a posvátný okamžik, kdy na stupních oltáře přísahal věčnou věrnosť a lásku, zastyděl se za svou vášeň, přiskočil ku své ženě, vášnivě ji přitiskl na prsa a v duchu úpěnlivě ji prosil: „Nepouštěj mne, drahá, od sebe, zapuď to lesní kouzlo, toho strašného démona svou krásou, svou prostotou a svou roztomilostí!“

A Valina zase usedl ke stolu, smál se a žertoval s ostatními; s útulnou oddaností zadíval se na svou ženu a byl tak rád, že tu hroznou chvíli přestál. Umínil si, že bude hodně mnoho píti, aby neviděl ani na deset kroků a aby byl neschopen, zamířiti puškou na plavou šíji, zrovna do prostřed . . .

A pil a zpíval s ostatními . . . v tom kdosi z přítomných prohodil: „Dnes by se to střílelo v panských lesích . . . všichni lesníci jsou na svatbě a hajní už odpoledne byli opilí.“

Do Valiny jakoby hrom uhodil. Zbledl jako plena, rty se mu zachvěly a celé tělo stuhlo. Na to ani nevzpomněl. Kavela se žení a pozval všecky lesníky z celého okolí . . . ten Kavela, který se stal lesníkem jenom proto, že v pravý okamžik slíbil v odvetu život jeho. Teď sedí doma u své ženy, kterou má rád, kterou líbá a od které se nehne, kdyby vrazili všichni pytláci z celého okolí. Už dávno hovořilo se o docela všedních věcech, ale Valina stále ještě slyšel slova: „Dnes by se to střílelo v panských lesích.“

Bylo sedm hodin večer a společnosť vstala od stolu, aby odebrala se na chvíli k taneční zábavě. Družičky a družky z mládí vzaly mladou ženu do svého středu a odváděly ji do hostince. Valina políbil svou ženu . . . pak za ní vyběhl ještě na dvůr, zlíbal ji až do růžova a řekl podivně rozechvělým hlasem: „Tonoušku zlatý . . . až dopijeme, přijdeme za vámi . . . můžeš si zatím, s kým za dobré uznáš, skočiti.“

Ruch a zmatek, který nastal přípravami, mytím a oblékáním, přišel Valinovi velice vhod. Kdosi se ho na něco tázal, ale sedlák neodpověděl. Mezi dveřmi potkal se s matkou, která se starostlivou tváří k němu řekla: „Hochu — tobě není dobře — tys nějaký bledý —“

Kdosi se nad ním smiloval a s dobráckou jizlivostí prohodil: „Není divu, panímámo — lomcuje jím nedočkavosť . . . a zatím musí aspoň na dvě hodiny do hospody.“

„Půjdu hned za vámi, jenom se trochu převléknu,“ řekl Valina a proběhl jako tchoř chodbou na dvůr. Na to vběhl do stáje, pohladil

koně, shýbl se pod žlab, vyrazil prkno, vyňal z podlouhlého otvoru ručnici dvojku a za chvíli uháněl přes zahradu k lesům . . .

V hospodě zrovna vyhrávali první kousek na počesť jeho ženy . . .

IV.

V myslivně nadešel zatím k večeru mezi hodovníky také rozklad. Polovina hostí, po většině panských myslivců, usedla do adjunktského pokojíku a hrála v karty o veliké peníze. Ostatní statečně popíjeli řízné knížecí pivo. „To pije jenom kníže pán," řekl pan starý a dodal: „A my při podobných příležitostech."

Najednou zvedl se novomanžel od stolu a vyšel ven na dvůr. Pod kolnou seděli čtyři muži, pijíce z ohromné konve, která stála na prkně žebřinového vozu. Každý držel v ruce kus studené zvěřiny, z níž si s labužnickou chutí přikusoval jako z chleba. Když Kavela přistoupil ke skupině . . . byli to nejsilnější a nejostřejší knížecí hajní — vešel do dvora muž pátý. Bylo na jeho rychlém dechu ihned znáti, že prudce běžel.

„Co je?" přivítal ho Kavela nedočkavou otázkou.

„Svatebčané jsou v hospodě u muziky."

„Všichni?"

„Ne . . . jenom jeho žena."

„A on."

„Nepřišel."

„Dobrá," řekl Kavela a hlas jeho se chvěl — „za deset minut vyrazíme."

Lesník vrátil se do hodovní síně a dal své ženě znamení. Ta vyskočila jako laň a objavši ho kolem krku, zašvadronila s onou něžností, kterou mladé ženy po svatbě zrovna překypují: „Co pak chceš, můj holoubku?"

Kavela byl poněkud na rozpacích a nevěděl, jak by začal. „Dej pozor, co ti řeknu —" pravil konečně bez rozmyslu. „Valinovi hosté jsou u muziky. Mladá žena tancuje . . . ale Valina tam není."

„To je mi pěkný muž," prohodila s rozhorlením mladá fořtová.

„To je právě to hlavní. To jsem také předvídal . . . Valina dobře počítá, že všichni lesníci jsou u mne . . . a teď je v lese a myslí, že tam může hospodařiti jak mu libo . . ."

Mladá žena, kterou zamrazilo strašlivé tušení, zbledla jako smrť.

„Musím, drahoušku, do lesa . . . to víš, kdyby se kníže dověděl, že se v lese střílelo a že byli všichni lesníci na svatbě, zuřil by a kdož ví, na kom by se ve zlosti vymstil."

Mladá paní propukla v usedavý pláč.

„Neboj se nic, dušinko — jde se mnou pět hajných . . . to jsou chlapi jako hora — víš, Manýr, Šolc, Drtina, Kabela a Soukal . . . ti se nebojí ani dvaceti pytláků . . ."

Ale žena nebyla k utišení, objala vášnivě svého muže a plačky volala: „Nepustím tě . . . což pak záleží na jednom srnci . . . vždyť máš svatbu, máš tu mne a to musí přece jenom nahlédnouti i kníže pán . . . takový necita přece není, aby chtěl, abych byla vdovou hned po svatbě . . ."

Prudký a srdcelomný její pláč udusil další slova. Kavela nahlédl, že by se tímto způsobem nedostal z domu.

„Víš co, drahoušku — já tedy zůstanu na stráži na kraji lesa a hajné pošlu na obchůzku. Ale ven musím ... možná, že se kníže bude dotazovat, kdo šel na hlídku."

To mladou ženu poněkud upokojilo a Kavela musel svatosvatě slíbiti, že ani nohou do lesa nevkročí. Hajní už byli jako na trní — pan fořt řekl, že tu bude za deset minut a zatím už uběhla celá půl hodina.

Za chvíli vyšlo zadním vchodem šest mužů. Paní fořtová stála u dvířek a vroucně se modlila za svého muže.

V.

Valinová přetančila jeden kousek, ale už mezi tancem hledala svého muže. Ptala se toho a onoho, ale nikdo o něm nevěděl. Všichni se jí smáli a starosta jí dokonce řekl, že se mu zdá, jakoby ho byl zahlédl u svého statku v důvěrném hovoru s nějakou ženskou. Valinová si poznámky této ani nevšimla, ale nejasná úzkosť až ji na prsou dusila. Přetančila i druhý kousek, ale muž ještě nepřicházel. Ptala se matky, ale ta jí se shovívavým úsměvem řekla, aby jen měla strpení, že se sedlák obléká a že tu musí býti co nevidět. Ubohá žena úzkostí a strašnou předtuchou sotva oddychovala. Teprve nyní si vzpomněla, že byl Valina celé půldne velice roztržitý a že chvílemi byly jeho oči zamyšlené a jako skleněné. Také se jí zdálo, že ji nějak podivně líbal ... zrovna tak, jako když za svobodna ji líbával na rozloučenou před tím dnem, kterého nepřišel k dostaveníčku a kdy bloudil s puškou v lesích.

Přehodila na sebe šálu a pádila do statku. Tam nebylo ani živé duše. Mladá žena proběhala všecky místnosti, volala muže jménem, ale nikdo se neozýval. Vyběhla na zahradu a zoufalým hlasem křičela do tiché noci: „Valino — Valino — Valino ..."

A jako pomatená uháněla prostovlasá k lesům, zoufale křičíc dále: „Valino ... Valino ..."

V tom zahoukly v lese dvě rány za sebou. Valinová zůstala jako omráčena státi a s napjatým dechem poslouchala. Ale v lese bylo zase hrobové ticho ...

„Dvě rány," zašeptala žena ... „to může býti jedna po zvěři a druhá na obranu. —" A Valinová ubíhala k lesu a stále volala to drahé jméno ...

* * *

Zrovna v tu chvíli vyběhla z fořtovny Kavelová naproti svému muži. Čekala již plné dvě hodiny a celá bytosť její třásla a chvěla se strašlivou nedočkavostí. Ty dvě hodiny připadaly jí jako věčnosť dlouhé a když z temna zahučely rány, neměla již více stání a běžela k lesu.

V tom s pronikavým jásotem vykřikla — na kraji lesa objevil se Kavela. Žena padla mu kolem krku, smála se a plakala zároveň a šíleně ho líbala.

„Jděte domů,“ řekl chabým hlasem Kavela k hajným — „a nikomu ani slova. Knížeti to řeknu zítra sám.“

Valinová čekala celou noc a celý den. Kníže dověděl se o celý den dříve o tom, že je vdovou. Valinu našli v lese pod hrází až druhý den večer — hajní. — — —

Ištvan.

Napsala Irma Geisslova.

(Své sestře Emilii.)

Noc libodechá, vlahá, kouzelná
svou hvězdnou peruť chýlí nad puzstou,
kde osamělý, černý topol ční,
a pod ním stojí Ištvan, snědý hoch,
syn podivného toho národa,
jenž svobodu a hudbu miluje,
leč klidu nemá, aniž domova —
— toť cigánů je světem štvaný rod,
tak zvláštní, hrdý, však i ubohý.
Jun kučeravý hledí do dálky
a pátrá, hledá s okem planoucím,
zda na pěšině krůčkem gazelím
se zjeví dívka, lepá Illonka,
s tím rudým rtem jak pravé korály,
a s očima plnýma tajemství,
a hlubokýma, jako propasti,
kde černý, měkký lesk jak aksamit
se vlní v přítmí dlouhých, hebkých řas,
že když je rozevře, ty oči své,
a jiskrami jich na vás zasrší,
vám mžikem zmizí půda pod nohou.

„Má Illonko!“ tak Ištvan do dálky
pln nevýslovné touhy zavolal,
než, ozvěna jen hlasu vlastního
mu odpovědí hořce vítanou,
a vítr jen, jenž kvílí nad puzstou,
a v dáli řek či lesů hučení
k ní tvoří teskný, žalný doprovod
„Proč nejde Illonka, jak slíbila?“
sám sebe ptá se Ištvan sklamaný,
„zde pod topolem že se sejdeme,

mi pravila svým hlasem čarovným
a něžným tak, jak struna nejsladší
mých věrných houslí, přátel jediných
a posledních, jež v širém světě mám —
— proč nejde, rci mi, dálko žárlivá?"

V tom měsíc bledý vzešel nad puzstou
a Ištvan vidí — s mozkem třeštícím
a s okem náhle krví podlitým
a s pěstí zaťatou, rtem sevřeným,
ba s náhlým děsuplným výkřikem,
— jak Illonka se vede s Alexem,
s tím sokem jeho dávným, úskočným.
„Bůh zatrať vás!" tak zahřměl zrazený,
leč pustý smích mu zazněl v odpověď.

Tu lidský cit v něm rázem odumřel,
když tak se sklamal v dívce nejdražší,
a Ištvan klnul jí a lidem všem,
a proklínal i rod svůj cigánský,
a celou zem i s nebem hvězdnatým,
a všechen pod ním život klopotný,
a živé, mrtvé, nezrozené též,
a bol i jásot, lásku veškeru,
a všechno — vše, v svém divém zoufalství.
A naposled, svou pěstí zaťatou
jí hroze — Illonce té nevěrné,
hřměl hlasem bolestí se třesoucím:
„A děti tvoje, kdysi po létech,
až s nejlepší je péčí odchováš,
ať zvrhnou se ti v zástup ničemů,
a syn tvůj nejmilejší, pýcha tvá,
buď rukou katovou ti pověšen!" . . .
— — — — — — — — — — —

A léta přešla. Ištvan, jarý kdys,
je sešlý, shrbený, vlas šedý má,
a lesem bloudí — tělo bez duše.
Jen v oku jeho, zlobou sršícím
vře silný oheň, vášeň příšerná,
a zahubiti prahne celý svět;
krom tužby této — marné, zbytečné,
jen ještě prahne zničit sebe též;
krom těchto nezná přání jiného.

A zbloudil jednou k městu. Byl už den
a za branou, kde místo přesmutné
a opuštěné bylo, týčili
dva muži čekan k ranní obloze.

„Hoj cigáne,“ muž hlasně zavolal,
„spusť na svých houslích něco do skoku,
ať veseleji se nám pracuje.“
„Toť čistá práce,“ Ištvan zasmál se,
„nuž, pro koho ta vzdušná houpačka?“
„Ty nevíš, brachu? Tvého krajana,
též cigána, sem za mžik povedou.“
„Co provinil?“ zas Ištvan táže se
a v oku se mu blýská divoce.
„Ej, brachu, zabil druha ve rvačce,
sám nepřiznal se, ale každý ví,
že jeho ruka, jeho nůž to byl.“
„A ... muži, pověz, čí ten cigán syn?“
„Už má jen matku.“

„Jak se jmenuje?“

„Zde každý zve ji pouze Illonka.“

„Ó ...! Spravedlnost žije na světě!“
vzkřik' Ištvan jako šelma nad lupem,
a tančil divě, s vichrem o závod,
smích šílený mu z hrdla vyrážel,
zrak pod obočím svítil příšerně;
„ó, spravedlnost žije na světě!“
zas zajásal a tančil střeštěně,
a smyčcem svým jak nožem v strunách ryl
a hroznou, pekelnou z nich píseň lil.

V tom umíráček zazněl od věže,
a odsouzence vedli k popravě
„Ha — ona!“ vydech Ištvan ztrnulý,
když souzeného matku uviděl,
již ženy vedly, také cigánky,
jak byla k smrti žalem zlomena!
Zrak vytřeštěn byl, onen krásný zrak,
v němž tolik hvězd se kdysi třpytilo,
vlas sněžně bílý obletoval skráň,
vzlyk zoufalý jí tělem lomcoval,
že svíjelo se, a již klesalo.

Stál Ištvan zdrcen nad tím obrazem
muk duševních, jež matka trpěla,
když na smrt vedli syna jejího,
jejž od malička po tu hodinu
vždy milovala vroucně, vášnivě.
A stojí Ištvan ... Ledy pukají
kol jeho srdce, taje nenávist

jak pod paprsky slunce těžký sníh,
a mocné, nevýslovné pohnutí
jím otřásá, jak orkán pralesem,
a oko jeho — dávno vyprahlé,
kde slzu vypálilo zoufalství,
— teď plní rosa třpytem nádherným.

A „Zadržte!“ již hlasem velikým
děl k zástupu, „jej matce navraťte,
jest nevinen, já sám to udělal,
a zmizel tehdy v nočních temnotách,
mne odveďte, — vždyť se vám nepřiznal,
jeť bez viny, nuž, matko, neplač již“ . . .

Je přerušeno dílo zákona.
Syn matce své se vrhá v náruči,
a Ištvan stráži ruce podává,
a odchází.

Tu kdos se uchopil
té ruky vztažené a líbá ji
tak žhavě, žhavě . . . „Odpusť, Ištvane!“
lká Illonka a klesá ve mdlobách.
On usmál se . . . Je smířen. V duši mír.
Dnes poprvé ho těší po létech
zas širý svět, to zlaté sluníčko
a lidské řeči hudba zvonivá.

Druhý květ.

Odlesky přítomnosti a minulosti. Píše Svatopluk Čech.

(Pokračování.)

Zamrazilo jej, ale bylo mu zároveň sladko. Mihl se před ním stínovitý obrys milé, dobré tváře, z níž zářily dvě jasné, bystré oči; hleděly naň s láskou, ale vážně, opravdově, jako hledívaly za živa v okamžicích zvláště významných.

„Cos mi přišla zvěstovat?“ tázal se v duchu Svoboda své představy. „Že odejdu brzy za tebou? Či mám cosi učinit, čehosi zanechat? Jsi se mnou nespokojena?“

Ťukání umlklo, přelud tváře zmizel, ale Svoboda hovořil v myšlenkách dále s milým fantomem a zejmena vracel se stále k otázce: „Jsi se mnou nespokojena?“ Byl sám nespokojen s celým svým životem za posledních několik let. Nebyl to vlastně život, ba skoro ani vegetování, nýbrž spíše tlení. Ani dřívější jeho život nebyl takovým, jakým býti měl, ale tehdáž cítil v sobě přec dosti pružin, kteréž jej povzbuzovaly alespoň k občasné plodné práci a po každém poklesnutí brzy opět vzpřimovaly jeho sebedůvěru i radost ze života. Byla tu ctižádost; byla touha vtěliti idey, které se tísnily v jeho nitru; bylo přání zavděčiti se svou prací a svými úspěchy milovaným osobám i národnímu celku, k němuž lnul příchylností již za útlého mládí vštěpenou a později všemi okolnostmi života hluboce zakořeněnou; byla občasná záliba v práci samé a potěšení ze zdařilého díla, jakož i jiné podněty ideální nebo méně ušlechtilé. Avšak poznenáhla začaly tyto pružiny jedna po druhé ochabovat a pak zasáhly jej rychle za sebou některé rány, které ochromily na čas všecek jeho život duševní.

Dříve býval čirým optimistou a nemohl takměř ani pochopiti mračnou náladu resonujících škarohlídů, kteří se mu protivili. Jeho názor životní byl jasný, klidný, veselý. I zevnější okolnosti byly mu celkem příznivy a když se i dostavovaly časem svízele, bolesti, nezdary, těšil se zvláštní theorií o „vlnách osudu“, kterou si polo žertem, polo vážně sestrojil. Byl v tom kus fatalistické pověry. Když jej po delším štěstí neb alespoň klidu potkala nějaká nemilá věc, pravil si: „Aha, vlna jde dolů!“ a očekával s resignací, že budou následovati jiné nehody, že po nějaký čas bude hůř a hůře, až pak zase nastane příznivý obrat a vlna ho ponese opět vzhůru na jasnější výši.

Ale jednou přišla doba, kdy tato theorie se neosvědčila. Jedna vlna strhla jej náhlým spádem do propasti a syčící peřeje zavřely se nad ním. A sotva že z omráčení se probral, přivalily se vlny jiné, ale ne aby ho vznesly opět do výše, nýbrž aby jej vždy znovu srazily do hlubiny. A když po těch bouřlivých nárazech solnou vláhu vytřel z očí,

spatřil kolem sebe divadlo zcela změněné, zhola neutěšené: na slabé trosce ležel tu bezmocen, samoten, zbaven milých druhů a družek pouti, a vůkol nedmuly se již ty krotké vlny měňavých barev, jejichž střídavému stoupání a klesání se dříve s důvěrou odevzdával, nýbrž věžily se temné spousty rozlícených vod, hrozících novými pohromami . . . A stejně hrozivě visela nad nimi černé, zamračené nebe, bez jediného slibného zákmitu . .

Bylo to v době, kdy stíhala Svobodu rána za ranou: ztráta nejdražších osob, nezdary a protivenství všelikého druhu. Poznal kruté, nemilosrdné drápy osudu, který ho dosud jen časem lehce pocuchával. Poznal v celé děsivosti ukrutný, jizlivý pošklebek tajemné oné mocnosti, o níž se bláhově domníval, že má pro něho jen leda škádlivé úsměvy. A když se chtěl vzpřímiti k zápasu s ní, hledati útěchy v bývalé, ušlechtilým účelům zasvěcené práci, tu shledával pojednou, že i v nitru jeho udála se osudná změna. Síly ochably, vzněty potuchly. Zdálo se mu, že velká část interesu pro život zmizela s těmi, kteří s ním dříve jeho radosti a péče sdíleli. Ctižádost poklesla a také lecos jiného, co jej dříve vábilo a k práci podněcovalo, ztratilo svou přitažlivost, nebo zprotivilo se mu dokonce.

K tomu poznal, že téměř nepozorovaně sestárnul. Jakoby zrcadlo po léta byl neměl v ruce, zaražen pohlížel na prošedivělé vlasy a jiné známky tělesné sešlosti; objevoval též v sobě úbytek duševních sil: pohřešoval bývalé pružnosti a svěžesti ducha, paleta fantasie schudla a ztratila jasný, živý lesk svých barev, pozoroval i slábnutí paměti, v níž každou chvíli marně hledal některé známé jméno. Zprvu s bolestí a později s trpkou resignací studoval tento pozvolný rozklad své bytosti.

Tím ztrácela se i všechna důvěra v sebe. Snažil se sice zapuditi ty chmury a vzchopiti se k nové práci; přecházel pokojem, osnoval záměry, přemítal o nějakém zamýšleném díle, ale dále se nedostával — myšlénky se poznenáhla roztěkaly k jiným předmětům a polovina dne uprchla dumáním zcela neplodným. Odpoledne vracel se ku svému záměru, nutil se marně do práce, ale konečně máchl rukou: Ne, nejsem dnes k ničemu! A vyšel si na pokraj lesa, ulehl pod nějaký buk, ztrávil ostatek dne pohlížeje nečinně na mravence lezoucí po mechu, na vzdálený kraj a měnící se oblaka, snaže se povrchní hrou bezvýznamných myšlének utlumiti v nitru mučivé vzpomínky a hlodající výčitky . . . Druhý den nový nějaký záměr se stejným koncem. A leckdy řekl si hned ráno: „Dnes nejsem schopen žádné pořádné práce, zbytečně bych se nutil k něčemu!“ — vzal některou zábavnou knihu a zabil den jak mohl.

Tak míjel den za dnem nicotně, bez užitku a potěchy. I ty práce, které jindy Svobodu těšívaly, staly se mu nyní trudným namaháním, k němuž bez úspěchu sbíral své ochablé síly. A když se časem vší mocí k činnosti přinutil, jevily se mu její skrovné výsledky tak slabými a špatnými, že zlostně opět zmařil, co s odporem konati začal. A tu si pravíval: „Jsi stár. V tom vězí všechno. Nutíš se marně do prací, na něž nestačí už tvé hynoucí síly. Nech, brachu, všeho! Co bys vytvořil? Leda ubohá „senilia“, pro posměch mladému světu! Je zkrátka konec.“ — Jindy stačila mu zase nepatrná rýma nebo jiná nevolnost, aby omluvil své lenošení. Jednou byl příliš zemdlený vedrem; po druhé nebylo

divu, že zanechal práce naslouchaje buráccní nekonečných hromů. Když pršelo, měl spleen; vysvitlo-li slunce, bylo hříchem, nepoužiti krásného dne k potulce rozkošnou přírodou. Někdy vadil mu v práci kvikot kolovrátku, jindy štěkot psa . . . Ale častěji a častěji vracela se ona myšlénka: Konec všemu, jsi stár!

Můj bože, jak prožil minulý právě rok! První jeho polovinu zaujaly téměř cele starosti a bolesti člověka, s nímž pod jednou střechou, stále před jeho očima hyne milá osoba, neodvratně smrti zasvěcená . . . Pak žel nad její ztrátou, ač již celý rok napřed pociťovaný . . . A pak několik dlouhých měsíců tam venku, v té samotě mezi lesy? Spaní . . . očekávání oběda . . . zabíjení času procházkou, krmením drůbeže, prohlížením ovoce a zeleniny v zahrádce, rozprávkami o počasí a podobných věcech s hospodářem a jeho ženou . . . zábava s vesnickými dětmi . . . lektýra, jaká byla právě po ruce . . . večeře . . . popíjení . . . spaní. A zbytek! Tu a tam trochu ledabylé práce bez ceny a lenošení, maskované jalovým přemýšlením o pracích, z nichž ani jednu opravdově konati nezačal.

A v tomto způsobu života nastala návratem do Prahy jen změna zevnější scenerie. Místo venkovské světnice s bezem a drůbeží pod okny pokoj v druhém patře vysokého domu; místo procházek lesem řidší potulky odlehlými ulicemi; večer osamělé popíjení v hostinci . . . A tak žije podnes. — —

Svoboda stanul uprostřed pokoje a rozhlédl se kolem. Zde nedbale pohozený oděv na židli, tam rozházené knihy na podlaze, onde polouschlá květina, na kterou si již dávno nevzpomněl, pavučina v zaprášeném koutě, nelad a nepořádek — věrný odlesk jeho rozervané, vadnoucí a pustnoucí duše. Tak prožil opět rok a prožije i ten, který právě začíná . . .

A proč? — kmitlo mu náhle myslí. — Což není možno, abych se vzmužil a vzpružil? Abych začal žíti jinak?

A k čemu opětovati marné pokusy? — odpovídal v něm starý známý hlas. — Skončí jako všecky předešlé. Již se nevzchopím. Nemám k tomu již potřebné síly a pružnosti. Před chvilkou mohl jsem poznati, jak můj mozek slábne: i duchové v něm již klepají jako v hlavě pověrčivé báby. Spřádá si strašidlo z nějakého klepajícího šicího stroje. Není-li již to zřejmá známka duševní sešlosti, že jsem se mohl tak dlouho vážně zabývati takovým dětinstvím?

Ne, tak daleko ještě nedošlo! — namítal onen nový hlas. — Vím a věděl jsem vždy dobře že je to pošetilost, a jestliže jsem se jí přece oddával, lze to vysvětliti rozrušením ducha prudkými ranami sklíčeného a nečinností zmalátnělého. Třeba jen vzchopiti se mocí z té lethargie, napnouti všecku energii vůle a pak teprve se ukáže, jsem-li ještě schopen zdárné práce čili nic. Nechť si je pravda, že můj duch stářím počíná slábnouti, proč bych nechal ležeti ladem zbytek svých sil, ať sebe skrovnější? Nemohu-li již konati mnoho, něco přece dovedu. Lépe pracovati cokoli, třeba věci bezcenné, než tlíti dále v tom hnusném lenošení. Takhle žíti nemohu. Hle, právě začíná nový rok a snad může

i pro mne začíti nový, lepší odstavec života. Ano, vzmužím se a bohdá že ještě není konec!

Maně pohlédl Svoboda na zamrzlé okno, po jehož ledových arabeskách těkaly zarudlé odlesky dohořívající svíčky, že tabule okenní v tu chvíli vypadaly jako zdobně ciselované desky, posázené drahým kamením. Zadíval se na ně a pravil si, že svět za nimi je přece krásný a že možno i stárnoucímu zraku radovati se z něho, dokud nepřikvačí věčná tma..

2. Nový rok.

Ačkoliv spal Svoboda jen málo hodin, probudil se dosti svěží. V pokoji byla ještě tma. Prvním pohledem zabloudil k okenním tabulím, jež slabě prošeřovaly temnotou, a hned mu napadly všechny myšlénky dnešní noci.

Jindy, když se probudil před obvyklou hodinou, snažil se znova usnouti nebo zůstal až do příchodu posluhovačky ležeti v posteli, bavě se ledabylou četbou nebo volnou hrou mělkých myšlének. Dnes však vyskočil rázem z postele, rozsvítil, sám rozdělal oheň v kamnech a začal se oblékati. I toiletu svou konal tentokrát mnohem pečlivěji než jindy.

Když byl s ní hotov, zastavil se u knih, rozházených na podlaze. Musím to dnes trochu spořádat! řekl si a chtěl se poohlédnouti dále pokojem, ale v tom prokmitlo mu hlavou: Proč to nečiním hned? Proč zase odkládám? V tom věčném futurum vězí beztoho hlavní kořen zla!

Namočiv péro, napsal energickým črtnutím na záhlaví nástěnného kalendáře, visícího nad psacím stolem: „Všechno hned!“ a jal se bez prodlení rozházené knihy zastrkávati do knihovny. Při tom napadlo mu však, že by měl spíše ze základů srovnati celou bibliotéku, která toho potřebovala v každém ohledu. Knihy stály a ležely tu pomíchány v neladném zmatku a žádná neměla již dávno své pevné místo, tak že Svoboda často některou, když ji k nějaké práci potřeboval, celé hodiny musel hledati a mnohdy, rozmrzen dlouhým hledáním, raději oné práce se vzdával. Rozhodl se tedy, že hned po odchodu posluhovačky začne uváděti pořádek a systém v ten knihový Babel a že si zároveň sestaví příruční katalog s udáním místa každé knihy, aby ji vždy bez obtíže našel. Ještě včera byl by takovou mechanickou, titěrnou práci odkazoval na dobu, kdy nebude naprosto naladěn k ničemu závažnějšímu nebo kdy jí bude nezbytně třeba: ale dnes pravil si: „Hle, mám hned práci pro první den! Ovšem práci malichernou, ale přece stokrát užitečnější nežli líné snění. Kolik času, jindy mařeného zbytečným nekonečným hledáním, získám tím dnem nebo dvěma suchopárného registratorského zaměstnání.“ Arci ozval se i posměšně dřívější, dosud neumlčený hlas: „Aha, již hlásí se i pedantství a puntíčkářství sestárlého mládence!“ Avšak Svoboda jej odbyl: „Již dosti těch lamentací o stáří a jalového sebeironisování! Nač stále hloubám o každém svém kroku a bázlivě přemítám, jak při něm vypadám? Budu zkrátka konat, co uznám za dobré, ať je to k smíchu nebo pláči komukoli.“

Zatím se začalo rozednívat. Zima venku povolila a ledové květy v oknech byly polorozmrzlé. Mezerou toho povlaku bylo viděti ven do mlhy, která zastírala posněženou rozsáhlou pláň, táhnoucí se před záměstským domem, v němž bydlel. Kdesi daleko v té mlze kmitalo několik světélek, ozářených oken, za nimiž se také již lidé probudili, a na levém pozadí probíraly se z hustých par nejasné obrysy čehosi mohutného, strmého, divotvárného: byla to velkolepá výspa Hradčan, jejichž svatovítská věž se nyní pojednou lesklým vrcholem své báně vynořila z mlhového moře jako hlavou majáku.

Jak je to hezké! — pochvaloval Svoboda. — Již dlouho jsem nepozoroval první rozbřesk ranní. Jaká milá svěžesť spočívá v tom zásvitu časného jitra!

Zrak jeho padl na polouschlou květinu. Musím ji zalíti! připamatoval si. Vzal plechovou konvici a vyšel na chodbu.

Tam stál jeho soused, officiál Maloch, ve starém kabátě, s fésem na černých kudrnách, s rákouskou v jedné a svátečním kabátem v druhé ruce.

„Á pan Svoboda!“ zvolal vesele. „Má úcta a šťastný nový rok! — Hle, člověk musí dokončovat, co námezdník ledabylo na polovic odbude. Kdybych se časem sám nechopil rákosky, zůstalo by v mém šatstvu prachu jako v staré registratuře.“

„Jdu si pro krapet vody na květiny“ — pravil Svoboda, stisknuv lehce podávanou mu pravici.

Officiál zatočil úslužně kohoutkem vodovodu, u něhož právě stál, a při tom zahleděv se maně na protější dům, potřásl přátelsky rukou na hezkou služku, která tam na pavlači cosi kutila a nyní se smíchem zmizela.

Pak obrátil se jakoby nic k sousedovi a s líčenou vážností povzdechl: „Máme to kříž, my staří mládenci.“

„Vy nejste přece stár,“ namítl s úsměvem Svoboda.

„Nu, šestatřicítka není žádné mládí a příhodnou nerozumnou dobu k ženění jsem rozhodně propásl,“ žertoval officiál a zdravý, přisnědlý jeho obličej rozšířil se v bodrém smíchu, jenž sem tam pohyboval vykroucenými, dlouhými špičkami jeho knírů, pod nimiž se zableskly dvě plné řady běloskvoucích zubů. (Pokračování.)

Z lužické poesie.

Překládá Adolf Černý.

Handrij Zejleŕ.

Mezi nebem a zemí.

Mezi nebem a zemí
větry putují boží;
poutník na zemi kluše,
v cestě trní mu, hloží.

Mezi nebem a zemí
dráhy ptáčata mají;
dole, připoután k hrudě,
poutník v slunném jde kraji.

Mezi nebem a zemí
květů chvěje se pýcha:
jeden za klobouk zatkni,
ať se lehko ti dýchá.

Mezi nebem a zemí
bílých obláčků dráha;
svítí michalské slunce,
nevím, ven kdo jít váhá.

Mezi nebem a zemí —
jaký pocit to blahý,
k slunci týčiti čelo
u vzduch prohřátý, vlahý!

Mezi nebem a zemí
větry cesty své mají:
mžikem nad námi letí,
mžikem cizími kraji.

I mne slunce ven volá,
v duši smiřuje hněvy —
žalmem nesou se k nebi
moje cestovní zpěvy.

— —

Přesazená růže.

(Z „Ohlasu národních písní lužických“.)

Zima je, v zahradách hluboký sníh,
kde je ta růže, co rděla se v nich?

Kde je ta růže, co rozkvetla tam,
kde je to děvče, co chodilo k nám? —

Poslední lupínek s růže již spad',
milé to děvče má ze vsi se brát.

Nepřijde na přástvu, ku zpěvům dnes,
pozbylo kouzla, co bylo jí ples.

Jak se to stalo, já nevím — ví Bůh:
k mládenci spoutal ji ze zlata kruh.

Svatební průvod hřmí ze vsi jak bouř,
nad vozy písně a výskot a kouř.

V novou zem růže má vsazena již;
na hlavě čepeček — po boku muž.

Jarní.

Pojď, mladé jaro, již
k nám přes Lužické hory
a vdechni v naše bory
zas novou vůni, slyš,
pojď, mladé jaro, již!

Ó zasviť, slunko, víc!
Nám po dnech zimy chmurných,
po bičích větrů vzpurných
a hustých chumelic
ó zasviť, slunko, víc!

Vy spáči, vzhůru zas,
co spíte v siré zemi,
hle, oblak táhne němý,
by na vás vláhu střás' —
ó zrna, vzkličte zas!

I váš zde, luka, den!
Již bobtná šťávou pupen,
ba tam již mladý lupen
se k slunci prodral ven —
i váš zde, luka, den!

Les, hora, rovina
i úžlabina těsná,
když kyprá kol jde vesna,
žít znova počíná —
les, hora, rovina.

Jdi ves i město ven!
Před září, teplem jara
když prchla zima stará,
máš sváteční svůj den —
nuž, ves i město, ven!

Jakub Ćišinski.

Pohřbené štěstí.

Kde velké štěstí mohyla ti kryje,
tam nedli! Havran bolesti tam kráče,
kde dozpívalo tvého štěstí ptáče,
pod tíží bolu kde tvá klesla šíje.

Tam zas v tvé srdce muk se vplíží zmije,
tam hmyz tě rozmrzí, jenž v trávě skáče,
tam květ ti vynutí jen slzu pláče
a bolný povzdech každá melodie.

Jen tichá noc když nad zemí se zšeří
a usne kraj — pak jdi té ku mohyle
sám se svým sněním, v srdci s bolu hrotem,

tam vyplakej se a smiř se životem!
Pak vstaň a setři slzu v mužné síle
a uč se, jak se trpí, doufá, věří! —

Kámen filosofský.

Pražský obrázek historický od dra. Z. Wintera.

(Dokončení.)

IV.

endživoj neboli Sendžimír ze Skorsky bezpochyby svými známostmi a šťastnou náhodou zdědil statek Vondrovský a Popudovský a třetí řečený Fumberk v Jílovém, městě Zlatých hor.*) Zdědil je r. 1598 po „paní Englenderové.“**) Poněvadž na těch statcích některý dluh vázl, byl o statky soud, a konšelé Jílovští přířekli dědictví polskému alchymistovi, jemuž vůbec říkáno Jeho Milosť. Jeho Milosť uvázala se v dědictví a občas přijížděla na kotčím voze do skrovného městečka Jílovského, aby pohleděla, kterak šafář hospodaří.

Od té doby, co byl Sendžimír jílovským hospodářem, měšec jeho nemíval tak často suchou nemoc jako druhdy. I protož budiž na jeho pochvalu věrně oznámeno, že rád splácel panu Ludvíku Korálkovi zdělaný a upsaný dluh. Splatil v časech dosti malých již nad tisíc kop, ba téměř již na sedmnácte set kop. Je o tom zapsáno v knihách po tu chvíli. Tedy zajisté měl polský alchymista dostatek ochotné a dobré vůle spláceti všecko až do konce. Tu věc oznámiti vidí se mi za povinnosť, poněvadž o Sendživojovi již několikráte bylo vytištěno, že Korálka šidil, okrádal, loupil ven a ven. Pravda, Polák Sendživoj měl na své povaze několik šrámů. Byl chlubných plící; víměť, že chlubil se královským rodem a velikými statky. Že byl alchymista, to bychom jemu těžce nevyčítali, bylatě alchymie tehda modou, byla živnosť jako jiná. Ostatně známo, že alchymie štědře rozhojnila chemii, a chemie přivodila novou dobu. Kdyby Sendživoj někoho svými alchymickými kusy býval opálil, toť by ovšem hodno bylo výčitky, ale Korálka neopálil. Korálkovi oznámil sic ten onen chymický process čili recept, ale neoslepoval ho žádnými bezpečnými sliby, než vždy na bohu zanechával pomoc a výsledek. Ovšem chlubná povaha i do toho se leckdy vpletla svým slovem i skutkem. Na příklad onen hřeb postříbřovati vodičkou, kterou dnes pořídíme za pět krejcarů, nebylo důstojno vážného muže. Chtěl patrně podivem omráčiti právě tak, jako činili jiní alchymisté, jimž lepší mistři téhož umění nadávali polivečníků a páleníků okatých, nehodných. Lze namítnouti na obranu Sendživojovu, že tehdejší lidé bez takových chemických úskoků nebyli by příchozího Poláka o živý svět

*) Archiv c. k. místodržitelství. Missivae č. 106. —
**) Ženě alchymisty Dee.

uznali za alchymistu dovedného. Po té stránce byli od jakživa lidé stejní, aniž jsou do dneška jinačí; intelligentní našinec na zázraky nevěří, ale vodičku na vlasy, na vousy nebo jiné šarlatánské kapky a mixtury koupí si za drahý peníz přec. Alchymisté a doplněk jich — hloupí lidé — jsou po tu chvíli a nevymrou.

Nepřipadá nám čistiti Sendživoje ve všem všudy. Naopak, objevíme na jeho povaze dvě chyby, kterých si badatelé dosud hrubě nevšimli. Badatelé dosavadní bez valných důkazů jen tvrdili, že Korálka Sendživoj o jmění připravil, ostatek se o jeho povahu nestarali. My pravíme, že Sendživoj byl pán mstivý. Mstil se na svých protivnících slovem a skutkem. Nejprve položíme, kterak se mstil slovem.

Poznali jsme v první kapitole, že Jiřík Hejdelius z Rasnštejna, zemský prubíř a kancléř Starého města pražského, jevil k Sendživojově osobě patrnou nedůvěru. Od té chvíle leckdy trpkým a domluvným slóvem pracoval Hejdelius při Korálkovi, aby nic neměl s polským alchymistou.

O tom věděl alchymista a proto se vymstil nad Hejdeliem pomluvou velice těžkou. Kterýs čas r. 1599 napsal psaní panu Jeronýmu Šemfeldovi, císařskému úředníku (kammertyrhyterovi), že kancléř Staroměstský na místě sto dukátů olovo v pytlíku zapečetil a do rady městské dodal, „jakž o tom lidé i páni vědí.“ Z toho nařknutí poplach úřední i v obci. Hejdelius nemohl než soudně čistiti se. Pohnal Sendživoje na soud.

Polák se v soudě vymlouval, že není povinen této stolici soudné odpovídati, prý má býti viněn tam, kde je osedlý, a to je v Polště. Ostatně prý je císařský dvořenín, na kterého městský soud nemůže. Odpověděl Hejdeliův advokát, že Sendživoj není dvořenínem, prý už z knih vymazán, a z královského listu, jejž Sendživoj na právo položil, nenachází se, aby v Polště měl statky. Tento spor, kterýž hrozil Sendživojovi pražským žalářem, smluven jest na konec po dobrém.*) Tušíme, že dobrý Korálek pomohl.

Pan Sendživoj mstil se i skutkem. Vlastně jenom se o skutek pokusil. Pozval k sobě Václava Plavenského z Plaufeldu, člověka při tom šlechtickém přídomku a tituli velmi chudého, který sobě groš rád vydělal. Pozval si ho „na dvě slova“. Plavenský přišel do bytu urozeného Poláka v Květenské ulici velmi ochotně. Pan Michal přivítav ho, poručil čeládce ze světnice ven vyjíti. Potom usadil hosta svého velmi přívětivě proti sobě a posoukav si drobet černou bradku, dal se s ním po několika oklikách v tichou rozprávku. Dotazoval se, zná-li řečníka Potůčka. I oznámil Václav Plavenský: „Ba že znám, byl jsem u něho téměř celý rok.“ Promluvil teď alchymista prostrannou řečí, kteraký jemu Potůček nepřítel. Čtoucí snad vzpomíná, že Potůček byl také z těch, kteří k Polákově umění neměli důvěru. Odtud asi hněv. Sendživoj vykládal Plavenskému, že má Potůček srdce psí a že ho strestá. „Jdi,“ pravil Sendživoj, „jdi, žádám tě pěkně, někde s Potůčkem na trunk vína, sám ti některý peníz na to dám, a když bude Potůček dobře podroušen,

*) Archiv pražs. č. 1168.

uveď mi skrze někoho v známosť a já káži toho Potůčka karabáči nebo kyjmi zmlátiti, neboť tu moc od jeho milosti císařské sobě danou mám, abych se jakkoli mohu nad nepřátely svými mstil.“ *)

Plavenský hlavou třásl, nechtělo se mu. Marně sháněl Sendživoj barvy a larvy, aby hostě svého vzbudil proti nepříteli Potůčkovi. Plavenský byl buď srdce poctivého nebo lekavého. Svůdná řeč ani sliby peněžné nic ho nejímaly. Radil panu Sedživojovi dobromyslně, přečinil-li mu co Potůček, aby ho pán ráčil utrestati právem a soudem, nikoliv karabáčem.

Pán tuto radu přijal nemilostivě a na konec Václava Plavenského z Plaufeldu ze dveří skoro vystrkal. Potůčkovi se nedostalo ran karabáčem, ne proto, že by sobě byl alchymista lépe usmyslil, ale proto, že Potůček umřel náhle. Uhnul se karabáči.

Teď tedy čtoucí zná urozeného pána Sendžimíra ze Skorsky dokonale. Mimo slabosti svrchu pravené a s alchymií souvislé, byl Sendžimír člověk hněvivý; když zazlil na koho, neodpustil. Ale že by Korálka, svého dobrodince, byl o statek strojil a ochudil, toho se nenajde. Měl polský alchymista vůbec neštěstí v Praze mezi Čechy pobratimci. Uslyšíme o horších věcech, které na něho sčítali.

V.

Ve svém domě u Hřebena byl pan Ludvík Korálek zase nemocí poražen. Bylo znáti, že jest nemoc smrtelna. Pán už ležel na posteli pod nebesy za kolik neděl. V komoře chymické odpočívaly všelijaké sklenice, fioly a pyčky dvojbaňaté i trojbaňaté na destillování vod a podivných tinktur, mezi nimi pavouci spřádali svoje nitě jemné. Rozházeny sem tam ležely plechy, drejfusy, teygličky hliněné i mramorové, tu byla hromada uhlí, onde hromádka kyzu, sanytru, síry; tu drobet arseniku zaprášeného, tam zase „mercurium“ i „saturnus“, z něhož chtíval Korálek pořiditi zlato, „před bohem i před lidmi pravé“.

Několik hmoždířů na tu dlouhou opuštěnost v laboratoři divně otevíralo svoje okrouhlá ústa a jeden z nich, v němž tkvěla dlouhá palička, vypadal tak, jakoby na všecken ten opuštěný tajemný svět i to alchymické umění vyplazoval jazyk. —

Pan Korálek byl trudný velice. Ob čas ho potěšily písně českých bratří a Veleslavínův historický kalendář. Korálek byl bezpochyby víry bratrské a při tom byl horlivý milovník své vlasti české. Teď tu ležel na smrt zvadlý a strasť byla na všem těle jeho. Tvář byla zase „vyprejštěna“ ohavně, a čeládka si přišeptávala, že pití, jehož pán nikdyž nechtíval přestati, porazilo ho konečně. „Den ode dne nalíval to brdlo co děravý sud!“ tak vykládali nemoc jeho rozjaření pijáci dole v piterně domu hřebenovského, lijíce do sebe rakovnické hořké pivo i víno z vinic Korálkovských. Týnský farář, kněz Petr, soudil, že stůně pan Ludvík ex phtisi, a že asi brzy půjde k němu s tělem a krví Pána Krista.

*) Tak v archivním zápise.

Přišel doktor Crollius a nemocný alchymista pražský žaloval: „Nevím, co se se mnou děje, žádného jídla zachovati nebo zažiti nechci; věřím tomu docela, a tu zprávu mám, kterak manželky mojí paní matka při zaklínačkách ďáblů a babách kouzelných všelikterak rady hledá, aby zvěděla, co bych stran manželky své, ode mne zběhlé, myslil, že ji zase k sobě vzíti nechci. Věřím tomu docela, poněvadž tak patrně chřadnu a sílu tratím, že jest mi dotčená paní matka kouzliti aneb něco jiného udělati dala!" Doktor Crollius stál nepohnut a bylo znáti, že těm kouzlům paní tchýně docela nic nevěří. Když pak Korálek několikráte se vyptával, „mohl-li by doktor proti takovým kouzlům přirozených prostředků a lékařství dosáhnouti," dal medicus nevrle za odpověď, že nemoc páně kořeny má v nemírném pití a jídle. Věděl doktor a pověděl, když „pan Kapr ustavičné malvazí pití v domě svém déleji trpěti nechtěl, že pan Korálek potom doma tak nezpůsobný a nemírný život vedl, že jest sobě častokrát i v noci jídlo strojiti dal, sebe netoliko obecným silným vínem ale také páleným, též i každodenními kořennými a palčivými krměmi plíce a játra pokazil, tak že jest teď souchotiu dostal."

Crollius nevěda jiné rady zase dal Korálkovi od té nemoci „extractionem et solutionem perlarum et corallorum." Snad doufal, že korale Korálkovi pomohou. Častěji nežli Crollius přicházel k pacientovi Sendživoj a podával mu „universalem et summam medicinam", kteráž ovšem právě tak platna byla jako perly a koraly doktora Crollia.

Nemocného šetřily sestry jeho, paní Anna Dešanská a paní Voršila Peková, kterěžto dámy za svoje upřímné šetření rovněž upřímně očekávaly, že připadne na ně veliké dědictví po Korálkovi. Z té asi příčiny obě paní všelijak se o to snažily, aby polskému pánovi zavalily cestu k příteli Korálkovi. Dost nepokrytě toužily na to, že ten cizinec nepovědomý měte a plete se do lékařství poctivého a učeného doktora Crollia, nejednou pravily nemocnému: „Ty se o něho velice mýlíš, nedej na sebe škodám jíti, není ti jeho nic potřebí, na nic dobrého není tobě on ani jeho lékařství, kaž mu pryč!" — A tak všelijak nápodobně mezi oběma přátely poškubovaly a brodily. Toť se ví, že nemocného člověka, jemuž tělo bez pomoci vadlo, bez veliké námahy připravily paní k tomu, že na Sendžimíra nehleděl přívětivě jako druhdy; bylo mu všecko netrpélivo a nemoc zdlouhavá, mrzutá. Paní Dešanská jala se, vidouc lékařů neúspěch, hojiti svého pana bratra sama, a to vodou od sv. Václava, vodou, kteráž Pražanům ode dávna slula hojivou. Lil ji do sebe dvě, tři neděle — ale suchotin jí nezahnal. Ty mořily ubohého alchymistu čím dále hůře. A byl tehda nejkrásnější letní měsíc červen; — pan Ludvík smutně přijal zprávu, že vinice jeho kvete, pod vinicí že kvetou bezy — smutně doslýchal šumný život ze staroměstského rynku nerad byl, když zalétaly k němu z pivnice veselé hlasy lidí, kteří na síni popíjeli, hráli ve frčky a v karty. Pan Ludvík již poznával, že blíží se hodinka. Nedoufal sobě zhola nic. Ani nehlesl, když přinesla služebnice paní Sendživojové, Markyta, v zeleném hrnéčku „lékařství, hovězí polévku" a Dešanská ihned volala prudce, aby toho nepřijímal, že je uvrhne psu nebo vyleje. Pán ani nehlesl. Ať vyleje. Na odpor velmi přívětivě zasvitly mu oči, když přišli k jeho loži pánové Jiřík Hejdelius z Rasnštejna a Jiřík Karolides z Karl-

šperka, až na ta hanebná jména německá zcela řádní a poctiví Čechové, a prosili, popřávše jadrného zdraví, aby pán již nebyl protimysln svojí paní manželce; aby ji raději povolal k sobě, když teď tak těžkou nemocí je od pána boha navštíven. Odloživ modlitby mistra Daniele z Veleslavína, Korálek prosil snažlivě, aby se páni sousedé a přátelé posadili. Potom vešel s nimi v pěknou řeč a nikterak neodpíral se svojí manželky, ano svolil, aby mu ji přivedli brzy, nenícko raději. Paní sestry Korálkovy šeptaly mezi sebou lehýčce, ale na hlas nic. Neopovážily se. Bylo právě ve čtvrtek božího Těla léta páně 1599, když zase vystupovala po schodě na mazhauz domu hřebenovského společnost šumná. Však tentokráte nebyli to páni alchymisté, kteří přišli popíjet, byla to paní Anna Švíková z Popic, paní Anna Žlutická, Hejdelius a Karolides, kteříž vedli panu Ludvíkovi jeho znejmilejší srdečnou manželku. Pan Ludvík ochytil se hrdla své ženy a „děkoval s ochotnou myslí“ poctivým matronám, své ženě, pánům přítomným. Byl mysli měkké jako dítě. Paní Zuzička, rozená Gamarytova z Rovin, slibovala svému manželu, pokud bude nejdél živa, že ho neopustí. Takž měl Korálek na boží Tělo šťastný den. Dole v Celetné ulici hlaholilo processí a voněly máje i věnečky, nahoře plakal Korálek slzy radostné. Nazejtří zhoršilo se. Korálek sotva dýchal, v domě běhali všickni jako na mysli zmámení. Zuzička naříkala, paní sestry, zapomněvše na chvíli, že strojily se dědičkami býti, sháněly pomoc, posláno pro Crollia. Nebyl v Praze. Posláno pro Sendživoje. Přišel ochotně, za ním přinesl sluha Kuryáš apatyku. Sendživoj ohledal nemocného přítele s upřímnou žalostí. Přistrojil mu rychle „nějakou lektvař speklou, hořkou jako pepř“. Pak mu podal „ňáký trančck a vodičku“. Vida oteklé nohy nemocného, Sendživoj rozkázal sluhovi, aby je třel spikanardovou vodou. Když pan Ludvík zase přišel k sobě samému a bolesti polevily, odešel Sendživoj po svém jiném zaměstknání, ale Kuryáše zanechal u nemocného, aby hlídal a sloužil. Sluha zasedl v zástolí a bystře hleděl. Ženské šukaly u postele, paní Zuzka plakala tiše. K večeru vidouce na něm sen tak těžký, ženy chtěly se s nemocným modliti. Dešanská začala říkati, Korálek pověděl slovo nebo dvě po ní a usnul zase. V tom spaní těžce odstonával, však přece spal. Kuryáš položil se na ruce na stole, který stál prostřed světnice a hleděl jednostejně na hynoucího Korálka. Byl Kuryáš paním v pokoji velmi nemil. Bylo již okolo třetí hodiny na noc čili po slunce západu a cizí sluha tu pořád seděl, vyvaluje oči. Korálek celou noc spal a v útrapách ležel jsa rozpálen jako šarlat. Paní, když byly konečně Kuryáše ze dveří vystrkaly, potíraly nemocného po nohou i po židovinách vodičkou růžovou. On nic nečil, až procitl ráno. Hned kázal sobě mandlovou polévku udělati, „aby trochu posilníka ňákého nabyl.“ Pan Platejz, jenž přišel nemocného navštívit, jedl mandlovou polévku s ním. Ale pan Ludvík hned jí nemohl zachovati. Tratil, sotva že pozřel. Již pomněl, že hodinka přišla. Prosil, aby mu přivedli dcerušku Zuzanku. Pohleděv na dítě řekl: „Oh, oh, má milá krev — vezměte ji pryč!“ Bez dětí smrť lehčí. —

Korálek prosil přístojících po třikráte, aby klekli a modlili se, by ho pán Bůh z tohoto světa pojíti ráčil. — Klekli a modlili se.

V tom vešel Kuryáš. Vzkazoval pozdravení svého pána a již z ňader

vytahoval nějakou lektvařičku černou a zatřepav jí, naléval na lžičku. Ženské jevily patrné a nemilé pohnutí. Kuryáš nevšímaje si žen, vytáhl z krabičky kuličku žlutou a jako ořech velikou. Pak dolil lektvaru na lžíci a obého podával panu Ludvíkovi. Ženské hlasitě se tomu vzepřely a zmořený Korálek rovně tak. Kuryáš (v archivě zove se také Koráč) ucouvl od lože a řečí polsko-českou přísahal, že kulička není než cukr „pro obvlažení úst a posilnění srdce“ a hned si přilízl drobet, aby poznali, že není jed.

Ženské umlkly a Korálek přijal lék. Než pozřel, prosil pána boha, aby mu ho ráčil požehnati.

Koráč po té usedl. Pan Korálek lehl na znak, ale za chvilenku zdvihl se a chtěl pít. Paní Dešanská poskočivši podávala „voponcovou vodu.“ Ale Koráč vymrštil se z lavice a skokem odstrčil paní Dešanskou od postele řka: „Jeho Milosť, můj pán poručil, aby pan Ludvík na to nepil za dvě nebo za tři hodiny; nedovolím tedy, nedovolím!“ Korálek prosebným okem vzhlédl k ženským i ke Koráčovi, a pravil mdle: „Není mi možná, dejte jen krápi nebo dvě fialového syropu!“ I chvatně nalila paní Zuzka syropu z baňky v koutní jarmaře stojící, ale nedošla k svému manželu s ním. Kuryáš vrhl se na paní a tahal se s ní o syrob, který jedinou ranou vylil se na sukni a vyšívaný panin fěrtoch. Než věrný sluha svého pána toho dosti neměl. Chtěl i nebezpečné skleničky se zmocniti. Nastala tahanice o skleničku. Už ji držel Koráč a nechtěl si ji dáti vydříti; paní Zuzka křičela všecka zoufalá: „Což pak chcete ho umořiti, bodej vás kat zvěšel, šibenicové!“ Teď jí pomohly i druhé dvě paní. Všecky tři křičely, tahajíce Koráčem sem tam — a pan Ludvík Korálek očekával na každou chvíli rozloučení bídného těla svého s duší. V tom statný Kuryáš, několika rozmachy silných paží svých odhodiv ženy různo, vstoupil do prostřed pokoje a hlasem velikým volal Korálkovi: „Pane Korálku, můj pán ráčil rozkázati, abyste žádného neposlouchali než Jeho Milosť mého pána, neb všickni vás chtějí míti mrtvyho, ale můj pán vás chce míti živyho!“

Hrozný výkřik páně Ludvíkův zarazil nechutnou scénu — Ludvík vzkřikl a vzkřikl zase, při tom oběma rukama chytal se prsů. Umlkl rázem Koráč, a paní stály tu jako zkamenělé. Hrozná chvíle. Korálek umíral. Nabyv řeči, těžce naříkal, že ho u srdce bode a reje a že musí umříti. Pak udeřil se v srdce prudkou ranou, zdvihl pěst a volal Koráčovi: „Kate! Kate! Pryč, kate, připravils mne o hrdlo!“ Hned klesl na kožený polštář zase, a zase se vzchopil, a co nejtuže mohl zavřenou pěstí udeřil se dvakrát, třikrát v srdce naříkaje, že tu má tak těžko jako kámen — a když se rozpřáhl, aby se zas do hrudi udeřil, přiskočila paní Dešanská, chtějíc mu zabrániti. Pan Ludvík udeřil ji vší silou pohlavkem — potom popadly ho i ostatní paní za ruce a držely pevně. — Zaúpěl ubožák: „Oh, těžko mi, těžko, musím umříti!“ — V tom vstoupí pan Michal Sendživoj Polák tiše do světnice. Jakmile ho spatří Korálek, silou jakoby nadlidskou odmrští paní od lože svého, vztyčí se a buše sobě v srdce pěstí zavřitou volal dutým velikým hlaholem polskému alchymistovi: „Hic est ille lapis tuus philosophicus!“ A dořeknuv to, klesl na lože jako mrtvé tělo. Zděšené paní držely se zoufale sloupů

postelních, aby mdlobou neupadly — a Sendživoj bolestně popatřiv na umírajícího, tiše i vážně odešel — —

V sobotu po Božím Těle slabým hlasem požádal Korálek své manželky, aby mu podala obě ruce. Když mu jich podala, spolehl hlavou svou na její pravou ruku a šeptaje něco o pánu Jesu Kristovi tiše a pobožně svůj život dokonal.

VI.

V neděli po Božím Těle byl pan Ludvík Korálek z Těšína do posvěcené země schován se ctí a slávou, kteráž stála tři sta čtyřicet čtyři kopy míšeňské,* tedy asi tolik, zač bys koupil tehda v Praze dům neposlední.

Po slavném do země schování v malitkých časech nastala soudní zaneprázdnění. Přišli páni z rathouzu, jeden z nich byl náš slavný knihtlačitel mistr Daniel z Veleslavína. Přišli a popsali všecken všudy statek nebožtíkův. Inventář začali od zprávy, že v domě hřebenovském jest paní vdova Zuzana, prvá žena páně nebožcova že byla Alžběta, rozená Trejtlarka z Krošvic, a po ní že tu dcerka Zuzanka, sirotek. Zapsavše do inventáře osoby, zapisovati se jali věci. A těch věcí bylo popsáno na velikých listech třinácti po obou stranách. Byl to jeden z největších, nejhojnějších inventářů z oné doby předbělohorské. Byly tu zapsány dům hřebenovský, dům u anděla, na kohoutě vedle ráje na Starém městě, dva domy u sv. Haštala a na Trávníčku, vinice, hospodářství v Klatovech, čtyři polští valáškové za 30 kop a co svršků všelijakých domovitých, šatných, klénotných! Z klénotů zapsány ženské korunky se zlatými štefty, perlami a šmelcem, zlaté a stříbrné tkanice k rukám, pásy stříbrné na aksamitě, řetězy, jeden zlatý pancířového díla od 15 dukátů, jiný armpantového díla od 168 a půl dukátu, prsteny, lžice fladrové v stříbře fasované, koflíky, hotové peníze a kusy litého stříbra i zlata.

První a jediný pohled na tento přehojný inventář svědčí, že nepřipravil — jak se tvrdívá — polský alchymista nebožtíka Korálka o všecko, ba ani ne o tolik, aby schudnul, neboť chudí lidé nemívali inventáře o třinácti listech hustě popsaných. K inventáři přiložen list za důkaz, že urozený pán Sendživoj nebožci poctivě zaplatil v dluhu 1500 kop míšeňských. Ostatek pozůstal dlužen. O statky a pozůstalosť pana Ludvíka Korálka nastaly tuhé a dlouhé soudy. Soudily se s vdovou obě sestry Korálkovy, ale do těch soudů nám nic. Nás jímá jiná příhoda. Bylo v čas, kdy trávy žínají a síkají. Po bídné silnici k Jílovému táhli tři koně kočí vůz krytý. Vozataj, dobře ozbrojený, přes tu chvíli bil do huňaté kštice svých koní, aby si pospíšili. Také z vnitř vozu ob čas ozvalo se rázné hromování na povzbuzenou kočího a těch dobrých hovádek. Ze šperlochu čili z plachty krycí vyčuhovaly dvě sudlice a dvě střelné hákovnice. Bylo již v soumrak, když dojel vůz nahoru na lesy, odkudž již rychle nedlouhou cestou sjel do města Zlatých hor. U brány vůz stanul. Z něho vybednili se tři sprostí chlapi a čtvrtý pán. Pan v čubě, ale s piklhaubem na hlavě. Když se otevřela křídla čuby, bylo zříti, že

* Inventář v arch. praž. č. 1274. 105.

pán má na sobě ocelivý kyrys. Na pase měl na řetízku zavěšený palcát čili ruku. Čtoucí již uhodl, že je to rychtář. Byl to rychtář Starého města Pražského, Linhart Voves, a tři chlapi nožem, tesákem, halapartnou, hákovnicí ozbrojení a všelijak pestře odění byli jeho pacholci čili škaryanti. Nač staropražská policie v Jílovém? Vůz kotčí zůstal před branou u celní boudy a „právo“ vešlo do světnice k brannému. Za chvilku vyběhla žena branného z domku a honečkem pospíchala do města. Vběhla v dům purkmistrův. A zase po nevalné chvíli rozběhlo se několik lidí služebných po městě a v několika mžicích již bylo znáti, že se něco vážného děje. Konšelé jeden po druhém scházeli se v obyt purkmistrův. Jakmile jich byla většina z dvanácti pospolu, oznámil jim purkmistr, proč si je v chvíli tak pozdní na radu povolal. Prý přijel pražský rychtář s právními služebníky a žádá ex autoritate juris, aby směl tu v městě, kdež jeho právo neplatí, s naší volí zatknouti člověka.

Správcové města divili se tomu, že pro nějaké zatčení jinoprávní byli vyrušeni ze svého pohodlí domácího. Ten onen již prý chtěli na odpočinutí se bráti. „Inu, ba tak!“ vysvětluje a omlouvá se hlava obce, „zakládal jsem právo na kohokoli ze sprostných, ale dnes jest činiti o toho urozeného cizince, a to nejsou malé věci.“ Prý jednoho pražského měšťana bohatého zamořil, jsou tu potahy travičstva; tedy běží o to, mají-li ho vydati na cizí právo, když nedávno přijal jich měšťanství; ostatně čert ho, ať by ho sebral, komu libo, jen kdyby nejhorší při tom nebyla věc, že ten Polák je kouzelník, že by jim mohl škody přičarovati ze msty.

Páni konšelé jílovští, lidé prostí, byli velmi přestrašeni a radili se, až přišel netrpělivý pražský rychtář mezi ně. Vyložil věc jadrně, stručně, a jako se sluší na pražského rychtáře, hrdě. Pověděl, že pan Sendživoj zdělal v Praze dluh do čtyř tisíc kop na daremné náklady alchymické a na ten dluh že něco splatil: pro ostateční nezaplacené peníze, že bude dán do šatlavy, a vězen, dokud nezaplatí. To právo si na něm vymohli ti, jimž náleží spravedlnost dědická a nápadní. Kromě toho jsou půtahy, že lékařstvím zmořil svého věřitele. Žádal tedy na konec pražský rychtář Voves, aby mu konšelé nejen nepřekáželi, ale spíš pomohli a to nejen sami svými osobami než i hromadou sousedů jílovských, poněvadž je strach, aby se jim ten alchymista, který má s čertem, nevykradl, nevykejkloval. Za hlavu musí býti popaden.

Polský pan Sendživoj neměl ani tušení. co se mu chystá. Bydlil v dvoře dole pod městem, kudy se chodilo na haldy a hory zlaté. V tom ústraní nemohl pozorovati sběh lidí, kteří přibíhali na ryňk všelijak i cepy kovanými ozbrojeni. Ostatně i kdyby byl Sendživoj svýma očima sběh lidí zbrojných byl spatřil, nikterak nebyl by pomněl, že blesky a hromy na jeho osobu se strojí; byltě právě rozmaru velmi šťastného, růžového. Byl sic takto sám u stolu, ale duševně zabýval se Aničkou Belvicovou ze Štampachu, kteráž mu hned po nedávné smrti jeho milé ženy přířekla a se namluvila. Seděl sám a hledě do svíčky parunkové sladce hovořil s Aničkou. Prsty se mu pohybovaly, chvílemi zdvihal ruku, kroutil si fršousy pod nosem, chvíli chodil a všelijak tělem kejkloval. Když se zamilují starší pánové, od jakživa vypadají hloupěji než mladí. V tom zařval pes. A když pes dvorový nepřestával zuřivě štěkati, vyšel

pan Sendživoj na zápraží pohledět, co se děje — a v tom hned jest jat. Pražští škaryanti ho popadli a rychtář vztyčil palcát na znamení své důstojnosti a právomoci. I viděl Sendživoj všude lidi. Nehlučili, čekali, co bude. Jen z konírny hlaholil křik Koráčův a mlácení na dveře. Byltě totiž Koráč v maštali zavřen na řetězy. Tak ustanoveno ve válečném plánĕ. Dům byl všecek obstoupen, všude lidé, všude zbraň. Sendživoj udiven, uleknut tu stál. Vzpamatovav se, ptal se rychtáře, nač mu to násilí, hanba, výboj domu.

Rychtář stručně odpovídal, pořád pobízeje, aby již pán s ním šel. Sendživoj dal se na vyjednávání. K dluhu se znal spravedlivě, ale sliboval, že dědice v tom pohledá přátelsky, aby poshověli, že zaplatí zbytek, jako bez nucení zaplatil již hromadu kop. Až teď sejme trávu z luk, nač již byl najal lidi, že ochotně zaplatí na haléř a na parvus. Ale s Vovsem těžké pořízení. Měl rozkaz, aby alchymistu jal, tedy mluv si co mluv, rychtář ho pobízel, aby šel a škaryanti strkali. Urozený pán nebyl oděn na cestu. Vždyť ze šatů jsa rozhostěn vyvstal byl z komnaty po pěkné večeři duchem a srdcem svým zalétaje k rovněž tak pěkné urozené Aničce, nevěstě své novotné. Žádal tedy rychtáře, aby ho aspoň ponechali, až se oblékne. V té žádosti tušili rychtář i konšelé zradu. Zajisté leckterému vešlo na mysl, že Sendživoj míní uletěti komínem. Nepustili. Rychtář kázal, tesáky, halapartny tepouce na sebe zabřenkaly a urozený polský šlechtic ze Skorsky veden jako zločinec vzhůru k rynku a odtud krátkou ulicí k bráně, kdež vsazen do kotčího vozu. Škaryanti s rychtářem sesedli se kolem něho i na něho, aby nevynikl. —

Bylo tehda tma, vonná letní noc. Když dojížděl vůz s věznĕm na Pankrací, noc bledla.

VII.

V soudě konšelů staroměstských zněla žaloba, „kterak tento Michal, kterýž se jednak Sendžimír jednak Sendživoj jmenuje a podpisuje za svobodného pána z Skorsky na Lukavici a Lygottě, též za J. M. Cís. radu a legata k králi polskému, čímž nikda nebyl, se vydával, Ludvíka Korálka k své vůli divnými praktikami přivedl a netoliko na díle o statek jeho a sirotčí na hotových penězích do několika tisíc, klénotech a rozličných svršcích připravil, ale skrze nějakého Alexandra Koracze, služebníka svého, v sobotu po památce Božího Těla r. 1599 nějakou lektvař a při tom nějakého cukru jemu odeslal, takže Korálek hned naříkal, žalostivě stěžoval, kteráž věc jest nebývalá, neslýchaná v tomto království; aby Sendživoj ty peníze vrátil a se zpravil, proč umřel Korálek dvě hodiny po přijetí té lektvaře.“

Odhajoval se Polák obšírnou řečí, aniž mu bylo nesnadno jednotlivé kusy žalobné, při nichž patrně přepínáno, uvésti k pravé míře. Nejprve mu šlo o titul. Legatem prý jest. Má patent od císaře i od krále Polského, aby v jejich službách jezdil „Ale kde jeti měl, o tom (prý) straně věděti potřebí není.“ Korálka praktikou nepřistrojil prý ani o haléř, co se vypůjčil, na to dal jistotu a část splatil, takže přes tři tisíce nemnoho k placení pozůstává. Posílal-li nebožtík jemu a jeho rodině ně-

který dárek a trochu jídla nebo pití, to jest pan Korálek u Sendživoje třikráte víc býval hostem, ctěným jídlem a pitím. A že umřel Korálek, tím není vinen nikdo než on sám a uložení boží. „Vždyť doktoři ho upustili,“ vece Sendživoj na svou obranu, „a já mu dal, co pro sebe nejmilejšího jsem měl a že přes to umřel, nechci v moc bohu sahati.“ Rozhodně na konec přel, aby Korálka medicinou byl otrávil. Nebyl jed, co mu podáno, vždyť služebník sám ochutnal a lízal v přítomnosti mnohých. Ze svědků, do knih soudných vepsaných, všickni svědčili stran peněz věrně tak, jak Sendživoj soudu oznámil: Sendživoj se vypůjčil a již splácel aniž splatil dokonce. Stran smrti oznamovali též všickni od doktora Crollia až po chůvu a posledního slouhu v domě, že Korálek si ji přivodil nemírným pitím. V tom se shodovali svědkové většinou, že Korálek, než se dal na alchymii a poznal alchymisty, píval střídmě. Nejobšírněji a nejhovorněji sčítal vinu velikého pití Korálkova na alchymisty Václav Plavenský z Plaufeldu, na ten čas písař městské kanceláře dolejší, kterýž druhdy na vojně s Korálkem byl v jednom stanu. Pravil soudu: „Hledal jsem službu v Praze, přišel jsem ke Korálkovi pro nějaký fedruňk, on pak jsa toho času vdovcem a žádného při sobě nemaje, mne jest pro ukrácení chvíle, až by mi pán bůh nějakou službu dáti ráčil, za některý čas, abych při něm pozůstal, žádal. Což jsem učinil a okolo dvou let při něm trval. Po ten pak všecken čas nic, co by proti pánu bohu a slovu jeho svatému, od něho jsem nespatřil, aniž jest on, pokud jest se některých alchymistů a ničemnejch pochlebníčků nechytil, takovejch silnejch toho času nápojů neužíval, ale jak jest se jim na jich lahodná a oulisná slova téměř pod moc odevzdal, tu teprv podle jich vůle živ bejti a, co jim líbezného k jídlu a k pití bylo, to vše na svůj groš jídati a pijívati musil a co se jim koliv líbilo, beze vší odpornosti jim kupoval.“

Z tohoto svědectví patrně plyne jenom to, že bývali přátelé alchymičtí, když se o stůl sešli, velmi stateční pijáci a mlsní jedlíci. Nevěříme, že by jim toto obžerství bývalo na újmu cti. Za onoho času z míry píval a jídal kde kdo. Nebylo tedy svědectví toto Sendžimirovi nic na škodu, zvláště když jiní vysvědčovali, že Korálek i bez alchymistů velmi mnoho píjel. „Jak se vyspal, hned pil!“ tak vydává svědectví jiný, druhý, třetí. Barbora, kuchařka Korálkova, svědek klassický, praví dokonce: „Ten pan Sendživoj neublížil na zdraví pánovi nic, on sám i za noc třikrát, čtyřikrát jedl a pil silné nápoje, a ty podagra na něj přišly.“ —

VIII.

Soud konšelů staropražských s purkmistrem Václavem Krocínem z Drahobýle nabyl pevného přesvědčení, že Polák Sendživoj smrtí Korálkovou nevinen. Běželo tedy jen o dluh nezaplacený. Sendživoj chtěl platiti, ale neměl na tu chvíli čím. Žádal odkladů do dvou měsíců, poněvadž přátelé jeho z toho šlechetného rodu, z něhož byl pošel, jsou přes šedesáte pět mil od Pražských měst vzdáleni. K těm příbuzným mínil se utíkati o pomoc. Konšelé by ho byli rádi propustili z vazby, nebylotě na něm viny, ale z císařské komory byl tu rozkaz opáčný.

Byla tehda komora na alchymisty tuze rozezlena, protože bylo několik mezi nimi zlodějů, kteří císaře i komoru velmi tuze podvedli. Pro tyto neupřímné kollegy neužil Sendživoj dlouho nijaké polevy. Seděl a seděl již kolikátou neděli, aniž dovedl dluh vyseděti.

Ale vysvobození přišlo přec.

Bezpochyby přičiněním urozeného pana Jana Zbyňka Zajíce z Hasenburka na Budyni, Mšeném a Brozanech stala se komora královská k Sendživojovi rázem laskavější. — Vydán rozkaz, aby měšťan Staroměstský Jiřík Přeštický zastupoval Sendživoje jakožto advokát. Zatím alchymista, postaven jsa u veliké nouzi, učinil na sebe zápis patrně proto, aby znikl obtížného vězení. Zápis, jímž sliboval hory doly, zapsán v městské knihy. Teď poručil král konšelům Staroměstským, „aby týž zápis v knihách ihned kasírovati a přemazati dali.“ Za důvod kladl král svou snahu, „aby cizí tu v Čechách měli také pohodlí.“ *)

Naposled přišel urozený svrchu psaný pan Jan Zajíc z Hasenburka do radního domu „a ráčil na sebe jistotu na dva tisíce kop míšeňských svědčící pánům poručníkům sirotka po Korálkovi učiniti s obyčejným úrokem.“

Tím úpisem urozeného přítele otevřela se mříž vězení Sendživojova. Slovutný alchymista vyšel. —

IX.

Slovutný alchymista došel svobody, ale pozbyl nevěsty. Urozená a „nábožná“ (tak se totiž tituluje v listě císaře Rudolfa r. 1604) Anna Belvicova ze Štampachu vzkázala mu, že ho nechce, že za něho nepůjde. Proč sobě urozená a nábožná Belvička rozmyslila, toho nesnadno pověděti. Co nestojí v listinách a knihách černě na bílém, toho se zhusta historik dohádá přece, ale v divných knihách srdce ženského, v nichž tak mnohá inicialka a slovce je přemazáno barvou falešnou, jest spolehlivé čtení a vykládání skoro nemožné. Necháme tedy tak.

Sendživoj měl z té ženské zrady lítosť, zlosť, hanbu. Zjednav si advokáta dal napsati žalobu k velebným pánům paterům konsistoře pod obojí způsobou přijímajících. Zpronevěřilá nevěsta byla patrně české kališnické víry. Ale process o slib manželský nedošel svého rozhodnutí v konsistoři pod obojí. Známeť rozkaz císaře Rudolfa, jímž tu věc podává konsistoři katolické na hradě pražském. Vzkazuje arcibiskupovi takto: „Jest před administratora a konsistoř dolejší Michal Sendživoj z Skorska nábožnou Annu Belwicovou z Štampachu, chtíc ji tam z slibu manželského viniti, obsílal; ale že na ten čas týž úřad administratorský vaciruje, ta pak věc spěšného rozeznání potřebuje a oboje strany v tom dobře spokojeny jsou, aby skrze tebe a konsistoř tvou v tom rozsouzeny byly,“ protož chceme, abys je vyslyšel a nedopouštěje odkladů výpovědí je podělil.**)

---

*) Archiv místodržitelský.

**) Podáváme ten list (na konci poněkud zkrácený) z c. k. archivu místodržitelského, poněvadž obsahuje nový moment v životopise častopsaného Poláka.

Velební páni však nepospíchali ukončit srdečných starostí polského alchymisty. Soud se vlekl ještě v roce následujícím (1605) tak dlouze, že Sendživoj zmrzev se, pohrdl nejen nevěstou než i vší Českou zemí.

V knihách konsistořských psáno, že byla Anna „propuštěna ze slibu, poněvadž se Polák z Čech odebral.“

X.

Po mnohých létech a toulkách světem kdes v Němcích zemřel urozený Michal Sendžimír ze Skorsky jakožto mdlý stařeček na žebrotě. Kamene filosofského nenašel.

O nihilismu a anarchii.

Podává Josef Kuffner.

(Dokončení.)

anejvýš nevědomý proletář velkých měst západních, jehož všecky vědomosti záležejí v několika ze svého časopisu vyčtených heslech, může prý se rovnati v tom ohledu důvěřivosti a naivnosti ruské „inteligencije“. Což je prý ostatně dosti přirozeno, uváží-li se, že nedostatek zkušenosti není u ruského nihilisty nahražen dědičnou a tradicionelní kulturou. Otcové a dědové ruského vzdělance byli as ještě méně vyvinuti nežli on a není divu, jestliže duch za takových poměrů není dost silný, aby odolal nárazu myšlének bizarních, podávaných v podobě lákavé.

„Muž vzdělaný, praví autor, dříve nežli se nadchne myšlénkou novou, nechává ji často zcela nevědomky prosáknouti celou spoustou zděděných tradic, stěnou pojmů, které okolnostmi a vychováním byly mu vočkovány a konečně myšlénkovým sejtem, které sám si byl vlastním vzděláním utvořil. Všech těchto hražení a překážek u nihilisty ruského nebylo; idey vrazily s původní svou prudkostí do jeho mozku, nebylo nejmenšího odporu, který by náraz byl zdržel a oslabil . . .“

Tak si vysvětluje autor (fysiolog) všechen zmatek mravní i intelektuelní hnutí nihilistického. Jen děti a blázni mohou věřiti v poslední logické konsekvence jistých ideí. Nejpřísnějším rozborem matematickým nelze dokonale stanoviti zákony pohybu tří těles působících na sebe navzájem pouhou přitažlivostí. A v otázkách politických neb sociálních jedná se o vzájemnou působnost tisíců těles a nesčíslného množství hodnot a vlivů. A ubozí ti převratníci doufali jen pomocí své politováníhodné logiky odhaliti poslední a neklamné zákony všeho života!

Nelze odsouditi nihilism ruský důkladněji než vlastními slovy jeho vůdců.

„Logikou byli donuceni revolucionáři," píše Stepňak, „dostoupiti znenábla nejvyššího stupně zodpovědnosti. A schází-li Rusovi všecky jiné vlastnosti, jediná mu neschází, a ta jest smělost svrchované logiky. Postaven byv tváří v tvář praktické konsekvenci svého rozumování, on se nezarazí."

Tak jen lidé z vlastního tábora mohou se státi zrádci. S lyrickým vzletem vypisuje Stepňak rozmluvy nihilistů, rozmluvy, kde Věra Sazuličova nebo jiný politik nebo národohospodář téhož řádu, který se nelekal „praktických konsekvencí své logiky" pronášel hlubokomyslné výroky v otázkách nejsložitějších, jež hýbou člověčenstvem.

Člověk, chytlavý pro dojmy komické, praví autor, mohl by se popukat smíchy „při rozmluvách těchto mladíků a mladic, stejně nevědomých, sotva odrostlých školské škamně, bavících se rozhodováním nejtěžších úkolů filosofie a politiky na základě několika frází vydlužených u Büchnera nebo Dobroljubova, u Marxe nebo Černyševského."

Jenže takový pochybovač zřídka se do jejich schůzí dostal a když, pak se nesměl opovážiti, dáti svým pochybnostem výraz, neboť nesnášelivost k náhledu druhému je snad hlavním rysem těchto přátel neodvislosti duševní a svobodné kritiky.

Stepňak dí kategoricky: „Základní zásadou nihilismu je úplná volnost individua. Tedy jménem osobní svobody popřená platnost všech závazků, vnucovaných osobě společností, rodinou, náboženstvím" . . .

Osobní neodvislost předpokládá neodvislost úsudku a jakmile tu uzná, nemůže nihilism ani existovati. Pravda je, že Pissarev, Dobroljubov i jich žáci Stepňak, Tichomirov a jiní mají o individualismu ponětí stejně chybné, jako o neodvislosti duševní. Nihilisté soudili, že stačí jen „plivati" na náboženství, na rodinu, na vlasť, na způsoby společenské, předpisy právní a na vše ostatní a hned že bude docílen svrchovaný rozvoj individuelní. Když je člověk nespokojen s tím, co stává, co je přirozenější, nežli jeho naděje, že stačí převrátiti stávající pořádek a hned že půjde všecko jako na kolečkách? Čím méně zralý duch, čím méně zvyklý skládati sobě účty ze skutečné příčinnosti dějů, čím méně má vědomostí o zákonech zjevů a věcí, tím snáze podlehá svodu učení, které mu slibuje nápravu dosavadního řádu.

Mluví se mnoho o vlivu Turgeněvových románů na rozvoj nihilismu. Turgeněv*) jako umělec reprodukoval jisté hrozné typy ze společnosti,

---

*) Autor románů Nov a Otcové a děti jako mnohý velký umělec a básník nebyl prozíravým a chladným politikem. Jako pravý romantik sympatisoval s nihilisty a tajně prý je i podporoval. Veřejně však nechtěl se k nim hlásit. De Cyon vypravuje o tom karakterickou episodu. Nihilista Lavrov, byv svého času vypovězen z Paříže, vypravoval reporteru Gaulois, že Turgeněv na jeho prospěch u policie pařížské intervenoval. De Cyon jako ředitel listu uveřejnil reporterovu zprávu, nevěda, že by to Turgeněvu mohlo býti nepříjemno. Turgeněv navštívil ho pak v redakci žádaje o přijetí zaslána, v němž nejen onu intervenci, ale vůbec všechen styk s Lavrovem popíral. Zasláno přijato, leč hned na to Lavrov ve dlouhém článku vyložil své blízké styky s Turgeněvem, ba i prohlásil, že slavný romanopisec přispíval na vydávání podvratné publikace Ku předu, pěti sty franky ročně.

měl vědomí jich nesrovnalosti a litoval jich. Autor cituje, kterak o takovém románovém nihilistovi soudil ruský kritik, odporučující nihilisující mládeži četbu románu:

„Obdivujete se typu mladého muže, který vše, co má, obětuje vlasti, a máte pravdu. Snažte se však pochopiti pravý význam Insarova (hrdina románu V předvečer) a bůh vás uchovejž, abyste ze sympatií k němu probuzených chtěli těžiti liché vývody pro svou vlastní budoucí činnost. Střezte se usuzovati, že také vy se máte vrhati do spiknutí, chystati převraty a jich jménem obětovati životy svoje i cizí. Mezi ním a vámi zeje propast. On je synem nešťastného, cizí, barbarskou vládou potlačovaného národa. Jeho povinností jest obětovati vše pro osvobození své vlasti, jako bylo vaší povinností r. 1812 sáhnouti ke zbraním. Pro cit vlastenectví neplatí žádné stáří, třeba jej ssáti s mlékem mateřským, pěstiti jej v době mladosti a posilňovati neustále ve věku zralém, předpokládaje, že vlastenectvím rozumí se hlavní zdroj všech velkých a ušlechtilých skutků lidských. Nemaťte si však svoje položení s položením Insarova. Vaše vlast je velká, volná a neodvislá, Vaší energie není třeba k lámání cizího jha. Střezte se zaměňovati vlastenectví s politikou. Mladík a student jako každý stařec může a má býti patriotou, protože k tomu netřeba studií předběžných aniž jakých příprav. Avšak politika je buďto řemeslem buď vědou. Vaše záměry jsou příliš ideální, nemáte se proto vrhati do politiky, abyste zanedbávali zájmů vlastních. Vážně a na prospěch vlasti se politikou obírati nemůžete, neboť nemáte k tomu ani dosti příprav ani vědomostí. Začínejte u svého vzdělání, sbírejte si poklad vědomostí, staňte se z vlastenectví muži znalými svého povolání, připravujte se, abyste později mohli poctivě sloužiti své zemi v oboru, který si zvolíte a bude-li to politika, nevstupujte do ní než vyzbrojeni věděním a zkušenostmi života. Jestliže však nyní na lavicích školních vrháte se do politiky, víte, co z toho pojde? Předně jednáte nepoctivě vůči lidu, který na vás platí těžce vydělané peníze, aby z vás byli inženýři, právníci, lékaři nebo rolníci vzdělaní. Dále poškozujete svoji budoucnost utrácejíce čas ve schůzkách a spiknutích a buďto se vám dostane vypovězení ze škol anebo podaří-li se vám uniknouti trestu, zůstanete po celý život nevědomci, stanete se buď špatnými inženýry, nebo lékaři otravovately nebo právníky neznalými práv a zákonů. Vaše politisování nemůže míti větší ceny než zaměstnání děcka v observatoři astronomické nebo v laboratoři chemické: místo práce poláme leda nástroje, spůsobí výbuchy, poraní nebo vyhodí do povětří sousedy. Vaše dělání do politiky nemůže míti výsledek jiný. Stanou se z vás leda politování hodné typy oněch lidiček, jaké se hemží v Otcích a dětech a v Novu anebo pekelné loutky, provádějící umrlčí tanec v Nevolnících Dostojevského."

Co tomu říkají Lavrovové, Krapotkinové a Stepňakové? Zdaž si kdy položili otázku, k jakému stupni byl by dnes dospěl vnitřní rozvoj Rusi, kdyby ty tisíce ruské mládeže naplněné ideálními záměry, hotové tělem i duchem sloužiti národu svému, na místě trnité a neplodné cesty bezúčelného zmatku, byli totéž sebezapření, touž energii vynaložili na počestné konání své povinnosti? táže se autor. Kolik sil, kolik námahy a sebezapření bylo třeba ke skutkům, provedeným od nihilistů, co pře-

kážek bylo třeba zmoci a odstraniti, než se podařilo podkopati železnice, banky, zimní palác! Kolik energie vyžadovala tajná agitace, vzpoury proti úřadům, nejpozornější skrývání tiskáren, chystání a připravování vzpour, Čigorinovy a jiných! Co důmyslu a námah vyžadovalo jen provedení jediného a nejobludnějšího atentátu proti caru osvoboditeli, jenž milióny lidu zbavil jha otrockého!

Tak po pětadvacet roků systematicky porušován výkvět mládeže ruské. A kam to dovedli povolaní i nepovolaní vůdci hnutí? Na celá desítiletí zarazili přirozený rozvoj ruského národa a opatřili obyvatelstvem domácí káznice a cely vězenské a revoluční brlohy ciziny.

* * *

Naznačiv tak svůj názor o vzniku a prameni ruského nihilismu, ohledává autor okolnosti, které k rozvoji a šíření zla přičiňovaly. A tu se obrací proti ruským liberálům čili Západníkům, vyčítaje jim přímo spoluvinu hrozných následků.

Nazývá Západníky legálními nihilisty. Bez pomoci legálních nihilistů podvratná činnost druhých nebyla by mohla trvati ani půl roku. Především obrací se autor proti liberálnímu tisku. Sovremennik, Dělo, Otěčestvenije Zápisky, Věstník Jevropy učinily prý více pro revoluční propagandu nežli Vpered, Černý podíl, Vůle lidu a všecky druhé tajné publikace. Tak bezvýznamný byl jich oběh. Golovnin a jiní liberální ministři budou prý v historii revoluce zaujímati čelnější místo než Lavrovové a Krapotkinové.

Tichomirov sám praví: „Theoreticky inteligencia a revolucionáři jsou za jedno." Inteligencií myslí Tichomirov společnost liberální. Politický program ruských liberálů žádá o svobodu slova a tisku, místní samosprávu, representaci lidovou, zkrátka vládu konstituční. Proslulý program převratné strany Vůle lidu z r. 1879 obsahoval tyto požadavky: rozdělení půdy, opatření, kterým všecky továrny odevzdány by byly dělnictvu, svobodu svědomí, slova, tisku, volnost spolčování, svobodné právo shromažďovací a volebně agitační; nepodmíněné obecné právo hlasovací a místo vojska stálého vojsko teritoriální. Autor dí, že si redaktoři řečeného programu Vůle lidu nedali s redigováním ani nejmenší práce, nýbrž program krátce doslova opsali z volebního provolání francouzských socialistů v Belleville, neohledávajíce ani co se z francouzských poměrů na ruské hodí neb nehodí. Kdyby prý francouzský manifest byl obsahoval požadavek, aby vojsku místo červených kalhot dostalo se černých, byli prý by ho také opsali.

Rozdíl mezi ruskými liberály a revolucionáři je prý pouze v taktice: jedni chtějí podvrátit nynější stav ruského národa cestou zákonnou, druzí se nelekají žádných prostředků. Autor varuje, aby se ruští liberálové neporovnávali s liberály ostatní Evropy. Je prý mezi nimi takový rozdíl, jako mezi ruskými nihilisty a mezi evropskými socialisty. „Naše inteligence," praví autor, „není kopií, ale karikaturou západní inteligence." To prý z pravidla přehlíží, kdokoliv evropské vzdělanosti vyčítá obludné ovoce, které vynesla na ruské půdě.

Všichni liberálové na Západě jsou nepřátely anarchie. Anarchii však nelze potlačiti jinak než mocí a k tomu je třeba pevné organisace státní. Kdo tu podkopává, pracuje do rukou anarchii. Liberál Cavaignac bezohledně rozdrtil červnovou vzpouru, liberál Thiers bez milosti naložil s komunardy. Ruští liberálové však se puntovali s nihilisty, Lavrov vypisuje průběh konventiklu předáků liberálních a nihilistických, odbývaný v Paříži, vznešení funkcionáři liberální dopřávali útulku teroristům, poskytovali jim hmotnou i mravní pomoc a trpěli jich přípravy k vražedným útokům v budovách státních. Obě strany liberálů i nihilistů ruských dle názoru autora nadšeny jsou jedním duchem. Jen taktikou a temperamentem leda se liší. Símě ovšem přiletělo prý od Západu, ale ošklivá nezdravá rostlina je prý plodem domácím.

I rozvinuje autor obžalobu proti Západníkům ruským, kteří odporučují ideje a formy západnické, aniž je poznali blíže než z povrchní četby. Žádný prý z vůdců ruského liberalismu nedal si práci, aby formy a instituce, o jichž zavedení na Rusi usiluje, poznal a ohledal na místě, aby studiu tomu na místě věnoval několik let a to nikoliv jen studiu klíční dírkou a podle zpráv novinářských, ale z vlastního nestranného názoru a s ohledáním všech zpruh a koleček celého stroje, které z daleka oku pozorovatele unikají.

„Nemluvím o širokém stádu přívrženců, kteří opakují bezmyšlénkovitě, co četli neb slyšeli,“ píše do slova pan de Cyon, „ale mluvím o spisovatelích, kteří řídí veřejné mínění, o vysokých hodnostářích, kteří se odvážili neuctivou rukou dotknouti se institucí dějinně zbudovaných, krví lidu ruského posvěcených, aby je nahradili novými formami politického života — které snad neznali nežli z doslechu . . .“

První podmínka při zavádění novot jest ovšem poznati je dříve důkladně.

Ale nesmyslníkům napadlo uvrhnouti národ 100 milionů duší v chaos reforem, o jakých neměli ani ponětí, žaluje autor. Jednalo se o správu universit. Západníci slyšeli něco, že někde existuje či existovala autonomie universit. Nevěděli, že to byla středověká instituce, která se nehodila do moderního zřízení a že ve většině států na západě byla dávno odstraněna, jako byly odstraněny jiné privileje. Zavedli r. 1863 onu autonomii na Rusi, autonomii, která pak spůsobila tolik zla ve studentstvu. Jednalo se o reformu soudnictví. Slyšeli něco o porotách na západě a zavedli je. Že volba porotců na západě všelijak je podmíněna i omezena, že řada deliktů je z porotního řízení vyňata, že ve mnohých zemích učiněny s porotou smutné zkušenosti, nevěděli. A tak se stalo, že život, čest i majetek každého Rusa vystaven je na milost a nemilost sedmi nevzdělaných osob, často opilých, někdy podplacených, lidí neznámých a nezodpovědných, kteří mají vždy náklonnost odpouštěti, protože zjev advokáta obhajce, v očích jejich osoby takřka úřední, jež obžalovaného hájí, jest jim takořka nepochopitelný. Západníci slyšeli něco zvonit o soudcích smírčích, jací existují v cizině a zavedli je rovněž. Přehlédli však, že jsou v cizině jmenováni vládou. A tak se stalo, že v carské Rusi se volí smírčí soudci, kteří mohou odsouditi na tři měsíce do vězení, mohou rozsuzovati procesy, v nichž hrají vážné zájmy majetkové; kdežto ve

Francii, nejen Republika ale sama Komuna nechtěly ničeho slyšeti o volitelných soudech smírčích.

Uvodiv ještě řadu podobných přehmatů praví autor, že nevědomost a zase nevědomost je vinou všeho neštěstí. Západníci ruští doufají, že zavedením parlamentarismu, svobodou tisku, práva spolčovacího atd. rázem bylo by lze vyhojiti všecky neduhy, kterými ruský národ trpí. Zapomínají však, že by „naopak léčebný ten prostředek spíše přispíval k rozvoji a rozšíření neduhu po všem organismu“ a ohrožoval všecku jeho existenci.

Není divu, že ruský vlastenec, který část svých studií odbyl si na různých ústavech za hranicemi, později pak jako muž po řadu let trávil na západě a studoval zblízka zdejší život na vymoženostech naší západnické svobody politické, shledal také jiné nežli skvělé stránky. Autor se tím nikterak netají a ostře kritisuje snahu svých západomilských krajanů, jen všecko šmahem, co kde vzalo vznik za Vislou a Rýnem, přenášeti do barbarské Rusi. Ve Francii všecky svobody, parlamentu, tisku i spolčovací jsou v rozkvětu. A co je vidět? Nářky na libovůli úřadní, přehmaty administrativy a pod. jsou na denním pořádku jako ve kterémkoli nejhůře spravovaném státě. Neustálé na jevo vycházející skandály*) svědčí o veřejném životě nikoli zdravém. Autor po řadě kritisuje přední evropské parlamenty, italský, který svým protekcionářstvím porušil ducha armády, španělský, kde panuje anarchický chaos, německý, kde je-li dosud jaký pořádek v zemi, je ještě dědictvím silné ruky Bismarkovy, z rakouského rajchsratu zaznamenal si autor pověstné skandály s koncessemi haličských drah a různé finanční machinace zákulisní. Zkrátka, kdo chtěl poznati, poznal, že zlořády administrační, šantročení a krádež veřejných peněz v parlamentárních státech více kvetou než v absolutním Rusku. Severní Amerika, kde po každé nové volbě presidentově několik tisíc politiků a agentů, kteří kortešovali, dostane výnosná místa, je přímo klassickou půdou organisovaného, systematického a patentovaného lupičství na veřejném majetku. A svoboda tisku? táže se autor.

Třeba jen se podívati na západ. Úplná svoboda zabila v tisku všecku důstojnost, upřímnost mínění a počestnost novinářskou. Srovnejte francouzský tisk před třiceti a čtyřiceti lety se dnešním jeho stavem. Druhdy publicisté bývali zpravidla lidé s talentem a přesvědčením. Noviny se vydávaly na obranu jistých principů. Tenkráte Armand Carrel svým životem zaplatil ušlechtilé své rozhořčení nad Girardinovými snahami porušiti žurnalism obchodem. Co se stalo z žurnalismu dnes, při úplné svobodě tisku? Finanční, často špinavé podniky. S malými výminkami náleží francouzské žurnály finančníkům, kteří z nich činí nepočestné nástroje svých spekulací. Některé nalezly při tom nový zdroj příjmů: pornografii. Přesvědčení politické a společenské ustoupilo do pozadí, směr žurnálu závisí od subvencí a poplatků. Co chvíli změní některý list svůj směr, aniž by změnil majitele. Ba jsou majitelé, jako zemřelý Gibiet, kteří mají několik listů různých směrů zároveň: republikánský Petit Journal, ultra bonapartistický Pays a přísně monarchický Constitutionnel. Není to demoralisace?

*) O posledním panamském autor ještě nevěděl.

A nejen upřímnost mínění, ale i talenty jsou v novinářstvu v úpadku. Nejslavnější novináři dnešní ve Francii jsou ještě z doby mocnářství, kdy bylo ještě většího umění a vědění třeba ke slovu na veřejnosti. Jako žurnalism zabil literaturu, tak dnes reportáže zabijí žurnalism, jak vidět na amerických listech, které výhradně tyjí z reportáže. Nic neplatí práce, talent, vědomosti, kde pomluvy, sprosté útoky osobní a nevymáchaný styl slaví triumfy. Noviny Spojených států vesměs jsou vyplněny klepařstvím reporterů. Úvodní články zmizely, za to kvetou interviewy s lidmi, kteří jakkoli pozornost obecenstva vzbudili: řečníci, zločinci, lehké ženštiny, boxeři, jockey-ové, sensační mrzáci, všichni všudy.

Čím větší zodpovědnost u tisku, tím vyšší jeho stupeň, učí zkušenost. Ví-li spisovatel, že nezřízeností a neomaleností se stane populárním, velmi snadno klesne. Pocit zodpovědnosti naopak pozvedá jej ku vědomí hodnoty jisté. Pravý publicista má vážiti svoje slovo, měřiti dosah své fráze. Za takových podmínek styl se nezbytně tříbí, povznáší a prohlubuje. Žurnalism se stává tribunou, katedrou a ne pouhým řemeslem, není přístupný než lidem řádně připraveným. Za těch podmínek může žurnalistika řešit různé úkoly národní, společenské a politické a býti mocí blahodárnou ve státě.

Při úplné volnosti slova klesá žurnalistika záhy na ono nízké niveau, kde obecenstvo vidí se nuceno pohrdati žurnály i žurnalisty. Za posledních deset let žurnalistika francouzská úžasně klesla tou měrou, že hlavní orgány republikánské jako Temps, la République française, les Débats a j. zahájily boj proti úplné volnosti slova.

Ale ruští Západníci jsou prý vždy o nějaké desítiletí za Evropou. Také ve svobodě spolčovací, o níž vážní politikové v Evropě dnes mají už také jiné ponětí, než před dvaceti lety. Autor shledává, že souhrnným výsledkem všech politických událostí XIX. věku je úplný bankrot ideí liberálních, které našemu století dodávaly rázu. Dnes už dva proudy zavládly Evropou: hnutí radikální, které už překročilo dobu socialismu a žene nevědomý dav k úplnému anarchismu a se strany druhé hnutí konservativní, které se snaží uchrániti ohroženou civilisaci a k tomu cíli usiluje zjednati sílu a moc státní autoritě. Ve Francii, v Italii, v Belgii i Anglii je ten proud zjevný. Liberálové mizí čím dále více z bojiště, kde roli svoji dohráli. A v této chvíli, volá autor, naši liberálové ruští spolčují se s nihilisty, kterak by nejlépe odzbrojili autoritu státu na Rusi!

Stepňak v novém svém díle (Le Tsarisme et la Revolution. Paris 1886) přímo navádí Evropu a Anglii, aby si všímaly podvratné činnosti nihilistů na Rusi, kteří usilují o to, aby velmoc slovanská rozdrobena byla na hromadu malých státíků. Uchází se přímo o sympatie evropských mocí pro ruské nihilisty. Vážné revue anglické jako Westminster Review, Nineteenth Century a j. otevřely své sloupce nihilistickým pomluvačům Ruska. A pan Stepňak, jako pětileté dítě se chlubí pochvalnými citáty anglických listů o jejich spisech.

Aby Angličané nebyli v pochybnostech o dekomposičních plánech nihilistů, vykládá Stepňak v nové své knize budoucnost svého ideálu: Finsko, Kavkaz a Střední Asie odloučí se bezpochyby samy, také Polsko a Litva, Malá Rus a Bílá Rus utvoří samostatné státy. „Třeba uvážiti,

že sedmnáct miliónů Malorusů zaujímá plochu jako celá Francie. Čtyřicet miliónů Velkorusů obývá kraje daleko rozsáhlejší, nežli je celé Německo. I sestaveny ve zvláštní státy budou to ještě státy obrovské, beze skutečné autonomie a seslabené vnitřními zápasy . . .“ láká nihilistický svůdník. „Můj přítel, profesor Michal Dragomanov, vůdce radikálního hnutí maloruského, myslí, že by měla jeho (?) zem býti rozdělena na tři nezávislé části. Velkorus ještě na víc.“

Tedy Ukrajina na tři, Velkorus na devět, Polsko, Litva, Finsko, Kavkaz, Střední Asie atd. Na Sibíř pan Stepňak zapomněl. Není-li Anglie ještě uspokojena stran své Indie a neposkytne-li panu Stepňakovi (který je bývalým důstojníkem ruským) a přátelům jeho potřebných prostředků ku zničení „autokracie ruské“ a na „rozčlenění carské říše“, pak je věru nevděčnou a zasluhuje název „perfidního Albionu“.

Tuší-li již ruští liberálové spolčující se se snahami nihilistů na podvrácení autokracie, kam ženou Rusko? Chtějí zničiti Rus, jen aby ji mohli oblažiti parlamentem, jako Ugolino sežral svoje dítky, aby jim zachránil otce? Muž, který velmi zblízka studoval evropský parlamentarism a je nad jiné kompetentní držeti jeho zrcadlo ruským podvratníkům, napsal:

„A ten zdroj tolikerého zla, zdaž aspoň nekoná nějaké služby klidnému postupu a rozvoji společnosti? Dovedl snad zabrániti válkám? . . . Uměl se vyhnouti rozbrojům občanským? Poskytuje snad aspoň nějaké záruky pokroku a nápravě? Jaká trpká ironie tají se v každé z těchto otázek! Celá historie tohoto století dokazuje opak . . .“

„Dovedl snad systém representativní zabrániti válkám? Nikdy se lidé tolik nevyhlazovali jako za toho systému . . .“

„A co do nápravy a pokroku, nikdy nebyl parlamentarism tak pokleslý, jako dnes . . . Mluvilo se o hnilobě parlamentární za dob Ludvíka Filipa. Mluvte se kterýmkoli slušným člověkem, který zabloudil do těch zmatků a přizná se vám, že toho má po krk! Parlamentarism oškliví se každému, kdo jej poznal z blízka“ . . .

„Je snad zapotřebí vypočítávati lživé programy — všecky jsou lživé — ať oportunistů, ať revolucionářů sociálních, kterým kandidát sám, je-li jen rozumný, nevěří víc než proroctvím slepého mládence, ale které hájí s vervou, hřímavým hlasem a vzletem, hodným blázna nebo jarmarečního komedianta“ . . .

„Je-liž ještě nějaké sebe šerednější lidské vášně, nejopovržlivější, která by nebyla rozpoutána v den volby? Podvod, pomluva, sprostota, pokrytectví, lež, všechen kal, co ho leží na dně lidské zvířeckosti — to je ono krásné divadlo, jaké poskytuje země, jakmile nad ní vzešla doba volební . . .

„Nadpoloviční většinu hlasů dovede na sobě shromážditi vždy jen člověk nicka, muž bez přesvědčení, který chce a umí vyhověti všem. To je příčina, proč — už to vyslovil Spencer — parlamenty zpravidla bývají tak špatně složeny. Praví on ve své Introdukci: Sněm bývá vždy pod střední úrovní země nejen ve věcech svědomí, leč i ve věcech vědění. Ve své representaci jeví se zem vždy snížena. A co se poctivosti poslanců týče, víme, zač je jí loket. Čtěte jen, co o tom praví

odstouplí ministři, kteří je znali a ocenili. Jaká škoda, že neexistují zábavné vlaky, aby voliči mohli viděti svůj sněm v činnosti! Brzo by se jim přejedl! Staří opíjeli své otroky, aby dětem svým zhnusili opilství. Pařížané, jděte se podívati do komory na své representanty a systém representační se vám zhnusí“ ...

Tato studie o parlamentarismu je plna podobných citátů, jež autor uvádí na poučenou „našich liberálů, kteří si stěžují, že ve státě monarchickém autorita má moc přílišnou“. Ještě dva na ukázku. Mluvě o moci konstitučního ministra volá: „jak bídnou autoritu měl Ludvík XIV., který se chvástal býti státem, u porovnání s mocí konstitučního ministra dnešního“ ...

„... Neboť, velel-li Ludvík XIV. pouze několika deseti tisícům funkcionářů, velí on statisícům; a mohl-li král ukradnouti státní pokladně několik mizerných pytlů dukátů, může konstituční ministr dnešního dne, jedinou operací bursovní, „poctivě“ zastrčiti do kapsy milióny“ ...

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

A kdo s takovým opovržením mluví o evropském systému representačním je pro západnické kruhy ruské osoba velmi kompetentní. Není to žádný opozdilý konservativec nebo zuřivý zpátečník, ale je to nejrozhodnější a zároveň nejvzácnější co do talentu — anarchista ruský, kníže Krapotkin sám ve své knize Slova pobouřence (Paroles d'un Revolté). Sdíleje illuse ruských liberálů, opustil Krapotkin Rus a dal si práci studovati v praxi, co dříve viděl v růžovém světle ideálu a soudil dle skutků nikoli dle líčení.

Až nechuť s parlamentarismem, která sem tam už se ózývá v lidu, všeobecně zavládne v Evropě, praví pan de Cyon, a až se začnou hledati příčiny všeobecného sklamání, uvidí se, že parlamentarism děkoval svůj úspěch velkolepému omylu anebo lépe pouhému nedorozumění. Celý svět byl okouzlen příkladem Anglie, ale nikdo si nedal práci pochopiti, že instituce britanské nemají nic společného s tím, co na pevnině sluje parlamentem. Anglický parlamentarism je přeludem zraku. Několik set aristokratů, kterým náleží všechen téměř pozemkový majetek země, rozdělilo si mezi sebou všecka poslanecká místa sněmovny. Rozdělení stran na tory a whigy dle názoru autorova nemá v podstatě jiného účele, než oklamati davy. Obě strany tvoří dohromady rodinu, v jejíž lůně se odehrává komédie, k níž dříve úlohy byly rozděleny a předepsány. Ministerské portefeuilly přecházejí střídavě z rukou tory-ů do rukou whigů a vice versa. Toto střídání však nikdy nebylo na závadu hlavnímu proudu národní politiky.

Na kontinentu vzali věc do opravdy a pořídili si parlament na základě volebních systémů, napřed obmezeného pak všeobecného práva hlasovacího. Ostatně svědčí mnohé známky, že zrada, kterou aristokratická Anglie z pouhé zášti k Rusku se dopouštěla poskytujíc bezpečný útulek všem podkopníkům a převratníkům ruským, záhy na ní samé bude pomstěna.

* * *

Ještě několik řádků o posledním slovu nihilismu. Dle názoru autorova vše spěje k anarchii. Jakmile u vlády se octnou živlové revoluční, byť v zásadě nebyli přívrženci anarchismu, anarchie přece zvítězí.

Každé seslabení principu autority nutně znamená krok k bezvládí a jakmile seslabení překročilo jisté meze, nabude anarchie vrchu. Nejen proto, že učení anarchistů je svrchovaně jednoduché a širokým vrstvám nad jiné přístupnější, leč i proto, že všeliké pokusy s provedením theorií socialistických ve skutečnosti naprosto se objeví nemožnými. Mimo to lichotí anarchism více než kterékoli jiné učení divým pudům davu. Až prolomí dav okovy, které mu ukula civilisace věků, pak nepůjde než za těmi pudy. Ukázky tohoto příští bylo viděti za posledních hnutí dělnických v Londýně a v druhých anglických městech, v Charleroi a v okolí belgickém, v Chicagu a jiných městech severní Ameriky, v Monceau-les-Mines před několika lety a naposled v Descavillu. Co se tu dělo všude až do příchodu vojska, jež dalšímu násilí učinilo přítrž, byly projevy holého anarchismu. Bakunin zemřel příliš záhy, aniž by byl spatřil ovoce svého učení: „Revolucionář nenávidí všecku učenost a každou výkonnou vědu. Uznává jedinou vědu a tou jest — ničení. Studuje mechaniku, fysiku, lučbu a snad i medicinu, ale za jediným účelem, aby ničil. Cílem jeho snah bude vždy najíti nejlepší a nejjistější prostředek k rozbití stávajících podmínek společenských. Nenávidí veřejné mínění, jako nenávidí každýkoliv projev platné morálky a zhrdá jím . . .“ Tyto thése Bakuninova revolučního katechismu zatím velice byly zdokonaleny jeho žáky a přívrženci. Dnes, kdy anarchism od pouhé theorie přistoupil již ku praxi, stal se Krapotkin jeho apoštolem nejvíce vynikajícím. Jeho kniha obsahuje poslední slovo nihilismu. Je to Bakuninovský program rozvedený systematicky s nepokrytou upřímností do posledních krajností. Pryč se vším co platí a jak to platí, ať žije nový řád a nový svět, který bude a musí být lepším. Kniha není psána bez ducha a bez obratnosti. Čtenáře nezkušené a vnímavé, na jaké především je vypočítána, snadno může roznítiti jednoduchostí svých důvodů a nehledaností methody. Ovšem rozpadá se v nivec každé tvrzení tohoto zuřivého nepřítele vzdělanosti při nejbližším dotknutí rozmyslu.

Je sice pravda, že už jednou anarchie měla v Evropě rozhodující slovo, ve velké Revoluci před sto lety, a že nezůstavila upomínku příliš lákavou. Ale na to mají Krapotkin a přívrženci odpovědi. Že anarchie tehdy natropila tolik zlého, zavinila krátkozrakost tehdejších revolucionářů, kteří sotva povalili vládu starou a starý řád, místo aby dosažené bezvládí nechali žíti a trvati, dopustili se té hlouposti, že ihned se zasazovali o to zaraziti nový stát, novou vládu a vůbec nový pořádek. Vtip moderního anarchismu v tom záleží, že se chce obejíti zcela beze všeho řádu politického. Krapotkin ani komunardy z r. 1871 nevyjímá úplně z výčitky podobné krátkozrakosti. Revoluce, jakmile zvítězila, má ustati v jakékoliv snaze po nové organisaci a ihned půjde vše, jako když namaže: sedlák, jakmile se dozví, že půda nenáleží jemu nýbrž obci, začne ji vzdělávati se zvláštním zápalem, a s potěšením bude vyměňovati plody své za výrobky práce obcí řemeslných (velká města budou zničena). Dělníci a řemeslníci zase budou si navzájem vyměňovati svoje výrobky. Krapotkin ujišťuje, že tento systém — vlastně ne systém, neboť systém znamená organisaci a slovo organisace je zapovězeno za nové vlády — vlastně tedy nikoli vlády, nýbrž toho neznámého něčeho,

co má následovati! — že tedy nový tento stav věci nezpůsobí ani žádnou nadprodukci ani nedostatek spotřeby. Všecko se vyrovná a spraví samo od sebe v příští té Arkdaii.

Netřeba teprve namítati neb vyvraceti, že to vše by znamenalo návrat k původnímu divokému stavu člověčenstva. Jsou ještě na zeměkouli v odlehlých mořích a krajinách kusy země, ostrovy a kraje, kde se poměry panující blíží tomuto ideálu. Netřeba namítati na př., že jsou národové, kteří nemají půdu rozdělenu, kde všecko patří všem, ale kde místo úrody a vzdělanosti neviděti než nouzi a poušť.

Nebezpečnost učení anarchického v tom záleží, že se obrací k řadám zločinných a ničemných členů společnosti, povzbuzujíc divoké pudy slepého davu, an každý zločin a každá neřesť bez výminky objevují se od té chvíle ve světle zásluhy a pravé lidumilnosti, jež mají přivoditi panství a říši svrchované spravedlnosti. Který taškář, zloděj, vrah, podvodník, penězokaz, šejdíř a žhář nepřísahal by na theorie Krapotkinovy, které jej ujišťují, že vlastními škůdci lidstva a zločinci jsou soudy a úřadové, kteří vymýšlejí a ukládají tresty?

V šílené horlivosti své theorie lidumilné Krapotkinové nevidí a neuznávají, kterak právě soud a zákon ochraňují slabého, kterak víra je těšitelkou nešťastných a trpících, a že svrchovaným účelem státu je právě, pod ochranou zákona udržovati v rovnováze všecky síly osobní i společnosti, umožňovati rozvoj všech u stejné míře i při vlastnostech nestejných. Nevyhnutelné případy výminečné, které se na každém díle rukou lidských udávají, prohlašují anarchisté za pravidlo a nakreslivše karikaturu soudnictví, vlády a společnosti, žádají, aby originál té pakresby byl zničen. Most, Krapotkin a všichni ostatní anarchisté jsou přívrženci nejhrubšího materialismu. Vysmáli by se, kdyby se jim řeklo, že rozvojem civilisace, pokrokem věd i lidské srdce, lidské plíce a ledví se rovněž zdokonalily, že dnes pracují jinak a lépe, nežli před několika sty i tisíci lety. Ale věří přece anebo se aspoň staví, jakoby věřili, že se duševní vlastnosti lidské dnes už do té míry zdokonalily, že by dnes všecka zřízení a opatření politická i společenská, jež předkům našim ještě byla nezbytna, pro nás měla býti zbytečna. Dějiny ovšem učí opak, že člověk po všecky věky zůstal člověkem a zvláště v dobách převratů, že platí homo homini lupus.

V závěrečné stati odůvodňuje autor svoji pochybnost, že převrat, jehož blízké příští Krapotkin Evropě ohlašuje, stane se skutkem. Že vývoj politický k útvarům stále dokonalejším a k rozvoji lidstva spůsobilejším je nutný, uznává každý vzdělanec a politik. Bude-li se rozvoj ten v Evropě na dále díti cestou klidného postupu nebo násilných výbuchů a převratů, těžko pověděti. Nekaždý myslitel je ochoten nabízeti se za proroka, jako pan Krapotkin. Jedna věc zdá se býti jistou: kdyby sen anarchistů se vydařil a revoluce společenská, tedy anarchie zvítězila na okamžik nad západní Evropou, kdyby dílo naší vzdělanosti rozpadlo se pod ranami barbarů domácích jako vzdělanost římská zhynula pod nárazem barbarů cizích, kdyby věk XX. měl býti opakováním IVtého — ví-liž pan Krapotkin, kdo by byl konečným vítězem po překonané katastrofě? Nikdo jiný, než Řím a reakce.

Podobný úkaz viděti na dnešním Rusku, kde nihilistické agitace způsobily, že stroj státní se náhle zarazil na šikmé ploše horečného západničení, po které se už řítil. Výstřel z bambitky Karakasova byl prvním signálem výstražným, jehož význam nebyl pohříchu ještě náležitě pochopen. Musel následovati hrozný zločin ze dne 1. března 1881, aby konečně otevřely se oči všem, kdož nechtěli naschvál zůstati slepými. Jen zrádci a blázni, končí autor, mohli nepoznávati pravého poučení, jaké vysvítá z atentátu na Kateřinském průplavu. Jak vidět, vývody De Cyonovy jsou zajímavy a pozoruhodny, zvlášť pokud se autorových reflexí na ruské poměry týče. — Ne tak snadno lze ovšem přistoupiti na jeho stanovisko, kde se pronáší o poměrech života politického na západě a jaksi paušálně zavrhuje všecky moderní vymoženosti politické svobody. Praví na př. v předmluvě:

„Ve všeobecném zmatku myšlení a cítění, kdy společnost pozbyla odvěkých svých vůdkyní náboženství a filosofie, ve světě, kde díky všeobecnému právu hlasovacímu, výběr inteligence a karakterů umačkán je počtem obmezenců a bídníků, kdy nevědomost nastupuje místo vědy, kdy vznešené dámy i sprostí vrahové, učenci i vlásenkáři, státníci i mastičkáři závodí spolu, aby jejich jména všude se roznášela novinářskou reklamou, kdy představitelé zákona rovněž zachváceni horečkou, klaní se před sprostým zuřivcem Ravacholem, kryjícím se maskou politika — v takovém světě, kde anarchie už ovládla duchy, proč by neměli Krapotkinové doufati v úspěch? . . . Tak zvané běžné myšlénky bývají z pravidla liché myšlénky. Tak je dnes všude rozšířeno přesvědčení o veliké křivdě spáchané na lidstvu nerovným rozdělením statků tohoto světa a že je k nápravě věcí nezbytný převrat společenský. Čemu se neprávem říká nespravedlnost, není v pravdě než pouhá přirozená různost pocházející z nerovnosti nadání a schopnosti ku práci. Nezasloužené bídy není mnohem více ve světě, než nezaslouženého bohatství . . . Před sto lety buržoasie poštvala třídy nízké proti vyvýšencům rodu. Dnes vyčerpané zbytky někdejší šlechty*) sbírají se k odvetě. Snaží se vzbuditi nízké pudy dřímající v jistých vrstvách, aby je popudili proti vyvýšencům práce a ducha. Závist, nejsurovější náruživost lidská, vede jedny, jako vedla druhé. Dav, který nikdy logicky nejedná, ještě spíše se vzepře proti výhodám nabytým talentem a prací, nežli proti privilejím rodovým . . .“

Odpověď není těžká. Mluví-li autor na třech stech stránkách své zajímavé knihy jako ruský vlastenec, háje právo národu na samostatný, od západu neodvislý rozvoj, má snad úplnou pravdu. Pro evropský západ závěry jeho neplatí. Náš systém parlamentární, naše svobody politické mají své slabé stránky, proč ne, jisto je, že dříve bylo ještě hůře a že za doby absolutismu dospěly poměry ke koncům, až úplný zvrat stal se nezbytným. Co máme, máme. Je v povaze rozvoje všech věcí lidských, že nabyté zkušenosti zlé stávají se podnětem dalších náprav a ku zdokonalení vedou.

---

*) Krapotkin a jiní nihilisté jsou šlechtického rodu.

Giants Causeway.

Z irských cest. Napsal Dr. Jiří Guth.

II.

Pršelo zas a zdálo se, že vyšším mocnostem velice na tom záleží, aby ti, kdož tehda byli v kraji popisovaném, měli náležitý pojem o tom, co to je potopa. Ale i déšť má svůj půvab a tady v tom zasmušilém okolí gigantů, na břehu velikého oceánu, kde spousty nekonečných vod prostíraly se dole, stejně úchvatně nesly se nesmírné spousty s hůry. Půvabu tohoto může člověk ovšem nejlépe užívati dívaje se z okna suché světnice, ale také v dobrých botách a v gumovém plášti venku se procházeje.

Asi ne naprosto stejného mínění se mnou byl učenec Weckerlein. — Po lunchi vyšli jsme spolu chtíce, jak bývá zvykem, najati loďkaře, který by nás provedl po všech místech čedičového břehu zvláště vynikajících a při tom všecky legendy by nám pověděl. Professor měl dlouhé nohy a kráčel napřed, darmo v rozkvětlém trávníku a mazlavé hlíně po nějakém kamenu se ohlížeje. V tom se mu cosi začernalo před nosem a už se po tom chtěl natáhnouti. Ano, natáhl se chudák, ale ne po tom, nýbrž po blátě, sklouznuv na kluzké stezce. V posici nepřirozené pohyboval se čerstvěji, než bylo mu vhod, po srázném úbočí a kdyby nebylo podpatku jeho boty, jenž bez vědomí professorova zaryl se konečně do bláta a mimo to jiných ještě překážek podstatných, professor ten následkem setrvačnosti pohyboval by se takto do dnes.

„To neškodí, to neškodí,“ volal muž vědy v závratném svém letu resignovaně a vstávaje pak otíral ruce o mokrý trávník; velkou žlutou skvrnu vzadu na štěstí zakryly dlouhé šosy, které instinktivně vlály ve vzduchu při té cestě a tak zanechala nehoda stopy jen tajné.

Loďkařů bylo dole mnoho; smluvili jsme se snadno, vstoupili s panem professorem do pohodlné čtyřveslovky a vypluli na moře.

Neohlížel jsem se dosud ani v pravo ani v levo; nebylo to radno, jak hnědožlutá skvrna, přecházející teď pomalu na dřevěné sedadlo loďky, dokazovala nepochybně. Když několika silnými rázy vybředli jsme z rozrytého skalnatého zálivu, který zakrýval břehy vedlejší, rozvinovalo se znenáhla před námi celé pobřeží Giants Causeway se všemi podivnými útvary svými, ve vší velkoleposti, kráse i hrůze.

Zasmušilé skály, jež skláněly se k břehu kolem kol jako obrovský amfiteatr, zčernaly a leskly se deštěm pořád se řinoucím; nezvyklé, pravidelné jejich tvary dodávaly jim divného stínu, tak že vypadaly jako gravura pravidelně čárkovaná. Větru již nebylo a moře klidně dalo se mrskati velkými kapkami. Na hladině miliony a miliony malých kuliček

vodních odrážely se a vyskakovaly vzhůru do nevelké výše; dopadajíce rozbíjely se v jemný vodní prach, který vznášel se v nevysoké vrstvě nad vodní rovinou. Malé kruhy, jež působily, ztrácely se hned jak vznikly, tak že nesmírná hladina pořád a pořád měnila mramorovaný svůj povrch barvy ocelové. Nad námi šedivá plachta jediného mračna bez konce a bez začátku ... Nicméně vlhký vzduch i přes ten dešť byl průzračný, mlh nebylo a nad vrstvou vodního prachu bylo lze na břehu rozeznati každý útvar a skalní útes. Zajeli jsme asi kilometr od břehu, tak že rozhled byl úplný.

Giants Causeway!

V létech dávných a velmi dávných žil na severu Irska proti ostrovu Tory kmen odvážných piratů, Fomorianů, původem prý Karthaginců, kteří často vyjížděli na plen do okolního pobřeží. Přijížděli až sem a učinili na obyvatelstvo asi hluboký dojem, neboť vypravují si o nich dosud v nesčetných legendách. Útvarům skalním, po nichž pirati vystupovali ze člunů nahoru do kraje, říkali pak Clochan nabh Fomharaigh, schodiště Fomorianů, a poněvadž podání líčí Fomoriany jako obry, jmenuje anglický překlad schodiště to Giants Causeway, hráz obrů, kteréž jméno vykládá se však jinou ještě legendou, o níž později. Však opravdu kosti nalezené v těchto krajích převyšují daleko silou i velikostí filigranskou kostru člověka procházejícího se teď po pražských Příkopech.

Pět ne příliš velkých, polokruhových zálivů, amfitheatralně se vypínajících: Portnabo, Portganniay, Portnoffer, Port Reostan a Port na Spania, oddělených od sebe úzkými, do moře vbíhajícími hřbety čedičovými, tvoří velebné okolí Giants Causeway. Portnabo odděluje od Portganniay t. zv. Great a Little Stookan, mezi Portganniay a Portnoffer je vlastní Giants Causeway, a mezi Portnoffer a Port Reostan Roveran Valley Head, na konci Port Reostan je Spanian Rock, Chimney Tops a Chimney Point, vesměs podivná jména podivných útvarů čedičových. A ještě dále táhnou se útvary ty až skoro k mysu Bengore Head.

To všecko vykládal a ukazoval professor Weckerlein za assistence kormidelníkovy. Nicméně darmo po těch podivnostech se ohlížím: z této dálky nic neviděti zvlášť obrovského a jen skály z dálky kolmo čárkované a pěkně rozestavené do půlkruhu poutají na sebe pozornosti trochu. Svému sklamání dávám slovný výraz příslušně opepřený.

„Nebuďte tak nedočkavý, geschaetzter Herr College,“ klidnil mne učenec, jemuž jsem včera v důvěrné chvilce při čaji roušku mne dosud zakrývající slabounce odkryl, „a nedejte se mýliti jménem, které vám slibuje něco obrovského a titanského. Zvláštnosť Giants Causeway nespočívá v nesmírných rozměrech a v pravidelnosti útvarů skalních a neobyčejném půvabu jich seskupení. Přiložte jen dalekohled k oku a uvidíte hned ... Vím, že asi mnozí, s nimiž v Irsku jste mluvil, připravovali vás na vaše sklamání. Představoval jste si snad bůh ví co, — ale lépe byste udělal, kdybyste si nepředstavoval nic a nechal na sebe působiti jen skutečné zjevy ... Ještě dobře, že je odliv, jinak by čedičové plotny a sloupky nejnižší hráze byly zavodněny a dojem byl by ještě slabší. — Velkolepost tvoří zde blízké moře a největší interess vzbudí ve vás dokonalá pravidelnost kamenných sloupů, jejich množství a způsob, jakým

jsou přetvořeny mořskými vlnami. Všecko je tam tak pěkně vymyto a čisto, že můžete stopovati práci přírody do nejmenších podrobností.“

Loďka naše zahýbá na západ, v levo, k první stanici mořské procházky, ku jeskyni Port-Coon-Cave. Nějaký poustevník, nevím proč, se sem kdysi dávno uchýlil s pevným úmyslem nic nejíst a nic nepít, čeho by se byly dotekly ruce jiných smrtelníků; zbývaly tedy jen ústřice, algy a podobné nadělení mořské. Nebi prý zželelo se jednotvárnosti tohoto menu poustevníkova a posílalo mu po delfínech všelijakou jinou potravu, kterou poustevník vděčně přijímal. Peklo zase posílalo sirény, však neví se, poslal-li je poustevník nazpátek. Teď nádherný, však málo útulný ten palác slouží za útulek jen rackům mořským.

Mezi úzkými a ostrými skalinami proudí mořský příboj a jen dovednosti veslařů jest děkovati, že člun neroztříští se v těsném ústí jeskyně na kusy. Vjíždíme do vnitř a nalezáme se pod velkou klenbou v temnu, v němž rozlehají se hlasy jako v kostele. Čím hlouběji vnikáme, tím více světlý otvor dlouhého prostoru se menší a mizí a také šum a hukot vln příbojových utichá a přestává. Úzké rameno vodní je zde klidné jako olej a černé jak jenom lidská duše někdy býti může. Utichá všecko, jen šplouchnutí vesla a sem tam kapka dopadší z vlhkých stěn na hladinu, ruší poustevnický ten klid. Záhybem jeskyně ocitujeme se v temnotách docela a průvodčí rozžehuje nějaký bengal, při němž mihotavé barvy stěn přicházejí k úplné platnosti. Anebo snad teprve tím světlem vzniká ono pestré malování, ve kterém leskne se povrch mokrých skal? Nevím určitě.

Že se návštěva neobejde bez rány z pistole, rozumí se již samo sebou. Tak vzácné příležitosti k ohlušujícímu rachotu echa nesmí si dát ujíti člověk, od přírody milovník vzrušujících divadel.

Člun zastavuje, vesla se zandávají a návštěvník už už dal by se do hlubokého rozjímání, kdyby veslaři nepoužívali této rozechvěné nálady pro svou kapsu. Sotva že rozbouřené vlny vzduchové uložily se k dalšímu spaní, z něhož arci návštěvou nejbližší znova budou vyrušeny, a v jeskyni nastal hrobový klid, silně kontrastující s otřesem právě předcházejícím, když duše byla plna hrůzy, obdivu a úcty jakési před tím poustevníkem, kterému tady žíti se chtělo, — což snad na nějakém prámu činiti musil, ana jeskyně skoro až na konec plna je vody, — tu ze čtyř veslařů vytáhne každý z pod lavičky balíček a začne rozbalovati Domníváš-li se, že snad salám nějaký neb kousek šunky dostaneš, jsi na trpkém omylu. Ze mnoha papírů vynoří se bednička plná rozmanitých kamenů, všeliké barvy a útvarů, sebraných zde v okolí; nabízí to každý za dva šilinky. Vysoká cena tohoto štěrku má býti jakési ušlechtilé zpropitné za veslování, zaplacené ostatek velmi draho. Pan professor Weckerlein nahlédl do bedničky a útrpně se usmál nad tím výběrem, ale znamenaje, jak chudobný veslař zakládá si na své sbírce, koupil dobrák hned všecky bedničky nabízené.

Pak ještě jedna jeskyně, Dunkery-Cave, kam však příboj proniká hluboko do vnitř a člun se hází jako pinkl spěchajícího vandrovníka, — znovu bengal, nová rána z pistole a ohlušující rachot. — Takových jeskyň je zde ještě několik, — ale spěcháme již konečně ku Giants Causeway a člunkaři také rádi ukrátí si práci.

... Professor Weckerlein měl pravdu, že blízkosť moře, toho převelikého, nesmírného Oceanu, je toho příčinou, že mimoděk jakési sklamání do duše se vkrádá, když vystupujeme na obrovskou hráz a kdyby Giants Causeway bylo někde uvnitř pevniny, musilo by působiti dojmem přehlubokým. Teprve zneenáhla, když procházíme se po útvarech Causewaye, dojem se veličí a veličí ...

Přejíždíme Portnabo a Portganniay, jež oddělují oba Stookany, dvě špičaté skály zvláštního tvaru, pak v Portnofferu vystupujeme na kamenitý břeh, kde před námi rozkládá se amfiteatr tisíců a tisíců sloupů, pravidelných hranolů, vysokých až 24′, nad nimi hrubé skály porostlé mechem, pak nová řada sloupů, vysoko a mnohem dále, nad nimi opět skály a tak dále až do největších výšin pobřežních skal. Tak jako by kamenní ti diváci se zde byli seřadili k divadlu, jež den co den, a hodinu co hodinu poskytuje moře. Na konci amfiteatru, vysoko ve vzduchu, tak jako biletáři nebo kritikové tohoto divadla, vyčnívají tři skaliska nestejně veliká, Chimney-Tops, po česku prosaicky „komíny“.

Teď teprvé, když stojíme na čedičovém dláždění, tom vlastním Giants Causeway, nevíme podivením kudy kam a stoupá podivení to zároveň s námi. Kluzké kameny Fomorianů — Clochan-nabh Fomharaigh — zahrnují tři zřetelné stupně: velký, střední a malý Giants Causeway, jichž délka i šířka, v metrech pečlivě vyměřená, už dávno vyletěla nám z paměti. Útvary, z dálky neznatelné, zde z blízka jeví se podivuhodnou hříčkou přírody. Čtyřicet tisíc šestibokých, tu a tam i pěti nebo sedmibokých hranolů čedičových, širokých průměrně asi stopu, jeden kolmo podle druhého, a vždy výš a výš, tak že po hořejších základnách hranolů těch můžeš kráčeti jako po schodech, jež vystupují z vod znenáhla tak jako kamenná pláže. To všecko tak je pravidelné a líbezné na pohled, že bys myslil, že to všecko mohl udělati jen člověk, kdyby celek nebyl tak grandiosní, velkolepý, rozsáhlý, čehož zase jen příroda je schopna. Člověk, který s trpělivostí osličí počítal ty kamenné sloupy, byl by jich napočítal mnohem více před dvěma sty léty; od těch časů, co útvary Giants Causeway v širší vešly známost, řádil v nich přírody vládce a pán skoro jako Koniáš v české literatuře. Ty nejkrásnější kdo mohl odvezl si na okrasu svých zahrad a parků a turisté kde jaký pěkný kus urazili si na památku a tížili tím svoje vaky. Teď to na štěstí již zakázali.

Sama Svrchovanosť učinila mi učeného geologa společníkem.

„... Formace geologické toho druhu, jehož Giants Causeway jest jednou z nejkrásnějších ukázek,“ vykládal professor, „vznikly ztuhnutím lávy z vulkánů podmořských, jež vlivem zimy zkrystallisovala se na pravidelné takové tvary ... Tloušťka sloupů je velmi různa a kolísá mezi 6 palci a 2 stopami, zřídka víc. Za to mezery mezi tlustšími hranoly jsou větší, kdežto hranoly menší přiléhají těsně k sobě. Většinou hranoly jsou šestiboké, ačkoli Hamilton ve svých Letters Concerning the Northern Coast of the County of Antrim dokládá, že mezi 100 sloupy je 99 šesti-, pěti- nebo sedmibokých a z těch opět 70 šestibokých. Ale vyskytuje se vůbec také každé jiné číslo jako počet stran od 3 do 9, třeba že v celém Causeway jsou jen tři devítiboké a jeden trojboký, jak uvidíme

tamhle. Že počet 6 převládá, není snad náhodou, jak by se mnohý mohl domnívati. Jsoutě jenom tři tvary, ve které lze rozložiti rovinu a vůbec plochu bez mezer: rovnostranný trojúhelník, čtverec a pravidelný šestiúhelník. Ale pochopíte snadno“ — ve skutečnosti nesnadno — „že je třeba nejméně síly, aby daná plocha, v níž působí kontraktivní napjetí z nějakého centra, rozštěpila se v šestiúhelníky, síly menší, než tutéž plochu rozděliti na trojúhelníky nebo čtverce, jak již pěkně dokázal Mallet. Tak jest šestiúhelník pravidelným tvarem, který nejlépe odpovídá základním zákonům sil, působiti nějaký účinek s napjetím co možno nejmenším. Jenom místní poruchy ruší pak pravidelnost při pozvolném ochlazování. Také průměr jednotlivých hranolů není náhodný, neboť závisí na koefficientu staživosti chladnoucí massy a také na koefficientu pružnosti...“

„Snad abychom šli zase o kousek dále!“

„Ano, ano, jen ještě si dovoluji upozorniti, geschaetzter Herr College, kterak některé hořejší základny jsou vyduté, jiné zase vypouklé a na tu zvláštnost, že často jeden hranol vypuklý sedí mezi samými vydutými . . .“

V dutinách hořejších hranolových ploch blýštily se kulaté kalužinky mořské vody, zbylé po odlivu nebo bělaly se kůry pěkných krystalů.

„. . . Pošlu vám o tom, zejména však o těch tvarech šestibokých rozpravu, kterou jsem uveřejnil ve spisech Berlínské akademie věd. Doufám, že bude vás zajímati, kterak . . .“

„Ó ano, už se na ni těším; ale prozatím snad abychom přece šli o kousek dál.“

„Ano, ano, — právě jsem vám chtěl ukázati, jak čedičové balvany amfiteatru port-nofferského jsou přímo prošpikovány zeolity. Nasbíráte tam nejkrásnější chabarity, analcimy, desminy, heulandity, gmelinity, natrolity, harringtonity, faroëlity, thomsonity, phillipsity, brewsterity, harmotomy a ještě celou řadu zvláštních mineralií této skupiny, k tomu vápenec, aragonit, delessit, chalcedon, karneol a jiné druhy křemene . . .“

Německého učence poslouchaly již jen kamenné sloupy . . . Já nevděčně přimknul se k průvodčímu, jehož legendy a báje více mne vábily než školské výklady professorovy.

Tamhle Chimney-Tops, které vypínají se jako tři jehly vysoko k nebesům, ztropily si žert se španělskou armádou, která v mlze pokládala je za věže zámku Dunluce a celý den bouchala do nich svými děly. Však netrefila ani jednou. A jiná pohnutlivá historie k nim se víže, mnohem pěknější nežli všecka děla španělská a všecka děla světa. Jakémusi dobráčkovi toho kraje, jemuž matka zemřela, povídali, že vystoupila do nebe. Chtěl tedy opuštěný synek za ní a hledal co nejvyššího v kraji. Nalezl Chimney-Tops a vylezl nahoru — ale jak, to ví milý pán Bůh sám; tak jako kdyby u nás někdo na tovární komín vyšplhati se chtěl a to ne z vnitřku. Viděli ho z dáli, jak se chudáček namahá vylézti ještě výše, v čemž však gravitační zákon stavěl překážky nepřemožitelné. Lidé přiběhli, ale pomoci nebylo, — za ním nikdo nemohl a tak ponechali věrného syna truchlivému osudu; myslili nejinak, nežli že zemdlen jsa spadne a zabije se. Ráno šli hledat jeho mrtvolu, — ale zatím syn vida, že takto nebes nedosáhne, smuten upustil od

další námahy, slezl právě tak nepochopitelně, jak se byl dostal nahoru, a ubíral se domů . . .

Byť legenda ta nebyla bohata romantickým dějem, přece překypuje vzácnou, čistou láskou děcka.

A mimo Chimney-Tops ještě celá řada podivných skal, jimž fantasie lidu stejně divná dala jména jako: Obří veslo, Obří stolice, Mlýn, Dvojčata, Čtyři sestry, Obrova babička, Kojná, Lví hlava, Slepice a kuřata, Král a jeho družina, Dělo, Obří brejle, dvojí to skalní oblouky podle sebe, Racek, Skok milenců, Sokol atp. . . . Musíš míti velmi mnoho dobré vůle, abys všecky tyto tvary rozpoznal.

Amfiteatr Portnofferský je nejkrásnější z celého pobřeží. Kol do kola je obepjat divokými a příkrými skalními útesy, na nichž stupňovité vrstvy docela zřejmě vynikají a jednotlivé řady čedičové ostře na nich se rýsují. Uprostřed jedné z těch stěn tvoří skupiny sloupů obrovské varhany, the Giants Organ — pojmenování ze všech nejvhodnější, nebo sloupy řadí se k sobě opravdu jako píšťaly varhanové: nejsilnější a nejvyšší uprostřed, ostatní po obou stranách sestupmo se menší. Každých sedm let, dí pověsť, kouzlo, které lpí na těchto zkamenělých obrech, uvolní se a při východu slunce neviditelný hráč, skrytý uvnitř skal, hraje staré irské melodie Ossianovy a Fingalovy, písně králů a bardů irských . . .

. . . A věru vítr skučí v těch skulinách a sloupy čedičové chvějí se tak, že domníváš se slyšeti nějakou píseň smutnou a tklivou, jako jsou všecky písně irské . . .

„Vlastně není na tom nic zvláštního,“ přišel zase ten professor s tou svou suchou prosou kazit poesii . . . „Čedičové sloupy, skládající se z 50% křemene, 25% kysličníku železnatého, 15% hlíny, 10% vápna a magnesia, nejsou ve svém útvaru než ozvučné tyče, které když se rozechvějí, t. j. když se na ně uhodí nebo když vítr jimi lomcuje, vydávají zvuk — asi jako tyče telegrafní . . .“

Teď teprvé, když vystoupili jsme výše a obrátili se nazpět dívajíce se dolů na Giants Causeway a mohouce přehlédnouti mimo to veškeren záliv Portnofferský i zálivy sousední, můžeme učiniti sobě náležitý pojem o nesmírných rozměrech, které se strany mořské mizely. Nikde jinde nenajdeš divadla podobného, kde by velkolepost přírody snoubila se tak pěkně a tak zřejmě s její prací tisíci a tisíciletou. Zdá se, jakoby příroda tuto ve své tvorbě měla nějakou učebnici aesthetiky v rukou, tak je vše pravidelné a líbezné pro pohled, zvyklý na kružítko a lineal. Ač nejlepší a nejkrásnější díla provádějí se přec jen bez knih aesthetických . . . Je to stejným časem dílo lidské a nadlidské . . .

Ještě tu legendu o vzniku Giants Causeway.

Obr Fin-Mac-Coul byl ochrancem Irska, už dávno tomu, dávno. Vládl klidně v těchto končinách a jediným jeho nepřítelem byl jakýsi obr škotský, tam naproti, velký tlučhuba a bytost vychloubavá, který všude rozhlašoval, že přemůže každého hravě. Na Mac-Coula na protějším břehu křičel, že mu je líto, že ho také nemůže skolit, ale přes studenou vodu že se mu nechce, že se bojí, aby se nenastudil. Fin-Mac-Coul se dopálil nemálo z těchto žvastů.

„Když se bojíš, abys se neomočil,“ odpověděl, „dobrá, vystavím ti hráz; uhlídáme, přejdeš-li!“

A Fin stavěl a stavěl, bezpochyby tisíce a tisíce let. Škot, nemaje již výmluvy vhodné, přijal vyzvání k souboji a přišel. Jak se dalo očekávat, Fin šeredně ho pošramotil a škotský obr musel se poddat. Ale dopadlo to dobře. Fin se šlechetností Irčanům vlastní nejen že daroval Škotu život, ale dal mu i dceru za ženu a dovolil, aby se usadil v Irsku. Což Škot tak tuze si přál, dodává legenda, neboť Irsko je země mnohem krásnější než Škotsko, jak každý ví, a byla nejbohatší na světě, dokud ti zlořečení Sacsannachové — rozuměj Angličané, — ji nezpustošili a neochudili.

Jiná verse, pro Fina poněkud choulostivější, dí, že Mac Coulovi, když díval se kukátkem ze svého zámku a viděl, že blíží se obr mnohem větší než on, přece bylo nějak nevolno. „Jsem ztracen,“ pravil k ženě. Ale Irčanky neztrácejí hlavy tam, kde běží o jich silnější polovici. Žena rychle chopila se věci či lépe řečeno svého muže, zabalila ho do pokrývek, dala mu karkuli na hlavu a jala se ho kolébati. Když škotský obr přišel, přijala ho velmi vlídně prosíc jen, aby nekřičel a nevzbudil děťátko v kolíbce. „Co!“ zvolal obr. „V této zemi už nemluvňata jsou takhle veliká? Jak pak teprvé muži! Děkuji pěkně, nechci!“ Obrátil se po té a šel domů.

Myslím, že dobře udělal, nebo kdyby byl zůstal, byl by i s dcerou Mac-Coulovou dostal tchýni, ze které by mu nebylo bývalo volno, jak byla resolutní.

Buď že Mac-Coul již neměl více chuti dát se kolébati znova nebo se svým zetěm nebyl spokojen a nepřál si podobných pro své ostatní dcery, krátce hráz zničil, — anebo hráz sama, když pokolení obrů vyhynulo, sbortila se do moře, tak že nezbyly z ní než oba konce: břehy Antrimské a na druhé straně jeskyně Fingalova, pak uprostřed cesty ostrov Rathlin . . .

Nejvyšší skála veškerého podivného toho břehu, Pleaskin Head, se souměrným schoditým profilem k moři obráceným, kraluje všemu okolí; odtud také dívával se Hamilton pana professora Weckerleina už svrchu citovaný na veškeren ten divuplný kraj a na počest sedění učence toho v těchto místech slove skála ta Hamilton Seat. My tam nemohli, — pršelo neustále . . . .

Ještě chodíme bloudíce mezi kameny. Ale nesmíme odejíti, aniž napijeme se z pramene sladké vody, který tady ve přímém sousedství starého oceánu prodírá se ze skalisek. Co se asi chudák ten pramének napracoval, než se dostal z tohoto bludiště ven, na boží světlo. Nymfa, která tuto vodu nabízí, je starý, učouzený dědek. Ovšem, můžeme se napíti bez nabízení, ale tu nemusili bychom dávati zpropitné, na které dědeček a veškeré jeho potomstvo čeká bezpochyby dychtivěji než my na vyplnění jeho připovědi. Povídal, že když se kdo z té vody napije, po 365 dní po tom následujících vyplní se mu každé přání. Kdyby tomu opravdu tak bylo, dědeček sám už dávno tady by nestál.

Giants Causeway je teď majetkem dvou landlordů, Hughes Lecky-ho a sira Francise Macnaghtena, baronneta, kterým jest asi s potěšením, když celý svět přichází se dívat na jejich kamenité pozemky, neboť

Giants Causeway je přístupný se všech stran, což u pozemků landlordů irských, pokud na nich co viděti jest, nebývá z pravidla. A jest majetek těchto dvou Irčanů jedním z nejpodivnějších světa . . .

Z Giants Causeway má vésti do Portrushe elektrická tramway 8 mil zdélí, ale nevede. Anebo snad měli tehda potrhané dráty, že byla nahrazena tramwayí parní. Tím lépe, neboť jedeme tím pomaleji a melancholicky díváme se zpět na divoký břeh, mizící v mlžinách deště.

Abychom z melancholie se trochu probrali, učiníme zastavení v Bushmilles. Vlaky jezdí co hodinu, tedy není to nesnadno. Vede nás sem Old-Bushmilles-Whisky, kořalka proslavená v celém Irsku vůbec a severovýchodním zvláště. Slávu její tímto i po Čechách snažíme se rozšiřovati a zatlačiti jí všelijaké koňaky, ba i sýry, které někdy mívají účinky omamující. Jeden ze spolumajetníků Bushmillské distillerie, kapitán Brady, náš dobrý známý a přítel z Belfastu, už napřed telegraficky zpravil ředitele o našem příchodu, tak že všecky kotle, rourky a kádě byly připraveny k přívětivému přijetí. Telegram asi nezněl dosti určitě, neboť pan ředitel, šarmantní a nad míru ochotný pán, celou hodinu mořil mne výklady o destillaci, pokládaje mne za vyrabitele kořalky. To však nejsem . . . Opakovati tuto výklady ty bohudík nelze. Jenom podotýkám, že odnášel jsem si z Bushmilles pěkné upomínky na veliké to stavení a podivné stroje, pak lahvičku whisky staré asi 20 let a konečně ještě něco. Melancholie byla zažehnána.

Nevrátila se ani, když cestou z Bushmilles, kde trať vede po vysokých falaisách, rozervaných skalách přímořských, už skoro v začínajícím pološeru objevily se smutné trosky zámku Dunluce. Kolkolem křídové, bílé skály všude jsou vyhloubeny tak, že z dálky vypadají jako veliké houby a jen tu a tam na jich temeni úzký, zelený povrch. Tu a onde nesmírné balvany spadlé dolů válejí se v moři. Zkamenělí Titani.

. . . Grandiosně jako všecko tady kolem, ale truchlivě a pochmurně trčí na jednom z největších těch převalených skal ruiny hradu Dunluce, dívající se ještě přes kolmé a srázné stěny, jak oceán bije do jejich skalnatého podkladu, vztekle a divoce i tehda, když na šíru je tichý, neboť příboj jeho nepozbývá mohutnosti ani když větru není, — ale pořád bez výsledku. Jenom díry prohloubily se do křídových kamenů; bývaly snad opravdu hradním vězením, donjonkeeps, jak povídají si lidé kolem. Vlny utvořily přirozený most podehloubivše skálu, kterou nesmírný balvan, vysoký 120 stop, s ostatní pevninou souvisel, však most úzký, že sotva jeden člověk přejde. Bůh ví, jak sem všechno stavivo dostali. Tak byl nedobytný ten zámek, který sám pevným se nazýval, neboť Dunlios, jak staré listiny píší, ve starém jazyce irském znamená pevný hrad: dun, pevný; lios hrad.

Staré zdi a lomenice beze střech vypadají smutně, smutněji než všecky ruiny irské dohromady, nebo není na nich toho zeleného pláště břečťanového, který všecky pobořené zdi Erinu, — a těch je velmi mnoho, — činí i přes svůj temný ton tak půvabnými a rozkošnými. Zde holé stěny svou barvou hnědošedou, neurčitou zdají se splývati v jedno se skalami a zvyšují touto monotonií dojem truchliva. Kdyby samy o sobě stály někde na pláni nebo vysočině pusté, vypadaly by spíše jako po-

bořená ves nebo samota bez kostela, bez věže, a neobtěžovali bychom čtenáře o nich ani řádkem, — ale položení jejich činí je tak tuze malebnými, že bychom rozhněvali sobě čtoucího, kdybychom jej nepodnítili, aby honem se tam běžel podívat.

Zámek zaujímal veškeru hořejší plochu skály, ba některé zdi ještě přečnívaly nad ní, a jedna světnice dosud nalézá se přímo nad mořem jako obrovský arkýř. Zdá se, že Dunluce Castle byl založen některým z de Courcy, ale je tomu už dávno, velmi dávno ve středověku, kdy stavitelé bývali svědomitější než po objevení Ameriky; neboť spíše sesype se kus zvětralé skály, než něco z pevných ještě zbytků, jež mohla zničiti jen ruka lidská. Jeden z nejdojemnějších momentů rozmanité historie Dunluce Castlu je ten, že když Škot Sorley-Boy-Mac-Donnell z ostrova Rathlinu byl hostem Mac-Quillana na Dunluce, lstivě zámku se zmocnil a nádavkem dceru Mac-Quillanovu sobě vzal. Z majetku ukradeného vyhnal jej anglický lord sir John Perrot a ustanovil tam jménem královny Alžběty správcem sira Petra Careye, který si však zámek přivlastnil. I tuto trest v zápětí přišel a posádka zradila zámek ve prospěch vyhnaného Mac-Donnella, jemuž však Angličané vzali ho znovu. Poslední slovo měl však přece Mac-Donnell. „Znásob tuto historii do nekonečna a máš dějiny Irska,“ dodává kronika, z níž toto opsáno.

Mac-Donnell je praotcem hrabat Antrimských, kteří dosud nosí v titulu predikát vicomtů of Dunluce.

Déšť ustal a velké mraky táhly z oceánu směrem k Evropě. Rozjasnilo se znenáhla a zapadající slunce, jen na okamžik mezi mraky se objevivši, osvěcovalo teď starou ssutinu paprsky vodorovnými. Tím nestalo se namoklé zdivo veselejším, ba kontrastem tohoto zářivého jasu a temné své barvy a ještě více vzpomínkami, jež vyluzovaly, stávaly se ještě smutnějšími. Tmavá silhoueta Dunluce Castelu provázela nás pořád a pořád a zmizela teprve, když sjeli jsme k písčité pláni Portrushe . . .

. . . A potom přes Londonderry a skrze hrabství Tyrone a Armagh do Warrenpointu a Rostevoru, odkudž kolem Mourne Mountains po krásném tom břehu západního Irska, který vypadal jako líbezný břeh Moldefjordu v dalekém Norsku a skoro jako italská Riviera. Tehda slunce zářilo pořád a celé dny a Irish Seo blýštila se jako přenesmírné kovové zrcadlo, jako nekonečná mísa roztaveného stříbra. A my pořád po jeho břehu ve dlouhých stinných alejích . . .

K hodině dvanácté jedné z následujících nocí všecky villy a cottage Greenislandu již spaly a také Andrew-Cottage v to zahrnujeme. Sáhnu na umluvené místo — domovní klíč byl opravdu tam. Ó sladká Mrs. Barry, — která pak žena tohle by mi udělala! Vlastní dojista ne. V odměnu svlékám uprášené boty již venku, skoro na ulici a tiše, abych nerušil zlaté přástvo jejích starých snů, plížím se jako měsíčný paprsek nahoru do pokojíku . . .

A což učenec Weckerlein, ztratil se snad? Ach, neztratil, neztratil; takový professor není žádná čamrda, aby zmizel beze stopy a zanikl jako ve větru kouř. V Portrushi tiskli jsme si ruce a na jihu zeleného Erinu shledali jsme se opět . . .

Z obrazů Murillových:

VYUČOVÁNÍ P. MARIE.

Dědictví.

Povídka od Enrica Castelnuova.

Z italštiny přel. V. Erban.

salonku, jejž plynové světlo ozařovalo se stropu a jejž odděloval jen jediný pokojík od světnice nemocného, bylo shromážděno deset až dvanáct osob, z nichž někteří seděli, jiní stáli, jiní opírali se o podušku na otevřeném okně, aby do sebe vdychali trochu svěžího vzduchu. Na stole, uprostřed několika alb s podobiznami, dárky a drobnostmi stála veliká nádoba s několika sklenicemi vody, vedle toho menší s tuctem sklínek na likéry a lahvička jemného koňaku; konečně nádobka plná kusů ledu s křišťálovou lžičkou.

Chvílemi zahnul ten neb onen mlčky do dveří v levo, postál tam několik okamžiků a vrátil se opět do salonku se zasmušilou tváří.

„Nic nového?“ zněly pak otázky se všech stran.

„Nic ... Pořád ještě v tom stavu ... Spíše ještě nepokojnější.“

Z desíti nebo dvanácti těch osob bylo tu šest jen několik hodin, ježto přispíšili na telegrafické zavolání. Byli to nejbližší přátelé, nepochybní dědicové cavaliera Achilla, z nichž ani jeden nebydlil v Benátkách.

Jediná sestra jeho, která zůstala na živu, baronka Rudeniová, zdržovala se obyčejně ve Florencii, ale zpráva zastihla ji v Livorně, kde byla v lázních, odkud sedla se svým mužem baronem Jamesem a psíkem Darlingem na první vlak do horní Italie; Minucciovi přijeli z Turina, Quagliovi z Milána. Minucciovi, otec a syn, byli, stejně jako Quagliovi, švakr a synovec cavaliera Achilla.

Všichni, jak patrno, odpověděli na zavolanou s podivuhodnou rychlostí. A opravdu, obsah zprávy zaslané od bratrance Raimonda na radu lékařovu nepřipouštěl pochybností: „Náš Achille raněn mrtvicí. Největší obavy. Žádoucna vaše přítomnost.“

Byla to rána z jasného nebe. Kdo by si byl pomyslil, že cavaliere Achille zemře mrtvicí ve čtyřiceti letech?

Mezi cavalierem a jeho příbuznými nebylo nikdy veliké důvěrnosti. Míjely měsíce, přešel celý rok, aniž se viděli, protože jich on nevyhledával a raději cestoval cizinou, oni pak přicházeli zřídka do Benátek. Jednou, po několika ztrátách barona Jamese na burse, psala baronka, jeho žena, bratrovi, prozrazujíc mu úmysl, usaditi se opět v otčině, u něho, aby nebyl tak sám. Ale cavaliere jí rozmluvil tento úmysl. Aby jen si prý vzpomněla, že jí benátský scirocco nedělá dobře, o něho pak aby se nestarala, samota ho neděsí. S Minucciovými a Quagliovými byly styky ještě chladnější. Synovci sice nezapomínali psáti strýci pohnutlivý list na počátku roku, cavaliere však, který nemiloval příliš listový sloh, odpovídal k nim několika málo řádky, které počínaly nezměnitelně vždy: „Drahý synovče! Tvůj list byl mi velmi milý, atd. atd.“

II.

Snadno lze pochopiti, že milující ti příbuzní, sotva že přijeli, zahrnuli otázkami bratrance Raimonda. Ale i pak musil opakovati každou chvíli, a třeba po sté, tytéž okolnosti.

„Bylo mu dobře, zcela dobře. Předevčírem byli jsme spolu na procházce půl hodiny. A včera ráno snídal s výtečnou chutí.“

„A vy jste tu nebyl?“ ptal se Annibale Minucci, švakr cavalierův.

„Ne . . . Byla to pouhá náhoda, že jsem byl na blízku, když běžel sluha Battista k lékaři.“

„A pak jste přišel ihned?“

„To si myslím . . . Ubohé ženské nevěděly kudy kam.“

„Jaké ženské?“ ptala se přísně baronka Rudeniová, zmítajíc sebou v lenošce.

„Obě domácí ženy, kuchařka a služka.“

„A poznal vás?“ pokračoval Minucci.

„Bez pochyby . . . Poznává i teď . . . Nepozbyl vědomí . . . ale nemůže mluviti . . . nemůže pohnouti než pravým ramenem.“

„Ach!“ povzdychla baronka. A po tomto pathetickém výkřiku následoval výkřik hněvivý, provázený suchým zvukem pohlavku: „Proklaté zvíře!“

Darling, skrčená pod stolkem, přiblížila se k ní vyjíc, ježto snad myslila, že někdo ublížil její paní. Ale baronka uhodila sama sebe, chtějíc zabíti komára.

„Drahá Eleonoro,“ pravil hlasem něžným starý šedesátiletý nabarvený a napomádovaný zbožňovatel žen Ippolito Meroni, „dáte-li každému komáru, který kolem vás prolítne, pohlavek, budete hezky svěží.“

Meroni mluvil rád tonem důvěrným se ženami, jimž se druhdy kořival. A říkalo se, že baronka Rudeniová bývala z jeho lásek.

„Odvykla jsem té chamradi, co jsem z Benátek,“ odpověděla baronka. „Tiše, Darling!“

„Což není v Livorně komárů?“

„Kde pak!“

Ippolito Meroni chopil se příležitosti, aby v ní vzbudil vzpomínku na minulost. A stajiv hlas pravil: „Pamatujete se na Ardenzu v 1860?“

Baronka svraštila obočí. „Jaké 1860? Já tam nebyla . . .“

„Bylo to tedy 1865.“

„Nebyla jsem v Ardenze před 1870,“ odvětila pohrdlivě baronka Eleonora, a zdvihnuvši se, obrátila se zády k sestárlému svému zbožňovateli.

Kolik let je baronce Rudeniové, nedalo se určitě pověděti; však jisto je, že převyšovala o deset let bratra Achilla, který byl z rodiny nejmladší. Nebyla ošklivá . . . ani neúprosná . . . říkalo se; ale, protože ji muži zanedbávali, stala se neobyčejně přísnou.

„Líbí se ti teta?“ zašeptal mladší Minucci do ucha bratrancova.

„Nechtěl bych ji viděti v nedbalkách,“ odvětil malý hrabě Quaglia. — Druhý dal se do smíchu. „Ta by vypadala!“

Ippolito Meroni, opuštěný baronkou, přistoupil k baronovi, který četl noviny.

„Co si myslíte o tom Battenbergovi?“

„Já bych se byl buď do Sofie nevrátil, anebo bych tam byl zůstal stůj co stůj.“

„To se lehko řekne . . . Ale s Ruskem . . .“

„Kdo se neodváží, nemá.“

„Carův telegram je trochu násilný.“

„Nemluvte mi o tom, drahý Meroni, nemluvte mi o tom. A Evropa to trpí! A my to trpíme! Jsme liberaly nebo nejsme?“

Pohled ženin zpravil barona, že tu není zrovna místo pro rozhodování o podobném předmětě. Baronka přidala se k četnému kroužku u okna. Stáli tam Annibale Minucci, hrabě Ercole Quaglia, advokát Rizzoli a ten onen přítel rodiny. Mluvilo se jen tak, akademicky, jak vysoko se asi páčí jmění cavaliera Achilla.

„Otec zanechal všecko v jeho moci,“ podotkl Quaglia.

„Pravda. Pak dědil ještě po strýci v Londýně,“ dodal Minucci.

„Pak akcie Suezského průplavu, jež zakoupil po 350 francích a které prodal po tisíci.“

Výpočet byl přerušen příchodem lékařovým.

III.

Doktor Gelsi, člověk zralý, poněkud shrbený, pleti nažloutlé, šedivý, krátkozraký, pozdravil v pravo, pozdravil v levo: „dobrý večer, dobrý večer,“ prohodil letmo otázku, je-li něco nového od poslední jeho návštěvy a zamířil za Raimondim ke světnici cavaliera Achilla. Za ním šla baronka Eleonora, která byla nakázala svému muži, aby držel Darlingu, protože se nesměly opakovati nepříjemné výjevy mezi ní a domácím psíkem Bibim. A opravdu, když chtěla Darling provázeti baronku do bratrovy světnice, Bibi, žárliva na svá práva, vyskočila s vyceněnými zuby ze své skrýše pod ložem pánovým a byla by se na ni vrhla, kdyby jí byli přítomní v tom rychle nezabránili.

S hlavou nehybnou, ponořenou do podušek, s proužkem ledu na čele, ležel cavalier Achille téměř bez moci na svém loži, maje jediný zbytek života ve svém pravém rameni, které chtělo mermomocí z pod pokryvek, a v očích, které točily se zvolna v dutinách. U jeho hlavy bděly bedlivě služka, ošetřovatel z nemocnice a třetí osoba nějaká, mladá, krásná dívka, oblečená slušně, jejíž úzkostlivý, pečlivý pohled neodvrátil se ani na okamžik od nemocného.

Doktor dotazoval se ošetřovatele, otazoval se služky, ale ti, odpovídajíce, obraceli se k oné třetí osobě: „Viďte, paní Giuseppino?“ — A tu Gelsi, nedbaje pohledů barončiných, řídil své otázky raději hned na paní Giuseppinu. A ta odpovídala mu hlasem příjemným, jedním z těch hlasů, které se odporučují, odpovídala jasně a určitě; ani slova více, ani slova méně než potřebí. — „Rozumím, rozumím,“ říkal lékař. Pak se sklonil nad nemocného: „Pane Achille, jak je vám, jak se daří?“ — Cavaliere pohnul namáhavě hlavou. — „Ah,“ pokra-

čoval Gelsi, jakoby sám s sebou mluvil, „hnul sebou, ukázal, že slyší!“ — „Oh,“ povzdychla Giuseppina, „slyší zcela dobře ... kdyby jen mohl mluviti! ...“

Baronka Eleonora přistoupila k loži se strany opačné k té, kde byla Giuseppina. — „Achille! Achille! ... Poznal jsi mě? Já jsem to, Eleonora ... Eleonora ... Chceš, abych tu byla s tebou já?“ — A toto důrazné já prozrazovalo vnitřní myšlénku barončinu. Nabízela se, že bude bdíti nějakou hodinu, domnívajíc se, že se druhá neodváží zůstati s ní, nebo že ji aspoň nějak odstraní. Ale nemocný odvrátil oči od sestry a upřel je na Giuseppinu, která se třásla jako list a vztáhl k ní rámě nezasažené ochromením. Dívka chopila se jeho ruky a stiskla ji ve své. Gelsi zakročil ... „Paní baronko, uvidíme zítra ... Pro dnešní noc bude lépe, nebudou-li ve světnici osoby nové.“

„Ale já ...“

„Máte pravdu ... Zmýlil jsem se, řekl-li jsem osoby neznámé. Chtěl jsem říci osoby, kterých pan Achille nějaký čas neviděl ... Ostatní mohou, chtějí-li, bdíti v sousedním pokoji ... střídavě ... Vy, paní baronko, měla byste si raději odpočinouti ... Jste asi unavena cestou ... Ostatně v případě potřeby vás zavolají ... A jak pak tu je roztříděna noční služba?“

Tato poslední otázka byla obrácena na služku Lindu.

„O půldvanácté,“ odpověděla Linda, „vymění Battista a kuchařka ošetřovatele a mě.“

„Já zůstanu,“ dodala prostě Giuseppina.

Po několika jiných nařízeních a poučeních doktor odešel. — „Nezhoršilo se nic,“ pravil příbuzným a přátelům ... „Jako dříve ... Ale stav je pořád povážlivý, velmi povážlivý. Ale dosti, zítra ráno jsem tu o šesti. Dobrou noc, dobrou noc.“

Baronka vyprovodila ho ze salonku. — „Dáte mi za pravdu, doktore, že přítomnost oné ženské je pravým pohoršením ... Ujišťuju vás, že, kdybych se byla čeho podobného nadála, nebyla bych přišla ... Býti takhle uvítána! Můj bratr chce mi totiž ve svém stavu dáti na srozuměnou, že ho má přítomnost mrzí ...“

„Nemyslete tak, nemyslete tak,“ přerušil ji lékař. „Dovedu si vysvětliti duševní stav cavaliera Achilla. Nemocní, buď si stav jejich sebe povážlivější, nezastaví se, snad následkem sesláblosti svých schopností, při myšlénce na smrt, pokud nějaká náhoda neučiní na ně dojem náhlého zjevení ... Cavaliere pochopil nebezpečenství, jakmile spatřil kolem sebe příbuzné, kterých nevídává, jakmile zahlédl vás, která jste nebyla už hezky dávno v Benátkách ... A myšlénka, býti na blízku velikému kroku, rozčilí i hrdiny ...“

Učený rozhovor doktora Gelsia mnoho baronku nepřesvědčil.

„Ne, ne,“ pravila, „podobá se více, že se mu z obou dvou více líbí jeho milá.“

Gelsi měl na spěch. — „Drahá baronko,“ dodal, „v životě třeba se ozbrojovati trpělivostí. A se starými, dětmi a nemocnými není žádného rozumování. Ostatně, ta ženská je ošetřovatelkou drahocennou. Chtěl bych míti takových v nemocnici více.“

IV.

Rudeniovi, Quagliovi a Minucciovi byli, více méně dobře, ubytováni v domě. Ostatní poroučeli se o jedenácté. Ale baronka Eleonora poprosila bratrance Raimondia a advokáta Rizzolia, aby se ještě chvíli zdrželi. Pak propustila muže, kterému se nezdálo správným, odebrati se do svého pokojíka s novinami, a poradila synovcům Quagliovým a Minucciovým, aby si na několik hodin ulehli. Zůstanou-li všichni zároveň vzhůru, nebude pak se moci nikdo v příhodné chvíli udržeti na nohou. Konečně pravila k oběma švakrům: „Vy dva zde laskavě zůstanete. Musíme se dohovořiti."

Stalo se, jak chtěla. A tu se pustila nejprve do Raimonda. Jak jen mohl být tak lehkomyslný! Bydlil v Benátkách, stýkal se s Achillem... Měl věděti, měl je zpraviti.

Raimondi se rozmrzel.

„Co pak měl věděti? O čem ji měl zpraviti?"

„Pěkně! Věděti o tom milkování . . . Zpraviti nás příbuzné."

„Ale odpusťte, Eleonoro. Co vás to napadá? Sotva sám jsem věděl, že má nějaký milostný poměr! Člověk svobodný, bohatý, bez závazků jako on . . . Snad jsem měl o té věci poslati okružník?"

„Lépe tedy, abychom o ničem nevěděli, lépe, když místo, které bychom měli zastávati my, my z rodiny, bude zabráno cizinkou? Co se mne týče, pověděla jsem o tom už doktoru Gelsiovi: kdybych byla tušila, že tu je domácí paní, byla bych zůstala v Livorně při vší své lásce ku bratrovi."

„Nepřeháňějme," vložil se do řeči hrabě Quaglia, který byl muž mírný. —

„Ale jaká domácí paní?" prohodil živě Raimondi. „Vždyť Qiuseppina nikdy nevkročila nohou do domu. Přišla včera . . . a kdo mohl jí v tom brániti? Bylo jisto, že by ji byl Achille zavolal, kdyby byl býval s to, aby mluvil a psal . . . a nemám mu to za zlé, když vidím, jak se oň dívka stará . . . Od včerejška nehnula se ve dne v noci ani na okamžik od lůžka . . . Ani ji nechápu, jak to vydrží . . . Nejí, nespí . . ."

Baronka se ušklíbla: „Věříte v zázraky. Věříte také v nezištnost Giuseppininu."

„Jisto, že stane-li se neštěstí, ztratí vše," podotkl Minucci.

„Jaká naivnost!" zvolala baronka Eleonora. „To nejsou ženské, aby se daly něčím překvapiti . . . Pro ně je láska tržištěm . . . Co se dostane, tolik se dá . . . Ale dárky musí míti zabezpečeny. Podívejte se, požádala-li jsem advokáta Rizzolia, aby zůstal . . ."

Opravdu, Rizzoli posud nevěděl, proč se má účastniti tohoto rozhovoru. —

„Požádala-li jsem vás, abyste zůstal," pokračovala baronka, „stalo se proto, že jste nejen přítel rodiny, ale i znamenitý právník a můžete nám poraditi."

„Blahoslavené ženy!" pomyslil si Rizzoli. „Nevědí ještě, že se porady advokátů udílejí v jejich pracovně." Ale omezil se na tichý úklon hlavy.

„Vsadila bych se, kdo ví oč, že tu v tom něco vězí," pokračovala tajuplně baronka Eleonora. „Padne-li muž do sítí úkladnice, vidí jen jejíma očima, je hotov zapomenouti pro ni na bratry, sestry, synovce, a kdyby je měl i na rodiče a děti . . . Krátce, nemám nejmenší pochybnosti, že paní Giuseppina vymohla na Achillovi závěť ve svůj prospěch."

Quaglia a Minucci, kteří posud se nerozčilovali příliš rozumy švakrové, zvolali souhlasně: „Je-li možná?"

Bratranec Raimondi odpíral: „Ani mi nenapadne, Giuseppina je chudák neschopný lsti . . . A Achillovi ani z daleka nenapadlo, že by umřel ve čtyřiceti letech . . ."

„Vy, Raimondi, jste člověk předpotopní," přerušila ho baronka a pokračovala s tváří zdrcenou: „Nerada, bůh ví, že nerada, dotýkám se té věci . . . a dopřej Bůh mému bratrovi ještě sto let . . . mně se hnusí každá ziskuchtivost a ostatně co se mne týče . . ., nemám dětí . . . a můžete býti přesvědčeni, že mluvím-li, mluvím spíše za vás," — toto prohlášení patřilo oběma švakrům, — „ale křivda mě uráží, a křivda již tolikráte v naší rodině spáchána . . . chudák otec vším zahrnul Achilla! . . . Ale dosti, byl jediný hoch . . . To je tedy vše, co jsem na vás chtěla, Rizzoli. Nestane se tak, ale dejme tomu, že by se stala opět nová křivda, že by nejbližší příbuzní byli leckomus obětováni . . . není snad zákona, který by nám podával prostředek k obraně?"

„Poslyšte, paní baronko," odpověděl advokát, „ježto cavalier Achille nezanechal by ani potomků, ani ženy, mohl by dle své vůle naložiti s celým svým majetkem."

„S celým?"

„Ano; zákon je jasný . . . Právo nedotknutelné měli by jen příbuzní ve stoupající linii, potomci a žena vdova . . . Ovšem závěť, o níž by se dalo dokázati, že byla vymámena lstí nebo násilím, byla by zrušena . . . Ale zbytečně mluvíme, nemůžeme tu mluviti o něčem jen tak, nazdařbůh, a priori . . . Třeba míti před sebou určitý případ . . . Ostatně," dodal Rizzoli, dívaje se na hodinky na stole, ukazující tři čtvrti na dvanáct, „myslím i já, jako Raimondi, že cavaliere Achille posud nic neustanovil. Pokud mi známo, není posud závěti notářské . . . Leda že by v některé příhradě byla vlastnoruční závěť, ale nemyslím . . ."

Potom se advokát poroučel. Má prý ráno nějakou při a chce si prohlednouti některé listiny. Raimondi provodil ho ven.

„Na mou čest," pravil, sotva že sešel se schodů, „chvílemi byl bych svou setřenici baronku už zpohlavkoval . . . Jaký to cynismus! . . . Její bratr ještě neumřel, a ona sebrala již klíče od skříní . . . viděl jsem to, byl jsem při tom . . . a celá se třese o svůj díl dědictví. A to svatouškování . . . u ní! . . . S její minulostí! . . . A ona podivná domýšlivost, abych jí podával zprávy o milůstkách Achillových! Za koho mě má? Jsem snad její námezdník? Pravda, byl jsem vždy až příliš úslužný k těmto svým panským příbuzným . . . Ale ať se nepřepočítají . . . A co je mi po jejich starostech o dědictví? Ať se najde závěť, anebo nenajde, já nečekám ani centesimu. Proč mě tedy týrají? Lituju, že jsem poslal telegramy, které pohnuly rojem těch havranů."

„Eh, můj milý,“ podotkl Rizzoli se sardonickým úsměvem, „jedná-li se o zisk, jsou všichni lidé celkem stejní ... I ty...“

„Prosím tě ...“

„Pověz mi, neoželel-li bys brzo ztrátu bratrance Achilla, jakkoli ho máš rád, kdyby ti odkázal stotisíc lir?“

„Nepolepšitelný pochybovači!“ zabručel Raimondi.

V.

Bylo pět hodin z rána. Oba plameny plynového světla v salonku byly zmenšeny. V pokoji mezi salonem a světnicí nemocného hořela svíčka. Ve čtyry baronka Eleonora, hrabě Quaglia a Annibale Minucci šli spat; od té doby bděli Minucci a Quaglia mladší. Bděli jen tak, ale vlastně usnuli oba dva, jeden v lenošce v saloně, druhý na pohovce ve vedlejším pokoji. Zbudivše se oba současně úderem páté, potkali se oba bratranci zívajíce, s unavenou tváří osob, které jen nerady vykonávají nemilou službu.

„Kdyby teta Eleonora věděla, že jsme dřímali, zasedla by nad námi k radě válečné,“ prohodil hrabě Quaglia.

Minucci pokrčil ramenoma. „S ní nic není ... Teta Eleonora je blouznilka. Kdybychom měli dbáti na ni, musili bychom jen otevírati skříně, prohlížeti papíry, a kdo ví co ještě ... Div, že člověk není napaden v pokoji ...“

„Hlouposti! Počkej, viděl jsi tu hroznou Giuseppinu?“

„Zrovna jako ty. Z dálky, s prahu, — přiznávám se, že se mi zrovna nechce do světnice. Včera jsem tam jen vkročil, a tu — možná, že tomu nebylo tak, ale zdálo se mi, že na mne divně pohlíží strýc Achille.“

„Ani já nechodím rád do světnice,“ dodal Quaglia. „Ale ženská je, poslouchej, hezká.“

„I mně se zdálo. Šelma strýček! Ale teď je i s ním chudákem smutně ... Vydrží-li to nejvýše několik měsíců ...“

„Nezdá se ... A ani mu toho nepřeju.“

Tou chvílí Battista, sluha, který do té doby bděl u svého pána, přišel do salonu, kde byli oba mladíci.

„Jak je?“ ptali se ho.

Battista potřásl hlavou: „Zle ... Od půlnoci dále byl samý nepokoj! A nerozumíme mu, co chce ... Je to obtíž ...“

Byl světlý den, a Battista otevřel záslony a shasil světla. Pak pravil úřadně: „Za pět minut přinesu kávu.“

A vyšel utajuje s jemnou, diplomatickou dovedností mrzutost, kterou mu v podobném okamžiku působila přítomnost šesti hostů v domě.

Oba mladíci opřeli se o okno. Nebyli se viděli od velikého karnevalu v Miláně, který byl Minucci ztrávil u svých příbuzných Quagliových, octnuvše se pak teď pospolu tak neočekávaně, vyvolávali vzpomínky na ony veselé dni. „Pamatuješ se na poslední maškarní ples ve Scale?“

— „A na hody ve výtečné společnosti Rebecchina?“ — „Počkej, vídáš často Vittorii?“ — „Není již v Miláně ... Šla za Angiolettim, který teď leží v Neapoli.“

Battista objevil se s kávou.

VI.

Měl pravdu. Od půlnoci, ba již před půlnocí zmocnil se cavaliera Achilla zvláštní nepokoj. Pohyboval bez ustání rtoma, pronášeje jen nečlánkované zvuky, pohyboval šíleně ramenem, upíral oči na Giuseppinu se zvláštním prosebným pohledem, jakoby jí chtěl říci: „Hádej!“

Ubohá Giuseppina! Co by byla neudělala, aby to uhádla! Upravovala mu podušky pod hlavou, podávala mu píti a k jeho němým prosbám odpovídala novými otázkami: „Chceš tohle? Chceš tamto?“ — Ne, nepodařilo se jí uhodnouti. Chvílemi zapomínala všech ohledů na lidi, nedbala kuchařky a Battisty, kteří tu byli s ní, tykala mu a nezvala ho již panem Achillem, ale zvala ho Achillem, jak si toho od ní přával. — „Achille, pověz, co chceš, pověz své Giuseppině.“

A při pohledu na jeho stav plnily se jí oči slzami, ale zdržovala je, hleděla usmáti se naň, vypadati vesele, plna naděje a důvěry.

Tři léta byla jeho, ale milovati počala ho teprve po nějaké době. Nejprve poddala se mu, jako se poddává chudé děvče, které vyrostlo v ovzduší ne příliš přísném, člověku bohatému, který ji zajistí klid, spokojenost a podává jí prostředky, aby podporovala rodinu. Zamilovala si ho později, když viděla, že s ní nezachází pohrdlivě, jako činívají muži s nástrojem svých rozkoší. Milovala ho beze všeho myšlení na sňatek, těšila se z přítomnosti, jež jí podávala více, než si zasloužila, hledíc s hrdostí a svou veškerou důstojností vyplniti každé jeho přání, ozářiti mu úsměvem svým život. A také on si ji pomalu oblíbil horoucně. Z počátku byla pro něho jen kratochvílí a ničím více, pak poznal, že se nepodobá tolika jiným; pocítil, on nežedící starý mládenec, že tato žena, plná odříkání a něžnosti, vyplňuje prázdno v jeho živobytí, že ho zachraňuje před všedními poměry, aniž mu ukládá nesnesitelné podle jeho mínění jho manželství. Zřídil jí malé obydlí o několika málo pokojích, a ztrávil s ní denně několik hodin v klidném útulku, v němž ona, děvče z lidu, rozšiřovala přirozenou eleganci a vrozenou ušlechtilost.

Jsa povahou misantropem, jehož omrzeli příbuzní, beze všech vášní literárních, vědeckých a politických, třeba že ne nevědomec a slaboch, stýkal se cavaliere Achille jen s Giuseppinou a několika málo přátely. Ale ani s těmi nerozhovořoval se o své lásce, a protože Giuseppina jednala podobně, lze pochopiti, že tento poměr byl zahalen v diskretní jakýsi stín.

Ale buď jak buď, v této poslední chvíli bylo jedno jisto: osoba, kterou cavaliere Achille nejneraději zanechával na zemi, byla Giuseppina; a Giuseppina cítila ze všech nejtrpčeji bolest nad jeho smrtí.

VII.

„Dobrý den, dobrý den," pravil doktor Gelsi, vstupuje do světnice, s obvyklým svým pohybem hlavy. Dal si Giuseppinou podati podrobnou zprávu z noci, přikázal odestříti více záclony, aby měl více světla a pak dal se do podrobného zkoumání nemocného, jehož neobyčejné čivní rozčilení ho hned zarazilo. — „Bude to něco zvláštního," myslil si.

„Kdybyste uhodl to, čeho si přeje," zavzdychla Giuseppina, zdrcena tolika marnými pokusy.

Doktor pokusil se o to několikráte, ale pak pokrčil ramenoma na znamení, že se vzdává. — „Napíšu tišící recept."

A zamířil ke stolku. — Ale Giuseppina ho zadržela, zavolavši ho dušeným hlasem: „Doktore, doktore!" — „Co jest?" — „Podívejte se."

Oči nemocného rozšířily se v zorničkách, rámě jeho pohybovalo se rychle od pravé strany k levé, od levé ku pravé. — Lékař učinil otazný posuněk. — Giuseppina dodala: „Pohled nabyl tohoto výrazu, pohyb ramene stal se tak důrazným ve chvíli, kdy jste řekl, že napíšete recept."

Gelsi uhodil se do čela: „Psáti!... Snad to právě chce? Neptali jste se ho?" — „Ne, ne." — „Rychle tedy... Nemařme času hovorem.. Jen aby mohl psáti!... Tužkou nepůjde to snad tak těžko..."

Na stole ležel balíček dopisních listů; tužku měl doktor. Cavaliere Achille sledoval s netrpělivou úzkostí přípravy. Upřenosť zornice, napjatosť svalů ukazovaly, jak mysl a vůle jeho se přemáhají. Když položena mu tužka mezi prsty, když Giuseppina složila mu papír tak, aby mohl psáti na něm, načrtal naň namáhavě několik čar, pak spustil zemdlenou ruku na pokrývky.

„Nuže?" ptal se doktor, když dívka chopila se lístku na pokyn nemocného.

Nejprve zdály se čáry Giuseppině nepochopitelny, když však přistoupila k oknu, zmatené tahy nabývaly určitosti jako pod kouzlem jejích očí, tak že mohla přečísti obě slova. Jaká slova, nepověděla; složila jen lístek a ukryla jej za ňadry, pak vrhla se na lože umírajícího, chopila se jeho ruky a pokryla ji polibky a slzami. Bibi, slyšíc její pláč, otírala se kol ní a bručela potichu.

V tom stanula na prahu baronka Eleonora, která byla nařídila, aby ji zavolali, až přijde doktor. Byla v nedbalkách, tak, jak by ji byli synovci neradi viděli.

Gelsi pokročil jí vstříc a mluvil s ní potichu. Giuseppina vzpamatovala se zatím, ale neodchýlila se od lůžka; jakési určité tušení jí našeptávalo, že jen tu je pro ni útočiště a že i při ochraně Raimondiově, shovívavosti lékařově, přízni služebnictva, nemohla by k lůžku, kdyby se hnula s místa.

Bylo slyšeti barončin hlas: „Jakže? On psal a nesmíme ani viděti, co napsal?"

„Oh!" odvětil doktor, „co pak toho napsal! Udělal jen několik zmatených tahů... Ostatně odevzdal sám lístek... téhle dívce..."

Tahle dívka pochopila ihned jeho úmysl. Má tedy pověděti jeho obsah . . .

„Odpusťte . . . Podle potřeby . . . Každým způsobem . . .“ A poctivý doktor, který chtěl prostředkovati, přistoupil ke Giuseppině.

Ale ta pochopila část hovoru a bránila se: „Tento list? Ne, doktore... nedám ho nikomu . . . Přisahám vám při tom, co mi nejdražší, že v něm nestojí nic, co by mohlo někoho jiného zajímati . . . . než mě . . . .“ A ustupujíc únavě, která ji přemáhala, pokračovala: „Můj Bože, můj Bože! Nechte mne . . . což vám dělám něco zlého? Proč myslíte, že jsem zde? Jsem ovšem hříšná osoba, ale toho podezření jsem si nezasloužila . . . Kdyby on chudák mohl mluviti! Braňte mě vy, doktore, vy, který jste dobrý . . .“

Gelsi jí pokynul, aby se upokojila a mlčela, a jal se tišiti bojovnou mysl barončinu. „Viděl dobře, že nesmí naléhati, že se tu nejedná o lesť a úklady, že se tu nejedná o násilí . . . vždyť byl toho svědkem, že lístek dostal se do rukou paní . . . téhle dívky zřejmou vůlí cavaliera Achilla . . . Chce-li své tajemství podržeti pro sebe, nikdo nemá práva jí je vyrvati . . . Viděl dobře, proč některé věci urážely citlivost barončinu . . . ale co platno? Na světě třeba se vícekráte obětovati tomu, kdo chce se vyhnouti větším nehodám . . . a v podobném okamžiku . . .“ Moudré naučení bylo přerušeno posuňkem ošetřovatelovým.

Stav nemocného horšil se víc a více. Po velikém rozčilení dřívějším nastalo ochabnutí sil a tepny ochabovaly víc a více. To tušil už doktor Gelsi až na jedinou věc; doufalť, že nastane reakce pozvolnější, méně náhle. Ačkoli tedy nedělal si žádné čáky o konci, nečekal přece katastrofy tak blízké. Ale teď ukazovaly se známky, jež opravňovaly nejhorší předpovědi, a lékař uznal za svou povinnosť, když byl učinil, co mu umění jeho radilo, aby o tom zpravil baronku Eleonoru a ostatní příbuzné, kteří byli vzhůru.

Giuseppina nepotřebovala upozornění od nikoho. Viděla a cítila, jak uhasíná rychle drahý ten život, za který by byla ráda dala svůj život vlastní.

VIII.

A znova ten večer, jako večer před tím, byla celá rodina shromážděna v saloně. Z cizích nebyl tu nikdo; vedle Rudeniových, Quagliových, Minucciových byl tu jen bratranec Raimondi. Doktor Gelsi po návštěvě v sedm hodin slíbil, že přijde zase mezi desátou a jedenáctou, jakkoli práce jeho bude již marna, ješto cavaliere Achille noc nepřežije.

Čivní záchvat z rána seslabil síly baronky Eleonory. Nechala boje a natáhnuvši se na pohovku a s lahvičkou soli pod nosem neustále jen vzdychala nad svým osudem, nad nemravností jistých poměrů, které kalí až posvátnost domácího krbu. Ale při všem tom i v její sobecké duši klíčila chvílemi upřímná známka bolesti. Vzpomínala na svůj starý dům, z něhož zbude za několik hodin ona jediná. Zemřeli rodiče, zemřely sestry, umírá tento bratr v plné síle života. Viděla ho před sebou,

jako hocha světlých kadeří, jehož všichni milovali, a který, třeba že byl trochu divoký, byl i rozumný a dobrý. Proč se milovali tak málo, proč se vídali poslední dobou tak zřídka? Čí to byla vina? Nemohlať přece popříti, že dvakráte nebo třikráte, když se k němu utekla o pomoc v rozpacích, do kterých přivedla bursovní hra barona Jamese, otevřel svou pokladnici bez dlouhého prošení. Pravda je, že, poskytuje peníze, pranic se nemíchal do jejich záležitostí. Nechtěl žádných důvěrností, nechtěl, aby se ho dotazovali na radu, vyhýbal se stykům a nepovzbuzoval návštěvy. Ale tak choval se ke všem příbuzným . . . Bylo-li by možno, že by zanechal závěť, v níž by oloupil sestru, synovce, vůbec svou krev?

Zatím co baronka Eleonora poplakávala tiše, mužové mlčeli. Jen Darling, která se hýbala pod stolem, cinkala chvílemi zvonky na svém spěžovém obojku.

Ranní událost byla pak ve dne prozkoumána se všech stran. Nevěděli, co si již mysliti a jak se rozhodnouti. Ale ať již byla ona dvě tři slova napsaná cavalierem Achillem jakákoli, nemohou míti platnosti zákonité. Kdož ví, neobsahují-li snad nějaké udání, jméno? Kdyby to bylo něco důležitého, hleděla by jistě Giuseppina využitkovati toho, a pak se uvidí, co třeba zaříditi.

Hned v prvých hodinách odpoledne nemocný pozbyl vědomí. Otevíral oči jen za dlouhou chvíli, a oči ty byly pak skleněné a nehybné; jen Giuseppina domnívala se, že ji ještě poznává. Teď i pravé rámě leželo nečinně, ruka studená ledovým potem neodpovídala již stisku jemné ručky dívky, která ji chtěla zahřáti.

Před tělem tím, které přecházelo pomalu ve smrtelnou strnulost, podobala se Giuseppina skoro soše. Viděla jen jeho, cítila jen jeho. Ledva pozorovala osoby, které přicházely a odcházely ze světnice; jako ve snu objevilo se jí černé roucho kněze, jako ve snu zaslechla tlumené modlitby, které mimovolně provázela slovy, jež její rety opakovaly z paměti. Pak zjev zmizel; přišel znova lékař a odešel, aniž nařídil čeho. Teď (jak dlouho asi? to Giuseppina nevěděla,) bylo ticho ve světnici jen přerušováno těžkým chropotem . . . A pokud chropot ten bude trvati, potud je zde, jen zde Giuseppinino místo.

O půlnoci chropot ustal. Hlava umírajícího trhla sebou a klesla na podušku.

„Je dokonáno,“ pravil ošetřovatel.

Dokonáno? . . . Teď? . . . Je tedy dokonáno i pro ni . . . Již nesmí zůstati . . . Sebrala své síly, potlačila pláč, vstala, políbila čelo nebožtíkovo, políbila oči, políbila ústa, která tolikráte líbala, a nežli komu napadlo ji vyhnati, vzdálila se nepozorována dveřmi šatnice, jíž byla přišla asi před osmačtyřiceti hodinami, sotvaže se dověděla o náhlé nemoci cavaliera Achilla.

IX.

Dva dni na to, Quagliovi, Minucciovi a baron James Rudeni, v tichém a příslušném smutku doprovodili na hřbitov mrtvolu svého milovaného švakra; i nehluboký dušeznalec byl by vyčetl pod obřadním jejich

smutkem příbuzenským vnitřní spokojenost dědiců. Bratranec Raimondi, dobrý bratranec Raimondi se neklamal. Cavaliere Achille nezanechal závěti; když byli všecky přihrady s největší bedlivostí prohrabali, nenašli ani řádku, který by dal souditi na poslední vůli. Mimo to nenašel se nikdo, kdo by byl dokázal nějaké právo na pozůstalost, a tak celé jmění zesnulého, počítající se na milion, mělo býti rozděleno ve tři díly, mezi baronku Rudeniovou, jako sestru, a oba mladíky Minuccia a Quagliu, jako syny sester zemřelých. Bylo to to nejlepší, co se mohlo státi. Neboť, kdyby se byla našla závěť, byť i zněla příznivě pro sestru a synovce, obsahovala by as různé legáty, dary ústavům dobročinným atd. Zde však nebyli zavázáni k ničemu a za dary, které snad udělí, dostane se pochvaly jen dědicům. Byli již připraveni na míru těch darů, jejichž pěkná řada měla se objeviti v listech městských ještě ten večer. Neboť nelze jinak než uctíti památku drahého zesnulého, bylo třeba ukázati se blahočinnými k chudině. Největší blaženost, kterou dává bohatství, záleží v udílení těm, na něž štěstí zapomnělo. Páni byli plni šlechetných citů. Baron James pravil, chopiv se ramene jeho, k dobrému bratranci Raimondovi, ve jménu svém a Eleonory, která zůstala doma, protože jí bylo nevolno, že budou prositi o jeho radu o tom, co by se mělo udělati pro služebnictvo. Byli tak hodni k pánovi! Pomáhali mu tak oddaně! Není pochyby, že by byl ubohý Achille na ně vzpomněl, kdyby byl měl čas na závěť. Ale . . . člověk umře: dnes jsme zdrávi jako ryba, a zítra . . . je konec.

Také mladý Minucci a Quaglia vzali bratrance Raimonda stranou, aby se ho pozeptali, v jakých poměrech zůstává . . . ta Giuseppina . . . Co se jich týče . . . nechce-li o tom teta věděti . . . nebudou oni takoví . . . aby snad pro jednou . . . neoželeli nějaký tisíc lir . . . ovšem že to nemělo snad býti nějakým závazkem pro budoucnost . . . dívka nemůže dokázati žádných nároků . . . . to jen tak z vlastní vůle . . . . Raimondi je pochopil a prohlásil, že Giuseppina umře raději hladem, nežli by přijala groše, že by ji nabídka urazila a že by on se neodvážil, učiniti jí o tom zmínku.

A oba bratranci nechali naléhání, spokojivše se projevem svého údivu nad nezištností, se kterou se setkáváme často tam, kde bychom se nejméně nadáli. Každým způsobem je na to dosti času ještě po obřadě.

V poslední chvíli advokát Rizzoli pronesl krátce několik stručných slov ve jménu příbuzných, kteří jsou příliš zdrceni, než aby mohli vykonati poslední tu službu; jiný pán pak přidal pozdrav ve jménu přátel, a rakev spuštěna do hrobu. V té chvíli zaznělo na smutném okraji vytí psa. Pocházelo od Bibi. Jak se ta dostala na hřbitov? Ve kterém člunu se skryla? Odstranili ji mocí, chtěli ji chytiti, ale vyklouzla jim mezi hroby. Na hrobě složeno několik věnců, mezi nimiž byly nejkrásnější od rodin Quagliových, Minucciových a Rudeniových. Pak ještě stisknutí ruky, něco povzdechů a projevů soustrasti a díků, a průvod se rozešel.

„Drahý Raimondi,“ pravil baron James, když byl na konci hřbitova, „máte-li drobné, dejte soldo ubohému starci, který drží gondolu . . . . Nemám už mědi v kapse.“

— — — — — — — — — — — — — — —

Giuseppina předešla všecky a čekala trpělivě v jiné části rozsáhlého hřbitova. Kdyby se byla přidala ku průvodu pohřebnímu, byli by ji snad zahnali jako Bibi; ale sama nechtěla se připojovati k nikomu, chtěla býti v modlitbě a pláči sama. Poklekla na zemi sotva snesené, vyňala z pod pláštíku prostý vínek imortelek a položila jej mezi nádherné věnce s dlouhými hedvábnými stužkami se stříbrným prošíváním. A plakala jen a plakala. A modlila se za věčný mír toho, který byl tak dobrý, toho, který před několika hodinami před smrtí napsal třesoucí se rukou ona dvě rozkošná slova: „Má Giuseppino!“ Neboť tajeplný lístek, který byl tak poděsil příbuzné, neobsahoval nic jiného.

To bylo celé dědictví Giuseppinino. A přece ne jediné. Myslila, že je sama a nebyla. Vedle ní Bibi hrabala zemi a vyla. — „O Bibi, ubohá Bibi!“ zvolala Giuseppina. „Ty's ho měla ráda.“

A vzala ji do klína a odnesla ji s sebou.

Z lékařství našeho lidu.

Napsal F. V. Vykoukal.

Říkává se, že si zdraví náležitě nevážíme, dokud nás nemoc o jeho ceně nepoučí. Zvláště mládež bez rozvahy nezřídka se vydává na věci, které jejímu zdraví snadno mohou spůsobiti úhonu nemalou. O městských dětech v našich dobách platí to ovšem daleko méně než o venkovských; v městě již malí žáčkové vážně hovoří o všelikých katarech, o nastuzení a podobných věcech, které smělému hochu venkovskému ani jménem nejsou známy. Na venku spatříme nejednou chlapce, kteří bosou nohou zkoušejí, udrží-li je první led, a kteří bosi prošlapují si cestu sněhem nebo se brouzdají v ledové vodě; při tom mají snad krk zatočen v důkladné „šále“ nebo šátku, ale všecek ostatní oděv jejich jest nejvýš lehounký, ne-li chatrný. Pan učitel ve škole a pan farář v nedělním kázání jest ovšem stále vyrušován hlasným jejich kašlem, — ale oni sami nestěžují si, že by je churavost jakási skličovala. A jako malý, tak i dospělý venkovan často činí ledaco, co by schoulostivělý měšťák důkladně odstonal.

Však nesuď nikdo, že si náš venkovan zdraví neváží. Naopak, ze všech statků vezdejších, ze všeho, co jej na světě může těšiti, jest mu zdraví pokladem největším. Také člověk, o něhož se vážnější choroba nikdy nepokusila, určuje-li, kdy co v příštích dnech hodlá konati, nikdy neopomene dodati: „Dá-li Pánbůh zdraví...“ A tážeme-li se venkovského přítele, jak se mu vede, odpoví z pravidla: „Když Pánbůh zdraví dá, dobře,“ nebo: „Zdráv jsem, chvála Bohu, a to víte, nějaký ten křížek má na světě každý člověk.“ — Zdraví jest

tedy u něho vždy na prvním místě a nade všecko. Zná také dobře přísloví: „Zdraví na všecko vystačí.“ Činí-li však něco, v čem se po soudu měšťákově jeví jednak lhostejná bezstarostnost, jednak přímé nebezpečenství pro jeho zdraví, stává se to obyčejně z nevědomosti, která nemá o nebezpečenství tušení. Za doklad možno uvésti již svrchu zmíněný způsob, jakým venkované opatřují své tělo proti zimě. Než to lze přičísti též nedostatku náležitého oděvu. Čistý vzduch však lze si na venkově snadno opatřiti, a přece ho v příbytcích nalezneme leckde poskrovnu. Okna naši venkované otevírají velice zřídka, ač dobře vědí o pořekadle „vzduch — boží duch“. Po celou zimu neotvírají oken, aby teplo neušlo, a zároveň dbají také svědomitě, aby se ho mnoho dveřmi nevyvrzalo. Výpary, které se vyvinují při vaření a zejmena při úpravě píce pro dobytek, nijak jim nevadí. V létě pak neotvírají proto, aby jim ještě více much do „sednice“ nenalétalo. Vyjíti však v zimě i za tuhého mrazu ze světnice nesnesitelně vyhřáté na zápraží, do stáje neb jinam s hlavou nepokrytou, nepokládají za věc nepřístojnou.

Také lázně a koupele, u předků druhdy tak oblíbené, pokládány jsou na venku ne-li za zbytečnost, tedy alespoň za věc nepříliš potřebnou. Kde jest u vsi rybník nebo potok, tam trpí se chlapcům, aby se za horkého léta koupelí ochladili, hoši odrostlejší smějí tak učiniti až v noci, aby nahotou nikoho nepohoršili. Starší lidé zhusta i několik let se nekoupou. Ve mnohých rodinách však bývá zvykem, že se všecky děti vykoupají a umyjí v neckách alespoň třikrát do roka, totiž před svátky božíhodovými, někdy kromě toho i před poutí nebo posvícením.

Vlhké byty, o něž v mnohých krajinách nebývá nouze, nejsou venkovanům na závadu; bují-li jim houba v komoře, kde několik členů rodiny spí, a prohnívá-li podlaha, zkoušejí, jak tomu odpomoci, jen proto, že se jim kazí nářadí a snad i oděv; na své zdraví při tom nepomýšlejí. A podobných příkladů důvěřivé lhostejnosti v příčině zdravotnické mohli bychom uvésti více. Ve většině případů bychom ovšem shledali, že první příčinou tohoto nebojácného klidu byla důvěra v Boha, bez jehož vůle ani vlas s hlavy nespadne a který svých věrných chrání ode všeho zla, — a proti jeho vůli bylo by člověku marno čímkoli svého zdraví hájiti. Oslábla-li pak místy tato důvěra, zaujal její místo neuvědomělý konservatismus starých názorů. Ostatně však ani tam nepozbyla platnosti víra, že „lékař léčí, Bůh uzdravuje“.

Vedle toho však jest třeba vytknouti, že venkované mají celou řadu zdravotních prostředků a pravidel, kterými se zajišťují jednak proti nemoci vůbec, jednak proti určitým druhům jejím. Zdraví prospívá především moudrá správa života. Náš lid má pravidlo: „Plíce krm větrem, žaludek zemí, kůži vodou, srdce ohněm a dobřeť bude,“ — což Čelakovský (Mudrosloví str. 296.) vykládá: „Miluj čerstvé povětří; živ se tím, co tvá země dává, a zvláště rostlinami; myj se často a buď veselé, laskavé a nábožné mysli.“ Ukázali jsme již, že se celým tímto pravidlem málokterý venkovan řídí, ale pokud se stravy týče, spravuje se jím zajisté náš lid veškeren. Proto také nemá rád „vejběráčků“ a mlsných, kteří „mají chlupatý jazyk,“ pro nějž nemohou stloustnouti. Také pokojná, veselá mysl za mnoho stojí. „Veselá mysl půl zdraví,“

dí lid a dodává: „Na lékaře nemyslí, kdo je veselé mysli.“ — Protože miluje lid žert a smích, nerad se oddává zármutku a má v lásce lidi veselé, kteří „nikoho nezarmoutí.“

Dále kotví zdraví našich venkovanů ve střídmosti v jídle a pití a v náležitém rozdělení bdění a spánku. Již dětem připomíná se moudré pravidlo: „Jez do polosyta, pij do polopita, vyjdou ti na plno léta.“ Co pak se spánku týče, platí na venkově věta: „Záhy na lože, záhy s lože“ a „Hodina před půlnocí lepší než dvě po půlnoci.“ Spat chodí tedy časně v zimě v létě a vstávají dle toho, jak vstává sluníčko a jak jim domácí a polní práce káže. V létě, zejmena však ve žních, jest u nich spánku na mále, — když nutná práce pomine, nahradí si, čeho si dříve odepřeli.

K těmto obecným pravidlům zdravotním pojí se různé pomůcky a prostředky ochranné, většinou ovšem jen na pověře se zakládající. — Pro zdraví pívají lidé denně kafr, rozpuštěný ve vodě; zahřívá prý to žaludek a chrání ode všech nemocí žaludečních. Některý starý výměnkář užívá z téže příčiny „na lačný život“ čili „na čtitrobu“ skleničku samožitné, ač jinak nikdy po pálence nesáhne. — Chce-li se člověk proti všem nemocem a bolestem pojistit nebo po případě celé tělo si „opravit“, říkejž, spatře nový měsíc: „Dej Pán Bůh dobrý večer, měsíčku. Vidím tě o 2 rohách; prosím, aby mě ruce nebolely, ani nohy, ani hlava, ani zuby, ani celé tělo, až tě uhlídám o 3 rohách. K tomu mi dopomáhej Bůh Otec, Syn i Duch svatý.“ —

Od mnohých nemocí chrání bedrník. Onť jest i „v moru lék“, zabraňuje otrávení, učarování, ano i samu smrt prý dovede zahnati. Právem tedy vyzývala ona „bába, když do lesa chodívala“ na bedrník:

„Pijme pivo s bobkem,
jezme bedrník,
nebudeme stonat,
nebudeme mřít.“ —

Známy jsou také ochranné prostředky, vížící se k určitým dnům v roce. Vysekáš-li na štědrý den před slunce východem otvor v ledu a třikrát se tudy pohroužíš do ledové vody, netkne se tě nemoc celý rok. Kdo polkne na sv. Tři krále třikrát svěcené vody, zabezpečí se proti mnohým nemocem. — Umyješ-li se na veliký pátek před slunce východem proudnou vodou, postaviv se proti proudu, budeš zdráv po celý rok a zejmena zevnější, kožní neduhy se tě netknou.

Těmito a četnými jinými doklady potvrzuje se zajisté naše přísloví: „Nejlacinější lék voda, — kdo mu rozumí.“ *) — Celý rok nezastůněš také, kýchneš-li na neděli kýchavnou. — Zimnice bude prost a bolení hlavy i bolestí v krku nedostane, kdo polkne na květnou neděli tři svěcené kočičky, ba takovému člověku i had po celé léto se bude vyhýbati a neuštkne ho. Had neštípne také nikoho, kdo

*) Čelakovský dodává k tomu v Mudrosloví str. 302: „Zvláštní důvěra slovanského lidu k léčitelné moci vodní jeví se nejlépe v šetrnosti jeho k čistým pramenům a studánkám. Odtud ono množství Dobrých vod, Svatých vod po všech končinách slovanských . . .“

se napije vody, svěcené na sv. Hátu (5. února). — Kdo nechce, aby ho příštího roku nohy bolely, nebo aby se jich jakákoli choroba chytila, šlápne na štědrý večer, než sedne k večeři, bosou nohou na sekeru u stolu ležící.

Očních nemocí uchrání se venkovan, který spatře z jara prvně kvetoucí podlěšku, utrhne modrý kvítek její a potře si jím třikrát oči, pokaždé říkaje: „Podléška, podléška, podléška, ať mne nebolejí očička.“ Ale ovšem nesmí kvítek utrhnouti holou rukou, neboť by tím všecko kouzlo zmařil. — Kdo se chce pojistiti proti žloutence a zimnici, utrhne, spatřiv toho roku poprve kvetoucí žito, tři kvítka, každé z jiného klasu, a polkne je. — Všelijakých vyrážek, osutin, lišejů a podobné neřesti nedostane, kdo uchovav si v láhvi nebo jiné nádobě březnového sněhu, umyje se jím na bílou sobotu, když se zvony zase prvně ozvou. Marnivé dívky užívají tohoto prostředku také proto, aby se jich pihy nechytaly. — Vředů se uchrání, kdo při potřebě časem něco (třeba kousek chleba) sní. — Všelijaké obtíže, ano i těžkou nemoc, lze si spůsobiti náhlým leknutím. Zlých následků jeho bude prost, kdo leknuv se třikrát odplivne a třikrát si zadechne za ňadra. — Podobné prostředky ochranné poznáme ještě níže při jednotlivých nemocech.

Přikvačí-li však na našeho venkovana — (mám tu stále na mysli venkovany starého rázu) — choroba nebo opravdová nemoc, nenaříká, nezoufá, ale snáší ji trpělivě. Pokud je churavost lehčí, snaží se ji dospělý člověk „přechoditi“; mysl se při tom více zabavuje, není tolik času mysliti na nemoc, kteráž potom si člověka tak nepodrobí. Čím více se postižený nemoci poddává, čím méně se přemáhá, tím hůře pro něho; nemoc se rozmůže, trvá dlouho a nemocný mnoho vytrpí. Povážlivá věc je, když nemoc člověka „položí“, nutíc jej, aby ulehl; pak již si nemocný, zvláště trvá-li nemoc dlouho, také pozasteskne, „co že to Pánbůh na něho seslal,“ aneb „proč ho Pánbůh tak trestá.“ Ostatně ani potom ještě není zle, chutná-li nemocnému jísti; neubývá mu sil a on snáze oddolává nemoci.

Ale k lékařům se náš venkovan ani potom neobracel rád. Přivezli-li někomu „pana doktora“, povídalo se to po celé vsi jako nejjistější známka, že je nemocnému naprosto zle, a leckdo dodal k té zprávě bez rozpaků: „Ten mu už nepomůže.“ A mohl pomoci vskutku jen zřídka, neboť byl povolán, až když už „byla duše na jazyku“. Neúspěch lékařův pak jenom rozhojňoval v lidu nedůvěru k němu, která měla svůj původ zajisté jen ve strachu před drahotou „latinské kuchyně“ a před odměnou, které lékař žádal. Přirozená hospodárnost, ano skrblivost našeho lidu jevila se tu proto, že bylo třeba peněz hotových: — baby a jiné osoby lekující odnesly v rancích mouky, krup a p. daleko více, než by byl stál lékař i s léky „kupovanými“, — ale toho venkovským hospodyním nebylo nikterak líto. — Za našich dnů nastala ovšem i v této příčině změna podstatná; mimo jiné příčiny obvodní lékaři, kteří nyní leckde i ve větší vesnici mají sídlo, zajisté přispějí k tomu, že také prostý lid hojněji bude hledati pomoci lékařské, než druhdy činíval. Ale starodávné domácí prostředky zajisté ani

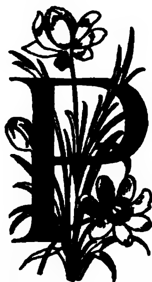
potom nepozbudou platnosti a mezi nimi udrží se asi i mnohý „lék“, jehož jádrem jest jen holá pověra. Máť tato část lidového podání a lidových zvyků budoucnost nad jiné zajištěnější právě pro svůj ráz čistě praktický.

Pravili jsme svrchu, že náš venkovan, pokud mohl, vyhýbal se lékařům a lékárnám. Máť každá řádná hospodyně, ať již jest její domácnost sebe skrovnější, sama doma jakousi malou lékárnu, v níž nalezneš léky proti nejobyčejnějším chorobám. Bývají to prostředky velmi prosté, ale důvěru k nim budí přísloví: „Lepší malá pomoc, nežli velká nemoc.“ Heřmánek, lípový květ, řebříček, bezový květ, diviznu, jestřábník, krevníček, mateří doušku, zeměžluč a zhusta též arnyku, kousek jeleního loje, zaječího sádla atd. chovají na venkově vždy v zásobě. Také svěcenou vodu tříkrálovou mívají doma k různému zažehnávání. Bohatá říše bylinná jest našemu lidu lacinou a nepřebernou studnicí léků; neníť, jak se říká, bylina, aby od něčeho nebyla, — a nepomahá-li v nemoci prostředek jeden, zkouší nemocný bez váhání léku jiného a doufá, že konečně přece připadne na lék pravý.

Mají-li léčivé byliny náležitě působiti, jest třeba sbírati je v určitý čas. Některá rostlina účinkuje nejlépe, usušena jsouc v plném květu, jiná naopak, než se poupata rozvíjí; z některé třeba sebrati jen svršky, jinou nutno vyníti i s kořenem; některou trhají, než rosa obejde, některou za plného svitu slunečního. (Pokračování.)

O zbraních.

Napsal Quido Mansvet Klement.

Potřeba sebeochrany poháněla lidstvo k vynalezání zbraní. První lidští tvorové byli za svého počátečního vývoje mnohem silnější, než nynější generace, a dovedli též asi účinněji vzdorovati rozličným hrůzám přírodním i lité zvěři, jež tehdy u velikém množství a v obrovských tvarech stálý boj proti člověku vedla, avšak na vzdor tělesné síle podněcoval zápas o bytí lidský důmysl k vyhledávání prostředků, jimiž člověk znenáhla, ale jistě nabýval převahy nad dravými šelmami, ačkoli mu bylo s nimi v bezprostředním sousedství žíti. Příroda sama obdařila zvěř vrozenou silou, podporujíc tuto ještě zbraněmi, jako jsou: tesáky, spáry, drápy, rohy a kopyta, jichž také v sebeobraně proti lidstvu v divokém vzteku co nejstrašněji bylo užíváno a snadno se můžeme domysliti, že nebyl člověk vždycky vítězem nad surovou silou zvířecí, ba můžeme bez velkého asi odporu tvrditi, že se tehdy nalézala zvířata v postavení výbojném, člověk v prosté obraně. Mezi ukrutnou a přehojným počtem zastoupenou zvěří, která

se na štěstí také vzájemně potírala, štvána lidská bytost — také na stupni velmi nízkém se nacházející a ve své menšině mezi zvěřenou takřka mizící — po širých krajích tohoto světa. Nevyzpytatelnou záhadou jsou a zůstanou první pokusy sebeochrany, jimiž si prvotní člověčenstvo pomáhalo. Pouhé domněnky nemají tu ceny a nezbývá arci nic, než sáhnouti k prostému vývoji věci samé. K obraně užíváno zajisté kamenů, dřev, pak kostí zvířecích a k tomu přidružila se později jakožto spojovací pomůcka, kůže. Nejdříve užíváno zbraní proti zvěři, a když, ať už z té neb oné příčiny, osudná chvíle zrodila vraždu, dopadala smrtonosná zbraň i na bytosti lidské. Člověk, kterýž si dovedl zhotoviti nejpevnější a nejlepší zbraně a kterýž jimi dovedl nejlépe vlásti, měl zajisté nejpokročilejšího ducha, a takž jeví se nám zbraň jakožto první produkt počínající osvěty.

Pokoušejíce se o náčrtek historie zbraní, měli bychom, dle požadavků vědy, začíti dobou ledovou a přikročiti pak k jednotlivým dobám diluvialním, sledovati potom člověka za časů neolithických a konečně rozhlednouti se po počátcích a vyvinujícím se období kovů, avšak začneme dle starého zvyku Adamem a Evou, jež Bůh po události se zapovězeným ovocem z Edenu vyhostil, načež ku branám ráje ozbrojené cherubiny postavil. Výzbroj těchto cherubů pozůstávala z plamenných mečů, kterážto zbraň arci vědeckému rozboru se vymyká. Potom zardousil Kain Abela silou svých paží a Tubalkain, syn Zillin, koval různé nástroje ze železa a mědi. Události tyto uvádíme z I. knihy Mojžíšovy, kdež jsou v první a třetí kapitole napsány. Obrátíme-li dva listy, staneme u kapitoly 8., kteráž má pro nás dalekosáhlý význam již proto, že se nám tam připomíná konec potopy světa, vystoupení Noemovo ve společnosti všech živoucích tvorů ze „záchranné skříně“. Ať už se jmenoval Noe, Deukalion aneb jinak, na tom mnoho nezáleží, hlavní věcí jest, že po té velké vodě vlastně teprv přišla doba, kdy člověk první zbraně i nářadí vyráběl, kteréžto věci nalezáme v diluvialních vrstvách, jeskyních a brlohách. Jsou pracně z hrubého křesavce, černého obsidianu, serpentýnu, chalcedonu a z kosti zhotoveny a do této poslední vyryta v hrubých rysech mohutná zvěřena oněch dob, zejmena podoby mastodontů, jeskynních medvědů, lvů, nosorožců a obrovských jelenů. Jsou to věky zbraní praehistorických, z kamenů hrubě štípaných, osekaných, později hladších a hlazených, které však přesně roztříditi se nedají, poněvadž bývají v nálezištích pomíchány. Velmi namáhavá výroba těchto kladiv, seker, klínů, špicí ke kopím, nožů a dýk, děla se při celkovém nedostatku kovových nástrojů jedině přibrušováním křesacích a jiných kamenů plochami o sebe třenými. V různých sbírkách nacházíme jednotlivé exempláře, pocházející z nálezů egyptských, babylonských, kelto-galských, irských, dánských, českých a t. d. Bylo by domněnkou zcela mylnou, kdybychom snad té neb oné národnosti přisuzovali přednost ve vynalezání těchto zbraní, aneb kdybychom je snad chtěli do časových period zařaďovati, jak už několik přehorlivých badatelů učinilo. Mnohdy rozmetá nový neobyčejný nález zvláštních zbraní jedním rázem všechny hypotese a mění náhledy badatelů na dobro.

Po době kamenů rozštípených vznikla přechodní, částečně již po-

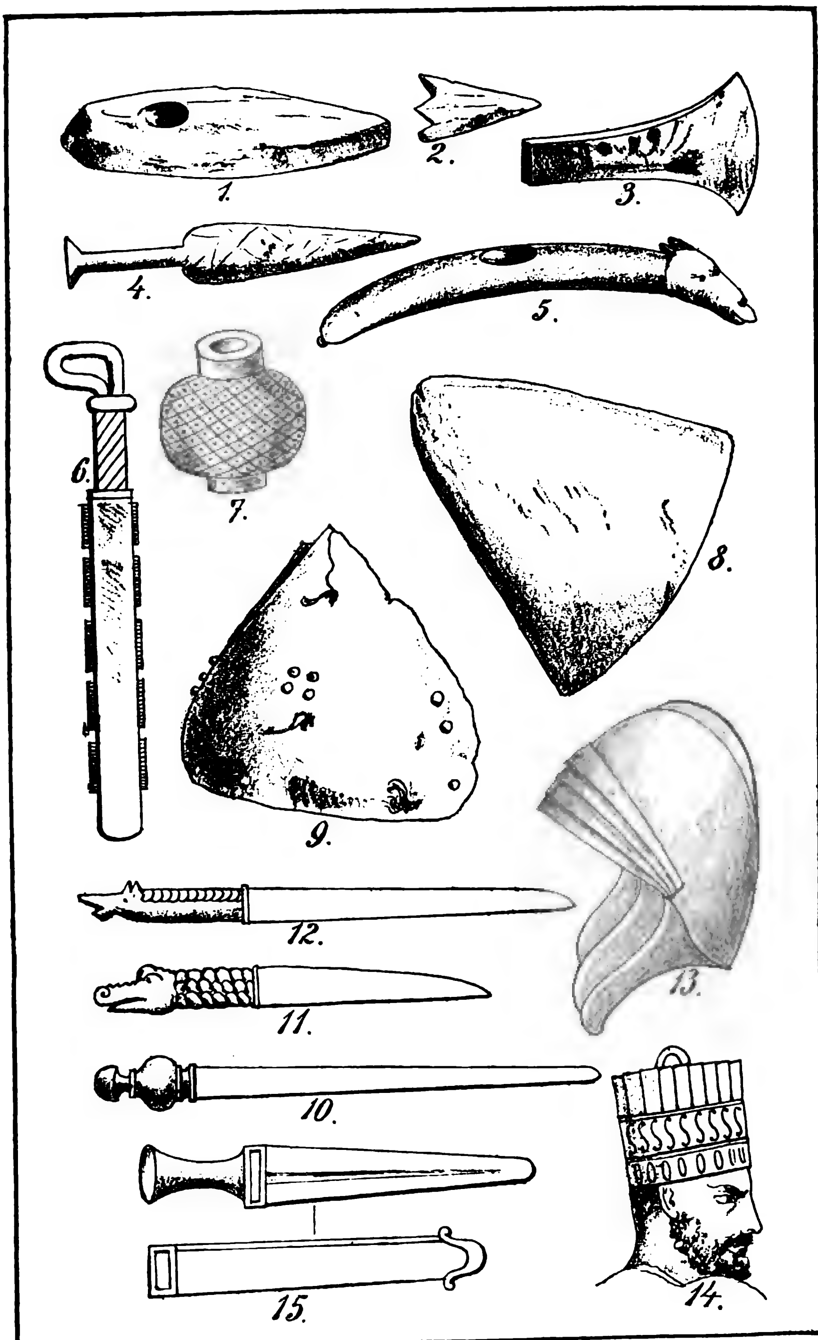
kročilejší doba nářadí a zbraní hladkých a pak přešla ve výrobu zbraní zcela hlazených a zvláštním spůsobem broušených. K těmto se hodil výborně hadec-serpentýn, ledvinec, zlatnický a černý kámen, čedič a skvostně zelenavý obsidian, z něhož nejkrásnější jsou výrobky Mexičany provedené. Ve tvarech spatřujeme malé změny, při čemž jest zevnějšek následkem hlazení nad míru úhledný. O některých zvláštnůstkách budiž tuto zmínka učiněna. Jsou to především sekery dýmkovitých tvarů, lemované jelení kostí (na tabulce obraz čís. 1) a dřevem (na tabulce obr. čís. 2) podle všeho výrobky Keltů švýcarských, dále dánské sekyry „mioelner“ (čis. 3) zvané, kteréž v pověstech severních Bůh Thor třímal, a pak dvojbřitká, až 25 ctm. dlouhá sekera téhož původu (č. 4). Prapodivným tvarem vyniká kladivo (č. 5) musea v Petrohradě, jehož odlitky viděti lze i v jiných sbírkách, a dále mexický meč že dřeva železného v Berlíně, kterýž jest opatřen černým, broušeným, z obsidiamu provedeným lemováním v pěti oddílech (č. 6), a konečně válečná palice z téže hmoty a téhož původu v Paříži se nalezající (č. 7).

Jisto jest, že když se i počalo užívati mědi a bronzoviny, nevymizely hned všechny kamenné mlaty a klíny. Národové, kteří neznali „dobrodiní“ nových zbraní kovových, stáli ovšem hluboko pod úrovní tehdejší vzdělanosti. Tehdy již byla znamenitá zbraň mocí. Měď a bronz sloužily u výrobě zbraní kmenům Keltů, Bretonců, Skandinávců, Gallů a jiným ještě národům a zároveň padá do těchto dob i užívání železa, které však nemohlo po delší dobu panující bronzovinu zatlačiti. V kruzích badatelů panuje co do otázky kovových hmot různé mínění; jedna část tvrdí, že na prvním místě dlužno jmenovati měď, pak bronz, jakožto smíšeninu mědi, cínu, olova a konečně železo, kdežto druhá část chce míti na prvním místě železo a to proto prý, že jeho výroba a kovatelnosť známa jest i mnohým kmenům divochů, kteří ze železné suroviny, tedy rudy, vylučují z větší části uhličník, čímž se železo stává kovatelným. Žár se při této proceduře stupňuje silným přiváděním kyslíku, jenž ničí uhličník. Větší stupeň vzdělanosti vyžaduje bez odporu lití bronzoviny. Buď tomu, jak buď, tato otázka zůstává i na dále spornou. Co pak se nálezů bronzových a měděných zbraní týká, mají pro badatele největší důležitost pohřebiště z různých dob, při čemž nejvíce padá na váhu tvar hrobů, poloha a výstroj, jež se na mnoze dosti značně od sebe liší. Ke druhu nejstarších pohřebišť počítáme všechna pohřebiště, jež postrádají hliněných, kamenných a kovových předmětů, obsahujíce jenom kosti, dřeva, zuby a parohy, jež kolem skrčené kostry člověka dávných věků rozloženy jsou. Pohřebiště krytá balvany a mohyly mívají uvnitř zřídka kdy přídavky drobných předmětů, kdežto v hrobech kůželovitých nalezají se dosti zhusta popelnice a bronzové předměty. K nejposlednějšímu období náležejí hroby hlinité. Také v Čechách nalézáme četné zbytky po obyvatelích z doby předhistorické, kterými se na těchto místech nemůžeme zevrubněji zabývati. Zejmena učiněny nálezy v Sudslavicích u Vimperka, v Lochově ve skalách Prachovských, dále nálezy ze stavby kolové ve Slatině u lázní Františkových, v hradišti v Šárce a v sídlišti u Řivnáčova. Hroby se skrčenými kostrami nalezeny u Brandýsa n. L., v Úněticích, Čičovicích, žároviště u Vokovic, Dobřichova, Svijan, Dobré

Vody, Budiměřic, Nymburka, mohyly v Husíně, Sepekově, Habarticích, Dolním Kyjově, Čirhanech, Roztokách a hroby s kostrami v Křemuži, Dalavě, Modřauech, Vokovicích, na Levém Hradci, Hrádku a t. d. Výtěžek kamenných, kostěných a bronzových předmětů byl u nás velmi značný a rok co rok přibývá následkem hromadných nálezů hojnost materiálu z dob praehistorických. Z vykopanin v cizině učiněných dlužno na prvním místě zaznamenati nálezy Hallstattské a La Tènesské.

Předmětů z dálného východu nemámo dosud v našich sbírkách mnoho, ale za to poskytují nálezy assyrských a babylonských reliefů ze starých staveb přehojný materiál, z něhož si můžeme přečetné podrobnosti staré výzbroje sestaviti. Tam nalezáme i přehled bitevních šiků a důležitého nářadí pro obléhání měst, kterého se, až na některé změny, i ve válečnictví Řeků a Římanů po dlouhá staletí užívalo. Celý vývoj zbraní čteme z těchto kamenných obrazů, ba i znázornění bitvy poskytují nám tyto prastaré památky. Tam stojí na př. v předních dvou řadách těžce ozbrojení žoldnéři, v kabátce kožené neb prošívané odění, mající na prsou kovovó pláty nebo šupiny, což platí také o spodkách, nad kotníky šněrováním k botkám připevněných. Bronzová nebo železná, čapkovitá, mnohdy i kuželovitá vyšší helmice, kulatý nebo vejčitý štít, krátké kopí nebo burdýř, někdy také mlat mající několik špicí, meč na věšáku a krátká dýka — tvoří výzbroj tohoto jádra armády, za kteroužto stáli lehce ozbrojení lukostřelci a prakovníci. Střed utvořen z dvoukolých válečných vozů, tažených dvouspřeží, vedenou opratníkem, podle něhož stáli štítonoš a lučištník v těžkých pancéřových košilích. Skvostnou válečnou výzbrojí a nádherným oděvem vynikají v těchto skupinách nejvíce vladař a vojevůdce, za kterými spatřujeme četné, luky a dlouhými oštěpy ozbrojené jízdectvo na nepokrytém koňstvu a bez ostruh. V britském museu nalézají se dvě přílby assyrského původu z bronzu (č. 8) a ze železa (č. 9), jež vykopány byly v Kujundžiku. Zvláštní meč z krouženou rukojetí (č. 10) vidíme na basreliefu z osmého stol. př. Kr., pocházejícím z Korsabadu, v Nimrudu pak dýku s hlavou hrocha (č. 11) a dýku s hlavou koně (č. 12), nyní v Berlíně. Z prvních dob Medův a Peršanův nezachovalo se nám mnoho a jsme tudíž také na studium povypuklin v Persepoli (6 stol. př. Kr.) odkázáni. Tam spatřujeme těžkou jízdu v šupinatých pancéřích, s kovovými, chocholem krášlenými helmicemi (co do podoby mohly by to býti naše přílbice s posunovacím hledím (č. 13) ze stol. 16.) kdežto hlavu vojevůdce kryje prazvláštní kovový klobouk (č. 14). Lehčí (č. 15) i těžší meče spatřujeme u vojínů různých kategorií, a štíty s hledím uprostřed (č. 17) potaženy byly kůží. Jiné části výzbroje, zejmena: sekery, oštěpy a luky neliší se v ničem od zbraní assyrských. Hroznou novinkou, ve válečnictví Peršany zavedenou, byly kosové vozy, při nichž na osy, voje, ba i na vozy samé vyčnívající srpy nebo špičaté kosy byly připevněny. Jako střela rychlými oři taženy, letěly tyto vozy do hustých řad nepřátel a spůsobovaly tu děsné spousty. V pozdějších dobách vladařů z rodu Arsacidů (250 př. Kr.) a Sassanidů (651 po Kr.) vynikaly voje Peršanů přeskvostnou výzbrojí a rytířské jezdectvo vězelo od hlavy až po paty v drátěných pancířích.

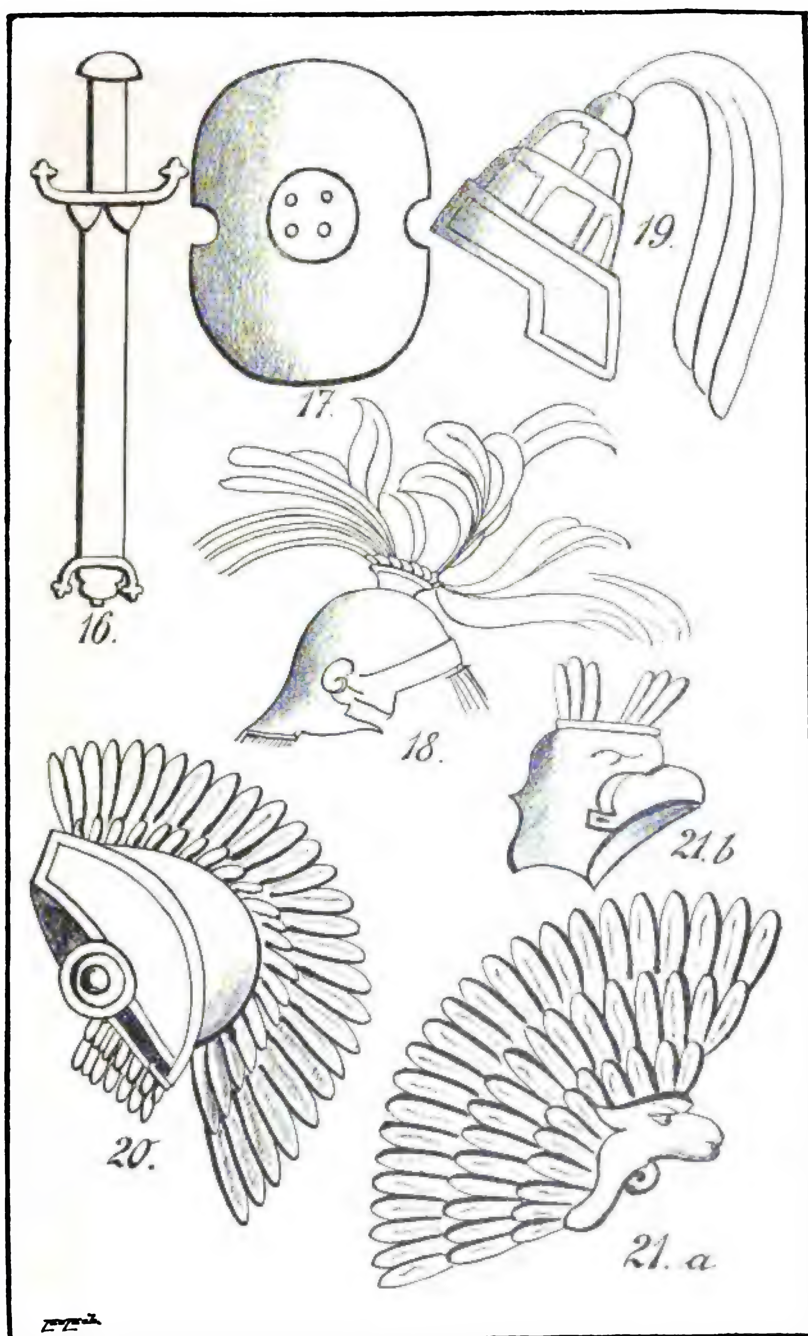
Zcela zvláštní druhy zbraní nacházíme u velkého národa v Americe,

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
12.
13.
11.
10.
14.
15.

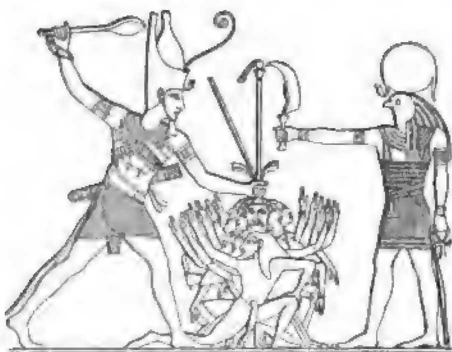
kterýž přes značný stupeň kultury, na němž se nalezal, jen sečných kamenných zbraní užíval, na vzdor tomu že znal bronzovinu. Někteří archaeologové bádali ve sříceninách jižního Mexika, zejmena v okolí indianské vesnice Kulhuakanu (Palanke), kdež se v prastarých dobách město tak obrovských rozměrů nalezalo, že jeho zbytky mají třicet kilometrů v objemu. Nálezy pozůstávaly z četných sádrových povypuklin s velice zajímavými podrobnostmi. Doba původu jest dosud velmi sporná a kolísá mezi dvěma až čtyřmi tisíci lety př. Kr. Mexiko tonulo v tom starém věku ve spoustě zlata a stříbra, a když později dobyvatelé Cortez a Juan Grijalva (1518) ve společnosti lakotné španělské soldatesky a za pomoci domorodých Tlaskalanů voje Montezumových Azteků zničili, ulovili mnohou přeskvostnou výzbroj z ryzího zlata, z čehož se bohužel na naše doby mnoho originálů nezachovalo. Zdá se, že i první přilby, jež se nám toliko v povypuklinách zachovaly, až do časů našeho Babylonu sáhají (2500 r. př. Kr.), tedy z dob pocházejí, kdy v Mexiku dávní předchůdcové Tolteků a Azteků přebývali. Tvary výzbroje vynikají velkou původností. Může-li býti na př. svéráznější helmice, jako ona na povypuklině v Palanke (č. 18) aneb ona z basreliefu Xočikalkského? (č. 19.) Starožitná přilbice ze zlata, jejíž vyobrazení tuto podáváme (č. 20), zmizela při velkém požáru v Mexiku a dvě jiné z dob obléhání a dobytí města Ascapusala (stol. 15.) pocházejí z rukopisné památky onoho času. (č. 21—22) Okrouhlé, dosud zachované štíty jsou buď ze zlata, stříbra, nebo z kůže, jež na dolejší části vždy peřím krášlena jest, a do sečných ze železného dřeva zhotovených zbraní zasazeno broušené ostří z obsidianu. (Viz mexický v předu vyobrazený meč.) Kapitola o výzbroji starých Mexičanů není dosud uzavřena a následkem stálých nálezů doplňují se výzkumy na tomto poli čím dále význačněji.

O zbroji starých Indů na dálném východu nevíme mnoho zvláště pozoruhodného; starožitné kamenné povypukliny stavebních památek tohoto národa neposkytly dosud ani nejsvědomitějším anglickým badatelům dostatečné látky k obšírnému pojednání a jen několik obrazců v museu Kensingtonském ukazuje nám podobné tvary zbroje, jakých užíváno také Peršany.

Mohutná říše starých Egypťanů byla na počátku svého vzniku klidným státem mírumilovných pěstitelů orby a teprv později nastaly tomuto národu války na výboj a obranu. Osmnácte set let trvající vláda dvanácti dynastií četných Faraonů vykazuje toliko skrovňoučký počet válečných výprav, ale později, za nadvlády Hyksův, došlo prodlením pěti set let k častým bojům, v říši samé od přívrženců Faraonů vyvolaným, kteříž také konečně kolem 17. stol. př. Kr. rodnou zem od asijských vetřelcův osvobodili a pak zase v 10 dynastiích až do roku 525 př. Kr. panovali. Nejdůležitější vládcové Egyptu Seti I. a Ramses II. z dynastie Maneto válčili v Assyrii, v Medsku, v Baktrii a také v Aetiopii a v Lybii. Ramses III. podnikal válečné výpravy do Asie a král Šešen z dynastie 22. válčil i proti Judstvu a dobyl r. 970 př. Kr. Jerusalema. Kambyses porazil Faraony a přivtělil Egypt k Persii, později však Egypt opět ztracen a Ochusem perským zabrán, načež podroben nadvládě makedonské a tím založena perioda řeckých Ptolomejcův.

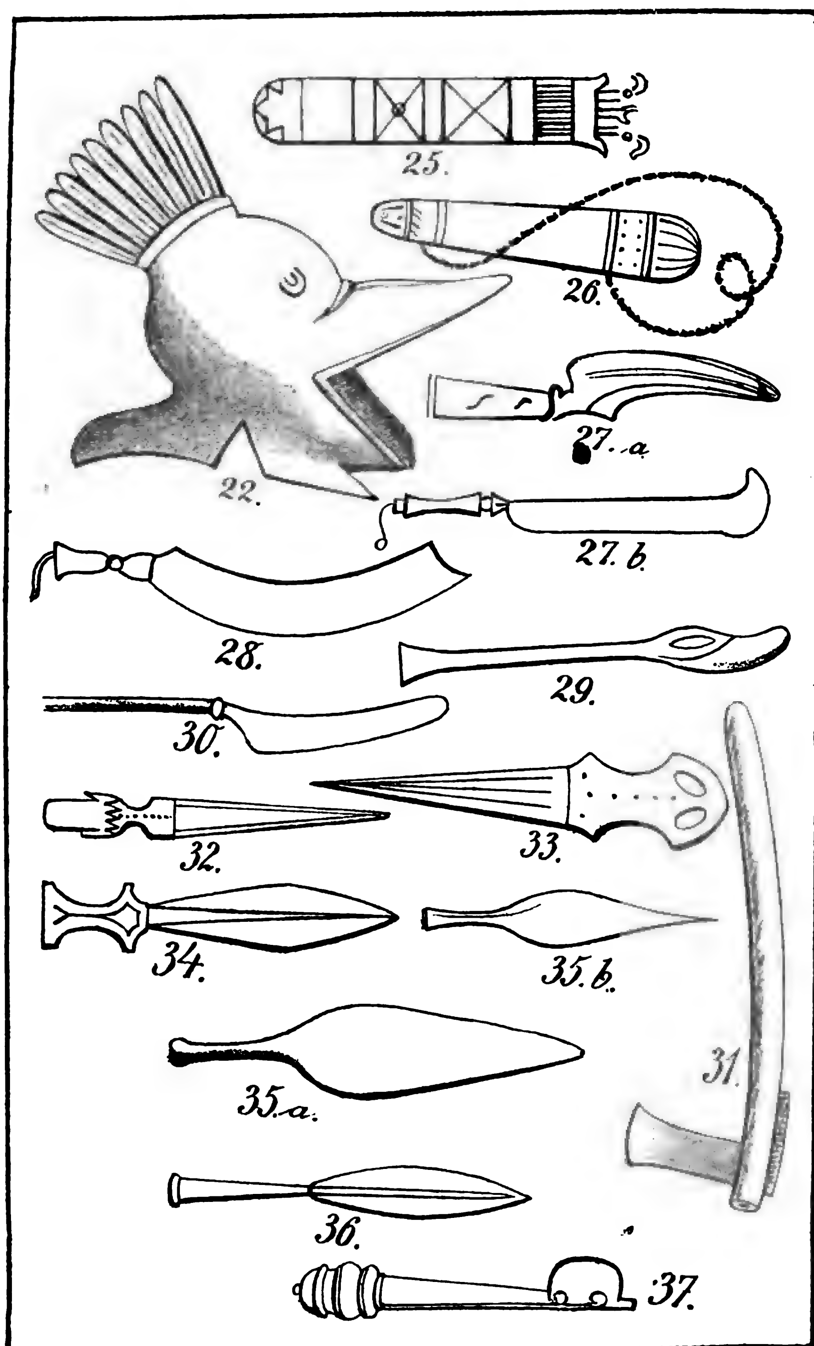

16.
17.
19.
18.
21. b
20.
21. a

Zbraně Egypťanů měly po dlouhá staletí bez značnějších změn tytéž tvary, což na přečetných obrazech, na stěnách a sloupech mohutných staveb v slabě dutém reliefu provedených (en creux), zjistiti lze. Některé z těchto památek vyznamenávají se až přílišnou naivností, tak na př. v Ipsambulu (č. 23) drží král celý pokořený kmen za pačesy, jakoby chtěl jedním rázem na něm ono pověstné „všem hlavy dolů!" provésti. Pohyby osob jsou však na těchto malbách, po spůsobu „koilanaglyphů" (dutých neb ploských reliefů) provedených, dosti přesně a živě znázorněny, což zejmena na přiloženém, z Téb pocházejícím obrázku jasně viděti (č. 24). Co se válečných řad týkalo, udržovali vůdcové tak přísný pořádek, že by si naň některý tyran nynějších vojínů stěžovati nemohl. Za víření bubnů a hlaholu trub táhnou v čele armady řady těžkých ozbrojenců, pak postupují lučištníci, prakovníci a v čele vozů bitevních sám král stojmo na voze bohatě vykrášleném.

23.

Všechno mužstvo mělo na hlavách těsně přiléhající kožené nebo plstěné čapky, kdežto král samojediný nosil vysokou, v předu hadem krášlenou přílbu. Pancíře byly buď drátěné, nebo z kůže krokodilů, štíty pak šupinaté, tvaru okrouhlého, někdy na spodní části rovné, nahoře polokruhovité a hledím opatřené, jež se pro bezpečnost pevnou závěrkou dalo krýti. Následkem veliké výšky luku, mohl se střelec při natahování v postoji nohou opříti a rákosové šípy se špicí železnou, bronzovou nebo kamennou měl zastrčeny v lehkém toulci úhledného tvaru (25—26). Ze zbraní sečných dlužno jmenovati 20 ctm. dlouhý, srpovitý železný meč — skiop — (27 a), dále rovný meč (27 b), zahnutou šavli (28), zvláštní nejhojněji užívanou sekeru — tem — (29), tutéž jiného druhu (30), pak menší sekyrku z bronzu, nasazenou na dřevěné topůrko (31); z bodných zbraní bronzové dýky až 40 ctm. dlouhé s krátkou kostěnou rukojetí (32, 33, 34), kopí s kovovými špicemi (35—36) a konečně zvláštní prakovnici malých rozměrů (37). V Kahýrském museu viděli jsme ještě jiné předměty válečné výzbroje, jichž užívání v řadách bitevních nijak neumíme si vysvětliti. I zde můžeme přesně dokázati, že za nejstarších

24.

25.
26.
22.
27. a
27. b
28.
29.
30.
31.
32.
33.
34.
35. b.
35. a.
36.
37.

dob užíváno zároveň bronzu i železa, neboť na všech nástěnných obrazech vyznačeno železo vždy barvou modrou. Staré zbraně Epypťanů nalezáme v musealních sbírkách v Londýně, Paříži, ve Vídni, v Berlíně, a jak samo sebou se rozumí, nejvíce v Kahýře, kdež se epyptský arsenál starých zbraní stále množí. (Pokračování.)

Jiří Brandes o Praze.*)

I.

rdečnost přátel posud neznámých vábila mě do Prahy. Na nádraží pátráno po mně ostrým zrakem; byl jsem poznán pomocí starého portrétu, a když zamítl jsem nabízené mi pohostinství, byl jsem dovezen do hôtelu, jemuž jsem dal přednost k vůli pěknému jménu a staré pověsti. Na všech schodech v řeči české i německé napomenutí služebnictvu, aby varovalo se každého hluku, nemluvilo hlasitě a nezpívalo; první pohled vzbudil ve vás dojem, že dbá se tu pečlivě, aby se zachoval klid hostí. Nařízení nebylo zajisté zbytečno; neboť nikdy v žádném hotelu netrpěl jsem podobným hlukem po schodech jako zde. Před mnoha lety, jako mladík, poznamenal jsem si tento hôtel ve své příruční knížce, když na cestě mezi Drážďany a Mnichovem měl jsem v úmyslu, zdržeti se v Praze. Zajel jsem tam skutečně, zběžně prohlédl jsem si město, spatřil vlnící se a šumící Vltavu objímati ostrovy Střelecký, Žofínský a ostrov Kampu, a naslouchal, jak hučí a bouří pod četnými mosty; přešel jsem Karlův most a podíval se na sv. Jana z Nepomuku. Ale byl-li to pohled na tohoto problematického světce, neb účinek cizí řeči, jež mě obklopovala, a okolnosť, že drožkář, na nějž jsem zavolal, nemohl neb nechtěl mi rozuměti: vše jedno, pocit osamocenosti a cizoty, a vědomí, že nemám tu nic co dělati, zmocnily se mne tak, že ještě téhož dne vydal jsem se dále na cestu směrem jižním. —

Tenkráte byl jsem očekáván a postaráno v každém ohledu o to, abych necítil se ani osamělým ani cizincem. Hôtel se mi líbil. S oken měl jsem vyhlídku na krásnou starobylou Prašnou bránu, jež náleží k památným budovám Prahy.

Při vstoupení do první české domácnosti, jež se mi otevřela, bezděky vzpomněl jsem si na Brožíkovy obrazy. Statná postava domácí

*) Z článku, uveřejněného s bohatými vyobrazeními ve Vánočním album na r. 1892 v Kodani.

paní, kulatá, upřímná tvář s roztomilým úsměvem dělaly na mne dojem, jako by byly vystoupily z Brožíkova rámce. Spočívá-li způsob, jakým Brožík předvádí ty ženy české minulosti, na pravdě, typ zůstal od středověku nezměněn; ale jest přirozeno, že umělec užil současníků svých za modely.

Jako domácí paní v celém svém zjevu byla typ české ženy, tak domácí pán typ českého vlastence. Pod tím nesmí se rozuměti, že bál by se pro zemi svou vlivu z ciziny, naopak! všeobecná evropská kultura měla v něm obdivovatele a přímluvčího. Ale celou duší svou, všemi silami svými byl činný pro věc svého národa. Tito manželé, jak praveno, zdáli se mi typičtí; cítím ovšem dobře, jak nesnadno užiti tohoto slova, když člověk neměl příležitosti, seznati více Čechů než já. Ostatně učiněn v poslední době vysoce zajímavý pokus k přesnému určování rázu typického. V Drážďanech u přítele svého viděl jsem řadu obdivu hodných fotografií, zhotovených jakýmsi Baudischem, Amerikánem; průměrné obrazy hlav dvanácti amerických lékařů, fotografovaných jedna na druhou, čtyřiadvacíti kočí, čtyřiadvacíti konduktorů, čtyř set čtyřicíti šesti mužských a pěti set ženských studentů amerických universit. Lékaři a studující byli hezcí, konduktoři o poznání intelligentnější než kočí. Však podivno, typ nevystupoval jako druh ideálního typu; ostatně ideál a průměr není přece totéž.

II.

Lázně české, Karlovy Vary, Mariánské lázně atd. netěší se tak hojné návštěvě jako starobylé hlavní město země. Ale to stojí skutečně za podívanou. Skvostně a malebně rozkládá se po obou stranách mohutné řeky, ovládáno krásnými, vysoko se vypínajícími Hradčany a Petřínem. Zelené koruny topolův leskly se v slunci. Zrak spočinul na Bílé Hoře, tak památné od bitvy, jež rozhodla tu v třicetileté válce osud Čech. Dán chce především spatřiti upomínky na Tychona de Brahe. V Týnském chrámě u posledního pilíře v pravo od vchodu stojí hrobka Tychonova s jeho portretem v reliefu a s jeho jménem. Dbáno tu skutečné podoby; neboť umělá špička nosu označena určitě; ale ostatně jest to dílo nepatrné umělecké ceny. Živější upomínky na Tychona dovede vzbuditi krásný vzdušný letohrádek, Belveder, vystavený u Prahy císařem Ferdinandem I. v slohu italské renaissance. Jest znám též pod jménem observatoria Tychona de Brahe. Observatorium vlastně nikdy to nebylo, ale jest známo, že císař Rudolf společně se svým dánským astronomem často pozoroval zde hvězdy s balkonu, jenž vine se kol letohrádku. V letním čase jest zde čarokrásně. Dole, v zámecké zahradě, mezi vzácným stromovím šumí fontany a otvírají se daleké rozhledy na okolí.

Jiné dánské jméno, jež probudí se zde v paměti, jest Dagmar, ačkoli ta pouze jako dítě žila v Praze, a po rozvodu svých rodičů obývala s matkou v Míšni až do r. 1205, kdy přišla do Dánska. Ale na tomto okolí prodlévalo nejprvé oko mladé Drahomíry; viděla nejstarší pevný most kamenný klenouti se přes Vltavu, viděla Hradčany s nejstaršími českými chrámy křesťanskými a kláštery. Šest let před tím,

než odvezena do Dánska, zavlečena s matkou svou do Míšně, poněvadž otec uzavřel na rychlo nový sňatek. V dómu sv. Víta, v slavném to chrámě na Hradčanech, nalézá se náhrobek otce Dagmařina. V kameni vytesán leží Přemysl Otakar I. na svém sarkofagu, s poduškou pod hlavou, nohy opřeny o ležícího lva, zahalen v dlouhé, řasné roucho. Na čele má korunu a kolem ní vinou se dlouhé zkadeřené vlasy. Ale fysiognomie porušena poškozeným nosem sochy.

Dle tvrzení Čechů Otakar nebyl, jak v Dánsku domníváno se, nikterak špatným králem; nemohl jenom srovnati se s královnou a na neštěstí Dagmařino dal přednost princezně Konstancii před její matkou. Na prostoře před dómem nalezá se malá bronzová socha jízdecká, jež může býti pokládána za nejznamenitější dílo umělecké v Praze. Představuje sv. Jiří na koni a jest zhotovena v roce 1373 dvěma domácími umělci, bratry Klusenbachy. Považíme-li, že letopočet 1373 znamená 37 let před Donatellovým sv. Jiřím, jsme jati nejvyšším obdivem. Tito umělci prošli zajisté italskou školou; dle všeho viděli rozkošné, ale úplně jinak provedené práce bratří Nicolo a Giovanni Pisano. Ale osvědčili zcela zvláštní nadání. Hnutí koně a držení světce, hlavně ohyb těla, pozorujeme-li od zadu, spůsobují svou úchvatnou pravdivostí nejhlubší dojem. V době, kdy skupení toto zhotoveno v Praze, bylo provedení podobného díla uměleckého ve třech zemích nordických a i v Nizozemsku nemožností. Neboť v době pozdější, tak velice vynášená nizozemská skupina, sv. Joergen s drakem v Štokholmě, jest o 116 let mladší a jest ještě dílo ceny umělecké značně menší. Zdálo se mi, že malá jízdecká socha Jeanne d'Arc v Paříži chová reminiscence na skupení pražské.

Vedle starého královského zámku na Hradčanech, založeného národním hrdinou, císařem Karlem IV., vábí pozornost hlavně věž, nazvaná Daliborka, dle loupežného rytíře, jenž v ní byl uvězněn. Milenka rytířova dopravila tajně k němu do vězení housle jeho a on hrál tak krásně, že zástupy lidu kupily se kolem věže. V nynější době ožil, jako tak mnohý jiný slavný hrdina, v postavě tenora. Smetana napsal o něm operu „Dalibor".

V zámku jsou krásné sály, jako ve všech jiných zámcích, ale nejkrásnější místnosť v Praze nenalezá se zde, nýbrž v paláci Valdštýnském. Byl vystaven r. 1623 oním vojevůdcem z třicetileté války, jemuž Schiller byl propůjčil nesmrtelnost. Palác stojí posud téměř nezměněn a budí historickými obrazy svými v krásném sále živé upomínky na dobu i osoby. Venku proti zahradě nalezá se rozkošná otevřená loggia, kde Vadštýn, když časem prodléval v Praze, hodoval se svými důstojníky.

Husova stará vlasť, jež hrdinnou myslí bojovala za svou národnost a své náboženství, a v době třicetileté války po porážce bídného protestanského krále přinucena podrobiti se katolicismu, jest nyní zemí římsko-katolickou. Ale přece ne tak jako Polsko. Neboť vedle oficielního náboženství prospívá tu volně a nerušeně náboženská svobodomyslnost jako ve Francii a v Německu. Protestantů jest v Praze velmi málo. Židů jest poměrně více. Na pětapadesát katolických chrámů počítány tři protestantské kostely a deset synagog. Z těchto jedna, nejstarší, stojí za podívanou. Dle pověsti byla vystavena ze dřeva roku 600 a přestavena z kamene ve 12. století; v této synagoze chová se mohutný prapor,

jejž císař Ferdinand III. udělil židům za hrdinnou pomoc jejich proti Švédům r. 1648. Prapor, obdivu hodného třírohého tvaru, rozprostírá se vysoko pod klenbou pyšně a krásně, s vyšitým znakem Šalamounovým, téměř přes celou délku kostela.

Blíže synagogy rozkládá se starobylý, více než sto let již nepoužívaný židovský hřbitov, jenž právem budí pozornost všech cizinců, kteří zavítají do Prahy. Jest to hotový prales náhrobků. Jsou nakupeny těsně na sebe, obrostlé trávníkem, a často ovinuty úponkovitými rostlinami; na tisíce kamenů, pokrytých hebrejskými nápisy a opatřených vtesanými symboly, jež udávají kmen neb jméno. O některých vypravováno, že pocházejí až z doby Karla Velkého; a třebas by domnění toto bylo přehnáno, přec pohled na tyto staletími a opět staletími zašeřené pamětníky nešťastných obyvatel Ghetta působí dojmem neobyčejným; zvlášť originelní jest vysoký pomník jakéhosi slavného a milovaného učitele, jenž odpočívá obklopen nižšími náhrobky všech svých učenníků.

III.

Jméno „Čech" chová pro Seveřana jakýs dobrodružný zvuk. Jest to ona říše, z níž dle písní hrdinných Dagmar připlula. Jest to ona říše, k jejímž fantastickým břehům Shakespeare nás přivádí. Jméno ve francouzském tvaru: Bohême — Bohêmiens — budí představu volného života cikánského; zdá se značiti starou zemi cikánů nebo vlast moderních vyhnanců. Avšak žádný slovanský národ neodpovídá méně této představě než obyvatelé Čech. Ze všech slovanských kmenů Čechové jsou nejdomácnější, nejpilnější, nejvytrvalejší, nejsnaživější.

Kdo utvořil si představu o nich buď dle francouzského mylného jména, neb dle nevýhodného stanoviska, jehož se jim dostalo přičiněním Němců Vídenských, — jest jat podivením, sezná-li je blíže. Nejlepší z nich dělají dojem neobyčejné jemnosti a pevnosti. Jest to národ sedmi millionů lidí, jenž vypracoval se k nynější výši své úžasnou rychlostí a silou.

Před nemnoha lety, asi co počítáme jeden lidský věk, byla jedinou oficielní řečí v Praze němčina. Českou řečí (jako ve Flandrech flámskou) mluveno pouze se služebnictvem, a vyloučena ze všech veřejných orgánů. Nyní na rozích všech ulic, na všech štítech jména česká stojí vedle německých; všude řeč česká zařaděna vedle německé, a má orgány své v každém oboru: Tisk, universitu, divadlo.

Ale v celém proudu života patrno, že Čechové nabývají tu půdy, kdežto Němci ztrácejí; národnostní cit českého kmene byl tak mocný, že přeměnil tvářnost Čech a Prahy. Mnoho síly bylo utlačeno v tom lidu, než mohla tak prudce propuknouti. Dělalo to na mne dojem jako kostel, jehož fresky barbarská ruka na století byla zakryla vápnem. Zdá se nyní, jako by obal byl odstraněn, a původní nádhera obrazů objevila se náhle se všemi tvary a barvami. Toto porovnání, jež pronesl jsem v řeči své při večerní společnosti, již čeští spisovatelé a umělci pořádali k vůli mně na ostrově Žofínském, shledáno tak správným, že Jaroslav Vrchlický použil ho v dalším rozvedení ve velmi krásném sonetu, jejž uveřejnil v „Zlaté Praze" (5. srpna 1892).

Poměr mezi oběma národnostmi jest (jak cizinec, jenž pohybuje se v obou kruzích, záhy pozoruje) na nejvýše napjatý; ale přece ne v takové míře jako mezi Poláky a Rusy ve Varšavě. Není tak zcela snadno, pohybovati se v obou kruzích, a bylo by mi to bývalo obtížno bez roztomilosti a taktu, jejž osvědčovali jak representanti strany německé, tak mladočeské, s nimiž jsem se seznámil.

Na vyzvání Mladočechův byl jsem přišel do Prahy, oni stáli mi tu nejblíže; oni uspořádali svrchu dotčenou večerní společnosť, kde pronešeny byly mnohé řeči a padla mnohá slova, která snad nezněla by příjemně sluchu jinak smýšlejících spoluobčanů; byl to konečně český spolek studentský, skládající se výlučně z Mladočechů, jenž pozval mě na návštěvu svých místností, kde rovněž pronášeny řeči rázu zpola politického, ale žádný z orgánů jejich neuveřejnil ani slova z řečí pronášených hostiteli neb hostem.

Poslední shromáždění dálo se ostatně se zřetelem ke všem formám. Mladí muži, z nichž jeden navštívenkou svou byl označen jako „starosta Slavie“, dostavili se pro hosta v určený den. Nejprv prohlédnuty místnosti; jsou prostranny a velmi pěkně zařízeny. Na stěnách visely obrazy domácích vynikajících mužů. Jediné skromná a chudobná zde byla knihovna a příčina toho jest vysoce význačná pro tamější poměry. Tito mladí studující učinili výtečný dojem svým chováním skromným, roztomilým, upřímným a srdečným.

IV.

Již první večer byl jsem uveden do českého Národního divadla. Provozováno drama „Jan Výrava“, národní kus odehrávající se v roce 1781 a sepsaný ředitelem F. A. Šubertem. Provedení bylo velmi zdařilé, ačkoli nikoliv vynikající, kus prozrazoval krásné nadání, ale technika jest trochu zastaralá.

Toto Národní divadlo jest pýcha českého národa. Pokládá se právem za pomník národní, za svědectví nevšední vůle lidu, aby projevil své bytí a svou sílu životní způsobem celému světu zjevným. Vystaveno v slohu renaissančním vypíná se mohutně a skvostně na břehu Vltavy proti Petřínu.

Toto divadlo má své vysoce poučné dějiny, jež úzce splývají s českým citem národnostním a s vývojem českého uvědomění.

Čechové mají svou skutečně národní operu, založenou Bedřichem Smetanou, jehož jmenu mimo význam domácí dostalo se nedávno též uznání evropského.

Opětné setkání se s tímto jménem podivně na mne působilo. Když mi bylo sedmnáct let, sešel jsem se s ním poprvé. Smetana živil se tehdy vyučováním hudbě v Goeteborgu. Byl zbožňován svými mladými žačkami, nosil dlouhé vlasy a měl bílé ruce. Obraz jeho visel tehdy na stěně v jednom pokoji, kde záviděl jsem mu tehdy jeho místo.

Při internationální výstavě ve Vídni v letě 1892, opery jeho, mezi nimiž hlavně Prodaná nevěsta těší se největší oblibě v jeho vlasti,

dodělaly se neobyčejného úspěchu. Smetana během let ohluchl, ale komponoval jako Beethoven vzdor své hluchotě.

Z ostatních skladatelů hudebních jmenujeme Zdeňka Fibicha a Antonína Dvořáka. Fibich komponoval hudební průvod k velké trilogii „Hippodamie", pocházející z pera nejplodnějšího a nejoblíbenějšího básníka českého, Jaroslava Vrchlického.

V něm a v Svatopluku Čechu, Čechové mají nyní své dva nejvíce vynikající talenty. Čech jest duch více uzavřený a samotářský, více národní ve volbě svých látek, více hloubavý a méně produktivní; Vrchlický jest čilý a otevřený, lehce a mocně přístupný všem dojmům. Cit národní jest mu věcí tak samozřejmou, že volívá častěji mnohem látky cizí a abstraktní, však řeč svou ovládá s virtuosností, jež nemá sobě rovné, a myslím, že jest nejplodnější ze všech současných básníků evropských. Z těch dvou básníků pouze s Vrchlickým seznámil jsem se osobně. Z básní jeho a povídek četl jsem již dříve některé věci. Různé básně jeho byly přeloženy též do dánštiny, ovšem nikoliv z originálu. Jemnost a líbeznost jsou hlavní rysy jeho fysiognomie osobní i duchovní.

Nevšedním půvabem a líbezností poutá mezi spisy Vrchlického malá sbírka ironických a citupln‎ých povídek nesoucích název „Barevné střepy". Každá ta malá historka má svůj osobitý ráz, svou gracii, svou pointu, krátce řečeno: svou vlastní poesii. Zvlášť českým rázem nevynikají, ale jsou původní a všelidské. Jméno dala sbírce první malá povídka o krásné, bohaté dámě, jež pohlíží s ošklivostí na prázdnotu a beznadějnost lidské existence, a jež pustí se do rozhovoru s mladým malířem, šťastným ve svém umění. Aby vysvětlil jí svůj názor životní, malíř sebéře v písku na cestě hrsť barevných střepů skleněných a ukazuje jí, jak pestře a zajímavě svět ihned vypadá, pozorován-li těmito skly, brzy zdá se růžový, brzy jasně modrý, svět z krystalů a z opálů.

Jiná stránka umění a poměrů uměleckých vykreslena na několika stránkách nesoucích název „Poesie a prosa". V jednom domě, v odlehlé uličce velkého města bydlí hranatý, dobrácký pekař, jenž tráví život svůj ve vůni teplého chleba a pak voňavkář, jenž není vlastně obyčejný řemeslník, ale experimentator a vynálezce ve svém oboru. Vůně fialek a růží, resedy a karafiátů jest mu příliš všední a proto destilluje stále, rozkládá, míchá a vaří nové tekutiny. Pouští obraznosti své uzdu i za hranice dobrého vkusu, jen aby odkryl nové, posud neznámé druhy vůně. A při této práci tělo jeho vyhubne, záda se skřiví. Kdežto zvonek u krámku pekařova stále cinká, ozývá se u jeho dveří jen velmi zřídka. Má málo zákazníků a ani ti nejsou jisti.

Jedné noci když opět sedí samoten, nakloněn nad svými knihami, zabrán v květiny cizí Flory, zazní k němu z díže pekařovy podivuhodný zpěv chleba: Já jsem manna chudých, hostie života všech prací stížených a znavených. Každé sousto jest svato, jest pot dělníka, jest slza sirotka. Já vlévám život, neb já jsem život; já pučím z klínu země, sílím a rostu, dýšu teplo lásky mateřské, jsem maso a mléko, atd. — Tu kanuly velké slzy po ubledlých, vpadlých tvářích muže. A on se modlil: Oh, Bože! jak šťastni jsou ti, kdož mohou blažiti svět nějakým darem všednosti, a přec ti děkuji, že neučinil jsi ze mne tam toho pekaře dole . . . Ale

v témž okamžiku sáhl do své kapsy, vyňal dva drobné peníze, vážil je dlouho na dlani a zašeptal pak s bolestným úsměvem: „Jest již čas, abych šel koupiti si chleba."

Tak významným a líbezným způsobem Vrchlický symbolisoval svůj los básnický a svůj osud spisovatele v řeči, jejíž kruh čtenářský jest dosti úzký.

Graciésní pružnosť ducha Vrchlického jest čistě slovanská, ale nemůže býti přičítána nějaké nepevnosti, jest spíše výraz úžasné citlivosti, vznětlivosti jeho bytosti. Tak vysoký stupeň citlivosti označován často jako zženštilý; ale zajisté neprávem; jest v přísném smyslu mužný, neboť spočívá na vždy připravené, lehce vznětlivé umělecké produktivnosti. Kdyby žena měla tak silně vyvinutou vznětlivosť, ženy byly by prvními pěstiteli umění ve světě. Ale ve všech literaturách první místo náleží mužům.

Vrchlický vydal úžasné množství básní a celou řadu dramat, veseloher, essays, atd.; mimo to přeložil rozměrem originálu Danteho „Božskou komedii" a „Vita nuova", Tassův „Osvobozený Jerusalem", Ariostova „Zuřivého Rolanda", básně Petrarky a Leopardiho, Goethova „Fausta", oba díly, velkou antologii z italské poesie, největší část básní Hugových, velkou antologii z francouzské lyriky, konečně velké množství dramat a básní z literatury německé, španělské, anglické a provençalské. Tyto překlady uznávány jednohlasně za výtečné. Ano, Vrchlický jest virtuos mezi všemi žijícími umělci slovesnými.

V.

Byl jednou jeden cizí muž, jenž přišel do Prahy. Byl zažil již různé věci, seznal mnohé národy a mnohé lidi, setkal se s láskou, jež vzplanula náhle, a s nenávistí, jež potrvala po celý život lidský, okusil nápoj všeobecné přízně, jenž nikdy není nezkalený, i zdravý, trpký doušek všeobecné nelibosti, a domníval se, že žádné město v Evropě nemůže skrývati nic, co by již neznal, a s čím nebyl by již hotov.

Ale tu přišel do Prahy, jež byla mu novou a kde prostá srdečnosť obyvatelstva byla mu neznámou. Na některých mostech v Praze ustanoveno mostné, pro chodce i povozy. Cizinec onen zajel častěji na Žofín, a jednoho večera byl tam též pozván do společnosti. Když za několik dní přijel opět a zastavil se na mostě, jenž vede k ostrovu, aby složil určený poplatek, výběrčí na něho pohlédla a pravila: „Od Vás nevezmu žádných peněz."

Tu pravil cizinec k sobě samému, jako byl řekl jeden z největších synů Čech při tragičtější příležitosti: Sancta simplicitas! a dodal: Svatý Jene Huse! Ty, jenž jedině jsi světcem a ochrancem Čech, nikoli onen Jan z Nepomuku! Máš-li ve svém nebi nějaký vliv na vyšší mocnosti, tož dej, ať tato žena obdrží zde na zemi tisíc zlatých odměny za každý krejcar, jejž mi darovala. Amen!

Přeložila *Anežka Schulzova.*

Loutka.

Ezzelin do Sieny
vrazil jak blesk,
v ulicích kvil a steny
a mečů třesk.

Od brány ku náměstí
přes mrtvol věž
cestu si krví klestí;
jediná řež!

Pak náhle vřava usne,
v ulicích mír,
hlaholem v ticho dusné
bubnů vpad vír.

S trubači vojska v čele
na koni jel
v ulice úzké stmělé
hlasatel.

„Co nejlepšího doma
v paláci svém
neb v majetku svém kdo má,
s sebou to vem.

To bude výkup města
a jeho vin,
tak pych a zpupnost trestá
Ezzelin!

Vítězi vlastnoručně
každý to dej!“ —
A bubny třeskly zvučně
v komoňů rej.

A rázem před radnicí
stan rychle sbit,
tam opřen s mračnou licí
stál o svůj štít.

A před ním velké váhy
a kádí řad;
meč drže v ruce nahý
podle vah kat.

Vír bubnů. Dav se dělí,
řady jdou dám;
plá brokát zlatoskvělý
i drakokam.

A prsteny a pasy
a řetězy
dští v kádě, blesk a jasy,
v plen vítězi

A meče, přílby zlaté
a šerpy modř a nach;
jsou kádě vrchovaté,
zní skřipot vah.

Pacifikaly, berly
a monstrance
z vah do kádí se perlí
a do rance.

A plny jsou již putny,
co kdo měl, dal;
žen, dívek povzdech smutný
v bubnů vír lkal.

A Ezzelino mračný
před stanem stál
a zlata, skvostů lačný
jen počítal.

A poslední když klesl
na váhy skvost,
on sotva hlavu vznesl,
však neřek: Dost!

Jen sypal blesky hněvné
ze zřitelnic
a křik v své vůli pevné:
„Jen dál a víc!"

Měšťany bázeň schvátí
a strach a žel;
je těžko více dáti,
dal, co kdo měl.

Vír bubnů zahřměl nový
a hlasatel
zpupnými k lidu slovy
co pán chce, děl.

„Co dali jste, je málo,
ba skorem nic;
to za krev sotva stálo,
já žádám víc.

To vůle moje jesti,
slyš, havěti!
Já čekám na náměstí
jen do třetí!

Pak začnu bez oddechu
řež krvavou
a zapálím vám střechu
nad hlavou!“

Na každém čele vluí
se smutku stín
neb věděli, že splní
slib Ezzelin.

A z chrámů slyšíš zněti
kvil žalmů jen
a orloj brzy k třetí
je nachýlen.

Loučí se ženy v pláči
již s životem;
zástupem náhle tlačí
se dítě sem.

To dívka vzácné krásy,
let asi šest,
má jak zlatý len vlasy,
jak víla jest.

Ta nese pannu svoji,
zrak ve slzách,
již před tyranem stojí
a nemá strach.

A tichým hlasem praví:
„Hle, zde můj skvost!“
Dí pohled vyčítavý:
„Zda teď máš dost?“

Žal chví se v rtíků koutku,
ve slzách zrak,
i zlíbá a dá loutku
na váhy pak.

dob užíváno zároveň bronzu i železa, neboť na všech nástěnných obrazech vyznačeno železo vždy barvou modrou. Staré zbraně Epypťanů nalezáme v musealních sbírkách v Londýně, Paříži, ve Vídni, v Berlíně, a jak samo sebou se rozumí, nejvíce v Kahýře, kdež se epyptský arsenál starých zbraní stále množí. (Pokračování.)

Jiří Brandes o Praze.*)

I.

Srdečnosť přátel posud neznámých vábila mě do Prahy. Na nádraží pátráno po mně ostrým zrakem; byl jsem poznán pomocí starého portrétu, a když zamítl jsem nabízené mi pohostinství, byl jsem dovezen do hôtelu, jemuž jsem dal přednosť k vůli pěknému jménu a staré pověsti. Na všech schodech v řeči české i německé napomenutí služebnictvu, aby varovalo se každého hluku, nemluvilo hlasitě a nezpívalo; první pohled vzbudil ve vás dojem, že dbá se tu pečlivě, aby se zachoval klid hostí. Nařízení nebylo zajisté zbytečno; neboť nikdy v žádném hotelu netrpěl jsem podobným hlukem po schodech jako zde. Před mnoha lety, jako mladík, poznamenal jsem si tento hôtel ve své příruční knížce, když na cestě mezi Drážďany a Mnichovem měl jsem v úmyslu, zdržeti se v Praze. Zajel jsem tam skutečně, zběžně prohlédl jsem si město, spatřil vlnící se a šumící Vltavu objímati ostrovy Střelecký, Žofínský a ostrov Kampu, a naslouchal, jak hučí a bouří pod četnými mosty; přešel jsem Karlův most a podíval se na sv. Jana z Nepomuku. Ale byl-li to pohled na tohoto problematického světce, neb účinek cizí řeči, jež mě obklopovala, a okolnosť, že drožkář, na nějž jsem zavolal, nemohl neb nechtěl mi rozuměti: vše jedno, pocit osamocenosti a cizoty, a vědomí, že nemám tu nic co dělati, zmocnily se mne tak, že ještě téhož dne vydal jsem se dále na cestu směrem jižním. —

Tenkráte byl jsem očekáván a postaráno v každém ohledu o to, abych necítil se ani osamělým ani cizincem. Hôtel se mi líbil. S oken měl jsem vyhlídku na krásnou starobylou Prašnou bránu, jež náleží k památným budovám Prahy.

Při vstoupení do první české domácnosti, jež se mi otevřela, bezděky vzpomněl jsem si na Brožíkovy obrazy. Statná postava domácí

---

*) Z článku, uveřejněného s bohatými vyobrazeními ve Vánočním album na r. 1892 v Kodani.

paní, kulatá, upřímná tvář s roztomilým úsměvem dělaly na mne dojem, jako by byly vystoupily z Brožíkova rámce. Spočívá-li způsob, jakým Brožík předvádí ty ženy české minulosti, na pravdě, typ zůstal od středověku nezměněn; ale jest přirozeno, že umělec užil současníků svých za modely.

Jako domácí paní v celém svém zjevu byla typ české ženy, tak domácí pán typ českého vlastence. Pod tím nesmí se rozuměti, že bál by se pro zemi svou vlivu z ciziny, naopak! všeobecná evropská kultura měla v něm obdivovatele a přímluvčího. Ale celou duší svou, všemi silami svými byl činný pro věc svého národa. Tito manželé, jak praveno, zdáli se mi typičtí; cítím ovšem dobře, jak nesnadno užiti tohoto slova, když člověk neměl příležitosti, seznati více Čechů než já. Ostatně učiněn v poslední době vysoce zajímavý pokus k přesnému určování rázu typického. V Drážďanech u přítele svého viděl jsem řadu obdivu hodných fotografií, zhotovených jakýmsi Baudischem, Amerikánem; průměrné obrazy hlav dvanácti amerických lékařů, fotografovaných jedna na druhou, čtyřiadvacíti kočí, čtyřiadvacíti konduktorů, čtyř set čtyřicíti šesti mužských a pěti set ženských studentů amerických universit. Lékaři a studující byli hezcí, konduktoři o poznání intelligentnější než kočí. Však podivno, typ nevystupoval jako druh ideálního typu; ostatně ideál a průměr není přece totéž.

II.

Lázně české, Karlovy Vary, Mariánské lázně atd. netěší se tak hojné návštěvě jako starobylé hlavní město země. Ale to stojí skutečně za podívanou. Skvostně a malebně rozkládá se po obou stranách mohutné řeky, ovládáno krásnými, vysoko se vypínajícími Hradčany a Petřínem. Zelené koruny topolův leskly se v slunci. Zrak spočinul na Bílé Hoře, tak památné od bitvy, jež rozhodla tu v třicetileté válce osud Čech. Dán chce především spatřiti upomínky na Tychona de Brahe. V Týnském chrámě u posledního pilíře v pravo od vchodu stojí hrobka Tychonova s jeho portretem v reliefu a s jeho jménem. Dbáno tu skutečné podoby; neboť umělá špička nosu označena určitě; ale ostatně jest to dílo nepatrné umělecké ceny. Živější upomínky na Tychona dovede vzbuditi krásný vzdušný letohrádek, Belveder, vystavený u Prahy císařem Ferdinandem I. v slohu italské renaissance. Jest znám též pod jménem observatoria Tychona de Brahe. Observatorium vlastně nikdy to nebylo, ale jest známo, že císař Rudolf společně se svým dánským astronomem často pozoroval zde hvězdy s balkonu, jenž vine se kol letohrádku. V letním čase jest zde čarokrásně. Dole, v zámecké zahradě, mezi vzácným stromovím šumí fontany a otvírají se daleké rozhledy na okolí.

Jiné dánské jméno, jež probudí se zde v paměti, jest Dagmar, ačkoli ta pouze jako dítě žila v Praze, a po rozvodu svých rodičů obývala s matkou v Míšni až do r. 1205, kdy přišla do Dánska. Ale na tomto okolí prodlévalo nejprvé oko mladé Drahomíry; viděla nejstarší pevný most kamenný klenouti se přes Vltavu, viděla Hradčany s nejstaršími českými chrámy křesťanskými a kláštery. Šest let před tím,

než odvezena do Dánska, zavlečena s matkou svou do Mišně, poněvadž otec uzavřel na rychlo nový sňatek. V dómu sv. Víta, v slavném to chrámě na Hradčanech, nalézá se náhrobek otce Dagmařina. V kameni vytesán leží Přemysl Otakar I. na svém sarkofagu, s poduškou pod hlavou, nohy opřeny o ležícího lva, zahalen v dlouhé, řasné roucho. Na čele má korunu a kolem ní vinou se dlouhé zkadeřené vlasy. Ale fysiognomie porušena poškozeným nosem sochy.

Dle tvrzení Čechů Otakar nebyl, jak v Dánsku domníváno se, nikterak špatným králem; nemohl jenom srovnati se s královnou a na neštěstí Dagmařino dal přednost princezně Konstancii před její matkou. Na prostoře před dómem nalezá se malá bronzová socha jízdecká, jež může býti pokládána za nejznamenitější dílo umělecké v Praze. Představuje sv. Jiří na koni a jest zhotovena v roce 1373 dvěma domácími umělci, bratry Klusenbachy. Povážíme-li, že letopočet 1373 znamená 37 let před Donatellovým sv. Jiřím, jsme jati nejvyšším obdivem. Tito umělci prošli zajisté italskou školou; dle všeho viděli rozkošné, ale úplně jinak provedené práce bratří Nicolo a Giovanni Pisano. Ale osvědčili zcela zvláštní nadání. Hnutí koně a držení světce, hlavně ohyb těla, pozorujeme-li od zadu, spůsobují svou úchvatnou pravdivostí nejhlubší dojem. V době, kdy skupení toto zhotoveno v Praze, bylo provedení podobného díla uměleckého ve třech zemích nordických a i v Nizozemsku nemožností. Neboť v době pozdější, tak velice vynášená nizozemská skupina, sv. Joergen s drakem v Štokholmě, jest o 116 let mladší a jest ještě dílo ceny umělecké značně menší. Zdálo se mi, že malá jízdecká socha Jeanne d'Arc v Paříži chová reminiscence na skupení pražské.

Vedle starého královského zámku na Hradčanech, založeného národním hrdinou, císařem Karlem IV., vábí pozornost hlavně věž, nazvaná Daliborka, dle loupežného rytíře, jenž v ní byl uvězněn. Milenka rytířova dopravila tajně k němu do vězení housle jeho a on hrál tak krásně, že zástupy lidu kupily se kolem věže. V nynější době ožil, jako tak mnohý jiný slavný hrdina, v postavě tenora. Smetana napsal o něm operu „Dalibor“.

V zámku jsou krásné sály, jako ve všech jiných zámcích, ale nejkrásnější místnosť v Praze nenalezá se zde, nýbrž v paláci Valdštýnském. Byl vystaven r. 1623 oním vojevůdcem z třicetileté války, jemuž Schiller byl propůjčil nesmrtelnost. Palác stojí posud téměř nezměněn a budí historickými obrazy svými v krásném sále živé upomínky na dobu i osoby. Venku proti zahradě nalezá se rozkošná otevřená loggia, kde Vadštýn, když časem prodléval v Praze, hodoval se svými důstojníky.

Husova stará vlasť, jež hrdinnou myslí bojovala za svou národnost a své náboženství, a v době třicetileté války po porážce bídného protestanského krále přinucena podrobiti se katolicismu, jest nyní zemí římsko-katolickou. Ale přece ne tak jako Polsko. Neboť vedle oficielního náboženství prospívá tu volně a nerušeně náboženská svobodomyslnost jako ve Francii a v Německu. Protestantů jest v Praze velmi málo. Židů jest poměrně více. Na pětapadesát katolických chrámů počítány tři protestantské kostely a deset synagog. Z těchto jedna, nejstarší, stojí za podívanou. Dle pověsti byla vystavena ze dřeva roku 600 a přestavena z kamene ve 12. století; v této synagoze chová se mohutný prapor,

jejž císař Ferdinand III. udělil židům za hrdinnou pomoc jejich proti Švédům r. 1648. Prapor, obdivu hodného třírohého tvaru, rozprostírá se vysoko pod klenbou pyšně a krásně, s vyšitým znakem Šalamounovým, téměř přes celou délku kostela.

Blíže synagogy rozkládá se starobylý, více než sto let již nepoužívaný židovský hřbitov, jenž právem budí pozornost všech cizinců, kteří zavítají do Prahy. Jest to hotový prales náhrobků. Jsou nakupeny těsně na sebe, obrostlé trávníkem, a často ovinuty úponkovitými rostlinami; na tisíce kamenů, pokrytých hebrejskými nápisy a opatřených vtesanými symboly, jež udávají kmen neb jméno. O některých vypravováno, že pocházejí až z doby Karla Velkého; a třebas by domnění toto bylo přehnáno, přec pohled na tyto staletími a opět staletími zašeřené pamětníky nešťastných obyvatel Ghetta působí dojmem neobyčejným; zvlášť originelní jest vysoký pomník jakéhosi slavného a milovaného učitele, jenž odpočívá obklopen nižšími náhrobky všech svých učenníků.

III.

Jméno „Čech“ chová pro Seveřana jakýs dobrodružný zvuk. Jest to ona říše, z níž dle písní hrdinných Dagmar připlula. Jest to ona říše, k jejímž fantastickým břehům Shakespeare nás přivádí. Jméno ve francouzském tvaru: Bohême — Bohêmiens — budí představu volného života cikánského; zdá se značiti starou zemi cikánů nebo vlast moderních vyhnanců. Avšak žádný slovanský národ neodpovídá méně této představě než obyvatelé Čech. Ze všech slovanských kmenů Čechové jsou nejdomácnější, nejpilnější, nejvytrvalejší, nejsnaživější.

Kdo utvořil si představu o nich buď dle francouzského mylného jména, neb dle nevýhodného stanoviska, jehož se jim dostalo přičiněním Němců Vídenských, — jest jat podivením, sezná-li je blíže. Nejlepší z nich dělají dojem neobyčejné jemnosti a pevnosti. Jest to národ sedmi millionů lidí, jenž vypracoval se k nynější výši své úžasnou rychlostí a silou.

Před nemnoha lety, asi co počítáme jeden lidský věk, byla jedinou oficielní řečí v Praze němčina. Českou řečí (jako ve Flandrech flámskou) mluveno pouze se služebnictvem, a vyloučena ze všech veřejných orgánů. Nyní na rozích všech ulic, na všech štítech jména česká stojí vedle německých; všude řeč česká zařaděna vedle německé, a má orgány své v každém oboru: Tisk, universitu, divadlo.

Ale v celém proudu života patrno, že Čechové nabývají tu půdy, kdežto Němci ztrácejí; národnostní cit českého kmene byl tak mocný, že přeměnil tvářnosť Čech a Prahy. Mnoho síly bylo utlačeno v tom lidu, než mohla tak prudce propuknouti. Dělalo to na mne dojem jako kostel, jehož fresky barbarská ruka na století byla zakryla vápnem. Zdá se nyní, jako by obal byl odstraněn, a původní nádhera obrazů objevila se náhle se všemi tvary a barvami. Toto porovnání, jež pronesl jsem v řeči své při večerní společnosti, již čeští spisovatelé a umělci pořádali k vůli mně na ostrově Žofínském, shledáno tak správným, že Jaroslav Vrchlický použil ho v dalším rozvedení ve velmi krásném sonetu, jejž uveřejnil v „Zlaté Praze“ (5. srpna 1892).

Poměr mezi oběma národnostmi jest (jak cizinec, jenž pohybuje se v obou kruzích, záhy pozoruje) na nejvýše napjatý; ale přece ne v takové míře jako mezi Poláky a Rusy ve Varšavě. Není tak zcela snadno, pohybovati se v obou kruzích, a bylo by mi to bývalo obtížno bez roztomilosti a taktu, jejž osvědčovali jak representanti strany německé, tak mladočeské, s nimiž jsem se seznámil.

Na vyzvání Mladočechův byl jsem přišel do Prahy, oni stáli mi tu nejblíže; oni uspořádali svrchu dotčenou večerní společnosť, kde pronešeny byly mnohé řeči a padla mnohá slova, která snad nezněla by příjemně sluchu jinak smýšlejících spoluobčanů; byl to konečně český spolek studentský, skládající se výlučně z Mladočechů, jenž pozval mě na návštěvu svých místností, kde rovněž pronášeny řeči rázu zpola politického, ale žádný z orgánů jejich neuveřejnil ani slova z řečí pronášených hostiteli neb hostem.

Poslední shromáždění dálo se ostatně se zřetelem ke všem formám. Mladí muži, z nichž jeden navštívenkou svou byl označen jako „starosta Slavie", dostavili se pro hosta v určený den. Nejprv prohlédnuty místnosti; jsou prostranny a velmi pěkně zařízeny. Na stěnách visely obrazy domácích vynikajících mužů. Jediné skromná a chudobná zde byla knihovna a příčina toho jest vysoce význačná pro tamější poměry. Tito mladí studující učinili výtečný dojem svým chováním skromným, roztomilým, upřímným a srdečným.

IV.

Již první večer byl jsem uveden do českého Národního divadla. Provozováno drama „Jan Výrava", národní kus odehrávající se v roce 1781 a sepsaný ředitelem F. A. Šubertem. Provedení bylo velmi zdařilé, ačkoli nikoliv vynikající, kus prozrazoval krásné nadání, ale technika jest trochu zastaralá.

Toto Národní divadlo jest pýcha českého národa. Pokládá se právem za pomník národní, za svědectví nevšední vůle lidu, aby projevil své bytí a svou sílu životní způsobem celému světu zjevným. Vystaveno v slohu renaissančním vypíná se mohutně a skvostně na břehu Vltavy proti Petřínu.

Toto divadlo má své vysoce poučné dějiny, jež úzce splývají s českým citem národnostním a s vývojem českého uvědomění.

Čechové mají svou skutečně národní operu, založenou Bedřichem Smetanou, jehož jmenu mimo význam domácí dostalo se nedávno též uznání evropského.

Opětné setkání se s tímto jménem podivně na mne působilo. Když mi bylo sedmnáct let, sešel jsem se s ním poprvé. Smetana živil se tehdy vyučováním hudbě v Goeteborgu. Byl zbožňován svými mladými žačkami, nosil dlouhé vlasy a měl bílé ruce. Obraz jeho visel tehdy na stěně v jednom pokoji, kde záviděl jsem mu tehdy jeho místo.

Při internationální výstavě ve Vídni v letě 1892, opery jeho, mezi nimiž hlavně Prodaná nevěsta těší se největší oblibě v jeho vlasti,

dodělaly se neobyčejného úspěchu. Smetana během let ohluchl, ale komponoval jako Beethoven vzdor své hluchotě.

Z ostatních skladatelů hudebních jmenujeme Zdeňka Fibicha a Antonína Dvořáka. Fibich komponoval hudební průvod k velké trilogii „Hippodamie", pocházející z pera nejplodnějšího a nejoblíbenějšího básníka českého, Jaroslava Vrchlického.

V něm a v Svatopluku Čechu, Čechové mají nyní své dva nejvíce vynikající talenty. Čech jest duch více uzavřený a samotářský, více národní ve volbě svých látek, více hloubavý a méně produktivní; Vrchlický jest čilý a otevřený, lehce a mocně přístupný všem dojmům. Cit národní jest mu věcí tak samozřejmou, že volívá častěji mnohem látky cizí a abstraktní, však řeč svou ovládá s virtuosností, jež nemá sobě rovné, a myslím, že jest nejplodnější ze všech současných básníků evropských. Z těch dvou básníků pouze s Vrchlickým seznámil jsem se osobně. Z básní jeho a povídek četl jsem již dříve některé věci. Různé básně jeho byly přeloženy též do dánštiny, ovšem nikoliv z originálu. Jemnost a líbeznost jsou hlavní rysy jeho fysiognomie osobní i duchovní.

Nevšedním půvabem a líbezností poutá mezi spisy Vrchlického malá sbírka ironických a citupiných povídek nesoucích název „Barevné střepy". Každá ta malá historka má svůj osobitý ráz, svou gracii, svou pointu, krátce řečeno: svou vlastní poesii. Zvlášť českým rázem nevynikají, ale jsou původní a všelidské. Jméno dala sbírce první malá povídka o krásné, bohaté dámě, jež pohlíží s ošklivostí na prázdnotu a beznadějnost lidské existence, a jež pustí se do rozhovoru s mladým malířem, šťastným ve svém umění. Aby vysvětlil jí svůj názor životní, malíř sebéře v písku na cestě hrsť barevných střepů skleněných a ukazuje jí, jak pestře a zajímavě svět ihned vypadá, pozorován-li těmito skly, brzy zdá se růžový, brzy jasně modrý, svět z krystalů a z opálů.

Jiná stránka umění a poměrů uměleckých vykreslena na několika stránkách nesoucích název „Poesie a prosa". V jednom domě, v odlehlé uličce velkého města bydlí hranatý, dobrácký pekař, jenž tráví život svůj ve vůni teplého chleba a pak voňavkář, jenž není vlastně obyčejný řemeslník, ale experimentator a vynálezce ve svém oboru. Vůně fialek a růží, resedy a karafiátů jest mu příliš všední a proto destilluje stále, rozkládá, míchá a vaří nové tekutiny. Pouští obraznosti své uzdu i za hranice dobrého vkusu, jen aby odkryl nové, posud neznámé druhy vůně. A při této práci tělo jeho vyhubne, záda se skřiví. Kdežto zvonek u krámku pekařova stále cinká, ozývá se u jeho dveří jen velmi zřídka. Má málo zákazníků a ani ti nejsou jisti.

Jedné noci když opět sedí samoten, nakloněn nad svými knihami, zabrán v květiny cizí Flory, zazní k němu z díže pekařovy podivuhodný zpěv chleba: Já jsem manna chudých, hostie života všech prací stížených a znavených. Každé sousto jest svato, jest pot dělníka, jest slza sirotka. Já vlévám život, neb já jsem život; já pučím z klínu země, sílím a rostu, dýšu teplo lásky mateřské, jsem maso a mléko, atd. — Tu kanuly velké slzy po ubledlých, vpadlých tvářích muže. A on se modlil: Oh, Bože! jak šťastni jsou ti, kdož mohou blažiti svět nějakým darem všednosti, a přec ti děkuji, že neučinil jsi ze mne tam toho pekaře dole . . . Ale

v témž okamžiku sáhl do své kapsy, vyňal dva drobné peníze, vážil je dlouho na dlani a zašeptal pak s bolestným úsměvem: „Jest již čas, abych šel koupiti si chleba.“

Tak významným a líbezným způsobem Vrchlický symbolisoval svůj los básnický a svůj osud spisovatele v řeči, jejíž kruh čtenářský jest dosti úzký.

Graciésní pružnost ducha Vrchlického jest čistě slovanská, ale nemůže býti přičítána nějaké nepevnosti, jest spíše výraz úžasné citlivosti, vznětlivosti jeho bytosti. Tak vysoký stupeň citlivosti označován často jako zženštilý; ale zajisté neprávem; jest v přísném smyslu mužný, neboť spočívá na vždy připravené, lehce vznětlivé umělecké produktivnosti. Kdyby žena měla tak silně vyvinutou vznětlivost, ženy byly by prvními pěstiteli umění ve světě. Ale ve všech literaturách první místo náleží mužům.

Vrchlický vydal úžasné množství básní a celou řadu dramat, veseloher, essays, atd.; mimo to přeložil rozměrem originálu Danteho „Božskou komedii“ a „Vita nuova“, Tassův „Osvobozený Jerusalem“, Ariostova „Zuřivého Rolanda“, básně Petrarky a Leopardiho, Goethova „Fausta“, oba díly, velkou antologii z italské poesie, největší část básní Hugových, velkou antologii z francouzské lyriky, konečně velké množství dramat a básní z literatury německé, španělské, anglické a provençalské. Tyto překlady uznávány jednohlasně za výtečné. Ano, Vrchlický jest virtuos mezi všemi žijícími umělci slovesnými.

V.

Byl jednou jeden cizí muž, jenž přišel do Prahy. Byl zažil již různé věci, seznal mnohé národy a mnohé lidi, setkal se s láskou, jež vzplanula náhle, a s nenávistí, jež potrvala po celý život lidský, okusil nápoj všeobecné přízně, jenž nikdy není nezkalený, i zdravý, trpký doušek všeobecné nelibosti, a domníval se, že žádné město v Evropě nemůže skrývati nic, co by již neznal, a s čím nebyl by již hotov.

Ale tu přišel do Prahy, jež byla mu novou a kde prostá srdečnost obyvatelstva byla mu neznámou. Na některých mostech v Praze ustanoveno mostné, pro chodce i povozy. Cizinec onen zajel častěji na Žofín, a jednoho večera byl tam též pozván do společnosti. Když za několik dní přijel opět a zastavil se na mostě, jenž vede k ostrovu, aby složil určený poplatek, výběrčí na něho pohlédla a pravila: „Od Vás nevezmu žádných peněz.“

Tu pravil cizinec k sobě samému, jako byl řekl jeden z největších synů Čech při tragičtější příležitosti: Sancta simplicitas! a dodal: Svatý Jene Huse! Ty, jenž jedině jsi světcem a ochrancem Čech, nikoli onen Jan z Nepomuku! Máš-li ve svém nebi nějaký vliv na vyšší mocnosti, tož dej, ať tato žena obdrží zde na zemi tisíc zlatých odměny za každý krejcar, jejž mi darovala. Amen!

Přeložila *Anežka Schulzova.*

Loutka.

Ezzelin do Sieny
vrazil jak blesk,
v ulicích kvil a steny
a mečů třesk.

Od brány ku náměstí
přes mrtvol věž
cestu si krví klestí;
jediná řež!

Pak náhle vřava usne,
v ulicích mír,
hlaholem v ticho dusné
bubnů vpad vír.

S trubači vojska v čele
na koni jel
v ulice úzké stmělé
hlasatel.

„Co nejlepšího doma
v paláci svém
neb v majetku svém kdo má,
s sebou to vem.

To bude výkup města
a jeho vin,
tak pych a zpupnost trestá
Ezzelin!

Vítězi vlastnoručně
každý to dej!“ —
A bubny třeskly zvučně
v komoňů rej.

A rázem před radnicí
stan rychle sbit,
tam opřen s mračnou lící
stál o svůj štít.

A před ním velké váhy
a kádí řad;
meč drže v ruce nahý
podle vah kat.

Vír bubnů. Dav se dělí,
řady jdou dám;
plá brokát zlatoskvělý
i drakokam.

A prsteny a pasy
a řetězy
dští v kádě, blesk a jasy,
v plen vítězi

A meče, přílby zlaté
a šerpy modř a nach;
jsou kádě vrchovaté,
zní skřipot vah.

Pacifikaly, berly
a monstrance
z vah do kádí se perlí
a do rance.

A plny jsou již putny,
co kdo měl, dal;
žen, dívek povzdech smutný
v bubnů vír lkal.

A Ezzelino mračný
před stanem stál
a zlata, skvostů lačný
jen počítal.

A poslední když klesl
na váhy skvost,
on sotva hlavu vznesl,
však neřek: Dost!

Jen sypal blesky hněvné
ze zřitelnic
a křik v své vůli pevné:
„Jen dál a víc!“

Měšťany bázeň schvátí
a strach a žel;
je těžko více dáti,
dal, co kdo měl.

Vír bubnů zahřměl nový
a hlasatel
zpupnými k lidu slovy
co pán chce, děl.

„Co dali jste, je málo,
ba skorem nic;
to za krev sotva stálo,
já žádám víc.

To vůle moje jesti,
slyš, havěti!
Já čekám na náměstí
jen do třetí!

Pak začnu bez oddechu
řež krvavou
a zapálím vám střechu
nad hlavou!“

Na každém čele vlní
se smutku stín
neb věděli, že splní
slib Ezzelin.

A z chrámů slyšíš zněti
kvil žalmů jen
a orloj brzy k třetí
je nachýlen.

Loučí se ženy v pláči
již s životem;
zástupem náhle tlačí
se dítě sem.

To dívka vzácné krásy,
let asi šest,
má jak zlatý len vlasy,
jak víla jest.

Ta nese pannu svoji,
zrak ve slzách,
již před tyranem stojí
a nemá strach.

A tichým hlasem praví:
„Hle, zde můj skvost!“
Dí pohled vyčítavý:
„Zda teď máš dost?“

Žal chví se v rtíků koutku,
ve slzách zrak,
i zlíbá a dá loutku
na váhy pak.

A tiše chce jít zpátky —
však Ezzelin
na úsměv změnil sladký
skrání stín.

Cos letlo jeho duší
tak zlehýnka,
v ráz ledy hněvu kruší
vzpomínka.

Ty oči a ty tahy,
ta nevinnost,
spád hlasu milý, drahý:
Zda teď máš dost?

Chyt dítě mocnou páží,
je k srdci klad:
„Tvá loutka všecko zváží,
nad poklad

Je úsměv tvůj, ó dítě!
Ó sladký hled! —“
„Na pochod!“ velel hbitě
žoldákům hned.

Co kořisť je mu všecka?
V ráz táhnul v dál,
jen loutku toho děcka
za plen svůj vzal.

Jar. Vrchlický.

Blouznivci našich hor.

Řada postav z Pojizeří. Napsal Antal Stašek.

Housa.

(Dokončení.)

5.

ruhého dne byla neděle. Mladý hospodář se dosud nevrátil a starý hned časně zrána šel do Boskova na mši. Za ním se chystala do kostela i selka. Uspala dítě, oblékla se, uzavírala pečlivě všechny skrýše, prohlédla ještě jednou chlév, je-li vše v pořádku, odevzdala robě Kateřině do ochrany a nařizovala jí:

„Neodcházejte od kolíbky . . . probudí-li se, dejte mu trochu dryáku . . . je tamhle v polici u talířů . . . a Honzíček ať mně nechodí ven . . . pro pána boha, pozor na oheň."

Při tom se podívala úkosem na Housu, jenž schoulen seděl na lavici v koutě u dveří. Štítila se ho stejně jako tchán a cítila k němu hrozný odpor. Při selské své pýše pohrdala jím jakožto nuzákem, ale zároveň se ho bála jakožto zločince. Nepromluvila k němu od večera, co k nim přišel, a nezvaný host se marně namáhal, zapřísti s ní rozhovor.

„No no . . . buďte bez starosti," odtušila podruhyně na hospodynino oslovení a selka šla. Ale šla s nechutí; pořád se za sebe otáčela a polohlasitě si pobručívala: „Měla jsem dnes zůstať doma . . . aby ten dědek něco neustrojil."

Housa a Káča zůstali s dětmi. Jali se spolu hovořiti nahlas, k čemu se dříve neodhodlali, tvářice se před domácími, jakoby se hrubě ani neznali. Ona pomlouvala nejdřív hospodyni, pak mladého hospodáře a konečně přišel na řadu i starý. On zas vyprávěl o sousedech, kde noclehoval, a nezapomněl připomenout, kde mu co nedali. Stal se z něho žebrák s hladovým žaludkem, neomalenou hubou a s bolavými hnáty. Při tom ho v nitru hryzával nejen hlad, ale i něco, co ho více bolívalo, než spáleniny v obličeji a na rukou. Neměl nikde klidu, nikde pokoje. Býval nevrlý, stále se něčeho lekal i strachoval, a často na něj přicházely myšlénky o sebevraždě.

„Pro pána krále . . . byla bych málem zapomněla . . . musím si doskočit ke krejčímu, spravil-li mně nedělní kanduš . . . zakolebejte chvilku, já se vrátím hned," rozkládala podruhyně, když s poklepáváním sousedů byli hotovi, a odešla.

Housa přisedl nahoru ke kolébce, jež stála u okna, a kolébal. Činil to nemotorně, neboť tomu nebyl zvyklý. Díval se tu na spící robě, tu na malého Honzíka. Ten klečel na lavici u druhého okna; využitkovav Káčiny nepřítomnosti pochytil v polici tatínkův ostrý zavěrák a rozřezával polínko na rukojeť k bouchačce.

„Dítě, pořežeš se . . . děláš to nešikovně . . . dej nůž z ruky,“ nabádal Housa chlapce.

Hoch se podíval na Housu, jakoby chtěl říci, že mu do toho nic není, a neodpověděv pokračoval v práci. Ale netrvalo dlouho, a řízl se opravdu do levého ukazováčku. Spatřiv řinoucí se krev, lekl se, odhodil nůž i polínko na podlahu a dal se do vřískavého pláče. Robě se tím probudilo a křičely děti obě. Staroch myslil, že musí nejdřív pomoci raněnému; nechal kolebání, přišoural se k Honzíkovi a chtěl mu ohlédati prst. Ale kluk jen řval a ruku ohledat si nedal.

„Vidíš . . . povídal jsem ti . . . Kde pak máte kousek koudele nebo cucky? Zavázal bych ti to,“ ptal se dědek.

Hoch věděl ze zkušenosti, že koudelí se vždy obvazují všechny jeho pořezaniny, a ukázal na spodní truhlík u police. Staroch šel, vyndal a obvázal. Jakmile chlapec zpozoroval, že krev již neteče, utišil se.

Tejď bylo na Housovi, ukonejšit robě. Přišoural se od Honzíka ku kolébce, strkal Jozífkovi do hubičky cumel, a uspával ho, jak uměl, ale marně. Dítě čím dál tím více plakalo. Sáhl k poslednímu prostředku: v peřince povité zdvihl, vzal na obě ruce, ač levá nebyla ještě zahojena a dosud ho pobolívala, hejčkal, přecházel po světnici a starým, brumlavým hlasem zpíval: „Dadej, nynej, mý robátko.“

V tom se otevřely dveře a do světnice vstoupila hospodyně. Byla až na Strnadových vrších, ale vnitřní hlas jí pořád říkal: „Měla jsem dnes zůstat doma . . . aby ten dědek něco neustrojil.“ Proto se ze strachu vrátila a přišla právě, když Jozífek na Housových rukou nejvíce se pláčem zajíkal. V prvním okamžiku zaslechla jen dětský pláč a zahlédla nůž zavěrák, jenž ležel na podlaze.

„Pro Kristovy rány“ — zaškvěčela, přiskočila k Housovi, vytrhla mu z rukou robě a jedovatým zrakem změřila dědka.

Měla v sobě nevýslovný hnus, že nosil na rukou její dítě, ale cítila zároveň strach i opovržení.

„Probudil se chudinka,“ vysvětloval staroch a opět chtěl zavést rozhovor. Ale selka na místě odpovědi jen zaklela: „Zatracená Káča!“ Nevšímajíc si ho dále, sedla u kolébky na lavici, rozhalila se a kojila nemluvně, rozčileně na ně hledíc a úzkostlivě je pozorujíc, zdali se mu nic nestalo.

Housa nečinil dalších pokusů, dáti se s ní do rozprávky; poklátil jen levou rukou, jež ho bolela, zavěsil si ji zas do šátku a mlčky usedl dole v koutě na lavici. Po celém těle ho zamrazilo. Jala ho lítost i trpkosť a málem by se byl dal do pláče.

„Jsem jako prašivý . . . prašivý,“ byla jediná jasná jeho myšlénka. Umínil si, že tu nezůstane, že půjde hned pryč, ale nevěděl kam. Chvilku přemýšlel a odhodlal se, že poprosí sestru Barku, aby ho u sebe nechala, pokud nepřijde řada na jiného sedláka. Sebral se a odcházel.

„Za všecko vám, hospodyně, pěkně děkuju . . . buďte tu s pánem Bohem!“ loučil se ve dveřích.

Selka, držíc robě ještě u prsu, bručela za ním, když byl již na náspi: „Táhni, dědku!“ Bylo jí, jakoby s ní spadla můra. Nadávala mu chvilku nahlas, jakoby jí to bylo ulehčením, ale v nitru jí bylo nevolno;

cítila skoro lítost nad tím, že mu ublížila, a marně se snažila hnutí to udusiti hlasitým hubácením.

Staroch potkal na cestě podruhyni se spraveným kandušem; vypravoval jí, co se událo a ulevoval svým citům:

„Jsem taky člověk, jako ona ... na konec se dostaneme oba pod drn ... musíme tam všichni ... živobytí je dlouhé a může ji stihnouť taky takové neštěstí jako mne ... Vždyť nejsem prašivý, abych se nemoh' dotknout jejího roběte! ... Kdyby bylo raději už umřít!“

Káča neměla smyslu pro takovou filosofii a vyjela si na hospodyni jinak, brebentíc o ní:

„Bodejť ... jako bychom nevěděli, odkud je ... vždyť se provdala jen z malé chalupy ... přinesla do statku dvě hubené krávy s olezlým chlupem ... a tejď chce dělat paní ... Ale povím vám něco: ona mlsá, u kupce má už k padesátce dluhu. No ... ta bude bita, ta dostane, až se to muž dozví.“

Baba se s dědkem rozloučila; měla na selku zlosť; ale naděje, že bude bita, až dluh vyjde na jevo, byla jí útěchou. Housovi to bylo lhostejno. Šámaje se přes dolenec k Čmuchálkovým, přemýšlel jen o sobě. Na duši mu hlodala sžíravá bolesť a na srdci mu ležel nevýslovný smutek.

„Kdybych raději umřel! .. Takhle večer usnouť a ráno se víc neprobudiť ... býť mrtvým!“ — šeptal si a přál si opravdu smrti. Zdálo se mu, že by skonání bylo proň v tomto okamžiku dobrodiním. Myšlénky takové přicházívaly naň častěji. Šel pomalu, jakoby se bál. Sestra ho zahlédla, jak se šourá k baráku. Tušíc, že bude chtít u nich zůstat, pravila muži:

„Jde sem ten darebák“ ...

„Který?“

„Ptej se ještě který! ... Palič! ... To ti povídám, ať mně ho tady nenecháváš ... žeň ho pryč ... nechci ho tady míť.“

Sotvy domluvila, stál již Housa ve světnici a doprošoval se bytu.

„My sami ničeho nemáme ... díra na spadnutí ... muž pro bolesti v nohou již přes tři neděle je bez práce a bez vejdělku ... vždyť tě mají živiť sedláci a ne baráčníci,“ durdila se Barka.

„Ale přestaň ... baráku nám neubude, když si tady dva dni poleží ... a o pár bramborů nebude taky zle,“ chlácholil Čmuchálek.

„Bodejť ... nebude zle ... tak jdi a vydělávej, můžeš-li,“ větila žena a spustila nyní na celé kolo. Muži vytýkala, že zahálí, a před bratra se postavila jako zlé svědomí. Vyčetla mu všechny hříchy, které kdy spáchal i nespáchal, a na konec dodala:

„Podpaloval's lidem ... a proto ti taky podpálili.“

Muž se zlobil a dal se s Barkou do vády; ale Housa byl tich jako pěna; ani nedutal a jen prohodil, když bylo po hádce:

„No no ... nemusí bejť proto tak zle ... půjdu zas s pánem bohem.“

Šoural se ven. Čmuchálek za ním vyšel do síně a vracel ho. Ale v Housovi se vzbouřil poslední zbytek hrdosti; neposlechl a odcházel.

„Tak si vezmi alespoň kus studeného jahelníku, abys neměl hlad ... zbyl nám od včerejška,“ nabízel baráčník.

Uražený staroch odmítl i to a ubíral se pryč. Šel nazpět touž cestou, kterou přišel, a bylo mu hůře než prve. Zase si šeptal: „Kdyby bylo umříť!“ Při přání tom ho hned i napadlo, že by nebylo těžko dosáhnout po čem touží. Myšlénka sebevraždy vynořila se v něm zase na povrch. Potýkal se s ní; vlastně se jí lekl a bál; ale měla ho v moci, neopouštěla ho, a mluvila: „Oběs se. Za tenhle šátek se oběs, co na něm máš zavěšenou levici!“ — Bylo mu, jakoby v jeho nitru zrodil se a vyrostl jakýsi cizí, neznámý duch, zcela rozdílný od jeho vlastní duše; zdálo se mu, jakoby tuto cizí bytost ve svém mozku zrovna cítil a jakoby mohl na to místo ukázat, kam se mu zavrtala. Slyšel ji hodnou chvíli, ba jeden okamžik mu připadalo, jakoby s ním mluvila a našeptávala mu do ucha — ale ne z venčí, nýbrž z vnitra, z mozku. Takové těžké hodinky přicházívaly naň často; bráníval se statně, a vždy se ubránil. Ale dnes nebyl s to zbavit se zlého ducha.

Byl hrozně unaven, nemohl z místa a chtě nechtě musil odpočívat. Vedle cesty stál javor a pod ním vyčníval ze země veliký čedičový kámen. Usedl naň, ztěžka oddychávaje. Za chvilku se chtěl zdvihnout, ale přišla naň hrozná slabosť. Hekal a myslil, že se blíží jeho poslední hodinka. Před očima se mu dělala tma, jímala ho závrať.

„Pojdu jako pes“ — byla jeho poslední jasná myšlénka.

Ale nepošel; neboť brzy potom ubíral se touž cestou sedlák Havel a viděl, že je zle. Pospíšil k starostovi a oznámil. Starosta zjednal Jozku Ničova a ten se chystal dojet pro Housu s trakařem. Konával v obci nejsprostší práce, byl přihluchlý a přihlouplý, chodil v zimě v letě v cuckových plátenicích a říkalo se o něm, že je ve vsi nejchudším člověkem, protože nemíval ani nedělního šatstva. Všichni lidé ba i malé děti mu tykali, ač byl skoro padesátník.

„Kam ho mám dovézť?“ ptal se nádenník.

„Třeba zatím ke mně,“ rozkazovala hlava obce a Jozka se vydal na cestu. Jel, naložil polomrtvého Housu na trakař jako pytel žita a než minulo půl hodinky, ležel ubožák na slámě v starostově stáji. „Na nás není řada . . . dej ho odvézť, kam patří . . . ať táhne, aby se nám v domě neobésil nebo tady neumřel,“ durdila se žena.

Muž přivolal několik výborů, a nastala porada, co s Housou. Po krátkém rokování se usnesli, že ho musí přijmout pod střechu ten, na kom je řada, a řada byla na Hlavovi, jenž ho měl mít za panské lesy celý týden. Tak bylo ujednáno s knížecím fořtem, který za to hajnému slíbil přiměřenou náhradu.

„Dovez Tajáka nahoru do hájovny“ — rozkazoval rychtář Jozkovi a ten naložil obecního chuďasa zas na trakař, přehodil si přes ramena kšandu a jel s břemenem, kam mu bylo nařízeno.

Housa se probral trochu z mrákot; bylo mu lépe a mezi oběma počal rozhovor. Jen že Jozka nedoslýchal a rozprávka s ním byla těžká. Hájovna ležela nade vsí, cesta k ní šla do kopce, náklad byl dost těžký a Nič se potil.

„Odpočni si!“ skuhral Taják. Vozka poslechl, zastavil a posadil se na kraj trakaře vedle Tajáka.

„Chuďasům je zle,“ vykládal Nič, jenž zvykle naříkával, když se sešel se sobě rovným. Housa hekal, pak kývaje hlavou přisvědčoval a kňouravě doložil: „Nejhůř je mně!“

Jozka míval časem šibeniční humor a odtušil:

„Vždyť se vozíte ... třeba ne v kočáře ...“

Chvilku se přeli, komu je hůře, a když si oba odpočali, jeli dále k hájovně.

„Vezu vám Housu ... stůně ... starosta vám vzkazuje, že je na vás řada, míť ho týden za panské lesy,“ hlásil již ve světnici.

Hlava chodil po službě a doma byla jen žena. Lekla se, že má dostat nezvaného hosta, všecka se rozechvěním zarděla, ale neodporovala a jen prohodila: „No ... no“.

„Kam ho složit s trakaře? ... Je mu nekale.“

„Dej ho do chlívka ... je tam kupa steliva ... ať se do něho zahrabe ... nebude mu zima.“

Jozka poslech, pomohl ubožákovi, naházel na něj stlaní, aby mu bylo tepleji, nastoupil pak s trakařem na zpáteční cestu a dívaje se závistivě na úhlednou hájovnu, šeptal si:

„Kdyby bylo bejť takhle hajným!“

Hlava se přiloudal za chvíli domů; zvěděv o Housovi ulekl se, a nepokojně chodil z místa na místo, ale na svého hosta se podívat nešel

„Dávej oběd!“ poroučel Růze a myslil, že mu po jídle bude lépe.

Žena přinesla jahelník a jedli. Muž se o Housovi ani nezmiňoval, ale nemohl se ho zbaviti. Stále mu tanul na duši a marně se namáhal mysliti na něco jiného.

„Dones mu tam také,“ rozkazoval, když sám byl syt.

„Jdi ty ... já nepůjdu ... bojím se ho,“ vymlouvala se Růza.

Vzal nedojedený kus, šel k chlívku, otevřel vrátka a vykřikl hrůzou: „Ježíš, Maria!“

Housa visel oběšený na kolíku za šátek ...

6.

Ještě dýchal. Hajný ho odřízl ostrým zavěrákem a jal se ho křísit. Uměl to a po dlouhém namáhání se mu podařilo ho vzkřísit. Chuďas přišel k sobě, ale pořád zavíral oči a nechtěl prohlédnout.

„Proč's mne nenechal?“ byla první slova, která pronesl.

Hlava nevěděl, co by mu odpověděl, ale byl pohnut a třásl se na celém těle. Byl sám se sebou spokojen a jal ho jakýsi měkký, dosud mu neznámý pocit. Zdálo se mu, že proti dávnému svému nepříteli necítí ani odporu ani hrůzy, ba ani hrůzy před jeho činem a když přišel starosta s několika výbory, pro něž byl poslal, nepřestával velmi zevrubně a podrobně vypravovati, co se událo, jako by se vychloubal tím, co právě učinil. Počítal si to za velkou zásluhu.

Obecní rada se po dlouhém a bouřlivém rokování usnesla, že pošle pro lékaře. Doktor přišel, ohledal na duchu i na těle chorého a nařídil, aby ho odvezli do nemocnice, že mu je zle. Celá obec rotila, že bude

musit platit na darebáka; ale nebylo jiné pomoci a Housu odvezli druhý den do Jičína na léčení.

Minul podzim a bylo štědrého dne ráno. Silně mrzlo; sníh pokrýval stuhlou zemi, obloha se vyjasnila a z východních lesů vytryskl jas zimního sluněčka. Pod nohama vrzal mráz, po cestách chrastily sané, hlaholily zvonky potahů, z úst se dýmil v páru proměněný dech a větve stromů ohýbaly se pod tíhou napadaného na ně sněhu.

Housa byl propuštěn z nemocnice a šámal se domů lipovým stromořadím, jež se prostírá mezi Jičínem a Valdicemi. Na nohou měl dobré boty, odět byl obstojným šatstvem a na zádech nesl raneček s drobotinami. Vyžebral si to vše včera u dobrých lidí v městě. Od té doby, co se dostal do nemocnice, vlezl do něho duch s nespůsoby všech toulavých žebráků. Skuhral, nadsazoval svou bídu, škemral, stahoval obličej k plačtivé náladě, ukazoval své boláky a namahal se dle žebráckých zvyků, aby vzbudil útrpnost. Nezbylo v něm ani za mák hrdosti a vzdoru; byl dokonale skroušen, cítil opravdu celou svou nicotnou bídu a chtěl, aby ji lidé cítili s ním.

Když se zdlouhavým krokem došámal ku Kartouzům, dohonil ho jakýsi člověk, jenž také přicházel se strany Jičína. Byl mnohem mladší, velmi slušně odětý a dal se s Housou do řeči. Dověděv se od něho, že se vrací z nemocnice domů, pravil: „Toť si zacházíte . . . ku Košovu byste měl blíž."

„Vím, vím . . . ale tadyhle není tak do kopců . . . a hnáty již neslouží. A kam vy?"

„Domů do Smrčin."

„Odkud jdete?"

„Ale . . . ani se neptejte!"

Touto podivnou odpovědí byla Housova zvědavost podrážděna a nepřestával neznámého muže zasypávat otázkami, aby se dověděl, kdo jest a odkud jde.

„Ale . . . k čemu pak zapírať! Jdu z Jičínského kriminálu . . . vyseděl jsem tam pět měsíců . . . a pravě dnes na štědrý den mne propustili."

Ačkoliv Taják byl nyní valně jiným člověkem než druhdy, když vymítával Boleslavské a Jičínské žaláře, ucítil přece při slově „kryminal" zvláštní hnutí, jež bylo skoro jako náhlá sympatie pro toho, kdo v něm pobyl. Nedal pokoje, dokud mu spolucestující nepověděl vše.

„Víte, kdo jsou spiritisté?" ptal se ho cizí člověk.

„Slyšel jsem o nich . . . u nás jim říkají mediáni."

„Tak, tak . . . já jsem taky mediánem. Mám ve Smrčinách chalupu, hezkou chalupu; loni mně za ni nabízeli pět tisíc, ale nedal jsem a nedám. Ale abych vám dopověděl . . . u mne se scházívají", jal se vyprávět chalupník, jenž se jmenoval Buchar, a pokračoval:

„Letos o svatodušních svátcích smluvili jsme se, že budeme miť velkou schůzi. Sezval jsem všechny známé z vůkolí a na první svátek k večírku přihrnuli se k nám se všech stran zvaní i nezvaní, ba i takoví, co přišli z pouhé světské zvědavosti, aby si z nás potropili pošklebků . . . Inu, víte, na světě je mnoho posměváčků; ale jak říká naše prostřednice,

nesmíme je od sebe odpuzovať a musíme čekať, až je některý duch osvítí... Abych dopověděl... máme u nás divného starostu. Co mu pošlou z ouřadů, čte a poslouchá jako svaté evandělium a před každým četníkem má větší úctu, než před svatým Jakubem na hlavním oltáři našeho kostela. Člověk jinak bohatý... nikoho by nepotřeboval, ale když mu nějaký písák na kanceláři stiskne ruku, je radostí bez sebe. Prodal by vlastní matku a strčil by do kryminálu celou obec, jen aby se zavděčil pánům... Abych nezapomněl... zakázali nám schůze; povídali, že prý si tím naše prostřednice škodí na zdraví... Jeminánku, to je najednou starostí o naše zdraví. Inu, kdyby měli také takovou starost o naše kapsy, bylo by lépe!... Tak rychtář měl hlídať a vyčíhal nás tenkrát o svatodušních svátcích. Stmívalo se; u nás ve světnici bylo nabito; zavřel jsem domovní dvéře, aby k nám již nikdo nemohl; neměli jsme se kam vtěsnať a okolo domu bylo ještě plno lidu. Právě když jsme počínali pobožnost, zabouchal někdo na dolní dvéře. Hned jsem si pomyslil, že je zle. Jdu do síně, ptám se kdo je, a slyším, že někdo volá ve jménu zákona, abych otevřel. Již jsem věděl, že jsou četníci. Bůh sám ví proč... ale mám od jakživa před nimi strach. Otvírám honem, aby se nezdálo, že neposlouchám, a vidím před sebou dva s nasazenými bodáky... třetí byl náš starosta Jsem člověk takto mírný a pravdu pověděť, uteku před každým hned za pec; ale když jsem vám ho viděl, vjela do mne najednou zlost. Ptám se, co chce, a povídám, že tady nemá co dělať, když u nás jsou páni četníci — víte, dávám jim vždycky titul, jak se sluší a patří, aby neřekli. Ale on na mne spurně... já také... slovo k slovu... a kdyby mně pán bůh všechny hříchy odpustil, nevím do dneska, jak se stalo... ale stalo se, že milý starosta se octl ze dveří na náspi a z náspi na mrvišti. Měl jsem právě vyvožený hnůj; chtěl jsem po svátcích sázeť hlavatku; mrviště bylo prázné a hluboké... starosta si snad trochu povymkl ruku... moc toho nemohlo býť, protože ho lidi za několik dní viděli podhakovávať ouhor... Inu, tak jsem dostal za to pět měsíců... nevinně, zhola nevinně; ani nevím zač a proč.“

Housa bedlivě poslouchal. Do duše hrnuly se mu vzpomínky. Obešel ho měkký cit, jakási plačtivá nálada. Již před tím mu častěji přicházelo do hlavy, že také on je mučedníkem; že vše, co vytrpěl, trpěl nevinně; že ho vždy pronásledovali zlí lidé a že měl v životě samé jen neštěstí, jež naň vyřítil zlý osud. Říkával, že je narozen pod nešťastnou planetou, litovával sám sebe; mudroval i skuhrával nad svým osudem a zdávalo se mu, že je člověkem dobrým, ale svět že je zlý a zkažený. Byl pevně přesvědčen, že jeho nový známý, trpěl také nevinně a neváhal své přesvědčení mnohými slovy dotvrzovat. Při tom si vzpomínal svého neblahého osudu, a vypravoval o všech pohromách, jež ho v životě potkaly. Zamlčel ovšem všechny své lotroviny a to, že se u hajného na šátku věšel. Chalupník, jenž byl člověk milosrdný, myslil, že tak bědovati dovedou jenom lidé dobří, tíhou neštěstí zlomeni, a otevřel mu celé své srdce. Vykládal mu nejprve o duchověrcích i duchověrství. Tak společně si postěžovali i pohořekovali nad divným během světa, s nímž v této náladě dokonale byli oba nespokojeni, a druh druhu se zalíbil. Slovo

k slovu a netrvalo dlouho, že milý Buchar, jenž ve svém společníku tušil nového přivržence, pozval Housu k sobě na svátky, a slíbil, že dovede ho do některého sboru, jenž o vánocích odbývati bude pobožnost. Housa milerád přijal a dříve, než na obloze zatřpýtila se večernice, seděl u kamen v přívětivé světnici Bucharovy chalupy. Hospodyně dívala se sice trochu úkosem na neočekávaného hostě, ale když jí muž vyložil, že host ten je ubožák, který nemá vlastního přístřeší a přistoupiti chce k duchověrcům, natáhla jemnější struny a nakrmila ho hojně štědrovečerním hubníkem, jako celou svou rodinu. Housovi bylo po dlouhé době opět kale a když usínal, šeptal si: „To jsou nějací hodní lidé!“ Stalo se mu snad poprvé v životě, že o někom pronesl úsudek tak příznivý.

7.

Na svatého Štěpána šel hospodář s hostem do schůze „sboru svatého Václava“ a Housa se stal hned duchověrcem. Vedlo ho k tomu rozpoložení, v němž byla jeho duše. Změkl pod tíhou pohrom již dříve a když pak slyšel duchy rozmlouvati jazykem prostřednic, byl ještě více pohnut a hluboce proniknut zásadami, jež duchové ti hlásali. Z počátku tonul v hrůzách. Nová nauka působila naň zprvu dojmem bázně a děsu před neviditelným světem; bývalo mu tak, jako ondy, když po četbě pekelného žaláře mihala se mu před očima pekelná propasť s čerty a zatraconci. Ale pomalu setřásal se sebe strach; jeho duše, prošedši nejprve všemi neřestmi a pak ohněm běd, zármutku, sklíčenosti a strachu, očistila se, a nikdo by nebyl řekl, že v tom člověku je kus dobrého jádra. Duchověrství i jinak naň mělo blahodárný účinek. Vyprostil se z plačtivé nálady, do níž ho přivedly tělesné útrapy; nabyl předešlé duševní síly a neoblomnosti. Ale tvrdost ta měla jiný ráz, než dříve. Byla v ní jakási resignace, ba i kus vzdoru a odhodlanosti, snášeti vše bez reptání, uzamknouti se v sebe a dáti se na práci.

Buchar po svém příchodu nevěděl, do čeho se pustit dřív; obilí nebylo vymláceno, podzimní zásoby nebyly prodány, ba na zimu nebylo ani dost topiva z lesa navoženo.

„Co pak abyste u nás zůstal a pomoh' nám, pokud nebudeme mít vymláceno?“ ptal se Housy na mlaďátka, když v chalupě dojídali poslední kus křechlíku a tím zakončovali svátky.

„Pane po nemoci bude ze mne špatný mlatec,“ odtušil host.

„Máma vás bude dobře kermiť . . . že mámo?“

„Jen zůstaňte . . . jednať musíme tak jako tak . . . a ve vsi není tejď ani kale koho,“ přimlouvala hospodyně. Zůstal, mlátil a vůčihledě sílil. V nedělích a ve svátcích chodili po duchověrských sborech, jichž hromady se za příčinou úředních zákazů odbývaly tajně po nocích, a ve všední dny pracovali. Když byli hotovi v chalupě, dal se Housa najmout do statků a když po horských lesích zazpívali k jaru první drozni, měl ze mzdy nastřádáno pár grošů.

„A tejď se vrátím do Javornice . . . budu stavěť . . . a ukážu, co ještě dovedu,“ pravil své milé duši a šel. Chytila ho ctižádosť, vymstít se sousedům tím, že bude dělat dobrotu. Přišed domů, stloukl si ze

zbylého ohořalého dříví boudu, v níž bydlel, a dal se do nové stavby. Šlo to pomalu, protože neměl peněz, ale dřel se ve dne v noci a pracoval sám.

Hlava se naň dívával ze své hájovny a myslíval si: „Zatracený Taják... má tuhý život jako kočka... nic mu není... všecko se na něm jen svezlo, jako hrom po železných tyčích... ale ňákou tu stěnu bych mu přece rád za laciný peníz dohodil, aby nevěděl... co pak, abych řek' fořtovi?... Máme bez toho letos moc vývratů... nikdo nechce kupovať a tomu starému darebákovi by se to hodilo.“

Přimluvil se u polesného, který svolil, a nastrčil starostu, aby mu to řekl. Housa šel na paseku, prohlížel dříví a koupil, ale na dluh. Dali a milý Taják stavěl. Kutil ve dne v noci sám a sám.

„Kdyby mně takhle Káča chtěla pomoct, šlo by to čerstvěji,“ myslíval si, když na večer sedával v boudě a bafče z krátké dýmky po práci odpočíval.

Lopotil se, dřel, vstával ráno dřív než vrabci a malá stavbička jaks taks pokračovala. I obec uštědřila podporu a když se mu podařilo dostat na políčko, které měl při domku, nepatrnou půjčku peněz, zdálo se mu, že má vyhráno.

Přišla zase doba dozrávajících třešní. Špačkové se vraceli právě po krajských zobánkách do hor; několik se jich usadilo na Tajákově jasaně, jenž požárem baráku také trochu utrpěl, a štěbetajíce radili se, ku kterému sousedovi by se měli pozvat na hody. Bylo dopoledne; Housa seděl pod svým zamilovaným stromem a pochutnával si na kuse suchého chleba, jejž pojídal k přesnídávce. Nebyl s krátkým odpočinkem ještě hotov, když, kde se vzala tu se vzala, stojí před ním Káča. Byla všecka upachtěna a v obličeji uřícená. Bez okolků se posadila vedle bývalého svého hospodáře a pozdravivši ho dobrým předpolednem pravila:

„U nás to už prasklo.“

„Co?“ ptal se Housa.

„Selka byla hrozně bita. Starý se dozvěděl o dluhu u kupce, pověděl mladému a ten ji sepral provazem, až má po zádech i po ramenou modré šlince. Patří ji to... nemusí ze sebe vyvádět takovou paní. Ale, pane, vymstila se mně. Musím z podruží a tak jdu, abyste mne vzal vy. V letě nějak přebrnožím a na zimu budete míť dostavíno. Rostevám to; i kozu mám již kam dáť.“

Shodli se. Káča se přistěhovala a zapůjčila svých „pár grošů“ do stavby. Než bylo svatého Václava, byla barabina pod střechou, světnička v pořádku, podruhyně podruhé nevěstou svého hospodáře; a než bylo svatého Havla, šli oba do Boskovského kostela na oddavky.

Bylo říjnové jitro, jako lonského roku, jenže teplejší a slunnější. Babí léto mihalo se v povětří, vedle cest a pěšinek rděly se v křovinách zralé šípky, s jeřabů visely hustě červené jahody, žlutavé listí bříz a habrů lesklo se ve svitě podzimního slunéčka a po rozlohách horských pastvisk pásla se tu onde stáda.

„Franc... nedá mně to... pořád se ohlížím, neuvidím-li kouř, jako lonského roku,“ pravila nevěsta, když byli na Strnadových vršich.

„Neboj se... mám pojištění,“ větil sebevědomě ženich.

Kráčeli dále a v Javornici nezvonili ještě poledne, když se z Boskova vraceli již jako muž a žena.

„Poslouchej, Kateřino, v neděli půjdeme spolu do Jestřabí . . . je schůze sboru.“

„Ani mně k tomu nenavádějte . . . ve všem vám budu po vůli, ale k mediánům nepůjdu . . . Boskovská Matička by se hněvala.“

„Jen pojď a uvidíš i uslyšíš, že jsme dobří křesťané, lepší než ostatní . . . přesvědč se sama.“

„O čem se mám přesvědčit?“

„Vidíš, podívej se na mne. Věř, že člověk ve sboru mezi našimi zrovna okřeje; tak je tam milo. Již se ani smrti nebojím. Kdybys jen jedinkráte mezi nás přišla, hned bys byla naše.“

Ale všecko domlouvání, které se častěji opakovalo, bylo marné. Káča se nedala přemluvit, protože „by se hněvala Boskovská Matička,“ a při tom i setrvala. Za to je Housa jedním z nejhorlivějších duchověrců.

Úsměv Kristův.

Legenda od Aug. Eug. Mužíka.

Jak's od nás zpět se v nebe povznesl
nám pokoj dav a lásky věčnou říš
a pozvednuv svou rukou zbodenou
zas k otci svému lidstvo bloudící,
co zanechals nám, světlo, zhasíná,
my hynem, Kriste, ve svých hříších dál,
a člověk hříšný dávno zapomněl,
že království zde kyne nebeské
a zahynul by v hříchu, milost tvá
by nehlídala jako ovci jej.
Však ty nás vedeš cestou života.

Žil v městě lékař, chudých těšitel.
On mnohou bídu zřel, i největší:
být nemocen a všemi opuštěn.
A v sklepy nouze, pelech neřestí,
kam paprsk slunce vkročiti se bál,
on vcházel, nesa úsměv, naději
a chléb a zdraví, aspoň útěchu.
A mnohou dobu žití naplnil,
jak staré víno stále cennější.
A dělo se, že anděl z ráje to
v svět přišel a ne člověk všední též.

Z obrazů Murillových „UKŘIŽOVÁNÍ SV. ONDŘEJE.

Však v jeden den tu doma seděl sám,
víc chorý duší než červ raněný,
a sestarav se za rok do hrobu.
Jenž z plné ruky těchu rozséval,
dnes zrnka její sám byl potřeben,
však nikdo nezřel jeho zoufalost,
jež střebala mu ňádra zmučená.
Sám seděl, mlče, temně zadumán,
a chvějnou rukou čelo vzpíraje,
zkad linul žhavý, zimničný mu pot.
Jen Bůh bděl s ním a slzy počítal,
jež hluše tekly nocí pochmurnou,
a Kristův obraz — živým zdál se být,
tak jasný byl — tam visel na stěně,
ty rysy vážné, milé, jímavé
jak zachycené štětcem v blahý čas,
kdy volal: ‚Ke mně pojď, kdos obtížen!‘

Však dnes ten Kristus ve mrak halil tvář,
a smutný stín líc kalil líbeznou.

A lékař pravil: ‚Kriste velebný,
ty všecko víš, a zíráš mračně též
na její hřích. A já ji miloval,
jak nemiluje nikdo na světě,
tou svatou láskou, jíž's nám v duši dal,
nad život vlastní ba i nad tebe.
Však ona není čista — hřešila
a hanbou splácí něhu, lásku mou,
a zapřela svůj stud a drze v tvář
ti, Bože, lhala, prodala svou čest,
a jinému se celá oddala.
Teď leží zde ve hrůze, zoufání,
neb přišla její chvíle veliká,
kdy smrt i život ruku podává
si u ní, kdy z ní člověk rodí se . . .
A dítě to mé lásky není plod! . . .
Tma hanby, bolest, děs a výčitka
těch starých hříchů, z budoucnosti strach
a hříšné lásky žízeň palčivá
jí duši rdousí . . . V hrůze čeká již
těch matek chvíli — zákmit života
a smrti své. A lépe bude jí
i dítěti, by rázem zemřely,
než otrávený život vlekly dál.
Nuž tedy zemře. A plod její též.
Zde sám jsem s ní — nechť v hrůze zahyne

má láska k ní a milost božská též,
a nad ní chladné právo trůní jen!“
Tam vedle kdosi sténal v pokoji —
to ženin pláč byl marný, zoufalý.
A lékař vstal, by k činu přikročil,
a zvedl zraky, pláčem krvavé
a pohled na obraz, a viděl jen,
jak Kristus mračí svatou svoji líc,
a krásnou vážnou hlavu odvrací
tu od něho.

A lékař hrůzou jat
dí k Němu: „Vím, tys řekl kdysi též:
‚Má pomsta jest, já soudit budu sám.‘
Nuž pro tu tvoji svatou náuku
nechť žije, Ty-li chceš jí život dát,
i její dítě, dále pro svůj bol
a pro své viny též a pokání.
Ať dál jde cestou svou, již neznám já,
ať svobodna jest, volna ode mne!“

A muž stich zas a hledí na obraz.
Však Kristus dále svatou chmuří líc,
a lékař slyší trpkou výčitku:
‚Vás publikáni, saducei též
spíš do království předejdou!‘ A tu
dí muž ten, hlasem tím až v srdce jat:
„Co chceš, můj bože, ještě tady víc,
co žádáš na mně? Ty jsi řekl též:
‚Kdo ženu propustí, sám hřeší víc.‘
Nuž — nechať zůstane, chci žít s ní dál
ač s puklým srdcem a bez lásky k ní,
jen cítě bol a hořkou hanbu svou.
Ó rci, můj Kriste, spokojen jsi již?
Tu obět nese tobě srdce mé.
Ó přijmi ji a znamení mi dej,
zda's přijal, zda jsem dobrý před tebou.“

A lékař zmlk a hledí na obraz.
A Kristus dále svatou chmuří líc
a jeho krásná hlava odvrací
se od muže. A lékař zdrcen dí:
„Co slabý člověk ještě může dát?
Já hříšný jsem a mdlý a já jsem slep,
a tvoje svaté světlo uniká
mým zrakům, zemským prachem skaleným.
Ó znám tvé slovo: ‚Nechci obětí,
chci milosrdenství — —‘ nuž, odpustit

chci vinu jí a všecko zapomnít,
by zapomněl i mojí viny bůh.
Ó teď, můj Kriste, teď jsi spokojen!
Ó dej mi znamení, já čekám již
a chvěju se — ó smilování měj!“

A lékař stich a hledí na obraz,
a Kristus dále svatou chmuří líc,
a jeho krásná hlava odvrací
se od muže, a božský šepce ret:
‚Mé nejsi stádo věrné, neznám tě,
ty vlk jsi dravý v rouše beránčím,
ó za tebe já neprolil svou krev!‘

Tu muži náhle svítá v duši již,
on klesá v prach jak bleskem zasažen
a šepce: ‚Miluj nepřátely své
a dobře čiň jim, za ně modli se! . . .‘
Nuž, Kriste, pro tebe chci milovat
ji znovu já i dítě neblahé,
ať mému srdci jest jak vlastní plod.“

A náhle vidí muž ten ve slzách
ten přelud nebes, zázrak vznešený:
tvář Kristova se sladce usmívá,
a hlava svatá obrací se k muži,
a z její lící nadzemská jde zář.
Ta zář též muži sáhla do srdce
a rozlila v něm tichou, rajskou slast,
již nemůž dáti svět a jeho klam.
A vedle ženin ozývá se pláč . . .

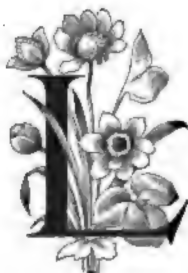
Tu muž se vzchopil a k své ženě spěl.

Švadlena.

Povídka. Napsal Felix Téver.

(Pokračování.)

Luisa, aby vyplnila přání paní z Herivertů, šila toho dne do jedenácti hodin; dvojnásobnou pilností vynahradila své chvilkové lenivé zapomnění dnešního rána. Nedbala únavy, nedbala toho, že jí rudá barva látky na ranním šatě její chlebodárkyně způsobuje již zvláštní palčivou unavenosť v oku — s neúmorným chvatem přidávala steh ku stehu, a když konečně práce byla hotova, mohla ji se zvláštním zadostiučiněním odevzdati komorné milostivé paní. Neměla pokdy sledovat čas, nevěděla ani, jak velice hodiny postoupily do noci, spěchala jen, aby již vyšla z domu na čerstvý vzduch, od kterého doufala osvěžení, neb cítila zvláštní bolesť na prsou, hlava se ji točila a před očima nechtěla jí zmizet rudá barva — tančila před ní stále, zahalovala stěny šedého pokojíku svou červení, a působila v hlavě mladé dívky jako závrať.

„To vše pomine, až přijdu na vzduch,“ řekla si a rychle oblékla svůj malý pláštík, nasadila klobouk na hlavu a chtěla přelítnouti kolem pana Jeana, zevlujícího u dveří.

„Nu, slečinko, máme jedenáct hodin a vy chcete jít tak samotinká — nebojíte se?“ oslovil ji tento.

„Ne, ne — nebojím se,“ odvětila tiše.

„Ano, nebojíte se, co si myslíte — přijde nějaký opilec, nějaký ošklivý člověk — a pak uvidíte, nebudete-li se bát.“

„Jakáž pomoc,“ vzdychlo děvče, „pospíším si.“

Ruka pana Jeana vložila se dotěrně na její rameno.

„Ne — počkejte, slečinko, dovolím se od milostivé paní, řeknu, jaký máte strach jít sama, a doprovodím vás — povedu vás takto pod paží jako nějakou princezku — chcete?“ A protivný úsměv rozložil se po tváři Jeanové.

„Ne, děkuji — půjdu raději sama, neobtěžujte se —“ a již zmizela a uháněla po mramorových, bosquety čerstvých květin okrášlených schodech jako pronásledovaná laňka.

Když došla několik kroků před dům, zůstala pojednou jako nerozhodně stát a dívala se kol sebe. Rudá barva před jejím zrakem zmizela, a odevšad padala na ni jen vlhká noční tma. Rozmýšlela — bylo tak pozdě již, ulice tiché Malé strany byly tak liduprázdné — měla se vrátit, poprosit komorníka Jeana o průvod? Ale vzpomenuvši na drzý úsměv na jeho tváři, počínala se ho bát skorem více nežli noční tmy. — Ta tma, to mrtvé ticho po ulicích, přerušené jen občasným zařinčením větrem ovanutých svítilen, počínalo ji děsiti.

Zadívala se bojácně k rohu ulice, kde tvořilo třesoucí se světlo nárožní svitilny v temnu malý, světlý kruh, pak pohlédla na černé ohromné massy domů, v nichž bylo osvětleno málo které okno — a ta osvětlená okna dívala se do temna jak velké ohnivé oči — ó, bylo to tak děsné, tak smutné!

A měsíc měl dnes svitit, ale skryl se právě za mraky — „ó, ta tma — bojím se!" zašeptala a zůstala pak bezvolně státi, opřevši hlavu o stojan plynové svitilny. Nevěděla ani jak, ale pojednou vzňal se jí v srdci pocit dosud nepoznaný, pocit pro mladou, důvěřivou mysl její nevšedně hořký: Pociťovala lhostejnosť celého okolí k její osobě. — Ta vznešená paní tam nahoře v těch dosud jasně osvětlených oknech — pro rozmar, pro pouhý rozmar nechala ji tak dlouho šíti — neměla času na to vzpomenouti, že dívka teď půjde domů sama tak pozdě, a pojednou stál obraz vznešené dámy, před kterou pociťovala vždy plachou úctu, před ní ve své celé nahé sobeckosti, a švadlena pocítila hořkosť až s opovržením smísenou — však pocit tento netrval v ní dlouho: ustoupil jakési zkroušené lítosti. Kdo pak měl času mysliti na ni — ne, nikdo — ani ne mamsel Fipi, komorná. Byla v tom velkém chladném světě tak zbytečnou, jako ten malý kamének, který leží na cestě. — A přec vždy jindy v dobách smutku a opuštěnosti podívala se na obě své zdravé dovedné ruce, na ty ruce, které ji dovedly uživit — jindy pociťovala v těch dvou svých pracovitých rukou jistou zbraň proti bídě, záruku samostatnosti. —

Dnes jí to vše nenapadalo, dnes cítila jen, že je slabou mladou dívkou, že má právo na jistou částť laskavosti, něžnosti i přízně osudu. Nebyla si toho ani vědoma, jakým způsobem se jí podobné myšlénky namanuly — zdaliž spočívaly v tom jarním vzduchu, plném sladké předtuchy, zdaliž jí byly v duši vdechovány vůní kytičky fialek za jejím pasem. Ta kytička darovaná poprvé s pohledem něžným! A vzpomenula toho pohledu, pod kterýmž se rozptylovala její celá dřívější bodrá statečnost. — „O, bože!" znova položila hlavu na chladné železo plynového stojanu a zdálo se jí, že má touhu, nezměrnou touhu vyplakat se — vyplakat se — z čeho? To ani tak zcela zřejmě nevěděla. Připadlo jí, že se musí vrátit, že musí poprosit přece ohyzdného lokaje o průvod. — Zůstala však takto malou chvilku státi, chvilku, jejíž krátkosť se jí zdála býti věčně dlouhou — mělať tu vlastnosť žalu, který dovede vytvořit ze vteřin děsně dlouhé hodiny. Konečně vytrhl ji z jejího bolu ohlas kroků — vzchopila se a chtěla prchati. Panem Jeanem vzbuzený strach před opilci a lidmi zlými dostával v ní úplnou nadvládu. V tom došel k ní původce její úzkosti a měkký hlas pana z Herivertů oslovil ji spěšně: „Vy jste teprve zde, slečno Louiso? Ulekl jsem se, když jsem slyšel, že jste šla sama v tuto hodinu. Běžím na slepo za vámi — nu, štěstí, že jsem vás tak brzo dohonil."

„Vy jste šel zvláště za mnou?" ptala se švadlena hlasem ještě polo slzami udušeným.

„Ovšem že," zasmál se Leon. „Nemožno nechat vás jít tak samu v noci na pospas všeliké drzé zvěři."

„Děkuji, děkuji — ale nemohu to přijmout — ne, nemůžete jíti

se mnou — bydlím tak daleko!“ odpíralo děvče nevědouc zřejmě, co mluví, tak zaplavila ji pojednou vlna radosti a vděčnosti.

„Tím větší příčina, abych vás doprovodil,“ řekl lehce. „Ale snad“ — a zarazil se. „Snad není třeba mého průvodu — snad čeká kdosi na vás za nejbližším rohem?“

„A kdo by měl čekati?“

„Nějaký rytíř snad.“

„O ne — nemám žádného.“ Malý, urvaný smích zazněl z jejích úst; nepamatovala pojednou ani trochu na to, že jí bylo před chvílí do pláče.

„A nikdy jste neměla? To přec není možné?“ ptal se tím přirozeným způsobem, jaký i otázky nediskretní činí ztravitelnými.

„Ne, nikdy, nikdy — nemám pokdy myslet na rytíře.“

„Ale oni mají zajisté pokdy myslet na vás.“

„Nevím, možno — ale mne —“ a zarazila.

„Nu, co jste chtěla říci?“

„Ne, nepovím!“ — A ani o tom nevěděla, že jí noční vzduch ubral notnou částku obvyklé pokorné plachosti, ani si toho vědoma nebyla, že se v ní patrnou dvorností Leonovou vzmohla pojednou jakási až svévolná veselost.

„Prosím, povězte, mějte přec ke mně kousek důvěry — vždyť s vámi tak dobře smýšlím.“

„Mně se dosud ani jeden nelíbil z těch, kteří měli čas mysliti na mne.“

„A řekněte, proč se vám ani jeden nelíbil?“ ptal se Leon zvědavě.

„Oh, to ani nevím!“ odvětila lehce.

„Přec to asi víte; když se nám někdo líbí, tu nemusíme věděti proč, ale když se nám nelíbí, tu víme obyčejně velmi zřejmě proč. Nu tedy proč ne?“

„Budu se vám zdáti domýšlivou, když to řeknu —“

„Nyní jsem teprve žádostiv.“

„Zdáli se mi všichni býti“ — děvče se zamyslilo, jakoby hledalo vhodných slov pro vyjádření své myšlénky.

„Nu co pak?“

„Víte, pane, mám-li pokdy, čítám večer —“

„Ah — a proto?“

„Ne proto. — Ale jak zajímaví jsou ti lidé, o kterých čítám, jak krásně mluví — a proti tomu —“

„Nu co proti tomu?“

„Ah, nelíbí se mi pranic to, co mluví mužští ve skutečnosti — je to nahrublé, obyčejné,“ zvolala živě, vyslovujíc to, co ji někdy hnětlo.

„Jste tedy sečtěná mladá dáma. A když ku příkladu po celý den šijete?“

„Tu myslím na to, co jsem četla — ó vy nevíte — vypůjčuju si tak krásné knihy —“

Leon zadržel mocí nepovolaný smích. „Řekněte mi,“ ptal se rychle, „řekněte mi jednou zcela upřímně, jaký pak dojem činím na vás já — mluvím tak jako ti obyčejní anebo snad?“ —

„Posmíváte se mi.“

„Ne — jsem vážným.“

„Ó, to vám neřeknu!“ a zasmála se. Byla v tomto okamžiku tak zcela na to zapomněla, že je chudou švadlenou, a on vznešeným pánem. Vzmohla se v ní pojednou ton rychlou změnou, ve které se v mladých myslích pocity smutku s pocity radosti střídají, zcela neuvědomělá malá koketterie, ta zálibnosť u mladých dívek tak rozkošná, právě protože tak zcela neuvědomělá. Bože, jak krásnou zdála se jí pojednou býti ta černá tma polojarní noci — jakým blahem oddychovaly plíce při rychlé chůzi, jak sladce slabě drala se k ní posud vůně zmírajících fialek za jejím pasem! — Oba dospěli ke starému kamennému mostu. Měsíc vyhlédl napolo z mračen jak bledá, potměšile slídivá tvář, světla po nábřežích vrhala ohnivé odstíny ua temnou pohyblivou plochu Vltavy, po skupeních kamenných soch bloudily měsíční paprsky a kouzlily cos jako zákmit života na tuhé kamenné jich tváře.

Leon se odmlčel, chvíli ostře pozoroval každý rychlý pohyb i živé melodické vlnění se hlasu mladé dívky a jeho oko se pojednou zalesklo, když povšiml si živosti její, vždy jindy tajené a nyní pojednou propukající.

„Řekněte, slečno Luiso,“ ptal se tiše a jeho oko bloudilo po noční obloze. „Nemáte již nikoho — ani otce ni matky — jste zcela sama?“

„Zcela sama!“ — Pojednou zachvěl se její hlas zase jako v lítosti.

„A bydlíte tak sama též — proč to?“

„Nu tak, jsem ráda svou vlastní paní.“

Zamyslila se — nechtěla říci, že se od smrti své matky pracně prodírala tím dvojím úskalím, do kteréhož ji přiváděla hladká mladá tvář, zlatý vlnitý vlas — tím úskalím mužské přízně a ženské řevnivosti. — Vzpomněla na rodinu poctivého mistra krejčovského, v níž dříve bydlela — krejčí Kalina přinesl jí někdy škatulku pokroutek nebo pomeranč z hostince. Byl starý, poněkud nahrblý — krejčová neměla zubů, ale měla ostrý jazyk — děti obou manželů ji sice zbožňovaly, ale jednou stalo se, že ji vypověděla krejčová mimo čas a to hrubým, urážlivým slovem — bylať se stala žárlivou.

Luisa byla pak šťastna tím, že mohla zůstávat sama ve své malé čisté komůrce.

„Jaké to máte žití!“ rozhovořil se zase Leon. „Celý den se hmoždíte a večer vracíte se ve svou bezradostnou samotu. Slečno Luiso, nemůžete býti šťastnou.“

„To mi věru ještě nenapadlo — to je tak — a nemůže to jinak být!“ odvětila, a její perlící se smích nesvědčil o nijakém smutku. „Pracuji a pracovat musí každý člověk.“

„Ah!“ odvětil udiven Leon. „Ale přec jste tak mladá, tak krásná.“

„Ne, ne — to mi, prosím, neříkejte,“ řekla úzkostlivě.

„Nebojte se, jsem úplně vážným — mládí, krása, mají svá práva — vy jich nepoužíváte. Mládí, krása však rychle prchají — a proto dlužno, použit jich včas.“

Řekl to tak vážně a jí se přece při jeho slovech zmocnila neodolatelná chuť smáti se.

„Proč se smějete?“ ptal se udiven.

„A — nevím — nenapadlo mi ještě nikdy, že bych mohla sestárnout; je to hloupé, co pravím, ale nenapadlo, věru nenapadlo — a pak —“

„Co — pak?“

„Ale proč se tak mnoho ptáte — proč tak vyzvídáte?“

Věru, vyzvídal vskutku — řekl si to pojednou sám, byl se dal strhnouti zlým duchem skepse a analyse, který v něm obyčejně míval nadvládu. Jíti s mladým, krásným děvčetem o samotě, ve tmě jarního večera a nedovésti jiného nežli analysovat. — „Jak nemotorné!“ řekl si tiše. „Což nedovedu být ani chvíli již zcela mladým?“ — Ve společnosti jiných žen nenapadla mu tato otázka. A nyní byl by jí chtěl říci nějakou poklonu, jednu z těch poklon, kterých měl pro jiné celé množství na skladě — nezdála se mu však býti žádná vhodnou pro ni.

„Nejste tedy ani trochu nešťastnou?“ ptal se zase po chvíli a zdálo se mu, že chce v té tiché noční chvíli slyšet z úst jejích ohlas svého vlastního, věčně neukojeného nitra.

„Ó ne, ne — dříve snad ano, ale nyní — nenapadlo mi to ještě nikdy. — Někdy jsouc ukována po celý den u šicího stolku, zastesknu si po lenosti. Ale pak si řeknu: to je práce, to musí být! Musí, musí. — Večer pak doma zaplaví mne taková spokojenosť, rozhlížím se kolem sebe po malé komůrce — ó, mám ji tak hezkou, viděl byste — anebo běhám sem tam rychle jak blázínek — a pak to někdy přijde.“

„Co přijde?“ ptal se udiveně Leon.

„Těžko říci — přijde štěstí, spokojenost, blaho — nu štěstí.“

„A z čeho vlastně?

„Což vím? Přijde nevím odkud — je pojednou tu. Je vám to snad k smíchu — ale pak si musím říci: Jak jsem šťastna! Neníliž to k smíchu? Ale pak se mi také zdává, že jsou všichni lidé dobří, tak dobří, a že je svět nesmírně krásný. V takové chvíli cítím tak jasně velkou dobrotu boží.“

„Pak,“ řekl Leon zamyšleně, „je to mládí, je to mysl, která není dojmy přeplněna. Pohlížíte na vše okem zájmu — Jste tedy vždy spokojena?“

„O ne vždy — někdy, zvláště z jara, kdy všechno pučí, když ptactvo ve vzduchu prozpěvuje, když vane nade vším ten lichotný a přece trochu zádumčivý vzduch, tu přijde najednou smutek. Dovedu pak také plakat,“ dodala ve smíchu.

„A proč? Snad proto, že lidé nejsou dobří anebo že svět není krásný?“

„Ne, ne — ale proč se tolik ptáte?“

„Ne z pouhé zvědavosti, Luiso, ptám se jako člověk, který šťastným býti neumí — snad chtěl bych se čemusi od vás přiučit,“ odvětil rozmarně. „Prosím, proč býváte tedy na jaře, když vane zádumčivý vzduch, smutnou?“

„Ó nevím — nevyptávejte se již, pane —“ Pojednou vstoupil temný ruměnec na její tvář; vzpomněla, jak se dnešního rána zamyslila nad slovem „láska“. Byla pojednou všecka spletena; zdálo se jí opět, že její průvodce uhodne její myšlénku.

Šli chvíli mlčky, prošli nábřeží a ztráceli se již do malých úzkých uliček, vedoucích k Podskalí. Mladá švadlena přemýšlela pojednou o tom, neřekla-li cosi nepříslušného; nezdálo se jí tak, když mluvila — ale nyní počínala se téměř na sebe zlobiti, počínala se styděti za svá slova. Leon myslel na něco jiného. „Hle, ty tiché, pusté noční ulice a poslati do nich dívku mladou a krásnou ... Hle teta, ta nervosní, sensitivní teta a všichni ostatní v domě, jaká to sobeckosť, sobeckosť bohatých lidí, kteří si neberou práci vmysliti se v postavení jiného."

„Jak pak byste byla mohla jít v tuto noční hodinu samotna, Luiso!" zahovořil blízko již jejího domova.

„Máte pravdu, pane — nerozmyslela jsem si to, a pak byli by mne snad doprovodili, kdybych byla prosila — ale já nerađa prosím."

„Mne nebyla byste musela prosit, miluji večerní procházky, a kdyby se podruhé mělo státi —"

„Děkuji, děkuji, pane!" řekla mladá dívka měkce a přec nyní zase nesměle. Dospěli až k malému domku podskalskému, v němž bydlela. Mladá švadlena pohlédla na chudobný svůj domov a pojednou zase pocítila zřejmě rozdíl mezi sebou a svým průvodcem.

„Děkuji — jste tak dobrý — tak dobrý ke mně — děkuji, zde jsem již doma."

„Škoda!" zvolal Leon, pak vzhlédl k mladé dívce, která byla již vystoupila těch několik schůdků, ke dveřím domovním vedoucích.

„Škoda! Zdálo se mi, že počínám porozumívati již tomu vašemu štěstí. Ale podáte mi přece ruku na rozloučenou?"

Švadlena podala mu ostýchavě ruku.

„A ještě tu druhou!" Jako bezvolky podala mu i druhou; on obě ruce mladé dívky stiskl v rukou svých, pak aniž tomu mohla zabrániti, přitiskl je laškovitě, rychle a přece vřele ke svým rtům.

Děvče lehce vzkřiklo, pomateno chvatně vytrhlo mu ruce, a chvatně vklouzlo do domku. Jako větrem hnána přelétla po tmě křivolaké schody, otočila klíčem své podkrovní komůrky — a běžela tu rovnou k malému okénku, by zahlédla ještě vzdalující se štíhlou mužskou postavou. Dívala se pak chvíli jako bezvědomě před sebe; konečně zašeptala: „Je to jako ve snu" — pak tiskla rty své na malé ruce zrovna v ta místa, kde je byl políbil on — a pojednou pláč i smích ve zvláštní smíšenině počaly v ní zápasiti.

To, co bylo jako předtucha jarních dnů tak bolnosladce bloudilo její duší, stalo se skutečností — bylo to možné? Mohlo se státi to neurčitě snivé skutečností? Podpírajíc rusou hlavu o okenní rámec, zašeptala bojácně a tiše: „Já — já ho mám ráda, tak ráda!" A polekaně pohlédla po pronešení polohlasné věty do tmy malého pokojíku, jakoby se i před ní byla zastyděla nad tímto závažným prozrazením. A v téže vteřině po vyřknutí její jakoby také život nabýval jiné tvářnosti, bylo to cosi zcela jiného, úplně změněného, kolem ní — i v ní samé — Luisa chtěla pojednou viděti své okolí, chtěla pozříti ve změněnou tvářnost jeho — a rozžavši malou lampu na stolku stojící, pohlédla udiveně kolem sebe, jakoby viděla svůj malý pokojík poprve, a při nastalém světle řekla si ještě jednou odvážně a přec tak nevýslovně ostýchavě: „Já — já jej mám tak ráda!" —

I její průvodce byl zůstal státi dole v úzké křivolaké uličce — stál tam tak dlouho, až se nahoře osvětlilo malé okénko podkrovní světničky, a když se veselé, kmitavé světlo prodíralo podél dvou květináčů na okně stojících do temné ulice, nemohl stále ještě odvrátiti zraku od něho. Bylo cos tak útulného v té záři malého okénka, jakoby v ní bylo cosi zůstaveno z té důvěrné, prosté dívčí bytosti.

„A nyní po pilné práci připravuje se k zasloužené̄mu odpočinku, a brzo bude rusý, rozpoutaný vlas rozlévati se ve volných pletencích po bílé podušce — malá hlava vloží se na oblé rameno a bůžek spaní skloní temné řasy nad dětinným okem —" Leon ustál ve své samomluvě.

„Ah!" hodil pyšně hlavou a skorem hlasitý smích vydral se z jeho úst. „Já téměř básním, stávám se sentimentálním." A počal mávati hůlkou do vzduchu, jak by jeho temnost roztíti chtěl. Vzdaloval se pevným, spěšným krokem. „Zase ten poetický vzmach duše!" smál se sám sobě. „Bohudík dostaví se nyní jen na krátko a ne často. Bohudík, taková sentimentální citová záplava kalí zrak, nasazuje růžové brejle illuse, a bože chraň nás illuse — zklamání uchráníme my se pak již sami.

Ale je roztomilá, ta mladá švadlena; tak prostá, dobrá, přirozená — přirozená? Zdá se tak — mohl bych se klamat? Snad — ženy mají mnohem větší nadání ku přetvářce, ke hře nežli my muži — ostatně tuto nezdá se to být přetvářka. Ne není to přetvářkou!" řekl po chvíli určitě. „Je prostá, dobrosrdečná, její rozoumek i cit zdá se, že vyrostl sám z vlastní síly a vůle, není vyhnán parou dobrého vychování, nezdá se býti ohraničen zdí předsudků — tou hroznou zdí — o kterou se rozbije vše — srdce, rozum, vůle, vše, vše — nelze ji ničím proraziti. Tato bude schopna skutečného citu oběti — šťastný muž" — nedomyslel, obrátil se ještě jednou na rohu ulice a zaslal stříbrným knoflíkem své hůlky k osvětlenému okénku polibek.

Pak zabočil do ulice druhé a podíval se pojednou u nárožní svítilny spěšně na hodinky. „Vskutku půl dvanácté — ne, skorem tři čtvrti na dvanáct — nemožno jíti již na večer signoriny Cantini — ah bah! k čemu také? K čemu pokazit si dobrý dojem jedné ženské bytosti hned druhým dojmem jiné? Jsme jednou měkce sentimentálně naladěni — nu dobře, zůstaňme chvilinku v této náladě."

A přece mimoděk zalétly jeho myšlénky k té druhé. „Signorina Cantini neviděla mne dnes při své benefici v proscenní loži — nemohla dnes ani svůj poněkud drzý nosík vstrčiti do kytice mnou darované — nebylo jí tu, té kytice. Nyní bude odbývat všech deset ctitelů, kteří přišli, bude je odbývat tvrdými, uštěpačnými slovy a bude myslet na toho, který nepřišel. — Ano, leží v tom velká přitažlivosť pro dámy, v tomto „umět nepřijít, když jsme čekáni."

Šel rychle dále tím chladným nočním vzduchem a provázely jej stále dvě postavy ženské. Brzo zjevila se mu svůdná, oslňující postava krásné signoriny Cantini, první pohostinsku v Praze dlící balleriny, brzo zase prostá, dojemně upřímná bytosť mladé švadleny. (Pokračování.)

———

Hovor věží.

Když noc šla tichem pražských měst,
a pod ní spal svět celý,
dvě věže Týna v moře hvězd
se týčily a bděly.

A řekla jedna: „Bez snění
dnes trávím noc tu tmavou,
pohádek řad a vidění
mi starou táhne hlavou.

Já slyším rohy, kotlů třesk
a křik se vzduchem nésti,
a vidím turnaj, kopí blesk
tam dole na náměstí.“

A druhá: — Vidím lešení —
meč blýská — výkřik bolu! —
a dvanáct v krve prameni
se hlav tam válí dolů. —

Tu první: „Záře děsné zřím,
jak nebe když se taví,
a ze spálenišť vidím dým
se zvedat černý, čpavý.“

V tom blýskl v dálce rudý jas.
„Hleď, žhavý drak zas lítá!“
— Ne — řekl klidně druhé hlas —
buď zticha již — to svítá!

Ant. Klášterský.

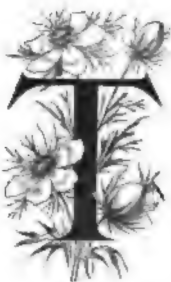

Bavlnkovy ženy.

Obrázek z Moravy.

Napsali V. a A. Mrštíkové.

(Pokračování.)

Té noci Bavlnka málo spal. Sotva se dočkal hodiny jitřní, vstal, spící ještě Sefce k snídani uchystal mléko a chléb a odešel. Stavil se ještě u kmotřenky Vondrové vedle a požádal ji, aby do chaloupky dohlédla a čeho třeba opatřila.

„Co pak se u vás stalo?“ ptala se kmotřenka — „Tak najednou?“

Bavlnka jakoby neslyšel. Položil hrabici na rameno a neodpověděv ani slova, bez snídaně kráčel pomalu do polí.

Do půl noci pršelo, k ránu se vyjasnilo. Vzduch byl jako vymyt, země vypláchnuta, tráva krásně voněla, zelená jak z jara. Stromy jako omládlé dýchaly jak v dubnu, kdy puká listí. Jak krásná, čistá byla obloha! Jak vysklená klenula se modrá do nesmírné výšky a zdála se i tmavější, nepoměrně hlubší v chladné své čistotě svlažené barvy než za posledních dnů, kdy byla bílá víc než modrá, podobna rozevřené výhni, kde na dně v úpalu svého vlastního žáru hořela a své světlo po nebi tavila vřelá koule slunce. Víc po zemi než po nebi rozkládaly se nyní světelné jeho vějíře, vzduch průhledný a lehký propouštěl každou vlnku jeho paprsků a netřásl se v těžkých, jako do sebe zpráhlých vrstvách, ale volnými, svěžími proudy ranního vánku přeléval se s místa na místo, čechral klasy na polích, nazdvihoval hrstě v pokladech a obnažoval pod nimi holou už, vlhkou, jen štětinami strní zastíněnou ještě půdu. I stíny byly tvrdší, barvy veselejší, země celá jako znovuzrozená, mokrá ještě bleskotala na slunci v slzách vyplakané noci.

Lidé už byli na polích. Nosili snopy v náruči, rozvazovali je a jako mokrá děcka rozkládali na slunci.

Bavlnka zapadl v hlubinách pokřiveného údolí, už jen jako tečka, mihotal se v mandelích, jako jedno z těch rozházených skvrnek na lehko vysvlečených těl, kterými poseto bylo celé vůkolí.

Sotva byl někde za humny, Veruna vrátila se do své chaloupky. S očima jasnýma, tvrdýma dala se do obvyklé práce. Pracovala celý den. Kde co bylo v nepořádku, do večera bylo uklizeno, podlaha vymyta, nádobí se jen lesklo. Na Sefku nepromluvila, ale v poledne jí upekla vdolky.

Když se večer Bavlnka vrátil domů, hrabici pověsil a jak obyčejně se usadil za stůl, uhnula do kuchyně. Bavlnka si jí ani nevšimnul. Povečeřel, co mu Sefka přinesla z kuchyně a šel spat.

Tak den jak den.

Trvalo to neděle, než Bavlnka zas čelo vyjasnil a na Verunu promluvil.

Jednou tak seděl v přítmí večera u vyprázdněné misky večeře a cucal svoji dřevěnku. Toho večera asi třikrát se obrátil po své ženě dobrýma, změklýma očima. Veruna všimla si té změny hned, jak přecházel práh. Z celého jeho vzezření, z volných, spokojených pohybů, z tiché, bodře vzhlížející tváře, z náhlého, hřmotného zasednutí těla, s jakým sedá jen unavený, prací rozveselený člověk — dýchala zvláštní jakási prostota v myšlení i citu, s jakou se u venkovského lidu ničí i budí nejsilnější záchvaty vášně. Toužil po klidu a pokoji pod svou milou střechou.

„Co koza?“ začal sám.

„Nic, bečí pořád.“

„Byla's s ní u pastéřa?“

„Byla, ale kozla si ani nevšimla a kozel jí.“

„Žere?“

„Žere a bečí.“

A dost.

Za chvíli zas promluvil na Sefku. Kde byla celý den, co dělala.

„Do tří hodin byla ve škole, potom šla s husama na pole,“ odpověděla Veruna sama.

A když už Sefka spala, jakoby to bylo tenkrát, kdy za měsíční noci osaměl s nebožkou Sefkou, tentýž blahý cit zavanul mu v prsou. Seděl sám a sám a v nestřeženém okamžiku poddával se smírným myšlénkám. Už chtěl na Verunu i zavolat, když v tom Veruna sama otevřela od kuchyně dveře, s úsměvem postavila se na práh, nahlídla k Sefce, spí-li, pak bezúčelně tichými měkkými kroky přešla jizbu a pojednou sklesla těžkým svým tělem vedle Bavlnky. Červenými, masitými lokty obepjala jeho šiji.

Bavlnka odložil dýmku vedle na lavici a neodstrkoval ji.

„Ještě se zlobíš?“ ptala se.

Bavlnka neodpovídal. Přejel si rukou koleno a mlčel. Víčka se mu jemně chvěla.

„Co, zlobíš se ještě?“ zatřásla jím žena v náručí a žertem pohladila mu obě lopatky. „Že se nemrzíš, pro takovou hloupost,“ pravila a složila ruce mezi koleny.

„To není hloupost,“ na to Bavlnka a hlas jeho nemohl znít mírněji.

Veruna poposedla blíž a shrnovala k sobě sukně. Bavlnka jí uvolnil místa.

„No, tak už toho nechme a mlč už o tom. Já vím už, co mám dělat, Josefe — — když se ti tady na svoju dušu,“ přitáhla ruku jeho k sobě, „když se ti zaříkám, že už nikdy nic takového o mně neuslyšíš, ještě se budeš zlobit?“ a tím pevněji přitiskla jeho ruku k tuhé své hrudi a hleděla mu do tváře.

Bavlnka podíval se dobráckým svým okem do tmavého stínu silného obočí své ženy a nic už nenamítal. Ovinul jí ruku kolem ramen a opřel je o široké svoje plece.

Bylo už tma, šli spat.

Od toho okamžiku bylo zase jasno a teplo v duši dvou. Občas vracela se nedůvěra do smíru Bavlnkova jako stíny, když se vzmáhají v jasnu náhle rozžatého světla; ale když nic podezřelého nepřelétlo přes jeho oči, vžil se do svého vnitřního ticha tak, jakoby tam chladna nebylo ani bývalo.

Veruna dlouhý čas věrně stála při svém slibu, ale jednou odpůldne, když byla sama, had přece k ní promluvil. Ztrnula v teple rychle se proudící krve a nechala šití. Tak příjemný to byl pocit při prvním slově sladce jedovaté myšlenky. — Napřed si lízla jen a skryla ošemetnou láhvičku za hrubý pytel s otrubami mezi staré železo. Druhý den zase si lízla, ale už víc, než měla v úmyslu. Sám bůh ví, jak jí to tak vklouzlo do krku. Třetí den už se napila a ne málo. Oběd vařila už jako po slepu. Průběhem týdne měl ji had celou obtočenou kolem a kolem, srdce svázané, mysl pryč.

Pila jako starý granátník. Když nestačily úspory, zanášela vejce k židovi a před mužem si naříkala, že slepice nenesou.

„Tak je zab nebo prodej,“ řekl jí na to Bavlnka.

Veruna slepice nezabila, ale prodala z nich napřed jednu, potom druhou, dostala za obě po šedesáti, muži řekla, že stržila jen čtyřicet. I kuřata prodala Líšenkám a muži přinesla z nich peří. „To ví bůh, co se to jen děje, musí nám na ně chodit schoř nebo kuna.“

„Co pak ti tady bude dělat schoř — v letě!“

„Jinačí už to nebude. K Odseďálkům taky chodí. Už jim zadávil tři.“

Bavlnka navlíknul na tchoře past, ale tchoř o ni ani nezavadil. Zatím se naskytl jarmark v Kloboucích, pak v Hustopeči a Veruna „než by to nechala schořům, radši že to půjde prodat. Peněz je potřeba, tak což.“

Prodala, nakoupila, čeho bylo třeba, sem tam na ceně přidražila a cestou ztratila rýnský. „Jak se to stalo, ví to Bůh nebeské“ — Měla je přece zaobalené do cípku v šátku a když doma počítala — „pod jednuškou jakoby se zem slehla!“ Tak uškrcené groše přechovávala pod peřinou a po troškách kupovala si za ně „ty sluze“.

Pila opatrně, ale pila.

Bavlnkovi už to bylo divné. Neříkal nic, ale za to pilně dohlížel na každý troník. Ptal se u žida, ale jakoby se neptal. Dověděl se zrovna tolik, jako věděl sám. Chtěl se přeptávat dál, ale rozmyslil si to. Je-li co na tom, hruška dozraje a protože je červivá, sama mu spadne na klín. Žertem bral ženu kolem krku a opatrně stahuje chřípí, hltal do sebe její dech. Nevycítil nic. Byl to tentýž zdravý, čistý dech jako tenkrát, když ho zmámil poprve. Konečně přišel na stopu. Veruna když už neměla ani tolik slepic, aby z nich jednu po druhé mohla prodávat, ani kuřat, aby je za mizernou cenu odpašovala Líšenkám, připadla na jiný způsob, čistě svůj. Chodila na tovarych a muži řekla, že měla sama doma práce dost a na panské jít nemohla. Bavlnka jednou přišel dříve než jindy a nezastal Veruny doma.

„Kde je maminka?“ ptal se Sefky.

„Já nevím.“

„Kdy odešla?“

„Po poledni.“

Bavlnka se zamyslil. Řekla mu přece, že nikam nepůjde ani dnes ani pozítří a celý týden ne.

„A včera byla taky pryč?“

Děvče přikývlo hlavou a poškrábalo si šlapku zdvižené nohy.

Bavlnka začal prohledávat chalupu. Zobracel všechno hore nohama, ale vrátil se odevšad s prázdnýma rukama.

Ještě čekal. Veruna poznala hned, že bylo zdviženo celou chalupou. Větřila bouř a byla tím opatrnější. Na čas dala si zas pokoj. Denně si zavdala, jen co by tak „rosou ukáplo.“

A tak by to bylo šlo dál, kdyby nebyl Bavlnka jednou — bylo to už na sklonku léta — kdyby nebyl našel mezi starými hřebíky za měchem otrub láhvičku do polovice ještě naplněnou, zabarvenou černě. Vyndal zátku, přivoněl a ledva že se na nohou udržel. Vyrazil z komory.

„Co je to?“

A než se žena zmohla na nějakou lež, cosi už jí křuplo o čelo a černá tekutina v bohatých červených slzách jí tekla po šiji i tváři. Láhvička rozražena o její hlavu po střepích sypala se na zem. Do rána Bavlnka řádil jak divý. Nádobí, sklo, kde jaká sklínka, láhve i džbány, všechno lítalo na zem, slamníky zpřevracel, peřiny rozmetal, truhlu zvyházel — i na peníze jí přišel a stoje jako Samson uprostřed trosek svého štěstí, prudce oddychoval z velikých svých prsou a sbíral rozběhané svoje smysly. Na konec vyběhl z chalupy ven a vrátil se až druhého dne večer.

Veruna na kolena padla před svým mužem, Boha živého volala k sobě sem na zem a jeho jmenem se dokládala, že neupila ani kapky, že tam láhvička stála od minulých žní.

Bavlnka neposlouchal. Už se ani nezlobil a oddal se tupé nevrlosti člověka, který vyslechnul svůj ortel a trpělivě jako galejník vleče svoje řetězy za každým krokem.

Litovala ho celá ves.

Veruna, když si jí Bavlnka nevšímal, nevšímala si hrubě ani jeho. Jeho vzdor přišel jí dokonce vhod. Pila zas a pila už veřejně a beze strachu. Pije-li anebo nepije, Bavlnkovi zdálo se být už úplně lhostejno. Co potřebovala Sefka, to jí dal, pro sebe ať Veruna si vydělá sama. Potřebovala-li nějaký groš pro domácnost, položil jej tu na roh stolu nebo s „tím“ poslal Sefku a bylo zas po řeči. Jednou našel Verunu opilou v kuchyni na zemi ležící — ale jakoby jí neviděl; nezuřil, nebil ji, šel okolo ní a ani se neohlédl. Sedl si do koutku za stůl a zármutek svůj spálil ve své dřevénce. Pojednou vyklouzla mu dýmka z mozolnatých a jako čivůprázdných prstů, klepla o dubovou desku stolu a s hlasitým ruchem v tiché, prázdné jizbě převrátila se na stůl. Bavlnka zaplakal.

Veruna, když slyšela nepřirozené ty zvuky za dveřmi, pozdvihla těžce hlavu, rozhlédla se po tmě kuchyně a padnuvši na zad na obě ruce, jako pomatená propukla v křečovitý, dlouhý smích. Jako mdlá

tekutina táhnul se jí z úst, líně se stékal po bradě a v krátkých, tlumených vzkřecích blábolícího děcka tuhnul v přeplněných ústech.

Od té doby styděl se Bavlnka sám před sebou. Udělal kříž nad sebou, nad Sefkou, nade vším, co bývalo kdysi j e h o a teprv si vzpomněl na nízký — malý růvek zarostlý travou, jak tichá pod ním leží ta, na kterou nikdy nehřešil.

Navštívil tichý ten útulek tlícího štěstí a vrátil se domů silnější.

Když svou ženu na novo přistihl, jak od ohniska ke stolku se potácí, tváří do postelí a do dveří vráží a blbě se při tom směje, vzal ji šetrně jak malé dítě pod ruku a jako nemocnou odvedl ji a zavřel do komory. Ať nedělá neplechy aspoň před lidmi. Marno domlouvání, marno bití — myslil si, raději už ji nechám tak. Třese se na to jako prut, sotva od sklínečky hrdýlko zahlídne.

Bylo už pozdě na podzim, kdy lidé po polích lezou a srpem osekávají svadlé „krky“ řepy. V tu dobu už chladno pod kabát se dere, zrána křehne mráz. Pasačky, silně ovázány do těžkých vlňáků, zimomřivým krokem vyhánějí barevné své jalůvky a krávy, černé vrány krouží pod šedými mraky a táhnou na sever. Divně se vyjímá kousek modrého nebe nad žlutými lesy a černými pruhy rozoraných polí. Stromy jakoby krví a rezí polil; smutně chřestí v řídkých haluzích. Chlapci na lukách s děvčaty sedají v závětří a zády obráceni k severu „vykládají si“, zatím co krávy se před nimi pasou a bučením plní zvukuprázdný prostor kolem nich. Z bylin ještě pampeliška kvete a sem tam v poli o samotě stojí vlčí mák: — rudá památka horkého léta. Místy i jatelinka se modrá, po větru se klátí bílé žebříčky a u cest durman vysypává černá svoje zrna.

Přišly deště a po deštích mlhy. Mraky až k zemi se táhly bílými třásněmi svých potrhaných vleček, z roklin čišel chlad a syrový zápach hnijících látek. Chvílemi vítr se zatočil, setlelé listí se vzneslo a jako živé běželo po vlhké zemi, vráželo do bodláčí, uvázlo v trní. Nikde živé duše, všude holo a prázdno. Jen ty šedé mraky jako bledé stíny toulaly se nad zemí a s nebe se spouštěl drobný, mživý dešť. —

Tak teskno a smutno, ale bez mlh, bylo jednoho dne na večer. Ráno už se objevil první poprašek zimy. Mlhy spálil první mráz. Po zemi jakoby prošel smrtný dech. Byla jíním zadýchána krajina celá. Příroda přes noc jako zlomena schlíple chýlila k zemi poslední zbytky bujnější zeleni. Svlačec jako uschlý tabák skroucený a zvadlý visel po zdích, jiřiny se scvrkly, divé víno zaplálo krvavým purpurem. Tráva jako setlelá polehla k zemi, na lukách jakoby nic jak živo nebylo ani rostlo, šedá ležela ve svých nižinách a čekala na první sníh.

Bavlnka byl v práci. Veruna sama doma. Sefka po celý den seděla u kmocháčků a pojídala zablácené hrozny. Chalupy i usedlosti dole byly prázdny, celá ves jakoby se byla vystěhovala do „Borovinek“ a do „Starých hor“, kde byly vinohrady. Tam bylo dnes živo, jak bývá na vsi jen o největších svátcích. Kdo neměl sám, pomáhal, kdo nepomáhal, byl pozván, aby se vmíchal mezi ostatní a aspoň se díval, jak skřehlé ruce venkovanů zemi loupí o poslední její radost — víno. Kam se kdo podíval, všude týž obraz, týž ráz, barevné tečky teple zahalených lidí, jak na hlavách přenášejí nádoby, kladou je na vůz a jiné prázdné jako

amfory nesou zase vzhůru. Postaví je na zem, rozhlédnou se kolem sebe, za sebe po sehnutých hlavách a vysazených kyčlích a v němé radosti nad Božím tím požehnáním zase nad zemí se níží, sáhají pod kře a potěžkávajíce válce, jeden po druhém je kladou na dno nádoby, kde v hromadě vedle sebe a na sobě leží černé i bílé, tmavé i zelené laloky hroznů, jedny zrn řídkých, velkých jak třešně, druhé nalité plné, zrnko vedle zrnka stlačené k sobě, jako sezděné. Děvčata jakoby tančila, svižně pohazovala krátkými sukněmi a odhazovala stranou mezi křovím všetečné ruce výrostků. Sedláci pyšně, jakoby tisíce sbírali, tiskli beraničky na ucho, odplivovali a vykuřovali z dýmek i doutníků. Děti od rána do večera (ani školy neměly) v hejnech jako kobylky přepadaly vinice svoje i cizí a umouněné, umazané v šílené radosti dětských let s vřískotem kácely se dolů na mez a s hlavou zavinutou do ramen, se sukýnkami letícími po větru kutálely se shora dolů, pak po čtyřech lezly zas nahoru a znovu a opět se tak kutálely po mezi až k cestě, kde němě na ně pohlíželi požvykující koně...

Chýlilo se k večeru a na vsi posud bylo prázdno, jen vozy přijížděly se sladkou svojí tíží a prázdné v trysku zas vyjížděly tam, odkud vítr v útržcích snášel dolů bujné výkřiky písní.

I Veruna slavila své vinobraní. Ji nikdo nevolal, za to Sefka jí přinesla od kmocháčků plný talíř hroznů, zavinutých do šátku, jak se nosí výslužka z hostin. Snědla několik černých a nechala je stát. Dostala po nich žáhu. Věděla, jak ji zahnat, ale bála se. Chvíli bojovala sama s sebou a pojednou sama ani nevěděla, jak se jí ocitla v hrsti. Lízla a místo žáhy se jí po hrdle a po zdvižených prsou rozlila příjemná, duši i krev zahřívající vláha „hořké“. Lízla zas a než se den nachýlil k večeru, měla už silně zakouřenou hlavu. Teprve si vzpomněla, že by Bavlnka mohl přijít domů; vstala a šla rozdělávat oheň.

Oheň praskal, Bavlnka nešel. Tak častěji už zůstal mimo dům... Veruna přisedla na škopíček těsně ke krbu. Matně blýskavýma, jako mastnýma očima hleděla do rudé hromádky ohně.

Venku šero se zatím skládalo na pole; po statcích se vznesl kouř. Hřebeny střech jakoby plavaly pod modrými rouškami dýmu, celá ves dýchala, celá se pokryla řídkou, k zemi se chýlící mhou. Pak tmy ulehly na pole, přikryly ves, žlutá světla zablikala dolinou. Konečně i ta pohasla, kouř se rozplynul, byla noc.

Tmavá, černá noc, jak bývá jenom na podzim.

Pojednou z Bavlnkovy chaty projel zčernalým vzduchem ječivý, zběsilý křik. Chalupy byly zabedněny, — nikdo neslyšel. Pak dvě nahé ruce vyrazily okno, prsty v křeči sepjaté vymrskly sebou do tmy a zase škubly sebou zpět — a nikdo neviděl bílý jejich sled ve hluboké noci. Křik ozval se znovu, ale na krátko už jen. Vzbudil v sousední chalupě dva při sobě ležící lidi, ale ti vyměnili spolu mínění, že Bavlnka bezpochyby přistihnul svou ženu zase „veselou“, obrátili se oba ke zdi, a spali dál.

A bylo černo zas a ticho. Nikdo nesvítil, jen u Bavlnků hořelo světlo, ale neobyčejně silné, plné, vyzařující celou světnicí. Několik lidí šlo z hospody a jak přišli na můstek vedoucí přes potok na návsi, jeden

z nich, hajný Hrabec, prstem ukázal vzhůru na plápolavý ten čtverec okna na kopci, zasazený do tmy.

„Oha," a chytl se za hlavu. Ostatní jak vrabci se rozprchli po dědině. Návsím rozlehlo se děsné „hoří!"

Na věži uhodilo do temné dědiny srdce Panny Marie. Dlouze, v pravidelných přestávkách, jakoby si odpočívalo za každou ranou, rozesílalo nocí dojemný svůj hlas. Skoro současně oba ponocní v bílých halenách prolétli návsím a jakoby svolávali k poslednímu soudu, v běhu, na křídlech vlajících halen drželi vysoko k nebi pozdvižený roh a troubili zdlouha. Lidé vybíhali ven a ohlíželi se po svých staveních. Něco mužů odběhlo, tak jak byli, za kostel, kde už bylo slyšet zmatený křik několika udýchaných hrdel. Bílá jakási postava slítla s kopečka dolů a s rukama zalomenýma proti nebi zaplakala ohyzdným hlasem:

„Ježíš, Marja Josef — lidi, chraňte svoje statky!"

Byla to stařenka ze sousedních chat v Bavlnkově pořadí.

Probleskovala světla. Noví lidé zamihli se tmou. Sem tam silnicí ozářily lucerny.

Jako v úlu zbouřených včel zahlučelo to po celé dědině. Jeden k sobě sražený klouček lidí pobíhal se strany na stranu, po návsi vzhůru, po návsi dolů, hlučel a klel. „Hoří, hoří!" rozlehlo se -zas asi ze tří hrdel najednou na různých koncích vsi. Pěstě bily do oken a bouřily ze sna ty, kteří ještě spali. V tom synek z pastoušky jako na koni přeskočil práh a pokřivenou polnici drže stranou úst, zatroubil v běhu hrůzným jakýmsi hlasem vojenský poplašný signal. „Tratatatá — tatata — tá — ta — a — á —" zavřeštěla jeho trubka, ale to nebyl hlas, to nebyl vřesk, to byl pláč, srdceryvný, břitký až k zoufání. Ostrý, ječivý ryk prasklého kovu, prosící o pomoc lidí a milosrdenství nebe. A s věže posud rozlehaly se ty dlouhé, lkavé zvuky zvonu.

Pustý zmatek zavládnul celou dědinou. Domy, jakoby obživly, otvíraly se a zavíraly, světla vyšlehovala z oken, bílé zjevy skákaly na náves.

Komárek první slyšel volání „hoří!" — „hoří!" Zakroutil hlavou. „Co pak? Snad si nedělá někdo blázna! Přece jenom teď jsem byl venku!" Vykročil přes práh a v očích jakoby mu rozžal. Přímo proti němu vymrsknul sebou do výšky rozeklaný jazyk plaménku, oliznul oblohu, jako bludička poskočil a svinul se opět ku zčernalým doškům; když vyšlehnul po druhé, byl už širší a delší v čoudu hustého, jako mléko bílého dýmu. Bavlnkova chata stála v plamenech!

V první chvíli nevěděl nikdo, co počít, kam zaběhnout, co do ruky popadnout dřív. Ten hledal sirky a nemohl je najít. Druhý je našel a nemohl rozžehnout. Třetí běžel na náves a vyběhnul na dvůr. Čtvrtý navlékl pantofle a chtěl jít hasit. Teprve žena musela za ním křičet, aby si vzal boty a pořádně se oblékl.

Pátý — soused Čuta — byl už před brankou oblečen, klidný, ale i po něm se žena vzpínala a pro Boha ho prosila „Vencl nechoď, ty nechoď, máš v hlavě, slítneš!" A pantáta Čuta, ucítiv jednu do prsou, opravdu nešel.

Klimše vůbec neprobudilo ani vřeštění trubky, ani váda ani křik, a když konečně procitnul, myslil, že to vychází měsíc.

Staré Kaňové se v prvním okamžiku zdálo, že to venku štěkají psi . . . když zaslechla slovo „hoří“ — teprv jí jazyk zdřevěněl, třásla se jako prut a kliku hledala na opačné straně dveří.

Nikdo nevěděl, kde hoří, ale vědomí, že snad jim nad hlavou, vyhodilo každým do výše. Služka z fary vyplašená jako ptáče vylítla z krátké své postýlky a když slyšela temné rány zvonu, uvazujíc na sobě krátkou sukničku, sama začala křičet „hoří“, — „hoří!“ třebas jí v tu chvíli nikdo slyšet nemohl mimo tu kočičku bílou, která spala s ní. Krmičkova Fanda s bolavým prstem seděla právě při petrolejové lampičce a propichovala si špendlíkem bělavý bubínek sebrané bolesti. Když slyšela „hoří!“ — rýpla se do krve a nebolelo jí to. Stařenka Boučková na horním konci zapomněla úplně na bolavou nohu a jako srnka seběhla po schodech dolů, až na posledním se zastavila a nemohla vydechnout —

Chromí chodili, slepí viděli, celá dědina byla hore nohama.

„Co jen dělala, co jen dělala!“ plakal ženský čísi hlas uprostřed návsí, „k nám přiletěl kus rozžhavenýho masa —“

Zabílený pekař proběhl kolem.

„Pro Boha, proč pláčete?“ křičel. „Neplačte a jděte pomoct!“

Hlouček se pohnul a plakal dál.

Kde se vzal, tu se vzal, četník s nasazeným bodákem, svítícíma očima a černými kníry, malebně rozloženými po bílé tváři, objevil se mezi lidem. Jakýsi muž, dosud jen zpola ustrojený, šel vedle něho a vypravoval, jak a kde vznikl oheň. Z hospody se sklínkou v ruce, vyběhnul opilý, zastavil se a zasmál se jak hříbě. Byli by ho ukamenovali, kdyby v tom pozornosť lidu nebyla bývala obrácena jinam.

Návsí bylo ozářeno už jako ve dne. Řadou bílých stavení přijížděl pár černých koní a jako dřívko nesli za sebou starou, seschlou stříkačku. Sedláci obíhali kolem jako smyslu zbaveni, v běhu rozdávali splašené rozkazy a mizeli v selských budovách. Ukázalo se, že stříkačka nebyla naprosto k potřebě a jiné nebylo. Starostův pacholek na koni jel do Martinic pro pomoc. Sekyry, háky, motyky zaleskly se na světle.

„Novotňák už chytá!“ oznamoval stržený jakýsi hlas požár třetí chalupy. Všechno jako na povel, ženy, děti, starci, rozběhli se po svých staveních. Oheň ohrožoval celou ves. Každý hájil své. Jen nejrozumnější běželi na kopeček za kostel trhat došky sousedních chat. Od rybníčku vzhůru k požáru utvořil se celý řetěz mužů a žen, ruce mihaly se v jasnu sem a tam a lehce jako cihly házeli nahoru a dolu prázdné i plné putýnky.

V tom po silnici od Martinic s příšerným zatroubením letěla jasnem nová pomoc. Pár bílých panských koní, lesknoucích se v jasnu jako sníh, přijelo na náves s moderní stříkačkou. Koně zastavili, livrejovaný kočí skočil na stranu. Bělouši se třásli, panské řemení jim svítilo na kouřícím těle, bílá pěna kaňkala jim z tlam na přešlapující dole kopyta. Všechno bylo tak jasno, každý plíšek bylo vidět na bílém zpřežení, které odpřaženo s livrejovaným sluhou za sebou šlo se projít po chladném vzduchu. K požáru se protáhly ploské hadice.

A chalupy jak vysoké tři hranice, narovnané na bílých zídkách,

plápolaly vzduchem a šířily kol sebe bledou tichou zář. Každá o sobě jako žhavý, nahoře roztřepený sloup bila do oblak ohnivým šlehem.

Jak krásný byl v tu chvíli pohled na bílou vesnici! Celá se vznesla nahými svými štíty a tak němá strachem plála v překrásné hře barev. Bílé zdi kostela vystouply, stavení vrhala za sebe stíny, na hřbitově zlatem svítil kříž. Bylo tak jasno, že i lesy bylo vidět, přehozené toutéž barvou, pruhy pole, stromy v zahradách i tu stružku na lukách, lesknoucí se v zemi jak zlatem pobitá ocel. Ženy s dětmi byly jakoby je do bílého plátna zahalil a s hrůzou ustupovaly stranou: do lící je pálil žár. Muži bledí jako přízraky stáli a seděli na střechách a ulívali vzduchem k nim letící troud. Požár se šířil, zděšení rostlo.

Konečně do ohně se spustil první bílý déšť natažených, jak žíly napjatých hadic. Všechny oči s důvěrou se obracely vzhůru k bílé té stružce sršícího proudu, jakoby od ní čekaly zázraky. Než oheň, jakmile ucítil první uštknutí vzpurného živlu, vysokým sloupem vzepjal se k nebi, uhodil do oblak, čoud se vzedmul, v ryšavých ohromných balvanech vyvalil se vzhůru a jakoby se marně opíral o klenutí nebes v rachotu a pískotu dole se řítících trámů kácel se zas dolů, vysrkuje k nebi nesčíslný počet letících jisker, které převracely se v letu a zlaté a bílé padaly zpět na obstupující dole zástupy. Pro ohromný žár nikdo nemohl k chatám. Požár se šířil už i na čtvrtou střechu chalupy — — a zatím co tam davy se míchaly a pozdvižené háky a sekyry jak zaťaté zuby drásaly střechu s chalupy páté — dole v dědině vypouštěli ze stájí dobytek a vynášeli do zahrad postele, lavice, hodiny, skříně, všechno, co popadnouti mohly zmatené ruce. A krávy bučely, řinčely na rychlo odvázanými řetězy, psi vyli a škubali sebou u svých boud, koně ržali, kozy bečely, prasata vřískala a s kvikotem utíkala na náves. Kdesi mladá žena dole plakala, že jí ukradli kus nábytku, hajný Spurák volal na pomoc, že už u nich chytlo, u starostů honili husu po návsi, která použila zmatku a vyběhla jim z vrat . . . A zatím co tak všechno ozářeno hemžilo se v bílém světle požáru, kolem do kola ohně se zabarvenými bříšky, rudou září politými křídly točili se a kroužili nad krásným tím divadlem holubi z hořících chat a bylo tklivé na ně podívání, jak tiše mávali křídloma a zase vzpínali v letu své perutě k sobě, jakoby v poslední hodince smrti k nebi se modlili za svoje děti tam dole pištící v hnízdech — — —

Ve všem tom shonu a zmatku jen málo kdo si povšimnul velké postavy Bavlnkovy, jak po pás vysvlečen, plecemi proti záři opřen nechal marné práce, aby zachránil svou ženu a bled jako socha, vyvýšen na kládě k chaloupce hleděl, loučil se s ní a se vším, co zahynulo v ní. Probíraje se volnou rukou v krátkých svých vlasech, zsinalý, s modrými rty a vytaženým čelem tisknul svoji Sefku k mocnému svému stehnu a díval se na všechno jak na svět ozářený snem. Nedivil se, jen očima lokal celý ten obraz, který v duši jeho měl zůstat po celý věk. Kolem něho kozy vyváděli z chalup, vepři s kvikotem zalézali pod kře a mezi nohami hasících mužů pobíhali ustrašení králíci a hledali tmavý kout. Slepice z pátého stavení s divokým kdákotem rozletěly se na všechny strany a mizely v polích a zahradách.

Bavlnkova chata dohasínala. Několik mužů s mokrými, v octě smočenými šátky v ústech vniklo do vnitř. Mrtvé ticho zavládlo kolem. Černý a bíle trhaný řetěz lidí, táhnoucí se s kopečku dolů, mlčky podával a snášel dolů plné a prázdné nádoby s vodou. Kroky dutě dupaly kolem chaloupky ve kvetoucích ještě astrách a polehlých resedách. —

Zástupem se rozlehl tlumený hukot. Tak lid se bouří, reptá dav. Řezavý, ostrý výkřik strženého hlasu projel ozářenou tmou. Massa k sobě stlačeného a jako do sebe spečeného lidu se roztrhla a plamen posud hořících chat osvítil příšernou skupinu hranatých, kalem a sazemi potřísněných mužů, nesoucích jakési břemeno. V chalupě se ještě cosi vznítilo, plamen za nimi naposled vyšlehnul a osvítil malované růže a ptáky v okně, začouzené a zmoklé hojnými proudy z hadic tam vychrlené vody.

Skupina mužů se zastavila, ruce vypustily na zem cosi ohromného. Muži přetřeli si uřícená čela a zády stavěli se stranou od hrozného divadla.

Byly to zbytky zpola udušené, zpola upálené, děsně skroucené a jako potrhané mrtvoly Bavlnkovy ženy.

Chaty dohořívaly. Oheň se dál nešířil. Ještě jeden plamen vyšlehl, ale zalit proudem hadice, zasyčel a zhasl. Jen čmoud se nad ohniskem zatočil a za kostelem, po celé dědině, po polích i zahradách rozložila se zase tmavá, říjnová noc.

Lidé se rozcházeli; bylo po divadle.

Oko z dálky už jen s namaháním rozeznávalo zlomenou, ale v hrdém smutku krásnou a stále v jedné póse jako zkamenělou postavu Bavlnkovu.

Byl už skoro úplně sám se svojí Sefkou. Mrtvolu odnesli mužští do kostnice, Sefka odběhla, podívat se ještě na rodnou svou chaloupku. Slzy nalily se jí do očí.

Přišel konečně i Bavlnka, obcházel bývalé své stavení, odkopával s cesty dohořívající kusy trámoví a děkoval něco málo lidem, kteří hlídali oheň, za pomoc.

„Za málo —“ odpovídali sousedi.

Dlouho jej kmocháček tahal za rukáv, aby šel se Sefkou vyspat se k nim. Bavlnka nemohl se rozloučit s doutnajícími ještě zbytky bývalého svého obydlí, ale konečně dal si říci a šel.

Ke všemu, co bývalo, obrátil se zády. (Dokončení.)

Sezima.

Maloměstský obraz. Sepsal Josef K. Šlejhar.

Bylo to krátce před zimou — v těch několika krásných dnech, jež někdy se udržují po jeseni, schýlivší se ku konci. Po delší nepohodě nastávají slunné dni se zdánlivou tváří léta. Ranní prudké mraky roztají tu za oslnivého jasu a zazáří vše, kam zasvitnou sluneční paprsky. Rosa, v niž slil se mráz, zaskvívá se v neobyčejné průzračnosti a třpytnosti. A v nenadálých úderech celými shluky mrtvé listí oprchává. Země všady obnažená svítí z nejdálnějších návrší.

Rád z městečka každý kdo může použije takového dne k vycházce. Před tím dlouho nebylo lze vyjíti ani na krok. Vyšel jsem si také z těch nudných maloměstských zdí a chodil jsem polními cestami. Miluji tu zvláštní vůni zaoraných rolí, jež působí na smysly takovým konejšivým klidem.

Shlédl jsem známého člověka z města, jenž se také procházel. Byl z oněch samosprávných úředníků se služným okolo osmi set, jakých je tak mnoho po našem venkově a kteří ve veřejném životě našem, zejmena pokud se týče všelikých těch spolků, jejich nesčetných zábav a věčných voleb, hrají obyčejně důležitou roli.

Byl to muž neobyčejně vysoké postavy, na dlouhých, v kolenou poněkud sblížených nohou, s malou hlavou, řídké kozí brady a černých, jinak dobromyslných očí. Pokud jsem ho znával, těšil se vytrvalému zdraví. Při tom byl světák, pravý požitkář. Nebylo nijakého takového zájmu, v němž by na prvním místě nebyl měl účasti.

Na pováženou bylo, kde k tomu béře prostředky; leč nikdo mu v úřadě nic dosud nemohl vytknouti. Konečné byl také majitelem přízemního domu a kusa pole. Snad to vše dohromady — —

Jak přicházel blíže, povšiml jsem si, že má kolem obličeje ovázaný šátek. Dal se se mnou do řeči, leč nebylo mu zrovna dobře rozuměti. Také hlas jeho byl dutý, chraptivý, což ostatně bývá příznakem všech pijáků.

Liboval si, že mohl jednou vyjíti, doma že mu bylo nesnesitelno. Tážu se, je-li churav. Slyšel jsem již cosi takového.

„Ale bodejť a nejsme z toho nikdo dost moudrý, ani doktor ani já. Naběhla mi vám přenáramně levá čelisť a není možná zbýti se spuchlotiny. Jen hleďte!“

Při tom pozvedl šátek, jímž měl bradu ovázánu i spatřil jsem ohyzdný nabubřený tvar, zanícený do ruda, jenž jakoby tíží svou strhoval příslušnou stranu obličeje.

„A co říká lékař?“

„Nic, nejdřív aby se čekalo. A konečně mi poradil, abych se raději podíval na kliniku. Nemá sice obavu stran něčeho povážlivého, ale pro možné případy, víme? Vzal jsem si tedy dovolenou a zítra jedu.“

Mluvil to bezstarostně, skoro žertovně. Ale pak dodal již s opravdovou trpkostí:

„Človíčku, o nic by nebylo, ale jen spáti kdybych moh'. Já vám neusnu celé noci a to člověka strhne.“

Všiml jsem si, že je skutečně velmi přepadlý a nějak úzkostně hleděly jeho zraky, více, než chtěl dáti na jevo. Bylo mi ho opravdu líto.

Chtěl jsem dát řeči jiný směr.

„A pít vám chutná?“ zeptal jsem se žertem, věda, že se pro takové narážky nehorší.

„Pít chutná, chvála Bohu! Žízeň pořád jako trám.“

Pověděl to radostně, téměř s nadšením a již bez oné úzkosti zaleskly se jeho černé, labužnické oči.

„Pak ještě není tak zle,“ pravím s žertovným pathosem a přeje mu upřímně dobrého výsledku cesty, poroučel jsem se mu.

Podával mi ruku, s patrnou srdečnou příchylností, což nikdy nedělal. A chtěl se vesele usmáti. Avšak jaksi selhal úsměv jeho a jen se mu pokřivila vrásčitá snědá tvář, což v rámci jeho obvazku nabylo nepříjemného, uděšeného výrazu. Při tom jeho oči prudce se zatřásly, jakoby zastříti chtěly vzhled nějaký, jenž proti vůli z nich se vynořil.

Tu jsem porozuměl, že není tomu člověku tak, jak by rád se tvářil. A jakkoliv nemám právě sympatií s touto třídou lidí, přec pocit lítosti ještě hlubší než prve vzmáhal se v mé duši nad jeho stavem.

Neb trpí-li kdo, třeba i svou vinou, dlužno v něm viděti právě jen člověka trpícího a všechno ostatní musí zůstati mimo. Kdo má právo, jinak pohlížeti na utrpení?

Dal jsem se jiným směrem do polí.

Nemohl jsem se za chvíli znova neohlédnouti.

To není jeho bývalá pevná, sebevědomá chůze, myslím si, vida silnicí míjeti postavu onoho člověka. Schřadle, nejistě, shrben, zvolna ubíral se v před.

A tu také ohlédl se on. Byl bych se rád rychle zpátky obrátil neb činil, jakobych jinam hleděl, z nepříjemného pocitu postižené zvědavosti; leč on již pozoroval, že ho vidím, a jal se výrazně mi kynouti. Kynul as z onoho popudu, jímž v době nějakého nebezpečí vížeme se na cokoliv, co ukáže nám jakoukoliv příchylnost. Porozuměl jsem tomu příliš zřejmě a neurčitá lítost ozvala se ve mně ještě prudčeji. Musel jsem mu také pokynouti.

Spěchal jsem dále neohlížeje se více.

Patrna byla již všady doba kvačící zimy. Vše, nač v těchto známých místech uvykla mysl v nedávné době léta, zasáhla již zhouba.

V tísnivý nehybný klid urovnala se příroda. Země zavlhlá, svou nekonečnou řadou těžkých naoraných brázd rozpjavši se v širou dálnou úroveň, jakoby pohlcovala o amělou bytost člověka. Mžouravě ze sežloutlých mezí vysvítaly chomáče pavučin, podle cest vydíralo se nahé trní. Chocholouši povzletujíce z brázd tesklivě švířili.

Nelze se v této době odumírající jeseně zbaviti obzvláštního stesku — týž stesk pojímá duši jako mysl starce, jenž kolem sebe vidí odumírati své vrstevníky, až konečně zbývá sám.

* * *

Pana Sezimu — tak nazýval se můj známý — bylo dříve nutno několikráte za den potkati. K deváté hodině ubíral se do kanceláře, před čímž s pány od soudu prošel se několikráte po podsíni. V kanceláři dlouho se neomeškal. Měl svá určitá místa, kam chodil na „gabl“, kde stavoval se před obědem, kde trávil černou hodinku a kam na hlavní štaci po večeři se ubíral. A ještě mezi tím každé chvíle uzavřena kancelář; vybíhal na náměstí narovnat kosti, jak říkával. Vždy se tam setkal s nějakým kolegou, jenž rovněž z některého kouta radnice vyšel narovnávat kosti. — Naskytla-li se slavnostní příležitost jeti do Prahy nebo některého většího města v okolí — v Praze dávaly se na příklad po prvé Ďáblovy pilulky nebo Flik-Flok anebo světoznámá primadona vystoupila, a do většího města v okolí pořádala se společná vyjížďka za účelem utužení společných zájmů — nescházel nikdy pan Sezima. — —

Nyní po delší dobu ho nikdo nespatřil. Zůstávala opuštěna místa, jimž býval nerozlučným věrným hostem. V malém městě může ovšem člověk snáze zapadnouti, než v nejhlučnějším víru života.

Nikdo nemohl podati o něm nijakých zpráv. Mluvilo se sice mnoho, ale všechno si odporovalo. Dle jedněch nevrátil se ještě od operace, dle druhých je již dávno doma a vůbec prý ani operován nebyl. Byla ho v Praze navštíviti jeho paní a přinesla nejlepší zprávy. Je to jen docela lehký případ, při němž není potřebí než nějaké chvíle klidu a zotavení. To jenom nepřátelé jeho snaží se vylíčiti jeho stav nejčernějšími barvami a vůbec by byli nejraději, kdyby se ani nevrátil.

A jak mezi tím se vedlo úřadu? Zcela dobře; neboť samosprávný úřad spravuje se někdy sám.

Konečně roznesla se také zpráva, že Sezima umřel. „Ó to bude dlouho živ,“ povídali ti, kteří věděli, že to není pravda.

Ale to jediné bylo jisto v záplavě všech těch odporujících si řečí, že se tu skutečně něco děje, co je závažnější pro osud pana Sezimy, než z počátku mohlo se předpokládati.

Zatím nadešla zima kvapně a neočekávaně. Uhodily prudké mrazy a sesypaly se spousty sněhu, jež více nepovolily.

Zimou přemění se velice tvářnost malého městečka. Je-li pěkná, mírná zima, není to zlé, život tu bývá dosti pestrý a většina maloměšťáků miluje opravdu více zimu, než ostatní období roku. Jde obchod, jde výroba, plynou výdělky. Sedí se příjemněji v hospodě a zábav a požitků hojně přináší společenský život v zimě. Co mají v létě pořád s tou přírodou? — až je to nudné. — —

Velikou úlohu v malém městě v zimě hrají vepřové hody. Bývá to tak: Dlouho v žádném hostinci neděje se nic. Konečně někdo začne a má obyčejně plno. Rozprodá se poslední jitrnice. — Ale pak semele se za sebou v krátkosti tolik vepřových hodů, kolik je hospod v místě,

na všechny obdržíte pozvání a jste-li nějakým funkcionářem, všechny musíte navštíviti, z nejrozličnějších ohledů.

U „kvetoucího stromu“ byly tyto hody na třetím místě. A obsadily se hustě všechny stoly rozsáhlé šenkovny. Také hudba byla přibrána. Za stoly v čele šenkovny sesedli se všelicí hodnostáři zdejší, majitelé realit, měšťané a inteligence: učitelé, kaplani, doktoři, soudní úředníci. Stoly ostatní byly pro živnostníky, řemeslníky, — a vůbec každý společenský obor měl tu svého zástupce. Mnohým pohřešovaným osobnostem bránilo politické přesvědčení — neb dnes každá hospoda a tudíž i vepřové hody v ní odbývané mají své určité národní vyznání. Nalézaly se tu také paničky. Pan Sezima nebyl přítomen; nikdy jindy nescházíval, neboť pokud se týkalo vepřových hodů, nebránilo mu pranic politické přesvědčení. Právě byla o něm řeč u krajního stolu.

„Pánové,“ ptal se pan listovní, sladkého výrazu v obličeji, „není vám známo, co dělá náš Sezima?“ Všichni již věděli, co se dělo se Sezimou, možná že to věděl i pan listovní; ale o takových věcech, kdy se děje něco bližnímu, vždy znova a znova rádo se mluví v malém městě.

Šedivý pán, velebně sedící v čele stolu, jako bůh otec říkávali, bývalý mnohonásobný předseda všelikých podniků, jimž všem se nedařilo, pravý kousavý pes zdejšího veřejného života a také trochu lakotář — již od let připravoval se darovati někomu staré boty, jež měl doma na půdě — odkašlal si významně a pravil svým lámavým hlasem:

„Japak by se mu vedlo! Nechali si v Praze na památku jeho sanici, že prý se s ní už dost nakousal.“

Všichni to považovali za podařený žert a smáli se. Pak vážně o té záležitosti jali se rozmlouvati. Byla to pravda, museli panu Sezimovi při operaci odníti část levé čelisti k vůli jakési pokaze na kosti. O té pokaze nezněly hlasy určitě. Leč operace se znamenitě vydařila a Sezima je již skoro docela zdráv. Může vycházeti i úřad nastoupiti. Jen třeba býti nějaký čas ještě opatrným, dokud rána se docela nezavře. Ovšem může požívati pouze tekutých jídel a píti pozvolna, nejlépe ještě stéblem. Při čemž známý vtipkář, pan učitel Rákos, dal na hádanou, jak by dlouho trvalo, než by tím stéblem vypil zase vědro na posezení, jak to jednou v jakési sázce dokázal. Smála se zase společnost. — Po té věděli ještě někteří, že na klinice řekli panu Sezimovi, jakmile se mu rána zahojí, že se může vložiti na staré místo umělá čelisť a bude všechno dobře.

„Přáli bychom mu to všichni,“ odvětil sladký pan listovní.

„Včera prý už byl v besedě,“ vyzvídal pan kontrolor, svobodný, drsný muž, bývalý kaprál, nemálo hrdý na své urostlé tělo a na vojanské svoje pohyby. Věděl to sám nejlépe, ale tázal se proto, aby o zajímavé záležitosti, v níž obětí byl dobrý jejich bližní, nepřestala řeč. Bylo přisvědčeno od svědků, kteří se Sezimou v besedě byli.

„Hahaha,“ zasmál se kontrolor svým hrubým komisním smíchem, „oč, že nám dnes František Sezimů ještě přijde?“

Učitel Rákos si utáhl tuhý ryšavý knír a pravil:

„Taková maličkost, jako je kousek čelisti, ta přec nebude jemu překážeti, aby zameškal prasečí hody.“

Právě přišly čerstvé jitrničky z kotle. Nechali teď Sezimu a začali se jimi obírati. Také spustila hudba.

„Bůh otec“ pojídal již desátou jitrničku a při tom si objednával u úslužného hostinského kousek rýpáčku a ouška, pěkný nějaký nepřevařený kousek, jinačí že nejí.

Domněnka pana kontrolora a tvrzení učitele Rákosa se osvědčily. Čeho se nikdo nenadál, stalo se.

Najednou rozevřely se do kořán dvéře a zůstaly tak chvíli, jakoby někdo zvenčí z úslužnosti před někým je otevřel. Již chtěl posupný, reumatismem sklíčený stařeček, jenž ledva napíti se mohl, jak se mu ruce třásly, osopiti se na ty u dveří, aby zavřeli, jaký že je to pořádek. Leč ve dveřích objevil se Sezima.

Neobyčejné překvapení bylo patrno z ticha, jež u všech stolů nastalo. Pohledy upjaly se ku příchozímu.

Museli byste věděti, že je to on, abyste ho poznali. Místo známého vypaseného muže přišel člověk příšerného, vychřadlého zevnějšku, v dlouhém širokém zimníku, jenž jakoby navlečen byl na pouhou kostru: v tolika volných záhybech skládal se na tělo, — s obličejem ovázaným černým šátkem, jenž sahal mu hluboce do tváří, s jiným šátkem bílým přidržovaným na rtech. Hlava zdála se býti ještě menší než druhdy a ztrácela se v límci zimníku. A ze zraků, s nevylíčitelným zásvitem zatěkavších po místnosti a přítomné společnosti, ze zraků, jež nedávno planuly světem a užíváním, vyhlédalo nyní tolik skrytého mimovolného zděšení, jež při zjevném vynucování veselosti z těchto ovázaných tváří, nabývalo až příšerného výrazu. Těmto dojmům se nikdo neubránil.

Šátek si neustále přitlačuje ke rtům, pokynul Sezima tou zdrobnělou hlavou několikráte na pozdrav. Nebo nahlas, aby slova jeho bylo slyšeti celou prostrannou místností, mluviti nemohl . . .

Nastalo několik neobyčejně trapných okamžiků. Trvaly jen chvilku, ale pro toho, jehož se týkaly, mohly býti věčností.

Ještě úzkostněji zatěkaly Sezimovy zraky kolkolem, jakoby na čemsi uchytiti se chtěly. A nebylo v těch několika okamžicích na čem; to ústrašné ticho zelo na něho jako beznadějná poušť.

Konečně pan kontrolor, s nímž příchozí do nedávna nejvíce popíjel a jemuž byl nerozlučným společníkem, přerušil toto ticho.

„Haló, Frantíku,“ zakřičel, „vítej mezi nás!“

A na ráz celá společnost jala se přizvukovati, vítajíc příchozího. Mnozí vyvstávali ze sedadel a podávali mu ruku.

Churavec všem radostně potřásal rukama, avšak ničeho nemluvil, neustávaje přidržovati si šátek na ústa a významně jím hýbaje jako na omluvenou, že ještě nelze mu mluviti.

„Ten vypadá,“ šeptali si u druhých stolů méně s ním důvěrní.

„Nuže vítáme vás mezi sebe,“ oslovil Sezimu učitel Rákos po všem onom předchozím vítání. „A přejeme vám, abyste to, co jste dosud při nás zameškal, v brzku vynahradil; je toho tuze mnoho. V pivovaře již

to pociťují. Sláva našemu Sezimovi, výbornému společníku a statnému pracovníku na vinici páně!“

„Sláva, sláva, živio!“

Také hudba do toho spustila.

Sezima posadil se na prázdné místo vedle pana listovního; přes roh stolu seděl místní pan katecheta. Ti se s ním dali do řeči, vyptávajíce se sdílně, nač se v takovém případě možno vyptávati. Dělali, jakoby mu dobře rozuměli. A přec jaké byly jeho výpovědi! Mohl pouze cosi blábolíti, šeptmo, nesrozumitelně a splývavě, při čemž se rtů bez přestání řinuly se mu sliny, jež nestačoval šátkem stírati.

„Čím bych mohl posloužiti?“ optal se úslužný hostinský Sezimy.

„Františku, botu si nedáš?“ pobízel přes stůl kontrolor. „A krupáka, co?“

Sezima zavrtěl hlavou a snažil se projeviti úsměvem, že rozumí té dobromyslnosti, ale zase jen proud slin stekl mu přese rty. Pak namáhal se co nejúsilovněji, aby trochu srozumitelně mohl odvětiti:

„Víme, až zase jednou, co se to jen trochu spraví. Teď se musíme zvolna učiti . . . . .“ Stěží bylo mu rozuměti.

Řekl si pak o malou a upíjel doušky malého děcka.

Přicházeli mnozí od jiných stolů na okamžik s ním promluviti. Slušelo se to, když s ním byli za dobře. Každý měl pohotově několik frází, zbyl se jich a zase šel. Také reumatismem sklíčený stařeček, jenž měl často se Sezimou úřední styky, přišoural se k němu.

„Jen když můžete již spáti, to je hlavní a ostatní se již podá. Ta vložka bude znamenitá; čítával jsem o tom. To jsou vymoženosti!“

Sotva pan listovní spozoroval stařečka, ihned mu podával svou židli:

„Račte, já mohu udělati místo,“ a nečekaje ani, zdali to stařeček přijme, šel si sednout k jinému stolu. Za chvíli vytratil se také pan katecheta, že jde s pány kaplany na taroky. Stařeček ještě chvíli bezvýznamně hovořil, hlavně o svém reumatismu, a pak se poroučel.

Vůbec namáhali se všichni, kdož s ním dali se do hovoru, aby ledabyle a utěšeně pojímali jeho stav. To se všechno podá, — z toho si nic nedělejte — dnes věda všechno zmůže a případ váš je jí hračkou, — jen síliti se a šetřiti atd.“

Ještě nějakou dobu všímavost svou soustřeďovali k Sezimovi. Mohlo se zdáti, že jsou nejupřímnějšími přátely tomu člověku a mají pro jeho osud nejvroucnější účastenství. Ale pak začal si každý hleděti svého; měl-li co na talíři, pokračoval v jídle, kde byly karty rozehrány, hrálo se dále, a byla-li pře nedokončena, začali se příti znova.

U stolu, kde seděl Sezima, nezapomnělo se na důležité théma, že přec jen nejlepší ústavou je republika, kde, jak okřídleně pronesl vždy zádumčivý pan lékárník se zlatým skřipcem, každý je svého osudu strůjce. I nejvyšší hlavou státu se může stát.

„A co Panama?“ namítal podučitel, jenž jak živo musel míti své zvláštní mínění. „Bůh otec“ rázně vyvstal proti podučiteli, přidávaje se rozhodně k mínění předešlému, — snad že si myslel, kdyby nastala republika, že on by se stal v ní presidentem. Podučitel, jenž měl u něho kondici, neodporoval mu, ponechav si svoje mínění.

Fešáckého pana kaplana, jemuž po všem všudy přinášeli ještě krupáka — on krupáky nade všechno — zlobili, jak že to vypadá u nich s farskou kuchyní, když tohle všechno ještě po večeři ve faře mohl zažíti. Bylať zdejší farská kuchyně výminečně známa jako neobyčejně šetrná.

„Měl jsem k večeři bramborovou kaši a že měl farský pes hlad, dal jsem mu ji," odpověděl polo žertem, zpola pravdivě pan kaplan a pomyslel si: No, já ti dám, — vzhledem na faráře, neboť věděl, že ještě dnes se mu to donese. — Ať zví za jeho lakotu, pomyslel si dále s vnitřním zadostučiněním.

A tak každý měl dosti činiti sám se sebou a o toho, jenž tak křečovitě, poslední silou chtěl se přimknouti k tomuto životu, k životu, který do nedávna byl výhradným živlem jeho činnosti, nestaral se dále nikdo. Sedadlo jeho nalézalo se osamoceno, nejbližší sousedé zabrali se jinde. Žádný s ním již nepromluvil — prosím vás, jak mluviti — a jen tu a tam jako náhodou zavadil někdo o něho zběžným dorozumívajícím se pohledem. Ale jak vděčně chápal se Sezima i každého takového milostivého pohledu, jímž jakoby také byl přijímán za účastníka obecného veselí — a jak tu aspoň pokynem ruky přidával se k ostatním, když již jinak nemohl, ani se veseliti, ani se smáti, ani jísti ani píti.

Hledal takové pohledy, obracel se na všechny strany, neobrací-li se odněkud zřetel na něho. Ale jakoby se uhýbaly ostatní pohledy, kdykoliv pohled jeho s nimi měl se setkati. Ano, čím tito veselí lidé, jimž nic nescházelo, pojili se s přítomnou bytostí churavce, dalo se shrnouti v otázku: Člověče, co vlastně mezi námi chceš?

Ještě nějakou dobu pobyl Sezima, zůstavaje čím dále odloučenějším. Poznal-li konečně, že není pro něho místa zde mezi zdravými? Jal se povídati nejbližším, již k němu shovívavě se přiklonili, že nic na plat, že už zase musí jít (jako by ho někdo zdržoval), chtěl jen chvilenku pookřáti mezi přátely (kteří ho takto přijali).

„Víme, až jednou později," zablábolil na konec jako potutelně, a oni týmž potutelným způsobem přisvědčili. A on začal vstávati, měl se k odchodu.

„Tak jen hleďte, ať zas brzo přijdete mezi nás," pravili mu mnozí. „A moh' jste ještě počkat, co pak že tak z nenadání?" zase jiní. A všichni byli rádi, že už jde.

Schřadlá, do nekonečna vytáhlá postava Sezimova vykolísala se ze dveří — —

Jen zavřely se za ním dveře a rázem převedla se zase na něho všeobecná rozmluva. Jako prve nedbal nikdo o jeho společnost, tak nyní upustili všichni od svého dosavadního tematu, aby pronesli svoje mínění. Znělo různě. Zatím co někteří ho i litovali aspoň podle řeči, měli mu druzí za zlé, že v takovém stavu přichází do společnosti.

Šedivec, jenž nenechal si ujíti žádné příležitosti, kde mohl někoho napadnouti, pravil polohlasně, co by jenom nejbližší mohli slyšeti:

„Nebyl tak dlouho mezi námi a ještě si tam mohl zůstati — aby nám nezkazil apetit. Znělo to, jako když třísťky osekává."

„Je to do jisté míry beztaktnost," přisvědčil mu rovněž tak šeptem podučitel.

Ale brzo se na Sezimu úplně zapomnělo. Bylo po jídle, málo kdo ještě něco dojídal. Začala se píti černá káva. Šedivec na ten zkažený apetit dopíjel právě pátou sklenici černé s rumem. Také čaj se roznášel. A hudba hrála: Proč bychom se netěšili . . .

Celá společnost, dýmající z dlouhých troubelů, jež jaho hadice rovnoběžnými směry přimykaly se ke rtům, měla poněkud ráz dobře obstaraného stáda přežívavcův.

Pan Chvalina, krejčí — firma jeho zněla „obchodní krejčovství" — včera asi po třetí ohlásivší konkurs a nahluchlý komisař pan Petřík odcházeli z hodů právě, když lidé z vesnice začali trousiti se na roráte. Většina pak hostů, mezi nimi pan katecheta a podučitel, odebrali se nedlouho před tím. Vepřové hody „u kvetoucího stromu" se opravdu vydařily.

* * *

Pak pěkně na malém městě uplyne advent. Po adventě není také příčiny si naříkati. Jest v městě mnoho — tuze mnoho důležitých spolků, z nichž každý spolkovou svou činnost hlavně tím projeví, že o masopustě dává ples anebo aspoň věneček. Letos začíná ples cyklistů. Vzali hudbu kolínského Sokola a jen dámské pořádky z Prahy objednané, nadmíru roztomilé, pravé kabinetní kousky, které nevymizí tak hned damám z blahé upomínky, stály po půldruhé zlatce. A vidíte, přece ještě zůstal znamenitý čistý výtěžek.

Na každou neděli a svátek ustanoven určitý program. Ale pak již nestačují neděle a svátky a přiberou se dny všední.

Beseda nezůstane pozadu za cyklisty a vezme si hudbu vojenskou. Dámské pořádky — ovšem jen pro zvané — budou po dvou zlatých. Slečna Sezimova, výborná deklamatorka, bude míti proslov a cvičí ji sám pan důchodní, znatel literatury a umění.

Bujaří Sokolíci připravují velkolepé šibřinky. Idea je tábor cikánský. Slečna doktorova bude Preciosou, královnou cikánů. Od formana Noska vypůjčená kobylka se již cvičí k tomu účelu. Vzal si to na starost pan Moravský, toho času předseda cyklistů. A pozve se baletní mistr z Prahy k nastudování cikánských tanců. Takové šibřinky, co je město městem, ještě nebyly! Předvídá se velkolepý úspěch.

Plesy veteránské, pohřebního bratrstva, zámečnických pomocníků, úředníků firmy Gutfreund & Co., mechanické tkalcovny, věneček švadlen a přátelská zábava spolku Svornost následovati budou pak ve svorném pořadí anebo také z konkurenční zášti na třech místech najednou.

Zima byla neobyčejně tuhá. Jak nastala, nepovolila více, o den ke dni vzrůstala její třeskutost. Mrazy pozvolna dosahovaly stupně, jakého ve zdejším kraji nebylo pamětníků. Všechno zdání, veškeré předpovědi, že bude líp, ukázaly se klamnými. Bylo-li jednoho dne volněji, uhodil na to mráz ještě prudší než před tím. Nejdříve napadly spousty sněhu. Potom trvale vyjasnila se obloha a začaly řáditi mrazy. Do nedozírna jasnil se vzduch, v obzor dalekosáhlý tanula nebesa. Mrazivě siná, nekonečně širá, spadala kamsi v klamavou sněžnou hloub. V beznadějné mrazivé záři den co den vynášelo se slunce nad obzor a zapadalo-li,

žířivým plamem, odkudsi z lůna sněhův vystouplým, osvětlily se náhle daleké hlubiny nebes, zahořela návrší — a hrozný znoj mrazu jakoby klíčil v zážehu vycházejícího a zapadajícího dne. Brzo po západu slunce, jakmile zhasly poslední červánky, rozpjalo se neobsáhlé stinné modro, jímžto vše, nebe i země, uspáváno bylo v tajemný děsný spánek mrazu. Pozvolna noc začala se spouštěti. A hvězdy, veliké, jako zmítané v závratném rozlivu nebes, vynořovaly se z hlubokosti temna. A zdálo se, jakoby právě z toho hvězdna sálala všecka ta mrazivá hrůza přírody. — Všude jevila se neodolatelná, záhubná síla mrazu. V hluchou sněžnou poušť zabralo se všecko. Jakoby bezedná vlna sněhu zalila vše bez milosrdenství, bez vyznačení. Nejevil života neobsáhlý zimní hřbitov. Stopy polní zvěře, do nedávna ve sněhu zjevné, zmizely docela. Leda někde pod břehem značily se sledy křečovitého zápasu s ledovou korou, jímž kterási zvěř usilovala prodrati se na osení. Ptáče se neukázalo, nezatípalo. — Jenom v přícestí viděti bylo vránu s haluzí stromu jakoby srostlou v tupé, nehybné resignaci. — V mrtvém, zvuku prázdném vzduchu mněl jsi slyšeti jen děsivý, ohromivý hukot mrazu . . . . .

Jaká úzkost snáší se tu v srdce lidské! Kam poděje se všechno tvorstvo, jež bez obrany proti zimě zůstalo v boji života? Kam skrylo se něžné ptáče — kam ukryje se člověk?

Viděl jsem dvé bílých holoubků, tisnících se k sobě, jež v podstřeší napadl zhoubný mráz.

Viděl jsem ptáče plaché, ano úzkostlivě típajíc vsunulo se do příbytku lidského, aby hledalo záchrany.

Kdož může míti za zlé zajíci, že ohlodal strom?

Viděl jsem v těch dnech vražedné zimy vyběhnouti z baráků bytosti polonahé, polobosé, any slepě jaly se páditi v před. Zdaž nebylo to, jakoby hladem a zimou nemohly déle vydržeti v úmorných brlohách chudiny a v bezmocné zoufalosti vrhaly se samovolně v záhubu?

Potkal jsem člověka, nesoucího hošíka.

„Je to takový obecní chudáček,“ pravil. „Nesu ho do nemocnice od obce; umrzly mu u nás ruce i nohy.“

Jaká propast dětských muk vyzírala z nevinných očí zavrženého dítěte! Táži se, mnoho-li je sirot takových, obecních chudáčků, jimž umrzají ruce i nohy a jež pohodili mnozí z těch, kteří v lesku a nádheře víří tam v plesovém kole?

Zaslechl jsem v soumraku steny děvčátka, jemuž právě matku pochovali. Zůstalo ve světě samojediné. Tísnilo se na práh cizího stavení, nejedlo po celý den a zhouba mrazu již se drala do smyslů zmámených. Co stane se z díděte? A je-li možno, že za tutéž zimu v našem městečku sta se vyházela za jediné dámské pořádky, aby dámám zbyly blahé úpominky na skvělý, vydařený ples? — —

Ano, nebylo po dávná léta zimy takové.

* * *

Zítra bude tedy onen dlouho očekávaný ples besedy. Pozvání se rozeslala daleko do okolí a přední venkovské rodiny nalezají se v zá-

znamu. Z městských děvčat poslední dny nebylo žádnou viděti. Měly plné ruce práce s toiletou. Každá chtěla překvapiti. Slečna notářova přehlédla svých dvacatero bálových šatů a poněvadž se jí žádné dosti nelíbily, koupila si nové jedenadvacáté. Slečna Sezimova, která bude míti proslov, ztrávila celé odpoledne u pana důchodního v kanceláři. —

Konečně to bylo . . . . . .

Podsíň kolem vchodu do hotelu, kde odbýval se ples, byla již z večera obsazena zvědavými. Báby prodavačky nechaly dnes dříve prodeje, ševcovští učenníci, jichž je v zdejším městě nejvíce, utekli svým mistrům. Hlučný povyk vítal příchozí do plesu a zjevila-li se nová toileta, draly se za ní báby až ke schodišti.

Nesčetné saně přijížděly. Podomci nestačili běhati a seprali se již několikráte ve své horlivosti.

Pan Pázlar, který vodil šupáky, pro svůj krásný mohutný vous ustrojen byl za Švýcara u vchodu a držel velikou postříbřenou hůl s bambulí, jíž nemilosrdně odháněl všechny dotěrače.

Po zahrání několika skočných předběžných kousků, aby se nálada utvořila, zahájen vlastní ples proslovem, jako na důkaz onoho zvláštnějšího, estetičtějšího stanoviska, s jakého zdejší beseda — tak říkajíc umělecká beseda vědecko-hudebně-literární se zřetely ke všem druhům umění — ples svůj pořádala na rozdíl od jiných spolků. Jeden z pánů výborů, jenž byl jakýmsi výborem z povolání ve zdejším městě, uvedl slečnu na improvisované podium. Měla lila toiletu. Učinila lehkou poklonu, jen jakoby naznačujíc. Matka, bývalá první milovnice zdejších ochotníků, zvláště ji v této pokloně cvičila a pan Táborský, předseda politického klubu, pravý to aristokrat, byl nadmíru nadšen již touto poklonou. Proslov jednal o dovršení idealu, v němž lidstvo veškeré mělo se sejíti. O lásce národů, o bratrství všech plemen bylo v něm jednáno. A heslo vědy, umění, pravé šlechtilosti mělo zlatým písmem zářiti na štítech svorných šiků, dovršujících onen ideal. Sepsán byl zdejším ředitelem dívčích škol, suššim nad byrokrata, jehož zatím nejvyšším idealem bylo, státi se školním inspektorem — a pro tento ideál byl schopen všeho. — Proslov přednesen byl nadšeně, mistrovsky. Slečně se všech stran se gratulovalo za bouřlivého potlesku.

Pak začal vlastní plesový rej.

„Při — připadá mi to jako květoucí luh dívčí krásy, rozvlněný vánkem májovým“, pravil snivě mladý Hláska, jenž trochu koktal a byl pravým donem Juanem vůkolních vesnic a místních děveček. Bezvousý mladíček nadšeně mu přisvědčil.

Ba, takového výkvětu dámské krásy, ušlechtilé elegance a skvostné harmonie všech zjevů, v nichž nejevilo se kontrastů mimo ty, jež podmínkou jsou pravého krásna — nebyly dosud svědkem monumentální zdi plesové síně. — —

A venku panoval příšerný mráz, jakého letošní zima ještě neměla. Jako vrah úkladně se plížil v kouty bezbranné . . .

A co on, Sezima, za tím matně osvětleným oknem doma?

Po půlnoci byla zábava nejživější.

Tu pojednou paní Sezimová, zabraná v důvěrnou zábavu s paní berňovou, vyvolána byla diskretně ven.

„A to můj něco vzkazuje,“ pravila k paní berňové.

Stará sešlá posluhovačka, zahalená v květovaný salup, jí sdělovala, že se milostpánovi udělalo velmi zle.

„To je kříž!“ pomyslela si paní Sezimová. „A co je vlastně, pro Krista Pána?“ šeptala k posluhovačce.

„Dostal do hlavy takové bolesti a mám se stavěti u pana doktora.“

„Počkejte, nechoďte nikam, pan doktor je tady, sama mu to řeknu. A že hned také půjdu domů, pospěšte jen. Tady si kupte preclíky.“

Aby to nevzbudilo pozornost, dala vzkázati panu doktorovi, aby k nim šel, že se Sezimovi přitížilo a ona že za chvíli přijde.

Doktorovi to nebylo vhod, ale co dělati?

„Již domů?“ zeptal se hostinský, jenž mu navlékal kabát.

„Povinnost, to víte.“

Paní Sezimová sdělila to dceři a že se budou muset odebrati. Litovala ji opravdu chudinku, neboť právě začala si dělati známost s kasírem od dráhy.

„Ale paní Sezimová,“ pravila paní berňová, když zvěděla, co je, „svěřte mně slečnu Miladku; proč by se jí měla kazit radost? Račte jen jíti bezpečně domů, já vám ji už ochráním. A kdyby byla potřeba — což nechci doufati — račte jen zase vzkázat, pak se to již sprostředkuje.“

Paní Sezimová souhlasila konečně a Miladka byla by paní berňové padla kolem krku.

„Kdybych teď musela domů, matinko, jak bych byla nešťastná!“ pravila. „Vždyť víš, že to bude zase jen takový nával jako minule.“

Nerada se loučila paní Sezimová.

„A budu-li moci, třebas ještě přijdu,“ mimoděk se prozradila.

„Tak teď, slečno Miladko, držela se hezky mne, teď musím nad ní bdíti já. Ale mně se zdá, že neubdím, pozoruji, pozoruji.“

Miladka se zarděla a láskyplně, vděčně pohlédla na paní berňovou.

Bez jakýchkoliv jiných zřetelů vrhla se v plesový vír v náručí kasíra od dráhy, jenž hledě jí upřeně do očí i ve vystřižený živůtek, šeptal jí sladká slova.

* * *

Po promařené noci bývá dobře sejíti se v důvěrném kroužku svých známých při sklenici občerstvujícího nápoje. Denní hosté z besedy byli skoro všichni pohromadě mimo ty, které bolela silně hlava. V klidné melancholii hověli si blíže kamen. Vypravovali si, jak komu je po bále.

„Ale vydařil se,“ libovali si všichni. Předseda plesového komitétu mnul si ruce a pil víno se sodovkou.

Známé řeči opakovaly se při této příležitosti. A každý měl nějaké podrobnosti za lubem z vlastního názoru i doslechu. Když vyčerpali tuto látku, pravil jednatel besedy, mladý člověk, rudý jako krocan, s nápadně velikým nosem:

„Tak Sezimovi se udělalo v noci zle, víte o tom, páni?“

Věděli o tom všichni a chopili se této zajímavé záležitosti k dalšímu rozhovoru.

„Recidivička,“ pravil doktor tajuplně, ohřívaje se zády o kamna a ušklíbl se, což u něho znamenalo: má toho dost.

Mnozí významně pokyvovali hlavami, jakkoliv většina nerozuměla cizímu výrazu.

„Hm, jaká pak to má býti vlastně nemoc?“ optal se pekař Sojka, jehož zvědavost byla mnohem větší než marnivost zdáti se učeným. Zablikal při tom na doktora svýma zavilýma očima, jež jako by jen k tomu pozorovaly svět, kde by se dalo co strhnouti do vlastní kapsy.

Doktor jal se shovívavě a široce vykládati, neb honosil se velmi rád svou vědou; ale nikdo mu nerozuměl a pekař Sojka škubal při tom tváří rovněž tak zavilou jako jeho pohled.

„My tomu říkáme rak,“ promluvil do toho „bůh otec“, jenž byl všady přítomen. „Je to veřejné tajemství, že má Sezima raka.“

Strojený úžas zmocnil se všech přítomných. Jedněm to bylo přece jen novinkou a druzí, ačkoliv něco slyšeli již povídati, jako by tomu nevěřili.

Doktor jen mávl rukou a tvářil se co možná lhostejně, neb jemu nenáleží jeviti pohnutí při takových příležitostech.

Jeden význačný rys při všeobecném sdílení náhledů o té věci nedal se zatajiti. Byla to zřejmá radost za onou rouškou politování, jež stavěla se na odiv — radost, že to, co se stalo, stalo se jejich bližnímu, známému a nestalo se jim — zároveň s přesvědčením, že jim samým vůbec něco takového ani státi se nemůže.

Pekař Sojka se zamyslil a po celý večer zůstal tich. Zlobili ho, že má po včerejšku bolení vlasů, neb on žádných vlasů skoro neměl kromě řídkého chmýří na temeně.

Nosatý mladý člověk — důvěrný to přítel Sezimův, takto majitel vinárny a obchodu — nejvíce Sezimu litoval. Opakoval několikráte: „Chudák!“ třesoucím se hlasem.

Při tom v mysli letmo přepočítal Sezimův dluh, pozůstávající v hotové půjčce a úvěru za víno — a rozhodl se, že hned zítra dá to advokátem „vtělit“.

* *
*

Co pak ten starý Sojka zase šmejdí? pomyslel si kupec Houza, soudná stolice městečka, jenž ze svého krámu, vybočujícího z ostatní řady domů, viděl všechno, co se dělo na náměstí. Neprodával-li, seděl jako sysel schoulen za vitrinou, všechno pozoruje. Tak to činil již po třicet let. — Dýchal na sklo, aby mu jen nic neušlo, co starý Sojka dělal.

To chce jistě zas něco schlamstnouti u obce, myslel si dále, vida ho vcházeti k panu měšťanostovi.

Sojka šmejdil. Byl u mnoha prvních osob města.

Své pozorování sdělil kupec Houza starému pensistovi v kožichu, jenž okolo desáté ubíraje se na párek křenovek a skleničku červeného

vína, neopomenul nikdy nakouknouti k němu do dveří. Starý pensista, který slyšel trávu růsti, nadul po svém způsobu tváře a zamyslil se.

„Holt, to něco znamená,“ řekl tajemně. „Uvidíme . . .“

„Uvidíme,“ přisvědčil Houza a pensista odcházel na párek.

Za týden se zase takto sešli.

„Víte,“ povídal pensista, „že je mladý Sojka doma?“ Houzovi klesla podivením brada.

„Je je,“ opětoval pensista nevěřícímu Houzovi.

„To je to,“ vzkřikl prudce Houza, napřahnuv prst ku předu.

„To je to,“ odpovídal pensista s nadmutou tváří a prstem významně povztýčeným. — —

Mladý Sojka přijel skutečně domů.

Mluvilo se mnoho o mladém Sojkovi již v době, kdy byl na studiích, jako o velikém talentu, jemuž otevřen je celý svět a když vystudoval, mluvilo se ještě více o báječné jeho karieře v jakémsi světovém závodu. Chef jeho měl k němu neobmezenou důvěru a svěřoval mu nejdůležitější výkony. Hádalo se o tisících, jež dostává mladý ten človíček. Mohli jste se kdykoliv zeptati starého Sojky na jeho syna, vždy odpovídal s neobyčejným pro vás opovržením: „A což, ten je na tom dobře, jako nikdo z nás, —“ a pokaždé nacházel se v jiných končinách světa, kam byl posílán s ohromnými dietami. Brzo byl na Lipském tržišti, za nedlouho pak v Petrohradě, ba starý Sojka mluvil docela něco, že mu chtějí svěřiti zastupitelství pro celou ruskou říši.

„A to snad víte, co je ruská říše,“ dodal tehdáž, mrknuv po vás pohrdlivě.

Jinak byl mladý Sojka pravý vzor elegána. Kdykoli přijel do rodného městečka na dovolenou, uváděl všechno v úžas. Děvčata o něm blouznila a nadcházela si k oknům jeho příbytku. Domácím elegánům byl nedostižným ideálem. Ve všem snažili se ho nápodobiti a čím méně se jim to dařilo, tím více se mu obdivovali. Přijíždíval se zásobou úsloví a vtipů, jež měli všichni za povinnost nazývati nadmíru duchaplnými. Po všech hostincích vodil ho otec, — aby všude něco měli, jak říkal. Všem bez rozdílu podával tu mladý Sojka ruku, ku každému měl blahosklonnou případnou poznámku a pak zasedl vždy jen ke stolu honorace, kde sedával pan lékárník, pan soudce, pan děkan.

„Jak že to bylo, synu, když jsi v té Neapoli . . .“ ponoukal starý Sojka k nějakému hovoru, o němž se mu zdálo, že tady právě ukáže se synův význam.

„A když jsi zařizoval to skladiště ve . . . .“, často si starý Sojka nemohl vzpomenouti, avšak mladý ihned mu pomohl z nesnází, doplniv, co mínil i nemínil otec.

„Pohovoř několik slov taky tamhle . . . . bude si to takový hlupák pokládati za čest,“ pošeptal mezi hovorem starý Sojka mladému ukázav na některého známého, který u nich kupoval housky a kterého mladý dosud svou pozorností neoblažil.

Konečně utichly všecky řeči o mladém Sojkovi. A starý, jestli se někdo o něm zmínil, odpovídal vždy vyhýbavě. — — —

Po oné noci, kdy měla beseda ples a kdy se Sezimovi tak přitížilo, musel tento delší čas pobýti na lůžku.

Samosprávný úřad po celou tu dobu zůstal zavřen. Panu předsedovi vzkázal Sezima, aby jen byl bez-starosti, že má všechno v úplném pořádku a že v krátké době zase nastoupí. Nevěděl, co ho zatím očekává.

K ranám zhouby přírodní přidala se rána jiná, mravní, společenská.

Jednoho dne, v samý soumrak — bylo to téhož dne, co přijel mladý Sojka — dostavil se k Sezimovi sluha z úřadu s vyřízením výboru, že jeho usnesením Sezimovi ustanovena po čas nemoci výpomoc a že se pan předseda dává poroučeti, aby mu byly zaslány klíčky.

Sezima se zamyslil. Z jeho obličeje, téměř úplně obvazy zastřeného, nedalo se vyčísti pranic.

„Dostanou výpomoc," oznamoval mezitím sluha, hranatý, zavalitý muž s rudou pijáckou tváří a s brejlemi na nose, — takovým hrubým, pánovitým tonem, jakoby nyní všechno na něm záleželo.

„Přijde k nám holečku mladý pan Sojka, dostane zatím čtyři sta," mluvil týmž tonem dále.

Možná, že by byl Sezima vůči sluhovi, jenž mu dříve otrocky byl oddán, nějak si postěžoval; ale takto neřekl ničeho a vyňav z pod polštáře klíče, odevzdal mu je.

Sluha nedbale salutoval a odešel.

Tu obrátil se Sezima ke stěně a prstem začal objížděti nákres staré odchlíplé tapety. A konče, vždy znovu začínal. Pak najednou pozvedl z polštáře hlavu, jakoby naslouchal a vida, že tu není nikoho — paní Sezimová s dcerou vyšly na led a v kuchyni meškala pouze stará posluhovačka — pravil si polohlasně, chraptivě, blábolivě, jak mu bylo možno:

„Bin ein todter Mann" —

Snad nezněla mu to v cizím jazyku tak hrozně. — —

Na ledě sešla se paní Sezimová s paní berňovou. Slečna Miladka jezdila s panem kasírem od dráhy, jenž jí také brusle připínal a obě paní pozorujíce mladý svět seděly na lavici a bavily se. Mluvily o služkách, o nynější drahotě potravin a o mantiiách, jež právě nastávaly.

„Jo, chtěla jsem se zeptati, paní Sezimová," pravila náhle jako mimoděk paní berňová, ale byla to věc, která jí dnes nejvíce ležela na mysli, „že prý mladý pan Sojka přijde na místo vašeho pána — totiž, co to povídám, já prostořeká, na výpomoc zatím." A nevinně upřela zrak na paní Sezimovou, jak ta se při tom bude tvářiti. No, teď jsem tě vzala za mandle, ty pejcho jedna! myslela si při tom.

Paní Sezimová nervosně sebou škubla a téměř dech se jí zatajil. Ale více, než na celé té zdrcující novině záleželo jí nyní na tom, aby před tou troubou Jeriškou, jak nazývali paní berňovou, nedala na jevo pokoření.

„Jsem tomu skoro ráda," odpověděla pichlavě, „můj muž to opravdu potřeboval, bude se moci aspoň nyní šetřit. Ale je čas, abych se podívala domů. Miladko, poroučej se pánu, musíme již domů, víš, že by se tatínek hněval. Poroučím se, paní berňová. — Já jdu zatím napřed, Miladko, přijď brzo za mnou!" Záleželo jí na tom, aby pan kasír Miladku

její sám za soumraku doprovodil. Věděla, že za soumraku ve společnosti mladého děvčete se pánům svobodným nejspíše rozvazují jazyky. Šla pak sama domů napřed.

„Ty stará kuplířko!“ pomyslela si paní berňová, která jí kasíra nepřála. „Ale postavila jsem tě na špendlíky. Jdi!“ A trouba Jerišská již také pospíchala, aby mohla v městě pověděti o nejnovějším skandálu na ledě a pak o té zpupnosti a pejše takových lidí, jako jsou Sezimovi. —

Jakmile přišla paní Sezimová domů, poslala nejdříve pryč posluhovačku. Pak vešla do pokoje, kde ležel muž a nepromluvivši slova, usedla do lenošky a začala štkáti. Muž zase vychýlil hlavu z polštáře, jako by pozoroval, co se děje. — Aha, pomyslel si, už to ví také.

Sotva shlédla, že jeví účasť s jejím konáním, začala ještě zoufanlivěji štkáti a úryvkovitými slovy dávati výraz své bolesti.

Vyčítala mu, že nalézají se takto na mizině, on že přijde o úřad a že nemají groše, jímž by si nějak vypomohli, poněvadž svým hýřivým životem všechno spotřeboval a nic nedovedl dáti na stranu.

„Kam se poděju s ubohým dítětem — co na nás čeká, Bože náš! Kdyby si jednou byl něco odepřel a pamatoval na zlá léta — ale to ne, plným hrdlem užíval, až to přivedl na tato místa — —“

„Ein todter Mann,“ zašeptal Sezima — utkvěloť mu to rčení v mysli — i přetáhl si peřinu přes hlavu.

Mrazivý večerní úsvit zračil se na ledových oknech . . .

V samou noc dostavila se domů Miladka. Tváře měla mrazem zardělé, v očích jí háral zimničný lesk.

„Mamá, on se mně vyznal,“ sdělovala matce.

* * *

Nepoznával-li dosud Sezima pravý svůj stav, vážnost své choroby, tentokráte mohl býti poučen.

„Co pak on by mladý Sojka šel jen tak — na výpomoc — k vůli čtyrem stovkám,“ mluvilo se.

A Sojkové byli tak chytří, že nešli jen tak. Starý dal si zaručiti ode všech, že „až se něco stane“, obdrží jeho syn místo po Sezimovi definitivně. Rozumí se, že předvídal všelijaké ty řeči, otírající se o něho a syna stran té veliké kariery a toho všeho, čím mladý měl se státi. Bylo tu hned vysvětlení, dané nejbližším známým, že „jsou tu jiné velké plány, k nimž za nedlouho bude potřeba člověka takového, jakým je jeho syn“. Ti, kteří dříve mladého Sojku vychvalovali, chválili ho i nyní:

„Však on se neztratí, uvidíte, ten má své velké plány.“ A zůstal v jejich očích velkým talentem, na kterého svět čeká.

Nedostižným elegánem zůstal najisto a pravý rozruch způsobil mezi domácími fešáky svým účesem, bezvadnou kravatou, lepým střihem moderního zimníčku a vkusným kloboučkem hned při prvním svém objevení na náměstí rodného městečka.

Sezima vypravil se do kanceláře. Napjal všechno úsilí; nebylo mu možná vydržeti doma. Ještě on je v kanceláři pánem a ten mladý Sojka je mu pouze na výpomoc.

Pravil, že je mu znamenitě líp, že zas to půjde.

Ale jak se přešoural přes ten práh a schody záhrobně, které dříve překročil vždy najednou!

Jeho postava, neobyčejně zúžená, zvedala se do nestvůrné výše a zvláště ramena ostrou hranou vynikala ze zimníku. Hlava zahalena byla vlněným šálem, za nímž jevily se černé obvazy a měla takto příšerný vzhled masky. Opíral se o hůl a bylo dobře znáti, jak celou sílu vynakládá na to vzepření, aby kostnaté ohromné tělo udržel v rovnováze. Pozorně, upřeně se díval, kam dopadá nohou. Sypký, v noci napadaný sníh povoloval pod jeho kroky a odsypával se stranou.

Ve dveřích kořalečního závodu stál mladý, neobyčejně tlustý člověk, s rukama v kapsách, sám majitel. Sotva shlédl Sezimu, obrátil se do dveří, začal tam něco mluviti a pak hned zašel dovnitř. Nedávno vstříc vycházíval Sezimovi, zval ho dovnitř a rád bavíval se s ním — nejraději o děvčatech, neboť byl dosud svoboden.

Před nedalekou dílnou malířskou musel si Sezima odpočinouti, síly jako by mu vypovídaly službu. Postál nějakou chvíli, na holi téměř spočívaje a činil, jako by pozoroval vystavená malířská díla. Malíř, majitel dílny, právě tak nemotorný jako jeho svatí, jež maloval pro kostely, vykoukl oknem, neb nerad nechával co na ulici bez povšimnutí — ale rázem zpět zatáhl naditý obličej. Byli se Sezimou nejstaršími členy Sokola a neobešli se druhdy bez sebe při jakýchkoli výletech.

Sezima ubíral se dále.

Každé chvíle zazněl zvonek z některého krámu. Sezima neopomenul nikdy zastaviti se u výkladní skříně. Co krámů, tolik známých — a známý vždy přiskočil, s každým dalo se vyměniti několik pikantních slůvek. Dnes nezastavil se nikde, žádný známý nepřiskočil k vitrině. Jevila se mu jen zmrzlá, ledová okna a kdo z krámu právě odcházel, neomaleně jen ohlédl se po Sezimovi a pospíchal dále — byla zima. Teprve když Sezima minul ten který krám, rozehřálo se na skle kolečko a vsunulo se tam zvědavé lesklé oko, pohlížejíc za tím, který tak pracně šoural se mimo.

Věčně opilý forman a drožkář Nosek, jenž tolikráte Sezimu s jinými pány zavážel někam k pitce a z pitky zase domů, přijížděl právě naproti se svou kostrbatou kobylkou a saněmi, vycpanými senem. Kdykoliv potkával Sezimu a ty pány, vždy čepičku poníženě smekal a pokorně pozdravoval, třeba při tom zastavuje. Dnes s hulákáním na koně a práskáním bičem projel mimo, jako by nebylo ani žádného Sezimy, jehož druhdy zavážel k pitkám. „Ty už se mnou více nepojedeš,“ značilo to mamlasství opilého Noska.

Pamatuješ se, Sezimo, na ty veselé jízdy, když tak za hluboké noci, plné sáně vás, veselých kumpánů, rozjařených pitím a bujnou zábavou, vraceli se domů odkudsi ze sousedního města a tento Nosek hulákal málem jako vy a kobylka jeho frkala a hvězdy k tomu svítily tak jasně . . . ?

„Porculánista“ Šálek, s černým plnovousem jako rabín, za něhož ho jednou také vydávali několika užaslým židáčkům ve zdejším hotelu — vida ubírati se kolem svých oken Sezimu, pozvedl nad oči své černé

brejle, aby lépe viděl a pravil chmurně s přízvukem jakéhosi opovržení ku svým dcerám, jež omalovávaly porcelán:

„Ten se už taky klátí na posledních nohou.“ A měl ty brejle dotud pozdviženy, dokud Sezima nezabočil za roh.

Psi z náměstí, jimiž se každé venkovské městečko hemžívá, s ohlušujícím řevem vrhli se proti Sezimovi, jako proti vetřelci, jehož ještě nikdy neviděli. Což mohli poznati i pronikavým pudem svým v této sklíčené masce smrti bývalého Sezimu? Musel se až zastaviti a holí obořiti se na psy — ale zbaviv se své podpory, byl by málem upadl.

Jako tur kypící zdravím hnal se směrem k Sezimovi právě z podsíně pan kontrolor, hledě vzhůru, přísně vzhlížeje. Ale v témž spěchu, jakmile Sezimu shlédl, po vojansku se obrátiv, hnal se zpátky na podsíň. A všichni páni úředníci, před kanceláří tady se procházející, náhle se rozešli a spěli za úřední činností, jako by tu byli nikdy nečekávali na Sezimu a nevyměňovali s ním nastřádané klípky.

I ten netvor Tobis, pravé zvíře v lidské podobě, kořala a lump, jemuž Sezima tolikráte dával almužnu, když mrazem se třesa stával kdesi za sloupem a kňoural jako hladový pes — i ten netvor Tobis, mihnuv se kolem Sezimy jen zafuněl a drze mu pohleděl do tváře. Nečekal již více almužen?

Na podsíni baby prodavačky, jakmile shlédly Sezimu, daly si znamení, jehož si musel všimnouti, a pak seskočily se hned za jeho zády.

„Ein todter Mann,“ zahřmělo Sezimovi myslí po té cestě křížové. A stál již na známé chodbě přede dveřmi své kanceláře. Klíč již vězel ve dveřích.

Zatajil se v něm dech, postál takto přede dveřmi značnou dobu a konečně vešel do vnitř. Tak váhavě, s duší tak ohromenou nevcházel ještě nikdy.

* * *

Byl jsem nedělního odpůldne v malé přízemní záměstské hospůdce s příšernou fámou před léty spáchaného zločinu. V této hospůdce za letního času scházelo se dosti obecenstva, neboť bylo to místo o samotě ve velké zahradě a blízko lesů. V zimě však jen v neděli scházíval se tu úzký kroužek známých a kdo náhodou zde zavadil. Ti známí nikdy nechyběli a přinesli si s sebou své dýmky, své sáčky na tabák a svoje zprávy, jež za celý týden nastřádali.

Pochmurné, dumné šero panovalo v jizbě hospůdky. Venku bylo všechno zaváto.

Hostinský, suchý, vytáhlý muž, věčně mlčelivý, taktéž s dýmkou, obsluhoval několik těch hostů. Jeho žena, sedící u kamen a stranou hledící do okna, jímž pohlížel sem zimní zasněžený kraj, také mlčela a cosi nevlídného, zarytého zíralo z jejích upjatých zornic zpod mohutného, strmého čela.

I hosté mluvili málo. Jen chvílemi zahovořili a ukončivše jedno téma, zase na chvíli se zamlčeli, až opětně začal někdo o něčem jiném. Byli to většinou lidé, jež nesnadno bylo karakterisovati i co do povab i co do povolání.

Přišel ještě někdo, pensista v kožichu. Jakoby ho čekali, mlčky pošinuli sklenice, mlčky se sesedli, udělavše mu místo mezi sebou.

Mlčky sňal svůj kožich, jejž hostinský jednou rukou — druhou jakoby měl s dýmkou srostlou — pověsil na hřebík. A vzav svou dýmku z kouta, mlčky posadil se mezi známé na připravenou stolici. A bez zeptání postavil hostinský před něho pivo.

Bylo zase ticho. —

„Je to zima, co?“ promluvil konečně pensista. Všichni zakývali hlavami, troubelů z úst nespouštějíce.

„Hm,“ pravil zase pensista.

To něco znamenalo. Všichni, uvolnivše troubelům, obrátili k němu zraky.

„Víte, co se stalo?“

„Co pak?“ tázali se ho jedním dechem, přestavše docela dýmati.

„Že Sezima s mladým Sojkou skoro se v kanceláři poprali.“

„Ale“, řekli všichni najednou.

„A více Sezima sotva do kanceláře půjde.“

„Co pak?

Pensista počal volně, tichým hlasem a v přestávkách vypravovati:

„Řek' tam mladý Sojka Sezimovi, že jako se to dělalo, dělat se nemůže. Teď že věda účetnická stojí už na jiných místech. A konečně že už se shledaly značné nepořádky. A že podle starého copu on akademik řídit se nebude. Hm, Sezima na to začal brečet, udělalo se mu hned zle a museli ho z kanceláře odvést domů.“

„Podívejme se na toho mladého Sojku!“

Všichni se zamysleli použivše té chvíle k novému rozdýmání svého tabáku.

„A už prý to má v krku,“ pravil jeden vdovec.

Ti, kteří to znali, vážně pokynuli.

Pensista učinil rukou posuněk, jakoby někomu podřezával hrdlo a pološeptem, jakoby jen vydechl, pravil:

„Puch —“

Neporozumněvše, přiklonili k němu všichni hlavy, což znamenalo: jak jste povídal?

„Povídám, jaký puch z něho jde, okna musí být hned zotvírána, kde mešká,“ odvětil pensista zřetelněji, ale pořád jen takovým potajným způsobem, jakým se prozrazují státní tajemství.

Pak všichni zase pomlčeli a mezi tím dopili sklenice. Beze slova naplnil je hostinský.

„Nežli takhle, nemoc' jíst, nemoc' pít, nemoc' spát a nemoc' na lidi, to bych radči . . .“

Pensista, který to řekl, učinil zase posuněk, a velmi energický, jakoby si podřezával hrdlo.

Mlčky mu všichni přikývli.

Načež upíjeli ze svých sklenic. Někteří podrževše po napití v rukou sklenice, zamlaskli jazyky a stočili oči vzhůru, buď že se zamyslili nad tím, co bylo právě řečeno a naznačeno anebo zkoumali na jazyku chuť právě zažitého nápoje.

„A jak mu knihy zamazali!“ pravil jakýsi obstárlý písař od advokáta. „Všechno se dalo do kněh. Taky jeho švagr zažaloval nezaplacený úrok. Prej říkal, sečkejte lidičky, vždyť ještě nejsem na prknech a nedělejte mi to. Ale každý jen stál na svém. Tyhle dny bylo jen s tím pořád co dělat.“

„Jo jo, jsou to věci.“

„Je zle, teče do bot.“

„Dcera prý půjde do Vídně za vychovatelku.“

Starý plešatý vdovec se ušklíbl.

„Leda k obstarožnému pánovi ze zámožnějších tříd. Takhle ke mně.“

„Ta stará od té pejchy neupustí. My tomu říkáme, půjde do služby a do služby musí jít, protože co by nýnčko dělala. Kasír si ji sotva vezme s takhle zamazanými knihami, holečku —“

Ostrý úsměv zjevil se na tváři mluvčího a nozdry jeho se zachvěly, nevím jakou tajnou rozkoší.

Pak přestalo se o všech těchto věcech mluviti.

Nastala zase dlouhá pomlčka.

Po návrších, jež zřely do oken z dalekého pozadí, jiskřil se sníh. V mrazivé beznadějné perspektivě jevilo se vše.

Právě vrátil se jeden z hostů, kteří byli vyšli ven.

„Kvíčaly přiletěly,“ hlásil.

Mlčelivý hostinský sáhl ihned po pušce schované v polici a vyběhl ven. Hosté přikvačili k oknům. Tu zazněla střelná rána.

„Trefila“, podotkl obstarožný písař a oči všech upjaly se nyní ke dveřím. Za chvíli s vítězoslávou v obličeji vracel se hostinský, nesa dvě zastřelené kvíčaly. Hodil jimi na stůl.

Jedno něžné ptáče pootvíralo ještě zobáček, z něhož hrčela krev, druhé, majíc hrdlo krví potřísněno, bylo již docela mrtvo.

„A jaké jsou tlusťoučké“, pravil písař ohmatávaje je. „Má jich být tak mandel, hehehe!“

„Jen je mrchy všechny sestřílet, dokud u nás jsou. Beztoho z nich málo užijem, všechno přijde do hor.“

„Ale postřílelo se jich letos na tisíce —“

„Včera jsem měl čtyry k večeři,“ podotkl pensista.

Mezi tím kvíčaly se stolu zmizely. Mlčelivý hostinský zanesl je jinam. Tyto bude mít k večeři zase on. —

Tanuly mně na mysli tisíce těchto ptáků v hladomoru přiletující sem z vysokých hor, aby zde na chudém jeřábu našli potravu, — jak na ně bezbranné vrhá se člověk z pouhého hltavého rozmaru. Ke krutosti přírody přidává se nemilosrdný jeho chtíč.

Měl jsem se k odchodu.

Venku byl větrný mráz. Slunce sklánělo se již k samému obzoru, veliké, rudé. Jako z mědi vyleptány jevily se stráně vůkolní, osvětlené ostrou září.

Chtěl jsem býti sám, proto jsem nešel domů, nýbrž dal jsem se osamělou cestou k lesu.

Kus zmrzlé země leželo přede mnou, hluboký úryv lesů, horská krabatina. A jakkoliv pochmurný byl obraz ten, jakási vášeň sálala z od-

Z obrazů Velazquezových:

DÁMA S VĚJÍŘEM.

razu plamenných červánků. Zardělo se náhle celé to mrazivé moře sněhu, jakoby kypělo ohněm.

Blížil jsem se k lesu. Hluboké přítmí se zde rozložilo, skoro bez přechodu z večerního jasu. V přítmí to splýval celý les. Těžký svíravý hukot nesl se lesem a zdálo se, jakoby vynikal odněkud z hloubí.

Při okraji houští jakýsi předmět odlišoval se od ostatní země. Byl to mrtvý zajíc v oku, zraků vyboulených, křečovitě spjatého těla, tlapek cele zkrvavělých po zoufalém úsilí, vyprostiti se ze záhubné léčky. Ruměnná stopa krve třísnila sníh, místa zápasu. — V této hlučící lesní samotě, sněžné, mrazivé, nemohl jsem odolati pocitům beznadějné, nevýslovné hořkosti. Připadalo mi to jako dovršení vší té záhuby spějící životem a přírodou. Zachvěl jsem se — to strhané skelné oko, vyrvané životu, jakoby zíralo zrovna na mne a maně zahleděl jsem se do temných stínů, svírajících lesní hlubinu, kdy vynoří se zrádná bytost člověka vraha, vrhající se s chamtivou rozkoší na mrtvou kořist, již léčku přichystala — —

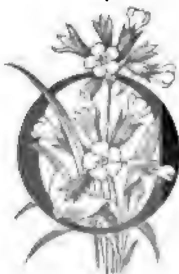
Nešťastný Sezimo, nejsi takovou kořistí v osidlu nastraženém přírodou i lidmi?

Pak vracel jsem se zpátky k městečku, malému dějišti velikých zdrcujících tragedií života i pustých srdcí v něm.

Druhý květ.

Odlesky přítomnosti a minulosti. Píše Svatopluk Čech.

(Pokračování)

fficiálův obličej byl z těch, jichž veselá záře rozlévá se i po okolí, po tvářích spolubesedníků, jimž budí se i v nitru alespoň jakýsi reflex šťastného rozmaru, sálajícího z takové tváře. Svoboda bezděky přizpůsobil se jeho žertovnému tónu a vyměnil s ním týmž veselým způsobem ještě několik bezvýznamných vět.

Hle, jiný člověk! -- přemýšlel Svoboda, vrátiv se do pokoje a zalévaje květiny. — Ten o svých úkolech pozemských as nikdy nerozumoval: žije prostě jako stroj, jako automat, jenž byl kdysi natažen cizí vůlí nebo náhodou a klidně vykonává odměřenou dráhu, až jednou praskne v něm hybné péro a milá figurka se skácí, aby již nikdy nevstala.

Avšak — napomenul se, stavě na skříň prázdnou konvici — kdož ví, nekřivdíš-li mu? Kdož ví, jsou-li hlavy lidské tak průhledné, jak se domníváš? Jiný měří snad tvou vlastní hlavu týmž bagatelisujícím pohledem, jakým ty onu spokojenou tvář pod fésem — myslí si také, že vidí tam všechna kolečka tvého duševního stroje, že tuší tuctovou přízi,

kterou utkávají, a že zná všechny malicherné a všední pružiny tvého konání. Snad možno říci, že každý člověk pokládá jen sama sebe za pravého svobodně myslícího a volícího člověka, jak ideální tu bytost skonstruovala theologie a jeden tábor filosofů, kdežto na ostatní lidi pohlíží jen jako na žijící automaty, jejichž myšlenky a činy jsou pouhým výrobkem mozkového mechanismu a zevnějších okolností. Ve své zkušenosti mám arci omluvu. Pozoruju-li některého člověka po delší dobu, mohu s jistotou tvrditi, že v určitém případě bude jednati tak a nejinak, a neosvědčí-li se někdy můj výpočet, potřebí jen pátrati po skrytém vlivu z venčí, který způsobil tuto mimořádnou odchylku. A co jsem živ, nezklamala mě tato methoda.

Ovšem, není v tom nic zvláštního. Vyplývá z toho jen, že každý člověk je takový živý stroj, ale že jednotlivec může to dle povahy věci pozorovati sice na ostatních, nikoli však na sobě samém. Kdyby mohl ze sebe vystoupiti a sama sebe z venčí pozorovati, zajisté by shledal, že jeho jednání je také prostě nutnou, nezměnitelnou výslednicí různých na jeho vůli nezávislých sil. A naopak: pociťuje-li v sobě jednotlivec oblasť ukrytou pozorování jiných, musí z toho souditi, že i on může sice pozorovati skutky ostatních a poznávati určité zákony, které jimi vládnou jako logická pravidla lidským myšlením, ale že i v každém bližním jest ještě více, než možno poznati z oněch vnějších projevů, ještě jiný svět utajený zraku pozorovatele.

Avšak co jest ten tajemný svět ve mně? Není vlastně pouhým sebeklamem? Kdybych zkoumal bedlivě své vnější projevy, neshledal bych, že se v nich obráží mé celé Já kromě některých stinných stránek, které ze samolibosti opatrně před světem ukrývám?

A konečně nejsou mařením času takové meditace, z nichž nevychází nic kromě hry s nejasnými pojmy a prázdnými slovy? . . .

Ozvalo se nesmělé zaklepání a vešla posluhovačka.

„Dobré jitro přeju," pozdravila tiše. „Milostpán už oblečen a už si taky sám zatopil?!" dodala rozhlížejíc se udiveným zrakem.

„Chci ode dneška vstávat časněji . . . Nechci být v novém roce takovým lenochem jako dosavad . . ." vysvětloval Svoboda s úsměvem.

„Proč pak? Když nemá milostpán co zmeškat — — Ale musím přece milostpánovi gratulovat . . ." Odkašlala si trochu a narovnala se v důstojnější postoj, při čemž se opírala o vysokou hůl vztyčeného smetáku, jejž nevědomky podržela v ruce, tak že tu stála jako sv. Mikuláš se svou biskupskou berlou. „Tak jim přeju milostpane, v tomto novém roce hodně štěstí a stálé zdraví a spokojenost a všecko aby se jim vyplnilo, co si přejou sám."

„Děkuju, paní Stříbrná, a přeju vám navzájem všeho dobrého."

„Přála bych si jenom, aby tenhle nový rok byl lepší než minulý," povzdechla paní Stříbrná, vracejíc se k obyčejnému klimbavému a nahrblému držení těla. „Loni jsem užila málo dobrého. Můj mi stonal — Cecilka nám dělala starosti — a i toho Políčka jsme ztratili — No, dá Pán Bůh, že bude líp. Už alespoň Cecilku máme v dobrém místě. Takových domů je málo. Byla jsem tam tuhle — to je zrovna jako u největší vrchnosti. Deset pokojů a co všecko ještě k tomu. Všechno samý

lustr, samé zrcadlo a jaké zrcadlo! a ty koberce kdyby viděli, milostpane! To je něco jiného než u našich radovic v prvním poschodí. Ti myslejí kdo ví co, když dají vytahat na dvorek ty své prošlapané hadry a nemá to ani být, aby nám je děvečka vyklepávala zrovna před okny! Ještě v zimě že má člověk pokoj; ale v letě — otevřeš si okno — člověk má rád trochu toho božího vzduchu — i klec s kanárkem jsem vždycky vyvěsila ven — takovému stvořeníčku je taky líp, když se může trochu proluftovat a vidí kousek zeleného — ačkoliv ta špetka angreštu a bezu v naší zahrádce nestojí ani za řeč — ale přece si vždycky hned veselej poskakoval s bidýlka na bidýlko — beztoho je mu smutno bez samičky — To byla radost, milostpane, když jsme měli samečka, samičku a pět mladých! Můj postavil vždycky talíř s vodou na stůl a pustil to všecko z klece. A staří s mladými hned k talíři — a vyskákalo to na obrubu — nejdřív jen tak zobáčkem si postřikovali prsíčka — potom pomalu nožkama do vody — a zase ven — a zase dál do vody — potom už se v ní celí potopili a vrtěli sebou a třepetali křidýlkama — a na konec se to všechno ve vodě chumelilo, sameček celý pěkně žlutý, samička bělavá s černou chocholkou a mláďata taková hezoučká, skoro bílá, jenom na křidýlkách maličko nažloutlá — a všechno to sebou vrtělo a třepetalo ve vodě, až stříkala z talíře. Radost byla dívat se na ně!"

Paní Stříbrná za té řeči začala uklízet a nyní, s oprašovadlem z různobarevného peří v ruce, na chvilku ustala, hledíc před sebe přimhouřeným okem, jakoby tam viděla líčený výjev. Odlesk milé vzpomínky ozářil její povadlou tvář i zdálo se, jakoby se v té záři byla ztratila síť jemných vrásek, která jí hustě pokrývala. Ze starého obličeje prosvitlo na chvíli cos jako matný obrys tváře jiné, dávno bývalé, mladé a hezké.

Svoboda použil této pausy, aby jí všinul do scvrklé ruky měsíčné služné s mimořádným přídavkem.

„Něco k novému roku", vysvětlil, když se na obnos na své dlani zadívala.

„I božíčku, milostpane! Vždyť to nemuselo být. No, děkuju mockrát milostpane! Ale proto jsem negratulovala, to ne! Jako domovník — ten šmejdil už včera po celém domě s kartkami — i k těm študentům v třetím poschodí vlez' — že se nestydí! Ale tam toho asi nabral! Ti nemají groše už patnáctého, neřkuli posledního. Ten černý zvlášť — před půlnocí nepřijde domů žádný den — kdyby tak chudáci rodiče věděli! Jako můj nebožtík bratr — ten dal taky syna študovat. — Byla jsem tam u nich ve Vráži jednou přes celé leto — měl tam hospodářství. — Ale je tam tuze hezká krajina, jak se říká. U vesnice malý zámek, ale pěkný, a hned za ním les, a na pravo les, na levo les, kolem dokola samý les. Tam bylo jahod, pane bože! A hub! Přinášela jsem jich vždycky plný košík, takových krásných, zdravých hříbků, velikých a malých, až se srdce smálo. A zvěře tam bylo, zajíců, koroptví, všeho! No, teď Cecilka taky užije. Včera nám poslala kousek srnčího . . . To naši radovic se můžou schovat se svými koroptvemi, když pár z venkova dostanou, hned je pověsí na balkón, aby to viděl celý dům — tam, co je Cecilka, mají bažanty a krocany každou chvíli. To je taky něco jiného:

jedenáct pokojů a koupelna jako salón, i koberec v ní mají. A lepší nežli všechny ty ucourané hadry, s kterými se radovic roztahujou po dvorku. Není to ani žádný způsob vyklepávat jinému prach zrovna do okna, třeba že zůstává v sklepním bytě. Zadarmo ho taky nemáme. Však jsem se posledně ozvala. ‚Jářku, Fanynko,' povídám, ‚taky byste mohla vyklepávat ty koberce jinde! Kdo pak bude ten váš prach polykat? Tohle nedělá žádná pořádná partaj —' A vycinkala jsem jí hodně nahlas, aby to radová nahoře slyšela. A ta její důra se ještě bránila! Vůbec se divím, že radovic dávno nevyhnali takovou služku. Všecko jen tak halabala odbyde, nepořádná je až hanba a klepy dělá — jaktěživa jsem neviděla takovou pomlouvačnou osobu. A zlá je: našemu Políčkovi, chudáčkovi, ubližovala kde jen mohla. A chodí po domě neumytá, nečesaná, roztrhaná jako hastroš . . . Za to v neděli, když má vycházku se svým čistým galánem, to se naparádí, klobouk má na hlavě jako krajáč a péro takhle — Kdyby věděla, jak v tom vypadá! Učiněné strašidlo. Ostatně, ty druhé služky v domě nejsou o nic lepší. Pan officiál je takto hodný pán a spořádaný pán, ale tomu se divím, že si může takhle zadávat. Řekne se arci, že je veselý pán a že to dělá jen žertem, ale přece to není žádná čest pro takového dobře postaveného a vzdělaného pána, když se děvečky chlubí, že s nimi hovoří a že vzal ondyno tu šilhavou inženýrovic služku na schodech za bradu."

Plna mravního rozčilení vybušovala paní Stříbrná svým pestrým oprašovadlem v knihovně celé oblaky prachu, který pak opět zcela pohodlně ulehal na předešlá místa, a byla by snad ještě ledacos na pane officiála vyzradila, kdyby ji nebyla vyrušila roznašečka novin.

Svoboda přijal noviny a zasedl s nimi za psací stůl. Jindy naslouchával řečem paní Stříbrné jako šumnému spádu vod, valících se bez přetržení pod vytaženým stavidlem; dnes však neměl chuti, zkrátit si tímto způsobem o hodinu dost již krátký zimní den. Projevil tedy schýlením hlavy nad časopisem, že hodlá dnes dáti přednost jeho zprávám před novinami paní Stříbrné, ostatně s části již starými a dobře známými.

Posluhovačka skutečně umlkla; ba jemné šelestění soukenných jejích střevíců svědčilo, že se snaží přitlumit i zvuk své hápavé chůze, aby měl pán ke své četbě největší možné ticho. Kdyby se byl Svoboda po ní ohlédl, byl by zpozoroval dokonce v jejím přepjatě tichém kutění jakýsi ironický osten, namířený proti jeho dnešní upjatosti. Nejen že přecházela po špičkách, ale tajila i dech a stavěla nádobí na skříň tak úzkostlivě, jakoby nejmenší cinknutí mohlo způsobiti osudnou katastrofu.

Zrak Svobodův toulal se po sloupcích časopisu, ale po chvíli zaletěl oknem do krajiny. Ledové květy již roztály v paprscích slunečních a jen v rozích okenních tabulek rysovaly se zbytky krásných palmovitých a kapraďovitých útvarů. Mlha venku se rozptýlila. Bylo viděti širou Letenskou pláň, celou bílou sněhem, jak ohromnou hladkou tabuli, pokrytou liliově čistým ubrusem. Jen černé vrány tu a tam rozptýlené po sněhu, ostře se odlišovaly od té oslňující běli. Po levici vroubila bílou planinu Letná černým pásmem svých bezlistých stromů a křovin. Po pravici pak viděl jsi opodál pěknou skupinu nových letohrádků za Bruskou branou,

jejichž ke slunci obrácené strany vesele zářily pod střechami obílenými sněhem. Dále v pozadí Dejvice, roztroušená stavení, nový kostelík Střešovický se špičatou věží, pahorky, zasněžená pole a na té bílé půdě temné proužky nebo dvojité šňůry černých teček: bezlistá stromořadí. Ale nejkrásnější pohled byl na Hradčany. Malebně strměla tu směs nižších a vyšších, čtyrhranných a okrouhlých věží a jiných staveb v rozmanitých barevných tonech, jedna bílá, druhá šedá, třetí až černá, jiné do červena, do žluta, do hněda a nad tím různobarevným zdivem bělaly se jejich posněžené střechy jako různotvárné jehlance ze třpytného cukru. I prolamovaná báň nejvýše strmící hlavní věže svatovítské byla všecka bílá a sněhem blyštila se i kamenná špičatá temena obou nových věží průčelních, jejichž ztepilá, graciosní těla byla dosud zakryta dřevěnou hustou přízí vysokého lešení. Ostatní pozadí s Petřínem bylo ještě zakaleno mlhou.

Z té krásy a bělosti venku ještě účinněji než dříve linula se do duše Svobodovy zvláštní, dávno nepocítěná svěžest a nadějná radost životní.

Paní Stříbrná zatím na své nezvučné pořádající obchůzce pokojem přibalansovala se opatrně až k němu a diskretně zašeptala: „Prosím, na malinkou chvíli, milostpane!“ dávajíc mu směrem smetáku na srozuménou, že hodlá učiniti pořádek i pod psacím stolem.

Ale když povstal od stolu, zůstaviv tam noviny, ukázala na ně již rázně svým strakatým oprašovadlem a pravila neztlumeným, poněkud chrastivým hlasem: „Jestli pak je tam, prosím, ještě něco o té paní domácí v Žitné ulici, co skočila včera s třetího poschodí?“

A nečekajíc odpovědi pokračovala hned: „To se tak dějou věci na světě! Jako můj mi zrovna povídal, že mu hokynář předčítal z dnešních novin o nějakém mladíkovi z Triestu nebo odkud, kterak uřezal své milence na louce hlavu srpem. Jen ať to člověk pováží — srpem! To když jsem byla u svého nebožtíka bratra ve Vráži, taky jsem někdy chodila na trávu — ne snad že bych jim tam byla dělala, ani sáhnout jsem na nic nemusela, ale jen tak že mě to těšilo; je to radost takhle na louce, tráva tak voní a celá je strakatá všelijakými kytkami... Lecos je taky hezkého na venkově... I s kravičkami v chlívě jsem se ráda obírala... A bratr měl tam taky hromadu králíků, takhle velikých, celých bílých, s červenýma očima a dlouhatýma ušima... Mohla jsem na nich vždycky oči nechat, když se pustili do chrástu a chrupali o přítrž... Předloním jsme taky dostali od uhlaře králíka, chudák Polìček si s ním hrával — ale kde pak u nás v domě! Tady člověk nic neuhlídá. Najednou byl milý králík pryč, zmizel jednou jako když se do země propadne! Já byla toho dne mimo dům a můj nedá na nic pozor — tomu by moh' brejle s nosu ukradnout, nic by nevěděl. No, zkrátka, králík byl ten tam a víckrát jsme ho neviděli. Ale jestli pak by věřili, milostpane, toho samého dne večer cítím tam dole na chodbičce u nás takovou vůni. Vedle u zedníků něco pekli. Hned jsem věděla, kolik uhodilo. Číhám na chodbě a když ona vyšla ven, povídám: ‚To to dnes u vás voní, paní Holasová. Jako byste měli ňákou trachtaci. Snad nepečete kuřátko?‘ — Ona se zapálila — zpozorovala jsem to dobře —

a hrubě si vyjela: ‚A kdybysme pekli, co je komu po tom! Za své peníze můžem' si pect co chceme a nikdo se nám nemusí dívat do trouby.' — ‚No, proto hned na mne křičet nemusíte!' já na to. ‚Člověk se přec může zeptat.' — Ale ta nezdvořačka vedla svou dál, že to bylo hanba poslouchat. Byl z toho křik, že se všichni sběhli na chodbu. To si nedovedou, milostpane, ani představit, jaká je to u nás dole verbež. Nezdvořilá, nevzdělaná, pomlouvačná — samý klep a samá hádka. Jako ten skladník naproti nám — dává si totiž říkat skladník, ale válí jen sudy v tom obchodě na Václavském náměstí — počkejme, jak pak se ten obchodník jmenuje — no — vzpomenu-li pak —"

Svoboda, který zpozoroval, že zatím svůj úkol v pokoji jakž takž odbyla, použil jejího rozmýšlení a propustil ji s podotknutím, že by si rád už zašel na snídaní do kavárny. (Pokračování.)

Z básní Ludvíka Lošťáka.

Ukolébavka.

Spi sladce, moje robě,
jak na keři květ,
když jaro se zpět
všem lukám ku ozdobě
zas navrátí z dalekých říší;
a andělé s posvátných výší
nechť ze zlatých nití
snů blažených ráje
ti utkají sítí;
a vznesou tě v kraje,
kde velebné serafů písně
na místo vánku
houpají k spánku,
kde muk není, žalu ni tísně.
Spi sladce, robě,
spi, robě, spi!

Spi sladce, moje robě,
vždyť Bůh onu z hvězd,
jež nejkrašší jest,
v sny vetká jistě tobě;
a ona nechť nad tebou plane,
když mračná noc krajinou tane,

jejichž ke slunci obrácené strany vesele zářily pod střechami obílenými sněhem. Dále v pozadí Dejvice, roztroušená stavení, nový kostelík Střešovický se špičatou věží, pahorky, zasněžená pole a na té bílé půdě temné proužky nebo dvojité šňůry černých teček: bezlistá stromořadí. Ale nejkrásnější pohled byl na Hradčany. Malebně strměla tu směs nižších a vyšších, čtyrhranných a okrouhlých věží a jiných staveb v rozmanitých barevných tonech, jedna bílá, druhá šedá, třetí až černá, jiné do červena, do žluta, do hněda a nad tím různobarevným zdivem bělaly se jejich posněžené střechy jako různotvárné jehlance ze třpytného cukru. I prolamovaná báň nejvýše strmící hlavní věže svatovítské byla všecka bílá a sněhem blyštila se i kamenná špičatá temena obou nových věží průčelních, jejichž ztepilá, graciosní těla byla dosud zakryta dřevěnou hustou přízí vysokého lešení. Ostatní pozadí s Petřínem bylo ještě zakaleno mlhou.

Z té krásy a bělosti venku ještě účinněji než dříve linula se do duše Svobodovy zvláštní, dávno nepocítěná svěžest a nadějná radost životní.

Paní Stříbrná zatím na své nezvučné pořádající obchůzce pokojem přibalansovala se opatrně až k němu a diskretně zašeptala: „Prosím, na malinkou chvíli, milostpane!“ dávajíc mu směrem smetáku na srozuměnou, že hodlá učiniti pořádek i pod psacím stolem.

Ale když povstal od stolu, zůstaviv tam noviny, ukázala na ně již rázně svým strakatým oprašovadlem a pravila neztlumeným, poněkud chrastivým hlasem: „Jestli pak je tam, prosím, ještě něco o té paní domácí v Žitné ulici, co skočila včera s třetího poschodí?“

A nečekajíc odpovědi pokračovala hned: „To se tak dějou věci na světě! Jako můj mi zrovna povídal, že mu hokynář předčítal z dnešních novin o nějakém mladíkovi z Triestu nebo odkud, kterak uřezal své milence na louce hlavu srpem. Jen ať to člověk pováží — srpem! To když jsem byla u svého nebožtíka bratra ve Vráži, taky jsem někdy chodila na trávu — ne snad že bych jim tam byla dělala, ani sáhnout jsem na nic nemusela, ale jen tak že mě to těšilo; je to radost takhle na louce, tráva tak voní a celá je strakatá všelijakými kytkami... Lecos je taky hezkého na venkově... I s kravičkami v chlívě jsem se ráda obírala... A bratr měl tam taky hromadu králíků, takhle velikých, celých bílých, s červenýma očima a dlouhatýma ušima... Mohla jsem na nich vždycky oči nechat, když se pustili do chrástu a chrupali o přítrž... Předloním jsme taky dostali od uhlaře králíka, chudák Políček si s ním hrával — ale kde pak u nás v domě! Tady člověk nic neuhlídá. Najednou byl milý králík pryč, zmizel jednou jako když se do země propadne! Já byla toho dne mimo dům a můj nedá na nic pozor — tomu by moh' brejle s nosu ukradnout, nic by nevěděl. No, zkrátka, králík byl ten tam a víckrát jsme ho neviděli. Ale jestli pak by věřili, milostpane, toho samého dne večer cítím tam dole na chodbičce u nás takovou vůni. Vedle u zedníků něco pekli. Hned jsem věděla, kolik uhodilo. Číhám na chodbě a když ona vyšla ven, povídám: ‚To to dnes u vás voní, paní Holasová. Jako byste měli ňákou trachtaci. Snad nepečete kuřátko?‘ — Ona se zapálila — zpozorovala jsem to dobře —

a hrubě si vyjela: ‚A kdybysme pekli, co je komu po tom! Za své peníze můžem' si pect co chceme a nikdo se nám nemusí dívat do trouby.' — ‚No, proto hned na mne křičet nemusíte!' já na to. ‚Člověk se přec může zeptat.' — Ale ta nezdvořačka vedla svou dál, že to bylo hanba poslouchat. Byl z toho křik, že se všichni sběhli na chodbu. To si nedovedou, milostpane, ani představit, jaká je to u nás dole verbež. Nezdvořilá, nevzdělaná, pomlouvačná — samý klep a samá hádka. Jako ten skladník naproti nám — dává si totiž říkat skladník, ale válí jen sudy v tom obchodě na Václavském náměstí — počkejme, jak pak se ten obchodník jmenuje — no — vzpomenu-li pak —"

Svoboda, který zpozoroval, že zatím svůj úkol v pokoji jakž takž odbyla, použil jejího rozmýšlení a propustil ji s podotknutím, že by si rád už zašel na snídaní do kavárny. (Pokračování.)

Z básní Ludvíka Lošťáka.

Ukolébavka.

Spi sladce, moje robě,
jak na keři květ,
když jaro se zpět
všem lukám ku ozdobě
zas navrátí z dalekých říší;
a andělé s posvátných výší
nechť ze zlatých nití
snů blažených ráje
ti utkají sítí;
a vznesou tě v kraje,
kde velebné serafů písně
na místo vánku
houpají k spánku,
kde muk není, žalu ni tísně.
Spi sladce, robě,
spi, robě, spi!

Spi sladce, moje robě,
vždyť Bůh onu z hvězd,
jež nejkrašší jest,
v sny vetká jistě tobě;
a ona nechť nad tebou plane,
když mračná noc krajinou tane,

a vede tě světem,
kde slunce svítí,
kde trn každý květem
na cestě žití . . .
Spi přesladce, drahé mé robě,
a slunce až vyjde,
tu máť tvá přijde
den zvěstovat polibkem tobě . . .
Spi sladce, robě,
spi, robě, spi!

Lesům a hájům.

Lesy, háje, moji druzi,
vámi rád jsem bloudíval,
když se v hloubi nitra mého
se zármutkem snoubil žal!

Lesy, háje, moji druzi,
kolik písní jsem vám pěl,
když se stínů vašich korun
blankyt modrý na mne zřel!

Lesy, háje, moji druzi,
vy jen znáte moji tíž,
neboť vám jen žaloval jsem
na svůj osud, na svůj kříž!

Lesy, háje, moji druzi,
až mne země pojme v klín,
pak v ta místa, kde mé srdce,
uvrhněte věčný stín! . . .

Čtyřicáté narozeniny Jar. Vrchlického

oslavila v těchto dnech česká obec umělecká a celá naše veřejnost způsobem, tlumočícím důstojně city obdivu a vděčnosti, s jakými celý národ pohlíží k velikému básníku, jehož génius obohatil domácí písemnictví za krátkou dobu nepřehlednou řadou drahocenných výtvorů, pojišťujících jí navždy vynikající místo v literatuře světové. Ke všem díkům a přáním, za té příležitosti oslavenci projeveným, připojují se i tyto listy, které přinesly již tolik vzácných příspěvků z mistrného jeho péra a jimž bohdá zůstane i na dále věrným spolupracovníkem.

Z obrazů Rembrandtových:

DÁMA S VĚJÍŘEM.

O zbraních.

Napsal Quido Mansvet Klement.

(Pokračování.)

Fenyčané byli rozhodně lepšími kupci a průmyslníky, než bojovníky. Obchody záměnné, sosnované a zavedené na nejširších základech, poskytovaly jim dosti příležitosti, aby své tovary ze železa, bronzu, mědi a cínu bližším i dalekým národům co nejvhodněji rozprodávali, a že se mezi tímto kupeckým zbožím též zbraně nalezaly, není asi žádné pochybnosti. Zejmena v městech: Tyru, Sidonu, Mapenu a Tetramnestu zhotovovány výzbroje znamenité jakosti a od století 16. do století 10. př. Kr. vyváželi odtud do Epypta a jiných zemí množství válečného nářadí. Avšak proto přece scházejí nám o zbrojířství Fenyčanů přesné doklady a vyjma nálezy učiněné v hrobech Mykenských a na několika ostrovech nejsme s to nic pozoruhodného zaznamenati, poněvadž jsou všechny zachovalé kusy co do tvaru zbraním v Assyrii, Persii a Egyptě nalezeným velice podobny. Nejméně zpráv a nálezů máme o výzbroji židovstva a nepamatujeme se, že by se byl za našeho pobytu v Palestýně některý z tamějších sběratelů o prastaré zbroji Israelitů i jen zmínil.

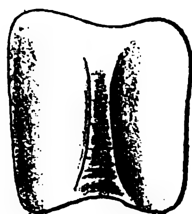
Rozsáhlé studijní pole poskytuje nám válečná výzbroj starých Řeků, Etrusků, jiho-italských Samnitů, Římanů a Daků. Až do nejmenších podrobností roztříděn leží před námi hromadný material, pocházející z četných nálezů a jiných nám zachovaných starožitných památek těchto národností. Měli bychom započíti Etrusky, avšak tito se prodlením dob docela přispůsobili Římanům, s nimiž se znenáhla také sloučili a takž bude lépe, když se obrátíme nejdříve ku svérázným Řekům. Vezmeme-li do ruky slavné zpěvy Iliadu a Odysseu, jež poskytují nám pro první dobu řecké výzbroje všechny možné podrobnosti, sestavíme si snadno tableau vražedných nástrojů tohoto udatného národa. Jeden z badatelů nalezl v řečených epopejích třicet míst, kdež se vypravuje o železe jakožto kovu, jejž těžce lze spracovati. Místa jednající o zbraních jsou četnými badateli tak důkladně probrána a seřaděna, že by nám nezbylo, než prostě je opsati. Zvláštní jest okolnost, že ačkoli se tu tak často o železe mluví, přece dokázáno jest, že byly všechny zbraně té doby z bronzu. Přecházejíce k podrobnostem, uvádíme, že sestávalo prsní a zadní brnění z větších těsně podle sebe a nad sebou připevněných šupin aneb po případě z jednoplotnové tepané nebo ulité části pro záda i prsa, „torax“ zvané (č. 38). Přilby nejrůznějších tvarů nošeny na hlavách a starořecké, podobami vojínů krášlené nádoby poskytují nám potřebné obrazce helmic. Nejobvyklejší tvar bronzové přilby, zdobené koňskými žíněmi, byl asi tento zde vyobrazený (č. 39), poněvadž jej staří malíři

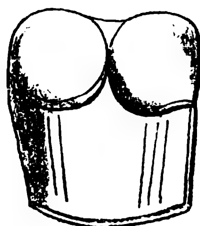
nejčastěji znázorňovali. Tepaná přilba v Mohuči se nalezající, na kteréž uprostřed dva bojující býky, nahoře dva rohy „antenni“ zvané a stojan na chocholnici vidíme (č. 40), jest bez odporu znamenitou starožitností, avšak dle všeho jest to pohřební helma do hrobu s bojovníkem uložená. Zvláště zde připomínáme, že ani jediné v musealních sbírkách se nalezající přílbice neužíváno v boji, neboť všechny tyto pohřební přídavky z tenkého plíšku vylučují již předem všechnu spůsobilost k boji. Řadoví

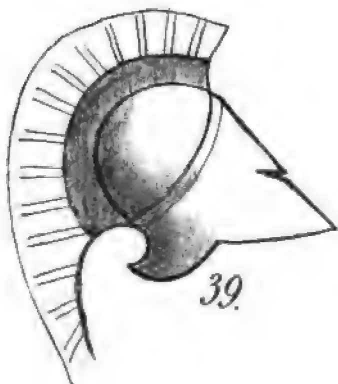
51.

vojíni v plné zbroji, „hoplitové“, nosili těžké přílby s onosníkem; asi patnácte toho druhu exemplářů ve sbírkách se nacházejících jsou co do tvaru takřka stejny (č. 41). Pro počátek nelze o řeckém jízdectvu mluviti, poněvadž se bojovalo jenom v řadách pěšáků a částečně s vozatajstvem (amazonky?); teprv později užíváno jezdcův, kteří pokrývali své hlavy pevnou týlcovou přilbicí (č. 42 a). V klassické době vývoje řeckého umění tepány asi skvostné a nádherné helmice, čemuž nasvědčují bohatě krášlené práce na sochách řeckých, z nichž jedna pod číslem 42 b) zobrazena. Řecké štíty větších rozměrů měly tvar vejčitý, menší byly okrouhlé a s vypuklým nápupníkem. Uvnitř plochy opatřen štít dvojitým držadlem pro ruku i rameno.

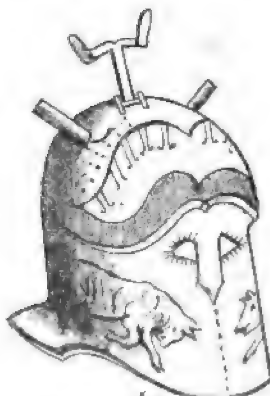

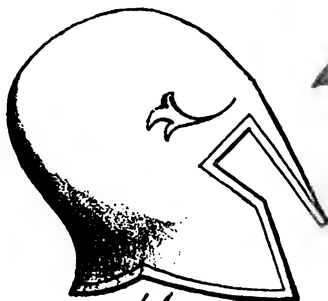
38.

39.

40.

41.

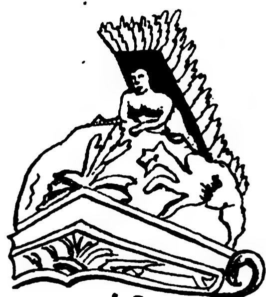
42. a.

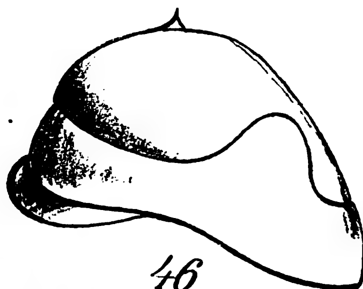
Starořecké bronzové meče známého tvaru lze viděti ve sbírce dělostřeleckého musea v Paříži (43) a v Mohuči (44).

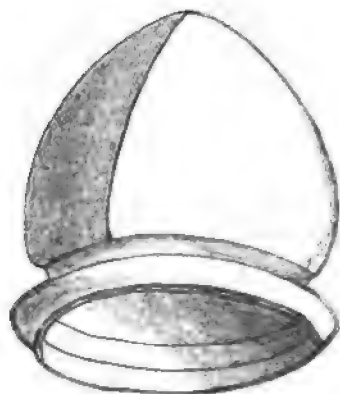
Veliký vliv na vývoj zbroje Etrusků měli zajisté nejdříve Feničané, pak následkem živého styku s přibylými do Italie osadníky Řekové a posléz mocní Římané. Z dob archaických zajímaly nás nejvíce přílbice uložené v Paříži (45—46) a v Karlsruhe (47). Skvostný etrurský štít skvělé práce, nalezený v jednom hrobě z doby nejstarší, přechovává britské museum v Londýně (48) a zvláštnost vzácného druhu, sestávající z několika zbytků etrurského brnění koňského, nalézá se v Mohuči. Jest to čelnice (49) a náprsní pancíř (50) a j. v. Na obrazech z našeho století a i dřívějších vídáme podoby etrurských a řeckých vojínů vždy s mečem po boku levém, což není správné, neboť sečný i bodný meč ve čtyřhranné pochvě nošen vždycky na straně pravé. Na házecí, přes deset střevíců dlouhé kopí připevňován v těžišti vždy řemen (amentum) a dýka (parazonium) lišila se od římské tím, že neměla vrýhovaný krevní žlábek. Řekové ani Etruskové nepoužívali sedel (jejichž vznik do pozdější doby spadá) a pokrývali koně jen pokrývkou malých rozměrů. K lepšímu znázornění bojujících hoplitů (51) přikládáme zde známý vásový obrazec z Louvru, zajímavý tím, že přílby zde postrádají onosnic, že štít je tvaru boeotického se třemi držadlišti a že meče jsou po straně levé a nohy bosy, bez botek, kovaných železem nebo bronzem, čili tak zvaných krepid. Mimochodem zde podotýkáme, že Řekové nejstarších dob neznali prakovníků, že je v tom dávno předešli Lokrejci i Etruskové, až konečně ve století pátém prakovníci zdomácněli v řadách Hellenů.

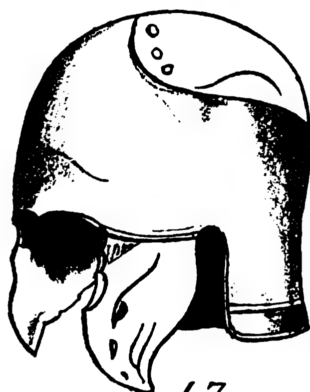
Celá výzbroj Římanův byla za prvních dob původu etrurského a teprv nenáhlým vývojem starali se římští válečníci o pořizování zbraní vyhovujících pokrokům válečnictví. Veliké úspěchy římských zbraní spočívaly především ve znamenité organisaci vyškolených vojínů, aneb — abychom mluvili časově — ve značném „výcepu“ (drillu), kterýž se jevil ve veliké otužilosti, vytrvalosti, značném sebevědomí a velké chrabrosti vůdcův i podřízeného mužstva. Otevřeme-li dějiny starého Říma, který znamenal vládu Římanů vůbec, nalézáme všude boje, ať už se sousedy nebo národy v dalekých krajinách, ale vždy jen o nadvládu venku, uvnitř pak děsné boje různých stran jakožto následky ctižádostivých choutek. V dějinách těchto brodíte se potoky krve a stoupáte přes hekatomby nakupených mrtvol, jež zklátily zbraně Římanů za dob králů, republiky i hrdého císařství, tedy celkem za trvání 1229 let př. a po Kr. (753—476.) Mohlo by se souditi, že máme veliké sbírky římských zbraní, avšak tomu není tak a rádi sáháme po vzorech, jež nám v hojné míře zachovaly stavitelské památky, pomníky, sochy a obrazcové kamenné desky důležitých hrobů.

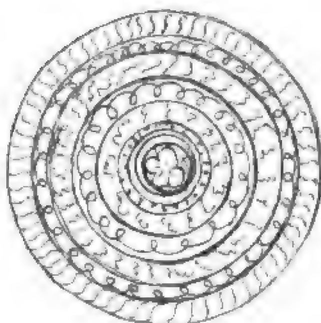
Zde dovolím si malou poznámku o organisaci vojsk římských, jak se prodlením dlouhých staletí vyvinula. Zařízení vojů nemělo z počátku příliš pevných základů a Servius Tullius stal se prvním budovatelem zdravého vojenského ústrojí, nařídiv všeobecnou brannou povinnost, dle které každý zdravý a přiměřeně silný občan válečné službě byl podroben. Služba rozdělena od 17 do 45 let pro výpravy polní a do 60 let pro službu v městských posádkách, při čemž se každý o potřebnou vý-

42. b

46.

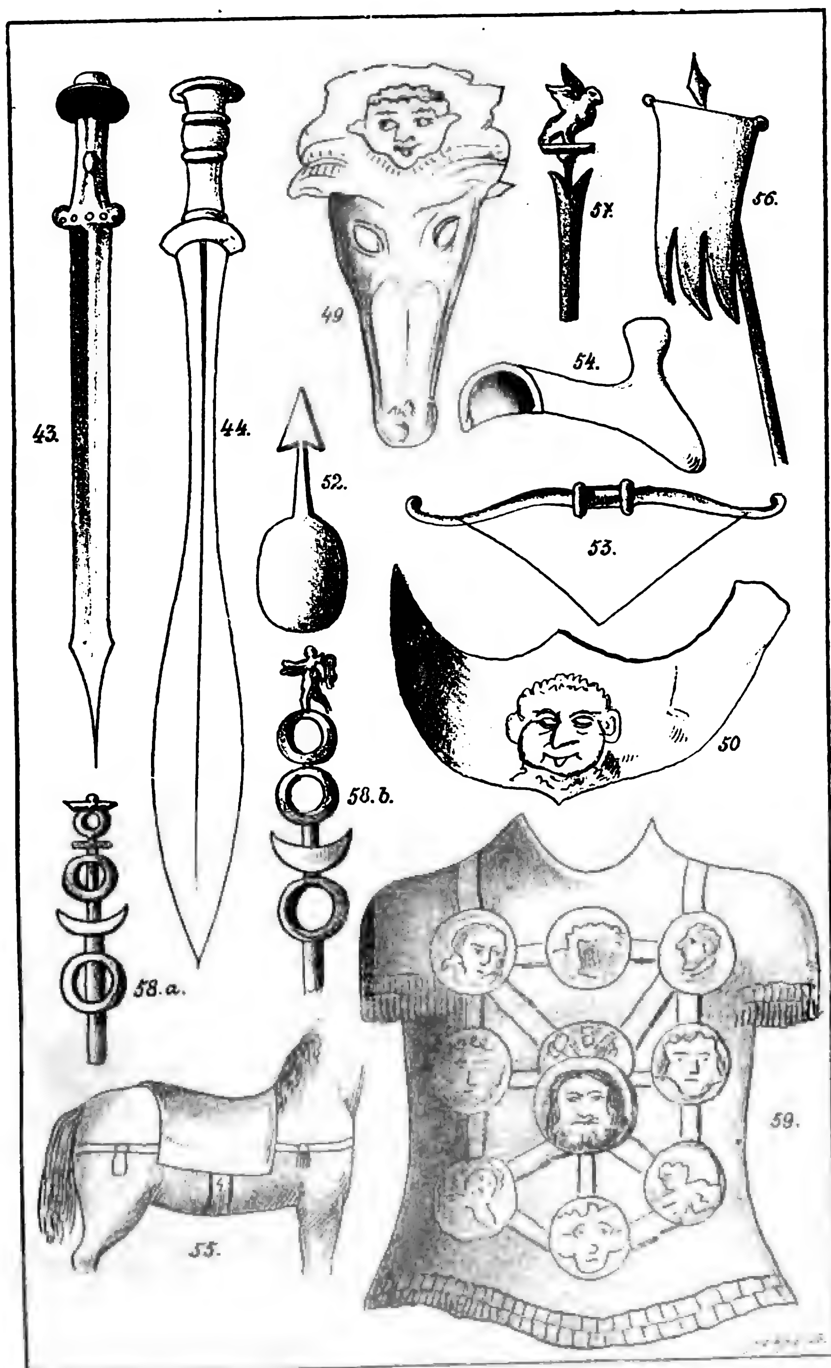

45

47.

48.

zbroj sám postarati měl. Roztřídění vojů dělo se takto. Legie obsahovala všechny druhy ozbrojenců počtem 4200 mužů, počítaje v to 300 jezdců, a byla rozdělena ve třídy a centurie. V hustých řadách (falanx) stála legie k boji připravena v ten způsob, že první řady náležely těžkým ozbrojencům, další pak dle druhů zbraní od stupně ke stupni vojínům lehce ozbrojeným. Nejhlavnější úkol této části armádního tělesa spočíval v síle tlaku proti sboru nepřátelskému a dávno již oceněny úspěchy římských legií při provádění této taktiky. Později, za dob Camillových, zavedena poprvé novotina vyplácení žoldu a bitevní šik změněn v ten způsob, že se neužívalo zásadně postupu ve tvaru klínovém, za to však nařízen rozložený válečný šik, ve kterémž dle služebných let a také dle zkušeností seřaděna omladina (hastati) do řady první, mužové středního stáří (principes) do řady druhé, nejstarší (triarii) do řady třetí. Co do počtu obsahovalo první oddělení 10 manipulů, druhé 120 a triariové 10 manipulů po 60 mužích. Mimo to rozděleny ještě čety mužstva na centurie, čítající vždy 60 mužů v desíti řadách po šesti vojínech za sebou, v čele šik o desíti. Mimo to přiděleno ku každé centurii dvacet lehkých ozbrojenců (velites), kteří zaujímali nejzazší stanoviště a za celou legií následovalo 300 jezdců v 10 oddílech (turmae). Pro případ zatlačení v bitvě hledělo se hlavně k udržení jisté vzdálenosti mezi třemi jmenovanými oddíly, kterýmž velelo šest vojenských tribunů. Další změna v organisaci nastala za dob Mariových, když k vykonávání vojenské služby povoláni byli také proletáři čili osoby nepožívající občanského práva římského. Potom zvýšena legie na 6000 mužů po 10 kohortách a 6 centuriích za vůdcovství legáta, a za polní znamení ustanoven orel, nešený vždy jedním z nejudatnějších vojínů (aquilifer). Za doby císařů uznána konečně potřeba stálé armády a tato rozložena dle legií po hlavních bodech rozsáhlé říše. Jádro armády čítalo 9 (později vždy tisíc mužů obnášejících) kohort praetorianů, jež z příčin snadno pochopitelných v Římě byly posádkou. V dobách nutné potřeby přijímána pomocná mužstva v provinciích, při čemž snížen počet mužstva každé legie na 1000 mužů. Armádními vůdci byli: magister equitum a magister peditum. Po této dle našeho mínění důležité odbočce, obrátíme opět zřetel ku zbroji Římanův.

Výkvět mládeže, stojící v prvních řadách, dále osvědčení vojínové druhého a třetího oddělení trčeli ve výborné zbroji. Pancíř (lorica), štít (clipeus), nožní plechovice (ocreae), přilba (galea), kopí (hasta) a meč (ensis, gladius) a delší spatha zvaný meč tvořily výzbroj mužstva. Při užívání okrouhlých štítů prvními řadami platilo pro další šiky pravidlo nošení štítů dlouhých (scutum), začež zbaveni byli povinnosti nosit brnění, a konečně nejzazším a lehkým ozbrojencům (rorarii) dány házecí oštěpy a praky. Za dob římských králů zahajovali bitvy nejčastěji lehce ozbrojení vojíni, potom následovaly těžší zbraně a dle stoupající osvědčenosti zakončovali náraz hastati, ačkoli postup vždy záležel na povelu velitele bitvu řídícího. Jízda, ačkoli nebyla za oněch dob příliš četnou, považována za jádro vybraného nejlepšího mužstva. Republikánští vojevůdcové proměnili kulatý štít ve vypouklé a dlouhé „scutum" z okovaného dřeva nebo kůže. Obyčejné kopí zrušeno a přijat až 11 střevíců dlouhý, bodný

43.
44.
49
57.
56.
54.
52.
53.
50
58.b.
58.a.
55.
59.

oštěp (pilum), velitelům pak dáno vždy po sedmi lehkých oštěpech a prakovníkům vejčité, mnohdy šípovou špicí zakončené kule (52). Krunýř, přední ponožnice, štít a helmice jezdectva byly vesměs z kůže pracovány, později pak užíváno opět brnění kovového. Do řad rorariů postaveni

60 a).

také četní lučištníci, ozbrojení výborným lukem staročeckého tvaru (53), kteří přináleželi vždy mužstvu pomocných vojsk. Za dob císařství znamenáme v celém tom římském militarismu značný úpadek: vojsko bylo příliš hýčkáno, sesláblo a těžká zbraň se následkem toho odstraňovala, neboť i samo žoldáctvo reptalo hlasitě proti znamenitému „pilum“ a tak se stalo, že pilum zaměněno v lehoučké pětistřevícové „verutum“, či

„vericulum“ nebo v ještě delší „spiculum“, se třihranným, krátkým a bezkotvým bodcem. Helmice byly pravým paskvilem na staré těžké přilby a vyráběny z tenkých kovových plíšků, ba pro větší pohodlí zaměňovány i čapkami „pilei“ zvanými a slavný gladius, tento skvělý druh zbraně římských legií, ustoupil prodlouženému meči, jemuž se říkalo „spatha“. Všichni badatelé kladou užívání sedla v jízdectvu do 4. století po Kristu, což se nám nezdá zcela správným; jeť zajisté možné, že ho užíváno bylo již v prvních dobách císařství, že bylo známo, o tom svědčí nástěnné obrazy Pompejanské (kterėžto město zničeno r. 79), na nichž vidíme řadu soumarů, opásaných sedly. Dle všeho kladena na koně nejdříve pokrývka „ephippium“ (č. 54) a pak zdomácnělo sedlo, jak je vidíme pod jezdcem na sloupu Theodosiově a jež zváno bylo „sella equestris“ (č. 55). První zmínka o sedle vůbec nalézá se prý v rukopisu mnicha Zonara, kdež pisatel pojednává o jedné z bitev za vedení Constantina (r. 340). — Dle druhů vojska užíváno téměř vždy praporců a válečných znamení. Jízda měla své „vexillum“ (č. 56), legie orla (č. 57) a kohorta „signum“ (58a—b). Také udatnost odměňována vyznamenáními čili řády ze stříbra (phalera), kteréž se připevňovaly na pancíře. Známá jediná tohoto druhu starožitnost jest majetkem německého císaře. Jest to brnění (56 cent. vys.) římského centuriona, na němž připevněno devět phaler, z nichž dosud jest sedm znatelných (č. 59).

60 b).

60 c).

Po výzbroji válečné dlužno seznámiti čtenářstvo s podrobnostmi instituce a zbraní gladiatorův, oněch k boji pro zábavu římského lidu odsouzených nešťastníků, kteří se navzájem nejrafinovanějším spůsobem vraždili. Učitel gladiatorů, mistr šermu a ostatních spůsobů boje (lanista zvaný) cvičil otroky, válečné zajatce

a někdy také i svobodné občany, vystupující z lásky k tomuto povolání u veřejnosti. Co do schopností seznával lanista své svěřence ve školách gladiatorů „ludi gladiatorii", kdež se cvičili neškodnými, většinou dřevěnými zbraněmi „batualia, rudes", a brzo zařadil jednotlivce do oddělení specielní zbraně, ve kteréž vynikal. Aby boje a zbroje jiných odborů důkladně seznal, cvičil se takový gladiator v těch kterých zbraních a odbyl-li si u veřejnosti první výstup s úspěchem, obdržel za průkaz tabulku ze slonoviny s nápisem SP. „spectatus" a tím se stal k vystupování oprávněným, neboť náležela mu „tessera gladiatoria". Nejznámější druhy zápasníků rozdělovaly se na tyto skupiny dle zbraní a spůsobů boje: „Secutores" bojovali, jsouce opatřeni mečem, štítem, přílbou, nožním plátem, nejvíce proti „retiariům", vyzbrojeným velkým síťovým jímačem (rete), jejž házeli svému protivníku na tělo nebo přes hlavu, aby ho lapili a pak harpunou (fuscina) neb dýkou probodli. „Laquearii" chytali soupeře léčkou, „meridiani" bojovali mečem v době polední, „andabatae" potýkali se v plné zbroji na koni a mnohdy jim sloužil i nebezpečný luk a šíp. „Samnites" zápasili v těžší výzbroji: v přílbě, opatřené chocholem, v brnění, v plechovicích, s podlouhlým, dole špičatým štítem a krátkým mečem. „Thraces" opatřeni nejtěžšími zbraněmi; zejména pozoruhodným byl menší kulatý štít „parma" a meč na špici silně zahnutý nebo v úhlu seříznutý. Lehkou výzbroj měli „murmillones" (pojmenovaní dle ozdobné rybky na přilbě), „paegniarii" tloukli se bičem, holemi neb zvláštní ostrou, udicovitě zahnutou berličkou, „cubicularii" zápasili při hostinách, „bustuarii" při pohřbech, „essedarii" v těžké výzbroji na vozech a „dimachaerii" užívali k boji dvou mečů. Nejslavnější gladiatoři vycházeli z vysoké školy „ludus magnus", císařem vydržované a jmenovali se „caesariani", „fiscales" neb „postulatitii". Ti, kteří si dobyli největších úspěchů, vyznamenáváni věncem nebo palmovou ratolestí (palma gladiatoria) a zejména za dob císařských také značnými odměnami na penězích. Nejzručnější a nejchrabřejší, kterýž si získal obdivu všech, sproštěn další povinnosti účastniti se v bojích gladiatorů, obdržel čestný bodoun (rudis) od prvního lanisty, hromadnou aklamací lidu, aneb i samým císařem. (Zbraně gladiatorů viz č. 60.)

61.

Zbroj římskou nacházíme, vyjma četné nálezy Pompejanské, zřídka

kdy ve sbírkách musealních a nalézáme-li ji, nebývá ve stavu neporušeném, poněvadž většinou vykopány byly na bojištích a vše ničící vzduch a voda značně je porušily. Římané nepřikládali, jako četní jiní národové, výzbroj zesnulých do hrobů, za to však vytesávali podoby zemřelých bojovníků do náhrobních kamenů a z těchto památek čerpali jsme mnohé podrobnosti o zbroji legionářů. Několik náhrobníků nedaleko Mohuče vykopaných vyniká v podrobnostech nad jiné a zejména „aquilifer“, totiž orlovník římské legie, „Musius“, vypracovaný v silné povypoukline (č. 61) stojí za zmínku. Dle všeho nosil kožený, pruhovitý, phalaerami krášlený kabátec, krytý částečně kroužkovým brněním (lorica hamata) a pod tímto přioděn byl tunikou o něco málo delší. Jakožto zbroj vidíme po pravé straně meč druhu španělského; tyč polního znamení (signum, aquila) má pro nošení na rameni nevelký hákovitý výběžek a zvláštní, holubu podobný orel drží ve spárech blesky, které spatřujeme též na okrouhlém štítu, jenže okřídlené. Na nohou má připevněny sandály (soleae).

(Pokračování.)

Mravní idee starých Řekův o rodině.

Sestavil Frant. Bauer.

Ze spisů tragikův starořeckých můžeme jasně poznati, jaké mravní pojmy slavný národ hellenský před více než dvěma tisíci lety vytvořil o božství, státu, rodině, jak smýšlel o ceně života a vezdejších statků, o štěstí a blahu pozemském, o pomíjejícnosti věcí a podobných problemech v době nad jiné důležité a památné, v níž athenský život veřejný i rodinný netušenou měrou se rozvinul a duch nejšlechetnějších Atheňanův povznesl se na neobyčejnou výši myšlení a cítění. Tehdy zajisté Aeschylos, bojovník Marathonský, Sophokles a Euripides vytvořili díla dramatická, jež zůstanou navždy věrným odleskem doby, v níž povstala a budou dokonalým svědectvím, jak hluboko dovedli vniknouti v tajemství lidské duše vůbec i ve smýšlení a cítění národa svého zvlášť, řečení vším právem ode všech národůr a věkův slavení mistři dramatického básnictví.

Probíráme-li se ve spisech starých tragiků řeckých za tou příčinou, abychom nabyli jasného názoru o mravním životě, jaký v rodině řecké se vyvíjel, shledáváme úžasnou podobnost, ba totožnost s náhledy a zásadami i v našich rodinách platnými. Výroky, názory a úsudky jejich o rodině jeví tak nápadně křesťanskou barvitost, že bychom je mohli bez rozmyslu i nejnovějším křesťanským básníkům připsati. I Řekové pokládali manželství za svazek zákonem a právem chráněný, za svazek svatý, nezrušitelný; i jim bylo jednoženství jediným manželským spojením dle zákona dovoleným. Básníci jejich nejslavnější, jako na příklad

Euripides v tragediích svých, (jako na př. v Androm., Orestu a jiných) pronášejí se rozhodně v tomto smyslu, zovouce neštěstím, má-li muž dvě ženy.

Nikdy nemůže v srdce onoho manžela štěstí zavítati, jehož mysl jest rozdvojena, protože nespokojí se s jednou ženou; nikdy svornost v rodině přebývati, kde srdce manželovo nenáleží celé a nerozdílné toliko manželce, a myšlénky, touhy, přání a city jeho i k druhé bytosti ženské se odnášejí. To zasívá símě zlé nesvornosti v rodinu; z čehož pak mnohé strasti vzcházejí.

Jak šťasten však ten, kdo vybíraje si družku na obtížnou pouť životem, zvolil družku něžnou, jež provází ho na klopotných cestách s upřímnou láskou a srdce ve všech případech života ochotně s ním sdílí! Takový svazek věrných, oddaných sobě duší jest největším štěstím, jehož se smrtelníkům na světě dostati může. Komu osud požehnal, že vybral si družku věrnou, tomu v blaženosti život manželský uplývá, nešťasten však ten, kdo při volbě pochybil! On nešťasten jest nejenom v poměrech zevnějších, ale otráven i celý život duševní, neb cit trpkého sklamání nedá mu najíti blaha, spokojenosti.

Jak dojemně, ba úchvatně líčí Euripides v řeči Admetově, v tragedii Alkestis nadepsané (ve verších 337—377) bol nad ztrátou věrné milující choti! S překypujícím citem, s vášní prudkou, a přec s upřímným výrazem opravdového hlubokého vzrušení!

Nad perly a zlato vzácnější jest žena věrná, dobrá. Již rozloučiti se s mileným chotěm, do dálky na cesty se ubírajícím neb do boje odcházejícím, jest velký bol a žal. Choť věrná v myšlenkách stále jen u něho dlí, na něho myslí v nezměrném bolu sedíc o samotě v jizbě opuštěné, po nepřítomném stále touží, jen pro něho se trápí. A když nadejde konečné den, kdy otevrou se dvéře příbytku a muž její vstupuje zase v dům svůj, zdráv a neporušen vrátiv se z daleké ciziny: zdaž větší může býti radosti, sladší rozkoše pro manželku, než sevříti chotě do náručí a přivinouti ho k srdci, bijícímu jen pro jeho blaho!

A jak možno smrtelníku dosíci štěstí v manželství?

Třeba bedlivě zkoumati prve, než sňatek se uzavírá, jaké povahy mravní jest žena, jakého srdce, zda ryzího, dobrého, vášní prostého; totéž na zřeteli míti musí žena, neb hanebno jest, jak Euripides v Med. ve v. 235 dí, pak povrhnouti mužem a pomýšleti na rozvod, byla-li jsi sklamána.

Vyplněna-li tato první a hlavní podmínka manželského štěstí: pak spočívá manželské žití na pevném, nezvratném základě. Teprve potom dovoleno, obrátiti zřetel i k peněžité stránce. Muž, který se ženiti chce proto, aby sňatkem dopomohl si k penězům, muž, který ne na povahu mravní, ne na srdce a lásku, ale především na to hledí, aby se „bohatě“ oženil, má ženění vůbec nechati, neboť uzavíraje sňatek manželský ze sobeckých pohnutek, nenajde v něm onoho štěstí, jež manželství jinak skýtá. Rozšafný muž optá se nejprv sebe sama, zdali má již tolik, aby ženu uživil a první jeho péčí bude, aby té, již k sobě připoutati chce na celý život, sám podal a přinesl tolik, by bez starosti o to, čím budou se živiti, klidně kráčeli po trnitých často stezkách života ruku v ruce

k společnému cíli. Tedy muž a především muž má vykázati se příjmy dostatečnými, aby zažehnal nouzi a trapný nedostatek od té, jíž podává ruku k věčnému svazku. Při tom však nemůže mu býti ve zlé vykládáno, jestliže hledí se zabezpečiti, zdali i nastávající doživotní družka jeho vládne přiměřeným jměním, pakliže osud neblahý postačujících hmotných prostředků jemu samému neposkytl. Avšak při volbě ženy nesmí otázka po statku vezdejším kladena býti na prvé, ale vždy teprve na druhé místo. Jmění ženino nesmí býti cílem, ale jen vítaným prostředkem k rychlejšímu dosažení cíle, milým přídavkem, ale nikdy náhradou, neb odškodněnou za scházející ctnosti a přednosti duševní; též budiž věno svatební v přiměřeném poměru k jmění mužovu, jelikož i velká nerovnost majetku harmonii manželského žití ohrožuje. Neklamnou zárukou manželského štěstí bude však vždy šlechetnost, dobrota a ctnost, jež mysl a srdce manželův k sobě nerozrušitelným poutem pojí.

Ženu dobrou, šlechetnou voliti bude vždy jen muž sám v sobě šlechetný a dobrý.

„Ne krása, paní jest, co muže poutá, vnitřní cena jest to, vnitřní přednost,“ dí Euripides v Androm. v. 205. Této šlechetnosti nabývá dívka dobrým, pečlivým vychováním v domě rodičů, o blaho duše její dbalých, dalším vzděláváním se může touha po pokroku duševním v ní udržeti a vzmáhati, avšak na čem nejvíce záleží jest, zjistiti, zdali z vlastní náklonnosti jest proniknuta láskou k dobru, zda oddána jest ctnosti proto, že celá bytost její z přesvědčení sama se k poznání pravdy odnáší, aneb jen ze zvyku a snad jen proto dobro miluje, že rodina, z níž pochází, šlechetným vlivem působila na utvoření se povahy její.

Muži náleží hleděti na to a vyzkoumati, co ryzí zlato jest, co pozlátko, co navyklé, naučené, přijaté a co pravé, vlastní, přirozené. A kdyby měla peněz víc než zrnek písečných jest na břehu mořském: pak-li zalíbení má ve věcech nízkých, pak-li kochá se v tom, co k hrudě zemské ducha víže, nedopřávajíc mu vzletu k nebes výšinám: pak nikdy nevykvete štěstí z toho spojení, neb požehnání nebes na tom nespočine, co k sobě se nehodí. Povahy dobré, z přesvědčení dobro milující, k sobě nejlépe se hodí.

Avšak Řekové neviděli jen v harmonii mravního snažení záruku šťastného manželství: ani jměním ani stavem neměli se manželé podstatně lišiti od sebe, neboť Řekové hledali harmonii i ve shodě zevnějších poměrů a okolností.

Aeschylos v Prometheu chválí manželství založené na rovnosti stavů. Nemá se vypínati, kdo z rodičů chudých pochází a sám kdo chud, nemá nad stav a poměry své se vznášeti; byť i splnilo se jeho toužení a sňatkem dosáhl bohatství aneb spojil se s dcerou ze vznešeného rodu: nemá nač se pyšniti, neb nejlepší jest vybrati si družku ze stejného rodu.

Jestliže Řekové, jak svrchu podotknuto, požadovali základní stejnost povah a srdcí mezi mužem a ženou, nelze tomu rozuměti tak, jako by povahy ty měly býti veskrze a až do nejmenších podrobností stejny. Vždyť absolutní stejnost povah nehodí se dobře do manželství, kdež právě různost individualit nejplatněji přispívá k osvěžení života pospolného. Právě různost individualit, jež ovšem jistých mezí překro-

čiti nesmí, nemá-li zrušena býti harmonie manželského štěstí, podmiňuje mezi manžely zdárný a čilý rozvoj duševního života, předpokládaje ovšem, že v určitých případech, jichž život manželský v hojnosti skytá, jeviti se bude na obou stranách opravdová snaha, aby po výměně náhledů splynuly různé individualní názory v harmonický celek, jenž jest výsledkem docíleného vyrovnání a důkazem, že různost individualit konečné shodě není na překážku.

Jsou-li muž a žena, jak má býti, jedna duše, pak budou se snad v náhledech leckdy rozcházeti, ale různost náhledů nezvrhne se v spor a nesvornost. Nesouce se za stejným cílem, založiti a utvrditi si štěstí vzájemně, domáhati se budou dle toho stejnou snahou, byť i ve volbě prostředků k cíli vedoucích jevila se časem různost náhledů. Když upřímná láska ženu s mužem spojuje, nemůže různost individualit škodlivě působiti na rozvoj manželského štěstí. — Jak hrozná proto zaslepenost u těch, kteří dítě své nutí, vstoupiti ve spolek tak posvátný s mužem nenáviděným aneb nemilovaným! Že láska časem neb zvykem se dostaví, to slabou jestiť útěchou tam, kde pravdě podobno, ba jisto jest, že nátlak, učiněný na dceru v nejsvětější a nejdůležitější záležitosti její a jen její, strašně se pomstí i na násilnících samých i na obětech poblouzení a zaslepenosti jejich. Zdali takové dvě bytosti plniti mohou k spokojenosti těžké úkoly života, o tom raději pomlčíme. Souhlas povah, vůle a citu jest nezbytný. „Jen kde se srdce k srdci vine, tam slyšán bývá dobrý zvuk.“ A kde toho není, tam dostaví se po odporu, po nevoli, po omrzelosti dokonce i zášti, nenávisť a zoufalosť.

A právem dí Euripides v Heleně (v. 296): „Pak smrť jest nejlepší.“ Nelze si mysliti, že by žena mohla konati přetěžké povinnosti své, nemohla-li dle hlasu svého srdce, úplně volně a bez nucení voliti muže, manžela. Jak možno žádati na ženě, aby ráda odříkala se radostí, jež skýtala jí dřívější poměrná svoboda v domě rodičů, jak možno žádati, aby se starala dnem i nocí o zvelebení a povznesení domu svého a přinášela i oběti: ví-li, že ji ukovali jak otrokyni těžkými železnými okovy k muži nemilovanému, necitnému, s nímž se vidí co nejtěsněji spojenu, ač by nejraději co nejdál od něho prchla, jenž za nelásku její, jemu před sňatkem již známou, ji nad to tresce bezohledným chováním a týráním. Jako v každém muži, tak i v ženě ctíti se má osobní svoboda. Muž, který této oprávněné svobody v ženě si neváží, sám kope hrob svému štěstí, připravuje se o vážnost její. A jestliže kdo násilně uzavírá sňatek, vyrvav z náručí otce dceru se vzpírající a hledí ji mocí připoutati k sobě: ten ani v Hadu, jak Aeschylos v Hik. (V. 227) dí, neujde trestu za zaslepenost svou.

Již příroda sama vytkla základní podmínky, na nichž závisí šťastné spolužití muže se ženou. Proč jest žena muže jemnější, tělem slabší, proč muž zas ženy silnější, nadanější, k všelikým pracím způsobilejší? Proč nevložila v prsa ženy mysl mužnou? proč zas nedala muži mysl zženštilou? Proč pohlíží muž jinak na věci kolem sebe a proč žena s jiného zas stanoviska na ně hledíc, též oprávněna jest, tak a nejinak na ně hleděti? Přirozenosti jejich, od sebe odchylné, teprv na vzájem se doplňují a tím teprve se stávají úplnými. Jen v přísném šetření

individualit a přec v těsném obou jich splynutí položila příroda harmonii celku. Jak odporná jest žena, chtějící vlásti v domě jako muž, jak nepřirozená! A jak odporný muž, který sukni v domě nosí a ženě vládu přenechává a jí se podrobuje mlčky! Jest zajisté muž, jsa silnějším, již od přirozenosti k vládě stvořen, on jest hlavou v domě, jemu přináleží první místo v rodině. On zastupuje dům a vážnost jeho naproti světu, on povolán jest, starati se o rozmnožení a udržení nastřádaného statku, on oprávněn a ustanoven, aby přehmatům a drzým nárokům jiných přítrž učinil a samostatnosti a cti domu hájil; jím, jeho přítomností, jeho přičiněním dostává se rodině pravé ceny, plného lesku, tak že nepřátelé i škůdcové tajní štítí se, škoditi a nástrahy klásti, a nemohouce zatemniti lesk domu, bohem požehnaného, ustupují do pozadí, ve tmě se skrývajíce (Aesch. Peršané 118). Kde muž v domě toto postavení zaujímá, tam jest poměr přirozený. Nepřirozený, ba odporný jest však poměr opačný, a jestliže muž v podruží ženy úpí, pak sám jen vinen hanbou svou. Chtěl snad vznešeným sňatkem se ženou bohatou a urozenou povznésti sebe a zatím ponížil sebe sama a hanbě právem propadl.

„Není krásno a důstojno,“ dí Euripides v El. 932, „jestliže žena v domě rozkazuje a ne muž. Kde mocnější jest žena, tam nemá muž platnosti, ale žena.“ A Aeschylos v Sedmi ve v. 189 ve stejném smyslu se pronáší: „Vzdorovitost ženy, jestliže v rodině má vrch, jest nesnesitelná.“

Jaký úkol připadá tedy ženě v rodině, spořádané dle zákonů mravních?

Její obor jest a zůstane domácnost, jí nepřísluší zasahovati činnou rukou v to, co venku mimo dům se děje, jí přísluší kromě skromnosti a mlčelivosti pilně konati a obstarávati vše, co v domě její péči jest svěřeno a podřízeno. Jestliže nepřátelé vtrhnou do země aneb ohrožují vlast, pak mužům přísluší dary přinášeti bohům a svaté vzdávati oběti (Aesch. v Sedmi proti Theb. 213; Eurip. v Her. 476), ženě však mlčeti a tiše vyčkávati návratu chotě, zůstávajíc v šlechetné mysli jemu věrně oddanou a nenávidíc všech zle smýšlejících.

Starost o domácnost má vůbec za všech okolností býti starostí její nejpřednější, snaha, správným hospodařením získati si uznání a spokojenost mužovu, ji vésti a kroky její říditi. Jen jemu má se ve všem líbiti, jen jeho pochvaly si vážiti. Fintí-li se, aby líbila se jiným: pachtí se po něčem, co mravnost jí zakazuje a uvádí se v podezření, že touží po věcech nedovolených. Šperky se zdobiti a krášliti, aby chválili krásu její jiní, o to státi nemá.

Eur. v El. 1072. „Na té ženě, jež fintí se, když muž jest vzdálen, mnoho není.“ —

* * *

Řekli-li jsme svrchu, že muži první místo přísluší, netvrdili jsme, že ženě nezbývá leč poslouchati! Ovšem jí může raditi někdy opatrnost a rozvážnost, aby podrobila se a povolila muži i tehdy, jestliže její vůle s jeho vůlí se nesnáší. Zatemní-li se při vší obapolné lásce přec jen

Euripides v tragediích svých, (jako na př. v Androm., Orestu a jiných) pronášejí se rozhodně v tomto smyslu, zovouce neštěstím, má-li muž dvě ženy.

Nikdy nemůže v srdce onoho manžela štěstí zavítati, jehož mysl jest rozdvojena, protože nespokojí se s jednou ženou; nikdy svornost v rodině přebývati, kde srdce manželovo nenáleží celé a nerozdílné toliko manželce, a myšlénky, touhy, přání a city jeho i k druhé bytosti ženské se odnášejí. To zasívá símě zlé nesvornosti v rodinu; z čehož pak mnohé strasti vzcházejí.

Jak šťasten však ten, kdo vybíraje si družku na obtížnou pouť životem, zvolil družku něžnou, jež provází ho na klopotných cestách s upřímnou láskou a srdce ve všech případech života ochotně s ním sdílí! Takový svazek věrných, oddaných sobě duší jest největším štěstím, jehož se smrtelníkům na světě dostati může. Komu osud požehnal, že vybral si družku věrnou, tomu v blaženosti život manželský uplývá, nešťasten však ten, kdo při volbě pochybil! On nešťasten jest nejenom v poměrech zevnějších, ale otráven i celý život duševní, neb cit trpkého sklamání nedá mu najíti blaha, spokojenosti.

Jak dojemně, ba úchvatně líčí Euripides v řeči Admetově, v tragedii Alkestis nadepsané (ve verších 337—377) bol nad ztrátou věrné milující choti! S překypujícím citem, s vášní prudkou, a přec s upřímným výrazem opravdového hlubokého vzrušení!

Nad perly a zlato vzácnější jest žena věrná, dobrá. Již rozloučiti se s mileným chotěm, do dálky na cesty se ubírajícím neb do boje odcházejícím, jest velký bol a žal. Choť věrná v myšlenkách stále jen u něho dlí, na něho myslí v nezměrném bolu sedíc o samotě v jizbě opuštěné, po nepřítomném stále touží, jen pro něho se trápí. A když nadejde konečně den, kdy otevrou se dvéře příbytku a muž její vstupuje zase v dům svůj, zdráv a neporušen vrátiv se z daleké ciziny: zdaž větší může býti radosti, sladší rozkoše pro manželku, než sevříti chotě do náručí a přivinouti ho k srdci, bijícímu jen pro jeho blaho!

A jak možno smrtelníku dosíci štěstí v manželství?

Třeba bedlivě zkoumati prve, než sňatek se uzavírá, jaké povahy mravní jest žena, jakého srdce, zda ryzího, dobrého, vášní prostého; totéž na zřeteli míti musí žena, neb hanebno jest, jak Euripides v Med. ve v. 235 dí, pak povrhnouti mužem a pomýšleti na rozvod, byla-li jsi sklamána.

Vyplněna-li tato první a hlavní podmínka manželského štěstí: pak spočívá manželské žití na pevném, nezvratném základě. Teprve potom dovoleno, obrátiti zřetel i k peněžité stránce. Muž, který se ženiti chce proto, aby sňatkem dopomohl si k penězům, muž, který ne na povahu mravní, ne na srdce a lásku, ale především na to hledí, aby se „bohatě“ oženil, má ženění vůbec nechati, neboť uzavíraje sňatek manželský ze sobeckých pohnutek, nenajde v něm onoho štěstí, jež manželství jinak skýtá. Rozšafný muž optá se nejprv sebe sama, zdali má již tolik, aby ženu uživil a první jeho péčí bude, aby té, již k sobě připoutati chce na celý život, sám podal a přinesl tolik, by bez starosti o to, čím budou se živiti, klidně kráčeli po trnitých často stezkách života ruku v ruce

k společnému cíli. Tedy muž a především muž má vykázati se příjmy dostatečnými, aby zažehnal nouzi a trapný nedostatek od té, jíž podává ruku k věčnému svazku. Při tom však nemůže mu býti ve zlé vykládáno, jestliže hledí se zabezpečiti, zdali i nastávající doživotní družka jeho vládne přiměřeným jměním, pakliže osud neblahý postačujících hmotných prostředků jemu samému neposkytl. Avšak při volbě ženy nesmí otázka po statku vezdejším kladena býti na prvé, ale vždy teprve na druhé místo. Jmění ženino nesmí býti cílem, ale jen vítaným prostředkem k rychlejšímu dosažení cíle, milým přídavkem, ale nikdy náhradou, neb odškodněnou za scházející ctnosti a přednosti duševní; též budiž věno svatební v přiměřeném poměru k jmění mužovu, jelikož i velká nerovnost majetku harmonii manželského žití ohrožuje. Neklamnou zárukou manželského štěstí bude však vždy šlechetnost, dobrota a ctnost, jež mysl a srdce manželův k sobě nerozrušitelným poutem pojí.

Ženu dobrou, šlechetnou voliti bude vždy jen muž sám v sobě šlechetný a dobrý.

„Ne krása, paní jest, co muže poutá, vnitřní cena jest to, vnitřní přednost,“ dí Euripides v Androm. v. 205. Této šlechetnosti nabývá dívka dobrým, pečlivým vychováním v domě rodičů, o blaho duše její dbalých, dalším vzděláváním se může touha po pokroku duševním v ní udržeti a vzmáhati, avšak na čem nejvíce záleží jest, zjistiti, zdali z vlastní náklonnosti jest proniknuta láskou k dobru, zda oddána jest ctnosti proto, že celá bytost její z přesvědčení sama se k poznání pravdy odnáší, aneb jen ze zvyku a snad jen proto dobro miluje, že rodina, z níž pochází, šlechetným vlivem působila na utvoření se povahy její.

Muži náleží hleděti na to a vyzkoumati, co ryzí zlato jest, co pozlátko, co navyklé, naučené, přijaté a co pravé, vlastní, přirozené. A kdyby měla peněz víc než zrnek písečných jest na břehu mořském: pak-li zalíbení má ve věcech nízkých, pak-li kochá se v tom, co k hrudě zemské ducha víže, nedopřávajíc mu vzletu k nebes výšinám: pak nikdy nevykvete štěstí z toho spojení, neb požehnání nebes na tom nespočine, co k sobě se nehodí. Povahy dobré, z přesvědčení dobro milující, k sobě nejlépe se hodí.

Avšak Řekové neviděli jen v harmonii mravního snažení záruku šťastného manželství: ani jměním ani stavem neměli se manželé podstatně lišiti od sebe, neboť Řekové hledali harmonii i ve shodě zevnějších poměrů a okolností.

Aeschylos v Prometheu chválí manželství založené na rovnosti stavů. Nemá se vypínati, kdo z rodičů chudých pochází a sám kdo chud, nemá nad stav a poměry své se vznášeti; byť i splnilo se jeho toužení a sňatkem dosáhl bohatství aneb spojil se s dcerou ze vznešeného rodu: nemá nač se pyšniti, neb nejlepší jest vybrati si družku ze stejného rodu.

Jestliže Řekové, jak svrchu podotknuto, požadovali základní stejnost povah a srdcí mezi mužem a ženou, nelze tomu rozuměti tak, jako by povahy ty měly býti veskrze a až do nejmenších podrobností stejny. Vždyť absolutní stejnost povah nehodí se dobře do manželství, kdež právě různost individualit nejplatněji přispívá k osvěžení života pospolného. Právě různost individualit, jež ovšem jistých mezí překro-

čiti nesmí, nemá-li zrušena býti harmonie manželského štěstí, podmiňuje mezi manžely zdárný a čilý rozvoj duševního života, předpokládaje ovšem, že v určitých případech, jichž život manželský v hojnosti skytá, jeviti se bude na obou stranách opravdová snaha, aby po výměně náhledů splynuly různé individualní názory v harmonický celek, jenž jest výsledkem docíleného vyrovnání a důkazem, že různost individualit konečné shodě není na překážku.

Jsou-li muž a žena, jak má býti, jedna duše, pak budou se snad v náhledech leckdy rozcházeti, ale různost náhledů nezvrhne se v spor a nesvornost. Nesouce se za stejným cílem, založiti a utvrditi si štěstí vzájemně, domáhati se budou dle toho stejnou snahou, byť i ve volbě prostředků k cíli vedoucích jevila se časem různost náhledů. Když upřímná láska ženu s mužem spojuje, nemůže různost individualit škodlivě působiti na rozvoj manželského štěstí. — Jak hrozná proto zaslepenost u těch, kteří dítě své nutí, vstoupiti ve spolek tak posvátný s mužem nenáviděným aneb nemilovaným! Že láska časem neb zvykem se dostaví, to slabou jestiť útěchou tam, kde pravdě podobno, ba jisto jest, že nátlak, učiněný na dceru v nejsvětější a nejdůležitější záležitosti její a jen její, strašně se pomstí i na násilnících samých i na obětech pobloužení a zaslepenosti jejich. Zdali takové dvě bytosti plniti mohou k spokojenosti těžké úkoly života, o tom raději pomlčíme. Souhlas povah, vůle a citu jest nezbytný. „Jen kde se srdce k srdci vine, tam slyšán bývá dobrý zvuk.“ A kde toho není, tam dostaví se po odporu, po nevoli, po omrzelosti dokonce i záští, nenávisť a zoufalosť.

A právem dí Euripides v Heleně (v. 296): „Pak smrť jest nejlepší.“ Nelze si mysliti, že by žena mohla konati přetěžké povinnosti své, nemohla-li dle hlasu svého srdce, úplně volně a bez nucení voliti muže, manžela. Jak možno žádati na ženě, aby ráda odříkala se radostí, jež skýtala jí dřívější poměrná svoboda v domě rodičů, jak možno žádati, aby se starala dnem i nocí o zvelebení a povznesení domu svého a přinášela i oběti: ví-li, že ji ukovali jak otrokyni těžkými železnými okovy k muži nemilovanému, necitnému, s nímž se vidí co nejtěsněji spojenu, ač by nejraději co nejdál od něho prchla, jenž za nelásku její, jemu před sňatkem již známou, ji nad to tresce bezohledným chováním a týráním. Jako v každém muži, tak i v ženě ctíti se má osobní svoboda. Muž, který této oprávněné svobody v ženě si neváží, sám kope hrob svému štěstí, připravuje se o vážnost její. A jestliže kdo násilně uzavírá sňatek, vyrvav z náručí otce dceru se vzpírající a hledí ji mocí připoutati k sobě: ten ani v Hadu, jak Aeschylos v Hik. (V. 227) dí, neujde trestu za zaslepenost svou.

Již příroda sama vytkla základní podmínky, na nichž závisí šťastné spolužití muže se ženou. Proč jest žena muže jemnější, tělem slabší, proč muž zas ženy silnější, nadanější, k všelikým pracím způsobilejší? Proč nevložila v prsa ženy mysl mužnou? proč zas nedala muži mysl zženštilou? Proč pohlíží muž jinak na věci kolem sebe a proč žena s jiného zas stanoviska na ně hledíc, též oprávněna jest, tak a nejinak na ně hleděti? Přirozenosti jejich, od sebe odchylné, teprv na vzájem se doplňují a tím teprve se stávají úplnými. Jen v přísném šetření

individualit a přec v těsném obou jich splynutí položila příroda harmonii celku. Jak odporná jest žena, chtějící vlásti v domě jako muž, jak nepřirozená! A jak odporný muž, který sukni v domě nosí a ženě vládu přenechává a jí se podrobuje mlčky! Jest zajisté muž, jsa silnějším, již od přirozenosti k vládě stvořen, on jest hlavou v domě, jemu přináleží první místo v rodině. On zastupuje dům a vážnost jeho naproti světu, on povolán jest, starati se o rozmnožení a udržení nastřádaného statku, on oprávněn a ustanoven, aby přehmatům a drzým nárokům jiných přítrž učinil a samostatnosti a cti domu hájil; jím, jeho přítomností, jeho přičiněním dostává se rodině pravé ceny, plného lesku, tak že nepřátelé i škůdcové tajní štítí se, škoditi a nástrahy klásti, a nemohouce zatemniti lesk domu, bohem požehnaného, ustupují do pozadí, ve tmě se skrývajíce (Aesch. Peršané 118). Kde muž v domě toto postavení zaujímá, tam jest poměr přirozený. Nepřirozený, ba odporný jest však poměr opačný, a jestliže muž v podruží ženy úpí, pak sám jen vinen hanbou svou. Chtěl snad vznešeným sňatkem se ženou bohatou a urozenou povznésti sebe a zatím ponížil sebe sama a hanbě právem propadl.

„Není krásno a důstojno," dí Euripides v El. 932, „jestliže žena v domě rozkazuje a ne muž. Kde mocnější jest žena, tam nemá muž platnosti, ale žena." A Aeschylos v Sedmi ve v. 189 ve stejném smyslu se pronáší: „Vzdorovitost ženy, jestliže v rodině má vrch, jest nesnesitelná."

Jaký úkol připadá tedy ženě v rodině, spořádané dle zákonů mravních?

Její obor jest a zůstane domácnost, jí nepřísluší zasahovati činnou rukou v to, co venku mimo dům se děje, jí přísluší kromě skromnosti a mlčelivosti pilně konati a obstarávati vše, co v domě její péči jest svěřeno a podřízeno. Jestliže nepřátelé vtrhnou do země aneb ohrožují vlast, pak mužům přísluší dary přinášeti bohům a svaté vzdávati oběti (Aesch. v Sedmi proti Theb. 213; Eurip. v Her. 476), ženě však mlčeti a tiše vyčkávati návratu chotě, zůstávajíc v šlechetné mysli jemu věrně oddanou a nenávidíc všech zle smýšlejících.

Starost o domácnost má vůbec za všech okolností býti starostí její nejpřednější, snaha, správným hospodařením získati si uznání a spokojenost mužovu, ji vésti a kroky její říditi. Jen jemu má se ve všem líbiti, jen jeho pochvaly si vážiti. Fintí-li se, aby líbila se jiným: pachtí se po něčem, co mravnost jí zakazuje a uvádí se v podezření, že touží po věcech nedovolených. Šperky se zdobiti a krášliti, aby chválili krásu její jiní, o to státi nemá.

Eur. v El. 1072. „Na té ženě, jež fintí se, když muž jest vzdálen, mnoho není." —

* * *

Řekli-li jsme svrchu, že muži první místo přísluší, netvrdili jsme, že ženě nezbývá leč poslouchati! Ovšem jí může raditi někdy opatrnost a rozvážnost, aby podrobila se a povolila muži i tehdy, jestliže její vůle s jeho vůlí se nesnáší. Zatemní-li se při vší obapolné lásce přec jen

někdy jasný obzor manželského ráje: žádá-li muž, k vládychtivosti se kloně, neustupně poslušnosti i tehdy, když její rozum jí káže jíti jinou cestou: zdaž povolí a odsoudí se proto chytrá žena ihned k slepé poslušnosti? Nikdy! Avšak, ze shovívavosti, šetrnosti a ohledu k muži povoliti může někdy i v oněch případech, kde muž zkracuje ji v jejích právech aneb usiluje o věc, dle jejího názoru méně dobrou. Vždyť žena hodná z dobroty srdce vyhybá se přirozeně sváru a hádce, neboť „nesluší se ženě, vyhledávati spor“ (Aesch. Agam. 866). Než kdyby i při vší dobrotě pohněvala se kdy s mužem, pak nechť nedopřeje dlouhého trvání hněvu svému; dí přísloví, „že přes noc utiší se ženin hněv, jestliže rozhněvala se na muže svého.“ (Eur. Tr. 665). „Hněv pak dlouho v srdci chovati nikdy nepřísluší moudré ženě“ (Soph. Trach. 541)

Tato povolná, poddajná, ano i beránčí povaha ženy dobré však v tygří se změní, jakmile muž ji urazí ve svatých, nezadatelných právech jejích. Ostýchavost, skromnost, stydlivost, povolnost a smířlivost její rázem ustupují vášním nejdivočejším, jestliže porušena jsou svatá práva manželství. Pomstychtivost jakoby rázem změnila veškerou přirozenost její a ta, jež prve ještě byla muži v nejrozmanitějších případech života družkou nejoddanější, stává se nesmiřitelnou nepřítelkyní jeho, i nejhoršího skutku schopnou. „Urážejí-li se v ní manželství svatá práva, pak nebývá bytosti nad ni ukrutnější.“ (Eur. Med. 263.)

Avšak odvraťme mysl od neblahých těch zjevů a věnujme pozornost dalšímu líčení poměru manželského.

Jestliže muži vláda v domě přísluší jako silnějšímu, přísluší mu i jako duševně nadanějšímu, schopnějšímu. Kde větší vědomosti a bohatší kapitál duševní jeví se na straně ženině, tam snadno otřeseny býti mohou základy manželského štěstí. Zrovna tak jako žena bohatstvím, vznešeností rodu nad muže vynikající záhy hledí osedlati si ho a strhnouti v poměr odvislý: tak i žena duševně nadanější hledí na základě této své přednosti přirozený poměr oddanosti k muži změniti v poměr nadvlády nad ním, což, kde se stane, státi se může jen na úkor manželského štěstí. Pozoruhodno jest, co v příčině této praví Eur. Hip. 134.

„Nejsnáze snáší jařmo manželství ten, jemuž v domě hospodaří žena ne nadmíru chytrá. Chytré ženy jsou nebezpečné. Kéž dalek jsem ženy nad potřebu chytřejší. Mnohem častěji vášně chytrých žen plodí lest a úskoky.“

Vidno tedy, že velké opatrnosti, zralé úvahy a dobrého poznání sebe sama i ženy potřebí, má-li manželský sňatek spočívati na žulových základech a spolek, uzavřený na život celý, zaručiti oběma stranám onu nepomíjející blaženost, jež konec bere jenom smrtí. (Dokončení.)

O narkose.

Sděluje MUDr. Vratislav Kučera.

ž mráz běží po zádech, když některý děd začne vyprávěti o tom, co běd zakusili ranění vojínové, jimž po bitvách při plném jich vědomí bylo ruce a nohy odjímati. Zdá se skoro báchorkou, že tito nešťastníci, kteří na bojišti téměř všechnu svou krev vycedili, jichž síly tělesné i duševní již zcela podlomeny byly, ony operace přetrpěli.

Dnes znalost prostředků bolesti zamezujících jest všeobecná, a proto každý jenom poněkud intelligentní člověk i v menších třeba případech sám výslovně žádá si narkosy. Tento zjev není však známkou nějaké moderní zchoulostivělosti. Lidé byli, jsou a budou asi vždy stejni a dosud snad nikdo zbytečných útrap rád netrpěl.

Vševědoucímu Hospodinu to ovšem velmi dobře bylo známo a proto on sám první — jak psáno jest v písmu svatém — seslal na Adama spánek, když chtěl mu vyňati žebro, aby z něho utvořil Evu.

A tak již v dávném věku přemýšleli lékařové o tom, jak by lidstvo útrap zbavili. V proslulém mramoru memfisském nalezli jakýsi poněkud omamující plyn, jenž prchal, když kámen polit byl kyselinou. Za týmž účelem připravovali různé uspávací nápoje, jako ku př. z mandragory a z dosud užívaného indického konopí, blínu, opia, rozpuku atd. Ale všechny tyto prostředky rostlinné pro velikou jedovatost svou se neosvědčovaly. Ještě nevhodnější bylo, když později pouštělo se žilou tak dlouho, až dostavily se mdloby. V našem století docela v tomto ohledu za nepotřebné uznány byly elektřina a hypnotismus. Zvláště tento z počátku veliké naděje vzbuzoval, neboť podařilo prý se jedenkráte v magnetickém spánku z prsu rakovinu bez bolesti odstraniti a pak chorou nohu odňati. Ale očekávání bylo zklamáno, neboť moc hypnosy vztahuje se především jenom na nervosní lidi a jindy častokráte nespolehlivou se ukázala.

V roce 1800 zkoušel Dawy vlastnosti kysličníku dusnatého, jenž obecně rajským plynem, německy Lachgas, Lustgas se nazývá. Dawy shledal, že po jeho vdechování pravidelně bezvědomí se dostavuje a odporučil jej tudíž chirurgům. Objev narkotického plynu vzbudil nadšení po celém vzdělaném světě. Ale to brzy opět utuchlo, poněvadž stav opojení, získaný vdechováním kysličníka dusnatého, má jenom krátké trvání a nehodí se pro veliké operativní výkony.

Konečně rozhodný pokrok učiněn byl v Americe r. 1846. Stalo se tak skoro náhodou.

Zubní lékař W. L. G. Morton měl provésti na velmi citlivé a bojácné dámě malou operaci. Ale dáma ze strachu přála si, aby byla

magneticky uspána. Morton, chtěje hypnosy se uvarovati, v tísni své uchýlil se o radu k chemikovi Charlesu Jacksonovi. Ten lékaři poradil, aby k opojení nemocné užil výparu aetheru. Morton nejdříve udaný prostředek svědomitě vyzkoušev, uposlechl. Když pak několikráte již shledal krátkou narkosu aetherovou zcela neškodnou, učinil o tom další sdělení prof. Warrenovi a vybídl ho, aby aetheru k delším výkonům používal. Warren podnikl tedy za narkosy aetherové operaci dlouho trvající, choulostivou a jinak velmi bolestivou, totiž vyříznutí velikého nádoru na krku. Operace konala se za přítomnosti četných lékařů. Po celou její dobu nemocný klidně spal a když skončena byla, musil býti teprve probuzen. Když pak na otázku, zda-li nějaké bolesti cítil, zápornou dal odpověď, rozlehl se sálem hlučný, nekonečný potlesk.

Toužebný sen chirurgů, aby bylo lze operace klidně a bezbolestně prováděti, stal se skutkem a lidstvo o výzkum nedosáhlého prospěchu a důležitosti bylo obohaceno!

Skvělá pověst aetheru rozlétla se po celém vzdělaném světě. V Rakousku první za narkosy jeho operoval 27. ledna 1847 Schuh ve Vídni a po něm v Praze 6. února téhož roku v nemocnici milosrdných bratří Opitz, Halla a Hofmeister aetheru k narkose při operaci použili.

Úspěchy aetheru přivedly hned z počátku Mortona a Jacksona na myšlénku, aby si vzali patent na svůj způsob získávání necitelnosti. Ale brzy vzdali se úmyslu svého, zvláště když už v listopadu r. 1847 na základě svých pozorování Simpson chloroform za příhodnější a vydatnější anaestheticum prohlásil. Nový prostředek opětně úžasně rychle ve známost vešel, a sevšednělý aether téměř nadobro z používání vyloučen. Kde kdo byl, lékař i nemocný, každý chtěl chloroformovati a chloroformovánu býti. Ale brzy počaly se trousiti pověsti, že chloroform zde a onde byl příčinou smrti a aether znovu nabýval půdy. Než za nedlouho shledalo se, že také vdechování jeho par není životu lhostejno. A to mělo za následek, že znova nastala sháňka po prostředku bolesti zamezujícím, ale bezpečném. Zkoušela se látka, kde která přišla do rukou. K narkose užilo se benzinu i terpentinového oleje. Místo opojení hledělo se docíliti necitelnosti obmezené jen na patřičnou část těla a to pomocí chladu přirozeného anebo uměle připraveného pomocí aetheru nebo sirouhlíka. Konečně vyskytla se a dosud vyskytují se nová narkotika, z nichž jmenujeme nejosvědčenější: dimethylacetal, diaethylacetal, bromaethyl, bromoform.

Ale všechny uvedené prostředky ani nedostihly, tím méně překonaly svých předků. Upadají v zapomenutí a jenom aether a chloroform zůstávají si nadále jedinými, nijak nepřekonatelnými soupeři.

K tomu třeba uvážiti, že aether byl znám již v 16. století a že od té doby hojně předepisován byl ku vnitřnímu užívání, nežli poznala se jeho vynikající vlastnost. Také chloroform celých šestnácte let téměř bezúčelně stál ve přihrádkách lékárníkových. Popisovati fysikální vlastnosti obou látek nepokládáme za vhodné, poněvadž jsou asi vesměs dobře známy, v případu opačném pak nejlepším učitelem jest vlastní názor, jenž za laciný peníz se pořídí.

Nejobyčejnější výroba jejich děje se z obyčejného lihu t. j. z aethylalkoholu. Aether vyrábí se pomocí kyseliny sírové, chloroform pomocí chlorového vápna.

Chloroformu rozeznáváme tři druhy; obyčejný tak. zv. německý chloroform, chloralchloroform a anglický chloroform. Rozdíly činí způsob výroby a čistota získaného praeparátu. Ze všech nejlepší anglický chloroform jest třikráte tak drahý jako druh německý. Kromě aetheru sírového znám jest ještě aether octový a směs různých látek zvaná Aranovým aetherem.

Jaké změny fysiologické anebo chemické tělo následkem vdechování par chloroformu nebo aetheru prodělati musí, aby opojení, ztráta sebevědomí a necitelnost se vyvolaly, dosud nevíme. Jen účinek jmenovaných anaesthetik, že červená tělíska v krvi rozpouštějí, jest asi vzhledem k narkose zcela lhostejným. Krev zajisté jest pouze stejnoměrným zprostředkovatelem a roznášečem vdýchaného plynu po celém ústrojí tělesném a na výsledku činnosti své bezprostředního účastenství nemá.

Jest tedy přirozeno, že ztráta citlivosti dostavuje se nejprve tam, kde před tím již, za obyčejných poměrů citlivost byla nejmenší a to jest na zádech. Nejpozději pak jeví se na rohovce oka, která vyniká největším bohatstvím nervů.

Jakmile dostavila se necitelnost, tep z počátku narkosy značně zrychlený stává se o 30—40 úderů za minutu volnějším. Současně tělo následkem zlenění oběhu krevního o 0·2—1·1 C^0 schladne.

Dýchání, jež z počátku taktéž bylo zrychleno, později podobně jako tep srdeční stává se pomalejším a povrchnějším. Mnohdy pohybů dýchacích na hrudníku ani nepozorujeme. Plíce provětrává jenom bránice, takže jenom břicho se zvedá při vdechu a opadává při výdechu.

Všechny tyto právě uvedené zjevy jsou velmi důležity pro narkotiseura a nahodilé jejich nepravidelnosti nabádají ho ke zostřené pozornosti. Velmi dobrým ukazatelem, zda-li narkosa správně probíhá, jest mu dále zornice oka. Ta bývá obyčejně z počátku následkem rozčilení nemocného značně rozšířena. Během inhalace však se súží a až do procitnutí zůstává stažena. Roztáhne-li se náhle za narkosy, dává znamení, že buď dýchadla anebo srdce v práci své ochabují a přikazuje odstranění prostředku uspávajícího.

V den, kdy nemocný má býti operován, tedy narkosován, musí se postiti. Kdyby se nalézala v jeho žaludku nějaká potrava, dostavilo by se zvracení, které ruší nejen klidný průběh operace a samé narkosy, ale i nebezpečno jest proto, že může narkosovanému část nezažité potravy vdechnutím do dýchadel zanesena býti a tak smrt zadušením přivoditi.

Slabým lidem podává se před narkosou sklenka cognacu anebo silného španělského vína. Osobám nervosním a pijákům lihovin vstřikuje se pod kůži, čtvrt hodiny před početím narkosy, roztok 0·01 gr morfia. Takoví lidé totiž nesnadno uspati se dají a bez pomoci morfia povážlivé množství látky narkotické by spotřebovali ku své narkose.

Z pravidla dva nebo tři lékařové obstarávají provedení narkosy, aby ani nejmenší podezřelý příznak se strany nemocného jim neušel.

Narkosují nemocného buď v jeho pokoji a teprve spícího ho odnesou do operační síně anebo počínají s narkosou teprve, když si tam sám ulehl. První způsob jest asi humannější, druhý pohodlnější.

Nemocný leží na operačním stole zcela obnažen. Šat překážel by volnému dechu i výkonu operativnímu. Tělo přikryto jest pouze rouškami, namočenými v desinfekčním roztoku. Hlava spočívá povýšena na malé podušce. Jeden z lékařů drží ji v rovné poloze a při tom prsty obou rukou tlačí dolní čelist ku předu tak, aby spodní řada zubů přečnívala řadu horní. To děje se za tím účelem, aby jazyk byl udržen v pravidelné své poloze. Když svalstvo všeobecně ochabne, mohl by vlastní svou tíží spadnouti do zadu, ucpati ústí průdušnice a spícího zadusiti.

Horní a dolní ret i brada nemocného potrou se tukem, aby chloroform náhodou ukápnuv, kůži nedráždil. Oči chrání přes ně položená rouška, aby nevznikl zánět jejich spojivky. Podlouhlý, oblý, drátěný košíček, potažený flanelem, t. j. tak zvaný Esmarchův přístroj, zakrývá nos a ústa.

Na ten druhý lékař s náležitou opatrností stále přilévá chloroformu. A v tom jeví se hlavně zkušenost a dovednost narkotiseura, aby narkosy bez překážek docílil a jak potřeba káže ji stejnoměrnou udržel. Nesmí se tudíž narkosovaný ani předčasně buditi, ani mu nesmí stálým vdechováním opojných par nebezpečí hroziti.

Třetí lékař opatřen jest dlouhými klíštkami, jimiž by přes všechna opatření zapadlý jazyk ihned povytáhl. Mimo to má po ruce roušku, kterouž v případě potřeby ústa nemocného řádně vytírá.

Konečně jest povinností všech, i samého operateura, pozorovati stále a bedlivě dech, tep, zornici a barvu obličeje nemocného. Také krev při operaci vytékající dává zprávu o špatném jeho stavu tím, že náhle stává se tmavší.

Pravidelný průběh narkosy jest asi tento: Jakmile přiloží se Esmarchův koš nasáklý chloroformem, přikáže se nemocnému, aby hlasitě a odměřeně čísla od jedné nahoru jmenoval. Tím docílí se, že narkosovaný nevědomky nucen jest pravidelně oddychovati a že zprávu podává o stupni své opojenosti. Obyčejně napočítá správně asi sto. Potom začne již čísla v řadě následující vynechávati anebo umlkne a jenom šeptem a jako líně opakuje číslo, které mu bylo udáno. Za malou chvíli však stane se již úplně k okolí svému netečným. Obírá se svými sny. Podle své intelligence a duševní nálady buď hovoří nebo se směje; ženy se modlívají nebo hlasitě pláčou, zhusta také se vadí; člověk hrubší povahy začne povykovati nějakou písničku anebo sype na hlavy přítomných spoustu nejsurovějších nadávek. Ale tou dobou skoro každý snaží se vzpřímiti se, posaditi se, což vypadá, jakoby chtěl uprchnouti. Jsa pak držen na loži, hází rukama a nohama silou neobyčejnou a zápasí v pravém smyslu slova s narkotiseury.

Tento stupeň narkosy jmenujeme stavem podráždění, stadiem excitace. Jest úkazem pravidelným, takže naopak výminečně nepřichází jenom u dětí, které hned v klidný a pevný spánek upadají.

Ale pozvolna nemocný, dosud v obličeji zarudlý, bledne a stává se pokojnějším.

Konečně jest dech jeho povrchní, tep volný, zornice súžena. Pozdvižená ruka jeho puštěna padá bezvládně dolů, prst bez nejmenšího odporu nebo známky nelibosti narkosovaného může přejížděti po nejcitlivější rohovce oka jeho. Nemocný zavolán hlasitě svým jménem neslyší. To jest důkazem, že dostavila se necitelnost povšechná a hluboký spánek, kterýžto stav zove se stadiem tolerance. Narkotiseur hlásí operateuru, že nemocný jest připraven.

Jak dlouho smí se narkosa udržovati, není ovšem všeobecně přesně udáno, neboť naskytující se stále jiné a jiné osobní poměry nepřipouštějí žádných zákonů, ale třeba přes dvě hodiny trvající operace v dutině břišní klidně mohou býti prováděny. Jakého množství chloroformu jest třeba k docílení a udržení narkosy, taktéž nelze nikdy ani přibližně předem určiti. Spotřeba jeho jest nadmíru různá a to třeba u osob, které na první pohled pohlavím, stářím, povahou, celkovým stavem tělesným i nemocí jsou si nad míru příbuzny. Tak ku př. udrželi jsme u jedné ženy, nádorem břišním trpící, půl druhé hodiny trvající hlubokou narkosu pomocí jenom 50 grammů chloralchloroformu, kdežto druhá žena spotřebovala proti tomu celých 65 gr., nežli dostavilo se stadium excitace a proti první ženě za stejný čas vyžadovala ještě dalších 75 gr., tedy celkem za celou narkosu 135 gr. chloralchloroformu. Následkem toho farmakologie dovolené dávky chloroformu pro inhalace nevymezuje. Praví, že již 8 grammy byv inhalován smrt přivodil. Všeobecně možno tedy říci, že určitá jeho dávka, která u jednoho člověka bez účinku zůstala, druhého narkosuje a třetího usmrcuje.

Samozřejmo jest, že i procitnutí z narkosy liší se dle toho, jak byla dlouhá a hluboká. Po krátce trvající a povrchní narkose nemocní rychle se probouzejí. Po dlouhé a hluboké teprve během hodiny k sebevědomí přicházejí, načež po chvilce znovu ve spánek upadají.

Jakmile narkosovaný procitne, zornice náhle velmi se rozšíří. Celkem pak chová se jako opilý. Nikdo obyčejně neví se rychle upamatovati, kde se nalezá a co se s ním dělo. Nestěžuje si zcela na nic.

Když však byl operovaný odnesen pod teplými přikrývkami do svého pokoje, dostaví se u něho za krátký čas, zřídka teprve za 24 hodiny bolesti hlavy, závratě, ošklivost a zvracení. Stav ten trvá třeba tři dny a vyžaduje na dále stálý dozor na nemocného.

Subjektivní dojmy, jak líčívají je narkosovaní, jsou asi tyto:

Několik prvních vdechů par chloroformových vyvolává v dýchadlech pocit pálení nebo naopak chladu. V ústech a hrtanu jest sladko. Při tom dostavuje se velmi obtížná dušnost a dráždění ke kašli. Než tyto pocity rychle pomíjejí. Příjemné teplo počne šířiti se po celém těle, a současně s ním zvláštní pocit blahé volnosti a lehkosti. Spolu naskytující se hukot v uších nijak nevyrušuje.

Znalci champagnské révy jsou toho náhledu, že bylo jim v tomto stupni narkosy, jakoby byli několik pohárů onoho perlícího se vína vypili. Jenom zřídka kdo doznává naopak pocitu tíže a sklíčenosti. Potom začínají vystupovati mlhy před očima chloroformovaného, ale sluch jeho, ze všech smyslů poslední, je dosud na stráži. Narkosovaný slyší, že někdo k němu mluví, ale nezabývá se již obsahem řeči, má méně a méně

představ o svém okolí i o svém já, usíná. Již ani hlasité volání jména svého neslyší, spí.

Od popsané právě narkosy chloroformové liší se narkosa aetherová tím, že průměrně jest spotřeba aetheru větší než-li chloroformu. Potom vyvolává aether delší stadium excitace a nemá tak trvalého účinku jako chloroform. Následkem toho narkotiseur se zdvojenou péčí o to dbáti musí, aby narkosovaný předčasně se neprobudil.

Dále dostavuje se po vdechování par aetherových silný slinotok, jevící se před nosem a ústy v podobě husté, bílé pěny. Tento výměšek, hromadě se v dutině ústní, značně může bránit volnému dýchání. Mimo to zápach aetherový, který někdy ani po dnech nemocného neopouští, velice jest nemilým a nepřipouští jaksi, aby duševní stav narkosovaného brzy se vyjasnil.

Důležito jest povšimnouti si ještě prchavosti a zápalnosti obou jmenovaných anaesthetik, neboť při operacích velmi často místo nože užívá se do běla rozžhavené platiny Paquelinova thermocauteru.

Chloroform má páry málo těkavé. V malé vzdálenosti nelze ho již čichati. Jest velmi nesnadno zapalitelný a i když konečně cizím žárem ve vlastním plamenu udržován jest, hoří plamenem silně čadivým. Naproti tomu jest aether velmi těkavý — výpary jeho naplňují hned celou síň — a velmi snadno se zapalují. Tím stává se aether nebezpečným. Uvádíme toho příklad.

V Lyoně byla pro operaci mladá dívka aetherem narkosována. Když narkosa byla dosti hluboká, přistoupil operateur ke stolu operačnímu se žhavým thermocauterem, aby jím choré části odstranil. Než v tom okamžiku vzňaly se od rozpálené platiny rozptýlené páry aetherové a zasáhly koš před ústa a nos nemocné položený. Dívka měla hlavu hned v plamenu. Utrpěla až na kost hluboké spáleniny a sám lékař vyvázl jenom s četnými ranami. Tyto vytknuté vady aetheru hledí někteří zakrýti tvrzením, že zase narkosa jeho sama o sobě méně jest schopna život ohroziti nežli chloroformová. Ale dosud není to dokázáno, a užívání jednoho nebo druhého anaesthetika zavisí tudíž na osobním přesvědčení operateurově. Celkem však převládá chloroform. Vedle něho poznovu hojně půdy nabyl aether v Americe a Anglii. Ve Francii jest Lyon oddaným přívržencem jeho. V Německu se výhradně chloroformuje. V Rakousku užívalo se směsi 100 dílů chloroformu, 30 dílů aetheru a 20 dílů absolutního alkoholu. Myslilo se totiž, že aether a alkohol jako dráždidla srdeční, brániti tomu budou, aby chloroformem nemohlo nastati ochrnutí srdce. Ale zapomnělo se, že tyto tři prostředky nestejně rychle se vypařují, takže ze směsi jejich nejprve aether účinkuje a ke konci narkosy, když vlastně chloroform teprve nebezpečným se stává, přece jenom zase chloroform sám působí. Proto užívá se nyní samotného chloroformu. V pražské všeobecné nemocnici na českých klinikách dobře se osvědčuje chloralchloroform.

Chloroformu také hojně se zneužívá. Lidé podobně jako morfinismu s pravou vášní oddávají se chloroformismu, tím způsobem, že sami konají inhalace tak dlouho, až příjemně vzrušeni jsou nebo až podlehnou spánku. Příznaky této chronické otravy jsou podobné těm, které vzbuzuje alkoho-

lismus. Jsou to: nechutenství, bolesti žaludku, úzkostlivost, třesení údů, bezsennost, hallucinace, nedokrevnost, zhubenění, konečně šílenství, jevící se zhusta záchvaty zuřivosti.

Avšak zločinné ruce nemůže býti chloroform pomůckou, aby klidné občany ve spánku chloroformovala a pak dle libosti buď obrala nebo vraždila. Shledalo se totiž, že spící člověk po několikátém vdechnutí par chloroformových náhle s výrazem zděšení se probouzí.

Než nyní pokládáme za nutné zabývati se podrobněji smrtí v narkose, poněvadž možno jest, že malými zmínkami, svrchu o ní několikráte učiněnými, vzbudili jsme před našimi anaesthetiky strach i proto, abychom ukázali, jak neoprávněna jest frase: „Dali mu příliš chloroformu," kterou laskavá veřejnost hned má pohotově při jakékoli nehodě, jež se udá během narkosy.

Takovou nehodou jest nebezpečí zadusení. Kterak vzniká, poněkud jsme již naznačili, když mluvili jsme o opatřeních, která učiněna jsou, aby nemocný nevdechl zvrácenou potravu neb aby zapadlý jazyk nezacpal hrtan. Jedenkráte stalo se, že nemocná popřela lékařům, že má umělý chrup. Zuby v narkose vypadly a vniknuvše do hrtanu ješitnou ženu na kraj hrobu přivedly.

Přihoditi se mohou také nehody ještě před početím narkosy a již počítají se na vrub její. A nedostatečné vysvětlení celé události jenom povzbuzuje vzniklou nedůvěru, ač klamu skutečně zde žádného není. Ku př. Desault chtěl kdysi před svými posluchači provésti řez na kámen. Aby výklad svůj jasnějším učinil, jel po místu, kde chtěl později říznouti. V tom nemocný děsně vzkřikl a v okamžiku byl mrtvolou. Jiný podobný případ zakusil Cazenave, když chystal se provésti amputaci nohy. Nemocný byl duševně tak sklíčen, že operateur nesvolil k narkose a nařídil, aby se potřebnými formalitami z počátku jenom naznačovala. Teprve až by se nemocný uklidnil, měla se řádně provésti. Než sotva se mu před obličej dala zcela suchá rouška, zastavilo se náhle dýchání, srdce přestalo tepati a přes veškerou práci nebylo již možno tělo opět oživiti.

Všechny takové případy, kde lék nějaký bez patrných příčin není snášen, naznačujeme co idiosynkrasii, která již mnohou hořkou chvíli lékařům způsobila. V uvedeném posléz příkladě byla tedy idiosynkrasie, odpor proti chloroformu. Kappeler praví, že ve stu případech smrti chloroformováním, jež sám pozoroval, bylo 43 těch, které nastoupily před plným účinkem vdechovaného anaesthetika. Ty všechny nesmíme ovšem bez rozvahy zařaditi hned zase do hořejší rubriky. Někteří lidé z tělesných příčin skutečně dobře neodolávají narkose. Jsou to ti, kteří trpí nedokrevností, výpotky čili exsudáty v hrudníku, vadami srdečních chlopní, ztučněním srdce, chorobnými změnami stěn tepenných, nemocemi mozku, padoucnicí a lidé, kteří mnoho krve byli ztratili.

Chloroform zaviňuje smrt hlavně ochrnutím činnosti srdeční, což zove se syncope. Aether usmrcuje hlavně ochrnutím činnosti dýchadel, což zove se asphyxií. Obyčejně druží se syncope k předcházející asphyxii.

Nemocný buď neočekávaně ztratí dech anebo nejprve začne dýchati nepravidelně a povrchně, pak chrápe, až konečně dýchati přestane.

Hrudník i břich jsou nehybny, tvrdy, napjaty. Čelisti pevně jsou sevřeny. Obličej jest zamodralý.

V tom i srdce začne nesprávně pracovati, ačkoli mnohdy přece ještě asi o deset minut předrží dech. Tep tepen, jejž lékař po celou dobu narkosy hmatá na straně palce nad kloubem zápěstním, stává se nitkovitým, snadno zatlačitelným, několikráte rychle zatepe a zase se uvolní, opět zatepe a zase na delší čas se ztratí, až posléze na dobro vymizí. Obličej rázem jako by byl z vosku. Zornice neobyčejně jest rozšířena, rohovka zcela bez lesku.

Každý, kdo obraz ten ponejprv vidí, domníval by se, že má již před sebou mrtvolu. Ale na štěstí rychlá pomoc začasté i v případech téměř zoufalých spásu přináší. Zavádí se umělé dýchání tím způsobem, že ruce narkosovaného zdvihají se v pravidelném tempu nad jeho hlavou a opět přimykají se k hrudníku. Tak smáčknutím jeho způsobujeme výdech, uvolněním jeho způsobujeme rozšíření plic, vdech. Mnohdy i hodinu trvající takováto námaha ještě dociluje úspěchu.

Mezi umělým dýcháním, aniž by toto jen okamžik přestalo, dobře křísiti napomáhá proud studené vody, který pod tlakem stříká se do obličeje nebo na dolní podhrudní kosti. Mimo to i teplo jest bezvědomému na prospěch, docílené třením ohřatými rouškami. Začíná se na rukou a nohou a pokračuje se směrem k srdci.

Čich dráždící léky, jako ammoniak, neprospívají. Jedině vdechování amylnitritu může prý odstraniti hrozící asphyxii.

Znamenitě osvědčilo se několikráte tak zvané nélatování chloroformovou mdlobou stižených, t. j. dali je do takové polohy, aby hlava přišla z celého těla nejníženji Nélaton zpozoroval totiž, že chloroformované myši, za ocas pověseny, neobyčejně rychle z narkosy se probírají, ba že vůbec v této poloze daleko později narkose podléhají. Týž zjev poskytovali také králíci. Zkušenosti té využitkovalo se pro lidi, neboť inversí Nélatonovou docílíme, že pravá polovice srdce, takto passivně naplněna jsouc krví, znovu začne pracovati a znovu zavádí v těle řádný oběh krevní.

V čem tedy mohla by vězeti zaviněná příčina smrti? Především v tom, že nebylo použito látky čisté. Při vdechování výparů nečistých anaesthetik otrávil by se narkosovaný přimísenými škodnými parami.

Anebo mohlo by nesprávné provádění narkosy život ohroziti.

Avšak za naší doby netřeba se ani toho ani onoho obávati.

Velice pokročilá lučba poskytuje nám teď prostředky dokonalé a provádění narkosy založeno jest na bohaté zkušenosti a na důkladném studiu jejím.

Největší nepravidelnosti v narkose pozorovány byly tenkráte, když narkosovaný veliké množství výparů chloroformových najednou vdechoval, když přístroj chloroformem zcela nasáklý přidržen byl těsně u úst a nosu, takže výpary narkotické nemohly se dostatečně se vzduchem smísiti.

Proto hleděl Bert pokusy na zvířatech rozluštiti otázku, jak dalece musí býti páry chloroformové vzduchem zřeďovány a která směs taková přináší nejlepší narkosu.

Dal-li psům vdechovati 2 grammy chloroformu, rozptýlené ve 100 litrech vzduchu, neobjevil se žádný výsledek. Také poměr 4 : 100 měl

jenom výsledkem klesnutí teploty tělesné. Teprve směs 6—8 : 100 docílila necitelnosti. Pes této narkose podlehl za 7 hodin. Poměr 10 : 100 za málo minut vyvolal plnou necitelnost, při čemž zvíře takto jsouc dále narkosováno za 3 hodiny hynulo. Poměr 20 : 100 míval obyčejně v zápětí velmi rychlou smrt.

Z předešlého tudíž vysvítá, že tato technika narkosy jest nejlepší. Z počátku hledí se větší dávkou chloroformu, tedy poměrem 10 : 100, co nejrychleji přivolati spánek. Potom po celou dobu narkosy v krátkých přestávkách jenom nepatrná částka chloroformu se přidává, aby udržen byl poměr 8 : 100.

Aby patřičná směs přesně dala se stanoviti, zhotoveny byly přístroje od Snowa, Clovera, Sansoma, Junkera, Skinnera pro chloroform a od Hawarda, Ormsbyho a Hawskleye pro aether. Avšak i narkosy prováděné pomocí přístrojů vykazovaly úmrtí, a to proto, že mnohdy přístroje vypověděly neočekávaně službu a narkosa prováděla se směsí nejhorší. Uvedeme-li si k tomu na paměť, že nejvíce na váhu padá osobní stav nemocného, dojdeme k přesvědčení, že přístroje většinou jsou jenom na překážku a že vždy nejspolehlivější pomůckou jest svědomitá opatrnost.

Abychom ukázali, jak často se smrt narkosou vyskytá, uvádíme výsledek spojené statistiky americké a anglické:

Užité narkotikum:	Počet narkos:	Počet úmrtí:	Poměr smrti a narkos:
Aether	92.815	4	1 : 23.204
Chloroform	152.260	53	1 : 2873
Směs aetheru a chloroformu	11.176	2	1 : 5588

V americké válce z 80.000 chloroformovaných 7 nark se podlehlo, v krymské válce ze 30.000 narkos byly 2 případy úmrtí.

Věhlasný operateur Billroth ve Vídni tvrdí, že teprve po 12.600 narkosách ztratil jednoho narkosovaného.

Z uvedených čísel vysvítá, že smrt narkosou zaviněná jest vůbec přece jenom událostí velmi řídkou.

Uvažme nyní, že před r. 1847 veliké množství nemocných hynulo po operacích tak zvaným shockem. Ten vznikal reflekčním ochrnutím cévohybných nervů, tedy zastavením oběhu krevního, následkem dráždění citlivých nervů. Obraz smrti shockem zaviněné podoben byl obrazu syncope.

Uvažme, co útrap bylo ušetřeno lidstvu, vizme, jaké pokroky učinila chirurgie za pomoci narkosy, jak skvělé, ba skoro neuvěřitelné výsledky vykazuje od té doby, co operativní výkony klidně, s největší přesností a jistotou prováděny býti mohou a shledáme, že ztráty, které narkosa působí, proti prospěchu, jejž přináší, jsou zcela ničím.

Neskonalými díky povinni jsme těm, kdož první na účinek aetheru a chloroformu poukázali. A na tyto dva soupeře dívati se musíme plni obdivu, dokud rychle k dokonalosti spějící lučba nenajde prostředek třetí, který týmiž dobrými vlastnostmi jsa opatřen svou naprostou bezpečností nad oběma předešlými soky zvítězí. Stane se tak. Doufejme!

Bouscateyova žena.

Napsal **Ed. Rod.**

Přeložil **J. J. Benešovský-Veselý.**

Byl jsem po osm dní ubytován v jednom z hostinců malé valisské vesnice Fins-Hauts, nalezající se ve výši dvanácti set metrů v jednom z pobočných údolí k údolí Rhôny, jež jde od Vernayaz k Chamounix. Miloval jsem jeho rozmanité vzezření; krajiny v širokém oblouku, tragické propasti, zelená úbočí, kde rozkvétaly krásné alpské květy. Miloval jsem též jeho obyvatele, lidi vážné, způsobů pomalých a těžkopádných, málo sdílné, málo důmyslné, nepříliš způsobilé k zápasu o život, rázné, poctivé a mírné. Pozoroval jsem je zvědavě a neviděl na nich ničeho: nedávají ničeho na sobě znát. Ráno je slyšet šalmaj pastuchovu, jenž svolává kozy a vyjdete-li, vidíte muže a ženy ubírající se po pěšinách s kosou neb hráběmi na rameni. Po celý den je vesnice zamlklá. Když se schyluje noc, vidíte ženy shrbené pod ohromným nákladem sena, stlaní neb obilí, které nesou na hlavě. Večer stávají mužští ve skupinách kouříce z dýmek, pronášejíce skoupě tu a tam nějaké slovo. Někdy hovořil jsem s průvodčím Prunierem, poněkud hovornějším, než ostatní: vypravoval mi o svých vycházkách na hory, to bylo vše, co jsem z něho mohl dostat. Co se týče majitele hotelu du Trient, kde jsem byl ubytován, tatíka Antoine Pellomela, ochotně podával zprávy, když jste se tázali na krajinu, nic víc. Toliko farář, bodrý inteligentní stařec, jenž po třicet let bydlel ve své faře se zelenými okenicemi, dva kroky od kostela se špičatou zvonicí, mluvíval ob čas s trochou zlomyslnosti o způsobu života svých farníků a rozvoji, jehož dosáhlo Fins-Hauts díky cizincům.

Jednou z rána spozoroval jsem ve vesnici neobyčejný ruch. Nikdo nebyl v polích. Mužští byli skupeni kolem kostela, ženské žvatlaly u koryta.

„Co pak je to?“ tázal jsem se Pruniera, jenž šel mimo.

Odpověděl mi s chytráckým tajemným úsměvem:

„Co to je? Hleďme! Bouscatey odjíždí do Ameriky!“

A nechal mne tu stát s vítězoslavným výrazem, jenž znamenal: „Ty nevíš, co to znamená? Tím líp! Hledej!“

Chvíli po té viděl jsem poštovního oslíka táhnoucího káru s nákladem zavazadel, jež si ženské ukazovaly prsty, za ním v jisté vzdálenosti ubíral se párek dosti podivný, jenž značně podráždil moji zvědavost.

Muž mohl být něco přes třicet. Byl to malý horal, zavalitý, krátký, osmahlý sluncem, jenž se zdál jako svátečně vystrojen ve svém šedém úboru se slaměným kloboukem s rovnou střechou a hnědou stuhou. Žena skorem téhož stáří, velká, štíhlá, dosti krásná, velmi bílá s velkýma,

černýma očima, pohrdavýma neb netečnýma, byla z jiného plemene: ve svém cestovním plášti, velmi prostém, pod kloboučkem zdobeným krajkami, s malou kabelkou z ruské juchty v ruce, podobala se „dámě“ jdoucí nakoupit.

„Kdo je tato osoba?“ tázal jsem se tatíka Pellomela, jenž vyběhl ze svého hotelu všecek udýchán.

Váhal dlouho, než mi odpověděl:

„To je Bouscateyova žena, u čerta! ... ta slečinka! ...“

Zatím se celá ves tlačila k nim na cestu. Bouscatey s dobráckým pohnutým úsměvem tisknul ruce, jež mu podávány:

„S bohem, Petře! ... S bohem, Jene! ... S bohem, Jakube! ... Však se přece zas jednou uvidíme! ...“

Za to paní Bouscateyová na nikoho nepohledla; kráčela, jakoby neslyšela ty: „S bohem, madame“, „Šťastnou cestu, madame“, „Na brzkou shledanou“, jež ji doprovázely s posměšně obřadnými poklonami.

Za nimi, když přešli, zůstali vesničané hučící jako poplašený úl. Sledoval jsem je bezděčně v jisté vzdálenosti. Tam, kde se počíná cesta ztrácet pod borovicemi, Bouscatey zastavil osušuje oči. Paní Bouscateyová se nezastavila. A viděl jsem je mizet v záhybu cesty, jej těžkým krokem horala, ji svižnou a skorem vzdušnou, v tom hezkém vlajícím cestovním plášti.

Večer vyptával jsem se Pruniera, pak tatíka Pellomela, pak faráře na oba ty vystěhovalce. A zde jejich historie, tak jak jsem ji mohl sestavit pomocí těchto svědectví.

I.

Ve svém pětadvacátém roce Jan Bouscatey byl hodný hoch, poněkud plachý, jenž se těšil ve Fins-Hauts postavení velmi závidění hodnému. Byl, jak se říká, zazobaný: měl obilná pole a brambořiště, vydobytá píď po pídi na skalách, několik krav, pastvinu, statek, v němž bydlel s tetou Jacquelinou, jež řídila jeho domácnost. Otec jeho, jenž byl ctižádostivý, chtěl jej dát na studie, ale neohrabaný důvtip Janův nemohl se vpravit do subtilností gramatiky, ani do rafinovanosti pravopisu a úspěchy jeho na škole v Martigny byly tak málo skvělé, že jej museli poslat nazpět do vsi. Tatík Bouscatey se rmoutil, přičítal neúspěch svého syna nepřátelství, jaké mají lidé dole k lidem nahoře a říkával častěji:

„Co mi platno, že jsem bohat, když z kluka nemůže být nic jiného než sedlák jako já?“

Načež farář odpovídal:

„Upokojte se, tatíku Bouscateyi, upokojte se! ... Podívejte se, pro horala je přec jen nejlepší, když zůstane v horách!“

Jeník zůstal tedy horalem. Avšak, podivný to úkaz, kdežto v Martigny proléval slzy jako studánka čekaje na neděli, kdy opět spatří otcovský dům a nudil se jako kamení u cesty, počal pociťovat, dospívaje věkem, onu touhu po městě a po dobrém bydle, jež mu kdys chystal jeho otec. Vzpomínky jeho na studia staly se velmi neurčitými, zapomenul na pohlavky, na čepici s oslíma ušima, na hodiny, jež trávil zavřen

po škole, na nudu při aritmetice a zeměpisu a vzpomínal toliko na krásné domy, prostranná náměstí, povoz s párem koní, který řídil hezký hošík jeho věku v sametovém kabátci. Ostatně opouštěl zřídka kdy hory a sestoupil do roviny jen aby dostál vojenské povinnosti. Tu s čapkou na uchu, puškou na rameni a teletinou na zádech odebral se do Lausannu, nalezaje v mrzutosti kasáren a cvičení útěchu, že se bude moci vmísit do života městského. Maje dobře naplněný sáček, hodoval, vyprázdnil nejednu láhev yvornského neb villeneuvského, ba odvážil se tak daleko, že se dvořil chůvám v bílých zástěrách, jež přicházely dívat se, kterak dělá „jedna — dvě“ a dva dny po svém propuštění odešel zas do Fins-Hauts, smutný jak pes, když byl bit.

Bylo po všem! Musel započít znovu jednotvárný život takřka zahálčivý, pod netečnýma očima tety Jacqueliny, která hopkovala po kuchyni oním skákavým krokem, jakého nabývají ve stáří všechny ženské v horách, schváceny břemeny příliš těžkými, jež nosily na hlavě, — tety, jež stále bručela a vařila hubujíc k obědu zelí a tuhé čtvrtě uzeného kozího masa. Zejména zimy nikdy nebraly konce; zdálo se, že se nikdy nedostanou ze sněhu, kupícího se na střechách stavení, kdež hučelo dříví v kamnech. Člověk by byl nejraději usnul jak svišť v té nudě krátkých dnů, jež nebraly konce a kde od čtvrté hodiny nebylo jiného světla mimo plamen čadivé lampy. Občas, aby setřásli všeobecnou strnulosť, Pellomel nebo Prunier uspořádali honbu na kamzíky; odešli, zarývali želízka a hřebíky svých těžkých střevíců do polou stuhlého sněhu na oněch úzkých stezkách, vznášejících se na úbočí hor, které Prunier nalezal jako pudem; propasti mizely, kráčeli pod borovicemi zcela bílými, slézali balvany, jež uzavíraly obzor, pak pojednou ostrý vrchol Luisinu anebo pět architektonických vrcholků na Dent du Midi objevily se skvoucí jako ohromné kusy slídy na pozadí modrého nebe, ozářeného skvoucím, chladným sluncem zimním, kdežto v dálce oceany mlhy zaplavovaly rovinu. Spozorovali stopy zvěře, číhali na ni. Brzy objevila jemnou, opatrnou svoji hlavu; ozval se výstřel a pěkný kamzík vyskočil smrtelným skokem.

Avšak Bouscatey nemiloval hon; honil toliko, aby činil jako ostatní a po celou dobu výpravy myslel na lidi v městě, sedící klidně u krbu s nohama na zábradlí ohniště.

Myslel na to celou zimu, a ještě na jaře, když se pastviny pokrývají znamenitými květy, kdy bylo třeba pečovat o seno, o obilí, o brambory. Lidé ve městech nemusí se tak spotit, aby vytěžili ze svých kapitálů . . . Nejpěknější dobou pro něho bylo leto, když ke konci června počínají se hrnout cizinci. Přicházejí Švýcaři z Lausannu neb Ženevy, několik Angličanů, Němců, nejprve v menším počtu, zasmušilí, nudící se, bloudící v malých skupinách, v kostkovaných šatech, s bílými závoji, vlekoucí svoje nepotřebné alpské hole; později pak četnější, seznamují se, rozveselují se, pořádají výlety a klidná ves stává se hlučnou jako úl v plné činnosti.

V tu dobu neměl Bouscatey již mnoho na práci; krávy jeho byly „na hoře“ dobře střeženy na jeho pastvisku na Fenestralu starým pastevcem, velmi spolehlivým, na něhož se šel jednou za čtrnácte dní podívat, dával pohodlně sekat seno a sklízet obilí, s rukama v kapsách,

se vzezřením venkovského šlechtice a velmi mu lichotilo, že mohl ukázat, že nepracuje, aby se uživil. A kouřil z dýmek, vyložen z okna, pozoruje cizince a tatíka Pellomela. Obcházel kolem nich, jsa šťasten, když jej oslovili, dávaje jim pokyny pro jich procházky a nabízeje se po případě, že je doprovodí, nikoliv jako průvodce, nýbrž jako přítel, a po celou cestu stěžoval si jim na hory, jak krušný tu život . . .

V září, když počínaly váti studené větry, cizinci odcházeli; Bouscatey je doprovázel na stanici ve Vernayazu a nuda jeho počínala znovu.

„Nuže, Bouscateyi, vy se nebudete ženit?" tázal se ho na jaře jeden ze stálých hostů hostince Pellomelova, pan Levieux, veselý chlapík, jenž si zamiloval tento ztracený koutek valisských hor a přicházel sem každoročně, ode dávna již.

Bouscatey zavrtěl hlavou:

„Nikdy jsem na to nemyslel . . ."

„Což pak nemáte žádnou milou?"

„Ne, není tu děvčete, které by se mi líbilo."

„Vy jste tedy velmi vybíravý?"

Bouscatey potřásl hlavou.

„Stárnou tuze brzy," pravil.

„Nuže, jděte do města, naleznete jich dost, a takových, které si dovedou zachovat mládí."

Pan Levieux prohodil tato slova bezděčně, nepřikládaje jim váhy. Avšak padla na půdu úrodnou, zakořenila se v mysli Bouscateyově. Ostatně, proč by se neoženil se slečinkou z města? . . . se skutečnou slečnou, jež by měla jemné ruce, malé nožky, bílou pleť? . . . Byl boháčem za dva; neměla by zapotřebí pracovat a mohla by žíti šťastně na jeho statku, nedělat nic. Přivezl by nábytek z města, aby se jí příliš nestýskalo, měli by služku, piano . . . Když lidé z města milují tolik hory a přicházejí sem trávit prázdniny, zajisté že by se jí tu konečně zalíbilo.

Tato myšlenka, oženit se se „slečnou", vznášela se po dvě leta ve stavu abstraktním v mozku Bouscateyově. Zrála tu, zvolna a opozdile, jako všechny plody hor, když skryt za polou zavřenými okenicemi, zatím co teta Jacquelina poskakovala za ním, díval se na mladé dívky, jež po obědě se procházely žvatlajíce mezi sebou před hospodou Pellomelovou. Byly tu blondýnky, byly tu brunetky, smavé i zádumčivé; jedny byly něžné jak ony jemné horské svlačce, jež rostou na svahu sněžných polí, velmi bledé, unyle půvabné, jiné měly rty rudé jak třešně a velké oči plné žáru; někdy bloudily po dvou, ruku v ruce, svěřujíce si šeptem tajemství anebo skotačily jako stádo kůzlat, se skoky a stříbrným smíchem anebo konečně tvořily půvabnou skupinu kolem poslíčka, jenž vyjeven rozděloval mezi ně dopisy a balíčky. A Bouscatey si vybíral.

Byla to brzy ta, brzy ona: byl-li mysli veselé, vybíral si brunetky a smíšky, byl-li smuten, uchyloval se k blondýnkám a zádumčivým. A lenivá jeho obraznost načrtala neurčité idylky, kdež nabízel svoje srdce a svoji ruku některé z těchto hrdinek, jež by ji přijala. Některé romány, zapomenuté na konci sezony u Pellomela, jež četl, poskytovaly mu jednotlivé výjevy k tomu. A takto míjely krásné dny letní.

Když se cizinci rozešli, cítil se Bouscatey velmi osamělým, duše jeho byla smutna. Vyčítal si, že se nerozhodnul. Mysle na hezkou žínku, jež by pobíhala po jeho světnici a hrála se u jeho kamen za těch prvních pronikavých mrazů říjnových, trpěl tím více bručivostí tety Jacqueliny, její hrubostí, její ošklivostí a jejím věčným poskakováním. „Bude to na přesrok," pomyslel si, „a tentokrát najisto!" A poněvadž byla lhůta velmi vzdálena, nekladl si znepokojující otázku, jež přispívala značnou měrou k jeho nerozhodnosti: „Kterak se mám zachovat?..."

„Nuže, Bouscateyi, ty se neoženíš?" tázal se ho občas farář.

Chránil se, odpovědět mu, jako panu Levieuxovi.

„Na to je dost času, pane faráři," prohodil, „na to je dost času ..."

Dobrý stařec se usmál:

„Ano, ano, tak se mluvívá ve tvém věku ... ale život není tak dlouhý, milý hochu, třeba využitkovat mládí ... Hleď, je tu Regina Prunierova, je to hezká dívčice a bude z ní hodná žena, pracovitá jak její matka . . Co tomu říkáš?"

Bouscatey pokynul neurčitě hlavou a myslel na matku Prunierovu: žena jedva čtyrycetiletá, celá žlutá a plná vrásek, jež počala již hopkovat jako teta Jacquelina. Dcera bude jak matka, uvadlá, před časem uschlá, jako všechny horalky; ne, ne, nechtěl ji, potřebuje něco lepšího, a pravil s chytráckým výrazem:

„Nehledejte, pane faráři, je to ještě tuze brzy, víte!..."

„Nu dobrá, ty zajisté si nalezneš sám nějakou," doložil hodný muž řka sobě, že Bouscatey není tuze chytrý a že je škoda hocha tak bohatého ...

II.

Třetího leta od té doby, co měl svoji myšlenku, Bouscatey náhle se rozhodnul.

Slečně Margueritě Delangle-ové mohlo býti as třicet let. Aniž byla krásna neb hezka, s pletí, jež počala již poněkud vadnout, měla velmi mnoho půvabu, zároveň nenucené i bezvadné způsoby mladé neodvislé dívky, znamenité oči a krásný černý vlas. Velmi čilá, velmi pohyblivá stala se, jedva přibyla k Pellomelovi, jednou z vynikajících osob společnosti. Byly tu rodiny velmi šosácké ba i poněkud nedůtklivé, velice puntíčkářské v obyčejných poměrech, co se týče slušnosti, přísné ve výběru svých známostí, nepřátelské vůči všemu, co jen z dálky páchne bohémou. Ale na horách přijímá se bez velkých rozpaků společnost, kterou nám náhoda poskytne, a nikdo se nedivil, že mladá dívka samotna ubytovala se ve vesnickém hostinci. Pan Levieux, jenž přicházel každého roku a hrál tu úkol starešiny stolu, prohlásil, že je roztomilá; všichni přijali jeho rozsudek. Přece však bylo v jejích velkých nepokojných očích cosi mámivého: snad kus minulosti. Nikdo si toho nepovšimnul. Laskavost v těchto nahodilých společnostech, jež se rozprchnou jak se sešly, jakmile je sezóna u konce, jest neobyčejná; aby z toho měl letní pobyt prospěch, třeba zapudit podezření, klepy, nedůvěru, pohrdání, v němž se obyčejně žije a zapuzují se za mlčelivého, často

jednomyslného souhlasu. Avšak laskavost nevylučuje zvědavost; svolují sice nepomlouvat lidi, avšak nikoliv nevědět co jsou, odkud přicházejí a co dělají. Tak tedy slečna Lenoirova, stará panna, suchá a pobožnůstkářská, které se vyhýbali, brzy oznámila celému světu, — aniž se vědělo, odkud má svoje zprávy, — že slečna Delangle-ova je „z dobré rodiny", dcera advokáta z kantonu waadtského, sirotek bez otce a bez matky, bez jmění, jež dosud se živila jako vychovatelka u ruských knížat (odtud její šperky a pěkné šaty: byly to dary); hodlala strávit ve Fins-Hauts dva měsíce, aby posilnila svoje zdraví, pošramocené lekcemi gramatiky, angličiny a piana. Po deset let byla v cizině, vrátila se do vlasti teprv nyní; nikdo, aneb skorem nikdo ji více nezná. Tyto podrobnosti zajímaly velice celou společnost.

Slečna Deleugle-ova pozorovala velmi dobře, že se zabývají její historií, ale stavěla se, jakoby o tom nevěděla. Účastnila se všech vycházek, pořádaných společně, drápala se lehkým krokem po příkrých stezkách, nestěžujíc si nikdy na únavu ani na vedro a večer usedla k pianu, aby zahrála společnosti k tanci. Mezi tím koketovala s mladým inženýrem, panem Ludinem, který brzy zdál se být velmi zamilován; při tabuli sedíce vedle sebe, žvatlali neb smáli se pospolu a někdy za svitu měsíčního konali dlouho procházku sto kroků na silnici, mluvíce málo jako lidé, kteří nemají zapotřebí slov, aby si rozuměli. Jinde než na horách, byli by je za to kárali, avšak oni využitkovali všeobecné shovívavosti. Toliko slečna Lenoirova pravila kysele:

„Nynější mladé dívky mají podivné způsoby! . . ."

„Ale ne, ale ne . . . Tomu se říká flirt; pochází to z Anglie a je to v módě!"

Stará modlářka odpověděla s trpkou ironií:

„Ó, když to pochází z Anglie! . . ."

A pan Levieux doložil:

„Ostatně uvidíte, že to skončí sňatkem!"

Nuže, od příchodu slečny Delangle-ovy Bouscatey neopouštěl více okno, leda když šel obcházet kolem hostince, a poněvadž úskoky jeho, aby se přiblížil k mladé dívce, bylo lze prohlédnout na sto kroků, poněvadž se zardíval, jakmile jej oslovila, poněvadž byl před ní nesmělejší a neobratnější, než kdykoli, uhodla se konečně příčina všeho toho. Jednoho dne tázal se ho pan Levieux z čista jasna, naznačiv pohledem Margueritu:

„Nuže, Bouscateyi, líbí se vám ta slečinka?"

Bouscateyova tvář zahrála všemi barvami duhy, zakoktal se, zkusil se zasmát, zatím co pan Levieux pokračoval:

„Abyste věděl, milý hochu, nemáte špatný vkus! . . . Šlaka! . . ."

Pak zamžourav šibalsky očima pravil slavnostně:

„Kdybyste měl zapotřebí někoho, aby požádal za její ruku, jsem tu já, Bouscateyi . . . Zastanu u vás úřad otce! . . ."

Od toho dne škádlili Margueritu pro jejího milovníka a strkali se lokty, když jej viděli přicházet s rukama v kapsách svátečního kabátu, se vzezřením lhostejným.

Dlužno říci pravdu, že byl příliš schytralý, aby nepozoroval, že se mu posmívají a jeho ješitnost tím trpěla. Ale pro takovou maličkost

nebyl by se vzdal rozkoše, stýkat se s Margueritou, a pak tentokrát byl úmysl jeho velmi pevný a dovedl jej sledovati s tvrdošíjností mezka, navzdor výsměchu cizinců, ve který se počal mísit smích jeho soudruhů. Spokojil se tím, že zápasil co nejlépe mohl, odrážeje šprýmy zdáním, jakoby jim nerozuměl, což je oslabovalo, odpovídaje na dobírky statným zdravým smyslem, tak že častěji míval smíšky na své straně.

„Ve městě už je to tak,“ říkával si, „rádi si zavtipkují.“ A snášel tyto šprýmy.

Dal se dokonce pozvat na oběd do hotelu panem Levieuxem, jenž se stal nejpřednějším jeho trapičem. Posadili jej po bok Margueritě. Držel se statečně: jsa prohnanější, než se zdálo, pozoroval ostatní, než učinil posuněk a nic mu neušlo; mluvil málo, hlasem velmi přitlumeným a přese všechny léčky, jež mu kladeny, neuklouzlo mu ani jediné směšné slovo, tak že ostatní sami se museli starat o zábavu.

Rozumí se, že při dessertu zaveden hovor o jeho sňatku.

„Nuže, pane Bouscateyi, vy se vskutku nechcete ženit?...“

„Ovšem že ne, jak vidíte...“

„Tak spůsobný hoch jako vy!... Máte krávy, pole, statek!... Je dost slečinek, které by byly pyšny, kdyby si vás vzaly, jděte!...“

„Slečny chtějí pány a já jsem toliko sedlákem...“

„Ano, ale sedlákem dobře vychovaným... jenž má vzdělání... jenž je vážen ve vsi... Neboť konečně mohl byste se stát starostou, kdykoli byste chtěl... Já myslím, že vaše žena nebyla by nešťastna... co tomu říkáte, slečno Delangle-ova?“

Marguerita propůjčovala se k těmto obvyklým šprýmům vždy s jakýmsi odporem; přece však konečně vždycky podvolovala se jim, zakrývajíc pokud nejlépe mohla, kterak ji to mrzí. Odpověděla:

„Proč by byla nešťastna?... Pan Bouscatey může býti znamenitý muž... Jsem jista, že by ji nebil...“

Bouscatey se zarděl a zvolal:

„Oh!“

Marguerita pokračovala:

„A pak, kdyby si vzal slečnu, doufám, že by ji nenechal nosit seno na hlavě...“

„Oh!!“ opakoval Bouscatey.

Klátil se na židli hledaje zoufale slova protestu, jež měl říci a jichž nenalezal. Hosté poslouchali s tajeným smíchem, některé mladé osůbky hryzly se do rtů anebo chrastily vidličkami. Pellomel stoje blíže buffetu nastavoval uši.

„Nuže,“ pokračovala Marguerita, „co by scházelo ženě pana Bouscateye?... Společnost?... Ta není vždycky tak duchaplná a možno zcela dobře obejít se bez ní... Snad v zimě by tu bylo trochu smutno...“

„To je pravda,“ koktal Bouscatey, aby mohl něco říci, „je tu zima...“

„Ale konečně, jsou-li tu knihy...“

„Ano, ano, když jsou knihy...“

Marguerita byla tak nezvratně vážná, že se počali tázat, zda-li žertuje; Bouscatey, velmi rozpálen, vypiv několik sklenic onoho ošemetného

Z obrazů Rembrandtových:

SASKIA.

vína valisského, kroutil mezi rukama ubrousek a cítil v srdci plno naděje. Celkem se vše obrátilo v jeho prospěch: nebyl směšný, ukázal dokonce více taktu a více zdravého smyslu nežli ti, kdož se mu posmívali. A slečna Delangle-ova, povstavši od stolu, pravila k panu Levieuxovi:

„Abyste věděl, zdá se mi slušný, ten váš Bouscatey . . . Zcela vážně, ujišťuju vás . . . Bylo by lze vychovat jej, kdyby se dovedlo s ním jednat . . .“

„Chcete se teď posmívat nám, když jste si dost nadobírala jeho . . .“

Odpověděla úsměvem velice impertinentním.

„Myslíte, že by to bylo mnohem obtížnější?“

Po obědě usedla společnost do kola a hrány nevinné hry. Slunce zapadalo s obvyklou skvělostí a při každém pitvorném nápadu, který pan Levieux vymyslel při vyplácení zástav, zachvěl veselý smích slavnostní melancholií soumraku. Nastalo hluboké ticho, když se objevil velký nůž Bouscateyův s rohovou střenkou, jehož majitel byl ihned odsouzen, aby „zvonil poledne“ na hodinách, jež si mohl vybrat. Chvíli zůstal zaražen, snaže se rozvažovat a nedospěv k tomu. Pak náhle se rozhodnuv, přiblížil se k Margueritě a políbil ji odhodlaně dvanáctkrát na obě tváře a otřel si pak rukou ústa, zatím co celá společnost propukla v smích.

„Tenhle Bouscatey zvoní silně!“ prohodil pan Levieux.

Marguerita se usmívala velmi klidně, poněkud zarůžovělá na tvářích. Když přišla na ni řada vyplatit zástavu, jako vždy za cenu několika hubiček, vybrala si pana Ludina, bez jakékoli patrné afektace. Bouscatey ihned se zasmušil, nemoha to zakrýt, zatím co pan Levieux mu šeptal:

„Co chcete, milý Bouscateyi, jeden po druhém! . . . Nelze býti zároveň zvoníkem a zvonem!“ . . .

Přece však vyjasnil tvář, když Marguerita loučíc se s ním stiskla mu upřímně ruku a pravila k němu přátelským hlasem, s pěkným pohledem svých velkých očí:

„Dobrý večer, Bouscateyi! . . .

„Dobrý večer, slečno,“ odpověděl tiskna svou velkou, příliš silnou rukou malou útlou ručku mladé dívky.

A vrátil se do svého statku s hlavou plnou neurčitých myšlenek, jimž nedovedl dodati tvaru. Chrápání tety Jacqueliny v sousední světnici dlouho mu bránilo ve spánku.

Marguerita opět přemýšlela ve svém pokojíku, zatím co šramot v hotelu pozvolna utichal. Zavřela okenice, rozžala svíci a složivši hlavu do dlaní, snažila se čísti v sobě samé neb ve svém osudu . . .

. . . Zajisté, byl tu pan Ludin, muž téhož rodu co ona, jenž ji následoval jako její stín, zdál se milovat ji, naslouchal jejím myšlenkám a počínal jí lichotit něžnými slovy. Avšak s ním bylo by to jako s ostatními: flirt na týden neb na měsíc, nic více! . . . Jednoho krásného dne, až vyčerpá svůj repertoar všedních dvorností, syt drobných zábav motýla, po nichž jedině toužil a jež mu ponechávala, jako je trpěla to-

likrát jiným, odejde, bude jí psát jednou, snad dvakrát a nebude víc ani vědět, že se kmitla jeho životem . . .

A v paměti její zvedaly se známé postavy, jež viděla opět zaskvít se a zmizet; byli to hezcí mladí lidé, skorem vesměs urození, elegantní a bohatí, s nimiž se setkala tu a tam, během svého bludného života, v salónech, kam provázela svoje chovanky, v lázních, kam následovala jejich rodinu; byli chvíli přivábeni jejím půvabem neb jejím duchem, aneb prostě nadějí nalézt u ní pomíjející dobrodružství. Několikrát milovala, častěji v těchto záletech, jež její nezkušenost brala vážně, viděla konec svého svízelného života, bohatství a svobodu po své odvislosti, to štěstí vlastního krbu, po němž touží všechny mladé dívky, po němž touží tím více, jsou-li vydány v šanc hroznému problému každodenního chleba a více ještě, když s lety se zmenšuje čáka, vydělat jej. Pak naděje její postupně se hatily a vracely v nových formách a znovu se rozprchly. „Oni“ se vzdálili, všichni ti, jež milovala, ti, jež by byla milovala, ti, jež by byla přijala, ti, jež by byla trpěla, každý odnášel cosi z její bytosti a zanechával ji krvácející z rány ctižádosti anebo srdce . . .

Nyní konečně je znala a nečekala ničeho více od nich. Věděla, že by se stávali čím dál tím vzácnějšími, čím více by ji skličovala leta a před svými kroky viděla prostírati se dlouhou cestu svého života, pustého. bez radosti, bez rodiny, na konci ono chmurné stáří, jež jest jako předčasnou smrtí . . .

Ano, zajisté, tento sedlák jest neohrabaný, ale on by jí aspoň nepohrdal, on by nedovedl ani milkovat, ani lhát, on by byl šťasten, šťasten a hrdý, kdyby mu podala svoji ruku! . . . Ne ona očekávala od něho svoje štěstí, on je očekával od ní, a to již je něco! . . .

Usmála se vzpomenuvši si na skromný statek, jehož dřevěné stěny s malými okénky uzavíraly by její obzor. Zajisté že se nepodobal nikterak někdejšímu paláci prince z pohádky . . . Ale kterak zase byla syta toho života, jemuž byla na blízku po deset let, aniž mohla vejít do něho, této elegance, které měla vždycky toliko odlesk, této elegance, jež přecházela přes ni, drtila ji svou okázalostí! . . . Klid, samota, hory, odpočinek, nestálo-liž to za oběť ješitnosti? . . .

Kterak by ji miloval, ten hodný Bouscatey! . . . Směšné to jmeno, neomalené spůsoby, budiž! Avšak dobrota srdce, jež zářila z jeho očí. Vedla by jej jako dítě, vychovávala jej, vzdělávala, učinila z něho civilisovaného člověka, jenž by se věru vyrovnal panu Ludinovi a jiným: cítila dobře, když ji tisknul ruku se silou tak něžnou a tak mohutnou, že by byl navždy jejím majetkem, její věcí, měkkou hmotou, s kterou by mohla nakládati dle libosti . . . Proč by zamítla tuto oddanost, jež se jí nabízela? . . . Smály by se jí? . . . Ach, pan Levieux a pan Ludin mohli by se smát, jejich smích nevyrušil by ji z klidu!

Otevřela opět okenice: naproti ní obrážel se statek Bouscateyův temné ve svitu měsíce; vánky vzduchu, prosyceného venkovskou vůní, něžně ovívaly její vlasy, jako tajemné celování ducha míru a dobroty; hory dřímaly pod nebem; nebylo slyšet jediného šramotu, nic než mimo onen nepostižitelný šumot, který pozoruje sluch v hlubokém tichu. Zachvěla se, pak zaštkala a zavřevši opět okno, zvolna se odstrojovala . . .

III.

Aby oplatil „zdvořilost“, které se mu dostalo, pozval Bouscatey jednou odpoledne celou společnost z hostince Pellomelova k sobě na kávu. Teta Jacquelina nerada se podvolila tomuto vrtochu, přece však poslechla a bručivější než jindy připravila kávu s hojnou dávkou cikorky. Byla tu také smetana, pro kterou došel Bouscatey na pastvu na Fenestral, a koláč, jehož ohromné krajíce narovnala teta na talíře s modrými květy. Kytice z alpských květin ve vásách z růžového skla zdobily velkou světnici a dodávaly jí vzezření skorem elegantního.

„Je to velmi pěkné u vás, Bouscateyi,“ pravil pan Levieux vešed a počínaje ihned svoje posměšky ... „Pendlovky! ... lenoška à la Voltaire ... U čerta! ... To je nějaký přepych! Víte-li pak, že ani já nemám lenošku à la Voltaire? ...“

Bouscatey, nedůvěřivý a dobrácký, odpověděl mírně:

„To přec není tak drahé! ...“

„To není drahé? ... Je vidět, že jste boháč, Bouscateyi! ... Nuže, slečno Delangleova, posaďte se do lenošky à la Voltaire, je tu pro vás ... Nuže, co říkáte této světnici? Nebylo by mnoho třeba, aby z ní byl hotový salon, což? ...“

„Ale ovšem,“ odpověděla Marguerita, „kdyby byly záclony v oknech ...“

„A turecký koberec,“ pokračoval pan Levieux.

A každý něco přidal:

„Piano sem.“

„Zde pohovku ...“

„Stěny obroubit leštěným ořechovým dřevem ...“

„A několik majolik pro ozdobu ...“

„A dva neb tři obrazy ...“

Teta Jacquelina, jež poslouchala se špatně tajenou úzkostí, zvolala konečně:

„Necpěte mu do hlavy takové řeči! ... On toho nadělá dost sám! ... Což pak kdo jak živ viděl piano a obrazy v selské světnici? ...“

Bouscatey pokrčil rameny.

„Neposlouchejte ji ... Ona neví, co mluví ... Ona nikdy ani nebyla v městě ... Já se nebojím obrazů a byl bych velmi rád, kdybych je měl ...“

„To si dám líbit,“ pravil pan Levieux, „je vidět, že máte smysl pro umění .... Proč nepožádáte slečnu Delangle-ovu, aby namalovala vaši podobiznu? ...“.

Tvář Bouscateyova jevila výraz velkého úžasu.

„Což pak to umí?“ tázal se.

„Zajisté,“ odpověděl pan Levieux ... „Nevěříte tomu? ... Musíte namalovat jeho podobiznu, abyste jej přesvědčila.“

„Mileráda,“ odpověděla Marguerita tónem velice přirozeným, „chce-li mi pan Bouscatey sedět.“

Bouscatey stále ještě nedůvěřoval, ale druhého dne nemohl více pochybovat; pan Levieux přišel pro něho, usadil jej do lenošky pod

stromem naproti Margueritě, jež připravovala svoji paletu a dala se klidně do díla.

Podobizna Bouscateyova byla událostí, pobouřila celou ves. Pellomel a Prunier se tomu po straně posmívali, farář se zastavoval a posuzoval pokrok práce a turisté vracejíce se z výletu, po celodenním stoupání po horách, tázali se těch, kdož zůstali doma:

„Jak daleko je podobizna Bouscatey-ova?"

Bouscatey pak seděl svědomitě nepohnut a jakoby vycpán ve své židli, klidnější než socha, neodvažuje se ani usmát se, ani pohnout sebou, jakkoli sám pan Levieux mu opakoval potutelně:

„Můžete se hýbat, Bouscateyi, nejste u fotografa!..."

Někdy se pan Ludin naklonil nad obraz: pronášel pak štiplavé poznámky o nose, ústech neb uších, o postoji a o modelu. Bouscatey vraštil čelo; Marguerita dělala, jakoby neslyšela a pracovala dále štětcem drobnými, rychlými tahy. Ostatně smíškové tu vždycky nebyli. Často zůstával Bouscatey po celé hodiny o samotě se slečnou Delangle-ovou, on stále nepohnut, ona stále pracujíc. Bylo to za horkých slunečných odpolední; temně modré nebe obklopovalo je svou zamlklou nekonečností; nebylo slyšet jiného zvuku mimo tlumený šustot hmyzu v trávě, ani jediný hlásek nevycházel ze vsi, ani živá duše nezjevila se na silnici, jejíž pruh hadovitě mizel v dálce. Bytosti zdály se splývat s věcmi: všechny stejné, všechny rovněž nepatrné pod nekonečností obzoru.

Po sezení vyměněno několik slov.

„Děkuju vám, pane Bouscateyi," pravila Marguerita, „byl jste velmi trpělivý."

Když byla s ním samotna, mluvila jiným hlasem, mírnějším, laskavějším. On odpověděl:

„Ó slečno, pro mne je to pouhou zábavou!...

A přešlapoval u ní tak dlouho, až mu řekla něco jiného.

Poznenáhlu však přece dodával si smělosti. Jal se mluvit o svých záležitostech, o svých kravách, jež se pásly tam na Fenestralu, o svém obilí, jež sklizeno za těchto krásných parných dnů, o tetě Jacqueline, jež byla celkem hodná ženská, ačkoli stále bručela, o horách, kterým rozuměl a jež miloval po svém spůsobu, beze vší romantičnosti, ale nikoliv bez jakés bezděčné poesie, o městě, jež jej lákalo a jehož se zároveň bál. Margueritu konečně počala bavit tato prostodušná vyznání, jež vycházela nelíčeně z neobratných úst; často mu pomáhala, kladouc mu otázku:

„Tak tedy, kdybyste mohl, opustil byste hory a usadil se v městě?..."

„To jsem neřekl, ne, slečno... Hory, vidíte, to je abych tak řekl zvyk... Nevím, kterak bych se vyjádřil... chtěl bych brzy to, brzy ono, protože, vidíte, pořád totéž, to unaví..."

Brzy odvážil se též on vyptávat se mladé dívky na její poměry. Ona z počátku velice zdrželiva, nemile dojata nešetrnou nemotorností jeho otázek, jedva odpovídala a mluvila o jiných věcech. Pak uhodla, že jeho zvědavost nebyla pouhou neobratností, jeho neomalená zvědavost přestala ji urážet, stala se důvěřivostí, mluvila o sobě a byla nad tím šťastna, ona, kterou její postavení odsuzovalo, vzdáti se své osobnosti.

Dal si několikrát opakovat jisté věci, které jej uváděly v obdiv, o nichž poněkud pochyboval s onou nepřekonatelnou nedůvěřivostí horala a venkovana.

„Tak tedy vy jste odešla docela samotna do světa, když vám bylo osmnáct let?...“

„Ano.“

„A vy jste viděla všechny ty země, o kterých vypravujete, vskutku?“

„Ale ovšem.“

„A vy jste byla na moři?... v lodi?...“

Byl jat obdivem nad touto statečností a také nad touto zkušeností, kterou zveličovala ještě vlastní jeho prostodušnost. Nejen proto že byla z města, považoval slečnu Delangle-ovu za bytost vyšší, ale pro vše, co činila a co viděla. Když mu podávala ruku řkouc: „Na shledanou!“ pocítil jakés neomalené nadšení, v němž se cítil velice pokorným a velice šťastným; pohled jeho, zvlhlý pohnutím, dodával mu dobráckého výrazu věrného psa a Bouscatey mručel neurčitá slova.

Vše se změnilo, jakmile přišel pan Levieux anebo zejmena pan Ludin. Tu jako zvíře, jež se skrývá pozorujíc nepřítele, dával se na ústup; pohled jeho stával se potutelným, slídil po smyslu nejdrobnějších jich průpovídek, jsa hotov dáti jim výklad urážlivý, neodpovídal na jich otázky, nebyl než podšitým schytralým venkovanem.

„Vy as máte zábavu s Bouscateyem,“ pravil pan Ludin k Margueritě.

„Ale ujišťuju vás, že je velmi spůsobný... když tu nejste...“

Když byl obraz hotov a upraven do pěkného pozlaceného rámce, ustanoveno, aby dokončení jeho bylo oslaveno a Bouscatey pozval společnost na smetanu na svoji pastvu na Fénestralu.

Jest jakýs soulad mezi horami a horalem: Bouscatey, vystupuje stejným svým krokem po stezkách neb příkrých zelených stráních, zdál se býti jiným člověkem; byl silný a síla dodávala mu jakés krásy; byl snědý a osmahlá jeho pleť se rozplývala v jasu teplého světla, jež naplňovalo jasné modré nebe; byl klidný, a jasný jeho klid, když býk ohlédnuv se sledoval společnost dlouhým pohledem a dámy vyrážely ze sebe lehké výkřiky hrůzy, kdežto pánové nepříliš statečně urychlovali krok, dodával zavalité jeho postavě čehosi mužného a též poetického. Měšťáci s bledou pletí, příliš štíhlí, záhy pozbývající dechu a utírající si čelo, se svými klobouky se závoji, svými holemi s bodcem, celým tím turistským výstrojem připomínali směšný hmyz, nedokonalé, plazící se larvy; on však zdál se být jako duchem hor, zcela doma mezi vysokými travinami, houževnatými skupinami odkvetlých rhododendrů, žlutým encianem, trčícím jak oštěpy z drsného listí, podivnými květy, jichž růžové neb modré hrozny drtily jeho netečné nohy. Kráčel beze spěchu jakoby nesen svým dlouhým, pravidelným krokem, nemaje více oné hřmotnosti, jež odpuzovala, když byl v klidu; jsa nucen zastavovati se každé chvíle, aby posečkal na ostatní, jevil dobrácký spokojený úsměv, poněkud pohrdlivý.

„Copak se dnes děje s Bouscateyem?“ pravil pan Levieux; „jest velmi krásný.“

A když pan Ludin chtěl se mu posmívat, chtěl, jakkoli byl udýchán, ukázat se duchaplným na jeho vrub, Bouscatey upřel na něho pohled, že se zamlčel.

Byl to ostatně poslední výlet pana Ludina. Dva dny po té složil svoje flanelové košile a svůj šat ze šedé vlněné látky a obléknuv se v kabát nejmodernějšího střihu odjel, rozloučiv se chladně se společností. Pan Levieux spozoroval, že den před tím měl dlouhý hovor se slečnou Delangle-ovou, jež měla zardělé oči.

„Viděli jste?“ pravil potutelně ke svému sousedu u stolu... „On odejel... Ona plakala... Akcie Bouscateyovy stoupají...“

Dali se do smíchu a dobírali si na dále Margueritu k vůli příštímu jejímu sňatku.

IV.

Nikdo nevěřil v tento pravdě nepodobný sňatek kapra a králíka, jak tomu říkal pan Levieux. Když se náhodou o tom mluvilo zdánlivě vážně, prohodil:

„Pah, ona je příliš hezká dívka, příliš mladá a příliš intelligentní, aby provedla takovou hloupost!... Kterak mohla by žíti v takové vesnické díře?... A pak, vzít si takového chlapa, který má ruce a nohy na loket... Ne... to není možno!... Ona se trochu baví, to je vše!...“

To bylo výrazem obecného mínění. Avšak, kterak bylo možno nepozorovat, že ačkoli nebylo více záminky s podobiznou, Bouscatey přicházel každodenně k Margueritě, kteráž jej vítala s laskavostí polou žertovnou, polou vážnou, skorem přátelskou? Po boku jeho, jako několik dní před tím po boku pana Ludina, procházela se večer po silnici a ve stínech soumraku bylo vidět její štíhlé půvabné obrysy přecházet dlouho po boku širokého zavalitého venkovana.

„Je vidět, že jsou pro sebe stvořeni,“ posmíval se pan Levieux.

A celá ves pozorovala je s rozhorleným úžasem. Mladé dívky u prádla propukaly v smích a strkaly se lokty, když viděly Bouscateye každodenně ve svátečním šatě přicházet k Margueritě obvyklým klátivým krokem a s chytráckým vzezřením. Muži pak sledovali jej mlčky pohledem, načež pokrčili rameny aneb svraštili čelo. Někdy průvodčí Prunier zamručel:

„Ten hlupák Bouscatey!...“

Leto chýlilo se ke konci; ranné sněhy, napadnuvší na sousední hory, chladily vzduch. Tatík Pellomel hleděl smutně, kterak hosté jeho odcházeli jeden po druhém, kterak jich zavazadla nakládána na poštovního oslíka, až již nemohl. Marguerita prodlužovala svůj pobyt.

„S bohem, paní Bouscatey-ova!“ pravil k ní pan Levieux, jenž odcházel poslední, louče se s ní... „Na shledanou na přesrok.“

Ona se usmála a odpověděla:

„Na shledanou na přesrok!...“

A pan Levieux počínal věřit, že nežertuje.

Rozhodla se vskutku — anebo resignovala — kdož dovede říci,

co se dělo v jejím nitru? ... Odchod pana Ludina, jenž se jí sic valně nelíbil, jemuž by však přec byla dala přednost, připomenul jí trpká její sklamání; vidouc, kterak tento muž se od ní vzdaluje jako tolik jiných, kteří ji těšili něžnými lichými slovy, myslela na svoji smutnou budoucnost: nudu, samotu, služebnost a chudobu. Na druhé straně spřátelila se s tím prostým, dobráckým tvorem s očima věrného psa, jenž neměl nedostatek důvtipu ve svém polodivokém stavu a jenž na svém pravém místě konečně zdál se býti po svém spůsobu skorem krásný. Nikdy necítila se tak svobodnou jako po ty dva měsíce, jež uplynuly a není-liž svoboda skorem štěstím? Hory ji uchvátily, milovala je, cítila se jata hrůzou při myšlence, že by znovu měla projíždět Evropou a znovu vyučovat gramatice a pianu novou generaci malých ruských princů, cítila nekonečnou touhu, zapustit konečně někde kořeny, třeba na této trošce země, mezi těmito skalami, v té skromné dřevěné chýši, kde hopkovala teta Jacquelina A ostatně jako bytosti ocitnuvší se mezi dvojím nebezpečím, dala se unášet náhodou, povolila proudu.

V den, kdy se roznesla úřadní nepochybná zpráva o tomto sňatku, povstala ve Fins-Hauts skorem revoluce. Hodní ti lidé, z pravidla zabraní obtížemi svého zápasu o život a starající se málo o jiné, byli pojednou vyměněni. Ženské u prádla, mužští v hospodě, jež v obvyklou dobu byla po celý týden prázdna, vykládali, rozkládali rukama, smáli se. Byli již dlouho nedůvěřivi a přece nemohli uvěřit, že toto velké děvče, které viděli od jara s oním nádechem pohrdání, jež chovají vůči cizincům, procházet se po jejich pěšinách aneb hrabat se v jich trávě, žila od nynějška mezi nimi jak oni, jich životem, v jedné z jich chýší. Bylo to hněvu a rozhorlení: jedni, kdož jako Prunier měli dcery na vdávání, byli sklamáni v oprávněné své naději, jež byla skorem právem, jiní, jichž se věc méně týkala, souhlasili s jich hněvem k vůli ostatním. Teta Jacquelina odešla ohlásivši, že ani den více se nechce starat o svého synovce. Uchýlila se k Prunierovým a trávila svoje dny tím, že přilévala oleje do ohně, hrozně, roznášejíc svoji zuřivost od chýže k chýži. Bouscatey byl tedy nucen sám si stlát lože a vařit si, což nebylo nikterak pohodlné, neboť kupec tu a tam vyvedl mu kousek, že mu odepřel nezbytné potřeby, cukr neb svíce. Smáli se mu kudy chodil, uličníci se za ním pošklebovali; nejeden kámen hozen do okenic ve večerním tichu. On však se nerozčiloval, nesnažil se mluvit s někým a stavěl se, jakoby ničeho nepozoroval. Farář, který jej jednoho dne zastavil, nemohl ničeho z něho dostat.

„Tak tedy, milý hochu, ty se ženíš? ...“

„Ano, pane faráři.“

„Je to pravda, že si bereš ... tu slečinku?“

„Ano, pane faráři.“

„Rozvážil jsi si to dobře?“

„Ano, pane faráři.“

„Nezdá se ti, že by děvče ze vsi se ti lépe hodilo? ... na příklad Prunierova?“ ...

„Ne, pane faráři.“

„Ale nešťastníče, co pak myslíš, že tvoje žena bude moci žít jako

žijete teta Jacquelina a ty?... Povážil jsi, že jí bude třeba pěkného nábytku a každý den masa?... Co si počne v zimě?... S kým ve vsi bude mluvit?... Pomyslel jsi na všechny ty věci?..."

Farář odmlčel se chvíli, po každé větě očekávaje odpověď, jež nepřicházela. Bouscatey stál před ním nepohnut, se schýlenou hlavou, se vzezřením pokorným a tvrdošijným.

„To všechno se spraví," pravil konečně.

A farář odcházel prohodiv:

„Ty nemáš rozum, Bouscateyi... Nejsi ještě u konce s trampotami, jdi!..."

Zvědavost kolem Marguerity, z počátku tlumená, stávala se pozvolna důvěrnou a neuctivou. Probírali ji do podrobna, hleděli jí drze v tvář, pozdravovali ji posměšně. Ona ostatně neměla pokdy pozorovat toto nepřátelství, jehož se nenadála; odebrala se do kraje, aby zařídila čeho třeba.

Takto bylo několik neděl vyplněno přípravami.

Především byly tu ohlášky; nikdy nebyl kostel tak plný a tak vznešený. Hluboké ticho nastalo, když farář počal: „Ve stav manželství vstoupiti míní..." Jmeno Bouscateyovo přijato se smíchem, jenž se měnil v hučení plné úžasu, když ohlášeno stáří nevěsty: čtyryatřicet let, o čtyry leta více než Bouscatey! Kdo by to byl řekl, vida ji tak svěží a tak mladistvou?... Ta asi spotřebovala mastí a vodiček!...

A když odcházeli z kostela, zůstali dlouho ve skupinách na návsi.

„... Ten hlupák Bouscatey!... Je ještě hloupější, než jsme mysleli!..."

Pak přišli podrobnosti zařizování. Bouscatey jednal potutelně, skrývaje svoje konání. Občas zmizel na dva neb tři dny; nikdo jej neviděl odejít, ale nepřítomnost jeho konstatována a říkalo se potměšile:

„Jistě že je u své milé..."

Každé chvíle bylo vidět docházet ohromné bedny, které dal otvírat na návsi, neboť nebylo lze dostat je úzkými dveřmi chýže, a lidé dívali se vyvalenýma očima na pěkné lenošky z ořechového dřeva, potažené rypsem, kredenci, skříň se zrcadlem, nábytek všeho druhu neznámý ve Fins-Hauts. Utvořil se shluk lidu, když přinesli piano, které s tisícerými obtížemi dostali do stavení, a to tím více, že nikdo nechtěl pomáhat a vozka, jenž tu byl s Bouscateyem samoten k této práci, klel a zaříkal se, že oni dva nikterak to nezmohou. Jindy zas přišli dělníci se svitky papíru a velkými hrnci fermeže; teta Jacquelina použila chvíle nepřítomnosti svého synovce, aby vklouzla do chýže a vyšla užaslá, jakoby byla zahledla palác z Tisíci a jedné noci. Bylo slyšet toliko výroky, v nichž se mísila nelibost se závistí, jako tyto:

„Ale je přece jen bohat, ten hlupák Bouscatey!..."

„Mnohem bohatší, než jsme mysleli!..."

„Ale skončí to špatně!...

„Kdyby to viděl chudák jeho nebožtík otec!..."

Po nějakou dobu obcházela pověst, že není bohat on, nýbrž jeho nevěsta. Na neštěstí Pellomel, jenž se odebral do Lausannu po svých záležitostech, přinesl odtud velmi přesné zprávy o jmění, životu a rodině

Margueritině; legenda ta se sřítila a zbylo toliko největší opovržení vůči „slečince.“

Sňatek proveden stejně tajemně jako zařízení, v Lausannu. Bouscatey nepozval ke svatbě nikoho, ani tetu Jacquelinu, která zuřila.

„Chce být pyšný,“ pravilo se. „Však uvidí! . . .“

A aby jej potrestali, uspořádali mu večer po jeho návratu kočičinu.

Vrátil se odpoledne. Stará Prunierova, kterou potkal, pohrozila mu pěstí. A večer, k deváté hodině, celá ves se shlukla před jeho stavením, s kastroly, bubnem, zvonci od krav, kri-kri, trubkou, všemi hlučícími nástroji, jež bylo lze sehnat. Přiblížili se velmi z ticha, aby jej lépe překvapili. Prunier byl kapelníkem. Dal znamení a rámus náhle počal: buben bubnoval k útoku, trubka vyrážela pronikavé zvuky, zvonky se rozkývaly, pak se do toho vmísily i hlasy, křičeli: „Bouscatey! . . . Bouscatey! . . . Bouscatey . . . a jeho slečinka! . . .“ zatím co kameny tloukly do čerstvě natřených okenic.

Marguerita, z počátku užaslá, pochopila a dala se do pláče. Bouscatey hleděl na ni mlčky svýma dobráckýma očima, něžně a zarmoucen.

Když hluk vzrůstal, počala míti strach a přiblížila se k němu.

„Oni vyrazí dvéře!“ zvolala . . . „Jsou to divoši! . . .“

Konečně je omrzelo křičet a lomozit nástroji; jejich smích, jejich kroky se vzdalovaly, ticho opět obnoveno.

„Cos jim učinil?“ tázala se Marguerita svého manžela.

Bouscatey pokrčil rameny.

„Nic,“ pravil . . . „Horší se na mne, že jsem se oženil bez nich, jak se mi zdá! . . .“

Právě počínala zima, tuhá zima, jež od konce srpna zasypala cesty na stopu zvýší sněhem. Malé hnědé domky se svými komíny neustále dýmajícími byly osamoceny a ztraceny v této ohromné bílé prostoře, nad kterou se zvedaly bílé příšery vysokých hor. Brzy bylo spojení na cestách přerušeno, dopisy a časopisy docházely již jen občas. Ani jediného šramotu ve vsi! Lidé pracovali doma, šili, spravovali mlčky kolem hučících kamen. V neděli scházeli se v kostele, kam Bouscatey a jeho žena neodvažovali se chodit. Služka, kterou si najali, odešla po čtrnácti dnech a poněvadž Marguerita nechtěla, aby ji manžel její opustil, a poněvadž sama nemohla dolů ve sněhu, jehož vrstva stále se zvyšovala, nemohli ji nahradit. Ke stravě nic než nasolené maso, brambory a některé konservy a žaludek mladé žínky nedovedl zvyknouti této diétě beze vší změny. Knihy, zhltány v nudě ve dne i večer, již je toliko unavovaly; piano rovněž je omrzelo; Bouscatey, nebožák, řekl vše, co dovedl říci a jich hovory byly pouze několik frasí roztroušených mezi ránem a večerem. Když otevřel okenice, prohlásil:

„Dnes je hezky, menší mráz než včera.“

Ona pokrčila rameny a tázala se ironicky:

„Není více než půldruhého metru sněhu? . . .“

V poledne dovolil si šprým o soleném mase, jež přicházelo na stůl každý den. Ona jej zdrtila pohledem anebo zavzdechla:

„Kdybychom aspoň měli vejce! . . .“

Když ji nalezl ležící na pohovce, s očima bloudícíma do prázdna, říkával, pokoušeje se o úsměv:

„Kdyby člověk mohl spát po celou zimu, jako svišť, co? . . .“

Ona odpověděla chladně:

„Ano, ale nejde to . . .“

Ani jediná příhoda, ani jediná hádka, nic. Bouscatey byl vzorným manželem. Marguerita si nikdy nestěžovala. Toliko jednou vzdechla:

„Kdybychom mohli žíti jinde než zde . . .“

Bouscatey svraštil čelo a odpověděl:

„Nejsem dosti bohat, abych mohl bydlet v městě.“

„Ani kdybys prodal vše? . . .“

„Ano, ani kdybych prodal vše . . .“

Ještě kdyby nebylo té zášti celé vsi! . . . Ale ona tížila na střeše chýže jak sníh, byla ještě studenější a ještě těžší. Když Bouscatey a jeho žena vyšli v dny, kdy cesty byly schůdny, pronásledovaly je smích a pošklebky, bylo jim, jakoby byli stiháni celým hnízdem podrážděných vos. Byli pariy, morem stiženými, které by byli zajisté ukamenovali, kdyby se byli nebáli četníků. Farář přišel je jednou navštívit a byl jimi slavně uvítán. Ale ve vsi se na něho pro to horšili a poněvadž nebyl příliš statečný, nepřišel více.

„Co chceš, milý hochu?“ pravil k Bouscateyovi, jenž mu návštěvu oplatil, „tys urazil veřejné mínění, a já, to víš, musím šetřit veřejného mínění! . . .“

A když se Marguerita tázala svého manžela:

„Proč pak farář více nepřichází?“ tu musel odpovědět:

„Protože jest jako ti ostatní . . .“

Toho dne vrátila se opět k své myšlence:

„A ty nechceš odtud! . . . Ale já odtud odejdu, nemohu takto žít! . . .“

„Uvidíme,“ pravil.

Jednou z rána zavzněl zvonec a Bouscatey pravil:

„Někdo umřel!“ . . .

A vskutku, náves hemžila se zakuklenými stíny, skorem tajemnými, v husté chumelici sněhu. Celá ves byla tu shromážděna; tvrdé rysy tváří venkovanů měly výraz soustrastné netečnosti, jaký mívají všude za podobných příležitostí.

„Koho pak to as pochovávají?“ tázal se Bouscatey sama sebe a zatím co opakoval jmena čelnějších osobností, odmítaje je, když viděl některého z nich přicházet, cítil cos jako škubání neviditelného řetězu, jenž pojil život jeho k těmto životům blízkým a spřízněným, s nimiž se tak dlouho stýkal a jež nebyly pro něho ničím více; ano, on miloval ty lidi, kteří ho odstrkovali, nikoliv jednotlivce, toho neb onoho z nich, Pellomela neb Pruniera, ale všechny vespolek, jakoby byli tělem, jehož on byl údem.

Když rakev vynesena z chrámu, nemohl se Bouscatey více udržet.

„Musím přece vědět, kdo to umřel,“ pravil ke své ženě.

A odešel . . .

Jedva že se vmísil v dav, spozoroval, že se lidé staví, jako by jej neviděli, že se ho vzdalují. Chvíli zůstal nerozhodnut, velice nesmělý,

nevěda ke komu se obrátit. Konečně přistoupil k Pellomelovi: byl to nejlepší jeho soudruh, nejbohatší ve vsi hned po něm, jeho společník, když chodíval na lov kamzíků; velmi často si podali ruce při obtížných přechodech.

„Pověz, kdo to umřel, Pellomele?"

Pellomel změřil jej pohrdavým pohledem, zastrčil ruce do kapes a obrátil se k němu zády.

Pochvalné mručení ozvalo se ve skupině, jež je obklopovala...

Bouscatey zvolna přešel přes náves a přistoupil k Prunierovi, jenž stál zcela blízko u kostela. Zaklepal mu na rameno.

„A což ty, Pruniere, odpovíš mi?... Kdo to umřel?"

Prunier otřásl se, jakoby ruka Bouscateyova byla jej potřísnila a obrátil se na podpatcích, jako Pellomel. Patrně si všichni dali slovo; obrátit se k jiným, bylo by bývalo: vydat se v šanc novým urážkám. Farář vycházel z chrámu jda přímo před se, jakoby nikoho neviděl, sledován svými ministranty. Jakkoli byl v celém svém ornátě, odvážil se přece Bouscatey zatáhnout jej za štolu.

„Promiňte, pane faráři... Prosím vás, povězte mi, kdo to zemřel..."

Nezastaviv se a nepozvednuv oči odpověděl farář přitlumeným hlasem:

„Tvoje teta Jacquelina!...

Bouscatey zůstal jak omráčen. Průvod se seřadil a bnul za farářem a ministranty; ubíral se zvolna, pak zmizel. Bouscatey vrátil se do své chýže.

„Nevíš, kdo to zemřel?" tázal se Marguerity; „teta Jacquelina..."

A klesnuv na jednu ze svých krásných rypsových lenošek, dal se do pláče. Marguerita, rovněž velice dojata, položila mu ruku na rameno a po chvíli, když se poněkud upokojil, pravila k němu:

„Teď vidíš, že musíme odtud..."

„Ano, odjeďme, odjeďme," zvolal... „Půjdeme kam chceš... hodně daleko odtud... do Ameriky..."

— — — — — — — — — — — — — — —

A proto Bouscatey a jeho žena odjížděli do Buenos Ayres, sledováni celou vsí, jež se již na ně nehněvala a dosud se jim posmívala.

Z lékařství našeho lidu.

Napsal F. V. Vykoukal.

(Pokračování.)

Nejlepší léčivou sílu však má všecko koření, trhané v den sv. Jana Křtitele. Kdo v ten den natrhá kvítí sv. janského, rmenu a ouročníku, pak to položí ve světnici pod stůl a nechá tam 2—3 dny ležet, zjedná si lék proti všem nemocem a pomůže tím i chorému dobytku. Zvláštní síly léčivé nabývá také koření z věnečků neb svazků, svěcených „u oltářů“ a v oktáv Božího Těla nebo na Pannu Marii „kořennou“ (15. srpna).

V lehkých chorobách a v nemocech snadno poznatelných bývá obyčejně hospodyně sama lékařkou, která vybere a upraví příslušný lék. Vyskytne-li se však neduh nějaký, o němž domácí nevědí, kde by byl jeho kořen a čeho by se tedy proti němu mělo užíti, obrátí se k osobě nějaké, která pro zkušenost a seběhlost v tomto oboru v rodné dědině nebo v celém kraji domácím je známa. Bývají to starší ženy, zvláště kořenářky, které sbírají koření i v krajinách vzdálených, vědouce již, kdy a kde co roste, a roznášejí je pak dílem do lékáren, dílem po známých selkách. (Na pěkný příklad takové ženy vzpomene si laskavý čtoucí z „Babičky“ B. Němcové.) Vedle toho zabývají se léčením zhusta i pastýři, kteří jaksi mají povinnost rozuměti „tomu božímu dobytečku“ a získávají si pak důvěru i v nemocech lidských. Ti také nezřídka přechovávají staré „verbáře“ (herbáře) v originalech i pracných přepisech*) a rovněž „pranostyky“, které, jak známe z lékařství věků minulých, měly na léčení vliv co nejpodstatnější. Tito lidé, davše si vylíčiti stav nemoci, bez rozpaků rozpoznají, co nemocnému schází, a určí, jak se má léčiti; nezlepší-li se nemoc, pak ovšem bez okolků sáhnou po lécích jiných, nařizujíce, aby jejich předpisů bylo šetřeno co nejbedlivěji. — Oni také mají v zásobě všeliká zažehnávání a zaříkávání, kterých si mnozí váží nade všecky léky. — Menší jest počet napravovačů, t. j. lidí, kteří dovedou napravovati zlomené nebo vymknuté údy. Napravovač takový bývá znám po celém kraji a nemocné přivážejí k němu leckdy z daleka.

V lékařství našeho lidu zachovalo se hojně příspěvků, z nichž můžeme čerpati poučení o rozmanitých názorech jeho a doklady k věcem, známým z jiných stránek jeho tradice. Známost přírody v různých částech jejích, vědomosť o jejích silách a vzácných darech, pozorování a vliv kosmických úkazů pestře se tu směšuje nebo střídá s pověrou, z níž nejednou možno vypozorovati i zásady, které jsou podkladem některých zvyků a obyčejů. Zvláště ku prostonárodní symbolice dopátráme se tu hojných příspěvků

*) Přepisy tyto, jak jsem se přesvědčil, bývají z nejedné příčiny zajímavy a poučny.

a zhusta můžeme pozorovati, jak myšlénky původně knižné staly se majetkem lidu a znárodněly. K bádání tohoto a podobného druhu má přispěti následující sbírka, sebraná hlavně v Čechách středních.*)

Stopujme tedy jednotlivé nemoci, hledíce ku prostředkům, kterých lid proti nim užívá.

Zastavíme se nejprve u chorob dětských.

Je-li dítko slabo, dává mu matka pro sesílení do koupele mladé vršky (jarní výhonky) smrčků a borovic. Také kmínovou slámu vařívají dětem do koupele, aby sesílily. — Je-li třeba dítě zasypávati, děje se tak červotočinou, nebo moukou, seškrabanou s bílé kůrky chlebové. — Dusí-li se dítě, zakuckavši se nebo spolknuvši nějaký tvrdý předmět, buší je do zad, aby vydechlo. — Nepokojným, křiklavým dětem dávaly matky (zvláště dělnice) odvar makovic a makoviny, aby spaly; bohužel uspávaly tak i jejich schopnosti duševní. — Aby děvčátkům vlasy rychleji rostly, namáčí jim matka hlavu březovou vodou. Mastí z kořene hořkého lupenu (lopuch, arcticum lappa) užívají z téže příčiny i dorostlá děvčata, právě jako masti topolové. — Vypadlé zuby („cecáčky“) házejí děti za kamna se slovy: „Bábo, tu máš koštěnej, dej mi za něj železnej.“ — Často dostávají děti ouročky. Je dobře nechat ouročky vykvasit, aby se dítěti nevrazily do očí. Pak je maž přehřívaným máslem. Nebo, když se peče chléb, vezmi trošku kvasu a na noc jím ouročky potři, ráno namaž vepřovým sádlem a hezky dítě vykoupej. — Také „principárová“ mast z lékárny je na ouročky dobrá.

Veliké trampoty spůsobují dětem škrkavky. Od těch je radno pomáhati jenom, ubývá-li právě měsíce; „jde-li měsíc nahoru“, je marno škrkavky vyháněti. Dítě jimi postižené ať jí hodně mrkve nebo kyselého zelí. Česnek, vařený v mléce a požitý na lačný žaludek, nejlépe proti nim účinkuje. Česnek vůbec, ať už v polévce „česnečce“, ať v omáčce, jest v tomto případě lékem vydatným. Obyčejným prostředkem jest také tlučené semínko cicvárové, smíšené s cukrem; dávej toho užívat dítěti ve středu a v pátek ráno, tuť jsou škrkavky zdviženy. — Dobře je také mazati v ty dny děcko kolem pupíčku řídkým terpentynem, nebo napáliti popelu z měkkého dříví, z něho učiniti louh a dáti dítěti píti.

Má-li děcko průtrž, dojde s ním matka před úsvitem kamsi k lesu. Tam jí někdo před slunce východem rozštípne mladý doubek, matka potom tímto rozštěpem děcko protáhne (některá jednou, jiná třikrát) a doubek potom zavážou. Jak rozštěpený doubek srůstá, tak se též dítě uzdravuje.

Málokteré nemoci se naše matky pro svá robata více obávají než psotníku čili božce. Zarputilá nemoc tato krutě zmítá drobnými tě-

---

*) Za hojné příspěvky děkuji p. Fr. Sálovi, učit. v Pořičanech. — Užito zde též příslušné části sbírky J. V. Houšky „Pověry národní v Čechách“ v Časop Čes. Mus. 1853 a 1854. – O některých nemocích srovnej též zajímavou stať Jos. Smoly „Lékovadla a zaříkávadla“ ve Květech 1885. — Ve příčině lékařství lidu moravského viz článek Fr. Bartoše „O domácím lék. lidu morav.“ v Čsp. Mat. Mor 1891. — O polském lék. dílo: Medycyna i przesądy lecznicze ludu pols. Dr. M. Udziela. Warszawa 1891. — Viz též stať Fr. Řehoře: Lidová léčba u haličských Malorusů. Čsp. Čes. Mus. 1891.

líčky, není tedy divu, že si lid vymýšlel četné prostředky proti ní. — Proti psotníku dávají dětem devět kapek pouhé šťávy z netřesku, nebo tři kapky z rozenkrautu (druh kakostu, pelargonium). Dobře je dávat dítěti píti odvar muškátu a mimo to mu jím potírati bříško. Také řimbaba je prý v tomto případě dobrým lékem, proto sívali druhdy drobty, sebrané se stolu po štědré večeři, za zeď zahradní, aby z nich řimbaba vyrostla. Jiný lék: rozdělej trochu čertova lejna v mléce a dej dítěti vypíti, psotník pomine. Nebo ať matka nastříká vlastního mléka na lžíci, přidá troudu z kratiknotu a dá to děcku požiti. — Také prý pomáhá, dají-li se dítěti spolknout 3 uhlíčky z ohniště, každý ve jménu jedné božské osoby z Trojice. — Pokouší-li se o dítě psotník, dej mu něco červeného na hlavu a podej mu užívat nastrouhaného alabastru s vodou.

Zvláštní silou proti dětskému psotníku působí věci, které měla matka na svatbě. Pokouší-li se psotník o dítě, zabalí je matka do svého svatebního fěrtochu, ustřihne z něho kousky pentlí, spálí je a popel dá se svým mlékem děcku požiti. Psotník jistě ustoupí. Nebo spálí matka svůj svatební věneček a tím dýmem nemocné dítě nakouří. Ano někdy prý postačí toliko položiti něco svatebního děcku na prsíčka. —

Z nemocí, kterými stonávají lidé dospělí neb alespoň odrostlejší, všimněme si nejprve chorob hlavy. Bolí-li hlava „sama od sebe“, t. j. neví-li se, čím churavost její jest spůsobena, je dobře alespoň šátkem ji zavázati. Více ovšem prospějí studené náčinky, nebo skýva chleba, politá octem a přiložená na čelo, nebo nakrájené lístky ze syrových brambor, nebo květ modrého bezu (šeříku), namočený v octě, čímž se pak hlava potírá. Na jaře a v létě však jest nejlépe přikládati na bolící hlavu čerstvé listí bezové, křenové, ořechové, řepové nebo listí hořkého lupenu, — táhneť horkost a bolesť přejde. Uznaným lékem v tomto případě jest též „dobrá mysl“. Přikládají ji spařenou na hlavu. Nebo ji uvaří i s květem a churavou hlavu napařují. Hlavu je při tom nutno dáti nad páru a přikrýti, aby pára neucházela. Místo dobré mysli berou k tomu také satorii (satureia hortensis). — Píchá-li někoho v hlavě, nakuřuje ji jalovcem. — Zhusta pocházívá bolení hlavy z oufku čili z uhranutí a pak se předešlé spůsoby léčení sotva osvědčí. Uhranutý plivne třikrát na klouby vlastní ruky a pak si jimi potírá čelo. Také se radí umyti se vlastním močem a utříti se podolkem, na nějž se třikrát plivne.*) — Hlavy zmocňuje se z různých příčin závrať; proti ní je nejlépe vonět ku kolomazi z kola vytočené.

Hlavy týká se také nemoc, zvaná stříle neb oustřele a jevící se otékáním, pícháním a loupáním v hlavě. Stříle se nakuřují střílovým kořením (též „zvonečky“ = čápí nůsek, kakost luční, geranium). Vezme se toto koření sušené, několik ovsů a trochu cukru, dá se to vše na řeřavé uhlí a hlava se tím nakuřuje. — Z téže příčiny pije se také odvar tohoto koření. — Zhusta se stříle zažehnávají. Zažehnávačka vezme polévkovou mísu s trochou vody, dá tam špičkou třínohou vidličku, nůž a nůžky, točí těmito věcmi ve vodě a říká, stojíc u nemocného:

---

*) Zevrubnější zprávy o uhranutí viz v mém článku „Uhrančivost a uhranutí“ ve Světozoru.

„Zažehnávám vás oustřele ve jménu Krista Ježíše, abyste neškodily této osobě. Jste-li z větrů, jděte do větrů, jste-li z vody, jděte do vody, jste-li z leknutí, jděte do ohně, jste-li ze země, vejděte do země. K tomu mi dopomáhej Bůh Otec, B. Syn, B. Duch svatý.“ Při tom dělá v míse kříž nejdříve nožem, pak nůžkami a vidličkou. Zaříkadlo opakuje třikrát a teprve naposled řekne třikrát po sobě „amen“ a ťukne k tomu třikrát všemi nástroji do mísy. Jmenujíc božské osoby hodí zároveň levicí pokaždé trochu ovsa do vody. Staví-li se tento oves, má člověk střile, plave-li ležmo, nemá jich; kolik ovsů při zaříkání spadlo ke dnu, tolik střilů zmizelo; padl-li všechen oves, jsou střile ty tam.*)

Podobným spůsobem se oustřele slejvají, a sice takto. Zaříkávačka dá mísu nemocnému na hlavu, ale bez vody, a držíc v ní tytéž věci, jak shora řečeno, říká: „Slejvám vás, střile, ne svou mocí, svatou Trojicí, odkud jste přišly, byste odešly. Jste-li z vody (naleje z připraveného hrnku trochu vody do mísy), jděte do vody; jste-li z větrů, jděte do větrů (leje vodu), jste-li z trní, jděte do trní (opět). Tomuto N. jeho hlavě pokoj dejte, neškubejte, nepíchejte. (Při každém z posledních slov hodí trochu ovsa do mísy). K tomu mi dopomáhej Bůh Otec, B. Syn, B. Duch svatý.“ Závěrek pak shoduje se zcela se zaříkáním předešlým.

V nemocech očních pobožní lidé vzývají za pomoc sv. Otilii, onať jest patronkou očí. Kdo máš slabý zrak, vytři si oči prvním kvítkem, které z jara spatříš, a zrak ti sesílí. Že si venkované rádi potírají oči první podléškou, kterou v lese najdou, pověděli jsme již svrchu.

Padne-li něco do oka, vyndavali to račím okem, které vsunuli za oční víčko. Rozumnější a prostší prostředek jest odtáhnouti rukou obě víčka od oka a upřeně hleděti k zemi. Matky dětem v tom případě oko rychle vylíznou. — Bolí-li oči (bývají zapáleny a řeže v nich), vymývají je růžovou vodičkou, totiž odvarem ze suchého nebo čerstvého listí květu růžového. Dobrým lékem je tu celdoun, cendolín neb lišejník (lašťovičník, chelidonium majus); v zimě kořen, v létě celá bylina se dá na 24 hod. močit do kořalky, a tím se potom potírají víčka oční. — Bolavé oči někomu zahojíš, rozežvýkáš-li ráno na lačný žaludek syrovou čočku a nadýcháš-li mu do očí. Takovým spůsobem i cink (bělmo) zahánívají. — Také se radívá přivázati na choré oči zelenou petržel. — Kdo má cink na oku, ať vejde do domu, kde leží mrtvé nekřtěňátko, a jeho rubášem ať si vytře oči. S které strany vytírá, s té počne cink mizeti. Ani vcházeje, ani odcházeje, nesmí pozdraviti, promluviti neb k něčí otázce odpověděti. — Chtě vyléčiti bolavé oči, namaž plátno bílkem a polož na víčka oční, nebo namaž víčka křepelčím sádlem, nebo usuš bílé psí lejno, roztluč s cukrem na prášek a stříkej do očí.

Má-li někdo neštovice v očích, zajdou mu, dívá-li se cedníkem na slunce. Podobně se léčí mžutka čili noční mlha, kterou dostane, kdo se dívá do zapadajícího slunce nebo měsíce v úplňku; pomůže si od ní, bude-li se dívati sýtem na ovce, když je ovčák ráno vyhání na pastvu. — Živý vlas v oku léčí se takto. Vezmi kousek žlutého vosku, dej

*) Srovnej mimo to zaříkadla v uvedené sbírce Houškově v Čsp. Čes. Mus. r. 1849, str. 536.

jej do teplé vody, udělej z něho dvě placičky a ty na noc na oči na-važ; ráno se na ně podívej, — živý vlas bude na nich. — Nebo udělej snopek z 29 žitných klasů, polož na oko nemocného a říkej: „N. N., ty máš živé vlasy v očích. Já je tam nenechám, já je ven vyříkám.“ To opakuj třikrát a potřetí dolož: „Zažeň vás Bůh Otec, B. Syn, B. Duch sv. amen.“ Potom potři oko rozhřátým voskem a živé vlasy se naň zachytí. Totéž se opakuje s druhým okem, ale klásky musí býti napřed dobře vyprány.

V Poříčanech zažehnávají živé vlasy z očí takto: Vlasy vlasoucí, netrapte mne ve dne, v noci; jste-li z vody, jděte do vody, jste-li ze země, jděte do země, jste-li z větrů, jděte do větrů, jste-li z leknutí, jděte do ohně! K tomu mi dopomáhej Bůh Otec, Syn a Duch sv.“ („amen“ nesmí se říci). Potom se zaříkávač pomodlí třikrát celý Otčenáš a teprve na konec řekne třikrát „amen“. — K zažehnávání berou mimo to tři klásky z jarního žita, jež dají uvařit v proudné vodě. Potom kladou klásek po klásku na oko a pomalu jimi točí, — „vytáčejí živé vlasy“. Zmíněná voda nesmí se hned vylíti, nýbrž má býti při zažehnávání na blízku nemocného.

Zhusta se vyskytá na očním víčku ječné zrno; je nejlépe zaříkati je hned v počátcích známým dialogickým zaříkadlem: „Mně se dělá ječné zrno.“ — „Ječné . . .“, což se třikrát opakuje. — Protože ječné zrno pochází z horkosti, léčí se studenou vodou. Časem bývá dobře nechat je vypodebírat. —

K chorobám ušním patří především nedoslýchavosť. Nedoslýchavosť na venku promíjejí jako nevyhnutelné neb nevysvětlitelné zlo vetchým starcům neb stařenám, ale tomu, kdo jest jí v mladším věku postižen, bez milosrdenství se posmívají. Proto zvláště matky hledívají, aby dětem pomohly od této vady, jakmile se její známky zjeví. — Nedoslýchavým nebo přihluchlým kapou do uší šťávu jitrocelovou, která vůbec, jako v jiných případech, i proti bolestem v uších dobře se osvědčuje. Taktéž se užívá šťávy z netřesku, rozetřeného mezi dvěma oblázky. Nebo roztluc netřesk, šťávu z něho proceď do vejškrabku z díže, udělej z toho bochánek, a když je upečen, roztrhni jej a teplý přilož na uši nahluchlé. — Také je dobře kapati do ucha po pírku kočičí sádlo.

Hučí-li někomu v uších a hlavě, pomáhá si takto. Namočí kousek bavlnky v oleji z hořkých mandlí a teplou si ji dá do ucha. Nebo vytlačí šťávu z marjánky (majoran), smíchá ji s horkým olejem mandlovým a nakape několik kapek do uší. Také prospěje roztlouci hřebíček a tím se nakouřit.

Kdo má rýmu, maže si, aby se jí zbavil, nos povrchu lojem. Vydatnějším prostředkem jest „šňupati“ chladnou vodu, t. j. srkati ji nosem, — rýma se pak snadno spustí. Také prý si od rýmy pomůže, kdo ji tajně pověsí někde na kliku; kdo první potom na kliku z rýmy navlhčenou sáhne, dostane ji a nemocný jest jí prost. Mnozí lidé však nepovažují rýmy za churavost, naopak, domnívají se, že rýma je zdravá; odvádíť prý z těla mnohé šťávy zkažené a tak zabraňuje vzniku jiných nemocí. Proto prý se také tomu, kdo kýchne z rýmy,

nemá říkati obvyklé „Pozdrav Pánbůh", — zdravé účinky rýmy by se tím zmařily.

Na ústech vyskytá se zvláště u dětí méně čistotných opar (v koutcích ústních). Lékem od něho jest opocenina s okna, která se prstem na opar přenese, nebo lepkavý maz z uší. Ženské si opar prostě vytírají vrubou podolku. — Z horkostí, leknutí nebo jdeme-li proti prudkému větru, naskákají na rtech puchýře. Chceš-li se jich rychle zbýti, vyloupni vláčnou slupku z vajíčka a přilož ji na ně. — Na rozpukané pysky nejlepším lékem jest jelení lůj: stahuje a zaceluje. Síla jeho osvědčuje se i v jiných případech.

Kurděje (skorbut) dostávají nejspíše děti, dávají-li do úst měděné peníze nebo hřeben. Rudá barva mědi přenáší se tu na dásně, které se pak hluboko rozežírají. Pomáhá se od nich odvarem „krupičky" (= řeřichy), kterým si nemocný vyplachuje ústa. Také se kurděje zaříkávají, při čemž je zaříkávač potírá višňovou korou a nemocného železným hřebem. Dále na ně strojí takovýto lék. Vezmou devět vršků z černé třešně, dají je vařit v novém hrnku s kouskem kamence do vody, v níž kovář kalí železo, a tím si choré dítě musí vyplakovat ústa; nebo smočí kousek červeného sukna v té vodě a tím trou dítěti dásně.

V nemocech zubních jest třeba dovolávati se pomoci sv. Apolonie, která jest patronkou zubů. — Kdo se chce pojistiti, aby ho zuby nikdy nebolely, ať vezme třísku ze stromu, do kterého hrom z jara ponejprv udeřil, udělá si z něho párátko, a tím ať si zuby čistí. Nebo ať drží, když z jara prvně hřímá, mezi zuby kus železa tak dlouho, až hřmíti přestane. — Zuby je dobře čistiti práškem z lípového uhlí, smíšeným s rozetřenou šalvějí; za kartáček užívají k tomu venkované pouhého prstu. Dásně však dostanou po tom prášku nehezkou barvu. — Laciné vodičky k vyplakování úst, aby zuby nebolely, poskytne odvar z berušek (jehněd) olšových. — Kdo by si rád dásně utvrdil, vyplakuj si ústa odvarem octa, v němž se povařil borový suk. — Viklavé zuby dle receptu, čerpaného patrně z jakéhosi starého herbáře, utvrzují se, držíš-li v ústech „teplý traňk z koření netřeskového, ve vodě vařeného."

Bolest zubů, zvláště vyžraných neb vykotlaných, pochází od červíka, který v nich vrtá. Proto se taková bolest zaříkává, když měsíček schází: „Měsíček schází, od nás odchází, červíčku, jdi pryč a neškoď mně víc" — — bolest přestane. Kdo zaříkání nedůvěřuje, přilož na vyžraný zub kousek česneku, utiší to bolest. Často užívá se proti bolení zubů blínu. Někteří sice tvrdí, že se zuby po něm trolí, ale není prý tomu tak. Z lodyhy blínu nařežou se kousky zdélí doutníku, dají se usušit a koho zub rozbolí, kouří to pak jako doutníky. — Nebo se sype semeno blínové na řeřavé uhlí a tak se podkuřují bolavé zuby. — Také obyčejnou párou napařují někde bolavé zuby; aby pak se pára déle dělala, házejí do teplé vody rozpálený oblázek. — Otéká-li při bolení zubů tvář, poradí ti na venkově takto: Upraž žitné mouky, ale bez omastku, vlož ji horkou do podlouhlého, úzkého pytlíku, a ten drž na dásni, kde zub bolí. — Vytrhnul-li si někdo zub, uchrání si ostatních od bolesti, když vytržený zub zastrčí neb zatluče do skulin dřevěného kříže, jak stávají po venkově na návsi nebo na křižovatkách. V Jažlo-

vicích na Říčansku jsou štěrbiny kříže přeplněny takovými zuby vypadalými.

Jako oči a zuby, tak má svého patrona také krk. Jest jím sv. Blažej, o jehož svátku spěchají věřící do chrámu, aby, vkládajíce hlavu mezi dvě hořící svíce, přijali požehnání z rukou kněžských. Nebude jich potom celý rok boleti v krku. — Koho bolí v krku, vyplakuj si jej odvarem šalvěje, vařené v mléce; z krku vyjde potom šlem a bolest se zmírní. — Také se radí rozstrouhati salátovou řepu a přiložiti na krk, nebo smíchati saze — asi se špičky nože — s medem a polknouti to.

Bolest krku, jevící se také zevními otoky, pocházívá od spadlých mandlí. Venkovští „lékaři" pozdvihují je naslíněnými palci. Složitější je léčení „na šátek": složeným šátkem naměří hlavu přes čelo; dosáhne-li pak šátek v téže délce k sobě přes uši, jsou mandle napraveny.

Z jiných nelibých zjevů, ke krku se vížících, jmenujeme pálení žáhy. Od toho si pomůže, kdo roztluče na prášek skořápku z vejce nebo křídu a užívá to s vodou. — Škytavku, která ovšem je horší než pouhé škytnutí, (při němž prý na nás někdo vzpomíná), zastavují u malých dětí známým říkadlem:*)

„Šla Škytavka přes moře,
potkala tam Řehoře.
Řehoř se vrátil,
Škytavku ztratil."

Kdo ji chce jistěji zastaviti, polkni 9 loků vody po sobě, nebo zaraz v sobě na delší chvíli dech. — Při silném leknutí ustane škytavka rázem. Dětem se zastaví, dá-li se jim kousek cukru do úst.

Pokud se týče kašle (na Kladensku, Novostrašecku a j. kášel), jest třeba rozeznávati kašel, který znepokojuje jenom hrdlo a hlasivky, a kašel, pocházející z chorých prsou jakožto známka souchotin nebo tuberkulí. Malým dětem, jsou-li kašlem postiženy, dávají hodně oslazený odvar fenyklu. Také uvaří rozkrájenou cibuli v troše vody, zahustí cukrem a scezený odvar je dětem proti kašli vhodným lékem. Dospělí pijí proti kašli odvar řebříčku, ajbišového koření, lípového květu, ječmene, sušeného šmelhouzu (scandix odorata), sušeného kvítku hluché kopřivy nebo teplou limonadu citronovou. Vlažný odvar ze žahavek, zvláště když jsou v květu, pomáhá i od kašle dusivého. Oblíben je také oslazený odvar potměchuti nebo odvar ze sladkého dřeva (lekořice) a drobných rozinek. Účinným prostředkem proti kašli jest také napařovati si nohy — zvláště večer před spaním — v teplé vodě; při tom se doporoučí tříti osušené nohy vespod cibulí a pak je posoliti. — Proti kašli a chrapotu užívají také rozstrouhaného křenu s medem, nebo utřeného, vařeného žloutku s medem.

Pohleďme nyní, jaké choroby se vyskytují na nohou a jakým spůsobem bývají od lidu léčeny. — Kdo nechce, aby se mu nohy potily, ať si dá do bot kožky nebo slupky s nohou martinské husy; dá-li si je mezi prsty, nedostane také kuřích ok. — Odřeš-li si při chůzi nohu,

*) K. Erben: Prostonár. písně str. 509.

dávej si na ni slupku vaječnou. — Puchýře, které naskakují, není-li obuv dosti pohodlná, propíchni jehlou, do které jest navlečena nit; nit potom puchýřem protáhni a chvíli ji nech v ráně. Nebo namoč plátěný klůcek ve studené vodě, namaž vepřovým sádlem a dej na puchýř; po čase přilož na splasklé místo slupku z čerstvé skořápky vaječné. Puchýře mimo to lze zahnati takto, aniž by praskly. Dej do pytlíku dřevěného popelu, jak jen možno nejteplejšího, a den a noc na choré místo jej přikládej; puchýř splaskne a nepraskne. — Nárazy a náskoky, boláky, které se podlijí pod prsty nebo patou a podbírají se, hojí se lněnou kašičkou, vařenou v mléce, nebo lípovou korou, svařenou s bílou moukou. Nohy, postižené takovými nebo jinými boláky, uzdraví se ostatně, vykoupáš-li je na velký pátek před slunce východem v proudné vodě.

Kdo nemůže dobře na nohy, v nichž ho píchá od nastuzení nebo z jiné příčiny, napařuje si je a koupá v odvaru mateřídoušky. — Koho vůbec nohy bolí (bez příznaků určité choroby), dej si tři kolínka z nepotřebované slámy do bot, křížem je tam přelož. — Schvátí-li se někdo v nohy, obkládej si je ovčím hnojem. Nebo zvař v pivě lojovou svíčku a tím choré nohy maž. — Oteklé nohy napařují si na venku v odvaru ostružinovém, berouce k tomu z ostružiny celé kmínky i s listy. Je-li otok z vodnatelnosti, radí se koupati nohy v odvaru jeřabinovém, nebo jeřabinovém a šípkovém. Otevře-li pak se noha, vymývej si ránu odvarem řebříčku, — štípe to, ale pomáhá.

Kdo má kuří oka, pomáhá si od nich takto. Vezme ovesné kolínko a režnou niť. Kolínkem kuří oko třikrát potře, na niti pak dělá uzlíky směrem k tělu, při čemž počítá od 20 nazpět; pak kuří oko ještě jednou potře a kolínko s nití do cibule zandanou zakopá. — Pohodlněji, ale ovšem s většími bolestmi, zbaví se kuřího oka, kdo na ně přikládá kousek česneku.

Na rukou vyskytují se bolestné podebraniny za nehty, po kterých nehet obyčejně sleze. Na takovou bolesť připravují kašičku z trochy mléka, do něhož rozmíchají střídku chlebovou a něco medu. Kašička přikládá se na postižený nehet, aby se to rychleji podbíralo. — Také na podebrané mozoly dává se kašička, a to heřmánková nebo slízová (v troše vody nechá se rozvařit květ heřmánku nebo slezu).

Z nemocí, chorob a vad kožních vyskytují se nejčastěji spála a svrab. Děti, postižené spálou, mají se držeti v teple, aby si jí nezastudily. Pot při tom nemocnému prospěje. — Aby se spála dobře vyrazila, dá se nemocnému vypiti v pivě červený korál, utlučený na prášek. — Děti mívají také svrběnku, vlhkou vyrážku na těle, rozdílnou od svrabu. Rozeškrábe-li si to dítě, má z toho boláčky. Léčí se koupelí, do níž se navaří vopence (popenec, glechoma hed.). — Na svrab nejvážněji účinkuje známá koupel o velikém pátku; kdo se v ten den před slunce východem třikrát potopí v proudné vodě a pak se na břehu pomodlí 7 otčenášů a zdrávasů a jednou Věřím v Boha, ztratí svrab jistě.

Každý, i sebe zastaralejší svrab, tak alespoň tvrdí bylinářka Badová v Poříčanech, sejde po masti ze sladkého lupenu (rumex maritimus). Kořen této byliny utlučeš ve žlutém hmoždíři, přecedíš řídkým hadříčkem

do sladké smetany a rozděláš na řídkou kašičku. Tou pak potřeš místo svrabovité. — Dále radívají proti svrabu třikrát se namazat octem, svařeným se solí, nebo koupati se v odvaru břesku č. dřesku (vřes). Svrab a prašivinu zahání potměchuť, přiložíš-li ji na choré místo roztlučenou se solí a octem. Ošklivé prašiviny a lišeje hojí také mouka hořčičná, rozdělaná octem.

Pihy více nejsou snad nikde na světě pokládány za nemoc, ale u marnivého plemene ženského jsou a byly ode dávna v nenávisti právě tak v městě, jako na venkově. Aby jich nedostaly, umývají se dívky, jak již svrchu řečeno, na bílou sobotu březnovým sněhem, který si k tomu cíli v lahvicích schovávají. — Bezpečně prý se smývají pihy čubčím mlékem. Pihy a jiné skvrny s obličeje zapuzuje náplasť, zrobená z medu a tlučeného pepře. Od pih lze si pomoci na sv. Tři krále takto. Před slunce východem si pihovatý natře obličej medem a jde ku proudné vodě. Na cestě nesmí si nikoho všimnouti ani promluviti. U vody postaví se proti proudu, umyje si obličej a pak se vrátí, jak přišel. Pihy potom sejdou. — Horší nešvarou v obličeji jsou nežídky, zarudlá vyrážka a trudovitosť. Vše to pochází z nečisté krve a prostředkem proti tomu jest píti odvar rabarbory (reveň, rheum), která krev čistí; též pomáhá píti odvar polní macešky a umýti se jím.

Mnoho mrzutosti spůsobuje člověku lišej. Když se ohlásí svým protivným svrběním, možno jej zaříkati takto: „Lišej, lišej divokej, nedělej se širokej; židé v pátek maso jedí, oni tebe také snědí.“ Dobře je zároveň potírati lišej na kříž opoceninou s okna. — Laciným a účinným lékem od něho jest čisté sádlo vepřové. — Z lékáren kupují proti němu cinkovou masť. — Nebo dělají naň zelenou kašičku z prášku ze suchých listů oleandrových, zaškvařeného do másla. Někde roztírají onen prášek prostě do sádla vepřového, kdežto jiní tvrdí, že není v tom případě nad sádlo kočičí.

Modřiny zajdou, jak jistí jakýsi starodávný recept, pomažeš-li je moukou hořčičnou, smísenou s medem. Táž mouka s medem a husím sádlem smísená odstraňuje zalitou a ssedlou krev. — Smísíš-li husí sádlo s utřeným semenem řeřichovým, dostaneš masť, po níž sejdou strupy s hlavy a lupty přestanou padati.

Je-li někdo postižen ovčími neštovicemi, dává se mu obyčejně píti nápoj z jahel, někdy též vařená limonáda. Nemocný musí býti stále v teple. Dobře je při tom umývati se ráno vařenou vodou z otrub a dáti si nafukovat do očí od někoho, kdo k tomu cíli rozžvýkal fenykl. Dětem takto nemocným zavěšují na krk routový kořínek. Jinak je nejlépe čekat, až se neštovice sami vyloupají. — Pravé neštovice léčí zpravidla jen lékař. — Modré neštovice ukazují se ojediněle. Udělá se malý puchýřek a nesmírně svrbí. Rozškrábne-li, se velice se bolest zhorší, ba někdy se po takové neštovici rozbolaví celý úd, že jest pak těžko jej zahojiti. Vyléčíš se od nich takto. Řekni si u řezníka o kousek hovězího masa, ale neplať ho, pak jej roztrhni a na neštovici přilož. — Nebo si kup klihové vody a tou choré místo umývej.

Na omrzliny a oznobeniny přikládají si venkované rozžvýkaný hrách nebo kůži z husí nohy, kterou za tím účelem schovávají. Omrzlé

údy radno tříti hodně sněhem a pak vstrčiti do studené vody; kdo se oznobil až ke kosti, koupej oznobené nohy nebo ruce ve vodě, ve které je uvařena řepa.

Spálí-li se někdo na ruce, dotkni se jí honem svého ucha a bolesť pomine. Spáleniny jest nejlépe namazat bílkem nebo kamenným olejem. Naskočí-li po spálenině puchýř, maž jej mastí, upravenou z vejce na tvrdo vařeného a ze lžíce čerstvého oleje. Na slabší spáleninu hodí se žlutá hlína, rozdělaná octem, nebo kašička ze zeleného výmětu husího udělaná na másle. — Na spáleniny a opařeniny strojí se kašička takováto. Upeče se v horkém popelu vajíčko a v něčem se rozpustí lněný olej a žlutý vosk; do toho se dá z vajíčka žloutek a rozetře se na kašičku. — Vystříkne-li někomu na ruku nebo jinam vroucí máslo, smůla, polévka a p., zahojí se opařené místo mazlavou (nejraději žlutou) hlínou.

Proti nátce (herpes) chovají se v domě morčata, která zajišťují domácí také proti otokům a opuchlinám. Dostane-li někdo nátku (dle známého přísloví jí neujde, kdo chodí okolo močidla), vezmi sušené koření nátkové, polož na řeřavé uhlí dřevěné a tím ji nakuřuj. Má-li zmíněné koření účinkovati, musí býti čisté, t. j. nesměla přes ně slepice přejíti. — Velmi zhusta se nátka zaříkává, a to k. př. takto: „Pán Bůh všemohoucí napřed, já za ním, já budu pokračovat po jeho božských šlépějích. Ty nátko zlá, nehodná, pichlavá, pálivá, podbíravá, ty suchá, loupavá, prejsková, prožíravá, zimavá, lámavá, — ty nejsi křtěná, nejsi boží vodou namáčená, svatým olejem nejsi pomazaná, tak jako tento svatý kříž je křtěný, v boží vodě namáčený, svatým olejem je pomazaný, božími slovy je oblažený. Odstup ty od jeho čela, od jeho očí, od jeho uší, od jeho tváří, od jeho vlasů, od zubů, od jeho pysků, od jeho brady, od jeho huby a jeho krku, od jeho ramen, od jeho rukou, od jeho prsou a jeho zad, od jeho srdce, od jeho jater a plic, od jeho celých vnitřností, od jeho stehen a kolen, od jeho hnátů a lejtek, od jeho kotníků, od jeho chodidel a od jeho 399 oudů a 99 kloubů, ode všech oudů a všech kloubů a od jeho celého těla. Ty odstup, jako odstoupili protivníci od Pána Ježíše Krista a od jeho svatého kříže, když ho ukřižovali; tak se krať, upokoj se, tiš se, jako panneka Maria svého nejmilejšího svatého prsu podávala. K tomu mi dopomáhej Bůh Otec, Bůh Syn, Bůh Duch sv. amen.“ — Rozmanité vlastnosti této choroby jsou tu vyčteny zajisté zevrubně.

Růži, odrudu nátky, nakuřují sušeným květem růžovým nebo kořením nátkovým. Také ji natírají kafrem, rozetřeným v novém másle, nebo nosí jako lék proti ní čertovo lejno, uvázené v uzlíčku na krku. Zvláště bezpečným prostředkem proti růži jest prý nakuřování bílým, jílovému kamínku podobným výmětem psím. Rozumí se samo sebou, že předešlého zaříkávadla i sprospěchem lze užiti.

* * *

Přijdeme k rozmanitým bolestem, kterýmžto jménem náš lid zahrnuje celou řadu neduhů, viditelných na zevnějšku těla, způsobených příčinami nejrozmanitějšími a jevících se nejčastěji kvašením a podbíráním. „Bolestí“ jest jakékoli poranění, vzniklé bodnutím, seknutím, říznutím,

a p., ale též boule, vředy, otoky, slézající nehty, pak i spáleniny, opařeniny atd. Takové neduhy nejsou právě nebezpečny lidskému zdraví, ale přece spůsobují člověku mnoho mrzutosti k. př. tím, že činí ten neb onen úd ku práci neschopným. Léčí-li pak se taková bolest špatně neb zanedbá-li se, mívá z ní nemocný řádnou „polízanou," ba v těžších případech může si způsobiti i rozklad krve. Proto se venkované starají v čas o takovéto boláky a bolesti.

Ať je bolesť lehká či povážlivá, nikdy neříkej, když ti ji nemocný ukáže, „Pán Bůh požehnej", nýbrž „P. B. tě zažehnej", neboť jinak by se bolest rozmohla a pak těžko scházela. Děti pomáhají si od takových bolestí velmi prostě. Najdou-li z jara majku, chytnou ji a říkají: „Majko, dej mi masti na bolesti". Majka vypustí žlutou šťávu, kterou prý lze bolesť zhojiti. Totéž dělávají také s koníkem.

Hoši, kutíce hračky na pastvách, a dospělí při práci často se říznou nebo seknou, pohmoždí, odřou nebo rozmačkají kůži na údech a p. Doma by jim pečlivá hospodyně poskytla známé arnyky, — kde jí není, radí se zamořiti ránu čerstvým močem. — Řízne-li se pasák na louce, rychle si najde listy měkkého bodláku lučního, který ránu stahuje a hojí. Výborným a neocenitelným hojidlem ve všelikém poranění tohoto druhu jest jitrocel (jitrocín, itrocín), a to zvláště tak řečený olověný jazýček (jitrocel kopinatý). Z rozmačkaného listu jeho se šťáva vymačká, na jiný list nakape a pak na zraněné místo přiloží. Náčinek takový bolesť vyštípe a vysuší. Také je dobře nakapati na sečné neb řezné rány šťávu z rozsekaných listů řebříčkových, přikládati roztlučené listí jahodové neb čerstvé listí hojíčku (hlavuška, černohlávek, prunella vulg.). Na možná poranění tohoto druhu chovají ve venkovských domácnostech za okny mořskou cibuli, jejíž listy hodí se i na opařeniny a spáleniny, v zahrádkách pak pěstují dužnatý bodlák skvrnitý, který zraněné místo zaceluje neméně rychle. — Arnyce co do účinku a štiplavosti podobá se šafrán, namočený v obyčejné kořalce, kterou se pak rána potírá.

Krev z rány řinoucí zastavuje se pavučinami; někde kladou na větší ránu velké peníze stříbrné, aby se rána zavřela. Sekne-li se kdo, spěchá s ranou k studené vodě pod pumpu neb k okovu. — Rány potom vymývají odvarem sušeného řepíčku (řepík, agrimonia). Listí řepíčkové, se starým sádlem vepřovým jsouc přikládány, hojí i takové rány, které se jinak těžko dají hojiti.

Zarazí-li si někdo sklo ku př. do nohy nebo jehlu do ruky, dává si na to zaječí sádlo, které takovou věc vytáhne.

Pokud je rána čerstvá, lze ji snadno zahojiti; těžší jest léčení rány otevřené, která se kvasí a často i šíří, musí býti často obvazována a spůsobuje citelné bolesti. Také na takovou ránu radí se šťáva a rozmačkané listí jitrocelové. Jiní kladou na takovou bolest — zemní žábu. Moudřejší jest uvařiti celé kmínky obyčejného, drobného slízu (slez) a tím takovou ránu vyplakovat. Také řepíček se tu k vyplakování dobře hodí. Z pečiček slezu roztlučených a v mléce uvařených dělá se kašička, která rány čistí a hojí. Masť na otevřené bolesti upravuje se dále z divizny, jejíž květ se usuší, roztluče a se sádlem smíchá.

Aby se rány čistily, upravuje se na ně heřmánková kašička. Heřmánkový květ vmíchá se do rozstrouhaného chleba a dá se škvařit na přehřívaném másle do hrnečku, až povstane hustá, mazlavá kašička. Odvar z heřmánku, zahustěný bílou moukou, dá kašičku na podebraniny. Na bolesti, které se podebírají, přikládají listí blínové, onoť táhne a hojí.

Má-li někdo otevřenou ránu č. ohnipar na prstu (také se jí říká stříl), zažehnává ji zaříkávač takto. Vezme cibuli nebo míšenské jablko, bolák tím potírá a říká: „Zaklínám tě ráno bolestná, ráno neřádná, abys přestala růsti, jako kamení od Krista Pána narození, abysi se ztratila a v nic obrátila, jako se v nic obrátí v božím ohni tato cibule. Svatý Bože, Ježíši ukřižovaný, smiluj se nad nemocným a utiš jeho bolesti, jako jsi utišil rozbouřené vlny mořské a dej, aby se rozehnaly jako prášenice v povětří, aby rána byla čistá a krásná, jako je čistý a sličný svatý tvůj bok. Smiluj se nad námi Synu Boží!“ Cibuli nebo jablko hodí pak do ohně, aby ohořelo.

Na všecky rány a zevní bolesti výborným lékem jest máslo, stlučené na den sv. Bartoloměje (24. srpna); po něm prý i staré rány a boláky zajdou. Proto v některých krajích, ku př. na Křivoklátsku, hospodyně v ten den stloukají a získané máslo po celý rok bedlivě uschovávají. — Také kousek vánočky schovávají hospodyně jakožto lék na rány; přikládají ji namočenou jakožto obkladek.

Živé maso zléčíš takto. Nech usušit kus staré podešve, utluc, přesej a živé maso tím zasypávej. Nebo rozloupni sušenou švestku, hezky masitou a vláčnou, a vnitřkem ji pak přilož na živé maso, aby je užírala. — Na odražené maso dávej si studené náčinky, nebo rozdělej octem žlutou hlínu, zabal do klocu a to si přikládej.

Dělají-li se někomu na krku boule, přikládej si na ně rozstrouhanou červenou řepu. Také med na plátno namazaný rozhání boule, jež mimo to lze zapuditi též mechem se střechy, namočeným v moči. — Dále vkládají na boule vlažný žloutek z vejce na tvrdo vařeného. — Dětem dávají na boule tuk ze svinské „samice“. Když se zabijí, uschovají „samici“, v níž tuk vnitřku zůstane neporušen. — Aby boule nebo opuchliny zašly, natírají je koží lasice, která umí člověka „ofouknouti“ a má tedy také schopnost oteklin jej zbaviti.

Kdo má nádor na krku nebo vole, odstraní svou vadu takto. Ováže si nádor tkanicí, sňatou s mrtvého těla, a za krátko nádor zmizí. Nebo vyjde za měsíčné noci v čas, kdy měsíce přibývá, před dům, zdvihne kámen, který první spatří, a třikrát jím ztučnělé místo potře, při čemž musí hleděti do měsíce. Tak učiní třikrát, a když se potřetí dívá na měsíc a z pravého oka mu kanou slzy, má jistotu, že mu jeho neduh sejde. — Vole, právě jako boule na krku, se také zaříkává, a to takto: „Zaháním tobě, znamení, rostení svými pěti prsty, abys přestalo růsti, jako nerostlo kamení od Krista Pána narození. Žádný o tom nesmí vědět, než sám milý Bůh, který sčítá hvězdy na nebi, písek v moři. K tomu mi dopomáhej Bůh Otec, Syn, Duch sv.“, — při čemž třikrát činí rukou kříž na místě zažehnávaném.

Od vředů (břeďů, nežidů) nejjistěji si pomůže, kdo je nechá

řádně vypodebírat. Zkažená krev se takovým způsobem vyčistí. Přikládají tedy na vředy rozpečenou cibuli, nebo kašičku ze lníněte (lněné semeno) roztlučeného, uvařeného v mléce. Zažehnáváním lze se jich sice zbaviti, ale po čase zase se objeví na jiném místě. Zmíněná kašička ze lníněte je nejlepším prostředkem proti boulím, zastaralým, zatvrdlým vředům a krticím; onať, pokud může, rozhání; když nemůže, rozhání a protrhne. — Chce-li se něco podebírati, aby se to rozehnalo, přikládej řídké hašené vápno. Také je dobře koupat takový úd ve vřelé vodě.

Velmi dobrá masť na bolesti a vředy, které se mají podebírati, upravuje se také z čerstvého blínu, který se rozseká a v mléce na kašičku uvaří. Spěšně se podebírá bolák po kašičce z lípové kůry, kterou oloupají i s lýkem a rovněž ve mléce uvaří. Jinou působivou kašičku upravují ze zelených (po trávě) výmětů husích, uvařených ve troše mléka. — Když je bolest protržena a má se z ní vytáhnouti podebranina (materie), přilož holý list beraního ocásku (merlík); účinkuje prý výborně, vytáhne vše a bolest se brzy zahojí. Stejně působí list z kaktusu („bodláku“), který se rozloupne a vnitřní dužnatou stranou přiloží na bolest.

Jako „bolesti“ jsou také otoky velmi rozmanity, zejmena přihlížíme-li k jejich původu. Někdy oteče některý úd z poranění, někdy jest jeho příčinou jiná nemoc, někdy kolčava člověka ofoukne nebo zlý vítr jej obejde, jindy přijde otok z namožení, uhranutí a j. a zhusta nemocný vůbec neví, kde se mu otok vzal. Lid vozeznává otok vůbec jen od otoku, pošlého z vodnatelnosti. Na prostý otok přikládají teplou kravinu, pšeničný škrob, namočený v kořalce, žlutou hlínu, (na kterou slunce nesvítilo!), politou octem nebo močem, nebo opařený mech se střechy, i v tomto případě lék velmi účinný. — Křenovým listím táhne se z otoku horkost a otok sám mizí, kdežto olšovým listím prý se nejbezpečněji rozhání. — Aby se otok rozehnal, dávají se naň, právě jako na potlučeninu, obraženinu nebo podebraninu, rozstrouhané syrové brambory. Záhřivky pytlíčkové dávají se na otok právě jako na boule. Také je dobře nakuřovati otok jalovcem, nebo napařovati jej slízem, který se spaří, vymačká a přikládá na oteklinu. — Na zapálený otok dávají roztlučený netřesk, nebo jej hojí roztlučeným potočníkem (rozrazil potoční, veronica beccabunga).

Od otoku, pošlého z vodnatelnosti, nejlépe pomáhá jalovec, plodina v lidovém lékařství vůbec vzácná. Chorý úd napařují a koupají v odvaru z jeho větviček, ať sušených, ať čerstvých, a nemocný kromě toho pije odvar z jeho zrnek. Také v odvaru jeřabinovém napařovati a koupati vodnaté údy prý pomáhá ke zdraví. Mimo to pije se proti vodnatelnosti odvar kořene petrželového nebo odvar mořské cibule, kterou uvaří celou, spodek i s natí, osladí a s vodou pijí.

Z tuhých nárostků a nádorů, které člověku ani bolesti nespůsobují, zasluhuje zmínky kost návní (z toho k. př. na Českobrodsku nyní „hlavní“), která se usazuje nejraději na blízku kloubů a svazů. Na venku dávají na ni placičku z „olůvka“, kterého užil sklenář v okně, a nechají ji na ní, „až upadne“. Známo je také zaříkadlo, kterým možno návní kosti se zbaviti. Když jde měsíc dolů, vyjdi ven a nalezna nějakou kosť,

tlač jí svou kost návní a říkej: „Nerosť, nerosť znamení, jako neroste kamení od Kristova narození. Žehnej tě Bůh Otec, Syn a Duch sv. amen.“

Sem také můžeme položiti spůsob, jakým se zažehnává žába, která prý naroste v ústech tomu, kdo naplije na živou žábu. Zažehnávač vezme čistý škopík, dá do něho trochu čisté vody a dva nože křížem, na ně položí brousek a pak začne takto. Udělá kříž nad vodou, nad níž je nachýlen ten, komu se žába zažehnává, a řekne: „Ve jménu Boha Otce, B. Syna B. Ducha sv. Žehnám tě, žábo, skrze živého Boha, jsi-li ze země, jdi do země, jsi-li z moře, jdi do moře, jsi-li z písku, jdi do písku, jsi-li z větru, jdi do větru, jsi-li z rosy, jdi do rosy, jsi-li z vody, jdi do vody; nepůjdešli do vody, píchnu tě třikrát nožem do huby.“ To vyříká třikrát a na konci pokaždé potře nože brouskem; teprve po třetím zažehnání doloží: „K tomu mi dopomáhej Bůh Otec, B. Syn, B. Duch sv. amen.“

Kromě svrbění větších obtíží nespůsobují, ale za to zvláště ruce značně znešvařují bradavice. Lze si od nich pomoci všelijak. Natírají je ku př., právě jako lišej, šťávou celdounu č. lišejníku (chelidonium), nebo je trou, když měsíce ubývá, cibulí, kterou potom zakopají do země. Dále se radí na ně ostrý ocet, ve kterém se dá rozmočit hodně mnoho soli. Nebo vezmi kůži ze slaniny, posyp ji sirkovým práškem, a tím drhni bradavice tak často, až vypadají. Nejčastěji odstraňují je vápnem, které třeba seškrabou se zdi a zatlačí do bradavice, kterouž z té příčiny napřed ostrým nožem seřízli. Neomylný prostředek jest prý nakouřiti bradavice několikrát nad vlastním teplým výmětem, — to sejdou zcela jistě.

Zavážeš-li bradavici koňskou žíní, vytrženou z prostředka hřívy, upadne bradavice, ale pak ji nezapomeň zakopat pod okap, aby se nevrátila. Nebo vezmi naslíněnou niť, svaž ji nad každou bradavicí ve jménu tří božských osob třikrát v uzlíček a pak ji zakopej pod okap, — bradavice zmizí, jakmile niť shnije. — Také si pomůžeš, zdvihneš-li na poli brk vraní (ovšem ne holou rukou!), píchneš jím třikrát do každé bradavice a zas jej položíš na původní místo. — Když zvoní hrany, vyzvi někoho, aby s tebou šel přes most, tam pak ať ti plivne třikrát na bradavice a třikrát ať řekne: „Zvoní hrana, nevím komu, bradavice jděte domů“ — Setřeš-li na hřbitově rosu s devíti hrobů a bradavice jí potřeš, také se jich zbavíš. Bradavic, právě jako vředů, nikdy nepočítej, — nejen by ti nezašly, ale rozmnožily by se.

Přihledneme nyní k nemocím a chorobám, které se jeví slabostí neb indisposicí celého těla, aniž by při tom bylo možno léčiti určitý úd nebo toliko jediné místo na těle.

Lidé, hmotnou prací se zabývající a těžká břemena zdvihající, zhusta si naříkají, že jest jim nevolno v celém těle a zvláště v zádech že se nemohou pořádně narovnati. Právě tímto příznakem jeví se polámání, které je třeba napraviti. Napravují pak se lidé na vzájem všelijak. Polámaný ku př. dá ruce za hlavu a napravující, prosunuv jimi ruce své, vyzdvihne a natřese ho; nebo si polámaný dá ruce na oči, přitisknuv lokte k prsům, a napravující smáčkne jej přes ruce, zdvihne a natřese. Za bezpečnou známku, že někdo skutečně byl polámán, platí, lupe-li a chrastí-li mu při té operaci hodně v páteři. — Rádi se ven-

kované, jsou-li polámáni, dávají též mazati. Nemocný položí se zády vzhůru a mazačka (bývají k tomu volány ženy v té příčině zvláště zkušené) hledí, aby mu palci co nejvíce tělo „zpracovala“ a promačkala. K mazání užívá se nejčastěji přehřátého másla neb sádla, aby se ruka dobře smekala a tělo protřela, nebo kořalky, rozetřené s mýdlem, při čemž tělo tekutinu „pije“. Také řídkým terpentynem mazávají polámaného, dávajíce mu při tom píti odvar řebříčku. Mazati se dávají, a to kořalkou, v níž je rozmočen kafr, také lidé namožení a rovněž pijí odvar řebříčkový.

Jeví li se u někoho slabost neb ochablost v celém těle, dává se mu píti odvar z pejru, který se čistě vypere, než se dá vařit. Ale musí to býti pejr z lehkého pole pískového, — z těžkého by neúčinkoval.

Při různých nemocech bývá nutno řádně se vypotiti. Potu pomáhá, pijeme-li thé ze sušeného květu lípového, bezového nebo diviznového. Nemocný pije to, než jde spat, a v loži se dobře peřinou ukryje. — Má-li někdo horkost v těle, která bývá známkou blížící se nemoci jiné, jest třeba v čas se jí zbaviti. Jako při bolení hlavy, tak i zde užívá se studených náčinků nebo listí křenového, bezového, řepového, březového, blínového nebo mořské cibule, — to vše táhne. Zároveň je dobře spůsobiti si průjem, který pomáhá horkost odváděti. — Zvláště vydatně táhnou horkost křenové placky, tak že je nutno zaobaliti je do hadříku, než se přiloží na tělo. Také jich každý nesnese. Mírnějším a oblíbeným prostředkem proti horkosti jsou rozstrouhané syrové brambory, o nichž již svrchu byla řeč.

Kdo trpí suchým lámáním nebo pícháním v kterémkoli údu, bodni v den 1. března jehlou do chorého údu a krev zachyť do čistého hadříku. Ráno před slunce východem jdi ven, nemluv s nikým a při stoupě k bříze neb vrbě, odštípni kůru, hadřík tam vstrč a díru kolíčkem zatluc. Jakmile se kůra zaleje a zaroste, máš po bolesti.*) — Suché píchání dále léčí se smrkovým olejem nebo řídkým terpentynem, smíchaným s petrolejem. Postižený úd hodně se tře a nemocný pak užívá též pro pot. Terpentynu samotného, namazaného na plátno, užívá se vůbec proti všelikému píchání a bolení. — Při lámání č. trolení v údech otočí se hovězí střevo pod kolena a trpící úd natírá se vinnými kvasnicemi, smíchanými s psím sádlem a jelením lojem. — Úd, který je stižen pícháním v kostech, koupe se v odvaru žílového koření (vrbina penízková, lysimachia nummularia), která se k tomu cíli dá vařit celá. — Píchání do nohou snadno dostane, kdo „přejde čáry“. Komu se to stane, napařuj si nohy v odvaru čekanky a babího hněvu a maž si nohy jezevčím sádlem. Nejdéle do 14 dnů bude zase třebas tančiti.

Přecházením užene si člověk také zimnici, kterou jinak nejsnáze dostane, kdo jí nezralé ovoce, pije vodu ze studánek v poli a zvláště v lese, nebo jinak žaludek si pokazí. Kdo na jaře přechází přes vodu,

*) P. Sobotka v Rostlinstvu str. 138. správně k tomu podotýká: „Jest to jeden z četných sympathetických prostředků prostonárodního lékařství.“

snadno si uloví zimnici. Na štěstí lze se proti tomu i proti jakémukoli původu zimnice vůbec pojistiti. Třeba jest uříznouti na den sv. Jiří stříbrným penízem hadovi hlavu a zaobaliti ji do klůcku (rozumí se, ne holou rukou). Hlavu tu zavěs si na krk a zimnice se tě netkne.

Kdo však zimnici dostane, těžko se jí zbude, neboť není snadno připadnouti na pravý prostředek proti ní. Zimnice souží nemocného, lomcuje jím, vrhá jej do spánku a zase jím třese a znechucuje mu jídlo, tak že nemocný vůčihledě slábne. Někdy chodí na člověka každý den, někdy jej navštíví jen druhý nebo čtvrtý den; dle toho jmenují zimnici každodenní, dvoudenní, čtvrtodenní, — znajíce mimo to též zimnici třeslavou, lámavou, couravou a j. Zimnic prý je 99 druhů a na každou je jiný lék; proto jest tak těžko uhodnouti prostředek vhodný a zbaviti se jí. Pochopíme tedy, že se jako symbol neodbytnosti a dotěrné neústupnosti dostala též do pořekadel. Jediný jitrocel prý je na všecky zimnice, máť 99 kořínků, z nichž každý pomáhá od jedné; odvar z něho píti jest tedy v tomto případě vždy radno. — Ostatně sluší se vytknouti, že tolik pověrečných prostředků a čar snad v žádné jiné nemoci našemu lidu nebylo známo, jako v této; svědčí to jednak o tom, že se zimnice velice obávali, jednak že byla to nemoc velmi častá, mnohem častější než dnes, kdy její místo pozvolna osazují nemoci modernější.

Uvedeme, co ze zmíněných prostředků známe, způsobem co nejstručnějším. (Dokončení.)

Jovan Pavlović.

Životopisný obrázek.

Dojemný průvod ubíral se v úterý po velikonocích m. r. Cetyní. Černá Hora doprovázela k hrobu neohroženého publicistu, srbského spisovatele a ministra svého Jovana Pavloviće. Průvod zahajovali Černohorci ve zbrani pod praporem smutečně zastřeným, za nimi následovali za dvouramenným křížem veškeré školy cetyňské, duchovenstvo s metropolitou Mitrofanem v čele a za rakví veškeří hodnostové černohorští z Cetyně a okolí a zástupy Černohorců a Černohorek.

Ten, jehož provázeli k poslednímu odpočinku s tak velkými poctami, nebyl sice vojevůdcem na poli válečném, avšak vojevůdcem přece, vojevůdcem, jenž se zmužilou odvahou a bez ohledu na počet nepřátel stavěl se v čelo voje srbského a pádnou zbraní péra svého povzbuzoval, potíral i kynul k želanému cíli. Prvotním jevištěm jeho činnosti byl

Banát, Slavonie a Srbsko, načež na Černé Hoře nalezl široké pole pro působnost svou, kde posléze zaujal i místo ministra vyučování, až nyní neuprosná smrt v plné mužné síle, v 50. roce věku odvolala ho z počtu živých.

Jovan Pavlović narozen byl 29. ledna 1843 v Karlovicích, sídle patriarchie srbské, jež v útlém věku hrály tak velkou úlohu v životě srbském. Byl šestiletým hošíkem, když propuklo zde povstání Srbů uherských proti Maďarům a Karlovice staly se ohniskem nadlidského toho zápasu. Válka národní se všemi hrůzami, hořící dědiny, sten raněných, neohrožená obětavost a slzy vdov a sirotků byly dojmy útlého jeho mládí, jež hluboko utkvěly ve vnímavém duchu jeho. Bouře druhým rokem ustala, Maďaři byli poraženi, avšak ani Srbové nezvítězili. Srbové bojovali za svobodu a národnost a ten kdo zvítězil, byla reakce, nemající smyslu pro to ani ono. Deset let vídeňského absolutismu spůsobilo, že Srbové jako Maďaři stali se jeho nepřáteli. V Uhrách zavedena policejní vláda, jež na všechny stejným tlakem doléhala a z kteréž ani Srbové a Chorvaté, ani Sedmihrady, Slováci a Rusíni nebyli vyjmuti. Srbská Vojvodina, pro kterou Srbové krváceli, byla jen stínem života neschopným a posléze, když po Solferinu nadcházela doba ústavní, zmizel i tento stín, aby Maďarům se učinil vděk a maďarští politikové naklonili se něčemu, proti čemu vedli krajní boj, to jest vídeňské vládě. To byly další dojmy, za nichž Jovan Pavlović z hošíka vyrůstal ve smělého jinocha.

Celé mládí své trávil na půdě domácí; v Karlovicích vystudoval gymnasium a v Bělehradě na tamní vysoké škole filosofii. Tím stalo se, že úzce srostl s národem, s jeho snahami a tužbami, což významně v jeho péře a veškeré činnosti publicistické se jevilo. Z Bělehradu teprve odebral se do Ženevy a pak do Mnichova, kdež na tamních universitách studoval politickou ekonomii. Zde nabyl širokého rozhledu světového a osvojil si dobře jak francouzský jazyk, tak německý, k nimž později přidružil se i anglický.

Vyzbrojen takto vědomostmi a zkušenostmi navrátil se 1868 do vlasti a usadil v Pančevu. Stal se zde učitelem na obchodní škole, sekretářem obchodní komory, sekretářem pravoslavné srbské obce pančevské a spolu redaktorem. Nepohlížel na život se stanoviska, aby v pohodlí a klidu konal pouť vezdejší, alebrž šlo mu především o veřejnost a prospěchy národní, jimž obětoval všeliké prospěchy osobní. V Pančevu byl pomocníkem i řiditelem ve všech věcech národních. Jeho přítomnost stala se zde také velmi citelnou. Pančevo pozdvihlo hlavu jako čelní město Banátu srbského na Dunaji. „Pančevac" — list od něho redigovaný — stal se pochodní svítící lidu srbskému. Ale brzo obrátili sem pozornost i Maďaři, jižto od r. 1867 stali se výhradnými pány v Uhrách a kterým bylo velice proti mysli, aby národ srbský v Banátě se zorganizoval. Za hraničarské správy bylo zde Srbům ještě volněji, když však banatská Vojenská Hranice zrušena a končiny ty staly se závislými na Pešti, stával se tu nátlak maďarský stále citelnějším. Posléze stíhání srbských snah, přeměny úřadní a zjevná násilí působila i tu převrat. Slovo Vojvodina, jež mocnář měl v titulu svém, stalo se velezrádným

a zabavovány spisy, kde se naskytalo, ani kalendář nevyjímaje, kde zaznamenány byly trhy výroční v srbské Vojvodině. Rozumí se, že veškeré útoky namířeny byly především proti duši národního hnutí, kterou byl Jovan Pavlović, „Pančevac“ konfiskován, redaktor vězněn, pronásledován a boj veden i na podvrácení jeho hmotného postavení, až učiněn tu pobyt Pavlovićovi nemožným.

Neopustil však pole, nýbrž odebral se r. 1874 s rodinou toliko kus dále po Dunaji, do Zemuna. Pavlović oženil se záhy v Pančevu a v choti své nalezl nejen ušlechtilou a věrnou družku, která všechny těžké často trampoty statečně s ním snášela a nedopouštěla, aby klesl na mysli, ale i odhodlanou pomocnici v zápasech životních. Rodinný jeho život byl jeden z nejšťastnějších. Zemun jsouc na pravém břehu Dunaje tak jako Karlovice, nenáležel již k Banátu, ale k Slavonii, a s tou k Chorvatsku. Zde právo maďarského jazyka sice přestávalo, nikoli však nátlak peštské vlády. Kdežto banátská Vojenská Hranice podřízena ihned Pešti a zavedeny tu uherské zákony a uherské úřady, v slavonské a chorvatské Vojenské Hranici, i když zrušena Hranice, ostaly ještě staré zákony v platnosti, až posléze teprve spojena byla s Chorvatskem. Zde platil ještě pro tiskové věci Bachovský zákon a vrchní soud byl v Petrinji. Pavlović založil si v Zemunu tiskárnu a počal vydávati „Graničara.“ Časopis ten dvakráte v témdni vycházející nastoupil dědictví „Pančevce“ a stal se mimo to nejrozšířenějším listem mezi Srby v Slavonii.

Vážnou pohnutkou Pavlovićovi, aby usadil se v Zemunu, byl též tuhý zápas Srbů uherských za církevní sněm v Karlovicích. Ježto církev a národnost se tu kryje a se sněmem spojeny jsou i školy srbské a fondy církevní, jest pochopitelným význam této instituce. Mimo to byl sněm ten zbytkem národní druhdy samosprávy, zaručené ač nedodržované, která však v letech 1848 a 1849 živelní silou zjednala si platnost. Ale to právě Maďarům nebylo po chuti. Sněm ten, sestávající z třetiny poslanců od duchovenstva a z dvou třetin od srbských obcí volených, měl r. 1874 zdrcující většinu poslanců rozhodně národních a zvolil na uprázdněné místo patriarchovo budínského biskupa, Arsenije Stojkoviće, jednoho z nejoblíbenějších mužů v národě. Nemalá o to zásluha náležela Pavlovićovi. Uherská vláda nepředložila sice Stojkoviće k potvrzení, nicméně dosedl pak aspoň mírný Ivačković na prestol patriarchie Srbů uherských. Za to nastalo úsilovné stíhání Pavloviće i v Zemunu. V okovech odvezen byl do Petrinje, aby zodpovídal se tu ze zločinu velezrády, avšak soud, ze starých Hraničarů složený, neshledal na něm viny.

Zatím nadešel rok 1875, rok povstání hercegovského a bosenského. Pavlović chápal, jak velká tu nastala chvíle Jihoslovanstvu, nejen v časopise hájil myšlénku války za svobodu, považuje povstání jenom za předehru k ní, ale i prakticky účastnil se organisace čet povstaleckých. Na jedné straně s Vlajkovićem v Bělehradě, kterýž povstání organisoval, pokud Srbska se týče, na druhé straně s pohlavary hercegovskými a bosenskými a příznivci povstání prostředkoval Jovan Pavlović spojení. Zasvěcen v mocné to hnutí, věnoval mu platně své síly. Při tom octnul se ve sporu i s vládními kruhy srbskými a jmenovitě s knížetem Milanem, když přičiněním jeho padlo ministerstvo akce a on sám přemlouval

skupštinu o beznadějnosti války proti Turecku. Pavlovićův „Graničar“ byl pak v Srbsku na čas zapovězen.

Ale k akci došlo přec. Dne 2. čce. 1876 překročilo srbské vojsko pod Čerňajevem hranice a tolikéž Černá Hora pustila se do války jako spojenec srbského knížectví. Když k tomu se schylovalo, přesídlil se Pavlović do Bělehradu a počal zde vydávati „Novu Srbiji“, list věnovaný myšlénce sjednocení Jihoslovanstva. S celou duší a s veškerou vroucností oddal se úkolu svému jako publicista a organisator pomoci bojujícím bratřím. Válka nebyla šťastná. Srbsko podlehlo, avšak zachovalo svou čest. Po katastrofě u Džunisu zakročením Ruska zjednáno příměří a posléze mír. Horlivci pro válku zdáli se býti překonáni, nicméně trval Pavlović na svém přesvědčení, že Srbsko, jak jednalo, jednati musilo. Rok 1877 ukázal, že měl pravdu. Ruské voje překročily Dunaj a války za osvobození podjalo se Rusko. V prosinci i Srbsko podniklo druhou válku, tentokráte šťastnější. Stalo se samostatným a území jeho rozšířeno. Myšlénka od Pavloviće hájená skvěle zvítězila, on sám však učiniv svou povinnost toužil jinam, necítě v Srbsku vhodnou pro svou činnosť půdu.

V pohnutých těch letech 1875—1878 byl Pavlović i dopisovatelem a spolupracovníkem „Daily News“ a „Národních Listů“. Snahy jeho mířily hlavně k tomu, aby válkám za osvobození a vůbec jižnímu Slovanstvu získal sympatie a přátele v Evropě. Jeho prostřednictvím upozorněn byl Gladstone na čestnost a oprávněnost zápasů jihoslovanských a získán věci svobody slovanské.

Na sklonku roku 1878, když po míru Svatoštěpánském skoncován mír Berlínský, vyzván byl Pavlović na Černou Horu, kamž také se odebral. Jako zářná hvězda zaskvěla se Černá Hora na obzoru jihoslovanském nejen svými vítězstvími, ale opravdovým rytířstvím a pochopením úkolu svého. Po tříletém válčení nadcházela jí doba vnitřního ustálení a pokojného vývoje. Pavlović oddal se činnosti té z celé duše své. Od počátku r. 1879 do konce r. 1885 redigoval „Glas Crnogorca“, vedle toho rozvíjel však činnost i v jiných oborech. Hned po svém příchodu založil čítárnu, která po dvě léta měla místnosti v jeho soukromém domě, než vzmohla se na vlastní domov. K jeho podnětu zbudován na Cetyni spolkový dům r. 1885, Zetský dům nazvaný, kam se také čítárna trvale přesídlila. Vedle toho účastnil se ve všech podnicích národních a společenských. R. 1884 vydával i poučný a zábavný list „Crnogorku“, potom „Zetu“ a posléze až do své smrti „Prosvjetu“. Pro jeho horlivost a obzvláštní spůsobilost jmenoval ho kníže Nikola r. 1885 řiditelem gymnasia cetyňského, školy, na níž si Černá Hora zvláště zakládala. Rok potom svěřil mu kníže správu ministeria vyučování a brzo jmenoval ho i ministrem vyučování. Pavlović osvědčoval tu vzácnou organisatorskou činnost a snahy jeho neostávaly bez úspěchu. Pečoval doma o rozvoj školství a při tom vysílal i schopné mladíky za hranice, aby se učili řádně tomu, čeho Černá Hora především potřebovala, zemědělství, různým řemeslům a p.

Za zásluhy své o školství a rozvoj osvěty na Černé Hoře vyzna-

menán byl od francouzské republiky důstojnickým řádem čestné legie a od mocnáře černohorského knížete Mikuláše řádem Danilovým.

V plné mužné síle a práci zachvácen byl Jovan Pavlović těžkou chorobou žaludeční. Loni, kdy výstava naše byla v plném rozkvětu, odebral se do Karlových Varů, aby tam hledal zotavení a pomoci. Choroba jeho ustala sice na čas a vracel se z Čech dosti zotaven do své horské vlasti, ale když přikvačila zima, propukla choroba novou silou. Od posledních vánočních svátků cítil, že jeho stav stal se beznadějný, že choroba jeho jest rak žaludeční. Po velkonocích shasla svíce jeho života.

Zvěst o smrti jeho vzbudila vřelé účastenství ve všech kruzích srbských. Ze všech končin zaslány soustrastné depeše a listy šlechetné jeho choti.

Život Pavlovićův náleží dějinám. Tvoří čistý, jasný list dějin srbských nejnovější doby, doby, k níž vždy vraceti se bude Srbstvo, když hledati bude uskutečnění svých ideálů. *Jos. J. Toužimský.*

České veřejnosti!

Každý pozorovatel našich literárních poměrů ví, že se v posledních létech se strany některých listů nezřízeně útočí proti svobodě umění v písemnictví českém. Belletristé čeští nevšímali si projevů těch ze zásady, věříce, že ti, kdož cení a ctí pravé umění, nedají se mýliti jednostrannými, byť sebe odvážnějšími útoky na jeho svobodu.

Až když v poslední době v klerikální Žižkovské „Vlasti“ neslýchaným způsobem pohaněna byla světlá památka Jana Nerudy ne jednostrannou kritikou, ale nízkým utrhačstvím, které užilo slov takových, že se ostýcháme před veřejností českou je opakovati: uznali jsme, že dále mlčeti bylo by prohřešením na vděčnosti a lásce, kterou spisovatelstvo české chová k uznanému zakladateli moderní belletrie naší, jenž mrtev brániti se již nemůže.

Jsme přesvědčeni, že postava Jana Nerudy strmí tak vysoko nad všechen dohled posmrtných hanců jeho, že náběhy útočníků, jimž přece také evangelium velí mrtvé pochovávati, nehnou ani jeho patou; co pak se týče jeho domněle znemravňujícího vlivu na lid katolický, každý znalec spisů Nerudových ví, že z Nerudova péra vytryskly básně, ve kterých je více zbožnosti a křesťanské lásky, než ve všech ročnících „Vlasti“. Z té příčiny prohlašujeme my čeští spisovatelé se vším důrazem, že stojíme svorně sdruženi pod praporem svobody umění, jejž Neruda první u nás nejvýše pozvedl a celou silou svého ducha hájil, a jejž i my hájiti jsme odhodláni, pokládajíce to za nejlepší uctívání jeho památky.

Litujeme hluboce, že v listě českém, jenž přikládá si vznešené jméno Vlast, zhanobena byla památka muže, jehož celý život byl jedinou službou vlasti, jehož duchem jsme se sílili, a jehož slova v nás žijí, tak jako svítí v celém národě!

Prohlašovati zvlášť, že jednání „Vlasti" odsuzujeme, nám netřeba — to činí každý člověk se ctí v těle sám.

V Praze, v lednu 1893.

Bohumil Adámek. J. Antoš. J. Arbes. Lad. Arietto. V. Beneš Šumavský. J. J. Benešovský Veselý. Jiří Bittner. Jar. Borecký. Rud. Bort. K. M. Čapek. Svatopluk Čech. Dr. Em. rytíř z Čenkova. Boh. Čermák. Adolf Černý. Jan Červenka. Karel Červinka. Otakar Červinka. Gustav Dörfl. Fa Presto. B. Frída. Alois Gallat. Irma Geisslova. Dr. Jiří Guth. Josef Havlík. Dr. Servác Heller. Dr. Jan Herben. František Herites Ignát Herrmann. Adolf Heyduk. Václav Hladík. Josef Holeček. Ignát Hořica. Prof. Dr. O. Hostinský. Jos. M. Hovorka. Jaromír Hrubý. R. E. Jamot. Gustav Jaroš. Edvard Jelínek. Růžena Jesenská. Alois Jirásek. Karel Jonáš. Jos. Kafka. Bohdan Kaminský. Antonín Klášterský. Jan Klecanda. Ant. Klose. Josef Konrád. Jos. Kořenský. Dr. Miroslav Krajník. Eliška Krásnohorská. Rudolf Jar. Kronbauer. Josef Krušina ze Švamberka. Karel Kučera. František Kvapil. Jaroslav Kvapil. Josef Kuchař. Jan Ladecký. Dr. Josef Laichter. Karel Leger. Jan Lier. Věnceslava Lužická. Karel B. Mádl. J. S. Machar. Kolda Malínský. Quido Mansvet-Klement. Xaver Menhard. Josef Merhaut. Otakar Mokrý. Vilém Mrštík. Aug. Eug. Mužík. Dr. August Nevšímal. Teréza Nováková. Josef Pachmayer. Dr. Karel Pippich. Vlasta Pittnerová. Sofie Podlipská. Gabriela Preissová. Fr. S. Procházka. Ladislav Quis. Karel V. Rais. František Roháček. F. Ruth. Dr. Václav Řezníček. Ferdinand Schulz. Josef V. Sládek. Primus Sobotka. A. Sova. Dr. Polykarp Starý. Karolina Světlá. Fr. X. Svoboda. Antal Stašek. F. F. Šamberk. M. A. Šimáček. Karel Šípek. Alois Škampa. Josef K. Šlejhar. Dr. Ant. Šnajdauf. E. Špindler. Václav Štech. Dr. Josef Štolba. Fr. Ad. Šubert. K. Švanda ze Semčic. Karel Tůma. J. L. Turnovský. Fr. Ulrich. Jan Vávra. Božena Viková Kunětická. Jos. Ant. Voráček. Jaroslav Vrchlický. Julius Zeyer. Dr. Eman. Zítek.

Poznam. Toto prohlášení, vydané ze střediska českých spisovatelů belletristů Máje, předložili jsme ku podpisu všem českým spisovatelům belletristům a zasíláme je všem čelným a čelnějším časopisům českým, politickým i zábavným, se žádostí za otištění.

Z obrazů Velazquezových:

BACCHUS ČILI PIJÁCI.

Bavlnkovy ženy.

Obrázek z Moravy.

Napsali V. a A. Mrštíkové.

(Dokončení.)

III.

ij sražená, zrak bez lesku, krev bez života — takový byl nyní Bavlnka. Rád do prázdna se zadíval a nemluvil. Dobré jeho oči, přehozené závoji modravého dýmu, který se od rána do večera plazil po znetvořených rysech jeho tváře, nabyly neobyčejně měkkého, trpělivého rázu.

S plány pro nejbližší dny se dlouho nezabýval. Chaloupku, pokud se chaloupkou nazývati mohly čtyry ohořelé stěny s nahým, do výšky trčícím komínem, prodal i s polem, Sefku dal kmocháčkům za chůvu a sám se odstěhoval do malé komůrky v podruží, kde proseděl, provzpomínal a prokouřil celou zimu. Co mu zbylo pro život, bylo jen těch pár „šlupek", které dostal za spáleniště a pole a pak už jen ta dřevěnka a ty dvě ruce s tvrdými mozoly pod prsty.

Sotva se dočkal jara, dal peníze připsat Sefce a sám si šel hledat službu. Našel ji: u volů v Martinickém dvoře. Vyhledal si tam zastrčený jeden kout, kam duše nezaběhla, leda myš a začal nový, smutný, ale klidný život. V opuštěné své jizbičce s hliněnou podlahou rozhodil otep slámy, pokryl ji houněmi, z prken si sbil stolek a sedátko a tak žil v okázalé chudobě jako poustevník. Častěji než jindy se modlil, jedl pekařský chléb, pekl brambory, vařil si zasmaženou polévku a pomalu, ale věrně skládal krejcar ke krejcaru pro ty modré oči a světlé vlásky, s kterými si už hrával jenom ve vzpomínkách. Jednu radosť měl a to bylo malé, jako ze žaláře provrtané okénko s vyhlídkou na zelený kraj. K němu nejraději sedal večer po práci a v neděli, když odpočíval. Odtud z chladu a mokra vyhlížel ven jako galejník, jehož ztrávené oči s chutí se pasou na zeleném kousku krajinky s mladými pásy obilí, které jako malované přes okno se táhly napříč až k borovému hájku a odtud přecházely v mírně vyhrnutý kopec doubravy, oblohu, mraky, sluneční jas.

Tak žil a strádal dvě léta.

Po dvou létech byla jizba už jiná. Bavlnka už nelíhal na zemi. Běhaly po něm myši, opatřil si proto postel. I slušný, obarvený stolek si postavil z měkkého dřeva a sedánek. U dveří na stěně hrkaly mu i hodiny a nad lůžkem rezavými hřebíčky měl přibity jen tak nezarámované obrázky sv. Josefa a Panny Marie.

Jediný, kdo si Bavlnky v jeho opuštěnosti povšimnul, byla Madlena. Silná, kyprá, vypracovaná, sluncem ve tváři osmahlá dívka z kravárny

— to byla Madlena. Úkradkou přišla se někdy za ním podívat a přinesla s sebou časem i trošku zašetřeného mléka. Bavlnka nic proti tomu nenamítal, ale také nejevil proto žádného velkého nadšení. „Když chceš, nos,“ jakoby řekl netečnou nehybností v pohledu i slově a nevšímaje si Madleny seděl u svého okýnka a bavil se svým způsobem. Díval se a kouřil, kouřil a „čučel — bůh ví nač“ — zasmála se v duchu Madlena — a nosila dál. — —

Bylo nedělní odpoledne. Jaro v nejkrásnějším květu. Nebe teplé, země zelená, vzduch mladý, dolina plná zvučícího hmyzu a vůně obilí. Lány jako zlatem polité světlaly se mezi stromy, lesy houstly, louky kvetly, meze dýchaly fialkou a mateří douškou.

Ve chvíli, kdy Bavlnka odešel na chvíli ke koním, vešla Madlena. Nenesla mléko, něco jiného skrývala pod modrou, čistě vyžehlenou zástěrou. Byla neděle, dvůr prázdný, mohla svobodně projít dvorem a nikdo jí neviděl. Přišla a položila na stolek v papíře zaobalené dva syrečky, kousek chleba, láhev piva a balíček tabáku. Položila to všechno vedle sebe a chtěla odejít. Ohlédla se ještě po jizbě, rukou strhla pavučinu se stěny, natáhla hodiny a zavadila pohledem o zelenou dálku, bleskotající v slunci otevřeným oknem. Přistoupila blíž a sedla si, kde sedával Bavlnka. —

A líbilo se jí tu.

Slunce, sešinuté s nebe hodně na západní stranu, vrhalo šikmo do země své paprsky. Teprv na zemi rozlévalo a rozpouštělo zlaté svoje kštice tak, že v nich zrovna hořela i pole i kopce i rozsáhlá hospodářská stavení Martinického dvoru. A bylo opravdu příjemné podívání na osluněné ty lány, jak bleskotaly stromovím, na vyzdvižené lesy, jak každým svým kmenem vystupovaly do jasna, a na celou zem, jak odraženým přísvitem naplňovala nad ní visící vzduch. Předměty nabývaly žlutavého vzezření, stíny se dloužily, příroda celá jakoby se chvěla v májové záři, třásla se v panenkách očí, které slábly při delším pohledu na zlatové ty pršky světel, v kterých planuly i stohy, stavení a celý panský dvůr.

Madlena se zdvihla a přimhouřivši oslněné oči prošla jizbou, přeběhla kvetoucí akáty a zmizela v kravárně. Za chvíli už zarachotily tam odtud těžké řetězy, plechové nádoby a putýnky.

Jizbou Bavlnkovou zavládlo zas mrtvé, unylé ticho slunného dne. Hodiny odměřeným tempem rušily nedělní klid, v koutě chřestilo škrabání myšky, dobývající se otvorem zatlučeným cihlou a štěrkem.

Jak milo a útulno bylo v malé komůrce v odlesku velkého bohatství světla a barev, které se okýnkem vkrádaly až sem! V okně poletovaly dvě malounké průsvitné mušky, křížily sem tam po ozářeném poli a jakoby je vítr odfoukl, zmizely ve tmavém laloku borového háje, který ležel v úpatí do nebe vyhrnutého kopce. Černé vlaštovky snášely se dolů na zelené obilí, osením vítr povíval, pohyboval stíny, čeřil pohyblivou jeho hlať. Z lesa až sem svítily prostorem světelné skvrny, ležící pod bory a měnící půdu v morovatou pokrývku. Z levé strany, po silnici shora po dlouhých přestávkách spouštěly se povozy, bíle kryté káry kramářů, žlutě natřená pošta a jednu chvíli vyšlehla tam odtud i zlatolesklými

šípy sršící kola rychle sjíždějícího kočáru s černým kloboukem nedbale položeným na stranu, jakoby passažér spal. Na zeleném obzoru leželo něco málo do sebe zavinutých, jako bavlnka měkkých obláčků. Ty se poznenáhlu zdvihly, odtrhly se od tvrdého obzoru a jako bílý ostrov pluly vzhůru po volném nebi a slévaly se s jinými, které jako roztřepené plachty svými třásněmi visely do žluté záře ke sklonku se chýlícího dne.

Asi za půl hodiny na to přišel z konírny Bavlnka. Zastavil se na prahu a rozhlédl se po jizbě. V čele mu poskočily zcela znatelné vlnky vrásků. Na stole zahlédnul přichystanou večeři, pod sebou umetenou podlahu.

„Už zas tu byla ta Madlena? Čertova ženská! No!“ usmál se očima i ústy, „blázen, kdo dává a větší kdo nebere.“ — Pověsil čepici na hřebík a dal se do jídla. Krájel chleba, odštipoval svým křivákem kousky syrečků, zapíjel pivem a při tom si všimnul zeleného osvětlení své jizby, rozvěšených světel po haluzích venku stojícího kaštanu; přisednul blíž k oknu, aby lépe viděl do svých zamilovaných polí, na kterých ležely bílé koruny kvetoucích stromů.

Dojedl, dopil, sedl na okraj postele, přistrčil dýmku k rozevřené měchuřině a dvěma prsty cpal čerstvý tabák. Tak světil nedělní svůj klid týden jak týden a korunou všeho zdála se mu slunná ta vyhlídka oknem na zelený kraj.

Vršky borů zlehka se kolébaly, obilí se lehce zatřáslo — dýchal vítr. Asi tři straky jako bílé a červené útržky dvou narůzno zbarvených papírů zatřepetaly se v jasnu a v strakatém mihotání svých dvoubarevných křídel snášely se z boří ven. Kvetoucí stromy sliv jak bílé stuhy táhly se nižinou, vázaly se v kříže a zase tímtéž směrem rozbíhaly se údolím. A na všem tom teplo leželo, jarní a silné, proniknuté modrem vysokých nebes a písní v slunci se vznášejících skřivanů. To bylo všechno, co v první chvíli viděla Bavlnkova duše. Pak ještě hejno vrabců mu přeletělo nad hlavou, padli na kaštan, ztropili pro cosi pekelný rámus, jeden dokonce sražen slítnul až na dolní větev, s rozčepýřenýma zlýma křídloma seknul několikrát zobákem do větve a načechraný hnal se zas do pranice mezi ostatní. Tu se zatoulala Bavlnkova mysl jinam. Vzpomněl si na bývalou svou chaloupku, spáleniště, špinavou vodou pokaňhané ptáky v okně a u dveří, na pěkný rozhled s lavečky na šedé plochy střech, bělavý pruh silnice, lesklou plochu rybníčku a na všechnu tu nádheru podvečerních chvílí, za kterých se tak rád vždycky díval k zdviženému obzoru, kde tak slavně někdy zapadlo slunce v hodinách podvečerního chládku. Přešel ve vzpomínkách na tichý rov nebožky své ženy, před očima přenesla se mu i žlutá hlava Sefky a přes Verunu přešel až k Madleně. Vzpomněl na ni proti vlastní vůli.

Bylo to dosti hezké děvče s mocným, velkým poprsím, s tváří broskvové červeně, a s očima, o kterých se říká, že od nich i stodola chytit může. Z minulosti její bylo známo, že měla ráda mužský stav a ve farní matrice měla zapsáno i nemanželské jedno dítě jmenem Majdalena, křtěné 30. března 1885 a zemřelé 18. července téhož roku. Hřích byl, ale voda ho odplavila, čas umyl všechno, Madlena žila svým způsobem dál — a nebyl to život právě nejveselejší. Smíchu dost a rozum žádný.

— to byla Madlena. Úkradkou přišla se někdy za ním podívat a přinesla s sebou časem i trošku zašetřeného mléka. Bavlnka nic proti tomu nenamítal, ale také nejevil proto žádného velkého nadšení. „Když chceš, nos,“ jakoby řekl netečnou nehybností v pohledu i slově a nevšímaje si Madleny seděl u svého okýnka a bavil se svým způsobem. Díval se a kouřil, kouřil a „čučel — bůh ví nač“ — zasmála se v duchu Madlena — a nosila dál. — —

Bylo nedělní odpoledne. Jaro v nejkrásnějším květu. Nebe teplé, země zelená, vzduch mladý, dolina plná zvučícího hmyzu a vůně obilí. Lány jako zlatem polité světlaly se mezi stromy, lesy houstly, louky kvetly, meze dýchaly fialkou a mateří douškou.

Ve chvíli, kdy Bavlnka odešel na chvíli ke koním, vešla Madlena. Nenesla mléko, něco jiného skrývala pod modrou, čistě vyžehlenou zástěrou. Byla neděle, dvůr prázdný, mohla svobodně projít dvorem a nikdo jí neviděl. Přišla a položila na stolek v papíře zaobalené dva syrečky, kousek chleba, láhev piva a balíček tabáku. Položila to všechno vedle sebe a chtěla odejít. Ohlédla se ještě po jizbě, rukou strhla pavučinu se stěny, natáhla hodiny a zavadila pohledem o zelenou dálku, bleskotající v slunci otevřeným oknem. Přistoupila blíž a sedla si, kde sedával Bavlnka. —

A líbilo se jí tu.

Slunce, sešinuté s nebe hodně na západní stranu, vrhalo šikmo do země své paprsky. Teprv na zemi rozlévalo a rozpouštělo zlaté svoje kštice tak, že v nich zrovna hořela i pole i kopce i rozsáhlá hospodářská stavení Martinického dvoru. A bylo opravdu příjemné podívání na osluněné ty lány, jak bleskotaly stromovím, na vyzdvižené lesy, jak každým svým kmenem vystupovaly do jasna, a na celou zem, jak odraženým přísvitem naplňovala nad ní visící vzduch. Předměty nabývaly žlutavého vzezření, stíny se dloužily, příroda celá jakoby se chvěla v májové záři, třásla se v panenkách očí, které slábly při delším pohledu na zlatové ty Pršky světel, v kterých planuly i stohy, stavení a celý panský dvůr.

Madlena se zdvihla a přimhouřivši oslněné oči prošla jizbou, přeběhla kvetoucí akáty a zmizela v kravárně. Za chvíli už zarachotily tam odtud těžké řetězy, plechové nádoby a putýnky.

Jizbou Bavlnkovou zavládlo zas mrtvé, unylé ticho slunného dne. Hodiny odměřeným tempem rušily nedělní klid, v koutě chřestilo škrabání myšky, dobývající se otvorem zatlučeným cihlou a štěrkem.

Jak milo a útulno bylo v malé komůrce v odlesku velkého bohatství světla a barev, které se okýnkem vkrádaly až sem! V okně poletovaly dvě malounké průsvitné mušky, křížily sem tam po ozářeném poli a jakoby je vítr odfoukl, zmizely ve tmavém laloku borového háje, který ležel v úpatí do nebe vyhrnutého kopce. Černé vlaštovky snášely se dolů na zelené obilí, osením vítr povíval, pohyboval stíny, čeřil pohyblivou jeho hlať. Z lesa až sem svítily prostorem světelné skvrny, ležící pod bory a měnící půdu v morovatou pokrývku. Z levé strany, po silnici shora po dlouhých přestávkách spouštěly se povozy, bíle kryté káry kramářů, žlutě natřená pošta a jednu chvíli vyšlehla tam odtud i zlatolesklými

šípy steršící kola rychle sjíždějícího kočáru s černým kloboukem nedbale položeným na stranu, jakoby passažér spal. Na zeleném obzoru leželo něco málo do sebe zavinutých, jako bavlnka měkkých obláčků. Ty se poznenáhlu zdvihly, odtrhly se od tvrdého obzoru a jako bílý ostrov pluly vzhůru po volném nebi a slévaly se s jinými, které jako roztřepené plachty svými třásněmi visely do žluté záře ke sklonku se chýlícího dne.

Asi za půl hodiny na to přišel z konírny Bavlnka. Zastavil se na prahu a rozhlédl se po jizbě. V čele mu poskočily zcela znatelné vlnky vrásků. Na stole zahlédnul přichystanou večeři, pod sebou umetenou podlahu.

„Už zas tu byla ta Madlena? Čertova ženská! No!“ usmál se očima i ústy, „blázen, kdo dává a větší kdo nebere.“ — Pověsil čepici na hřebík a dal se do jídla. Krájel chleba, odštipoval svým křivákem kousky syrečků, zapíjel pivem a při tom si všimnul zeleného osvětlení své jizby, rozvěšených světel po haluzích venku stojícího kaštanu; přisednul blíž k oknu, aby lépe viděl do svých zamilovaných polí, na kterých ležely bílé koruny kvetoucích stromů.

Dojedl, dopil, sedl na okraj postele, přistrčil dýmku k rozevřené měchuřině a dvěma prsty cpal čerstvý tabák. Tak světil nedělní svůj klid týden jak týden a korunou všeho zdála se mu slunná ta vyhlídka oknem na zelený kraj.

Vršky borů zlehka se kolébaly, obilí se lehce zatřáslo — dýchal vítr. Asi tři straky jako bílé a červené útržky dvou narůzno zbarvených papírů zatřepetaly se v jasnu a v strakatém mihotání svých dvoubarevných křídel snášely se z boří ven. Kvetoucí stromy sliv jak bílé stuhy táhly se nižinou, vázaly se v kříže a zase tímtéž směrem rozbíhaly se údolím. A na všem tom teplo leželo, jarní a silné, proniknuté modrem vysokých nebes a písní v slunci se vznášejících skřivanů. To bylo všechno, co v první chvíli viděla Bavlnkova duše. Pak ještě hejno vrabců mu přeletělo nad hlavou, padli na kaštan, ztropili pro cosi pekelný rámus, jeden dokonce sražen slítnul až na dolní větev, s rozčepýřenýma zlýma křídloma seknul několikrát zobákem do větve a načechraný hnal se zas do pranice mezi ostatní. Tu se zatoulala Bavlnkova mysl jinam. Vzpomněl si na bývalou svou chaloupku, spáleniště, špinavou vodou pokaňhané ptáky v okně a u dveří, na pěkný rozhled s lavečky na šedé plochy střech, bělavý pruh silnice, lesklou plochu rybníčku a na všechnu tu nádheru podvečerních chvílí, za kterých se tak rád vždycky díval k zdviženému obzoru, kde tak slavně někdy zapadlo slunce v hodinách podvečerního chládku. Přešel ve vzpomínkách na tichý rov nebožky své ženy, před očima přenesla se mu i žlutá hlava Sefky a přes Verunu přešel až k Madleně. Vzpomněl na ni proti vlastní vůli.

Bylo to dosti hezké děvče s mocným, velkým poprsím, s tváří broskvové červeně, a s očima, o kterých se říká, že od nich i stodola chytit může. Z minulosti její bylo známo, že měla ráda mužský stav a ve farní matrice měla zapsáno i nemanželské jedno dítě jmenem Majdalena, křtěné 30. března 1885 a zemřelé 18. července téhož roku. Hřích byl, ale voda ho odplavila, čas umyl všechno, Madlena žila svým způsobem dál — a nebyl to život právě nejveselejší. Smíchu dost a rozum žádný.

V poslední době nechala všeho a hledala jiné cesty života. Měla jen Bavlnku na očích, jiného neznala. Líbil se jí, že byl tak tichý, málomluvný, do práce jak železo a při tom skromný jako dítě. Oči na něm mohla nechat, když tak ze dvora viděla do pole, jak si s rádlem jenom hrá, vozy jednou rukou přehazuje se strany na stranu a když se tak rameny o něco opřel, byl by snad nebesa na nich vynesl, jak napjal kamenné svoje svaly a do vzduchu vyhodil i nejtěžší břemeno. — Kde s kým promluvila, jenom o něm vedla řeč, za jeho nepřítomnosti i do komůrky mu chodila, podlahu umetla, věci mu srovnala, na potkání i do žertů se s ním dala, pivo mu podstrkovala, ba jednou v neděli schválně i do Brna se rozběhla, aby mu koupila čtyři balíčky komissního tabáku.

Bavlnka přijal všechno, jak měl ve zvyku — mlčky, ale chladně.

„Ten Bavlnka je jako pařez," postěžovala si jednou Madlena při dojení a krávu, která jí nedobře stála, udeřila takovou silou do kýty, že kráva se na řetěze vzepjala a odkopla Madlenu i s hrotkem na zem.

Na tuto Madlenu s očima jak trnky černýma a tvářemi vždy zapálenými jak pivoňky Bavlnka teď myslil. Kouřil, čelem pohazoval, hned nahoru je krčil pod sestřižené vlasy, hned k obočí je srážel, jakoby se zlobil.

V síňce něco zašustělo. Dveře se otevřely a v přísvitu dne zahořely ve dveřích rozlité dvě skvrny krve s černými, pichlavými body po každé straně širokého nosu a s masitým podbradkem, podvázaným lehkým, modrým šátkem s lemováním bílým.

„Jste tu, Bavlnko?" V pootevřených rtech zasmály se lesklé, ploché zuby a pohnuly sebou více do světla. Vklouzla Madlena, širší než delší v naškrobené krátké, kartonové sukni, jaké dívky nosívají po domě. Štíhlé, vysoké botky svíraly jí masité, svalnaté nohy a těsně stahovaly plná, baňkovitá lýtka v červeně pruhovaných punčochách. Měla nové botky a točila se v nich jako na drátkách. Jen do tance se dát. Prostranné, naběhlé poprsí dýchalo v pestré krátké kordulce, vystřižené, nedopjaté přes nadýchané a s chřestem se zdvihající záhyby košile. Okolo nahého, v zádu šátkem přehozeného krku připjatý měla bělostný široký límec s vyšívanými krajkami a pod ním volně ovinutou šňůru bleděčervených koralů. Byla z Klobouk, takový byl rodný její kroj.

„No, už jste povečeřel? Jdu k vám na besedu. Nevyhodíte-li mne," šlehla ho jedním pohledem přes sklopené oči.

Bavlnka neodpovídal, díval se jí na nohy a jen bafal.

„Tak jsem si na vás vzpomněla," začala Madlena a zdvihnuvši bradu vzhůru, zabořila svoje ruce do klína. „Vzpomněla jsem si, že jste tu v neděli tak sám a sám a přišla jsem. Nevyženete mě, pravda?" pátravě hleděla, celá rozpaky zardělá, ve velké, pod těžkými víčky se strany na stranu se převalující jeho oči.

Bavlnka bafl několikrát za sebou, přimhouřil ještě více víčka a zvolna si odplivnul k noze postele.

„Vítám tě," pravil z kouře. „Co bych tě vyháněl? Sedni si a je!" kývl Bavlnka, ukazuje tryskou na židli. „Z domu se mně nechce — tak můžeš posedět. Beztak už máš po práci."

„Mám a už není do večera co dělat. Leda kravám podestlat a to už Hanča za mě popraví.“

Madlena si usedla. Podepřela se o lenoch židle, zavěsila se rukou pod hlavu a zahleděla se na světlé prostranství pole. Bavlnka seděl v záhlaví svého lůžka.

„Vida,“ pravila Madlena, vyhlížejíc oknem ven, „to bych byla ani neřekla, že tu máte tak hezky. Světlo pěkně a čisto jako v kostele. To tak vždycky sedáte?“ — A když Bavlnka neodpovídal a pořád k noze plil, zamyslila se a dodala: „Kdyby to Pánbůh zachoval, tak pěkně se to má všecko k světu — — A ovoce, myslím, taky bude dost. Stromy pěkně kvetou, teplo je — bez deště, bez mrazů, tak pohodlný čas už dávno nepamatuju. Co su tu, tak pěkně nebylo.“

Bavlnka vyfukoval zaneřáděnou špičku, na odpověď neměl kdy.

„Co pak to, Madleno,“ pravil pojednou se svinutým obočím a starostlivě na jednu stranu staženou tváří hledě na špičku (byla už prokousaná) „co jsou to za hlouposti?“ pokračoval. „Dnesky zas pivo, tvarůžky, tabák, — proč mě to nosíš? Snad na to mám, ne?“

Bavlnka vyhlédnul po Madleně, Madlena polehla na lenoch a lehce zvrácena, hlavu majíc položenu na podepřené dlaně, s úsměvem hleděla po Bavlnkových naběhlých rtech. Co ještě bude povídat?

„Eh co,“ pravila a pohlédla před sebe. „A bolí vás to?“ obrátila se na něho směle a přímo. „Je mně vás líto, že tak pořád škrtíte a nic neužijete.“

„Já už jsem užil!“ pravil dvojsmyslně Bavlnka, zatáčeje špičku zas do trysky A hledaje zápalku ve vestě, dodal: — „a co pak vlastně tobě je po tom? Proč to děláš?“

„Když už spoříte, abyste něco uspořil!“ zasmála se prudkým, hrdelním smíchem. „Šak pro sebe nespoříte,“ dodala vážně, „máte Sefku — — — Poslouchejte, Bavlnko,“ trhla sebou pojednou, pustila se lenochu a podloživši s jedné strany ruku pod bradu, pravila s rozšířenýma, od udivení ven vystoupivšíma očima: — „jak to děvče se každýmu líbí — — — Nejen mně, každýmu, ať mluvím, s kým mluvím, každé vám ju závidí. Máte recht, Bavlnko,“ položila se zas na lenoch, „spořte, dokud můžete. Byla by věčná škoda toho děvčete, kdyby mělo přijít nějak zkrátka. Po nebožce beztak jí nic nezbylo.“

„I zbylo,“ odpověděl Bavlnka se smutným úsměvem, „pár ohořelých cihel —“ a zamženým jeho okem pojednou prosvitnul vlhký záblesk náhle projevené radosti: „Tak se ti líbí?“

„Líbí.“

Madlena vstala.

„A jak si ju obliká, šelma!“ pravila a přišcuřila červené, kolem očí bělavé své tváře tak, že jí černé oči zapadly do přivřených řas. Výraz jejího obličeje nabyl tak vzezření potměšilého čtveráctví.

„No, sedni si ještě a nestůj!“ vybídnul ji Bavlnka už sám. „Chceš mně odnýst spaní?“

Hlas jeho zněl už tepleji. Pohyby už měl rychlejší.

„No,“ pravila Madlena, „když si už mám sednout, tak si sednu vedle vás a ne jako naša paní, tady ona, tady host a pro dálku neslyší

jeden druhého —“ dodala se smíchem, tím bujným, tělo i duši rozehřívajícím smíchem mladého děvčete; a podhrnuvši pod sebe šustivé sukně, přisedla vedle Bavlnky. Krátké její nohy, upjaté v punčochy a těsné botky, lehce se dotýkaly podlahy.

„Vidíte,“ začala zas Madlena, „tak si tak někdy na vás myslívám a líto je mně vás, opravdu líto. A všem tady, co tu jsme. Takové hodné a spořádané člověk, žádnó faleš, žádnó špatnosť nikdo na vás nemůže říct a jedno neštěstí za druhým vás stihá. Jak to tak přinde, řekněte mně? Já za takový lidi bych svó dušu dala, jak su bůh ví jaká — a vy se divíte, když vám trošku toho piva přinesu nebo mlíkem vás zaopatřím. Co můžu, to dám a dala bych víc. Ale chudý děvče je chudý děvče. A tak co byste mně aspoň tu radosť nepřál? Šak to nic nestojí. Ten pagatel se desetkrát vrátí. Za to jináč nic neutratím. K muzikám nechodím, už mě to netěší, šetřit nemám na koho a tak už mně tu radosť musíte nechat. Co můžu, všechno pro vás udělám. — — Ale vy, vy!“ zatloukla mu žertem červenou svou rukou o nakloněnou hlavu, „ani si mě nikdá nevšimnete. Když na vás promluvím, jakoby vosa do vás píchla. A proč, — proč? Bavlnko, to bych ráda věděla! Co pak jsem vám udělala? P r o t o snad? Oh, Bože můj milostivé! Co mně bylo? Sedmnáct let, dítě ještě, nerozumný, divoký děvčisko jsem byla! Co jsem já věděla, jaké osud mě potom čeká: že každé do mně strčí a otřese se jako schoř, jenom-li mně zahlídne. Kdybych byla měla ten rozum, co mám teď — šak by se mně nikdo nevyhýbal — ani vy! — Povězte mně, Bavlnko,“ — dotkla se jeho ruky — „teď mně to musíte povědět, — co jsem vám udělala?“

„I nic,“ prohodil na pohled klidně Bavlnka a levým okem podíval se stranou na Madlenu, mluví-li tak upřímně nebo jenom tak, aby se zdála. Než brzy zas oko skroutil k oknu a rukou přetřel si pravé koleno. Podle slabšího a hned zase silnějšího dýmání dalo se soudit, že není právě nejklidnějším.

Seděli tak vedle sebe a zamlčeli se.

„Máte nějak málo ustláno — —“ uhodila rukou na stlaní. „Špatně se mně to sedí,“ zachrastěla sebou v naškrobených sukních a opírajíc se jednou rukou o pelesť, druhou o postranici lůžka, nazdvihla tělo a posedla hloub do lože. „Kdo vám to stlal, vy?“ popotáhla sebou ještě výš. Při tom sáhla Bavlnkovi na ruku. Byla studená jak železo.

„Tak, teď je to lepší,“ dodala a nechala svou teplou levici na Bavlnkově chladné pravici.

Bavlnkova levice pohnula sebou napřed v žilách, pak v kloubech a pojednou tuhé velké jeho prsty obemkly mnohem menší její ruku v zápěstí.

Chtěl vstát, ale nevstal.

Krvavé slunce zatím pokrylo svou červení v žlutém jasnu stojící vlny borových korun a přímo před oknem i po kaštanu stékala s jedné vrstvy listů na druhou rudá, zlatem zanícená jeho barva. Pole a stráně jakoby nazvednul, postavily se proti hasnoucímu světlu. Skřivani zpívali do zakrváceného nebe, po kterém jako v nachu zbrocená peruť se táhlo jedno dlouhé, stále užší a užší křídlo oblaků. Vlny obilí plovaly v krvavé té záplavě, kolísaly sem a tam zažlucenými svými jazýčky, padaly do

stínu a znova se nořily do červeného světla. Otevřeným oknem z háje až k nim dolehal rozpustilý hvizdot kosa, který se podivně vyjímal v nezvyklém tom vyzáření lesů. Kukačky volaly z lesa do lesa, řezáč zaskřípal v polích, ze stájí se neslo vzduchem říhání koní. Kdesi na silnici hrouchal bič a v práskání biče brčel vůz. Vlaštovky v houfech křižily žhavé ještě sféry světlem naplněného prostoru a sháněly poslední ještě hmyz, než odletí do svých hnízd. Živo bylo ještě v koruně kaštanu. Roje mušek jak zavěšené tečky vířily pod stříškovitými jejich vějíři a třepetaly se v rozteklém světle v haluzích. Bílé, jako svíčky postavené laty rozvitého květu plny byly ještě včel a čmeláků. Vysoko na vršku zpíval a své děti žvatlat učil stehlík.

Do jizby se vkrádal tichý přísvit jarního soumraku.

„Bože, jak je venku krásně!“ povzdychla si pojednou Madlena a jakoby neviděla dobře, v tklivém roztoužení přiklonila hlavu k Bavlnkovu ramenu, pohnula údy, suché sukně jí zapraskaly v pasu, pootevřená její ústa plným douškem lokala do sebe chlad do okna vanoucího větříku. Zavěsila se rukou o Bavlnkovo rameno a Bavlnka cítil pod rukávem režné své košile, jak Madlena přilnula tváří k němu a dívala se oknem s ním. Pak cítil, jak od šlapek nahoru boky a prsa mu zachvacuje lehounké chvění, které mu tak krášlívalo večerní chvíle doma před chatou a v jizbě u dubového stolu. Měsíc jim svítíval do okna, hvězdy bleskotaly tmavomodrou oblohou, a ve vsi umíraly poslední známky dokonávajícího dne.

Krev mocnými údery vrážela mu do naběhlých spánků.

Chtěl cosi promluvit, odkašlal si, položil dýmku na okno, ale stísněným hrdlem protáhlo se jen několik žíznivých zvuků, které vyzněly Madleně jako dušený projev vniterné radosti. Bavlnka stisknul vřelou její ruku a přitáhnul ji k sobě.

Madlena už nepromluvila. Pohybem matky, která obírá své nerozumné stvoření, položila hlavu jeho na svou vyšívanou kordulku a hladila mu rukou krátce přistřižené vlasy. Bavlnka zmateně zatěkal očima, nejistě sáhnul po dýmce, ale stáhnuv prázdnou ruku zpět upjal veliké, mastné svoje oči na upjatou, pruhovanou punčochu. Vzal přece dýmku do rukou, vysypal z ní popel, ale odhodil ji zase na okno.

„Co je vám, Bavlnko?“

„I nic,“ na to Bavlnka a s popleteným úsměvem rozpustile ji stiskl v pasu.

Slunce schovalo se za horu, bory se sesedly, kaštan vyhasnul, vlaštovky už kroužily nejvyššími sférami nebes, kam ještě zasahovaly za horou, vzhůru do nebe sršící paprsky světla. Umlkla i kukačka v háji, co z lesa vyšlo, do lesa se vracelo na noc a jiné tvorstvo vycházelo zase z něho. Stromy v dolině stáhnuly se v tmavou, nepřetržitou houšť a do jizby nahrnulo se oknem ono mdlé, smysly i duši obestírající šero májových večerů . . .

Žíznivá duše Bavlnkova kladla ke rtům třetí pohár života.

* * *

Bylo tak asi v polovici září, když borkovanský panáček s kazatelny po třetí ohlašoval, že Josef Bavlnka, manželský syn atd. v svátost sv. manželství vstoupiti míní. Bavlnka, stoje dole v temnu pod kruchtou, vyslechnul celou ohlášku klidně jako ortel a vroucně se potom modlil. Netěšil se. Zlé předtuchy stěhovaly se do jeho mysli. Pořekadlo: „neříkej hop, až přeskočíš“ s urputnou houževnatostí bránilo všem světlejším nadějím.

Od sakristie zacinkal zvonek a nad Bavlnkou se rozhučely varhany. Teprv nyní se Bavlnka probral ze zádumčivého snění. Otevřel kancionál, vyhledal stránku, z které jeho soused už zpíval, a plným vysokým hlasem, přivíraje veliké oči jako kohout, spustil zároveň s ostatními:

„Pozdvihni se duše z prachu — zaleť k rajským končinám — —“

Tak vroucně a hlasitě Bavlnka už dlouho nezpíval. — —

V úterý na to byla svatba. Malá, tichá, nikdo skoro ani nevěděl. Krejčí Blažek žudlal cosi na rozpukané housličky, Jurka vytáhl svou harmoniku a po krátké hostině tančilo se až do rána. Jen Madlena byla veselá a hodně veselá. Popleskávala ženicha po ramenou, hladila mu záda a po půlnoci, když muzikanti dlouho nehráli, uhodila i rukou na stůl a dala si zahrát „solo“ s kulhavým Jurkou . . .

Ve středu na to odstěhoval se Bavlnka do Borkovan do podruží. Denně ráno o čtyřech hodinách kráčíval pak se sousedem Jurkou do Martinického dvoru a na večer po šesté hodině spěchal zase zpět, k rozedrané nízké chaloupce, kde z komínu už v šedých, jako koudel špinavých válcích se linul od ohniska kouř. Dole pod komínem stála a na oheň přikládala Madlena s tvářemi jak pivoňky tmavými a s očima možno-li ještě ostřejšího vzhledu než před tím. Chodila na tovarych, prala na faře, ve škole, u židů a kopala na najatých kouscích pole. Malá Sefka zůstala u kmocháčků.

Zdálo se, že se Bavlnkovým vede dost dobře. Chlapčátko brzy po svatbě narozené po třech měsících zemřelo. Žili zase sami.

Tak minul rok.

Po roce se pojednou rozneslo, že Bavlnka se dal do pití, pak že Madlena chodí uplakaná s modřinami pod okem, a brzy na to třetí novina a to nejhorší: Bavlnka ženu vyhnal a sám se odstěhoval do Brna.

Stalo se to tak.

Zima právě se vysvlékala z bílých svých kožešin, když zároveň s jarními větry rozlítly se krajem nepěkné pověsti o Bavlnkově ženě. Stále kalnější a kalnější kroužily kolem jeho hlavy, až ucítil na krku zatrhnutí vrženého lassa. Odpočíval jednou před konírnou a čekal, až se koně dokrmí. Nad sebou na hůře slyšel dva ženské hlasy; dívky z kravárny snášely jatelinu pro krávy. Mluvily o komsi a nevěděly, že Bavlnka sedí dole. Za chvíli spadlo s hůry i jeho jméno a jméno Madleny. „Člověku ho musí bét líto a přece se mu musí smát!“ — zaslechl zcela zřetelně v klinkavém, bujném řehotu dvou prsou.

Bavlnka vstal a šel ke koním. Nechtěl „to“ poslouchat. Ale přišel k němu Martin kloboucký a povídá —: je-li prý co dlužen na berním úřadě, že k němu tak často exekutor chodívá.

Bavlnka neodpověděl a popravoval svoje koně.

Domů přišel Bavlnka zamračen. Nejedl, nepil a nemluvil, leda jen tak na půl slova, jak míval ve zvyku, když se v duši jeho něco dělo. Jen kouřil a zuby zatínal. Madlena z koutku pohlédla na něho z levé, pokoukla z pravé strany, přehodila vlňák přes narostlá prsa a šla ke kmotřence na besedu.

Bavlnka byl sám. V uších mu hučelo, jakoby se tam tudy splav hrnul přes zdvižený jez. — — — Prý až večír tu bývá, když on Bavlnka má „týdeň“ a musí u koní spát —

„A može to být!“ zdvihl Bavlnka hlavu a promluvil nahlas: „Já v Martinicích, vona sama doma — fi! Už za svobodna pré byla taková — — —“ Bavlnka zavrzal zuby, vstal, ulehl, ale nespal. Když žena z besedy přišla, tvářil se, jakoby spal. Chrupal, dýchal nosem, přeložil bezvládně ruku za hlavu, ale viděl přec, jak se Madlena k němu nahnula a dívala se, spí-li opravdu či ne.

Nějaký čas chodil Bavlnka jako zařezaný po dvoře. Nepromluvil, nepohlédnul a kde komu se vyhnul. Mlčky zapřáhal, mlčky odpřáhal a když měl práci popravenou, vzal svůj sotůrek a hůl a se zapálenou odravkou ubíral se k domovu. Zase tak váhavým, nedbalým krokem jako tenkrát, když byl Verunu přistihnul v hříchu a Sefku ve lži.

Zrovna tak mlčenlivý a do sebe uzavřený vracel se ráno do práce.

Sloužil s ním Jurka — ten, co tak na tu nohu napadal a tvář měl jako zrytou hlínu. Jednou orali spolu na jednom poli. Jurka s horního, Bavlnka s dolního konce. Uprostřed se vždycky potkali. Nezoraná posud půda ležela mezi nimi. Bavlnka němý jako vždycky zvolna tahal černé svoje boty z hlíny a pokřikuje na koně, tlačil rádlo k zemi. Meze byly ještě šedé, lesy holé, země nahá, ale veselá. Slunko příjemně hřálo na sehnutá záda, země voněla čerstvou prstí. Bylo cosi omlazujícího, teplého a živého v čisťounkém vzduchu, který na povrch ssál první mízu do stromů, první barvu do řídkých posud podbělů a sedmikrás. Doba, kdy i nejsmutnější duše na chvíli se rozjasní, nechá na dno padnout zdvižený kal života a čistýma, jasnýma očima, do kterých jaro dýchá, vyhlédne z těla ven a na chvíli se aspoň zastaví v průzračné čistotě vzduchu a velikého sklepení nebes, které slunce otvírá dokořán. I na Bavlnku zdála se účinkovati všechna ta němá, věčně stejná a věčně krásná řeč jarní země, na chvíli jakoby byl zapomněl na všechno, zastavil rádlo, sklonil bič a stoje v chladné hlíně, nechal se omývat teplými vlnkami vzdušné koupele, ve které se máchala příroda celá, odhazujíc s boků poslední zbytky bílých závojů. Krátká jeho kamizolka, jakoby se napájela vzduchem, vzdouvala se na širokých zádech, povyrostlé vlasy na spáncích jemně jej šlehaly do čela. Hruď ze široka si oddychla, po těle rozešel se milounký žár; oči jakoby okřály, směle a bez bázně těkaly polem a lesy, hlučícími hejny stěhujících se kavek a havranů. Na všech stranách se už oralo a selo, koně po párech i po jednom lezli po polích, pluh za nimi řezal půdu, za pluhem překládali nohy oráči. A nade všemi silné mladé slunce, jehož odlesk roznášela polem hladká záda spřežení, břitkým jasem lesknoucí se nože pluhu, z hlíny do vzduchu se nesoucí podkovy.

U silnice, nízko nad zemí se objevily první vlny plísk, vysoko pod nebem plovaly vzduchem první hejna divokých kachen a hus.

„Josefe,“ zavolal pojednou na Bavlnku Jurka a odvrátil hlavu jeho od nebeských výšin na vlhkou, syrou zem. Jurka zastavil koně, opřel bič o rádlo a belhaje na křivou svoji nohu, šel přes hroudy k němu.

„Co je?“ opřel se doň očima Bavlnka.

Jurka došel až k němu a byl v patrných rozpacích. Popotáhl k sobě křivou nohu a mrsknuv očima do země, vzhlédnul zas na Bavlnku.

„Nesmíš se zlobit,“ pravil Jurka, křivě rty a stahuje při tom oči tak, jakoby mu v nich řezalo slunce. „Já už su takové,“ pokračoval, „co na srdcu, to v hubě. Josefe, řekni mně, čuješ ty něco nebo nečuješ?“

Bavlnka sklopil oči a obrátil se k svému potahu.

„A čuju,“ řekl na to a chápal se hned biče a rádla, aby jel dál. Opratě zaleskly se mu v rukou.

„A necháš to tak? Přece exekutora nenecháš u sebe pelešit?!“

Bavlnka se bolestně ušklíbnul. „Bjé!“ zvolal na koně. „Darmo se zlobit,“ pravil, neobraceje se na Jurku. Pluh z hloubky vyhrnul hlínu. Jurka za ním.

„No, přece by's to tak nechat neměl.“

Bavlnkova široká záda jako páka nazvedla se vzhůru, hlava klesla na stranu.

„Těžko radit a ještě horší chytit. Hanzí!“ škubl opratí a strhl koně do brázdy.

Jurka mlčel, ale šel za ním. Když dojeli k ouvrati, dodal si Jurka „guráže“ a pravil:

„Já ti poradím — jak!“ dodal s důrazem a s otevřenou svévolí.

Páka Bavlnkových ramenou zase se zdvihla a padla, pobídl koně a načal novou brázdu od ouvratě dolů.

„Počké, nech toho, až domluvíme,“ zadržel Jurka Bavlnku. „Ty seš moc velké dobrák, tak ti to řeknu,“ zlobil se Jurka, „a to nemáš dělat. Napřed se přesvědč a potresté. Takhle to všechno jenom v sobě žereš a slova z tebe nevynde —“

Bavlnka mával bičem na prázdno a naivně se usmál.

„Ah, je to co platný — trestat? Co se kočkó zrodilo, chytá myši — tak je to a to už nezvrátíš ty ani já — Bje!“ křikl už energicky na koně a čubl bičem, jakoby chtěl hovor přešvihnout v půli.

„Ale přece,“ kulhal za ním Jurka, „přece! A když se ti lidi budou smát, to je ti jedno? A už se smějou —“

Jurka zajel do živého.

„A co je ti po tom?“ otočil se po něm Bavlnka.

„Nic,“ řekl na to Jurka jaksi schlíple a šel zas ku svým koním.

A zas tak orali spolu, jeden proti slunci opíraje rozsochaté svoje tělo, druhý v stínu přešlapuje vyhrnutou zeminou a polem se neslo občasné volání na koně, kteří jakoby práce necítili, lehce přenášeli tenké svoje nohy rozehřatým vzduchem březnového dne; k večeru si Jurka zazpíval.

U Prešpurku u Dunaja
je kasarňa nová —
je od spodu až do vrchu
malovaná celá.

V tu chvíli byl už Bavlnka rozhodnut. Neřekl ještě ničeho, počkal až na dvoře.

Teprv když Jurka a on sám odpřáhl, zavolal Jurku k sobě. Měl právě svůj týden a musel u koní spát. Řekl Jurkovi:

„Mně se to nedá, řekni Matysovi ty, ať jednu noc za mě spí; půjdeš se mnou.“

„To pudu!“ na to Jurka skoro výbojně.

A Jurka šel hned k Matysovi, scvrklému, starému už tatíkovi, dal mu nacpat z měchuřiny tabáku, zavedl jej do hospody k Neumannovi a vnutil do něho „samečka“ kořalky. Bavlnka šel zatím vzhůru k Borkovanům a ohlížel se chvílemi za sebe. Jurka šel. Dohonil jej a šli oba spolu.

Bylo už jedenáct hodin v noci, když přišli do Borkovan. Hvězdy čistě svítily, v chalupě zdála se být tma. V dědině bylo ticho.

Došli až k chalupě.

Jurka povídá:

„Podívej se, Josefe, přece je tam světlo!“

Přikradli se pod okno; bylo zavěšeno vlňáky. Skulinou nebylo vidět ničeho, jen od lavice kout. Lampa byla stažena až na nepatrný bod.

Chvíli neslyšeli ničeho, pak se oknem prodral drsný, mužský smích.

Jurka napadnul na chromou nohu:

„Iš — je tam!“

Bavlnkovi se třásly nohy, lýtka mu ztvrdla, v hlavě ucítil zase ten strašný hukot, jakoby mozkem protékal rozvodněný proud. — — Zadržel Jurku a táhl jej za rukáv zpět. Jurka už mířil pěstí na dvéře.

„Jdi tam sám — já to nechcu vidět — já jdu pryč . . .“ šeptal Bavlnka, hltaje do sebe sliny.

Jurka obrátil po něm hlavu a porozuměl. Liščími kroky odešli zas od chalupy.

„Sám tam nepudu,“ pravil Jurka, „ale chceš-li, poradím si s ním jináč.“

„Dělej si, co chceš — — — ale já při tom — — — já bych ju — — —“

„Zabil! Máš recht, Josífku, máš recht — nech to nám.“

Zastavili se u jednoho stavení, kde ještě svítili. Děvčata tam drala peří, dva tři chalupníci byli na besedě, u kamen seděl hospodář a hovořil.

Vešel Jurka.

„Vítám tě, Jurko! Co pak nám neseš?“

„Nic“ — rozhlédl se Jurka kolem a prstem na háček zahnutým vyvolal sousedy ven. — Děti udiveně vyvalily oči, děvčata se přehlídla; žena se tajemně usmála.

„Sósedi,“ začal venku Jurka, „tudle Bavlnka nás prosí, abysme mu vysméčili kvartýr. Má tam něco, co tam nemá být.“

Hospodář pohodil hlavou, chalupník Urbíšek zamnul si vesele ruce.

Tmou hnuly se čtyry postavy. U Jurkovy chaty vrzly dveře.

„To se'š ty, Jurko?“ ptal se ženský hlas s hora.

Jurka odběhnul, pošuškal něco ženě do ucha, ta se zasmála a radostně bouchla za sebou dveřmi. Jurka se vrátil k ostatním. Přešli uličkou a ocitli se u zavěšených oken. Tam už bylo tma. Ticho bylo jako v hrobě kolem chaty i v ní, přes cestu se mihlo bílé tělo kocoura. Jurka zatloukl na dvéře.

V jizbě cosi hrklo a vrzly dvéře od síně.

„Kdo je?“ ptal se ze síně Madlenčin hlas. Bavlnka ťukával na okno.

„Já, Jurka, votevř!“

„A co chcete?“ ptala se Madlena a neotvírala.

„Nepté se a votevř. Nesu něco z Martinic.“

Madlena váhala. Odešla a zase se vrátila. Konečně otevřela. Do síně hbitým krokem chromých vklouzl Jurka a podržel dveře. Sousedé vešli za ním. Poslední zavřel za sebou na klíč.

„Vedu ti, Madleno, kamarády na besedu, rožni.“

„Co pak se stalo?“ ptala se Madlena se strachem, bosá stojíc na studené, upěchované hlíně podlahy.

„Rožni!“

Za chvíli malou jizbu osvítila siná zář sirného plaménku zápalky, kterou Jurka držel v ruce. Lampičku našel na stole; když ji rozžíhal, byl skleněný komínek ještě vřelý. Nosy sousedů táhly do sebe vůni masa. Jurka povytáhl světlo a vidí: — na stole uzené a ve sklínce nedopité víno.

Ohlédl se po Bavlnkové, která stála u dveří a nechápala, proč přišli ti lidé.

„No, koho paks tu měla? Co pak za hosta?“

Madleně v hrdle zaschlo.

„A žádnýho hosta,“ utírala Madlena lavici u kamen, „maminka mně přinesla kousek masa a kapku vína.“

Jurka mrsknul okem po jizbě a padnuv na levou nohu, shýbnul se do kouta: „A čí je to tady?“

Na prstě vyzdvihl silnou rákosovou hůl.

„A co slídíte?“ utrhla se Madlena už hrubě. „Co je vám po tom? Řezník ju tu zapomněl, byl se dívat na našeho vepřa.“

„Co slídím? hned ti ukážu, co slídím.“ Vzal lampičku. „Koho tu máš?“ zdvihl světlo a posvítil jí do tváře.

Madlena se zatřásla a bledá jako mouka mlčela. Jakoby čekala ránu, stáhla hlavu s krkem napjatým proti ní.

Jurka mrknul na sousedy a vešel s lampičkou do síně. Čtvrtý zůstal u Madleny a domlouval jí po tmě:

„Bylo ti toho, Madleno, potřeba? Takovou hanbu připravit sobě, mužovi a celé dědině?“

Madlena stála u okna a šlapkou levé nohy sobě přetírajíc bosé lýtko, vzdorně hleděla do tmy; nehtem rozčileně uštipovala hranu lavice. Nejraději by byla okno vyrazila a vyletěla odtud ven.

V tom chatou proniknul odkudsi z hloubky za chatou vítězný, rozjařený Jurkův hlas. V koutě komory, zaházen sukněmi a prázdnými

měchy, skrčen seděl jakýsi muž s dlouhým knírem, trčícím ven. Jurka džubl ho nohou do zad a dal se do smíchu.

„Helejé! Pán vod hóřadu!“ dolehlo až k Madleně. Ta jakoby jí nohy podťal, sřítila se na zem a s hlavou položenou na nahém lokti plakala do tvrdého dřeva lavice. Věděla už, co ji čekalo po starodávném zvyku lidu. Vymrskla sebou a zapotácela se ke dveřím. Než v tom jizbou šlehlo zase světlo lampičky a cestu jí zavalila mačkající se, do sebe sražená hmota čtyř těl s jakýmsi jiným, rychle sebou škubajícím klubkem uprostřed. Exekutor se bránil, Jurka se smál, Madlena padla na zem a po kolenou se plazila k Jurkově křivé noze.

„Provaz!“ křiknul Jurka zpěněnými ústy, otíraje si rukou bradu, a — — — — — — — — — — — — — —

Následoval výjev venkovského soudu, na který se Bavlnka odvážil pohlednout jen z dálky.

Slyšel křik, smích, divoké jakési řvaní a pláč, zmatek několika hlasů, podobný násilnému kašli a štěkotu zároveň; po průsvitné ploše vlňákem zastřeného okna vlekly se dlouhé, křížící se stíny, táhnoucí za sebou cosi tenkého; pak na totéž osvětlené místo padla škubající sebou a zuřivě do vzduchu bijící silhuetta nohy, po které lapaly napřažené ruce . . . A Bavlnka sotva už na nohou stál, potáceje se v nerozhodnosti, nemá-li se rozběhnout a zabránit nehezkému tomu divadlu. Před chalupou zamihlo se několik postav za roh; lidé se sbíhali se všech stran, mihali se kolem něho tmou a pádili k osvětlenému oknu. Bavlnka zastavil své kroky, lekl se křiklavé té hanby, vyvržené z chalupy ven na oči zevlujících hlav, vydané na pospas venkovského davu, který žízně po výtržnosti ječel před jeho chatou a s rukama pozdviženýma čekal na živou svou kořisť . . . V tom v chalupě tři páry svalnatých, ve stínu ohromných paží zvedly se vzhůru a za sebou táhly cosi širokého, velkého. Zaskřípěly dvéře, hlavy se pohnuly, dav zašuměl a pojednou za ohromného jásotu dětí a žen, lajících stařen a hlasitě pod sebe plvajících mužů otevřely se dvéře a přes práh vykročilo několik mužů krokem, jakým se nosí těžká rakev. A hmota, kterou vlekli, hekla pojednou v pádu a pleskla sebou na zem. Nadešel výjev, při kterém i Bavlnkovi vystoupily vlasy na hlavě. Ženy jako hyeny vrhly se na svou oběť, mužští v smíchu drbali se za uchem, výrostci škrábali na cestě bláto a házeli je na dvojici k sobě přivázaných těl; matky odháněly děti od šeredného divadla, jiné bůh ví proč lomily rukama a plakaly, třetí kurážnější nakoukly jen, naplivly a s rukama roztřepenýma nadávaly, až už ani mluvit nemohly, jen sípěly jak hadi. V malé chvilce seběhlo se půl dědiny a ještě nebylo konce, nové a nové zástupy blížily se k potupnému místu, tytéž výjevy, tytéž výkřiky, klení a vesele ze všeho se radující smích opakovaly se znovu.

„Vždyť jsem si to myslil, že to tak dopadne,“ pravil jeden.

„Jestli pak to ten chudák zasloužil!“ křičela druhá —

„Fi-fi!“ bylo jednosvorným míněním třetích.

„Fi-fi-fi!“ stříkalo to se všech stran, bláto jen pršelo na hlavy obou jak na hřbitově když hlína se sype na těla mrtvých. Některé z žen utíkaly pryč — jak od místa moru.

Ze všeho toho Bavlnka už nic neslyšel. Přitiskl beranici na čelo a co síly měl, oklikou, aby nikoho nepotkal, přes pole utíkal ke kříži, odtud po cestě vyběhnul po silnici a teprv tam, když spocené čelo mu ofouknul po širém prostranství volně se rozlévající noční vzduch, zastavil se, trhnul ramenoma, potáhnul šaty, přilíplé na spoceném těle, a klidněji už oddychuje ubíral se ku svým koním v Martinicích.

Byla půlnoc a zástup se teprv rozcházel. Už celá dědina se tu sešla, celá dědina tu potupila dvojici těchto dvou bezmocných těl a po cestě vzhůru teprv ubíral se obecný představ, dělat pořádek —

Když došel, u Madleny a exekutora stáli už jen asi tři lidé.

Madlena, obrácena tváří k zemi, prosila pro Boha všemohoucího, plakala, aby jí pomohli od toho chlapa, — ale marně.

Konečně, právě když docházel předuosta s obecním sluhou, jako velká voda přihrnul se opilý Komárek a zastavil se nad povalenými. Zaplakal a složil ruce k nebi.

„I mý ubozí sirotkové —" svalil se k nim a v ustrnutí třesoucíma se rukama hmatal po obou od shora dolů, kde mají hlavu a kde nohy. „Vokaž pusinku, sirotečku milý," převalil se na na exekutora a hledal jeho ústa. „Vidíš —" kleknul k němu a nábožně vznesl nad ním ruku — „A kdyby všichni se pohoršili nad tebou, já ti zahynout nedám — — To je pán vod hóřadu a oni mu takhle dělajó. — No, neplač — — neplač," obořil se na Madlenu a pohladil ji. „Bůh je milostivý, dcero, a nedá zahynouti ani volu ani ptáčku a cožkoliv živého jest!"

Vytáhl křivák a nahmatav provazy přešmikl hlavní jejich vaz.

„A nohy taky!!" zhrozil se a zase tak sepjal ruce nad nimi, křivák drže v hrsti, když viděl, že exekutor a Madlena jak žáby se schromenými zadky po rukou se plazí naházeným blátem od sebe.

„Ubozí sirotečkové, děkujte pánubohu —" přeřezoval provaz u nohou — „děkujte pánubohu, že vám poslal anděla!"

Pozdvihl pravici vzhůru a kleče ještě v blátě, díval se na pravo a na levo. Na levo do chalupy vlítla Madlena, na pravo vyskočil exekutor na vysoké svoje nohy a plandaje koženou svou kabelí po stehně přes pole se pustil domů.

V tu chvíli došel už i starosta a chtěl dělat pořádek.

Madlena seděla v komoře na hromadě složených pytlů a plakala.

* * *

Uplynulo pět let.

V Tě—ské hospodě seděli sousedé v dlouhých žlutých kožiších okolo kulatého stolu a poslouchali. Mezi nimi seděl Bavlnka a vypravoval.

Ale nebyl to už Bavlnka s tím dobrým modrým okem, hlavou pevně vzpřímenou v širokých ramenou, údy jako větve dubu pevnými. Za několik těch let, každý by mu byl řekl „starý". Tvář zrytá, vyprahlá, oči stažené dovnitř, vlasy prokvetaly do bíla. Okolo úst měl vyryto něco, co každý uměl číst . . .

Seděl, popíjel a vypravoval, kde byl, co viděl a jak se měl. Byl v Brně po celá tři léta, pak v Němcích u Brna a teprv před čtrnácti

dny vrátil se blíž k domovu. V Tě—nech pracoval zas u volů. Nebyl už spořádaný — časem se napil a na nebožku Sefku vzpomínal s pláčem.

Když byl střízlivý, byl to zas ten starý Bavlnka, tichý, mírný, trpělivý a měkký jako děcko. Často se dlouho do noci modlíval.

Sousedé poslouchali a potahovali kožichy.

„Eh, tak ses už nemusel ženit," odbyl jej konečně plesnivý Šebesta. „Pán Bůh tě potrestal."

Bavlnka mu přisvědčil.

„Ba nemusel. Dobře se říká a to ať si každé pamatuje, kdo do takovéch případností přinde: „První žena od Boha, druhá od lidí a třetí od samýho ďábla!" A je to richtik pravda. První byla jako anděl, druhá už páchla světem a třetí už mně byl čert dlužen. Ta byla ta néhorší snad z celýho světa. Lidičky zlatí, to vám byla ženská —" Bavlnka přiložil pěst k levému spánku a položil na ni sentimentalně hlavu — „jako slepá vám byla, jak uviděla mužskýho; jakoby ju o rozum připravil, už jako ta muška plápolala kolem světýlka. A mluvit nemluvit, slibovat neslibovat, nic naplat. Třikrát mně u Boha živýho přísahala, třikrát po kolenách za mnó lezla, ruce nohy mně líbala, že jakživa, do nédelší smrti, ať ju Bůh na tom místě potrestá, nikdá nikdy už to neudělá a — — a — — přišli jsme do Brna a — — — a — a — — —"

Bavlnka dal se do smíchu.

„Kakra, já bych takovó ženu udávil!" poznamenal maličký, střapatý švec Němeček s městským kloboukem na hrbaté hlavě. Oči měl jak jehly a na levém spánku bouli. „Ale když ty seš na ženský slabé," zatřepal svou usmolenou ručkou a s opovržením odvrátil se od Bavlnky stranou. „Tak ti to povím. Chlap jako hora a ženský s ním vymetají dvéře."

„A v Brně taky nedělala dobrotu?" ptal se hostinský, zapaluje si dlouhou dýmku s černým kostěným zobcem.

„Kde pak tam! To je rozum!" otočil se na podpatku Němeček. „Mužskéch na tisíce a jeden o druhým neví."

„A co jste tam dělal?" vyptával se hospodský, nevšímaje si Němečkovy poznámky.

„U koňů jsem byl. Našel jsem si službu — šak na Nové ulici a dobře jsme se měli. ‚To je vaša žena?' ptal se pán, když se přitáhla za mnou do Brna. — ‚Je,' povídám. — ‚To je dobše,' povídal pán (byl žid); ‚vy dostanete na téden pět renských, žena tři a můžete bét dva lidi pěkně živi.' — — — No a byli jsme. Ale za nějaké čas — — —"

Všichni čekali až dopoví.

„Z Kartouzskéch kasáren docházelo k nám moc vojáků á — — — no, co bych to povídal!"

Bavlnka si odfouknul a zahleděl se do tmavého koutu šenkovny.

„A teď o ní nevíte?" ptal se stařeček Šebesta.

„Nevím. Zahnal jsem ju vod sebe — Sám jsem z Brna plách' a víckrát jsem ju neviděl."

„A šla?"

„Nešla. Nadlízala — pořád prosila a tak, abych se jí zbavil, službu

jsem vypověděl a utekl jsem jí z Brna pryč. Myslel jsem si, šak se někde přece uživím."

Z vypravování vyšlo pak na jevo, že byl kdesi v německé vsi dvě léta za pacholka a když hospodář umřel, šel se zas podívat dál, blíž k domovu. Že ho vlastně malá, ale nyní už hodná děvčica Sefka přivedla, zamlčel.

„Tak je to tak, když takové netvor se vynajde, tak jé nélepší utopit," vážně zakončil starý Zkejbal, zaplatil, dal dobrou noc a odbelhal se do tmavé vsi. Také ostatní se zvedli a ztráceli se domů. Odešel na konec i Bavlnka.

* * *

Jednou zase tak seděl Bavlnka v hospodě, ale mimo rodinu hostinského byl tam skoro sám. Bylo škaredě, každý seděl raději doma.

Venku sněžilo. S černých oblak na zem snášelo se tiché, bělounké, ale chladné péří. V okénkách chalup a domků blikala světýlka žlutou, pomerančově se lesknoucí září uprostřed bílé půdy kolem a kolem. Z komínů těžce se hrnul kouř a lnul k hřebenům posněžených střech. Všude na všech stranách vládnul klid zimního večera, rušený jen štěkáním psů a veselým zvoněním rolniček, ale odkudsi už z daleké, daleké dálky. Za chvíli i ty shltnul bílý, stále houstnoucí, sněhem naplněný vzduch.

V hospodě bylo útulno a milo jako doma. V plechovém sporáku praskal oheň, v troubě syčela vařící se voda a zaváněla kmínová polévka. U sporáku, v přísvitu dvířky unikajícího světla batolily se dvě malé děti hospodského. V koutě za sporákem po tmě loupala dorostlá už děvčice zlaté vlasy turkyně. Na lavici za stolem seděl Bavlnka s panem starostou.

Venku se ozvaly kroky. Dyeře se pootevřely a zase zavřely. Jakoby to žebrák byl.

Hospodský vyšel ven.

„Kdo je to tu?"

„Prosím vás —" bylo slyšet přivřenými dveřmi — a další slova splynula s vrzáním nedovřených a v průvanu se dovírajících dveří.

„Je tady, je. — Co mu chcete?"

V hospodě všechno stichlo. Děti přestaly si hrát, děvčica loupat, jen voda syčela, poprskával oheň.

„Já su jeho žena," bylo slyšet v tichu s hlubokým vzdechem.

„Pojďte dál," pravil hospodský chladně a otevřel před ní dvéře. Vešla jimi chatrně oblečená jakási ženská.

„Bavlnko!" pravil hospodský. „Máte tady ženu — Rozsviť, Rozáro!" kývnul na děvče olupující turkyň.

„Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!" bylo slyšeti ze tmy.

„A co chce?" pravil Bavlnka k hospodskému, rukou přidržuje židli, jakoby neslyšel pozdravení své ženy.

Děti utichly, za sporákem zachrastěla turkyň, do které děvče šláplo. Škrtla sirkou. Světlo malé petrolejové svítilny rozrazilo tmu a osvítilo Bavlnkova záda.

U dveří stála jeho žena. Byla bídně oděna, sešlá, vypadala jako

žebračka; před mrazem chráněna byla pouze bílým chatrným vlňáčkem, na kterém v záhybech bleskotal rychle tající sníh. Vykročila a blížila se k Bavlnkovi.

„Běž!“ ukázal Bavlnka prstem na dvéře. Chtěl ještě něco říci — než v tom okamžiku zaduněla mu půda pod nohou, Madlena byla před ním na kolenou.

„Pro věčnýho Boha tě prosím, Josefe —“ nemohla dál. V hořkém pláči topila se další její slova a jen ty skřehlé ruce mluvily: suché a tuhé jako z kostí, do sebe zaťaté, vzpínaly se k němu a za rukama na boso obuté škramboly se táhly po zemi za dlouhou ublácenou sukní.

Bavlnka hodil čepici na hlavu a chtěl odejít. Ale Madlena jako železem skovala rukama a vyschlými prsy obě jeho nohy a vlekla se za ním jako závaží, kterým v chůzi smýkal sem a tam.

„Josefe, Josefe! pro spásu tvý duše, já už su dost potrestaná, víc už snášet nemožu,“ polo vykřikla, polo zaplakala, ležíc mokrým svým tělem na šedé podlaze, po které se od ní táhly široké mazance mokra.

Jizbou prázdnou, rozsáhlou jako ozvěnou se vracel nářek zdivočilé Majdaleny.

Bavlnka nevěděl, co si má počít. Líto mu jí nebylo, zbavit se jí nemohl. Pokusil se ji odkopnout, ale Madlena tím těsněji přilípla se k němu, až cítil zpod šatu se jí šířící teplo na noze a mocně tlukoucí srdce pod skleslými prsy.

V tom do ticha, které zavládlo v té chvíli, s T—ské kapličky zazvonili klekání.

Všichni se pokřižovali znamením svatého kříže, starosta vstal a tiše se modlil. A do tiché jeho modlitby v koutě promluvili pojednou dětské dva hlásky a nahlas jako dva stejně zvučící zvonky odzváněly denní svůj Otčenaš a Anděl Páně, po kterých chodily spát. Vlny klekání tetelily se návsím, rozcházely se po dědině vzhůru, po dědině dolů a vcházejíce do lidských příbytků a chat, plnily celou krajinu idylickou vůní zimních večerů — — —

„A odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme našim viníkům“ — — — odzvonily zvonky v hospodě a tak dojemně roztály tenké ty hlásky v třaslavých úderech vyzvánějícího klekání, že se zamyslili všichni a s jakousi neuvědomělou vroucností utkvěli na těchto několika slovech jedné z největších vět všech století.

Madlena se modlila na kolenou. A na tom místě, kde se zamyslili všichni, sklopila oči a svěsila pokorně hlavu dolů, jakoby v tu chvíli někdo za ni orodoval.

Domodlili se. Těžké ticho zaleblo šenkovnou. Ve vzduchu se třásl ještě čistý sled modlitby dětí. Posud všem na srdci hřálo kouzlo podvečerní idylly.

Pojednou Bavlnka sebou pohnul, vtlačil beranici do týla a ohlédnuv se stranou za sebe, pravil k ženě:

„Pojď!“ Otevřel dvéře a propustil ji před sebe. Zněl hrubě jeho hlas, ale i děti cítily z něho víc než slovo, víc než dojmu prázdný zvuk.

Madlena, ucítivši v duši zavanutí teplejšího ovzduší, nevěřila. Ve dveřích plaše se ohlédla po Bavlnkových očích a usmála se. Padli oba

už do tmy, když Bavlnka ucítil, že vedle něho tapající osoba se náhle sehnula a na jeho ruku přilnuly dva studené, vyhublé rty. Vyškubnul ruku z vyzáblých těch prstů a šel rychlejšími kroky k domovu.

Za čtrnáct dní na to Madlena zemřela. Podlehla zápalu plic, který si uhnala na cestě z Brna k Té—nům, v mokru, sněhu a mrazu syrové zimy — — —

Sám Bůh pomáhá od hříchů tam, kde lidé už odpouštět — nedovedou — — —

Z básní Hermanna Lingga

přeložil Jaroslav Vrchlický.

Severní a jižní moře.

V nejzazším moři severním loď leží spjata v ledných krách,
a na palubě mužstvo spí, sníh mají všichni na hlavách;
ať jak chce piští severák, níž visí plachta, sníh a led,
tu stožár, prkno nevrzne, ni lano ani vesla sled.

Však v každou noc zář severní nad bílou smrtí tady vzplá,
tu duté oči zahoří, na tváře sedne červeň mdlá,
do plachet květy ledové mráz kreslí velké, tropické
a chladné, vzdušné, křišťalné, bez vůně, hnutí, magické.

A s hora s temných ledovců se sklání velkých stínů sbor,
jak zvěře kostry z prasvětů, jež tají kámen těchto hor,
a jakby vřela pod sněhem požárů síla pravěká,
hrom temný z hloubi zahučí, až zapraská led z daleka.

A v jižním moři leží loď tak tiše jako zaklená,
jak v bezvětrný ocean v hrob otevřený složená;
je mrtvol plna paluba, jsou spráhlé slunce požárem,
své jakby všecky mumie vše katakomby slaly sem.

Močálem výspa stala se a z bahna zvolna vyrůstá
řas mořských prales, plíseň, mech a třtiny tíseň přehustá;
i hnije koráb, do všech děr se zachyt kořen plazivý
a vine se až k stožáru a zvonci kývá vlnivý.

Skráň mrtvol krovem zeleným se halí stále víc a víc
a z úst jim rostou květiny, snad slovo žití chtějí říc';
kde vlajka byla, třtina vlá, kde svítilna, tam do kola
světloška krouží zelená a jako démant plápolá!

Východ měsíce.

V dáli bledé blesky svítí,
dusným vzduchem kmitají,
vůni nejsilnější kvítí
vydychuje potají;
v opojné rozkoši slavíci
hruď zvedají s fontanu vlnou se perlící,
na východě ether v šeru se nítí.

Stmívají se stinné stezky,
zlatem žhnou jen vrcholy,
v stržích, tůních matné blesky
v hloubi chví se. V údolí
plavý a líbezný měsíc se vzpjal,
jak obličej slunce, který by spal,
stře v bledosti tiché své lesky.

Jako druhdy v Delfách, v lese,
neb kde Isidy chrám stál,
kámen, třtina, strom se třese,
šeptá cosi v blíž i v dál;
o živé slovo tu příroda zápasí,
chtěla by jako tam šumnými ohlasy,
mluvit a žít, lkát, smáti se v plese!

Běda! zmlkly rety její,
hluché nebe prázdné jest,
bezduché jen kostry spějí
v zvěrokruhu zlatých hvězd.
Jaký as póly opřádá taj?
Jakou as zmatenou vypráví báj
na břehu v příboji vlny když znějí?

Neprobudí nad skal bradly
sbory nymf a elfů rej
v břečtanu vod nad zrcadly
mythický tvůj obličej,
ve zhaslé kráse své dále spěj, měsíci,
půlnoci pusté duše ty kvílící,
rody tvé všecky v nic padly!

Podzimní noc.

Když to v hroznech hárá
ve podzimní čas,
druž satyrů stará
slaví hodokvas.

V skalách, jichž vchod skrývá
břečtanová spleť,
luny svit se schvívá
vlhký v listů změť.

Při pochodní záři
přijdou kosmatí,
ověnčení, staří
braši bradatí.
Jak se bujně zdraví,
jak jim plane líc!
Tanec však je znaví,
nejde to již víc!

Jako v mládí s plesy
ještě jedenkrát
každý hřměl by v lesy
do červánků rád!
Dupli by si v bouři,
kde však nymfy jsou?
Šedé mhy jen kouří
v dálce nad vodou . . .

Píseň v mládí.

Ne vysoké mi stáří,
kdy červánky se stkví,
ne žití na žaltáři
mně akkord poslední!

Můj květ jen zemí dýše
a já jsem píval rád
z pohanů zlaté číše
a vzdoroval, až v pád

Já divoký byl honec
a nejsem bez viny,
má hlava nesmí v konec
nést zdobu šediny.

Mne slyšte, stíny, záhy
ne v taji, úkladem,
leč právě v středu dráhy
mne sražte v štěstí mém!

Než písně plamen zhasen,
než zmizí bol i pľes,
meč pokavad je tasen,
vlá prapor do nebes!

Sirena.

Z hor divá bouř se valí,
hrom z hloubi zahřměl kdes,
nebe se mračny kalí,
jak stáda jde jich směs.

A vodní pláni ztmělou
dech větru brázdí v ráz,
kde letí racek střelou,
kde poslední plá jas.

Můj člunek hřměním pílí,
kdos jeho kraj mi chyt.
Květ růží v ruce bílý,
stín víly se tam kmit.

Zda po tobě mru, dítě?
Ó nech to, stará zvěst!
Sireno, miluji tě!
Mně tebe líto jest!

Ó vím to dobře příliš,
že zhoubu znamená
ten zpěv, kterým v noc kvílíš,
tvá ňadra plamenná!

Proud vzkypěl, v dáli hříme,
blesk k dnu sjel svitem mdlým —
My již se nepustíme,
to příliš dobře vím!

Květiny z moře.

V hloubi moře kvete, svítí
čarupluý, bájný sad,
tryská, blýská se a třpytí,
v nach i azur se to nítí
v klínu noci napořád.
Večer byl a chvíle snivá,
přistál náš člun ku skalám;
já ti přines kvítí sám,
kvítí, jež dno mořské skrývá.

V bezměrného moře klínu
vře jich pohyblivý tlum,
u tritonů, u delfínů,
spadlé diademy v klínu
vod se třesou, ve vln šum

jako bájka opojivá
plá to, zkvítá, tu i tam —
já ti přines kvítí sám,
kvítí, jež dno mořské skrývá.

Hleď, těch jemných lístků tkaní
mohlo světlo lomené
bledých barev dát jen plání,
s nimi nemá přirovnání
tvoje žití blažené!
Hubička tvá dovádivá!
Za jednu já všecko dám —
já ti přines kvítí sám,
kvítí, jež dno mořské skrývá.

Nedívej se na ně v strachu!
Barva jeho zmizí v ráz,
nejkrásnější kvítí z nachu
života bouř ve poplachu
strhá, jak tvůj zčeří vlas!
Padne mnohá rána divá,
v smutek šlehne plesu plam —
já ti přines kvítí sám,
kvítí, jež dno mořské skrývá.

V lůně moře na úskalí
lehké, chvějné postavy
v kolébce vln s nimi hrály
v nepřátelských mocí stálý
příboj divě houpavý.
V letu, vteřina co splývá,
nebes ráje kynou nám! —
já ti přines kvítí sám,
kvítí, jež dno mořské skrývá.

Rci, zda nejsou děti duhy,
jež chyt prvních bouří vztek
v nachovou noc v moře luhy
s nebe stáhnuv její pruhy,
s vlnou stkav jí paprslek?
Tvorstva nejstarší zvěst kývá
z moře dna v nich na vzdor tmám! —
já ti přines kvítí sám,
kvítí, jež dno mořské skrývá.

Harpye.

Na nejzazším konci světa schoulen Harpyjí bdí sbor,
kdo chce býti obětován, kdo chce umřít mdlý a chor
kráčí sem; tvář mají dívčí, ostrý spár a perutě;
na skalách dlí, co bouř nese, poslouchají nehnutě.

A k nim přijde ten, kdo prchá, z domova kdo jesti hnán,
kdo je lidstva vyvrhelem, kdo je přesycením štván,
bledé děti bez rodičů, jako kvítí ve ráji,
které vlastní krev zavrhla, rodičů jež nemají.

Rouhači sem přijdou drzí, které pýcha velká rve,
záhy již od pevných břehů odvázaly loďky své,
osekané bohatýrské větve slavných od kmenů,
snílkové, již těžce spali na poduškách svojich snů.

Bledí jdou a vyzáblí sem, bez jmění a z daleka,
soucit nečeká tu na ně, ani hrob je nečeká,
divě s napjatými spáry s křikem skočí divá změť
okřídlených dívek rvoucí jejich kosti, jejich pleť.

Ve hlubinách ryby civí, orel zírá v nižiny,
však ty potvory se samy děsí hrozné hostiny.
Ale jednou náhle zjeví statný rek se v daleku,
v oceli a ledem pásán bez lásky a bez vzteku.

Prapor ponese on bílý, prapor bílý jako sníh,
srdce jeho každou bolest, smrt přemůže v okamih;
dívkám usekne on hlavy ostrou svojí ocelí,
v mrtvém dolu založí pak míru říš a veselí.

Nuže sem, vy všickni bědní, vyhnaní a plačící,
ale vzhůru vzneste hlavu, strhněte šat kající,
ať jste byli velcí, malí, svadlí nebo svěží, všem
míru zdroj zde bude téci, májem zkvete širá zem!

První debut.

Napsal Aug. Eug. Mužík.

I.

Dnes konečně dověděl se Ladislav, že jeho žena vystoupí co nejdříve v městském divadle. Sdělila mu to s tváří trochu uzardělou, nervósně se chvějíc, hlas se jí zajíkal. Kvapila s oznámením tím, jakoby chtěla, aby vše už rázem bylo odbyto, a jakoby se bála, že Ladislav bude přec ještě odporovati a postaví se jí v cestu s prosbami a pláčem, snad i se zákazy a křikem. Sdílela mu to způsobem, jakým oznamují ženy milencům svým: „Více tě nemiluji, není to možné. Miluji jiného, rozmyslila jsem si vše úplně, a čiň cokoliv, skutečnost nezměníš, že nemiluji tebe a miluji toho jiného.“ — —

Ladislav slyše zvěst její zbledl a vstal od stolu. Nepodíval se ani na ženu, řekl pouze: „Dobře.“

A vyšel z jídelny.

Odešel do svého pokoje a přivřel za sebou dvéře, jakoby se bál, aby Xavera, jeho žena, nepřišla za ním a nenalezla jej zahanbeného, stydícího se sama sebe. Neměl již odvahy, jednati proti její vůli, a maskoval svoji nestatečnost zdánlivou lhostejností. Postál tak chvíli a hleděl na dvéře. Nikdo se neobjevil. Tu zakryl si obličej rukama a z hluboka zavzdychal:

„Můj bože, můj bože!“

Nepřemýšlel, kterak by zlo, jež naň doléhalo, odvrátil od sebe, možno-li tak vůbec ještě učiniti. Ale jako každá slabá, citlivá a snivá duše, místo aby jednal, počal resignovati na přítomnost a uchylovati se k minulosti, krásnější a pokojné, kdy nebe jejich života nebylo ještě pokryto mraky, ale zářilo zlatým sluncem obapolné lásky.

Zadumal se a vzpomínal. Nejsladších dnů lásky a seznámení se před svatbou bál se téměř dotknouti se vzpomínkami, i utkvěl myšlénkami hned na chvíli, kdy si odváděl Xaveru jako milou ženu do útulného hnízdečka lásky. Bylo mu tehda tak blaze, jako bývá každému jinému v témž případě. Ale každý si myslí, že podobného blaha dosud nebylo, co svět světem, aniž kdy bude, a že on sám, první a jediný, požívá oné rozkoše. Byl náhle jakoby zmizelý s tohoto světa, tvoře si sám svět nový, krásnější a vznešenější, jejž před tím jen v nejblaženějších snech odvážil se tušiti. V tomto blahém snění uplynulo mu od svatby několik měsíců. Avšak potom nabývala znenáhla skutečnost svých práv. Bylo mnoho, velmi mnoho životních potřeb, a Ladislav byl sice dobrý sochař, ale od jakživa špatný počtář. Ale tolik přece spočetl, že je nezbytno více pracovati, aby udržel příjmy své ve stejném poměru k výlohám domácnosti. Xavera byla vzdělaná, rozmarná, ale byla chudá,

ubohý sirotek, když si ji bral. Musil se sám o všecko postarati. Dohotovil tedy na rychlo několik objednávek, jež polozpracovány odpočívaly s pavučinami v koutech atelieru. Tak sehnal najednou větší část peněz.

Xavera toužila ode dávna někam se podívati. Ladislav maje peníze, svolil, odjeli do Alp. Ale na cestu tu bylo již přece trochu pozdě. Měli ji podniknouti hned v první dny manželství, dokud je člověk opojen sám svým štěstím a neschopen práce a tvůrčích myšlének. Nyní však byl Ladislav cestou velmi roztržitý. Zastesklo se mu náhle po práci, z níž se vytrhl, hlavou jeho vířily staré myšlénky, nové a smělé plány, jež žádaly bezodkladného uskutečnění. Siesta lásky pominula, nadcházela doba práce, duch i život žádal si zaměstnání, mozek toužil po tvoření, překypující myšlénky po stělesnění, ruka nervósně se chvěla a hledala nástroje. Ladislavovi bylo nevolno. Neměl už smyslu pro krásu krajiny, pro lesk potoků, jezer a vodopádů, pro rozmanitost a rozlehlost horské scenerie. Tékal s místa na místo, hledaje něčeho, čeho zde nebylo. Bylo mu náhle vše na obtíž — i příroda i žena. Chtěl pracovat a musil pouze se bavit, chtěl tvořit a musil jen pozorovat, chtěl zápasit a musil zahálet. A žena té jeho změně nerozuměla. Jí zdálo se, že je Ladislav náhle příkrý a chladný, kde se domnívala, že má povinnost, aby byl něžný a láskyplný. Ona byla tak blažena tímto výletem. To byla první její cesta za hranice vlasti. Cítila se ptáčetem puštěným aspoň na chvilku z těsné klece. Však se ono vrátí opět rádo po tomto dobrovolném vyhnanství do starého domova. Také trochu ješitnosti a pýchy mísilo se v ní k blahému pocitu svobody, neboť bude se moci výletem takovým pochlubiti doma přátelům a známým. Věděla, jak to zní k závidění pěkně:

„Když jsme byli ve Švýcařích, když jsme vystupovali na Mürren...“

Konečně se vrátili domů a Ladislav zabral se nyní znovu a tím horlivěji do práce. Mnoho mu ušlo tímto bezděčným několikanedělním odpočinkem. A na cestě uvykl přece trochu pohodlí a lenosti — nyní se mu již nechtělo do práce tak jako dříve, neboť každá zahálka má za následek ochabnutí sil a jakési zrezovatění vůle. Po slavnostech zbývá ještě vzpomínka, pěkná hodinka, dozvuk a ozvěna blaha, jež není sice už samo sebou blahem, ale touhou po onom blahu tím nebezpečnější. Čím déle zůstává úhor duše nevzdělaný, tím více tvrdne a tím tíže proniká pak jím pluh nové práce až do nitra, a tím většího úsilí pak třeba ku práci.

Však pravé nadšení a chuť ku práci se přece, byť pomalu, dostavovala. Ladislav začal býti opět pilným jako před svatbou, ba jako tenkráte, než poznal Xaveru. Ale tak ani nepozoroval, že se při tom Xaveře trochu odcizuje. Dosud mu ani úplně nepřivykla, a již se musila přáteliti s myšlénkou, že jeho život nenáleží pouze jí, ale v první řadě jeho povolání. Stala se ženou umělcovou, ale nepochopila, co to značí, a čeho je k tomu potřeba. Žena může se státi umělci Beatricí i Laurou, ale také břemenem nevýslovně neblahým.

Ladislav meškával celý den v atelieru. Časně z rána odcházel a vracel se až v poledne, kdy dopřával si sotva času najísti se a trochu si pohovořiti. Pak odešel opět a večer musila jej často Xavera sama vyhledati v pracovně a uprositi, aby s ní šel přece aspoň na procházku

nebo někdy do divadla. Ona divadlo tak milovala! A zvláště opera ji poutala a zajímala, že by byla chodila do ní každodenně. Ladislav však neměl velkého smyslu pro výkony zpěváků a orchestru. Jemu se nezdálo uměním, co bylo Xaveře nedostižným ideálem.

Umění Ladislavovo stavělo se takto stále více mezi ně, a Xavera, jak dříve plnilo ji nadšením a pýchou, tak nyní počala, ani nevědouc, na ně nevříti. Zprva byla to žárlivost a trapné vědomí, že se musí děliti o svého muže s někým jiným, a že v zápase tom zbývá jí toliko část menší, slupka, vnější obal, tělo, kdežto jeho jádro, duch a srdce, zůstává majetkem umění.

Snad by si však byla přece jednou zvykla a smířila se s osudem, ale něco se událo, co rozhodlo jinak o celém jejich životě.

Xavera navštěvovala často divadlo z prvu s Ladislavem, později i sama. Z počátku ji to rmoutilo, když jí Xaver odřekl a ona musila jíti sama, jako vdova, později si však zvykla, ba byla ráda, že přítomnost Ladislavova ji v požitku neruší. A Ladislav byl povděčen, že se žena bez jeho průvodu obejde.

Xavera potkala kdysi přítelkyni svou z dětských dob, jež byla nyní u divadla přední zpěvačkou. Daly se spolu do řeči, vzpomněly si na časy, kdy se měly rády, pozvaly se na vzájem, a Ladislav chtě nechtě musil si učiniti pokdy a navštíviti se ženou zpěvačku.

II.

Malá, ale vybraná společnost sešla se u Xaveřiny přítelkyně. Přišlo několik dam od divadla, přišel i kapelník divadelní, malý, tlusťoučký, čilý a dobromyslný pán. Podáván čaj, a po čaji počalo se zpívat. Ladislav nalezl vděčného společníka v mladém basistovi, jenž by byl rád hodil partem a oddal se svému koníčku z mladých let, kdy byl zapsán na sochařskou akademii, ale z nedostatku peněz chytil se zpěvu, vystoupil z akademie a stal se konečně solovým pěvcem.

Vystřídalo se mnoho písní a Xavera horlivě naslouchala. Netoužila po ničem jiném, než aby mohla sama takto také někdy zapěti před společností. Jak záviděla to těm náhodou bohatě nadaným damám! Cítila, že má mnohem více ducha a uměleckého instinktu než ony, cítila, že by dodala všemu více výrazu a posvěcení nežli ony, jen kdyby měla kouska, jenom kouska hlasu!

Po chvíli žádala Xavera, aby někdo zazpíval tu její krásnou zamilovanou „. . . ticho po pěšině . . .“ Nikdo píseň neznal.

„Znáte vy ji, milostpaní?“ tázal se Xavery tlusťoučký kapelník.

„Ovšem že znám,“ vyhrkla Xavera.

Teď už bylo pozdě. Xavera by byla ráda odvolala, ale všickni ji obklopili a prosili tak dlouho, aby zpívala, slibujíce, že se jí nevysmějí, že ji budou posuzovati shovívavě jako laika, a přítelkyně Xaveřina dodala s úsměvem: „Jen zpívej, má drahá, my si po křesťansku opatříme uši bavlnkou, a budeme míti slitování.“

Xavera rdíc se, celá zmatena a trochu pohněvána vysokomyslností přátel, zasedla k pianu. Sama se doprovázela.

Počala zpívati.

Hlas její zněl zpočátku nesměle a silně se třásl. Ale byl plný, dobrého jádra, a plynul na konec mohutným, plným, stříbrným zvukem. Xavera sama sobě nevěřila. Ladislav přerušil rozmluvu s basistou a upjaté naslouchal. Bál se výsměchu, cítil, že není radno laiku exponovati se ve společnosti umělců na jich vlastní roli. Ale když dozněla píseň Xaveřina, a slova „jinou že už líbá, jinou že má rád . . .“ hluboce a dojemně dozvučela, ozval se všady kolem frenetický potlesk.

Tlusťoučký kapelník přihopkoval k paní Xaveře a poklepav jí lehce na rameno pravil pln nadšení:

„Na mou milou, milostivá, vy máte hlas! Z tohoto kovu dalo by se mnoho ukovati, jsem tím jist!“

„Co vám to napadá,“ bránila se Xavera smutně. „Nežertujte tak se mnou!“

„Nežertuji, mluvím vážnou pravdu.“

A přistoupil k Ladislavovi.

„Má hlas, má hlas, pravý operní, veliký, plný mezzosoprán! Kdo ví, co ještě v tom vězí. Musil bych slyšet více, ale materiál je zde, je zde.“

Ladislav se trochu neobratně usmál.

„Dovolíte-li, milostpaní,“ pokračoval kapelník, „navštívím vás, a to hned zítra. Podíváme se tomu lépe na kloub. Ó já jsem hvězdář! Vynalezl jsem již mnohou divadelní hvězdu! Ó já to znám!“

A smál se sám vlastní dovednosti.

„Pan kapelník by byl tak laskav a navštívil by nás zítra, slyšel's muži?“ tázala se Xavera.

„Děkuji, jen račte přijít,“ odpověděl Ladislav pouze ze společenské zdvořilosti, co zatím Xavera zapomenuvši na okolí tleskala rukama a volala jako dítě:

„Budu se učit zpívat! Ach, jak je to krásné!“

Ladislav oněměl. Nechtěl jí odporovati před celou společností.

„Hrom do toho,“ myslil si. „Proč jsem sem jen lezl! Ale však si s ní promluvím, jen jak se vrátíme domů, a vyženu jí z hlavy bláhové myšlénky. Je čas energicky zakročit.“

A nevěděl, že se tímto okamžikem rozhodlo mezi nimi . . .

Cestou domů nemluvili spolu mnoho a pěvecké otázky Xaveřiny nedotkly se ani slovem. Každý ponechával si své myšlénky, sbíraje je k útoku na druhého. Ladislavovi se zdálo, že by se mu stala nějaká veliká křivda, kdyby zvítězila myšlénka kapelníkova, a Xavera cítila, že by měla ztracený celý život, kdyby Ladislav zamítl. A tak přišli domů.

III.

Toho večera poprve se pohádali. On odporoval úmyslu jejímu, ona jej bránila. Zpočátku nechtěl býti k ní příliš přísný, mysle, že takto spíše zvítězí, ale ona nepovolila. Neměl také ani důkladného důvodu pro svůj náhled, než svoje srdce, jež mu pravilo, že z toho pojde pro něho zlo, veliké zlo . . . A bylo mu, jakoby jej Xavera opouštěla.

„Xavero, prosím tě, nech toho,“ prosil ji, uchopiv její ruku a tiskna ji na své rty.

„Ale můj bože,“ bránila se Xavera, „ty jsi dětina. Co z toho? Což nám to bude na škodu? To, co vydáme nyní za učení, nahradí se nám potom sternásobně.“

„Ale já nechci tebou vydělávati!“ zvolal Ladislav prudce.

Xavera se chladně usmála.

„Myslím, že by to nebylo k zahození. Nemáme tak velkých příjmů...“

„Tak ty tak?“ rozčilil se Ladislav. „Máš snad u mne nedostatek? Či jest ti tvé postavení příliš nízké — býti ženou umělcovou?“

„To ne, víš sám, že moje postavení jest skoro v každém ohledu vděčné. Ale naskytne-li se nám počestná příležitost vydělati si více, proč bychom jí nepoužili? Proč bych také já neměla přispěti k společnému příjmu? A potom zapomínáš, je zde stáří a smrt. A co se stane, až oba sestárneme a až ty nebudeš už moci pracovati? Kdo nám co potom dá? A co by se stalo, kdybys, nedej bůh — jednou umřel? Nechci na to ani mysliti, ale ty víš sám, jak by to bylo potom se mnou...“

„Ale to jsou hlouposti! Kdo pak bude myslit hned na nemoc, stáří a smrt?“

„Ó, ve všech rodinách na to myslí a musí se připravovati. A já se připravím také, ať chceš nebo nechceš.“

„Ne, nechci, opravdu nechci. Tys věděla, když jsi's mne brala, koho si bereš. Boháč nejsem a za boháče jsem se nikdy nevydával. Ale vydělám si tolik, čeho oba potřebujeme, a to, myslím, může postačiti i tobě.“

„Ó mně to nestačí! Já chci víc!“

„Co chceš ještě?“ užasl Ladislav.

„Chci také jméno, slávu a čest. Ty jsi umělec. Proč bych já nemohla být také umělkyní? Ty jsi se věnoval tomu, co se ti líbilo, ty jsi šel za hlasem svého srdce, já půjdu také za svým. Co na tom divného?“

„O tom jsi měla vědět za svobodna,“ křičel Ladislav. „To je podvod!“

„Užíváš trochu příliš silných výrazů, milý muži,“ řekla Xavera chvějíc se. „Ostatně nemluvme o tom — nač se rozčilujeme! Můj bože, možná že z toho samo sebou nebude nic, kdo ví, co ještě řekne kapelník, až mne podruhé uslyší.“

„Ať řekne co chce, já k tomu nesvolím,“ řekl Ladislav pevně. „Kapelník nemá zde co rozhodovati, zde jsem pánem já.“

„A trochu taky já!“ řekla Xavera poněkud s vysoka. „Ale počkejme raději až do zítřka“

„Ne, nepočkám,“ rozhodl se Ladislav. „Napíšu mu ještě dnes, aby si návštěvu uspořil.“

„To nedovolím,“ prohlásila určitě Xavera. „Ty jsi přijal jeho nabídku a nemáš práva, bez příčiny odvolávati. Ostatně se týká ta věc pouze mne a ne tebe.“

„Ale já jsem tvůj muž a nikdy k tomu nesvolím. Nemáme peněz zbytečných, abys se učila pro zábavu, a k divadlu jíti tě nenechám.“

„Nu nu," řekla Xavera trochu pohrdavě. „Jakoby to bylo něco tak špatného, jíti k divadlu. Včera jsi se bavil rád s pány i dámami od divadla."

„Ať! Bavit se ano, ale více nic!"

„Aha, to je to! Dokud potřebuješ někoho k zábavě, je ti milý. A jinak vidíš jen sebe a své umění a zapomínáš, že jsou zde ještě také jiní."

„Jací jiní? U mne jsem pánem já sám!"

„Nu, nechme toho," skončila Xavera mrzutě. „Nač se hádat! Každý má svoje mínění a ponechá si je. Já svoje také . . ."

Ladislav myslil, že zůstal vítězem a že rozhodl svým rázným zakročením nad příštím uměleckým ženiným osudem. Ale zmýlil se.

Druhý den ráno spěchala Xavera sama ke kapelníkovi. Ladislavovi řekla, že si jde něčeho nakoupit. Ladislav zůstal náhodou doma. Kreslil nějaké skizzy, zabral se úplně do práce a skoro ani nepozoroval, že Xavera odešla. Pak byl téměř rád, že odešla a nechala jej o samotě s jeho myšlénkami, jež chtěl věnovati pouze svému dílu. Zdálo se mu chvílemi, že je dosud svoboden a sám a poprvé bylo mu milo bez přítomnosti ženiny. Poprvé pocítil touhu po staré samostatnosti a volnosti a něco jako nejasnou lítost nad tím, že se oženil. Přál si, aby bylo nebývalo vůbec nikdy Xavery, tak aby ji neměl ani on ani kdo jiný, neboť myšlénka, že by si byla i dříve mohla kdy Xavera vzíti za muže a milovati někoho jiného, celá jím otřásla a zamrazila jej a zdála se mu naprosto nemožnou. Miloval Xaveru příliš a byl by pro ni schopen všech obětí. Její vysoká, trochu hubená postava, pružná chůze, hrdé držení těla naplňovalo jej vždycky údivem a touhou, aby mohl studovati onu bytosť jako umělec a vnořiti se do její duše jako milenec a manžel.

Co mu nyní scházelo do blaženosti?

Byli svými navždy — byli mladí, zdraví, milující se, — nedostatek je netísnil, (ostatně myslíval si Ladislav, peníze jsou zde jen proto, aby si je člověk vydělal, na nejvýš se jimi pobavil a zase je pustil po větru), a tak jim kynula klidná budoucnost v blaženém očekávání štěstí rodinného, jež může se dětmi toliko zvětšiti — a nyní náhle tato rána kamenem do klidné hladiny jich života!

Ladislav se zachvěl. Cítil valiti se nějakou bouři, jež má ztroskotati jejich poklid navždy. Ó nechť si Xavera říká cokoli, zde nejedná se pouze o nějaké ochotnické vystoupení na jevišti, zde jedná se o změnu celého života, o jejich lásku, o celou budoucnost manželství. Z jeho ženy, stvořené pouze pro něho, měla se státi osoba veřejnosti, podlehající soudu obecenstva, z malé popelky jeho domácího krbu kněžka umění, již širé massy lidu mají právo kritisovati slovy i pohledy. Prah domu jeho tvoří rozhraní mezi jeho domácností, kam nemá přístupu nikdo jiný mimo ně a nejdůvěrnější jich přátely, a mezi ulicí . . .

Bylo už jedenáct hodin. Xavera se nevracela. Ladislav počal býti netrpěliv. Zavolal služku. Ta nevěděla o ničem. O půldvanácté přišla Xavera.

„Kdes byla tak dlouho?" tázal se jí Ladislav trochu zprudka, políbiv ji jako obyčejně.

„U kapelníka,“ odtušila Xavera pevně.

„U kapelníka? Ty sama? Kterak jsi se mohla odvážit?“

„Nu, což je na tom něco nečestného?“ bránila se Xavera pevně, ale mírně. „Chtěla jsem ti uspořiti trpkosti, aby on sám k nám přišel. A chtěla jsem už taky na určito věděti, jak na tom jsem.“ Čekala, že se Ladislav otáže, co tedy řekl kapelník, ale Ladislav mlčel.

„Kapelník mi řekl,“ pokračovala Xavera s pevnou rozvahou, „že můj hlas opravdu je vzácný a schopný brzkého vyškolení. Nabídl se mi, že mne sám bude učiti od prvopočátku úplně zdarma, ovšem kdybych jednou vystoupila s úspěchem a byla engažována, musím mu zaplatiti, to se rozumí. Ale prozatím je to podmínka výhodná, velmi výhodná. Kdy budu hotova s učením, ovšem nevím, snad za tři, snad za čtyři, snad za dvě léta, dle schopností, píle a ohebnosti hlasu. Přijala jsem jeho nabídku s povděkem. Doufám, že nyní ani ty nebudeš míti proti tomu ničeho, ale budeš mu také povděčným.“

„Komu? Kapelníkovi?“

„Ano, jemu. On to byl, jenž nalezl ve mně zlatý důl umění i bohatství. Ó já jsem toužila vždycky trochu výše nad ostatní, cítila jsem, že je ve mně něco více než v jiných“ — —

„A moje láska a klidný život rodinný ti nestačí, viď!“ usmál se Ladislav trpce. „Doufal jsem vždycky, že myslíš a toužíš jenom po mně, a tys toužila po nádheře a slávě, myslil jsem, že je tvým ideálem můj krb domácí, a ty zatím chceš se spíjet popularitou, chceš se dáti ukazovati a obdivovati každému, kdo si zaplatí několik krejcarů vstupného. Milá Xavero! Je vidět, že mne nemiluješ a nikdy jsi mne nemilovala. To, co jsi myslila, že je láska, byl jen pouhý zájem a chvilková touha po opojení milostném, když nebylo opojení jiného, uměleckého.“

„Ladislave,“ zvolala Xavera vášnivě. „Co to mluvíš! Já že tě nemilovala! Milovala jsem tě a miluji tě nade všecko. Z lásky k tobě vzdám se svého snu, vzdám se všeho snažení — a budu náležeti opět jen tobě můj milý, můj zlatý muži! Ty jsi tak dobrý, tak drahý — nebudu, nesmím tě trýzniti. Zapomeňme na to, Ladislave, a věř, že tohle je, jak ty pravíš, chvilkové opojení umělecké, ale má láska k tobě je pevná, stálá a potrvá až do smrti.“

„Milá Xavero,“ řekl Ladislav vážně. „Teď už je pozdě. To, co je v tobě, co už jednou v tobě vzklíčilo, ta touha po umění, jiskra nepokoje, ta tě bude sžírat stále. A sžírala by tě víc a více, čím víc bys se jí bránila. Ty jsi silná povaha — dnes už je rozhodnuto nad námi oběma. Nechci a nemohu ti bráníti — bylo by to bláhové, abych se stavil mezi tebe a tvůj osud! Jaká pomoc — ale věz, že představoval jsem si ten život trochu jinak — — a teď mne už nech“ — —

A Ladislav pln pohnutí odešel do vedlejšího pokoje.

III.

Od té doby žili klidně dále, ale ne už jako dříve, — žili jen vedle sebe Každý šel svou cestou. Ladislav byl zamlklý a nesdílný, Xavera z počátku svěřovala se mu se všemi uměleckými pokroky svými a žádala jej

o radu, ale vidouc pak, že Ladislav nejeví k tomu žádného účastenství, že se jí ani jednou nezeptá, co studuje, jak ji to baví, jak se jí zdá to těžké, oněměla také. Byla pilná, velice pilná, a věnovala studiu svému každou prázdnou chvilku. Muž chodil časně z rána do atelieru, vrátil se pouze na hodinu a odešel pak opět, přenechav jí byt úplně. Odpoledne šel buď opět do atelieru aneb vyšel z domova a zaměřil někam do města. Kdo by jej byl sledoval, byl by měl podivnou práci, provázet jej klikatými ulicemi, jimiž chodil na zdař bůh. Ale zdálo se, že při tom přece něco hledá. Někdy mluvil sám k sobě jako člověk opilý neb zádumčivý, někdy se nahlas a smutně čemusi smál. Když jej chůze už omrzela, zmizel v nějaké pokoutní krčmě. Tam sedával sám a sám někde v koutě, kde bylo šero a kde mohl býti jen sám se svými myšlénkami. Tak proseděl několik hodin a vypil mnoho sklenic mizerného piva. Pak se vracel domů. Bylo-li ještě příliš časně, zašel do atelieru a dal se do práce, aby nemusil se setkati se ženou. Večer pak navečeřev se, odešel opět z domova někam do hospody mezi přátely a známé, s nimiž do noci hlučíval a popíjel. Domů přicházel pozdě po půlnoci, někdy až k ránu. Tak se mu opět vrátil pravý život umělecký!

Xavera snažila se několikráte přemluviti svého muže, aby od ní neodcházel. Slibovala i prosila, plakala před ním a volala jej nejsladšími jmény, ale on nedbal toho a šel přec.

„Ty si jdeš svojí cestou," odbyl ji, „sama's tak řekla, nuže dobrá! Jdi si! Ale nech mne jíti také cestou mou!"

A v duchu si myslil:

„Xavera činí zajisté obrovské pokroky. Za krátký čas bude hotova s učením a bude moci vystoupiti. A bude-li míti úspěch, postaví se na vlastní nohy a nebude mne více potřebovati. A pak budeme úplně svobodnými . . ."

A srdce mu odpovídalo:

„Bláhový! A nebude-li míti úspěchu, pak se vrátí opět k tobě a budete znovu žíti sobě, šťastni jako dříve."

Ladislav zamhouřil oči v náhlé slasti a počal sníti, ale bylo to těžké: sám nevěřil svému snění a cítil, že se ono nikdy neuskuteční. Xavera bude míti úspěch a kdyby i neměla, což by to bylo ještě možné, aby žili opět spolu jako dříve? Pak by Xaveru připoutala k němu jen nehoda a nezdar uměleckého podniku, zbyl by zde stud a pocit hanby, jenž žil by v ní až do smrti, a vědomí, že chtěla býti slavnou a samostatnou a neodvislou od něho a nyní se vrací jako kajicnice se zlomenými křídly do koutka, který jí mohl dříve býti chrámem, malým ale útulným a posvátným chrámem všech dobrých, poctivých a prostých duší.

Ne, toho si nepřál! Tak tomu nemohl rozuměti. Kostky byly již vrženy — nemohlo se couvnouti. Jenom jediná cesta zde ještě zbývala, by Xavera sama nahlédla nemožnost svého počínání, aby nahlédla, že mu tím dělá bolest a zármutek a vrátila se sama dobrovolně k němu, ku starému životu od své nové dráhy, zářící pochybnými hvězdami, snad meteory, snad bludičkami.

Ale Xavera nešla. Učila se pilně dále, studovala bez oddechu, docházela ku kapelníkovi i zpívala pilně doma za nepřítomnosti Ladislavovy.

Několikráte zaslechl ji Ladislav, když se vracel domů. Ale jakmile překročil práh, Xavera umlkla vždycky jako slavík vyplašený z houští, odložila noty a nedotkla se jich, dokud Ladislav meškal doma.

Tak minula tři léta . . .

Ještě kdyby bylo přišlo dítě, mohlo se všecko obrátiti. Dítě by je bylo opět sloučilo, Xavera nalezla by jiný svůj životní úkol a byla by se snad vzdala všech snů o slávě a umění — dvé drobných, bezvýrazných dětských oček bylo by jistě zvítězilo nad všemi hvězdami a meteory. Ale to se nestalo, a jim se po třech letech zdálo, že je tomu již dávno, dávno, co se vzali. Kolej jejich života byla dlouhá a pustá. Kráčeli v ní jednotvárně podle sebe, neznajíce druh druha potěšiti a posíliti. Nyní cítili, že to, co je oba dosud pojilo, láska a milý zvyk, počíná se tratiti, a že to, co přijde, bude horší než minulost, jen ještě více chladu, snad lhostejnost, a na konec — co zbude ještě? Rozchod, úplný rozchod!

A to je život, ony sny, jež si oba splétali před nemnohými lety, když se zasnubovali, když spolu poprvé žili a když se líbali tam na vrcholcích dalekých Alp, obráceni k slunci a k domovu, jenž ležel daleko, daleko na severu, čekaje na dvě duše, jež do něho měly zapadnouti jak dva ptáci do rodného hnízda!

A dnes mu Xavera sdělila, že je připravena, že je vše přichystáno, zkoušky na jevišti počaly, a že vystoupí, jakmile si dohotoví toiletty.

Ladislav čekal ve svém pokoji. Viděl, že Xavera nepřichází, a bylo mu tak úzko, tak smutno! Po chvíli se vzchopil a vyšel rychle z domova. Potloukal se celý den po městě. Potkal známého.

„Poslyšte, příteli, vaše paní vystoupí prý v divadle. No, gratuluji. Kdy to bude?"

„Co?" osopil se naň Ladislav. „Nesmysl! Nevím o ničem. A co je vám do toho?" A odešel mrzutě od něho.

Známý za ním dlouho pohlížel.

IV.

Tu noc před vystoupením Xavera skoro oka nezamhouřila. Byla příliš rozčilena. Úloha „Leonory" v „Troubadouru", v níž měla vystoupiti, stavěla se jí před oči stále jako živá bytost, těšíc ji a zase děsíc... Xavera modlila se vroucně a prosila boha, aby jí zítra dodal síly k podniku tomu, aby odvrátil od ní zlé strašidlo trémy, jež pronásleduje každou začátečnici, aby jí dal vítězství, pokoru a skromnost v případě úspěchu a odvahu i potěchu v případě nezdaru. Cítila, jak ohromný to nový svět leží před ní, jakou to osudnou horu života má zítra překročiti. Vystoupí na tu horu a uvidí zaslíbenou zemi umění a divadelní slávy, či zvrátí se v polou cestě a spadne zpět do propasti výsměchu a veřejného pohrdání? A její muž? Co se stane s ním? Smíří se s jejím uměním? Či rozejdou se zítra navždy? Jest to možné, aby se vůbec navždy rozešli? Což se nemilují? Xavera cítila, že Ladislav svým chováním zasadil lásce jejich hlubokou, snad smrtelnou ránu. A proč se jen tak děsil jejího vystoupení? Byl pojat snad záštím nad jejím uměním a obavou, že by se mohla z ní státi umělkyně rovná jemu, ba snad časem

proslulejší nežli on? Ale vždyť budou oba umělci, skuteční umělci, a proč by nemohli státi tu vedle sebe zcela klidně? Vždyť si nepřekážejí, překážeti nemusí. Umělecká jich dráha leží vedle sebe, nekřižujíc se. Jak by to bylo krásné — dva umělci, — dva manželé! Jinde je případů takových na sta! Či se snad Ladislav obává, že jakmile Xavera překročí práh divadla, obklopena bude zástupem podezřelých mužů, zvědavců a dobrodruhů, kteří ji budou zbožnovati a louditi se do jejího srdce jako pestrobarevní zlatohlávkové do nitra nádherné růže? O ne — ona zachová svou počestnost a hrdost v každém případě, za všech okolností!

Nechápala, že umění vyžaduje člověka celého, každou jeho myšlénku a snahu, celý jeho život a že jako ona žárlívala před časem na umění Ladislavovo, tak Ladislav nyní truchlí, že má zůstati v rukou jeho pouhý zevnějšek její bytosti, slupka, skořepina!

Teprve k ránu přišel Ladislav domů opilý. Xavera v duchu zahořekovala: „To jest jeho příprava k zítřku!" Nekárala jej, vidouc, že se Ladislav nalézá ve stavu, kdy jej může nejvýše politovati neb pokrčiti nad ním rameny.

Ladislav ihned ulehl.

Xavera chvíli ještě bděla, mučíc své srdce tesknými předtuchami, potom usnula nepokojným, horečným spánkem.

Ráno chtěla smírně zakročiti a nutila se do úsměvu a veselí. Vyčetla Ladislavovi jeho včerejší, jak pravila, „opičku na její zdar".

„Ale nemohl's počkati s ní až na dnešní večer?"

Ale ulekla se jeho nevlídného pohledu.

„Ne," odtušil on tvrdě. „Piju, kdy chci Každý je svým vlastním pánem."

Odešel do atelieru a tam plakal ... Bylo mu, jako by vynášeli z jeho domu mrtvolu, a ta mrtvola měla známou, drahou, milou tvář. A teď bude tak prázdno, tak pusto u něho!

V poledne sešli se u oběda. Byli oba zamlklí, roztržití. Po obědě, když se rozcházeli, zastavila Xavera Ladislava.

„Ladislave, což mne už ani nepolíbíš," tázala se smutně.

Ladislav nevěděl, co má činiti. Stál a zamračeně hleděl k zemi. Xavera ovinula své dlouhé, bílé ruce kolem jeho hlavy.

„Ladislave, miláčku, drahoušku, proč se na mne hněváš?"

„Ty víš," řekl on chvějícím se hlasem. A pak náhle přivinul ji prudce k sobě a řekl slzami přerývaným hlasem:

„Xavero! Má drahá ženo! Dosud je čas — nech toho, nechoď nikam! Zůstaň u mne, se mnou!"

„Ne!" řekla Xavera. Zbledla a vyvinula se mu z objetí. „Už je pozdě. Kdybys se byl dříve jinak choval, možná — ale nyní — pozdě!"

„Pozdě!" opakoval si Ladislav jako ze sna. „Budiž! Od této chvíle — od této chvíle — —" Hlas se mu chvěl, nedořekl. Ale oba cítili, že řekl: Od této chvíle nejsme si více svými, jsme cizími!

„S bohem, Xavero!"

„S bohem, Ladislave!"

V.

Ladislav procbodil celé odpoledne neklidně po městě. Byl rozčilen, děsně rozčilen, avšak neodolal, a k večeru poslal posluhu do divadla koupit lístek. Musil se tam okázati aspoň na chvíli přede všemi. Kdyby se byl v divadle ani neobjevil, byl by zavdal podnět k mnohým domněnkám a řečem, jimž v zájmu vlastním musil aspoň ještě pro nejbližší dobu zabrániti. Dosud byli svými aspoň před lidmi. Věděl, že v divadle mimo jeviště bude hlavní pozornost obrácena na něho. Budou tam jejich přátelé i známí, lidé, kterým jde o každou, i okamžitou sensaci, široké massy publika, přivábené jeho známým jménem, budou si na něho okazovati a šeptati si:

„Jak šťastný to muž!"

Krátce před početím hry usedl v přízemí. Jejich známí, porůznu v divadle roztroušení, počali se upozorňovati na něho a jej na sebe. Přátelé tlačili se k němu, podávali mu ruku a přáli mu štěstí.

Ladislav byl jako zmámen. Krev se mu valila k hlavě a srdce mu prudce bušilo strachem, jak je asi jeho ženě? Ubohá hrdinka! Jaká to muka, čekati, až se postaví tak sama, tak poprvé tváří v tvář celému divadelnímu světu, světu pokryteckých přátel a závistivých sobců, oné změti kritikastrů, kteří opováží se analysovat pohledy ostrými jako nůž anatoma její líc i postavu, hlas i pleť, vkus i formu, schopnosti i srdce, tělo i duši, všecko, všecko . . . A pásti se budou svými chtivými zraky na jejích čistých ramenech, na její útlé nožce, a frivolně odkrývati si budou v duchu veškerá tajemství její bytosti, tak čisté a cudné, jež dosud celá náležela toliko jemu! Ladislav byl by rád pospíšil ku své ženě. Chvílemi se mu zdálo, že tam musí, že poletí k ní za jeviště, kde se ubohá tetelí hrůzou a nadějí, slyšíc zdáli rozvlněné moře divadelního publika, jemuž má v brzku hozena býti na pospas, a jež ji snad utopí svým výsměchem a svou nemilostí.

Konečně po dlouhém čekání, jež se Ladislavovi zdálo věčností neklidu a marných nadějí, opona se pozvedla. Ozval se zpěv sborový, jemuž však nevěnoval nikdo pozornosti. Opona opět spadla, Ladislav dosud neviděl Xaveru.

A teď, nevěda už ani kde se nalézá a proč sem přišel, otupen děsnou závratí očekávání a bázně, jež mu prsa svírala, uviděl ji náhle před sebou. Ano, to byla ona, tak čistá a vznešená jako před lety, když ji poprve objal a k sobě přivinul. Vystoupila směle a postavila se poněkud stranou, aby nemusila pohlednouti ihned na obecenstvo, jež se natahovalo na sedadlech a hltalo ji tisícerými pohledy.

Její rty se rozevřely a hlas sladký, tak bázlivý a čistý jako mladý motýlek, rozletěl se divadlem. Kolem se vše ztišilo. Ve hlase tom družilo se všecko, co Ladislava poutalo: ztracené mládí i uvadlé květy jeho nadějí, její strach z přítomnosti a již rodící se triumf budoucna, sten jeho srdce a bezohledný jásot jejího vítězství . . . . Ale náhle tento stav okamžitého dojmu zdál se mu býti lží, jen lží, a ohromná ta lež, to pozlátko, ten falešný nimbus umění postavil se jako ohnivý oblak mezi něho a jeho ženu a zastíral mu ji a odcizoval na vždy. Ladislav chtěl ještě naposled

vstáti a skočiti na jeviště, aby ji strhl k sobě, aby ji uchopil do náruče a odnesl ji jako neposlušné dítě třeba mocí a násilím daleko, daleko odtud. Ale byl tak zemdlen a zdálo se mu, že nemá více práva k ní nežli každý jiný, který si také zaplatil vstupenku jako on . . . Přešla velká arie, přednesená pevně a sebevědomě. Ladislava polily slzy. Dusil pláč a hleděl na Xaveru zarosenýma očima. Jednou se jejich pohledy na okamžik setkaly. Ladislavovi bodlo to až do srdce. Četl v pohledu Xaveřině pouze chladnou výčitku a přísný rozsudek.

Náhle uslyšel hřímající a ohromující salvy potlesku, bouřící celým sálem, a tu se mu zdálo, že to padají divoké vlny na něho, jenž leží mrtev dole na dně hlubokých vod, a že tyto děsné, ďábelské zvuky jsou poslední hranou jeho manželského štěstí.

Ne, nemohl zde více setrvati. Byl rád, že konečně bylo jednání ukončeno. Vyšel ven, nevida ani před sebe. Ale než se dostal ze dveří, byl už obklopen celou tlupou přátel a známých.

„Jaká to síla, lahoda hlasu! Přijmi mé blahopřání! Gratuluji, příteli! Jaký to úspěch!“ křičeli na Ladislava tisknouce mu plni nadšeni ruce. Ladislav se bolestně usmíval . . . .

Obklopili Ladislava. Chtěli, aby jim vypravoval, jak dlouho a u koho se učila jeho žena, jak dlouho už zpívá, kdo objevil její hlas a vlohy, zůstane-li ve městě či půjde-li do ciziny.

„Šťastný člověče!“ zvolal někdo. „Sám umělec a k tomu taková žena! Tolik štěstí najednou!“

Ladislav neodpovídal. Jemu se to zdálo býti ironií a bodavou, hroznou satyrou, zdálo se mu, že ti všickni si z něho tropí žerty, že čtou na jeho tváři jeho poměr ku Xaveře a odsuzují jej.

Mělo počíti nové jednání a všickni kvapili opět na svá místa. Ladislav tiše a rychle jako zloděj vytratil se a vyběhl z divadla. Běžel jedním dechem daleko, daleko. Přál si, aby tak mohl běžeti až do padnutí a aby pak klesl a nad ním zavřela se tma, aby byl v ní pochován a nepřišel více mezi živé . . . . Mimoděk však, nevěda ani jaký opsal ve svém běhu veliký polokruh, vracel se opět k divadlu. Došel k zadnímu východu, určenému pro herce. Ukryl se tam do polostínu a čekal. Kočár s netrpělivými oři stál u východu z divadla. Kočí na kozlíku zíval a mrzutě se protahoval v drobounkém a hustém dešti, jenž se sypal ze zamračené, černé oblohy.

Večer byl hluboký a smutný, plný němé zoufalosti, jež se ukládala na všecko se smutnými pruhy deště. Vítr smutně skučel a rval poslední zbytky lipových listů, žlutých a promáčených.

Ladislav ze svého úkrytu hleděl upřeným zrakem na dvéře, kudy někdo vyjíti měl. Dlouho, dlouho čekal marně. Pak začali porůznu vycházet lidé z divadla, a jeden po druhém mizeli jako duchové v hluché temnotě noční. Konečně vyšla Xavera. Poznal ji okamžitě, ač byla celá zahalena do pláště a šálů. Sotva ji zahledl. Šla sama, vyšla z divadla pevným krokem, a ani se neohlédla, zda on někde na blízku na ni nečeká. Kočí slezl s kozlíku, otevřel kočár a bouchl dvířkami opět za Xaverou. Koně sebou trhli, kočár zahrčel po dláždění a odjížděl tryskem do tmy směrem k bytu Ladislavovu.

Ladislav hleděl ztrnule, kterak se tratí ve tmě jeho stín a jeho rachot doznívá v tichu ulic a šumu větru a deště.

Když všecko doznělo, vzdychl si Ladislav z hluboka a vynořil se z úkrytu. Bál se, aby jej nikdo nepoznal, i kráčel rychlým krokem v opáčnou stranu. Šel dlouho, pak zahnul do spletiva křivolakých uliček a tam teprve kráčel volněji, jakoby byl jist, že jej již nikdo nedohoní.

Ano — vše bylo již minulosť, i dnešní večer, a nedohoní jej nikdy, nikdy víc.

A před ním tma, tma....

Před nějakou hospůdkou stanul. Nad nízkými dveřmi leskl se křiklavý nápis, skleněné tabule dveří byly zaneseny vlhkostí a dýmem. Z vnitřku vyrážel na ulici divoký hluk a zmatená vřava, jimiž chvílemi prodíral se smutný nářek citery a houslí.

„První debut!“ usmál se Ladislav škodolibě. Pak se ještě obrátil, mávl rukou směrem k domovu a vešel.

Země.

Muž do továrny chodí po práci
a žena doma, po dvoře i v poli
den jako den se v potu trmácí,
až ruce pálí, pukají a bolí.

Kravičku straku ráno podojí
a potom s dětmi na pole se vydá,
nejmladší v brázdě uspí, ukojí,
dvé starších pak to ubožátko hlídá.

A na kolenou sama po poli
v té hnědé hlíně hrabe, kopá, pleje,
pohlédnout sotva že si dovolí
po dětech zpátky, co se s nimi děje.

A do práce se celá ponoří,
sluneční úpal mučí ji a dusí. — —
Z těch bylinek, jež tady živoří,
rodině celé chleba vyrůst musí!

Jak koroptev se v poli popelí
a zápasí tu s neústupnou hrudou. —
Však jestli pán bůh dobrý nadělí,
před hladem v zimě děti jisty budou.

K té hnědé zemi hloub se nahýbá,
vždy soucitně se dotkne jí a jemně
a div to pole vskutku nelíbá, —
vždyť jejich je ten kousek tvrdé země!

Tři míry jenom, — pole hubené, —
však pro ni, ubohou, je celým světem
a práce-li ji zmahá, vzpomene:
„To patří nám, to patří našim dětem!“

Co krvavého potu vylito
na tyto brázdy, hnědé hrudy vědí.
Však na vlastním přec méně bolí to, —
tu krev i s polem děti aspoň zdědí.

Vždyť jiní také tak se trmácí
a pro cizího, — hůře, nežli ona!
Jí dobře jest, — když zemře při práci,
na vlastní půdě — bohudíky! — skoná!

Skřivánek zpívá nad ní ve výši,
s jásavým zpěvem v oblohu se ztrácí. —
Nezvedne hlavy žena, neslyší,
ji volá pole, vždy ji volá: „k práci!“

V poledne sotva děcko pochová
a mezi větší suchou kůrku dělí
a v robotu se vrací poznova.
Však ztracené té chvilky dlouho želí.

Když konečně se večer přiblíží,
s povzdechem domů děti vede zpátky,
však stokráte se ještě ohlíží.
Je tolik práce a den je tak krátký!

V zapadlé vsi tam dole v údolí
pln děr a ran a stářím už se kloně
je domek jejich. — To však nebolí,
v tom tichém koutku dost je místa pro ně.

Když pomalu se večer sešeří,
u kamen zticha kroužkem děti sedí,
tu vytratí se matka ze dveří,
až na silnici vyjde, do tmy hledí.

A z tmy se noří temné postavy, —
z továrny na noc dělníci se vrací.
Jdou těžkým krokem. Cesta unaví,
když člověk sedřen celodenní prací.

Pokryti prachem, bledi umdlením
jdou porůznu a sotva pohnou rtoma,
ze starých dýmek pouští čpavý dým
a duchem jistě už jsou napřed doma.

Zde sám a sám jde také její muž, —
hle, poznal ji a z daleka jí kyne.
Poskočí žena, dlaň mu tiskne už
a k boku se mu lichotivě vine.

A doma děti naň se zavěsí,
on s úsměvem se, blažený, k nim shýbá,
mazlíčka potom na klín vezme si
a krmí jej a do vlasů ho líbá.

Až do dna vždy se u nich dojídá —
a po večeři, když si manžel hoví,
o sterých věcech žena povídá.
On mlčí, dýmá, sotva slůvka poví.

V továrně vše je stejno beztoho,
ty stroje se tak jednotvárně točí
a strhne-li to někdy někoho,
na jeho místo ihned druhý vkročí.

Však doma! ano! Jeník rozpusta
tvář poranil si (však se mu již hojí!)
a Anduličce zoubek vyrůstá
a kravka stůně, jaksi málo dojí — —

Je mnoho příhod stejně velikých,
o kterých jemu vypravovat musí
a někdy při tom na rtech zahrá smích
a zase jindy žal i slova dusí.

Však vypráví-li žena o poli,
kdy přestati má, nikdy ani neví.
Což pole, pole! Přijď tam kdykoli,
cos nového tam vždycky se ti zjeví!

Tam klíčí, vzchází, roste obilí
a vymetá a kvete, zvolna zraje. —
Dubnové mrazy řepu spálily
a plevelem teď příliš dusena je.

Však to se zlepší. Trávu vypleje
a deštík vlažný oživí vše znova. —
Tak od jara tu roste naděje — —
i pod sněhem ji dobré pole chová.

Na jaro v zimě vzpomínají už
a na podzim a sklízeň myslí z jara.
Jen poslouchá a usmívá se muž, —
vždyť také on se o své pole stará!

O svátcích, když mu práce dovolí, —
(továrna jestli chvilku odpočívá,) —
tu vyjde k němu, hledí po poli,
na každý lístek přátelsky se dívá.

A jestli někdy třeba pomoci,
když dobrou ženu zmahá namahání,
sám na pole jde kopat za noci
a do továrny odtud za svítání.

A v pošmúrných těch stěnách uvězněn,
kde pára syčí a kde hučí stroje,
na ticho polí myslí celý den. —
„Ach, pole, pole! Zlaté pole moje!“ — —

Jedenkrát domů přišel mrzutý
v den sobotní — a mlčky za stůl sedne,
pokrmy před ním stojí netknuty
a na ženu a děti nepohledne.

Mzdu vydělanou na stůl pohodí
a jednou rukou čelo podepírá.
„Nešťastný, kdo se chudým narodí!“
děl rozhněvaný a pěst maně svírá.

„Hle, co pán — boháč — platí za práci! —
Dnes, vidíš, opět menší mzdu nám dává.
Div člověk víru v boha neztrácí, —
což pro chudého nikde není práva?

Však dovedem si sami pomoci,
bezpráví jednou obrátíme v ruby,
jsme lidé též a žádní otroci!“
a smál se divně, lál a skřípal zuby. — —

A „Nepracujem!“ řekli dělníci.
Továrna ztichla, stroje zahálely.
Stál před továrnou zástup hlučící, —
dnes vyslechl tak mnohý výkřik smělý.

A v pokřiku to znělo divokém:
„Nač při vší práci máme mříti hlady?
hoď kladivem, kdo nejsi otrokem,
svět otevřen je a dost díla všady!

Tam na severu, v Němcích, jiná zem,
tam cení práci — a my dělat známe!
Dost zadarmo jsme dřeli. Odejdem
a za sebou tu bídu zanecháme!“

A smějí se: „Ba, věru dobrý plán!
My uprchněm a bídu nechme doma!“ —
Jen jeden muž tu stojí zadumán
a poslouchá, však nehne ani rtoma.

Když ptali se ho: „Půjdeš s námi přec?
Jdem štěstí hledat!“ — ani slova nedí.
„Na lepší práci jdeme, do Němec!“ —
Jen hlavu sklonil a do země hledí.

„Snad budeš přece státi ve slovu?
vem ženu, děti a pojď s námi taky!“ —
Odešel z davu, kráčel k domovu,
na duši smutek a na čele mraky.

Za ruku ženu vzal a na pole,
na svoje pole vyšli oba němi.
On bledý byl a roven mrtvole
a klonil se k té hnědé drahé zemi.

Na poli zraje zlaté obilí,
ty plné klasy vlní se a šumí.
Do očí jemu slzy vstoupily,
tvář zakryl si a marně povzdech tlumí.

Po cestě kolem jeho druzi jdou,
vesele, volně, hledat jinde štěstí.
S uzlíkem v ruce, snítku za čapkou,
jen dýmku v ústech a hůl v drsné pěsti.

Nic neviže jich. Svět je otevřen.
„Pojď s námi, bratře!“ mnohý z nich mu kývá.
Co říci má jim? Usmívá se jen,
tím úsměvem svou velkou bolesť skrývá.

Cos tlačilo jej. Stále níž a níž
se chýlil, klesal, padl posléz na zem
a dusila jej jakás hrozná tíž.
V zem prsty vryl a otřásl se mrazem.

A dobře cítil v okamžiku tom,
že jeho život kotví v této zemi
jak bylina, jak starý pevný strom.
K ní připoutaný kořeny je všemi.

A nelze vyrvat z půdy kořeny. —
„Pojď!“ volá soudruh, „budem jinde šťastni!“ —
„Však komu tady —“ dí on stísněný,
„nechati měl bych svoje pole vlastní?“ —

„Vstaň! otročit chceš tady ještě dál?
V cizině lépe! prchněm bídě holé!“ —
Vstal, vykročil a zase němý stál, —
to v cestě leželo mu jeho pole.

A volali naň: „Hleďte otroka!
Je zrádce bídný! Nedbá svého slova!“
On zaťal zuby, vzdychl z hluboka
a na tu vyschlou hlínu padl znova.

A políbil ji s pláčem, — tvrdou zem.
Pak zarděl se a ohlédl se plaše.
„Prokletá země!“ vykřik. — S úsměvem
mu řekla žena: „Ale přec je naše!“

Karel Leger.

Blouznivci našich hor.

Řada postav z Pojizeří. Napsal Antal Stašek.

Martinec.

Nejzajímavější postavou vynikal mezi spiritisty starý Martinec, sedmdesátiletý muž s šedým vousem, který mu splýval až na prsa, s dlouhými, taktéž šedými, do zadu česanými vlasy; malé, zavalité postavy, ruměnných dosud tváří a s vážným, skoro přísným výrazem obličeje. Hladě si levou rukou rozcuchanou bradu, seděl prostřed shromáždění jako prorok celého sboru.

Byl sedlákem z Jablonce, člověkem silné vůle a dokud býval mladší, i silné pěsti. Všechno u něho bylo jako z křemene: i duch i tělo; kdekoliv o něj zavadila ocel, lítaly a ršely jiskry. — Ve svém životě byl dvakráte na mizině a blízek žebrácké holi. Poprvé se mu to stalo za mladých let před rokem čtyřicátým osmým; vozil z Němec lučné semeno a do Němec české obilí, přepočítal se a prodělal mnoho peněz. Praštil semenem, prodal koně, koupil voly, pořídil si brslenky, chytil se výhradně sedlačiny a dřel se se ženou a dětmi na statku od božího rána do boží noci, až se vyhrabal z dluhů. Bylo mu zase „kale“. Ale čert mu nedal dobře dělat; koupil si opět koně a chytil se zase obchodu.

Vydělal mnoho peněz a byl skoro již boháčem. Lidé si říkali, že dělá pána, a chtěl dělat ještě většího. Skoupil dříví z celého panství, ale prodělal při tom; bylo na mále, že by mu byli dali i statek na buben. Tenkráte mu bylo opravdu zle. — Šel si před obědem na pole, sedl si na mez vedle cesty pod svým borovím, opřel si hlavu o lokte, lokte o kolena a přemítal, jak z bryndy ven. Měl pevnou, železnou vůli, že se nedá; lomcoval jím vnitřní vzdor; ale myšlénka, jak si pomoci, nepřicházela mu přece. — Byl duben a neobyčejně krásná pohoda; Martinec neměl ještě zaseto, pro jiné starosti valně ani na setbu nemyslil. — Mimo po cestě šel starý, neznámý žebrák s rancem na zádech a vida člověka na mezi, pozdravil:

„Pomáhej pán Bůh!"

„K čemu, dědku!" osopil se naň Martinec a měl sto chutí, vlepit mu několik do zad, neboť se domýšlel, že se mu pro jeho zahálku vysmívá. Vstal z meze a zlostně se blížil k mimojdoucímu. Vida, že nejsou s ním žádné žerty, omlouval se staroch: „Jáť nic zlého nemyslil. Jak pak bych já ubohý člověk chtěl někomu ublížit! Vždyť chodím po boží almužničce."

Žebrákovým skroušeným hlasem udobřený sedlák počal s dědkem rozhovor a ptal se ho, odkud je.

„Já su z té ošklivé díry, z Havírny," odpovídal dědek a počal vykládati své rozumy, jak to bývalo zvykem všech horských žebráků. Chvalořečil starým časům, haněl dobu nynější; věděl a nesmlčel klepy z celého okolí; vyprávěl, která selka mlsá, která krade muži a dělá tchoře; a věděl i, kde a kolik dluhů má který sedlák.

Martinec, jda vedle něho domů, poslouchal ho jen jedním uchem, neboť měl jiné starosti. Ale když slyšel vypravovat o dluzích, dopálil se nanovo; myslilť, že ví i o dluzích jeho, a proto se naň zhurta obořil:

„Přestaňte, dědku, mluvit o dluzích, sic vám nějakou vlepím do zad. Mám je také."

„Jáť nic zlého nemyslil. Vždyť chodím po boží almužničce," skuhral zas žebrák a doložil: „Já bych měl radu, jak byste si od nich pomoh'."

Za jiných okolností byla by se v Martincovi vzbouřila všechna vrozená selská pýcha a byl by v takových věcech s neznámým mu člověkem ani nemluvil; ale nyní mu teklo do bot a proto se ptal zdánlivě lhostejně:

„Rád bych věděl, jak?"

„Sejte len; sejte mnoho lenu; sejte ho pro dvacet, čtyřicet, šedesát korců; zasejte jím celý statek; a hodně časně, ještě před svatým Filipem a Jakubem. — Letos se urodí a vzpomenete na mne."

„Jak to víte?"

„Bude teplo, vlhko, a při tom často pod mrakem, bude lenový rok."

„Kdo vám to povídal?"

„Vypravovaly mně to v zimě straky a když stál u nás v Havírně sníh, zpívali si to skřivánci a jiná ptačí havěť," smál se dědek, jehož zaměstnáním vedle žebroty bylo, předpovídati časy.

Martinec na to neodpověděl; ale ze zamračeného a zakaboněného obličeje bylo pozorovat, že nitrem mu lomcuje nějaká myšlénka. — Ani žebrák více nevypravoval, a tak kráčeli mlčky vedle sebe, až přišli na

rozcestí. Dědek se chtěl uhnout na levo, kdežto Martinec vedla voznice do statku na pravo.

„Buďte s pánem bohem, pán bůh vám dej zdravíčko,“ loučil se žebrák.

„Pojďte se mnou!“ volal naň Martinec a staroch bez zdráhání poslechl. Když přišli do statku, rozkázal sedlák ženě, aby naložila dědkovi do rance bramborů, co se mu jich tam vejde.

„Vždyť je máme přichystané k sázení a co nám zbudou, nestačí ani k jídlu“, odmlouvala žena. Muž se na ni po boku jen podíval a selka již věděla, že by byla bita, neboť Martinec, jako za tehdejších časů všichni horští sedláci, vochloval ženu a prával děti tuze a často při ledabylé příležitosti. — Proto ani necekla a šla do sklepa naplnit ranec; plakala při tom; bylo jí líto bramborů a hrozila se, že muž ztratil nejen jmění ale i rozum.

Mezi tím dědek klečel ve světnici vedle dveří na podlaze, a na hlas se modlil; vybrebentil celou spoustu modliteb, jak bývalo zvykem a povinností všech, kdo chodili po žebrotě. Selka mu přinesla nacpaný ranec a dědek, pychtě pod jeho tíží, s tisícerým děkováním odcházel.

Martinec se zachoval dle rady, nakoupil lněného semena, a posil jím celý statek, pokud na něm nebyl ozim; ba přioral k tomu i kus louky. Síti tolik lenu je horským sedlákům nebezpečnou sázkou; proto se sousedé smáli, že sází do „lutrie“ poslední groš; děti plakaly, žena lomila rukama, čeládka si potají šeptala, že se hospodář z té alterace, totiž z těch dluhů, zbláznil, ale Martinec se nedal mýlit. Děti a ženu několikrát sepral do modra, čeládku hnal do práce, sousedů si nevšímal a dřív než bylo svatého Filipa a Jakuba, byl se zasetím lenu hotov. — Vypravovalo se o tom daleko široko jako o něčem podivném a sedlák Martinec čekal, jak sázka dopadne. Strachu při tom poměl dost, neboť horáci říkají o lenu, že sedmkrát postůně, než vyroste; ale konec byl skvělý. Žebrák měl pravdu; len se v míře nebývalé urodil a k tomu dobře platil. Martinec měl vyhráno. Od té doby se držel zase jen sedlačiny a brslenek, které nosil i v pozdějších dobách, když ostatní sousedé dávno se již nosili po měšťácku. Přezdívali mu proto „praskavka“, a byl pod tímto jménem znám daleko a široko; na horách říkávali totiž brslenkám také „praskavice“.

Po celý život byl doma přísným, ba skoro krutým manželem a otcem; nesnesl odporu a nejnepatrnější neposlušnost přísně trestal. Žena se ho bála, děti se před ním třásly, čeládka ho neměla ráda. — Dva syny dal na študie; z jednoho měl advokáta, z druhého lékaře a dle staré známé průpovídky říkával o nich v žertu, že má z jednoho zloděje a z druhého rasa. — Ostatní dva synové zůstali při hospodářství.

Ač mu bylo přes sedmdesáte let, nebyl dosud na výminku a hospodařil sám. Synové mu při tom pomáhali; byli sice dávno ženatí a sami již otci četné rodiny, ale přísného a často nevrlého starocha museli poslouchati, jako by byli dosud nezletilými dětmi.

V životě svém nevynikal nikdy zvláštní zbožností mysli; chodil sice do kostela, jednou do roka se také zpovídal a podroboval se vůbec všem náboženským obřadům; ale konal to církvi asi tak, jako státu platil

daně. Jinak neměl rád ani kněží ani úředníkův a vyhýbal se oběma, kde mohl. Proto se nerad soudil, čímž se podstatně lišil od svých sousedů a krajanů, kteří pro nepatrný kousek meze aneb pro žďabec palouku vydávali často v šanc osud svůj i celé rodiny. — Martinec nebyl sudičem, ale za to za mladších let daleko široko známým rváčem. Ježto v rodině a domácnosti byl neobmezeným, krutým vládcem, myslil, že ani v obci ani v hospodě nesmí mu nikdo odporovat. Proto měl pro svou spurnou mysl časté a krvavé půtky. Vyhrál sice skoro vždy pomocí svých železných pěstí, ale každá vyhraná stála ho hromadu peněz. Soudit se nechtěl, a tak každou ránu, kterou spůsobil, a každou kapku krve, kterou prolil, musil draho zaplatit, aby se vyhnul opletačkám s četníky a se soudy. Měl ještě dva bratry: jednoho v Pasekách, druhého v Ropraticích; Pasecký byl pověstný sudič a Ropratický známý pobožnůstkář; lidé říkali o bratřích těch, že Pasecký všechno vysoudí, Ropratický všechno vymodlí a náš Jablonecký všechno „proplatí“.

Martinec se na stará kolena ovšem již nerval, ale spurná a pánovitá mysl ho neopouštěla a protože se ani s nikým pohodnouti nechtěl a prát se již nemohl, stal se z něho podivín a samotář. V létě od božího rána do noci obcházel hospodářství a v zimě sužoval a týral domácnost; četba ho nebavila, obecní záležitosti ho netěšily, s politikou se nezabýval a tak zbyla ubohá žena, která musila snášeti všechny jeho vrtochy, které bývaly tím nesnesitelnější, čím více starocha trápila dlouhá chvíle. Synové častěji se pokoušeli o to, aby ho přiměli k četbě novin; to to — staroch se vyhýbal novinám jako pasti naň nalécené a všem novinářům celého světa nadával prolhaných lidí. Jediným potěšením byla mu vnučka Regina, dcera nejmladšího syna Jana, který s ním žil v jedné domácnosti. Bylo to osmileté, hezké, trochu bleďoučké děvčátko veselých a čiperných spůsobů. Byla dědečkovým mazlíkem a věděla o tom. Staroch si ji konečně tak zamiloval, že bez ní ani chvilku nemohl býti a kdyby mu byli povolili, nebyl by ji pustil ani do školy, jen aby se nemusil od ní odloučiti. V letě se s ním toulala po lesích a sbírala mu jahody a maliny; při tom mu chodila pro tabák, neboť dědeček byl náruživým „kuřlánem“; nosila mu vodu z Kozlánovy studánky na stráni, neboť umíněný staroch odjinud nepil; přinášela mu svačiny na pole a vykonávala mu všechny malé službičky, bez nichž se starý Martinec nemohl obejíti. Někdy mu vypravovala malá čiperka, čemu se učila a co slyšela ve škole, a dědečka to bavilo více, než všechny noviny.

Jednou odpoledne v neděli z jara, když byly jabloně a ještě i třešně v nejpěknějším rozkvětu, vyšel si Martinec s vnučkou na pole. Sluníčko hřálo, ba skoro pálilo jak v letě a staroch prohlížel úrodu; díval se na žito, nežerou-li je červi, zkoumal len, nepadly-li naň mušky, hrabal se v hlíně, klíčí-li již brambory nedávno nasázené, porovnával svůj oves se sousedovým, který je pěknější a má „tvrdší barvu“, vypočítával v duchu, mnoho-li by mohl sklidit jetele na semínko, a obešel všechny role. Po nich přišla řada na palouky; liboval si, že je tráva hustá, a že senoseč bude letos nejméně o čtrnácte dnů dříve, než obyčejně, ale zle rotil na krtičiny, jichž tam bylo plno, a huboval při tom na „prolhané novináře“, kteří tvrdí, že prý krtek je zvířátkem vlastně velmi užitečným. Slovem

„novinář“ vyrozumíval každého, kdo spisuje, byť i jen kalendáře. Byl na krtky tak dopálen, že se osopil i na vnučku, když mu tenounkým hláskem počala vykládati, co slyšela ve škole od pana učitele, že krtek usazuje se jen tam, kde je mnoho červů, a že jich vyhlazováním a požíráním působí více užitku nežli škody.

Potom šel s malou Reginou k lesům a především ku krásnému mlází, které asi před dvaceti lety sám vysázel. Ale již se opět hněval, neboť z daleka viděl, jak vrány sedají na mlaďoučké výhony a větve, tam se houpají, vrcholky lámou a stromky poškozují. Křičel na ně, máchal rukama, rotil, ale vrány jakoby nic: kvákaly a houpaly se dále. Martinec křičel ještě víc a rozběhl se proti nim. Tu teprve, když byl blízko, zdvihly se, klidně se rozhoupaly v povětří a krákajíce, odletěly pryč.

Staroch prohledl si mlází, těšil se z letošních krásných již výhonů, představoval si v duchu, jaký to bude za čtyřicet let pěkný les, vypočítával, co zaň synové, budou-li živi a zdrávi, utrží a šel dále k mladým modřínům, které měl vedle vysokého boroví. Zpozoroval, čeho si dříve nepovšimnul, že mnoho vršků okousaly v zimě veverky. Klel na veverky a když malá vnučka mu jednu ukazovala, jak civí na větvi, zdvihl kámen a hodil po ní. Netrefil, ale svatosvatě si umínil, že je dá všechny postřílet.

Když si takto odbyl krtky, vrány a veverky, dobral se s děvčátkem konečně do vysokého, smrkového lesa, který paloučkem byl oddělen od modřínového mlází. Byl jeho největší radostí a pýchou zároveň. V povětří nad vrcholky vznášel se drobný mráček prášku, jako žlutavý dým, a vlně se vzduchem ztrácel se v hustém větvoví. Byl to jarní pel jehličnatých stromů a pohled na vzhůru se dmoucí a zas níže klesající chumáčky pelu toho působil starochovi zvláštní zálibu. I jemný šumot mu byl jako sladká hudba. Všecek okřál, sundal s hlavy placatou čepici, setřel si pot s tváří i s čela a vešel do tmavého stínu hlubokého lesa. Ačkoliv tam býval v letě třeba dvakráte za den, ovanul ho pokaždé s lesním chladem i milý pocit. Miloval svůj háj a vždy a vždy nanovo díval se s hrdostí na rovné, tlusté kmeny, jimž na statcích selských daleko široko nebylo rovně. — Vypravoval vnučce, jak tu sám za svého mládí pomáhal svému otci smrčky sázeti a tázal se jí, nechtěla-li by, aby jí les ten odkázal. Pravil to žertem, ale opravdu to myslil a děvčátko přisvědčovalo dědečkovi. Staroch se zasmušil a nezastavil se, až za hájem na mezi pod javorem, kde byla hranice jeho statku, čemu na horách říkají „končiny“. Tam si usedl na trávu do stínu a pocítil hlad a žízeň. Poslal vnučku, aby mu přinesla z domu svačinu a z Kozlánovy studánky na stráni džbánek vody; doložil, aby si hodně pospíšila. Malá Regina dala se do běhu, neboť z „končin“ k Martincovu statku bylo hodný kus cesty. — Mezi tím sám v chládku klímal; přišla naň dřímota a usnul. Ze spaní probudila ho vnučka slovy: „Dědečku, jsem již tady.“ V jedné ručce nesla chléb s máslem a sýrem, v druhé džbánek vody; byla uřícena a crkůčkem jí tekl pot s tvářiček, které byly pokryty ruměncem. — Staroch pojedl a pak se napil; děvčátko sedělo v chládku vedle něho.

Slunéčko se klonilo k západu, stíny stromů se dloužily, ale Martinec

se neměl k odchodu. Ze sousedova boroví se ozývala žezulka; děvčátko se obrátilo v stranu, odkud přicházel její hlas, a volalo: „Zakukej mně zezulko, dlouho-li budu živa!“ — Po přervaném hlase bylo znáti, že se kukačka měla k odpovědi, ale někde v dáli ozvala se střelná rána a vyplašený pták, nezakukav pořádně ani jednou, přeletěl oběma nad hlavami. — Holčička ho viděla a pravila: „Dědečku, zezulka mně nechce kukat — snad neumřu?“ — Staroch jí pohladil líčka, chlácholil ji, vstal, a oba se ubírali pomalu domů. Když přišli zpět do lesa, slyšeli z daleka ptačí zpěv.

„Reginko, poslouchej, ten hezky zpívá. Jestli pak víš, jaký to je pták?“ ptal se dědeček.

„To je drozen,“ pravilo děvčátko.

„A jestli pak znáš kosa?“ tázal se opět staroch.

V tom se ozval s druhé strany jiný ptačí zpěv a vnučka, ukazujic prstíčkem, svědčila: „To je on!“

Přišli na kraj lesa, kde počínala polní cesta; děvčátko si utrhlo kousek střemchy, jež tam právé kvetla, dívalo se na vrány, které v hejnech letěly po obloze, zazpívalo jim známou dětskou píseň: „Vrána letí,“ a vyptávalo se, jestli jsou opravdu vodníci a jiná strašidla. Dědeček ji poučoval, že nejsou, a mezi hovorem zapadlo sluníčko a nastal večerní chlad a šero. Dítě se odmlčelo a když přicházeli domů, pravilo třesoucím se hlasem: „Mně je zima!“ Staroch ji těšil, že se ve světnici zahřeje; ale malou Reginou lomcovala již zimnice, která se nestišila ani pod peřinou, a do rána se děvčátko nebezpečně rozstonalo. Než minul týden, byl dědečkův miláček na marách.

Událost ta starým Martincem silně otřásla. Vinil se v nitru, že byl příčinou smrti Regínčiny; nesvěřil se tím sice nikomu, ale svědomí ho hryzlo. Byl příliš vzdorovitý a hrdý, aby to dal na sobě znáti, ale když chodil samoten po polích, bylo mu hrozně smutno.

Od té doby se naň řítila pohroma za pohromou. Za několik měsíců mu umřela žena. Nesla cezák mléka do sklepa, upadla na schodech, nebezpečně se potloukla a skonala potom za dva dny. Lidé viděli o pohřbu starého Martince poprvé v životě hořce plakat. On sám teprve nyní si byl vědom, jak velice měl svou Karolinu rád. Starochův vrozený vnitřní vzdor a samotářská hrdost se zlomily; stal se sdílnějším a shovívavějším ku své rodině.

Ale neštěstí valívá se jako hromada a zřídka přichází samojediné. Po žních mu vyhořela plná stodola; i netrvalo potom dlouho, a přišel o nejmladšího syna Jana podivnou náhodou.

U Martinců měli za domem na svahu louku; nad loukou byl břeh a v něm stará hruška; kmen její byl zakrnělý a šikmo dolů nahrbený; husté větve skláněly se v neladných chumáčích dolů, dosahovaly málem až k zemi a překážely při kosení trávy; ovoce bylo malé a trpké. — Hruška ta byla synu Janovi odjakživa trnem v oku; kdykoliv šel mimo ni neb vedle ní kosil trávu, vždy zaklel, že překáží, a pravidelně žádal otce dvakráte do roka, jednou na jaře a podruhé na podzim, aby ji dovolil porazit. Starý Martinec měl rád každý strom, ať pěkný ať nepěkný, a vždy odbyl syna slovy: „Stála tam tak dlouho, nechť tam

Z obrazů Velazquezových:

VODÁK SEVILLSKÝ.

stojí ještě.“ To Jana tím více dráždilo i pojal proti nevinné hrušce přímo zášť.

Na podzim po smrti matčině, když bylo zaseto a zelí i brambory sklizeny, pokoušel se zase, a pravil otci: „Já tam tu hrušku nevytrpím; dovolte přece, abych ji porazil.“ — Staroch byl měkčí, než obyčejně, a odvětil nevrle: „Eh, tak jdi a poraz, když tě pořád píchá do očí!“ — Syn si přibral na pomoc čeledína; vzali sekyry i motyky a šli na starou hrušku. Podkopávali ji, přesekávali jí kořeny a strom byl již na spadnutí. Jan, odhodiv sekyru, zašel na dolení stranu podívat se, jestli tam ještě drží kořeny, a čeledín zatím na hoření straně pracoval dále. V tom se hruška kácela; Jan chtěl uskočit, ale zamotal se mezi svislými větvemi, sklouzl, upadl a skácený kmen převalil se na něho. Přinesli ho domů bez sebe; přišel ještě jednou k sobě, otevřel oči, promluvil nesouvislá slova: „To se dělá tma; co pak je již noc?“, ač byl jasný den, a do večera byl mrtev.

Rána ta otřásla Martincem elementární silou. Jako blesk projela mu starým mozkem myšlénka: „V té hrušce číhala na něj smrt a vábila ho k sobě, až ho přivábila!“

Lid, puzen nevysvětlitelným pudem, straní ba přímo štítí se těch, jež stíhá rána za ránou, neštěstí za neštěstím; štítí se jich tak, jakoby byli ochromeni nakažlivou nemocí. Tak bylo i se starým Martincem. Jeho osamocenost, dříve dobrovolná, stala se nyní nucenou, neboť sousedé se mu vyhýbali a nemohl s nikým obcovati, byť i chtěl. To ho bolelo; byl skroušen, přemýšlel o posledních věcech člověka, dal se na modlitby a počal věřit v osud každému člověku napřed určený. Chodil do kostela častěji než dříve, ale i přes to cítil v sobě jakousi mezeru, jakousi neukojenou touhu; církevní obřady ho neuspokojovaly.

V tomto rozpoložení ducha seznámil se na jaře s Horáčkem z Jestřabí, v jehož domě ode dávna se odbývaly schůze spiritistů. Počali se navzájem navštěvovati; Horáček mu vyprávěl o obcování duchů s lidmi, vykládal mu své učení, a dal mu o tom některé tištěné knihy a rukopisné spisy. Martinec poprvé v životě se zálibou četl. Po dlouhém otálení, rozpakování a pochybování se odhodlal, že se súčastní schůze „sboru svatého Václava“.

Bylo zajímavo pozorovati, jaký účinek měl spiritismus na Martince. Staroch v nitru okřál a jako by se byl zase našel. Ostrosti jeho povahy se sice zmírnily; vrozený vzdor ušlechtil se v sebevědomou hrdost, ale celkem byl to opět týž Martinec, jakým býval, jenže nábožný, věřící, mírnější a klidnější. Bolest nad ranami, jež ho stihly, v sobě překonal; pokojně, ba vesele hleděl budoucnosti vstříc a říkával, že se na smrt těší.

Když syn lékař dozvěděl se o změně, jež se stala s otcem, pokládal si to skoro za hanbu a pospíchal domů, aby ho poučil a vyvedl z bludů. Nastaly dlouhé výklady a učené vývody; ale staroch se nedal a konec konců byl, že otec a syn se pohádali a skoro v hněvu rozešli.

Martinec zůstal spiritistou.

Několik jarních motivů.

Slunce své napíná struny.

Před jarem teplý den snivý,
svátek je v březnu slunný,
přes obzor do dálky sivý
slunce své napíná struny.

Prorvou jdem' v rozjeté hlíně,
nad námi skály visí,
ve vlhkém, hlubokém stíně
trochu již vůně se křísí.

Květin však viděti není,
mechy jen žluté, tak žluté,
žluté jen buky kol v snění,
v bezvětří, nepohnuté.

Nezhlíží jaro se v řece, —
ač je den teplý a slunný,
neslyšet hudbu a předce, —
slunce své napíná struny.

—

Slunečný den.

Klid všude . . . Slunce lije na perron
své jarní proudy. Chvíle ospalá
v zapadlém nádraží, kdy tichý den
průzračný nad širokým obzorem.
Tu čekám samoten a vyhlížím
na louky sluncem zatopené, v nich
skupiny olší v dálku tratí se
a potok zpola vyschlý pod mostem
se blýská jako střepy zrcadla.
Jen kavka křikne, a jen písku pád
po střeše plechové, jen jednotvárný
se ozve telegrafu klepot, jen
šum květin, které kropí zelinář.

Mír všeho nehybný mne dojal tak
jak jenom lesy s mrtvým výdechem
ukrytých malin.

Ve mně ležela
nezlomná touha: mnoho vykonat,
mé myšlénky a touhy, přání všecka
jak lesklá háďata se přišla hřát
do ticha srdce, kde se křížily
paprsky toho květnového dne . . .

A kavky křičely a květy šuměly.

—

Je večer světlý.

Je dvacátý květen a prší tiše,
a prší tiše, je večer světlý,
jen jasmín ze zahrad dýše a dýše
a růže a bezy a fialy noční.

Vše v šero splývá a matně se kývá,
pták nezazpívá, je večer světlý,
noc věru je divná, šelestivá,
mdlý měsíc se v kruhu pověsil k spaní.

A zahrada v bílém tone květu,
jenž sprchá v letu, — je večer světlý,
déšť mživý a teplý ve přeletu
tak opojnou vůni ze všeho křísí.

Tknul květin se, hlíny, bříz bílé kůry,
jak padal tak s hůry. Je večer světlý
i srdce mi tknul se, té zbloudilé noční můry,
jež otřeným křídlem bít věčně touží!

—

Samota.

Samota v polích . . . Střecha rozbitá.
A kolem noc je, jedna z tichých nocí,
kdy voní tráva z nedalekých luk.
Pes štěká bez ustání. Vzteklá ozvěna
krátkými dvojzvuky hlas vrací zpět
jak od lesů by rozrazila se.
A rostou obrysy samoty pusté
jak blížíš se. Na sadě studnu zřít,
a nad ní tyče ční. Nespatříš člověka.
Dvě kozy smutně bečí z ohrady
a měsíc vykrojený z ocele
nad nakupeným dřívím rozlívá
svou línou, modrou řeku květy stromů.

—

Vycházka.

Na mechu ležím, čtu . . . Jak voní březoví!
Teď z cesty v úvozu znít slyším podkovy
a vrzat nápravy. Je jaro . . . Rachot kol
po stráni zaniká, pak nehne se ni stvol.

Skrz listí střemchy dech v slunečno proudí mdle,
a stíny v údolí jsou vláhou prochladlé,
tou vláhou hlinitou, jíž s vůní dýchá zem.
Lesk slídy jiskřivý se z roklí láme sem.

Jak churavému psu, jenž v městě zavřen byl,
svou marku přerazil, náhubek odhodil:
tak věru volno mi . . . Jak psu, jenž káru táh'.
Teď líže rány své skryt pušce v houštinách.

A. Sova.

Nad propastí.

Prostý obrázek ze života.

Napsal Stanislav Jarkovský.

I.

edělní podvečer krásného dne, když zima ku konci se chýlí.

Slunce zapadalo zvolna za hřebeny střech protějších domů a paprsky jeho, už skoro vlažné, úkosem draly se dvěma vysokými okny do nevelikého pokoje professora Spytihněva Vavrovského, ve třetím patře jednoho z těch nesčetných, jednotvárných činžáků na hlavní ulici Vinohradské. Zlaté ty přímky, procházejíce tetelivým, prohřátým vzduchem, pohrávaly si nejdříve s četnými předměty, rozestavenými na psacím stole, poskakovaly po různých podobiznách a rámcích řezaných i lesklých kovových, a lámajíce se v broušených jejich sklech a v křišťálovém těžítku, vrhaly jasnobarvá vidma na bílé papíry, porůznu rozházené, a na protější stěnu. Zastavily se nejdéle u malé skleněné desky, stojící hned vedle nízké studijní lampy a zlacené kolem dokola, pod níž skvěla se v té nádherné záři podobizna mladé dívky. Těch bylo ostatek v pokoji několik, ale rozvěšeno neb rozestaveno jinde, stranou . . .

Potom smýkly se paprsky po stěně, táhly se po obrazech, dílem to velkých fotografiích všelikých krajin divných a cizích, dílem kresbách darovaných asi od přátel umělců, dílem podobiznách; pak dvou neb třech studentských tableaux, obyčejné to okrase professorského bytu. A dále

utkvělo slunce svým jasem na stěně protější, kdež zadívalo se do toilettního zrcadla, nevýhodně tady postaveného a laškovalo delší chvíli s pestrými barvami axminsterského koberce, pokrývajícího větší část pokoje, jehož interieur, třeba nevynikal nádherou nebo zvláštním pohodlím, přece jevil v uspořádání rozličných tretek, jako dekoračních vějířů, sem tam některé sádrové sošky, v draperii záclon a ve volbě a rozestavení nábytku vytříbený vkus a touhu po jakési útulnosti, nezvyklou v jiných bytech mládeneckých, jež nebývají vlastně než noclehárnami. Psací stůl byl asi středem a vrcholem všeho, neboť kolem něho kupilo se nejvíce dekorací a jakoby se zde soustřeďoval život tohoto zátiší. V levo od něho u okna byly na dvouřadové polici nahromaděny knihy, dole v přihrádkách knihy příruční, slovníky konversační v několika jazycích a slovníky linguistické, pak několik knih školních, vesměs pěkně vázaných, nahoře pak spousta knih nevázaných různého obsahu, jak jich právě bylo třeba k okamžité práci. Vedle police stál na soustruhovaném podstavci veliký květináč s dracénou, která skláněla své tmavozelené husté listy na dlouhých, ladnými křivkami ohnutých stopkách vysoko nade stolkem; po obou stranách stolku ozdobné košíky na papír byly plny odhozených obálek, korrespondenčních lístků, dopisů i pomačkaných a odhozených rukopisů. Na stolku vedle zmíněné již spousty podobizen stály ještě malé cestovní hodinky ženevské práce, ozdobné náčiní psací, několik pohozených držátek a tužek, škatulka sirek a to jedno na druhém tak, že professor musel při práci klásti pomocné knihy i rozevřené kolem sebe na zem. Knih a časopisů bylo rozloženo i po stolicích a po sousední pohovce v pravo a na malém původně čajovém stolku, který pod neobvyklou tíží až se prohýbal. Na pohovku ukládaly se zvlášť časopisy a knihy knihkupců a přátel došlé a ležely často celé neděle nedotknuty; jenom tu a tam některá návštěva vyrušila je z klidu: pak putovaly honem někam do kouta nebo na stolici náhodou prázdnou, ale vracely se ihned na staré místo, jakmile host odešel. Do rámců nad psacím stolkem zapíchnuto bylo několik kotillonových řádů a na hedvábné šňůře, táhnoucí se od elektrického zvonítka po stěně, zavěšeno několik tanečních pořádků: některé vybledlé a uprášené, některé ještě čerstvé a jasných barev; patrné trofeje z různých masopustů. O askesi obyvatelově nepříznivé svědectví dávaly dvě papírové baletky, trochu na křivo také na rámcích visící, jedna růžová a druhá crême, jaké teď rády hotoví něžné dívčí ruce. Patrně nemají nic vážnějšího na práci než podobné nicotné tretky a různé umělé květiny často tvaru a barev dosti fantastických, které také na několika místech doplňovaly výzdobu vylíčenou. Na mramorové plotně umývadla v rohu u kamen stálo několik lahviček parfumu a pomady, ale dílem zaschlých, dílem plných a ještě ani nenačatých. Professor Vavrovský dýchal rád nějaký extrait concentré Rose blanche nebo bouquet du Jockey-club, ale nemíval nikdy času napouštěti si tím svoje šátky: ráno zdržel se při práci a pak sotva že se ustrojil a nasnídal, spěchal do školy. Za to voněl jeho služebný duch, když v neděli odpoledne šel na požehnání a potom na procházku do Vršovic. — Na velkém stole bývalo vždy prostřeno a připraven zde čajový příbor a lesklý stříbrný samovar, vnášející do pokoje silný tón domácné útulnosti; bylo třeba zapáliti jen

lihový hořák a v desíti minutách syčela již pára a po té libá vůně ruského čaje vznášela se po pokoji. Vavrovský naučil se píti a milovati čaj od přátel Rusů, s nimiž seznámil se na svých cestách: baronka Ghérardova odkudsi z baltických provincií, kterou, vlastně její dcery, navštěvoval za svého pobytu v Curychu, byla by ho v čaji utopila; zatím stopil se Spytihněv v modrých očích malé Mussie, na štěstí však jen na několik neděl. Poněvadž se snídaní doma byla spojena nejen valná úspora časová, ale také hmotná, připravoval si Vavrovský snídaní sám a vaříval čaj i jindy, odpoledne, večer, v zimě, aby se zahřál, v létě, aby se ochladil. Nic není příjemnějšího jako za horkého odpoledne rozehřát se vařícím tím odvarem, — pak i sluneční úpal připadá člověku chladným. — Dvě krásně řezané skříně, jedna na prádlo se sklem neprůhledným, druhá se sklem bílým, plná skvostných knih, a uprostřed nich postel, pak houpací křeslo doplňovaly nábytek, jehož nejzávažnější část, veliká a pohodlná lenoška před psacím stolkem, pod kterým byla veliká černá kožešina, budiž uvedena naposled.

Zvenčí jen tlumeně doléhal pouličný ruch. V odměřených intervallech zarachotila kolem jedoucí tramway pravidelnými rázy kol na spojky kolejnic, cinkot zvonečků a zvuk píšťaly konduktérovy jen jako ve snách bylo slyšeti; vozy nákladní dnes nejezdily a kočáry jen sem tam některý. Cestou k Nuslím a na Pankrác nedělává se vozmo mnoho výletů, zejména v této polo ještě zimní době. Ale bylo takořka cítit, jak celá Praha i její předměstí jsou venku, na ulici, na tom vzduchu, který dnes ponejprv již nestudil a kdy zem již začala dýchati líbeznou předtuchou jara. V celém domě bylo ticho a v pokoji nebylo slyšeti než volný tikot velkých pendlovek a rychlé kyvy hodinek na psacím stolku. Člověku, který delším pobytem na obé si zvykl, mizelo i to a zdálo se, jakoby po všech věcech tady rozkládal se hluboký mír . . .

Paprsky sluneční vylezly až skoro ke stropu, zčervenaly tam a sezlatěly: lesklé jejich pole menšilo a menšilo se, až pohaslo docela. Nic nezbylo po nich než matný odlesk ztrácející se také; — jako elegická rozpomínka po lidském štěstí. Soumrak začínal.

Spytihněv teď teprvé odložil pero, které od půl druhé až do nynějška, do půl šesté, bez přestání a skoro horečně jezdilo po papíře, rozhlédl se unaveně kolem na divné to světlo, skoro kovové, které tkvělo na předmětech a opřel se o lenošku. Ruce bezvládně mu klesly na opěradla, zavzdechl zhluboka a zadíval se na kus bleděmodrého nebe, které odráželo jas slunce zapadlého za petřínský vrch, zakrytý však hřebenem střech, známým hned z prvních řádků tohoto vypravování. Jakoby to mrtvé osvětlení, zsinalé a strnulé, jeho oku bolest působilo, — odvrátil hlavu a plaše pohlédl na svůj stůl. Nejdřív na popsanou stránku papíru a asi šest nebo sedm stejně po jedné straně popsaných listů, jež ležely stranou. Hezký kus práce si to dnes odbyl a bude-li takhle pokračovati, bude moci býti za čtrnáct dní hotov se svojí „Studií o naturalistických románech francouzských“. Spokojeně se usmál a vztáhl ruku po novinách, jež ležely v pravo na pohovce. Ráno neměl času přečísti šestisloupcovou řeč jistého poslance a teď aspoň přehlédne místa proložená tučným písmem. Interessoval se sice o politiku, ale ku podobnému čtení novin času se

nedostávalo pro vlastní práce. Člověk produktivní, zvláště má-li ještě nějaké životní zaměstknání úřední, vůbec již nestačí stopovati záplavu literarního trhu a je rád, může-li přečísti vynikající články, povídky a básně z lepších našich belletristických časopisů, pak knihy darované od autorů. Ale ani na ty Spytihněv často nestačil.

Když se však obracel po novinách, oko jeho zastavilo se na obrázku, ve kterém slunce už dříve se shlíželo; ruka mu klesla, hlava také a pohled jeho utkvěl na líbezné tváři.

A díval se na ni dlouho, až skoro již temno zahalilo všecko vůkol v šedý stín. Však milé tahy odrážely se ostře od bílého pozadí podobizny a zdálo se mu, že všecko kolem již zmizelo a že v šeru září jen ten obraz, který ode dlouhých a dlouhých měsíců zachytil se v jeho srdci právě tak, jako tyhle rysy na desce fotografově . . .

Kdyby světleji bylo bývalo, byl by pozorovatel mohl uznamenati na jeho tváři klid trochu bolestný, tak jako po boji nebo jakého nabýváme, když po dlouhém vniterném zápase k něčemu jsme se rozhodli a teď smířili jsme se se svým osudem. Ve Spytihněvovi zvítězila luzná tahle tvář nad veškerými plány, které stavěl do budoucna na své mládenecké neodvislosti: jemná a krásná její ruka sklátila jako kartový zámek všecka dřívější odhodlání a velké hluboké její oči obrátily k sobě všecku jeho pozornost a všecky myšlénky. Darmo sám sobě namlouval, že bude teď pracovati tím více a tím lehčeji, — vždyť do naturalismu jeho francouzských romanopisců pořád se mu pletly ty oči a bystrému čtenáři, který by byl porovnával první část, psanou dávno před tím, s těmito posledními kapitolami, načrtanými dnes, nebyl by ušel květnatý a vroucí sloh, když mluvil o ženách, o nichž jindy psával jen s ironií a sarkasmem.

Ano, vezme si ji, musí si ji vzíti: ve slunci její lásky snad rozvije se květ jeho života k dokonalosti, nebo dosud přece jen živořil . . . Potom snad ty mohutné city, až s jejími v jedno splynou, dají mu nový impuls a bude psáti, ach psáti tak krásné věci, jako bude jeho život . . .

Rukou přetřel si čelo, jehož vlhkosť nasvědčovala, že vniterný ten boj přec ještě není dobojován.

Hned vedle ve velkém, řezaném rámci umělé práce stála jiná podobizna, také hlava ženská. Ale starší tahle, mnohem starší; dáma výrazu poněkud přísného, ale očí neskonale láskyplných. Oči ženy ať již mladé nebo staré mají vždycky více výrazu než oči mužů, ženy cítí víc a cit projadřuje se na zevnějšek nejdříve a nejvíce okem. Pevné tahy její svědčily o silné vůli a vysoké čelo o důmyslu a rozvaze. Přes to, že nesmírně mnoho duševních a také hmotných útrap přeletělo přes tu tvář, nebyla přece ještě rozbrázděna žádnými vrásky a vysoké to čelo bylo hladké jako hladina jezerní ve večerním, letním slunci. Však také myšlénky, které plynuly za ním, byly tak čisté jako jezerní vody. Týž ostrý nos jako Spytihněv a ústa rovná, v koutkách slabounce rozšířená, což mírnilo přísný výraz celého obličeje; také brada jako u Spytihněva byla špičatá a veškera tvář spíše podlouhlá než oválná.

Spytihněv sama sebe uklidniti chtěje rozpomínal se teď, co mu tahle jeho matka říkávala:

„Bože, hochu, nezůstávej svobodným, k ničemu to není. Teď ještě,

dokud jsi mlád, sneseš to snáze, ale potom, potom . . ." A vykládala svoje názory, o kterých Spytihněv teď přemýšlel.

Avšak věděl, — ne, jen tušil, — že uposlechne-li, milé to pouto, které vázalo jej k mateři, uvolní se. Ba zdálo se mu, že i sama matka ani nevědouc je šťastna, dokud náleží jen jí a jiné ženě žádné. Matky vdovy přenášejí veškeru lásku z mrtvého chotě na svoje syny, i tu lásku smyslnou, ovšem zušlechtěnou citem mateřským a jevící se jenom v té velké žárlivosti, kterou přinášejí vstříc svým snachám a která je tím větší, čím větší láska a mír je mezi nevěstou a synem. Paní Vavrovská několikrát sama nadhodila tu kterou, ale vždycky tu, která se Spytihněvovi nelíbila; když se mu pak začínala zamlouvati, honem vyskytla se nějaká chyba, nedostatek a nevěsta odložena a rychle zmizela z obsahu rozhovorů. Naopak to které děvče sebe hodnější a krásnější bylo hodné a krásné teprve pak, když se Spytihněv o ně přestal zajímati.

Co asi téhle nevěstě matka řekne? Které bude její první slovo, až se o všem doví? Jindy hned se vším se jí svěřoval, znala všecky jeho pletky, ba kdysi čítala i milostné dopisy a varovala a bránila hned na počátku nesmyslných známostí, — a teď nemá ještě ani zdání o ničem! . . . Proč jí dosud nic neřekl, proč jí všecko zatajoval? Teď, když už je všecko hotovo a smluveno, je už pozdě na její rady a pokyny . . . Proč se bál, že by jej snad matka mohla zrazovati a vymlouvati mu jeho lásku? . . . Eh, co, vždyť zrazovala a zbraňovala pokaždé, — a pokaždé měla pravdu, dodával druhý vnitřní hlas.

Pohlížel s jedné podobizny na druhou. A dovede-li Marta oceniti tohle srdce, do něhož sám Bůh kus své lásky vložil a dovede-li milovati jeho matku tak jako on, — matku, na jejíž upřímnosti přec tak se prohřešil a kterou to jistě bude velmi, velmi boleti, až se doví. Chvěl se při pomyšlení na okamžik, kdy předstupuje před ni vytáhne mlčky podobiznu a ukáže ji matce. Matka vezme skřipec, nasadí na špičku nosu a bude prohlížeti . . .

S úzkostí nevýslovnou utkví jeho oko na jejím zraku, na jejích rtech.

II.

Spytihněvu Vavrovskému bylo teď čtyřiatřicet let. Trávil snad již poslední léta suplentského strádání.

Otce, ředitele knížecího panství ve východních Čechách, ztratil velmi záhy. jako čtyřletý chlapec. Matka starala se o pět nezaopatřených synů, z nichž nejstaršímu bylo čtrnáct roků, neúmorně a s láskou bezměrnou, začež klidila od svých dětí oddanosť a zbožňování. Všech pět dala na studie a teď již všichni byli hotovi: dva byli lékaři, třetí soudním adjunktem, čtvrtý byl Spytihněv, nejmladší posléze byl advokátním koncipientem. Lidé, kteří myslí, že štěstí života záleží jen v tom, když člověk odbude řádně svoje zkoušky a pak se usadí, záviděli paní Vavrovské, která nechtíc se odloučiti od svého dědictví, žila v malém domku venkovského městečka X., svého rodiště, také ve východních Čechách. Spytihněv, jen o půl druha roku mladší než bratr Vratislav, adjunkt, studoval s ním zároveň na venkovském gymnasii v Y. a trávil s nim také léta studentská na universitě.

Spytihněv sice byl čipernější v učení, ale žádný z obou nedělal ve škole zázraky. Jenom neúmorné píli obou se podařilo, že byli hotovi velmi záhy. Spytihněv, odbyv nejdříve filosofický doktorát a pak státní zkoušky z moderní filologie, odešel roku 1883. do ciziny. Vyhlídky i na suplenturu byly tehda velmi skrovné, na definitivu po desíti, dvanácti letech a dobře počítal pomýšleje, že nic nezmešká, vrátí-li se do Čech v dobu příhodnější. Bůh ví, kde se v něm, který dosud krok nikde nebyl a nikoho ve světě neznal, vzalo tolik odvahy, že beze všeho odporučení, prostou visitku jednoho universitního profesora na curyšského bibliotekáře nepočítaje, a jen tak na zdař Bůh, skoro proti vůli své matky odejel do Švýcar, ani ne tak za štěstím jako spíše za živobytím a zkušenostmi. Nechtěje býti matce břemenem, — tehda ještě dva bratří, starší a mladší, potřebovali podpory, — přijal místo podřízeného úředníka v universitní knihovně v Curychu a vedle toho psal v comptoiru jakéhos bankéře; strávil tam několik měsíců. Z Curychu dostal se s oním bankéřem opět do knihovny university — tehdáž akademie Lausannské a dovedl žíti tak skromně, že po dvou létech ušetřil si hezký groš a v záležitostech bankéřových, jehož přátelství i důvěru si získal, scestoval v roku následujícím hodný kus střední Evropy.

Roku 1886 vrátil se do Prahy. Nastoupil zde professorský zkušební rok a tím docela nový život. Útrapami tohoto počátku a prvním nahlédnutím do školské kuchyně se stalo, že zanevřel ne na svoje povolání školní, které miloval, ale na ono zařízení, které z učitele dělá stroj, ještě k tomu prabídně placený. Školního kanceláře, na jaký pozuenáhle proměňuje se život učitele i ve školní síni a ještě více mimo ni, se štítil. — Málo kdo zná útrapy zkušebního kandidata, — slasti nikdo. Člověk ve všem všudy hotový, který obstál před celou řadou zelených stolů, předstupuje teď před ostrou kritiku malých i velkých žáčků: chodí po celý rok s professorem, jemuž je přidělen, do několika tříd, sedí nejprve v zadu v lavici a poslouchá, pak po nějakých dvou měsících začne sám přednášeti některou partii, zkoušeti, napomínati, povzbuzovati, také někdy zlobiti se, zkrátka učí se učiti třeba u professora, který sám se tomu jakživ neučil, ale přec je dobrým paedagogem. Paedagogus nascitur tak jako poeta, kterému však zkušební rok není předepsán. Studenti, kteří vůbec nenechají na professoru poctivého vlasu a jako jeho předností a vlastností dobrých málo si všímají a sotva jich dovedou oceniti, tak pro jeho vady mají oči otevřeny dokořán a zvětšují a persiflují je při každé příležitosti, žijí s kandidátem v dobré vůli a shodě jen tenkrát, popustí-li jim úzdu; jinak běda. Vědí velmi dobře, že je to professor, který je vlastně studentem jako oni a jim bližší jako socius doloris než jako představený ... Věc, kterou ve studiích bylo by lze odbýti za šest neděl anebo za dva měsíce, táhne se zde celý dlouhý rok, který je tím útrapnějším, a kandidát musí býti toho svědkem, že některým kollegům, jichž služeb suplentských je právě potřebí, zkušební rok se beze všeho odpouští, jako zase na druhé straně jemu a všem lidem zdravých smyslů rozum zastavuje se nad monstrosní logikou, žádající na suplentovi po několikaleté dobré službě — zkušební rok. — K tomu ke všemu je kandidát po celý čas odkázán na vlastní síly,

krejcaru za svou práci nedostane a nemá-li podpory z domova, musí se protloukati hodinami. Chce-li vážnost si zachovati, musí za to na venek dělat pána.

Na Spytihněva dorážela jen mravní tíha toho roku. Matka jeho nebyla sice bohata, ale bezpříkladnou šetrností dosáhla přece toho, že nevelké její věno během let vzrostlo v pěknou jistinu, zabezpečující jí stálý roční důchod dvanácti set zlatých, který s nevelkou vdovskou pensí přece jí zajistil život pro malé její poměry bezstarostný. Teď, i když ještě dva bratři tu a tam potřebovali podpory, mohla bez nesnází i Spytihněvovi posílati měsíčně několik desítek a starší bratří, lékaři, doplnili ostatek. — Okolnosť tato i jinak přišla Spytihněvovi vhod. Seznal brzo neutěšené poměry školské a viděl, že i v tom jeví se anomalie, že při tak zvané kvalifikaci professorské hledí se často ne tak na quale jako na quantum a hleděl tedy ještě během tohoto roku zkoušky svoje z češtiny a frančtiny na vyšší střední školy rozšířiti ještě zkouškou z němčiny a filosofické propaedeutiky; což nebyl by mohl učiniti, kdyby dáváním hodin byl musil se starati o živobytí. Práce však, jichž vyžadovala tato příprava, nijak mu nevadily, aby již tehda také literarně byl činným.

Již z ciziny posílal různým redakcím pražským rozmanité essaye a rozpravy literárně kritické a svižně psané úvahy a dojmy z cest, které záhy obrátily pozornosť čtenářstva na nové jméno. Články jeho ochotně byly přijímány a hojně se čítaly, třeba že často látka sama byla suchopárna. Vavrovský těšil se z těchto úspěchů, neboť byl ctižádostivý a na roli školní poctivá a úsilovná práce zřídka kdy dochází uznání. Tam tedy růže jeho snahám nekvetly. Také duch jeho nepříliš hloubavý a více jen kombinující tíhnul více k umění, ve kterém však zůstal osvíceným amatérem, ostrovtipným kritikem a duchaplným causeristou.

Jako student universitní vedl život přímo asketický, upoután jsa na malý svůj pokojík v Anenském dvoře na Starém Městě blízko Klementina a do té chvíle, co naposledy odstupoval od zeleného stolu, nevěděl, co to je svět a lidé, — nečítaje v to ovšem prázdninové zábavy studentské na venkově, jichž sice účastnil se rád, ale přece jen málo. Proto později společenský pud hlásil se k svému právu vší silou a za to, že hověno mu příliš a neopatrně, štěstí mu nepřinesl. V Praze znal jen svůj skromný hostinec, kam chodíval na oběd; večeři odbýval velmi jednoduše buď doma neb u některého uzenáře. Ani spolkového života studentského se neúčastnil a divil se sám sobě, že když pak odejel do ciziny, nenarážel tam o každé úskalí, jichž ve společnostech je v každém koutě; byltě z těch, kteří se dovedou přes takové útesy přehoupnouti jako lehká loď, která vymetena byvši příbojovou vlnou nade skálu, setrvačností přeletí hbitě na druhou stranu nebezpečí; společnostem se v cizině nevyhýbal, naopak vyhledával je tím raději, poněvadž duše jeho byla ještě svěží a čilou přijímati dojmy zvenčí a zpracovati je. Jako literarní kritik činil pozorování a kontroloval romanopisce.

Ale s Prahou vrátily se staré doby, ana příprava k nové rozšiřovací zkoušce a počaté práce literarní, pak ovšem také škola zabíraly mu

všechen čas. Po světáckém živobytí ve Švýcarsku, Francii, Anglii a Německu nastala na čas reakce a Spytihněv zavíral se do svého vinohradského bytu, jejž poznenáhlu začínal si zřizovati, jako poustevník. Za to do konce školního roku byl hotov a s lehkým srdcem odjížděl na prázdniny, nepomýšleje pro ten okamžik, že za dva měsíce nastanou chvíle horší všech předešlých.

Běželo teď o suplenturu a Spytihněvovi záleželo na tom, aby pro zdar svých prací mohl zůstati v Praze. Poeticky založená jeho povaha milovala sice luhy a háje, zpěvy skřivanů a tlukoty slavíků jakož i všecko co s tím souvisí, ale ještě více miloval svou práci a věděl, že jedině Praha svým čilým životem literarním může mu dáti potřebný impuls k dalšímu rozvoji; tam je totiž ta veliká kuchyně, ze které posílají se mísy jídel dobrých i špatných po vlastech československých, kde se jen ochutnává a posuzuje . . .

Co rok tak kolem 15. září vídati ulicí Letenskou na Malé Straně postavy mladých mužů v černých kabátech střihu většinou zastaralého, ne právě blahem zářící, ba spíše utrápené a ustarané, mnohé z nich s hlavou již valně prokvetlou, trousiti se k budově zemské školní rady. Jdou tiše, nesměle, s úzkostí v srdci, co jim řekne inspektor. Na mnohého z nich čekají doma žena a děti, kteří nevědí, kam tenhle rok se svým živitelem hlavu skloní. Měltě suplent ten šílený nápad, že poslechl rady Páně, který praví, že není dobře člověku býti samotnému, za kterouž neprozřetelnosť dostal s hůry jemný, ale tím citlivější nos . . . . A teď z jedné kanceláře do druhé, stojí a chodí se třeba celé hodiny po chodbách, dochází se několikrát za týden, ba i několikrát za den a čeká se netrpělivě na telegrafické zprávy o výsledku zápisu na středních školách venkovských, nebude-li tam anebo jinde třeba pro novou parallelku suplenta. Konečně jsou čekatelé rozstrkáni a rozsazeni. Co na tom, že služné ještě nedostanou, až je potvrdí nahoře, tedy asi za dva, ba někdy až za tři měsíce, — ale jsou aspoň bezpečni na celý rok. Po roce nastane sháňka a prošení znova, znova budou nabízeti služby svoje, docela aequivalentní službám i staršího professora, a žádati o milost, aby směli za šest ročních set obětovati mladé síly svoje státu. — Tak opakuje se to pět, šest, ba někdy i deset a více let, až konečně, když už je člověk vysílen a skoro stár, přijde definitiva, která jest počátkem i koncem professorského štěstí. Neboť kdo pak z těch mnoha povolaných stane se vyvoleným!

Spytihněvovi náhoda přála, zůstal v Praze. Sic ovšem jen na rok, ale byla valná naděje, která se ostatek splnila, že se zde udrží několik let, leda že by přešel z ústavu na ústav. V Praze je vždycky parallelek dost a místa suplentská poměrně nejstálejší. Na pět, šest let, myslil, alespoň je jist. Doufati na definitivu dříve ani mu nenapadlo.

Tak, a teď si oddechl a pomalu začal se rozhlížeti. Zařídil si svůj pokoj ještě útulněji, což mohl tím snáze, ana stará hospodyně starého mládence, s nímž sdílel vinohradský byt, pečlivě se starala o čistotu a pořádek. Rozdělil si svoje příjmy tak, aby nemusil dělat dluhy. K ročním šesti stům přidávala matka ještě asi dvě stě, a pracemi literarními, původními i překlady, vydělal si ročně celkem asi čtyři sta, tak že s tím

vším při šetrnosti dobře mohl vystačiti. Ovšem ani s tím nemohl jíti daleko, chtěl-li na prázdniny uložiti tři nebo čtyři sta na nějakou cestu a dbáti vždy svého zevnějšku. Žil tedy skromně a večer dle zvyku ze studentských let ani do hostince nechodil; ostatek pil piva málo, které jak říkal, leze do noh a nadouvá. Zvláště napadla mu tato vlastnosť chmeloviny proti vínu, když vraceje se po delší své nepřítomnosti do Čech pozoroval, kterak všichni jeho známí jsou naduřelí, bledé, zažloutlé pleti a jako nezdraví. A on sám zakládal si na své svižné postavě.

V povolání svém byl sice horlivý, třeba že se pro bídný svůj plat nepřetrhal, ale sotva že překročil práh budovy školní vycházeje na ulici, přestal býti školometem a setřásl s obuvi veškeren pedantský prach. Mimo školu byl Spytihněv světák a sportsman: z Francie přivezl si dosti pěknou zručnosť ve veslování a šermu, ze Švýcarska vytrvalou chůzi a střelbu do terče, v Anglii naučil se jezditi na koni a na bicyklu a bruslaření pěstoval od malička už doma. Jak mohl, prováděl to neb ono.

Ale s tím vším vyvinula se lehká stránka jeho povahy, kterou mu professor už na gymnasiu vytýkal, poukazuje se zděšením na jeho nedbale prováděná cvičení mathematická a která teď jevila se nejvíc v jeho cítění, — zvláštní to kontrast proti mohutnostem vůle, která byla u něho pevnou, silnou a důraznou, však ne tak, aby se neroztříštila o tu lehkost jako loď o útesy koralové, které neviděny a nepoznány rostou a rostou pod hladinou moře, zveličovány jsouce tisíci a miliony madrepor, až najednou přiblíží se až ku hladině a loď nic netušící rozrazí v půli. Tak na příklad s lehkomyslností až podivnou zahrával sobě s ohněm, který vzniká, roste a plápolá v lidském srdci. Neměl v úmyslu se oženit, ale přece byl jedním z nejpilnějších návštěvníků pražských společností a nebylo snad čelnější zábavy, aby se tam aspoň na okamžik nekmitl jeho frak.

Několik dívčích postav prošlo jeho srdcem. Vstoupily tam jako do fiakru a po malé projížďce slezly zase dolů, zanechávajíce po sobě leda jemnou vůni nějakého parfumu a nanejvýše ještě křivý podpis v některém tanečním pořádku, některá ještě kotillonový řád s vyšívaným monogramem, jaké jsme viděli hned v první kapitole zapíchnuty v rámcích obrazů. Sem tam vzbudil naději, o níž předem věděl, že je planá, některou chvíli bavil se výhradně s tou nebo jinou, ale hned při nejbližší příležitosti byl zase až nezdvořilý a sotva že si všiml dřívější vyvolené. Pohazoval svými láskami jako kejklíř, když čtyři, pět koulí najednou hází a chytá.

Zatím také jeho jméno literarní rostlo. Dostalo se mu i stipendia cestovního a tak uplynulo pět suplentských, méně hladových než lehkých let, že se ani nenadál. Ale ani bys byl neřekl, že mu je teď čtyřiatřicet let, tak byla velká jeho postava ještě pružná; jenom bílé nitky mezi černým vlasem, střiženým po francouzsku à la brosse, draly se na špáncích už silně do popředí, vrhajíce na jeho hlavu a kolem vysokého čela interessantní stín. Ale vous byl černý úplně a nad špičatou bradou vlnil se dlouhý, silný knír, který mu dodával vzhledu poněkud přísného. Temněhnědé oči, silně krátkozraké, byly trochu málo vypuleny, ostatek

zastíněny skřipcem silných, broušených skel. Temná a přibledlá pleť činila jeho vzezření poněkud exotickým, tak že kdo ponejprv viděl tuto tvář, musil si ji zapamatovati. Nebyl sice nápadně krásný, ale byl hezký, velmi hezký muž, který pyšně se nesl i přes to, že široká ramena poněkud ku předu byla nachýlena: následek mnohého sedění za psacím stolkem. Těm, kdož přáli si ještě lépe poznati a v paměti uchovati jeho fysiognomii, rozdával fotografie a litujeme, že nemůžeme jej tuto v tom následovati; mnoho namahavé práce bylo by tím ušetřeno nejen tomu, kdo píše, ale i všem, kdož neodložili toto vypravování hned po prvních stránkách.

III.

Společnosť „Sedmi skřivanů“ pořádala v listopadu roku 1891 na Žofíně soukromý večírek. — V Praze je několik kroužků mladých pánů, kteří mají mnoho zbytečného času i dobré mysli a co chvíli zpříjemňují si nepříjemný svůj život, v zimě tanečními soirées, v létě výlety. Jsou to kroužky vybrané, ba nejvybranější společnosti české, která pořád ještě omezuje se víc anebo méně na intelligenci, postrádajíc mezi sebou šlechty rodové i peněžní. Pánská společnosť v těch různých zábavách nevalně se liší a docela přirozeno, že tam nechodí ani presidenti, ani radové vrchní i spodní, ani inspektoři, ředitelé neb tlustí velkoobchodníci, nýbrž jen mladí doktoři, koncipienti, koncipisté, inženýři, architekti, sem tam také nějaký professor, z valné části akademikové, krátce mladý svět, — za to však dcerušky presidentů, radů všech druhů a vůbec otců výše jmenovaných. A bavívají se v úzkém, skoro vesměs známém kruhu v dolejším sále žofínském mnohem lépe, nežli nahoře při velkých bálech masopustních.

Se srdcem podle temperamentu tlukoucím čekala skupina mladých pánů v bezvadných úborech večerových u garderoby, až objeví se ta která vyvolená a dle příchodu dam skupina, ve které stál také Spytihněv Vavrovský s obličejem poněkud unaveným, řídla a řídla, až zbyl tam jenom doktor Chleborád, koncipista zemského výboru, inženýr Kvastl, Oskar Hrubý, kandidát advokacie a literát, básník zejména v dámských kruzích velmi oblíbený. Vavrovský znal jej již ze studentských let, kdy s ním uzavřel přátelství dosti upřímné a opravdové; oba neměli si totiž čeho záviděti. Spytihněv zdál se býti nějak roztržitý, že ani neposlouchal hovor svých druhů.

„Což Kleinová dnes nepřijde, poslouchej?“ tázal se Hrubý inženýra Kvastla.

„Povídám, že přijde, sestřenice s ní mluvila a ona jí povídala . . .“ Nikdo nikdy se už nedozvěděl, co povídala Kleinová, — patrně slečna, neboť lze pochybovati, že by se byli pánové ti interessovali takhle o nějakou starou babu, — co tedy povídala sestřenici inženýra Kvastla, neboť právě v té chvíli, co obsah toho rozhovoru mladých dam měl přijíti na světlo, rozletěly se hlavní dveře a jimi vstoupily dvě dámy; jen podle objemu a pružnosti respektive nepružnosti kroku bylo lze souditi, že jedna je mladší, druhá starší, neb do obličeje nebylo dobře viděti. Všickni mladíci, vyjma Spytihněva, hned přiskočili a premovaný lokaj, který ve prázdných

denních chvílích se zvláštní zálibou roznášel milostná i jiná psaníčka, díval se s uspokojením, kterak pánové mladí horlivě usnadňují mu práci tohoto večera, vybavujíce dámy z plášťů a kožešin. Teprve, když líbezná vůně táhla se průvanem předsíně a dívčí zjev už do sálu zašel, zašel tam také Vavrovský. Tam tančila se již první polka a vyjma sklepníky, zívající u vchodu vedlejší síně restaurační, všecko zářilo blahem a štěstím. Sem tam některý švihák přiběhl mezi zrcadla vchodových sloupů upravit kravatu, povytáhl barevný hedvábný šátek z pod vesty, mysle, že kdyby toho opomenul, svět by dostal závrať . . .

„Poslouchej, Spyťo, pojď, představím tě tamhle slečně Kleinové, feš holka!“ pravil Vavrovskému, který pořád ještě zdál se váhati, má-li rozvinouti dnes blahodárnou činnost parketovou, přítel Hrubý, malý, zavalitý to muž, vycházející v přestávce mezi mazurkou a čtverylkou z nevelkého pánského ostrova.

„Hm! Děkuji, jsem dnes nějak unaven a musil bych tančit. Bavím se dnes jen se starými, velmi rozumně. Právě jsme vypočítali, co stojí do roka jedna děvečka v domácnosti. Odporučuju ti starou Rasplovou, ta ti dá třeba návod, jak prát a žehlit co nejlaciněji košile.“

„Tančit bys nemusel,“ odvětil Hrubý nevšímaje si vybídnutí Spytihněvova a maje na mysli více slečnu Kleinovu než starou Rasplovou. „Je na všechno zadaná, jen pojď, rád bych zvěděl tvůj úsudek o ní. Otec je nějakým vyšším úředníkem, tuším finančním radou,“ orientoval rychle Vavrovského, „a byl sem nedávno přesazen; dcera je dnes ponejprv v Praze na veřejné zábavě, — my jsme se s ní seznámili na domácí zábavě u Smutných, před čtrnácti dny; tatík prý je trochu Němec, to víš: vyšší úředník! a chce prý ji vést ještě někam do německé společnosti, a kde se jí to bude lépe líbit, jinými slovy: kde se víc vytancuje a pobaví, tam prý zůstane.“

To rozhodlo. Jedno dívčí srdce v české společnosti stálo za bojování a Spytihněv tedy svolil, ač nerad. Byl opravdu dnes rozmrzelý: ve škole mu dnes studenti neuměli a doma se mu práce také nedařila, třeba že u ní seděl do půl osmé tak, že by málem i na ten věneček byl zapomněl.

„Tančím s ní teď čtverylku, pojď tedy, aspoň několikrát kolem, k promenádě.“

„Má peníze?“ opakoval Spytihněv otázku skoro stereotypní všech vážnějších kandidátů ženitby před každým novým seznámením.

„Nevím, ale jak jsem povídal, otec finanční rada . . . Podle všeho má . . .“

„Eh, úřadnická bída . . .“ zabručel Spytihněv . . .

„Pan doktor Spytihněv Vavrovský, profesor a spisovatel, — slečna Marta Kleinova . . .“ Spytihněv zaškaredil se hněvivě na Oskara k vůli těm titulům, načež Oskar uchlácholil jej pohledem, který asi chtěl říci: „Mlč, to se musí, aby nemyslila, že tady jsou samí studenti, sic sem teprve nepřijde. Myslíš, bláhovče, že děvčata sem chodí jen k vůli tomu skákání a těm pitomostem, které s nimi mluvíme? Ani jim nenapadne! Jako jsi se dříve ptal, má-li peníze, tak první jejich myšlénka je zase: čím je? jaké má postavení a jaké vyhlídky?“

Vavrovský se nonchalantně uklonil a postoupil ku pravé straně slečny Kleinovy. Ale pro živý svět nic mu nenapadlo, čím by mohl zahájit „zábavu“ a již litoval nepředloženého kroku. Byl by málem začal proslulou frasí „Jak se bavíte, slečno?“ „Dnes je zábava velmi animovaná,“ nebo „Ráčíte míti nějaký řadový tanec volný?“, — ale v tom si vzpomněl, že už je čtvrt na jedenáct a že by taková otázka byla skoro neslušností. Tedy snad aby se zeptal, jak hodlá strávit masopust a hledal honem něco ještě hloupějšího dívaje se zoufale na růžovou stuhu na šatech předcházející dámy, neb mlčení už už začínalo býti trapným. Bylo rozhodně na něm něco říci.

„Četla jsem vaše Knihy o knihách a Švýcarské epištoly,“ pravila konečně Marta trochu bázlivě, ale jasným hlasem a pohlédla na Spytihněva, „a . . .“

„A . . .?“

„Knihy o knihách“ byla sbírka úvah z dob Spytihněvova úřadování v knihovnách, vydaná souborně asi přede dvěma léty. Lehké causerie, jimž některé knihy sloužily jen jaksi za záminku, propletené dojmy z ciziny. „Švýcarské epištoly“ jednaly většinou o společenských poměrech švýcarských, málo o politice a mnoho o kraji a jeho alpské poesii. — Každý spisovatel, ať slavný nebo neslavný, jest ješitný víc anebo méně na svoji práci a Achillovou patou jsou jeho spisy. Je k nim v poměru snad ještě užším nežli otec k dítěti, neboť otec za svoje dítě nemůže odpovídati plně; máť ono svou vůli a svoje skutky. Ale spisy, — toť spisovatel sám, toť jeho duše, jeho život, — pokud neopisuje. Haníte-li mu je, haníte jeho, dotýkajíce se tím nejhlubší struny jeho nitra, zmíníte-li se o nich jen slovem pochvalně, zvučí v něm celé akkordy líbeznosti, byť se tomu na oko i vzpíral. Spytihněv byl napolo chycen a napjal uši i veškerou pozornost naslouchaje Martě:

„ . . . a velmi dobře jsem se jimi pobavila . . . líčíte tak krásně přírodu.“ Docela mimochodem řečeno, slyšela o těch knihách ponejprv právě před chvílí od Hrubého, který dříve, než ji Spytihněva představil, jí vypravoval o něm a o jeho pracech, jichž si vážil; ač jméno Vavrovského už před tím zavadilo o malé, růžové její ouško, druhým vyletělo hned tenkrát ven, zanechávajíc za sebou jen libý dojem pouhého pěkného jména. Marta věděla dobře, že spisovatel z obsahu svých knih ji zkoušeti nebude.

„Těší mne nad míru,“ odvětil, „ač bych vám přál četby zajímavější.“ A teď teprve obraceje se k ní všiml si krásného profilu té mladé hlavy. Tmavohnědé její vlasy kudrnatěly se zlehka nad čelem, tvoříce tam hustý chumáč, z něhož jednotlivé prameny poletovaly jemně při každém mávnutí bílého velkého vějíře; byly pak spjaty nad temenem polozakrytým želvovým hřebenem a vzadu končily účesem římským, tak jako na hlavě Venuše Miloské v pařížském Louvru, jejž Spytihněv nikdy neopomíjel navštíviti; byť se v Paříži zdržel třeba na projížďce několika hodin: Venuši a Salon Carré alespoň pět minut musil viděti. Malý nosík, bezvadně pravidelný, končil jemně zakulacenou špičkou, s níž nozdry tvořily rozkošné pletivo malých, vlnitých linií. Také ústa vlnila se rozkoší a z pootevřených retů blyštily se dvě řady širokých, hustých malých

zubů, které připadaly Spytihněvovi jako šňůry bílých racků na skalách norvéžských. Rety byly krásně červené, tak intensivně a čerstvě, že Spytihněv mimoděk se naklonil, jakoby chtěl viděti, nejsou-li obarveny. Ne, nebyly; ale za to „spiknuty k políbení“ jak praví básník. Ani sametové ty tváře neměly poprašku rýžového, — však bylo by to jejich znesvěcením. V malé bradě a ovální křivce lícní jakoby se shrnula veškera smyslnost této dívčí krásy, ubíhajíc až k malému oušku, v němž tkvěl malý granát. To byl asi jediný šperk, který měla na sobě, — vyjma několik stříbrných a zlatých obručí na obou ramenech, jež zakrývaly dlouhé, bílé rukavice až po loket. Krása té tváře byla by bývala smyslnou úplně, kdyby z ní nebyly zíraly dvě temně modré, s barvou vlasů podivně kontrastující oči, skoro do šeda, hluboké ach tak tuze, že v nich mohla se utopiti celá armáda lidských duší, ovšem mužského rodu, i jejich klid. Byla oděna bíle, šatem upjatým až po krk, velmi jednoduchým a velmi elegantním. Z nevelké bujné postavy byl bys hádal na růži v prvním nejkrásnějším květu, který u našich dívek bývá ve dvacátém roce. Ale jsou ženy, které hravě dovedou zakrýti celé desítiletí, neřkuli tři čtyři léta. Aby se to zase vyrovnalo, jsou zase chudinky, kterým snadno hádáš o pět i více let víc.

Spytihněv pohlížeje na Martu měl asi ten dojem, jako když díváme se v létě do plného slunce. Ani si neuvědomil, co zarazilo jeho zrak, jejž odvrátil dívaje se na pohybující se vějíř. Jakási nevolnost se ho zmocnila. Byl přece příliš rozumný, než aby byl věřil hned každému lichotnému slovu pronesenému o jeho knihách a zvláště u mladých dam měl se na pozoru vůbec, v taneční síni zvláště, ale chvála z těchhle úst přece jej trochu přivedla z rovnováhy. Nevěděl ještě, jak tomu má rozuměti.

Měl vůbec o mladých těch dámách mínění ne valně příznivé. Byl přesvědčen, že všecky, jak tam jsou, přišly jen lovit a měl asi pravdu. Přes svoji ješitnost přece si byl dobře vědom, že většině nezáleží tak na osobě budoucího chotě, — jen když se provdají za slušného člověka, proti kterému nemají žádného odporu. Snad všecky by si ho byly zde vzaly, kdyby se o tu kterou byl ucházel, ale ne proto, že to byl on, ale že by se byly prostě a to dost slušně vdaly; byly by si vzaly stejně ochotně také Oskara, tamhle inženýra Kvastla, doktora Chleboráda, koncipienta Kalouse a kteréhokoli X nebo Y. Vavrovský proběhl mnoho a mnoho tanečních síní, ale lásky a pravého porozumění pro hluboký cit nenašel tam nikde.

Mimoděk zalétla silným tím kontrastem mysl jeho v daleký východní český kraj, kde asi právě v tuhle chvíli bledá hlava dlouhých plavých vlasů sklání se buď nad nějakým vyšíváním, šitím, nebo nad některou knihou, — snad jeho knihou . . . Ale první takty valčíku zaplašily hned zas tuto vidinu, jakož přerušily také výklady Oskara Hrubého o nesouladnosti barev na sukních a živůtku slečny Kocourkovy, neboť Hrubý chystal se s Martou k tanci a Spytihněvovi teď nezbývalo než požádati o následující túru.

Bez myšlének stoje čekal dole u hudebníků a díval se do prázdna, až když kučeravé čelo objevivši se před ním vyrušilo jej z tohoto nic.

Objal pružnou postavu a zatočil se několikrát kolem. Avšak pojednou i hlava se mu zatočila, když přitiskl k sobě to bujné tělo, jehož hebkost cítil všemi smysly a jehož vůně jej omamovala. Marta jakoby vzpírala se, — malý, nekonečně raffinovaný manévr . . .

První rozhovor nevyšinul se přes meze banalních frasí a když Spytihněv, skláněje se k Martě, pohlédl jí do tváře a ona obrátila k němu svoje hluboké oko, jakoby teď si chtěla prohlédnouti toho dravce, který ji uchvátil, ztratil dokonce všecky nitky své výmluvnosti a poděkoval se za tanec. — Aby vyhověl formě, dal se představiti ještě Martině matce, ale odbyl tuto formalitu jen prostým úklonem. (Pokračování.)

Legenda o Faustově domě.

Jako prázdný, mrtvý, němý
stojí starý Faustův dům,
máj, jenž kol se snáší k zemi,
nevzbudí jej z tichých dum;
v šeru jako v lesku záře
stojí vnořen v báji svou
jako duše samotáře
nad snů vlastních hlubinou.

Jinak bylo v davných letech:
světla plála v duchů rej,
kámen holý pučel v květech,
z par kmit svůdný obličej,
v tichou hudbu čarozvukou
časem ostrý vpadl checht,
a Faust trýzněn žízní, mukou
do skrání tu vrýval neht . . .

Přešly věky — poetický
přísvit smetly domům s čel,
ale divno! bol jen lidský
do Faustových zavřen cel;
nad tím domem osud visí
bez proměny v každý čas:
tam, kde člověk trpěl kdysi,
po staletích trpí zas.

Ironicky zní ta shoda:
kde před bájnou řadou let
vše, co v nitru lidstva hlodá,
vyslovit chtěl lidský ret,

kde po všem pjal ucho chtivé
pochybami štvaný duch,
po staletích jako dříve
člověk stojí — něm a hluch.

A dům starý na náměstí
zamčen, ztracen do snů svých;
jenom v čas, kdy listí chřestí
v smutných nocích podzimních,
příšerný ston vzbudí spáče,
ze sna v ráz je vyleká:
Větru hlasem Faust tu pláče
zas nad bídou člověka.

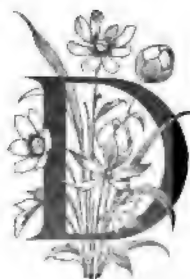
Ant. Klášterský.

Švadlena.

Povídka. Napsal Felix Téver.

(Pokračování.)

Došel do domu své tety a jda kolem Jeana, klímajícího, očekávajícího jej v předsíni, poručil, aby mu přinesl láhev burgundského. Brzo sedě na pohovce svého elegantně zařízeného pokoje, pokuřoval vonný doutník a hleděl při tom zamyšleně tu do modravých, vzdušných stuh kouře, tu do rubínově ve sklenici se lesknoucího moku.

Půlnoc dávno minula a jemu se nedostavila ani vzpomínka na kýžený spánek. Jal se choditi po svém pokoji, zastavil se někdy u okna a pohlédl do černé tmy na ulici, pak zavadil jeho pohled o psací stůl, na kterém byla v poněkud neladném nepořádku rozložena poslední jeho práce. „Ah, když nemožno činiti to užitečnější, totiž spat, bylo by záhodno činiti to méně užitečné — pracovat.“

Sedl ku psacímu stolku a počal psát hbitě, nechávaje péro v rychlém pohybu lítati po papíře. Psal politickou brošuru — dovedl vynalézti ostrovtipné a přesvědčivě všechny důvody pro stanovisko, které zaujímal. Pak se usmál, odložil péro a napadlo mu, že by dovedl nalézti důvody zrovna tak ostrovtipné i přesvědčivé pro stanovisko svému opačné. — Jak mohl vědět, že má pravdu zrovna on? To velké stádo lidské klonívá vždy poslušně vážky pravdy tam, kam vidí skláněti se vážky úspěchu.

A úspěch na čem spočíval? Na práci, poctivém namáhání? — Nikoli — mnohdy na zcela nepatrné, od vůle lidské zcela nezávislé události, která posune hbitě se točící kolesa světového zařízení.

„Eh!“ odhodil zlostně péro a vstal. Jeho mozkem počínaly se již zase valiti ty únavné noční myšlénky. Celé světské zařízení zdálo se mu zase jednou býti zmotaným a každá zdánlivá pravda měla svůj lživý rub — z dobra vyspívalo zlo a ze zla dobro.

„Jaký účel, že toto zde píšu — jaký účel, že hledím dodati předmětu svému nátěru přesvědčivosti, které sám nevěřím?“ A chodil rychle po komnatě, topě se zase jednou v té relativnosti názorů, která mu nedávala dospět k nijaké pevné činnosti. „Chtěl bych spat, chtěl bych spat!“ Ale spánek, to cítil jasně, by se mu nedostavil — a v té chvíli vzpomenul s jakousi závistí na všechny ty, kteří jsouce unaveni prací denní, odpočívají tím pevným, klidným spaním, tím spaním beze snů. Vzpomenul těch dob, kdy sám pevně spával, kdy býval polovičním hochem a kdy si tak vášnivě přával býti celým, hotovým člověkem.

„Tehdy nevěděl jsem, že člověk nedospívá štěstím a sněním, nýbrž zklamáním. Ah — ale proč si na to právě dnes vzpomínám! Proč zanášejí se pojednou mé myšlenky v dobu mé první lásky — Láska?“ a zamyslel se. „Bože, jsou jistá slova, která byla v katechismu našeho mládí zbožně podtržena a mezi ně řadí se slovo láska. Chybí již víra k tomuto pojmu, ale plachou dojemnou úctu ke slovu nelze tak zcela vyhladiti. A toto vše napadá mi dnes, kdy to rusé děvčátko, které se směje a pláče a neví proč, učinilo na mne jistý dojem. Nenapadlo mi to za tu celou dobu, co jsem se dvořil signorině Cantině, této poslední i jiným podobným signorinám — jména jich byla sice různá, ale bytosti jich byly si zoufale podobny. — Tato zde upomíná mne — nejsem si toho sám dobře vědom proč — na mé vlastní mládí. Ostatně podívejme se, zde v mém starém sekretáři bude cosi vepsáno z oné doby, bude to tu vepsáno černé na bílém — zdá se mi — bůh odpusť mi všechny hříchy — že jsem tehdy také psával lyrické verše — ano, zde a zde —“ Vytáhl z tajné přehrádky svého sekretáře několik balíčků popsaného papíru, rozevřel z nich mnohý list a zašeptal s úsměvem: „Jak krásné zařízení je psaní denníků, básní — ano, do dvacátého roku mělo by to býti povinností — neb když se člověk po třiceti létech do čtení těch věcí zahloubá, vzpomene alespoň, jak krásně mladým býval.“ — A jal se bedlivě čísti zápisky na poněkud již zažloutlých papírech. Myslí Leonovou počínala procházeti řada obrazův, ničím nerušená v této tiché noční době.

Nejprve viděl sebe, jak poprvé vstoupá vzhůru po širokém, bosquety čerstvých rostlin okrášleném schodišti v domě svého strýce. Jeho otec, mladší obou pánů z Herivertů, byl poněkud tuhý byrokrat — poctivý, přímý, pracovitý, stále však zamlklý a neuspokojený — neuspokojený proto, poněvadž v úřadě, který byl celým jeho světem, byla dávána vždy jiným přednosť.

Na dobu, pokud byl otec zdráv, nebyly však upomínky Leonovy nepříjemné: žil klidně ve chladném domě otcovském, jsa vychováván umírněnou přísností otcovou, bez vřelejší péče matky, která dávno

zemřela — ale pak — otce ranila jednoho dne mrtvice, zůstal bezvládně ležeti, jsa neschopen jakékoli činnosti.

Po čase byl dán na odpočinek s malým výslužným úřednickým a v domácnosti nastal nedostatek. Se starším bratrem svým byl se otec silně pohněval, nemluvili spolu po léta. Mladší nemohl staršímu odpustiti, že se pouští do průmyslových spekulací, jaké on považoval za nehodné starého jména pánů z Herivertů, a mohl mu ještě méně odpustit, že se na stará léta oženil, že si za své peníze koupil mladou, krásnou ženu. A tehdy, když Leon poprvé vystupoval po schodech domu, v němž je nyní pohodlně uveleben na své lenošce, bylo mu trpko. Byl si toho tehdy zcela jasně vědom, že jde k bohatému strýci vlastně žebrat: Malé výslužné nestačilo pro potřeby těžce nemocného; stará, oddaná hospodyně otcova nešetřila domluv a přivedla Leona konečně k tomu, že se odvážil jít ku strýci. Hořká chuť této první návštěvy byla však okamžitě zahlazena přijetím, jakého se mu od strýce dostalo. Starší pán z Herivertů vzpomenul si zajisté při pohledu do jeho tváře na bezdětné své manželství i na to, že se mu v synu bratrově představuje dědic všech pozemských statků jeho. Přijal jej vlídně, smířil se s otcem, vzal Leona po smrti tohoto do svého domu, a když po roce odvezli i jeho do hrobky rodinné, nalezlo se, že ustanovil Leona dědicem všech svých statků, jichž doživotní užívání však zabezpečil mladé své ženě. A tehdy — v listech, které vyproštěny z objetí růžové stuhy ležely před pánem z Herivertů, nestálo o tom sice ničeho, ale vzpomínal si na to zcela jasně, tehdy nastala v jeho vniterním i zevním životě veliká změna.

V domě otcovském byla šeď a vážnosť, byl tu i klid a pevná snaha, dosíci brzo jakéhos postavení a býti oporou starému otci. Přechodem do domu strýcova byla tato snaha odplavena, stala se zbytečnou ve vědomí bohatství pojednou jej očekávajícího. A když strýc zemřel, nastaly v nitru jeho změny ještě rozhodnější. Statečná bodrosť i vážná opravdovosť dřívějších let jej opustila, ustoupila něžně zasněné, poněkud lenivé náladě. Jaké kouzlo bylo tehdy v tom, vdychovati aromaty napáchlý vzduch tetiných komnat — a pak jaká ostýchavosť jej uchvacovala při pomyšlení na tajemně krásnou bytosť tetinu!

„Ano, stál jsem tehdy před nejzajímavější životní hádankou, před hádankou, jaká na mladého muže zasvitne z pozdvižených řas ženského oka.“ — A uchopil se několika lístků, popsaných verši. „Věru, zde to stojí — je to tu vepsáno v kulhavých verších, psaných tak vřelým citem. Ach, jak bych se bez těchto lístků mohl vmysliti do svého tehdejšího stavu? Ano, byla to první láska, ta láska fantasie, která si volívá tak ráda předměty nejnemožnější. Byla to však doba štěstí, zachvíval jsem se radostí, kdykoliv jsem uslyšel zašustění hedvábné látky jejího šatu, byl jsem blažen, když jsem mohl za soumraku pozorovati stíny na osvětlených oknech velkého jejího salonu, a když jsem mezi nimi rozeznal stín její postavy.

Ach to sladké polosvětlo soumraku a k tomu nějaká první láska — věru je to jedna z krásných věcí, jakou nepříznivý osud uštědřuje člověku. Ale žel, uštědřuje jej jen z mládí, dokud je i v mozku soumrak; osvětlený

jen občas bengalským ohněm nadšení. A co bylo dále? Měl jsem před maturitou — bylo mi osmnáct let, neučil jsem se, nemohl jsem myslet na nic jiného, jenom na ni.

Ostatně toť byla moje věc i moje vina. Ale dále — a to mojí vinou nebylo — ona musela pozorovat, co se ve mně děje — ano, ona to věděla a činilo jí to neporovnatelný žert, že vedle ostatních ctitelů neodolal ani tento klouček kouzlu jejích krásných očí. Dříve první dobu, kterou jsem trávil v jejím domě, nevšímala si mne mnoho, ale potom kladla často svou ruku pod mou bradu, zvedla k sobě moji tvář a ptala se mne dívajíc se mi tázavě do očí: „Proč jsi tak smuten, Leone, proč jsi stále tak zamyšlen?“ A činilo jí to asi zvláštní potěšení, když se při dotknutí ruky její měnily barvy mé tváře. V tu dobu zasypávala mne malými laskavostmi, jako mne zasypávali pozornostmi i ti druzí, kteří docházeli do jejího domu a viděli ve mně budoucího dědice. A přec měl jsem tehdy okamžiky opravdového smutku, když jsem si vzpomněl, že jsem tak mladý, tak nepatrný, tak málo platící před jinými, hlavně před ní — a pak, hle, na lyriku následuje epika — zde báseň výpravná: Vymýšlel jsem si děje, ve kterých jsem hrál úlohu hrdiny, kterému bylo mnohem více osmnácti let a který umíral pro svou dámu. A tu konečně po verších prósa — první prósa — psal jsem jí v návalu první opravdové bolesti, prvního krutého zklamání.“

Pan z Herivertů uchopil se listu a četl pololhlasně:

„Bylo mi této noci hrozně, k šešílení hrozně. Hrozný ten smích po celou noc zůstal mi vězeti ve sluchu a otřásal mi mozkem. Modlil jsem se, abych mohl zapomenouti. A nyní — bílé světlo rána vniká ke mně — je mi protivné; zdá se mi, že nemám více chuti dívati se do toho bílého dne — a snad se do něho dlouho dívat nebudu.

Psal jsem mu, tomu hraběti — vyzval jsem ho na souboj, čekám odpovědi a pojednou nechci, nechci zapomenouti — ne, nezapomenu! — Řekl jsem si: vezmeš péro, napíšeš vše po řadě, klidně — jen klidně a padneš-li v souboji, dostane se jí to do rukou. A zůstaneš-li na živu — nesmíš teprve zapomenout! — Jen pes zapomíná rány — člověk má se mstít.

Ó, je to k nepochopení — dnes jsem jiným, zcela jiným, než jsem byl včera. Dnes nechápu více tu dlouhou dobu, prožitou ve snivém, celou bytosť plnícím štěstí. Čím bylo to vše, když to mohlo být vyhlazeno, úplně setřeno, jediným strašným okamžikem tvrdého výsměchu?

Je bílý den, za hodinu bude tu zajisté odpověď hraběte, musím spěchat.

Byl její svátek; celý den byla oblétána lidmi, kteří přinášeli svá přání. I já jsem přál — a jak —

Večer byla společnosť, v jejích komnatách rozlévala se vůně celých spoust darovaných květů — a pak jsem ji viděl poprve v bílém šatě, poprve od smrti strýcovy. Jak byla krásná! Sledoval jsem ji všude zrakem, a bylo mi, jako bych nechodil po hladkých parketách salonů, nýbrž jako bych byl nesen na vonných, zlatých oblacích. — Konečně nemohl jsem déle vydržeti mezi lidmi; ukryl jsem se do slaběji osvětlené oranžerie. Sedl jsem si na kbelík velkého oranžového stromku a zapadl

jsem ve snění. Bylo to jen včera — je to možné?! Zdá se mi v této chvíli, že to nemožno, že tomu je dlouhá doba — ne nikoli, bylo to před několika hodinami.

Snil jsem, mé okolí sesunulo se v dál, bylo mi nejasné, a za to sny nabývaly jasnosti.

Kolem mne rozkládala se pojednou holá, neobsáhlá poušť; slunce sálalo ze žlutavé oblohy. A pak objevila se ona ve svém bílém šatě; jela v průvodu několika jiných osob bezstarostně, vesele na ušlechtilém oři. Pojednou vznesl se však oblak písku a z něho nořily se hlavy krvelačných šelem. Kůň se zachvěl, ona zbledla hrůzou a ti druzí zbaběle couvali, opouštěli ji, až tu byla pojednou sama se šelmami, sápajícími se odevšad na ni. Ale byl jsem tu i já. Na okamžik vzmohla se i ve mně úzkosť — než jen okamžik — pak jsem se vzmužil, vytáhl z pasu nabité zbraně, vrhám se statečně proti hrozícímu nebezpečí, jsem raněn, krvácím z mnohých ran — ale šelmy zmizely — a nyní sklání se ona nade mnou, jako bílý fantóm, klade svou ruku na mé čelo a dívá se mi do tváře pohledem, který mne naplňuje nevýslovnou rozkoší. Ó, jaká slasť, zemříti jako hrdina, zemříti pro ni! A v tom okamžiku stává se sen tak jasným — či je to skutečnosť? Stála v tu chvíli nade mnou, kladla mi ruku na čelo a ptala se mne cosi. A mně — já nemohl se probudit — mně mísila se skutečnosť s výtvarem snu; zdálo se mi, že jsem klekl a že jsem cosi šeptal. Ona se usmála, přitiskla mou hlavu k sobě, políbila mne na ústa a zašeptala — to slyšel jsem tak jasně —: „Buď pak přece moudrý a nevyzraď to, co jsi vyzradil přede mnou, před nikým více."

Bože, jak mi bylo! Jen stěží jsem uvěřil, že již nesním, že skutečně bdím. A pak vzmohla se ve mně nezměrná hrdosť; zdálo se mi, že jsem pojednou celý statný muž a zároveň nevšední bytosť, neboť ona mne políbila! A v tomto štěstí nemohl jsem déle vydržeti v úzkých stěnách oranžerie; vylétl jsem ven — musel jsem na vzduch, pod dalekou noční oblohu.

Prolétl jsem několika ulicemi, nevěda kudy jsem běžel. Když jsem se vracel, předjížděla již řada kočárů před vrata domu a hosté odjížděli jeden po druhém. Já vkradl se znovu nepozorovaně do oranžerie a odtud v zimní zahradu, která hraničí s malým jejím salonem.

Ó bože — a nyní zase zaznívá mi v uchu ten zlořečený smích a každé slovo, jež ti lidé mluvili, zarývá se mi krutě do duše. Nejprve mluvil on — ten hrabě Malten — budu zajisté dobře mířit, zrovna na jeho mozek.

„Aj, toť osmnáctiletý pastýř," zvolal, „zrovna jako vystřižený z obrazu Watteauova."

„Toť hrozné, jak naše mládež nyní rychle dospívá," skuhrala jakási stará ženská.

Pak počala mluvit ona — ta zmije v bílých šatech. A smála se, krutě se smála! a opakovala moje slova. Stěžovala si potom, jak je jí starosť o mne nyní stížena. Hrabě se smál, všichni se smáli a já měl chuť, vyřítiti se mezi ně, usvědčit je ze lži a říci jí, že mne políbila — ale nikoli — cítil jsem jasně, že bych se učinil ještě směšnějším.

Hrabě pak ještě řekl: „To se poddá — mluvte s ním vždy v kategorickém imperativu, zakažte mu vstup do těchto salonů, naveďte třeba jeho professory, aby jej trochu trýznili. Mladí hoši zkrotnou takto nejlépe — —“

Ano, tak to řekl — a já jsem si umínil, že mu to neodpustím.“

Leon z Herivertů nečetl dále — odsunul listy sežloutlého papíru, vložil čelo do dlaně a řekl tiše: „Byla to vlastně malichernosť; ale ještě nyní po létech cítím nepříjemný záchvěv, pomyslím-li na to vše. A mé nepřátelství k tetě datuje se od onoho okamžiku. Ostatně, mělo to snad i dobré následky: Od onoho okamžiku ztratil jsem bezvýminečnou důvěru ve vše, co vzbuzuje krátkozraké nadšení a pak — Smáli se mi tehdy a já jsem se později naučil smáti se jim. Nebohý Malten neměl tehdy viny žádné, ale já měl potřebu schladit si na komsi svou rozhořčenosť. Vyzval jsem jej na souboj poněkud nepravidelně — vím, že jsem mu odeslal kartu s několika zuřivými slovy. Odpověď na mé vyzvání přišla po několika hodinách — zde je —“ Leon rozevřel list tuhého papíru, na kterém byly určitým, poněkud nevypsaným písmem načrtány tyto řádky:

„Můj mladý příteli!

Odpusťte, že si dovoluji jmenovati Vás takto; ale navzdor listu, který Jste mi dnes poslal, počínám k Vám pociťovat jistý přátelský zájem a pociťoval jsem jej i dříve, neb jsem přesvědčen, že z Vás bude brzo celý, statečný muž. Prozatím však nemohu přijati Vašeho vyzvání a omlouvám se Vám za neuctivá slova, která jsem včera o Vás prořekl. Prosím, abyste mou omluvu laskavě a klidně přijal a klidně přečetl i to, co Vám dále psáti budu. Nemohu, jak řečeno, vyzvání Vaše přijat. Jste dosud žákem gymnasialním a mohl byste si tím pokazit notnou částku karriery. Nebeřte mi tuto upřímnosť za zlé, nebeřte ji též za hanlivé šetření Vaší osoby. I já byl jsem žákem gymnasialním, i já měl jsem první lásku, i já byl jsem zklamán. Můj mladý příteli, rozumím Vám, a věřte, že se mi ve svém resolutním a mohu říci rytířském jednání jak náleží líbíte. A proto dovoluju si dáti Vám na konec malou radu — tuto: „Il ne faut pas prendre la femme trop au sérieux!“ — Ta první zklame obyčejně nás — „Mais il ne faut pas prendre l'amour trop au sérieux!“ Tu druhou ošidíme obyčejně my. A na konec zavazuji se Vám svým čestným slovem, že přijmu Vaše vyzvání, budete-li je opakovati po dvou létech — přijmu je a budu se pak s Vámi bít, a nedoufám, že mne do té doby budete považovati za zbabělce. Ostatně myslím, že do té doby změníte svůj náhled o věci samé i o mně; a pak si při sklence perlícího sektu stiskneme přátelsky ruce. Do té doby se Vám poroučím a zůstávám

s Vámi dobře smýšlející

Malten.“

Leon smál se po přečtení listu hlasitě. — Ano, je v tom Malten celý jak žil a tyl. Nesmíme bráti ženské vážně, nesmíme bráti také lásku vážně — a život — ten už teprve ne. — Po dvou letech byl

jsem vskutku přítelem, ctitelem, obdivovatelem Maltena. Byl to nejroztomilejší světák, jakého jsem kdy poznal. Dobrosrdečný, lehkovážný a prudký. Cítil jsem se později jaksi opuštěným a přimknul jsem se celou duší k staršímu druhovi. Byl mým učitelem, ale já nebyl nikdy zcela nadaným žákem. On pil život, jak pije labužník šumící sklenku šampaňského — a já brzo počínal jsem rozebírat chuť každého doušku jako lučebník. On byl alespoň ve svém způsobu celým člověkem, dovedl život bráti takovým, jakým byl, nežádal mnoho od sebe ani od jiných, nelámal si nad ničím hlavu a mysl jeho zůstávala vždy čilá ku přijmutí všech požitků. Šťastný ten člověk dovedl i v čas zemříti. Nemohl bych si jej nikdy představiti starého — A já —" zamyslil se.

Zdálo se mu, že vidí v té tiché noční době své já zcela zřejmě před sebou.

„Zvláštní je ve mně smíšenina dvou látek, které jedna druhou potírají. Druhdy houpával jsem se tak rád na oblakové houpačce illusí a žíznil jsem stále po kalichu nadšení — to byla první doba. Pak přišel život, do kterého jsem počínal pohlížeti neuspokojeným zrakem zklamaného idealisty — a pak — pak bylo mi, jakoby mi někdo protřel zrak. Ano, mám dosti ostrý zrak, hlavně pro chyby, malicherné nedostatky svých spolubližních, mohl bych se při tom bavit a co více — zná-li člověk slabosti lidské, je to, jakoby znal nitky na údech marionett: jen dovedně v čas zatáhnout a panáček pohne se dle tvé vůle. Jak výtečná to vlastnost pro mladého attaché, který by chtěl učiniti svou karrieru! A já ji přec nikdy neučiním — proč? Je ve mně stálý rozpor mezi tím nepředpojatě ostrým zrakem a vnitřním oním věčně neuspokojeným hlasem. Takoví polovičatí lidé jako jsem já, nepřivedou to nikam, leda k hloupým kouskům. A přece vím, že je přímo nemožno balancovati dále na tom úzkém provaze, který slove illuse, a zříti pod sebe v tu temnou propasť, která slove život. A proto — jen trochu více síly, jen trochu odvahy ke skoku tam dolů!" A vypiv najednou plnou číšku vína, jal se choditi rychle po pokoji pohvizduje si tichou melodii a upíraje roztržitý zrak na jemně vybledlé postavy na velkém, na stěně zavěšeném gobelinu, až jeho oko prodlelo pojednou na ladné rusé hlavě pastýřky z gobelinu vyhlížející.

Noc byla zatím postoupila k časnému polosvitu jarního rána a předměty v pokoji počínaly na se bráti onen šedý, chladný ton, do něhož se vše halí před úplným probuzením světla. Lampa na stole hořela ještě jasně, ale světlo její počínalo již bezmocně blednouti před bílým chladným kruhem, který na obzoru vystupoval.

Leon vytrhl se ze svého upjatého pozorování rusé hlavičky na gobelinu; nebyl si toho ani jasně vědom, že jej upamatovala na hlavu mladé švadleny; věděl jen, že se pobouřené myšlénky v jeho vlastní hlavě uklidnily a že pozírání do světlých vlasových vln na uměle utkané hlavě mladé dívky působí sladce kolébavě na jeho smysly.

Pak přistoupil k oknu. Žlutavé paprsky sluneční počínaly ozařovat oblohu a na východě nakupilo se něco malounkých světlých obláčků. A pojednou vzpomněl si jasně na zlatý vlas mladé švadleny a pocítil vášnivé přání, nechat projeti vlny toho vlasu svými prsty.

„Jak graciosní sklon hlavy má!“ zašeptal. „A ta štíhlá, pružná postava! Jako rákos nad rybníkem — sklání se, sklání — nenechme ji skloniti se příliš ostře ve stranu cnosti.“

A díval se dále do žárné polokoule sluneční, která mocně vystupovala na obzoru a vysílala v průsvitnou oblohu své ostré, zářivé paprsky.

Noční myšlénky jeho byly rozptýleny a on počínal zase jednou zřejmě pociťovati, že je ve světě přece cosi positivního: požitek všech skvoucích životních radostí.

Konečně položila se mu blahodárná únava kolem skrání; spustil těžké story na oknech a chystal se jíti spat za plného úsvitu.

* * *

O několik dní později panoval jakýsi slušně stlumený, přece však čilý ruch v domě paní z Herivertů. Velký vjezd zahradou k průčelí domu byl mimo obyčej pootevřen, a zvědavá mládež školní měla tím příležitost nahlédnouti v panskou, vznešeně nepřístupnou zahradu, nad jejímž mohutně vyspělým stromovím se vznášela první předtucha jarní zeleně, jejíž pečlivě ošetřované trávníky počínaly se probouzeti k novému svěžímu vzrůstu, a kde jen ještě choulostivé panstvo vzácných rostlin bylo upjato do svých zimních slaměných přikrývek. Dnes byla zahrada, po celou zimní dobu s řídkými toliko výminkámi v klidné opuštěnosti dřímající, oživena. Široká, u barokního domovního vestibulu končící cesta byla dnes několika pilnýma rukama očišťována od každé všetečně se na ni deroucí traviny, i svítilny po obou jejích stranách byly připravovány k jasnému osvětlení. Schodiště, vedoucí k vestibulu, bylo pokrýváno koberci a do tohoto byly seřaďovány bosquety kvetoucích rostlin.

V domě paní z Herivertů byl ples — poslední ples zimní saisony, a touto událostí bylo veškeré služebnictvo domu od božího rána v neunavné činnosti.

I pan Jean opustil dnes svou ohraničenou činnost komorníka milostivé paní, to jest důstojně se pohybující okrasy předpokojové. Oprašoval zlacený nábytek ve velké taneční síni, sundaval bílé přikrývky s damaškového nábytku, nastrkoval voskové svíce do matných benátských lustrů i do bohatých nástěnných girandol, a oháněl se oprašovadlem ze zelených per s právě tou a ne větší hbitostí, jakou pokládal za příslušnou své důstojnosti. Z tohoto zaměstnání býval sice občas vyrušen jasným hbitým zvukem zvonce, zaznívajícího z boudoiru jeho velitelky.

„Ach milý barone!“ žalovala paní z Herivertů, ležící v malebné pose v hlubokém fauteuilu. „Milý barone,“ žalovala hlasem, jenž upomínal na cukrování nemocné hrdličky. „Ani nevíte, jaká to únava, takový ples!“

A pozvedajíc lenivě hlavu, udílela Jeanovi, jenž skloněn před ní stál, rozkazy opozděné i předčasné, možné i nemožné.

„Obdivuji se vám, milostivá paní — na vše, věru na vše musíte pamatovat, všemu rozumět,“ odvětil baron svým vždy pokorným hlasem.

„Všemu že rozumí?“ dodával Jean těsně za dveřmi v málo uctivé samomluvě. „Všemu, starý říká, všemu — a ona ani nerozumí, že má jediný lokaj jen jediné plíce a jeden pár noh!“

Baron se zatím rozplýval uvnitř boudoiru v samé něžné náladě. I on byl dostal od své velitelky nějaké zaměstnání. Ani vlastně sám netušil, že převzal díl práce z přetížených beder nezvyklého velké činnosti Jeana.

„Vy máte tak znamenitý vkus, barone, a nikdo nedovede voliti tak pěkné dárky ke kotillonu pro dámy jako vy.“

Baron, jemuž tím zalichoceno, převzal úkol nakupování.

Od časného rána bylo vidět ekypáži paní z Herivertů a v ní barona, bylo je vidět před rozličnými krámy galanterními, květinářskými i cukrářskými. A nyní, kdy se baron vrátil i s kočárem plným balíčků a počal rozkládati výtěžek své celoranní práce, očekával též plné uznání i slova vděku za ty, s takovou pílí vybrané nippy, bonboniery a skvělými barvami se skvějící drobnůstky.

Paní z Herivertů změřila však jen všecky ty krásné, baronem před ní rozložené věci pohledem pohrdlivé lhostejnosti a vzdychla místo všeho díku:

„Ach bože, ti lidé zde neumějí nic nového vymyslit — zde toto měla jsem již na plese loňského roku — což jste nepamatoval, barone? Prosím, tyto věci dlužno vyměnit za jiné. A což kytice, můj příteli?“

„Jsou objednány — 200 kusů malých konvalinkových a fialkových bouquetů pro tanečnice.“

„A což kytice pro starší dámy?“ ptala se paní z Herivertů táhle.

„Neřekla jste ničeho o kyticích pro starší dámy,“ odvětil baron téměř bojácně.

„Ale milý, to vám mohlo připadnout již samotnému; nemůžeme přece starší dámy nechat beze vší útěchy květinové — ach ano, je-li ženská bytosť gardedamou a jenom gardedamou, je jí přec zapotřebí útěchy — Vidíte, nemohu vám pomoci: když jste byl již tak zapomětlivý, budete muset jeti ještě jednou na Staré město objednat vše zapomenuté, vyměnit vše nepotřebné.“

Přes baronovu tvář přelétl chvilkový výraz zklamání, ba mrzutosti.

„A já myslel, že budete se vším tak spokojena, Jello!“ řekl po chvíli mlčení skroušeně.

Paní z Herivertů byla sledovala výraz na tváři baronově a přesvědčivši se, že se mrzutost rozplynula v pokoře, k níž barona dávno již vychovávala, usmála se spokojeně, myslíc potají: „Na nic nelze v takový plesový den zapomenout — na vše dlužno myslet, na vše, i na baronovu dressuru.“

Usmála se ještě jednou skroušené jeho tváři a pojednou, jako tak často, když byla barona prve trochu trýznila, vzbudila se v ní něžnosť k němu. Uchopila se nyní oběma rukama hlavy baronovy, sklonila ji k sobě a šeptala sladce: „Ne se zlobit, Žozi!“ Pak projížděla svými štíhlými prsty poněkud prořídlé, uměle sčesané vlasy baronovy k nemalému zděšení tohoto, jemuž bylo lichocení podobného druhu solí v očích. Ale paní z Herivertů zničila krutě celý umělý účes, a usmála se, když pohladila ono místo na nebohé hlavě baronově, na něž ani umělá ruka jeho komorníka nedovedla již ničeho včesati. Měla ho tak ráda, a řekla si potichu: „Mám ho tak ráda!“ a bylo jí jako rybáři, který se za

jasného půldne dlouho potuloval mezi rozličnými ostrůvky a který v podvečer rád spočinul na tiché pevné zemi v přístavu míru. Někdy bývala snad trochu krutou k němu a to tehdy, když si vzpomněla, že je on ten poslední — jindy zase zvláštním obratem rozmaru byla z téže příčiny vskutku něžná i dobrá. Zdálo se jí, že ho miluje, — ale toho, že v něm miluje jen jeho bezvýminečnou, téměř otrockou oddanosť ku své osobě, toho nebyla si dobře vědoma, tak jako si toho vědoma nebyla, že ona bezvýminečná oddanost počíná v poslední době poněkud mizeti.

Mezi barona a paní z Herivertů vkradla se v poslední době ta zlovolná nepřítelka tak mnohého přátelství i mnohé lásky: různost zájmů. Celé baronovo smýšlení obracelo se nyní k nově nabytému statku, jeho zřízení, i hospodářským starostem. A paní z Herivertů, která byla vždy uvyklá, aby se baron interessoval právě o to, co interessovalo též ji, nevěnovávala ve své sobeckosti ani špetku pozornosti jeho novým záměrům i novému světu zájmů, ve kterém počínal nově žíti.

A baron počínal cítit ve společnosti své jindy zbožňované přítelkyně jakousi tíseň — nesměl mluvit, co by byl chtěl, musel se stále nutit do hovoru, který jej nezajímal. Byla také jiná stránka, která se mezi nimi změnila. Jindy cítil se baron povznešen vědomím, že je vyvoleným přítelem paní z Herivertů; nyní zdálo se mu, že povznešení toho netřeba. Pozlobilo jej nevšedně, když se ho bývalý dobrý soudruh optal, bude-li dále nosit barvy paní z Herivertů, anebo bude-li pomýšlet na ženění.

Baron na ženění nepomýšlel — ani ve snu mu dosud nepřipadlo, chtět přetíti okovy, vížící jej k paní Jelle; ale pocítil přece pojednou, že jsou tu, ty okovy! Zrušiti své dlouholeté něžné přátelství — ne nikoli — byl by to nevděk! Nevděk? Barona pojednou silně zamrzelo, že je vázán ke vděku. Vzpomněl si a začervenal se při tom silně, vzpomněl, s jakou chladnou noblessou paní z Herivertů několikráte zaplatila malé jeho dluhy, když ho věřitelé pronásledovat počínali. I toto pomyšlení jej hnětlo, i předsevzal si, že se paní z Herivertů nyní nějak odslouží. Z nového dědictví byla určena suma na pořízení brillantového šperku — šperku, jaký paní z Herivertů ještě neměla a jehož cena měla daleko převyšovati malé, dříve zapůjčené sumy. (Pokračování.)

Druhý květ.

Odlesky přítomnosti a minulosti. Píše Svatopluk Čech.

(Pokračování.)

Obyčejně vaříval si Svoboda kávu sám doma. Před časem býval každodenním ranním navštěvovatelem kavárny a trávíval tam někdy dvě hodiny i více pročítáním všech časopisů bez výběru; pročítal je arci většinou velmi zběžně, skákaje od titulu k titulu a vybíraje pouze tu a tam některou věc, která se mu zdála zvláště zajímavou. Přicházel pak domů se strakatinou různých zpráv a titulů v hlavě, často rozčilen a rozrušen některou událostí nebo kritikou; svěží, klidná nálada ranní bývala ta tam, značná část dopoledne zatím minula a z oné strakatiny kavárních dojmů některý pak proti vůli zaujal jeho mysl, neodbytně ji zaměstnával a rozpřádal v ní nekonečné pásmo jalových úvah a kombinac. Stávalo se na příklad, že zpráva o některém úspěchu germanisace v českém kraji probudila v něm přání, aby měl dostatečnou moc nebo prostředky k odražení nepřátelského výpadu. Roznícená fantasie chopila se toho a Svoboda po celou hodinu kul plány, jakby zakupováním statků a zřizováním továren s českými dělnickými osadami posiloval rodný živel na rozhraní jazykovém a jinak v boji proti poněmčování užíval svého ohromného jmění, které arci existovalo prozatím jen v jeho bláhových snech. Tímto způsobem bývalo často ztraceno celé dopoledne. Poznání to přimělo jej, že kavárny nadobro se zřekl a že se obmezoval na ranní četbu jediného denního listu, kterýž mu byl donášen do domu. Jen občas, za týden nebo i řidčeji, rozhlížel se též po časopisectvu ostatním. Získal tím arci více času a klidu k dopolední práci; ale ve skutečnosti nepracoval více než předtím, jak čtenář již poznal z jeho sylvestrovského rozjímání.

Dnes napadla mu kavárna vlastně jen proto, aby zkrátil hovor své posluhovačky; ale přes to pokládal jaksi za svou povinnost, zachovati se dle svého slova.

Kráčeje umrzlou cestou po zasněžené Letné dolů, pak po mostě Františka Josefa a dále Eliščinou třídou, oddával se dílem bezděčnému pozorování sněhem obíleného města, krásného obrazu bělostřechých Hradčan v jasné záři sluneční, ledové hladiny Vltavské a jiných zjevů kolem, dílem zabíral se v myšlénky. Napadlo mu, nejedná-li hned zahájením prvního dne proti nově vytknutému programu životnímu. Proč maří čas vycházkou do kavárny? Proč se nedal do pořádání své knihovny, jak si ustanovil? Není-li směšna ona devisa v čele jeho kalendáře: „Všechno hned!“ kterou přestupuje, sotva že ji napsal?

Proti tomu namítal sobě sám, že nezáleží na pedantickém plnění litery kteréhokoli předpisu, nýbrž na zachování ducha jeho. Ranní vy-

cházka v čerstvém zimním vzduchu mu neuškodí a v kavárně může se zdržeti krátce, jen co by právě posnídal a prohledl několik důležitějších časopisů. Vždyť je naopak třeba, aby bedlivěji sledoval současný ruch duševní a společenský. Ale hned zase — jak bylo u něho obyčejně — ozvala se skepse: Je-li příkazem, že by musel každý vzdělaný člověk stopovati současné proudy a to snad jen za tím účelem, aby zachytil nějaké vzdálené, povrchní ponětí o nich — hlouběji při ohromnosti té látky většinou ani proniknouti nemůže — a mohl se tou povrchní znalostí vyzbrojiti pro konversaci s jinými živými slovníky časových narážek? Marné úsměšky! — mluvil dřívější hlas — Jest opravdu povinností toho, kdo chce stoupati dále a výše, aby trval v ustavičném vnímavém styku s duchem své doby. Jen v organickém spojení s celkem rozvíjí se zdárně individuum, přijímajíc od ostatních a sdělujíc navzájem živnou mízu duševní, sílíc a vzrůstajíc se vzrůstem celého kmene lidstva. Který člen se odloučí od toho ústrojného celku, ten přestane růsti, zakrní, zvadne a zetlí. Tomu zákonu přisvědčuje pohled na všechny slavné muže a veliké činy. Vzpomněl i na Husa a tehdejší hnutí české, jak tu za časů chatrné ještě duševní komunikace národ náš chtivě přijal a po svém způsobu rozvinul novou světohybnou myšlénku až z dálné Anglie...

K vyřízení toho sporu Svoboda — jako obyčejně — nedospěl, poněvadž zatím již se octnul před kavárnou. Byla to kavárna sice elegantní, ale jedna z menších a nevalně navštěvovaná.

Usedl na pohovku, potaženou červeným sametem, a poručil si kávu. Protože v kavárně bylo málo hostů, mohl mu číšník snésti slušný počet zahálejících časopisů, z nichž nejprve mu padly do očí pikantní illustrace tak zvaných humoristických týdenníků vídenských. Hle! — pravil si — také známka, že je u nás ledaco shnilého. Naše kavárny, i kdyby některá měla jen hrstku časopisů, neopomenou se především vyzdobiti těmito květy cizího močálu. Nehodil bych se za člena „komisse cudnosti“, ale tohle není ani lascivní, nýbrž prosté odporné. A ta vídenská nízkost dochází zde vděčného porozumění — hle! jak jsou ohyzdné ty nudity nadšenými obdivovateli rozsápány a pošpiněny — sluší jim to věru výborně!

Na to vybral jeden domácí politický časopis a chystal se, prohlednouti zběžně jeho obsah.

V tom vešla do kavárny malá společnost. Ramenatý člověk v oděvu, který poukazoval nejspíše na zámožného rolníka; s ním hubený muž s brejlemi a jinými příznaky venkovského učitele; pak dvě dívky, téměř ještě žačky, z nichž jedna, patrně churavá, měla nehezký obličej nezdravé pleti ovázaný šátkem.

Usedli ke stolu a domnělý hospodář poručil dvakrát čaj a dvakrát bílou kávu. Venkovští lidé zajímali Svobodu vždy více nežli městští; proto zadíval se pozorněji na příchozí. Oba mužští byli k němu teď obráceni zády a dívka s ovázaným obličejem nelákala ničím k pozorování; utkvěl tedy pohledem na druhé dívce, která seděla tváří přímo proti němu. Byl by shrnul svůj dojem v úsudek: Nepatrná! ale cosi vybízelo jej, aby jí přec ještě věnoval trochu pozornosti. Především opravil první odhad jejího věku: Ne, nebyla děvčátko, nýbrž dívka. Snad patnáct,

snad šestnáct, snad i sedmnáct neb osmnáct let — divil se věru tak značnému kolísání úsudku. Snad bylo způsobeno něžnou subtilností jejího těla ve spojení s jakousi bystrou energií tváře a pohybů, kterouž obyčejně shledáváme jen ve věku již zralejším.

Byla pravým opakem krasavic, které nás oslňují na první pohled. Z počátku připadala Svobodovi nepatrnou, téměř povšimnutí nehodnou. Ale při dalším pohlížení vynikal každou chvíli nový rys, který se mu rozhodně líbil. Zaujaly ho především její oči. Z mírně podlouhlého, útlého obličeje upřely se naň, bezpochyby přivábeny zpytujícím jeho zrakem, černé pod jemným černým obočím, prodlely na něm chvilku zvědavě, pak uchýlily se jinam a po chvilkách vracely se k němu jako s némou otázkou: Co chceš? Proč se na mne díváš?

Kromě hlasu není orgánu, kterým by působila duše na duši tak přímo jako zrakem. Tlumočnicí rozumové, myšlénkové stránky duše jest řeč; ale pro citovou stránku ma význam podřízený. Nechť ústa jiného překypují sebe vroucnějšími slovy lásky, my hádáme především z tónu hlasu a z výrazu jeho oka, je-li cit onen pravý či pouze líčený. Nejasná jest mluva zraků a přece projevuje podstatu a povahu duše zřejměji nežli řeč. Zde mluvila z těch černých očí duše mladičká, rozpínající svá hravá křídla motýlí s nedotknutým ještě pelem k radostnému letu nad spoustou krásných květů, jakouž se jí dosud jevil svět. Příjemno jest hleděti do takových očí. Sestárlý duch okřívá v jejich paprscích jako pouvadlá rostlina v koupeli jarního deště.

Svoboda mluvil s ženami raději pohledem nežli slovy. Nalezal více delikátnosti a poesie v onom němém hovoru. Mělo pro něho zvláštní půvab, rozmlouvati z povzdálí očima se zraky krásné ženy, kterou viděl třeba poprvé, jejíž jméno, stav a poměry životní mu byly zcela neznámy a s níž se ani nechtěl sblížiti jinak. Líbil se mu tento étheričky jemný styk duše s duší. Líbil se mu tím více, poněvadž je tato mluva plna tajemných nebo jen zpola vyslovených záhad, lákajících fantasii k půvabné hře.

Bezděky připamatoval si dámu z hostince, s nížto včera v nástěnném zrcadle také vedl zrakovou rozmluvu. Ale tam byla jen příjemně pobavena jeho smyslnost, kdežto zde pociťoval něco zcela jiného — zde byla v pravdě ona delikátní poesie, o níž jsem shora mluvil. Zde ty čisté, mladičké, jasně zářící oči vysílaly k němu občas pohledy, jejichž řeč si vykládal asi takto: Proč mne tak vytrvale pozoruješ? Líbím se ti? Nu, těší mne, ačkoliv ty mně se nelíbíš. Snad, kdybys byl mladší. Ale tak — co chceš více říci ty, starý člověk, mně mladé dívčině? Ty odpovídáš očima, že prozatím nic, než abych s tebou dále vedla tu němou rozmluvu. Budiž! Odporu k tobě nemám a kdož ví, není-li v tobě přece ledaco zajímavého. Nalezám ve tvých očích některé hádanky, jichž řešení by mne mohlo baviti a příjemně zaměstnávat mou fantasii.

Snad nebyl výklad ten zcela správný, ale že dívka volně přistupuje na ten němý rozhovor, poznával určitě. Oči její tu od sladkého pečiva, které lámala tenkými, jemnými prsty, tu přes kvítkovaný koflík s kávou, který s půvabným sklonem hlavy zdvihala ke rtům, tu přes okraj obrázkového týdenníku, který držela otevřený před sebou, tu vedle ovázaného

obličeje družky, s níž cosi mluvila, zalétaly co chvíli k němu a nebyl v nich výraz odporu ani hněvu, nýbrž naivní poněkud zvědavosti a nevinné koketerie. I když byla na pohled úplně zabrána do hovoru s družkou, poznával dobře, že myslí více na tichého pozorovatele a že úkradkem naň vrhá postranní pohledy, jež umějí tak dobře maskovati hebké dlouhé řasy dívčí.

A krásny byly ty oči, vskutku krásny. Ty jaré černé oči s tím jemným třepením černých brv. Byla to zvláštní čerň, opravdu skvostná: tak hluboká a přec tak živá — kdyby to neznělo příliš paradoxně, řekl bych: jako černý plamen. A touž krásnou černí odrážel se hustý její vlas od bílého čela. Líbila se mu čím dále, tím více. Poznenáhlu shledal krásným i celý její malý obličej, graciosně hrdé držení hlavy na štíhlé šíji, jakož i ostatní tělo, forem sice filigránsky útlých, ale při tom plných zdravé, mladistvé pružnosti a svěžesti.

Některé duševní dojmy mají cosi příbuzného s vůněmi. O Schillerovi se praví, že miloval vůni shnilých jablek a že rád k nim čichal, když se chtěl naladiti k básnickému tvoření. Znám spisovatele, jehož fantasii dovede libě rozševeliti jemná, sladká vůně karafiátu. Ve Svobodovi zase naopak zrakovým dojmem vzbuzená duševní nálada vyvolala představu vůně: bylo mu při pohledu na mladičkou tu dívku, jakoby náhle byl ucítil jemný libodech fialek. V oknech třpytily se ledové květy, venku byl třeskutý mráz, ale k němu zde zavítal najednou pocit, jaký míváme, když hledíce na rozjasněnou březnovou oblohu pomýšlíme, že jaro jest již ve vzduchu.

Možná, že tato kavární scéna připomíná vám pouze obvyklou starou šablonu a známé fráze. Ah, ovšem — pravíte si — hrdina spatří hrdinku, ta nemůže být jinaká než dokonale krásná, hrdina se do ní rázem zamiluje a blouzní o zářivé noci zraků a jaru v duši právě asi tak, jako zde tvůj pan Svoboda. Toť stará, známá historie. Činí-li na vás předcházející odstavce skutečně tento dojem, je tím vinna jen moje spisovatelská nedostačnost. Neboť ujišťuji vás, že tu vzato všechno ze skutečnosti. Nepravil jsem, že ona dívka byla neobyčejná kráska; vy snad byste ji prohlásili za zcela nepatrnou, jako sám Svoboda učinil v prvním okamžiku, a divili byste se, jak na ní mohl vypozorovat nějaké krásy. Ale přes to jest jisto, že jeho zrak na ní našel všechno to, co shora — ač banálními snad slovy — uvedeno. A pokud se týče onoho náhlého dojmu — což nezkusili jste nikdy, že za jistých okolností některá nepatrnost rázem proměnila celou náladu vaší duše? Jdete třeba v mrzutých všedních myšlenkách ulicí; náhle povšimli jste si v jednom přízemním okně řady balsamín, kvetoucích červeně, modře a bíle, právě jak zářívaly kdysi v okně milého pokoje, kde jste prožili blažené chvíle — a hle! rázem odlesk té dávné šťastné nálady proniká vaši mysl, jdete dále s rozjasněnou lící, pružným krokem, v tiché veselosti, která vás pak již provází celý den. Tím spíše může tak účinkovati pohled na mladou dívku, na které váš zrak neb okamžitá nálada shledává zvláštní půvaby. Ostatně neřekl jsem ještě, že by se byl Svoboda do ní zamiloval.

Ne, nenazývám to láskou, bylo to jen dávno nepocítěné příjemné rozjaření. V tu chvíli míhaly se mu myslí samé lahodné a libě osvěžující

představy: porosené kalichy takových květů, které pokládal za nejskvostnější, svěží vody ve stínu svislých zelených větví, rozkošné jarní krajiny, třpytné komnaty oživené ideálními postavami dívčími z nejzamilovanějších jeho básníků atd. — vlastně jen mlhavá směs z úryvků takovýchto obrazů, splývající hemžení líbezných linií a svěžích delikátních barev. I kavárna jakoby se mu jevila v jasnějším, novém osvětlení: všiml si pěkných vzorků na tapetě, jejichž barvy jakoby byly oživly; těžké sametové třepení záclon s pozlacenými konečky imponovalo mu jako neobyčejně nádherné; obdivoval se bohatě vyřezávanému rámu a skvoucí jasnosti zrcadla, v němž co nejčistěji se obrážel rub zajímavého dívčího zjevu: oblá raménka a bílý útlý zátylek, nad nímž hebký, hluboce černý vlas vyčesán byl vzhůru pod malý, vkusně vyzdobený damský klobouček — zkrátka, všecko vypadalo pojednou krásnější a zajímavější.

Studoval teď bedlivěji též ostatní členy malé společnosti a jejich vzájemný poměr. Dle jejich ústroje, dvou malých cestovních vaků a několika odložených balíčků soudil, že buď právě do Prahy přijeli nebo jsou uchystáni na zpáteční cestu. Ramenatý člověk měl široký, zdravý obličej v rámci krátkých, světlých, jen málo prosivělých kudrn; jeho vzezření jevilo bodrou přímost a zároveň sebevědomí člověka, který ve svém kruhu zaujímá vážené postavení. Srkaje čaj, do něhož si byl nalil všechen rum, naslouchal jaksi blahosklonně řeči hubeného muže s brejlemi, který mu s živou gestikulací cosi vypravoval. Časem obracel se s krátkým oslovením k obrácené dívce způsobem, který nasvědčoval, že to asi jeho dcera. I muž s brejlemi věnoval jí chvílemi pozornost a již mazlivé její způsoby byly známkou, že má v tom čtverolístku privilegované postavení a že jest uvyklá přijímati od ostatních důkazy něžné péče a šetrnosti.

Tíže bylo hádati, jaké místo zaujímá, mezi nimi černovlasá kráska. Oba muži téměř si jí nevšímali a jestliže časem k ní se obrátili, činili to jako k osobě napolo cizí; s určitostí mohl Svoboda souditi, že není dcerou ani jednoho, ani druhého. Jen churavá dívka stále se s ní zabývala, ale tak, jakoby si byla vědoma své společenské neb jiné převahy. Snad chudší příbuzná nebo družka, která ji provází na nádraží nebo z venkova s ní přijela — pomyslel si Svoboda. (Pokračování.)

Z lékařství našeho lidu.

Napsal F. V. Vykoukal.

(Dokončení.)

hce-li kdo pozbýti zimnice, jdi pozpátku pod hrušku přesedavku, tam se pomodli a jda nazpět na nikoho se nepodívej, nemluv a neohlédni se. — Pij po 7 dní o sedmé hodině svěcené vody ze 7 kostelů. — Pomodli se pod stromem před slunce východem. — Chyť před sv. Jiřím za ranní rosy zelenou žábu, zašij do pláténého pytlíčku a zavěs nemocnému na krk, aby nevěděl. Pak ať se po 9 dní vždy před slunce východem pomodlí pokaždé 9 otčenášů; devátého dne ať jde při této modlitbě k řece, pytlíček hodí do vody a modle se ať se vrátí domů. Nos na krku v uzlíčku zavázaného motýle, chyceného před sv. Jiřím. — Přeběhni s obnaženou hlavou a modle se devětkrát devět mezí, vždy na deváté lehni a pomodli se devětkrát otčenáš a zdrávas. — Upec 3 brambory, dva dej psovi, třetí sněz sám. — Ztrať schválně krejcar nebo pověs někam na plot nebo roští kus svého šatu; kdo si to vezme, dostane zimnici, která tě nechá. — Udělej z chleba v kostele svěceného 9 malých kousků a každý poznamenej křížkem; potom každý den ráno pomodli se 7 otčenášů, sněz jeden kousek, a za 9 dní máš po zimnici. — Spolkni kus bílého papíru na způsob hostie, na nějž jsi napsal: Ježiš, Maria, Josef. — Jdi do tří hospod, nech všude trochu piva ve sklenici; kdo se z některé napije, dostane tvou zimnici. — Požij nesvěcené oplatky, poznamenav ji třemi křížky. — Vypros na třech místech po třech mandlích, svař je v novém hrnku, mandle sněz a vodu vypij. — Vypros si u kupce 3 mandle, na každé udělej křížek a napiš jméno jednoho ze sv. tří králů. Pak jdi do kostela, pomodli se třikrát otčenáš a zdrávas a po každém polkni jednu mandli. Na konec se pomodli Věřím v Boha, jdi do polí a běhej přes meze tak dlouho, až se spotíš. — Vypij v sakristii víno, jež zůstalo po mši v konvičce. —

Na koho jde zimnice, ať vezme kolíček a zatlouká jej silně do nějakého stromu řka: „Tam tě zatloukám, abys na mne nikdy nechodila.“ — Nebo ať utrhne se sebe chomáček vlasů a kousek šatů, jež má v té chvíli na sobě. Pak ať on sám, nebo někdo jiný vyvrtá dírku do bílé vrby, zastrčí do ní ty věci a zatluče hlohovým klínkem. Na zpáteční cestě nesmí se ohlédnouti, třebas naň něco volalo.

Zimnicí nemocný ať si lehne od 11—12. hodiny před polednem a od 1—2. odpoledne na zahradu celý nahý, kde slunce nejvíce pálí. Trpí-li někdo právě zimnicí, pomůžeš mu, vyliješ-li mu ve spaní na hlavu hrnec studené vody. — Dostal-li jsi zimnici z ošklivosti k věci, kterou jsi jedl, jídej ji potom tak dlouho, až nemoc přestane. Rovněž pij vodu, po které jsi se rozstonal, až ozdravíš. — Proti zimnici pijí červené víno s křenem, nebo polykají několik zrn pepře a zapijí hořkou kořalkou.

Účinností vyznamenávají prý se léky tyto: Utrhni — ne holou rukou — buď tři vršky drobejšku nebo 9 vršků brotanu (božího dřevce), zadělej do placičky a sněz, když jde na tě zimnice. Nebo natrhej drobejšku celého, uvař a odvar pij. — Na květnou neděli polykají zvláště děti 3 svěcené kočičky, aby celý rok nedostaly zimnice. Z kočiček v ten den svěcených ostatně se připravuje na veliký pátek tento ochranný prostředek proti zimnici. Kočičky se uvaří a s nimi v téže vodě uvaří se vejce, po jednom pro každého v domě. Tím vejcem si potom potírají hodně obličej a prsa, aby se jich zimnice nechytila, — kdežto vodou a kočičkami vykropí se všecka závřití v domě, aby se tam nedržel hmyz.

K nemocím velmi rozšířeným a u venkovanů známým, patří k y c h t (gicht, regma), krerýmžto úhrnečným názvem označuje se všelijaké píchání reumatické, všecky bolesti kostní, kloubové a p. Nastuzení bývá nejčastěji jeho původem. Názvy d n a a p a k o s t n i c e na venku zřídka uslyšíš a málokdo jim rozumí, kdežto h o s t e c, také z této zahrádky kvítko, obecně je znám. Nemoci tyto léčí se nápařkou z ořechového listí, nebo se chorý úd maže kořalkou, ve které byl namočen květ akátový, nebo lihem, v němž byla naložena roztlučená zrnka jalovcová. Působivý lék si zjednáš, nalože hodně mnoho velkých, černých mravenců lesních do lihu, kterým se potom bolavé místo potírá. Také se proti této chorobě radí zahrabati nemocný úd do teplého hnoje ovčího, po případě alespoň do hovězího. — Kdo jest postižen hostcem, prospěje mu, požívá-li česneku, v čemkoli jen možno.

Za nemoc v každém případě povážlivou pokládá se všelijaký neduh prsní, ať již jest to prostá d u š n o s t (asthma), ať slabosť na prsou, mající kořen v neduživých plicích, ať s o u c h o t i n y č. s o u c h o t ě.

D u š n í lidé kouřívají nátkové koření. Kdo má s l a b é p l i c e (je „chycen na prsa,“ je „pryč na prsa“) a chce si je posíliti, ať pije slazený odvar ze suchých stopek višňových nebo z listů (někdo bere jen listy, někdo květ) plicníku (podléska, anem. hepatica); také odvar ze žlutých slaměnek č. jestřábníku sílí a hojí plíce. Chorým prsům prospívá dále odvar krevníčku (třezalky), kterým se krev rozmnožuje, odvar persánku (achillea ptarmica), po kterém prý plíce zrovna rostou, odvar řepíčku, a sice celé rostliny sušené, raději bez květu než s květem, odvar z mladých výhonků č. pupenů dubových, odvar ze sušeného květu řebříčkového, odvar veroniky č. verunky (rozrazil), a to celé rostliny sušené, kafr, rozmočený v kořalce. Pro prsa připravují také zvláštní „míchání“: berou chrpu, stračí nožku, pukavec, kočičí pazourky (rožec, lotus corniculatus), po případě i lípový květ, to vše dohromady svaří a odvar dají nemocnému píti; podobné „míchání“ dává též jablečník, žahavky a zrníčka posedu a posléze stračí nožka, chrpa, pukavec, potměchuť, melisa a bez.

Jiné léky v uvedeném případě upravují se takto. Rozsekej na drobno mladé kopřivy a jez je s usmaženým vejcem. Jez rozsekanou krupičku (řeřichu) s medem. Pij před snídaní a často za dne teplé mléko kozí nebo syrovátku. Když je stlučeno, vezmi kousek teplého másla zvící vlaského ořechu a lebrtranového oleje na lžíci a požij to večer a ráno. — Užívej dvakrát denně prášku z bílé skořice s cukrem, co vezmeš

na špičku nože. — Lidé slabí na prsa chodívají na noc spat do chlévů, kde je hovězí dobytek, — také to prý plícím svědčí.

Posléze se souchotě také zažehnávají a zaříkávají. Jak se to děje, zaznamenal J. V. Houška v Časopisu Čes. Mus. 1853. str. 478. a 1854. str. 537., — tam račiž laskavý čtoucí nahlédnouti.

Kdo stůněš úbytěmi, koupej se ve vodě, v níž bylo vařeno višňové listí, a vykoupav se dej si žíly natírati těstem z pšeničné mouky, rozdělané pivními kvasnicemi. — Kdo trpí tlučením srdce, ať pije odvar květu dubového. —

Jako zevně na těle vyskytují se různé neduhy, naznačované jediným společným názvem „bolesti“, tak jmenují se také různé choroby, jež člověk pociťuje v útrobách čili v „životě“ souhrnným výrazem „bolení.“ „Bolení“ značí po výtce dočasnou churavost ústrojů zažívacích a orgánů s nimi souvislých, ať už je příčina její jakákoli a ať se jeví tak či onak. Sem tedy obraťme nyní pozornost.

Kdo má bolesti v životě, přikládej si na břicho horkou tašku, nebo plátěné pytlíčky s praženým ovsem neb samožitnou moukou; také se hodí k tomu pšeničné otruby, spařené horkou vodou. Malým dětem dávají matky proti bolení odvar kmínového nebo fenyklového semena, scezený a hodně oslazený. Dospělým dává se v tom případě odvar heřmánkového květu (je zároveň pro pot), nebo roztlučený kousek hadího kořene (posed), který se dá snísti s chlebem. — Bolení, jevící se ujímáním v útrobách, tiší se hofmanskými kapkami, po kterých žaludek také lépe tráví. — Pochází-li bolení ze zastavených větrů, pije se proti němu odvar balšánu, kmínu, nebo fenyklu, dále odvar větrového koření, („grausaminc“, druh máty, mentha), nebo odvar melisy (meduňka, melisa off.) nebo se požívá šťáva z vařené nebo pečené cibule s cukrem.

Má-li někdo stržený pupek, při čemž pociťuje bolesti v břiše na pupku, napraví se takto. Někdo mu chytne kůži vzadu na zádech a natáhne ji až přes prsty; pupek „praskne“ a člověku je dobře. — Na břišní průtrž mají prostředek tento: Vezmi medvědí sádlo, kačeří sádlo a jelení lůj, svař dohromady, namaž na bílé plátno a přikládej; pak vezmi vosk, dej do teplé vody, udělej hezky silnou placičku, a to si přikládej.

Průjem bývá ve mnohých případech pokládán za věc prospěšnou; pomáhať odváděti nebo mírniti horkost, vyčistí tělo a přispívá tedy sám k odstranění jiných nemocí. Chce-li si jej nemocný spůsobiti, ať požije vařených švestek i se šťávou a sní k tomu kousek nového másla. Týž prostředek ve změněné podobě máš, rozpustíš-li do břečky z vařených švestek nové máslo a vypiješ to. — Stává-li se průjem obtížným a mění-li se v koliku, zastavují jej tím, že jedí suché hrušky, zvláště planičky, suché borůvky č. černé jahody, zapraženou, hustou polévku krupičnou, nebo pijí černou kávu se zázvorem neb skořicí, nebo odvar květu a kořenu sladkého lupenu. Mnozí v tomto případě nade vše věří silné slivovici.

Neslouží-li někomu dobře žaludek, netráví-li mu dobře, dává se mu píti odvar sušené zeměžluče, — po té se žaludek ztiší a spraví.

Také odvar heřmánku nebo peluňky (peluňka = pelyněk) spraví pokažený žaludek.

Mnoho jest prostředků, které pomáhají od řezavky č. strouhavky. Jeden z nich jest čiře pověrečný, radíť toliko močiti přes koště. Vážnější jsou rady následující. Natrhej 3 kusy mačky (eryngium) i s kořeny, 3 kusy babíhněvu, 3 kořeny palčivých kopřiv, čistě to vyper a uvař; trochu vypij, ostatním se napař. Totéž lze učiniti se svatojánským kořením (kopretina) samojediným. — Usuš šalvěj, a to celou, ale bez kořínku, uvař ve vodě a odvar pij. — Pij odvar z „vousů sv. Ivana“ čili z „peří“ (kavyl, stipa pinnata). — Jde-li při řezavce o krátkou a rychlou pomoc, jest nejlépe užiti hodně studeného obkladu. Chranidlem proti řezavce jest ředkev, zvláště černá; také kedluby a vodnice od ní chrání, podporujíce rychlé trávení. — Zastaví-li se moč, jest dobře píti odvar jalovce nebo uvařiti ve víně sušený polej (mentha pulegium) a odvar vypíti. —

Zbývá nám řada různých nemocí, které se neváží k určitému orgánu tělesnému, ale zasahají jaksi obecně buď v soustavu těla celého, nebo se vyskytají na různých částech jeho.

Od padoucí nemoci prý pomáhá, dá-li se nemocný mrskati svěžími pruty vrbovými. Dle známé, „dotýkací praktiky“ se přenáší svěžest a zdraví prutu vrbového na nemocného*) a kromě toho snad se nemoc z něho vyhání. — Kdo má padoucnici, ať pije odvar květu narciskového, nebo ať se koupá v teplé vodě, ve které byla vařena shnilá jablka.

Proti křečím pije se odvar čekanky. Zvláště výborným lékem jest v tomto případě hořký lupen; uvaříš-li jeho paličky („ježky“) a odvar vypiješ, utiší se ti i nejprudčí křeče.

Má-li býti vyléčen ten, kdo stůně žloutenkou, musí jísti po 3 dny polévku „lavičníkovou“, ovšem sám nevěda, jaká je to polévka. Úprava její jest taková: V cizím stavení se ukradne lavičník, vypere se ze dvojí vody, a to se vyleje na místo, kudy nikdy nikdo nechodí; potom se lavičník vypere z třetí vody, tato voda se zapaří jíškou na psím sádle, přidá se trochu kmínu a tak to dostane nemocný. — Nebo uvař, máš-li žloutenku, knedlíky ze žitné mouky, nech jich, ať je třeba pes shltne, a polévkou s nich se umyj před slunce východem. — Kdo je postižen žloutenkou, ať se dívá do kalicha (lidé prosívali kněze, aby jim dovolil z něho i píti) nebo na zlatý knoflík, ať nosí na krku zlatý prsten nebo ať pije z vydlabané mrkve. — Kdo člověku takto nemocnému nenadále plivne do očí, také jej vyléčí.

Proti bledničce pijí venkované odvar květu pivoňkového, třeba sušeného; červená barva byliny patrně se tu má přenésti na tváře chorého člověka. Nejlépe pak působí květ pivoněk, které byly posvěceny ve věnečcích o Božím Těle.

Trpí-li někdo krvotokem, dává se mu píti odvar řebříčku, vařeného v kyselém víně, nebo odvar mrkvousu, který k tomu cíli vykopou s kořenem, vyperou, usuší, vaří a scedí. Dobře prý působí také, usušíš-li

*) P. Sobotka, Rostlinstvo str. 138.

stříbrník (potentilla anser.), rozdrobíš jej do medu a tak sníš. Kdo je silnější „nátury“, může si i syrového stříbrníku do medu nakrájeti.

Od ouplavice lze si pomoci takto. Uvař ve víně dubové listí, usuš z chleba topinku, nastrouhej trochu muškátové kuličky a topinku tím posyp; pak ji vhoď do toho vína, kteréž potom vypij. — Nebo rozemni na prášek spálenou kuličku muškátovou a ten prášek sněz s vejcem na měkko vařeným. — Také stačí utlouci ráno na prášek spálený roh jelení a večer toho prášku užívati.

Koho tlačívá můra, ať jídá připálené pečivo, a můra přestane naň choditi.*)

Stejskavka č. domácí nemoc přepadává tesknotou ty, kteří dosud žili stále v domově a pak jsou nuceni trvale pobývati v kraji cizím a mezi lidmi nezvyklými. Nováčky ve vojsku přepadává právě tak jako mladé hospodyňky, které se vdaly „přes pole“. Ale i od té nemoci jest lék. Vezmi lípový květ, uvař thé, do hrnečku vymačkej citron a ten lípový květ do něho přeceď. Hezky teplé to vypij, lehni do postele, řádně se vypoť, a ráno vstaneš již s myslí veselou.

Otrava se mezi naším lidem vyskytá poměrně zřídka. Nejsnáze otráví se děti; semeno ocúnu, blínu, bobule vraního oka stačí k tomu právě jako kořen rozpuku, podobný mrkvi. Jinak bývají u neopatrných lidí příčinou otravy nejsnáze jedovaté houby. Rozpoznají-li venkované otravu, hledí se jejím následkům vyhnouti dávením. Má-li se dávení spůsobiti, jest k tomu nejjednodušším prostředkem: vstrčiti prst co možná hluboko do krku a tak krk podrážditi. Kdy by to nestačilo, lijí do nemocného vlažnou vodu, v níž se vařily kroupy, nebo skyslé mléko.

Uštkne-li čili uštípne-li někoho had, běží poraněný co může nejrychleji k vodě; je-li tam dříve než had, uzdraví se; předhoní-li ho had, je marno hledati jakékoli pomoci. Aby se člověk zabezpečil proti hadímu uštknutí, ať pije víno na sv. Jana Ev.

Od morové rány a od jakékoli nakažlivé nemoci chrání kořen anděličky. — Výborná je v tomto případě cibule; vtahujeť do sebe všecku nákazu z povětří. Vypukne-li tedy nakažlivá nemoc, zavěšují rozkrájenou cibuli v příbytcích a nechají ji viseti tak dlouho, až zčerná. To prý se stane jen proto, že nasákla zkaženým povětřím. — Oblíbeným a rozšířeným prostředkem proti morové ráně je nakuřování celého příbytku jalovcem.

Mohli bychom zde také uvésti, kterak opatrují se a čeho užívají ženy v nemocích ženských a zvláště po porodu, ale pletli bychom se tu jen do věci našemu pohlaví nenáležité. Upustíme tedy od toho.

Na konec položíme několik prognostik, dle kterých naši lidé soudí, skončí-li nemoc dobře či špatně, hrozí-li pohroma jejich životu a p. Lze sem vřaditi hned známé rčení „smrt na mne sáhla“, kterým venkované naznačují zvláštní, jaksi omrazný pocit, jaký máme, když se nenadále a krátce na celém těle zachvějeme. — Kdo je dlouhou nemocí poután k lůžku, nemá se dívati do zrcadla, aby zvěděl, jak vypadá: nemoc se mu pak jistě zhorší. — Byl-li nemocný zaopatřen a je mu

*) O můře viz pojednání Jos Košťála ve Vesně 1886. a v Časp. Čes Mus. 1891.

po zaopatření lépe, zemře; přitíží-li se mu po odchodu knězově, vystůně se. — Jak již svrchu řečeno, pochybují venkované o uzdravení nemocného, který stále přeléhá a ku poležení nového a nového místa si vyhledává.

O výsledku nemoci hádají také takto. Nemocnému pomáznou kouskem chleba čelo a ten chléb pak předloží psu; shltne-li pes chléb, uzdraví se nemocný, — nechá-li ho ležet, zemře. — Složitější jest hádání o téže věci dle dne, kdy se nemocný roznemohl a jak se jeho nemoc vyvíjela. Rozstůně-li se někdo v pondělí, zemře, nezlepší-li se nemoc do devátého dne. Kdo se roznemůže v úterý a sedmého dne potom nemá spaní, zemře za tři dni. Kdo se rozstůně ve čtvrtek a devátého dne ještě není zdráv, zemře. Onemocní-li někdo v pátek a po prvním týdnu jest mu ještě špatně, skoná ve 14 dnech. Sobota dle pověry nejrychleji rozhoduje o tom, kdo se v ten den rozstůně: buď stůně ještě v neděli, a pak umře ve třech dnech; buď je mu druhého a třetího dne lépe a má dobré spaní, — pak bude do 14 dnů zdráv.

Jakým spůsobem se hádá, kdo do roka zemře, nebo kdo z rodiny aneb kdo z celé obce do roka odejde na věčnosť, jest obecně známo; štědrý večer, doba vánoční, novoroční a tříkrálová jest nejvhodnější k tomu, abychom poodhalili v tomto směru roušku s temné budoucnosti, — ale to již patří na jiné pole a vymyká se z rámce prostého náčrtku tohoto, který beztoho již trpělivosť vlídného čtenářstva obtěžoval déle, než se slušelo.

Mravní idee starých Řekův o rodině.

Sestavil Frant. Bauer.

(Dokončení.)

Apřec, ač slovy nadšenými sám Euripides slaví žití manželské a velebí blaho, jež tak hojnou měrou skýtá, hledí i onen básník též okem střízlivějším a zase s jiné strany na svatý onen, nerozlučitelný svazek. Uznává, že chová v sobě i zárodek mnohých strastí, velkého hoře a zármutku. Čím šťastnější jest ono spojení, čím těsněji k sobě přilnou dvě duše, kouzlem vzájemné lásky a šetrnosti jaté, tím bolestnější a hroznější jest myšlénka, že by smrť mohla pevná ona pouta přetrhnouti aneb vyrvati rodičům syna, již v mužná léta dospívajícího aneb dceru, leposti a půvabem let panenských se skvějící aneb útlé dítě, sotva prvními zvuky sladké mateřštiny k srdci rodičů se tulící.

Co rovnati se může trpkému bolu, vyrve-li smrt manželu milovanou choť z náručí? Co žalu opuštěné ženy, osiřelých dítek?

Kolik nadějí a vroucích přání sklesne rodičům předčasnou smrtí miláčků v hrob? Avšak i když příznivý osud rodičům dítky zachová: což nenaplňuje neustále obava srdce jejich, zda děti vyrostše se zdaří tak, by rodičům byly vždy jen ke cti a útěše? Zdaž vědí rodiče jistě, že símě dobré, jež stále zasívali v srdce dítek, u všech též vzejde zdárně? Kolik dítek nesplatilo již nejšerednějším nevděkem úsilí a sebe lepší snahy rodičů? Kolik neuvrhlo v předčasný hrob rodiče, utrápené hanbou, že oběti a dlouholetá jejich námaha minula se s účinkem? Kdo takového nezdaru se obává; zdaliž by nepokoj a bázeň stále neotravovaly mu všechny radosti manželského života? zdaliž by lépe nejednal, kdyby ani nevešel ve spojení manželské a dobrovolně se zřekl toho, co jeho srdci by nepůsobilo leč starosti, nepokoje a stálých strastí?

„Ó péče otcovská, ó těžké povinnosti mateřské, kdo dovede oceniti tebe vedle zásluhy, neženatým zůstává a prost radostí manželských." Eur. Rhes. 980.

A v Alkestidě (ve v. 882) pronáší se tentýž básník takto: „Svobodný jest život bez manžela, bez dětí; kdo tak žije, jen sobě žije; proto jest snesitelný tento zármutek. Dětí však viděti, na lůžko připoutané nemocí, chotě zříti na marách: toť hoře jest, nad něž není většího."

A v Medei své (v. 1090) praví, že lidé, kteří jsou bezdětni, šťastnější jsou oněch, kteří mají dítky. Kdo dětí neměl a nikdy nepoznal, jestli slastí, míti potomky aneb nemíti jich, ten žije bez starosti. Komu však v domě vykvetly dítky spanilé a mile mu dorůstají, toho sžírají starosti a trampoty neustále; neb nejprv jest mu na to hleděti, aby je dobře vychoval a živobytí jim opatřil. Zdali však při vší své pečlivosti vypěstuje dítky zdárné čili nic: to prozatím zůstává ho tajno.

* * *

Snad nebude od místa, k tomu líčení připojiti i karakteristiku ženy attické, jak ji Euripides nakreslil. Ovšem dlužno podotknouti, že mezi tragiky on jediný nejbystřeji prohlédl duši ženskou; jejímu cítění a myšlení porozuměl jak málo který jiný básník, konflikty zákona s přírodou, povinnosti s vášní vylíčil tak dojemně a věrně, že nade všechny dramatické básníky starého věku vynikl. K čemu výtečné nadání přirozeně ho oprávňovalo, to doplnil zkušenostmi života, který ani jeho neušetřil trpkých sklamání.

Nevěra ženy jeho, snad i obou manželek srdce jeho v hlubinách vzrušila; mysl jeho, již sama v sobě vážná, zasmušilá, roztrpčena byla co nejvíce. A hledal-li básník v studium, jemuž v tiché odloučenosti doma se oddával, náhradu a lék proti vytrpěným strastem, proti nevděku a neuznání, jež bylo mu zakoušeti obzvláště od komiků, vzdaloval-li se i života veřejného, by žíti mohl v samotě; pak hlouběji cítil sám vše to, co život mu přinášel bolného a mocněji rozšířil se svět jeho myšlenek i citů. Ačkoliv trpkost v posudcích, jež o ženách pronášel, po nabytých nemilých zkušenostech v manželství u něho jest pochopitelna: přec vědomí, že nebyl vinen neštěstím svým, mírnilo často břitkost jeho po-

sudku, alespoň pronesl v tragediích svých, z nichž především čerpáme karakteristiku ženy attické, vedle mnohých hanlivých úsudků i mnohou chválu a vzdal skutečným přednostem a ctnostem žen nelíčené uznání.

Povšimněme si nejprve nepříznivých výroků jeho! Eur. Iphig. Aul. 1163.; Zlá žena není vzácností.

Eur. Med. 1290. Kolikerých již strastí způsobila smrtelníkům láska žen! Eur. Andr. 181. Mstivé jestiť pokolení žen a nejnepřátelštější sokyním.

Eur. Med. 330. Láska přináší smrtelníkům mnohý žal. Nedostává se prý ženám sebe ovládání, jehož nezbytně potřebí tomu, kdo jinými chce vládnouti. Nadejde-li zásadní spor mezi povinností a láskou, žena prý nedovede jej řešiti, též podlehá prý často ve sporu mezi povolností a vášnivou svéhlavostí.

Avšak proti výrokům tak nepříznivým lze z Euripida samého uvésti zas řadu posudků pochvalných, o nichž níže se zmíníme. Tvrdí Euripides dále, že žena oddává se dojmům, jež zjevy života a různé události denní v ní vzbuzují, bez rozmyslu, že postrádá hlubší soudnosti, za to však že vyniká prý lehkověrností a jalovostí. V Eurip. Fenissách (198 sq.) shledáváme se s jiným nelichotivým výrokem o ženách, kde připisuje se jim hanlivost a žvatlavost. Ač by prý hlavní ozdobou ženy býti mělo mlčení, přec, nemají-li látky k mluvení, vymýšlejí si vždy novou a kochají se se zálibou v pomlouvání, na vzájem i sebe samy osočujíce.

Velmi příkrý úsudek pronáší Euripides o nevěrnosti žen. Nejen že v Ighig. Aul. jmenuje nevěrnost vlastností žen, ale strhují prý, vědomím viny jsouce stíženy, i jiné samy rády v tenata hříchu a svádějí je, aby pohlížejíce na cizí vinu ulehčily stísněnému srdci a utišily hlas vlastního svědomí. Kdo tedy pečliv jest štěstí svého a dbá o mír a poklid v domě svém, ten nechať zakáže přístup jiným, cizím ženám do svého domu, uspoří si mnohé svízele a strasti. Jestliže výroky tyto v jejich neobmezenosti spravedlivými nazvati zajisté nelze: sluší zas jiný výrok, s nímž setkáváme se v Elektře Euripidově (v. 927 sq.), nazvali správným a odůvodněným.

„Kdo jiného ženu“, dí, „k cizoložství svedl a pak nucen jest, s ní se oddati, a oddávaje se s ní, myslí, že ctnosti, jíž neměla prve, u něho se přiučí, ten zaslepen jest.“ Vždyť muž nemiluje krásy ženy, ale její ctnost. (Eur. Andr. 207.)

Avšak uvažujme již, jaké naproti tomu zas pochvalné výroky slavný básník pronáší o ženách ctnostných. Za jedno daleko převyšují již počtem počet žen zvrhlých. A jak velice vynikají nad nimi ctnostmi a dobrými vlastnostmi svými! Žena ctnostná dbáti bude již pověsti své; jí nebude dosti, aby ctnostnou a věrnou byla, ale bude jí záležeti na tom, aby dobrou býti se zdála. Ani stín podezření nesmí lpíti na ženě ctnostné, ani zdání klamné nesmí svědčiti proti ní. Žena ctnostná s úskostlivostí stále všeho se bude varovati, co by ji v podezření uvádělo, co by lesk jejího jména a ryzost její povahy jen zastínilo.

„Požívati pověsti špatné,“ dí Sofokles v Trach. (v. 721), „jest nesnesitelné v očích ženy, jež váhu na to klade, že nepochází z rodu špatného.“

A žena takto dobrá, takto ctnostná jest nejvěrnější pomocnicí a přítelkyní mužovou, s láskou mu radíc, pomáhajíc mu v nejtrudnějších poměrech, svým duševním nadáním na trnitých stezkách života jej podporujíc a k dobrému vedouc. Vždyť muž, často nejrozmanitějšími ohledy stísněný, tak rychle někdy ani nepozná cestu, jež by ho vyvedla z bludiště obav a rozpaků. Kloně se přirozeností svou k všestrannému uvažování věcí a zralému přemítání, často pro samé úvahy a myšlénky nevidí před sebou cíl, ku kterému spěti má. A v těchto dobách mu duševní čilost, bystrost a vynalezavost milené družky podstatné služby prokáže. „Často mužové (Eur. Hik. 480.) pozdě teprv na pravou by připadli cestu, kdyby ženy jim dříve prostředků vhodných neposkytly.“

Má-li žena milující jednati ve chvíli rozhodné, pak jakoby zázračnou silou obdařena proměňuje se rázem v rekyni. Stydlivost, zdrželivost, bázlivost, jež jest duševní přirozeností její celkem vlastní, pojednou zmizí, duchem hrdinským proniká oheň, zápal božský! A tak jako ve vášni své, svede-li ji na bezcestí, schopna jest věcí hrozných; tak — vytkne-li si cíl šlechetný, žena pravá divy a zázraky vykonati může.

A týž Euripides, který jinak, nevěrou manželek svých roztrpčen, mnohé příliš příkré a ve všeobecnosti své i nespravedlivé výroky proti ženám pronesl, právě tento básník i chvalořeči pronáší a hymny nadšené pěje na ženy hrdinské.

Jeho Makaria, obětující se za bratry, jest důstojná dcera velkého otce Heraklea; jeho Polyxena, jež vrhajíc se za blaho achajského vojska s nadšením a velkodušně smrti v náruč, vojíny příkladem svým uchvacuje a nadšením plní, jest vzor ženy hrdinské, k obdivu vybízející. Evadne, (Eurip. Hik. 178), jíž na hranici s chotěm Kapaneem smrť spojuje, jest úchvatný doklad ženské chrabrosti a obětivosti. A jak dojímavě líčena jest povaha Alkestidy, jež tolikerými pouty k štěstí a životu pozemskému, k choti Admetovi, k mileným dítkám obzvláště, jest připoutána a přec všeho toho se vzdává, aby za manžela se obětovala. Nezapomenutelné jest líčení šťastného rodinného života, jež má býti na vždy zničeno smrtí její dobrovolnou (155 — 199 Alkestis.) Ejhle, tak dovedou jednati ženy, titéž tvorové, jimž na jiných místech zas Eurip. Med. 928 „slabost“ vytýká, řka že „slaby jsou ženy a snadno slzám přístupny.“

Pak-li že ženy následkem vyšší vznětlivosti a hlubší vnímavosti své nad muže jsou srdcem jemnější: tož, spojí-li se v případech vážných, s útlostí srdce, nejjemnějších citů schopného, i neoblomná síla a hrdinská vytrvalost a obětivost: stane se moc jejich sama v sobě velká, přímo úžasná, neodolatelná! — —

Rozvažovali jsme posud o významu ženy řecké v poměru jejím k muži; nyní dlužno vzpomenouti i postavení onoho, jež zaujímá v rodině, jsouc matkou dítek.

I Řekové považovali rodinu za základní kámen v budově státní; s vývojem rodiny na základech mravnosti a ctnosti souvisí i zdárný vývoj života mravního ve státě, ve všech jeho směrech a odstínech.

Jestliže matky, vychovávajíce dítky, pamětlivy budou vždy i potřeb státu, k tomu hledíce, by vzdělaly mysl a srdce dítek tak, aby se tyto

jednou, až stanou se platnými činiteli ve společnosti státní, hodily do rámce celku, tak jako dobře otesané kameny se hodí do budovy celé, pak vychovají z dítek povahy dobré, zdravé, sobě i vlasti ke cti sloužící. Z toho zjevno, jak velkou důležitost přikládali Řekové rodině a jak velice přesvědčeni byli o tom, že dítky patří nezbytně k rodině a že bez nich pojem a význam rodiny nebyl by úplný.

Zbývalo by ještě položiti otázku:

Jaké právo měl a jaké postavení zaujímal otec vzhledem k matce? Komu z obou přináleželo větší právo na ně, kdo měl větší vliv na vedení jich?

I jim byl otec hlavou rodiny, jeho slovo náleželo míti v úctě a ve vší vážnosti. Kdokoli by se byl provinil proti otci, toho stihl trest nejtěžší.

Eur. Hip. 1182. Otcova rozkazu nutno poslechnouti.

Aesch. Prom. 17. Těžce tresce se neposlušnost k otci a jeho rozkazu.

Soph. Antig. 640 praví vládce Kreon k synu Haemonu: „Ano takové smýšlení nutno chovati v prsou, že vůle otcova ti musí býti nade vše.“

S velkou vroucností a láskou jsou rodiče oddáni dětem svým; jest to cit zcela přirozený a v jejich blahu právem vidí blaho své.

„K vlastním dítkám lne s láskou srdce otcovské i mateřské; nevydá otec žití dítka svého v šanc.“ (Eurip. Phoen. 965).

Eur. Zuřící Herakles v. 633.

„V jednom jsou si všicci lidé rovni; kdo v úřadě a důstojnosti jesti povýšen, miluje své dítky rovněž tak jak ten, kdo ničím není.“

A láskou zahrnují všechny děti své, nenadržujíce žádnému a nedávajíce žádnému před jiným přednosti.

Soph. Oed. Kol. 1108. „Stejně milé jsou rodičům jich dítky. A kterýkoli bol, kterákoli hanba stihne dítky jejich, i rodiče bol ten s nimi sdílejí a cítí.“ (Eur. Zuřící Her. 282).

A jak předsvědčivě zní slova Haemonova, jež pronáší k otci v Antig. Soph. 695:

„Však ze všech statků jest mi nejdražší, vím-li otče drahý, že nezkaleného štěstí požíváš Co může býti dětem větší rozkoší nad slávu a štěstí otce, co otci větší slastí nad blaho dítek?“

A kdyby se ukázalo, že vlastním životem by mohli vykoupiti život dítěte, rodiče i život obětovati se nezpečují a „rádi dají život svůj za život dítěte“ (Eur. Andr. 418). A láska mateřská! Kdož vylíčil by nezměrnost a neobsáhlost její? Ona láska, jež ani nevděk dětí záštím nesplácí! Neb matka miluje až do posledního vzdechu, miluje i když děti jí za její lásku bolest, zármutek, starost a hoře způsobují! Jak divuplná jest božská její moc! „Nemůže nenáviděti matka dítěte, jež zrodila, ani když bol jí působí. (Soph. Elektra 770).

Aesch. Peršané 779. „Jdu, bych setkala se se synem; nechci opustiti v nouzi to, co mně jest nejmilejším.“

Jak by nemělo při lásce tak prudké, nezištné a obětavé matčino srdce pak naplněno býti bolem největším, když neuprosná smrt vyrve jí dítko z náruči?

Eur. Hik. 1120 „Není bolu, jenž by prudčeji hlodal na srdci než bol nad smrtí dítěte.“

Pročež nemohou dítky za veškerou obětavou lásku a péči, kterou jim rodiče prokazovali od prvních dnů jejich života, jinak spláceti rodičům než nejvroucnější láskou.

Soph. Oed. Tyr. 999. „Zříti oko rodičů, slast jest největší.“ Soph. Oed. Kol. 759. „Právem ceníš výše domov, kde druhdy stála kolébka tvá.“

Eur. Phoen. 358. „Však není nikoho, jenž by nemiloval otčiny; neb kdo jinak mluví, ten pohrává si se slovy, ale miluje ji přec.“

A Aeschyl. v Eumenidách (V. 500) dí: „Každý prokazuj rodičům čest a chovej k nim v srdci šetrnou úctu.“

Aesch. Hik. 361. „Nešťastno jest dítě, nemůže li se odvděčiti rodičům a vzdáti jim díku povinného; kdo však vděčnost prokazuje rodičům, tomu zas jeho dítky jednou splatí dík, který projevil svým rodičům.“

Rodičů nesmí zapomenouti dítko, nechť jest postavení jeho kterékoli; ocitnou-li se rodiče v neštěstí, pak jest povinností dítek s nimi sdíleti neštěstí a bol jejich, nejen radosti a slasti. Jich povinností jest, jíti za příkladem rodičů u vědomí a uvážení, že rodiče jsou dítek lepší; jich nejpřednější povinností jest, přičiniti se horlivě a všemožně, aby zděděné čestné jméno otcovo, zděděnou slávu a čest rodiny, z níž pošli, nejen udrželi, ale rozmnožili.

Aesch. Ch. 505. „Otcovu slávu i po smrti dále šíří dobré dítky.“

Eur. Herakl. 298. „Není krásnějšího, není vzácnějšího dědictví než pocházeti z rodičů šlechetných a udržeti po nich jejich jména slávu a lesk.“

A Eur. v Hel. 941: „Jest dětí slávou největší, zroditi se z rodičů statných a rovnati se šlechetností povahy šlechetnosti otcově.“

Tak tedy má pevné pouto vzájemné, srdečné lásky k sobě vázati všechny členy rodiny a nic nemůže býti horšího, než když záští a nepřátelství mezi nimi se zahostí.

A když rodina dospěje k vrcholu rozvoje a synové dorostše, z domu rodného se ubírají v dalnou cizinu a nechávají živitele o samotě, aby zaujali samostatné postavení ve světě; když dcery opouštějí dům, aby následovaly muže a založily si vlastní domácnost: tu nespadávají haluze s mohutného kmene, ale jen mohutněji pevný kmen se rozšiřuje. A stařičtí rodiče, byť i zůstaveni byli samotě na sklonku života, provázejí dcery a syny za povoláním svým se ubírající vroucím přáním, by nebe i jim žehnalo na daleké pouti života.

Král se zlatou maskou.

Napsal Marcel Schwob.

Z franc. přel. Marie Kalašova.

Král se zlatou maskou, povstav s černého trůnu, na němž byl seděl drahnou dobu, tázal se po příčině povyku. Neboť stráž u bran srážela kopí a byl slyšán třeskot mečů. Kol ohřívadla vstalo všech padesát kněží v pravo a všech padesát šašků v levo a ženy v polokruhu před králem jaly se mávati rukama. Růžový a rudý plamen, šlehající měděnou mříží ohřívadla, ozařoval masky na tvářích všech. Dle vzoru sešlého krále měli všichni, ženy, šašci i kněží, na lících nehybné masky ze stříbra, železa, mědi, dřeva neb látky. A škrabošky šašků jevily chechtot a škrabošky kněží byly temné trudem. Padesát chechtajících se tváří šklebilo se na levici a na pravici padesát zasmušilých tváří se škaredilo. A jasnobarevné látky na hlavách žen zdobily věčně půvabné tváře, ozářené umělým úsměvem. Zlatá pak maska králova byla majestátní, vznešená a v pravdě královská.

Král stál tu nyní v mlčení a tím mlčením podobal se předkům svým královským, jejichžto rodu byl poslední. Panovávali zde kdysi vladaři s tváří obnaženou; však nyní tomu již drahně času, co panuje v této říši dlouhá řada králů maskovaných. Nikdo neuzřel kdy tváře králů a ani sami kněží neznali toho příčinu. Byl pak dán rozkaz, od nepamětných dob, skrýti tváře těch, kdož přiblížili se ke královskému sídlu; i rod královský znal lid jen podle jeho mask.

A co u bran zbraně stráží hlasně zněly, tázal se král hlasem vážným:

„Kdo osměluje se mne rušiti, když zasedám se svými kněži, šašky a ženami?“

A stráže odpovídají, chvějíce se:

„Mocný králi, zlatá masko, to muž jest bědný, zahalený v dlouhý šat; maje tvář obnaženou, zdá se býti jedním ze zbožných žebráků bloudících krajem.“

„Nechť vejde,“ řekl král.

I obrátiv se tváří k trůnu a ukloniv se, kněz s nejvážnější na líci maskou pravil:

„Ó králi, bohozvěst prorokuje, že není dobře rodu tvému zřít lidskou tvář.“

A onen z šašků, jehož maska největším chechtotem byla vyznačena, obrátiv se zády k trůnu a ukloniv se, pravil:

„Ó žebráku, jehož jsem dosud nezřel, jsi jistě větší než král se zlatou maskou, jenž má zapovězeno na tebe pohledět.“

A ona z žen, jejížto tvář lživá nejpečlivěji byla upravena, sepjala ruce a povznešši je, svěsila je opět. A král, skloniv k ní své zraky, bál se před zjevením se neznámé tváře.

Zlá však žádost vkradla se mu do srdce.

„Nechť žebrák vejde," řekl posléze král se zlatou maskou.

A chvějným lesem kopí, v němž líšily se čepele mečů jako blyštící se listy ocelové se skvrnami zelenavého a rudého zlata, kráčel stařec s vlajícím bílým vousem a přikročiv až před trůn, pozdvihl ke králi tvář svou obnaženou, v níž chvěly se mdlé oči.

„Mluv," pravil král.

Žebrák promluvil hlasem tichým:

„Jsi-li ty, jenž's promluvil, muž se zlatou maskou, pak odpovím; a zdá se mi, že jsi; neboť kdo odvážil by se před ním hlasu svého vznésti? Nemohu přesvědčiti se na vlastní oči, jsemť slepý. Přec rozeznávám, že nalezají se v této dvoraně ženy, poznávámť je dle jemného šustu rukou jejich a ramen; a šašci, slyšímť smích; a kněží, vedouť šeptem vážný hovor. Cestou lidé vyprávěli mně, že tváře své škraboškami skrýváte, a ty, králi se zlatou maskou, jenž poslední jsi svého rodu, že nikdy neuzřel jsi lidské tváře. Poslyš: tys král a neznáš svůj lid. Ti zde po mé levici jsou šašci — slyším jejich smích; ti tam po mé pravici jsou kněži — slyším jejich sten; a soudím, že líce žen jsou šklebné."

I obrátil se král k těm, jež byl žebrák nazval šašky a zrak jeho shledal černé trudem masky kněží; a obrátiv se k oněm, jež byl žebrák nazval kněži, spatřil chechtající se masky šašků; a když sklonil pohled k polokruhu sedících žen, líce jejich jevily se mu krásné.

„Lžeš, cizinče," řekl král; „ty sám se směješ, stenáš, šklebíš; neboť ohyzdná tvář tvá, neschopná klidu, proto stále se hýbe, aby se přetvářela. Ti, jež nazval jsi šašky, jsou moji kněži, a oni, jež nazvals kněži, jsou moji šašci. A jak chtěl bys ty, jehož tvář při každém slovu se vraští, souditi o nehybné kráse mých žen?"

„Ani o kráse jejich ani o tobě," děl stařec tichým hlasem, „nemohuť ničeho souditi, jsa slepý, však ani ty krásu žen svých neznáš, ni sebe samého. Přec v jednom nad tebou stojím: vím, že nevím nic. Mohu tušiti. A snad že ti, již zdají se ti býti šašky, pod škraboškou pláčí; a snad že ti, kteří jeví se ti býti kněži, chvějou se radostí, že tě oklamali; zda-li víš, nejsou-li šedé jako popel líce tvých žen pod hedbávem? A ty sám, králi se zlatou maskou, kdo ví, nejsi-li ohyzdný navzdor své nádheře?"

A onen z šašků, jehož maska nejvíce jevila smíchu, zachechtal se chechtotem podobajícím se vzlykotu; a onen z kněží, jehož čelo nejvíce jevilo trudu, zavzlykal vzlykotem podobajícím se chechtotu a masky všech žen se zachvěly.

A král se zlatou maskou pokynul. Stráže, uchopivše starce s nepokrytou tváří za ramena, vyhodili jej z velkých dveří dvorany.

Noc uplynula a král nenabyl klidu v spánku a za rána bloudil po paláci, neboť do srdce se mu kradla zlá žádost. Avšak ani v ložnicích, ani v slavnostních síních zlacených a vysokých jídelnách, zdobených malbami, nenalezal, čeho hledal. V celém sídle královském nebylo jediného zrcadla. Tak byl stanovil zákon a rozkaz kněží ode dávných dob.

Král na černém trůnu neměl kratochvíle se šašky, neposlouchal kněze, nepohleděl na ženy: myslilť na svou tvář.

A když zapadající slunce okny paláce metalo své krvavé paprsky, opustil král síň a zahnav stráže, spěšně prošed sedmi dvory, obehnané sedmi třpytnými zděmi, vyšel kradí nízkými vrátky do kraje.

Chvěl se pln zvědavosti. Vědělť, že bude mu setkati se s jinými tvářemi a snad se svou vlastní. V hloubi duše své chtěl ujistiti se o vlastní své kráse. Proč ten bídný stařec vzbudil v prsou jeho pochybu?

Král se zlatou maskou došel k lesům, lemujícím srázný břeh řeky. Stromy oděny byly hladkou, zlatoskvoucí kůrou; a jiné zářily bělostí. Král ulomil několik ratolestí. Z jedněch vytryskla pěnivá míza, zůstavujíc na ulomeném pni temné skvrny; na jiných jevila se plíseň a černé rozpukliny. Půda byla temná a vlhká pod pestrým kobercem travin a drobných květů. Král odvalil nohou balvan modře žilkovaný, jehož hrany třpytily se mihotavě v záři zmírajících paprsků; a zděšeným skokem unikala ropucha ze svého bahnitého úkrytu.

Na pokraji lesa, u svahu hráze stanul král, kouzlem jat. Mladá dívka seděla tam v trávě; viděl její vzhůru sepnutý vlas, její šíji půvabně skloněnou, a hruď její pružnou, vlnící se k ramenům; třímala mezi dvěma prsty levé ruky plné vřeteno a těžký kužel stáčel se podél její tváře.

Vstala vzrušena, pozdvihnuvši k němu tvář, a, plna zmatku, vzala mezi rty nitky přediva, jež utáčela, tak že zdálo se, jakoby přes líc její táhla se bledá brázda.

Spatřiv král její poděšené černé oči, chvějící se chřípě, třesoucí se rty a půvab brady i hrdla, na němž pohrávalo růžové světlo, vrhl se uchvácen dívce vstříc a uchopiv ji prudce za ruce zvolal:

„Chtěl bych kořiti se lidské tváři; chtěl bych zbaviti se škrabošky své zlaté, jež olupuje mne o vzduch, celující tvou líc; pojď, půjdem shlížeti se spolu okouzleni do hladiny vodní.“

Mladá dívka, udivena, dotkla se prsty kovových pout masky královy; zatím král, netrpěliv, rozepnul již zlatou sponu; maska svezla se do trávy a dívka, tisknouc dlaně k očím, vzkřikla zděšena.

Dala se na útěk do temného hvozdu, k ňadrům tisknouc vřeteno ovinuté lnem.

Dívčin výkřik zněl bolestnou ozvěnou v srdci královĕ. Spěchal ku břehu, sklonil se nad vodou proudu a z jeho rtů vydral se chrapotný sten.

Ve chvíli, co slunce mizelo za temnými modrými pahorky, shlédnul tam ve vodě bílou, opuchlou tvář, posetou hnusnými strupy, a poznal dle vzpomínky z knih, že jest malomocný.

Luna jako žlutá vzduchová larva vstoupala nade stromy. Chvílemi slyšán šustot vlhkých křídel v rákosí. Pruh husté mlhy vznášel se nad vodou. Mihotání vod unikalo do dáli a ztrácelo se posléze v modravé hloubi. Ptáci barvy šarlatové nízko poletujíce čeřily běh vody v kruhy znenáhla se rozptylující. A král tu stál, rámě maje do vzduchu vztažené, jakoby se hnusil dotknouti se svého těla.

Zdvihl masku a položil na svou tvář. A jako ve snu bral se cestou zpět k paláci.

Zabušil na bránu první zdi a stráže přikvapily zbouřeny, s po-

chodněmi, ozařujíce tvář královu; a králi svíralo se srdce bázní, obávalť se, že stráž uzří na kovu masky stopy hnusného vředu. Tak prošel dvorem stopeným v jasu luny; a sedmkráte sevřelo se mu srdce touž bázní, když u sedmi bran ozařovaly stráže svými rudými pochodněmi zlatou jeho masku.

A s bázní vzrůstala v něm zloba, jako černá rostlina, vinoucí se kol rostliny plavé. A temné i rmutné ovoce bázně i zloby stoupalo mu na rty a on požíval jeho hořké chuti.

Vešel do paláce a stráž na levici otočila se na jedné noze, druhou majíc vzhůru vztaženu a šavlí lesklým kruhem nad hlavou mávajíc; a stráž na pravici otočila se na opačné noze, druhou majíc vzhůru vztaženu a nad hlavou ve víru svou démanty posetou zbraní mávajíc.

A král nepřipomenuv si, že taký jest obvyklý obřad noční, šel kolem s chvěním, maje za to, že stráže chtějí utnouti a skláti hnusnou opuchlou jeho hlavu.

Síně v paláci byly prázdné. Zde onde mdle plápolaly rozžaté porůznu pochodně, v kruzích upevněné; jiné dohořevše, ronily chladné slzy pryskyřičné.

Král prošel slavnostními síněmi, kde neladem ležely ještě podušky vyšívané červenými tulipány a žlutými chrysantémy, kde rozestaveny byly houpací židle ze slonové kosti a temné pohovky z ebenového dříví, zdobené zlatými hvězdami. Se stropu, vroubeného jícny zvířat z barevného dřeva, splývaly záclony s malovanými ptáky s pestrými spáry a stříbrnými zobáky. A velké svícny ze zlatého bronzu, z jediného kusu, uměle prolamované, kudy vinul se zapalovací hedbávný knot do misek naplněných černou olejnou tekutinou. A lenošky dlouhé, nízké, obloukovité, na nichž tělo spočívalo jako neseno na rukou. A vásy tavené kovy téměř průsvitnými, jež dotknutím vydávaly pronikavý zvuk, jakoby zraněny.

Na konci síně uchopil král kovovou pochodeň, z níž sálaly plamenné jazyky do temnoty. Kapky ohnivé smůly uhasínaly, syčíce, na hedbávných jeho rukávech. Král nevšímal si toho. Kráčel směrem k vysoké temné chodbě, kam táhla se vonná pruha smolného dýmu. Tam na stěnách pod křižovou klenbou visely skvostné, tajuplné obrazy, podobizny, jichž tváře byly škraboškami pokryty, nad nimiž vznášely se trojnásobné koruny. Jen nejstarší z obrazů, od ostatních vzdálený, podobizna mladého muže bledého, s očima hrůzou vytřeštěnýma, majícího spodní část tváře královským šatem zahalenou, byl bez škrabošky. Před tímto stanul král a nadzvihnuv pochodeň, svítil mu do tváře. Pak zastěnav děl:

„O první z rodu mého, bratře můj, jak jsme bídní!“ a políbil jej na oči.

Před druhou tváří, pokrytou maskou, stanul opět a rozedrav plátno masky, pravil: „Viz, jak's jednati měl, otče můj, druhý z mého rodu!“ A tak roztrhal masky všech ostatních králů řadou i svou; z pod rozervaných škrabošek zela nahá temnota zdi.

Pak vešel do slavnostních jídelen, kde stály bohatě prostřené tabule. Nesl pochodeň vysoko nad hlavou a rudé šlehy sálaly do tmavých koutů. V středu síně stál trůn, spočívající na lvích pazourech, před nímž rozestírala se skvrnitá kůže; v rozích bylo nakupeno skleněných nádob

a lesklého stříbra a mísy smaltované zlatem. Některé lahvice třpytily se fialově; jiné byly uvnitř jemně vykládány průsvitnými, drahocennými kovy. Jako děsné krvavé znamení zazářila pod vzplanutím pochodně obdélná číš z granátu, do níž číšníci nalévali vína pro krále. A rudý plamen z pochodně utkvěl ještě na koši ze stříbrného plechu, na němž bylo nakupeno malých bochníků chleba se zdravou kůrou. A král jda tudy odvrátil hlavu: „Nehanbili se,“ pravil, „kousati pod škraboškou zdravý chléb a dotýkati se krvavého vína svými zsinalými rty! Kde jest ten, jenž znaje své zlo, zapověděl zrcadla v paláci? Z těch jeden, jimž strhal jsem lživé tváře: a já jedl chleba z koše jeho a pil víno z číše jeho . . .“

Těsnou chodbou, s vykládanou dlažbou kráčel k ložnicím; s krvavou pochodní v dlani vklouznul tam. Pobouřená stráž, znepokojena, vyšla králi vstříc, a poznavši krále dle zlaté masky jeho, padla před ním na kolena.

Z kovové svítilny uprostřed stropu padalo bledé světlo na dvé řad parádních loží; hedbávné přikrývky předeny byly z jemných vláken mdlých barev. Z onyxové roury stékaly stejnozvuké kapky vody do umývadla z leštěného kamene. Král zahleděl se nejdříve na ložnici kněží; masky vážné spících mužů, podobající se jedna druhé ve spánku a nehybnosti; pak na ložnici šašků; tentýž smích lpěl na široce otevřených ústech všech; ani nehybná krása žen nebyla se změnila ve spánku: měly ruce na prsou zkříženy, nebo pod hlavou podloženy, i zdálo se, že nedbají úsměvu na tvářích, jenž byl stejně půvabný i bez jejich vědomí.

V síni poslední stálo lože z kovu, ozdobené vypouklou prací, představující skloněné ženy a velké květy. Žluté podušky jevily stopy pobouřeného těla. Tam, tou noční chvíli, měl spočívati král se zlatou maskou; tam spočívávali i předkové jeho po dobu drahných let.

Král odvrátil zrak od svého lože. — „Byli s to spáti“, pravil, „s tajemstvím na líci; a sen políbil je v čelo jako mne a neshodili škrabošku s tváří svých před temnou lící snu, aby nezahnali jej pro vždy. A já spočíval na tomto loži, a dotýkal se těchto podušek, na nichž spočívaly údy těch nehodných . . .“

A pak odešel do síně, kde stálo ohřívadlo; tam dosud plápolal růžový a rudý plamen, metaje těkavá ramena po zdích. Udeřil na velký měděný zvon úderem silným, že všecky kovové předměty kolkol se rozezvučely.

Poděšené stráže přikvapily, polosvléknuty, se svými sekerami a palcáty hřeby posetými, a kněži přicházeli rozespalí, vlekouce za sebou svůj šat, a šašci sběhli se, zapomínajíce i na obřadné skoky při vstupu, a u všech dveří objevovaly se usmívavé tváře žen.

Král, vystoupiv na černý trůn, velel:

„Udeřil jsem na zvon, abych svolal vás k důležité radě. Žebrák děl pravdu. Vy všichni mne klamete. Sejměte masky.“

A bylo slyšeti chvění údů a šatů a zbraně. Pak znenáhla všichni přítomní jali se snímati škrabošky.

I obrátil se král ke kněžím a spatřil padesát vytylých smavých tváří s malýma očkama, sklíženýma ospalostí; a obrátiv se k šaškům

Z obrazů Murillových:

SV. FRANTIŠEK DE PAULA.

zřel padesát vpadlých lící, sešlých strastí, s očima zarudlýma od bezesných nocí; a skloniv se k polokruhu sedících žen, ušklíbnul se — neboť tváře jejich byly plny nudy a škaredosti s výrazem tuposti.

„Tak," děl král, „klamali jste mne ode dávných let. Ty, jež pokládal jsem za vážné a kteří byli mi radou u věcech božských i světských, podobají se měchu nadutému větrem nebo vínem; a ti, již bavívali mne kratochvílí, byli smutni až do duše; a váš úsměv sfingy, ó ženy, byl bezvýznamný! Ó vás bídných! a mne, bídnějšího vás všech! Jsem král a tvář moje má vzezření královské, v pravdě však hleďte: nejnešťastnější tvor z mého království nemá čeho by mi záviděl."

Král sňal svou masku zlatou a jeden výkřik vydral se z hrdel všech, kdo spatřili jej, neboť růžový plamen z uhelníka ozařoval bílý svrab malomocného.

„Moji otcové mne klamali," volal král, „ti, kteří byli malomocní jako já, zůstavivše mně nemoc svou s královským dědictvím a vás nutíce ke lži."

Velkým otvorem síně, dokořán otevřeným, hleděla sem žlutá larva zapadajícího měsíce.

„Jak, ta luna," mluvil král, stále obrací k nám tutéž zlatou tvář, majíc snad jinou líc temnou a krutou, tak tajila královská moje maska malomocnost mou. Já nechci hleděti déle na lživou toho světa tvář, a obrátím zrak svůj k temnotám. Zde, před vámi, strestám sebe za malomocnost svou i za lež."

A uchvátiv zlatou masku, tam na černém trůnu, za všeobecného vzrušení a proseb vehnal si do zraků dvé postraných háků zlaté své škrabošky s výkřikem hrůzy; naposled zaplály před zrakem jeho rudé plameny, a proud krve řinul po jeho tváři, jeho rukou, po temných stupních trůnu. Rozedrav svůj šat, sešel vrávoraje s trůnu a hmatem stráž hrůzou oněmělou odstraniv, vyšel samoten do noci.

Malomocný a slepý král bloudil nocí. Vrazil do sedmi zdí kol sedmi dvorů; vrážel do stromů královského sadu; zranil své dlaně o bodláky plotů. Podle ozvěny svých kroků poznal, že nalézá se na silnici. Kráčel dlouho, dlouho, nepocítiv ani potřeby pokrmu. Věděl, že naň svítí slunce, dle žáru pálícího jeho tvář, a poznal, že je noc, dle chladu temnoty. Krev, vyronivší se z jeho vybodaných očí, pokryla tvář jeho černou a suchou vrstvou.

Chodil dlouho, dlouho a posléze ucítiv zemdlenost, usedl na mez u cesty. Žil nyní v temnotách a zrak jeho byl obrácen do vlastního nitra.

Bloudě takto po temné pláni myšlenkové, zaslechnul zvuk zvonků. Mžikem představil si vracející se z pastvy stádo ovcí s hustou vlnou, vedené berany, jichž huňaté ohony visí k zemi. I vztáhnul ruku, aby dotknul se bílé vlny, neboť před zvířaty necítil hanby. Ale ruce jeho setkaly se s jinýma jemnýma rukama a sladký hlas promluvil k němu:

„Ubohý slepče, co chceš?"

A král poznal líbezný hlas ženy.

„Nedotýkej se mne," volal král. „Rci mi však, kde jsou tvé ovce?"

Ale mladá dívka stojící tu před ním byla stižena malomocností

a proto pro výstrahu nosila zvonečky upevněné na šaté. Neměla však odvahy přiznati se a proto odpověděla lží:

„Jsou nedaleko za mnou.“

„Kam jdeš?“ tázal se slepý král.

„Vracím se,“ odpověděla, „do města Bídných.“ A král rozpomenul se nyní, že byl v království jeho kdes ztracený kout země, kam utíkali se hledajíce útočiště ti, kdož byli vyvrženi ze života pro nemoci nebo zločiny. Trávili život svůj v chýších, jež si sami vystavěli, aneb v jámách vykopaných do země. A opuštěnost jejich byla bezmezná.

Král rozhodnul se zajíti do toho města Bídných.

„Veď mne,“ pravil.

Dívka jala jej za lem rukávu.

„Nech ať umyju ti tvář,“ řekla; „neboť krev řinula po líci tvé jistě déle než týden.“

A král se třásl, mysle, že se zhrozí jeho nemoci a opustí jej. A ona nalivši vody z tykvové láhve myla královu tvář. Pak pravila:

„Ubohý, jak's asi trpěl ztrativ oči!“

„Jako trpěl jsem před tím, nevěda,“ řekl král. „Však jděme. Dojdeme-li dnes do večera do města Bídných?“

„Doufám,“ odvětila mladá dívka. A dále jej vedla, hovoříc s ním něžně.

A král naslouchaje cinkotu zvonků, zastavil se, chtě pohladiti ovce. A dívka se strachovala, aby nepoznal, že je malomocná.

A že byl král vysílen únavou a hladem, vyňala kus chleba z rance a podala mu láhev k pití. On však nepřijal toho; obávalť se, aby neposkvrnil chleba a vody její. Pak tázal se jí:

„Zdali vidíš město Bídných?“

„Ještě ne,“ řekla dívka.

A kráčeli dále. Cestou natrhala mu modrého lotosu a on žvýkal jej, aby svlažil vyprahlá ústa. Slunce sklánělo se k dalným rýžovým polím, vlnícím se na obzoru.

„Cítím vůni odpočinku, jež ke mně stoupá,“ řekl slepý král; „neblížíme-li se k městu Bídných?“

„Ještě ne,“ odpověděla dívka.

Když krvavá koule slunce ťala do fialového nebe, klesal král únavou a zemdlením.

Na konci silnice mihotal se sloup dýmu mezi krovy mechovými. Kolkol stoupaly páry z bařinišť.

„Hle, město,“ děla dívka, „již vidím je.“

„Já vkročím již do jiného,“ řekl slepý král. „Měl jsem jediné jen přání: spočinouti rety svými na tvých rtech, abych osvěžil svou tvář na tvojí, která jest jistě krásna. Byl bych je však poskvrnil, jsa malomocen.“

A král zemdlel v smrti . . .

Dívka zaplakala, vidouc, jak byla tvář králova čista a jasna a dobře vědouc, že ona sama strachovala se jej poskvrniti.

Z města Bídných blížil se stařec, žebrák, s vlajícím vousem a matným zrakem.

„Proč pláčeš," tázal se.

A dívka vypravovala mu, že slepý král zemřel, vypíchav si oči, v domněnce, že jest malomocný. „A ani políbení míru mi nedal," pravila, „obávaje se mě poskvrniti; a jsem to já, jež jsem v pravdě malomocná před tváří nebeskou."

A stařec odpověděl:

„Snad že krev ze srdce jeho, jež z důlků očí jeho se vyronila, nemoc jeho očistila. A on zemřel v domněnce, že tvář jeho bídnou škraboškou je zohyzděna. Však, té chvíle, sňal již všecky masky, zlatou i malomocenství, i masku svého těla.

O Gibbonových dějinách úpadku a pádu říše římské.

Napsal Jan Váňa.

Dějepisce-umělce stíhá nevýhoda, kterouž jeho druzi v jiných oborech bývají ušetřeni. Pouhý čas kazí cenu a věrnost jeho obrazu. V jiných uměnách správné barvy a linie zůstávají správnými, a jsou-li ve spojení s mohutnou obrazností, stářím spíše na ceně stoupají než klesají. Dějepisec žije pod jiným zákonem. Jeho vylíčení minulé doby zdá se úplným a věrným jeho současníkům, ale nikoli potomkům. Způsob, jakým on pohlížel na věc, již neuspokojuje. Vědecké knihy neobyčejně rychle stárnou, protože věda, o které jednají, ustavičně pokračuje. Nelze toho tedy litovat. Věda dějepisná nečiní výminky. Důkladnější prozkoumání materiálu, používání srovnávací methody, objevení nových autorit, vše to přispívá k rozhojnění vědomostí, a historická studia jsou v tomto ohledě podobna jiným oborům. Avšak to není jediná příčina proměňování, jehož je v dějepiseckém díle ustavičně třeba.

To závisí na stále pohyblivém stanovisku, s něhož pohlížíme na minulost, a společnost patřící zpět na své dějiny, nikdy jich nevidí pod týmtéž uhlem, nikdy nespatřuje tutéž věc. Minulost mění se nám, postupujícím proudem času, jako se mění daleká hora, vzdalujeme-li se jí po vinoucí se cestě. Však nechme porovnávání a řekněme prostě, že socialní organism stále roste, nabírá přírůstky, a každý přírůstek působí, že měníme svůj názor o celku. Dějepisec zabývá se studiem nedokončeného organismu, jehož rozvoj ho ustavičně něčím novým překvapuje.

Někteří badatelé mají před sebou všechny jevy, kterými se jejich věda zabývá; sociologista má jen malou zásobu jevů, jimiž se jeho věda

obírá. Mnohé se ještě nesplnilo, ještě není jevem, a když se to stalo, nastává ovšem změna v názorech a vývodech. Jaký rozdíl, psal-li dějepisec před reformací, nebo před francouzskou revolucí!

Podobné úvahy třeba míti na zřeteli při ocenění dějepisných děl, která mají za sebou jisté stáří. Dějiny, sepsané před stoletím, nemohou nás zcela uspokojiti a nemůžeme to spisovatelům stavět na úkor. To ovšem neplatí o dějinách, jaké napsali Thukydides nebo Clarendon, jsouť to spíše paměti a originalní autority, jichž se k dějinám používá. Ve vzláštní nevýhodě ocitují se dějepisci jako Gibbon, neboť jak již bylo praveno, pohled na minulost mění se pohybováním se přítomnosti. Avšak na této nebezpečné dráze jest také místo pro historického genia. Střásaje hranice času stává se „nevadnoucím"; vymaňuje se vysokým rozhledem z přítomnosti, a splývá s minulostí.

Náhlý a rychlý rozvoj dějepisného studia uprostřed osmnáctého století tvoří jednu z největších dob v literatuře. Až do roku 1750 neobjevilo se žádné veliké dějepisné dílo v některém moderním jazyku. Výminka jen potvrzuje, co jsme řekli.

Jsou to paměti, současné dokumenty, zkrátka materialy k dějinám, ale nikoli dějiny. Dějin s rozhledem po socialním pokroku a po vzájemné spojitosti událostí nebývalo. A přece dějiny v nejprostší své podobě jsou nejsamovolnějším lidským výsledkem. Pověsti o hrdinských skutcích, o chrabrosti hrdinů, vyskytují se u lidí i polovzdělaných, jako nejprvnější předměty epického a lyrického veršování. Ale tato prvotní forma je vždy životopisná. Ona mizí se vzrůstající složitostí socialní evoluce a dějiny v pravém slova smyslu, lišící se od letopisů a kronik, počínají, až okolnosti dovolují všeobecný rozhled, když na společnost lze pohlížet z dostatečné vzdálenosti i povýšenosti, z nichž se oku jeví jejich hnutí. Thukydides, Livius a Tacitus objevují se, až když byly Řecko a Řím dosáhly vrcholu jednolitého národního života. Pozvolný rozbřesk moderních dějin byl následkem nesmírné jich složitosti. Materialů také nebyla hojnost.

Vynořovaly se znenáhla z rukopisů po celé Evropě, v tak zvané pedantské době (1550—1650) pod řízením záslužných starožitníků, Camden-a, Savile-a, Duchesne-a a jiných. Úřadních listin a státních dokladů také nebylo, a kdyby byly bývaly, snad by jich nikdo nebyl náležitě použil. Národnostní a náboženské hranice byly posud příliš vyznačeny a nepřátelské, aby byly dopouštěly všeobecného rozhledu po historickém poli. Osmnácté století počalo sice krvavou válkou, ale duchem bylo přece mírumilovné; vlády vedly války, ale lidé a národové toužili po oddechu. V polovině osmnáctého století historická muza měla již hojné oleje, aby zásobila svoji lampu. Ale lampa by asi nebyla hořela, kdyby francouzský duch nebyl zabočil zvláštním směrem. Od Ludvíka XIV. až ke třetí čtvrti osmnáctého století, Francie měla vládu právě tak slabou jako špatnou, která stála tak nízko pod vzdělaností lidu, jejž utlačovala, že šlechetnější duchové odvraceli se s ošklivostí od domácí hanby, a hledali útěchy rozjímáním o ctnostech jinokrajných, kdekoli mněli je nacházet: slovem stali se světoobčany. Země, která se stala rodištěm šovinizmu, zříkala se národní hrdosti skoro náruživě. To ještě nebylo všechno.

Země, jejíž král se nazýval nejstarším synem církve, a kterou se snažil udržeti v pravověrnosti s nevýslovnými útrapami, znenáviděla církev i pravověrnost tak, že se jí zdálo všechno na světě lepším a žádoucnějším.

Tak vzala za své národní a náboženská výlučnost. Člověk a jeho osudy ve všech ponebích a za všech věků, staly se předmětem nesmírného interesu, zejmena jestli porovnáním ostře na jevo vycházel strašný stav věcí domácích. To byla slabá stránka historické spekulace ve Francii; byla převážně polemická, vyvolaná ani ne tak čistým zájmem o minulost, jako spíše mocnou nenávistí k přítomnosti. Ale už vymanění se francouzského ducha z úzkých mezí národních a víry zplodilo takřka v okamžiku vznešenější pohnutí dějin, v čemž se mu pozdější doby mohou vyrovnat, ale nikoli ho předčit.

Vliv francouzského myšlení byl všeevropský, ale nikde neměl vlivu tak blahodárného jako v Anglii. V jiných zemích byl příliš despotický a vyvolal pamětihodnou reakci Lessingovu. Angličtí dějepisci Hume a Robertson vznikli z Voltairianské půdy. Avšak oba tito dějepisci vynikli nad své mistry hlavně tím, že nebyli v rozporu se svou vlastí, a proto nepoužívali historie k útokům na trvající poměry, uprostřed kterých žili. Proto vyznačují se klidem a důstojností řeči, která je u Voltaira skvělá a prudká. Avšak tito dějepiscové byli jacísi moderní Liviové, kteří kladli hlavní váhu na rhetorickou část svého díla, a neponořovali so do hlubin dějepisného pátrání a zkoumání. Patrně zbývalo místo pro spisovatele, jenž by spojil obsáhlého ducha s velkou trpělivostí. Předmět, rozjasněný dlouhým přemítáním, hledal takřka svého muže, jehož celý předešlý život a studium byly nevědomou přípravou k velikému cíli: když Gibbon zasedl ke své práci, tento muž se nalezl.

Úpadek a pád Říma, praví Morison, jest největší událostí v dějinách. Ona prostřela se po větším prostranství povrchu zemského, a dotekla se většího množství životů a lidských osudů, než kterákoli jiná revoluce.

V podstatě byla to revoluce jedna, ale potřebovala staletí k vykrvácení, a měla za jeviště celý tehdejší vzdělaný svět. Veliké katastrofy sběhly se dříve i později, ale žádná se nemůže měřiti s touto dosahem a pouhým fysickým objemem. Totéž platí v ohledu mravním. Zkáza Říma nebyla zkázou jen říše, ale podvrácením velkého období v lidském myšlení, soustavy lidské víry, mravů, politiky, vzdělanosti, jak byly tyto panovaly ve světě po celé věky. To drama je tak ohromné, kataklyzm tak zdrcující, že ani nyní nejsme dosti vzdáleni těchto událostí, abychom je náležitě pochopili.

Kdo dovede si představiti spustošení vzdělaných částí Evropy, Afriky i Asie? Kdo dovede si představiti třicetiletou válku trvající pět set let? V myslíme-li si do tohoto obrazu i to, co vznikalo nového vedle zkázy starého, usazování se barbarských zástupů v podmaněných krajích, šíření se vítězné církve, která vytlačila pohanství z měst na venek, až je konečně úplně vyhubila, stává se nám představa o tom ještě těžší. Vyvrácení Říma bylo nejen smrtí světa pohanského ale i narozením nového světa křesťanského — největší to přechod v dějinách.

A to je předmětem Gibbonových dějin. Pojednal o něm způsobem, který naplnil všechny kompetentní soudce obdivem. Správnost, objemnost jeho látky, rozmanitost předmětů, složitost podniku, úplnost a dokonalost jeho vědění, lehkost a mistrovství, s jakými pozvedl ohromnou tíhu, byly uznány všude a všemi. „Gibbon", praví Freeman, „nikdy nebude odstrčen stranou. Tento podivuhodný muž takřka zmonopolisoval historického genia a historickou učenost celého pokolení. Gibbonovo dílo, jakožto encyklopedistické dějiny 1300 let, zůstane navždy nejpodivuhodnějším výtvorem."

Gibbon spočátku chtěl psáti toliko o úpadku a pádu města Říma, ale zneenáhla rozšířil práci svou i na říši západní.

Říše římská přešla z podzimního klidu Antoninské doby anarchií mezi Pertinaxem a Dioklecianem, občanskými válkami synů Konstantinových, hroznou porážkou Juliana, bědami gotické války, kratičkým oddychem za Theodosia, vzrůstající anarchií a svízely pod nezdařenými jeho syny, trojím obléháním Říma, hrozným objevením se Attily a jeho Hunů, konečným rozplynutím západní říše mezi barbary ve všeobecné zkáze, která vyznačovala páté století. To byla světská stránka věci. V duchovním ohledu vidíme nehlučný vzrůst prvotní církve, obrácení Konstantina, spory nepřátelských sekt, rozkol Arianský, vítězství Athanasia, rozšíření se mnišství, vyhynutí pohanství. Dřevnost skončila, středověk počal. Přes celou tuto šířku historického pole Gibbon pohybuje se s překvapující jistotou, která vznikla z jeho vědomí dokonalé přípravy. On byl jist, že ví vše o svém předmětě, co se vědět mohlo. Seskupuje události stručně, jasně, mistrovsky, a směle zanedbává chronologický postup, aby zachoval vnitřní jednotu jednání. Popisovací jeho spůsobilost je úchvatna, jak je patrno z jeho vylíčení Cařihradu.*)

Gibbon považuje dějiny za panoráma, ve kterém oku čtenářovu předvádí řadu obrazů. On nedokazuje tu nebo onu věc, on nezpovšechňuje, neboť tím dějepisec upadá v nebezpečí státi se stranickým, a proto lze považovati jeho dějiny za společný důl, ze kterého všichni badatelé mohou čerpat autentická fakta. První svazek jeho dějin nezdařil se mu tak skvěle, jako následující díly, ve kterých teprve uhodil na mocný a odměřený krok římských legií. V pátém století vynořuje se církevní historie na pomoc dějinám světským, začež se jí Gibbon mohl prokázat vděčnějším.

Ač Gibbon byl vychován v duchu francouzském, totiž v duchu lidí, kteří považovali minulost za jediný zločin, podvod a pošetilost, udržované chytráctvím králů a kněží, zachoval si přece nestranný rozhled, ať již soukromé názory jeho byly jakékoli.

Zejmena dvě věci mohly Gibbona svésti od historické upřímnosti, totiž povaha Juliana Odpadlíka a rozvoj křesťanství.

Je známo, v jakých osidlech octli se filosofové minulého století odpadlictvím Julianovým. Filosof na trůně, hlásající snášelivost a povrhování křesťanstvím, zbavoval mnohé náležité obezřelosti. Voltaire vynášel Juliana jako soubor všech ctností. Jiní vyhlašovali ho za vtěleného

---

*) Nachází se ve Váňově sborníku „Světem", řada I.

zloboha. My, kteří jsme ustavičně svědky reakcí skutečných nebo domnělých v politice, náboženství, ve filosofii, poznáváme starého známého v úsilí obmezeného ale horlivého Juliana, aby zastavil pokrok, jehož představitelkou byla křesťanská církev. Julian a jeho strana byli ultramontáni své doby ve věcech náboženství a romantikové ve věcech literatury.

Ti radikální novotáři a reformatoři, křesťané, vítězili nad starou vírou, a netajili se svými revolučními záměry vyhladit všechnu minulost co nejrychleji. Konservativci ovšem pohrdali těmito reformatory, potom se jich báli a konečně jich nenáviděli Neander praví, že zvláště vznešené rodiny římské a řecké lnuly k pohanství. Staré věhlasné rodiny, nebo ty, které za věhlasné chtěly být mněny, ovšem daly se na stranu moudrosti dědů a vzpíraly se proti moderním novotám. Energie Julianova ducha i povahy byly naprosto neobyčejné, zejmena uvážíme-li, že panoval jen šestnáct měsíců a zemřel ve dva a třicátém roce. Dějepiscové novější všech škol pojednávají o něm nestranněji; nezahrnují ho ani naprostou hanou, ani přehnanou chválou. Gibbon zachoval se v tomto ohledě s rozšafností a s bystrozrakem, jež vzbudily všeobecný obdiv. Pojednává o Julianovi zcela moderním spůsobem.*)

Ve skvělé kapitole pojednává o slabostech Julianových o jeho pověrčivosti, nesmírné marnivosti, jeho afektaci, s jasností a pronikáním povahy, které i u Gibbona nebývají příliš časté; ale zároveň oceňuje jeho přednosti plnou měrou. Gibbon ho nezahrnul tím pohrdáním, kterým obyčejně provázíme reakcionáře, kteří se ustavičně vynořují na povrch společnosti, ale pojednal jasně a důmyslně prostě o faktu. Sloh Gibbonův nikdy není tak skvělý, jako v kapitolách věnovaných Julianovi.

V jedné věci lze Gibbona s těží sprostit viny, totiž ve spůsobu, jakým pojednal o prvotní církví, který vyplynul z okolností, že Gibbon nebyl s to oceniti citovou stránku člověka. Svět neviditelný neměl proň smyslu. Té rozbřeskující době, plné něžných a měkkých barev, se vznešeným světlem na čele Ukřižovaného, neporozuměl, ale on nerozuměl také náboženskému světu pohanskému. V tomto ohledě byl pravým synem své doby. Touto výtkou nelze ho ušetřit.

Za to Gibbonova přísná kritika měla blahodárné účinky v jiném ohledě. Plodná obrazotvornost středověku přeháněla počet mučedníků prvotních, a legendy o nich nebyly náležitě projednávány ani v osmnáctém století. Gibbon praví cynicky, že „roční spotřeba mučedníků obnášela jich asi sto padesát," ale vedl si správně, že hleděl tyto hrozné události historicky zjistit. Pravda se nesmí obětovat ani oprávněné mravní rozhorlenosti. Gibbonovi byly nesrozumitelnou záhadou bohabojnost a srdečná prostota křesťanů, ale za to cítil se doma, když líčil pikle dvorních biskupů, a v metafysice theologických hádek. Jeho pojednání o vzniku mnišství je za to mnohem správnější, než nacházíme u protestantských spisovatelů. Uznává, že mniši získali si zásluh o zemědělství, řemesla i zachování dřevní literatury. Výstřední asketism odbývá účinně lehkou ironií. Jeho církevní dějiny mají tu velikou přednost, že se ustavičně proplétají všeobecnými dějinami doby, a to jim dodává trvalé ceny.

*) Přeloženo ve Váňově sborníku „Světem".

U Gibbona nenacházíme německého odbornictví jako u Neandera, ale dojem je za to hlubší a trvalejší. Kniha Gibbonova je široký sociologický obraz, představující celou dobu.

Postupem času a všeobecným pokrokem objevila se na Gibbonových dějinách značná vada. Pozorujeme ustavičně, že vidí povrch událostí a že nepronikà k příčinám, které tyto události způsobily. Čím vzdálenější je doba, ve které dějepisec píše, tím spíše má míti na paměti, že socialní a povšechná stránka dějin je důležitější, než dějiny jednotlivců. V blízkých dobách osudy jednotlivců ovšem vynikají, neboť známe socialní poměry, uprostřed kterých pracovali, a proto snadně chápeme jejich postavení. Ohledně věků vzdálenějších má se věc jinak. Tu je nám těžko pochopiti stav socialní, zcela rozdílný od našeho, a jelikož společnost je větší než člověk, cítíme, že společnost a nikoli jednotlivec, má zaujímati hlavní místo v historickém obraze. Jednotlivce ovšem nelze pomíjeti nebo zanedbávati, ale on musí se podříditi velikému historickému pozadí. Socialní, náboženské a filosofické poměry, za kterých odehrávali své úlohy, mají opanovat jeviště, a ztenčovat svou velikostí důležitost lidských činitelů, mihajících se na něm.

Gibbon správně uvedl konkretní stránky příčin pádu Říma, ale nevěnoval mnoho pozornosti stránce odtažité. Nejen vpády barbarů vyvrátily Řím, vylidnění, vydírání, ale i všeobecná mdloba, zplozená despocií. Ale na vzdor tomu je kniha jeho zázrakem vědění širokého i podrobného, a jeho slova náležejí k nejzávažnějším, jež lze citovati. Viděl každou věc a utrousil o ní poznámku, mající větší cenu než dlouhá pojednání.

Tisíc let mezi pátým a patnáctým stoletím obsahují středověk, dobu to, kterou až do nedávna následkem nepravého pojímání socialního vzrůstání nazývali dobou temnou. Tato dlouhá doba porodních bolestí a vzrůstání, pod kterou se stará půda civilisace rozpukávala a byla znovu osívána novým a svěžím semenem, neznámým dřevnosti, se nyní spravedlivěji posuzuje jakožto nejbohatší, nejplodnější a nejzajímavější v dějinách člověka. Vše objímající despocie Říma byla nahrazena nekonečnými místními dělbami a podělbami feudalní državy. Přečetné obřady a víry polytheismu směnila jediná víra i autorita římské církve. Filosofie Řecka byla zbavena trůnu a scholastická theologie zavládla místo ní. Klasické jazyky se rozdrobily, a ze zbytků povstala moderní nářečí Francie, Italie i Španělska. Na severu Evropy objevily se nové formy teutonské a slovanské řeči. Krásné i užitečné uměny rozkvetly; otroctví bylo zmírněno v nevolnictví; průmysl a obchod staly se mocí ve světě, jakou před tím nikdy nebývaly; úzké municipalní zřízení ustoupilo časem širším národním institucím, osnovaným na rozličných formách representativních. Střelný prach, Amerika i tiskařství byly vynalezeny, a nejvzdělanější část lidstva nepozorovaně přešla do nového období.

Toto nesmírné prostranství obral sobě Gibbon za předmět svého historického podniku, jenž se rovná římskému vodovodu, klenoucímu se nad propastí, která dělí svět dřevní od světa nového.

Některé jeho kapitoly obsahují materialy na celé svazky. Umění, s jakým dovede spojovati v průhlednou a souvislou jednotu nejrozmanitější a vzdorovité materialy, činí ho nejen největším mezi největšími

historiky, ale vykazuje mu místo zcela zvláštní. Všechno u něho vyrůstá z jediného pně jasně a viditelně. Je to epická báseň psaná prózou. Kmeny, národové a říše jsou karaktery, kteří jako Homerovi hrdinové vystupují a vykonávají své veliké skutky.

Sotva že jsme se přestali obdivovati skvělému vylíčení podmanění Afriky a Italie, už nás překvapuje novým důkazem své mnohostranné vzdělanosti a všeobjímajícího ducha. Jeho proslavenou kapitolu o římském právu,*) prohlásili nejpřísnější odborníci za mistrovský kus vědění, stručnosti a jasnosti. Toto pojednání bylo zavedeno jako učebnice na university evropské ve zvláštním otisku s poznámkami a s illustracemi. Uvážíme-li, že římské právo bylo v Anglii zanedbáváno až do nedávna, jest ještě podivuhodnější, že o tomto předmětě tak mistrovsky pojednal Angličan neodborník, nemající ani universitního vzdělání. Po rychlém a stručném vypsání dějin Byzancie až do konce dvanáctého století zahajuje vysoce zajímavý děj o Mahomedu a jeho nástupcích. Gibbon je mistrem zeměpisného líčení, a má neobyčejnou spůsobilost vystihovati obrazností zjevy a země, kterých neviděl, a o nichž jenom četl. Skvělými barvami a s ohněm vypravuje o proroku a saracenské říši. Potom objevují se na jevišti Bulhaři, Uhři a Rusové; brzo po nich Normané a krátké jich panování v jižní Italii. Nyní vynořují se z hlubin Asie Seldžukové a zaujímají místo sešlých Saracenů vtrhnuvše do východní říše a javše Jerusalém. Dvě vlny nepřátelského fanatismu se v krátku srážejí v křižáckých výpravách. Loupežné přepadnutí Cařihradu uvádí v popředí Francouze i Benátčany. Potom nastupuje zvolný zápas řecké říše, již trhají ottomanští Turci. Gibbon, mistr rychlého vypravování, činí zde umělé zastávky, než dochází ke konečné katastrofě, čímž nadmíru zvyšuje náš zájem o osud, kvačící na město Konstantinovo.

Ke konci pět a šedesáté kapitoly Gibbon zanechává Konstantinopol na pokraji záhuby a líčí skvělými barvami vojenské ctnosti úhlavních nepřátel, Ottomanů. Na to vkládá svou nejdokonalejší kapitolu o obnovení učenosti v Italii. Tu čteme o zvědavosti a znáníchtivosti Latiníků, o horlivosti Petrarkově, o prospívání Boccacia v řeckých studiích. Střízlivý enthusiasm rozhřívá učence při líčení tohoto jitřního světla šťastného dne. Připouští, že zbraně turecké přinutily řecké musy k útěku do Italie, ale chvěje se při pomyšlení, že Řecko mohlo být se svými školami a knihovnami zaplaveno, než Evropa se vynořila ze záplavy barbarství a že símě vědění mohlo být rozptýleno větrem, než v Italii byla připravena půda pro jeho pěstění. O řeckém jazyku praví: „Poddaní byzantinského trůnu měli v nejhlubším svém otroctví a skleslosti zlatý klíč, kterým si mohli zotvírat poklady dřevnosti: hudebního a bohatého jazyka, jenž vlévá duši předmětům smyslovým a tělo odtažitostem filosofickým."

Za tím nám připomíná, že poddaní byzantského trůnu se svou libozvukou řečí, a Konstantinópol se svými knihovnami a školami brzo se stanou kořistí dravého a barbarského Turka. Vycházející světlo na západě, zápasící se zlověstnou temnotou na východě, tvoří jeden z nej-

*) Přel. Jan Váňa v Anglicko-slovanské knihovně vědění.

dojemnějších kontrastů v dějepisné literatuře. Na to líčí hrdinnou, ale marnou obranu, konečnou zkázu, která srazila kříž a vztýčila půlměsíc nad městem Konstantinovým.

Jest to jeden ze mnohých důkazů Gibbonova uměleckého smyslu, že nekončí touto velikou katastrofou. On cítil, že hřmění a rachot a třesk zkázy nesmí doléhati jako poslední zvuky do ucha. Jemný chorál následuje na řinkot a končí něžným adagiem. V tom se jeví svrchované mistrovství. S nevolí odvrací se od nového ke dřevnímu Římu. „Konstantinópol nepatří již do římské historie a nechci vypočítávat budovy, kterými toto město bylo znectěno.“

Uprostřed pobořených chrámů a porouchané krásy Věčného Města blíží se k melodickému a dojemnému zakončení — zbožně se rozhlíží po troskách dávné nádhery a umění, kvílí nad spoustami způsobenými časem a ještě více člověkem; noří oko ještě naposled v ta místa, ze kterých čerpal k dílu svému nadšení, a na zříceninách Kapitólu loučí se teskně s říší Římskou.

O zbraních.

Napsal Quido Mansvet Klement.

(Pokračování.)

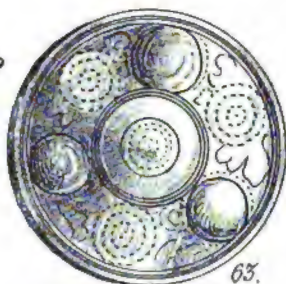

iné náhrobní kameny toho druhu viděli jsme před třemi lety ve Wiesbadenu (legionář Valerius Crispus) a v Bonnu nosiče polního znamení, signifera Pintaia.

Dále zasluhuje vzpomínky nářadí oblehací, o kterémž se někteří římští spisovatelé zmiňují. Dle těchto popisův zhotovena některá vyobrazení na podnět Napoleona III. pro dílo „Julius Caesar“ a tam jest i jejich užívání dopodrobna vysvětleno. Zejména zasluhují zmínky stroje bořicí (aries = beran, pohyblivé věže atd.) a rozličné druhy hrubé střelby (catapultae, balistae). Pro případ obléhání pevných měst byly armády starých národů těmito přístroji s dostatek zásobeny; tak na příklad uvádíme, že když Scipio dobyl města Tarraca, v němž byla část arsenálu Kartaginských, nalezl tam 476 malých i velkých strojů k metání kamenů a střel. Při značné, 10 liber až 4 centnýře vykazující váze kamenů určených k vymršťování, možno bylo balistou až na 700 metrů házeti, ba slavný Archimedes metal svými stroji až 12centnýřové balvany na římské loďstvo před Syrakusami. Katapulty vymršťovaly šípy ohromných rozměrů, po případě i smolou obalené a hořící, aneb silné stromové oštěpy a to vždy rovnou střelní čarou, kdežto střela balist čarou obloukovitou čili elevační letěla (45 stupňů). Podobného druhu ruční zbraň měli Římané v samostřílech „manubalista“ a „arcubalista“, užívaných ve stol. 3. p. Kr. Želvou

62.

63.

64.

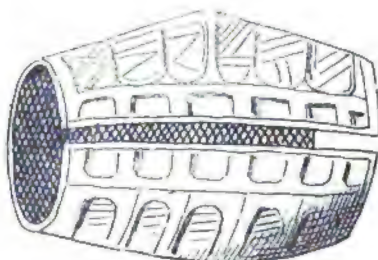
65.

69.

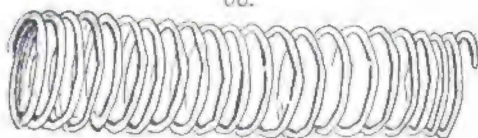

67.

68.

66.

(testudo) zvali bouracího berana na kolech, krytého přístřeším, pod nímž pracovali ozbrojenci (č. 62).

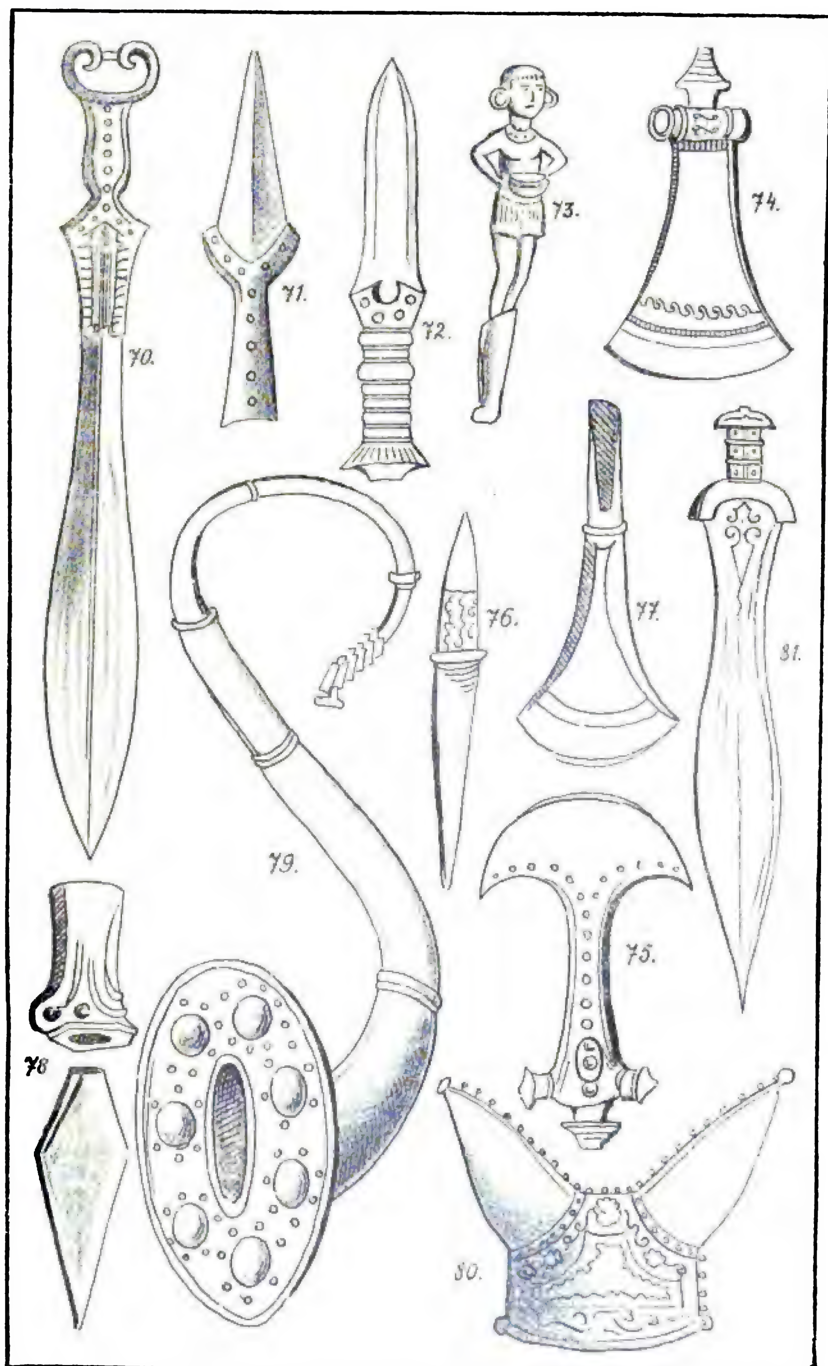
Říše římská vnutila svou nadvládu tolika národům a připjala je na jistou dobu pevnými okovy k věčnému městu, ale konec konců nadešel přece, neboť znenáhla děl se na celé čáře úpadek, hrdé legiones propadaly zkáze na půdě cizí a i ty záhubné zbraně oslably a zmizely vlivem vše ničícího času.

Nejobtížnější partií nauky o zbraních jest doba různých národností, kterým Římané říkali „barbaři", tedy: Keltů, Gallů a kmenů germánských. Tato partie je přepodivnou smíšeninou a strakatinou posudků. Obyčejně nalezne-li se někde nějaká bronzová zbraň barbarů a neví-li si s ní znalec rady, uzná zbraň bez dlouhých okolků za „keltickou" a běda člověku, jenž by mu chtěl odporovati! Poněvadž jsou Keltové všudybyly Evropy, činí se podobné nálezy v Rakousku, Francii, Anglii, Španělsku, severní Italii, Řecku, Makedonii, ba i v malé Asii a jinde ještě. A proto: které nálezy se nedají zařaditi do jiného určitého oddělení, jsou vždy jen původu keltického.

Nemožným se ukázalo přesné určování, ba i etnografické rozdíly v četných případech tonou v nejistotách. Rafije původu ukazuje z větší části velmi nejistě a jedině skandinavskou bronzovou výzbroj možno až na nepatrné výminky přesně určiti. Zbraně, kterých barbaři (dle římského pojmu) užívali, jsou co do tvaru částečně podobny zbraním Feničanů a Řeků. A řada německých badatelů tvrdí bez obalu, že výzbroj starých Germánů z větší části jest dosud neznáma. Stejnotvárný meč, sekyra, oštěp „ger" zvaný, menší a rozměrnější štíty ze dřeva, vloženého do kovové obruby, nebo z pleteného, koží potaženého proutí, dýky, přílby a pérové točené náramky nalezaly se v sídlech nejen Germanů, ale i Keltů, Gallů, Bretonců a j. v. Po objevení jednoho tisíce hrobů v Hallstattu myslelo se, že povšechná znalost bronzové výzbroje doplněna bude, avšak chyba lávky: následkem tohoto nálezu stala se celá věc ještě spletitější, neboť vykopané zbraně tvary svými rovnají se mnohým jiným, připisovaným různým národům. Cosi podobného stalo se i jinde. Uvádíme na př. znalcům povědomý případ z Čech, kde nalezeno „signum" čili polní znamení zcela téhož tvaru jako na povypuklině oblouku oranžského, Gallům přičítaného. (Vyobrazení najde čtenář dále.) V Londýně zase nalézáme bronzovou zbroj starých Britů, o kteréž bychom přísahali, že jest výrobkem Skandinavců — dle toho všeho nechť čtenář sám posoudí, jak spletitou jest otázka přesného určování.

Klíč k této záhadě spočívá dle našeho soukromého mínění v místě, kde nález byl učiněn a to i tehdá, když nalezená zbraň má podobu předmětu v jiných krajích objeveného. Dle toho náležely by zbraně Kelto-Britům, Kelto-Gallům, Kelto-Germánům, Kelto-Ibercům nebo Skandinavcům a i Slovanům, což by ostatně znalcům a badatelům nikterak nevadilo, aby se chutě dále hádali.

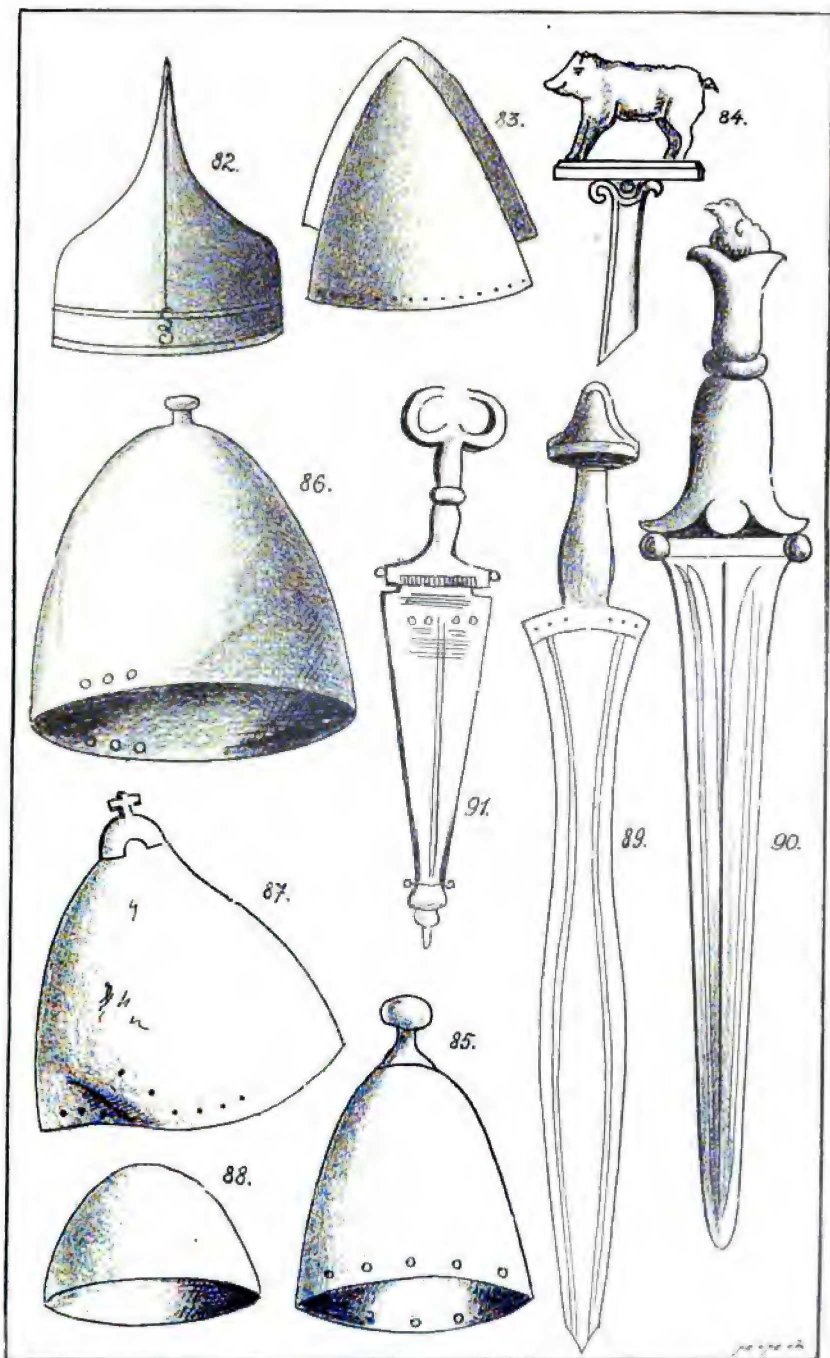
Nejvzornější provedení zbraní bronzových nalézáme u Skandinavců, avšak zbraně tyto nepatří dle všeho k nejstarším. Kdo navštíví museální sbírku v Kodani, nalezne tam pravé divy zbrojířství starých Dánů a směle je může přirovnati k úhledným výrobkům Řeků a Římanů. Vyobrazená

70.
71.
72.
73.
74.
76.
77.
81.
79.
75.
78
80.

trofej zbraní poučí každého o pravdě tohoto tvrzení. Okrouhlé štíty (č. 63., 64., 65.), mající až 56 cm. v průměru, krášleny jsou vyvýšenými ornamenty, kruhy, hrby nebo hřebíky na plochách tu a tam tečkovitě vyráženými. Zbrojní rukávníky jsou mnohdy pérovitě točené, jednoduché, (č. 66.), jindy krášlené závěskami v bohatém provedení (č. 67.), někdy soudkovitě vypouklé (č. 68.). Bronzové 85 a 90 cm. dlouhé meče (č. 69. a 70.) mají vkusné rukojeti, dále jsou tu pěkné dýky (č. 71. a 72.), nože, mezi nimi jeden, jehož rukojeť představuje postavu držící nádobu (č. 73.), dále těžké až 44 ctm. dlouhé sekyry (č. 74. a 75.), oštěpové špice (č. 76.), sekyrovité „frameje“ (č. 77.), mnohdy i ozdobnější (č. 78.) a svého druhu jediná bronzová 128 ctm. dlouhá trouba válečná (č. 79.), kterou můžeme nazvati skvostnou. Dosud nenalezli v Dánsku ani jediné přílby; uložené tam okrasy z helmic až příliš podivného tvaru a bronzové, vyrytými ozdůbkami pokryté točenky kolem hlav „hjelmpridelse“, jsou přec jen poněkud záhadny. Dle práce, jakosti, a podrobností v provedení byla by anglická, v řece Temži nalezená přílba spíše prací skandinavskou (č. 80), jakož většina předmětů tohoto druhu v anglických sbírkách se nalezajících očividnými značkami starodánské výroby se vyznačuje. Není to ani vlastně nic zvláštního, neboť značný počet „mužů od severu“ t. j. Normanův přepadával hranice Britanie a že tam také dováželi za výměnu kovů výtečné zbraně, o tom nemusíme nikterak pochybovati. Bronzové meče (č. 81.), uložené v museu britském, jsou rozhodně prací starodánskou.

O zbraních Kelto-Gallův pronášejí se posudky plné odporů a zmatků a všechno označování jich postrádá spolehlivosti. Různé sbírky ve Francii přechovávají na př. některé Gallům připsané přílby, kteréž se v Rusku, ve Francii a Uhersku jakožto avarské, uherské a slovanské označují (č. 82. a 83.). Polní znamení nalezené v Čechách, nyní v pražském museu chované, vydává se za signum Gallův (č. 84.). Proč? Několik původních zbraní gallických objeveno na skulpturách sarkofagu Amendoli. Svéráznost jim připisovati nelze.

Všechna bronzová, Germánům připisovaná zbraň nemůže se jim také po právu na celé čáře přičítati. Mínění znalcův rozchází se nejvíce v posuzování přílbic. Tu máme na př. ve sbírkách města Zvěřína (č. 85) a pak, nemýlím-li se, i v Drážďanech přílby, jež nepředpojatí němečtí badatelé slovanským kmenům připisují, uznávajíce jen tu za pravou germánskou, která jest majetkem znalce zbraní A. Klemma v Drážďanech (č. 87, tvar babylonský) a jednu nízkou v Mohuči (č. 88). Některé meče ve Vídni chované mají rukojeti z kosti (č. 89), většina však jest celá z bronzu. Různých dýk a kratších „tulichů“ známe ve sbírkách značné množství, že by však byly dle vzorů dánských pracovány, o tom dovoleno bude pochybovati (č. 91 a 92). Nejpěknější bronzový meč s ptačí hlavou patří sbírce v Kasselu (č. 90). Tak zvaných keltů čili gerů užívano i bojovníky kmenů slovanských (č. 93, 94, 95), což také o těžkých špičkách šípů zaznamenati lze (č. 96). V českém museu jest celá řada zajímavých předmětů bez určitějšího germanského rázu; stanoviti přesný původ jich bylo by obtížné. Popříti nelze, že faktura

82.
83.
84.
86.
91.
89.
90.
87.
85.
88.

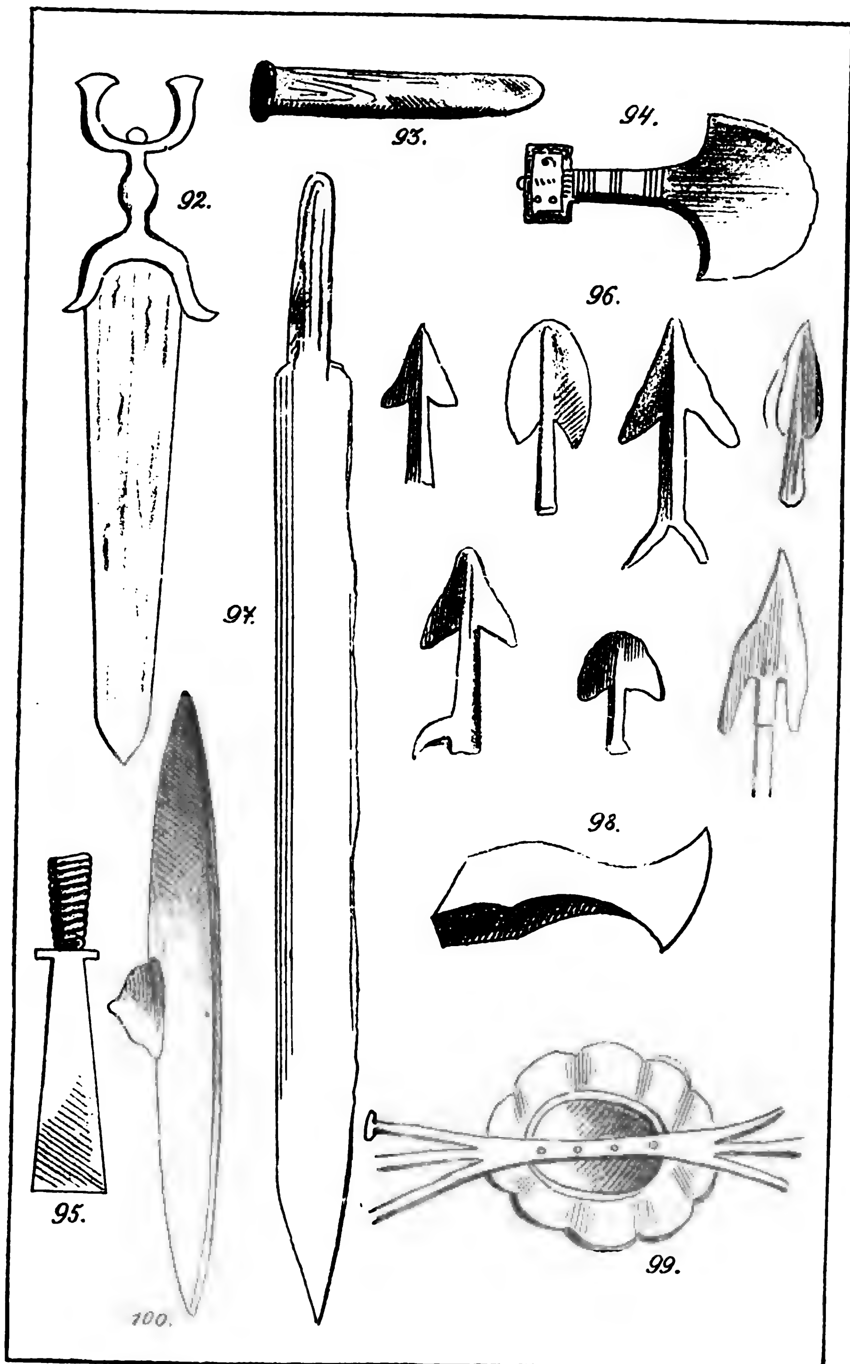
mnohých předmětů původu slovanského jeví ráz zbraní germánských a obrátí-li čtenář tuto větu, platí také.

Také počátky a vznik celé železné zbroje u severních národů nedají se přesně určiti. Mylné jest, klade-li někdo konec bronzové periody do dob, kdy zanikla říše, jíž vládl Řím, tedy do času posledního západního císaře Romula Augustula (476) a nemístné jest také prodlužování této periody do sklonku vlády Karolingův, přes deváté století. Z dějin římských známe, že kolem roku 202 př. Kr. odstraněny zbraně bronzové a legionáři že toho roku již užívali toliko zbroje železné. Čím dále, tím více rostla převaha těchto nových zbraní a tam, kde proti Římanům stáli národové se zbrojí bronzovou, podlehali vždy válečnému nářadí ze železa, ačkoli by chybou bylo, kdybychom podceňovali důležitost výborného výcviku, udatnosti a vzorného vedení. Jisto jest, že podmaněni Gallové, Helvetové a Britové. Se zbraněmi částečně stejnými čelili Římanům s úspěchem kmenové germánští a burgundští. Lze stanoviti pravidlo: Čím dále na sever, tím později začalo užívání zbraní ze železa a tím později vznikl stav rytířský.

Postupem tohoto pojednání sledoval čtenář vývoj zbraní kamenných a bronzových. Železo známo bylo již za mlhavých dob temné minulosti, ale postoupilo do výroby zbrojné teprve v době nám již známé. Prodlením času nastalo obecné užívání zbraní železných a bronz vymizel docela. Určité tvrzení, že užívání výzbroje železné zavládlo teprve, když se jí byli Římané domohli značných úspěchů, odporuje přec jen pravému stavu věcí. Uvedeme zde jeden příklad. Od hranic své říše Bojohemum, tedy z Čech, zatlačili Bojové jednu část Kimbrů a Teutonů, kteří se pak obrátili do Korutan a Krajiny (r. 113 př. Kr.) Jízdectvo 30 tisíc mužů čítající užívalo již před tím železného pancíře, železné přilby a jiné zbraně z téhož kovu. Že jich Kimbrové výborně užívati uměli, dokázali r. 105 v bitvě u Arausia (Orange), kdež prý na 100 tisíc Římanů (?) porubali, z čehož pak známý „Kimbrický postrach“ vznikl.

Následkem různých okolností a zejmena obratem válečného štěstí zanikli tito národové úplně. V Evropě střední a jižní vřelo později čím dále, tím bouřlivěji; obyvatelé různých končin tlačili se na jiné národy vytlačeni byvše vytlačenými a tak nabyl všeobecný proud stěhování úžasných rozměrů. Na severozápadu, podél hranic římských žili Burgundové, tehda nejlepší vyrabitelé zbraní, ale na vzdor tomu zvítězila nad těmito mistry v boji neurvalá zbroj sveřepých Hunův. „Strategové“ tvrdí, že se to stalo následkem těkavého a rozptylujícího boje tohoto „pronárodu“.

Jedna část germánských kmenů, Frankové, odívala se zbrojí železnou, zdomácněvší u nich za dob Merovingů. Skvostné, na onu dobu znamenité práce tausiové (míníme tím do železa vkládané stříbrné okrasy) byly asi prvními toho druhu v střední Evropě. Ze všeho, co nalezeno a o čem jsme písemně zpraveni, známe celou výzbroj Frankův dokonale. Z podání spisovatelů: Prokopa, Řehoře z Toursu a Savarana lze důležité podrobnosti čerpati. Tam nalezáme i popis obyčejných vojínů, kteří si na temeni hlavy dlouhý chumáč vlasů do rezava barvili a vždy valnou část lebky vyholili. Pak uspořádán vlas v pletence a připevněn k obličeji

92.
93.
94.
95.
96.
97.
98.
99.
100.

koženou páskou. Jen vůdcům dovoleno nošení těžkých, pěkně krášlených přilbic a prsního brnění, z něhož se však na naše doby málo zachovalo. Nejznámější zbraně Franků jsou tyto: dlouhá dýka „skramasax“ (č. 97), totiž dvacet až 65 ctm. dlouhý válečný i soubojní nůž s držadlem kostěným nebo dřevěným, na jedné straně jen broušený, dále pádná sekyra, „franciska“ (č. 98), tvaru zahnutého, a štít — v jedné sbírce jest takový štít rekonstruován z pupkovitých zbytků (č. 99) a z podkladků, do nichž se dřevo zapevňovalo (č. 100). Známé zbytky brnění jsou z kůže, pokládané úzkými železnými pláty; kulaté nízké přílby vybíhaly ve špici. (Pokračování.)

Strašidla na Chodsku.

Úryvek z kulturních studií o Chodech.

Podává Jan Fr. Hruška.

Málokde v lidu českém zachováno do našich dnů tolik z toho duševního dědictví otců, jímž povaha celých národů se dědí, jako v lidu chodském.

Na Chodsku — ač přítomná doba také tu již v mnohém nepříznivý účinek jeví — statná dcera slavných Psohlavců podnes nejraději se vystrojí do zděděných šerků „vysoké barvy“ a do naškrobených rukávců, nejraději zapěje si starou písničku a s jonákem chodským nejkurážněji skočí si při milých dudách starou „Do kolečka“; muži a ženy podnes rádi vše vedou po starodávném obyčeji, a dědouškové chodští s babičkami dlouho ještě budou dětem povídati nejraději staré pohádky a budou je učiti starým hrám a říkadlům ve své poctivé staré řeči.

Lid chodský váží si podnes toho dědictví, avšak duch času už také jej počíná olupovati, aniž toho ten dobrý lid tuší, ba, už jej o mnoho oloupil a bude jistě loupiti čím dál tím víc!

Proto uložili jsme si sebrati z toho dědictví, co se ještě dnes dá, a tak uchovati to aspoň pro budoucí pamět. Z toho pak, co dosud jsme nalezli, předkládáme tuto malý úryvek vybírajíce prozatím úmyslně, abychom nekreslili obrazů beze stínu, to nejtemnější. Co z nejdávnějších dob nejhojněji Chodové z dědictví toho po otcích zachovali, z toho první na řadě jest pověra, v té pak jedno z hlavních míst mají strašidla.

Se strašidly mají na Chodsku ještě velké opletačky! Některá z nich nadělala a nadělají dosud strachu také po ostatních Čechách i jinde po světě, některá však straší jen na Chodsku.

Posvítíme si na všechna!

Podle původu straší na Chodsku strašidla dvojí. K prvním patří různé příšery a potvory, do kterých prý je převlečen „ten zlej,“ anebo

která jsou aspoň ve spojení „s tím zlým“. To jsou jaksi strašidla „ex offo“. Chodové říkají jim nejraději dohromady „pokušení“. Vedle těch postrašil už leckohos na Chodsku duch některého zemřelého, kterého však prý se, vykládají někteří, není co báti, jen když ho nechá člověk s pokojem.

Ze strašidel pravých největší strach je na Chodsku před „vohnivým mužem.“ Zjeví se člověku — a to může býti třeba celý zástup lidí pohromadě — nejčastěji uprostřed hlubokého lesa v noci, v největší tmě, a šťasten, kdo mu je dál než blíž! Jsou zvláště mezi dřevorubci chodskými, kteří ho viděli, a hrůzou jim vlasy širák zvedaly!

Některým z toho otekly oči i tvář, některým naskočily „nátky“, a jiní jinak to odstonali.

Dobrou švandu si tak stropil ohnivý muž se zástupem čerchovských dřevařů, kterou nám ne zrovna se smíchem na rtech vyprávěl účastník jeden těmito asi slovy:

„Šlo nás jednou asi patnáct, muži, ženy, šecko pohromadě, z díla drobet pozdě. Deme tu tak, deme — šudež ticho, nihdež hani kotváček se nehnoul! Deme dál, přídeme ze stojatýho lesa do houštího na pěšinku, kam se sotva jeden za druhýho vtlačil. V tom se nám tu veme v houští zář, a v ní „vohnivej muž!“ . . .

Já bul voják, nebál sem se jakživ, hale tenkrát — — — já jako jinej — hledali sme pomoc v nohach! Co hale čmert nechtíl mít, z těch prvních se něhdo hukop, pád, ha my šickni zadu za ním jedna hromada . . . Draci speru, bul to rámus! Někerej si z toho přines modřiny ha boule jako pěstě . . .“

Myslíme, že tato a četné jiné takové zprávy a pověsti Chodův o ohnivém muži nejsou holou smyšlénkou. Původcové jich snad vskutku v hlubokém lese ve tmě ohnivého muže mohli viděti — setlelý pařez totiž, jenž ve tmě světélkuje.

Výklad tento opírá nám následující vypravování jisté staré dřevařky.

Kdesi pod Čerchovem stával velký pařez, kolem kterého se každý v nenáležitý čas štítil jít: Stával před pařezem „černej muž“. Žádný dřevař se také neodvážil o pařez zavadit, až se toho přece jednou jeden odvážil. Zkusil to, a šlo to — rozsekal ho půl. Černý muž na to zmizel, ale objevil se v noci u pařezu muž ohnivý. Dřevař však nedal se už ani ohnivým mužem zastrašit — až mu přišla chuť, zrubal i druhou polovici, a po černém i ohnivý muž z toho místa navždy zmizel.

Výklad této historie je zcela na snadě. Dokud je starý tlící, větrem a deštěm omšelý pařez celý, jest jeho povrch černý a nemůže světélkovati, když se však rozdělá, svítí, čím více setlel, tím jasněji. Ohnivému muži nejbližší je „hejmon“ — lesní muž. O tom však nemíníme mnoho povídati, poněvadž je původem — Němec. Několik chodských dřevorubců zlobil jednou, právě když dělali v Němcích. Počal na ně z dálky volati, když se chystali k spánku: „hej, hej“, až se v lese rozléhalo. A když se nikdo z nich neozval, šel hejmon až k boudě dřevorubců a povykoval dále křiče a tluka holí do dřev, že dřevaři musili konečně vstát a sekerami mu „ukázat hrůzu“. Aby nebyli ohnivý a černý muž a s nimi i Němec hejmon dlouho bez pára, zmíníme se hned o „bílé paní“. Tu vídali před lety na Chodsku, teď už se dávno

neobjevila. Chrušťívala naškrobenými šaty, až při tom vlasy vstávaly, neublížila však nikomu. Nejčastěji zjevila se tak na mostech u potoků. To udání je významné. Snad vídali tak bílou paní ve vystupující někdy páře a chruštění šatů naškrobených slýchali ve šplouchající vodě. Významnější než bílá paní je na Chodsku „zelenej mysliveček.“ Ten sedává v lese na pařez, kudy má někdo jíti, dává se s ním do řeči, neubliží pak také; na takové místo, kde se zjeví, mají dřevorubci při těžké práci dáti pozor: stane se tam obyčejně nějaké neštěstí! Tak už upozornil leckdys na takové místo — dřevaři nedbali, a jistě prý potom na někoho „pádlo dřevo, nebo saně někoho rozmačkaly.“ Dále jest na řadě trojice odsouzených tří duší: meluzina, světýlko, škalník.

Proč byly ty duše odsouzeny, už dnes ani nejstarší starci na Chodsku udati nedovedou; někteří stotožňují je s pyšnými, z nebe vyhnanými anděli. Tento názor mohl by platiti o škalníkovi, jemuž se připisují i dále jen vlastnosti zlé, ale ne tak o meluzíně, která neubližuje a které Chod soucitně polituje slyše ji ve větru, zvláště za podzimních sychravých večerů a nocí, žalostně skučeti a naříkati. Také o světýlkách nemají Chodové názoru odsuzujícího. Ty prý sice, šelmy, člověka někdy zavedou a hodně bahny provedou, ale neuškodí. Jen kdyby si tak chtěl člověk vida je v dálce zažertovat a zavolal by „světýlko pocem“, hned je tu má a nezbaví se ho, dokud mu nehodí grešli. Ale takto samo ze sebe nedělá člověku nic zlého.

Horší daleko je „škalník“. Ten také nám samým zde dá práci, abychom ho přece nějak laskavému čtenáři do světla postavili.

Škalník je prý tedy také jedna z těch tří duší a sice odsouzená do „škály“. Jest ho vídat v podobě ohnivého „koštištěte“ jednou za čas v šírání nebo večer zcela nízko, a než se člověk dobře na něho podívá, je z něho několik hvězd, a než se podruhé podívá, je i po nich, ani se spočísti nedají — škalník se ztratil! Avšak neztratil prý se nadobro. Po chvíli na to už někde dobře tajně sedí hospodyni v „halmaře“ a pochutnává si na smetaně a na másle a když má dost, jde zase odkud a kudy přišel: komínem ze stavení a pak dál do své škály. Vidět už ho podruhé není; ale za to je viděti, co někde, když přebeře, zvrátí: leckdes v křoví a trávě ukazuje si lid chodský „hukradené a zvrácené prý škalníkem máslo.“

Po původu škalníka pátral jsem dlouho, avšak úplně pevného podkladu pro výklad jeho jsem se nedopátral. Viděl jsem na štěstí zjev, v němž vidí lid chodský škalníka, sám a nemohl bych jej lépe popsati, než to činí lid chodský přirovnávaje jej k ohnivému pometlu. S tak zvaným blýskáním na časy, jak jsem to kdys učeně slyšel vykládati, zjev ten ani dost málo podobnosti nemá a padající létavici se také zrovna nepodobá.

Ještě nejspíše připustili bychom, že to je létavice nějaká malá, která padá někam velmi blízko.

Co se pak týče onoho zvráceného másla, které ovšem skutečné spojitosti s „ohnivým koštištětem“ nemá, to prohlásili bychom nejspíše za mikroskopickou, hromadnou nějakou rostlinku. Celá báchorka o škalníkových krádežích založena, jak vidno, na náhlém objevení se této masy, máslu skutečně dost podobné, s přídechem barvy poněkud červené. Jsou

oba ty zjevy dost řídké, a proto nebylo nám možno něco určitějšího o nich vyzkoumati.

Vedle zlodějského škalníka chodí — vlastně chodíval prý — na Chodsku „klekáníček", který bere děti dlouho do noci se toulající a na lidi spící chodí „mora", která jim sedne na duch nebo je ssaje a tak je všelijak týrá. Nejraději chodívi šestinedělkám na nemluvňátka, jimž potom do rána prsa otekou. Mora je jedním z nejzajímavějších strašidel chodských. O jejích kouscích mohla by se kniha napsati, my však zmíníme se tu jen o hlavním. Mora je prý také rozdílného pohlaví, jedna chodí na ženské, druhá jen na mužské a dělá prý se po smrti z lidí, kteří už prý za živa jsou k tomu poznamenaní: mají úplně srostlé obočí.

Zmínky zasluhuje případ, jak by byla málem bývala mora na Chodsku příčinou smrti. Dva dřevorubci, otec a syn, spali spolu. V noci přišla na tatíka mora — na utýraného a upracovaného dřevorubce ovšem snadno přijde a „sedne mu na duch" — napadený začal se ve spaní bránit a škrtil moru — syna. Ten se ovšem probudil, vzpomněl snad také na moru i začal se také bránit, škrtě moru, a tak kdo ví, co by se bylo v tom polosnění nestalo, kdyby sousedka lomozem a sténáním vyburcovaná nebyla přišla se světlem a tím moru nezahnala.

Nejasný poněkud názor mají Chodové o „radášku", který se prý narodí z vejce od černé slepice tomu, kdo je tak a tak dlouho nosí pod pážím.

Někdy chodí prý strašidla také v podobě černých psů, koní a podobných zvířat, která, když je někdo potká, žádného zvuku nevydají.

Vedle těchto strašidel bojí se na Chodsku tak zvané „španělské zdi". Španělská zeď, kde se vzala tu se vzala, postaví se najednou třeba na nejrovnější silnici člověku v cestu a ten, dělej co dělej, nemůže dál, až se někdy španělská zeď zase ztratí. Bezpochyby, že takovou španělskou zeď staví před ubohého pocestného — jeho strach anebo nějaká ta přebraná sklenice.

To by asi byla ta hlavní ze strašidel prvého druhu na Chodsku. Stručně zmíníme se tu ještě o příšerném báječném významu některých zvířat.

Jako jinde věří se i na Chodsku, že „smrt" (můra) předvídá a ohlašuje smrt; to dělá také „kujíček" (sýček); „hlasička a ištěrka člověka ofouknou". Zlopověstný nejvíc je však na Chodsku netopýr. Když se v šírání objeví, volají matky na děti, aby utekly, sice že se jim netopýr zaplete do vlasů; co tam bude dělat, neříkají, protože nevědí! Neví toho nikdo, ale přes to, když se na netopýra dostanou za dne, zle to ubohý tvor odnese: přibijou ho za křídla na vrata, kde se musí chuďas utrápit.

Pěkné „kousky humí" prý také had. ‚Když někdo před ním utíká a had si zrovna zmyslí, chapne si ocásek do tlamičky a lítá — nikdo mu neuteče! A dostane-li se mu člověk na kloub a poraní ho, had se dělá, dělá, že člověk myslí: je po něm; ale když člověk odejde, najde si čechmant had lupínko a to mu ránu zacelí, jakoby jakživo nic!' Za starodávna vídali také leckde na Chodsku hada s korunkou, a pod prahem každého stavení bydlel had, jenž byl ochráncem domu. Vylézal často

když děti byly samy doma, jídal s nimi mléko a neuškodil jim. Zabil-li ho někdo, maje ho za obyčejného zlého hada, zabil štěstí své domácnosti. —

Podivné smyšlénky natvořila si fantasie chodského lidu o „strupaté žábě“ (ropuše). Tu prý raději nezabit, když se někdy objeví v chlévě nebo i v senci (!). Kdo by ji zabil, ten se uvede v nebezpečenství, že mu naroste žába v krku. Často prý se promění žába, objevující se v příbytku, když ji někdo vyhodí, v peníze, obyčejně v dukáty, které však ihned zase zmizí.

Co se týče druhé třídy strašidel, duchů zemřelých, tu už důstojné názory náboženské zatlačily silně všelijaké staré fantasie a báchorky o „bludných duších“. Avšak zachováno i z toho aspoň v povídání chodských dědečků a babiček a pověrečných žen ještě mnoho, a lecos z toho sem tam najde ještě víru i u lidí jinak dosti rozumných.

Tak musí prý podle názoru Chodů blouditi duše člověka, jenž po celý svůj život páchal samé skutky zlé, nebo přichází též na svět mezi lidi duše z očistce, která je blízka svého osvobození. Z povídaček strašidelných tohoto druhu, nejvíce se jich na Chodsku nese, jak se dá očekávati, k pověstnému „Lomikarovi“.*) To prý ještě před nedávnem byli, kteří ho viděli jezdit v noci na ohnivém koni. Jeden z těch prý kdysi, vida ho tak v dálce, řekl: „Dybys bul dobře jednál, bul bys míl pokoj po smrti jako jinej dobrej člověk . . .“

Sotva to však dořekl, oslepila jej náhlá zář, a když se vzpamatoval, cítil, že mu na celé straně těla, kterou stál k Lomikarovi obrácen, není volně. „Doškrabal se eště domů, huleh ha víckrat nestál,“ končil lakonicky, kdo nám tuto historii vyprávěl. Aby se člověk nemusil bát, že ho jiný bude po smrti strašit, má se starati, aby mu, když dokoná, mohl stisknouti pravici. Zároveň má se každému zemřelému šíti rubáš bez dělání uzlíku na niti, a do rakve se mají dáti všecky ústřižky, aby měl mrtvý v hrobě pokoj. O objevení se duší z očistce je na Chodsku dosud celá řada všelijakých zpráv a podání. Nejzajímavější vypravují v Újezdě, jak prý duše přišla k děvečce, představujíc se, že byla selkou na tom statku, před tolika a tolika lety a nyní prý ji jde prosit, aby za ni odčinila některé zlé skutky, jež za živa vykonala, tím prý ji nadobro z očistce vysvobodí. To prý tato taky učinila, duše pak jí potom ve tvářnosti nové, oslavené přišla díky vzdát. Jiné duše zjevivše se vypravovaly, že za odorání brázdy z meze sousedovy byly odsouzeny, že stále musily po té mezi choditi a na zlý skutek svůj se dívati, jiné že byly za zlé jednání odsouzeny na tolik a tolik let — třeba několik set — do vlhkých a tmavých kanálů, jiné do dveří, aby musily tak trpěti, když se dvéře zavírají, jiné konečně musily prý se trápit svázány v uzlu „pobřesla“, jenž nerozvázán přišel do steliva a tak zůstal, až někde na poli shnil.

Z těchto povídání vyvinul se zvyk, že každý řádný chodský hospodář rozvazuje každý uzel „pobřesla“ hned, když se otep rozebírá, a matky

*) Tak přezdívají známému M. Lamingenovi, za něhož byl statečný obhájce chodských majestatů, Jan Sladký, popraven

chodské zle domlouvají dětem, když se některé zapomene a třáskne dveřmi, jelikož prý tak bez příčiny museji dušičky více trpěti. Kromě duchů a některých zlopověstných zvířat vidí Chodové zvláštní tajnou moc také na některých předmětech a zjevech, která jim dávají znamení, když se má něco velkého v domácnosti státi; znamením těmto říkají také nadání. Víra v ně je veliká i u lidí často rozumných. Vymlouváte-li jim tuto víru jejich, óptají se vás nedůtklivě: „Proč sme tenkrát hned vyhořili, co se stala hu nás ta rána v noci na punebí? Ha pročpa humříli nebožtík náš děrek, dej mu Pán Bůh nebe, co nám to zatlouklo na vokno, táta vyšel — ha nihdež nic! Ó, to hajt žádnej neříká, že hy nadání nebulo — hdo nevěří, hajt nevěří, hale nadání je!" . . .

Christo Botjov.

Vojvoda v zápasech bulharských za svobodu.

Píše Jos. J. Toužimský.

Cestující na „Radeckém", jednom z nejlepších parníků Dunajské paroplavební společnosti, zažili v pondělí dne 29. května 1876 před polednem zvláštní překvapení.

Parník konal cestu proti proudu šírého veletoku. Vyplul z Galače, v neděli odpoledne stihl do Ďurděva proti Ruščuku a v pondělí o 11. hod. dopolední míjel ústí Skitu a Ogostu od Rachova k západu. Jak neobyčejně mnoho bylo tentokráte pocestných! V salonu první třídy uvelebili se zámožní obchodníci, u jednoho stolu Cincaři, uzavírající tu koupě a prodeje kukuřice dle nabízených vzorků, u druhého svišťovští Bulhaři, kteří strkajíce hlavy dohromady šeptali si patrně leccos o panství tureckém, u jiných stolů a na palubě evropská společnost, Rumuni, Němci, Francouzi, mezi nimiž i krásná pleť hojně byla zastoupena. I několik štíhlých mladých mužů procházelo se tu s cigaretami v ústech. V kajutě druhé třídy bylo několik Turků, efendiů z pobřežních měst bulharských, se svými zastřenými kadunami, které odpočívaly v koutech mlčky dumajíce neb několik slov spolu šeptajíce. Též Rumuni a Bulhaři byli tu zastoupeni. V mezipalubí klímalo několik Turků u svého zboží a četné skupiny mladých Bulharů stojíce neb sedíce živě tu spolu rozmlouvali neb zpívali při zvucích prostých národních housliček. Na druhé palubě skorem se tísnili cestující Bulhaři, pohlížejíce pátravě do dálky neb k pobřeží své sužované vlasti. „Celé roje bulharských zahradníků vydaly se na cestu," divili se lodní důstojníci. Mezi množstvím tím proháněli se číšníci s bílými ubrousky, nosíce jídla a nápoje z kuchyně lodní, odkudž ženské zástěrami opásané chvílemi vybíhaly, aby rozhlédly se v tomto

dnes neobyčejném ruchu. Chvílemi pestrý ten dnešní život měl i malé nepříjemnosti; bulharští zahradníci stávali se někdy místy netrpělivými, nechtějíce čekati, ačkoliv cíl jejich cesty byl ještě daleký, měliť lístky až do srbského Kladova, poroučeli si a vymáhali obsluhu hned. Dávali ovšem bohaté zpropitné, tak že služebné duchy na lodi měli na své straně. Někdy také ozvala se na některém místě vroucí píseň vlastenecká, při níž Turkům zaléhaly uši, avšak jen na chvíli; opět zase umlkala, jako by byla jen předčasným uvolněním stísněných prsou.

„Radecký“ minul ústí Ogostu vrbami hojně porostlé a s lodi sotva patrné. Pojednou ozval se táhlý vřesk trubky a rázem zevnějšek celé lodi bral na se jinou tvářnost.

„Do zbraně, hoši!“ (Na orъžije momčeta!) zněl hromohlasný povel, jejž dával mladý, jedva třicetiletý muž, černých jiskrných očí a temného plnovousu. Stál na přídě jako by byl z nebe spadl, s černým astrachanovým kalpakem na hlavě, s červeným dýnkem a zlatým bulharským lvem v předu, v sivém stejnokroji zeleně vroubeném, se zelenomodrobílou trikolorou na pravém rameni, šavlí v ruce, revolverem, trubkou a dalekohledem po boku.

Byl to Christo Botjov.

Kolem něho stáli jeho druhové v podobných stejnokrojích, Vojnovský, na Rusi vyškolený důstojník, Apostolov, Spas Sokolov, Nikola Obretenov, Dr. Ikonomov, Kiril Botjov a jiní, vesměs v povstaleckém díle vyškolení mladí mužové.

Pušky a revolvery těch, kteří byli již připraveni, zasvítili v povětří a rychlostí blesku vrhali se domnělí zahradníci na svoje bedny ve skladišti uložené, rozvázali je a vytahovali z nich místo rýčů, motyk a seker revolvery, šavle, pušky, stejnokroje, náboje. Rachot a šum ozýval se na lodi, jako by se byla na kusy drtila.

Zděšení zmocnilo se cestujících. Vybíhali z lodních salonů, vypuzeni třeskem na lodi a všude setkávali se s obrojenci, všude revolvery a pušky. Hledali úkrytu, ale nikde ho nenacházeli. Turci vyburcováni ze svého klidu chápali se buď toho, co jim bylo nejblíže, kusů dřev, holí, seker anebo se skříženýma na prsou rukama čekali na smrtící ránu. Turecké ženy zoufale křičely neb úpěnlivě prosily: „Aman, aman!“ (milost!)

Současně odehrávaly se na jiných místech tyto výjevy: Druhý kapitán, Dalmatinec Catterino Doimi, měl velení, ježto první kapitán a velitel lodi, Dagobert Engländer, zaslechnuv, že někteří v druhé třídě mají zbraň, s kontrolorem Kaporou odebral se na revisi lístků, aby při tom dotyčné vyzval, by dle lodního řádu zbraň u kapitána uschovali. Krátce před rozhodnou chvílí přistoupil k Doimiovi jeden z cestujících, aby se ho vyptával na některé podrobnosti. Byl to David Todorov, jenž dobře znal německy a k veliteli lodi byl vyslán, aby odvrátil jeho pozornost od toho, co na lodi se bude díti. Za několik minut přistoupil i pop Sáva, jenž znal též poněkud německy a vmísil se v rozhovor. Znenáhla přidružili se i jiní k řediteli lodi, ničeho zlého netušícímu. Když ozval se hlas trubky a paluby měnily se v tábor ozbrojenců, kapitán Doimi zachvěl se všecek zaražen, ale ihned vzpamatovav se chtěl nohou otevříti parní píšťalu a dáti signál poplašný. Té chvíle však vzkřikl

naň Todorov: „Jste zajatec“ a nedovolil mu se hnouti. Doimi se vymknul z jeho rukou a volal: „Chopte se loupežníků!“ Leč Todorov opětoval: „Jste zajatec! Obraťte se a vizte své lidi!“ Několik loduíků stálo tam s rukama na prsou skříženýma a skloněnými hlavami a proti nim ozbrojenci s revolvery na ně namířenými.

Jiní však lodníci chápali se kyjů, obušků, toporů a letěli kapitánovi na pomoc. Leč marně. Na všech stranách setkávali se s ozbrojenci, kteří je donutili, aby složili své zbraně.

Loď, jež plula proti proudu, za chvíli ustávala v chodu, až zastavila úplně, načež vlny volně ji počaly nésti zpět. I o to však bylo postaráno. Jeden z ozbrojenců, Jurdanov, vycvičený strojník, spustil se s čtyřmi druhy dolů ke kotlům a pecím, kde rázem uvedl loď do chodu.

První kapitán byl překvapen převratem na lodi v chodbě k salonu druhé třídy. Viděl pojednou kmitati se pušky a šavle, převlékati se pocestné do stejnokrojů a již také byl popaden a veden do salonu první třídy pod silnou stráží.

Vše to bylo dílem krátké chvíle, jedva dvou tří minut a dálo se v pořádku a s pravidelností, jež budily obdiv samého kapitána, jenž nechápal dosah všeho toho a domníval se, že loď stala se kořistí čety loupežnické. Když Vojnovský podal zprávu Botjovu, že vše jest v nejlepším pořádku a „Radecký“ nalézá se v jeho moci, rozkázal vojvoda:

„Ať kapitán ráčí dolů!“

Todorov a pop Sáva přivedli kapitána Doimiho před kajutu kapitánovu poblíž lodního komínu. Nyní nastala sháňka po prvním kapitánu a když byl přiveden, spustil na Botjova:

„Neznámý pane! Dopustil jste se těžkého provinění, zneuctil jste rakousko-uherský prapor.“

„Mám česť, pane kapitáne, býti bulharským vojvodou 200 mužů, statných junáků, kteří se nalézají zde na lodi! Rozumíte? Jdu se bíti za svobodu a za lidské právo svého zotročeného národa. Mohu potopiti váš párník, i s vámi, i s vaším praporem, neboť sám jdu, abych zemřel. Podřiďte loď co nejrychleji mým rozkazům, já jsem tu kapitánem, má vůle tu platí.“ Se slovy těmi podal prvnímu kapitánu list, jejž tento rozechvěn přijal.

List ten, ne bezvadnou frančinou napsaný, hlásal:

Pane kapitáne!
Páni cestující!

Mám čest ohlásiti vám, že na lodi se nalézají bulharští povstalci, jejichž jsem vojvodou.

Za oběť našeho skotu a našich pluhů a rádel, za oběť velkého úsilí a obětí statku, v oběť pak nejdražšímu, co jest nám na tomto světě, opatřili jsme si (bez známosti a vzdor stíhání úřadu země, jejíž neutrality jsme šetřili) vše, čeho nám potřeba, abychom pospíšili ku pomoci svým bratřím povstalcům, kteří statečně se bijí pod lvem bulharským za svobodu a neodvislost naší drahé vlasti, Bulharska.

Prosíme pány cestující, aby se nikterak neznepokojovali a ostali klidnými. Pokud Vás se týče, pane kapitáne, mám trapnou povinnost

vyzvati Vás, abyste vydal loď k mým službám až do vystoupení, prohlašuje spolu, že nejmenší Váš odpor uložil by mi smutnou povinnost užíti moci a proti své vůli pomstíti hnusnou udalost na parníku „Germania“ v Ruščuku r. 1867.

Vším spůsobem naše válečné zvolání jest: Ať žije Bulharsko! Ať žije František Josef! Ať žije hrabě Andrassy! Ať žije křesťanská Evropa!

Vojvoda Botjov.

1876 v květnu 17. na korábu.*)

List ten nebyl bez jisté diplomatické úmyslnosti stylisován. Kapitánovi měl sloužiti za průkaz vůči společnosti, že jinak jednati nemohl. Zmínka o neutrálním státu byla omluvou Rumunska, že o výpravě nevědělo. Narážka na udalost na parníku „Germania“ týkala se smrti dvou bulharských vlastenců, kteří na lodi té Turkům byli vydáni a když se hájili, od Turků zavražděni. Válečné zvolání mělo býti spolu zadostiučiněním praporu, jehož povstalci použili, aby dostali se na půdu své vlasti.

„Mám česť se vám představiti, jméno mé Dagobert Engländer, první kapitán na „Radeckém“, rytíř řádu železné koruny,“ oslovil kapitán Botjova, načež tento:

„Já mám česť se vám představiti; jméno mé Christo Botjov, dříve publicista a nyní bulharský vojvoda.“

Teprve nyní nastala plná jistota, že jest to četa bulharských povstalců, která zmocnila se lodi.

Oba kapitáni, Botjov a Engländer, podali si ruce dohodnuvše se, že vzájemný prospěch obou jest, aby nečinili si překážky. Botjovu i povstalcům shoda po dobrém nemohla býti než vítanou, neboť usnadnila jim přístup do Bulharska a uvarovala je nepřátelských skutků proti korábu a tudíž i území velmoci, jižto popouzeti proti sobě nemohlo býti v jejich úmyslu. Avšak i prospěch velitele „Radeckého“ a bezpečnost cestujících vymáhaly, aby nedošlo do krajnosti. Při vyšetřování potom zavedeném udává kapitán, že povstalci měli strojníka a řízení lodi s kapitánského můstku že převzal jakýsi pop (t. j. Sáva), že tudíž byli sami

*) Originál i s poklesky jazykovými zní: Monsieur Capitaine! Messieurs les Passageis! J'ai l'honeur de vous declarer, qu' il y a dans ce bord insurgés bulgares, dont j'ai l'honeur d' être le Woïvoda. C'est au prix de notre bétaïlle et de nos instruments aratoires, c'est au prix de grands efforts et du sacrifices de nos biens, c'est enfin au prix de tout ce qu' il y a de plus cher dans ce monde, que nous nous sommes procuré (à l'insu et malgré les poursuits des autorités de pays dont nous avons respecté la neutralitè) ce que nous etait nécéssaire pour courrir à l'aide de nos frères insurgés qui combatent si bravement sous le lion Bulgare pour la liberté' et l'independence de notre chère Patrie — la Bulgarie. Nous prions messieurs les passagers de ne s'inquieter point, et de rester tranquilles. Quant à vous monsieur le Capitaine j'ai le penible devoir de vous inviter pour rendre le bateau à ma disposition jusqu' au débarquement, en vous déclarant en même temps que votre moindre opposition me metrait dans la triste necessité d'employer la force, et malgré moi me venger du détestable evenement sur le bateau „Germania“ à Roustchouk en 1867. Dans tous les deux cas notre cris de guerre est celie-ci: Vive la Bulgarie! Vive Franz Joseff! Vive le Comte Audrassy! Vive l'Europe Chrétienne! Woïvoda H. Botjov. 1876 Mai 17 sur le bateau.

připraveni s lodí manevrovati, odporem kapitána že chování povstalců stávalo se stále rozjařenější, mimo to nebylo kapitána tajno, že již v Silistře vyplula loď s tureckými záložníky, která ostávala za „Radeckým“, jenž by snad byl mohl setkati se s lodí tou, což by bylo mohlo míti krveprolití a boj mezi oběma loďmi na širém veletoku za následek. Když tedy všecek jeho odpor a všechny jeho návrhy, že zaveze povstalce na srbskou půdu, byly marny, rozhodl se kapitán povoliti a vyhověl bezvýminečně rozkazům Botjova.

Kapitán Engländer vstoupil opět na lodní můstek a dal povel do mluvidla k strojům. Botjov obrátil se ke svým a dal opět rozkaz, aby všichni lodní zřízenci byli osvobozeni a všechny stráže odvolány, vyjma u lodní pokladny, kde setrvali dva povstalci na stráži, aby vše ostalo netknuto a nepořádek tu se sběhlý snad nepadl na účet bulharské čety. Úplný souhlas nastal na lodi, lodní důstojníci odebrali se na svoje místa a lodníci počali pracovat.

I nálada myslí počala se měniti. Zděšení ustupovalo klidu ano i sympatiím. „Živili braća Bugari, i mi smo Slaveni!“ propukli lodníci v nadšené volání, vidouce před sebou odhodlané slovanské bojovníky za svobodu. Byli to Dalmatinci. Číšníci vynášeli pivo, víno i zákusky, jimiž častováni byli povstalci od lodi. I kuchařky lodní vybíhaly a podávaly povstalcům nápoje, pobízejíce je, aby pili. Na párnících dunajských mívá v mezipalubí svůj stánek kavárník, kafedži, který vaří tureckou kávu, již domácí cestující se občerstvují. Na „Radeckém“ byl to Bulhar z Panaďuriště, jenž rozechvěn mocnými dojmy, jež objevení se povstalců na něho učinilo, navařil všechny své zásoby kávy a cukru a rozdělil všechen svůj tabák svým rodákům.

Vojvodovi představovali se povstalci a tlačili se i jiné osoby z lodi. — „Pane, co mám, to ti dávám!“ ozval se srdcelomný hlas v pozadí a k Botjovu tlačil se Turčín, kajmakam, jenž mu podával své a jiných Turků hodinky a prsteny zlaté. Měl i ženy s sebou a nemyslel jinak, než že udeřila jeho poslední hodinka, buď že houpati se bude na palubě anebo zhyne ve vlnách Dunaje. Rozumí se, že vojvoda ho odmítl vyloživ mu několika slovy, že Bulhaři nejsou Turci ani Čerkesové. — „Allah ti dej život a zdraví, čelebi!“ děkoval Turčín. — „Pane vojvodo!“ ozval se jiný hlas, „smilujte se nad našimi dětmi, jsme kupci.“ Byl to Bulhar, jenž domníval se, že všichni Bulhaři musejí z lodi na bulharskou půdu do boje. I jeho odmítl vojvoda, ač ne příliš milostivě. — „Kapitáne! Mám devět dětí nedospělých, ale rozkážeš-li, třeba až do Vídně s tebou pojedu.“ Mluvil starý strojník dělník, Dalmatinec, jenž prve od povstalců byl zajat.

„Prapor! Rozvijte prapor, ať se ohlásíme ještě na toku veliké slovanské řeky!“ kázal vojvoda obraceje se ke své družině.

Nikola Obretenov rozvázal bílý závit, vyňal z něho prapor a prostřel na stůl. Byl to prapor ze zeleného hedvábí s vyšitým bulharským lvem a dvěma stuhami, jenž měl již svou historii. Zhotoven byl v domě matky Tonky Obretenovy u Ruščuku od její dcery Petrany a posvěcen v Červenovodském kostelíku v říjnu 1875. Četa pod velením Jurdanova vytrhla s ním k Trnovu, ale byla rozprášena a prapor skryt, načež později po-

mocí ruščuckého revolučního komitétu přenesen do Rumunska. Lodníci vyhledali vhodnou žerď, na níž prapor na lodi byl hřeby připevněn. Za praporečníka ustanovil Botjov štíhlého a vysokého Nikolu Kura.

„Pokřižuj se, Kuru, a polib prapor. Od něho se neodlučuj v životě ani v smrti!“ zvolal vojvoda.

Slavnostně vztýčil pak Kuru prapor prostřed lodi. Všichni obnažovali hlavy, i lodní důstojníci. „Da živěj Bъlgaria!“ provolali hromohlasně povstalci. Starý Dimitr nemohl se zdržeti a vypálil na počesť praporu. Botjov však zakázal střelbu, aby tím nebyly snad upozorněny turecké stráže na břehu. Kapitán Engländer, sám pečuje o to, aby povstalci s lodí neutkali se snad v nějakou srážku s Turky, žádal, aby zbrané byly složeny k zemi, by netřpytily se v povětří a dal rozepjati plachty nad paluby, aby s břehu nebylo na loď viděti.

Zatím převlékali se do stejnokrojů ještě ti, kteří v první chvíli uchopili se pouze ručnic a revolverů. Všichni na lodi pomáhali jim a kuchařky lodní a služky z dámské kajuty zašívaly a opravovali na stejnokrojích, kde čeho bylo třeba.

Posléze shromáždili se všichni kolem Botjova, jenž nad svou četou konal přehlídku. — „Hoši! Jsem Christo Botjov,“ pravil, „revoluční výbor zvolil mne za vojvodu, bych vás vedl na slavném pochodu ku pomoci našim povstalým bratřím. Přijímáte mne za svého vojvodu?“

„Přijímáme, přijímáme! Ať žije Christo Botjov, náš vojvoda!“ byla odpověď.

„Bylo nám řečeno,“ pokračoval, „že ubíráme se do Srbska. Tomu není tak. Ubíráme se na milou půdu své vlasti bulharské, na jejíž skrvavené nivy nyní vystoupíme, kde naši bratři uvítají nás s otevřenou náručí.“

Kozloduj! provoláno za heslo, kde četa vystoupí na půdu bulharskou. Všichni zajásali. Parník zahýbal již do vody mezi ostrov a pobřeží a opodál již viděti bylo zelené jilmy vesnice Kozloduje na návrší. Jen zvolna pohyboval se „Radecký“ v nezvyklých těch místech, kde bylo zapotřebí stále měřiti hloubku, aby loď nenarazila snad na mělčinu.

Kapitán vyžádal si ještě i toto potvrzení, jež dunajská paroplavební společnost chová též ve svém archivu ve Vídni:

„Podepsaní potvrzujeme tímto, že my bulharští povstalci mocí přinutili jsme kapitána „Radeckého“, aby přistál u tureckého břehu, ač není tu přístav. Jmenem bulharských povstalců: Vojvoda Botjov.“

Vojvoda stál na přídě a celá družina bulharská seřaďovala se a tísnila k zábradlí předklánějíc se a toužebně pohlížejíc k rodné půdě. Dva plavci stáli na samém koci přídy a topory zkoušeli vodu. Kapitán stál u mluvidla a při prvním znamení zvolal „stop“ na strojníka, který u strojů držel pravicí páku, aby ihned dal zpáteční chod lodi, kdyby měla nasednouti.

Posléze octli se na místě příhodném k vystoupení. „Radecký“ zastavil. Lodníci snesli prkna a upravili lodní můstek. Nastalo loučení. Nebylo bez dojemných výjevů. Kdo kráčí, aby v oběť přinesl život za prospěch jiných, vzbuzuje vždy úctu a city sympatie. Sám vojvoda Botjov objal a políbil se s kapitánem Engländerem. Ostatní tiskli si

ruce. Opouštějíce loď cítili povstalci, že loučí se spolu se vzdělaným světem a že ani odložených oděvů ani peněz nebude jim na dále zapotřebí. Občanský oděv zanechal každý, kde se byl převlékl a peníze rozdávali mnozí lodníkům a ženským. — „Vypravujte o nás, kamkoliv přijdete!“ mluvili povstalci k lodníkům. — „Živili brača, živila Bulgarska!“ odpovídali lodníci. S mnohého oka kanula slza, jmenovitě ženské s hlubokým soucitem pohlížely za junáky, posvětivšími život strádání a smrti.

První vystoupil s lodi vojvoda Botjov, za ním praporečník s rozvinutým praporem a čtyři mužové s tasenými šavlemi. Na lodi u lodních schůdků, po nichž sestupovalo se k můstku, činil pořádek Vojnovský s tasenou šavlí. Povstalci již na lodi byli rozřaděni v oddíly po desíti, každý oddíl s desátníkem v čele. Po oddílech těch vystupovali, jak od Vojnovského byli voláni. Nemalé vzrušení spůsobila turecká pohraničná stráž. Dva oddíly stály na místě u praporu, když rozestavené pohraničné stráže vidouce neobyčejný zjev, že parník přistál u břehu, kde nikdy ho nebylo viděti, pospíchali k místu. Povstalci nečekajíce povelu přikládali pušky k líci. Botjov zakazoval páliti, ale výstřel prvních desíti již otřásl vzduchem. Jeden z Turků potácel se k zemi před očima kapitána a cestujících na lodi, ostatní v zděšeném útěku dali se směrem k Lomu. Kapitán zblednuv odebral se s paluby. Povstalci s lodi chvátali po můstku lehce improvizovaném, na němž prkna povolila a povstalci padali do vody. Lodníci upravili rychle most a pomáhali Bulharům z Dunaje; v okamžiku téměř pokračovalo však zase pravidelné vyloďování. (Dokončení.)

Z intimního života Tainova.

„Na zítřek po pohřbu slavného muže jeho přátelé i nepřátelé dají se do práce; soudruzi z kolleje vypravují šibalské kousky jeho dětství; jiný rozpomene se důkladně a slovo za slovem na rozmluvu, kterou s ním měl zrovna před dvaceti lety; jiný opět sestavuje seznam jeho vyznamenání a diplomů a podává positivním čtenářům výkaz jeho majetku, jeho pravnuci a vzdálení sestřenci uveřejňují popis jeho něžností a domácích ctností,“ tak líčí Taine sám*) ruch, jenž zavládne po smrti velikého muže. Ovšem i zde vyniká břitká jeho ironie. Avšak mnohé ty detaily intimního života jsou velice pozoruhodny, neb v nich, jak Taine sám jinde uznává, jeví se celá duše.

Již za svého pobytu v École normale r. 1848 vynikal Taine vysoce nad své spolužáky. „Mohutnosť práce, jaké jsem nenašel nikdy, zvědavosť ducha na všechny obory poznání naplňovala nás obdivem,“ vypravuje Francisque Sarcey ve své pohrobní vzpomínce v L' Illustration. „Taine věděl vše, jej zajímalo vše; bavili jsme se tím, že jsme v něm hledali jako v živoucí encyklopédii; byl připraven na všechny otázky, proplétaje

*) Historie de la Littérature anglaise, V.

řeč svou duchaplnými aperçus. Tuto svou superioritu však nesl klidně, bez rozpaků i hrdosti. Nikdy nebylo jinocha skromnějšího, soudruha jemnějšího a usměvavějšího. Byl právě tak ode všech milován jako respektován."

Tuto svou význačnou, ano až přílišnou skromnosť podržel po celý svůj život. Jevila se ve všem, ve způsobu jeho života, v jeho vystupování na veřejnosť, v jeho obcování s jinými. „Navštívil jsem jej kdys," vypravuje Sarcey, „v jeho malém bytě v ulici Cassette. Byla tam jen postel, pohovka, skříň a stůl přetížený papíry. O život materielní se nestaral, žilť celý jen myšlénkám, jako mistr jeho Spinoza; duch byl u něho pohltil a zničil tělo."

Učinil si pravidlem a nepřijal nikdy pozvání k obědu v městě. Před zpravodaji měl zvláštní hrůzu. Jen jednou podařilo se redaktoru „Voltaira", že se dostal až k němu. S vybranou zdvořilostí přijal jej Taine: „Jak vidíte, vstávám o šesté, obuji své trepky, tapeta mého pokoje má malé kvítky, můj stůl je pokryt papíry. Mám česť, poroučeti se vám." Zpravodaj vyplnil dva sloupce popisem pokoje.

Nikdy se nedal fotografovati, a nikdy nebylo viděti jeho obraz ve výkladních skříních. Existuje jen jediná jeho podobizna, vymalovaná slavným Bonnatem. Ukrýval svůj život, řídě se antickou formulí: Bene vixit, qui bene latuit, vymykal se všední zvědavosti; žil jako poustevník, a jen jeho díla šířila světlo velikých jeho idejí širým světem.

Při své skromnosti velice rád poslouchal, jak jiní rozmlouvají, doufaje stále nalézti nového poučení. Jmenovitě rád bavil se s mladými učenci o jejich čerstvě nabytých vědomostech, a jako moderní Socrates vyptával se jich stále, až z nich vytahal všechny rozumy.

Každé pozorování ihned si zaznamenal; věřil prvnímu dojmu. Takových poznámek měl celou knihovnu, z nich pak sepisuje čerpal. Tak opsal skvostné črty o Životě a Dobrodružstvích Tomáše Graindorgea, uveřejněné ve Vie Parisienne, skoro doslovně ze svých záznamů, jež si byl na místě učinil.

Upřímnosť jeho byla dokonalá; neschopen jsa úplně lži měl každé slovo, vyšlé z úst jiného, za čirou pravdu. Sám se karakterisoval v osobě jakéhos Pavla*) jakožto dvojí člověk: „člověk každodenní, skoro bojácný a filosof přísný ve svých dogmatech jako řetěz závěrů neb tyč z ocele." Co jednou uznal za pravé, od toho neustoupil za žádnou cenu. Když byl uveřejnil svůj zničující úsudek o Napoleonovi, tu známá a slavená princezna Mathilda poslala mu svůj lístek P. P. C.**) Když si na to stěžoval věrnému svému příteli Renanovi, tu těšil jej tento usmívaje se jemně: „Ale milý příteli, mé knihy znepřátelily mne s jinou mnohem větší dámou — Církví."

Stejně přesnou methodu zachovával i v nejobyčejnějších fysických úkonech životních. Vstával každého jitra v tutéž hodinu s přesností stroje a konal jako Kant každodenně svou nezměnitelnou procházku z ulice Cassette k Invalidům, vraceje se vždy po Nábřeží domů.

---

*) Ve Philosophes Français du XIX. siècle.

**) Pour prendre congé.

Venkov velice miloval. Zakoupil a zařídil si v Savojsku u města Menthon-Saint-Bernard dle anglického vzoru kottáži, zvanou Boringe. Zde přijímal návštěvy svých přátel, trávě tři čtvrti roku v tomto zátiší; zde ztrávil Renan dvakráte celé léto, háje svého zamilovaného Lamartina proti Tainovi, jehož miláčkem byl Musset. Občané Menthonští zvolili jej kdysi do rady, brzy však byl poražen tamějším učitelem. „Chtěl bych věděti," pravil k Renanovi, „co se dálo v těch temných mozcích, jaké byly jejich motivy při hlasování." Bavilot i zajímalo jej to.

Smrť Renanova velice jej zarmoutila, temná jakás předtucha blízkého konce zaujala i jeho duši. Cítil, že nedokončí svého díla; jen několik kapitol posledního svazku „Origines" je úplných.

Zapověděl si každou pohřební chvalořeč. Sám si uchystal místo posledního odpočinku. Blízko svého statečku, v srdci skal na břehu modrého jezera Annecyského, dal vytesati svůj hrob. A tam jej uložili v chladnou zemi; odpočívá pod hustým kobercem měkkého mechu, zářivé cyklamen kvete mu na hrobě. Z jeho zahrady lze viděti bílý náhrobní kámen na pahorku.

* * *

Taine byl především a hlavně filosof. Avšak v jeho dílech nacházíme výroky o každé stránce lidského ducha. Mnohé z nich jsou tak přesné ve své úsečné formě, že zasluhují, by došly všeobecného rozšíření.

Jsouť zároveň věrným zrcadlem názorů jeho mravních. Nejkrásnější a nejduchaplnější nacházíme v Dějinách anglické literatury. Tak dí o Francouzích: „Ve Francii jsou dva národové: venkov a Paříž. Jeden jí, spí, zívá, poslouchá; druhý myslí, odvažuje se, bdí, mluví; prvý jest unášen druhým jako brouček motýlem, hned pobaven, hned znepokojen kapricemi i odvahou svého vůdce."

„Abychom měli ponětí o lidstvu a o životě," praví jinde, „bylo by nám dříve zastaviti se až na prahu šílenství neb pokraji samovraždy nejméně jednou."

O ženách měl názory nepříliš lichotivé; dáti prý ženě rozumové důvody, pojmy, ideje ducha, toť prý hůře než dítěti nůž do ruky. „Když vidíte u své nastávající," volá jinde, „růžové tvářičky a zářivá očka, nemyslete hned, že jest anděl, nýbrž že musí chodit spat v 9 hodin a že jedla hodně kotletek." O moderním manželství dí s hořkou ironií: „Tři týdny se poznávají, tři měsíce se milují, tři roky se hádají, třicet let se snášejí. — a děti počínají znovu."

Velezajímavý jest jeho výrok o Pařížankách v Notes sur Paris, uveřejněných ve světácké Vie Parisienne. Jest to delikátní variace toho, co už o nich bylo napsáno. „Myslím, že triumfem Pařížanky jest býti dámou u buffetu v kavárně, to se ví, že pěkné. Ta krásná žena, dobře oděná, zaměstnaná úsměvy a prodejem, spolu v parádě i ve práci, pološlušná a polovyzývavá, jsouc po pět minut příjemnou ke každému v sále, jenž jest i krámem i salonem, ta žena jest zde ve svém živlu jako ryba ve vodě.

Krámská, světačka, loretta — jen v těchto třech oborech Francouzka dovede vyniknouti. Chcete-li poznati její povahu, odejměte jí účes,

toilettu, postavení, celou její přítažlivosť a hleďte jen na vnitřní bytosť. Tať jest malý, jarý husar, uličník vypálený a smělý, jejž nic nevzruší, jemuž schází úplně pocit respektu a jenž se má za rovného všem. Sukně, ty nic nevadí — na duši nutno hleděti. Myslíme, že jsme je naučili stydlivosti a zatím to není než její grimassa, a i toto zdání praskne po třech měsících manželství a světa. Musí poroučeti, aneb aspoň býti neodvislou. Subordinace ji dusí a naráží stále o ni, jako pták o mříže klece."

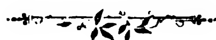
Taine obdivoval se přírodě. Přímo skvostné a velikolepé jsou jeho popisy krajin v cestopisech o Italii, Řecku, Nizozemí, Pyrenejích a Anglii. Zvláště čarokrásné jest vypsání srpnového jitra v Oxfordu, umístěné na konci Dějin literatury anglické. Nemůžeme než upřímně poraditi každému, kdo zná řeč, by pokochal se čtením těchto úchvatných stránek.

* * *

Náš filosof byl však také básníkem. Nejenom v prose, nýbrž i ve verších. Zpravodajové „Figara", jimž nic neujde, vynašli bůh ví jakým způsobem dvanáct znělek, veškeré to básně Tainovy.*) Jsou připsány jeho — kočkám, Pusse, Ebéně a Mitonně, ubytovaným v Menthonu na jeho statečku „jejich přítelem, mistrem i služebníkem H. Tainem." Lásku k nim sdílel Taine s mnohými jinými slavnými muži od starých Egypťanů až po Miltona, Newtona, Baudelaira a Gautiera. I náš Vrchlický jim věnoval vzletnou báseň v prose. Jakožto heslo předeslal Taine těmto znělkám: Ludendo dicere verum, quid vetat? a skutečně v tomto cyklu tají se pod mistrnou formou celá filosofie, celý názor světový slavného mistra. Jestiť v nich obsažen celý obor lidského žití i rozumu, jak již nápisy označují: Štěstí — Společnosť — Náboženství — Upomínky — Penáti — Filosofie — Poučení — Skutečnosť — Dětství — Vnímavosť — Hledisko — L' absolu.

Nemůžeme ukončiti vzpomínku tuto lépe, než slovy Sarceyovými: „Ať zachová Tainovi budoucnosť místo jakékoli v literatuře a ve filosofii, osobnosť jeho zůstane vždy zjevem nejvznešenějším a nejsympatičtějším tohoto století; byltť v pravdě mužem řádným a celým, a co jest ještě více, mužem upřímně skromným."

Jan C. Spěváček.

Oprava.

V poznámce ku článku „Z lékařství našeho lidu" na str. 361. v sešitě březnovém mělo býti: Čsp. Čes. Mus. r. 1851 (nikoli 1849). Poznámku na str. 360. doplň: ve Světozoru r. 1889 str. 283 a n.

---

*) V Supplément Littéraire ze dne 12. března 1893, ač Taine si vyžádal, by byly po jeho smrti spáleny.

Píseň o korunování krále Lovise.

Napsal Julius Zeyer.

(V úctě a v sympathii stejně hluboké věnováno německé básnířce Paní O. Malybrok-Stielerové v Tegernsee, jejíž volný duch nezná předsudků a jejíž vřelé srdce pro všechnu poesii bije.)

Byl Karel v Cáchách. Stár tak nyní byl,
že věděl, smrt že dlouho otálet
už nemůže, že skosit přijde jej
už za krátko, vždyť dosti loudavě
se k tomu měla, konat úřad svůj,
vždyť zdálo se, že zapomněla naň,
ač na žádného nezapomíná.

Byl Karel klidný, byla vítána.

Co měl zde ještě dělat na zemi?
Vždyť úkol jeho byl už dokonán:

Byl pohan přemožen a rozdrcen,
vlád' Kristův kříž nad světem vítězně,
na trůnu v míru seděl apoštol
tam v slunném Římě, plála Francie
střed světa křesťanského v slávě své
a klonili se země národy
před velikostí její v obdivu!

A mír a klid na nivách žehnaných
té sladké vlasti ležel nerušen
a v celé říši hlavy nebylo,
jež proti řádům by se zvedala
jak dříve někdy v zpouře divoké,
ba ani těch v oblasti nebylo
už celé říše, již by dychtili
svým bližním křivdu páchat soukromou,
vždyť v Cáchách čtrnáct hrabat sedělo
pře soudit určených a celý rok
se nedostavil jeden žalobník.

Tak Karlu zdál se rájem širý svět
a přece teď, když na pavlánu stál
a zíral při úsvitu v zahradu
tu porosenou, sotva z dřímoty

se vzbouzející ptačím šveholem,
vzdech těžký náhle pozved prsa mu
a čelo jeho bílé, vysoké
mrak lehký pokryl mžikem, neboť tam
pod stromy mlhou ještě šedými,
zhléd juna bledého a slabého,
jenž vyrost sotva z dětských právě let:
to Lovis byl, syn jeho jediný.

A mocný císař smutně zašeptal:
„V ty slabé ruce žezlo přetěžké
mám položit a na tu stavit skráň,
tu dětskou, nejmocnější korunu,
jež světem plá?“ A císař nevítal
tak klidně smrt už jako před chvílí
a s povzdechem tak Bohu žaloval:
„Proč přede mnou do temna mohyly
šli moji synové, z nichž každý rek
byl plný síly, bohatýra vzor?
A byl-li osud můj, bych sir a stár
na jejich hrobě plakal, Bože můj,
proč tedy Roland můj neb Olivier
pro blaho světa, slávu křesťanstva
ve slunném světle živý nechodí?
Jak mohl bych teď klidně odejít
a těšit se na spánek v rakvi své.“

Tak žaloval, v tom štěkot ozval se
psů lovčích hlasitě a pod stromy
se zjevil bohatýr. Jak sličný byl
při mohutnosti údů souměrných,
jak hrdě týčil hlavu a jak zřel
do světa směle, ač byl skromný přec!
Květ jeho mládí ležel jako pel
na mužné jeho tváři. Úsměvem
teď vítal Lovise a přátelsky
mu potřás rukou, takto volaje:
„Jdu na lov, druhu milý, smečka má
mě záhy zbudila, už větří zvěř
a stíží jen ji, divou zdržuju!“

Ten bohatýr byl Giljom Fierabras,
syn Emeriho, který z Narbonu
byl nazván tenkrát, když se proslavil
a ono město dobyl císaři.

To stalo se, když Karel ze Španěl
se vracel bolem zničen zoufalým

a v slzách horkých stále tonoucí
pro Rolanda, pro paladýny své,
pro Oliviera, kteří zhynuli
tam v Ronsevalech smutně památných.

A jako on, byl celý jeho voj
jak bez duše, a zraky mužů všech
se k zemi klopily a koňů cval
jen bylo slyšet. Věru, zdálo se
že nesmírný to průvod pohřební
po zaprášené kráčí silnici
ve slunce úpalu. A těžký vzdech
teď nutil Karla hlavu pozvednout,
by vzduchu vsál do prsou stísněných —
v tom uzřel náhle jeho bystrý zrak,
ač zkalen pláčem, město nádherné
na modrém vrchu. Palác z mramoru
plál bíle v lese věží vysokých
a nad cimbuřím jeho karbunkul
jak rudé slunce hořel obrovský,
a císař zvolal všecek udiven:
„Jaké to město, Néme, příteli?
Jsem unaven. Nuž, jeďme rychle tam,
ten bílý palác stínu poskytne."

A řekl Ném: „To, pane, Narbon jest,
tam jeti tedy, víš to, nemůžeš,
neb jediné to ještě město jest,
jež pohan drží, jinak zničený."

A Karel zvolal: „Chci to město mít!"

Ném zaražen mu takto domlouval:
„Ty zapomínáš, velký císaři,
že znaveni jsme cestou, bitvami,
že tvému vojsku třeba oddechu!
To město silné jest, my slabí dnes."

Však Karel vzkřikl: „Chci to město mít!
Toť hanba jest, že v rukou pohanů
jest taký skvost na našem území!
Ty příliš, Néme, dobrý rádce můj,
jsi opatrný, cnost to kmeta jest,
cnost jinou hledám: vzlet a hrdinnost,
jež nerozmýšlí se! Kdo z reků mých
to město bez odkladu dobývat
se odváží, by zasloužil můj dík?"

Zrak jeho těkal řadou hrdinů,
však ani jeden se mu neozval
a bylo ticho, ticho hrobové.

Tu vzplanul Karel hněvem velikým
a roztrh' roucho své a zahřměl tak:
„Můj Rolande, ach, Oliviere můj,
teď vidím, s vámi mužnost klesla v hrob
a sirou vdovou jesti Francie!
Ó bolesti má, nebe pronikni
svým výkřikem! Ó bože, dej mi smrt!
Kmet nešťastný, já přežil hrdinnost!
Ta v hrobě spí! Ó, jděte beze mne
v své domy, v náruč žen svých! Zůstanu
zde sám já jediný a zemru zde!
Jen jděte, jděte a když tázati
se budou vás, kde jste mě nechali,
jen řekněte, že přežít nemoh jsem
tu vaši hanbu, vaši zbabělost!“

A s koně slez a sed si do prachu.

Tu za rameno drsně vzal ho muž
a zatřás' jím a zvolal v nevoli:
„Při živém Bohu, pane, mýlíš se,
tak hluboce my ještě neklesli
a není prosta reků Francie!
Kdo tvrdí to, ten lže, i kdyby sám
to anděl byl! Nuž, ano, v hrdlo lže!“

A Karel usmál se a řekl: „Dík!
Ty život vracuješ mi! Však kdo jsi?“

„Syn Garinův jsem, Ernalt, neznáš mě?“
řek bohatýr. „Zde Emeri, můj syn.
Ten dobude to město, které chceš!“

A zvolal Karel: „Ó, teď znám tě, znám!
Tvá a tvých bratrů vzpoura krvavě
se vryla v paměť mou a ještě víc
ty činy, jež jste pro mne konali
po smíru upřímném a trvalém.“

A obrátil se k Emerimu pak
a řekl mu: „Když města dobudeš,
tvým bude na vždy a pak dětí tvých.“

A Emeri se lehce zapýřil,
svůj krásný pozved, mužný obličej,
ten pyšný svůj a přece skromný zrak
a řekl tiše, ale pevně přec:
„To město dobudu ti, dá-li Bůh."

A císař zářil: Řekl s úsměvem:
„I ty's byl nepřítelem někdy mým,
v tom boji tvého strýce Žerara,
tam ve Vianě?"
„Nezapírám to,"
řek prostě Emeri, „a přisám bůh,
já z celé duše nenáviděl tě,
neb křivdil's nám a kdybys křivdil zas,
tu nepřítelem tvým bych zase byl.
Dnes ale miluji tě, Bůh to ví."

A císař zvolal: „Tak se líbíš mi,
jsi hrd, ač myslím, že jsi stejně chud?"

„Chud?" řekl rytíř. „Pane, to jsem byl,
však ty's mi nyní právě město dal
a dopřeje-li stejně štědře Bůh
mi kořisť tu, tož, věru, bohat jsem!"

A úspěch válečný byl s Emerim,
jenž jediný byl z bohatýrů všech,
co odvážil se Narbon dobývat,
a mocným byl a slavným od těch dob
a lombardský mu král svou dceru dal
a šťastným byl a mnoho synů měl
a jeden z nich byl Giljom Fierabras,
jenž nyní ráno v sadě rozmlouval
před odjezdem svým na lov s Lovisem.

A císař miloval jej velice
a s obdivem si vezdy vzpomínal
na činy, které v útlém mládí už
byl Giljom vykonal. Byl jinochem
ne starším, věru, osmnácti let,
když prvně dokázal své hrdinství. —

Před zámkem jednou seděl Emeri
před mramorným v Narbonu paláci
a žena jeho s ním a opodál
ve stínu lip si hráli s krahujci
a se sokoly jeho synové
a boží mír byl kolem, klonilo

se slunce k západu a celý kraj
jak v zlaté tonul záplavě a hrad
byl celý růžový a vlaštovky
kol všude kroužily a plnily
vzduch švitorem a srdce plnilo
se Emerimu štěstím, pohlédl
na děti své, za ruku ženu jal,
v zrak její krotký hleděl s pohnutím
a pravil jí: „Kdo nad nás šťastnější
na zemi je? Hleď na ty děti své!
Rci, kdo má krásnější a statnější?
Už, věru, neschází jim ničeho
než aby na rytíře pasoval
je císař brzy, by jim mečů dal
a poslal je porubit pohany!“

A sotva dořek, ejhle, pod stromy
tu Karlův posel náhle zjevil se
a pozdravil ho: „Zdráv buď, vévodo,
mě císař posílá a vzkazuje,
bys bez prodlení sebral synů svých
čtyr nejstarších a k němu vedl je,
pět let by sloužili mu při dvoru,
pak na rytíře chce je pasovat,
a pevnými je hrady obdaří.“

A zatím co tak posel promluvil,
v lip zanechali stínu jinoši
své krahujce a sokoly a hru
a kolem otce seřadili se
a jásali, jen jeden mračil se,
to Giljom byl, na bratry zvolal tak:
„Buď hanba vám! Což malé děti jste?
Co radujete se? Hněv ve mně plá!
Pět let mám sedět někde nečinně?
Nač sloužit? Komu? Čím? Snad v paláci
mám králi krm a víno přinášet
a plášť mu podávat neb účastnit
se honby v lesích? Jinou hledám zvěř!
Meč dejte mi a koně dobrého
a dobydu vám celý širý kraj
až do Oranže, který vyrval nám
a drží pohan! Až tak učiním,
tu císař bude chtít mě pasovat
hned na rytíře, aniž sloužil bych
kdes v paláci, uzavřen v pokojích!“

Tak zvolal Giljom, starší bratr však

mu jeho řekl, s čelem svraštěným:
„Já půjdu též potírat pohana,
já starší jsem, a proto vůdcem já
a hlavou budu na té výpravě!“

Však Giljom vzplanul hněvem, zuřiv byl
a vzkřikl: „Mlčiž! Kdybych bratrů měl
tři ještě sta, přec vůdcem budu já,
a všickni poslouchat mne budete,
neb cítím k úkolům se povolán,
o nichž jste nikdy posud nesnili!“

A svíral pěst a matka v úzkosti
se postavila před něj s prosícím
a zaroseným zrakem, otec však
děl přísně synům: „Ani slova víc!
Vy půjdete, kam já vás povedu,
tož na dvůr císařský. Kdo odváží
se reptati, když slyšel vůli mou?“

Chtěl Giljom mluvit, matka za ruku
jej pojala však, tvář mu hladila
a tedy mlčel jak ti ostatní,
rty hryzal si jen, všecek pobouřen,
a šeptem pravil matce: „Tedy jdu
a poslechnu, to ale, matko, věz,
že nevrátím se do Narbonu dřív,
než tolik země sobě dobydu,
by tisíc sloužilo mi rytířů!“

(Pokračování)

Švadlena.

Povídka. Napsal Felix Téver.

(Pokračování.)

Pomýšlení na solitairy, ku zhotovení šperku z Paříže zvlášť objednané, těšívalo barona zvláště v těch chvílích, když paní z Herivertů bývala k němu krutou, když ho jaksi považovala za doživotně připevněný hromosvod pro zlé své rozmary.

A přec bývala paní z Herivertů poslední dobou dosti roztomilá. Její obyčejná nemoc — nuda — byla ji jaksi opustila. Připadalo jí, že život nabyl pro ni nového zájmu záměrem, kterému nyní všechny své myšlénky věnovala: oženiti Leona se slečnou Zdeborských.

„Leon se ožení," přemítávala. „Velké jeho výdaje budou složeny na bedra rodiny Zdeborských, mně samé se uleví — já koupím Vranov! Koupím Vranov!"

Kolem tohoto záměru nakupily se jiné, samé příjemné a při pomyšlení na ně objevoval se na tváři paní z Herivertů snivý úsměv; nepovšimla si, jak baron pečlivě upravuje svůj pocuchaný vlas před zrcadlem, aniž si toho povšimla, jak skrytě a rychle zastrkává s úsměvnou tváří jednu z nejpěknějších bonboniér do své kapsy.

Byla teprve ze svého snění vytržena, když vstoupil do pokoje Jean, nesa visitku na stříbrném talíři.

„Návštěva! Dnes, zrovna dnes, kdy jsem tak přetížena prací!" zabědovala; její tvář se však poněkud vyjasnila, když spatřila jméno na visitce tištěné.

„Ah, hraběnka Maltenová — věru to mne zajímá! Nechť vstoupí paní hraběnka, dávám prosit."

Jean odkvapil a i baron se poroučel pod záminkou, že udělá Leonovi krátkou jen návštěvu.

Hraběnka Maltenová vstoupila do pokoje. Byla to malá, nepatrná osůbka, zahalená ve starý hedvábný plášť, jehož střih byl dávno zapomenut vševládnoucí modou a jehož látka sem tam se leskla dlouholetým upotřebením. Na malé hlavě staré dámy seděl skrovný krajkový klobouček a vroubil okrasovým věnečkem žlutavých, jakoby pouvadlých květů nízké čelo její. Malá, nehezká tvář paní hraběnky měla však cosi pokorného a v mdlém modrém oku jejím i ve vráskách kolem úst jejích sídlil výraz klidu a spokojenosti.

„Již vidím, vidím, že přicházím nevhod!" zahovořila tichým svým hlasem, blížíc se s mnohými úklonkami k paní z Herivertů. „Takový všade ruch po domě! Tak slavnostně krásně to zde vypadá! Oh, milá sestřenko, máte to zde nádheru jako ve zlatých komnatách Šalomounových! Ale já přišla nevhod — snad vás budu zdržovat?"

Paní z Herivertů ujistila ji zdvořile, že nikoli.

„Milá sestřenko!“ pokračovala stará dáma. „Přicházím, abych se s vámi rozloučila — odjíždím do Bohuslavic, na delší dobu. Moje švakrová, ta dobrá duše, čeká zase těžkou svou hodinku. — S tím ovšem nemám co činit já —“ dodávala, pýříc se stydlivě. „Ale děti — víte, děti mají novou vychovatelku — a tu mi bratr dopsal, abych přijela, abych na ně dohlédla.“

„Ah, hraběnka bude mít již zase rodinu?“ ptala se s úsměvem paní z Herivertů.

„Ano, má drahá, s boží pomocí desáté.“

„Je to věru vzácné boží požehnání!“ vzdychla rozmarně paní Jella.

„Ano, chère cousine, je to požehnání od boha, které dává rodinám dobrých katolických křesťanů, aby se jich počet stále množil bohabojnými dítkami ku větší slávě boží i katolické jeho církve!“ poučovala ji ochotně stará šlechtična.

„Ah — vy tedy odjíždíte! Bohuslavice — nu ano — trochu nudné — ovšem v rodině —“

„Oh, nikoli — je to tam krásné!“ odporovala stará dáma. „A kostel tam máme — ovšem, že trochu chudý — kostel zasvěcený svaté Kateřině, ale slouží se v něm denně mše svatá a víte, drahá sestřenko, já jsem všade šťastna — všade tam, kde se mohu denně posilniti slyšením mše svaté. Ať je krajina třeba sebe krasší — není-li v ní kostel a denní pobožnosť, nelíbí se mi ani dost málo. Ostatně Bohuslavice jsou krásné — a ty lesy, ty lesy! Ani nudné to tam není, ó nikoli! Chodívám s dětmi denně do lesů a víte, co tam robíme? Já splítám věnce z mechu — jsou vám to krásné věnce, tak trvanlivé — zachovají se několik let a jsou-li míchány žlutými imortelkami, vypadají tak vesele. A tu je upletám všem těm milým známým, kteří již odešli na pravdu boží, a při pletení vzpomenu na toho neb onoho, který mne již opustil — ano, ano, drahá sestřenko, starému člověku bývá smutno, když si na to vzpomene, kolik milých jej již opustilo.“ A zažloutlý šáteček v rukou staré dámy putoval k jejím povyhaslým očím.

„Mon dieu, jaké kouzlo nalézá ta stará hraběnka v tom dlouhém mluvení!“ vzdychla paní z Herivertů.

„Letos, drahá sestřenko, budu plésti velký věnec pro mladšího bratra — nebohý, dobrý můj Karel Eduard!“

„Ubohý hrabě! zemřel dosti mlád.“ A paní z Herivertů si vzpomněla, že býval nedávno zemřelý bratr hraběnky Maltenové druhdy — bylo tomu již dávno — jejím zbožňovatelem. „Nebohý!“ dodala soucitně. „Byl to pravý kavalír, člověk výtečných vlastností!“

„Dobrý byl!“ přisvědčila stará hraběnka poněkud zahanbena. — „A slabí lidé jsme všichni,“ dodávala.

V hovoru nastala malá pomlčka.

„Milá sestřenko!“ řekla po chvíli stará dáma a setřela si slzy. „Přišla jsem se optat na to mladé děvče, na onu švadlenu, kterou jsem vám odporučila.“

„Nu?“ ptala se paní z Herivertů v dělané nedbalosti.

„Jaká se vám zdá býti? Viďte, že je to dobré dítě?“ vyzvídala stará hraběnka.

„Ach ano, je ve své práci dosti dovedná,“ odvětila paní z Herivertů.

„Neptám se po práci, drahá, — ale jinak — zdá se vám to býti bezúhonné děvče?“

„Milá hraběnko, na takovou otázku je pro mne odpověď těžka — ostatně což nám na tom záleží.“

„Ne, ne, má drahá — vy nevíte — já nemohu říci — je to pro mne taková situace,“ zajíkala se bojácně hraběnka.

Paní z Herivertů opustila nyní svou zdrženlivou posici, sklonila se blíže ku hraběnce a zašeptala, pohladivši jí zažloutlé ruce, sladce: „Nebojte se mne, svěřte se mi; vždyť jsme tak staré dobré přítelkyně — a já beztoho hned poznala, že máte na tom děvčeti nějaký zvláštní, zcela zvláštní zájem.“

Cosi jako záblesk utajeného smíchu kmitlo při tom její tváří.

„Ó, moje zlatá, dobrá duše — vy zlaté srdce!“ zvolala hraběnka téměř hlasitě vzlykajíc. „Jsem tak šťastna, že projevujete v té věci účasť.“

„Máte hlubší zájem vzhledem k tomu děvčeti?“ vyzvídala paní z Herivertů.

„Oh, je to pro mne pokoření!“ zabědovala stará šlechtična.

„Jakže?“ ptala se paní z Herivertů a měřila celou postavu svého hosta pohledem výsměšné zvědavosti.

„Je to na má stará léta velká hanba, museť se k této věci přiznat; ale vy, má dobrá duše, bývala jste vždy tak laskava, vy to musíte zvědět!“

„Já bych cosi podobného nesvěřila nikomu!“ pomyslila paní z Herivertů a blesk pohrdání svezl se s jejích očí na stařenku, v slzách se před ní rozplývající.

„Povím vám, má duše, povím vše,“ pravila tato a nutila se do většího klidu. „Znala jste mého bratra, před půl rokem zemřelého Karla Eduarda? Byl to hoch dobrosrdečný, ale poněkud lehkovážný. Vliv zlého světa, nekalé kamaraderie a pak ženštiny — i toho nejhodnějšího hocha dovedou pokazit ženštiny. Můj nebohý bratr tedy dopustil —“

„Je to jeho dcera?“ zvolala paní z Herivertů prudce.

„Bohužel ano — oh, té hanby!“ zabědovala hraběnka.

„Ale, má drahá!“ zvolala paní z Herivertů tonem jevícím poněkud zklamání, „— a to vás tak trápí? Věru byla bych dle skroušené vaší tváře myslila — nu myslila cosi zcela jiného!“ A paní z Herivertů se hlasitě smála.

Hraběnka neporozuměla impertinencí, skryté ve slovech paní z Herivertů; téměř šedesátiletá hraběnka nevzpomenula ani, že jí před dvaceti lety ještě šedesát nebylo, a i kdyby byla vzpomněla, ve své dětinné zbožné mysli nebyla by narážku paní z Herivertů nikdy pochopila. Nyní dívala se udiveně na smavou tvář paní z Herivertů a nechápala zase, jak se tato věci pro ni, hraběnku, tak zahanbující smáti může.

„Zvěděla jsem to teprve při smrti bratrově,“ dodávala. „A kdyby mi to nebyl sdělil on sám, nebyla bych tomu ani uvěřila.“

„Můj bože! Taková věc přihodí se často — nesmíte ji pojímat tak tragicky,“ prohodila paní z Herivertů lehce.

„Ubohý Karel Eduard!“ pokračovala stará dáma, jakoby ani poznámky paní z Herivertů nebyla zaslechla. „Býval tak dobrý, ale dal se lehko svést; býval lehkomyslný a stál mne mnohou, pracně k jiným účelům uspořenou sumu. Brzo padl mu drahý kůň, brzo musel být zaplacen čestný dluh — a na koho si tu vzpomněl? Vždy na starší sestru. Ale vidíte, já jej proto přece měla ráda, neb ze všech býval přec on ke mně nejsrdečnějším. Ošetřovala jsem ho též v poslední jeho nemoci, která trvala tak dlouho. Ach bože, smutná to byla doba — ale bůh ví, proč smutek na lidi uvrhuje. V této poslední nemoci podařilo se mi ještě přivésti nebohého zbloudilého bratra k víře a zbožnosti. A před smrtí, přijav svátosti umírajících, svěřil se mi s velikým svým hříchem. Ta ženština bývala kdysi komornou u naší matky, a na dítě se pamatoval — pravil, že je, když bylo malé, hýčkal na svém klíně. Později, když byl se svým plukem přesazen z Čech, zapomněl, a když se vrátil, byla lehkovážná ona ženština znovu provdána a Karel Eduard nestaral se dále ani o ni, ani o dítko. Na smrtelném loži pronásledovala jej však myšlénka na dítě a já mu musela slíbit, že děvče vyhledám. Nebohý Karel Eduard, který ob čas posílal malé částky peněz oné ženě, řekl mi ještě úzkostlivě vše — bydliště i jméno.“

„A odkázal vám tedy ještě jeden čestný dluh, který za něho nějakým způsobem zapravit hodláte?“

„Ano, děvče nyní osiřelo, ona žena i nevlastní otec zemřeli. Po smrti bratrově měla jsem hluboký žal, ale nezapomněla jsem. Vidíte, drahá sestřenko, je to tak zvláštní — já neznám mnoho svět a ohyzdné jeho stránky a nyní pojednou měla jsem se starati o záležitosti celému mému životu tak cizí —“

„Nu a co se stalo tedy dále?“ ptala se paní z Herivertů již netrpělivě.

„Co se stalo dále — brzo po smrti bratrově vzala jsem papežem svěcený růženeček, modlitební knížku a šla jsem hledat bratrem mi naznačené bydliště. Poručila jsem, aby náš kočár opodál na mne čekal a pěšky sama odebrala jsem se do obydlí chudého onoho lidu. Musím se vám přiznat, ma chère, že poněkud ve strachu, co vše as najdu. Vypadlo to však lépe, nežli jsem se domnívala. Děvče nenalezla jsem sice již v bytu bratrem mi naznačeném, musela jsem hledati, dlouho vyptávati se u rozličných chudobných dveří, až konečně mi bylo bydliště děvčete naznačeno. Oh, ma chère, měla jsem to vše tak důmyslně promyšleno, chtěla jsem k děvčeti vstoupiti se záminkou nějaké zakázky a jinak — jinak myslela jsem, že by byl pro podobné dítě hříchu a hanby nejlepším útočištěm klášter. Zaopatřiti děvčeti místo v klášteře, toť nestálo by mne ani mnoho namáhání — mámť v tom ohledu velké connexe. Ano, tehdy —“ Stará šlechtična ustála ve svém vypravování a zahleděla se úzkostným okem ve tvář paní z Herivertů, jakoby chtěla sledovat na této účinek svých slov. Na tváři paní z Herivertů, sídlil však jen společensky zdvořilý výraz, za kterým umívala vznešená dáma velmi dovedně skrývati nudu. — „Ano, tehdy —“ pokračovala hraběnka

Maltenová — „tehdy jsem poznala, jak se mohou zevním dojmem pojednou změniti pocity, nitrem člověka zmítající. Nesmějte se mi, ma chère — Přede dveřmi malého pokojíku toho dítěte byla jsem jaksi podrážděna, rozechvěna únavou i nezvyklou tou úlohou, jakou jsem hráti musela, přede dveřmi bála jsem se té plebejské sprostoty, ale uvnitř —

Můj ty bože, někdy člověk vstoupí do jizby a pocítí dle jejího zařízení hned maně náklonnosť k obyvateli. Tam ta čisťounká komůrka — bílé její stěny byly pokryty obrázky, samými lacinými svatými obrázky, jaké lze koupit na poutích, sem tam usušený věneček božíhodový, u dveří kropenka, postýlka, bílou přikrývkou ukrytá a několik kousků starého nábytku — vše spořádané, čisté, jako v kapličce – to vše vypadalo, jak to může vypadat jen v pokojíku bezúhonného dítěte. A u okna, na němž štěbetal čížek, mezi několika kořenáči kvetoucích rostlin seděla ona — milá sestřenko, budete se mně, staré, snad smáti — ale já zapomněla všechna slova přede dveřmi naučené řeči — zůstala jsem beze slova státi proti tomu děvčeti. Ohromná to podoba! Divím se, že i vám to nepřipadlo: zrovna ten lehce zvlněný rusý vlas, právě to z pod dlouhých řas tak snivě a přec zase živě vyhlížející hnědé oko a navzdor zcela jinému vychování ta přirozená, nenucená gracie každého pohybu. Ano, bylo to dítě bratrovo! Víte, co mi tehdy připadlo? Připadlo mi políbiti to dítě na čelo a říci mu: Vždyť jsem tvoje teta!“

„Mais mon dieu! drahá hraběnko, jaký to nápad! Což jsou nemanželské děti našich bratrů našimi příbuznými?“ zvolala paní z Herivertů téměř zděšeně.

„Máte pravdu — já tak neučinila — ne, nikoli,“ omlouvala se hraběnka skroušeně; „já jsem si hned připamatovala nepříslušnosť podobného jednání. Víte, byl to jen tak první nerozumný impuls. Ach, bože, drahá sestřenko, musím se vám přiznat — trpívala jsem odjakživa podobnými nerozumnými impulsy, takovým podáním se okamžitému dojmu. Ach, bože, mé vychování stálo naši nebohou vychovatelku vždy nejvíce práce. Byla jsem vždy nehezká a neměla jsem nikdy vrozené aristokratické elegance — věděla jsem to. — ‚Kiti ničeho nedovede, ničeho, ani poklony se nenaučí dělat!‘ říkala mi při každé příležitosti. Ale proto snad nekladla jsem váhu na věci zevnější a proto snad podlehala jsem tak těm okamžitým dojmům. Nemívala jsem mezi lidmi štěstí, cítila jsem se mezi nimi vždy opuštěnou a bývávala jsem nešťastnou, ma chère cousine, tuze nešťastnou, dokud jsem hledala štěstí mezi lidmi. Teprve nyní, co jsem obrátila mysl tak zcela vzhůru, vešla ve mne ta svatá spokojenosť, ten ničím nerušený klid. Jenom Pánubohu, řekla jsem si, je to zcela jedno, je-li ženština hezká či ošklivá — ano, ano — vidíte a proto jsem tak zcela šťastnou při své práci, při pilném vyšívání oltářních rouch. Někdy ovšem, ma chère, někdy připadne mi myšlénka, že nemám na tom širošírém světě nikoho, kdo by mne měl rád, nikoho, kdo by se jednou po mé smrti za mne upřímně pomodlil.“

„Můj bože, je to jen sentimentální nálada,“ usmála se paní z Herivertů poněkud netrpělivě. „Vždyť máte celou spoustu příbuzných.“

„Ano, ano, milá sestřenko — ale mezi námi řečeno, tito šťastní, krásní lidé vzpomenou si na mne jenom tehdy, když mne potřebují —

a jinak — vždyť dobře pozoruji mokantní škubnutí úst, které mají pro tu nemotornou Kiti Maltenovou, starou tetu modlářku. Vidíte a to vše mi pojednou napadlo, když jsem promluvila několik vět s tím rusovlasým dítětem, které je tak podobno nejmilejšímu z mých bratrů. I Karel Eduard, ačkoliv ujezdil mnoho koňů, ačkoli platil své dluhy z mé malé apanage — bůh mi svědkem, že mu byla vždy ráda přána — i Karel Eduard měl dobré srdce. A když mi řekl: Kiti, ty jsi sice bláznivá stará panna, ale já tě mám přece nejraději, protože nejsi egoistka — tu jsem té jeho lásce věřila — na slovo věřila.“

„A tu vám tedy napadlo?“ ptala se paní z Herivertů netrpělivě.

„Tu mi napadlo: Hle, to děvče stojící samo mezi lidmi, vydané všemu nebezpečí zlého světa — to děvče přece tobě příbuzné — neb milá sestřenko i v hříchu nemáme trestati těch, kteří z něho povstali bez vlastní viny. Ujmi se děvčete, napadlo mi — ona má tak dobré oči, tak vlídná k tobě slova. Ujmi se jí, a ona tě bude míti ráda, bude ti vděčnou — zkrátka, milá sestřenko, napadlo mi vše to, co může napadnouti jedné opuštěné ženě oproti druhé.“

„Slýchávala jsem vždy o hraběnce Kiti Maltenové, že trpí sentimentálními záplavami; nyní vidím, že lidé měli pravdu,“ smála se paní z Herivertů.

„Ach, milá sestřenko, nesmějte se,“ odvětila tiše a nesměle stará hraběnka. „Vy, vy jste byla obklopena stále lidmi, kteří vás zbožňovali — vy se nedovedete do toho vpravit, když se mi naskytne myšlénka, že bych mohla mít kohosi, kdo by dětinnou oddaností ozářil má stará léta. A pak vidíte, je tu ještě cosi. Mám malé jmění, které jsem si nastřádala, chtíc ho později věnovati nějakému zbožnému účelu. Měla jsem vždy tu myšlénku, nechat znovu zříditi kostelík svaté Kateřiny, své patronky, v Bohuslavicích — slíbila jsem to jaksi své svaté patronce a nyní — Hleďte, je to zvláštní — připadlo mi, že věnuji to jmění tomu mladému děvčeti. Můj záměr byl pojednou hotov. Vezmeš ji k sobě, necháš ji všeličemus ještě přiučit — zdáť se býti tak chápavou — pak, no pak se to nalezne — na klášter jsem více nemyslela, když jsem toto jako ptáček veselé stvoření uviděla. Ne, drahá sestřenko, ona je tak hezká — mohla by se i vdáti — a jen si pomyslete, jaké to blahé pomyšlení, to pomyšlení — tuto živou, skutečnou osobu, snad později celou její rodinu udělala’s šťastnou ty — ty, Kiti Maltenová — ty, o které vždy pravili, že praničeho nedovedeš. A jak úplně a dostatečně zaplatila bych tím také ten poslední, ten nejčestnější dluh nebohého Karla Eduarda.“

Celá tato, s neobyčejnou vřelou živostí vedená řeč staré dámy činila na paní z Herivertů dojem čehosi přepjatého, nepraktického a mimo to jí úplně cizího. Paní z Herivertů účastnila se sice při všech dobročinných sbírkách skvělými příspěvky, každého šlechtou i třídami občanskými pořádaného bazaru vkusným i drahocenným darem, ale jinak jí ten svět chudiny byl cizím a dalekým; bylo jí nepohodlno mysleti naň a zdálo se jí nyní hlavně nepříslušno, že stará hraběnka, jak z celé řeči její vysvítalo, činila tak malého rozdílu mezi sebou a tou mladou švadlenou, jejíž osud věru nebyl tak hrozný — vždyť jí bylo dvacet let!

vždyť ona si zpívala v tu dobu, kdy se paní z Herivertů svíjela ve smutné, prázdné nudě.

„Nevím, co vám mám říci, drahá hraběnko,“ řekla tudíž po chvíli dosti opravdově. „Zdá se mi, že byste si tu mohla ve své převelké svědomitosti urobiti velkou nepříjemnosť. Zdá se mi, že zapomínáte na původ toho děvčete, na její matku, na okolí, ve kterém byla vychována — zdá se mi — — Ani nevíte, jaké vlastnosti by to děvče míti mohlo. Jeť ovšem nešťastnou náhodou dcerou Karla Eduarda, ale je též dcerou oné ženy — a kdož ví, nezdědila-li povahu i nízké vlastnosti po této.“

„Máte pravdu!“ odvětila stará hraběnka jaksi stísněně. „Vždyť jsem nejednala tak ukvapeně, nepředloženě, jak si myslíte. Vždy, když nevím, jak se v té neb oné záležitosti mám zachovat, jdu k páteru Hyacinthovi, ku svému zpovědníku. Je to moudrý muž — a já mu řekla upřímně a otevřeně vše, i to, že chci později věnovat malé jmění, určené na restauraci chrámu svaté Kateřiny, tomuto děvčeti.“

„Nu a páter Hyacinth vám zajisté řekl, že jest tedy světější vaší povinností dáti peníze svaté Kateřině —“

„Nikoli, drahá sestřenko, páter Hyacinth řekl mi to zcela jinak a já chci slov jeho doslovně poslechnouti. Páter Hyacinth mi řekl, že mě nechce oddalovati od toho, k čemu mne patrně srdce táhne, ale abych si věc rozmyslela, abych nejednala ukvapeně, abych zkoumala. Páter Hyacinth mluvil o ctnostném životě a o tom, aby se čisté ovečky ve stádě církve svaté chránily styku zlého. Páter Hyacinth mi též řekl, abych zkoumala přísně ctnosť toho děvčete, abych ji nepřijímala, dokud o cnosti její přesvědčena nejsem, abych nechala nad svým záměrem uplynouti čas zkoušky. Mluvil krásně, ten dobrý, zbožný páter Hyacinth a já nedovedu slova jeho tak krásně opakovati. Ale nad úlohou, kterou mi dal, lámala jsem si marně hlavu a tu jsem si vzpomněla — Vy, drahá sestřenko, byla jste vždy tak laskava ke mně, o vás mi druhdy bratr Karel Eduard s nadšením povídal, a vy, vy znáte lépe svět i lidi nežli já. A tu mi připadla myšlénka, že vás poprosím, abyste to děvče přijala do domu, a že se vás pak zeptám, co o něm soudíte. Od té doby uplynulo několik týdnů a ve mně uzrála myšlénka, přijmouti mladé to děvče. Bála bych se věru jen jednoho — jen oněch lehkovážných vlastností, které by mohly být zděděny po matce. — A nyní, když vše víte, má drahá sestřenko, mohla byste mi ještě říci, jaká by byla rada vaše.“

Hraběnka dívala se znova úzkostlivě, dychtivě ve tvář paní z Herivertů.

S jakou radostí byla by přijala to rusovlasé děvče ihned do prostranného bytu svého v ústavu šlechtičen, jak byla by pookřála nad perlícím se smíchem těch devatenácti let! Hraběnka Kiti nedůvěřovala si však jednati v této věci samostatně. Vždy, kdykoli povolila vřelému impulsu dobrého srdce svého, byly jí činěny výčitky se strany rodiny její — a ona, která bývala podajnou popelkou všech, jejíž rozum nebyl tak jasný, aby byl mohl temné popudy citové osvítiti, zaopatřiti jim váhy morálního přesvědčení — ona podkládávala tak ráda konečný soud nad svými záměry komusi jinému. Jinak měla zbožná hraběnka před jednou věcí hrůzu opravdovou — před nedostatkem ženské cnosti.

Z obrazů Rembrandtových:

SASKIA.

Vyšívala-li ve své samotě umělou rukou ozdoby oltářní, zdávalo se jí, že je ve svém svatém klidu, v upřímné radosti nad tichou svou prací nebi blíže, a obrazy života kolem ní proudícího stávaly se jí pak tak neurčitě matnými, jako postavy, jež vrhá na stěnu laterna magica. Nemohla-li se však uchrániti pomyšlení na bědy a nedostatky tohoto světa, hledávala pro ně příčiny. Jakožto osoba zbožná nacházela je v nedostatku víry mezi lidmi, jakožto osoba cnostná v nedostatku oné ženské cnosti, kterou se skvěly světice a kterou by se byl mohl státi ten hříchuplný svět zajisté lepším nežli byl.

I nejtolerantnější člověk mívá chvíle úplné netolerantnosti tam, kde se cosi staví na příkoř nejvnitrnějšímu jeho přesvědčení, a člověk měkkého citu stává se přísným, ba tvrdým tam, kde se cosi nešetrně dotýká zásad pevně s citem jeho srostlých. A hraběnka Maltenová, ta dobrá staruška, která každého z hnízda vypadlého vrabce sebrala ve svou měkkou, vráskovitou dlaň, která osušila slzy každého bosého, žebravého dítěte, která si po léta nemohla koupiti nový zimní plášť, poněvadž penězi naň určenými musela zapraviti brzo palčivější jakous potřebu mezi známou svou chudinou, aneb musela učiniti zbožný dar ve prospěch té neb oné světnice, hraběnka Kiti, která byla samá dobrota, dovedla být i krutě přísnou oproti všem odchylkám ze stezky ženské cnosti. Mělať onu přísnost neprovdaných ženštin, které lásky nepoznavše, nemají mírnějšího soudu nad jejími přestupky. Nebála se ničeho jiného, nežli aby mladé ono děvče nepodobalo se své matce, této v očích hraběnčiných tak opovržení hodné ženě. A jak to již v tom světě, plném lží a přetvářek, bývá, odevzdávala světa neznalá hraběnka části rozhodnutí v ruce paní z Herivertů. Tato se zatím opřela hluboko do svého fanteuilu, přivřela dlouhé řasy šedých očí a lehký ruměnec bloudil po její tváři. — To, co nedokázaly ani často jí donášené klevety zlého světa, ani jedovatě ocukřené narážky lidí z její společnosti, to dokázala stará hraběnka svou nezaslouženou důvěrou k ní: Paní z Herivertů začervenala se studem. Byl v tom jakýsi trest pro ni, v tomto přísném požadování čehosi, čeho sama neměla, a ačkoli paní z Herivertů kladla zcela jiné, mnohem přísnější měřítko na lidi z nižších kruhů společenských, nemohla se tentokráte přece ubrániti pocitu nepříjemného. Brzo však tento pocit přemohla; uchýlila se pod perutě vrozené lstivosti, která jí tak často činila dobré služby. Pousmála se nedočkavostí staré šlechtičny, vzpomenula na dovedné ruce mladé švadleny, na dobrý její vkus i na malé chyby své velké, z Paříže objednané letní toiletty — A se lstivým úsměvem ujistila hraběnku, že jí ještě soudu o dívčině povaze dáti nelze, že ji ani ještě tak bedlivě nepozorovala, nevědouc, jak se o ni drahá sestřenka zajímá.

A hraběnka odcházela poněkud zklamána s tváří dítěte, kterému nebyla dána hračka, po níž dlouho vřele toužilo. Hraběnčin záměr, dáti švadlenu vyučit frančině, uvelebiti ji pak u sebe — nikoli jako komornou, nýbrž jako společnici a zabezpečiti nějakým moudrým, promyšleným způsobem štěstí děvčete — tento záměr byl zase odsunut do budoucnosti. Podrobila se sice přání paní z Herivertů — bylať uvyklá podrobovati se — ale ještě u dveří jejího boudoiru prosila svoji chère cou-

sine, aby jí jednou do Bohuslavic dopsala. „Odpusťte, odpusťte, že vás takto obtěžuji; ale těším se na tu věc, nu — jak se dovedou těšit staří, již dětinští lidé. Nikdo z mých lidí se o tom nedoví; ale já si budu moci říci: Kiti Maltenová, hle, jak jsi dovedla utvořit něčí štěstí!" — A za mnohých úklon zmizela malá, nepatrná její postavička za dveřmi vznešeného boudoiru.

Pan baron Bubna byl zatím místo do pokoje Leonova vstoupil do dveří jiných. Jakási neodolatelná zvědavost vtáhla jej do malého pokojíku, v němž pracovala mladá švadlena. Otevřel z tichounka dvéře, zůstal v nich státi a chvilku pozoroval zálibně postavu mladé dívky; pak popošel o krok dále, jeho zrak zabloudil do zrcadla na stěně visícího, a jeho ruka pohladila několikráte prořídlé, plavé vlasy. A pomalým šoupavým krokem blížil se k děvčeti. Ona zvedla hlavu a povstala rychle a uleknuta, když shlédla úsměvavou tvář a třpytnou postavu baronovu. Hlubokou úklonou pozdravila pak častého hosta domu.

„Oh, oh — já vás polekal," smál se baron. „Slečinka byla zabrána v myšlénkách! Ale zůstat pěkně hačat, slečinko." A baronovy ruce vložily se na ramena dívčiny a stiskly ji znovu na židli. „Nu a jak se vám vede, mé kvítečko? Tak dlouho jsem vás neviděl — věru, věru dlouho — a nyní na jaře jste ještě hezčí, nežli jste byla v zimě."

Děvče, hluboce zardělé, šeptalo polohlasně: „Děkuji za optání, vede se mi stále dobře."

„Ale jestli pak víte, mé kvítečko, že jsem si na vás vzpomněl na svých cestách, věříte?""

„Nevěřím, pane barone! k čemu byste vzpomínal?" řeklo děvče spleteně.

„Nevěří! Tak mladá a již nevěřící!" smál se baron. „Ale zde důkaz — hleďte, tu pěknou bonbonieru — přinesl jsem vám ji z Drážďan — a hleďte, těch cukrlátek v ní tak sladkých, nu tak jako je vaše růžová hubinka sama!" Pan baron otevřel bonbonieru a nesl jeden bonbon k ústům mladé dívky.

„Ochutnejte jeden bonbonek, mé kvítečko!"

Louisa se rychle uhnula. „Ne, ne — děkuji. děkuji, nechci!"

„Jak že — nechce, nechce papat?" A sladší nežli všechny bonbony objemné škatulky byl úsměv na tváři baronově. „Ale škatulku přece přijmete? To by bylo hezké, abyste odmítla — byl bych uražen a staré přátely nesmíme urážeti!"

Louisa vztáhla ruku po bonbonieře. „Děkuji, pane barone, jste velmi laskav."

„Ah, ah — již přijímá," smál se baron. „Ale za to — víte, nyní nedávají lidé ničeho zdarma — za tu hezkou škatulku dá mi malinkou, jen tak zcela malinkou hubinku!"

„Ne — já ji nechtěla — nechci ji —" Šíp plachého pohledu zavadil o tvář baronovu a škatulka byla mu prudce vsunuta do rukou.

„Ah, oh — to tak nejde!" smál se tento pobaven. „Zde je bonboniera — byla jednou již přijata a mzda za ni musí se vyplatit a nedá-li se dobrovolně, tedy —" Dlouhá ramena pana barona obtáčela se kol těla mladé dívky a úsměvná tvář jeho blížila se k její.

Louisa vyskočila, vzmohl se v ní pojednou pocit silného odporu — zapomněla ť nad ním všechnu obvyklou pokoru oproti vznešenému domu i vznešeným jeho hostům.

„A já nechci!“ zadupala nožkou. „Jak si to můžete dovolit? Počkejte, budu žalovat milostivé paní, a nenecháte-li mne s pokojem, zavolám mamsel Fipi —“ A stála proti baronovi s jiskrným zrakem dívčího odporu, odhodlaně jak mladé lvíče.

Baron couval uleknut a v tom se otevřely dvéře, do nichž vstoupil rychle Leon z Herivertů. Změřil barona krátkým výsměšným pohledem, ale řekl přec klidně a zdvořile: „Co zde hledáte, v garderobním pokoji mé tety, barone? Pojďte ke mně, chtěl jsem vám právě nabídnouti doutník a sklenku cognaku — přijímáte?“

„Oh zajisté, děkuji!“ A šťasten, že se mohl tak čestným způsobem dostati z postavení nemilého, zmizel baron za dveřmi garderobního pokojíku.

Hnědé oči mladé švadleny zůstaly chvíli upjaty na dveřích, za kterými oba byli zmizeli — hluboký povzdech vydral se jí z prsou a její ústa zašeptala polohlasně: „Můj bože, jak je dobrý!“ A v mladé mysli její, v níž byla před chvílí zavládla prudká, vášnivá zlosť proti baronovi, ustoupil tento pocit pocitu právě tak vášnivé vděčnosti k Leonovi.

(Pokračování.)

Blouznivci našich hor.

Řada postav z Pojizeří. Napsal Antal Stašek.

Brabenec.

Mezi spiritisty seděl v shromáždění i Brabenec. Býval ševcem ve Vysokém, a to za mladých let ševcem zbrklým; ale nyní na stará kolena stal se vážným starochem. Řemesla zanechal a žije z milosti vdané dcery ve Vichové.

Dokud prtačil, měl čtyry neskrotitelné vášně: hráti divadlo, chytat ptáčky zpěváčky, plésti se pánům do politiky a Pánu bohu do světového řádu. Jako ochotník hrál nejraději Žižku a sultána Solimana v kuse o Mikuláši Zrinském. Na Vysokém hrávali od nepamětných dob a Brabenec byl jedním z pilířů divadla. Byla naň zvláštní podívaná, jak odehrav na jevišti Žižku neb sultána Solimana, mezi přestávkami odcházel do šatny, tam ve svém divadelním hávu hrdě se uvelebil na židli, vytáhl z pravé kapsy krátkou fajfku, z levé měchuřinu tabáku, klidně nacpal, zapálil a čekaje, až ho režisér zavolá na jeviště, bafčil s důstojenstvím, jež příslušelo rekovi,

kterého právě představoval. Kdyby byli za časů Žižkových znali kuřbu, nebyl by ani Žižka sám s větší vážností a s opravdivějším hrdinským vzezřením držel porculánku a pouštěl z ní dým.

Na Žižku si hrával nejen v divadle, ale i v životě. Nemiloval kněží a byl by s nimi nejraději zacházel tak, jak slýchal a čítal, že s nimi nakládal jeho zamilovaný rek. — Když se v obci, okresu nebo celé zemi něco stalo, co mu bylo proti srsti, křičíval a láteřil: „Žižku na to s palcátem!“ — Palcát mu byl ideálem zbraně a Žižku bez palcátu nemohl ani si myslit ani na jevišti hrát. Když ho jednou študent Haba v hospodě poučoval, že palcát byla zbraň jezdce proti pěchotě a tedy zbraň hrubá, že rytíř proti rytíři, šlechtic proti šlechtici palcátem se nikdy nepotýkal a že bezpochyby ani Žižka palcátu při sobě stále nenosil, byl Brabenec nemálo uražen, ba dopálen, a pokládal řeč takovou za rouhání proti posvátné myšlénce, jakou si učinil o palcátě. Palcát se mu stal symbolem síly a vítězství nade všemi nepravostmi světa. Spustil se proto nehoráznými slovy do milého študenta, jenž boje se horšího vzal do zaječích.

„Kdyby neculil,“ odplivl si za ním švec. Horáci říkají totiž o každém, kdo něco hloupého povídá, že „culí“. Od té doby se nikdo neodvážil vyvracet Brabencovi jeho náhledy o posvátnosti a nedotknutelnosti palcátu.

Divadelní náruživost a myšlénky o Žižkovi nepřiváděly ševce nikdy do styku s úřady a s četníky. Hůře bylo s jeho ostatními vášněmi a nejhůře s jeho politikou. Na počátku srpna r. 1868. odbýval se u Vysokého pověstný tábor na Petruškových vrších; byl jedním z nejbouřlivějších shromáždění lidu tehdejší doby a bez Brabence nebyl by se odbyl. Musil při něm býti, a to ne jako pěšák, ale jako koňák. Vypůjčil si od souseda valacha, seřadil se s jinými a vyjel si po jízdecku na vysokou planinu, kde za krásného letního počasí hemžilo se na tisíce hlav. Šlo přede vším o to, aby tábor nebyl zmařen a řečníci aby i přes úřední zákaz mohli k lidu promluviti. K tomu bylo potřebí odstranit čtyry pány okresní přednosty, kteří se sem dostavili a bděli nad pořádkem. Úkolu toho se podjal švec Brabenec. Seřadil deset jezdců, dal jim přiměřené rozkazy a hnal útokem proti nepohodlným strážcům veřejného pořádku. Vlastně útokem nehnal, ale obklopil je svými koňáky a velmi zdvořile, ba skoro pokorně prosil, aby páni ráčili jíti trochu dál, že prý všech těch deset proklatých valachů náramně kouše a kope a že prý by se mohlo státi neštěstí. Při tom koňáci vytlačili úřadníky se všech stran obklopené daleko pryč z tábořiště, kde se mezi tím řečnilo a bouřilo. Rozumí se, že Brabenec měl proto opletačky. Do Vysokého a vůkolí přišlo vojsko; s ním i vyšetřující soudce, který všechno „činění“ lidské měřil dle paragrafů a dal ševce zatknouti i s mnohými jinými účastníky. Milého táborytu odvezli do Prahy k zemskému soudu, při němž tenkráte takové věci se rozsuzovaly, vyšetřovali ho nejprve pro velezradu, až se konečně na tom ustanovili, že Brabenec spáchal zločin veřejného násilí dle paragrafu 81. trestního zákona a že ho dají jen proto „v obžalobu“. Přemítal, jak se bude hájiti, uvažoval o každém slově, které chtěl pronést, ba přemýšlel i o tom, zdali, až se ho budou tázat, čím je, řekne švec nebo obuvník. Slovo švec zdálo se

mu více demokratické, obuvník zas významnější a obsáhlejší. Byl velikým čtenářem; chtěl všechno znáti důkladně a z knih. Pořídil si proto trestní zákon, jedinou knihu, která politickým provinilcům bez překážek k četbě byla povolena, a učil se nazpaměť nešťastnému paragrafu 81. Chodil ve své komůrce, kde byl zavřen, držel knihu v ruce a odříkával si na hlas: „Když někdo sám o sobě, nebo když i více lidí, avšak nesrotivše se, zprotiví se některé z osob úředních“ ... Těžký a soustředěný sloh zákonníku nechtěl mu do hlavy; trvalo to celý den, než se tomu jedinému paragrafu naučil nazpaměť; ale pak ho uměl jako otčenáš tak, že při nejbližším výslechu i sám vyšetřující soudce se tomu podivil. Podivil se i něčemu jinému, totiž tomu, že nyní Brabenec stál pevně na tom, že není vinen zločinem dle paragrafu 81., protože on, Brabenec, úředním osobám se nezprotivil, nýbrž naopak úředníci že se zprotivili jemu. — Od té doby nastala mezi ním a vyšetřujícím soudcem potyčka, jejíž průběh nespatřil světlo světa. Bůh sám ví, co se mezi nimi konalo, ale konec konců byl, že milého ševce čili, jak si od nynějška „významnějším a obsáhlejším“ slovem říkal, obuvníka, strčili do blázince na „pozorovací oddělení“, odkud ho po nějakém čase propustili s vysvědčením, že je na smyslech pomaten, že pomatení to je zastaralé a musilo být prý již v době, když, sedě na valachu, pokorně prosil pány, aby se laskavě vzdálili.

Vyšetřující soudce kroutil povážlivě hlavou, ba pravdu říci ani tomu kale nevěřil; ale znalecké „dobrozdání“ bylo mocnější, než trestní zákon, a tak Brabence před hlavním přelíčením propustili z vazby. Jeho spoluvinníci, kteří tam zůstali, nemálo se tomu divili, ba někteří ho měli i v podezření, že za cenu zrady koupil si svobodu. Ale činili mu křivdu; pravdou bylo jen, že mu z bryndy pomohla drbanost a potouchlost, kterou se mnozí naši horáci vyznamenávají a která někdy zmýlí i znalce. Ostatně byli lidé, kteří tvrdili, že Brabenec skutečně má v hlavě o kolečko víc, a utvrzovala je v tom následující událost.

Přišel domů na počátku února r. 1869., vyseděv ve vazbě přes pět měsíců. Horáci mají přísloví, že o hromicích musí skřivánek vrznout, kdyby měl zmrznout. Tenkráte se ozval a nezmrzl, neboť bylo počasí na horách neobyčejně teplé a krásné. Brabenec se z toho těšil; neměltvalných zásob dříví, aby si mohl topit; zapomněl na druhé přísloví, že medvěd si spravuje boudu, když je o hromicích hezky, a že ji bourá, když je mráz nebo fuják. Přísloví se opravdilo; nastala nová zima a švec, který byl tenkráte již vdovcem, chtě nechtě musil si za drahé peníze opatřit do svého baráku hodně topiva. Mrzelo ho to a zlost dostoupila nejvyššího vrchole, když na počátku března se nejen neoteplilo, ale přišly sněhové vánice a s nimi třeskuté mrazy, až na střechách šindele praskaly. Brabenec hrozně klel a ve své zuřivosti vyzval mráz na souboj. Zotvíral totiž u baráku všechna okna a hrozil z nich ven pěstí a křičel: „Počkej, já ti zatopím! Zvíme, kdo s koho!“

A nyní při otevřených oknech po dva dny a po dvě noci bez přestání topil; strkal do pece otýpky, polena, koháty — vše, co měl; byl by snad sekerou rozbil i krovy i stěny svého baráku, a spálil všechno, co na chalupě bylo ze dřeva, kdyby třetího dne nebyla mu praskla

kamna. Chtěl je dát honem spravit a v boji pokračovat, ale v celém Vysokém nebylo človíčka, kdo by se té práce u něho byl podjal, neboť se báli, že přijde o rozum. Musil proto ustát, a, div divoucí, mráz ustál také. Hned po odbytém souboji přišla obleva, počalo tát, sluníčko hřálo a ozývalo se jaro.

„Pro pána boha, táto, co jste dělal? V horách je jedna povídka, že jste se zbláznil," pravila mu dcera Růza, jež byla vdaná ve Vichové a přišla ho navštívit.

„Zaháněl jsem mráz," odvětil a bylo po řeči.

Dcera se nedala odbýt, došla k lékaři a ptala se, jakou vlastně táta má nemoc a je-li k vyhojení. Lékař, rodem sám horák, znal své krajany lépe než pražští znalci a dal své dobrozdání o Brabencovi takto:

„Milá Růzo, táta má strašnou nemoc; jmenuje se po česku „ševcovská zuřivosť čili zuření ševců" a není proti ní léku; je nezhojitelná, ale může při ní být živ sto let. Jen jdi s pánem bohem domů, jak on z toho neumře."

Tím byla věc pro Růzu odbyta. Ale neštěstí nechodí samo a Brabence stihla po tom v letě nová nehoda. Měl pod městem kousek louky a zavlažoval ji vodou, která na ni tekla ze sousedního pozemku. Zlý soused vodu zarazil; Brabenec se počal soudit a vedla se rozepře u hejtmanství. Nepokojný švec nemohl se dočkat rozsudku; chodil skoro ob den na pány, aby mu ho honem již vydali, ale rozsudek nepřicházel. Již to se mu zdálo hroznou křivdou. Jednou časně ráno vstal, pochytil starou plechovou lucernu a běžel s ní k hejtmanství. Lidé se divili, proč nese svítilnu ve dne, a pomyslili si, že má přece jen „o kolečko víc". Ale mýlili se; Brabenec měl jasně vytknutý účel. Koupil si malou svíčku, zandal ji do lucerny, rozsvítil, došámal se k úřadu, chodil tam se svítilnou z kanceláře do kanceláře a křičel, že hledá spravedlnost. Přisoudili mu za to dva dny vězení a odevzdali ho soudu, aby si tam trest odbyl. Sluha, starý mrzutý mušketýr, odvedl ho do vězení, a zavíraje za ním, bručel si do vousů: „Blázen! Hledá spravedlnost u politiky! Ta se přece hledá u soudů!"

Švec si dva dny odseděl, ale účele dosáhl; za krátkou dobu mu přišel rozsudek s výhrou, ku které mu dle jeho náhledu dopomohla lucerna.

Ale několik měsíců potom měl nové opletačky. Byl náruživým čížbářem; na podzim chytal do spádu ptáčky stěhováčky a na jaře na lep ptáčky zpěváčky. Za slavíčky byl by dal život a protože na horách žádných není, chodíval za nimi daleko do kraje až za Jičín. Dle znalosti ptačích způsobů posuzoval i spisovatele. Četl-li v nějaké knize popis přírody a vypravováno-li v ní, že ve žních, tedy na konci července neb na počátku srpna, ozýval se pod večer někde v křoví slavíček a neb v lesíku drozen, praštil knihou a více se na ni nepodíval, byť i jinak byla plna skvostných myšlének. Co je do básníře, který neví, kdy zpívá slavík a drozen! Jeho světnice byla plna klecí a v nich se hemžila nejrozmanitější ptačí havěť: drozni, kosi, rajčáci, špačci, čížkové, pěnice, ale na prvním místě vždy zpěvák slavíček.

Na počátku května roku 1870 přišel k němu soused Jíra, jenž s ním číhával, a pravil mu:

„Poslouchej, Floryáne, lidé povídají, že prý nebudeme smět chytat; vyšel prý proti tomu nějaký nový zákon."

Švec vyskočil z verpánku, jakoby ho byla vosa štípla, a ptal se Jíry:

„Kdo ti to naculil?"

„Povídal to včera v hospodě četník."

Brabenec prohodil něco o zákonech, co by jej bylo zas přivedlo na lavici obžalovaných, kdyby to byl zaslechl pan státní zástupce, a chodil po světnici jako posedlý. Nevěřil, že by na světě byla lidská moc, která by mu mohla bránit v čížbě.

„Hlouposti!" těšil sám sebe i souseda a šel nasypat slavíčkovi mravenčích vajíček, která měl pro svého miláčka vždy v zásobě. Radostí nad ním vykouřila se mu nemilá zpráva z hlavy a hned druhý den časně z rána šel do Staroveského smrčí chytat drozna. Měl štěstí, lapil zpěváčka a nesl domů. Ale na cestě ho zastihl četník, který naň již číhal, vzal mu drozna, pustil na svobodu a udal přestupníka úřadu. Nehodami stíhaný švec měl novou rozepři.

„Vidíš, povídal jsem ti; ale nechtěl's věřit," vyčítal mu Jíra, když se s ním na večer sešel.

„No no, ještě není konec," durdil se Brabenec a dodal: „Co pak to asi na tom sněmu usmolili za divnou věc!?"

Vzpomněl si na pražské události, pořídil si zákon, jehož doslovná znalosť zdála se mu býti nejnutnější podmínkou v ptačím sporu, a chodě po dílně odříkával si nazpaměť: „Zákon daný dne 30. dubna 1870 pro království české „O ochraně několikera druhů zvířat zeměvzdělání užitečných" . . . Za několik dní uměl ho nazpaměť, ba věděl i že po latinsku se jmenuje slavík sylvia luscinia, kos turdus merula a divil se, že „drozna", toho milého ptáčka, nazývá zákon „drozdem".

„Právě tak, jako hloupí krajáci," šeptal si Brabenec, a nemálo byl překvapen, že všechny své miláčky našel v seznamu těch, jež chytati jest zapovězeno. Zpytoval, přemítal, uvažoval, — ale všechno namahání bylo marné: nepřišla mu žádná spásná myšlénka, ať věci kroutil tak neb onak, bylo jasno, že zpěváčky chytat nesmí. Soudil se sice do krajnosti, stěžoval si až k místodržitelství, ale konec konců byla prohra, pokuta a co nejhoršího: přišel četník do bytu a všechny ptáčky vypustil na svobodu. Při jiných nehodách zuříval, rotil, tloukl pěstí do stolu, kopal nohama do židlí a pouštěl zlosť do všech předmětů, které se mu nahodily; ale po tomto neštěstí svěsil hlavu a byl smuten. Prázdné klece naň zely hůře než prázdné chlévy na sedláka, jemuž v exekuci prodali dobytek. Byl hluboce přesvědčen, že se mu stala veliká křivda a stýskal si po zpěváčcích, jako by s nimi byla uletěla lepší polovička jeho duše.

Přišel podzim a bylo mu ještě smutněji. Aby se trochu potěšil, koupil si přece zas několik ptáčků a rozvěsil je v klecích po stěnách svého příbytku. Mezi ptáčky mu bylo veseleji. Avšak od těch dob stal se milý švec vážnějším, zamlklejším a myšlénky i city držel na uzdě. Ze svého seznamu divadelních her vyškrtl sultána Solimana a dával jen ještě Žižku. Jeho duševní život stával se méně rozsažitým a více dů-

sine, aby jí jednou do Bohuslavic dopsala. „Odpusťte, odpusťte, že vás takto obtěžuji; ale těším se na tu věc, nu — jak se dovedou těšit staří, již dětinští lidé. Nikdo z mých lidí se o tom nedoví; ale já si budu moci říci: Kiti Maltenová, hle, jak jsi dovedla utvořit něčí štěstí!“ — A za mnohých úklon zmizela malá, nepatrná její postavička za dveřmi vznešeného boudoiru.

Pan baron Bubna byl zatím místo do pokoje Leonova vstoupil do dveří jiných. Jakási neodolatelná zvědavost vtáhla jej do malého pokojíku, v němž pracovala mladá švadlena. Otevřel z tichounka dvéře, zůstal v nich státi a chvilku pozoroval zálibně postavu mladé dívky; pak popošel o krok dále, jeho zrak zabloudil do zrcadla na stěně visícího, a jeho ruka pohladila několikráte prořídlé, plavé vlasy. A pomalým šoupavým krokem blížil se k děvčeti. Ona zvedla hlavu a povstala rychle a uleknuta, když shlédla úsměvavou tvář a třpytnou postavu baronovu. Hlubokou úklonou pozdravila pak častého hosta domu.

„Oh, oh — já vás polekal,“ smál se baron. „Slečinka byla zabrána v myšlénkách! Ale zůstat pěkně hačat, slečinko.“ A baronovy ruce vložily se na ramena dívčiny a stiskly ji znovu na židli. „Nu a jak se vám vede, mé kvítečko? Tak dlouho jsem vás neviděl — věru, věru dlouho — a nyní na jaře jste ještě hezčí, nežli jste byla v zimě.“

Děvče, hluboce zardělé, šeptalo polohlasně: „Děkuji za optání, vede se mi stále dobře.“

„Ale jestli pak víte, mé kvítečko, že jsem si na vás vzpomněl na svých cestách, věříte?““

„Nevěřím, pane barone! k čemu byste vzpomínal?“ řeklo děvče spleteně.

„Nevěří! Tak mladá a již nevěřící!“ smál se baron. „Ale zde důkaz — hleďte, tu pěknou bonbonieru — přinesl jsem vám ji z Drážďan — a hleďte, těch cukrlátek v ní tak sladkých, nu tak jako je vaše růžová hubinka sama!“ Pan baron otevřel bonbonieru a nesl jeden bonbon k ústům mladé dívky.

„Ochutnejte jeden bonbonek, mé kvítečko!“

Louisa se rychle uhnula. „Ne, ne — děkuji. děkuji, nechci!“

„Jak že — nechce, nechce papat?“ A sladší nežli všechny bonbony objemné škatulky byl úsměv na tváři baronově. „Ale škatulku přece přijmete? To by bylo hezké, abyste odmítla — byl bych uražen a staré přátely nesmíme urážeti!“

Louisa vztáhla ruku po bonbonieře. „Děkuji, pane barone, jste velmi laskav.“

„Ah, ah — již přijímá,“ smál se baron. „Ale za to — víte, nyní nedávají lidé ničeho zdarma — za tu hezkou škatulku dá mi malinkou, jen tak zcela malinkou hubinku!“

„Ne — já ji nechtěla — nechci ji —“ Šíp plachého pohledu zavadil o tvář baronovu a škatulka byla mu prudce vsunuta do rukou.

„Ah, oh — to tak nejde!“ smál se tento pobaven. „Zde je bonboniera — byla jednou již přijata a mzda za ni musí se vyplatit a nedá-li se dobrovolně, tedy —“ Dlouhá ramena pana barona obtáčela se kol těla mladé dívky a úsměvná tvář jeho blížila se k její.

Louisa vyskočila, vzmohl se v ní pojednou pocit silného odporu — zapomnělať nad ním všechnu obvyklou pokoru oproti vznešenému domu i vznešeným jeho hostům.

„A já nechci!“ zadupala nožkou. „Jak si to můžete dovolit? Počkejte, budu žalovat milostivé paní, a nenecháte-li mne s pokojem, zavolám mamsel Fipi —“ A stála proti baronovi s jiskrným zrakem dívčího odporu, odhodlaně jak mladé lvíče.

Baron couval uleknut a v tom se otevřely dvéře, do nichž vstoupil rychle Leon z Herivertů. Změřil barona krátkým výsměšným pohledem, ale řekl přec klidně a zdvořile: „Co zde hledáte, v garderobním pokoji mé tety, barone? Pojďte ke mně, chtěl jsem vám právě nabídnouti doutník a sklenku cognaku — přijímáte?“

„Oh zajisté, děkuji!“ A šťasten, že se mohl tak čestným způsobem dostati z postavení nemilého, zmizel baron za dveřmi garderobního pokojíku.

Hnědé oči mladé švadleny zůstaly chvíli upjaty na dveřích, za kterými oba byli zmizeli — hluboký povzdech vydral se jí z prsou a její ústa zašeptala polohlasně: „Můj bože, jak je dobrý!“ A v mladé mysli její, v níž byla před chvílí zavládla prudká, vášnivá zlosť proti baronovi, ustoupil tento pocit pocitu právě tak vášnivé vděčnosti k Leonovi.

(Pokračování.)

Blouznivci našich hor.

Řada postav z Pojizeří. Napsal Antal Stašek.

Brabenec.

Mezi spiritisty seděl v shromáždění i Brabenec. Býval ševcem ve Vysokém, a to za mladých let ševcem zbrklým; ale nyní na stará kolena stal se vážným starochem. Řemesla zanechal a žije z milosti vdané dcery ve Vichové.

Dokud prtačil, měl čtyry neskrotitelné vášně: hráti divadlo, chytat ptáčky zpěváčky, plésti se pánům do politiky a Pánu bohu do světového řádu. Jako ochotník hrál nejraději Žižku a sultána Solimana v kuse o Mikuláši Zrinském. Na Vysokém hrávali od nepamětných dob a Brabenec byl jedním z pilířů divadla. Byla naň zvláštní podívaná, jak odehrav na jevišti Žižku neb sultána Solimana, mezi přestávkami odcházel do šatny, tam ve svém divadelním hávu hrdě se uvelebil na židli, vytáhl z pravé kapsy krátkou fajfku, z levé měchuřinu tabáku, klidně nacpal, zapálil a čekaje, až ho režisér zavolá na jeviště, bafčil s důstojenstvím, jež příslušelo rekovi,

kterého právě představoval. Kdyby byli za časů Žižkových znali kuřbu, nebyl by ani Žižka sám s větší vážností a s opravdivějším hrdinským vzezřením držel porculánku a pouštěl z ní dým.

Na Žižku si hrával nejen v divadle, ale i v životě. Nemiloval kněží a byl by s nimi nejraději zacházel tak, jak slýchal a čítal, že s nimi nakládal jeho zamilovaný rek. — Když se v obci, okresu nebo celé zemi něco stalo, co mu bylo proti srsti, křičíval a láteřil: „Žižku na to s palcátem!“ — Palcát mu byl ideálem zbraně a Žižku bez palcátu nemohl ani si myslit ani na jevišti hrát. Když ho jednou študent Haba v hospodě poučoval, že palcát byla zbraň jezdce proti pěchotě a tedy zbraň hrubá, že rytíř proti rytíři, šlechtic proti šlechtici palcátem se nikdy nepotýkal a že bezpochyby ani Žižka palcátu při sobě stále nenosil, byl Brabenec nemálo uražen, ba dopálen, a pokládal řeč takovou za rouhání proti posvátné myšlénce, jakou si učinil o palcátě. Palcát se mu stal symbolem síly a vítězství nade všemi nepravostmi světa. Spustil se proto nehoráznými slovy do milého študenta, jenž boje se horšího vzal do zaječích.

„Kdyby neculil,“ odplivl si za ním švec. Horáci říkají totiž o každém, kdo něco hloupého povídá, že „culí“. Od té doby se nikdo neodvážil vyvracet Brabencovi jeho náhledy o posvátnosti a nedotknutelnosti palcátu.

Divadelní náruživost a myšlénky o Žižkovi nepřiváděly ševce nikdy do styku s úřady a s četníky. Hůře bylo s jeho ostatními vášněmi a nejhůře s jeho politikou. Na počátku srpna r. 1868. odbýval se u Vysokého pověstný tábor na Petruškových vrších; byl jedním z nejbouřlivějších shromáždění lidu tehdejší doby a bez Brabence nebyl by se odbyl. Musil při něm býti, a to ne jako pěšák, ale jako koňák. Vypůjčil si od souseda valacha, seřadil se s jinými a vyjel si po jízdecku na vysokou planinu, kde za krásného letního počasí hemžilo se na tisíce hlav. Šlo přede vším o to, aby tábor nebyl zmařen a řečníci aby i přes úřední zákaz mohli k lidu promluviti. K tomu bylo potřebí odstranit čtyry pány okresní přednosty, kteří se sem dostavili a bděli nad pořádkem. Úkolu toho se podjal švec Brabenec. Seřadil deset jezdců, dal jim přiměřené rozkazy a hnal útokem proti nepohodlným strážcům veřejného pořádku. Vlastně útokem nehnal, ale obklopil je svými koňáky a velmi zdvořile, ba skoro pokorně prosil, aby páni ráčili jíti trochu dál, že prý všech těch deset proklatých valachů náramně kouše a kope a že prý by se mohlo státi neštěstí. Při tom koňáci vytlačili úřadníky se všech stran obklopené daleko pryč z tábořiště, kde se mezi tím řečnilo a bouřilo. Rozumí se, že Brabenec měl proto opletačky. Do Vysokého a vůkolí přišlo vojsko; s ním i vyšetřující soudce, který všechno „činění“ lidské měřil dle paragrafů a dal ševce zatknouti i s mnohými jinými účastníky. Milého táborytu odvezli do Prahy k zemskému soudu, při němž tenkráte takové věci se rozsuzovaly, vyšetřovali ho nejprve pro velezradu, až se konečně na tom ustanovili, že Brabenec spáchal zločin veřejného násilí dle paragrafu 81. trestního zákona a že ho dají jen proto „v obžalobu“. Přemítal, jak se bude hájiti, uvažoval o každém slově, které chtěl pronést, ba přemýšlel i o tom, zdali, až se ho budou tázat, čím je, řekne švec nebo obuvník. Slovo švec zdálo se

mu více demokratické, obuvník zas významnější a obsáhlejší. Byl velikým čtenářem; chtěl všechno znáti důkladně a z knih. Pořídil si proto trestní zákon, jedinou knihu, která politickým provinilcům bez překážek k četbě byla povolena, a učil se nazpaměť nešťastnému paragrafu 81. Chodil ve své komůrce, kde byl zavřen, držel knihu v ruce a odříkával si na hlas: „Když někdo sám o sobě, nebo když i více lidí, avšak nesrotivše se, zprotiví se některé z osob úředních“ ... Těžký a soustředěný sloh zákonníku nechtěl mu do hlavy; trvalo to celý den, než se tomu jedinému paragrafu naučil nazpaměť; ale pak ho uměl jako otčenáš tak, že při nejbližším výslechu i sám vyšetřující soudce se tomu podivil. Podivil se i něčemu jinému, totiž tomu, že nyní Brabenec stál pevně na tom, že není vinen zločinem dle paragrafu 81., protože on, Brabenec, úředním osobám se nezprotivil, nýbrž naopak úředníci že se zprotivili jemu. — Od té doby nastala mezi ním a vyšetřujícím soudcem potyčka, jejíž průběh nespatřil světlo světa. Bůh sám ví, co se mezi nimi konalo, ale konec konců byl, že milého ševce čili, jak si od nynějška „významnějším a obsáhlejším“ slovem říkal, obuvníka, strčili do blázince na „pozorovací oddělení“, odkud ho po nějakém čase propustili s vysvědčením, že je na smyslech pomaten, že pomatení to je zastaralé a musilo být prý již v době, když, sedě na valachu, pokorně prosil pány, aby se laskavě vzdálili.

Vyšetřující soudce kroutil povážlivě hlavou, ba pravdu říci ani tomu kale nevěřil; ale znalecké „dobrozdání“ bylo mocnější, než trestní zákon, a tak Brabence před hlavním přelíčením propustili z vazby. Jeho spoluvinníci, kteří tam zůstali, nemálo se tomu divili, ba někteří ho měli i v podezření, že za cenu zrady koupil si svobodu. Ale činili mu křivdu; pravdou bylo jen, že mu z bryndy pomohla drbanost a poťouchlost, kterou se mnozí naši horáci vyznamenávají a která někdy zmýlí i znalce. Ostatně byli lidé, kteří tvrdili, že Brabenec skutečně má v hlavě o kolečko víc, a utvrzovala je v tom následující událost.

Přišel domů na počátku února r. 1869., vyseděv ve vazbě přes pět měsíců. Horáci mají přísloví, že o hromicích musí skřivánek vrznout, kdyby měl zmrznout. Tenkráte se ozval a nezmrzl, neboť bylo počasí na horách neobyčejně teplé a krásné. Brabenec se z toho těšil; neměl valných zásob dříví, aby si mohl topit; zapomněl na druhé přísloví, že medvěd si spravuje boudu, když je o hromicích hezky, a že ji bourá, když je mráz nebo fuják. Přísloví se opravdilo; nastala nová zima a švec, který byl tenkráte již vdovcem, chtě nechtě musil si za drahé peníze opatřit do svého baráku hodně topiva. Mrzelo ho to a zlost dostoupila nejvyššího vrchole, když na počátku března se nejen neoteplilo, ale přišly sněhové vánice a s nimi třeskuté mrazy, až na střechách šindele praskaly. Brabenec hrozně klel a ve své zuřivosti vyzval mráz na souboj. Zotvíral totiž u baráku všechna okna a hrozil z nich ven pěstí a křičel: „Počkej, já ti zatopím! Zvíme, kdo s koho!“

A nyní při otevřených oknech po dva dny a po dvě noci bez přestání topil; strkal do pece otýpky, polena, koháty — vše, co měl; byl by snad sekerou rozbil i krovy i stěny svého baráku, a spálil všechno, co na chalupě bylo ze dřeva, kdyby třetího dne nebyla mu praskla

kamna. Chtěl je dát honem spravit a v boji pokračovat, ale v celém Vysokém nebylo človíčka, kdo by se té práce u něho byl podjal, neboť se báli, že přijde o rozum. Musil proto ustát, a, div divoucí, mráz ustál také. Hned po odbytém souboji přišla obleva, počalo tát, sluněčko hřálo a ozývalo se jaro.

„Pro pána boha, táto, co jste dělal? V horách je jedna povídka, že jste se zbláznil,“ pravila mu dcera Růza, jež byla vdaná ve Vichové a přišla ho navštívit.

„Zaháněl jsem mráz,“ odvětil a bylo po řeči.

Dcera se nedala odbýt, došla k lékaři a ptala se, jakou vlastně táta má nemoc a je-li k vyhojení. Lékař, rodem sám horák, znal své krajany lépe než pražští znalci a dal své dobrozdání o Brabencovi takto:

„Milá Růzo, táta má strašnou nemoc; jmenuje se po česku „ševcovská zuřivosť čili zuření ševců“ a není proti ní léku; je nezhojitelná, ale může při ní být živ sto let. Jen jdi s pánem bohem domů, jak on z toho neumře.“

Tím byla věc pro Růzu odbyta. Ale neštěstí nechodí samo a Brabence stihla po tom v letě nová nehoda. Měl pod městem kousek louky a zavlažoval ji vodou, která na ni tekla ze sousedního pozemku. Zlý soused vodu zarazil; Brabenec se počal soudit a vedla se rozepře u hejtmanství. Nepokojný švec nemohl se dočkat rozsudku; chodil skoro ob den na pány, aby mu ho honem už vydali, ale rozsudek nepřicházel. Již to se mu zdálo hroznou křivdou. Jednou časně ráno vstal, pochytil starou plechovou lucernu a běžel s ní k hejtmanství. Lidé se divili, proč nese svítilnu ve dne, a pomyslili si, že má přece jen „o kolečko víc“. Ale mýlili se; Brabenec měl jasně vytknutý účel. Koupil si malou svíčku, zandal ji do lucerny, rozsvítil, došámal se k úřadu, chodil tam se svítilnou z kanceláře do kanceláře a křičel, že hledá spravedlnost. Přisoudili mu za to dva dny vězení a odevzdali ho soudu, aby si tam trest odbyl. Sluha, starý mrzutý mušketýr, odvedl ho do vězení, a zavíraje za ním, bručel si do vousů: „Blázen! Hledá spravedlnost u politiky! Ta se přece hledá u soudů!“

Švec si dva dny odseděl, ale účele dosáhl; za krátkou dobu mu přišel rozsudek s výhrou, ku které mu dle jeho náhledu dopomohla lucerna.

Ale několik měsíců potom měl nové opletačky. Byl náruživým čížbářem; na podzim chytal do spádu ptáčky stěhováčky a na jaře na lep ptáčky zpěváčky. Za slavíčky byl by dal život a protože na horách žádných není, chodíval za nimi daleko do kraje až za Jičín. Dle znalosti ptačích způsobů posuzoval i spisovatele. Četl-li v nějaké knize popis přírody a vypravováno-li v ní, že ve žních, tedy na konci července neb na počátku srpna, ozýval se pod večer někde v křoví slavíček a neb v lesíku drozen, praštil knihou a více se na ni nepodíval, byť i jinak byla plna skvostných myšlének. Co je do básníře, který neví, kdy zpívá slavík a drozen! Jeho světnice byla plna klecí a v nich se hemžila nejrozmanitější ptačí havěť: drozni, kosi, rajčáci, špačci, čížkové, pěnice, ale na prvním místě vždy zpěvák slavíček.

Na počátku května roku 1870 přišel k němu soused Jíra, jenž s ním číhával, a pravil mu:

„Poslouchej, Floryáne, lidé povídají, že prý nebudeme smět chytat; vyšel prý proti tomu nějaký nový zákon.“

Švec vyskočil z vrpánku, jakoby ho byla vosa štípla, a ptal se Jíry:

„Kdo ti to naculil?“

„Povídal to včera v hospodě četník.“

Brabenec prohodil něco o zákonech, co by jej bylo zas přivedlo na lavici obžalovaných, kdyby to byl zaslechl pan státní zástupce, a chodil po světnici jako posedlý. Nevěřil, že by na světě byla lidská moc, která by mu mohla bránit v čížbě.

„Hlouposti!“ těšil sám sebe i souseda a šel nasypat slavíčkovi mravenčích vajíček, která měl pro svého miláčka vždy v zásobě. Radostí nad ním vykouřila se mu nemilá zpráva z hlavy a hned druhý den časně z rána šel do Staroveského smrčí chytat drozna. Měl štěstí, lapil zpěváčka a nesl domů. Ale na cestě ho zastihl četník, který naň již číhal, vzal mu drozna, pustil na svobodu a udal přestupníka úřadu. Nehodami stíhaný švec měl novou rozepři.

„Vidíš, povídal jsem ti; ale nechtěl's věřit,“ vyčítal mu Jíra, když se s ním na večer sešel.

„No no, ještě není konec,“ durdil se Brabenec a dodal: „Co pak to asi na tom sněmu usmolili za divnou věc!?“

Vzpomněl si na pražské události, pořídil si zákon, jehož doslovná znalosť zdála se mu býti nejnutnější podmínkou v ptačím sporu, a chodě po dílně odříkával si nazpaměť: „Zákon daný dne 30. dubna 1870 pro království české „O ochraně několikera druhů zvířat zeměvzdělání užitečných“ . . . Za několik dní uměl ho nazpaměť, ba věděl i že po latinsku se jmenuje slavík sylvia luscinia, kos turdus merula a divil se, že „drozna“, toho milého ptáčka, nazývá zákon „drozdem“.

„Právě tak, jako hloupí krajáci,“ šeptal si Brabenec, a nemálo byl překvapen, že všechny své miláčky našel v seznamu těch, jež chytati jest zapovězeno. Zpytoval, přemítal, uvažoval, — ale všechno namahání bylo marné: nepřišla mu žádná spásná myšlénka, ať věci kroutil tak neb onak, bylo jasno, že zpěváčky chytat nesmí. Soudil se sice do krajností, stěžoval si až k místodržitelství, ale konec konců byla prohra, pokuta a co nejhoršího: přišel četník do bytu a všechny ptáčky vypustil na svobodu. Při jiných nehodách zuříval, rotil, tloukl pěstí do stolu, kopal nohama do židlí a pouštěl zlosť do všech předmětů, které se mu nahodily; ale po tomto neštěstí svěsil hlavu a byl smuten. Prázdné klece naň zely hůře než prázdné chlévy na sedláka, jemuž v exekuci prodali dobytek. Byl hluboce přesvědčen, že se mu stala veliká křivda a stýskal si po zpěváčcích, jako by s nimi byla uletěla lepší polovička jeho duše.

Přišel podzim a bylo mu ještě smutněji. Aby se trochu potěšil, koupil si přece zas několik ptáčků a rozvěsil je v klecích po stěnách svého příbytku. Mezi ptáčky mu bylo veseleji. Avšak od těch dob stal se milý švec vážnějším, zamlklejším a myšlénky i city držel na uzdě. Ze svého seznamu divadelních her vyškrtl sultána Solimana a dával jen ještě Žižku. Jeho duševní život stával se méně rozsažitým a více dů-

sažným i soustředěným. Pánu Bohu se přestal plésti do světového řádu; o politice mudrovával sice i dále, ale obmezil se v ní na Čechy. Dříve věděl dopodrobna, jaké ministerstvo Anglii prospívá neb škodí, jakých chyb se dopouští Francie, v čem nemůže souhlasit se státy severoamerickými, co by měl činiti ruský car a čeho se nedostává Vlachům; u jeho vrpánku soustřeďovaly se nitky celé světové politiky a od jeho vrpánku těkaly mu myšlénky po celé zeměkouli. Ale nyní se zabýval v duchu jen přítomným i budoucím osudem své vlasti.

Horáci mají přísloví, že kdo není do dvaceti let pěkný, do třiceti ženatý, do čtyřiceti silný, do padesáti bohatý a do šedesáti moudrý, potom z toho zřídka co bývá. Ale Brabenec byl moudrý již ve svém čtyřicátém pátém roku a obcoval ve věku tom jen s lidmi starými. Jeho dílna byla místem jejich schůzek, kam chodívali „na pobyt“. Pokouřili, pomudrovali, postěžovali si na zlé časy, někdy si i trochu o sousedech a sousedkách poklepali, někdy si početli v novinách a z horkokrevného a zbrklého ševce se pomalu stal usedlý a rozvážný náčelník starochů celého města i vůkolí. Tak to u něho trvalo až do počátku let osmdesátých; byla to doba, kdy ve svém životě byl poměrně nejšťastnější, možno-li mluviti o štěstí u člověka, jenž den co den potýká se s životními starostmi ba někdy i s bídou. Měl jen nejnutnější, totiž barák, kousek louky, dvě kozičky a svou prtačinu, která mu nevalné vynášela. V hospodářství mu pomáhala jeho nejmladší dcera Apolena; byla od maličkosti jeho miláčkem. Živili se jakž takž, někdy bývalo i dost nouze, ale skrývali se s ní, od sousedů nikdy ničeho nežádali a bývali často po několik dní živi o pouhém suchém chlebě. Brabenec byl z oněch lidí, již jsou s to se dopustiti spíše loupeže, než by o něco prosili, neb žebrati. Jeho chudoba budila v něm hlubokou hořkost proti boháčům celého světa; nenáviděl jich z té duše a stal se v pozdějším věku dokonalým socialistou. S přesvědčením tím se netajil a bez obalu je vyznával, naskytla-li se k tomu příležitost; ale nečinil tak ani okázale ani veřejně. Dle názoru toho rozeznával jen dva druhy lidí: bohaté a chudé. Všichni chudí byli u něho lidé dobří, všichni boháči lidé zlí a tvrdého srdce. On sám i při své potrhlosti byl člověkem milosrdným a spravedlivým; na stávající společenský řád často sice nehorázně hubovával, ale do oboru práv cizích samovolně nesahal.

Na světě nejvíce miloval svou dceru Apolenu. Starší Růžu měl také rád, ale Apoleně byl něžným otcem. Říká se, že láska se stěhuje z domu, v němž bydlí nouze. U Brabenců to nebylo s pravdou, ač k nim často zavítala a po domácku se uhostila kmotra bída.

Apolena byla hezké, ba přímo krásné asi dvacetileté děvče štíhlé postavy, modrých očí, růžových tváří, červených rtů, světlé pleti a plavých vlasů, jichž vrkoče jí sahaly až pod kolena. Zdědila krásu po nebožce matce a znali ji v celém vůkolí; hoši jí říkali „hezké ševčíně“ a mohli si za ní nohy uběhat, ale táta ji střežil více, než oko v hlavě. Je přísloví o děvčatech: „Do desíti češ, po patnácti střež, od patnácti do dvaceti děkuj tomu, kdo vyvede dcerku z domu.“ Brabenec se dle toho neřídil; nerad si toho vzpomínal, že musí dceru provdati a odloučit se od ní. Tátova nechuť ku všem nápadníkům byla ovšem marná. Apolena milovala Vojtu, a Vojta miloval Apolenu. Vojta byl selský synek z Roztok

pod Vysokým. Jeho rodiče hledali bohatou nevěstu pro statek a Vojta si našel chudou dívku pro sebe. Mezi synem a rodiči vzešel spor, jenž se opakuje vždy a všude, když lakotný rozum se střetne se vznětem mladého srdce.

„Holka, pusť od něho; věř, že si tě nevezme a marně ti spůsobí zármutek,“ říkával otec.

„Raději umřu,“ větívalo děvče.

Láska je jako natočené do sklenice pivo; nesmí dlouho stát, musí se vypít, dokud nevyvětrá. Vojta tomu nerozuměl a otálel po spůsobu všech dobráckých, ale nerozhodných lidí. Hašteřil se s rodiči po celý rok a konec konců byl, že mu láska vystydla a Apolena že se mu stala lhostejnou. Z počátku k ní ještě docházel, ale jen tak více z povinnosti než z náklonnosti. Dívka to vycítila a stala se nevýslovně nešťastnou. Byla po matce jemného i duševního i tělesného ústrojí a měkké povahy. Takoví lidé podléhají většinou neblahému zákonu, že tím více lnou k tomu, kdo je opouští, ba dají se jím i smýkati, jakoby slabé srdce bylo kouzlem připoutáno nebo přikuťo k těm, kdo od jejich lásky utíkají. Čím více chladnul Vojta, tím více hořela Apolena; čím více se od ní vzdaloval, tím více ji to táhlo k němu. Konečně ani nepřicházel; dívka dnem i nocí prolévala hořehořké slzy a s každou slzičkou, kterou vyronila, padal i prchal jeden lísteček s květu její krásy. Očividně stárla a tělesně chřadla, až i nemocná ulehla.

Starého Brabence bolelo srdce nad dcerou a vzkypěla v něm zlosť na Vojtu. Bouřila se v něm krev a jeho nenávisť proti boháčům, k nimž počítal i nevěrného nápadníka, dostoupila nejvyššího vrchole. Byl by mu nejraději přetloukl hnáty. Ale šlo mu více o dítě než o nevěrníka, a proto chodil od jednoho lékaře k druhému, čemu se na horách říká, že „doktoroval“: Nepomáhalo to, dívka již ani s lůžka nevstávala a lidé si vypravovali, že má „trávení těla“, proti čemu prý není léku. Když se konečně Apolenka dozvěděla, že Vojta měl ohlášky a že si bude brát bohatou Honkovou z Jablonce, bylo jí k smrti.

Z Vichové přišla sestra Růža na pobyt, usedla k ní na postel a počala s ní rozmluvu. Otec seděl u dvěří na trínožce, ale nepracoval; díval se na dcery. Venku před okny svítilo sluněčko na rozložitou jabloň, jež byla právě v nejkrásnějším rozkvětu. V jejím lupení ukrytý rajčák pouštěl z tenkého hrdélka pronikavé zvuky a protahoval je na konci každého svého taktu právě tak, jako horáci v okolí Vysokého protahují poslední slabiku každé věty. Jeho hlásku větili ptáčkové, jež Brabenec měl v klecích po stěnách svého obydlí. Světnice byla plna štěbotu a ptačího cvrlikání. Bylo jaro.

Růža sedíc u nohou nemocné plakala.

„Proč pláčeš?“ ptala se sestra.

„Proto, že musíš umřít.“

Mezi prostým a zvláště horským lidem je zvykem, říci nemocnému všecku pravdu. Je v tom nedostatek jemnocitu, ale není v tom surovosti; je to bezohledná jakási upřímnost, ač těžko ji vysvětliti u lidí, kteří spojeni jsou s chorým svazky příbuzenstva a vzájemné lásky.

Apolenu odpověď ta nepříliš překvapila. Patrně o tom již přemítala, že na ni čeká smrt. Pravila klidně:

„Vím, vím — a přece se mně od vás nechce. Kdybych tady ve světnici mohla zůstat třebas jen ptáčkem v kleci nebo mouchou na stěně, abych viděla, co děláte!“

Otec při těch slovech vstal z třínožky, obrátil se obličejem ke dveřím a vyšel do síně, kde se dal do usedavého pláče. Štkal, až to lomcovalo celým tělem a nemoha se upokojit zašel před okna pod jabloň, kde bylo sedátko, na něž usedl.

Město leží na vysočině a skoro od každého domu je širošírá vyhlídka buď k východu na strmé Krkonoše a nebo do kraje. Brabenec měl vyhlídku k západu, kam se již sklánělo sluníčko a kde v jasných rysech od modrého nebe odrážely se vzdálené hory: Tábor, Kozákov, Bezdéz, Rálsko i Ještěd. Ale nehleděl k nim; hleděl před sebe do země a v uších mu šuměla slova: „Kdybych tady ve světnici mohla zůstati třebas jen ptáčkem v kleci anebo mouchou na stěně!“ Konečně se utišil, ale do světnice se nevracel. Bál se. Poslouchal chvilku rajčáka, jenž si ve vrcholku jabloně prozpěvoval, pak se zadíval do dálky a hlavou mu přeletěla směsice různých myšlének. Při pohledu na horu Tábor si vzpomněl, že tam někdy chodil na pouť s dcerou, když byla malým děvčátkem; při pohledu na Kozákov přišlo mu na paměť, že se tam do vsi Komárova přestěhoval z blízké Tříče zedník Holata, který mu zůstal dlužen za nové boty, a že ho bude upomínat; hned při tom přemítal, jak těžko bude si opatřit peněz na pohřeb, až Apolena umře; tu zas mu tanulo na mysli, co bude mít dnes k večeři a jestli Růza poklidila kozy, a do celé té motaniny mu stále hučelo: „Kdybych tady mohla zůstat třebas jen ptáčkem v kleci nebo mouchou na stěně.“

Již se šeřilo, když se zdvihl a vrátil k dcerám, jež mezi sebou tiše rozmlouvaly. Apolena se nepřestávala vyptávat na Houkovou z Jablonce: mnoho-li dostane věna, kdy budou svadby, je-li hezká a mají-li se s Vojtou rádi. — Sestra jí přimlouvala, aby na to nemyslila, že si zhorší, ale nemocnou trápila hrozná žárlivost a těžko jí bylo obrátit myšlénky jinam.

„Růzo, podoj nám dnes kozy,“ rozkazoval otec, a Růza poslechla. Mezi tím Brabenec zatopil a připravoval sám chudou večeři: hrneček bramborů a oukrop, jemuž na horách říkají vodovka. Byla to poslední večeře, při níž byla všechna rodina pospolu. Do rána byla Apolena mrtva; lidé říkali, že jí puklo zármutkem srdce, a lékař napsal do úmrtního lístku, že ji ranila mrtvice. Pochovali ji a s ní i umlklou bolesť srdce v mládí skláceného. Lidé i svět šli obvyklým krokem dále a jen Brabenec byl ve svém obyčejném chodu popleten jako staré hodiny, které nadbíhají. Práce si nehleděl, ba přímo se jí štítil; chodíval s hlavou svěšenou po polích a lesích a nevýslovný zármutek mu hlodal na celé bytosti. Staří známí sousedé, kteří ho navštěvovali, nemálo se tomu divili a častěji mu domlouvali, aby se přece vzpamatoval, že smrt je smrt a truchlit přílišně po mrtvých že je marnost i pošetilost.

„Nerozumějí mně, nerozumějí mně,“ šeptal si Brabenec a v hlavě se mu rozbřeskla prazvláštní myšlénka, která v něm rostla, až ho celého

posedla. Mudroval takto: „Když si člověk něco myslí, je vždy s to, sdělit se s tím jiným lidem tak jasně, že druzí mohou si mysliti totéž. To je štěstí, ale ne celé. Když člověk něco cítí, ať je to bolest, zármutek neb cokoliv jiného, nemůže se jiným lidem s citem svým sdíleti tak, aby druzí cítili totéž anebo podobně, jako on. V tom vězí celé neštěstí. Kdyby hladový člověk mohl svůj hlad, člověk zarmoucený svůj trud, člověk trpící svou bolest sdíleti s jinými podobně, jako s nimi sdíleti může své myšlénky, názory a zkušenosti, bylo by na světě méně hladu, méně trudu, méně bolu."

Švec Brabenec zbudoval si ve svém mozku prazvláštní a podivínskou zásadu, že prý všechno neštěstí lidstva záleží v tom, že lidé lidem sdíleti mohou jen pramalou část svého duševního života, totiž pouze své myšlénky, své poznání a své vědění, kdežto druhá veliká a mohutnější stránka vnitrného života, totiž city lidské, jsou odsouzeny k němotě a k žaláři: nejsou sdělitelny. Řekne-li někdo druhému: mám bolesť, nevzbudí v něm podobný cit, leč nanejvýše soustrast. — Pevně věřil, že je v tom nedokonalost, ba věřil i to, že přijde v daleké budoucnosti doba, kdy tomu tak nebude a kdy lidé budou se moci sdíleti se vším, co v nitru jejich žije. Pak bude na světě poloviční ráj — nebude ani hladových, ani zarmoucených, ani nešťastných, neboť sytý nakrmí hladového, veselý občerství zarmouceného a šťastný potěší nešťastného.

Měl toho plnou hlavu ba připadl i na tu myšlénku, že již nyní jsou na světě lidé básníci, kteří toho dovedou, a ti že jsou velikáni světa, kteří razí dráhu budoucnosti a učí lidstvo, co mu přinese spásu. Netajil se s těmi nápady a vykládal je obšírně svým známým, kteří k němu chodívali na pobyt. Nebyli s to, jej pochopiti, a švec se nemálo zlobil, že nejkrásnější jeho myšlénky padají na skálu a mezi trní.

„Poslouchejte, kmotře, mně se zdá, že ten člověk má přece jen o kolečko víc," povídal o Brabenci starý Valha, když od něho toho večera před svatým Antonínem s jinými starochy odcházel z pobytu.

„Mně se také tak zdá; co mu umřela Apolenka, je nějak popletený," přisvědčoval Jíra, vyndal z úst starou fajfku, vyklepal z ní popel a zastrčil si ji do kapsy u kostkované kazajky.

Starochové se rozešli a počali se straniti milého ševce, jenž se čím dál tím víc podával svým myšlénkám a samotě. Byl zármutkem a steskem opravdu nějak popleten. Ráno i na večer chodíval po lesích, kde zpívali ptáčkové. Bylo ještě jaro a jakmile zaslechl někde drozna, stanul, poslouchal a šeptal si: „Snad Apolenka — chtěla být ptáčkem!" Ve dne sedával doma, ale pracoval pramálo, skoro nic; hrabal se buď v starých kronikách, nebo přemítal a dumal, dívaje se někdy hodnou chvíli na jediné místo. Jakmile uviděl na stěně mouchu, říkával si: „Snad Apolenka — chtěla být muškou!" I v zevnějším životě stala se s ním změna. Prodal kozy, dělal na barák dluhy a počal chodit do kostela i na mše i na kázání. Na svatého Petra a Pavla kázal pan páter o rozumu a víře; porovnával víru s jarním sluníčkem, které dává světlo i teplo, a rozum i lidské poznání se svatojanskou muškou, která sem tam kmitá v šeru letní noci. Brabenci se to líbilo a hodilo do nynějšího jeho názoru. Jako dříve býval čirým racionalistou, jenž natahoval celý svět na nemo-

torné kopyto svého rozumu, tak nyní nepřikládal lidskému poznání skoro žádné důležitosti; od těch dob, co ho jímal zármutek nad ztrátou dcery, byl samý cit a rozjímal o tom, jaké by bylo na světě blaho, kdyby si lidé nejen ve svých myšlénkách leč i ve svých citech rozuměli.

Mudroval a dělal při tom dluhy. Růza se brzy dozvěděla o nynějším spůsobu jeho života; tátovo mudrlantství jí nepřekáželo, ale jeho dluhy ji pálily jako žhavý uhel na dlani. Bála se, že jí promudruje barák; proto si na něho přiběhla a zhurta se naň osopila:

„Co děláte? Vždyť budete mít brzy po baráku! A kam jste dal kozy?“

Brabenec ve svém nynějším rozpoložení bál se dcery jako školák svého učitele. Omlouval se, byl před ní jako beránek a nikdo by v něm nebyl poznal někdejšího zbrklého, urputného a všemi mastmi drbaného ševce, jenž hrával Žižku a Solimana. Dal se vésti, jako malé dítě, a dohodli se s Růzou, že barák prodá, dá jí, co mu zbude, a půjde s ní do Vichové na výminek.

Učinil tak, a žil u svého zetě Kučery, jenž tam byl malým chalupníkem. Nakládali s ním celkem dost dobře a bylo mu kale. Trošku prtačil, trošku pomáhal v hospodářství, trošku si početl ve svých knihách, které si přinesl, ale nejvíce přemítal. Mudrosloví mu leželo v krvi. Sdílení citů jako nový, podivínský názor vrtalo mu sice pořád mozkem, ale vedle toho posedla ho i jiná myšlénka. Pozoroval, že celý svět pracuje, namahá se do únavy a že jen něco málo lenivých a otylých boháčů, něco málo syčáckých pobudů a něco málo vysílených i unavených starců si hoví a odpočívá; jinak na celém lidském pokolení že lpí odvěká kletba: „Zlořečená země pro tebe; v potu tváři a s bolestí chléb jísti budeš!“ Pozoroval, že všechna práce, cokoli jí na světě je, pachtí se za pozemskými statky a je tím, čemu učenci říkají práce hospodářská; že i ti, kteří o sobě tvrdí, že pracují pro náboženství, umění, vědu aneb pro celou společnost lidskou, jako jsou kněži, učitelové, úředníci, právníci, lékaři, umělci, novináři, ministři a jiní pachtí se vlastně převážnou většinou proto, aby měli být od čeho živi aneb aby měli hojnost a nadbytek. Pozoroval, že i těm, kteří baží po moci neb slávě, má moc i sláva býti stupněm k statkům vezdejším; že toto pachtění je hlavní příčinou všech běd, útrap, bolestí, vražd, bojů, nenávisti a všeho toho, čím lidské pokolení je zmítáno, ano že je málo zločinů, jež by neměly v tom kořeny. Pozoroval, že i myšlénky a city lidské jsou k pachtění tomu připoutány a po celý život otáčejí se v něm, jako v nějakém zakletém kole. To vše neuměl si tak přesně vyslovit, ale pojem o věcech těch byl v něm, ač ne tak jasný. I přemítal dále, že všechno lopocení a všechno dychtění po statcích je vlastně kletbou a neštěstím celého lidstva; že vymanění se z toho bylo by vykoupením světa. Uvažoval, jak k spáse té bylo by lze dospěti, a po dlouhých myšlénkových kotrmelcích a krkolomných závěrkách dospěl ku přesvědčení, že vykoupení ono stane se jen tehdy, až na světě budou samí lidé chudí, kteří nebudou žíti v nádheře a přebytku; až pod hroznými tresty bude zakázáno, míti bohatství a hověti si v hojnosti.

Jakmile ho zásada ta posedla, počal ji hned mezi známými hlásati,

a nebylo divu, že jeho nuzní vrstevníci chápali to lépe, než náhledy o sdílení citů. Pokládali ho za podivného sice člověka, ale za moudrého a rozšafného muže. Jen že, bohužel, žádný prorok ve své vlasti a tím méně ve své domácnosti! I zeť i dcera byli zapřisáhlými nepřáteli jeho názoru o chudobě a když jednou na večer počal staroch svého sedmiletého vnoučka učiti známé písničce: „Blaze tomu, kdo nic nemá“, popadla Růza chlapce za ruku, odtrhla ho od dědečka a obořila se na tátu urputnými slovy:

„Kdybyste nekazil hocha a šel culit do horoucího pekla někam jinam!“

Slovem „do horoucího pekla“ rozuměla chalupu koláře Novotného, kam chodil Brabenec na pobyt; slovem „culit“ rozuměla jeho hlásání nové víry, že jednou přijde doba, kdy budou na světě jen samí chudí lidé. „No, no, nemusí býť tak zle; já již jdu,“ klidně odvětil staroch, vzal s hřebíku čepici, nacpal dýmku, zapálil a šel. Dcera myslila, že jde k sousedu Novotnému, kde se scházívali jeho vrstevníci, ale dívajíc se za ním oknem, viděla, že se šourá procházkou do kopce k lesíku.

Byl počátek září a teplý den; Brabenec chodíval do blízkého mlází, poslouchat na večer čermáky, jak tam „cechtají“. Bafče z krátké porculánky, šámal se volným krokem do vršku a bručel si:

„Růza je nekalá; Apolenka — to bylo dítě!“

Myslil na ni a jal ho stesk i zármutek. Přišel po vozové cestě k lesíku, před nímž se rozprostíral zelený palouček, usedl do husté otavy, která nebyla ještě pokosena a obrátil zrak k jedlovému mlází, odkud se obyčejně ozývali mladí čermáčkové. Čekal déle než obyčejně. Sluněčko klonilo se již k západu, když se ozvalo první cechtání. Zdálo se mu dnes pěknějším a lahodnějším, než jindy; zdálo se mu to proto, že mu bylo smutno a že byl rozechvěn. V takovém rozpoložení působí vše dojemněji a proniká hlouběji do útrob, jakoby zármutek otvíral duši do kořán.

Bylo mu tak, jakoby ten milý ptáček, jehož jemný hlásek mu přelíbezně zněl, měl a musel míti duši; jakoby mu chtěl něco říci.

„Já mu rozumím, já mu rozumím; to je má drahá Apolenka,“ pravil si staroch a dal se do pláče jako malé dítě.

Slunce bylo již za horami, když se vracel. Domů nešel; šel k sousedu Novotnému, kde byla obvyklá schůze večerních pobytníků. Ale dnes byl zamlklý a nehovořil; nechal mluviti jiné a sám poslouchal, jak starý Potočník vykládal, že byl včera v Jestřabí na schůzi duchověrců. Vypravoval divy.

Brabenec již dávno o nich slýchal a vábilo ho, aby se mezi ně podíval. Vyslechnuv Potočníka, odešel domů dříve než jindy a cestou si umínil, že se na vlastní oči přesvědčí. V neděli šel; hned po první schůzi stal se horlivým přívržencem nového učení a jedním z nejznamenitějších členů sboru svatého Václava. Táhlo jej to vždy neodolatelnou silou do shromáždění, kde se mu zjevovala jeho milovaná Apolenka. Věřil pevně, že s ní pomocí prostřednice rozmlouvá, že její duch často jej oblétá a navštěvuje, a bylo mu to velikým upokojením a nemalou radostí.

Z někdejšího nespokojeného a bouřlivého rozumáře stal se klidný a vážný duchověrec. O pravosti nové nauky byl pevně přesvědčen a to tím spíše, protože duchové, kteří se mu ve sboru svatého Václava zjevovali, potvrzovali jej ve vymudrovaných názorech o budoucí obecné chudobě všech lidí.

Okna v bouři.

Básně Jaroslava Vrchlického.

Podzimní melodie.

I.

Už tady jeseň, z hnijícího listí
se nese silná, opojivá vůně.
Ve chladných nocích se zas hvězdy čistí,
má pavučiny astra ve koruně
a v srdci touha, věčná touha stůně.

Jak sykot zmije pod nohou to svistí,
nerv každý chví se roven vzpjaté struně;
ó listí rváno vichrů nenávistí!
ó bledé páry splývající v lůně! —
a v srdci touha, věčná touha stůně!

Ti obláčkové chladní jsou a čistí,
je zhltí noc jak leknín vodní tůně.
Zmar slídí kolem sup jak po kořisti.
Smrt sedí vítězící na svém trůně
a v srdci touha, věčná touha stůně.

II.

Ó hnijící a padající listí!
Fiólo srdce, kde jsou tvoje vůně?
Teď ve slzách se jen tvá bolest čistí,
to perly triumfů tvých ve koruně!
Teď víš, proč věčná touha v tobě stůně!

Jsi šklebem raněno i nenávistí,
tvá láska rovna zmírající luně,
Hór křídlo zvukem netopýřím svistí;
cos v duši chví se rovno puklé struně.
Teď víš, proč věčná touha v tobě stůně.

A jak se snují paprskové čistí,
sny sladké táhnou v kalné tvoje tůně;
však marno, po boji i po kořisti.
Žal sedí na tvé poesie trůně,
teď víš, proč věčná touha v tobě stůně!

Sám.

Sám, vždycky sám, jak byl jsi při zrození!
Sám byl jsi rovněž v prvním lásky vzplání,
sám ženy na ňadrech, sám v boje vření,
a sám zas jednou budeš v umírání.

Sám potom v hrobě. Sám jsi nalhal sobě,
že kdosi mohl s tebou jedno býti.
Jde každý cestou svou. Co po tom tobě?
Vždyť sám je každý v celičkém svém žití.

V bezsené noci.

To známá rada je přec: na jednu mysliti věc,
když nelze v noci spáti;
na jeden patřiti bod, na strop či pelestě hrot
a do sta počítati.

Jak dítě dělám to zas, však líně vleče se čas
a nechce v cval se dáti;
v bod jeden upřen je zrak... V můj život ztracený tak
mír již se nenavrátí.

Zas do sta počítám též, stá zrada, stý klam, stá lež...
Nic platno, nelze spáti...
A zítra, den fádní zas, táž zrada, táž faleš v týž čas
ó ty se jistě vrátí!

Kam?

Obláčky jarní lehké jak dým
se houpají;
vlaštovky s písní, což pak já vím,
kam vstoupají?
Kam vzdechy a tužby, kam sloka a rým? --
Dál ku ráji!

Bezedné modro, propast a tůně,
bez břehů moře, po vašem lůně
má duše stůně.

Bubliny z vody, porod a zmar,
kam klesají?
Paprsky slunce, úsměv a žár,
kam padají?
Ptáčkové kořist jsou v luňáků spár
a zpívají.

Nezměrná noc se mlčením pásá,
s prášníků hvězd svůj zlatý pel střásá —
Má duše jásá!

Hodiny.

Hodiny zrnka jsou písku,
tu zvolna tekou, tu v trysku;
jim věčnost drží svou misku.

Jdou zvolna — když touhou se třesu,
jdou v trysku — v lásky mé plesu.
Však cítím vždy let jejich v děsu.

Znám tu jen, již duše drží,
ta druhá — je temnou již strží;
kdo třetí, ďas či bůh strží?

Hodiny v bezdno se řítí,
záchvěvy, bubliny, kvítí . . .
a přec v nich — celé tvé žití!

Píseň nešťastných milenců.

Kdo může říci, „láska je zlem?“
Je blaho i tenkrát, když raní.
My s korunou z hloží na čele jdem,
však s úsměvem
zpět zříme jen za ní a za ní!

Na nohách krev a na čele krev,
však v duších květ edenských fijal,
jas v očích a na rtu mystický zpěv
z všech každý z cev
dýchá zpět, od ní co přijal.

Kdo může říci, „láska je zlem“,
ten pravou moc její nezná;
dál drahou mléčnou na vzdory všem
s písní my jdem,
Smrt sama noc je nám hvězdná!

Stíny.

V té říši, v které prostor a též čas
kams do neznámé hlubiny se zřítí,
kde pouze mlhovin mdlý plane jas,
jenž dlouhou nivou asfodelů svítí,

Kde stíny těch, co žili jedenkrát,
se zdvihnou, mihnou v matné mlhy směsi
a zapadnou a zniknou, vír a chvat
jak divoký je dál rve v stínů lesy,

Tam potkali se dva, ty na zemi
let deset i víc ještě žili spolu,
šli trny věrně jako růžemi
a říkali si „šťastní“ v zemském dolu.

Zde, každá maska s tělem zároveň
kde s duše lidské padne bez přetvářky,
kde pravda zvedne zářnou pochodeň
nad všemi plesy lidskými i nářky:

Ty dva zde proti sobě stáli teď
ve průsvitné z mlh, duchovité říze;
jak čekal každý by z nich odpověď,
tak patřili v tvář zdiveni si cize.

Jak hledali by v minulosti cos,
čím zas by mohli spojit svoje duše
zde jako tam kdys ve společný los
a čekali a chvěli se v zlé tuše.

Neb ničeho tu. — Celá řada let,
kde žili „šťastni“ v světě vedle sebe,
v jich duši jeden nenechala sled,
ni pekla tmu a též ne záblesk nebe.

Ni jeden srdcí tluk, ni jeden hlas,
ni jeden záchvěv ku světlu a k výši
teď strunou jejich nitra nezatřás.
Tak stáli proti sobě v mrtvé tíši.

A znikli, zapadli; ten divný cit
jen sáh jim při tom duší do hlubiny:
Jak mohli leta takto v bludu žít,
tak cizí sobě, na zemi již stíny!

Poslední moudrost.

Kdos šeptal — druhý to řek
a tobě, by tebe ranil;
rci, jaký bys to byl rek,
těm kdybysi se bránil?

Kdos myslil — ať myslí dál!
To poslední všech je právo.
Tys potud vítěz a král,
když v duchu i srdci vše zdrávo.

Svět, lidé, stíny a nic.
V tvé duši v posled vše leží.
Chtěj, nechtěj, méně neb víc,
orloje rafij dál běží.

A v posled srovná vše nás
chvaliče, sudiče, vždycky
ten všemohoucí čas,
a to je ten osud lidský.

Tam kosti, plíseň a prach.
Smrt civí tam odvěká kněžka.
Nač illusí záře a nach,
když cesta tak dlouhá a těžká?

Za chvíli edenských niv
když tolik ztráty a trestu?
To vše moh's vědět již dřív
a uspořit sobě tu cestu.

Čím jí udělal?

Povídka.

Napsala Marie Červinková-Riegrova.

a návsi za nedělního dopoledne hrály si děti na slepou bábu a jich veselý pokřik tak hlučně rozléhal se kolem, že mnohý soused, jenž právě se vracel z ranní, na cestě se zastavil a žertovně zahrozil malým nezbedům.

Trochu opodál u plotu zahrádky stál hošík as třináctiletý, slabého vzrůstu, zkřivených zad, na levé lopatce hrbatý. Byl to syn vdovy chalupnice, Toník Toužilů. V jeho přibledlé tváříčce byl jakýs bolestný výraz, výraz předčasné duševní zralosti, ale v jeho černých, divokých očích svítila jiskra svévole a vzdoru. Dlouho díval se na hru dětí toužebným, dychtivým zrakem, nedočkavost hrála mu celým tělem, až pak náhle skokem připletl se mezi ostatní, a vesele pokřikuje, počal drážditi slepou bábu, rozhánějící se v kole.

V tom ozval se mezi dětmi pokřik: „Divous je tu!"

„Nepleť se mezi nás! My s tebou nemáme," zvolal jeden hoch.

„Půjdeš, hrbáči!" rozkřikl se starostův syn Kubík a aby dodal důrazu svým slovům, vystrkoval vzpírajícího se hocha z kola. V tom ucítil na tváři palčivou odpověď — a oba hoši popadli se do křížku.

Kubík Bílých byl starší a silnější; v pračce se mu nikdo nevyrovnal.

„Vlep mu ji! Jen ho!" ozývalo se kolem a radostný smích hochů dosvědčoval, že všichni přejí vítězství Kubíkovi, který právě svého slabšího soupeře chtěl povaliti k zemi, když dvě dívčí ruce zachytily jeho rozpřažené rámě.

„Pusť mne, Zuzko!"

Ale dříve, než mohl Jakub setřásti Zuzančiny ručky, pevně svírající jeho rámě, vyvinul se obratný jeho sok a dal se na útěk. Kamarád Jakubův Pepek rozběhl se za utíkajícím. Kubík, hněvem zrudlý ve tváři, rozpřáhl již ruku proti Zuzce — ale neudeřil.

Jak by byl mohl udeřit Zuzku, kterou vždycky vídal tak rád, která měla oči jako chrpa a tváře jako rudý mák, jejíž panímáma Běta pekla tak dobré makové buchty? „Kdybys to nebyla ty, Zuzko!"

Zuzanka Dvořákova byla dívčina as desítiletá, ruměnná a na svůj věk silná. — Každý ji měl rád pro její vlídný pohled, pro milý úsměv, jenž jí pohrával po tváři. „Dobračka holka," říkali o ní. Ale v té chvíli její třpytivé modré oči jiskřily se rozhorlením a ona volala hněvivě: „Tak mne jen uhoď! Uhoď mne . . . Ty jsi zlý hoch, Kubíku."

„A proč ty se pleteš mezi nás kluky? Ty — holka! A co ti je do hrbáče?!"

„Proč ty ho biješ, chudáčka?“

„Pěkný chudáček — Divous! Kluk daremná, vykoukaná! A neviděla’s, že mne praštil?

„Proč mu nadáváte hrbáčů?“

„Co pak není hrbáč?“

„Ať si je. — Ale vy mu ubližujete. Co on může za to, že je hrbáček?“

„Však naše tetka povídala, že Pán Bůh věděl, proč ho znamenal. Nu, počkej, až já tě dostanu, ty divouse!“ zahrozil do dálky.

V tom přiběhl zpět Pepek a chlubil se, jak před ním hrbáč upaloval, a jak ho ještě kamenem napálil do ruky.

„Vy jste zlí kluci!“ volala rozhorlená Zuzanka, stále více se rozohňujíc.

Slzy vyhrkly jí z očí.

„Helejte, Zuzka pláče,“ zasmál se Pepek.

„Pro hrbáče,“ dodal Kubík a hlučný smích rozlehl se kolem.

Děvčátko dalo se na útěk, zacpávajíc si uši, aby nemuselo slyšet z dálky doznívající posměšný pokřik: „Zuzka pláče, pro hrbáče!“

Zuzanka běžela bez zastávky k domovu; ale nevešla na dvorek. Přehoupla se přes plot u zahrádky, zadní stranou vkradla se do chléva, po řebříku vlezla na seník a tam ukryla hlavu do sena. Zde bývala vždy její tajná skrýš. Hezkou chvíli štkala prudce, pak usedla, ručkama objala kolénka a v její malé hlavičce rojily se nepokojné myšlénky. Kubík je zlý, tuze zlý a Toníčkovi všichni dělají křivdu. On má dobré srdce. Já to vím, že má. Svou maminku má tak rád a malou svou sestřičku Manču taky. Když spadly malé pěničky z hnízda, on je sebral a vylezl na strom, aby je dal do hnízda. Pepek ho viděl a žaloval panu učiteli, že Toník vybírá ptáky. Všecko na něj svedou — vždycky řeknou: to udělal divous! Chudák! Kdybych ho viděla, řekla bych mu: Nic si z toho nedělej, Toníku, že jsi byl bit. Až vyrosteš, už nikdo tě nebude bít a kluci tě nebudou trápit.

A ta myšlénka se jí tak zalíbila, že pocítila touhu mluvit s Toníkem a říci mu to.

Ale kde jej najít? Snad bude u potoka mezi vrbinami — tam on rád řezává píšťaly. Zuzanka se zvedla rozhodnuta, že Toníka vyhledá a jej potěší. — A tu jí přišel výborný nápad. Přinesu mu makovou buchtu!

Vzala jednu z čerstvě napečených buchet a již utíkala ze dvorka a za vesnici k lukám. Zahnula k vrbinám, rozhlížela se kolem, pak rozhrnula křoví u potoka. Na trávě u vody ležel Toník na znaku na zemi a díval se do oblak. Pohlížel při tom tak nevlídně a shlédnuv Zuzku, vyskočil, začervenal se a odvrátil se od ní, hledě při tom zakrýti ruku, která byla poněkud zakrvácena.

„Toníku! Co to máš s rukou? Bolí tě to moc?“

„Nic mě nebolí. Nic mně není,“ řekl hoch drsně a vzdorovitě, stále odvraceje tvář.

„To ti Pepek udělal, Toníčku?“

„A co’s přišla vyzvídat?“ Pak se odmlčel a dodal: „A nemysli si,

že jsem já tvou pomoc potřeboval. Však já bych byl Kubíka taky sepral. A seperu ho jindy — nezůstanu nic dlužen, neboj. — Nepotřebuju holky na pomoc." Pálilo jej to, že jemu, hochovi, ženská pomáhala při pračce.

Zuzanka dívala se k zemi zahanbena a rozlítostněna. Tak ji přivítal za to, že jej chtěla potěšit! Byla by hned utekla, ale ta buchta pálila ji v ruce — co s ní počít? Shýbla se k zemi, položila ji vedle Toníka, obrátila se a chtěla utéci.

Ale sotva učinila několik kroků, byl Toník skokem za ní a zadržei ji za ruku. Hlas jeho nezněl již vzdorovitě, ale vřele a měkce: „Zuzičko, neutíkej!"

„A když na mne kalousíš."

„Nekalousím — jen zůstaň. A zapomněla's tam buchtu."

„Nezapomněla. Já ti ji přinesla."

„Zuzičko — Ty mně?! A proč?"

„Abys ji snědl."

„Ty si snad myslíš, že má maminka nemá z čeho píct buchty?.. Maminka má mouky dost, a peněz taky dost — a jestli si myslíš, že jsme chudáci, to si tu buchtu nech."

„Ne, ne," volala Zuzka; „vím, že nejste chudáci. Já ti tu buchtu přinesla, abys nebyl smutný, když jsou ti kluci tak zlí k tobě."

Toník se vesele zasmál. „Myslíš, že si z nich co dělám? Až jen budu silnější — uvidíš, co jim jich dám. Pojď, Zuzko, sedni si, rozdělíme se."

Usedli na zem rozdělujíce buchtu. Zuzanka se vesele usmívala a Toník hleděl na ni zářícím, radostným zrakem.

Bylo krásné jarní ráno. V houštinách zpívali ptáci a vzduch vlahý a lahodný byl prosycen vůní rozkvétajícího kvítí.

Pojednou Toník, jako by jej něco bylo znepokojilo, zakabonil čelo, přiblížil se těsně k Zuzance, hleděl jí na tvář, na ruce, a tázal se úzkostlivě:

„Zuzko, nic ti Kubík neudělal? Nedal ti herdu? Pověz!"

„Ne, nic mi neudělal."

„To je jeho štěstí. — Kdyby ti byl ublížil, já bych mu . . ." Oči mu zasvítily divoce: „Vrazil bych mu kudlu do žeber!"

„Ne, to bys nesměl, Toníku! To bys byl jako loupežník. A já bych s tebou víckrát nemluvila. — Kde máš tu kudlu?"

Toník vytáhl nožík z kapsy. „Hleď — je ostrá."

„Ukaž!"

Zuzanka vzala nožík a ukryla jej v kapse. „Tak, teď ti ji nedám, abys nemohl Kubíkovi nic udělat."

„To nejde, Zuzko, já kudlu potřebuju."

„Slíbíš, že Kubíkovi nic neuděláš?"

„Když ti neublížil, tedy slíbím."

„A nač jí potřebuješ? tázala se Zuzanka, vracejíc mu nožík. „Snad nechceš řezat stromky?"

„A budu, zrovna budu!"

„Tak to bylo pravda, co na tebe sváděli, že's stromky pořezal ty?"

„Nebylo. Já neřezal — a byl jsem bit. Ale teď je pořežu, abych věděl, zač jsem byl bit.“

„Toníku, když budeš takový, nebude tě nikdo mít rád.“

„Co pak mě má někdo rád? Mě — hrbáčka?“

„Tvá máma tě má ráda.“

Toník se zarazil a pak řekl: „To je od toho, že je moje vlastní máma. — Ale jiný nikdo — ne, nikdo . . . nikdo. Já jsem zlý, ošklivý, já . . .“ pohnutí přervalo mu hlas. Rychle odvrátil tvář.

„O ne, ty nejsi, nejsi zlý,“ spěšně zvolala Zuzanka. — Toník mlčel a ještě více se odvrátil — chvíli bylo ticho, pak se ozvala Zuzanka tichým, vřelým, jako by konejšivým hlasem:

„Toníčku, Toníčku! Nic si z toho nedělej! Až budeš velký, potom bude všecko dobře.“

„O ne, nebude všecko dobře, nebude!“ Hošík smutně kroutil hlavou a díval se pohnutě na děvčátko sedící vedle něho.

„Zuzičko, rád bych věděl, proč jsi ty vždycky tak hodná ke mně — Jen ty jediná ze všech a vždycky, vždycky!“ Velké slzy jako hrách vytryskly z očí, ze kterých jindy zářily jen blesky hněvu a vzdoru.

„To už je tak, Toníku, protože — inu protože —“

„Co pak mě máš ráda?“

„A proč by ne? Mám tě ráda.“

„Zuzičko! Kdybys věděla, jak já tě mám rád. A až budu velký, všecko ti to odplatím. Půjdu na vandr, vydělám hodně peněz a až přijdu domů, koupím ti hedbávný šátek a na šaty ti koupím. A když budeš chtít ještě mašli, taky ji koupím — takovou velikánskou, že budou všecky holky koukat.“

„To budeš mít tolik peněz?“

„Žeť budu! A co budeš chtít, všecko dostaneš.“

Oba se zamlčeli.

„No tak vidíš, Toníku, že bude jednou všecko dobře.“ Hoch pohlédl do jejích očí a řekl s výrazem, jehož vroucnosť připomínala věk zralejší: „Jestli ty mne budeš mít ráda, potom bude všecko dobře.“

* * *

Od toho dne stávalo se častěji, že si Zuzička s Toníčkem porozprávěla, že spolu hrávali na zahrádce anebo na mezi za stodolou. Ale když je jednou Dvořáková přistihla, dala dceři notnou nakázku: „Je to takový spuštěnec jeden,“ pravila. „To ti povídám, ať s tím divousem žádné spolky nemáš — ať tě s ním víckrát neuhlídám!“

Však brzy nemusela se již Dvořáková po dceři ohlížet, dbá-li jejího příkazu: Toník po roce vyšel ze školy a jeho matka dala jej na učení do města k truhlářskému mistru. Byla již kolik let vdovou a její druhé dítě, šestiletá Manča, narodila se měsíc po smrti otcově. Dost těžce na to živobytí sháněla, ale na syna nákladu nelitovala; poslední krejcárek vynaložila, aby se něčemu naučil. Vždyť věděla, že bude jednou ve stáří jedinou její podporou. A Toník, když byl vyučen, ještě se do světa pustil, aby něco skusil a uviděl.

Změnilo se mnoho v malé vesnici, než za sedm let Toník Toužilů navrátil se domů. Mnozí ze starších spolužáků byli již odvedeni, zejména Kubík Bílých a malé školačky dorostly v hezká děvčata. Nejhezčí ze všech byla Zuzanka Dvořákova; hoši povídali si o ní, že je hezčí než panenka Maria na oltáři, a proto také tak mnohý chasník díval se raději do krajní lavice, než aby byl ke královně nebeské své oči obrátil.

Nechtěli tomu sousedé z počátku víru dát, že by ten Toník Toužilů, který býval takový spuštěnec, dovedl kus bytelného díla postavit, ale brzy se přesvědčili, že takového truhláře aby pohledal daleko široko.

„Kdo by to byl do toho kluka řekl, že bude mít takové smysly a takovou hlavu! Je to kus čisté práce!“ divila se Dvořka, když jí jednoho dne přinesli od truhláře almaru, kterou byla pro dceru napřed po výbavy objednala. Však si na ní také dal truhlář záležet a tak málo od práce počítal, že Dvořka ani svým uším věřit nechtěla. Hned objednala ještě truhlu a prádelník — však se to neztratí; holka už je na vdávání, ženiši si dvéře podávají a jednou to bude, jako by se to našlo.

Truhlář byl rád, že měl záminku někdy u Dvořáků se zastaviti a si porozprávět.

Zuzanka s ním vždycky vlídně rozmlouvala jako se starým kamarádem, často u plotu a na cestě se s ním zastavila, ano někdy ji mohl i doprovázet do kostela. Často si při tom zažertovali, vzpomínajíce na veselá léta školní. Však mu to jiní hoši nepřáli, že s ním Zuzanka tak vlídně rozmlouvá. Mnohá falešná družka dovolila si posměšnou poznámku, a které byly upřímnější, pověděly to Zuzance: „Zuzičko, co myslíš — snad nebudeš mluvit s hrbatým?“

„Ale vždyť já jen tak — jako se starým kamarádem.“

„Ani si nic nezačínej! Ty, toť se ví, na nic při tom nemyslíš; ale ještě přijdeš do řečí, že za tebou hrbatý chodí.“

Zuzanka si dala říci, a brzy Toník s žalostí pozoroval, že se mu vyhýbá.

* * *

Bylo o pouti. Pod kostelem na návsi pod starými kaštany stála bouda vedle boudy, kramáři a perníkáři rozložili zde své zboží.

V kostele o hrubé bylo tak natlačeno, že mnohá tetka a mnohý strýc odbývali svou pobožnosť sedíce na trávníku před kostelem. Některý otevřel své knížky, aby si z nich říkal, ale když se tu namanul nějaký známý přespolní, bylo po pobožnosti, a všude kolem kostela bylo viděti hovořící párky.

Nejživější život rozproudil se na návsi, když svobodní chasníci a děvčata vyšli z hrubé a u perníkářských bud nastala pravá tlačenice.

Kdy je taková schůze a taková záminka jako o pouti? Sejdou se švaři, přátelé, kmotři a kmotry, kteří se třeba po celý rok neviděli — a tu mívají vždy mnoho na srdci, co by si rádi pověděli. Ale také zlé jazýčky starých klepen mají dnes na pilno — vždyť nikdy není tolik vidět a tolik co povídat, jako o takovém dni.

Ze všech těch, kteří se o pouti na návsi tlačili, nikdo nevzbuzoval

tak živou pozornosť, jako Kubík Bílých, jenž před několika týdny se navrátil z vojny, a Zuzanka Dvořákova.

Kubík na vojně sesílil a zmužněl. Byl štíhle urostlý jako jedle, šibalský úsměv měl ve veselé tváři, oči jako jiskry — a jak se jimi uměl děvčátkům svůdně do očí podívat! Každý řekl, že si umí spůsobně vést, a na šatě i na sebevědomém chování bylo vidět, že si dává na sobě záležet. Však on to také o sobě věděl, že děvčata jsou po něm celá žhavá. Která pak by odolala, když on se na ni usměje?

A dnes díval se Kubík jen do očí Zuzanky Dvořákovy. Však mu již máma na vojnu dopsala, až domů přijde, té aby si hleděl, z toho že by mohlo něco být. A Kubík nebyl od toho; neboť sotva se doma ohlédl a ohřál, hned rozsoudil, že tu není žádného hezčího děvčete, a žádného, které by se mu lépe podobalo.

Když tak vedle sebe se Zuzankou stáli, každý se za nimi ohlédl a který to nahlas neřekl, ten si alespoň potají pomyslel: „Pěkně to těm dvěma dohromady dopadá."

Tlustá a usměvavá Čermačka dívajíc se za nimi, sklonila se k snědé pihovaté Večeřílkové a řekla: „Čistě si ta Dvořka svou holku oblíká, to se musí říci."

Večeřílková se trochu ušklíbla, ostrým zrakem změřila děvče a porovnávajíc v duchu její pěknou blankytnou suknici s vybledlým šatem své Mařky, řekla s trpkostí: „Aby ne — však má jen ji jedinou. A to víte, která kvočna vysedí jen jedno kuře, ta pořád okolo toho jednoho křídloma brousí. Kdyby jich byla vyhlídala šest jako já — och, to jsou jinačí starosti!"

„Vidíte, jak Kubík Bílých za ní pálí?" tázala se Čermačka.

„I co pak ten pálí za leckterou," zasmála se Večeřílková.

„Ale vzpomeňte na mne, že z tohohle mračna bude déšť," horlivě zastávala se Čermačka. „Povídali, že Dvořák, než oči zavřel, ženě kladl na srdce, aby ji Kubíčkovi Bílých dala. A Bílá je u Dvořákových pečená vařená."

Večeřílková neodpovídala, hledíc za Kubíkem a myslíc na svoji Mařku. Pak tázala se zvolna: „Tak myslíte, kmotra, že už je ruka v rukávě?"

„Nu, není-li, bude co nevidět," ujišťovala Čermačka a dodala dobromyslně: „Inu, pěkný párek lidí by to byl, jen co je pravda."

„A ty grunty, tetka, ty grunty!" vmísil se do řeči vedle stojící strýc. „To by se hospodařilo! Všecko to hraničí — pole vedle pole — jen mez rozorat a může brázdu táhnout v jednom. To by se to oralo, o je!"

Hovořící netušili, že svými slovy působí někomu krutou bolesť. — Ani slovíčko neušlo Tonikovi, jenž stál vedle nich opřen o kaštan a zahlížel na celý svět. Co se to s ním jen stalo, že se dnes tak švihácky oblekl? Vždycky se nosíval jednoduše a skromně, a dnes si navlékl světlezelený kabát a na krk si uvázal ohnivě červenou kravatu. V tom křiklavém šatě byla tím nápadnější neforemnosť vzrůstu i hrb na jeho zádech a rudá kravata neslušela ani k jeho nažloutlé pleti ani k pošmurnému výrazu jeho tváře. Rozdíl jeho obleku a jeho tváře byl tak

nápadný, že se každý po něm ohlédl; mnohý se při tom zasmál, jiný útrpně rameny pokrčil, ale tu a tam ozvaly se posměšné poznámky.

„Helejte truhláře! Ten se chce holkám líbit!“ — „Rád by, chudák, ale špatně mu to dopadá.“ — „To on myslí, že pro ten červený kravátl nebudou holky vidět jeho hrb.“

Ale truhlář měl tak hrozivý pohled, že posměváčkové z náležité opatrnosti nepronášeli své poznámky příliš hlasitě. Nebyl by jich bez toho slyšel — měl dnes oči a uši jen pro jedinou věc na světě. Jeho srostlé, černé brvy byly hrozivě staženy a velké, černé oči divokým, vzdorovitým pohledem, ve kterém značil se vnitřní rozruch a neklid, těkaly s místa na místo a vždy opět vracely se k témuž bodu — ke Kubíkovi a Zuzance.

Jak býval jindy šťasten, když ji viděl se smáti, když ten malý dolíček v tváři její se objevil — a dnes ho její smích řezal do duše. Což se jí ten protivný panák mohl tak zalíbit, že se stále tak vesele naň smála?

Ale jak se neměla Zuzanka usmívat, když věděla, že jí to dnes tak krásně sluší a když ten nejšvarnější hoch v celé vesnici měl oči jen pro ni? Však tušila také, že jí to mnohé děvče závidí a jí bylo při tom tak vesele a blaze. A když se dívala do veselých, šibalských očí Kubíkových, bylo jí stále do žertu a smíchu a pomyslila si, že je věru roztomilý hoch.

V tom náhle uprostřed veselosti počala pociťovati neklid, jako by ji něco na mysli tížilo, počala se ohlížet a obracet, sama nevědouc proč — až její zrak jako by magnetickou silou puzen, obrátil se k tomu místu, kde černé, jí známé oči upíraly na ni tak zvláštní vřelý, bolestný pohled. Krev vstoupila jí do tváře, zarazila se a rychle popošla s Kubíkem několik kroků dále. Toník viděl, že se ubírají k pernikářské boudě a v tom mu napadlo, že Kubík má jistě namířeno na jedno pernikové srdce, které svou velkostí i nádhernou ozdobou nad ostatními kralovalo. „Ne, to nedostaneš!“ pomyslel si. Rychle prodral se tlačenicí a sáhl po velkém pernikovém srdci právě v té chvíli, kdy také Jakub po něm ruku natahoval.

Jakub tím popuzen, změřil truhláře od hlavy k patě, pohrdlivě se usmál a řekl štiplavě: „Aj, hleďme našeho Toníka, jakou teď honí parádu. A srdce kupuje! Snad nechodí za holkami?“ — Mezi okolostojícími ozval se tlumený smích.

Zuzanka dívala se na oba hochy, stojící vedle sebe. Jak smutnou figurou byl v té chvíli ten ubohý, shrbený, tak směšně nafintěný truhlář vedle štíhlého šviháka Kubíka! Tento posměšným tonem vtipkoval dále: „Která pak je asi tvá? Která je tak šťastná, že od tebe srdce dostane?“ Smích kolem zazněl hlasitěji.

„To se uvidí,“ krátce odsekl truhlář a jeho zrak hledal Zuzanku. Ona slyšela smích, jenž doprovázel slova Kubíkova a když Toník k ní zrak obrátil, náhle pojala ji úzkost. rázem jediná myšlenka ovládla ji celou: „Oni se mi budou, když od něho srdce vezmu, smát —“

A v tom, když Toník se srdcem v ruce k ní se blížil, řekla chvatně:

„Tos ty koupil to srdce pro vaši Manču, viď? Jen jí ho dej, ta bude mít radost.“

Nový, hlučnější výbuch smíchu ozval se kolem a nejškodoliběji a nejhlučněji smál se Kubík. Toník podíval se na Zuzičku tak, že ji po celém těle zamrazilo, a krev vehnala se jí do tváře. Řekl pevným hlasem: „Ano, koupil jsem pouti pro Manču,“ rychle se odvrátil a odešel.

„Dostal's, co ti patřilo!“ smál se rozveselený Kubík. „A teď já kupuju pouti!“ dodal sebevědomě a odstrčiv tlačící se hochy u boudy dal se do vybírání.

Ale když to nejkrásnější a nejdražší, co na krámě bylo, vybral a po Zuzance se ohlédl — nebylo jí tu více.

Provinula se zástupem a spěchala odtud. Nevěděla sama proč utekla, kam kráčí. Tváře jí hořely, oči jí svítily horečným neklidem. Měla jen jedinou touhu utlumiti tu palčivou nespokojenost se sebou samou, trpké výčitky ve svém srdci, zachytiti Toníka za ruku a říci mu: „Toníku, prosím tě, odpusť mi, já jsem ti nechtěla udělati lítost.“

Ohlížela se na všecky strany, hledala jej zrakem, zdálo se jí, že někoho shlédla páditi stranou na cestu do zahrad — šla spěšným krokem, zahnula mezi zahrady. Bylo ticho vůkol, ani stín nehýbal se mezi stromovím, ale na cestě před ní v prachu leželo pohozené, na kusy rozbité perníkové srdce. Zuzanku bodlo v prsou; sklonila se a sbírala pečlivě kousky a v tom náhle slzy vyhrkly jí z očí — zastřela si oči šátečkem a zaplakala.

„Ubohý Toník! Ubohý Toník!“ štkala. „Co jsem to jen udělala! O já mu nechtěla ublížit, já nechtěla!“

Dvořáková doma netrpělivě vyhlížela dveřmi, že se dcera tak dlouho z kostela nevrací a když ji shlédla oknem, jak vracela se zamyšlena a smutna, vyběhla jí na zápraží naproti.

„Jsou tu Nováčkovic ze Sušic,“ zašeptala dceři do ucha. „A ty buď zdvořilá k strýci, rozumíš. Přivedl ti sem oba najednou —“ a usmála se významně.

„Jak to oba?“ otázala se Zuzanka.

„Nu, ty nedovtipo!“

Však se Zuzanka přece dovtípila, že strýc Nováček přivedl oba své syny, asi proto, aby si mohla vybrati, který by se jí lépe líbil. Ale matčino napomenutí nepřišlo v pravou chvíli. Ten úlisný strýček se svou sladkou řečí zdál se jí dnes ještě protivnějším, nežli kdy jindy. Bylo jí to tak odporné, dáti se okukovat od obou jeho synů, že vzbudil se v ní hněv a vzdor; po celý oběd skoro ani očí z talíře nepozvedla a po obědě hned do komůrky se vytratila.

Když hosté odjeli, pověděla Dvořka dceři do pravdy. „Pověz ty mně, holka, po kom jsi se zvedla? Po mně tohle nemáš! Taková nemluva! Mně's měla vidět, když za mnou ženiši chodili. Ale tobě kázat — jako by hrách na stěnu házel. Každého by vyškaredila.“

„Ale když si Nováčka nechci vzít, panímaminko.“

Matčin hlas náhle změkl a tvář nabyla jiného výrazu.

„Kdo pak mluví o braní! Ale spůsobně máš s každým promluvit, aby viděli, že jsi z dobrého chování."

V tom se zasmála a dodala vesele: „Ty snad, blázínku, nemáš strach, že tě budu k někomu nutit? Neboj, neboj, mám jen tebe jedinou, můžeš si vybrat."

Sklonivši se níže k dceři, dodala: „Až se Kubík dozví, jak se o tebe derou, bude si tě ještě víc považovat."

„Kubík?"

„Nu však já vím, že se ti líbí, jen přiznej."

„Já nevím, panímaminko."

„A co matce zapíráš? Vždyť bych to ráda viděla. Byla u mne dnes Bílá na výzvědách a já jí řekla, aby si jen Kubík s tebou promluvil, já že bych byla svolující."

„To jste neměla říkat, panímaminko!"

„A proč?"

„Já se ještě nechci vdávat — já . . . já, chci zůstat u vás."

Panímáma dala se do srdečného smíchu:

„I ty dětino! Však on si to Kubík s tebou spraví!"

A smějíc se, odešla do komůrky.

* * *

Kubík se rozradoval, když mu matka odpověď Dvořákové vyřídila. Již v duchu počítal, kdy budou veselku slavit. Že mu Zuzanka padne do náručí, až k ní přijde na okénko zaťukat, o to neměl žádnou starost.

Zašel si odpoledne ke Dvořákovým, byl samý žert a smích, vymámil na Zuzance kytičku. Zdálo se mu, že se trochu upejpá a zdráhá, ale on tím veseleji se rozohnil. Když Zuzanku k muzice doprovazel a obě panímámy vážně kráčely za nimi, Kubík s pýchou a radostí se kolkol rozhlížel, aby viděl, jak si na ně lidé ukazují, jak si o nich šeptají. V hostinci celou první i druhou písničku se Zuzankou protančil — těšilo ho to, celému světu okázati, jak si Zuzanku smí prováděti. Ona byla neklidná, nepokojná, její oči stále někoho hledaly, všecky její myšlenky točily se kol jediné otázky: „Přijde nebo nepřijde? A co mu řeknu, jestli přijde?"

Tušení ji nesklamalo — truhlář přišel Stokrát za to odpoledne si řekl: „Nepůjdeš tam," ale žárlivost nedala mu pokoje. Ano, musel se jít podívat, jak si Kubík Zuzanku provádí, musel hledět na to, co mu působilo největší trýzeň.

Nikdo si ho nevšímal, jak opřen o dveře taneční síně upřeně hleděl do kola; jen Zuzanka jej viděla. A nechť jí Kubík točil na pravo neb na levo, ona vždy obracela zrak k místu, odkud na ni hleděly tak smutně a tak pronikavě ty černé jako uhly svítící oči — stále cítila na sobě jich pohled.

Nyní nečinila více porovnání mezi oběma hochy, neviděla svůdnou líbeznost Kubíkovu, neviděla neforemnost Toníkovy postavy, vše, co bylo směšného a ubohého v jeho zjevu, bylo jako by smazáno z její paměti — ona viděla a pamatovala, cítila jen jedno: lítost a lásku v jeho pohledu.

A když Kubík i po druhé písničce jí všude byl v patách, jí připíjeti dával, vzrůstal v ní hněv a odpor proti němu. Zdálo se jí, že je Kubík nazbyt veselý a pitím rozjařený, bylo jí protivné, že se k ní tak blízko sklání a všeliké hlouposti jí šeptá. Ona mu ještě slovo nedala a on si již vede, jako by byli svoji — a to před celým světem — a také Toník to vidí. Ano, Toník to vidí — ta myšlenka stávala se jí nesnesitelnou.

Pohlédla na Toníka úzkostlivě, jejich zrak se setkal. On zbledl, odvrátil se a vyšel z taneční síně. A tu ona rychle, nežli Kubík nově nalitou skleničku rosolky vyprázdnil, proklouzla mezi děvčaty a hleděla se prodrati ke druhým dveřím. Proběhla předsíňkou a vyšla zadními dveřmi pod zápraží. On sestupoval zvolna po schodech zápraží — v tom shlédl ji před sebou.

„Ty — Zuzko!"

Ona hleděla naň vřele, s němou výmluvnou prosbou v pohledu.

„Toníku! . . . prosím tě . . . Toníku!"

Pohnutí bojovalo v jeho tváři; pak řekl dutým hlasem: „Co mi chceš?"

„Nehněváš se na mne, Toníku?" zašeptala ona skláněljíc hlavu. „Nemohla bych spát, kdybych si myslela, že jsem někomu tu pouť zkazila."

V jeho očích opět zablýskaly vzdor a hněv. „Jak jsi dobrá!" zašeptal trpce.

„My přece zůstaneme vždycky dobrými kamarády, jako jsme bývali — viď, Toníku?" pokračovala Zuzanka, podávajíc mu ruku.

On se zasmál, odstrčil podávanou mu ruku a řekl hrdě: „Nech být, Zuzanko — nech být . . . smáli by se ti — styděla by ses za svého kamaráda. Jsi dobrá, ale styděla bys se . . ."

Ale v tom, když viděl, jak se zapálila, jak se jí při při jeho slovech slzy vedraly do očí, uchopil ji náhle za obě ruce. „Zuzičko, Zuzičko," šeptal vášnivě, „odpusť mi — já jsem nešťastný člověk —"

Ona držela pevně jeho ruce a ještě se slzami v očích zašeptala mírně a pevně: „Toníku, pojď se mnou do hospody —"

„Ne, Zuzičko, nebudu ti už tu pouť kazit, nebudu se už na vás oba dívat —" . . .

„Tak pojď tancovat!"

„Já tancovat?! A která holka šla by se mnou ráda do kola?" Hleděl na ni tak úzkostlivě, tak pronikavě, že před jeho pohledem sklopila zrak a zašeptala:

„Pojď se mnou!"

„Zuzičko! ty chceš?"

A ona kývala hlavou a usmívala se tak mile, že se mu hlava zatočila štěstím.

Jí se zdálo, jako by jeho oči ještě více byly zčernaly, jakoby se šířily a rostly, tak to z nich zářilo radostí a pohnutím. Jí samé zmocnila se dětinská radost nad jeho štěstím a zasmála se vesele. Co jí bylo nyní po ostatním světě a po jeho úsměšcích?

Zářice radostí vstoupili do hostince.

„Tu ji máme! Kam jsi se podělo, moje potěšení!" volal ji vstříc

Kubík. „A když mi tak utíkáš, za to teď budeš se mnou solo tancovat. Muzikanti, tuš!“

V tom truhlář předstoupil a řekl vyzývavě a směle:

„Teď já tancuju se Zuzankou.“

Zášti zasvítilo oběma hochům ze zraku: „Kamarádi, koukejte na toho truhláře!“ zasmál se pohrdlivě Kubík. „Takový kus člověka — a on nám tu bude holky brát.“

„Však nerostly jen pro tebe.“

„Nu a pro tebe vyrostla ta nejkrásnější,“ horlil Kubík vždy víc a více rozdrážděn. „A ty si myslíš, že některá holka o tebe stojí? Leda šašky si z tebe tropí. Takového hocha jako ty! Žádná by tě nechtěla — ani hubičku by ti žádná nedala, ty hrbáči!“

Toník zsinalý rozpřáhl pěstě — v tom Zuzanka postavila se mezi oba hochy a odstrčila je vší silou od sebe. Tváře jí planuly, oči blýskaly, celá chvěla se pohnutím.

„Styď se, Jakube! Máš-li svědomí, lidské duši tak ubližovat! Styď se! Tak hodného hocha jako Toník může každá holka chtít.“

„Ho ho ho“ . . . smál se sípavě, vztekem se neznaje Kubík. „Když se ti tak líbí — . . .“

„A líbí se mi třeba líp než ty, protože ty, ty nemáš cit, nemáš srdce v těle. Já sama, abys věděl, jsem mu řekla, aby se mnou šel do kola — Toníku — Pojďme!“

Ovinula ruku kolem něho, táhla jej dále a když kolem smích a výkřiky splývaly ve všeobecném povyku, přivinula se k němu, jako by se chtěla ukrýti před zraky všech, kteří se shrnuli kolem nich. — On omámen radostí přitiskl ji k sobě — když v tom vším hlukem a šumem pronikl výkřik·

„Ježíši Kriste! Dítě! Co to děláš?“

A matčiny ruce křečovitě zaťaly se do dceřina šatu —

„Neostouzej se mi s hrbáčem!“

Toník vzkřikl, pustil Zuzanku, oběma rukama sáhl si k hlavě a Zuzanka zaslechla tiché zaúpění: „Já ji ostouzím! — Já že ji ostouzím.“

Odstrčil ruku, již k němu vztahovala, a pádil ze síně.

„Panímámo! Toníku!“ Ale lítostný výkřik Zuzančin zanikl ve všeobecném šumu lidských hlasů. Bylo to šeptu, smíchu a povyku!

Styděla se panímáma za takové pohoršení, že by se byla ráda do země propadla. Odváděje dceru z hostince šeptala neustále:

„Do hub lidských se mi přivádíš, nešťastné dítě — do hub lidských!“

Kubík po jich odchodu napil se na zlost, prováděl jedno děvče za druhým a bouřil v hospodě do bílého rána.

A mezitím venku v teplé, světlé měsíční noci stála pod stromy temná schoulená postava muže. Dlouho čekal, hledě z dálky na osvětlená okna hostince, pak obešel statek Bílých, vrátil se a znovu čekal. Měsíc osvítil jeho tvář — byl to Toník. Jak zablýskly jeho oči zášti, jak sevřely se mu pěstě, když zaskřípal mezi zuby: „Pomstím se ti . . . pomstím . . .“

Všecko to vířilo v jeho duši — smích rozšklebených tváří, v duši bodající výkřik matčin, potupný pošklebek a jedovatá slova Kubíkova

— a zvláště to jedno, které pálilo jako oheň: „žádná by ti ani hubičku nedala, ty hrbáči.“ Žádná?! . . .

A jako štván tou myšlenkou vstal a pádil dále — ke Dvořákovu statku, obešel jej tiše, pak opřen o strom zadíval se na okénko Zuzančiny komůrky. Žádná?! Ani Zuzanka?!

Okénko bylo pootevřeno a v tom zazněl nočním tichem sotva slyšitelný vzlykot. Někdo tam plakal — a teď znovu. Ona to byla — proč jen plakala?

V jeho duši oživla upomínka na její tvář, když jej za odpuštění prosila, když jej k tanci pobízela, když v hostinci přede všemi se ho zastávala, když se k němu přivinula. Pocit blaha a opojení naděje uchvátily jej na chvíli, ale rázem otrávila je opět myšlenka: „A přece měl pravdu Kubík — Žádná! . . . Ona to vše činila z útrpnosti, ano jen z útrpnosti. Ona je dobrá, červíčkovi by neublížila. Když mě tloukli, pokud jsem byl malý, bránila mě svýma malýma ručkama — teď, když mi sahají na duši, nastavila se sama jiným za terč posměchu — a všecko jen proto, že je dobrá . . .“ A z očí, které dříve jen záští a vztekem svítily, počaly téci slzy — ve velkém, hlubokém bolu tál v jeho duši vzdor i pomstychtivá nenávist. Stál tu ještě chvíli, hledě na to okénko. Tak blízko bylo — jen ruku vztáhnout — a přece pro něho tak nekonečně daleko. Rozhodnutí vážné zrálo v jeho duši, když zašeptal tiše: „S Bohem, Zuzanko!“ a spěšným krokem zmizel v nočních stínech.

* * *

Uplynuly dva měsíce. O Toníkovi nebylo od onoho večera ani vidu ani slechu. Jeho panímáma často si rukama zalomila a zabědovala: „Kde to mé nešťastné dítě světem bloudí! Pane Bože, drž nad ním svou ruku, chraň ho od zlého vnuknutí, aby nad ním moci nemělo! A bylo nám tu všem tak dobře jako v zaslíbeném království. Všecko jsem mu dělala, co jsem mu na očích viděla a díla měl, že i s tovaryšem postačit nemohli. A přece má zlatá dušička neměla pokoje!“

Ale také Zuzanka Dvořáková chodila jako ztrápená — nějaká úzkost žrala jí na srdci. Někdy plachým, úzkostným pohledem pohlížela na příchozí, jako by nějakou zprávu čekala a jindy dlouhou chvíli prostála u plotu zahrádky, hledíc na zaprášenou cestu, jež se po stráni vinula až vzhůru k lesíku, kde stála na rozcestí boží muka.

Dvořka nejednou nad svojí dcerou hlavou zakroutila; někdy ji po hlavě pohladila a řekla srdečně: „Tak se umoudři, holka! Darmo se oba trápíte To je truců, trampot, všecko pro nic za nic. Smiřte se s Kubíkem a bude dobře.“ Ale Zuzanka jen povzdechla a neodpovídala.

Pálilo to Dvořákovu dost a dost, že se ta nešťastná příhoda o muzice sběhla. Zbůhdarma si budou lidé její dcerou ústa vyplachovat. Holka si jen na truc hlavu postavila, rozum z toho nemá, ale zakažte lidským jazykům, aby nemlely! Čím hloupější řeč, tím více ji omílají. Nejlépe by bylo, kdyby se to s Kubikem k rychlému konci přivedlo, pak bude po všech řečích.

Ale také tatík a máma Kubíkova byli plni starostí, že se jim to

se synem jaksi hatí. Proto Bílý promluvil se synem rozumné slovo: „Snad se pro takovou daremnost nebudete se Zuzankou hněvat? To přece není víře podobné, aby se jí hrbatý líbil! Jestli ti zatrucuje — to pusť mimo sebe. Ženských vrtochů není hodno dbát, však jsou křehké nádoby — a ty jsi rozumný člověk. Proto nedělej furianta, podlož se a pomysli: rozumnější povolí. Až ji jednou budeš mít, pak si s ní zatočíš."

Však si to Kubík také sám už pomyslil, že jsou to od Zuzanky všecko jen hloupé trucy. Který pak člověk by mohl uvěřit, že by se jí ten hrbáč lépe líbil — než on — Kubík?

Slíbil pantátovi, že se se Zuzankou smíří. Když se setmělo, přehoupl se přes plot a zaťukal na temné okénko Zuzančiny komůrky. Nikdo se neozval. Zaťukal po druhé — okénko se neotevřelo.

Druhého dne došla si ke Dvořákovým Bílá, a obě panímámy shodly se spolu nade všecko pomyšlení. Dvořka oznámila dceři, že již je toho hloupého trucování zrovna dost, teď že k nim bude Kubík každý večer chodit. A když se Zuzanka rozplakala, opakujíc svou obyčejnou odpověď, že se vdávat nechce, dodala panímáma s úsměvem: „Však ty zvykneš!"

Kubík docházel; ale Zuzanka nezvykala, — vždy stejně plachá jako prvního dne, vyhýbala se mu a nezasmála se při jeho žertech. Často podvečer, když mohla, vyklouzla nepozorovaně z domu a utíkala po cestě k lesíčku. Tam u toho kříže na rozcestí, kde visel obrázek bolestné bohorodičky, tam si odlehčila. Někdy dlouho tu sedala, dívajíc se do dálky, na cesty rozbíhající se odtud na tři strany. Když na nich v dálce objevil se černý bod, sledovala jej zrakem — toužebně, upřeně tak dlouho, až postavu rozeznala a s povzdechem odvrátila hlavu.

Přiblížila se jeseň, listy žloutly a o Václavě měli si od Bílých přijít pro rozhodnou odpověď. Panímáma přestala již domlouvati dceři, přestala vypravovati, co jí na smrtelné posteli nebožtík na srdce vložil; ale často plakávala a její slzy byly vymluvnější než slova. Zuzance svíralo se srdce a když si podvečer jednoho dne vzpomněla, že již za dva dny je Václava, vzmohla se v ní veliká úzkost. Vyšla tiše z domu a jakoby vnitřní neklid rychlým pohybem utlumiti chtěla, spěšně utíkala po stráni k lesíku.

Byl tichý teplý večer podzimní.

Nad lukami v dolině vznášely se bílé mlhy jako dlouhé závoje, výše černala se zaoraná strniště a bramboříště se svadlou natí, sem a tam mezi stromy zaplanul ohníček pasáka. Brány a pluhy vracejících se potahů zaskřípaly ještě na cestě — a pak i to utichlo. Ani lístek se nehýbal ani hlásek se neozval — celou přírodou vanul vážný, umrtvující klid. A v tom velkém klidu přírody jen ta vesnička pod strání jako by se usmívala v sladké spokojenosti; její sežloutlé stromoví plálo zlatem v posledních paprslcích slunka a z komínů vinul se modravý kouř, jenž ztrácel se ve světlé záplavě večerní.

A na obraz ten dlouho se dívaly temné oči zádumčivým pohledem. Toník v zaprášeném šatě, zemdlelý cestou zastavil se na rozcestí a rozhlížel se po krajině. Nechtěl do vesnice sejíti, pokud se nesetmí, netoužil po tom, setkati se se zvědavými zraky. Kolikráte si to v mysli

opakoval, že nechce více podívati se ani na lidi, ani na místa, kteráž měla pro něho jen trpké upomínky — a nyní, když viděl tu milou vesničku před sebou spokojeně oddychující modravým dýmem svých chatek, skrývající své štíty ve žlutém šatě ovocných větví, když myslel si, že ji vidí naposledy: vkrádal se mu stesk do duše. Jak mohl na to myslet, aby odejel, aniž by se rozloučil a potěšil ještě starou matku slibem nejistého návratu, nadějí na shledání! A nyní myslel na to, jak slzy potekou po její vrásčité tváři, až jí večer řekne: maminko, jedu do Ameriky. —

A pak zabloudily jeho oči tam k tomu bílému statku, k jeho čistým lesklým okénkům, — pátraly po nádvoří, nekmitne-li se tam dívčí postava. Kdyby ji mohl ještě jednou uvidět, kdyby jí mohl před odjezdem říci: „Dej ti Pán Bůh štěstí, Zuzanko!“

„Půjdeš tam,“ šeptalo srdce. Ale rozum tvrdošíjně odpovídal své chladné: ne, ne!

A v tom se mu zdálo, že slyší kroky. Cestou po stráni šlo děvče s hlavou sklopenou a jemu prudce zabušilo srdce radostí. Vyšla vzhůru na rozcestí, zaclonila rukou oči, hledíc na cestu do dálky, pak sklonila opět hlavu a tiše šla k buku, na němž visel obrázek.

„Zuzanko? co pak mě nevidíš?“

„Toníku! Ty!“ Její oči zajiskřily se radostí — vztáhla k němu obě ruce — držela chvíli jeho ruku a hledíc mu upřeně do očí opakovala: „Chvála Bohu, chvála Bohu, že jsi živ a zdráv.“

„A já jsem tak rád, že tě vidím, Zuzanko, tak rád.“

„Tys ani nedal vědět — kde jsi —“

„A k čemu to?!“

„Tos měl udělat. My jsme . . . chci říci — tvá máma mnoho strachu přestála k vůli tobě.“

„Proč, Zuzanko . . . kdybych věděl, že ty . . .“ v tom se zarazil a tázal se: „A kam jsi to teď šla?“

„Já?“ odpověděla poněkud v rozpacích, lehce se zardívajíc. „Já jen tak chodím sem někdy večer —“

Jeho oči radostí zářící rázem se zasmušily, pohledly na ni ostře, pronikavě, jako by jí až ke dnu duše vniknouti chtěly — pak rozhlédly se kolem.

„Nezdržuji tě?“

„O ne, ne —“ odpovídala ještě více se zardívajíc před jeho pohledem. „Já sem někdy chodím k tomu obrázku . . .“

„Chodíš sem večer — a sama?“

„Sama . . . Co si jen myslíš?! Sama!“ opakovala s důrazem.

On mlčel, pochyboval, hleděl upřeně před sebe. Chvíli bylo ticho, pak ozvala se Zuzanka: „Teď už zůstaneš doma, Toníku?“

„Nezůstanu. Zítra odjedu zas —“

„A proč . . . proč tu nechceš zůstat?“

„Nemůže to být, Zuzanko.“

„O, ty všechno jen proto, že tehdy . . . Což pak nemůžeš to všecko z mysli pustit, co se stalo?“

„Nepřipomínej . . . prosím tě, nepřipomínej," řekl on prudce a rozčileně.

Ona chvíli mlčela, pak se tázala:

„A kam chceš jít?"

„Do Ameriky."

„Do Ameriky! Tak daleko, můj Bože! A tvá máma — a Manča?"

„Jestli se mi tam dobře povede, přijdou za mnou."

„Ale to je hrozné. Tak daleko za moře!"

„A co je na tom hrozného? Také tam slunce svítí, také tam jsou lidé — třeba lepší než tady —"

„O ne, ne," opakovala ona, „je to hrozné domov opustit!"

„Domov!" zvolal on prudce a rozechvěně. „Jaký domov? Ty, kterou mají všichni rádi, ty máš domov — ale já —? Kde je pro mne domov! Kdo si tu na hrbáče vzpomene — kdo ho bude litovat, když odejde?"

„Toníku!"

„Ne, ne, nech mně domluvit. Zde jsem vyrostl, zde jsem běhával jako dítě — ale od těch dob, kam má pamět sahá, jen týrání, rány, nadávky, posměch a potupu — to jsem tu zažil! A ty pravíš: domov! Všem jsem jim byl jen pro posměch a postrk — nikdo mi tu jakživ nic dobrého neprokázal, nikdo, jen ty, ty jediná ze všech. A proto jsem si tak přál, Zuzičko, kdybych tě mohl ještě uvidět, kdybych ti mohl před odjezdem říci: Zaplať ti Pán Bůh všecko, co jsi pro mne udělala."

„Ale můj Bože, Toníku, vždyť já nic — pranic neudělala."

„Ty ani sama nevíš, jak mnoho! Mám ti to povědět, Zuzičko?"

Ona kývala hlavou a usedla do trávy; on přistoupil blízko k ní a mluvil vždy tišeji a vřeleji: „Vidíš, Zuzičko, když někdo šlápne na červíčka v trávě, červíček svíjí se a chce se bránit — a já jsem byl jako ten červík, po kterém všichni šlapali. O ty nevíš, kolikrát mi bylo tak hrozně, kolikrát jsem myslel, že musím někomu ten nůž do prsou vrazit. A pak posledně . . . tu noc, když jsem odešel, když jsem venku v noci na Kubíka čekal, abych ho zardousil, když jsem mu chtěl hodit červeného kohouta na střechu . . ."

„Můj Bože, Toníku!"

„Ty se mne hrozíš, Zuzanko? A proč jsem to tehdy neudělal? Jen proto, že jsem si na tebe vzpomněl! A že se z toho hocha, ve kterém se srdce ke všem zarputilo, protože lidé byli k němu ukrutní, nestal spustlý tulák neb zločinec, za to taky jen ty můžeš, Zuzanko. Když jsem viděl, jak jsi byla ke mně dobrá, tu jsem cítil, že jsou na světě také ještě dobří lidé a myslel jsem si: jak musí být člověku mile a blaze, když jej má někdo jiný tak upřímně rád!"

Pohnutí přetrhlo mu hlas; po chvíli pokračoval:

„Podívej se tam na ty vrbiny. Jak jsou teď sežloutlé! Pamatuješ se, jak tam bylo tehdy na jaře, když jsi tam za mnou přišla?"

„Pamatuji."

„Pamatuješ se — co jsi mi tehdy řekla?"

„A co jsem ti řekla?"

„O já věděl, že se nepamatuješ. Řekla's mi tehdy, že bys mne mohla mít ráda. Tys zapomněla, ale já pamatoval. Vždycky jsem si vzpo-

mínal, že nesmím zůstat tím zlým, rozkřičeným divousem, aby mě jednou Zuzička mohla mít ráda. Byl jsem ještě dítě, Zuzičko — myslel jsem si, že to možné — myslel jsem . . ."

„Bože můj, Toníku; co to mluvíš? Proč si myslíš, že by . . ."

„O ne, nic si nemyslím — teď jsem také rozumný a vím. Teď si myslím, že bude pro mě nejlepší — když bude to moře mezi námi. Teď si jen přeju, abys byla šťastna. Pán Bůh tě tu opatruj, Zuzičko, a někdy si také na mě vzpomeň, až budu v té Americe . . ."

Podával jí ruku a řekl šeptem: „Tak s Pánem Bohem!"

Ona vyskočila a zadržela jeho ruku.

„Ne, ne, ty nesmíš jít . . . Toníku, prosím tě, proč si myslíš, že by tě nemohl mít nikdo rád?"

„Proč, můj Bože?. . . Ty se ptáš?"

Ona chvilku mlčela a stále držíc jeho ruku, pokračovala nesměle šeptem:

„Ty, ty snad si myslíš, že . . . Ale ty nejsi ošklivý, Toníku, — nemysli si to —"

„Zuzičko!"

„Ne, opravdu, ty nejsi ošklivý, protože máš hezké oči."

„Což pak nevíš, že jsou uhrančivé?"

„Ne, nejsou, nejsou — já je ráda vidím. A víš, to — na co ty myslíš — to všecko nic nedělá . . ."

„Bože můj, Zuzičko! Kdybych nevěděl, že jsi tak dobrá, uvěřil bych ti . . . Ale ne, ne, ty mne chceš jen potěšit. Kdybys mi to stokrát říkala, já přece vím —"

Hlas se mu přerval a pak dodal temně: „Vím, že ten — měl pravdu, když mi řekl: „žádná by ti ani hubičku nedala."

„Ó to není pravda!" A bleskem přitiskla mu políbení na ústa.

On omámen štěstím ji objal a ona zardělá se ptala: „Tak vidíš, že to není pravda, co Kubík povídal . . ." Radost jeho mžikem ustoupila výrazu úzkosti, zpytavým zrakem hleděl jí na tvář, do očí.

„Zuzičko, bylo to do opravdy? A kdybych chtěl druhou . . . Tu bys mi nedala . . ."

Ona se zasmála: „O ty Tomáši: Druhou, třetí, tu je máš!"

„Zuzičko! Zuzičko! Kdybys věděla, co se mnou děláš. Kdybys věděla — O bylo by to ukrutné — bylo by to ukrutné . . ." Chvěl se, tiskna její ruce; tvář jeho nabývala vášnivého výrazu.

„Ve mně vře krev, Zuzičko — jako v každém. Víš, co by se mohlo stát? Já bych mohl uvěřiti, žes mi ty hubičky dala z lásky, mohl bych doufat, že se staneš mou ženou a pak kdybys byla mou, — mohla by přijít chvíle, že bys toho litovala, co jsi učinila, že bys byla nešťastnou, a to bych nepřečkal . . ."

„Toníku —"

„Ne, počkej, nepřenáhli se, podívej se do svého srdce. Pro spásu tvé duše, pro všecko na světě tě prosím, mluv pravdu — pravdu jako na Božím soudě budeš mluvit . . . Když's mi tu hubičku dala, bylo to jen z útrpnosti . . .?"

A ona zvedla zvolna oči a řekla vážně:

„Nebylo!“

Jásavý výkřik zazněl — a on vášnivě přitiskl ji k srdci.

* * *

Dvořáková zůstala, jako by ji blesk omráčil, když druhého dne z rána se jí dcera k nohám vrhla a při Bohu živém prosila, aby ji ke Kubíkovi nenutila, že ona má srdce jen k Toníku Toužilovic a žádného jiného na světě že si nevezme.

Bylo to bědování, nářku a slzí. Dvořáková lomila rukama a vzdychala, kudy chodila. „Nešťastná holka! nešťastná holka! To mně pro Boha jen pověz, kam jsi oči dala! Ženichů má, že by jimi řeku zastavil, mladých, hezkých, bohatých. Kubík je přece hoch jako květ a ona si vzpomene na hrbatého!“ A když dcera ani matčinými slzami a prosbami pohnouti se nedala a vždy jen svou vedla, že má Toníka ráda, bědovala Dvořačka ještě zoufaleji. „Dobře, že můj nebožtík oči zavřel, že se toho nedočkal! Matičko boží sedmibolestná! Však jsi taky zkusila, co mateřské srdce musí pro dítě vytrpět! Čeho se člověk na dítěti dočká. Ba, čeho se dočká!“

Zašla si Dvořáková k panu faráři na poradu, ale přinesla si od něho málo útěchy. Aby prý čekala, že se to časem všecko okáže a k dobrému obrátí.

A tu si vzpomněla na starou kmotru Deverku, jaká je to moudrá a světa zkušená osoba, a té své hoře stýskala.

„Vidíte, tetka,“ povzdechla si těžce. „Vždycky jsem naříkala, že mi Pán Bůh jen to jedno dítě dal. A ono to jedno nadělá člověku dost žalostí. Co to dítě práce stálo, než jsem si ho vypiplala, v těžké nemoci opatrovala, jako oko v hlavě jsem si je hlídala — a pro koho všecko mé staráni? Pro koho jsem si ji odchovala? Snad proto, abych ji hrbatému dala?! Co mi to nadělalo starostí, abych si holku dobře vdala, aby dostala ženicha k sobě rovného s pořádnou pomocí — a teď bych ji ráda třeba podruhovi dala — jen aby měl tělo a duši v pořádku! Pane Bože, netrestej nás hříšné, abych já ještě hrbatá vnoučata chovat musela!“

Stará tetka pokyvovala šedivou hlavou a opakovala: „Inu, už je to tak, už je to tak! Udělal jí, udělal!“

„Ale, tetka, čím jí udělal?“

„Je on člověk nepohledný, škaredohlíd, obočí srostlé, oči jako uhly — darmo neříkají, že jimi uhrane. To on jistě jen těma očima jí udělal — jen těma očima!“

„Inu, můž' být, tetka, můž' být, že očima. Ale kdo může vědět, čím se holce udělá? Víte, za mých časů — to jsem tak všelicos slýchala — ale teď hned lidé řeknou — pověry, babské tlachy! I jo, jo, ono se řekne pověry. Ať tomu jen někdo věří, že by to přišlo jen samo sebou, a že by v tom nic nekalého nebylo, když se takové příhody přitrefí a holka se pro nic za nic zblázní jako ta vaše. A proto se jí jen ptejte, jestli od něho nic na těle nenosí, jestli jí nic pít nedával anebo nějaké říkání nad ní neříkal. A to vám povím, do staré Boleslavi

putujte. Má ona mhu na očích a vy Bohorodičce srdce a oči obětujte, aby jí tu mhu s očí sňala a srdce aby jí uzdravila."

Putovala matka s dcerou do Staré Boleslavi. Ale mezi tím, kdy matka svatou pannu prosila, aby to zlé kouzlo s její dcery spadlo, modlila se tato neméně vroucně za svoji lásku.

Byla tak veselá, když se z pouti vracely a jak domů do stavení vešly, objala matku a řekla: „Já jsem se k Matičce boží modlila, aby vaše srdce, má drahá mamičko, obměkčila — a já vím jistě, že mne vyslyší."

Matka počala vzlykat. „Nešťastné dítě! Nešťastné dítě! Co na něm jen vidíš?"

„Mamičko moje, vy s ním živa nebudete a mně se líbí — tak jak je."

„Bože můj, Bože!" vzdychla matka, „čím ti jen ten člověk udělal? Pověz mně jako své matce před Bohem! Nic ti nikdy nedával, nic od něho na těle nenosíš?"

„Nic mi nedával, nic od něho nenosím."

„Ale tak se přece rozpomeň! Jak to začlo?"

„Inu, tak samo to začlo — což já vím? Nejdřív mi ho bylo líto, tuze líto, a pak jsem ho měla ráda."

„A Kubíka Bílých ti není líto? Nevidíš, jak se pro tebe trápí? Chodí jako zmámený."

„A což Kubík, ten zapomene. Dostane nevěst krásných a mladých dost a dost — může si vybrat dle svého srdce. Ale kdybych já Toníka nechala, která by si toho vzala a která by ho měla tak ráda jako já? Ten by chudáček nikdy na mne nezapomněl a celý život by byl nešťastný a opuštěný. — A proto ho nemůžu nechat a vezmu si jen jeho a žádného jiného. Dejte nám, maminko, své požehnání, uvidíte, jak budeme šťastni spolu. A my se vám budeme po celý život za vaši lásku věrně odsluhovat."

„Svatá panno Maria, marně jsem k tobě volala — ani ty's mi nepomohla!" zabědovala matka. „A když mé dítě nešťastné jinak nedáš, tak ti dej Pán Bůh své svaté požehnání, abys nemusela litovat, že jsi matku neposlechla!"

* * *

Divili se lidé a nemohli se nadivit, když si hrbatý truhlář nejhezčí děvče ve vesnici k oltáři vedl.

Svatbu odbyli tiše a truhlář se přestěhoval ke Dvořákům do statku.

Ale třeba že mladí spolu žili jako v ráji a panímámu Dvořku na rukou nosili, tato pořád chodila strápená a hlavu věšela. Teprve když se po roce narodil hošík statný a zdravý s rovnými údy, rozjasnila se babičce tvář — a ona si oddechla: „No teď už je všecko dobře, jen když já hrbaté vnouče chovat nebudu! Inu, to je to — byl jí souzen a co je komu souzeno, to ho nemine. Ale jen aby mi někdo pověděl: — čím jí udělal, že ho má tak ráda?"

Nad propastí.

Prostý obrázek ze života.

Napsal Stanislav Jarkovský.

(Pokračování.)

o se s vámi dnes stalo, pane Vavrovský?" tázala se slečna Klementina Kvapilova, dcera jednoho z prvních pražských hotelierů, roztomile veselé dítě, „mně se zdá, mně se zdá! Naše vosa chytila se do pavučiny a nemůže z ní, co? Spálil jste si křídla, viďte? Dobře vám tak!"

„Zas jeden z těch vašich nápadů. Toť víte, že se vaší záře příliš bojím, než abych se k vám odvažoval," odtušil poněkud vesele a ne příliš galantně.

Ale dámy mají neobyčejně bystrý zrak in puncto amorum a Kleméňa zpozorovala dříve, nežli si Vavrovský jen uvědomil, dojem, který Marta naň učinila. Sváděl svůj špatný rozmar na původní zdroj, totiž na školu a nezdar svých prací, pak na rozdráždění nervové, nejlacinější výmluvu pro každé nezdvořáctví.

„Každý zedník, každý nádenník volá po osmihodinné práci," dodal roztrpčeně, „a my páni pokládáme osmihodinný pracovní den za odpočinek. Kolikrát musím pracovati deset, jedenáct, ba i dvanáct hodin denně!"

„A proč to děláte, vy toho přece nemáte zapotřebí? Či jen pro slávu?"

„Jakž bych neměl zapotřebí!" odvětil Spytihněv nejdřív na první otázku. „Víte, že materielní naše poměry jsou velmi neutěšeny a znáte snad poměry životní v Praze." Spytihněv byl s Klementinou dosti důvěrně znám, tak že mohl i o těchto věcech mluviti bez pokrytu. „Musím tedy vydělávati mimo školu, chci-li býti jen trochu slušněji živ a pro prázdniny ušetřiti nějaký groš. — A k vůli slávě? Ach! věřte mi, že kdyby se naše práce nehonorovaly nebo kdybych teď najednou nějakým zázračným způsobem nabyl důchodů asi deset tisíc, — sotva bych dovedl napsati za rok jediný feuilleton. Tím více se obdivuji našim spisovatelům dřívější doby, kteří psali skoro zadarmo a jichž nadšení neznalo mezí tak všedních, jako naše . . ."

„Ale mlčte, děláte se horším než jste. Ručím vám za to, že kdybyste napsal něco, o čem jste přesvědčen, že jest to bezcenné, nevzal byste za to ani krejcaru . . . Ostatně naší literatuře přeji, abyste neměl těch deset tisíc důchodů."

„Prosím, slečno," přerušil Spytihněv, „odpustíte, že nepřijmu této poklony nechtěje, aby se mi pokazilo milé a dobré mínění, které mám o vás. Jindy býváte přece tak upřímnou."

„Jděte, jste jako sršeň, když se vám někdo o vašich knihách zmíní.“

Před chvílí nebyl jako sršeň.

„Ne, ale sem nepatří ani jejich chvála ani jejich hana. Mluvme honem o něčem jiném.“

„Jste dnes opravdu ve špatné míře. S kým jste tančil?“

„Tančil jsem vůbec velmi málo,“ odpověděl Spytihněv vyhýbavě. „a nebudu již. Není mi volno, máte pravdu, půjdu raději domů . . .“

„Už? Vždyť je teprvé tři čtvrtě na jedenáct a já se těšila, že budeme opět při soupé ve starém kroužku!“

„Omluvte mne, prosím vás; ale musím odbýti ještě některé práce, — ó! kdybyste věděla, jak úmorné a fádní, korrektury asi padesáti filologických úloh! — Tedy s bohem!“ A podával jí ruku.

„S bohem! . . .“ Spytihněv už neslyšel: „A na shledanou“, tak jako nepozoroval lehký ruky stisk.

Klementina zadívala se za odcházející přímou postavou, která kráčela rovnou ke dveřím, neohlížejíc se ani v pravo ani v levo, pyšně a sebevědomě. Mimo Klementině neporoučel se nikomu. „Beztoho nikdo mne tu nebude postrádati,“ pravil si v duchu, ač se mýlil.

„Ach, jaká škoda,“ myslila zase Klementina a snila o tom, jak by se pěkně neslo jméno, jež tak často vídávala tištěno prohlížejíc illustrace týdenníků nebo probírajíc se v jiných časopisech, jež náhodou se jí dostaly do ruky. Dále než přes tituly ovšem se nedostala.

Zábava odchodem Spytihněvovým ovšem neutrpěla. Nikdo si nevšiml, že odešel, a kdyby, jeho známí bývali zvyklí, že zřídka kdy zůstal do půlnoci. Jen Marta udiveně se ohlížela, kam zmizel ten velký, mladý muž pyšné postavy a nedbalého vzhledu s černým vousem a velkým kostěným skřipcem. Ani o řadový tanec ji nepožádal, ani do tanečního pořádku se nezapsal a už pro ni nepřijde? Sotva že se jí do očí podíval a teď že už odešel? Dráždilo ji to, ji, které se jindy kořili přece všichni. A jaké má hezké jméno a jak hezky se nese! Ten by se jí líbil z toho houfu figurek a povídálků, z nichž žádný, ach žádný neměl úmyslů vážnějších. Byli opravdu jako včely, které stíraly s ní sladký dívčí pel, zanechávajíce mrtvou květinu. Nic horšího pro děvče než hrstka takových velkoměstských darmotlachů . . . Eh co! pomýšlela dále, je beztoho na všecko zadáno a mnoho mladých pánů odešlo s nepořízenou. Však on se vrátí, a rád, ale musí naň opatrně.

Tančilo se dál a v pausách párky pořád ty stejné a spjaté k sobě jako uzenky, hlavičkama nejblíž, usedali spolu v koutech nebo ve vedlejším pokojíku. Jeden z nich zasedl za sloup postranní galerie a nescházelo mnoho, že by se tam byli hubičkovali. Gardedamy v černých hedvábných šatech, sedící kolem jako věnec ze smutečních matičných visitek, střílely očima po svých dcerách, sem tam přijala některá návštěvu toho kterého mladého pána, který se zajímal o ženský rod jejího potomstva, a udílela mu milosti dle toho, jaké měl postavení nebo vyhlídky. Jedna stará babička, která v nedostatku příslušné matky musela chudák tráviti nejeden dlouhý večer v dusném vzduchu a v povyku taneční síně, místo v malém svém pokojíku v tiché uličce Malostranské, usnula v rohu červené, sametové causeusy. Snad zdálo se jí o nějakém menuetu, jejž

tančí s mladým, hladce oholeným pánem, který je naparáděn šatem střihu dávno zapomenutého a který po německu vyznává jí lásku ve verších. Neboť usmívala se nějak ve svém starobném, neklidném spánku. Na klíně měla vějíř a taneční pořádek své vnučky a vedle ní ležela velká kytice krásných, čerstvých růží, dýchajících jarem, životem a milostí.

O půl noci mladý a za ním i starý svét odebíral se k soupé, ani ne tak z hladu, jako spíše proto, aby navazované známosti pevněji mohly se utáhnouti. Když dáma svlékne před vámi dlouhou rukavici, obnaží celé svoje krásné rameno a jí před vašima očima šunku, tu jako by vám dala dovolení, že smíte se k ní skloniti níže a stlumiti svůj hlas. V takových okamžicích zapomínáte, že beefsteak je tvrdý a suchý, telecí že je po druhé ohřívaná a že pivo není k pití. Ba zapomínáte chvílemi, že v restauračním sále nejste sami . . .

Vůně všelikých jídel, piva, tu a tam i vinný bouquet mísil se do moře parfumu, promíchaného vůní vadnoucích květin, jež v kyticích zmíraly na stolicích, klouíce se dolů ke dlouhým stužkám, po nichž šlapali sklepníci, — promíchaného též ostrým zápachem výparů lidských, které činí poslední chvíle tanečních síní až odpornými . . .

Šlechtická čtverylka po soupé vynikala už vzácnou bujností a bylo věru dobře, že ku třetí Besedě nedošlo . . .

Spytihněv oblekl kožich a přezůvky a zažertovav dole s garderobierkou, ubíral se pomalu na Vinohrady. Byl tichý, skoro již zimní večer a Praha už všecka spala. Vltava klidně valila své studené vody širokým korytem a stříbrný půlměsíc, sklánějící se za holé větve topolů na Střeleckém ostrově, obrážel svůj bělošedý jas a aureolu stříbrných obláčků v hladkém zrcadle. Vavrovský zastavil se na chvíli na železné lávce, jako činíval skoro pokaždé a zadíval se na skvostnou silhouettu hradčanskou, která vždycky, když na ni pohlížel, prochvěla jej truchlivou elegií. Ó té staré slávy její! . . . A teď myslíme, bůh ví co, že máme Žofín, a že se tam mluví německy jen málo! . . .

Pak zabočil v pravo postranními uličkami do ulice Pštrosovy a Opatovické, Křemencovou a Myslíkovou dal se na Karlovo náměstí, kde kousek té umělé, také už spící přírody zanesl jej ven, tam v ten kraj, kde už asi také všechno je klidno a ticho, ještě klidnější a tišší nežli zde, neb tam přec není tolik vášní pohromadě jako v tomhle velkém mraveništi lidském. A jeho matka už asi také spí a ne-li, vzpomíná jistě na svoje děti a jejich budoucnost . . .

Při tom myšlenky jeho, bůh ví jakým sdružením vrátily se do žofínského sálu a viděly tam zase ty dvě temně modré, skoro šedé oči, které se tak na něho upřely a pocítil při této vzpomínce zase jakousi nevolnost, jako prve tam v sále. Kolikrát se přece zahloubal v dívčí oko, kolikrát měkké lokty tisky jej k sobě a kolikrát ve žhoucím políbení zapomínal na svět, — a přec dojem nikdy nebýval tak hluboký, nechť byl třeba extensivnější; zaujímal třeba celou jeho bytost, ale ne tak tvrdošijně jako tenhle.

V Echegarayově kavárně bylo ještě dosti živo. Jinak na ulici jenom sem tam nějaký chodec klidně a pokojně domů se vracel. Zápasníci se žaludkem plíží se až po druhé hodině, a těsně kolem zdí, aby ve pří-

padě potřeby měli honem oč opříti těžkou, spitou hlavu. Na rohu Palackého a Havlíčkovy třídy stála ztracená existence ženská, kterou zde potkával skoro pokaždé, když se pozdě vracíval domů. Byla stará, šeredná a vyžilá pustým životem. Ze zapadlých očí, osvětlených nárožní svítilnou, vyzíralo více hladu a bídy než vilného chtíče. Ale zajiskřilo se v nich, když Spytihněv jat jsa náhlou soustrastí se zastavil a sáhnuv do kapsy vtiskl několik desetníků do ruky, jež vztahujíc se očekávala ovšem něco jiného.

„Tu máš na večeři a jdi domů,“ pravil pospíchaje dále Havlíčkovou ulicí. Ještě z Tylova náměstí viděl, kterak ženská postava pod svítilnou udiveně dívá se za ním . . .

Na blízkém nádraží pískla chvílemi táhle a pronikavě lokomotiva. Pak zase všecko stichlo. — — —

Veškeren ten listopadový večer pomalu upadal v zapomenutí. Podobalť se skoro jako vejce vejci tolika večerům jiným a i ty dvě velké oči stápěly se pohasínajíce v moři práce.

Práce duševní jest nejlepším lékem v nemocech srdečních. Proto Spytihněv, kdykoli tušil nebo již cítil blížící se „nebezpečí“, začal jen novou nějakou práci, — několik rozvrhů a plánů nových nosíval neustále v mysli, — a v ní pak opravdu zapomínal. Byl si tak jist tímto prostředkem, že bez rozmyslu zahrával s ohněm nejnebezpečnějším. Ale není to pravda: od té pravé nemoci srdeční není pomoci žádné . . .

Bylo několik dní před vánočními svátky a Spytihněv ubíral se před devátou hodinou do školy. Těšil se již na prázdniny a na návštěvu své matky. Sejdou se zase všichni bratři, — vyjma druhorozeného Jaromíra, který byl ženat — a stráví veškeren ten čas v milém tom koutě českého kraje. V té chvíli vynikla v chumáči chodců na chodníku postava dívčí, která jakmile zpozorovala, že Spytihněv vzhlédl, chtěla oči odvrátiti jinam. V tom však Spytihněv mlčky ji pozdravil a dívka poděkovavši slabým pokynem hlavy zašla. Byla to Marta. Jen podle těch očí ji poznal. Nesla jakýsi balíček — snad přípravy k vánocům . . . bydlí asi také na Vinohradech.

A ani škola nezaplašila její obraz a když mu studenti v sekundě odříkávali naučený německý článek, který končil poučnou větou: „Schoen und lieblich ist die Rose, aber naehere dich ihr nicht zu sehr, denn sie hat Dornen mit welchen sie die zudringliche Hand verwundet,“ myslil na Martu. A netušil, jak věrně pravdivě myslil . . .

Z myšlének těch vytrhl ho teprvé výkřik a hned po tom následující plačtivá žaloba tlustého Františka Nováka na souseda Kejhánka, který německou větu podporoval názorem a píchal tužkou jakožto růžovým trnem do nejmasitějších částí okrouhlého Nováka. Nastalo vyšetřování a soud, při čemž uběhla všem nesúčastněným příjemná chvilka a naskytla se vzácná příležitost prováděti za zády professora, který popošel až k místu, kde zločin byl spáchán, různé skotáctví. —

Následující masopust se mu zhatil. Známý jeden nakladatel pražský požádal jej, aby mu přeložil francouzský sensační román a chtěl míti překlad hned. Spytihněv podjal se té práce jen proto, že mu mohla vynésti asi 250 nebo 300 zl. v době poměrně dosti krátké. Za šest

neděl úsilovné práce byl také zhruba hotov a do velikonoc opravil ještě rukopis a odbyl korektury tak, že komplety překladu, vycházejícího po sešitech, mohly vyjíti ještě z jara. Na plesy a zábavy masopustní ani nepomyslil a ani se o ně nestaral, jinak by mu byly neušly triumfy krásné Marty Kleinovy, která na Národní Besedě a na Slavii byla královnou.

„Ale mrtvou královnou", dodával Oskar Hrubý, kdykoli se ve Společenském Klubu o tom hovořilo. „Nic to děvče nerozhřeje."

„Hrozny jsou ještě kyselé, co?" dobíral si ho doktor Doubrava, neunavný nápadník slečny Klementiny.

Pak přicházelo jaro. Pro milující v Praze nejhorší čas, poněvadž láska roste a oni k sobě nemohou. Plesů není, výletů není a zbývají nanejvýše nedělní promenády dopoledne na korsu, při nichž více nelze než ukázati novou toilettu a hoditi okem, a pak odpoledne koncerty na Žofíně. Spytihněv na Ferdinandskou třídu nechodil, poněvadž v neděli dopoledne nejraději pracoval, a na Žofíně byl jednou. Byla tam také Marta s matkou a celou folií rytířstva. Spytihněv přisedl také, ač vedle Marty už místa nenašel, — ale když viděl, kterak „pro zábavu" vyřezují se z visitek panáčky a z programmů skládají lodičky, jež házejí se do piva spolu se sirkami a zbytky nedojedených koláčů, a jak se celá společnost tomu směje, předstíral práci a odešel. —

Jednoho dubnového odpoledne seděla Marta v zadu v pokojíku vedle kuchyně a šila. Otevřeným oknem hrnul se k ní vlažný jarní vzduch a záplava světla. Dole v malých nádvorních zahradách tohoto čtverce vinohradských domů voněla navezená kyprá zem a křoviska začínala se zelenati, majíce jemný nádech té jarní barvy, která už dává tušiti nádheru, jež rozvine se brzo, brzičko v celé přírodě. Všude vůkol, většinou v kuchyních, měli také otevřená okna a panny kuchařinky v jarním roztoužení vyhlížely ven; těšily se, že již nebudou mrznout v průjezdech s příslušným vojákem a že v neděli, až budou míti „aus", půjdou s nejmilejším na Cikánku nebo do Vršovic. Těšili se i ptáci v klecích, u oken zavěšených, jenom že nedovedu tak určitě říci z čeho; kanáři a kosové zpívali, co hrdélka jim stačila, hledíce roztouženě na kus malé oblohy, který usmíval se na tento kout. Všude bylo plno touhy, která na venek projadřovala se i u bytostí lidských, vládnoucích ve všech těch kuchyňských republikách sem ústících, písněmi: kuchařky venkovské notovaly tklivé písničky o chaloupkách, okýnku, o myslivečku mládenečku a tak dále, kdežto panny pražské nebo v Praze již okoukané a vkusu vytříbenějšího dávaly přednost balladám o novém trakaři, oleji brabancovém a o blahém živobytí pražském za čtyrák.

Bylo krásně venku, ale v duši Martině trochu smutno. Což zase ten masopust přejde tak beze stopy? Bože, už to je asi pátý, nebo dokonce šestý! Nač ji jen matka vyvedla tak záhy, v sedmnácti letech! To koření a klanění bezvýsledné, ty stálé poklony počínaly se jí už hnusiti, toužila po něčem skutečnějším . . . Jiskra, která v ní začínala již již doutnati, pohasínala. Vavrovský hned na první pohled jí připadal tak opravdovým a ačkoli se účastnil zábavy obyčejné, přece činil to patrně jen, aby přílišnou vážností na sebe pozornosť neobrátil. Jak tenkrát odešel

ze žofínského koncertu, když ostatní prováděli takové hlouposti! Mrzelo ji jen, že myslil, že ji to také baví. Ne, nebavilo, — vědělať, že z toho nic nekouká. Ach! kdyby se už mohla provdati... Bujné její tělo jen jen hořelo a teď, v tom krásném jarním čase zejména.

Pozvedla hlavu a stlumeně vykřikla, mimoděk schovávajíc hlavu za záslonu. Ten, na něhož myslila, objevil se u protějšího okna a trhaje z květináče červený nějaký květ, strkal jej do knoflíkové dirky u svrchníku. Hned na to odešel, ani se nerozhlédnuv po dvoře a všech těch kuchyních a zadních pokojíčkách. Bydlí snad zde? Možná dost; povídal jí tenkráte, na „Sedmi skřivanech", že má daleko domů, na Vinohrady. Ale nikdy jej tady neviděla...

„Pepičko!" zavolala do kuchyně za chvíli, když překvapení přešlo a když u téhož okna naproti objevila se hlava méně zajímavá staré nějaké služky či hospodyně. „Kdo pak to zůstává tamhle naproti ve třetím poschodí? Mně se zdá, že jim upadl s okna utěrák na dvůr," omlouvala svoji zvědavost, třeba že utěrák s okna neupadl, poněvadž tam nevisel.

Pepička, dívka obstarožná, která sloužila u Kleinových už nějakých patnáct let, byla zde v domě s nimi sic nedlouho, ale pro kuchařku více než stačilo, aby znala všecky obyvatele tohoto kvadrantu a jich poměry životní i zdravotní. Vyhlédla ven a spatřila starou hospodyni.

„Ach, to je paní Katy," odvětila. „Je to hospodyně u pana Jirkovského, starého mládence, moc hodná a pořádná, stará vdova, sloužila už u jeho matky a po její smrti vede mu domácnosť. Maj' tam pána na bytě, nějakého professora, píše prý také do novin a paní Katy tuze ho chválí, je to solidní pán..."

„Viděla jsem tam právě nějakého," prozradila se Marta.

„Je hezký, vědí? Já ho znám, Katy mně ho ukazovala, když jsme byly ondyno u hokynářky, šel právě okolo. To by tak bylo něco pro nich, Martičko," dodala důvěrně.

„Ale jděte, kde pak já! Vždyť víte, že nemám peníze. A teď páni na nic jiného nehledí," odvětila Marta, kterážto skromná odpověď byla by překvapila toho, kdo Martu dobře znal. Pepička nezabývala se studiemi povah a utírajíc rendlík z kuchyně přinesený těšila Martu:

„I nevěřej' tomu, hezká a hodná holka, jako jsou oni, provdá se vždycky dobře." — Patrně byla Pepička služkou věrnou a oddanou, která pro chyby svých vrchností nemá smyslu.

„I mlčte už, Pepičko!..."

Pepička mlčela sice pro tu chvíli, ale za to rozmýšlela a hned několik dnů po té mluvila tím důkladněji s paní Katy u hokynářky Janské, kde odbývaly se u mandle kuchařské besedy blízkého okolí. Obě staré strážkyně krbů domácích porozuměly si hned, jakmile Pepička sdělila, že jejich slečinka viděla jejich — Jirkovských — professora a že se jí moc líbil. To přidala z vlastní fantasie.

„Vašnosti," referovala potom paní Katy Vavrovskému, „jestli pak vědí, že ve dvoře naproti zůstává hezká slečinka a že jich ondyno viděla. Taková hezká, a taková hodná..." a položila při tom kostnatou ruku pod širokou bradu, oči kroutíc šourem nahoru.

„Eh, dejte mi pokoj se všemi slečinkami, — kde pak já mám teď myšlení na děvčata. Čert vem všecky ženské dohromady!“

Paní Katy nebylo třeba genialnosti, aby pochopila, že to jest nepříliš jemné odmítnutí dam vůbec a její společnosti zejména. Přišla v nevhodnou chvíli. Právě došlo Spytihněva nejnovější číslo „Literarního Hlasatele“, v němž poslední jeho spis „Ženy a milenky francouzských romanopisců“ nekřesťansky byl pocuchán. Jedinou útěchou z té kritiky byla mu okolnost, že v témže čísle dostávali ještě také jiní a jinačí kosové než on co proto, a že nejzávažnější výtka kritiky asi v tom spočívala, že Vavrovský je neznaboh, protože píše slovo „bůh“ malým písmenem začátečním, sebe však nikdy neopomene podepsati velkým V.

Paní Katy ustrašeně ustoupila zpět do kuchyně. Takhle se na ni professor ještě snad jakživ neobořil. Dobrá, sám odhání svoje štěstí od svého prahu. Když nechce, ať nechá být; už se mu ani slovem nezmíní. Úmysl tento byl pevný alespoň do zítřka. — Spytihněvovi nenapadlo, že by „slečinka“ mohla býti Marta a odbýval všecky další poznámky vtipem a smíchem. Do zadu, do kuchyně nepřicházel a Marty u okna nevídal. —

(Pokračování.)

Černé ruce.

Miliony černých rukou
vidím jak se vzduchem vlní,
miliony černých rukou
zřím jak v slunné nebe pozvedá se,
miliony vzdechů vesmír plní —:
„Proč být otrokem?!“ — tak člověk ptá se.
Černé ruce, dělné ruce
dusnou bouří vesmír plní,
černé ruce, dělné ruce
vesmírem se hněvně vlní.

Miliony černých rukou
vidím o kus chleba rvát se,
miliony bledých dětí
zřím jak v špíně, v hladu, v nouzi hyne,
miliony hlasů slyším ptát se:
„Proč být otroky? — Nechť rabství zhyne!“
Černé ruce, dělné ruce
dusnou bouří vesmír plní,
černé ruce, dělné ruce
vesmírem se hněvně vlní.

Miliony černých rukou
vidím po práci se sápat,
miliony černých rukou
vidím chabě klesat — práce není!
Miliony zřím se kladiv chápat —:
„K boji! K boji!! Dost již otročení!!!“
Černé ruce, dělné ruce
dusnou bouří vesmír plní,
černé ruce, dělné ruce
vesmírem se hněvně vlní.

Miliony černých rukou
vidím bořit trůny králů,
miliony černých rukou
vidím bořit paláce a chrámy — —
Hleďte, doba velkých ideálů!
„Bílé ruce, rovnost mezi námi!“
Černé ruce, dělné ruce
dusnou bouří vesmír plní,
černé ruce, dělné ruce
vesmírem se hněvně vlní.

Miliony černých rukou
zřím se v horké krvi brodit,
miliony černých rukou
vidím lámat těžká pouta kletá . . .
Miliony zřím se lidí rodit —
šťastných lidí — volných pánů toho světa! . . .
Černé ruce, dělné ruce
dusnou bouří vesmír plní,
černé ruce, dělné ruce
vesmírem se hněvně vlní . . .

Ludvík Lošťák.

Smrť starých.

Napsal M. Jahn.

Mrazivého, pochmurného rána před nedělí „Reminiscere“ vyšel ze staré dřevěnice mladý, štíhlý duchovní v bílé rochetce a s obnaženou hlavou. Za ním v patách se klátil ne starý ještě kostelník lhostejného obličeje s malým zvonkem a shaslou lucernou. Duchovní zaopatřil dřívějšího, starého kostelníka Michala Novosada posledními svátostmi v dusné jizbici a bral se zahradou, v níž nehybně stály staré stromy, jako bez života trčíce do studeného vzduchu. Duchovní všiml si toho zjevu a hned mu napadlo, že strom je symbol vzkříšení z mrtvých, čehož mohl užíti při velikonočním kázání v malém vesnickém chrámku . . .

„Mně se zdá, že starý kostelník nedožije svátků,“ pronesl duchovní suchým přízvukem.

„Netroufám, kdežby! Dva tři dni může si ještě pobýt,“ odpověděl kostelník, snaže se býti v patách za pospíchajícím duchovním.

„Kolik roků byl kostelníkem?“ otázal se kněz.

„Nevím, ale dávno to bude . . . Ještě jsem byl chlapcem a pomáhal jsem mu zvonit na věži — a on už dávno byl v té službě. Můj otec mohl býti s ním v jedněch letech. No tak přes třicet let mohl být kostelníkem . . .,“ vyprávěl kostelní sluha ze široka dle svého obyčeje.

„A proč syn některý nezastává té služby?“ zvídal duchovní, jenž před půl rokem přišel do osady.

„Ono — nezdařili se . . . obec žádného nezvolila,“ doložil kostelník řevnivě.

Minuli zahradu se smrkovým plůtkem a vyšli na polní cestu ztuhlou po jarním holomrazu. Na vzešlém osení u cesty lpěla jinovatka. Celá plocha sivěla, stříbřila se do dálky pod samý hustý borový lesík, nad nímž se vznášela lehká, bělavá mlžinka.

„Čí je to ozim?“ zeptal se duchovní, prochvívaje se zimou a prohlížeje si červené ruce, které neměl kam vsunouti.

„To bude nejspíš Josefa Jurečky, co mu v dědině říkají bohatý. Jeho bratr je obecním radním,“ vysvětloval kostelník, přirovnávaje svůj ozim na širočinách k ozimu Jurečky bohatého. Zdálo se mu, že Jurečkův ozim je hustší a vzrostlejší než jeho.

Ale duchovní nehrubě si všímal řeči kostelníkovy. Napadalo mu, že bude o neděli velikonoční mluviti o zmíněném thematě, totiž o zdánlivě ztuhlém stromu, který však „ožije zase, oděje se listím a v nové kráse se zaskvěje,“ k tomu stromu že přirovná stav člověka po smrti a zmíní se o z mrtvých vstání Kristově. Myšlenky ty zaujaly jeho mysl po celou cestu — —

Za hodinu po ceremoniích rozešli se všichni příbuzní. Zůstal pouze

starý kostelník na loži v malé komoře se železnými, kouřícími kaménky, s černými, mokrými stěnami a jedním, hřeby zatlučeným oknem, jímž pronikal slabý ranní svit ve věčný soumrak světničky. Stařec ležel nehybně na znaku, přikryt špinavou, těžkou peřinou, která ho tížila jako kámen. Tvář kostelníkova byla sucha, klidna, vyznačující se velmi ostrými liniemi od chřípí ke staženým, fialovým rtům, které se neustále pohybovaly, jako by odříkávaly nějakou modlitbu; vlasy, které byly po starém způsobu selském k levé straně sčesány, již valně prokvétaly. V celém obličeji nejevilo se ani hoře ani strach, byl v něm spíše prostý, vědomý klid, jakési slavnostní očekávání důležitého okamžiku, jenž měl brzo nastati. Po ceremoniích najednou bylo kostelníkovi jaksi volněji, polevilo se mu. Očistil se z hříchů, přijal s pokorou tělo Kristovo a nabyl posily na cestu do nového života.

Úzký sluneční paprsek zabloudil do světničky špinavými tabulkami, soustředil k sobě starcovo vědomí a zaujal je hodnou chvíli. Starci se zdálo, jakoby se mu najednou odestřel kus dávno zapomenutého života, kde tak pěkně svítilo, hřálo slunce a vládla krásná jarní pohoda mladosti. Ale jen se to všecko mihlo starci a opět nastoupily dřívější chmury, které zastřely jeho vědomí. Představa onoho minulého, pohřbeného života zdála se již jen ozvěnou posledních slov jakési pěkné písničky z mladých let, kterou byl zapomněl a z níž jen úryvky zableskly do osláblé starcovy paměti.

Ze sousední světnice odrážely se starci známé zvuky tkalcovského stavu. Nejstarší syn Michal házel člunkem na tomtéž stroji, na kterémž tkal starý kostelník a před ním jeho otec, také kostelník, pořádný, dokonalý člověk. Zvuky onoho stroje byly starci známy, nijak ho nerušily, ano staly se mu potřebnými ve všedních dnech. Chvíli zajímal se stařec těmi zvuky, naslouchal jim a pořád shledával, že stav nejde tak jako dříve, že v něm něco hrčí, přeskakuje; uznal, že starobou všecko hyne a přešel opět na myšlenky o sobě samém.

„Mladost je mladost, ó, ty časy, Pane Bože, ty časy; všecko přešlo . . . Dechu není a síla je pryč . . .“ rozvažoval stařec, učiniv nahoru pohyb rukou, která hned sklesla na peřinu bez vlády.

A opět počal mysliti . . .

„Smrť přijde dnes jak zítra, je za dveřmi a čeká. Pomoci není. Člověk umře, vypustí ducha a potom, potom . . .? Pane Bože, nezatrať mě hříšného. Přijdu co nevidět k Němu, On bude mě soudit z dobrého i zlého. Co jenom řeknu? Řeknu, že třicet roků věrně jsem sloužil kostelu, nic dobrého neučil jsem na světě, jenom po celý život jsem pracoval, staral se a dřel na děti . . .,“ myslil stařec a hned si vzpomněl na slova duchovního: „Život náš je v rukou božích. Člověk nemůže ani o minutu prodloužiti dnů života. Jsou mnozí, kteří mají statky pozemské a málo starostí a také musí opustiti tento svět jako ten, kdo nemá ani na chleb. Nebojte se smrti, milý křesťane, ona je odchodem z tohoto slzavého údolí, ona je dobrodiním pro člověka. Bůh nás chce odměniti za dobré skutky. Člověk tu pracuje, stará se, snáší bídu a protivenství, ale za to všecko mu Bůh milosrdný odplatí tam . . . Doufejte, milý křesťane, v milosť boží. Bůh je milosrdný, on je Otec náš, on i hříšným

odpustil. On nás nechává odejíti z tohoto časného světa, aby nám dal život nový, život nekonečný . . .“

Kostelník utkvěl na slovech duchovního a proniknut jsa týmž náboženským názorem, oddechnul si a přál si, aby „to“ nastalo již, hned toho okamžiku, kdy se v něm zrodila důvěra v milosrdenství boží, která ho zbavovala lidského strachu před smrtí.

Stav v sousední jizbě se zastavil a za chvíli vešel do komůrky nejstarší syn kostelníkův Michal, nevysoký, suchý člověk se světlým knírem pod nosem a mdlýma, ospale se přivírajícíma očima. Byl bez kabátu, pouze ve vestě volně rozepjaté, jak byl vstal od stavu, na němž dodělával poslední kus pro nějakého obchodníka v městě.

„No, jak je, tatíčku, pravda roky jsou roky, už jste se mnoho nadělali,“ oslovil starce, ostře, škrábavě vyrážeje hlásku ř.

„Už mě to vzalo, už . . . už mě to nepustí,“ zasteskl si stařec a pokývl hlavou.

„No no, do jara není tak dlouho, otevře se zem, bude zase lepší,“ potěšoval syn starce.

„Nebude, nebude, suchý strom nerad se vzkřísí,“ mluvil stařec po přestávkách, dívaje se na začazený, na skle malovaný obrázek svatého Jiří s drakem, visící v koutě u dveří.

Syn těkavě, nepokojně rozhlížel se po světnici. Zdálo se, že sem pro něco určitého přišel. Konečně svezl se jeho zrak pod postel na dobré, těžké otcovy boty.

„Tatíčku, půjčte mi svých bot do města, ponesu plátno; moje mi už dosloužily, podešvy jsou v čerty,“ prosil starce, učiniv posuněk, znamenající: však jich nebude potřebovat.

„Půjčit, vždyť víš, že jich už nebude třeba; vezmi si,“ odpověděl stařec, porozuměv synovi.

Michal vzal boty a prohlížel si je.

„Málo jste v nich pochodili, tatíčku. Však je zase večer donesu,“ prohodil Michal jen tak nazdařbůh.

„Nemusíš, není třeba,“ pověděl stařec, zakašlal se a obrátil se hlavou ke zdi.

„Chtěli byste něco, tatíčku?“ zeptal se Michal ode dveří, maje pocit uspokojené žádosti po otcovských botách.

Stařec záporně pohnul hlavou a dodal sípavě: „Vody dones!“

„Hned pošlu chlapce,“ pronesl Michal na spěch a vyšel ven.

„Dlouho nebude,“ pomyslil, „den, dva dni a to kdo ví . . .“

„Jak je s tatíčkem?“ oslovila ho žena ve světnici, uklízejíc mísy od snídaní.

„Jednak, jenom se mi zdá, že chytá dech; dlouho nebude,“ odpověděl Michal, ohmatávaje boty.

„Dal ti je? Vidíš, dobře, že's mu řekl. Bez toho by všecci chtěli rozebrat kde jaký krám. Přijde Jan, bude chtět to a to a Marianna jak by's přidal; lepší za tepla to dostat,“ pravila žena, starcova snacha, nízká, suchá ženská vpadlých, bledých tváří, z nichž svítily dvě rulíkově hnědé, výrazné oči.

„Je pravda, je pravda, ono to tak bývá,“ přikývl Michal a vyšel

na práh zavolati Ondřeje, desítiletého chlapce, který štípal dříví na dvoře. Dvě děti spaly dosud na peci a třetí hošík odběhl do školy.

„Ondřeji, slyšíš, nech toho, dones vody staříčkovi*) a řekni mu — zapros ho, aby ti dal ty staré, černé housle na stěně. Jsou dobré, jsou hned po mém staříčkovi a nebožtík pan rechtor Pěnták na nich hrával v kostele. Řekni staříčkovi, aby ti je dal na památku, že by's se učil," přikazoval Michal chlapci.

Ondřej, nízký, ssedlý hošík s matčinýma, rulíkovýma očima, veselých, bystrých tahů, odhodil sekyru a poskočil si radostí. Rozradoval se, že se počne učiti na housle, na které vždycky s jakousi úctou pohlížel, kdykoli vešel ke starci. Vzal schválně nový hrneček, natáhl hákem vody ze studánky a nesl ji starci, ale otevřev chatrné dvéře, polekal se ztrnulého starcova zevnějšku.

„Nesu vám vody, staříčku," pravil bojácně, podávaje starci hrneček.

Stařec namáhavě opřel se na lokty, pozvedl se poněkud a učiniv asi dva hlty, třesoucí se rukou vracel hrneček vnukovi, který nespouštěl očí se starého, tmavě natřeného nástroje na stěně. Ale netroufal si starci říci. Konečně dodal si ducha.

„Staříčku, kdybyste mi dali tam ty housle na památku. Táta povídal, že bych se mohl učit . . .," vyšlo z chlapce přerývaně.

„Vezmi si, vezmi, uč se dobře, Pán Bůh ti požehnej," šeptal stařec, ohlédnuv se po nástroji, jako by se s ním loučil na vždy a vodnaté, nejasné jeho oči zamžikaly.

Chlapec přistavil si židli, vyšvihnul se na ni skokem, až zapraštěla a sňal tmavý nástroj, drnknuv prsty po spuštěných strunách, které nejasně zachřestily.

„Pán Bůh zaplať, staříčku," poděkoval a vytratil se ze světnice jako stín.

Stařec se natáhl, přimhouřil oči a zabral se do svého nitra, z něhož vybavily se některé představy, které úzce souvisely s černými, starými houslemi.

Zdálo se mu, že je právě takovým chlapcem jako Ondřej a že chodí vyhrávat o hodech po dědinách. Vzpomněl si, jaké to byly veselé hry! Starý pan rechtor Pěnták naklání suchou, přísnou tvář nad starou velikou basou a přebírá všelijaké polohy, starý kostelník, otec jeho, píská klarinet, rudne a na levé skráni nabíhá mu tepna, nebožtík Mitura, tkadlec, hraje prim, vřiská na housličkách a klátí sebou a on, dvanáctiletý hošík, sedí v koutě a hraje na těch černých houslích, tiskna je pod úzkou ještě čelist. Chasa tančí, výská a zpívá. Takové byly tehdá časy! Vzpomínka ta jako by blýskla v paměť starcovu a hned potom zachmuřil se jeho obzor duševní. Silná představa nevyhnutelného konce zatopila jeho vědomí. Při tom pociťoval, jako by mu něco v prsou vysýchalo, škrtilo ho zrovna pod chřtánem a jako by se kolem rozkládal soumrak . . .

V sousední světnici vypravoval se Michal do města; měl již nůši s plátnem svázanou a přehozenu na zádech.

„Poslouchej, ne abys potom přišel někdy v noci, jak to umíš,

*) Staříček, staříček říká se na Moravě dědečkovi.

s plnou hlavou, pamatuj se. Víš, že to s tatíčkem jde všelijak, kdo ví, co se v noci může přihodit," napomínala Rozina muže hledíc mu do nejistých, šedých očí.

„No no, však —," vypravil ze sebe Michal, otevřel dvéře a vyšel ven.

Ondřej usedl na lavici u okna a drnkal prsty po strunách, zkoušeje první hmaty na houslích; v duši jeho byla dětská radost a spokojenost. Rozina, vyprovodivši očima muže, odběhla do světničky podívat se na starce.

„Jak je, tatíčku?" otázala se, nahnuvši se k trpícímu.

„Přitížilo, tu na prsou —" odpověděl kostelník dutým hlasem, který vycházel z prázdného hrudního koše, ve kterém nebylo skoro plic.

„Však ono to přejde, tatíčku; to tak někdy chodívá po starých lidech," povídala snacha s přetvářkou.

„Ach, už — ne," promluvil kostelník a pohnul hubenou rukou.

„Kdyby přišlo zle, tatíčku — však Pán Bůh nedopusť — už pamatujte na nás. Hleďte, máme čtyři děti a páté je na cestě, tož už nás nějak, tatíčku . . . Slaminy jsme vám nepoložili přes práh, dobře jsme vás hleděli, však víte sám . . . ," s pláčem naléhala Rozina na starého kostelníka.

„No no . . . ," řekl stařec, kývl hlavou a zabral se do svého nitra.

Ze světnice ozval se dětský křik. Rozina odešla po prstech a z ticha zavřela dvéře.

Stařec si vzpomněl, že už počíná se objevovati ona stará, ale pro něho přece nová pravda: umírají-li staří, přicházejí děti, aby rozebraly majetek. Napadlo starci, že hned z rána přišel syn Michal, vzal boty, potom chlapec Ondřej odnesl housle a snacha Rozina naléhala na něho, aby pamatoval na její děti. A hned rozbřesklo se starci v paměti, že právě tak se to dálo, když umíral jeho otec, že to tak chodí na světě ode dávna. Vzpomněl si, že přijde ještě syn Jan a dcera Marianna a že všichni budou na něho naléhati. Myšlénka ta zprotivila se starci, ale dlouho se jí obíral; nebylo možno zbaviti se jí. Uvažoval, komu odkáže louku „na dolince," dvě měřičky úhoru a komu kus role „pod fařářenkou" (fařářovou rolí). Konečně utkvěl na tom, že louku odkáže Marianně, roli „pod fařářenkou" Janovi a úhor že pustí Michalovi, který bez toho měl již chalupu po otci, tutéž chalupu, ve které stařec vyrostl, v níž se dřel za stavem a v níž vypustí ducha. Tento závěr zdál se mu nejsprávnějším, následkem čehož se upokojil a lhostejně, tupě počal pozorovati zvláštní pocit, jenž se mu připodoboval, jakoby mu někdo zadrhoval krk.

Hodinu před polednem přišla dcera Marianna, provdaná za tichého, zamlklého pasekáře Martina Brňáčka. Vstoupila do síně s oním obřadným výrazem na tváři, s jakým se setkáváme u žen při podobných příležitostech. Týž obřadný, smuteční ráz jevil se v černém šátku na hlavě a tmavé tlačené suknici, i v tichých opatrných krocích, jimiž přecházela tmavou, chladnou síň se zatuchlým zápachem. Jediná její myšlénka, vlastně přání, bylo, aby nikdo nebyl u starce. Proto nezastavila se u své švakrové Rosiny, nýbrž zrovna vstoupila do starcovy komůrky; chatrné dvéře zapraštěly.

„Pochválen buď — —," zdravila starce s tváří jevící příjemné překvapení: přišlo jí vhod, že byl stařec sám.

„Jak je, tatíčku?“ oslovila Marianna starce, nahnuvši se k němu.

„Tak, tak . . . jako u konce,“ zasípěl stařec kývaje hlavou.

„Ono přichází všelicos na staré. Nemějte strachu, tatíčku, zase bude dobře. Dala jsem za vás na mši, Pán Bůh vás pozdraví, zase bude dobře, zase . . .,“ upokojovala starce Marianna.

„Bude, až tam —“ opakoval stařec prostě tutéž pravdu.

„No no, vždyť Pán Kristus i Lazara vzkřísil, jenom doufejte v Něho, tatíčku. Tu donesla jsem vám kapku vína na posilněnou a kousek bělky,“ s ochotou hovořila Marianna, snažíc se z rysů starcových vypátrati cosi určitého, rozhodujícího. Ale týž prostý, nehybný klid v tuhých rysech ji zmátl. „Nemusilas, děvče, pro mne utrácet, nač?“ řekl kostelník a pohnul těžkou rukou.

Ale Marianna nedala pokoje. Sedla ke starci, vyndala z košíku láhev s vínem a přihnula ji starci k fialově modrým suchým rtům. Stařec ztrnule zadíval se na láhev, líznul vína, ale hned odstrčil láhev rukou. Špatné, přitrpklé víno sevřelo mu protivně ústa.

„Ne, není třeba, nic . . . nebudu,“ bránil se stařec, obraceje hlavu ke stěně.

„Neškodilo by vám trochu vína, je to posila pro staré. Však měl vám Michal dřív popravit. Ale nedbají o vás mnoho, tatíčku, samého vás tu nechají. Myslím, ani vody nemá vám kdo podat. Hleďte, chalupu od vás dostali, celé hospodářství a vás ledačím odbývali. Jako bych věděla, čekají, až vám hromnička dohoří. Bez toho šly řeči po dědině, že Michal zle sypal na výminkáře a pořád si stěžoval, že vás má na krku. Však nech si dá pozor, aby nepřišel do těch samých kolejí . . .,“ rozhorlovala se Marianna s jakousi pevnou, promyšlenou snahou a pozorovala starce.

„No no, nech Bůh nebeský —,“ zasípěl stařec nemoha dokončiti věty. Bylo mu odporno slyšeti takové řeči, ale na jeho tváři ani rys se nepohnul, jakoby ztuhlý jeho obličej nebyl schopen nijakého výrazu kromě tupého klidu, dostupujícího skoro necitelnosti.

„A co mi ještě lidé nepovídali! Michal prý se už chválil, že mu pustíte úhořisko, louku na dolince, Janovi roli pod fařářenkou a já že jsem dostala dost. A vždyť víte, tatíčku, že jsem dostala holé tři stovečky a sem tam něco do hospodářství. Co Michal může povídat! Ten je na tom nejlépe. Dostal chalupu, sedí ve svém, zahradu má a osévku také kousek. Ale my, máme dvě kravičky a nemůžeme pro ně stačit. Kdybyste nám tak tu dolinku pustili, tatíčku, je blízko našeho ovesniska pod Mročkovými „mákotinami“, hovořila Marianna s obvyklou u žen prudkostí, snažíc se přesvědčiti starce.

„Všecko se spořádá, všecko,“ mírnil ji kostelník, třesa se před onou trpkou pravdou, jíž před nedávnem byl zatušil; přál si, aby již všemu bylo konec.

„Nezapomeňte na nás, tatíčku, kdyby se něco stalo a buďte s Pánem Bohem,“ dodala Marianna, pozorujíc, že stařec slábne, tratí se jako list kaštanu po prvním mrazu a podala starci hrubou svoji ruku. Kostelník poněkud zvedl chladnou, bezvládnou pravici a nejasnýma, mlhavýma očima zahleděl se na Mariannu.

Také Marianna pohlédla na starce krátkým, dojatým pohledem, jenž značil nejspíše toto: trpíte, tatíčku, trpíte, ale vždyť musíme tam jedenkrát všecci. Na stole namanula se jí láhev s vínem; zprvu jí napadlo, že by mohla vzíti víno zpět, protože již starci nebylo ničeho třeba, ale přece nechala je státi na stole, aby zahanbila švakrovou Rozinu. Z té příčiny položila dvě tři bělky (rohlíky) na stůl a vyšla ven.

Na síni setkala se s Rozinou, která byla shlédla oknem švakrovou a naslouchala celému hovoru za dveřmi. Rozinina tvář hořela hněvem a podrážděností.

„Toho si's mohla uspořit," oslovila prudce Mariannu. „Přijdeš leda na peklo do stavení. Co je ti po Michalovi? Kdo pravil, že můj zle sypal na výminkáře? Lžeš . . !"

„A je to pravda, můj si to z prstu nevytáhl; je toho plná dědina, že se Michal chválil, že mu tatíček pustí dolinku i s úhořiskem," rozkřikla se Marianna.

„A kdyby bylo pravda, proč to nosíš tatíčkovi, ptal se tě na to? Ještě v takové chvíli nedáš mu pokoje . . .," pokračovala Rozina s rostoucím rozhořčením.

„Pravda, mrzí tě, že jsem přišla. To by byla pěkná věc, abych nemohla jít k tatíčkovi! Vyrostla jsem tu od maličkosti. A co ty, buď ráda, žes přišla do naší chalupy," zakřikovala Marianna švakrovou. „Proč poslouchalas za dveřmi. Máš dobré svědomí? Aha, vidíš!"

„Myslíš, že jsem nevěděla, co chceš? Všecko bys ráda, dolinku, úhor i chalupa tě mrzí. A co, kdo opatroval tatíčka? Pravda, až je s ním zle, každý chodí a rád by hodně nadědil," zvolala pronikavě Rozina. Její obličej počal se zalévati červení.

„Co křičíš, když je s tatíčkem zle. Chcete ho tu udusit, uklovat. Ale však nech vám to sám Pán Bůh odplatí," řekla Marianna na konec a rychle vyšla ze síně, neustávajíc křičeti. Ale slova její zanikala v Rozinině vřavě.

„Jdi ke všem . . ., přijdeš stavení na rub obrátit, vlastního bratra chceš okrást," křičela Rozina, mlátíc do vzduchu rukama po lokty obnaženýma a v rozčilení tom zaběhla do starcovy komůrky

„Hleďte, tatíčku," mluvila podrážděně, co jí přišlo na jazyk, „čeho jste se nedočkal od Marianny! Přišla k vám podhánět na Michala, že prý sypal na výminkáře. Mohla bych se nehnout s toho místa, kdyby byl jenom zlým slovem o vás zavadil. To je včilejší svět: jeden na druhého jako sršeň. Co jsme Marianně udělali? No nech to Pán Bůh soudí. Marianna už dostala dost, žije jako v zámku, co jí chybí! S mužem oře jak chce, všeho má co duše ráčí. A co je to dvě děti? Považte si, tatíčku, u nás jsou čtyři a páté je na cestě — že vám to mám tak říct — přijde se nám oháнět . . ."

Rozina vypukla v pláč. Ale pláč její nebyl projevem lítosti ani soustrasti se starcem nebo vlastními dětmi, byly to jen skoupé slzy prudkého, nepřekonatelného hněvu, které tekou nadarmo a neupokojí srdce.

Kostelník ležel nepohnutě, poděšen křikem, který se rouhal jeho skleslé, unavené duši, toužící po nekonečném. Křik ten rozčilil, schvátil

starce a přešinul jeho ducha s nových drah na chmurné jeviště tohoto života. Bylo mu trapno poslouchati prudký křik nevěstin; pozvedl hlavu, upřel zrak na provalené dvéře a jakoby sám pro sebe pronesl: „Bože, Bože, na konec ještě mě navštěvuješ křížem!“ ... Ale hned rozevřela se před ním táž prázdnota, nekonečnost, do které se pohružoval, jakoby tonul.

Rozina všimla si starcova povzdechu, vzala láhvici na stole a přihnula si vína.

„Hleďte, tatíčku, za kapku vína chtěla na vás udřiti všecko,“ řekla s opovržením, odcházejíc z komůrky.

Ale v síni jí napadlo: „Až se bude jenom psát poručenství, řeknu starostovi, aby nám to spravil.“ Myšlénka ta ji poněkud upokojila ...

Hned po poledni vešel do síně prostřední, hřmotný muž se širokým, černě zarostlým obličejem a velmi prudkýma, vlhkýma očima, v krátkém kabátku, v barchetových, do holinek zastrčených kalhotech. Byl to mladší syn kostelníkův Jan. Krok jeho byl těžký, hrubý, neuctivý. Široký jeho obličej měl výraz hrubé otvrdlosti a z úst páchlo mu kořalkou a tabákem. Podle svého zvyku vrazil prudce do světničky.

„Pán Bůh dej dobré poledne!“ pravil příkrým hlasem, pokročiv ke starci.

„Vítám vás tatíčku! No no, vzalo vás to, vzalo, tak najedenkrát ...,“ pronesl hrubě jednotvárným přízvukem, ve kterém nebylo pražádné stopy po vnitřním dojmu.

„Vidíš, vidíš, tak ...,“ odpovídal starý kostelník, pokyvuje horní části těla. Vzpoměl si, že Jan poslední dobou velice jej zanedbával a že nejméně se zdařil z dětí; již hned za chlapectví měl s jeho prchlou, hrubou povahou nejeden kříž, potom jej odvedli a tam na vojně zkazil se docela.

„Kdyby vám byli poslali pro Bednaříka do v ... ckých pasek, možná, že byl by vám něco poradil; on už Bůh ví komu pomohl. A bolí vás kde, táto?“ mluvil Jan s týmž hrubým, drsným přízvukem, který mrazil starého kostelníka.

„Oh nebolí, jenom tu svírá,“ pravil stařec ukázav na hrdlo.

„To je to, staroba, od té není léku,“ rozhovořil se Jan s touže neúprosnou ledovostí, která se mu odrážela v široké, nevlídné tváři. Prošlo několik trapných minut. Zdálo se, jakoby syn s otcem neměli si již čeho říci.

„Musíme tam všeci, což je platno,“ pokračoval Jan po chvíli. „Slyšel jsem, že Rozina chce všecko shrabat po vás. To by nebylo, táto, v pořádku. Já jsem dostal takovou pletku a zase bych měl ofouknout dlaň? O ne, tak to nepůjde; každý žádá své! Je ještě louka „na dolince“, je úhořisko a kousek země „pod farářenkou“. Každý ať má něco. Mně je stejné to nebo ono, ale ne, aby jeden všecko shltil a druhý aby utřel hubu ... Ať to jde po spravedlnosti!“

(Dokončení.)

Druhý květ.

Odlesky přítomnosti a minulosti. Píše Svatopluk Čech.

(Pokračování.)

tverolístek zatím posnídal a měl se k odchodu z kavárny. Také Svoboda zavolal sklepníka, zaplatil a vyšel za venkovany. Nejsa si ani jasně vědom svého konání, kráčel stále za nimi a když usedli v Jezdecké ulici do vozu tramwaye, vstoupil tam po krátkém váhání také. Poněvadž uvnitř nebylo již místa, zůstal státi venku na stupátku. Neodvratně pohlížel na skleněnou přepážku, na níž uvnitř za některými jinými hlavami rýsoval se jemný profil podlouhlého dívčího obličeje. Na nejbližší stanici přistoupil však protivný břicháč, který mu zahradil vyhlídku do vnitř a Svoboda musel se spokojiti pohlížením na kopii proslulé „dívky s šokoladou“, která, vyvěšena mezi jinými obchodními návěštími na stěně vozu, činila reklamu jednomu vyrabiteli různých sladkostí.

Za rychlé jízdy míjely kol pestré uliční zjevy, až dojel konečně vůz na Podskalské nábřeží, kde tlustý protiva vystoupil. Svobodovi odestřel se znovu výhled na dívčí tvář, která se nyní k němu obrátila. Oči její utkvěly na něm s výrazem, který pravil: „Aha, jedeš tedy přece za mnou!“ A zasvitla v nich laškovná radost z malého dobrodružství, lichotícího její dívčí marnivosti.

Na konci Smíchova vystoupili všichni z vozu a Svoboda ubíral se za venkovany na nádraží. Tam pospíšili hned ramenáč a muž s brejlemi k otevřené již pokladně a dívky čekaly na ně procházejíce se po chodbě. Svoboda obrátil se týmž směrem, ale v tom vyskytl se proti němu jeden známý, který vyšel právě z nádražní restaurace.

„Ejhle, Svoboda! Co pak tu děláš?“ oslovil ho přítel.

Svoboda uveden byl v rozpaky. Zarděl se a chvilku marně přemýšlel, co by odpověděl. Najednou vstoupila mu na mysl směšná stránka jeho konání. On, starý vážný člověk, stopuje tu jako blouznivý jinoch nebo dotěrný blatošlap mladou holčici takový kus cesty až na konec předměstí!

„I jen — jen tak“, vykoktal. „Čekal jsem tu — na nějakého známého — nepřijel —“

„Ale, vždyť příjezdní budova je v předu.“

„Vím. Ale — chtěl jsem si zajíti do restaurace —“

„Nuže jdi! Hned přijdu za tebou; koupím si jen lístek — jedu do Rokycan — za jistou rodinnou záležitostí.“

Známý odešel k pokladně a Svoboda liknavě kráčel k restauraci. Než k ní došel, dohonil ho již přítel, koupiv lístek, a Svoboda, zaletnuv ještě pohledem k černovlasé dívce, vešel za ním do vnitř. Srkaje po druhé kávu, naslouchal roztržitě vypravování známého o rokycanských

příbuzných, kteréž ostatně brzy bylo ukončeno druhým zvoněním k odjezdu. Přítel sebral svůj vak, rozloučil se a vyšel na perron.

Svoboda zdržel se ještě čekáním na sklepníka a právě když zaplatil, rozjel se vlak a v příštím okamžiku zmizel.

Svobodovi připadalo, jako by odjezdem vlaku bylo povolilo kouzlo, které dotud opřádalo jeho mysl a činilo jej svým bezvolným otrokem, neschopným jasné úvahy. Nyní teprve uvědomil si plně své jednání: neznámá dívčina, kterou spatřil poprve a bezpochyby též naposled, dovedla na dvě hodiny zabrati všechny jeho myšlénky a způsobila, že jako nerozuma podnikl dlouhou, bezúčelnou jízdu na Smíchovské nádraží a promarnil hned první půldne nastávajícího roku, pro který si ráno tak pevně ustanovil heslo nejsvědomitějšího užívání času k užitečné činnosti.

V prvním okamžiku bylo mu as jako člověku, který náhle vystřízliví po šampaňském. V hlavě se mu rozjasnilo a jen jakási sladká mlha zůstala ještě na dně jeho mysli.

Spěšně, jako by chtěl nahraditi promařený čas, opustil nádraží a vskočil do vozu tramwaye, kterýž právě odjížděl. Začal přemýšleti, do jaké práce se doma nejdříve dá. Vytáhl hodinky — bylo čtvrt na dvanáct — dojede domů právě na oběd. Nuž, tedy odpoledne — — V tom zdvihla se v jeho duši zas ona opojná mlha, dvě černé oči vysvitly z ní svěžím, lahodným leskem a pak upředla se z ní celá útlá podoba dívčí, lehká a vzdušná jako elf. Představila se mu živě jako v nedávné skutečnosti a srdce Svobodovo zachvělo se blahem i steskem. Chvilku nořil se v tu představu, ale pak zaplašil ji rázným máchnutím ruky . . .

Po obědě dopíjel doma koflík černé kávy. Náhle vstal, s hlavou skloněnou začal přecházeti po pokoji a konečně, přisednuv ke psacímu stolu, načrtal na prázdný arch papíru tyto řádky:

Tys jako jarní květina,
tak líbezná, tak nevinná
a plna smavých září —
Ach, marně toužím po tobě,
jen astry chladné k ozdobě
má jeseň mého stáří.

Přečetl, co napsal, a přeškrtnuv to několikrát připsal stranou: Vide Heine —

Du bist wie eine Blume,
so hold, so schön, so rein . . .

Z novu přecházel z rohu do rohu pokoje a po chvíli napsal pod přetrženou sloku tyto verše:

Mrak noci tvůj vlas,
leč z temna tvých řas
blesk jarního sluníčka svítí,
co v nitro mi pad,
tam plno je vnad
a zpěvu a vůně a kvítí.

Však i tyto verše měly osud předcházejících a po novém, delším přemýšlení objevily se na papíru jiné řádky:

Já směle básníkem se zval
a čtenářům i sobě lhal,
že krásu zpěv můj hlásá,
leč nyní vím, že za svůj věk
jsem neshléd pravý světa vděk
a nepoznal, co krása.

Teď teprv kouzlo rosných niv
a jarní noci hvězdný div,
báj skrytá v lesním toku,
taj májového večera
a země krása veškerá
mi vzešla ve tvém oku.

Odložil péro, četl a zavrtěl hlavou. Jak suché, jak bledé! pravil si v duchu a zastrčil popsaný papír nedbale do podložky.

Hleďme, hleďme! — uvažoval peripateticky — po dlouhém čase přihlásila se zase poesie s jarem, rosou a kvítím! Je arci zubožená — ale rýmy jsou to přece. A to všechno způsobily dvě polodětské černé oči. Jak směšné je takové erotické blouznění v šedivé hlavě! Snad je dokonce i protivné. Ale což? Kdo může zapověděti takovému jarnímu paprsku, aby neprobleskl starým čelem? A není to vskutku nic než zabloudilý reflex ze slunné krajiny mládí; proč bych se chvíli nepokochal jeho jasem? Jen vášeň byla by směšná a odporná. Zde zadíval jsem se pouze v lahodném zadumání na čerstvý, orosený květ — vůně jeho vstoupila mi na okamžik do hlavy — nic více! Ale nyní už dosti příjemné hříčky a s chutí do práce! A není-li právě nic platnějšího po ruce — do práce nejbližší, ať je jakákoli. Stanu se na půl dne bibliotékářem.

Přistoupil ke knihovně, začal knihy vyjímati z přihrádek a roztřiďovati je dle obsahu. Zaměstnával se takto pilně asi hodinu, ale u jedné knihy se zastavil. Bylo to staré vydání „Slávy dcery“ v otřené vazbě. Svoboda zadíval se na tu známou knihu, otevřel ji, přečetl na sežloutlém listě první slova: „Aj, zde leží zem ta . . .“ a pojednou ocitl se v jiné době, na jiném místě. Nebyl již ve svém městském pokoji, ale v přízemním pokoji venkovského zámku, ve slušně, leč skromně zařízeném pokoji správcovského bytu. Pokoj ten je zeleně malován a jeho okny, opatřenými z venčí starou, úhlednou, dole obloukovitě vypouklou mříží, viděti je do zeleni parku, jehož hustě skupené stromy a křoviny způsobují v pokoji ustavičné, zelenavé pološero. V jednom rohu je knihovna — vedle stará pohovka — a na ní sedí starší muž, plnovousý, vážného obličeje, drže v rukou právě tuto knihu. A začíná z ní nahlas čísti synovi studentíku, sedícímu vedle něho. S jakým citem nesou se z jeho rtů ona slova:

„Aj, zde leží zem ta před okem mým smutně slzícím —“ a jak vřele, v různých proměnách a přechodech tlumočí zvučný jeho hlas postupem básně střídající se záchvěvy nitra od hlubokého bolu, od plamenného hněvu až k nadšenému vzletu a radostné, hrdé naději!

A s jakým důrazem předčítával maloruskou píseň Marliňského o zrádci vlasti v překladu Čelakovského, končící krutým ortelem: „Radosť se mu ni ve snu nezamihej, jen mrak a děsnost kroky jeho stihej a kam obrátí pohled svůj, havran ho lačný obletuj! — Raduj se, lačný havrane, lahůdky se ti dostane: tím háncem vlasti budeš se pásti!“ Tuto báseň slýchal od něho Svoboda tak často, že ji brzy uměl nazpaměť.

Kolik povznášejících a blaze rozněcujících hodin ztrávil v tom „zeleném“ pokoji, naslouchaje zamilované hlasité četbě otcově nebo jeho slovům o těch věcech, při nichž prodléval nejraději: o české minulosti, o nadějích Slovanstva, o kráse přírody a p., nebo sám hltaje básně a povídky různých dob a spisovatelů, třeba že často chlapeckým svým umem chápal jen polovici toho, co četl!

Později, když syn dospíval, začal jej otec také uváděti do sanctissima svých názorů o světě a úkolech života lidského. Svoboda pamatuje se, jak přemocný naň učinila dojem slova, jimiž otec poprvé s ním promluvil o velikých záhadách lidského bytí způsobem pro něho docela novým, na prosto odchylným ode všeho, co dosud ve škole i mimo školu slýchal a čítal. Úkolem člověka jest, aby byl šťasten, pravého štěstí dosahuje však jen konáním dobra, a co jest dobro, napsáno jest do srdcí našich onou tajemnou rukou, kterou nikdy nezbádá člověk smrtelný a kterou ctíme na světě jen plněním onoho zákona božího, psaného nikoli v mrtvé knihy, ale v živá prsa každého z nás. Toť byly základní věty životní filosofie, kterou mu otec vštěpoval.

Tehdáž přijímal všechna jeho poučení ochotně bez nejmenší výhrady, snažil se hleděti na svět jeho očima, vzhlížel k němu jako k autoritě naprosto neomylné. Ale ponenáhla začal se v něm probouzeti odboj. Ne proti základním rysům otcových zásad a názorů, ale v některých otázkách podřízenějších. Začalyť na jinocha mocně působiti vlivy jiné: proudy panující tehdáž mezi studentstvem a čtení knih otvírajících mu nové obzory. Tak zjevila se roztržka hned v politice. Za tehdejšího polského povstání horoval syn s ostatní mládeží pro Poláky; otec však povstalce odsuzoval a byl přesvědčen, že pracují jen do rukou nepřátel všeho Slovanstva, nechtíce se smířiti s Rusy. Později se arci synovy náhledy v té příčině značně změnily, ale novým zdrojem sporů byly zase otázky politiky domácí, kdež syn přidával se ke straně radikálnější. V theorii byli sice oba stejně svobodomyslní a národně uvědomělí; avšak otec mínil, že třeba se mírniti vzhledem ke skutečným poměrům, jichž „lámáním přes koleno“ by se věci spíše uškodilo, nežli prospělo; avšak o takových diplomatických ohledech nechtěl syn ani slyšeti, shledávaje v nich pouhé vytáčky z rázného, otevřeného boje, kterýž je arci svízelnější než opatrné diplomatisování.

Tak stavěl se v duchu syn proti otci i všude tam, kde se mu zdálo, že tento neřídí se v praxi zcela dle demokratických zásad, které mu přece sám vštěpoval. Maně připomíná si Svoboda jeden případ: Jednoho večera, když jako studentík dlel na prázdninách, chytil panský stoh na poli za ovčínem. Jak při takových událostech bývá, sběhlo se k ohni celé městečko a každý měl plno rad a rozumů. V tom zmateně sem tam pobíhajícím a křičícím davu vynikal svým resonováním zvláště jeden

krejčí, komický vychrtlý mužík s prošedivělým věncem vousů pod oholenou bradou a ve starosvětském, až téměř na paty sahajícím hřebíčkovém kabátě, jehož objemné šosy podivně litaly kolem rtuťovitě pohyblivého drobného těla. Za živých posunků máchal kazatelsky vztýčenou hubenou rukou a protestoval proti opatřením, která Svobodův otec nařídil, vřeštivým tenkým hlasem, který ostře vynikal z veškeré okolní vřavy, poukazuje na nebezpečí, které prý z toho ohně hrozí městečku. Otec, beztoho rozčilen zkázou stohu, obořil se posléz na mužíka hněvivě posměšným tonem: „Nevídáno! Bude nám tu snad rozkazovat lecjaký krejčík!“ Ale krejčí odsekl mu podrážděn, napodobě jeho posměšný hlas a posunek: „A mně bude snad mluvení zakazovat lecjaký správčík?“

Smích, jen částečně ztlumený, byl důkazem, že většina stála na straně krejčíkově. Učinilo to na mladičkého Svobodu dojem jako malý výbuch revoluce. Ti, kdož ještě před patnácti roky byli pokornými robotníky milostivé vrchnosti, ti, které dosud vídal vzdávati alespoň poníženou poctu všemu, co k „pánům“ se počítalo, projevili tu své pravé odbojné smýšlení, zhostivše se všech ohledů za mimořádného rozruchu, požárem způsobeného.

Mrzela jej smělost krejčího, pohana otci způsobená, ale nic na plat: podle svých zásad musel se v duchu postaviti proti němu, na stranu chudého muže z lidu, který řízně hájil svou občanskou rovnost s kterýmkoli jiným člověkem. Otec buď repliku krejčího přeslechl, nebo úmyslně nechal bez odvety — v obecném vzruchu zanikla tato episoda bez dalších následků: ale mladý student od té doby dlouho ještě hleděl na komického krejčíka se sympatickým respektem jako na rázného demokrata.

Podobné neshody v náhledech vyskytovaly se čím dále hustěji a znenáhla budila se v synovi náchylnost, opponovati vůbec každému mínění a ustanovení otcovu. Byl to instinktivní odboj proti autoritě, která jej dříve úplně ovládala. Byla to nezdolná snaha, vymaniti se z vodítek a postaviti se volně na vlastní nohy. Byla to touha po neodvislosti, samostatnosti, po svobodném, samovolném rozpjetí svých vlastních dorostlých křídel.

Přes to vyskytovaly se mezi nimi zjevné rozmíšky jen zřídka. V debattách o různých náhledech popřával mu otec volného slova a leda jen se usmíval způsobem, který značil: aj, kuře chce býti moudřejší než kvočna. A pokud se týče uspořádání života, podroboval se mladý Svoboda zpočátku zcela, později alespoň v hlavních rysech vůli otcově, třeba že někdy s reptáním neb s odporem utajeným v duši. Záleželo mu přece vždy na tom, aby si zachoval jeho spokojenost.

(Pokračování.)

Christo Botjov.

Vojvoda v zápasech bulharských za svobodu.

Píše Jos. J. Toužimský.

(Pokračování.)

Za nedlouho i poslední povstalec byl na břehu. 195 mužů stálo tu ve vojenském pořádku. Lodní můstek byl snesen, lodní kola počala čeřiti hladinu, z komínu vystupovaly kotouče dýmu a „Radecký“ hnul se nejprve volně a čím dále tím rychleji od Kozlodujského břehu zpět do volného řečiště, znenáhla mizel a bylo viděti toliko, že pracuje plnou parou, až z komínu jiskry sršely. Povstalci seřadivše se vzdali mu vojensky čest a vojvoda u praporu zamával čapkou kapitánu na lodním můstku, který rovněž čapkou mu odpověděl. „Ať žije František Josef! ať žije kapitán!“ zvolali povstalci na rozloučenou. „Ať žije Bulharsko, ať žije vojvoda!“ odpovídali lodníci.

Neuplynulo celých patnácte minut, co vyloďování čety trvalo a byla právě jedna hodina s poledne, když „Radecký“ se hnul od bulharského břehu.

Na lodi vypadalo jako po nějakém plenu. Kabáty, boty, čapky, klobouky, kalhoty, jež povstalci svlékli a tu zanechali, válely se kolem, rozbité bedny mezi tím, otevřené kufříky a vaky. Ačkoliv povstalci mužstvu „Radeckého“ je nabízeli, aby si je vzalo a nosilo na jejich zdraví, nikdo se ničeho nedotýkal a vše ostávalo jako corpus delicti. Později teprve dal je kapitán odkliditi a snésti do lodní komory.

Jako „Radecký“ míjel Bulharům z očí, tak i kapitánu a cestujícím odvážná četa. Viděli ještě, jak povstalci rozptýleně postupují po zelené stráni, jak pojednou se zastavují, klekají, modlí se a líbají rodnou půdu, jak pop uchopiv prapor levicí, pravicí jim žehná křížem. Hromohlasé pak: „Ura Bolgaria, ura, ura!“ doléhalo až k lodi. Znenáhla ztrácel se zrakům malebný výjev, míjely zelené pobřežní výšiny, až zmizely úplně. Na lodi však stáli všichni upírajíce zraky k osudným místům Kozlodujským a nemluvilo se o ničem než o smělém podniku Botjova.

* * *

Bylo to za krásné červnové noci, osm let po této události, když na „Orientu“ míjel jsem památná ta místa, jež poutala mou pozornost i osobními upomínkami na hrdinu z „Radeckého“. Cestou od Ršavy do Ruščuku, chtěje spatřiti Kozloduj i užiti půvabné noci, ostal jsem na palubě, když jiní cestující odebrali se již k odpočinku. Život na břehu a vodě ustoupil hlubokému tichu, jež přerušováno bylo jen tlukem lopatek lodních kol do vln dunajských a šumem peřejí, nádherným parníkem vybráz-

ďovaných. Rackové a pelikáni, v tak hojném počtu nad hladinou krouživší, odpočívali někde v skrytu rokytí; pestrobarvé kachny, potápky a divoké husy, jež na vodě skotačily, zatáhly k břehovým houštinám; čápi, volavky a jiná ta pobřežní havěť zalétly k hnízdům na pobřeží. Klid, úplný klid rozložil se nad krajinou. Chladný větřík zdvihl se od východu a jako přízraky v pobřežním šeru kmitaly se chvílemi temné karalaše s rozpjatými jeho dechem plachtami. Měsíc s bledým leskem svým doplnil noční scenerii, ztápěje se ve vlnách Dunaje a rozlévaje svůj tajemný svit po zelených stráních neb vzdálených výšinách, jež jako vykouzlené chvílemi na obzoru vystupovaly. Bělavé obláčky jako průsvitné závoje vynořovaly se místy z hladiny a po stříbrných paprscích měsíce šplhaly vzhůru nad vrcholy houštin ostrovních a podle úbočí břehových.

Stál jsem na palubě s kapitánem a rozmlouvali jsme spolu o Botjovu. Jak velký učinil dojem jeho odvážný čin, nasvědčovalo již vyprávění o všech okolnostech, jež na „Radeckém“ se sběhly. Manifest jeho choval kapitán v opisu. Na „Orientu“ byl i strojník a dva lodníci, kteří byli účastníci a očití svědci celé oné události, jižto se všemi podrobnostmi v živé zachovali paměti.

Povstalci vstupovali ve všech téměř přístavech rumunských. Když „Radecký“ plul dolů po vodě, počali se připravovat. Když vracel se proti proudu, vstoupili první na loď již v Brahylově, další v Oltenici, v Ďurděvu sám Botjov s 30 druhy, v Zimuniči opět asi 15—20, v Turnu Magurelli bylo jich již přes 120 na lodi, zde vstoupil i Vojnovský, v Korabii opět přibylo jich 30 a v Beketu, poslední již stanici před Kozlodujem, 40. Zde vstoupil i Rus, jenž tajil se jménem svým, jak se pravilo ruský kníže, jenž z politických příčin unikl ze své vlasti a činně účastnil se revolučního hnutí bulharského. Lístky kupovány téměř vesměs do Kladova v Srbsku a tam i adresována zavazadla a bedny, jež skrývaly výzbroj domnělých zahradníků a byly od $1^1/_2$—2 centů těžké. V Ďurděvu vstoupil na loď i starý přítel oněch povstaleckých podniků, D. Gorov se svou chotí, aby vyprovodili Botjova až na místo a byli svědky vstoupení čety na půdu bulharskou. Poněkud znepokojeni byli povstalci tureckým parníkem, který vyplul za nimi ze Silistry s bašibozuky určenými pro Vidin, kde soustřeďovala se moc turecká proti Srbsku, jež chystalo se zjevně již k válce. Předstihli jej však značně, poněvadž neměl té rychlosti, co loď dunajské paroplavební společnosti, tak že ostal o mnoho hodin za nimi v pozadí. Odhodlanost povstalců byla ostatně taková, že nikterak nebyli tím stísněni.

„Osudný Kozloduj,“ pravil posléze kapitán ukazuje na břeh bulharský a dokládaje: „Kdykoliv pluji kolem, vždy se tam zadívám.“

Zelené stráně vystupují tu dosti strmě nad pobřeží, beze stromu, bez křovin, jen holé pastviny. Na vrcholu bělá se několik stavení polo zakrytých korunami stromů. Jsou to jilmy kozlodujské, k nimž druhové Botjova z daleka již oči upírali. Celá krajinka jest rázu tak střízlivého, tak prostého, řekl bych bez přídechu vší poesie.

Dunaj pod samým Kozlodujem tvoří dva ostrovy, jeden menší při břehu rumunském, Kopanica, druhý velký a asi půl hodiny dlouhý, Kozloduj, při straně bulharské. Tento, dílem lučinatý, dílem bažinatý a

hustým rokytím, sumachem a trnovníkem porostlý, oddělen jest od břehu úzkým jen tokem řečiště. Pouze na východní straně jest řečiště poněkud širší a hlubší a tvoří zátoku do pevniny. To bylo místo, kam zabočiti musil „Radecký“ s družinou Botjova a kde tato vystoupila na břeh.

Moje osobní upomínky na hrdinu Kozlodujského pojily se k mému pobytu bělehradskému v letech 1875 a 1876.

Povstání hercegovské v červenci 1875 jako elektrickou silou působilo v celém Jihoslovanstvě. Každý na jihu cítil se jím dotknuta. Čekalo se, že Srbsko a Černá Hora postaví se v čelo hnutí toho a tím že i Bulharsku udeří hodina spásy. V Staré Zagoře, Šumnu, Červené Vodě a Čirpanu propukly také vzpoury, jež byly jako by bulharskou odpovědí Hercegovcům. Nadešlo však ještě sklamání Kníže Milan dal na domluvy velmocí, propustil koncem srpna Ristićovo ministerstvo akce a vykládal poslancům reální politiku, která nedopouští, aby malý stát srbský bez cizí pomoci utkal se s velmocí tureckou. V nastávající zimě rozvíjela diplomacie svou činnost, vyjednáváno s povstalci v Hercegovině a Rakousko, Rusko a Německo podaly společnou notu v Cařihradě, která těžiště situace přenesla za zelený stůl diplomatický. Balvan však, jenž se ulomil se strmých skalisk nad Neretvou a Trebinčicí, nedal se více zadržeti nižádným vyjednáváním ani akcí diplomatickou; letěl jako rostoucí lavina na hlavy osmanské a ruchem svým budil podobné hnutí v Bosně, na Černé Hoře, v Srbsku a mezi Bulhary. Turci považovali se za dosti silné, aby potlačili vzpoury a odmítali zakročování ve vlastní věci a povstalci cítili se tím oprávněnější, aby pokračovali v obraně lidských práv. Takž zima z r. 1875 na 1876 stala se jen utišením před novou bouří. Pro příští jaro chystalo se povstání a válka v míře mnohem rozsáhlejší. Cetyně, Bělehrad a Bukurešť byla hlavní střediska příprav těch k novému jaru. V Bělehradě také bylo, kde zimy té osobně jsem se seznámil s Botjovem.

Tichý, útulný dům Ďoky Vlajkoviće v Bělehradě neobyčejně té doby oživl. Hosté ze všech končin jihoslovanského světa denně se tu střídali. Přicházeli sem mladí muži i staří již vyškolení vůdcové čet balkanských z Bosny a Hercegoviny, z Novopazarska a Kosovska a také z Bulharska. Ďoka Vlajković, jenž jednu nohu ztratil u Sebastopole r. 1856, vrátil se pokryt řády jako ruský kapitán do Bělehradu, kdež stal se duší všech národních podniků válečných a povstaleckých. „K válce přijít musí a kdyby i nechtělo, bude Srbsko nuceno ji podniknout. Musí ji podniknout i kdyby mělo být poraženo. Piemont byl také poražen a zvítězil,“ říkával mi nejednou. Bělehradská vláda nebyla sama ve spojení s povstaleckým tím hnutím, ale za to organisoval je Vlajković. Zde objevil se také jednoho dne v únoru 1876 mladý muž temně kaštanových, téměř černých vlasů a plných vousů, neklidného, velkého, černého oka, štíhlého vzrůstu, oděný v hnědém zimníku.

„Ejhle bratr Bulhar — Christo, přijel z Bukurešti,“ představoval mi jej Vlajković a mne na vzájem jako přítele a bratra Čecha. „Bulhaři neostanou pozadu, musejí spoléhat na nás, tak jako my na ně,“ pokračoval živě a vesele. „Čím více nás bude, tím snadnější bude práce!“

Sedli jsme a hovořili o Bulharsku. Christo byl pln dobrých nadějí! Chvílemi oko jeho utkvělo nepohnutě, jakoby do dáli upřené, hnedle pak opět zasvitl v očích lesk zanícení, host stával se hovorným, veselým, skoro dovádivým. S ženou Vlajkovićovou, rodilou Maloruskou, když podávala nám slivovici a zákusky, rozhovořil se malorusky.

Vídal jsem se s ním ještě častěji a rozmlouval většinou o Bulharsku a bulharských vojvodech, jež zevrubně znal a charakterizoval. Přece však byl bych ho téměř přehledl, když v polovici března opouštěl jsem Bělehrad na parníku směrem k Baziáši. Dílem že pohled na spousty vod rozlitého nad břehy veletoku a jiná společnost poutaly mou pozornost, dílem že byl velký počet těch, s nimiž v Bělehradě jsem se setkával, nepozoroval jsem ani, že na parníku se mnou pluje i Christo. Teprve když blížili jsme se k Baziáši, přistoupil ke mně s několika ještě druhy. Přáli jsme si šťastnou cestu a líbali se při rozchodu.

„Uslyšíte o mně!“ pravil mi polohlasem, „brzo, ještě na jaře dovíte se překvapení z Bulharska, o Christu Botjovu se dovíte.“ Pohledl na mne významně a důvěřivý ten, dobrosrdečný, takřka naivně dětský pohled hluboko utkvěl mi v paměti.

Ještě jednou stiskli jsme si ruce, mávnuli klobouky a vystupoval jsem na břeh, kdežto Christo Botjov nastoupil další cestu dunajskými proudy ke Ršavě. To bylo poslední mé s ním setkání. Mluvil pravdu, neuplynuly ani tři měsíce a byl jsem překvapen zprávou o smělém jeho podniku.

Kdo byl Botjov a kterak se dostal se svou četou na Radeckého?

Rodištěm jeho byl čilý Kalofer nad Tundží, nad nímž do mohutné výše vypínají se bělavá temena nejvyššího vrcholu Balkánského, Maragediku. Kaloferci byli známi po světě, ve Vídni, Odése, Smyrně, Cařihradě mívali obchody prostředkujíce mezi východem a západem. Právě o božím hodě vánočním r. 1847 spatřil Botjov světlo světa a křestní jmeno Christo přinesl si, jak se říká, na svět. Byl prvorozený syn učitele Petka Botje, od Kaloferců oblíbeného a váženého. Christo již jako hoch byl bystrá, vnímavá hlava, spolu však i neklidná a tvrdošijná. Ačkoliv po něm následovalo ještě šest dítek, postaral se otec o náležité všech vychování. Christo rozloučil se r. 1863 s domem otcovským a poslán byl do Oděsy na vyšší gymnasium, aby náležitě se tam vzdělal pro příští povolání. Jeden z jeho bratří, Štěpán, zavítal krátce potom do Čech na studie a výtečně prospíval. Avšak studium na Rusi mělo na Botjova týž účinek jako na většinu jiných. S celou duší přilnul k ruchu protivládnímu a čím přísnější byl řád studijní, tím výstřednější byly snahy a počínání uniformovaných žáků. Velký účinek měl na něho i nový směr literární na Rusi, spisovatelé let čtyřicátých, Bělinský, Gogol, Turgeněv stali se mu vzory a miláčky. Ještě více Černyševský, Dobroljubov a Hercen, jejichž spisy, právě snad proto, že přísně zakázány, tím více se šířily mezi mládeží a tím horlivěji čtly. Konflikt byl nevyhnutelným a také k němu došlo. Koncem r. 1865 opouštěl Botjov Oděsu.

Za čas slyšeli přátelé jeho v Oděse, že osmnáctiletý Botjov usadil se jako učitel v bulharské vesnici Zadunajka v Bessarabii, na ruském tedy území, avšak v divokých oněch končinách, kde veletok Dunaje blíží

se již svému cíli, Černému moři a kde sporé obyvatelstvo nejrůznějších národních živlů vede život svého spůsobu, rolnický, rybářský, pastýřský a dobrodružný.

Učitelství v Zadunajce jinému bylo by bývalo úkolem snad nesnesitelným, ale pro osmnáctiletého Botjova bylo jako stvořeno. Byl zde sice od světa odloučen, ale s vůlí naprosto neobmezenou. Škola byla na samotě opodál města, odkudž musil dříve vyhánět sovy a netopýry a zalepovat okna, než počal seznamovati mládež s čtením, psaním a počítáním. Přes to že mu zrazováno, že místa ta jsou povážlivá a v noci že tu straší, ubytoval se tam a zařídil dle své libosti. Odchovával tu mladé vlky, vejce sov, sejčků a jiných dravců dával kvočnám k vylíhnutí, cvičil si psy ze štěňat, střílel lišky a podnikal lovy ráno, z večera, v noci, jak mu napadlo. Při tom ale neostával bez knih, studoval literaturu ruskou, dějiny a psal básně. Botjov náleží k prvním básníkům bulharským a verše jeho dýší oním bezprostředním názorem života, jenž prost je všelikých předsudků společenských, kastovních i náboženských. Jeho jazyk, ryzí to mluva národní, jest ušlechtilý, originelní a na dobu tu neobyčejně vytříbený; touha, jež ze všech jeho zpěvů vyznívá, jest osvobození vlasti.

Nová změna stala se s ním, když jednoho pěkného jitra přiklusala sotnja kozáků do Zadunajky a tu se utábořila. Za nedlouho sbratřil se se všemi a stal se jejich cvičitelem a mistrem v rozličných dobrodružných kouscích. Když vyléčil nemocného koně již k zahubení určeného, stoupl ve vážnosti tím více. Jezditi a krkolomné kousky na koni prováděti naučil se jako nejodvážnější kozák. Posléze byla sotnja kozáků rozmnožena o nového druha, Christofora Botjoviče, jak ho nazývali. Stal se kozákem a to tak důkladným, jako by ho byla zrodila Sič nebo Ukrajina. Byl vyznamenán i o manevrech a důstojníci vyhledávali jeho společnost. Nicméně i kozačina se mu zprotivila. Bulharský revolucionář Rakovský vracel se právě z Oděsy do Rumunska a Botjov dal mu koně, aby snáze mohl cestu konati. Spolu však mu Rakovský promluvil do duše, aby zanechal pitek s kozáky a nemrhal drahým časem, jehož jako mladík lépe může použíti. Botjov dal mu za pravdu, promluvil s důstojníky a tito vidouce pevnou jeho vůli, nečinili mu překážek, aby navrátil se do Bulharska.

V letě r. 1867 byli rodiče Botjova v Kaloferu překvapeni příchodem svého syna. Přijali ho s otevřenou náručí, ač nebyli to právě okolnosti potěšitelné, za kterých se vracel. Snahy starého otce nesly se pak k tomu, aby nejstarší jeho syn převzal po něm úřad učitelský.

Cestou ze Zadunajky setkal se Botjov i s jiného druhu ještě kozáky. V Slivně tábořil tehda Czajkowský, známý pod jmenem Sadyka paše, se svým sborem tureckých kozáků. Rusové, Bulhaři, Poláci tvořili jádro jeho sboru a Czajkowský zanášel se fantastickým plánem, že z Turecka bude moci s celým vojskem prodrati se do Polska a vybojovati tam své vlasti samostatnosť. Botjov svadil se s několika kozáky Czajkowského, vytýkal jim bezohledně nepřístojnost jejich počínání; spor nabyl velkých rozměrů, dostavili se i důstojníci a posléze byl Botjov jat a předveden před samého Sadyka paše. Podivuhodně brzo však se dorozuměli. Sadyk-

Czajkowský, jenž s Botjovem mluvil rusky, zamlčel se o politice a výtkách Botjovových a rozpředl s ním rozhovor o literatuře. Nemálo pak zaradoval se nad tím, když Botjov darem mu dal Pipinovy dějiny literatury. Sadyk nabízel mu, aby ostal ve sboru, že učiní ho důstojníkem a svým pobočníkem, Botjov však odmítl a za krátko nastoupil cestu k rodnému Kaloferu. Avšak ani pobyt v Kaloferu neměl dlouhého trvání, v říjnu provázen od otce, matky a celé rodiny vydal se Botjov na cestu do Moskvy, aby tam vstoupil na universitu. Všichni Kaloferci přáli mu štěstí a Botjov s pevným úmyslem ujížděl na prostém selském vozíku k Trnovu, aby odtud přes Ruščuk a Bukurešt nejkratší cestou stihl do Moskvy.

Překážka však hromadila se za překážkou. V Trnovu meškala výprava zeměpisné společnosti ruské. Učenci ruští zadrželi Botjova slibujíce mu, že se postarají o jeho universitní studie v Petrohradě. Když však zajímavé město se svými starobylostmi a nejbližší okolí byly prozkoumány, nesměl Botjov dále, turecký úřad nedal mu průvodní list a naléhal, aby konal cestu do Ruščuku. Teskere čili průvodní listy závisely úplně na libosti a nelibosti úřadů a kdo nebyl dobře zapsán neb nepoložil na dlaň přiměřený bakšiš, teskere neobdržel. Rozloučil se s Rusy a dal se podle toku Jantry k Bělé a odtud do Ruščuku. Avšak i tu byl nucen se zdržeti. Přišel s odporučením k Stoilu Popovu, rodáku Kaloferskému, jenž přijal ho pohostinně. Stoil chystal se k svatbě a Botjovu prostě ohlásil, že ho nepropustí, dokud nebude po svatbě. Botjov ostal, o svatbě vzal dudy, vedl choro, zpíval, žertoval, byl úplně ve svém živlu. Zprvu nechtěl ho Stoil vůbec pustit a naléhal, aby usadil se v Ruščuku. Brzo však přišel k jinému náhledu, a zval ho, aby co nejrychleji byl města prázden. Příčinu k tomu zavdalo chování Botjova, jenž na sebe obrátil pozornost turecké policie. Byltě Kalofer co do volnosti pravým ještě Švýcarskem oproti Ruščuku s přísnou vládou policejní. Rozžehnal se tedy Botjov s přítelem a městem Midhadovým, ale nešel daleko. Ďurděvo na druhém břehu lákalo ho příliš, než aby se tu nebyl zastavil před poutí moskevskou. Jaký to život, jaká to volnost v Ďurděvu! Pociťoval, že jest na půdě „svatého Rumunska“, kde druh nemusí se báti druha, kde svobodně možno mluvit, svobodně psát, svobodně se shromažďovat. Chtěl poznati život povstalců bulharských, kteří stále tu bývali pohotově. A poznal jej, poznal tou měrou, že na Moskvu a Petrohrad vůbec zapomněl. Seznámil se s Hadži Dimitrovem, který chystal se za Dunaj, Karadžem a mnohými jinými. Ostal již v jejich středu, do něhož ochotně byl přijat.

Divné to byly sudby a neobyčejně pestrý život, jež nyní Botjov prodělával. Z Ďurděva obrátil se do Bukurešti a odtud do hlavního té doby střediska bulharského v Rumunsku, do Brahylova. Zde zřizoval povstaleckou četu jako tajemník vojvody Želje, který sám neznal číst a psát, a vedle toho byl sazečem „Dunajské Zory“, divadelním hercem, dramatickým spisovatelem, básníkem, publicistou a učitelem. 30 tureckých lir, jež měl z domova, brzo mu ovšem došlo, což Botjovu však nebylo závadou. Jednou trpěl hlad, po druhé častoval celou družinu nastávajících neb skutečných povstalců. Divadlo působilo velmi přitažlivě, hrály se při

světle lojových svíček a hudbě národních píšťal a houslí obyčejně ve škole národní kusy, při nichž hromování, střelba, ryk a lomoz hlavní měly úlohu. Obecenstva bylo hojně a platilo rádo. Zde ztrávil první zimu a setrval do července. Četa Hadži Dimitrova přešla tehda Dunaj, Željo však, jenž chtěl vésti druhou četu, zdržel se opatřováním zbraně v Oděse a když se vrátil, nastalo v Brahylově všeobecné zatýkání revolucionářů bulharských. Turecká vláda stěžovala si velmocem na Rumunsko a z rozkazu bukureštské vlády učiněna přítrž přípravám proti Turecku. I Željo a Botjov byli zatčeni, tento však brzo opět propuštěn na svobodu pod záminkou, že jest divadelní herec. Na přechod Dunaje nebylo více pomyšlení, neboť postrašení Turci střehli pobřeží co nejbedlivěji dnem i nocí, nehledě ani k přísnějšímu též dozoru rumunskému.

Zle časy nastaly Botjovu, když rumunská vláda zakázala bulharské divadlo v Bukurešti, kam z Brahylova učitel Vojnikov s Botjovem a celou společností byli zavítali. V Bukurešti chtěli Turecku ukázat, jak potlačují hnutí bulharské. Botjov ostal tu bez výživy. Za byt vyhledal si s druhem svým Christem Karlovcovem pustý větrný mlýn za městem a když soudruh sešílel a zahynul, nalezl nového druha ve Vasilu Levském, jenž té doby vrátil se z Bělehradu. V největší té bídě tvrdošijně zamítal stálá postavení, nabízená mu v písárnách velkoobchodníků. Jen na krátko přijal místo kustoda v bulharském čtenářském spolku, jehož, jakmile poněkud se zotavil, opět se vzdal. Na přímluvu svých přátel byl přijat na universitu, kde na rumunské státní útraty studoval lékařství. Ale ani tu nevydržel dlouho, v květnu r. 1869 byl již opět v Alexandrii v západním Rumusku učitelem, odkudž po osmi měsících vydal se v opačnou právě stranu, do nejvýchodnějšího města rumunského, Ismailu, kde žil jeho rodák dr. Čobanov. Zde setkal se se starým kozáckým důstojníkem Ivanovičem a setkání to vedlo ho k zvláštnímu rozhodnutí. Vyhledali si spolu pustý téměř ostrov dunajský mezi Ismailem a Tulčí a na něm se usadili.

(Dokončení.)

Z obrazů Velazquezových:

VÉVODA FRANTIŠEK Z ESTE.

Prázdniny v Římě.

Píše Lad. Brtnický.

I.

(Na Janikulu. Rozmluva s ďáblem.)

ednoho dne — v měsíci srpnu r. 1890 to bylo — ďábel posadil mě do římské drožky, vezl mě přes most Sixtův ulicí Garibaldovou k fontáně Pavlově, dovedl mě odtud do veřejných sadů na Janikulu, posadil na lavičku a ukázav na panorama, před námi se rozprostírající, pravil: Přiznejte, prosím, že vaše rodná Praha přes všechny Humboldty není nejkrásnějším městem vnitrozemským!

Nevšiml jsem si ani tak smyslu otázky, ani tónu na ďábla neobyčejně zdvořilého, jímž byla pronesena, jako obrazu, který mi byl ukázán. Byla to spousta domů, střech, věží, bání, které se do daleka a široka táhly. Množství kulatých kopulí zdvihalo se jasně v tomto chaosu, kdežto jiné budovy velmi známé mizely a sotva je člověk očima vyhledal. Tak v nepatrnosť tratilo se Capitolium a malá věž jeho municipálního paláce. Za Capitoliem jen oko s topografií obeznámené vystihlo část Colossea. Rozsáhlý Palatin, jehož trosky příliš nízké jsou zakryty zelení, splýval s Aventinem ve smíšeninu nezřetelnou. Za nimi bylo viděti mohutnou nějakou šedou zeď: to byly lázně Caracallovy, vedle Colossea nejvelkolepější zřícenina římská. V popředí mizela neúhledná Tibera ve svém hlubokém lůžku, jež lemovala vysoká nová nábřeží. Lateránský kostel — omnium in orbe ecclesiarum matrem — postihovalo oko, ač diametrálně vzdálený, podle soch apoštolů, které na attice jeho stojí a do dálky jej činí patrným. Šedá, vypouklá střecha, jako poklopený talíř, bylo ctihodné pantheon. Přímo proti mně rostla do pozadí vyvyšená skupina domů na návrší Quirinalu, Viminalu, Esquilinu. Na levo, k severu, zelenají se sady Monte Pincia.

Zkrátka moře domů jako se spatřuje s Letné nad Prahou. Ale za tím šedým a bílým mořem bylo něco půvabného, co panoramatu pražskému schází: pozadí šedomodrých vysokých hor. K jihu strmí pohoří Albánské — Monte Cavo — a pod návrším jeho leskly se v slunci veliké skupiny bílých bodů: města Frascati, Marino, Albano. Naproti nám, k západu, vztyčuje se k úctyhodné výši mezi horami sabinskými Monte Genaro, starý Algidus, jehož jméno vpleteno je do poesie Horaciovy. Pod ním ukrývalo se Tivoli, Tibur, pro něž Horác způsobem nám málo pochopitelným tak nadšeně horoval. Dále k severu zase něco nižších pahorků. Mezi nimi trojhroté Soracte, nepatrný vrch, jejž bychom v tomto obraze, při majestátnosti hor sabinských přehledli; ale náhodou budí právě on upomínku na upřímnou básničku Horatiovu.

„Vidíš, jak hojným sněhem se bělá Soracte? Slyšíš hukot větrů zimních? Sotva jich návaly vydrží lesy. — — — Přilož dříví v ohniště; učiňme si teplo a nalévej hojně starého, dobrého vína. — Nebádej, co bude zítra; co dnešek přináší, toho užij s plnou duší, ať to tanec, ať hříčky s veselými děvčátky."

Takový obraz rozkládal se mi před očima. A co jej činilo úchvatnějším, byly stíny velkých postav, které v srpnovém vzduchu jako lehké výpary se vznášely. Nad moderním městem zjevila se fata morgana: nízké bažiny a rákosí na březích Tibery. Pastevci pasou při nich svá stáda. Tam na Palatinu mají své město, opevněné hradbou z tufových kvádrů. Králové nad nimi vládnou. Utkávají se válečně se svými sousedy; štíty řinčí, střely fičí. A pak řada konsulů a diktatorů, všichni vážné, přísné, energické postavy. Ne ten sanguinický, lehký lid dnešní Italie; vedle živosti a horké krve má starý Říman ještě opravdovost a vážnost, které postrádá moderní popolo romano. Stíny Scipionů a Fabiů táhnou před očima; a za nimi celá řada jiných, kterými Řím vzrostl ve velikou říši. Hle, skvělé triumfy ubírají se ulicemi římskými: zajatí princové a králové vedeni jsou v okovech. Králové z Asie, z Afriky, ze severu. Skvosty a poklady ukořistěné vezou se na Capitolium. Pak přichází zmatená vřava. Občan tasí meč proti občanu. Zákonitý řád se zviklal a mocní ctižádostivci vládnou ozbrojenou silou. Sulla vjíždí přes mrtvoly protivníků, aby vraždil, vypovídal a konfiskoval statky. Tam vznáší se v průvodu oddaných legií Caesar; vavřínový věnec zakrývá ozdobně jeho lysou hlavu. Po něm s velebnou pompou ubírá se Augustus s ratolestí míru. Básníci a spisovatelé mísí se do jeho čestného průvodu. Pak přichází řada zuřivců oděných purpurem. Po několik decennií „imperator" značí tolik, co zběsilý tyran. Společnost římská je ničena a stíhána neslýchaným udavačstvím. Bujné, nemravné, zhýralé zástupy naplňují celé město: gladiatoři, nevěstky, herci, vojáci. A kdož je ona nevěstka v purpuru a s diademem? Císařovna Messalina. Chodívala v noci do hampejsu a přijímala za peníz návštěvu kteréhokoliv tuláka.

Do tohoto hýřícího, zběsilého, nebohého města vcházejí chudobní muži z opovrženého Judska. Mísí se tiše mezi chudé a hlásají nového boha. Nemají o něm ještě nesčetná dogmata, která v příštích stoletích na koncilech vznikala; prostá a jednoduchá jest řeč jejich. Ale jejich láska, jejich nadšení, ctnost, odříkání, všechno to, co muselo křesťanství mezi lidstvem nutně přispěti k vítězství, neznají mezí. Spočívá v nich duch toho velikého, svatého Mistra, nad něhož nikdo na zemi více lásky k bohu a k lidem neukázal. Hlásají sebezapření, tichou pokoru, víru v nesmrtelnost a v příští Toho, který všechny bolesti zahojí a odplatí všem, kdo pro něho trpí. „Jakže? Tito Hebrejci nectí bohů? Neobětují zbožněným Caesarům? Pohrdají radovánkami, jimiž se těší celý Řím? Christiana superstitio! Vězení, muka, smrť buďte jejich údělem!"

Byly jim údělem pro ten čas; ale po stoletích — jaká změna! Chrámy Caesarů dávno zmizely v rozvalinách a palestinskému rybáři, jenž přinesl do Říma křesťanství, vystavěno mausoleum tak nádherné, že stalo se nejskvělejší budovou celého Říma! Tak převracejí se náhledy v duchu člověčenstva. Ale rostlo zvolna to símě křesťanské a skoro tři

století uplynula, než doteklo se trůnu. Moudří a šlechetní císařové trůnili nad Římem; byl Trajan, byl hluboký filosof Mark Aurel, ale nepřiklonili se ku křesťanství. Teprvé když rozsáhlá říše římská schylovala se k úpadku, spatřil Řím na korouhvích Konstantinových kříž a i vítěz z mostu Aemiliova teprve ku konci života svého přijal křest. Kleslá společnost mravně povznešena, ale stát římský nebyl více zachráněn. Hle, králové barbarů svým silným mečem klestí si dráhu do srdce Italie. Tam Alarich se nese v mlhách, tam Geiserich, Vitiges, Odoakr. Politická historie Říma přestává zajímati: Řím slyne jen jako sídlo papežů, ctěných i daleko za Alpami. Církev stala se mocí — ale ztratila tím více než získala. Jako chudák zbohatnuvší učí se různým nectnostem, tak v církvi vedle zbožnosti, vroucí, bezměrné oddanosti Kristu, vedle a místo lásky i odříkání objevuje se nesnášenlivost v dogmatech a panovačnost. Hle, tam plane hranice na Campo de' fiori a v ní zmírá Giordano Bruno. Jménem náboženství zakazuje se volnost myšlénky a rozumnosť. Galileo Galilei musí odpřisáhnouti, o čem ho věda poučila. Ale také věci krásné a vznešené daří se pod aegidou papežství. Tam nad pantheonem vznáší se stín Raffaelův a nad Esquilinským kostelem sv. Petra v okovech pozvedl se vážný Michele Angelo. Snivě a zasmušile dívá se na město polité bodavým jasem slunečným.

Mizejí velké stíny jeden za druhým. Lehké páry ženou se za nimi zmateně. Pak víří divoký šum: polnice zvučí, pušky rachotí. Vzduchem se nese heslo: „Sjednocená Italie!“ Král malé postavy a v průvodu jeho vousatý muž s červenou košilí vjíždějí do Říma. Historie píše na mramorovou stěnu v museu Konservatorů: 1870, XII. Cal. octobres regia potestas pontificis o. m. ad exitum pervenit. Nástupce Petrův se hněvá. Uzavírá se v palác Vatikánský, hněvá se na krále, hněvá se na národ, jenž jásá při splnění krásné ideje XIX věku: ideje národní jednoty. Církev nechce býti více společnosť tichých, odříkajících se, nedbajících slávy a moci tohoto světa: Chce podržeti panství, jehož jednou nabyla. Ne nazaretský Ježíš je heslem nejoddanějších věřících, nýbrž papež a jeho světská moc. Tak v srdci lidstva střídají se hesla, střídají myšlénky. Člověk je omezen prostorem a časem a duch jeho, při všem nadšení a neskrotné touze po dobrém, věčném, krásném, je přece jen slabou jiskrou. Vše se mění v něm, nová století nové myšlénky v něm budí — jen ta touha po dobru zůstává v něm stále. —

Takové divadlo stálo před mým okem a mým duchem.

A ďábel opakoval svou otázku: „Přiznejte, prosím, že vaše Praha není ani stínem toho, co zde vidíte! Přiznejte!“ A při tom upíral na mne binoklem dvé pichlavých očí a hladil svou černou, mefistofelskou bradu.

Pane ďáble, pravil jsem po chvíli, když oko mé se nasytilo díváním a duch přemítáním — milý pane ďáble! Vaše řeč je velice naivní. Ba dovolím si vám říci, že úmysl váš svésti mě k nějakému hříchu a tento hřích si pak zapsati do své knihy, je dokonce hloupý. Přiznám-li nyní, že zde vidím více, než kdybych se díval s kulatého cimbuří před východní branou pražského hradu, a že mysl zde je upomínána na proud dějů světových ještě daleko velebnější, než dějiny mé

vlasti, nepášu tím pražádného hříchu. Račtež věděti, že už minul v Čechách čas naivního vlastenectví, kdy každý musel věřiti, že u nás je všechno nejlepší a nejkrásnější. Vím dávno, jak nepatrna je moje vlasť proti jiným zemím a vím, že verš, který u nás s vroucím nadšením zpíváme; „zemský ráj to na pohled“ hodí se mnohem větším právem na leckterý kraj evropský. Ale co na tom? Co nás poutá na tu zemičku naši, je svobodné a vědomé rozhodnutí vůle, která rozhodla, že chceme jako svůj jazyk tak míti i svůj život. Moje rodná Praha je přece jen Praha: až zase jednou usednu na Petříně nebo na Letné, užiju s rozkoší onoho divadla, kterým jsem jako hoch srdce své opájel.

Ale dále — milý pane ďáble, zapomínáte, že vůbec v naše století nepatříte. Vždyť vy ani neexistujete! Někde v Palestýně vás vymyslili, středověk bavil se a děsil povídáním o vás, ale v naší době není pro vás místa. Z těchto dvou uvedených důvodů jste se řečí svou velice blamoval.

Když jsem to dopověděl, sklopil ďábel oči a tvářil se velmi rozpačitě. Pak praskl jako bublina a proměnil se v nic.

Zůstal jsem na Janikulu sám před popsaným panoramatem. Slunce plálo, cikády v piniích pronikavé vřeštěly. Na stěně nedalekého domu stál citát z Martialovy básně:

Hinc septem dominos videre montes
et totam licet aestimare Romam
Albanos quoque Tusculosque colles.

II.

(Mezi sochami.)

Před mramorovým národem antik, které vyplňují musea římská, připadlo mi na mysl, že pro požitek z antiky horuje se za našich dnů méně než před sto léty. Ani z těch, kteří studium věnují antickému umění, nepíše nikdo s takovým enthusiasmem, jako nadšený Winkelman, jehož studie o antice jsou někdy dithyramby. Poesie mramorových těch postav vyplnila celou duši tohoto muže s největší upřímností. Nic mu nebylo tak protivným a odporným, jako ti němečtí a francouzští šlechtici, jimž musel časem býti uměleckým ciceronem a jichžto enthusiasmus býval obyčejně povrchní a k vůli módě strojený. „Přicházejí sem jako blázni a odcházejí jako oslové,“ psal s opovržením.

Dnes, kdy většina soch těch známa jest ze sádrových odlitků a fotografií, přichází většina diváků ne nepřipravena. A přece málo kdo horuje pro tento požitek umělecký. Jest to jako s antickou literaturou. Sofokleovy tragedie sice hrají se na moderních jevištích a dobře se ocení, jako díla věčně platná; ale celkem literatura antická ztratila v očích světa během posledního století. Je v tom důkaz, že duch člověčenstva ve století našem má svůj umělecký život individuální, že moderní lidstvo má básníky, kteří spůsobem tklivým i velkolepým vyslovili jeho city a myšlénky. Komu byly by milejšími elegie Ovidiovy, ódy Horatiovy, než lyrika Byronova, Victora Huga, Lermontova? Pedanti tak chudého vkusu

stávají se již vzácnými. Ale krásným zůstane ten tichý, velký antický svět přece. Má před námi jednu výhodu. My ve svých tužbách, jež pokračující věda a dozrávající vědomí mas působí, jsme plni nervósního neklidu. Více toužíme, než užíváme, více kritisujeme než jednáme a myšlénky naše roztříšťují se v tisícero představ, jež život lidstva na povrch vynáší. Ale antický ten duch, který napsán na čele těm mramorovým nahým rekům a bohům, svým klidem a sjednoceností svou nás okouzluje, třeba v něm nebylo té hloubky a vroucnosti citové, jaká modernímu duchu je vlastní.

Vypravíme-li se v tento ráz antiky, jak milým stane se nám podobné místo jako sala rotonda v museu vatikanském! V rotundě osvětlované s hora a ozdobené pilastry z karrarského mramoru, shromážděno několik soch a poprsí vybraného rázu a kolossálních rozměrů. Střed síně zaujímá porfyrová mísa mající 14 m. v objemu, z jednoho kusu zhotovená. Mozaiky z různých míst přivezené krášlí podlahu a ve výklencích — jak pěkné to postavy! Tu bohyně Ceres s rouchem, jež v těžkých, vážných záhybech splývá. Velebná Juno s tváří klidnou a majestátní opírá se pravicí o dlouhé žezlo, levicí obětní misku držíc. Vysoký diadem krášlí její hlavu a pod ním zírá obličej moudrý, mírný, sebevědomý. Spodní roucho, jak na hrudi viděti, je z lehké látky a lpí místy k tělu; svrchní, v předu okolo pasu ovinuté a dolů splývající, tvoří těsné záhyby. Tam ten kolossální mladík révou a hrozny věnčený a s dlouhým thyrsem v ruce není Bakchos, nýbrž ukazuje podobu Antinoa, mladíka, jehož tvář v nesčetných podobiznách zvěčněna. Jest to pověstný miláček císaře Hadriana. Zahynul v Nilu a po smrti od lichotníků jako heros ctěn.

Mezi bílý mramor mísí se tu také bronz. Jest to 3·8 m vysoký Herkules se zbytky pozlacení ještě dosti značnými; silná, svalovitá postava s krkem neobyčejně tlustým. Pravice jeho opírá se o pádný kyj, v napřažené levici má jablka ze zahrady hesperidek, upomínku na jednu z těžkých prací svých, a svůj herkulovský plaid — lví kůži. Tento kolos bronzový nalezen r. 1864 v místech, kde bývalo divadlo Pompejovo. Má pozoruhodnou vlastnosť, v těle jeho jest dutina ústící v týle. Otvorem 48 ctm. v průměru majícím může dosti vyrostlý hoch pohodlně vklouznouti. Okolnosť ta vzbudila domněnku, že tento Herkules snad stál ve svatyni, kde se také věštby udílely a tajný hlas „boha“, věštby vyslovující, náležel člověku v soše skrytému. Učiněna byla i zkouška. Mladý zedník Pietro Roega vlezl do sochy a odpovídal k otázkám, které mu kladeny. Hlas jeho činil dojem tajemný a nadpřirozený a v době, kdy se v zázraky věštíren věřilo, bylo snadno možno tímto spůsobem je konati. Věšteckým bohem byl ovšem hlavně Apollo, ale jsou známy příklady, kde i ve svatyni Herakleově udíleny věštby.

Obrátíme se od Herakleа na levo a zrak náš náhodou padne na tvář sochy, která vzbuzuje úžas. Jaká bytosť se to tak drze a nestoudně směje mezi klidnými tvářemi bohů? Jeho odznaky ukazují na Joviše. Bystrý orel stojí u nohou jeho vzhlížeje k němu vzhůru a zdá se, jako by se k němu lísal. Levice drží vysokou berlu, pravice obětní misku; na hlavě sedí věnec z listí dubu, stromu Jovišovi posvěceného. Svrchní roucho halí z části jeho postavu, přehozeno jsouc přes levé rameno;

pravé rameno, hruď i břich jsou obnaženy, nohy zakryty. Ale tvář ta není Jovišova! Vedle velebných bohyň a reků má výraz frivolní, nadutý a urážející. Jest to podobizna císaře Claudia, jednoho ze slabých a neblahých imperatorů římských. — V jeho sousedství sedí jiný ze všemohoucích císařů, kteří považujíce se za Jupitery na zemi, dávali se vyobrazovati s odznaky otce bohů a lidí Tvář vážná, nevlídná, málo sympatická. A přece jest to panovník, při jehož nastoupení si oddechl Řím z kruté despocie Domitianovy, Nerva. Fysiognomie není neklamným znamením povahy lidské. Vespasian, jeden z výborných císařů, je podoby také nesympathické a spíše odporné. — Sousedy těchto kolossů jest několik krásných poprsí a mezi nimi Zeus Otrikolský, jehož kopie sádrová svým otcovským, vlídným čelem, lemovaným bohatým proudem vlasů, sklání se v universitní knihovně pražské nad hlavami čtoucích a studujících.

Nejvábnější úlohou bylo umění antickému vykouzliti v mramoru půvaby ženského těla v postavě bohyně Venuše. Celá sbírka Venuší dala by se sebrati po různých museích římských. Nejsou tu nikde postaveny vedle sebe jako v museu neapolském, kde jedna síň obsahuje skoro samé Venuše různých podob a rázů. Jest to dobrá pomůcka ke srovnávacímu studiu, ale umělecký požitek se méně tím podporuje. Vidíme-li jeden typ s malými modifikacemi se opakovati, přehlížíme-li celou řadu Venuší jako na povel stejným způsobem ruce kladoucí, vynikne nám ve vědomí nemilým způsobem, že jsou to všechno typy studované, nápodobené dle jednoho originálu. Šťastně naproti tomu a výhodně je umístěna pověstná Venuše Kapitólská v kapitólském museu. Z dlouhé galerie vedou dvéře do malé kulaté síně, shora osvětlené, v níž stojí pouze tři sochy. Přímo naproti vchodu svůdná bohyně. Plné světlo hrá po žlutavě bílém mramoru a pleť pod paprsky jeho zdá se oživovati. Není třeba veliké fantasie, abychom se vpravili do illuse, že vidíme ženu do koupele sestupující, která úzkostně přikrývá rukama své kypré tělo. A jako u Venuše medičejské ve Florenci jest to jen tělo. Obdivujíce se těmto luzným postavám, cítíme zároveň, že máme před sebou podobu žen bez jemnější duše, jen měkkostí svých tvarů vynikající. Není tak u všech Venuší. Ano historie umění praví, že typ Venuše u sochařů řeckých původně ukazoval ráz vážný a velebný a teprve později vyskytly se Venuše rozmařile měkké, rozkošné. Tak mnohem ušlechtilejší duch zračí se ve tváři pověstné Venuše melosské, v Louvru chované! Museu vatikanskému neschází podobný exemplar. Venuše označená č. 352. ukazuje tvář ušlechtilou a sympatickou a třeba formy její jsou méně bujné, je celkový dojem líbeznější. Drží pravicí proud svých vlasů, v levici lahvičku patrné s voňavkou. I Venuše zvaná Knidská, pokládaná za kopii pověstné Praxitelovy (č. 571.), jest vážnější osobou než zmíněné dvě frivolní dámy. Podivným způsobem byla socha ta na polo, ač přece velmi nedostatečně, oblečena: oblili nohy její bronzovým rouchem a bronz obílen, aby se rovnal barvou mramoru. Není to jediný příklad „opravy“ uměleckého díla ve směru cudnosti. Na Michelangelově posledním soudu v kapli sixtinské dal papež mnohým nahým postavám přimalovati šat: byl prý to obraz hodící se spíše do koupelny než do kaple. A také

nestrpěl se nápad téhož velikého mistra, že zhotovil sochu Kristovu zcela nahou, jako nějakého heroa: dali mu bronzovou zástěru kol beder a vedle toho i bronzový střevíc na nohu, aby líbáním příliš netrpěla. Socha nalézá se v kostele S. Maria sopra Minerva.

K řadě Venuší přibyla v létech sedmdesátých socha stojící nyní v museu konservatorů mezi četnými jinými, jež stavební ruch po r. 1870 z půdy římské na světlo vynesl. Má i své jméno: Venus Lamiana. Nalezena na výšinách Esquilinských mezi jinými zbytky nádherné budovy na místě, kde za starověku bývaly zahrady Lamiovy. Socha (asi $^2/_3$ přirozené velikosti) nečiní zcela příznivý dojem. Nebyla patrně po ta dlouhá století výhodně uschována, neboť mramor je pln šeredných skvrn, které nelibě působí. Také jsou nohy její poměrně příliš silné a nemotorné. Ale hořejší část postavy a jmenovitě tvář jemného výrazu činí dílo to sympathickým. Scházející ruce dají se snadno doplniti: dlaň levé ruky zachována ve vlasech, který tedy touto rukou, v lokti ohnutou byl přidržován, a pravice patrně ovíjela stužku okolo účesu. Bohyně vystoupila z lázně a upravovala svůj vlas. Podle ní spočívá na amfoře její šat.

Venuše, Apollinové, Amazonky — všechno staří známí. Oko ohlíží se po něčem novém, neznámém, nevšednělém: Srdce lidské má tu neblahou vlastnost, že se i krásnou věcí přesytí! Ale hle, tam v „sále zvířat“ v museu vatikanském stojí mramorová skupina, s kterou se oko dosud reprodukcemi nikdy neseznámilo. Jest to Triton Nymfu unášející. Koňské nohy mořského bůžka zvedají se ke skoku slaným brodem; tělo prodlužuje se do zadu ve dlouhý ohon polo hadí polo rybí podoby, tvořící několik kotoučů. Tvář s přídechem vážnosti jeví bujarého, energického mladíka. Napřažená levice drží hudební nástroj Tritonův — lasturu. Pravice mocně drží okolo boku uchvácenou Nymfu. Jediný šat objímá obě těla; visí přes levé rameno jeho, obloukem za zády obou vine se na pravou nohu urvané děvy. Tato držíc se levicí za jeho vlasy obrací se zpět na pravo; její ústa jsou pootevřena a pravice natažena, jakoby volala o pomoc proti uchvatiteli, jenž klidně a směle ku předu svůj sladký lup nese, neohlížeje se po něm. Jeho zrak míří do dálky — snad vidí před sebou skalný ostrůvek, jenž může se pro mořské bytosti státi šumotem obklopeným lůžkem svatebním? Ke skupině těchto dvou bytostí přidány jsou ještě dva Amorkové: sedí na kotoučích hadího chvostu, jimiž tělo Tritonovo končí a zdají se dovádivými posuňky dodávati Nereovně chuti ku jízdě po vlnách mořských. Moře si nemusíme teprve domýšleti: pod Tritonem věží se vlna mořská a je ovšem jako mramorová vlna, příliš nehybnou. Tím živější za to jest celé skupení, které nám uvádí úryvek z bohatého života, jejž mythologie řecká vložila do proudů šumivého moře.

Příjemnou zábavou může býti stopovati po sbírkách antik počínání Kentaurů. Nejslavnější z nich, vůdcové celého toho vojska, jsou oni dva čtvernožci z černého mramoru, které podle nápisu na bási zhotovili Aristeas a Pappias, umělci z města Afrodisia. Jsou to krásné práce skoro v životní velikosti. Jeden z nich, mladík, ukazuje tvář usměvavou a vítěznou, druhý, starý, má ruce na zad spoutány a je bolestně a mrzutě zamračen. Kdysi měli, jak se zdá, na zádech malého jezdce, Amora.

Mladý Kentaur nesl jej vesele a bujaře, starý sténal pod jeho tíží. Hojně zastoupeni jsou Kentauři v reliefech sarkofagů. Kolikráte nalezneme tu znázorněný bakchický průvod: veselý dárce vína tažen na triumfálném voze a před ním řada satyrů a bakchantek, vše veselé, zpívající, tančící. Starý Silén bývá při tom silně vínem přemožen. A kentauři tu mají nemalou úlohu; nejen že táhnou vůz Bakchův, nýbrž nesou i malé jezdce, Amory, na hřbetě svém a třímajíce v rukou lyru nebo flétnu rozmnožují veselý rozruch. To jsou komposice, jichžto dojem vyjádřen Vrchlického verši:

Viz, tu rakev stará,
kol víka věnce tvoří květy jara,
na deskách jejích u veselém reji
se satyři a nymfy prohánějí,
jich kadeř réva, chmel a břečtan splítá.
Vnitř mrtvý spí a venku v tanci chytá
a objímá se šťastných dlouhá řada;
vnitř mrtvý spí a venku satyr žádá
od nymfy úsměv, pohled, políbení;
vnitř mrtvý spí, a kol se pohár pění;
vnitř popel, kosť a prach a pavučiny . . . .
Leč z desky rakve vniká v její stíny
zář smíchu, lásky síla, vůně květů,
až splývá život v harmonii světů.

(Duch a svět.)

Bylo by zajímavo sestaviti četné ty sarkofagy po Římě rozptýlene v jednu řadu a prohlížeti jako obrázkovou knihu reliefy, jimiž jsou zdobeny. Našly by se ovšem práce většinou prostřední a někdy i chatrné komposice a stejně cenné provedení: ale umělec měl to štěstí, že znázorňoval scény ze známých a někdy významných bájí a mohl i chatrným provedením fantasii pobaviti. Častěji opakovaná themata jsou boje s Amazonkami, Nioba a její dítky, hynoucí šípy Apollinovými a Dianinými, honba na kance kalydonského. Vedle toho přichází i Orestes, jenž Klytemnestru a Aigistha vraždí; Nereovny, jež nesou zbraně Achilleovy, amoretti, kteří v jízdě na vozech závodí a j. Skvostný jest relief velikého sarkofagu v přízemí musea kapitolského. Na přední straně jeho znázorněno poznání Achillea, jenž v šatě ženském se skrýval, aby nemusel účastniti se výpravy trojské; na straně zadní Priamos vyprošuje si od Achillea mrtvolu Hektorovu. Relief jest velmi hluboký, pěkně pracován i zachován; množství postav nepřetržitě k sobě se řadících činí jej ovšem stísněným a přeplněným. Jediný relief, pokud pamatuji, znázorňuje také scénu římskou: vojevůdce sedí na trůně, za ním genius drží palmu vítěznou a vojáci před ním staví trofej a přivádějí zajaté. Na víku sarkofagu bývá někdy ležící postava, o loket opřená, patrně podobizna zemřelého a pozoruhodno při tom, že to bývá práce mnohem špatnější než relief sarkofagu. Snad sarkofag sám býval prací řeckou a hořejší podobiznu domácí umělec neumělou rukou přidal. Že sarkofag nebyl vždycky přiměřeně vybrán, toho je několik případů. Tak otec uložil dceru svou do rakve, již zdobila scéna lovu kalydonského (Saturninae Philodespotus filiae carissimae, praví nápis). A manžel ustlal poslední lůžko své choti (Aureliae Agrippinae coniugi carissimae) v sarkofagu,

na němž Amazonky zuřivé boje vedou. Či bylo i manželství jejich tak bojůplné? Naproti tomu na jednom sarkofagu musea lateránského relief patrně naznačuje stav zemřelého. Dva otroci otáčejí ruční mlýn. Počestný ten pekař nazýval se L. Annius Octavius Valerianus a dal svůj hrob označiti nápisem velmi pěkným: Evasi, effugi, spes, fortuna valete; nil mihi vobiscum est, ludificate alios. (Unikl jsem, vyvázl, s bohem naděje i štěstěno, nic s vámi nemám více, z jiných žerty si tropte.)

Mnohý sarkofag jest docela bez ozdob figurálných. Takové mívají uprostřed jen pole s nápisem a po jeho stranách za ozdobu rýhy na levo ve formě S, na pravo v podobě obráceného S. Takové nemusíme hledati ani v musejích: v leckterém dvoře nebo na náměstí veřejném slouží za kašnu a z kamenného lůžka, do něhož kdysi s pietou přátelé tělo zemřelého uložili, napájí se dobytek. Čas divně mísí věci svaté a profánní.

Nežli rozloučím se s kamenným světem soch, chci vzpomenouti ještě tebe, mramorový Auguste vatikánského musea. V tobě znázorněna mistrným dlátem velebná postava římského imperatora. Ty sám byl jsi ještě důstojným representantem monarchie římské. Teprvé po tobě přišli netvorové, jež dějepis ústy vážného Tacita tak odsoudil a jimiž lidstvo pohrdá. Krásně sluší ti ozdobný pancíř s vypouklými postavami, mezi nimiž viděti Partha, jenž vrací, tvou mocí pokořen byv, orly římské, za Crassa ukořistěné. Tvá tvář jest chladná a vážná a ukazuje na sílu a sebeovládání. Sílu, s jakou jsi držel nesmírnou říši a sebeovládání, kterým jsi zakryl své vášně. Moudře staral jsi se o povznesení mravnosti a vyhnal jsi z Říma bujného a nezbedného básníka, který ve svých „Knihách lásky“ chtěl tak rozmařile psáti, jak rozmařile se v Římě žilo. Ale bezúhonným jsi sám nebyl, Auguste! Jaká to byla tajemná shromáždění u tebe v domě, kterým se říkalo shromáždění desíti bohů? A pamatuješ-li na list, který ti psal Antonius z Egypta, když jsi mu vyčítal zálety u Kleopatry? „Spokojíš-li se ty se svou Drusillou? Chtěl bych přísahati, až toto čísti budeš, že už jsi měl pikantní dobrodružství s Tertullou, nebo s Terentillou, nebo Rufillou, nebo Salvií Titiscenou nebo se všemi dohromady.“

Ale dovedl jsi to všecko zakrýti rouškou vážnosti a etiketty. Ba ani v konflikt s císařovnou jsi nepřišel, neboť příliš shovívavá Livie Drusilla sama tobě a tvé erotické vášni nadháněla kořisť. Její letohrádek na místě zvaném Prima Porta krášlila tato tvá krásná socha, které se my, příchozí ze všech konců Europy, podivujeme. Ale spokoj se, Auguste! Podařilo se ti na okamžik zastaviti klesání společnosti římské, uzdravil jsi Řím z občanských válek a hniloba mravní za vlády tvé nebyla ještě tak akutní, jakou se stávala za tvých nástupců. Tys přivedl říši na vrchol moci a básníci tvé doby lichotili světu sladkými nadějemi v návrat zlatého věku.

Za starověku napsal kdosi, že v Římě za dob císařských vedle národa lidí byl ještě národ soch. Tento národ kamenný dávno zmizel z míst veřejných a po rozmanitých osudech sešel se zase v musejích. Utekl se ze vřavy cizího světa, jenž mu nerozumí, jenž honí se za novými myšlénkami, do zátiší skvělých síní Vatikánu, Lateránu, Capitolia.

Tam mluví k srdci těch, kteří dovedou jej pozorovati a zapomenouti na okamžik toho víru života, jehož jsme všichni součástkami. A odkud pochází celé to množství bohů a bohyň, heroů a císařů?

Římané sami nebyli umělci. Doba republiky jejich ukazuje mnoho ctností občanských, rozšafnosti, statečnosti, ale láska k umění jest jim neznáma. Pokud soch potřebovali pro své chrámy, vyhověli jim hrnčíři etrurští. Od nich byly zhotoveny ozdoby ve chrámu Joviše kapitolského. Že socha augura Atta Navia, který za dob královských spáchal zázrak a brus břitvou rozsekl, nebo jízdná socha hrdinné děvy Cloelie, která přes Tiberu unikla ze zajetí Porsenova, nebyly asi tuze umělými pracemi, dá se snadno mysliti. Zbožnost nepotřebuje okras uměleckých a staří občané Romy ctily své bohy s větší upřímností v chatrných chrámech než později ve skvělých, mramorových ctěni byli. Ale přišla doba, kdy Římané svými výboji začali se stýkati se světem řeckým v jižní Italii a na Sicilii. Bohatým městům těchto krajin nescházela hojná ozdoba soch mramorových i bronzových a sochy ty staly se částí kořisti v triumfech do Říma přivážené. Bodrý Q. Fabius Cunctator odolal ještě pokušení odvézti z dobytého Tarentu sochy chrámové a když byl k tomu vybízen, odpověděl: „Nechme Tarentským tyto jejich rozhněvané bohy.“ Ale vítěz v téže válce, dobyvatel Syrakus, Marcellus, vezl ve svém triumfu mramorových bohů a bohyň hojnosť. Římané dílem se divili a těšili, dílem však ozývala se nevole, kterou ještě po 200 létech opakuje Livius ve svém vypravování. „Byla to sice kořisť z nepřátel právem válečným dobytá, avšak uvedeno tím ve zvyk podivovati se umění řeckému a olupovati bez ostychu místa svatá i nesvatá.“ Více toho přinesli vítězové z Řecka samého. Ve 2. stol. před Kr. Flaminius ozdobil Capitolium překrásnou sochou Joviše, kterou odvezl z Macedonie, a v triumfu M. Fulvia Nobiliora kromě jiných věcí vezeno 285 soch kovových a 230 mramorových. Průvod triumfální stal se tou měrou záležitostí uměleckou, že řeckým umělcům svěřeno jeho pořádání. Q. Metellus Macedonicus přivezl 34 soch, které k rozkazu Alexandra Velikého byl zhotovil Lysippos a ozdobil jimi loubí. Představovaly soudruhy Alexandrovy padlé v bitvě u Granika. A jaká asi byla kořisť Mummia, jenž dobyl a zloupil bohatý Korint! Všichni tito bodří vojevůdcové nenechávali si mnoho z uloupených pokladů, zdobíce jimi raději město a jeho chrámy. Pozdější pamatovali více na sebe. Lucullus, Sulla, válčivše v Asii a v Řecku, měly domy nádherné a skvostné sbírky uměleckých předmětů. Oloupiti svatyni bylo hříčkou a Sulla zejména ukazoval při tom bismarkovský cynismus. Potřebuje peněz dal odnésti poklady z chrámu delfského. Chtěli jej odstrašiti od toho a upozorňovali, že prý uvnitř svatyně slyšeti je zvuk lyry. „Dobře,“ odpověděl, „to bůh dává na jevo svou radost, že jeho pokladů užíváme.“ Pompeius vystavěl první divadlo kamenné a hojně ozdobil je sochami. Tak hromadily se v Římě památky umělecké. Vkus nedostavil se ovšem hned; vítězové loupili pěkné obrazy a sochy, nemajíce ponětí o jich ceně. Mummiovi vojáci v Korintě hrajíce v kostky vzali za stůl obraz malíře Pausia, který požíval největší pověsti. O výklad soch v Římě také se příliš nestarali. Poseidonova socha zasvěcena byla pod jménem Jupiterovým a pod sochy dvou mladíků arkadských

dán nápis: „Nestor a Priamus". „Jaká ignorance"! vzdychl nad tím učený Řek Dio Chrysostomus. Ale znenáhla učili se v Římě také umění rozuměti. Víme, že Lukullus platil za díla umělecká veliké sumy peněz a objednal od sochaře Arekesilaa sochu Štěstěny za 60000 sestercií (6000 zl.). V době Augustově, kdy Řím stal se „z cihlového mramorovým", nebylo žádného věčího umělce řeckého doby starší ani novější, který by nebyl nějakou prací v Římě zastoupen. V té době Řím byl hotovým museem a z popisu Pliniova vidíme, jak bohatě zásobeným.

Vizme jenom umělecké památky, které postavil Augustus na Palatinu. Vystavěn tam chrám Apollinův. K němu přicházelo se skvostnou branou, na níž stála čtverospřež a vůz nesoucí Apollina a Dianu, celé skupení z jednoho kamene. Zhotovil je Lysias. Branou tou vešlo se do širého dvora, obklopeného sloupením. V interkolumniích stály sochy dcer Danaových a proti nim jízdné sochy jejich bratranců — manželů. Ve dvoře byla bibliothéka řecká a latinská a při ní stála kolosální bronzová socha 50 stop vysoká, představující císaře Augusta. Chrám sám byl z mramoru lunského a měl sloupy z mramoru libyckého. V něm byly sochy Diany, Apollina a matky jejich Latóny. První zhotovil Timotheus, druhou Skopas, třetí byla dílo Kefissodotovo. Dvéře chrámu byly vykládány slonovinou a ozdobeny vyřezávanými obrazy: záhubou Niobiných dětí a zahnáním Gallů z věštírny delfské.

Nástupcové Augustovi odváželi z Řecka sochy nešetrně jako vojevůdcové republiky. Caligula sochám z Řecka přivezeným dával urážeti hlavy a nasazoval hlavu své podoby. Chtěl podobný osud připraviti i Zévovi v Olympii. Nero měl zvláštní kommissi, která mu sochy z Řecka odvážela; byli to Aeratus a Carinas, kteří mezi jiným z Delf odvezli 500 bronzových soch.

A tak ozdobena římská náměstí, sloupení, chrámy bohatým pokladem soch, jenž jistě daleko převyšoval vše, co nyní všechny sbírky římské, veřejné i soukromé v sobě chovají.

Kam zmizelo všechno to bohatství? Historie lecos o tom napovídá. Již pád pohanství sám uvedl sochy bohů pohanských v nebezpečí; fanatismus lidu stíhal je někdy jako známky bezbožnosti. Nejvíce však vysvětlí nám vpády barbarů do Říma a plenění. Roku 408 Řím musel se vykoupiti 5000 librami zlata od Alaricha. Římané platili z části zlatem seškrabaným s bronzových soch, které byly někdy silně pozlaceny. O dvě léta později týž král gotský plenil Řím. R. 455 král Geiserich, „vandal" v doslovném i přeneseném smyslu, vydrancoval jmenovitě paláce Caesarů na Palatině a odvezl odtud i z Capitolia množství soch i skvostného nářadí. Jak zajímavá parallela: triumfy Metellů, Flaminiů, Mummiů, ve kterých se bohatství umělecké v cizině uloupené vozí do Říma a plenící Gothové a Vandalové, kteří tyto poklady zase odnášejí do Afriky! Nemesis ozvala se teprvé po šesti stoletích. V polovici šestého století napsal Zacharias, biskup Mitilénský, krátký popis Říma. V něm udán počet bronzových soch, které na veřejných místech v Římě stály. Bylo jich ještě úžasně mnoho: 3790 a 80 z nich bylo pozlaceno. V témže století plenil Ricimer. V šestém století Vitiges obléhal Řím

a obležení, hájíce se v mausoleu Hadrianovu, házeli na obléhající mramorové sochy. R. 546 plenil Totila.

Však nejen plenem cizích barbarů byl ochuzován Řím o své památky umělecké. Když r. 663 východní císař Constans II. navštívil Řím a prohlížel pilně jeho pamětihodnosti, nalezl v nich takovou zálibu, že množství soch bronzových do Cařihradu s sebou odvezl. Také vzal s sebou střechu pantheonu; bylať z tašek bronzových a pozlacených. Někdy užito soch i za stavivo: tak stalo se, když r. 547 Belisar spěšně opravoval hradby Říma. R. 1883 byly některé z těchto zazděných soch nalezeny. Nezřídka skončila mramorová socha ve vápenné peci.

Tak mizela ze světa umělecká díla, jimiž se těšila dlouhá století. Sochy, které dosud máme, měly různé osudy. Jen málo jich nebylo nikdy ztraceno a stálo na veřejném náměstí od počátku až do přestěhování se v nějaké museum. Bronzová jízdná socha císaře Marka Aurelia stojí v Římě již 1700 let. Původně stála blíže Lateránu. R 966 byl na rozkaz papeže Jana XIII. prefekt římský Petr na koně Aureliova za vlasy pověšen. Byl to trest za vzpouru. Když Cola Rienzi se dal voliti „tribunem římským“ (1347), teklo po celý týden z jedné nozdry tohoto koně víno, z druhé voda. Od XVI. století stojí na nynějším svém místě, na Capitoliu. Mnohá socha byla v neznámé době pečlivě ukryta a po stoletích ve své skrýši ve stavu neobyčejně skvělém a neporušeném nalezena. Tak vyšly na světlo r. 1885 dvě znamenité bronzové sochy při stavbě nového divadla na úpatí Quirinálu. Jeden z nich jest pěstovník s biteckým řemením okolo rukou. Sedí odpočívaje na chvíli; znamení ran na jeho těle i obličeji ukazuje, že přestál tuhý zápas. Tvář jeví únavu a rozčilení. Ale živě se ještě obrací stranou a vzhůru, jakoby s někým mluvil. Zdá se, že ta železná postava za malou chvíli zvedne se zase, aby hroznými ranami na jiného protivníka dorážela. Socha nalezena byla pečlivě zemí obsypána na uražené hlavici sloupu. Druhý jest muž stojící nahý, těla překrásně modelovaného. Opírá pravici o bok a v pozdvižené levici drží dlouhou berlu.

Z hlubin Tibery vylovena byla bronzová socha Bakcha. Doba objevů antik není ukončena a nové stavby po r. 1870 byly příčinou, že ku starým, známým pokladům uměleckým přibyla celá řada nových.

Mramoroví bozi! Stůjte klidně na svých podstavcích! Svět sice dávno neklaní se vašemu božství a ani to náboženství, které svrhlo vás, neupokojuje více všech duchů. Místo nadšení, horování, víry, nastoupila úvaha a kritický rozbor toho, co minulá pokolení cítila. Člověk se mění, roste a nevrátí se nikdy více do té fáze, kterou již prožil. Ale mysl krásе přístupná vždycky ráda zajde mezi vás, aby se potěšila vaší velebností. Kdysi vás člověk vytvořil jako své ideály. Jeho ideály se mění, ale s úctou bude pohlížeti i po tisíciletích na vás, jako muž na sny svého mládí. (Dokončení.)

Otec geologie Čech.

Napsal Dr. Bedřich Katzer.

ádherné prostory nového musea království Českého v době blízké budou obecenstvu otevřeny a tu není zajisté nevčasno vzpomenouti těch, kteří slavný ústav náš založili a ke zdaru a rozkvětu jeho nejvíce přičinili.

Mezi muže v ohledu tom nejzasloužilejší náleží v první řadě František Xav. Max. Zippe, jenž většině návštěvníků musea nyní asi sotva dle jmena jest znám, ač část sbírek mineralogických ve staré budově musejní do poslední chvíle zachována byla v původním uspořádání jeho a s etiketami jeho rukou psanými; tím méně možno nadíti se širší známosti velikých zásluh, které si neúmorný zpytatel ten získal o geologické prozkoumání Čech. A přece přepilné práce jeho, ač pro nepříznivé poměry tehdejší, z části rukopisem zůstaly, byly základem pozdějšího geologického vymapování naší vlasti, ba osvědčily se v některém ohledu i spolehlivějšími a v nazírání poměrů správnějšími než na nich založené výzkumy pozdější. Pro tyto všechny téměř Zippe tvořil východiště a tudy mu přísluší právem čestný titul otce geologie Čech.

František X. M. Zippe narodil se dne 15. ledna 1791 ve Falkenové v okrese českolipském v severních Čechách, kde otec jeho byl řezníkem a hostinským. Prvého vzdělání dostalo se mu v rodné obci a v České Lípě, načež roku 1804 odešel na gymnasium Drážďanské, kde pobyl 3 léta. Roku 1807 počal universitní studia v Praze, z nichž byl vyrušen Napoleonskými válkami. Však se r. 1809 ve studentském sboru súčastnil výpravy proti Francouzům. Vrátiv se do Prahy, věnoval se čím dál tím výlučněji studii mineralogie a geognosie, kteréž náuky té doby na universitě však byly zanedbány skoro úplně, pročež přešel r. 1814 na čile rozkvétající ústav polytechnický, kde zvláště věnoval se chemii a mineralogii. R. 1819 stal se nejprve zatímním, pak skutečným adjunktem chemie na polytechnice a v únoru 1822 dosáhl povolení odbývati soukromé přednášky o mineralogii a geognosii. Měl hned mnoho posluchačů a pokračoval tudy v přednáškách i když se adjunktury byl vzdal a r. 1824 nastoupil místo kustoda sbírek mineralogických a palaeontologických tehdy založeného vlasteneckého musea. Konečně roku 1835 byl Zippe jmenován řádným professorem přírodopisu a zbožíznalství při ústavu technickém v Praze, ve kterémž postavení pobyl do roku 1849, kdy (31. srpna) jmenován byl ředitelem tehdy nově založené hornické akademie v Příbrami. Ale už v listopadu téhož roku povolán byl za řádného professora mineralogie na universitu vídeňskou, kteréž místo nastoupil až na podzim r. 1850. Setrval pak v něm do své smrti, jež nastala 22. února r. 1863.

Toť krátký výčet životních dát Zippeových, jenž ve svém sousledu odpovídá asi normálné kariéře akademické, která by ovšem normálná nebyla, kdyby nebyla plna strádání obtížných bojů o existenci a ideálných obětí pro vědu. Už jako student byl Zippe odkázán na vlastní síly, což mu z části bylo usnadněno tím, že byl výborně hudebně vzdělán a jmenovitě dobře ovládal violoncello, tak že se stal členem divadelního orkestru. Když se stal adjunktem na polytechnickém ústavu, přestal v divadle hráti. Nepatrné důchody jeho úředního postavení nezvýšily se valně, když kustodem sbírek musejních se stal, ač zemský výbor stavovský za jeho soudobné přednášky na technice ročních 300 zl. mu uděloval. A v těchto málo příznivých poměrech vnějších setrval Zippe plných 15 let, neúmorně jsa činným ve vědeckých oborech, kterým se byl věnoval, a všemi silami se stejnou vždy horlivostí a nasazením celé své osobnosti pracuje o rozkvětu svěřených mu sbírek musejních. Teprve když jmenován byl professorem při technice, zlepšily se jeho poměry hmotné i jest zajisté význačno pro horlivou obětavost Zippeovu, že sice povinnostem kustoda musejního i nadále plně dostával, ale platu se vzdal.

Přehled vědecké činnosti Zippeovy a ocenění velikých zásluh jeho chceme započíti náčrtem toho, co vykonal v oboru mineralogie.

Té doby, když Zippe vědeckou činnost svou započal, ovládal mineralogii vídeňský professor Mohs. Zippe sice nikdy duchaplných přednášek Mohsových neslyšel, ale proto přece byl v nejvlastnějším slova smyslu Mohsovým žákem, protože úplněji než kdo jiný osvojil si logickou methodu, kterou Mohs do mineralogie byl zavedl. Jmenovitě horlivě obíral se Zippe krystallografií a to nejen theoretickými studiemi, nýbrž i výkony mechanickými, tím totiž, že zhotovil a sestavil velmi obsáhlé sbírky přesných sádrových modelů krystallových tvarů, v jichžto výrobě nejvíce mu pomáhala výborná jeho paní. Prodejem sbírek těch, Zippe, pokud ještě adjunktem byl, zlepšoval si své hmotné postavení a jakkoli litovati nutno, že muž jeho schopností a kvalifikace čas, který nepoměrně lépe byl by mohl vytěžiti, věnovati musil k vůli vezdejšímu chlebíčku mechanickým pracím toho druhu, přece zase nutno uznati, že znamenité sbírky Zippeovy velmi mnoho ku prohloubenému studii krystallografie napomáhaly, jakož dosud na ústavech, kde je mají, účelům cvičebným dobře slouží. Krystallografické práce Zippeovy jsou na tehdejší dobu velmi cenné a do jisté míry základní, jako zvláště monografie krystallových tvarů azuritu (Die Krystallgestalten des Kupferlasur, 1830 v Pojednáních král. české společ. nauk), pak pojednání o některých tvarech skapolithu a wulfenitu (1834 v něm. časopise musejním) a přehled krystallových tvarů vápence, kterých napočítal 137 (roku 1851 v Denkschriften der math. naturw. Cl. der kais. Akad. zu Wien, III. Bd.).

Veliký význam specielně pro Čechy mají mineralogické práce Zippeovy, kterých jest veliká řada. R. 1824 uveřejnil příspěvky ku poznání říše nerostné v Čechách (N. Č. M.*); 1825 popis a rozbor meteoritu žebráckého (tamtéž); 1828 pojednání o vlivu mineralogických věd na umění a průmysl a o bývalém i nynějším stavu jejich v Čechách, jakož i che-

*) Německý, vlasteneckou společností musejní v Praze vydávaný časopis.

mické obádání Sternbergitu; r. 1829 další příspěvky ku poznání nerostenstva českého; r. 1830 popis meteoritu bohumilického; r. 1832 zprávu o některých v Čechách vyskytujících se klamotvarech; r. 1833 pojednání o Steinmaunitu, novém druhu mineralním; r. 1836 lučebný rozbor comptonitu ze Seebergu u Kadaně (vesměs tamtéž) a přednášku o českých drahokamech, kterou byl měl 14. září o jubilejní slavnosti král. české společnosti nauk (v pojednáních téže společnosti); od r. 1837 až 1842 v šesti oddílech souhrnný seznam a popis mineralů českých uspořádaných dle geognostických poměrů, ve kterých přicházívají (N. Č. M.); r. 1839 pojednání o hercinitu, novém druhu mineralním (tamtéž); r. 1846 o novém mineralu Cornwallitu (Pojednání král. české spol. nauk); r. 1852 práci o Rittingeritu, novém druhu mineralním (ve Zprávách cís. akad. vídeňské); r. 1856 přednášku o zlatě, mědi a železe, kterou měl 30. května 1855 ve slavnostní schůzi téže akademie.

Mimo tato cenná pojednání jednotlivá sepsal Zippe také několik samostatných spisů mineralogických. Jsou to: Physiographie des Mineralreiches (ve Vídni 1839), Die Geschichte der Metalle (tamtéž 1857) a Charakteristik des naturhistorischen Mineralsystemes (tamtéž 1858). Podnět ku sepsání dějin kovů zavdala Zippeovi výše zmíněná přednáška o zlatě, mědi a železe. Vynikají předností všech Zippeových prací: věcnou správností a lahodou slohu, a jsou dosud jedním z hlavních pramenů v této disciplině. Ku sepsání fysiografie říše nerostné, která tvoří druhý svazek Mohsových počátků mineralogie, byl Zippe lichotivým způsobem Mohsem sám vyzván. Tento genialní ve svém směru vídeňský professor choval k Zippeovi největší úctu a nejednou ocenil po zásluze znamenité nadání, bohaté zkušenosti a vzácné vědomosti, jakož i skrz na skrz ryzou a spolehlivou povahu jeho. Už r. 1834 namáhal se, aby mu vymohl místo kustoda při mineralním kabinetě dvorním ve Vídni, ale nadarmo, naopak byl nucen místo toto přijati sám, což však za tehdejších okolností mu bylo velice nepříjemno. Když pak r. 1838 professor Anker při Joanneum ve Štýrském Hradci hodlal jíti do výslužby, přičinil se Mohs všemožně, aby Zippe místo to obdržel, ale i tentokrát namáhal se marně, protože Anker sice professury, nikoli však kustodství při bohatých sbírkách Joannea vzdáti se chtěl, kdežto Zippe pouhou professuru nechtěl přijati. Za spravedlivé ocenění jeho vědomostí a za starost, kterou oň měl, Zippe Mohsovi byl velmi vděčným a když slovutný mineralog tento chystal se vydati své počátky přírodopisu říše nerostné (Anfangsgründe der Naturgeschichte des Mineralreiches, ve Vídni 1836—39), sestavil Zippe z vlastního popudu charakteristiku soustavy mineralné a zaslal ji Mohsovi s přípisem tak skromným a srdečným, tak plným oddanosti k svému mistru, že nemůžeme si odepříti, abychom aspoň část jeho v plném znění neuvedli.*) Zippe píše: „Konečně dochází vás Charakteristika soustavy mineralné, i budiž Vašemu náhledu zůstaveno, poopraviti v ní, co nutným uznáte. Odevzdávám Vám svou práci, jak dobře jsem ji svedl, i obávám se, že mnoho nedostatků v ní

*) Alman. d. kais. Akad. d. Wiss. Wien 1864, pag. 101. — Srovnej tamtéž pag. 88—107 životopis Zippeův od jeho nástupce A. E. Reussa.

odkryjete; nechť tato okolnost není příčinou umenšiti dobré mínění o mých nepatrných schopnostech, jakéž mně vlídná laskavost Vaše tak nezaslouženě přiznala. Mnohé, obávám se, ani co do sestavení rodů, ani co do nomenklatury nebude po Vaší mysli, to račte prosím přičísti mému isolovanému postavení a té okolnosti, že jako mineralog neprodělal jsem vlastně žádnou školu a že kromě četby hlavně Vašich spisů sám ze sebe jsem vyrostl. Kdybyste tedy něco shledal, s čím nemohl byste býti srozuměn, pak mám jen tu jedinou prosbu, byste podobné nedostatky po svém lepším náhledě laskavě poopraviti ráčil. Tím, myslím, pověděl jsem o své práci, co bylo nutno a připojuji jen ještě žádost, byste se o této mé práci laskavě pokud možno brzy vysloviti ráčil, neboť můžete si zajisté pomysliti, že jsem o úsudku Vašem v teskném očekávání; také od něho velmi mnoho bude záviseti, mohu-li se s láskou a důvěrou odvážiti zpracování fysiografie, což by jen v tom případě se stalo, kdybyste v Charakteristice hrubých chyb a podstatných nedostatků neshledal."

Mohs brzy vlídně mu odpověděl, že se nenadál, že by Zippe celou charakteristiku zpracoval sám, když však tak učinil, že si tím větších zásluh o věc získal, a to tím spíše, jelikož na charakteristice nebylo téměř čeho pozměniti. Fysiografie mineralů, jejímž podkladem Charakteristika byla, sepsal Zippe úplně sám i vyšla téhož roku, kdy Mohs zemřel (29. září 1839). Význakem jejím jest důsledné provedení soustavy Mohsovy, která už tenkrát u jednotlivců setkala se s odporem. Dnes, kdy přirozená chemická soustava ve specielní mineralogii jest vládnoucí, sotva chápeme, kterak boj o principy systematiky svého času mineralogy tak náramně mohl rozrušiti. Ale porozumíme věci, uvážíme-li že šlo téměř o uhájení mineralogie jako samostatné vědy.

Jest známo, že veliký Linné svůj system nerostenstva založil na těchže podkladech jako soustavu zvířat a rostlin, které hlavně slávu svou děkuje. Východištěm učinil tvary, ve kterých mineraly vyhraňují, ale protože vztah jejich dobře neznal a namnoze povrchní podobností vésti se dal, utvořil skupiny, jichžto nemožnost vystupovala tím zřejměji, čím více utěšeně rozkvétající věda chemická ku předu pokročila. Proto soustava jeho u mineralogů nikde se neujala, kdežto s velikým souhlasem přijata byla chemická soustava slavného rodáka jeho Cronstedta, jenž mineraly rozdělil do čtyř tříd: 1) zeminy, 2) soli, 3) mineraly smolné, 4) min. kovové. Systému toho přidržel se v podstatě Werner*), jen že řády a jednotlivé nerosty v nich zcela jinak uspořádal, a sice se zřetelem k fysikalným vlastnostem; a ačkoli soustavy své nikdy neuveřejnil, nabyla přece největšího rozšíření, protože Werner jako znamenitý učitel proslul a z celého světa žáci k němu přicházeli, kteří pak zásady jeho zastávali. Do příkrého odporu proti němu postavil se slavný chemik Berzelius, který prohlásil chemické sloučenství za nejdůležitější a vlastně jediné rozhodující vlastnost mineralů, následkem čehož popřel samostatnost mineralogie a prohlásil ji za část chemie. Tudy také soustava jeho byla čistě chemická, založená na elektrochemické theorii. O uhájení samostatnosti mineralogie oproti chemikům školy Berzeliovy získal si Mohs

*) Professor hornické akademie ve Freiberce v Sasku.

největších zásluh, jen že upadl do obrácené chyby: vyloučil ze své soustavy chemickou skladbu úplně a uspořádal mineraly výlučně dle zevnějších známek (tvrdosti, lesku, tvaru, chuti, čichu a p.) Tuto vadu má tedy také Zippem sepsaná „Physiographie“ a tuto vadu měly do jisté míry také jeho přednášky, které později v Praze a pak ve Vídni konal. To ovšem bylo Zippeovi jmenovitě mladším dorostem vědeckým zle vykládáno, nepřimělo ho však od principů Mohsových upustiti. Naopak čím více nauky Mohsovy v novější mineralogii byly ignorovány, tím více zastával se jich ve svých přednáškách Zippe, nejsa však arci slepým pro opravdové jejich slabosti, které hleděl dle možnosti odstraniti. Důkazem toho jest třetí svrchu jmenovitě uvedené dílo, ve kterém sice Mohsův system v podstatě jest zachován, ale přece už v uspořádání mineralů na jisté chemické vlastnosti ohled se béře a celek novějším požadavkům se připodobňuje.

Z výše uvedených titulů mineralogických prací Zippeových jest zřejmo, že skoro všechny zabývají se předměty českými. V skutku Zippe podal první obsáhlejší a spolehlivé zprávy o minerálech, jichžto bohatostí Čechy ode dávna slynuly, neboť předchůdce jeho v tom směru, starší Reuss, sdělení svá omezil na kraj litoměřický a boleslavský. Je-li seznamování ciziny s přírodním bohatstvím rodné země činem vlasteneckým, tedy byla ještě horlivější než v mineralogii vlastenecká činnost Zippeova v oboru geologie.

Chceme podati nejprvé přehled jeho prací geologických. Roku 1830 uveřejnil stať o vyskytování se solinosného útvaru v Čechách (N. Č. M.); r. 1831 Přehled útvarů v Čechách (ve Zprávách král. české společ. nauk); r. 1834 pojednání o artesských studních a možnosti zavedení jich v Čechách; r. 1835 Příspěvky ku geognosii některých středních, východních a severovýchodních krajin českých (N. Č. M.) a výborné pojednání o flecových útvarech v Čechách se zvláštním zřetelem k uhlonosnosti jejich (ve spisech vlastenecko-hospodářskou společností vydávaných); r. 1837 Přehled geognostických poměrů okolí pražského (ve Krombholzově Topograph. Taschenbuch); r. 1838 přednášku o struskovitém valu u Bukovce; r. 1842 pojednání „Kamenné uhlí, jeho hodnota a jeho rozšíření v Čechách“ (v Encykl. Zeitschr. des Vereins zur Ermunterung des Gewerbsgeistes in Böhmen); r. 1845 práci o některých geognostických poměrech horstev ve středních Čechách (Pojedn. král. české spol. nauk); r. 1847 zprávu o slínu, jeho vyskytování se v Čechách a jeho upotřebení v hospodářství; a konečně r. 1858 pojednání o ložištích rud měděných v permském útvaru v Čechách (Zprávy o zased. vídeňské akad.).

Všechny tyto práce jednotlivé obsahují velmi cenný material k zevrubnějšímu poznání geologických poměrů Čech, zvláště důležita jsou však pojednání o uhlonosných útvarech našich a přehled geologické utvářenosti Čech. Co tohoto posledního se dotýče, jest sestaven dle Brongniartovy soustavy útvarů zemských, která dnes už úplně jest zapomenuta, což správnému ocenění Zippeova přehledu poněkud jest na závadu, ovšem však hodnoty jeho neumenšuje. Zippeova práce značí oddíl v dějinách geologického výzkumu Čech, neboť byla prvním souborným

výpisem geologické skladby naší vlasti, založeným z největší části na vlastním poznání a sepsaným se stálým zřetelem k materialu už tenkrát dosti obsáhlému, jenž ve sbírkách musejních byl snešen. Když Zippe v sepsání jeho se uvázal, sám byl už zchodil kraj žatecký, litoměřický, boleslavský, bydžovský a rakovnický, jakož i z veliké části kraj plzeňský, berounský a kouřimský, kdežto ve příčině ostatních krajišť českých musil se omeziti na vytěžení věru sporé tehdejší literatury odborné a hlavně na dotýčné sbírky musejní, o nichž s povděkem i chloubou vyznává sám, jak znamenitou měrou jednomu z nejpřednějších účelů svých, šíření znalosti vlasti, slouží.

Pokud pojednání o uhlonosných útvarech v Čechách se dotýče, tož uvádíme je jako zvláště důležitá proto, že Zippe jimi získal si znamenitých zásluh o povznešení průmyslu uhelného v naší vlasti. Jmenovitě zavedení výdatného dolování v uložení kladenském a tudy povznesení celého kraje tamějšího jest z valné části jeho zásluhou. V žádosti, kterou Zippe 22. února 1862 ministerstvu financí v záležitosti výslužby podal, uvádí o tom sám toto: Výzkumy své započal roku 1820 a vedl je až do r. 1849 docela na vlastní náklad bez nejmenší podpory od státu nebo nějakého ústavu; mírný honorář za spisy, ve kterých výsledky svých bádání uveřejnil, byl jediný materielní výtěžek, který právě stačil na umožnění k účelu tomu nutných cest. Mezi spisy dotčenými uvádí jmenovitě pojednání r. 1842 vydané, které obsahuje výpis rozšíření kamenouhelného útvaru v Čechách se zevrubným udáním jeho dříve úplně neznámého ohraničení a jeho nejdůležitějších geognostických poměrů. Spis byl hned po svém vydání předložen c. k. dvorní komoře pro mincovnictví a hornictví a byl později nezbytným vědeckým podkladem pro rozsáhlá, pod vrchním vedením dvorního rady a pozdějšího státního podsekretáře Michala Layera, c. k. aerarem podniknutá dolování v kamenouhelném terénu rakovnického kraje, bez kteréž vědecké pomůcky podnik ten nebyl by mohl býti započat a proveden. Výsledkem tohoto velikého podniku dolovacího jsou jak známo uhelné doly u Kladna a Brandýsku. Ovšem v tomto kraji na kamenné uhlí už dříve bylo dolováno, ale nepopíratelnou zásluhou Zippeovou jest, že první upozornil na možnost objevení mocných spodních flecí ve větších hloubkách, čímž tamějšímu dolování zjednal trvání a rozkvět.

Ve vědeckém ohledu však nejvýše ceniti slušno úplné geologické vymapování Čech, které Zippe provedl, a geologický popis celé země, který obsažen jest v Sommerově Topografii Čech (Das Königreich Böhmen, 16 svazků). V tomto obsáhlém díle, které od r. 1833 do r. 1849 vyšlo, sepsal Zippe v každém svazku, odpovídajícím vždy jednomu kraji tehdejšího rozdělení Čech, všeobecný přehled fysikalních a statistických poměrů, dále v topografii jednotlivých panství vždy horopisné a geognostické poměry a konečně úplný popis 135 panství založený po většině na vlastním názoru.

Svod geologických zpráv, které tu Zippe podal, byl by dosti obšírnou geologií Čech, ovšem v jednotlivostech opravy vyžadující, ale v hlavních rysech zcela správnou. Pro spolehlivost údajů a pro správnost úsudků Zippeových není zajisté poklony větší, jako záleží v tom, že dle

přiznání starších geologů až do let padesátých výklady Zippeovy byly pro ně jediným pramenem poučení o geologii rodné půdy; dále že J. Krejčí do své „Geologie čili nauky o vrstvách kůry zemské“ ještě r. 1879 převzal některá udání prahorních útvarů se týkající, téměř doslovně od Zippeho, v čem, třebať udání ta náhodou z části poopravena býti musí, obrazí se veliká důvěra, kterou Krejčí k někdejšímu učiteli svému choval; a konečně, že nová bádání v mnohých věcech dala původnímu názoru Zippeovu oproti pozdějším „opravám“ za pravdu. Zippe nikdy palaeontologií, t. j. naukou o zkamenělinách se nezabýval, pročež soustavné geologické práce jeho v tom ohledu vyžadují doplnění. Nezáleží v tom žádná tuze vážná závada, protože palaeontologie tenkrát ani přibližně nebyla na tom stupni, jako nyní, a Zippe pěstováním také toho oboru nesměl se rozptylovati. Politování hodno však jest, že, jak se zdá, význam palaeontologie vůbec podceňoval, následkem čehož, jmenovitě když ve Vídni působil, mnohou výtku mladších odborníků zakusil. Za to nadán byl Zippe obzvláštní schopností bystrého posuzování geognostických poměrů a jakýmsi jemným citem pro poznání význaků hornin. V těchto obou směrech vynikají geologické práce jeho a na nich hlavně zakládá se na tehdejší dobu skutečně podivuhodná správnost jeho geologických map.

Průběhem let Zippe totiž, skoro venkoncem na základě vlastních bádání, vykoloroval geologicky všechny Kreybichovy mapy krajů českých a vytvořil tak velikou a tak dokonalou geologickou mapu Čech, jakouž podobnou tenkrát žádná jiná země rakouská vykázati se nemohla. Na vydání veliké mapy té tiskem nebylo pomýšlení, i sestavil Zippe menší generalní mapu a přičinil se o uveřejnění její, k němuž stavové čeští potřebný náklad dáti slíbili; ale o obtíže provedení věc se rozbila. — Tak zůstalo životní dílo Zippeovo, výplod dlouholeté práce a namáhavých pochůzek, výsledek horlivé neúmorné činnosti a svod za dva lidské věky téměř nasbíraných zkušeností manuskriptem! — —

Úplně ztracen ovšem nebyl. Zippe předložil své mapy shromážděným přírodozpytcům a lékařům v Karlových Varech a dostalo se mu hojně lichotivého uznání, mapy jeho pak byly učiněny základem geologického vymapování Čech, které od r. 1853 do 1866 provedl c. k. říšský geologický ústav, v jehož publikacích z té doby zásluhy Zippeovy vděčně jsou uznány. Neboť vymapování jeho znamenitou průpravnou prací značnou měrou bylo usnadněno, a dokonal-li říšský ústav veliký úkol svůj v Čechách v poměrně krátké době velmi uspokojivě, náleží část zásluhy o to zajisté Frant. X. M. Zippeovi, otci geologie Čech.

Hořejším výčtem literárních prací Zippeových není však spisovatelská činnost jeho vyčerpána. Byltě r. 1842 zvolen stálým tajemníkem české vlastenecko-hospodářské společnosti v Praze, kterýž úřad až do r. 1849 zastával, jsa zároveň od r. 1844 po šest roků vydavatelem hospodářského kalendáře společnosti a od r. 1846—48 redaktorem časopisu jejího. V té době obrátil svůj zřetel k hospodářství a sepsal velikou část přírodovědeckých, technologických i hospodářských článků, které kalendáře i časopis přinesly. Větší pojednání jsou: O rybářství a o umělém

rozmnožování pstruhů a lososů (1844) a O upotřebení kyseliny sírové v hospodářství (1847), zvláště významný však jest samostatný spis: Úvod do petrografie a půdoznalství pro hospodáře, lesníky a stavitele (1846), jenž po přednosti k českým poměrům přihlíží.

Dále sepsal Zippe některé články průmyslového obsahu, jakož i učebnice pro školy realné (Lehrbuch der Naturgeschichte und Geognosie für Realschulen, 1841 a Lehrbuch der Naturgeschichte für Unterrealschulen, 1853), které značné obliby doznaly.

Jak vidno, kořenil Zippe celou svou působností vědeckou v Čechách a více než kdo jiný přispěl ku seznamování ciziny s přírodním bohatstvím této krásné země a ku prozkoumání její v ohledu mineralogickém a geologickém, tak že, ačkoliv ničeho českým jazykem nesepsal, památka jeho každému věrnému synovi této země zůstane váženou a přehorlivá činnost jeho po zásluze uznávanou. Jistě v kruzích technických mezi staršími pány jsou ještě někteří, kteří bývali posluchači Zippeovými a mezi mladšími techniky asi většina si vzpomene na vděčný způsob, jakým nezapomenutelný prof. Krejčí při každé příležitosti o učiteli svém Zippeovi hovořil a přenese část srdečných vzpomínek svých také na tohoto.

Širší obecenstvo, nepostihující odborně vědeckého významu výborného muže toho, pozná aspoň z tabulky jméno jeho věstící, že Zippe nějaké zásluhy o Museum království českého má. — Zajisté že má a zásluhy jeho jsou mnohem větší než mnohých, kteří vedle něho jsou jmenováni. Byltˇ pro museum činným od samého založení jeho a provedl svou bezpříkladnou pílí a horlivostí dvojí těžký úkol způsobem nejvyššího uznání hodným. Především sestavil všeobecnou soustavnou mineralogickou sbírku*), kterou ke studii zvláště příhodně vypravil a uspořádal a sám také první čas, když své přednášky na technice byl zahájil, k demonstrování používal. Sbírky byly tehdy umístěny v zadním křídle arcibiskupského paláce na Hradčanech, a tam své posluchače vodíval. Za druhé z valné části sám snesl a sestavil lokální českou sbírku mineralogickou, do které zařadil také z četných starších sbírek vybrané kusy, čímž docílena sbírka minerálů českých tak úplná a dokonalá, že se jí museum naše právem před celým světem honositi může. Mnohé dobré věci, které porůznu roztroušené jistě na zmar by byly přišly, byly horlivou péčí Zippeovou zachovány a tak nahromaděno ve sbírkách musejních mnoho nálezů minerálů, kterých dnes ani za největší peníze nelze opatřiti. Sbírku českou urovnal Zippe dle nalezišť, při čem skupiny utvořeny byly dle jednotlivých pohoří a zároveň vystaveny byly horniny, ve kterých mineraly se vyskytují.

Co Zippe pro museum české učinil, v dějinách ústavu toho zaznamenáno jest zlatým písmem, a co učinil pro mineralogický a geologický výzkum Čech, zajišťuje mu pro vždy čestné místo mezi domácími přírodozpytci. Zásluhy jeho už za života jeho byly vděčně oceněny, i byl jmenován čestným doktorem filosofie a mediciny při universitě pražské,

*) Zásluha o nynější vzorné sestavení sbírek mineralogických v nové budově musejní přísluší cele prof. K. Vrbovi, který je téměř úplně sám osobně provedl.

rytířem řádu Františka Josefa, skutečným vládním radou, čestným a skutečným členem mnoha učených společností atd. Předloním (1891) o stoletý výroční den jeho narození odhalena byla na rodném domě jeho (v němž potomek bratra jeho dosud řeznictví a hostinství provozuje) pamětní deska, kterou Falkenovští památku největšího rodáka svého uctili. Však vykonali tím povinnost vděčnosti, neboť tak velikou jako byla láska Zippeova k rodné zemi, tak velikou byla zvláště k užší domovině, což dokázal mnohým dobrodiním, které, ač důchody jeho nebyly nikdy příliš skvělé a rodina jeho velmi četná, rodišti svému a hlavně škole tamější prokazoval.

Heslo: „Trpělivost a vytrvalost vedou k cíli“, kterým se Zippe celým činným životem svým řídil, osvědčilo se u něho. Poctivá, ryzí povaha a srdečná vlídnost mysli získaly mu náklonnost současníků, vědecké výkony obdiv odborníkův a aspoň v jejich kruzích paměť trvalou.

Guérin & spol.

Napsal Léon de Tinseau.

Z knihy „Mon oncle Alcide“ přel. Dr. Jiří Guth.

I.

Velmi srdečně, ba na pohled skoro zamilovaně hovoří baron Silber po snídani se svou chotí, ráno v jídelně jejich hôtelu, avenue Friedland.

Pán vrátil se časně ráno z Viroflay, kde má svůj závod pro koňské dostihy, konírny, cvičiště, paddocks, atd. Poněvadž je velmi zaměstknán na burse, odjíždí jen jednou nebo dvakráte v témdni do svého hřebčince, aby mohl býti, jak praví, při cvičení koní hned z rána. Vrací se obyčejně velmi zemdlen; což je snadno pochopitelno po noci tak krátké.

Karl Silber, rakouský finančník, jehož jméno neznala před desíti léty v Paříži živá duše, zmohl se od těch čas velmi. Nevezmete do ruky listu bankovního, sportovního nebo čehosi podobného, abyste nenalezli, že se v něm mluví o jeho emissích, o jeho konírnách, o jeho plesech nebo o kráse jeho ženy. Neboť tento muž, který si neodepírá ničeho, dopřál si také onoho příjemného a nebezpečného přepychu, že si vzal, sám už čtyřicátník a brzo po válce onu zbožňovanou Markétu de Francmont, s níž po čtyři saisony za sebou tančila celá Paříž, ale kterou její chudoba zachovala ku sňatku tohoto druhu. Dlužno však podotknouti ku její chvále, že se dovedla do toho znamenitě vžíti.

Oba manželé vedou výtečnou domácnost a Silber, který poznal u své choti vzácnou intelligenci, nepodniká mimo záležitosti finanční nic, dokud se s ní se sladkou blahosklonností neporadí.

„Nu tak," pravil baron obaluje poslední jahodu v cukru, „přišel Guérin?"

„Ano, včera večer, právě když jste odejel do Viroflay. Přijala jsem ho a vyložila jsem mu vše, jak jsem jen dovedla. Vypravovala jsem mu o té indiskretnosti, jejíž obětí jste se stal, a která vás přivádí do podezření tak neodůvodněného. Vše, co se děje v konírnách, pravila jsem mu, dozví se hned bookmaker v ulici Vivienne do nejmenších podrobností. Ví se tam hned napřed, který kůň půjde nebo zůstane, který je v konírnách nejcennější a který je určen pro závody. Jsme patrně zrazováni, to jest jisto, — ale kým? A to jest důležito, to musíme zvěděti, neboť začíná se nám již vytýkati, že si počínáme neloyalně."

„A co odpověděl ten bodrý Tricoche?"

„Ptal se, máte-li někoho ze svých lidí v podezření."

„Ach! Můj bože! nemám nikoho zvláště v podezření, což je asi tolik, že mám v podezření všecky."

„To jsem také povídala. Zaznamenal si tedy některé věci a odešel slibuje mi, že svěří tuto delikatní aféru svému nejlepšímu agentovi. Dostaví se, jakmile jen něčemu přijde na stopu."

„Doufejme, že to bude brzo. A jiné návštěvy jste neměla?"

„Ne. Obědvala jsem sama a odešla jsem pak ku své matce. A vy, příteli, co jste dělal neustále ve Viroflay?"

„Pořád totéž: srovnával jsem účty, vydával peníze a zkoušel hříbata. Dnes ráno ve tři hodiny seděl jsem již na svém poney a byl jsem při práci. Věru, ten Kronstadt stává se trochu moc lehkým a obávám se, že nebudeme moci jej zachovati při jeho formě až do 25. Budu se musit nějak chrániti, neboť vsadil jsem velké sumy na tohoto koně. Avšak musím vás opustiti! Je nejvyšší čas, abych šel na Bursu."

„Vypadáte velmi zemdleným, můj ubohý Karle!"

„Prosím vás, jak bych nebyl! Vstával jsem před východem slunce!"

„Neměl byste tam tak často dojíždět!"

„Ne tak často! To jest, měl bych tam dojížděti den co den. Pánovo oko, vidíte, to je to jediné, co pomůže, zejména pokud se týká závodních koníren. A bohu díky! mám oko, které vidí velmi jasně!"

„Ó! ano!" pravila krásná Markéta rýhujíc do ubrusu koncem svého růžového nehtu. „Ale musíme doufati, že Guérin bude viděti ještě jasněji nežli vy. Těší mne, že máme co dělat s tou agenturou, o níž se již tolik mluvilo!"

II.

Dvě nebo tři hodiny po té Karl Silber, rozložen jsa rozkošnicky v pohodlném křesle své pracovny v ulici Richelieu, kouřil s víčkama polo zavřenýma nejčistší výrobek havanský.

Vedle něho v křesle ne méně měkkém, maje v ústech doutník z téhož pramene, mladý de Payzc, mladý hýřil minulosti poněkud

mlhavé, hovořil s očima do kořán otevřenýma, prováděje jak jen nejlépe mohl svoje řemeslo intimního přítele boháčova.

„Víte-liž, barone," pravil, „že jste ten nejšťastnější smrtelník v Paříži? Jenom dnešní Bursa naložila vám do kapes víc peněz, než bych potřeboval já, abych se bavil po celý rok."

„Zdá se, že je vám to proti mysli," bručel finančník, nevycházeje ze své ospalosti.

„Mně! ani zdání ne! jsem na to příliš vaším přítelem. Ale když tak porovnávám osud nás obou! . . ."

„Tedy, u čerta! proč jej porovnáváte?"

„Všecko se vám daří," pokračoval Payzac, neodpovídaje na otázku. „Neboť nemáte štěstí jenom na Burse. Napadlo vám, bůh sám ví proč, súčastniti se dostihů a když vaše koně prohrávají, vy dovedete vydělávat na jiných."

„Řeknete snad naposledy, že nechávám prohrávati svoje koně naschvál?"

Payzac odpověděl jen pokrčením ramen.

„A to všecko není nic," pokračoval parasit. „Třeba že jste legitimním vlastníkem nejkrásnější ženy v Paříži, trháte ještě květy na půdě tajémnější . . ."

„Pst!" přerušil jej bankéř vstávaje a ohlížeje se nepokojně kolem. „Víte, jak je pro mne důležito, aby jistá tajemství se neprozradila. Vy jste jediný, který znáte celou jednu stránku mého života."

„Ba ještě víc, nežli že ji znám. Neboť komu máte co děkovati, že jste se setkal s Vandou? Beze mne, můj drahý, nikdy byste byl nepoznal té největší radosti na světě."

„Ano," odpověděl Silber, jejž tento předmět vždy dojal. „Toto ubohé cizí děvče, mysli vděčné a jemné, dalo mi poznati nekonečné to štěstí býti milovánu jen k vůli sobě samému. Přilnula ke mně jako pes; ale musím doznati, že s ní teď zacházím jako s přítelkyní, jako se společnicí. Neboť, můj drahý, ničím k nám nepřilnou ženy tak, jako když z polovice je zasvětíme do svého života. Tak pohleďte na příklad na baronku! Ona jest přesvědčena, že se jí svěřuji se vším. Vypadám, jakobych pro nic se nerozhodl dříve, než se s ní poradím. A co z toho vyplývá? Že má ke mně náklonnost . . . tichou, beze vší pochyby, ale pevnou a oddanou . . . A zejména, duch její je stále zaměstnán, což je velice důležito; neboť v podstatě je to povaha velmi chytlavá."

„Ó!" pravil hrabě, vypouštěje obláček kouře, „to bych byl neřekl! Ale tolik jest jisto, že vy své věci dobře rozumíte. Ať mne kozel vezme. dovedl-li by někdo jiný vésti tak jako vy dvě domácnosti beze vší nehody. Vaše kombinace Viroflayská jest jedním slovem chef-d'oeuvre."

„Prosím vás! Kombinace — toť moje řemeslo Kdybyste věděl, čeho je v jistých případech potřebí, než-li se podaří nějaká emisse!"

„A propos! co se týká emissí, drahý Silbere, mám k vám malou prosbu."

A mladý útrata, pokládaje půdu za náležitě připravenou, přešel ku vlastnímu účelu své návštěvy.

III.

Čtrnáct dní později nalézal se baron opět se svou chotí v malé jídelně, kde dokončovali právě snídaní. Silber se vrátil z Viroflay, kde strávil noc.

„Neztratil jste nic?“ tázala se najednou baronka.

A současně vytáhla z kapsy svého kašmírového matinée předplatní lístek Západní dráhy.

„Ah! na mou věru, co jsem se ho včera nahledal. Kde jste ho našla, drahoušku?“

Vstoupil sluha, nesa na podnosu navštívenku.

„Ach!“ zvolal Karl, „to je Guérin. Chcete, aby vstoupil? S osobou tak vzácnou můžeme, myslím, zacházeti tak jako s domácím přítelem.“

„O ano. Dojista!“ souhlasila krásná Markéta.

Chef proslulé agentury byl uveden. Čerstvě jsa oholen, ustrojen jako muž vážnějšího zaměstknání vypadal se svým skřipcem a svými prošedivělými licousy jako ředitel nějaké důležité kanceláře. Ostatek měl spokojený výraz člověka, který přináší noviny.

„No tož!“ tázala se baronka, která byla v dobrém rozmaru, „objevil jste něco?“

„Všecko jsem objevil,“ odvětil Guérin, beze vší falešné skromnosti, klada svůj portefeuille na stůl. „A ujišťuji vás, že historie jest velmi zvláštní. Historie ženy; myslil jsem si to ostatek.“

„Snad bylo by slušno,“ podotekl Silber, ukazuje pohledem na svou choť, „abychom byli samotni . . .“

„O! ne! prosím,“ protestovala Markéta. „Zač mne máte? Vždyť jsem já řídila celou aféru. Vidím, že se budu bavit, jako na divadle. Zůstanu.“

Guérin, kterému bylo milejší míti posluchače dva než jednoho a který se domýšlel, že má vypravovatelské nadání, dal znamení, že v čas potřeby již dovede věc obejíti. Pak dal si na čas a začal:

„Málo věcí dalo nám tolik nesnází, jako vaše aféra. Obyčejně jest nám stopovati lidi, kteří ničeho netuší a kteří nejsou nijak opatrni. Tady naopak, každý se skrývá. Potřebovali jsme skoro osm dní, než jsme se dověděli, že Williamson, bookmaker z ulice Vivienne, má liaisonu, a než jsme poznali dámu, kterou vyznamenává svou přízní.

„Ah, ah! tedy je v tom nějaká dáma?“ tázal se Silber.

„Byl bych se vsadil napřed,“ odpověděl Guérin. „Však také první práce mého společníka a hlavního agenta Couturiera byla, ji objeviti. Věc vyžadovala několik dní, poněvadž Williamson ji nenavštěvuje pravidelně. Je to cizinka, Polka, která není do světa. Žije velmi v ústraní, v rozkošném hôtelu v okolí Muetty.“

„V okolí Muetty?“ opakoval mechanicky baron, který trochu zčervenal. „Koukejme na ni!“

„Můj Bože!“ namítl návštěvník nerozuměje, „ať bydlí tady neb onde . . . Ale to, co nás zajímá mnohem více, jest, že jisté večery slečna Vanda — tak se totiž jmenuje ta cizinka -- přijímá jiného návštěvníka, a ten přichází z vašeho hřebčince ve Viroflay. Teď rozumíte všemu, je-li pravda?“

„Koukejme na ni!“ opakoval Silber vstávaje ze svého sedadla.

„O, což pak to!“ odvětil Guérin; „kdybyste byl jenom týden na mém místě, byl byste viděl jiné věci! Ta mladá osoba prozrazuje patrně za slušnou odměnu Williamsonovi zprávy, které dostává od vás, a každý má z toho užitek, jenom vy ne, pane barone. Zbývá jen dověděti se jméno toho zřízence, který vás okrádá.“

„Ach!“ pravil Silber s živostí skoro až radostnou, „jména ještě neznáte...“

„Tak tedy není vykonáno vlastně nic,“ podotekla baronka.

„Uhlídáte, že vykonáno vše, madame,“ odvětil Guérin vylévaje svoji sklenku akvavitu do prázdného koflíku. „Neznáte Couturiera. Ale dříve dovolte, abych dopověděl, jak věci se mají.“

„To nás již nezajímá,“ přerušil jej Silber. „Teď toho víme více, nežli je potřebí a já se již postarám...“

„Ne, ne!“ protestovala Markéta. „Celá ta historie je velmi zábavná. Pokračujte, pane Guérine, prosím vás.“

„Pak tedy, madame, když již všecko spí v pavillonu Viroflayském — kde se chodí spat velmi časně, — muž nějaký opatrně se vykrade ven, do husté tmy. Zaměřuje k nádraží, vstoupí do pařížského vlaku a přichází ku své krásce kolem jedenácté hodiny. Vychází odtamtud po čase více nebo méně dlouhém, zadrží nějaký fiakr vracející se do dépôt v Passy, dá kočímu louis a dá se zavézti zpět do Viroflay, kde živá duše nic netuší o jeho nepřítomnosti.“

„A nevíte, jak se jmenuje?“ ptala se Markéta, která pojednou se zamyslila.

„Ještě ne, paní baronko; ale...“

„Ó!“ pravil Silber, „kdo by to mohl být jiný, než můj cvičitel Hopkins? Je to šelma, který běhá za ženskými, a mezi mými lidmi je jedině on tak bohatý...“

„Nevíte,“ ptal se Guérin, „nejsou-li na dráze lístky předplatní? Stala se, — právě včera, — věc velmi podivná.“

„A co se stalo?“ pravila Markéta, která zvláštním způsobem dívala se na velkou červenou tvář svého manžela, koupající se v potu.

„Couturier sledoval našeho muže z blízka, když odjížděl z Viroflay, snaže se zahlédnouti jeho tvář, kterou ten šelma skrýval. Ale na nádraží Saint-Lazare milostník slečny Vandy se zastavuje, ohmatává kapsy, prohlíží vagon a na konec oznamuje zřízencům, že ztratil svůj předplatní lístek. Nahlížíte, že s tímto detailem člověk tak prohnaný jako Conturier bez velkého namáhání...“

„Pane Guérine,“ přerušila jej baronka, jejíž oči svítily, „už dost. Víme již vše, čeho třeba a ostatek vykonáme sami. Věru, s vaší pomocí člověk se dozví všecko.“

„Ano, madame, všecko, a ještě víc. Vidíte, kdybych se neobával, že zneužívám vašeho času, pověděl bych vám z tohoto dobrodružství ještě jiné podrobnosti, které by vás upřímně rozesmály.“

„Tak tedy ty podrobnosti; já nespěchám,“ pravila paní Silberova, majíc oči neustále upřeny na svého chotě, s úsměvem nevyslovitelným.

Guérin všecek pyšný svým úspěchem, opřel se pohodlně o lenoch své židle a pokračoval.

IV.

„Nejhezčí při tom všem je to, že tajemná ta osoba z Viroflay, oklamaná již bookmakerem, má zákonnou ženu, a že tato žena ho klame."

Dal se do smíchu očekávaje, že oba jeho posluchači se dají také. Ale zdálo se, že ani Silberovi ani jeho choti není do veselosti. Baronka, zblednuvši skoro jako ubrus, kousala se do rtu, hledíc při tom upřeně před sebe. S patrným přemáháním velký Karl postavil se na nohy a s úšklebkem, který měl býti cosi jako veselost, pravil:

„Není možná? vypravujte mi to . . . Podejte mi, prosím, akvavit!"

„Pochopíte," pokračoval Guérin, „že můj agent musil střežiti hôtel Vaudy z blízka. Mezi svoje přátely čítala tedy slečna také jistého pána jménem de Payzac . ."

Manželé Silberovi se zachvěli, každý jiným způsobem.

„Měla tedy tři?" zavzdechl baron, který neměl již veškerou svou chladnokrevnost.

„Ó, Payzac je už vysloužilý, který se spokojí dnes tím, že si vypůjčuje peníze od svého bývalého ideálu. Ostatek neskrývají nic jeden před druhým a jednoho večera, když hovořili pod bezem v zahradě, Couturier, který stál za nimi, vyslechl tuto rozmluvu:

„Mějte se na pozoru a neodmítejte mne," hrozil Payzac. „Padesát louis je pro vás jako nic. Pomyslete, že závisí to jenom na mně, aby se náš přítel z Viroflay dozvěděl, že prodáváte tajemství jeho koníren!"

A dáma odvětila:

„O ano! ale pak já mu zase povím, s kým jeho žena tráví večery, když se myslí, že on je v hřebčinci."

A Guérin, jemuž výborný akvavit baronův zvýšoval přirozenou jovialnost, dal se znovu plným hrdlem do smíchu. Vida, že nikdo nesměje se s ním, a uražen poněkud malým interessem, jejž zdáli se přikládati jeho historii, povstal, vzal klobouk a hotovil se k odchodu, velmi chladně, jako někdo, kdo nechce mluvit ku čtyřem stěnám.

„Pane," pravil baron, „kolik jsem vám dlužen? Nemusite se již namáhati. Přiveďme záležitost hned ku konci."

„Tisíc franků," odpověděl chef agentury Guérin & spol. „Ale schází vám ještě hlavní věc: jméno neznámého z Viroflay."

„Není třeba," bručel Silber. „Ale slevíte mi přece něco. Tisíc franků! to přec nemyslíte vážně?"

„Ne vážně?" pravil Guérin hledaje pečlivě nový doutník v krabici.

Pak pohlížeje svým pronikavým zrakem na rozpačitý párek a jedním pohledem uhodnuv vše usmál se pohrdlivě:

„Na mou věru! myslíte-li, že toho nemáte dost za tisíc franků, pak těžko s vámi jednat!"

Když odešel, odnášeje svůj honorář a nechávaje barona a baronku vysvětliti si všecko navzájem, otevřely se dvéře opět a jimi procházel mladý pán, usměvavý, čerstvý, kvetoucí a s tváří rozradostněnou.

Sluha, ustupuje uctivě stranou, ohlašoval jasným hlasem:

„Pan de Payzac!"

O nové zbrani se stanoviska lékařského.

Že všechna vojska přezbrojována jsou opakovačkami malého kalibru, vzbudilo pozornost celého světa. Ale lékařům událostí tou nastala povinnost ihned tento pokrok ve válečuictví zkoumati, protože jsouce v armádách jedinými zástupci humanismu, musí ke své hrozné a namáhavé práci na bojišti řádně připraveni býti. Z té příčiny potřebují tedy aspoň přibližně znáti, jakým způsobem a jak dalece bude možno pohromy v bojích utrpené lékařským uměním a vědou napraviti a počet zemřelých i počet mrzáků na nejmenší míru obmeziti.

Jak známo, má každý skoro stát jinou zbraň a jiný prach a snad některá zbraň a některý prach má pro odborníka-válečníka své veliké přednosti. Se stanoviska lékařského nelze však ve·výzbroji všech států evropských nápadné rozdíly určiti.

Abychom okolnost tu objasnili a o účincích nové zbraně později všeobecně mohli mluviti, podáváme následující přehlednou tabulku:

Stát	Jméno vynálezce a rok	kule			pochva kule z kovu	patrona			vystřelená kule	
		kalibr v milim.	váha v grm.	z kovu		délka v mm.	váha v grm.	počet u muže	počáteční rychlost v metrech	obrátek za sek.
Belgie	Mauser 1889	7·65	14·2	měkké olovo	slitina mědi s niklem	78·0	26·2	?	605	?
Francie	Lebel 1886	8·00	15	slitina olova se surmou	slitina melchior	75·0	29·0	118	610	2541
Italie	Vetterli 1887 ?	9·5 6·5	18·5 ?	tvrdé olovo ?	papír ?	75·5 ?	36·0 ?	? ?	536 ?	1070 ?
Německo	Mauser? 1889	7·9	14·7	měkké olovo	slitina mědi s niklem	?	?	150	620	?
Rakousko	Mannlicher 1888	·00	15·8	tvrdé olovo se surmou	ocel	76·0	29·7	100	600	2120
Rusko	? 1891	?	13·8	olovo tvrdé se surmou	slitina melchior	?	?	?	610	?
Turecko	Mauser 1889	7·65	14·7	měkké olovo	slitina mědi s niklem	78·0	26·2	?	60[illegible]	?

Jest samozřejmo, že následkem bezdýmného prachu, jenž nezakryje střelcům jejich terče, bude v příští válce daleko více vojínů zraněno, nežli za času černého prachu, který oblaky svého kouře na dlouhou dobu obzor milosrdně zahaloval.

Zmíněná předpověď stane se nám ještě pravdivější, uvážíme-li dále, že lze nyní z opakovaček za stejný čas daleko více dobrých ran vypáliti, nežli to možno bylo dříve. Mimo to šedobílý, bezdýmný prach sám sebou mocnější jest nežli prach černý. A jeho sílu stupňují ještě malý průměr kule a její tvrdý obal.

Kule letí s větší počáteční rychlostí. Ta dříve byla 437—536 metrů, nyní rovná se 600—620 metrům. Projektil letí do větší dálky a vyznamenává se neobyčejnou prudkostí, s jakou předměty v cestě postavené proráží.

Zkušebnou střelbou do desek železných a dřevěných dokázalo se, že novou zbraní docílilo se šestinásobné prorážející síly proti zbrani staré. Kule pušky osmimilimetrového kalibru ve vzdálenosti 100 metrů pronikne stromem, jejž dospělý muž rozepjatými pažemi ani objati nemůže; ve vzdálenosti 300 metrů prorazí ocelovou desku 7 mm. silnou.

Vojínové nebudou moci používati bývalých obvyklých úkrytů. Ani stavba z cihel nebude prý dostatečnou záštitou, protože hromadnou střelbou z nových pušek lze v ní učiniti průlom.

Uvedené doklady o moci nové zbraně samy vzbuzují již oprávněnou nedůvěru, že by bylo možno zhotoviti nějaký oděv, který by tělo před moderní střelbou chránil. Ale i theoretický výpočet k témuž úsudku nás vede.

Třeba jest uvážiti jenom, jakou živou sílu má vystřelená kule a jakou mohutnost musila by míti některá hmota, dejme tomu železo, aby střelbě mohla odolati anebo jinak řečeno, kuli v letu zastaviti.

Živá síla kule 15 grammů těžké, letící počáteční rychlostí 600 m., rovná se 275 kilogrammometrům, t. j. kule vystřelená, právě v tom okamžiku, kdy opustila hlaveň pušky, má tolik síly, že by mohla vyzvednouti 275 kilogrammů do výše jednoho metru anebo jeden kilogramm do výše 275 metrů.

Vydrží-li 1 krychlový cm. železa 10 kilogrammometrů živé síly, bylo by třeba k zadržení 275 kilogrammometrů živé síly 27·5 cm.^{3} železa, čili, kdyby kule měla kalibr 10 mm., byl by s to uchrániti tělo pancíř železný tloušky $\sqrt[3]{27{\cdot}5}$ tedy asi 3 cm. Poněvadž však menší kule soustředí sílu svou na menší plochu, třeba by bylo vzhledem k osmimilimetrovému a menšímu kalibru tlouštku pancíře ještě potřebně zvětšiti.

Tím vynález krejčího Dowea, o němž poslední dobou všechny denníky pilně zprávy přinášely, postaven jest ovšem do světla nejnepříjemnějšího.

Aby se vědělo, jak účinkují nové kule na ústrojí živočišné, konaly se četné pokusy. Zkoušel se účinek střelby z blízka i z dálky na mrtvolách lidských a na koňských trupech. Pozorovala se bedlivě poranění, jež vojáci novou zbraní nahodile utrpěli anebo v úmyslu sebevražedném si způsobili. Pečlivě také prozkoumány byly rány, kterými postiženi byli lidé při nedávných srážkách s vojskem při stávce dělníků v Nýřanech a v Bělé.

Při pokusné střelbě na vzdálenost 2000 metrů projela kule francouzské Lebelovky třemi mrtvolami za sebou postavenými. Kule Mannlicherovky pronikne širokým trupem konským ve vzdálenosti 1500 metrů.

Kule jsou tak daleko smrtonosnými, jak daleko zalétají, tedy i v dálce

3000—4000 metrů. V těch vzdálenostech měkká kule olověná rozpleskla by se a odrazila, kule opatřená pevným pouzdrem proniká.

Rány způsobené novými kulemi zřejmě liší se od ran kulemi starými. Ale jest třeba připomenouti, že zevní tvar projektilu podoby rány nejinačí. Zda-li jest na svém předním konci rovně tupý, přišpičatělý nebo kulovatý, nemá důležitosti. Rozhoduje tu jeho kalibr a pevnost kovu jeho pouzdra.

Kule z měkkého olova narazivší na těleso tvrdé, jako jest kost, rozpleskne se a činí tím otvor, kterým do těla vnikla, širokým. K tomu pohmoždí nejbližší okolí rány. Kule opatřená nepodajnou pochvou neztrácí nikdy svého malého, táhlého objemu. Způsobuje proděravení v podobě úzkých kanálků, jež podobají se ranám, které učiněny byly ostrým řezem. A co ještě velice důležito jest, že explosivní, trhací moc nové zbraně nejeví se již při výstřelu z dálky 400 metrů. V tomto ohledu jest slabší nežli zbraň odložená, jež působila otvory do hloubi nálevkovitě se rozšiřující.

Uvedené vlastnosti pušek malého kalibru značnou měrou usnadňují léčbu ran. Prostřelená kost nyní méně bolí, poněvadž bolesti vzbuzovaly dříve hlavně úlomky kosti a střepiny olova, když tlačily a dráždily nervy v okolí svém. Že teď hojení lépe se daří, přičítati sluší především tomu, že úrazy jsou malé a že jsou o hladkých, nepohmožděných stěnách.

Pirogov již v letech čtyřicátých upozornil na to, že rány způsobené malými, měděnými kulemi z tažených pušek Čerkesů neobyčejně dobře se léčí.

Z poranění novou zbraní zajímavým snad bude tento případ:

Hulán M. S. ze vzdálenosti 20 kroků postřelen byl z Manlicherovky noční vojenskou patrollou. Přinesen byv do nemocnice udával, že v okamžiku, kdy byl raněn, necítil žádných bolestí. Po výstřelu uběhl ještě asi 15 kroků. Pak náhle polilo jej horko a on bez vlády klesl na zemi. Lékař shledal, že kule pronikla pravý hrot plic, a sice tím způsobem, že vnikla do těla vzadu ve výši třetího hrudního obratle a vyletěla v předu nad středem pravé klíční kosti. Postřelený byl velice sklesly. Kašlal krev smísenou s hlenem, mimo to pravou rukou nemohl vládnouti. Avšak za tři dny všechny hrozivé příznaky přestaly. Nemocný sedmý den dostal již jenom krycí obvaz. Povstal z lože a zůstal na dále v nemocnici jenom proto, aby pro všechny náhody stále byl pod lékařským dohledem. Za tři týdny však nastoupil již znovu službu u své escadrony.

Z toho znamenitého výsledku lze čerpati naději, že ve válce i na první pohled smrtelně ranění z nebezpečí života vyváznouti mohou. Kdyby ztrátou krve neseslábli, byli by snad s to, aby za kratinký čas znovu boje se súčastnili.

Jiný příklad poskytuje nedávná chilská občanská válka, v níž polovička vojska kongressového opatřena byla Manlicherovkami. Projektil měřil v průměru 7·6 mm. Rány nehnisaly, které pronikaly pouze masem, hojily se na první ráz pod pevným příškvarem. O příznivém průběhu léčby poskytuje nejlepší obraz tato zkušenost. V nemocnici sv. Augustina uloženo bylo 2000 raněných. Z těch mohli býti všichni ti propuštěni,

kteří zraněni byli novou zbraní, kdežto 300 jich tam zbylo, kteří postřeleni byli starými kulemi, poněvadž nebyli schopni ani transportu.

Ale kule samy sebou nejsou aseptické. Klamná domněnka o absolutní čistotě projektilu zakládá se na pochybeném soudu, že žár vzniklý zánětem prachu a třením v hlavni náboj steriluje. Teplota při explosi bezdýmného prachu kolísá mezi 2000—300° Celsia, samotným třením dociluje se 300° C. V každém případě přesahuje teplota ten stupeň, při němž kov kulí taje. Ale čas působení jejího jest příliš krátký, protože jest jenom okamžitý. Živá síla mění se v teplo a teplá zase v živou sílu. Kule tvaru svého nemění a mikroorganismy na ní lpící nehynou. Že hnisání nebývá značné, lze vysvětliti tímto spůsobem. Rány podrobeny jsou důkladné desinfekci. Ale hned z počátku zabraňuje se vniknutí hnisavých plísní tím, že úzké trhliny na povrchu těla snadno ucpávají se sraženinou krevní.

Tento právě vytčený úkaz jest současně připomenutím, že zevního krvácení bude velmi málo.

Ve příští válce dvěma třetinami převládati budou lehce ranění. Na polních obvazištích, ktera nyní do větší dálky za čáru ohně posunuta býti musí, než-li byla dříve, konati se bude jen málo nejnutnějších operací. Postřelení jenom očistěni s lehkým, krycím obvazem posíláni budou hned do zadu do polních lazaretů, umístěných v blízkých budovách veřejných, ve školách a v kostelích.

Možno-li vůbec užiti o zbrani slova „humanní“, lze říci, že moderní zbraň v poměru ke zbrani dřívější jest humannější.

Dr. *V. Kučera.*

Přeludy.

Napsal Vas. J. Němirovič-Dančenko.

Přeložil Alois Lang.

1. Přikrytá socha.

atinko, je jí zima?“ ... — „Zima je jí, dušinko, zima!“ A usmála se něžně na kudrnatého, modrookého hošíka, vidouc, kterak podepřev bradu o buclaté dlaně, blouznivě, s dětsky upjatým výrazem se zahleděl v oheň lampy. — „A proč to nepoví?“ — Ona, brachu, kamenná, nemůže mluvit.“ — „Kamenná je a nemůže mluvit!“ uvažoval pětiletý Seréža — a před ním jako ve skutečnosti rozevřel se jejich veliký sad, jenž takovému hošíkovi zdál se ještě větším. — Nehnutě v mrazivém vzduchu stojí bezlisté stromy jako kostry. Toliko tu i tam ve větvích lesknou se stříbrem vločky sněhové. Seréža je přesvědčen o slovech staré chůvy, že to jsou hnízdečka andělíčků. Mrtvě ležel vůkol sníh, čistý jiskrný s jakýmisi malinkými stopečkami, jimž hošík říkal prostě „paprčky“. Nad jezerem, nedaleko schodů vedoucích do sadu stojí bohyně z bílého mramoru, hledíc tajuplně v dálku svýma nepohnutýma očima. Jezero pokrylo se ledem, kterýž Seréža vášnivě miluje. Zde jej kozáček Tomka den co den vozívá na saňkách. Bystře nesou se veselým prostorem a jich smíchu naslouchají zasmušile pusté, zamlklé alleje ... „Je kamenná a nemůže mluvit! ... a je jí zima ... Mně je jí líto, matinko ... Proč nepřikážeš Jiřímu, aby ji přikryl? —“ Šťastná matka se hlasitě rozesmála, schvátila jej rukama, povznesla do výšky, políbila jeho oči a zavolavši chůvu, poslala jej spat. Ospalá staruška se velice podivila, že se jí Seréža dnes nevzpírá.

Obyčejně, když jej ukládala spát, žebronival o pohádky a jinak ho nebylo možno uspat! Nevědouc, co vypravovat, začínávala obyčejně nesouvisle nějaké vypravování stahujíc mu punčošky. Dnes však Seréža sám začal: „Víš, náno, ta bílá v sadě ... Ach ubohá, jí je zima a ona kamenná, mluvit nemůže!“ — „Co to blábolíš, co to blábolíš?“ Ustrašeně zamáchala nad ním rukama. „Nu, co pak sis to, nemoudrý chlapče, na noc smyslel!“ Pak se Seréža už jen smutně upomenul, kterak přišla matinka, kterak jej políbila a pokřižovala. Potom jej zahalila jakási tma a dlouho stála kolem něho kruhem. A v té tmě nenadále objevila se před jeho postýlkou bílá socha a hledíc naň svýma nevidoucíma očima pravila: „Serěžo, mně je zima, ach mně je zima, Serěžo ... Tobě je dobře, tys v teplé postýlce a ve tvé komnatě je zatopeno, ale jak je mně? ... Mne ubohou do dneška kromě tebe nikdo nepolitoval!“ — „Jak, ty mluvíš?“ rozpačitě se jí tázal on, „vždyť nemůžeš?“ — „To není pravda! Mohu mluvit s takovými jako jsi ty, kteří mne politují.“

A Seréža vidí, kterak po její bělounké líci kane slzička za slzičkou. A ty slzy planou, hoří jako drahokamy na prstenech jeho matinky... Pak opět nastala tma a náhle Seréža procitl, otevřel oči, opřel se o loket a plaše vykoukl ze své ohražené postýlky. „Náno — náno!“ Ale chůva chrápala. Viděl, jak ve spaní ústa směšně pootevřela. V komnatě bylo polotemno. Bázlivě bliká světélko lampičky za růžovým sklem a kdykoliv prskne, zalesknou se mdle její stříbrná, černající už ramena se zasazenými v ně kameny, jež časem už pozbyly lesku, objeví se vrbová metlička a na stěně mihotá stín lampičky a řetízku, na němž visí. Seréža si zakryl oči, chtěje usnout, ale marně: sen prchl s jeho očí. Pozdvihl se zcela na postýlce, chopil se jí oběma ručkama za okraj a pohledl vůkol. Bílé sochy tu nebylo. Popatřil do tmy, kupící se za otevřenými dveřmi sousední komnaty, ale ani tam jí nebylo. Seréža se posud ničeho nebál, vyrostl jako zdravý hošík, neboje se tmy, nevěda, že ve světě jsou všelijací zlí lidé. V pohádkách mu o nich chůva pramálo vyprávěla — jejími hrdiny pohádkovými byli z větší části kočičky, rohatí kozli, šedé myšky, ušáci — zajíci, hloupé slepice a drzí kohouti. — Z toho začarovaného kruhu nevycházela a chtěla-li dítě postrašit, říkávala: „Hle, přijde hafan a ukousne ti nos.“ Leč v takové hafany Seréža nevěřil. Ty, které znal, sám tahával, noře s rozkoší své buclaté prsty do jejich husté srsti. „Náno, ale náno!“ volal hošík. Ta však chrápala ještě sladčeji a ústa široko rozevřela. — „Hle a sama říkává, že vrána do úst vletí...!“ Seréža se posadil na postýlce a počal uvažovat... Líto je mu „bílé“, tak líto... Všichni jsou oblečeni, přikryti a ona sama v mrazu. Aspoň kdyby měla nějaký šátek, už by jí bylo líp. A najednou se hošíkovi zachtělo, hrozně se mu zachtělo, hned nyní okamžitě jí pomoci. Vše jedno — nikdo nepozná a pozná li, tu toliko chůva zavrčí. Matinka — ta pochválí, vždyť mu řekla: Seréžo, kde ničeho není — pomoci neleň. Otec až přijde z města, uzná to a řekne: „tys chlapík, Seréžo“... Nutno pomoci... On pak, ač malinký, je s to, aby tak učinil. Jde jen o to: jak obleče punčošky. Ač se mu nána vždy vysmívá, přec dosud neumí. Vzal punčošky a zkoušel to — do poly vylezly, ale dále nelezou. Střevíčků taktéž neobuješ. Aby snad vzal náninу teplé koty (hrubé kožené střevíce)! Projde komnatou v polo nazutých a po zemi se vlekoucích punčoškách a před schody, vedoucími v sad, k nimž dvéře se nikdy nezavíraly, obuje náninу střevíce. Seréža přelezl přes ohradu postýlky na stůl, oblékl kalhotky obráceně, předem do zadu — vedle na nízké skříni ležel jeho kožíšek, strčil do něho ručky — jak příjemně tam je! — Leč neumí sám jej zapnout; však toho není třeba, není to daleko... Po tom všem se zamyslil: ale co přinese své „bílé“? Svůj paletot — ten bude příliš malý. „Bílá“ je veliká a on malinký a paletot jeho kratinký. Vzpomněl na matčin kožich, ten však visí na věšáku a k němu nijak nedosáhne, leda by vylezl na stůl. — Což vlňák nánin? Ona na něm spává, složivši jej pozorně na skříni. Hle tu vyčnívá cípkem zpod jejích šatů. Hošík jej vytáhl, hbitě chopil jeden střevíc pod paždí, v druhé nesl šátek. Kam dá druhý střevíc?... Seréža však byl hošík moudrý a nerozmýšlel se dlouho, jak by rozřešil těžkou hádanku. Vzal a posadil si jej místo čepice na hlavu: — Ach

— jaká tma v sále . . . Okna jsou zastřena záclonami a kývadlo ve vysoké dřevěné schráně stále klepe . . . Jindy, když se nechtělo Serěžovi spáti, přemýšlel často o tom, proč že kývadlo uzavřeli do dřevěné skříně? Stále tam tluče a nikdo mu neotvírá. Úzko je mu tam asi ubožáku, úzko a tma. Ťuk — ťuk — a nikdo ho neslyší. Seréža sám by mu už otevřel, pokoušel se o to už ne jednou, ale klíč má matka a skříň s kývadlem a hodinami je zamčena. Hle, tu v hostinském pokoji je příjemno, světlo. Luna hledí vesele oknem za hošíkem, po podlaze a po stěně táhne se dlouhý stín. Pták v kleci u okna se polekal, zakrývají jej na noc hedvábným šátkem. Jistě hocha ucítil — a zatřepetal sebou . . . Mdle blýská zrcadlo, Seréža v ně pohledl — a sám sobě se zasmál. Nánin střevíc hledí špicí do nebe, svezl se mu do týla, druhý drží pod páždí, šátek se za ním táhne jako vlečka tety Sani, kterou otec a matka nazývají parádnicí . . . „Kolik těch vleček rozškubeš," říkává jí otec. Hle a on teď jako teta Saňa . . .

Za touto komnatou se nalezala ta, z které se šlo na zahradní schody. Té komnaty se dříve bával; stojí tam u zdi skříň, která mu připadala jako rakev. Jednou se také tudy zdráhal jíti a řekl to otci; ten vzal svíci, popošel s ním, otevřel příkrov skříně — a tu spatřil hošík staré zamaštěné karty kozáčka Tomky, černidlo ve škatulce od sardinek a kartáče na boty. Od té doby „rakev" ztratila pro hošíka veškeru svoji záhadnosť . . . Vnitřní dvéře byly přivřeny, hošík se o ně opřel a otevřel; zevnitřní byly zastrčeny na závoru. Seréža však uměl si s ní poradit; říkávalť obyčejně, vycházeje s chůvou na procházku: „Dej, dej náno, já, já sám!" To mu teď přišlo vhod i vešel na schody a zajiskřil očkama . . . Hle, jak tu veselo, jak krásně! Proč pak jej nána nepustí procházet se večer a v noci? Zdaž to tu není ono neznámé carství, o kterém tolik slyšel v pohádkách? . . . Měsíc, hle měsíc v úplňku, okrouhlý, stojí uprostřed nebe; zajisté se mu tak líbí ten sad, poněvadž naň tak rozlévá své stříbrné světlo. Sníh hoří, hoří, stromy jsou bíle oblečeny — za dne je takové nevídal, ve dne trčí černé a nyní jako by měly svatební závoj. Když sestra matinky měla svatbu — byla právě taková jemná, bělounká . . . Pěkně! Viz, jak jezero blýská ledem, s něhož byl svál vítr včera poslední sníh. Vše tu bílé, jasné, čisté, tak lehounké stíny tu leží a těmi právě tak jako skrz křídla víly vše velmi krásně vidět. Mezi stromy stíny na sněhu promodrávají. A co na nebi hvězdiček! . . . Chladno, pravda, a Seréža tře jednu nohu o druhou. Zapjal by kožíšek na prsou, ale kam dát šátek? . . . Teď teprv uvidí, kdo to po sněhu běhává, čí to „paprčky" za dne viděl na čistém jeho povrchu. Hle tu se po schodech krade kočka . . . „Maruska, Maruska!" Ta však s nazdviženým ocasem zmizela za rohem střechy . . . Měsíc stále jasnější a jasnější; stále jemnější i vzdušné stíny, stále bělejší a svátečnější stromy ve svém podivném šatě . . . Seréža ani nepozoroval, že toliko v punčoškách spola oblečených vlezl do sněhu. Až jej to zazáblo v nohy — tu teprv sundal s hlavy střevíc, druhý pak z pod páždí, vlezl do nich a brodil se sněhem směrem k jezeru . . . Jak ono plane! Zdá se, že každá vločka sněhová sama pro sebe se leskne a raduje se nad tím, že na ni nezapomněl kouzelník-měsíc a ji okrášlil svým stříbrným leskem . . . Po té

straně stojí staré stromy. V samém vršku jsou stračí hnízda, jakoby velké černé čepice spadly s nebe a se zadržely v jejich spletených vršinách. Tam, hle, pod jezerem „bílá“. „Nemůže mluvit! Přišla ke mně a řekla mi, jak je jí ubohé zima.“ Seréža se rychle přebrodil k ní, vystoupil po stupínkách na chladný, bílý kámen, na němž stála, položil jí na ramena šátek, druhým koncem ji zaobalil a nyní se dívá ... V hlavičku jí bude zima. Vidíš, stojí prostovlasá! Chopil se její kamenné ruky, vytáhl se po ní a navlékl jí na hlavu jeden ze střevíců nániných. Potom se jí otázal: „Nu, je ti nyní dobře?“ Socha mlčela. Serénu to urazilo. „Víš, že když jsem spal, žes přišla, plakala, stěžovala si, a teď jako bys vzala vodu do úst, mlčíš! Škaredá ty!“ A jako blesk slezl dolů.

Odcházeje, ohlédl se. Přikrytá jím socha hleděla svýma nehnutýma očima přes jezero v modrou hlubokou alleji, jasně zalitou měsíční září — Na jedné noze, jež byla bez střevíce, počalo jej studit i běžel ke schodům, otevřel rychle dvéře, zavřel za sebou a známou komnatou se odebral do postýlky a usnul jak zabitý; ráno pak, když se probudil, otevřel oči a zkameněl podivením. — Jaká to podivná říše v jeho komnatce? ... Ne, ne v komnatce: jaká že to komnatka, když nemá mezí a hranic! ... Stěny se propadly kamsi do propasti, strop s vymalovaným ptákem se pozdvihl a splynul s modrou oblohou ... Na podlaze nebylo ani zmínky po skvrně, již spůsobil rozbiv nádobku s olejem, jejž přinesla chůva pro lampičku ... Seréža sám byl tak bílý jako ta socha ... Jsou to křídla na jejích ramenou či co? ... A ona objala hošíka svýma kamennýma ale měkkýma jako u matinky rukama a letí s ním, letí daleko, daleko v kraj měsíční, kde pyšně stojí bílé dvorce, zcela průsvitné v tenkých řadách, s vysokým klenutím, za kterým prorážejí stíny modré jak ta obloha ... Diví, bílí ptáci táhnou mimo a vesele naň blýskají svými démantovými očky ... Dítky právě takové jako on vznášejí se vesele na svých bílých, pyšných křídelkách vzduchem a ta jejich křídílka na vlas se podobají kytičkovému vějíři matinky ... „Kde jsme to?“ táže se sochy, již byl přikryl. — „Tam, mé děťátko,“ slyší její stříbrný hlásek, jenž zní zvonečkem, „tam, kde nikomu není zima, kde není nešťastných, kde nikdo nepláče ani si nestěžuje ...“ — „A kde je matinka? Chci matinku!“ Ona se místo odpovědi usmívá a on hledě s podivením na ni, poznává v ní matinku ... „Tos ty tedy stála v sadu?“ Ona však přitiskuje svá ústa k jeho rtům a oběma tak veselo, tak blaze a oni se vznášejí výš a výše v azur a mávajíce křídelkama houpají se v jeho čistém prostoru ... Pod nimi se lesknou bílá moře ... Stříbrnými vlnami svými bijí o bílé břehy ... Bílé keře — bezlisté, ale plničké květů, rozlévají vůkol divnou vůni ... Blaze je hošíkovi, tak blaze, že když k němu „bílá matinka“ mluví: „Teď však už, děťátko, je čas domů, na zemi,“ on objímá ručkama její šíji, přitiskuje se k její teplé hrudi a mluví: „Leťme ještě, jen ještě maličko! ...“

Když procitl, skláněl se nad ním vyhublé, uplakané líce matinky ... Za ní stál starý laskavý doktor, kterýž vždy nosíval pro Serénu cukroví. Na druhé straně seděl zasmušilý, ztrápený otec.

„Matinko, matinko! O jak je tam dobře! ... Proč jsme přiletěli zpět? ...“

„Kde?“ jedva slyšitelno zašeptala ona.

„Tam, kde nikomu není zima, kde nikdo nepláče, kde všem veselo . . .

„Dlouhos už ty, malý siláku, tam dlel!“ usmívá se starý doktor. „Tři týdny sis poležel. Tak tak že se nám podařilo vrátit tě odtamtud zpět! . . .“

„Matinko, a kde je ona . . . Já ji, víš, přikryl! . . .“

„Vím, vím.“

A slabý usměv kmitl na jejím ubledlém líci.

Jak pak nevědět! Ráno po oné měsíční noci ukázalo se u hošíka blouznění a plamenný žár zachvátil jeho malinké tílko . . . Nikdo nevěděl, čím to je, dokud chůva nepohřešovala svých střevíců a svého šátku. — Bůh ví, jak dlouho by nikdo nebyl mohl pochopit, co se přihodilo, kdyby nebyl Tomka přiběhl všecek bledý.

„Paní — matinko!“ vykřikl — „vizte v sadu, v sadu . . .“

„Nu, co pak?“

„Ta naše socha — Přikryta.“

Spěchali tam. —Mramorová bohyně zaobalena v starý šátek chůvy s hlavou střevícem pokrytou záhadně upírala nehybný hled v mystickou tůň sněhem zasypaných allejí . . .

O zbraních.

Napsal Quido Mansvet Klement.

(Pokračování.)

eč vladaře Childericha I. (r. 457—481), nalezený v jeho hrobě, ukazují s pochvou v pařížském Louvru (101). Přidělaný úzký bodný čepel není dle všech znaleckých úsudků správně sestrojen. Měříme-li meče z doby železné, nalezáme, že jsou meče původu burgundského 110 ctm., dánské 107, germánské 106 a meče Franků 95 ctm. dlouhé.

Velmi oblíbenou zbraní byly germánské sekyry, jimž při výrobě věnována velká pozornost; mnohé z nich opatřeny jsou tenkým dutým topůrkem, kteréž prý se vždy jakousi látkou vyplňovalo; nemáme však pro toto tvrzení žádných dokladů. Dýky byly těžké a mnohdy nad míru široké. (102 a, b, 103 a, b, c, d, 104 a, b).

Také v Čechách nalezeno již množství železných šípových špicí, různotvárných nožů, dýk, hrotů a četných jiných do tohoto období spadajících předmětů zbroje, avšak celkem nelze říci, že by vynikaly zvláštní svérázností. V retrospektivním oddělení jubilejní výstavy viděli jsme několik povšimnutí hodných železných zbraní, kterým však scházelo přesné označení. Doufejme, že tomu v novém českém museu odpomohou.

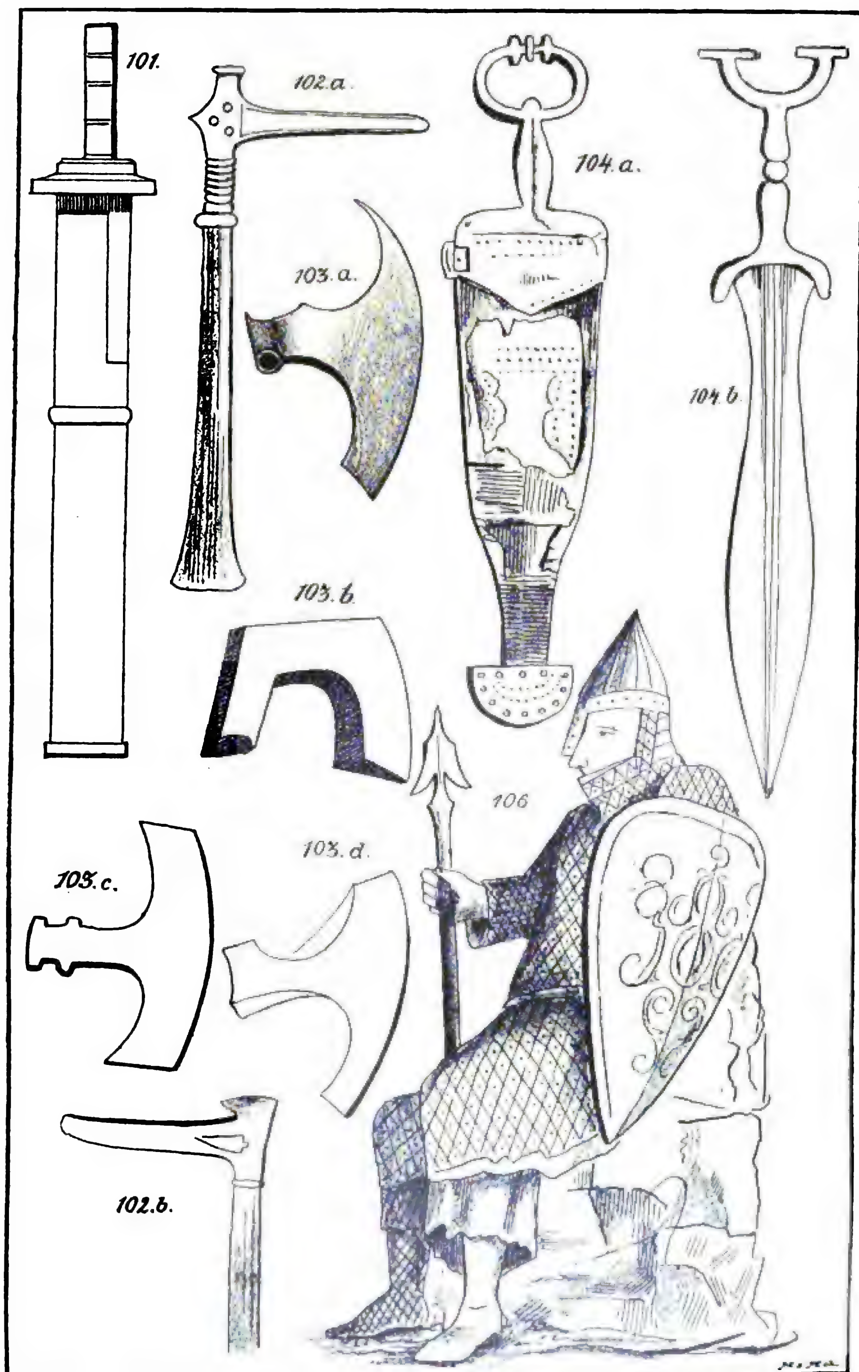
* * *

Zcela správně nazván středověk dobou rytířskou. Za oněch časů nastal zejmena v střední Evropě dalekosáhlý rozdíl mezi poddaným vznešeným, urozeným, vyšším a nízkorodým, nižším a nejnižším. Původci tohoto, pro jistou dobu dosti užitečného zařízení, byli asi císař Karel Velký a jeho rádcové. V případu války byl dle tehdejších v říši Franků platných zákonů každý svobodný t. j. neodvislý muž povinen, vykonávati služby vojenské a po celou dobu jejího trvání, ať už krátkou nebo dlouhou, starati se o výzbroj a výživu. Toto kruté ustanovení stávalo

105 a.

se, trvala-li polní výprava dlouho, pro onu část samostatných vojínů nad míru obtížným, kteří mimo sebe ještě jiné chudší soudruhy vydržovali. Za tyto prokázané služby odevzdávali chudší své byť sebe menší statečky v majetek zámožných a tito opět v případě největší potřeby těm, jež uznávali za nejmocnější. Naopak postupováno od vladaře dolů tím způsobem, že mocnář propůjčoval nebo lenním postupem daroval statky některému vznešenému muži, když mu tento manskou přísahou se zavázal, v případě válečného tažení jistý počet jízdných a pěších ozbrojenců opatřiti a vydržovati. Mnohdy záležela tato dávka i v určitém poplatku ve zlatě nebo stříbře a také v dodávání různých potřebných materialií. Práva těchto lenních pánů byla vždy dalekosáhlá a pozůstávala zejmena z práva vlastního soudnictví, pasování rytířstva a podělování lénem těch, kteří se takto poddanými vyšších stavů stávali. Hlavní a základní myšlenkou Karla Velkého bylo, aby si tímto způsobem zjednal značný počet jízdy, pozůstávající z lenního rytířstva, tvořícího hlavní oporu říše a armády. Okolnosť tato stala se ovšem později mnohému panovníku osudnou, poněvadž prodlením časů rytířstvo nabylo váhy rozhodující. K netušenému zmohutnění tohoto stavu přispěly nejvíce válečné výpravy křižácké a za-

101.
102.a.
103.a.
104.a.
104.b.
103.b.
106
103.c.
103.d.
102.b.

ložením náboženských řádů rytířstva vzpružen i veliký vliv víry křesťanské. Rytířstvo obralo si za úkol co možná nejdokonaleji pěstovati výcvik ve zbraních, ustanovilo zvláštní společenský zákonník mravů v záležitostech veřejného i soukromého života a takž uzavřen kruh vyšší společnosti, která se i pro další věky stala výlučnou. Rytíři dávali své „kluky" — tak totiž syny své po ukončení sedmého roku nazývali — „na učení"

105 b.

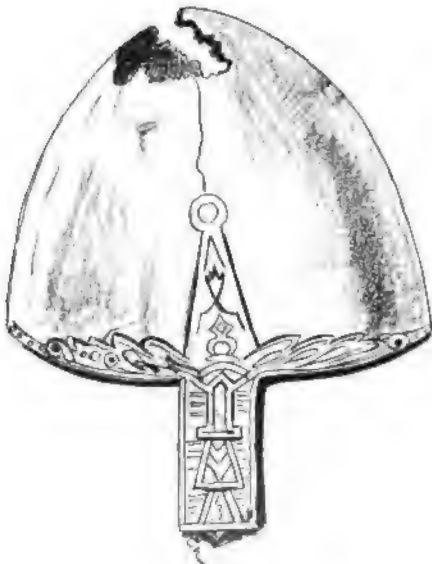
do zámků jiných rytířů, nebo do sídel mocnářů, kdež cvičeni byli v ušlechtilých mravech a v zacházení se zbrojí, což trvalo do roku 14. nebo 15., ve kterémž čase „všechno klukovství přestávalo". Pak se stal mladý šlechtic panošem a v 20. neb 21. roce pasován na rytíře.

Výstředními živly rytířstva byli dobrodružně bloudící, po neobyčejných příhodách se pachtící rytíři, kteří si mnohdy počínali tak, že bychom je za našich dnů zavřeli do blázince. Avšak ještě horší druh pasovaných urozenců vykvetl později z tohoto stavu. Míníme loupeživé, zločinné rytířstvo nejhoršího druhu, jež zákeřnicky číhalo na veřejných cestách, přepadalo pocestné, drancovalo, pálilo a vůbec zlotřilým vyvrhelem lidstva bylo. Po vynalezení a nenáhlém zavedení prachu a střelných zbraní počala sláva rytířstva blednouti a v polovičce stol. 16. nebyla po pravém rytířstvu „beze bázně a hany" již ani stopa. (Císaře Maximiliana, který zemřel r. 1519, jmenují posledním rytířem.)

A nyní zase ku zbraním.

Pohledneme-li do zbrojovny posledních dob Merovingův a téměř celého období Karolingův, nalezneme ji takořka prázdnou a také rukopisů, stavitelských památek a zachovaných předmětů jiného druhu nedostává se nám z té doby téměř naprosto. „Kdybychom neměli meče a

ostruh Karla Velkého, kteréžto předměty nám aspoň jakožto jeho majetek ukazují, ačkoli patrno jest, že historický ten muž dávno již v prach obrácen byl, když zbrojíři tyto dvě věci vyráběli, pak by pro nás, kteří pro zbraně všech dob a národů hlavou i pérem bojujeme, ona doba ani neexistovala!" Tato slova ústy starého znalce zbraní v naší přítomnosti pronesená jsou bez odporu aspoň z části pravdiva. Vše, co o zbroji Karla Velkého, jeho bohatýrův a válečných zbrojencův napsáno, pochází z dob mnohem pozdějších.

107.

Biblí Karla II. Holohlavého (823—877) popletla mnohým archeologům zbraní jasný úsudek a z okolnosti, že v ní jmenovaný vladař vyobrazen uprostřed svých „kožených praetorianů", kteří jsou starým, v kůži oblečeným tělesným strážcům římských imperatorů podobni, usoudili páni odborníci, že tato zbroj nošena za Karla Velkého i následujícího císaře. V končinách, kde tento císař válčil, bylo však třeba pevnější a mohutnější zbroje, nežli kožených, slabými plíšky posázených krunýřů gardy praetorianské. O mohutnosti zbroje a obrnění Karla Velkého a jeho rytířstva máme první zprávu z konce devátého století, kdy vzpomínky na tuto slavnou družinu ještě dosti živými byly.

Jistý mnich v klášteře sv.-havelském píše, „že měl císař železnou přilbu, železné brnění, železné ramenice, nohy jeho že byly po celé délce pokryty železnými šupinami a také jeho válečný kůň že pokryt byl železem." Jest tudíž patrno, že malíř v bibli Karla II. umělecké licence poněkud zneužil, nakresliv kolem vladaře proslulou tehda praetorianskou stráž Římanův. V té pídi času od Karla I. ke Karlu druhému se také zbraně a ostatní válečné zařízení asi nezměnily, a zákony Karla Velkého praví zřejmě: „Každý vojín nositi musí zbrojířské náramky — armillae — přilbu, štít a nožní pláty." (Uvádíme tato nařízení z archeologického díla Gallaudova.) To by tedy byl aspoň jediný doklad o výzbroji oněch dob. Dříve uvedený klášter přechovává ještě slavný „Codex aureus" a tam jest malá miniatura, zobrazující pěšího žoldnéře v lehké plátěné (možná však také kožené) halence a jezdce v brnění. V Mnichově nalezá se Vessobrunský rukopis z roku 810., v němž spatřujeme lehce oblečeného německého vojína, a v úryvku jiného rukopisu oblečen rytíř v šupinatý, v jednom kuse až přes hlavu čepcovitě sahající kabátec.

Jiný rytíř tamtéž má onosníkem opatřenou přilbu tvaru konického a delší německé brnění „brunne“ nazvané, kdežto krátké brnění „haubert“ se nazývalo. Brnění zcela šupinaté převládalo u Normanův. Pro toto tvrzení máme pádný a také velezajímavý doklad na slavném starožitném koberci Viléma Podmanitele (jemuž dle naleziště dáno jmeno: „koberec bayeuxský“), roku 1066 Matildou, manželkou tohoto hrdiny, ovšem pomocí několika družek a nějakého kresliče, vyšívaný. Celý pořad vyobrazení v délce 70 a v šířce $^3/_4$ metrové představuje podmanění Britův a končí bitvou u Hastingsu. Tapisserie tato, nalezená v předešlém století páterem Montfauconem a uložená nyní v knihovně v Bayeux, městečku v údolí řeky Aure nedaleko jejího vtoku do kanálu La Manche, poskytuje nejcennější příspěvek ku seznání tehdejších mravů, obleků a zbroje, kterého příspěvku také badatelé našich dob až do nejmenších podrobností využitkovali (č. 105 a.) Vévoda Vilém vyobrazen na tom koberci v přiléhající „brněné košili“, čtvercovými plátky pokryté a pevným kovovým nákrčníkem pod bradou sepjaté. (V celku nalezáme sedmero druhů brnění na postavách rytířů a zbrojenců.) Přilba tvaru konického jest slabě zahnuta, štít znamenán křížem a hvězdami, meč střední délky u Normannův obvyklý a kůň těžký, pravý vzor hřebce oné vlasti. Podobnou výzbroj spatřiti lze na kamenné vypuklině kláštera Aubin-ského v Angersu, ačkoliv rytířský oštěp tu se podobá více práci původu německého (106). Jako Normané nosili francouzští rytíři tutéž jemnou řetízkovou kápi pro kryt hlavy a část obličeje, známou

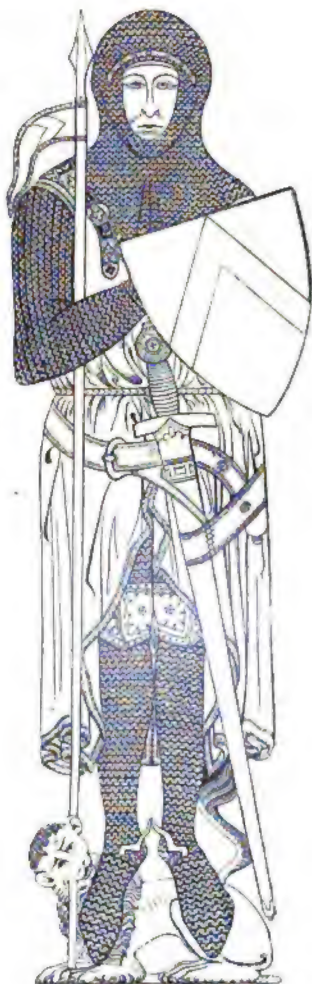

108 a.

108 b

pode jmenem „camail“ a pancéřovou košili, „brogne“ (105, b). Rozdíl v sestavování těchto těžkých brnění byl značný; ona zhotovována tu z šupin, tu z kroužků podle sebe našitých, do sebe řetízkovitě vnýtovaných, opět jindy pozůstávala z kovových plátků tvaru štítového, kladených po spůsobu krytby střechové na podložku silně prošívanou aneb na polštářovitou vycpávku. Toto šupinovité brnění jmenováno „karazim“ a mnohdy také „jazeran“. Dále užívali Normané pádného meče s křížovou příčkou, srdcovitého, neobyčejně vysokého štítu, těžkého palcátu, kopí, sekery, luku a praku. Anglosasové bojující proti Normannům oblečeni jsou na koberci v Bayeux toutéž zbrojí jako tito.

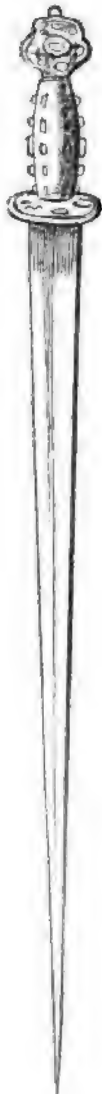
109.

Dle českých rukopisných památek a starožitností můžeme dosti bezpečně určiti výzbroj našeho rytířstva. Vyšehradský kodex ze stol. 11., Velislavova biblí z konce 13. stol., Passionál abatyše Kunhuty z poč. 14. stol., pak hojný počet různých pečetí, minci a části zachovaných památek ukazují nám týž vývoj zbroje českých rytířů, jako v cizině, ba některé podrobnosti výzbroje v Čechách zavedené přešly později do zemí sousedních. Přidržíme se nejhlavnějšího a uvedeme v přední řadě část zbroje sv. Václava, uloženou v kapli téhož svatého v katedrále sv. Víta. Mezi všemi zachovanými starožitnostmi toho druhu jest konická, vysoko vypouklá, železná přilba (107) pravým skvostem, ba směle tvrdíme, že co do okras podobné přílby v žádné sbírce na pevnině nenajdete. Drátěná košile sv. Václava, jinde „lorika“, u nás „brně“ zvaná, pochází dle všeho z dob mnohem pozdějších — mámeť na zřeteli techniku výroby v oné době neobvyklou. Kdybychom dle starých písemných dokladů a inventářů chrámu sv. Víta přiznali, že košile ta je původní, musilo by se soudit, že v tomto spůsobu buď u nás v Čechách, aneb na jiném neznámém místě, odkud pochází, již tehdá bylo pracováno. Avšak nemáme žádných dokladů, že by někde takto sestavené kroužkové košile za oněch dob byly bývaly hotoveny. Také velké kotlovité přilby, jimiž jest skupina jezdcův v biblí Velislavově přioděna (108 a. b.), náležely na konci 13. stol. ku zvláštnostem, neboť na mnohých místech v Německu zdomácněly až na počátku 14. stol. Zobcovité pokrývky nohou, pláty nadkolení, velké štíty, pádné meče, kopí a vůbec všechny

podrobnosti zbraní v cizině za oněch dob užívaných nalezáme současně u českého rytířstva.

Rytířská výzbroj vyžadovala tehdy velmi značného nákladu hlavně proto, že každý z kroužků, jichž bylo na tisíce, zvláště pracován býti musil a jeden do druhého přikutím zapevňován byl. (109) Starosti panošů, zjednati si před odevzdáním pasu, tedy před pasováním na rytíře, potřebnou výzbroj, byly veliké a tak mnohý otec-rytíř musil se notně napjati, by jeho syn vlastní zbrojí vykázati se mohl, neboť tehdy bylo chudého rytířstva nazbyt. Mřížkovité a kroužkovité brnění nejen že bylo velmi drahé, ono mělo mimo to ještě celou řadu nepříjemných vad. Zejmena u nás v Čechách bylo velmi těžké, tak že ochromovalo každý rychlejší pohyb, pak nechránilo tělo dosti bezpečně proti prudkému bodu mečem a oštěpem a před vnikáním dlouhé dýky (č. 110) („lamače krunýřů“ čili „misericordia“ [milosrdenství] zvané); nebylot roztrhnutí kroužkovitých spojek osníře žádnou vzácností. První rytíř, který byl touto zbraní skrze železnou košili bodnut, vykřikl prý: „Misericordia!“ a tak prý vzniklo jmeno této zbraně. Na vzdor všemu volání po milosrdenství dával se touto, co do tvaru nejčastěji trojbrannou zbraní poraženému protivníku poslední „bod z milosti“. Dle jiného výkladu nazvána tak proto, poněvadž každý rytíř, který z boje touto strašnou zbraní vedeného vyšel bez pohromy, děkoval Bohu a všem svatým za milosrdenství. Podobných výkladů pro vznik jmena této dýky jest mnoho.

110.

Koncem stol. 13. vynalezl kdosi tažení železného drátu (Němci jako vždy bez řádných důvodů tvrdí, že to byl mechanikus mistr Rudolf), čímž zlevněna výroba kroužků a drátěné košile sestavovány tak hustě a uměle, že prý ani misericors (ve Francii) nepronikala. „Palcátem,“ vypravuje jeden rytíř, „jsme nepřátele utloukli, poněvadž nevnikala misericors osnířem.“ Avšak jest to pouhá domněnka, že se hned po vynalezení taženého drátu brně novým spůsobem pracovala, neboť tato výroba spadá až do stol. 15., když počalo zahýbání drátu, kdežto dříve bylo pletivo brnění svářené. Znenáhla klesla cena této brně a to zejmena, když rytířstvo počalo nositi zbroj plátovou. Tehdy rozdělena práce: část zbrojířů vyráběla zbroj „plnou“ a část „kroužkovou“. Dávno již přestalo přišívání a připevňování kroužků a mřížek, neboť brněná košile pracována jako samostatný kus a pod brnění oblékána prošívaná podložka ze silného tkaniva nebo kůže, „gambeson“ zvaná.

Ve 12. stol. nošeny drátěné košile hladké, beze všech přídavků, ku konci téhož a ve 13. stol. připevňovány pro větší jistotu a bezpečnost železné pláty přes ramena a prsní část buď v celku neb v několika dílech. To byl počátek zbroje rytířské, zhotovované z celých plátů.

(Pokračování.)

Babylon.

Obraz starověkého velkoměsta, jejž z pramenů současných vyšetřil

dr. J. V. Prášek.

d prvých zábřesků dějinných, jichž známosti dobíráme se z nedávných nálezů Sarzecových v náplavě dolnoeufratské, až po doby králů parthských, průběhem tudíž více než pěti tisíciletí, bylo město Bábilu, dle přístupnější řecké obměny obecně Babylonem zvané, uznaným středem východního světa, jenž až po dobu dalekých plaveb týrských také v sobě zahrnoval jediné a proti národům dotud historicky nevyniklým i přesně uzavřené dějiště. Pověst o obrovském městě a o věžovitém jeho velechrámu pronikala širokým kruhem k národům i nejvzdálenějším a spojena jsouc se shonem lidu všemi tehdejšími jazyky mluvícího, jakýž udivoval cizince v ulicích babylonských, dala podnět ku prastaré hebrejské pověsti o stavbě babylonské věže a k ní odnášející se liché hebrejské etymologii jména, z té pak vznikla opět pověst o zmatení jazyků, v jádře svém především shon různých národností a jazyků ve světovém městě naznačující. Když pak nepochybně za dob velikého Nedukaduezara II. i synové národa hellénského počali navštěvovati mesopotamské velkoměsto, tož vtiskl se dojem obrovského města a staveb jeho, vše potud známé kolossálností a nádherou daleko převyšujících, tou měrou v mysl jejich, že nejpřednější a spolu i oku cizincovu nejpatrnější stavby, chrám Belův a hradby městské, k sedmi divům světa připočítávali.

Avšak obrovské město, pokrývající plochu větší než rozsah mnohého politického okresu v Čechách, k existenci své dvou podmínek potřebovalo nevyhnutelně. Předně bylo nutností velící, aby Babylon byl středem velikého útvaru státního, kterážto nutnost nejgeniálněji byla pojata makedonským Alexandrem, a druhé: Babylonu bylo třeba, aby světový ruch tržební v něm se soustřeďoval, k čemuž ovšem činila jej nejzpůsobilejším výhodná poloha uprostřed přebohatého a stokami všestranně protkaného kraje jakož i nad největší splavnou řekou Přední Asie, nejpohodlněji středomořské pobřeží s perským zálivem spojující. Dokud tyto podmínky Babylonu přály, byl nepopíraným středem světa, Paříží i Londýnem zároveň. Jakmile však hellénismus vzbudil nové útvary politické, spočívající ne již na národní síle domorodých národů, nýbrž na válečné i duševní převaze makedonských kořistníkův, a jakmile založením Alexandrie obchod světový obral si dráhu jinou, nastává úžasně rychlý úpadek světového města mesopotamského, uspíšený i vznikem sousedských velkoměst hellénistických, novoperských a arabských, která namnoze zbudována byla ze ssutin jeho.

Dnes na širém prostoru, Eufratem protékaném a ovšem i od dob arabských působením téhož veletoku mnohonásobně pozměněném, zbývají toliko tři beztvárné souvislé pahorky s chudičkými zbytky zdiva, všech okras zbavenými, v nichž toliko lev hledá doupě své. Avšak ani chudičký ráz zbytků těchto neušel zkoumavého ducha nové doby. Již za prvých dvou desítiletí nynějšího století prozkoumával bedlivě ssutinné pahorky babylonské Angličan Rich, jednatel východoindské obchodní společnosti v Bagdadě, jenž soukromým svým nákladem podjal se již i na některých místech východního břehu kopání zkumného. Proti němu shledal r. 1818 Angličan Ker Porter, že rozkládal se Babylon, soudíc dle poznatků dochovaných, i na západním břehu eufratském. I co do prostředkův i pokud se týče výsledků převýšeny byly velikou měrou snahy Richovy francouzskou výpravou, r. 1852—1854 po vůli císaře Napolena III. podniknutou, jejíž vědeckou hlavou byl mladý tehdá Elsassan Jules Oppert, šťastnými pokusy o řešení záhadného dotud assyrskobabylonského písma klínového již tehdá proslavený. Oppertem a soudruhy jeho poprvé náležitě změřeny, okresleny a popsány všechny znatelné vyvýšeniny na obou březích řeky, zejména pak všechny tři pahorky ssutinné a měnivá povaha břehův eufratských. Ve stopách Oppertových pokračuje Peršan Hormuzd Rassám, v Anglii naturalisovaný, který od r. 1879 v menších přestávkách snaží se zevrubnými výkopy prozkoumati obsah pahorků ssutinných a tak dobrati se pevných opor pro poznání místní rozlohy někdejšího Babylona.

Zbývá nám tudíž, dříve než přikročíme k líčení obrazu starověkého města, podati krátkou zprávu o nynějším stavu těch chudičkých zbytků jeho, které přes veškery ústrky dob a přese všechnu zlobu lidí zachovaly se až po dny naše.

Jádrem dnešního rumoviště a tudíž i starověkého Babylona jsou tři ssutinné pahorky, výše již připomenuté, které v nesouvislé řadě vlekou se směrem severojižním podél pravého břehu řeky, podobou vzpřímeného S nížinou tekoucí. Ve starověku patrně pahorky tyto i stavby, jichž jsou pozůstatkem, dotýkaly se přímo řeky, nyní však jsou více méně od ní vzdáleny, nejdále — téměř 1 km. — pahorek severní, nejméně pahorek prostřední. V obrovské nížině okolní, povýšenin značnějších ba i stromů namnoze prosté, jsou ovšem pahorky tyto daleko vidny a tím se i vysvětluje zvláštní význam, jehož nabyly v myslech okolních Beduinů. Největší a nejsevernější pahorek vzdálen jest od arabského města Hilly 9 km. a zachoval si podivuhodným způsobem v ústech domorodců původní jméno Bábil; patrně jméno města utkvělo na nejznačnější ve všech rozměrech trosce jeho, což již samo, vedle jiných úvah historickotopografických, velí v Bábilu hledati zůstatek největší a nejvyšší někdy stavby babylonské, chrámového paláce Isagilly. Pokud lze ještě dnes ze zbytkův usuzovati, skládal se někdy Bábil z mohutné budovy cihlové, do podoby čtverečné založené, jejíž zachovaná jižní strana měří ještě dnes 180 m. zdéli, kdežto bod nejvyšší vypíná se 40 m. nad úrovní základů. Bližším ohledáváním trosky a obsahu jejího vyšetřeno, že jest nynější Bábil zbytkem obrovské substrukce, která kdysi nesla monumentální stavbu velikých rozměrů, zejména výšky neobyčejné, chrám nebo palác královský, a sice dle náhledu již výše zdůvodněného věžovitý vele-

chrám boha Béla, zvaný i jinak „věží babylonskou". Řídké nápisy v Bábilu a v ssutinách okolních nalezené nepodávají pohříchu žádoucího poučení o někdejším určení stavby bábilské — čteť se na cihlách toliko jméno bojovného a stavbymilovného Nebukadnezara II. — avšak poznání toto plyne z přesvědčujících úvah topografických a protož nabývá i přijetí obecného.

Značná dolina, eufratským záplavám namnoze přístupná, odděluje od Bábila na jižní straně pahorek druhý, arabský el Kasr zvaný. K západní straně Kasru přibližuje se Eufrat svou zatáčkou a činí okolí jeho po větší část roku bahnitým, kteréžto okolnosti jest děkovati, že na západní straně Kasru zachovalo se poměrně nejvíce zbytků starobabylonských. Někdejší určení Kasru vhodně označuje novožitné arabské pojmenování (Kasr = hrad), uchovávající paměť, že v ssutinném pahorku tomto jsou pohřbeny zbytky královského hradu nebo paláce Nebukadnezarova a sice paláce levobřehého. Náhled tento dotvrzují i poloha i převeliké rozměry pahorku, jenž má podobu obdélníka 400 m. dlouhého a 350 m. širokého a v celém svém prostoru ukrývá četné zbytky jediné, veliké a neobyčejně skvostně vystrojené profánní budovy. Vnitřní souvislost Kasru jakožto jediné někdejší budovy nebyli s to, aby odstranili, ani četní ti lámači cihel a kamene, kteří téměř již po 2000 let učinili z pahorku zištný lom. Proti Eufratu zachovala se podnes ve zbytcích nádherná někdy brána, která nepochybně k mostu vedla. Brána i palác byly v poslední své fási rovněž dílem Nebukadnezara II., jakož dosvědčují četné cihly se jménem královým a veliký jeho nápis, uvnitř pahorku nalezený a po majiteli East-India-House-Inscription (nápis paláce východoindské společnosti v Londýně) zvaný.

Mezi Bábilem a Kasrem, uprostřed poříčné roviny, vyskytuje se řada nižších pahorků podoby mohylovité, které Rassám r. 1883 prokopal a při tom seznal zbytky velikolepých hydraulických staveb, s Eufratem spojených. Po bedlivém uvažení rázu zbytkův objevených dospěl Rassám k přesvědčení, že objevil zbytky proslavených někdy „visutých zahrad", které rozměry, obdivuhodným zařízením a bohatstvím své květeny zejména v mysli cestovatelů řeckých vzbuzovaly dojem nesmazatelný.

Asi 700 km. jižněji el Kasra zdvihá se třetí veliký pahorek, nyní Tell el Amrán zvaný, ježto uvádí jej pozdní arabská legenda ve spojení s úmrtím starozákonného patriarchy Abrahama. Pahorek tento chová v sobě nesčíslné hroby středověké, přes to však shledávají se v něm i hojně cihly se jménem Nebukadnezara II., z nápisu pak na jedné z cihel těchto vidí se, že zde stával kdysi slavný chrám Itimíanki, t. j. „palác pevnosti nebeské i pozemské". Na západní straně, ovšem mnohem jižněji Kasra, dotýká se i Amrán řeky Eufrata, od místa pak, kde Amrán do eufratského řečiště spadá, až po západní sráznou stranu pahorku Bábila pozorovati jest hlinitý násep, větráním cihelných zdí vzniklý, a ve spodních částech jeho mnohé ještě cihly se jménem posledního babylonského krále Nabonnéda, z čehož lze usuzovati, že násep tento jest patrným zbytkem pobřežní hradby, dle svědectví Hérodotova někdy po obou stranách řeky zbudované a Nabonnédem nepochybně dokončené aneb alespoň důkladněji opravované.

Mimo tyto zřejmé a po své povaze dostatečně již prozkoumané zůstatky někdejšího světového města spatřují se v širém okolí, na pravém i na levém břehu eufratském, podnes četné byť i ne vysoké pahorky, vzniklé sřícením a zvětráním někdejších budov cihlových; také lze pozorovati zašlá řečiště všelikých stok, mnohonásobně se proplétajících, avšak zbytky tyto nebyvše dotud náležitě a systématicky prozkoumány, nepodávají žádného vodítka k seznání někdejší vnitřní rozlohy městské. Na severovýchodní straně bábilské až po osamělý chán Mohawil, dobrou hodinu jízdy vzdálený, jest jediným přerušením nížiny přívrší, ze západu k východu podobou náspu o výši dosti značné se zdvíhající. Avšak při bližším pozorování shledal Ker Porter mezi Bábilem a tímto přívrším nesčíslné množství malých mohylovitých vyvýšenin, prostoupených přečetnými stokami a vodotoči, které se rozbíhají ke všem stranám a na vzájem se proplétají spůsobem sotva vyšetřitelným. Poněvadž na severní straně náspu nevyskytují se ani zašlá řečiště stok ani pahorky podoby výše označené, soudí se právem po příkladě Ker Porterově, že násep sám jest zbytkem někdejší obrovské vnější hradby městské, pahorky pak že jsou zůstatky bydlišť původních. V okolí sama Bábila objevil Ker Porter antickou stoku neobyčejně širokou, avšak bližší zkoumání stěžují četné novější stoky, z nichž jednu kázal vali kopati právě za přítomnosti Ker Porterovy. Při známé lhostejnosti Arabů k antickým zbytkům, pokladů prostým, lze ovšem tušiti, že při každé takové stavbě množství zjevů vědecky vzácných naprosto bylo zkaženo. Mohylovité pahorky také spatřují se na severozápadní straně Bábila.

Nejpatrnějším zbytkem na východní straně tří poříčných pahorků jest ssutinná skupina, nyní el Homajra zvaná a daleko znalá po narudlé barvě, která jest následkem větrání cihlového zdiva; odtud skupina tato i Červenými vrchy sluje. Jsouc od Kasru asi 700 m. na východ vzdálena, skládá se el Homajra ze čtyř pahorků nesouvislých, které obstupují poloukruh asi 300 m. v obvodu mající. Pahorek druhý, hledíme-li k severu, jest nejpatrnější. Všechen obsah pahorku skládají cihly jemné práce s nápisy klínovými téhož znění anebo cihlový prach, vzniklý rozkladem vyšších a působení živlů přístupných částek stavebních. Na jižní straně připojuje se k el Homaiře jiná skupina přečetných ssutinných mohyl, od Kasru širokým údolím oddělená, avšak mnohem nižší a velmi rozmanitě se proplétající. Nejjižnější částky skupiny této již připojují se k Tell el Amránu, severní pak spojena jest na dně údolí se severní a východní stranou Kasru úzkým a nevysokým přívrším, kteréž končí až na břehu eufratském. O původním určení těchto ssutin není lze pronésti úsudku, ježto nebyly do té chvíle podrobněji prozkoumány. Oppert pokládal je za zvětralé zbytky vnitřní hradby.

Archaeologické zkoumání na půdě babylonské nutně musí přihlížeti i k povaze eufratského řečiště. Proudě uprostřed širé roviny řečištěm křivolakým s břehy nevysokými, zarývá se Eufrat četnými zátočinami do jemné prsti a téměř každoročně, když stékají horské vody armenské ložem jeho, razí si nové cesty a směry. Ve starověku byla ovšem řeka spoutána mohutnými hrázemi a na nich zbudovanými pobřežními hradbami, jež jsouce časem obnovovány, kladly dostatečný odpor pustošivosti dra-

vého proudu; avšak jakmile počalo město klesati, zanedbávána i ochrana břehův a teď již po dvě téměř tisíceletí vede si Eufrat dle své libosti. Na jaře zaplavují vlny jeho veškeru nížinu, z níž toliko ssutinné pahorky jako ostrovy zatopené vyčnívají, když pak vody opadly, pozoruje se pravidelně, že se řečiště posunulo k východu, proti úpatí velikých tří pahorků, jichž spodní částky vody říčné znenáhla odmílají. Okolnost tuto dlužno míti ve zření, když pojednává se o otázkách topografických, které s řekou tak nebo onak spojeny jsou.

Mnohem chudší jsou zůstatky západní části městské, na pravém břehu eufratském kdysi rozložené. Až do r. 1818 obecné bylo domnění, že po západní části městské zbytků není, avšak Ker Porter sám prvý ohledal 12. listopadu 1817 ves Ananu, položenou právě proti Amránu. Uprostřed vsi zdvíhá se ssutinné přívrší, nevysoké sice, avšak daleko k severozápadu vybíhající, kteréž pak odtud v pravém uhlu uprostřed roviny poříčné k Eufratu se zabývá. Bližším ohledáním shledáno, že skládá se jeho jádro z cihel na slunci sušených, tedy že jest zůstatkem budovy, uvnitř z cihel sušených, na povrchu pak z pálených cihel pořízené. Obě povýšeniny uzavírají širý prostor, pokrytý beztvárnými ssutinami, které zdvíhají se na některých místech až do výše 12 m. a projevují všady zůstatky hustě vedle sebe nakupených obyvališť. Jiné rumoviště shledal Ker Porter odtud na straně jihozápadní, u osady Thamasie, o nejhustší část palmového háje se opírající, odkudž lze s přestávkami pozorovati spojení mohylami až po Birs Nimrud. —

Poohlédneme-li se ještě jednou po chudičkých zbytcích nejslavnějšího někdy města starověku, jichž určení není možné bez povážlivé míry topografické kombinace, a srovnáme-li dnešní stav s líčením, kteréž nám o dávné podobě babylonské staří dějepisci zůstavili: kdož by tu ubránil se teskného pocitu o pomíjejícnosti všeho díla rukou lidských?

Ze starověkých cestovatelů, kteří byli Babylon navštívili a o něm zprávu podali, nejstarší jest Hérodot, při čemž budiž podotčeno, že nesdílíme s Breddinem a A. H. Saycem pochybnosti, byl-li Hérodot v Babyloně osobně anebo podal-li toliko zprávy o městě, které od jiných slyšel. Ve příčině této jsou nám rozhodujícími vývody, které proti Breddinovi Matzat a proti Sayceovi nejnověji louvainský Delattre byli pronesli.

Hérodot přiblížil se k Babylonu po řece Eufratu, i praví o něm (I, 178), že jest mezi četnými velkoměsty mesopotamskými městem nejznamenitějším a nejpevnějším, od pádu pak Niniva že jest sídlem královským. Poněvadž podle Dareiova ustanovení jmína byla vedle Persepole a Sus za královská sídla, v nichž dvůr velkokrálů perských za určitých dob ročních pobýval, i Agbatana a Babylon, jest v této příčině tvrzení Hérodotovo zcela správným. O poloze města podotýká Hérodot, že vystavěno jest v rozsáhlé rovině do čtverhranu, jehož strany mají po 120 stadií (22,680 m, počítáme-li s Oppertem, že 1 stadion rovná se babylonské míře ammatgagaru, tato pak 189 m.), v celku tedy že měří obvod městský 480 stadií (90,720 m.), výstavnost pak jeho že jest taková, jako u žádného jiného ze všech tehdy známých měst.

Největší ovšem pozornosť ionského dějepisce vzbudily obrovské hradby městské, pýcha a chlouba Babyloňanů, jež Řekové pozdější ku

sedmi divům tehdejšího světa přičítali. I vypravuje, že nejprvé bylo otočeno město příkopem hlubokým, širokým a vodou naplněným, potom pak zdí 50 královských loket širokou a 200 loket vysokou, t. j. béřeme-li za základ loket starobabylonský, jakož byla délka jeho Lepsiem vypočítána, měly babylonské hradby 27.5 m. zšíří a 110 m. zvýší. Dvojité věže v jistých vzdálenostech hradby dovršovaly, po celé pak délce hradeb upravena byla cesta pro vůz čtyřspřežný. Bran vedlo prý do města sto, a všechny byly z mědi; také byly z mědi veřeje a podvoje jejich. Na jiných místech jmenuje Hérodot některé z babylonských bran, a sice bránu Semiramidinu (III, 155), bránu bezejmennou, kudy prý nejvíce lidí chodívalo (I, 187), bránu Ninivských (III, 155), bránu Chaldajských (III, 155), bránu Bélovu (III, 155) a bránu Kissijskou (III, 158). Seznam těchto bran, hledí-li se k jejich pojmenování, vybízí k pochybnostem, zejména pak uváží-li se, že největší část jejich obsažena jest v legendě o Zopyrovi a o obětavém spůsobu, jímž tento vznešený Peršan město Dareiovi v moc vydal. Než i objem hradeb byl by příliš veliký. Jules Oppert, jenž trvá na číslici Hérodotem zůstavené, nucen byl pojati do obvodu někdejšího Babylonu i imposantní trosku Birs Nimrud, avšak novějšími nálezy prokázáno, že Birs Nimrud jest zbytkem borsippského velechrámu, o Borsippé pak známo jest, že byla sice v sousedství Babylona položena, že však byla městem samostatným. Proto dlužno přikloniti se ku zprávě Ktésiově (v Diod. II, 7), který pobyl na královském dvoře perském za celých 17 let a tudíž zajisté i častěji byl v Babyloně. Alespoň bezpečně lze tvrditi, že byl v Babyloně r. 400 př. Kr. a sice i před i po bitvě u Kunax. Dle Ktésia měly babylonské hradby toliko 360 stadií zdélí (67,040 m.), což jest pravdě mnohem podobnější. Pozdější spisovatelé řečtí v údajích svých buď se s Ktésiou shodují buď uchylují se jen nepatrně. Patrně Ktésias počítal v úhrn celý i délku hradeb pobřežních.

Praviť Hérodot dále ve svém popise, že dělí se město Babylon na dvě části, neboť středem města teče Eufratés, řeka veliká, prudká a hluboká. Na obojím břehu dotýkala se hradba řeky, při řece pak se zahýbala, načež se táhla podél obojího břehu hradba vnitřní z cihel pálených. Skládal se tudíž Babylon ze dvou částí, levobřehé i pravobřehé, z nichž každá sama o sobě tvořila pevnost samostatnou. Příčné ulice městské končily pak u řeky v hradbě pobřežní a sice brankami měděnými, které k řece vedly. Se strany říčné byl tedy Babylon chráněn dostatečně a známá perská legenda, chtěla-li učiniti pravděpodobným, že Kýros hravě takořka dobyl nedobytného města, smyslila si vypravování, kterak řeka Eufrat do lože jiného byla odvedena, načež prý Peršané v noci mělkým řečištěm do města vešli a dříve než obyvatelstvo kvasem unavené se zpamatovalo, i branek pobřežních a s těmi i města se zmocnili. Ovšem klínové zprávy jinak vypovídají, ježto město Kýrovi vzdalo se bez boje.

(Dokončení.)

Z obrazů Rembrandtových:

MINERVA.

Píseň o korunování krále Lovise.

Napsal Julius Zeyer.

(Pokračování.)

Na druhý den Emeri z Narbonu
a čtyři jeho junní synové
se vydali na cestu k císaři
a tisíc jeho s nimi rytířů,
a soumarů bylo as padesát,
co zlato, stříbro nesli, náklad též
říz hedbávných a plášťů vyšitých.
A žena Emeriho z Narbonu
až za bránu šla s mužem, se syny
a vzdychala a tiše plakala
a šeptala si: „Nač ty boje jsou
ty bezkonečné, nač to vraždění?
Co bolestí jest ženám snášeti
a matkám ubohým!‘
A před branou
se loučila nejdéle s Giljomem,
neb nade vše ten drahý byl jí syn
a šeptala mu v ucho: „Dítě mé,
zde sama zůstanu, sto rytířů
jen chránit bude město a náš dům,
kde mladé tvoje sestry zůstaly
o tebe plačíce. Ach, synu můj,
což kdyby pohan město napadl?
Ty přišel by's nás osvoboditi?“

Jak hrdě a jak něžně zároveň
se Giljom usmál, matce slibuje,
že přilít by na koni jako pták!
A pak se všichni dali na cestu
a matka ubohá za starý dub
se skryla rychle, neboť cítila,
že mdloba na ni jde a nechtěla,
by někdo zahléd ji v té slabosti,
ni její muž ni který ze synů,
v tu kdyby stranu ohlíželi se,
by ještě jednou na ni pohlédli.

Tak Emeri a jeho synové
se dali do Paříže na cestu

a nejslabší neměli tušení,
že zatím k Narbonu se valil mrak,
že městu zmar a zkáza hrozila:
plul mořem mocný Arabie král,
rek Tybald s celým loďstvem velkým svým
a brzy Narbon sevřen vojskem byl
a žena Emeriho zvedala
na baště stojíc k nebi ruce své
a zoufale v dál sílala svůj hlas,
a v pláči svém za synem volala:
„Můj Giljome, kde jsi? Spěj na pomoc!
Což neslyšíš můj nářek? Větrové,
v sluch jeho neste moje volání
a perutě své půjčte rekovi,
by městu spásu přinesl i mně!“

Tak bědovala, on však neslyšel
a vesele ku dvoru s otcem jel
a s bratry svými. Jednoho však dne,
když s nemnohým zůstali komonstvem
ač vybraným, nedbale pozadu
a na pahorku odpočívali
a v slunnou pláň se širou dívali,
jak hlavní voj se ztrácel rytířů
co mraku stín v poledním sálání:
tu náhle spatřili dav veliký
se nedaleko z lesa hrnoucí
a Giljom vykřik vzrušen: „Pohané!“
A uhodl, neb Sarazínové
to táhli z Oranže, kde Klariel
ve velké slávě vládl, mocný král.
Měl sestru krásnou, jmenem Orabel,
tak krásnou, že se stala příslovím
a Tybald král ji žádal za ženu.
Rád Klariel jí jemu zasnoubil
a pohané, jež Giljom viděl teď,
to byli toho krále poslové,
a nesli mu radostnou zprávu zpět,
že Orabel jest jeho nevěstou.

Však Giljom rek když poznal po zbroji,
že pohanský před sebou vidí lid,
se neznal radostí a s pahrbku
jak divoký lev pouště řítil se
a marně jeho otec držel jej,
a napomínal, by se raděj skryl,
a dokazoval, že to šílenství,
se pouštět do boje s tou přesilou:

byl Giljom brzy v středu nepřátel
a strhl s sebou takto ostatní,
již nemohli jej v boji opouštět,
a okamžitě tedy nastala
seč neslýchaná, která vítězstvím
dík úžasné Giljoma chrabrosti
pro vyznavače kříže končila.
Byl útěk pohanů a když svůj meč
o trávu Giljom nyní utíral
při radostném křesťanů jásání,
tu spatřil v stínu háje na blízku
as dvacet mužů skvěle oděných,
již prchat nechtěli neb nemohli
a v středu jejich pyšně vzpínal se
oř bílý jako labuť. Na hřbetě
měl krásný kůň ten sedlo ze sloni
a pokrývka až na zem splývala
mu dlouze z blankytného hedbávu
a zlaté úzdy měl a podkovy.
Však oči jeho byly nad zlato,
jak slunce plály, plné rozumu.

Děl Giljom: „Koně posud neměl jsem,
jenž reka hoden. Tento bude můj!"
A bez odkladu muže napadal
již, olbřímové chmurní, osmáhlí,
jak skály čněli, jeden obzvlášť z nich
byl hrozný na pohled, však právě s ním
se Giljom v zápas pustil rekovský
a za nedlouho pohan v trávu kles
a Giljom na prsa mu poklekl
a pravil mezi tím, co ostatní
se proti bratrům jeho hájili:
„Rci jmeno své." A pohan pochmurně
mu odvětil: „Je trpký osud můj!
Muž zralý podlehl jsem hochovi.
Však přiznávám, žes pravým hrdinou
a proto odpovídám vítězi.
Jsem Akylant a proudí královská
mi v žilách krev. Tybaldu příbuzen
do Oranže jsem jel, bych požádal
o ruku Orabely spanilé.
Jak spanilá je, popsat nelze mi.
Květ hlohu není bělejší než tvář
té divukrásné dívky. Její líc
jak bledá růže kvete, její zrak
hvězd snivost má a jasnost zářivou.
Ó, třikrát šťasten Tybald jest, můj král,

neb jest mu zasnoubena Orabel.
Ráj rozkoše ho čeká nejsladší.
Kůň, jehož vedem, její jesti dar.
Teď všechno víš. Nuž, žádej výkupné
neb usmrť mne, jsem zcela v moci tvé."

A hleděl neohrožen vítězi
v zrak blankytný, však Giljom zůstal něm
a bez pohybu. Rájská vidina
se zjevila mu, srdce tlouklo mu
a ruce třásly se a ruměnec
plál na tváři mu sličné, panické.
V tom vidění zřel mramorový dům,
jenž zlatokrytý jako slunce plál
a kolem kvetly stromy růžové
a stříbrné tryskaly fontány
ve stínu laurů a v těch zahradách
se dívčí, lepotvárná postava
po bílých brala cestách: Orabel
to byla s tváří jasnější než květ
jest hlohu na jaře a s očima
jak hvězdy, z kterých prší paprsky;
a jako ze sna Giljom promluvil.
„Jdi," řekl Akylantu, „volný jsi
a nežádám na tobě výkupné,
jen jedno slib mi slavné. Zpátky jdi
do Oranže a vejdi v mramorný
dům Klarielův a tam vyhledej
ve síni vonné sestru královu
a řekni jí, že Giljom z Narbonu,
syn Emeriho, táhne na Oranž,
by města dobyl a ji odnesl,
že miluje ji celou duší svou,
že za ženu ji pojme, pokřtěnou,
a toho Tybalda že usmrtí,
kdekoli potká jej!"
A Giljom vstal
a Akylantu rány zavázal,
pak za uzdu vzal oře bílého,
jejž Orabel Tybaldu poslala,
a řekl takto: „Kůň ten jest teď můj,
to kněžně rci." Pak dodal: „Krahujce
zde mého vezmi, odevzdej ho jí
a řekni, že to zatím jest můj dar."

A Akylant se vrátil k pohanům
a vyřídil vše věrně. Zuřil král
a Orabel až zbledla nevolí

a vzkřikla: „Do podrobna popiš mi,
ten zápas a tu drzost křesťana!
Jak plamen šlehá ve mně nenávist,
a strašnou kletbu hledám v paměti!“
Však Akylant když líčil Giljoma,
tu bledé její tváře zbarvily
se zponenáhlu jako růže květ,
a zasmušilost s čela zmizela
a sladká jaká's nyvost šířila
se v duši jí a chvíli mlčela,
když Akylant svou zprávu ukončil
a poslez řekla: „Kde ten krahujec,
jejž poslati mi Giljom smělost měl?“
A když jí ptáka toho přinesli
na ruku vzala jej a hladila
a krásný úsměv z očí zářil jí
a když jí bratr vlídnost vyčítal,
již jevila, tu odpověděla:
„Je vězněm ubohý ten krahujec,
je hostem zde, jak mohu tvrdou být?“
Pak nesla ptáka do své komnaty
a šeptala si: „Čím jest Tybald mi?
Vždyť neznám jej a nemiluji ho,
však obraz toho juna z Narbonu
v mé duši nyní žije . . . Přijde čas,
kdy vyplní svůj slib?“
A usmála
se zase sladce: Snila v onu noc,
že Giljom dobyl města, vedl ji
do chrámu velkého, kde Kristus stál
vo prostřed bělokřídlých andělů,
jichž zástup plnil prostor nesmírný,
a že ji vítal, za ruku ji jal
a ženichovi vedl v ústrety,
v němž, zardíc se Giljoma poznala. —

A zatím Giljom chrabrý s otcem svým
lid sbírali po širé krajině,
neb zpráva došla je, že Tybald král
jich město obklíčil a chystali
se osvobodit žalem sklíčenou
a zoufající kněžnu narbonskou,
jež synu svému poslem vzkázala:
„Ty jediný mi spásu přineseš,
však spěchej, aby's pozdě nepřišel!“

Král Klariel o všem však zpraven byl
a věděl, kudy vede křesťanský

voj Emeri a v tichu sebral lid,
by v průsmyku přepadl křesťany,
již netušíce jeho nástrahy,
by byli podlehli, však Orabel
když o výpravě jeho zvěděla,
hned k sobě zavolala otroka,
jenž byl jí věren, oddán od dětství
a tajně křesťanem byl, pravila
mu divukrásná takto Orabel:
„Spěš jako vítr! Nepozorován
se z města ber a hledej v táboře
svých bratrů křtěných tajně Giljoma
a řekni mu, že o něm sním co noc
že ženou jeho věrnou budu kdy's,
když láska jeho ke mně potrvá.
A řekni mu, že čeká v průsmyku,
jímž pojede, pět tisíc Oranžských,
a všickni dychtí jeho prolít krev.“
Hned letěl posel, vše pak vyřídil
a zachránil tak děti Francie.
Ti připraveni táhli nyní v boj,
sám Emeri jel v čele pluků svých,
vous jeho bílý splýval na prsa
mu k pasu až, a prapor z brokátu
měl v rukou svých a jasný karbunkul
jak hvězda svítil hrotu na konci.
Po boku otce, nadšen, Giljom jel,
byl jako blesk a bouře na moři,
šla hrůza z očí jeho planoucích,
byl jako vlasatice, plnící
noc celou hrůzolepým zjevem svým.
Boj krvavý byl, dlouho váhalo
kam posléz kloniti se, vítězství,
však na večer byl Giljom vítězem
a Klariel uháněl v město své
jen se zbytkem svých pyšných rytířů.
Pláč v očích měl, když sestře líčil vše,
co událo se, líčil živě tak,
jak Giljom zkázonosný podoben
byl smrti andělu, že Orabel
se nezdržela zvolat s nadšením:
„Mlč, bratře můj, mě jímá silně tak
ne obdiv jen, však láska nesmírná,
že jemu jen chci někdy náležet!
Nuž, ano, věz to, že jej miluji!“
A v okamžiku co tak pravila
se saracínský zjevil bohatýr
a pravil tak: „Mě zajal Giljom rek,

s nímž měřil jsem se směle v souboji.
Však dal mi volnost, to jen nařídiv,
bych tobě, lepotvárná Orabel,
ten prsten odevzdal." A podal jí
při těchto slovech kroužek s rubínem
jak krůpěj krve rudým. Vzala jej
a vzplanula jak růže, šeptajíc:
„Tak, Giljome můj, s tebou snoubím se!"

Tu hořel hněvem bratr její, král
a zvolal takto: „Za tu nevěru
a hříšnou lásku, dlouhý bude pláč
tvůj, sestro má. Hned veďte do věže
ji mramorné ve středu zahrad mých,
tam zůstane, až sám jí otevru
to vězení, buď bych ji Tybaldu
za ženu dal, neb bych ji usmrtil."
A poslechli. Však dívka mlčela
a sladce jen se, nyvě usmála,
neb ráda trpěla pro lásku svou. —

Však mezi tím co to vše dálo se,
táh Emeri a chrabrý jeho syn
blíž k Narbonu, kde vévodkyně už
vši naděj ztrácela, neb útoky
jen slabě město odráželo už
a denně hrozivější pohan byl.
A posléz padl mladý Gibelín,
syn zoufající matky nejmladší,
do rukou nepřátel. To černý den
byl pro Narbon a vyšla z paláce
na baštu vévodkyně volajíc
tak na pohana: „Králi Tybalde,
mé dítě vrať mi! Je to pouhý hoch
a ruce jeho slabé ještě jsou,
meč jímat ani ještě nedoved.
Za pouhé dítě vezmi raděj mě
a usmrt mne, já pluky sílala,
by vraždily vás, na mě padá krev
tvých bohatýrů hojně zabitých!
Nuž, v tato prsa pohřbi dýku svou,
ne v srdce toho však, jejž kojila!"

Král Tybald smál se, odpověděl tak:
„Tvá trýzeň, vím, že bude větší tím,
čím více dítě tvoje utrpí
a muka, která sama nesla by's,
by slastí se ti zdála proti těm.

jež postoupí tvůj útlý rozenec.
Na kříž jej přibít dám, jak přibit byl
ten, jehož jako boha vzýváte!"

A matka zkamenělá úžasem
na obzoru za krátko viděla
kříž vysoký, za kterým krvavě
se v mlhách slunce k zemi sklánělo,
a beze slz, s jediným výkřikem
se k zemi potácela volajíc:
„Mé dítě! Bože, kde jest Giljom můj?
Kde Emeri, můj choť? Kdes, Bože, ty?"
A v okamžiku tom se zdvihal prach
a ženy, které kolem plakaly,
tak řekly vévodkyni: „Běda nám,
prach zdvihá se, toť nová posila
jest pohanům, teď město ztraceno!"
Však vévodkyně vzkřikla s nadšením:
„Ne, v prachu tom se kříže blýskají,
to jest můj choť, to Giljom jest, můj syn,
toť naše spása! Bůh se ustrnul!"

Blíž hrnulo se vojsko křesťanské,
blíž letěl Emeri a jeho syn,
ruch nesmírný byl v plicích pohanů,
král Tybald bouřil: „Na kříž s dítětem!"
A poslechli, ubohý Gibelín
měl brzy ruce hroty proklané
a hrubý provaz poutal na kříž jej
a chystali se útlé nohy též
mu přibíjet, a Tybald krvavý
vzal kopí v ruce, by jej usmrtil.
Na baště vévodkyně zřela to
a prsa tloukla svá a z jejích úst
se nesouvislá slova drala jen
a její zrak byl jako šílené.
Šíp za šípem pohané sílali
po zoufající matce, útrpnost
je k tomu měla. Končit muka tak
ta její chtěli, žádný ale šíp
ji nezasáh a bleskot oněch střel
jak aureola kmital kolem ní.
Teď ale výkřik hrůzu plodící
zněl táborem, na nebi zarudlém
kříž spatřil Emeri a oběť tu,
již neslo spásy naší znamení,
a srdce jeho divem nepuklo.
Jak orel letěl v davy nejhustší

a v pravo, v levo zkázu rozsíval,
jak trávy nepřátelé padali,
jich středem prorazil si cestu sám,
u kříže byl, sám pokryt ranami,
krev s čela řinula mu v bílý vous,
však Gibelín byl spasen, Emeri
mu hřeby z rukou trhal s prudkostí,
pak přeťal provaz, dítě omdlelé
na štít svůj vložil, s pláčem hlasitým
pak na svém oři k městu uháněl,
svou drahou kořist stále líbaje.

A v úžasu nad činem takovým,
bez boje na okamžik pohané
se dívali, až brána narbonská
se otevřela a zas zavřela
za v město řítícím se Emerim.
Král Tybald ale zuřiv volal v boj.
Ten nastal hned, však nesl zkázu mu,
neb Giljom Fierabras jej usmrtil
pod samým křížem, na němž Gibelín
byl muka pána trpěl našeho,
a dobyl nejskvělejší vítězství:
až k moři metl saracenský lid,
kde zbytky zachránily koráby,
ku břehům prchající africkým.
Pak navrátil se Giljom k matce své
do Narbonu a řekl: „Dodržel
jsem slib svůj, matko! Dej mi odměnu!“

A vévodkyně vtiskla na ústa
mu polibek a kladla na hlavu
mu žehnající ruce, odměnu
tak Giljom měl na světě nejsladší,
a pak ho vedla matka v komnatu
kde zotavený z ran svých Gibelín
na loži spočíval a Emeri
též žehnal Giljomu a líbal jej.
Tak tedy radost zase v Narbonu
jak slunce svítila, jež probralo
se z mraků těžkých, chmurných jako smrt.

(Pokračování)

Smrť starých.

Napsal M. Jahn.

(Dokončení.)

o no, neunáhluj se. Nechci, abyste mě ve zlém vzpomínali. Radši všecko v dobrém . . .," s úsilím vypravil ze sebe stařík. Ještě mu cosi napadlo, ale v tomtéž okamžiku zapomněl svou myšlénku, což se mu zhusta přiházelo následkem slabosti, která poslední dobou ovládala skrovné zbytky stařecí jeho paměti.

Jan vstával se židle a bral čapku; neměl již, čeho by řekl starému otci.

„Už jdeš, inu pravda, co bys . . .," promluvil stařec dojat.

„Musím do skály, s Bohem, tatíčku," povídal Jan, pracující od několika let v lomech a podal starci ruku.

„Přijď ještě, přijď . . . !" dodal za ním stařec a hlas mu selhal.

„No no, přijdu potom, k večeru," ozval se Jan ve dveřích, které neuctivě zapleskl.

Kostelníkovi napadlo, že Jan je pořád tak surový, ale sám ho ještě omlouval tím, že již to má tak v krvi. Potom zajímal se myšlénkou na svou opuštěnost a na hluboké ticho ve světničce, které mu přišlo vhod. Proto si přál, aby již raději nikdo nepřicházel, aby se všecko skončilo raději dříve než později, když už všecko musí se skončiti. A skutečně do večera nikdo nepřicházel ke starci, nikdo si ho nevšímal, jenom Rozina potichu, úkradmo pootevírala někdy dvéře, aby se přesvědčila, ještě-li stařec dýchá . . .

Pod samý večer vrátil se Michal domů s osnovou. Vstoupil do dveří, neobratně se otočil s nůší a zavrávoral. Rozina, spravující chlapcům porvané kalhoty, odtrhla oči od práce, pohlédla na Michala a rozohnila se. Michalovy oči svítily zvláštním skleněným leskem a obličej byl složen ve směšně tupý, bojácný výraz. Hned jí napadlo, že se Michal podnapil.

„Co jenom děláš, hledíš zase jako kočka. Kdyby to bylo jindy, ale v takovou chvíli se napiješ. Tatíček je na cestě a ty se tak dočiníš. Stydět se můžeš před dětmi . . .," příkře mu domlouvala Rozina, hněvivě pohybujíc jiskrnýma očima, kolem nichž skládaly se ostré, hněvivé vrásky.

„No no, jenom jsem se trochu ohřál, není tak zle," omlouval se Michal, shodil nůši na lavici a klesl podle ní. V očích mihaly se mu světle zelené kruhy a nohy se pod ním zachvívaly.

„Vidíte, děti, pozbudete staříčka. Už s vámi dlouho nepobude," pravil stísněným, přerývaným hlasem, obrátiv se ke dvěma chlapcům, kteří něco u okna kudlami řezali.

Michal byl jedním z těch lidí, kteří v podnapilosti měknou, rozcitliví se, ano i hojné slzy prolévají, s odporně směšným výrazem v přihlouplé, dojaté tváři.

Chlapci ohlédli se na otce, šťouchli do sebe lokty a jeden z nich pronesl cosi nepěkného o otcově stavu, čemuž ostatní dva mlčky, potichu se usmáli.

„Oh, tatíček se nastarali, napracovali na nás, to vy ani nevíte. Všude ho měli rádi i v městě ho vzpomínali, že byl spořádaný člověk; všade ho znali . . . Škoda ho, staříčka, škoda, mohl být ještě mezi námi," hovořil Michal skoro pro sebe a tak se rozlítostnil vlastními slovy, že zaplakal, otíraje rukou zvlhlý, zarosený zrak. Ale nikdo si ho nevšímal.

Rozina vzdorovitě mlčela a chlapci byli cele zaujati svým dílem, že otce ani neposlouchali.

„Musím se podívat k tatíčkovi," pravil po chvíli Michal, zvedl se s lavice a klátivým krokem odešel do starcovy komůrky.

V komůrce bylo ticho. Michal neohrabaně, po prstech šel ke starcovu loži, domnívaje se, že snad otec zdřímnul nebo odespal na věky; ale stařec nespal, jenom oči přivíral. Michal sedl k loži na lavici a vzlykal.

„Co je, co je?" zasipěl kostelník, obrátiv zrak na Michala.

„Ach tak . . . Je mi vás líto, tatíčku, že tak to na vás přišlo; tak rázem chcete odejít od nás. Vždycky bylo dobře, dokud jste mohl sebou hýbat. Kde jsou ty časy, oh oh oh . . .," rozlítostnil se Michal, až se mu hruď rozsedala.

„Všeci musíme, všeci . . . Udělám pořádek, Michale," namáhavě, úryvkovitě blábolil kostelník suchým jazykem, jenž se mu lepil k dásním.

„A kdy, tatíčku, kdy chcete . . . ?" otázal se Michal, jaks taks pochopiv důležitost, vážnost toho okamžiku.

„Hned —," řekl stařec zdlouhavě a vzdychl.

„A pro koho poslat, tatíčku? Myslím zavolati starostu a Sváka, písaře," navrhoval Michal, poněkud se probíraje z opilosti.

„Pošli, pošli! kdo ví, jak Pán Bůh —," přikývl kostelník, pohnuv rukou.

„Půjdu, tatíčku, Pán Bůh vás pozdrav. Vy jste byl vždycky dobrý na děti; kuřeti jste neublížil, vychoval jste nás . . . Pán Bůh vám zaplať na stokrát . . .," klábosil Michal, otíral si slzy a odešel do světnice.

Opět vstoupila mu k srdci lítosť, pocházející z podnapilosti a přemohla ho.

„Ach achach, zle je s tatíčkem, už si netroufá. Bude dělat pořádek, ach ach ach ach . . .," vzlykal vstoupiv do světnice nesrozumitelným, opilým hlasem, který podrážďoval ženu.

„Co je s tebou pořád? Přicházíš na dětinské roky nebo tratíš rozum? Ještě ty dělej křik v domě," okřikla ho žena příkře.

„Je tak . . . zle je s tatíčkem, zle," opakoval Michal, s jehož tváře nescházel pořád směšně trapný dojem.

„Co je, co je, vzít hromničku? Je v truhle . . .," rozpakovala se Rozina, nemohouc ničeho dosud pochopiti.

„Ne, nech tak hromničku . . . Starostu a Sváka chce tatíček, udělá pořádek . . .," vysvětloval Michal tímtéž rozplakaným přízvukem.

„Pravila jsem ti, nedělej toho. Co včil začneme. Ty nejsi při rozumě, jazyk se ti plete, co s tebou? Radši půjdu sama," zlostně řekla Rozina, vzala na sebe šátek a šla do vesnice pro starostu a písaře.

Michal usedl na lavici a počal chlapcům vyprávěti o svém otci, povídal, jak on si vážil starého kostelníka a napomínal chlapce, aby i oni vážili si otce. Přicházelyť na něho v opilosti chvíle, kdy kleče před obrázky vykonával dlouhé obřadné modlitby, čítal v evangeliu a napomínal děti ke zbožnosti. Podobnou chvíli měl i nyní. Rozmlouvaje s chlapci, pocítil, jakoby nebyl docela prohlouplý, daremný člověk, naopak jeho sebevědomí zvýšovalo se a rostlo před dětmi, ačkoli se často pletl, koktal a plakal jako baba. Chlapci se chvíli přemáhali, poslouchali otce, ale pak jeden po druhém vytratili se ven a pošeptmo si povídali, že táta pokaždé přinese z města opici.

Za hodinu přišel starosta Daněk a písař Svák s inkoustem a pérem v kapse dlouhého, modrého, starosvětského pláště, jenž mu sáhal až po kotníky. Starosta neměl ani šedesát let a písaři mnoho nechybělo na sedmdesát, ale tváře obou byly si podobny. Byly holeny, s příkře vystupujícími rysy, připomínající patrně tváře horských sedláků, jenom že starostův obličej byl poněkud plnější, nalitější, kdežto písařova tvář značně se prodloužila následkem stáří.

„Pamatujte na nás, starosto, připomeňte tatíčkovi, že jsme zaslouženi, aby měl na nás shlédnost. Máme čtvero dětí, opatrovali jsme tatíčka, co bylo možno . . .," naléhala Rozina na starostu u samé chalupy.

„No však, uvidíme . . . Ale já sám myslím, že by měl na vás nejvíce pamatovat. Jan — co s Janem, tak jako tak by to propil a Marianna, ta má do Boha . . .," povídal starosta velmi vážně, rozumně, jak měl ve zvyku mluviti.

„Já si též myslím," dodal písař Svák, jenž si cestou připamatoval všecky podrobnosti při poslední vůli. Znal se velmi dobře v písmě starém, ale v novém byl špatně vycvičen; zastával písařskou službu mnoho let v obci hlavně proto, že dříve po několik roků býval starostou.

Přišedše do síně, setkali se s Michalem.

„Tak ho to vzalo, tatíčka tak . . .," vypravil ze sebe a zakoktal se. Pláč provalil se mu prsoma a nedal mu promluviti.

„Což naděláme, smrti se nevymluvíš," dodal vážně starosta, pokrčiv rameny.

Rozina zavedla starostu ke komůrce.

„Už to tam nějak s tatíčkem hleďte spravit," upozorňovala znovu starostu.

„No no, spraví se to," upokojoval ji starosta, vcházeje do dveří.

Michal z jakési zapomnětlivosti anebo zvědavosti, vlastní opilým lidem, měl v úmyslu vejíti do komůrky, ale starosta jej okřikl a zlehka odstrčil.

„A ty Rozino, dojdi pro některého souseda za třetího svědka, zapomněli jsme na to," upozornil písař hospodyni s týmž úmyslem, s jakým vystrčil starosta Michala, jenž v dotěrné domýšlivosti opilých cosi zabrblal a odešel do jizby.

Obě úřední osoby zapadly za dveřmi komůrky.

„Pochválen buď," zdravili starce a podali mu ruku, odloživše beranice.

„No no, Michale, což tě to na ráz uložilo? Naposledy mě chceš předejít! avšak já už též chrnu," polo žertem, polo vážně promluvil

písař, přeměřiv zrakem vytáhlé tělo kostelníkovo. Byl dobře znám s kostelníkem hned od dětství a dříve často s ním besedoval.

„Nebude, tratí se . . .," pošeptal písař starostovi, který usedl hřmotně na lavici a prohlížel si komůrku.

„Tak tak — a co se ti stalo, ještě na podzim byls jako křen?" hovořil písař Svák obrácen ke kostelníkovi.

„Byl, byl, ale staroba, roky, roky . . . Čeho jsem já užil — dobrého, od dětinství . . .," rozpovídal se stařec, ale nedokončil poslední věty; počal chytati dech . . . „Tož jsem vzkázal pro vás, aby ten pořádek nějaký . . ." pravil po chvíli, oddychnuv si.

„Bude nejlepší, když sám, Michale, řeknete, jak co míníte," napověděl kostelníkovi starosta, jenž chtěl býti co nejdříve hotov, protože měl zítra nějakou práci při úřadech a dosud neměl listin v pořádku.

Stařec sbíral své myšlénky, které však stále se rozbíhaly, rozptylovaly a zase se shlukovaly v jeho skleslé, ochablé poměti. Mezi tím vyndal písař starý, rohový kalamář, zabodnul jej do stolu nahmatav arch papíru, zatknul péro do držátka. Namočiv, rozběhl se rukou na prázdno a počal psáti ostrým starosvětským písmem uprostřed papíru: Ve jmenu Boha Otce i Syna i Ducha Svatého . . . Dopsav, odložil péro a čekal.

„Tož jak myslíš, Michale, komu co chceš pustit? Máš louku, roli „pod fářeřenkou" a úhořisko. Jak to s tím míníš? Právě na každého připadne díl", pomáhal písař starcově paměti. Mluvil polohlasitě, aby nezaslechl někdo za dveřmi, ostatné všichni mluvili velmi opatrně.

„Janu (já inu) tak, myslím: Michalovi úhořisko . . .," pravil stařec, pokud stačilo dechu.

„Je pravda, Michal dostal chalupu a naposled úhořisko není špatné, jenom ho spravit; bývaly tam úrody radost se podívat. Já bych myslel, aby's i tu v té světnici to nechal Michalovi. Beztoho on bude spravovat pohřeb, je nejstarší a má děti, patří se to . . .", rozumoval písař.

„Pravda, pravda; jenom Janovi zimní, dlouhý kabát a černé gatě . . .", povídal kostelník, úplně zaujat těmito představami; obličej jeho byl klidný, lhostejný, jakoby se klidně podroboval neodvratné pravdě.

„Potom je louka „na dolince". Komu tu by's —", pokračoval písař a tázavě zahleděl se na kostelníka a hned zase na starostu, který klidně seděl na lavici a v přestávkách klepal hrubými prsty po stole, přerušuje okamžité mlčení.

„No tu Marianně, prosila mě," řekl kostelník, oliznuv suché rty jazykem.

„Dobře, a co s tou rolkou „pod fářeřenkou"?" zvídal písař.

„Tu Janovi —", mínil kostelník.

„Nevím, nevím, on je lehký chlap," poznamenal starosta.

„Víš, Michale, aby nebylo tak anebo tak, ať není tak ani tak, já bych myslel tak: Jan je tak trochu do větru, však víš; radši nech děti mají po staříčkovi . . .", rozvláčně, po selském způsobu okolkoval písař, nemoha vybřednouti z nejapného slohu.

„Tož nech mají Janovy děti . . .", přisvědčil kostelník, sáhnuv si po hrdle, ve kterém měl takový ošklivý pocit, jakoby mu tam žába seděla.

„To už jsme, tuším, hotovi, jenom ještě napsat . . .", pravil písař, namočil péro a počal psáti:

„Já nížepsaný loučím se se světem, odevzdávám Bohu svoji hříšnou duši a majetek svůj při zdravém rozumě . . ." Písaři se uzdálo, že se mu písmo slévá dohromady, protože nebyl zvyklý psáti večer; nahmatal mosazí kované brejle a nastrčil je na oči. Kostnatá jeho ruka skřípavě pohybovala se po papíře. Starosta mlčky sledoval bělošedýma očima pohyby ruky písařovy a připomínal mu jednotlivé body závěti.

Za čtvrť hodiny bylo vše skončeno. Písař přečetl závěť, podepsal se i se starostou a kostelník s pomocí písařovou potvrdil závěť; pod papír podložili mu jakousi starou modlitební knihu, která ležela na okně a plesnivěla.

V tom přišel maličký, zakrslý chlapík v zástěře a s dýmkou v ústech, Michalův soused, bednář Ženiva, který na chvat od práce odběhl, aby vykonal povinnost. Nebyl s Michalem za dobře, ale odříci takové věci si netroufal. Vklouzl skorem do jizby, pozdravil přes zuby, nahlédl na kostelníka a podepsav závěť, kterou mu písař přitlumeně přečetl, vsunul beranici na hlavu a s týmž chvatem vyběhl ze dveří.

Za ním odešli oba úřední lidé, učinivše svou povinnost; odcházeli s toutéž klidnou, rovnovážnou myslí, s jakou byli přišli.

„Bůh nebeský vám zaplať, bratrové milí, zdrávi jste vyřídili . . . na pohřeb přijďte," zval kostelník odcházející s oním obřadným přízvukem, jakoby je zval na velikou rodinnou slavnost, pociťuje, že se mu valně polevilo.

Zdálo se mu, že jakýsi těžký řetěz, který jej dosud svazoval s pozemskými vztahy, je přeťat a zároveň pocítil, že je volný, svobodný, že již může odejíti kterékoliv hodiny . . .

Rozina snažila se vší mocí zvěděti, jak dopadla závěť. Proto naslouchala v síni ani nedýchajíc a přibližujíc uši k samému zámku. Ale kromě porůznu zaslechnutých, kusých slov nedověděla se ničeho, což ji až popouzelo; konečně zastavila spěšně odcházejícího souseda.

„Jak to dopadlo, sousedku?" zvídala, vyšedši přes práh za sousedem.

„Už ani nevím, sousedko. Mám na pilno, dávám obruče na trojku (třívědrový sud)," odpověděl soused chvatně a odplížil se ve tmě.

Kostelník, učiniv závěť, pocítil jakousi lehkost, jakoby usínal po těžké práci. Poslední představy, které vzrušily celou jeho mysl, pojednou zapadly do tmy, aby se již nevrátily nikdy. Zdálo se mu, že slábne, že z jeho těla mizí cosi jako síla a život. Tato skleslost trvala asi půl hodiny u starce. V tu dobu i smysly jeho podřimly, že neslyšel ani, jak Rozina přišla k němu a ptala se ho, nechce-li něco, ani neviděl ruděkalného světla čadící lampice. Přicházel na něho pocit velmi podobný usínání . . .

Blížilo se k osmé hodině. Syn Michal chrápal na lávce pod kamny ve velké jizbě a Rozina chystala jakési prádlo, z něhož vybrala chatrnou košili a spodky, pro případ, kdyby starce Bůh povolal. Jsouc hotova s prací, odběhla do světničky podívat se na starce.

Stařec před chvíli byl se probudil ze svého polosnu, rozhlédl se kolem strhanýma, unavenýma očima, v nichž se obrážel soumrak svět-

ničky a počal pohybovati suchými rty, jakoby se modlil. On se vskutku modlil, ale představy jeho neustále se rozplývaly. Představovalo se mu veliké, pusté údolí Josafat, viděl Boha Otce s bílou, velebnou bradou a podle Něho Krista s dřevem kříže, což byl uvyklý vídati na starých kostelních obrazech. Představy ty vynořily se pojednou, ale hned zapadly ve skleslém, zúženém jeho vědomí. A opět viděl les, ohromný les a v něm viděl sebe, nemohoucího se prodrati z čiré lesní tmy; zdálo se mu, jakoby úzkost pocítil uprostřed velikého, nepřehledného lesa, z něhož nebylo východu. A v lese tom proskakovaly jakési proměnlivé, bledějąsné jiskry, rodily se, zatřpytily se a zase mizely ve tmách lesa. Z této hry posledních přízraků dlouho nemohl se probrati.

Právě v tu chvíli přišla Rozina ke starci a nahnula se k němu, ale on jí nepoznával. Oči jeho nepokojně, vytřeštěně těkaly po stropu.

„Tatíčku, znáte mne?“ otázala se Rozina starce, vzavši ho za ruku. Ale stařec jí nepoznal; vidění nesešlo mu ještě s mysli. Proto opakovala podruhé, potřetí svou otázku, pozorujíc, jak nos starcův sešpičatěl a zmodral u chřípí a že mu počíná vařiti v prsou.

Náhle se stařec probral, snaže se pochopiti, kde jest. Rozhlédl se, pokývl hlavou a zavolal zřetelně: „Děti!“

„Chcete děti, tatíčku?“ otázala se Rozina starce a zatřásla se. Mihlo se jí hlavou, že ještě této noci tatíček odejde. Ačkoli byla připravena na tu myšlenku, přece se jí poděsila, ohromena, že to nastane tak brzo, snad za několik hodin.

Stařec kývl hlavou a přivřel oči.

Rozina odešla do jizby a zbudila Michala, který nijak nemohl se probrati ze spánku a ničeho zprvu nechápal.

„Co myslíš, pro Boha, tatíček rána nedočká a ty tu spíš jako trám. Vstávej, dej radu. Tatíček volal: děti. Co mám začít, poslat Ondřeje pro Jana a Mariannu?“ radila se Rozina s mužem, který rozespalý a celý spleten nemohl pochopiti, oč běží a sklížený dosud zrak upíral nehybně na špinavou podlahu.

„Pošli, pošli,“ vyšlo z Michala, který se počal škrábati ve vlasech; přihlouple směšný výraz nescházel s jeho tváře.

„Ondřeji, dojdeš ke strýcovi Janovi a tetce Marianně a řekni, že staříček kázal, aby přišli . . . že, myslím, dodělá,“ nakázala Rozina chlapci, který seděl bos u stolu a přebíral se v několika arších starých, zažloutlých not, jež byl někde na půdě vyšťáral.

Ondřej vklouzl ochotně do bot, vzal čapku na hlavu a běžel do pasek pro příbuzné.

Za půl hodiny přišel kostelníkův syn Jan s dcerou Mariannou Brňáčkovou. V ten čas byl již Michal s Rozinou u starce, který ztrácel chvílemi vědomí, jakoby se propadal do houstnoucí tmy. Byl to již jen zbytek čehosi, co dříve slulo člověkem a v několika hodinách mělo se sesouti v pouhé, nicotné trosky.

Na lavici hořela veliká svíce, hromnička a neklidně plápolala, zastrčena do potřepaného džbánu; voskový dým naplňoval zvláštním těžkým zápachem světničku. Rozina klečela u lože a modlila se nahlas „hodinky“ z jakési staré knihy; v hlase jejím byla sloučena ona obřadová nálada,

kterou vzbouzí strach před velikým okamžikem. Michal odříkával obřadné odpovědi s teskným, unylým přízvukem.

Jan s Mariannou naslouchali za dveřmi.

„Už je zle s tatíčkem, říkají „hodinky“ . . .,“ pošeptal Jan a vešel do dveří s jakýmsi lehkým otřesem; působilo tak na něho ono zvláštní, obřadné ovzduší světničky. Smekl a stanul ve dveřích, stiskaje čapku v hrubých, mozolovitých rukou. Oči jeho utkvívaly tu na svíci, tu na starci nebo Michalovi, který odříkával modlitby tak chlapeckým, měkkým hlasem. Marianna opatrně zavřela dvéře, poklekla za Michalem a štkala polohlasitě, tlumíc svůj nářek vlněným šátkem, který měla na sobě přehozen. Utišivši se, odříkávala s Michalem odpovědi za Rozinou. Její hlas lil se vysoko, nesouladně s hlasem Michalovým.

Starci vrátilo se na chvíli vědomí, oči jeho svezly se na přítomné a trvale na nich utkvěly. Všem zdálo se, že porozuměli starci a jeden ohlížel se po druhém, jakoby druh druha vybízel. Konečně pokývla Rozina Michalovi, aby šel k tatíčkovi. Michal po kolenou přiblížil se k loži a chvíli čekal. Kostelník zvolna zvedl suchou ruku a položil ji na temeno nejstaršímu synu, jakoby chtěl učiniti znamení kříže. Michalovi stoupla lítost k srdci; zaplakal, políbil suchou ruku otcovu a ustoupil. Potom opakoval se týž děj. Šla Marianna, Rozina a naposled Jan, všichni políbili mlčky otcovu ruku, jakoby se s ním loučili na vždy. Jan, přiklekaje k otcovu loži, vzpomněl si, že mnoho sužoval starce za mladších let; obechvěl ho mráz. Políbiv otcovu ruku, obrátil se ke dveřím a plakal dlouho, tiskna hrubé dlaně k dojaté tváři. Ostatní pokračovali v modlitbě, snažíce se žalostným přízvukem projeviti obřadnou zbožnost, která v podobných okamžicích podrobuje si prostého člověka.

Starý kostelník, jemuž procitlo naposled vědomí jako slunko v podzimních mlhách, ztratil opět paměť, prohodil jakési slovo „z cest“ a počal pracovati k smrti, pohrávaje si hubenými prsty jako nemluvně. Všichni přáli si, aby Bůh již starce vzal se světa a měli podobný pocit, jaký má otec, když se mu rodí dítě, s bolestí čekaje, brzo-li bude všemu konec a s pláčem přijde na svět nemluvňátko.

K jedenácté hodině zemřel kostelník, kterého ještě za tepla umyli, oblekli a položili podle starého selského zvyku na zem na režnou slámu, pokrytou bílou plachtou. Tělo starcovo bylo nataženo a zvolna stydlo, v obličeji obráželo se mu již minulé, přestálé utrpení a zároveň jakýsi předsvit čehosi nového, počínajícího . . .

Po všech těch prácech počali se příbuzní raditi o pohřbu, pohřební hostině a podobných nezbytných věcech v téže jizbě, kde klidně, nepohnutě leželo tělo starého kostelníka.

„Ty, Michale, pohřeb obstarej sám. Jsi nejstarší, patří ti to,“ navrhoval na konec Jan se souhlasem Marianniným.

„Tatíček nepravili o tom tak ani tak . . . Já sám bych měl nést útraty?“ rozvažoval Michal se zřejmou neochotou.

„A proč bysme my měli sami. Ať to jde rovným dílem, tak se to patří. Ne, aby jeden všecko platil,“ ozvala se Rozina, škubnuvši tělem.

„Před dvěma roky zmínil se mi tatíček, že má trochu peněz a že

si to opatruje na pohřeb,“ připomínal Jan příbuzným s patrným úmyslem, přejev si po vousech.

„Je pravda, já jsem taky slyšela, povídal tatíček . . .“, přisvědčovala Marianna.

„Možná, že měl tenkrát něco zaškrábnuto. Ale mi neřekl ani b ani c a už je to přes dva roky,“ pověděl Michal, rozpačitě pohlédnuv na bratra.

„A vždyť si tatíček poslední rok popravoval. Pravil, že beztoho dlouho nebude. Posílal si pro kořalku, maso si vařil — a to jdou peníze jako voda!“ příkře rozkřikla se Rozina.

„Co křičíš, jakési peníze musí být po tatíčkovi,“ namítla Marianna, snažíc se popuditi bratra Jana. Vůbec mezi ní a švagrovou utvořil se příkrý, nesmířitelný poměr od poledne, který sice následkem starcových posledních chvil zdánlivě ztratil trochu své ostrosti, aby potom propukl znovu, s rostoucí silou.

„Je pravda, staří kostelníci bývali mastní, stříbra bývalo u nich dost. Chodili po koledách, vybrali peněz do Boha a ještě sem tam z míšku nebo z ofěr si škrábli. A tatíček darmo nedali krejcaru z ruky. Kde by se to podělo? Kdesi to musí být!“ ozval se Jan, houževnatě trvaje na svém.

„Nám dej svatý pokoj, my nemáme za sebou ani tolik, co za neht vejde. Jestli to kde je, Pán Bůh ví. Však se můžete podvatí, je to tu všecko,“ podrážděně křičela Rozina.

„Podívejme se, co na tom, jsme tu všeci,“ navrhoval Jan, ohlížeje se po stěnách a koutech.

Nastalo chtivé, hrabivé hledání. Marianna prohledala stůl, truhlici a starý šatník a Jan dokonce přeházel všecku slámu na loži, na kterém před hodinou umřel starý kostelník. Jenom Rozina nedbale ohmatávala starcovy šaty na liště a Michal tupě, lhostejně díval se na podivný, odporný ten shon po stříbře. Ospalé oči jeho zdlouhavě se přivíraly.

„Tož vidíte, co jsme našli. Aspoň nemůžete říci tak nebo tak, že jsme peníze hmatli,“ spokojeně řekla Rozina po skončeném prohledávání.

Janovi přejel mrak po čele, který skrabil jeho obočí a Marianna zlobně se usmála na švakrovou.

„A kde jsou housle po tatíčkovi?“ napadlo Janovi.

„Má je Ondřej, tatíček mu je dal,“ odpověděla Rozina, pohlédnuvši nevrle na Michala, který se do ničeho nepletl a ani ženy, k její zlosti, se nezastával touže jedině po spánku, ze kterého jej večer zburcovala Rozina.

„A boty také měl tatíček. Byly dobré, nedávno mu je šil starý Ticháněk,“ pokračoval Jan s propukajícím hněvem.

„Mám je na sobě. Ještě než jsem šel do města, dal mi je tatíček,“ krotce povídal Michal, zvedl pravou nohu a div se nesvalil ospalostí.

„Všecko za tepla pobrali,“ vyšlo z Marianny, která sebou prudce, hněvivě škubla a s porozuměním pohlédla na Jana.

„A ty peníze jsou také v dobré schráně, znáš ty to jak se patří, jsi z dávno známého kolena. Hned tvůj stařík ošidil souseda a tvůj otec také dvakrát seděl . . .“, prudce napadl Jan Rozinu.

„Víš, Jane, přestaň, nechej na své hlavě . . .“, okřikl Michal bratra.

„Co ty se opovažuješ lézt mi do svědomí a vyčítat mi mého tatíčka. Však tys byl kvítko za svobodna. Proč tě nechtěla pořádná děvčice?“ rozkřikla se Marianna a pokročila před Jana s obdivuhodnou smělostí.

V Janovi bleskem propukl hněv. Vrazil ze všech sil pěstí do Roziny, která zavrávorala a padla na zem jako trám div ne přes tělo nebožtíkovo. V témž okamžiku chopil Michal Jana pod krk a přitlačil ho zády těsně do koutu. Marianna hleděla odervati Michala, ale Rozina, vzpamatovavši se, vstala a počala pěstí tlouci do Jana, až tento konečně z Michalových rukou se vyprostil, sáhl po čapce a vyběhl ven i s Mariannou. Michal rozběhl se za nimi ven.

„Počkej, bratře, počkej! Však se sejdeme — u soudu!“ křičel z plna hrdla, spousty hrubých nadávek sypaly se mu z úst a pronikavý jeho hlas rozléhal se široko daleko mrazivou jarní nocí.

Křik ten rouhavě prorýval onen hluboký, nevystihlý klid, jímž dýchala noc a jenž se tak obdivuhodně obrazil na chladné tváři kostelníkově ve studené komůrce.

Pouze v hospodářově jizbě klečeli tři Michalovy děti, schouleny pod oknem jako tři malé hříbky v mechu. Měsíčný paprsek prosvitl oknem na tváře dětí a zatopil je světlem. Děti podle svého prostičkého citu zatušily změnu, jaká pro ně nastane smrtí dobrého starce a modlily se, proniknuty neskonalou bázní a vděčností. Šeptaly za dobrou duši starcovu modlitbu čistých a spravedlivých, o níž stojí psáno, že proráží nebesa . . .

Švadlena.

Povídka. Napsal Felix Téver.

(Pokračování.)

Baron byl se zatím v pokoji Leonově uvrhl na pohovku, zapálil Leonem mu nabídnutý doutník a bloudil zrakem po rozvěšených starých zbraních, tvořících okrasu stěn. Brzo opouštělo jej nepříjemné rozrušení a poněkud vypouklé oči jeho i tvář příjemných rysů počínaly se již zase usmívati obvyklým lichotným úsměvem. I Leonovi kroužily se modravé obláčky kouře od úst. Mlčel a hledě zpytavě na svého druha, nechával zase hráti ten zlovolný chladný úsměv kolem poněkud úzkých rtů.

„Jsou výtečné, ty vaše doutníky," počínal baron.

„Chutnají? Nu vidíte, nejsem tak zlý jak si myslíte; hned dal jsem vám náhradu za to, čeho jste tamto nedostal." Ukázal ke dveřím směrem k švadleně.

„Jakže! vy jste přece naslouchal?" ptal se baron v patrných rozpacích.

„O ne, ne — ale váš hovor, totiž její, byl veden dosti hlasitě, a když jsem do dveří nahlédl, byla vaše attituda tak jasná, barone, řekl bych tak směšná, tak malebně směšná! Ha, ha, ha! Ale špatně jste pochodil, starý příteli! Ta rozhněvaná tvář malé švadleny — ta urputná slova její: Tohle doví se milostivá paní, ano, doví, i Fipi se to doví —"

„Pah!" vzdychl baron, zaškrábal se rozpačitě za uchem, a dav své tváři kysele pohrdlivý výraz, řekl: „Nevím vlastně, co mi to připadlo — žert, bloupý žert pro ukrácení dlouhé chvíle —"

„Jen, barone?"

„Nu, je roztomilá, ta malá švadlena!" přiznal baron mimoděk. „Chce-li býti však takovou citlivkou, mohla si obrat jiný obor činnosti, mohla jít do kláštera. Švadlena! a je hrdá jako nějaká comtesa, nepřístupná jako —"

„Jako kněžna!" smál se Leon. „Ostatně toto porovnání kulhá; mnohdy se ukázalo, že kněžny —"

„Můj bože! již zase ten váš starý ton, Leone, toto nepřátelství proti privilegovaným stavům, ku kterým sám náležíte —" A baron měl mnoho chuti zevšeobecnit tento hovor na obvyklou hádku, ve které se vždy zastával toho, čemu se Leon posmíval — svatých práv aristokracie.

„Ach nechme toho!" zvolal však netrpělivě Leon. „Nechci se dnes s vámi hádat, barone, o svatosti zděděných práv atd. atd. — Nechme tohoto všeho; — řekněte mi raději upřímně, jaké to bylo mezi vámi a ní?"

„Tak, malá kratochvíle," zamumlal skroušeně baron. „Chtěl jsem se vlastně přesvědčit, jak dalece sahá mravopočestnost té dívčiny!"

„Ach, nebuďte pokrytcem, starý příteli,“ zasmál se Leon. „Pokrytectví schovejte si pro ženské — my muži entre nous —“

„Máte pravdu — je to kůstka!“ Baron luskl třemi prsty ve vzduchu, a jeho tvář měla výraz, jakoby něco výtečného jedl.

„Ale odkud se béře ta hrdosť? Nebývalo to za našich časů; za mého mládí bývaly komorné, švadleny atd. méně rigorosní; nu, chtěl jsem ji políbit, le grand malheur! Proč se pro takovou maličkost tak rozhněvala?“

„Proč?“ odvětil Leon táhle. „Možná, že Luisa ještě nikoho nepolíbila; možná, že každé mladé děvče chce dáti první políbení z lásky. Je to snad marotta, starý příteli.“ A zlomyslný úsměv pohrával zase na tváři Leonově.

„Myslíte tedy vskutku, že je úplně nepřístupna?“ ptal se baron.

„Úplně nepřístupna! Která žena byla by úplně nepřístupna? Jsou-li koketními, jsou šťastny jen tu, když si mohou stále opakovat: Na všechny činíš dojem, všichni se ti dvoří a kolik se jich pro tebe trápí! A jsou-li tak, co se říká citově, čistě žensky založeny, cítí se již teprve nešťastnými, když si nemohou v každou hodinu dne i noci unyle opakovat: On tě má tak rád! Vše by pro tebe učinil, vše obětoval!“

Všechna tato slova byla pronesena tím lehce výsměšným tonem, jakým Leon obyčejně mluvíval. Na barona nezůstala však bez účinku: na jeho tváři bylo pojednou vidět, že mozkem jeho projíždí jakási pochybná myšlénka, kterou se chvíli zdráhal vysloviti a kterou pojednou ošatil ve slova: „A ku kterému druhu žen myslíte, že náleží vaše teta?“

Leonovy oči upřely se udiveně ve tvář baronovu.

„Tak pojednou dostává teta výpověď z tvrze vašeho srdce?“ ptal se zvolna.

„Nežertujte, Leone! Jaká to myšlénka!“ zvolal baron prudce.

„Zcela oprávněná — znáte ji po léta a pojednou namanula se vám pochybnost. Starý příteli, není již dlouhého bytí vašeho v tomto domě!“ dodával prorocky.

„Ale Leone!“ odvětil baron téměř mrzutě. „Jak můžete podkládat nahodilé otázce tohoto dosahu?“

„Ah, barone, v lásce není posudku! Počnete-li si jej utvářet o té neb oné milované osobě, je po lásce — po té pravé, po té slepé!“

„Ah, jste nepohodlný s tím svým věčným kritikářstvím! Připadla mi tak ta otázka zcela přirozeně: Vaše teta bývá nyní tak často mrzuta!“

„Ovšem, koketní ženštiny bývají v jistém věku mrzuty. Je to ten věk, kdy jejich koketerii začíná se nedostávati potravy. A hlad je zlá věc, barone, každý, každý hlad — vím to z vlastní zkušenosti.“

„Vy?“ ptal se baron.

„Zajisté — já. Byla to ta vaše zbožňovaná paní z Herivertů, kteráž toho byla příčinou, že jsem se naučil soudit a opovrhovat ve věku, ve kterém má člověk věřit a milovat! Nemohu jí toho zapomenout! Po celý život nezapomeneme lidem, kteří nás oloupili o kus mládí. A vy!“

Leon se zamyslil, zadíval se v baronovu nasládlou, ale dobrotivou tvář a hlavou projela mu myšlénka, v níž byl sloučen zájem k osudu baronovu s nepřízní, jakou choval k tetě.

Leon povstal, prošel několikráte jizbou, uchopil se pak ruky baronovy a řekl tiše a důvěrně: „Starý příteli, odpusťte, že jsem k vám takto upřímný. Jsem vám tou radou, abyste svůj poměr k ní přeťal raději jednou ranou.“

„Ale Leone!“ zvolal baron zděšeně.

„Ne, slyšte — Vy sice nepatříte k oněm, kteří lehce rozvážou, co svázal návyk dlouhých let. Ale láska, která seschla na pouhý pojem povinnosti — hu, to je šeredná kostra! A teta? Větší polovici svého života dala se zbožňovat — co učiní s tou zbývající polovicí druhou? Činí na mne již nyní s tou svou ztrnule nehybnou tváří dojem egyptského božství na pensi. Jsou ženy, kteréž přírodě nikdy neodpustí, že jim dala sestárnout — ony se nerozumně za to mstí — víte na kom? Za prvé na všech oněch bytostech svého pohlaví, kterým příroda popřává ruměnného líčka a nemnohých dosud let, za druhé na všech, kteří kolem nich žijí.“

„Ah, proč pociťujete takové ohyzdné nepřátelství ku své tetě?“ zvolal baron chvějícím se hlasem.

„Proč?“ řekl Leon táhle. „Nu, barone, což nemluvím pravdu, což to s vámi dobře nemyslím? A jinak — proč? Zůstávám nerad lidem něco dlužen, možná, že tetě splácím.“ Ano — dodával v mysli — ona ze mne vytrhala bílá pírka první lásky, proč nepomáhal bych strhati z ní urousané perutě té poslední —

„Jste jaksi mstivý!“ zvolal baron stísněně.

„Toť možné!“ smál se Leon. „Ale jsem také vděčný! Jsem vděčný vám, barone, — byl jste ke mně dobrým, dokud jsem dobroty ještě potřeboval. A já, barone, viděl bych vás rád šťastného! Hleďte — zdědil jste statek, máte příjmy, mohl byste pomýšleti na ženění. Jste tak měkký člověk — takový, že byste těžce nesl samotu stáří. Ach, barone, pomyslete, kdybyste měl rusou mladou ženu, při které by se vám zdáti muselo, že se zakmitne paprsek sluneční, kdykoli vstoupí do pokoje — a pak — pak několik dítek, které by rostly do výše, když vy byste se počínal shrbovati — nějaký dědic druhdy slavného jména pánů z Bubna. — Představte si — vánoční stromek, kol něho ten malý, šťastný kruh lidí — jakási oasa ve vlnobití nepřátelského světa! Jaký roztomilý to obrázek! A proti tomu teta den ode dne krutější, jizlivější velitelka!“

„Vyť jste jak satan!“ zvolal baron. „A to vše z nepřátelství k paní z Herivertů. Ostatně, Leone, když už umíte kresliti tak pěkné obrázky o rodinném štěstí, proč jeden z nich nevkreslíte do vlastního života — proč?“

„Proč? Užíváte dnes tak často tohoto slova a je to přec jen ohyzdné slovo — nemám štěstí u ženských.“

„Jakže?“ smál se baron. „Vy, vy že nemáte štěstí?“

„Ne — nikoli! Jedny chtěly perly, zlato, brillanty a braly nádavkem mou lásku. Každá plakala, když jsem ji opouštěl, každá ujišťovala mne svou horoucí láskou. Ó, já jim věřil, barone, byla tu ta láska, ale byla tu v průvodu sobectví. A já jsem marnivý, barone, ošemetně marnivý!“

„Nu a já jim tedy nemám býti?“ smál se baron.

„Oh vy! toť něco zcela jiného. Vy, barone, máte víru. A víra tvá tě spasí. Vy máte ustálenou povahu, jste sám sebou jist, víte, že co se vám dnes líbí, bude se vám líbit zítra, pozejtří — kdežto já — Ale nemluvme o mně. Pravím vám, barone, ještě jednou: Měl byste se oženit!“

„A jak jste připadl na tuto myšlénku zrovna dnes, Leone?“

„Jak? Vaše otázka o tetě! Vaše zálety tamto —“ Ukázal směrem ku garderobnímu pokoji.

„Aha!“ Nyní se zase baron chytrácky usmál. „Tam ten odpor, ten vás dráždí.“

„Možná!“ odvětil Leon. „Buďte tak laskav, barone, nenabízejte jí více bonbonièry.“

„Proč? Jste žárliv?“ ptal se baron polichocen.

„Ne, ne, nikoliv!“ odvětil Leon rychle.

„Chcete tam zkusiti své štěstí vy?“

„Ah nevím,“ odvětil Leon téměř mrzutě.

„Pozoruji to již dlouho, přede mnou nemusíte zapírat!“ smál se baron. „Ach, nebohá ta malá švadlena! Po několika nedělích odjedete do Berlína ku svému vyslanectví — Je to vlastně hříšné, poplest jí hlavu pro tak krátký čas!“

Leon neodpovídal a sledoval zamyšleným zrakem modravé kroužky kouře ve vzduchu.

„Osud takové nebohé chudé dívky je sám o sobě smutný!“ řekl po chvíli jako pro sebe. „Čím jemněji je založena, tím smutnější bývá osud její. A co ji vlastně v tom žití čeká? Buď zůstane svobodnou, bude šíti tak jako šije nyní, bude šíti celé dny, některé část nocí. — Stehy, stehy — a při nich přijde stáří, žlutá pleť, vrásky, snad i pomalé zmírání souchotěmi. — Anebo se snad vdá — snad si vezme nějakého nahrublého, obyčejného člověka, stane se matkou, osvojí si ten hašteřivý způsob chudých matek, které se musí stále s osudem příti o každou skývu chleba pro své děti. Bude se i vaditi s mužem, když tento v neděli propije, co v týdnu vydělal — zkrátka povede život chudých žen — ten hrozný život! Bude jej snášet, protože jí nezbude nikdy času přemýšleti o tom, jak je hrozný.“

„Ano, máte pravdu,“ zasmál se baron. „To bývá tak osudem chudých lidí; ale není to tak zlé, jsou tomu uvyklí, necítí toho, jsou jaksi k tomu zrozeni. Ale v tomto případě —“ Baron chtěl právě pronésti jakousi pikantní myšlénku, avšak nebylo mu k tomu již popřáno času. Na dvéře Leonova pokoje bylo lehce zaklepáno a Jean vstoupil se svým pokorně drzým úsměvem na rtech.

Hovor obou mužů byl trval dlouho — to musela též mysliti paní z Herivertů, jež baronovi do pokoje Leonova poslala růžový lístek s málo lichotným obsahem, aby baron přece již pospíšil obstarati dosud nevyřízené objednávky.

Baron si dal s těžkým povzdechem pomáhati v předpokoji do svrchníku a uháněl po chvíli velkými kroky blátivými ulicemi malostranskými, ohlížeje se marně po prázdném povoze, který by jej byl dále dovezl. „Hle,“ pomyslel drže hlavu jako studem skloněnou, „nenapadne jí obmysliti komissemi svými Leona — a proč? Leon nedal by se, Leon

nedá se nikomu, nejméně ženským! Paní Jella přerostla mi přes hlavu...“ mručel dále, přeskakuje ohromnou kaluži. „Leon má pravdu. Dámy v jistém věku —“

A na mrzutém obzoru baronova myšlení jakoby počalo svítati představou ženy, která by byla jiná, zcela jiná nežli paní z Herivertů: mladá, poněkud bojácná, nezkušená, ptající se pokorně o radu — zcela jiná — zcela jiná. A když baron po častém brodění se kalužemi nalezl konečně na rohu dlouhé jedné ulice prázdný kočár, vsedl rychle a nemyslel v kolébajícím se povoze na úlohu jemu svěřenou, aniž na tu, která ji byla svěřila — ne, nemyslel — kolébal se dále v příjemných snech na tu jinou, ve snech, jichž uskutečnění nebylo sice možným — poněvadž ho tížily okovy — a již zase nemohl se zbaviti nepříjemného pomyšlení na ty okovy.

Leon zůstával zatím pohodlně seděti, noře se v měkkou látku svého křesla a usmíval se tomu, že poukazováním na ženění vsadil baronovi do hlavy brouka. Tonul zase jednou v tom příjemném pocitu, jaký míval, když mohl dovedně aplikovaným slovem říditi myšlení i konání jiných. —

Pomalým krokem byl se přiblížil i večer plesového dne. Podél široké jízdní cesty v staré zahradě rozlévalo se již světlo plynových svítilen a loudilo se tu a tam až do větví, ostýchavou jarní zelení ovanutých. A v celém moři světla, pocházejícího od nesčetných, kmitavě pronikavých plaménků, koupaly se bohaté kamenné arabesky barokního portálu. Komorník Jean procházel znova domem, prohlédl prostranný, koberci pokrytý, zelenými křovisky zdobený vestibul, prošel ještě jednou všemi komnatami, mávaje sem tam svým zeleným oprašovadlem v pohybu tak umírněném a vážném, jakoby nesl v rukou žezlo, a věnoval konečně hlavní svou pozornosť velké taneční síni. Tato taneční síň, jejíž strop i stěny byly okrášleny bohatými okrasami ve vkusu pozdní renaissance, byla hlavní ozdobou starého paláce paní z Herivertů.

Bílé štukové, poněkud věkem sežloutlé ozdoby její pojily se v jemném souladu ke zlatým obrubám stěn i stropu a malované lunety nad okny i dveřmi činily ve svých zašlých barvách, ve žlutavém svitu nesčetných svíček, hořících v nástěnných girandolách, dojem tajemně vznešený. Čtvero sousoší ve čtyřech rozích velké síně vypínalo své úměrné mramorové údy z temné zeleně skupin rostlinných a po stěnách skvěly se jemně zladěné barvy starého brokátu na různotvárných křeslech a pohovkách. Nebylo tu nic moderního, nic z levného onoho přepychu, jaký lze koupiti v každém velkém skladě nábytkovém. Nebylo! To cítil tak jasně též pan Jean, který býval komorníkem jen u samé šlechty, který měl ten správný vkus, jaký mívají pouze komorníci nejvyššího panstva. Panu Jeanovi se také vždycky zdávalo, že by musel opustiti službu u své velitelky, kdyby se tato přestěhovala ze starého, od zchudlého šlechtice koupeného domu do moderního činžáku. To se panu Jeanovi zdálo s úplnou jistotou, neb i on měl svou hrdosť a nebyl by nikdy ani sebe aniž své oprašovadlo ze zelených per snížil k činnosti jich obou nedůstojné. Nebylo mu sice v domě leccos po chuti a dovedl různým způsobem pomáhat různým lidem do kabátu, neschvaloval sice nové známosti své velitelky a vzdychl často na zlé ty nové časy, ve kterých se

musel pro lecjaké mizerné zpropitné všelijak snižovati. Ano pan Jean měl svůj charakter a vzpomínal skorem s větším zadostučiněním na pohlavky, jaké dostával od prvního pána svého, knížete P., nežli na leskle bílé a tvrdé stříbrné mince, jaké si mu dovolil v ruku vtisknouti pan Zdeborský — kupec, neb kdosi podobný. I jemné záhyby v hrdé duši komorníka mohou mít bolestné své záchvěvy. Ale dnes byl pan Jean spokojen, jasně osvětlená taneční síň upomínala jej na lepší časy. Obešel ji kolkolem, zamával sem tam svým oprašovadlem, sfoukl tu i onde blahosklonně nepovolaný prášek, konečně přišoupl si křeslo před velké nástěnné zrcadlo a rozložil se pohodlně do něho, uhlazuje si svůj dosud rusý, pečlivě rozčesaný vous. Spokojený úsměv pohrával mu po dlouhé tváři, když zašeptal: „Ano, my máme v Praze zajisté nejkrásnější taneční sál — alespoň nejvíc nobl panský — ale — chtěl bych také vědět, kde mají hezčího lokaje nežli jsem já — nobl, nobl, chic!“ Přišoupl proti křeslu malý tabouret, vložil naň své v bílých punčochách a přeskových střevících vězící nohy a zadíval se, maje oprašovadlo ladně složené na rameně, zálibným okem na vlastní svou postavu. „Jsem hotov — mohu si odpočinout — nikde prášku, vše osvícené — nobl — nobl!“ dodal hladě si bradu.

V tomto okamžiku zdálo se mu, že je pánem velikým, ano, že mu není rovna. Všichni ostatní se ještě hmoždili — mamsel Fipi, komorná měla nyní zlou svou hodinku — ale on! A hezky pohodlně natáhl své nohy po těžké staré látce nízkého tauboretu.

Bylo po osmé hodině. Paní z Herivertů očekávala již své hosty, zakrývajíc si sem tam ústa, jež se chtěla pootevříti k malému, nervosnímu zívnutí při nudě tohoto očekávání. Posléze bylo slyšet v úzké malostranské ulici, vedoucí k domu jejímu, hrčení kočárů. V jednom z těchto povozů kolébala se rodina Zdeborských. Paní Antonie Zdeborská zaujímala tři čtvrtiny zadního sedadla a manžel její? Bývají okamžiky, v nichž se mužové, otcové rodin, nalézají v postavení úplně utlačeném a to bývají z pravidla ty okamžiky, které se trávívají v úzkém povoze, v němž se jede na ten neb onen ples. Bylo přímo k nepochopení, jakým způsobem mohl se vtlačiti dosti tělnatý velkokupeç na zbývající onu čtvrtinu kočárového sedadla, ale vtlačil se tam, jsa k udušení obklopen oblaky žlutého a rudého atlasu na robě manželské své polovice.

A paní Antonie? I ona nenalezala se, ačkoli zaujímala trojnásobné místo poměrně ke svému manželu, v postavení volném. Tísnila ji upjatá taille, malé francouzské střevíčky na nohou, pevné rukavice na rukou, každý úd jejího těla byl čímsi tísněn, jen ústa byla úplně volná — a paní Antonie používala ještě v posledním okamžiku samoty s mužem a dcerou této volnosti způsobem úžasným.

„Amalie, dej pozor, nesedej — drž se tuto pěkně kliky a stůj! neškodí ti! Kdybys sedla, pomačkala bys celý illusion — a ty, muži, poslouchej, Zdeborský, ať se mi tam nezmýlíš — ať mi nešňupneš! Radila jsem ti dobře, abys nechal pikslu doma. Šňupání! To je hrozně sousedské. Stali bychom se nemožnými v těchto kruzích, kdyby pozorovali, jaký zastaralý nemrav máš! Kdo pak nyní již šňupe? Kdo? — Jen invalidi!“

Ostrý, energický hlas její přehlušoval jasně hrčení koles kočárových.

Pan Zdeborský ani necekal, ale jeho prsty svezly se do kapsy a objaly tam stříbrnou pikslu, na níž k pravému zděšení manželské jeho polovice byla vyryta svatá Majdalena.

„A ty, Amalie," pokračovala matka, „ty si pamatuj: Nezadávej se mi s nikým na první tanec — bezpochyby že s tebou zahájí ples syn domu — paní z Herivertů učinila podobnou narážku — a to bude pro tebe velkou ctí! A dříve bude hudební produkce — ne, abys se mně při ní zase blamovala nějakou nevědomou poznámkou. Ne abys snad řekla jako posledně na koncertě, že by se ti hudba líbila, kdyby ty housle nevrzaly. Tys ještě hloupá a nevíš, kdy co vrže — ale housle, na kterých bude dnes hráti ten umělec, nebudou vrzati — rozumíš! Jsou to pravé ‚Amati' a stály 6000 zlatých."

„Šest tisíc zlatých! Kolosální peníz za takovou brnkačku!" dovolil si zvolati pan Zdeborský.

„Prosím tě, nepovídej!" osopila se naň paní Antonie. „A pak, Málko, nebuď zaražena a mluv! Mluv o divadle, o koncertech a o literatuře. O tom všem snad mluvit dovedeš, k čemu bych tě jinak všude vodila a k čemu byla bych tě abonovala již na druhý rok v půjčovně."

„Ano, věru, ale tohle to se vyplatí!" zvolal pan Zdeborský. „Stojí to sice devět zlatých ročně, ale co se za to můžete načíst! — I já sám — tuhle ten román o těch jezovitech mne zajímal."

„Nikoli, Amalie," zvolala matka Antonie zděšeně. „O tom nepovídej!"

Kočár se zastavil. Pan Zdeborský mezi tím, co choť jeho slézala, vyndal stydlivě šňupec tabáku — poslední! Amalie poznamenala se bojácně křížkem a toliko matka Zdeborská pomýšlela na to, jak důstojným způsobem vstoupí a jak bude žlutá vlečka její při tom za ní šustět.

Četná společnosť byla se zatím již sešla v salonech paní z Herivertů.

Jako pan Jean pomáhal různým způsobem různým lidem do kabátu, tak zrovna dovedla velitelka jeho vynalézti různé odstíny k uvítání svých hostí dle toho, na jakém stupni společenského postavení se ten neb onen nalézal. A nyní nastal již ten ještě poněkud zatuhlý počáteční hovor v jednotlivých skupinách osob, kupících se kolem klavíru v očekávání uměleckého požitku, jaký jim paní domu v mnohoslibném úsměvu předpověděla.

Vzduchem plulo to jak trémou mladých, sotva do světa vstouplých slečinek, které se byly v těsných skupinách k sobě přitulily. Sem tam zableskl se ostrý pronikavý pohled některé gardedámy, z nichž mnohá vypadala poněkud jako kvočna, kteráž pro uchránění zrna kuřeti vlastnímu je vždy hotova uštědřiti ostrý klofec kuřeti cizímu.

Starší páni ohlíželi se dost okázale po zelených hracích stolcích a kdo by byl dovedl jich občasné vzdechnutí, zakašlání neb zívnutí přeložiti v projev slovný, byl by zvěděl, že vzdychají, poněvadž jest doba večeře, této pro ně jediné útěchy plesového večera, ještě silně vzdálena.

Paní z Herivertů se již několikráte poohlédla po svém synovci a poslala konečně k němu se vzkazem, že již koncert počíná. Leon dal se jí však omluviti náhlým jakýmsi řízením a vzkázal, že se dostaví co

nejdříve. Zatím chodě chvatným krokem po svém tichém pokoji, nepomýšlel ani na slavnou representaci domu, jaká se odbývala v poschodí prvém.

Bylť Leon obdržel před málo hodinami list od přítele svého z ministerstva, list, ve kterém se ho přítel jménem osob rozhodujících tázal, jestli by byl volný přijati důležitý úřad v nově anektovaných zemích rakouských.

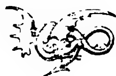
Jak často byl se Leon posmíval své nynější činnosti, ve které zaujímala práce úlohu tak podřízenou, společenská routina úlohu hlavní! A nyní — Leon přemýšlel, chodil rychle po pokoji, poškubával si netrpělivě vous a zatínal zuby pevně do rtů.

Zde by tedy byla konečně činnost snad namáhavá, ale skutečná činnost, při které by bylo nemožno ptáti se tak pohrdlivě: „a k čemu, k čemu to vlastně?"

Ale postavení, jež se mu nabízelo, vyžadovalo též statečnosti a pevné vytrvalosti v práci. Vytrvalost v práci! Měl ji on, jehož duch tak rád přeskakoval s jednoho zajímavého předmětu na druhý? On, jehož vkus poletoval tak rád v říši krásna a jehož mysl se bolestně stahovala v ostrém posudku světských nesrovnalostí? K celému dosavadnímu způsobu jeho života bylo zapotřebí mnoho času, mnoho peněz, trochu lenivého přemítání. Proti tomu stála nyní před ním práce vytrvalá, práce, která má jen pevný účel utvořiti něco a musí nechávat vše ostatní mimo. „Musel bych pracovat stále pilně — kdy měl bych času žít?" Že by se tyto dva pojmy života a práce mohly slíti v jedno, to nechápal.

Nyní stála práce před ním jak balvan, jak velký balvan, pod jehož tíží by se zajisté zachvěly všechny této tíži nezvyklé jeho údy: — Co činit? — Zapálil se, chodě dosud rychle po své jizbě, do ruda: zastyděl se nad svým okamžitým strachem a zůstal pak v trapné nerozhodnosti státi. Z doleních místností počínaly k němu zavznívati zvuky houslí a on si při nich tak jasně vzpomenul na rusou hlavičku Luisinu. „Mám přijmout? Mám odejít? Právě nyní?" Pohodil hlavou, zapudil hlas vážnějších myšlének a zavolal pojednou v jistém, až sveřepě veselém tonu: „Právě nyní — nyní? — Ne — nikoliv, člověk je sám sobě také něco dlužen!" A rychle napsal list příteli, v němž prosil za dobu k rozmyšlení — pak si oddechl, jakoby byl odbyl velice nepříjemnou záležitosť a jeho zrak se obrátil k černému plesovému oděvu i k bílé kravattě.

(Pokračování.)

Píseň čarodějky.

Napsal Ernst von Wildenbruch.

V klášteře Hersfeldském převor děl:
„Náš bratr Medard sestár' a zmdlel.
Hodinka jeho přijde již v mžiku —
nuž vzhůru, náš bratře zpovědníku,
jej vyzpovídat z hříchů spěš,
ač vím to, mnoho jich nenajdeš.
Klášteru slouží padesát let,
u nás mu jeho vlas do šedin zkvet,
dost se napostil a nabičoval,
dost na věčnost se připravoval,
z nás nejvíc svatý je v klášteru stínu,
v něm jistě se zalíbí Hospodinu."

Mnich na dveře Medarda klepat se jal —
však z vnitřku se nikdo neozval,
přestoupil přes práh zpovědník
a do Medardovy cely vnik' —
A chvíle po chvíli se chýlí a spěly,
a mniši na sebe s údivem zřeli:
„On v řeči a činu tak svatý a tichý
jaké as může povídat hříchy?"

Truchlivým zvukem zvonek hór
do kaple svolal mnichů sbor,
za bratra Medarda v modlitbách tiše
sklonili hlavy, sotva kdo dýše —
V tom zdaleka slyš! sem žalobným hlasem
chmurný zpěv zazněl, trnuli žasem.
Ze země převor hned se zdvih',
úzkostně každý naslouchal mnich.
„Z Medarda cely píseň ta splývá,
to Medardus je, on sám si tak zpívá."

Slouchali s úzkostí: „Co je to asi?
To nejsou modlitby ni nešpor hlasy,
to hříšná jsou slova a rouhající!"

Hle! ve dveřích zpovědník s bledou lící
se zjevil zděšen řka v pospěchu:

„K nám zavítal ďábel pod střechu!
Medardus propad' nástrahám svůdce,
ve spárech Satana svíjí se prudce!“

Svěcenou svíčku převor tu vzal,
ji rozsvítil, s ní se k Medardu bral,
a všickni mniši za jeho vzorem
ve dlaních svíce za ním šli sborem,
od stropu a stěn zněl bouřlivě v tichu
žalobný nářek pějících mnichů.
„Před hříchu spády, před šklebem Satana
svou milostí, Bože, naše buď ochrana!“

Do kořán cela — vyschlý a bled
dlel Medard na loži v náručí běd,
svíjel se vzpínaje zuřivě dlaně,
ztrnulé oči upíral na ně,
z rtů jemu chvějných, jež hryzl v krev,
bez konce hýkal ten divoký zpěv.
Cos divného znělo v tonech těch
jak rouhavý škleb a toužebný vzdech,
jak nesl by z daleka vzduch až sem přehojnou
tropických květin mdlou vůni a opojnou.
Tu mniši mávali svícemi: „Vari!
pryč z jeho srdce, Satane starý!“
Mávali svícemi, svatými obrazy,
zpěv Medardův divější stále je provází,
a hluboko v zděšených duších jim tkvěl
ten hříšný nápěv, jejž Medardus pěl.

Na mnichy sáhlo to tajná jak trýzeň,
jak hlodavý bol, po životě žízeň,
myslili na vše, svým co kdy zvali,
na mladosti dny, jež uprchly v dáli,
a zvolna, pozvolna sbor zmíral v sluch,
skláněli mlčíce hruď plnou tuch —
Sám převor, byl zbožný a horlivý kmet,
pln strachu dokola po bratrech hleď',
k Medardu potom svůj pozvedl hlas,
v němž veskrze bodavý osten se třás':
„Chceš-li mi bratry pobožné sváděti,
spěj, prokletý, raději v pekelné objetí!“

A rázem tu Medardus na loži vstal,
a planoucí svit mu kol tváře plál,
ztrnulý zrak se do dálky díval,
jak by mu obraz tam jásavý kýval,
své roztáhl ruce, štkal žhavým rtem:

„Slyším tě, slyším, připraven jsem;
ty, čarodějkou již zvali šalebně,
ty, sladké tělo, jež spálili hanebně,
vy, dobré mé oči, vy kypící rety,
o hravých těch údů vy bující květy,
ty, kouzelná něho, kdy jsi mi vzdána,
mnou v zneuznání v bídnou smrt hnána,
půl věku mne trávil lítosti kvil,
jdu teď, bych věčně s tebou byl!“
I roztáh' své ruce, pak natáh' své údy —
„Medardus mrtev!“ znělo kol všudy.

Tři dny a tři noci s kající písní
mniši se po chodbách klášterních tísní,
tři noci dlažbu slzami rosili
a v kleče za milost Boha proň prosili:
„Jemu, jenž odešel v hříchu a vině,
vlídně rač, Ježíši, ustlat v svém klíně!“ —

Při svíci v prázdné jizbě tam
se zpovědníkem převor dlel sám:
„Co Medard zavinil, nyní se zpovídej,
co spáchal, o všem věrnou mi zprávu dej!“

A zpovědník velký udělal kříž:
„Byl jeho život, převore, slyš,
šalba a podvod jen. Vídals jej, modlící
jak ráno dlíval na tvrdé dlažici,
říkávals: ‚Děti, buďte jak on!‘
nuže věz, hříšníku žehnal tvůj ston,
vídal's jej v horoucí hlavy jak úkloně
modlil se, zvedal zrak toužebný k Madonně,
myslíš, že on se modlíval k Marii?
V hrudi mu jiný zjev zářil svou glorií!
Tys jeho zřel obličej tak milý a snivý,
však srdce kvas neviděl's, tak burný a divý,
i hlava mu schladla a sbělel mu vlas,
však v srdci plál hříšné vášně zlý jas —
‚Já knězem byl‘, ke mně děl jeho ret,
‚já svatý brevíř pobožně čet,
já čet' ho v bázni, já čet' ho s žárem,
já mlád byl, krev má kypěla varem.
Mé plavé kštice mi splývaly s hlavy
jak zlata tekutý ručej a žhavý,
a první tonsuru když mi dali,
to bylo, jako by jarní luh sžali.
To bylo v onen prokletý čas,
kdy ženy ku smilství sváděl ďas.

kdy čarodějky chytati kázali,
kdy ke kůlu je hranice vázali.
Já v noci jednou při lampě bděl,
tu klepání na dveře, pak hlas zněl:
‚Pojď, knězi, vyjdi v té pozdní době,
o slovo útěchy kdos úpí k tobě!‘
Noc byla tmavá, bouř lkala a štkala,
mne cizí ruka za ruku vzala,
ku věži pod zem hlouběj mne vlekla,
mně bylo, jako bych vstoupal v tmy pekla.
Do ruky pochodeň byla mi dána,
kdos kynul mi ku zdi, kde zívala brána.
‚Ku čarodějce, jíž spálí zítra,
sestup a vyslyš pláč jejího nitra,
připrav ji, ať se jí umírá blaze,
urvi ji, můžeš-li, pekelné zkáze.
A já jsem v země lůno stoupal,
dech váz' mi, pot mi čelo koupal,
z hlubiny zvonilo řetězů řinčení
a slámy šustění a lidské úpění,
tu v koutě, kde se ku zdi zeď pojí,
jak zvíře lesní v brloze svojí
zjev ženy zřel jsem schýlený, skrčený,
čelo své tisknoucí na vlhké kameny.
Pochodeň zavěsil jsem v kruh
od stropu visící řka: ‚S tebou Bůh!
Obrať ó sestro tvář, ke mně pojď,
zármutek, bázeň s duše své shoď!‘
Má slova pila, celá se chvěla,
po ruce ruka s tváře jí sjela,
pak hlavu zvedla, jak ke mně vzhledla
a klečíc ke mně vlekla se zbledlá,
páž její nahá mi svírala kolena,
v mé tváři žehla tvář její plamenná,
já k ní se sklonil, pochodně zář
milostnou její obestřela tvář;
tu cítil jsem sladce srdce své jihnouti,
v očích se rosu soucitu mihnouti,
ústa má zmlkla, a v němém bolu
v mlčícím hoři jsme plakali spolu.
Slz mých jak cítila horký žeh plamenný,
objala mne tu chvějnými rameny,
jí vzdech se dral z ňader hluboka,
a šeptem ret slova děl divoká:
‚Ty můžeš plakat pro mne, jak z nebe
přišel by Spasitel, miluju tebe!‘
Mne z hříšných slov těch schvátil děs:
‚Pamatuj chvíle, sestro, a kdes'?

V plamenech zítra má tělo tvé odpykat,
pokáním peklu snaž se spíš utíkat!“
Tu na mne úzkostlivě zřela:
„Já pykat? zač, bych nevěděla.
Rodiče mrtvi v lesním kdes dolu,
s babičkou samy žili jsme spolu.
Babička znala květ mnohý léčivý,
vařila nápoj, chorý jímž oživí,
babičku spálili na hranici,
ji čarodějkou zvali všici.
Babička starou píseň pěla,
já znám ji, nebo sladce zněla,
ta píseň byla prý z cizích zemí,
kde lásky čar vládne srdci všemi.
Já pěla ji, smysl jsem neznala,
spřež krutých lidí mne zajala,
do věže zavřeli mne pak
a řekli, že prý to pekelný drak
z mé duše zpívá, zhouba a klam,
a proto zítra být spálena mám‘. —
Ret její chvěl se mi u ucha blíže,
zrak její prosil, prs její níže
k mému se stulil, úpěla: ‚Poď‘,
a pro Boha mne vysvoboď!
Život je sladký, tak jen se pohni,
a hrozná smrť strašná, bídná je v ohni.
Já neublížila nikomu zlem,
čár nestrojila, nevinná jsem,
však srdce lidí jsou jako kamení,
tys’ ale dobrý, ty pláčeš v mé soužení.
Spí stráže, dveře jsou dokořen,
o prosím, prchni se mnou jen!
My půjdeme tiše a v úkradí,
pochodeň shasne, nás nezradí,
jde branka do polí, do strží,
nás nikdo nevidí, nezdrží
a ráno, až zazní kohoutí ples,
budem už daleko, nás pojme les.
Ten les je tmavý, hustý, a tam
nás nenajdou, jedno místo znám,
znám jedno místo, to najde se stěží,
tam starý poklad ukrytý leží,
budeme hledat, najdem jej hned,
pak spolu půjdem v daleký svět,
do dálné země, tam budeme žít
jedna jen duše, jeden jen cit!
Ku srdci ženu sotva si tisk’,
ký ples je láska, nevíš, ký zisk,

bohatší láskou nad vše máš býti,
co jich kdy láskou zaplálo v žití,
hleď hvězdy táhnou, hodiny jdou,
o prchněme spolu nocí a tmou!'
Jak vichřice žeh' mne její dech,
a tmavý vlas mně do tváře šleh',
páž její bílá spjala mou šíji,
o jak se divokou rozkoší spíjí,
ve moji hlavě a v srdci mém
tam smrtelný ples byl domovem,
já sklonil se níž, ji políbit chtěl,
v tom trh' mnou kdos ze zadu, přísný hlas zněl:
‚Ty čarodějku líbati chceš?
milosti boží zbaven jsi též!'
To slovo umřelo na rtech mých,
já odstrčil ji, a já se zdvih',
já prchal zděšený z jizby té dál,
co za mnou zněl její zoufalý žal,
na zemi padla, na dlažbě ležela,
já slyšel v stínu, jak lkala a úpěla.'
V tom s bledou tváří Medard stich.
‚Rci, bratře, jaký tě tísní hřích?
Tys odolal přec svůdci pekla
a zničil jeho osidla vzteklá.'
Však co jsem to mu děl v útěchu,
s rtů jeho znělo to v posměchu,
ten smích se divě kol zoufale třás',
jakoby z něho smál se sám ďas,
pak oči vyvalil udiven
a mlčel — pak začal: ‚Zaplál den,
v plamenech východ vznítil se žhavý,
v ulicích rostly zástupy, davy,
na poli v třísek a v klestu směsici
viděl jsem chmurnou týčit se hranici,
ke kůlu hleděly zraky všech —
tam dlela a měla mřít v plamenech.
Jak ptactvo se potácí na moři zbloudilé,
jí oči kol těkaly úzkostí opilé,
tu s křížem k ní jsem přistoupil,
zrak její hledal mne, klidnější byl,
i sklonila hlavu, úsměvu záře
úkradkem přelétla bledé jí tváře,
jí úsměv se v sladké tváři mih'
jak s Bohem paprsků slunečních. —
Kat pozved' k výši pochodeň žhoucí,
v mé oko vpil se její zrak vroucí,
do suchého klestí plamen šleh',
mne jak by přibil jejích očí žeh,

DIEGO VELAZQUEZ.

Vlastní podobizna.

a jiskry kol litaly, praskot a svist,
jí rty se zmítaly, uvadlý list,
a najednou, najednou slyším cos zněti,
z hořící hranice začala pěti.
Jak šumí jarní dešť v tichou noc,
mě jala písně té blaživá moc,
mně bylo, jak vál by vzduch až sem přehojnou
tropických květin vůni mdlou, opojnou,
jako by k uchu mi zazníval hlas
o štěstí, jež se nevrátí zas.
Jí plamen nahou nohu chyt již,
v poslední pozdrav se sklonila níž,
ji v kotoučích obepjal černý dým,
a žalobný její zpěv zvučel jím,
s hukotem plamen trysk', k nebi spěl,
jak zvony hučící zpěv její zněl —
já zacpal si uši, mně k hlavě šla krev,
ach, kdy jen přestane ten zpěv, ten zpěv? —
Já s děsem se obrátil, já prchal dál,
však za mnou ten žalný hlas neustal,
kam jsem se ukryl, mně k hlavě šla krev,
neb všady mne provázel ten zpěv, ten zpěv,
ať jsem se modlil, snil nebo bděl,
ve dne i v noci ve sluch mi zněl,
od onoho dne už padesát let
jej slyším stále a stále znět!' —
Medardus vyskočil — ‚Opět zní blíž,
slyším jej zas, o slyš jej též, slyš,
chodbou se plíží po schodů zášeří,
to ona sama je, stoupá již do dveří."
Já vrh se k nohám jeho lože,
‚Čiň bratře pokání', děl jsem, ‚o Bože,
v svá pouta satan tebe jal,
tu píseň na tebe chytře stkal —'
V lože jsem vnutil Medarda zpět,
on se však z rukou mých vymknul hned,
od svého lože mne odstrčil zas
řka: ‚To je svatý z ráje hlas,
on k blahu mne volá, které jsem ztratil,
bránu mi otvírá, tam bych se vrátil.'
A slzí proud začal z očí mu splývat,
a Medard sám náhle začal zpívat,
takovou píseň nikdy jsem neslyšel,
hlas lidský sotva kdy takovou píseň pěl,
to byla žaloba, jásot, kvil, ples,
až prsa mi schvátil úžas a děs,
na útěk musel jsem se dáti,
vás k jeho cele zavolati —'

Zpovědník skončil, okny se smek'
šer jitra první, a převor řek':
„Co naše oko nepojme, nevidí,
kdos nahoře chápe to a soudí u lidí,
On pravil: ‚Soud je můj,' tož mu jej nech,
jdi, spoj své modlitby s modlitbou všech."

Přel. *Jar. Vrchlick*

Nad propastí.

Prostý obrázek ze života.

Napsal Stanislav Jarkovský.

(Pokračování.)

Nastalo léto. Spytihněv dokončoval některé práce a ve prázdných chvílích odpoledne a večer odcházel do klubu velocipedistů na Smíchově, odkud s mladým přítelem, právníkem Hálou, jezdíval na kole do Chuchle, na Zbraslav nebo na Jiloviště. Dvakrát se přihodilo, že v Chuchli nalezl známou společnost a mezi ní Martu. Bavil se s ní jako s ostatními se bavíval, hráli hry, laškovalo a žertovalo se a když pak nazpátek oba velocipedisté předjížděli vracející se parník, mávala Marta bílým šátkem. Seznámil se s Martou tak, jako znal dvacet, třicet jiných děvčat. Ale vždycky, kdykoli s ní mluvil, bylo mu tak líbezně v duši, — však darmo vyhledával samotu, v níž mohl by s Martou mluviti důvěrněji. — Jindy chodíval na Žofín. Ale kdežto obyčejně náhoda svádí lidi, tady je rozváděla: s Martou se tam nesetkal. Snad také proto, že se vyhýbal hlučným úterkům a pátkům, kdy Žofín bývá dostaveníčkem českého highlifu tak jako Hyde-Park v Londýně, — smíme-li malé, moc maličké přirovnávati k velikému.

Až jednou ku konci školního roku ji viděl u stolu žofínské restaurace sedící vedle matky a otce, starého šedivého pána s dlouhými licousy a zlatým skřipcem, obklopenu společností několika mladých pánů, kteří podle všeho namahali se rozehřáti led jejího srdce. Byli mezi nimi též Oskar Hrubý a inženýr Kvastl. V prvním okamžiku chtěl také přisednouti, nutilo jej cosi, aby řekl Martě, že se mu bude teď o prázdninách stýskati po ní, a zeptat se jí, zda-li také ona si naň vzpomene. Ale ne! Nepůjde. Nač? Chtěl přejíti nepozorován, ale sám pozoruje. Avšak nepodařilo se mu to. Oči všech obrátily se poslušně za očima Marty, která ho hned postřehla v proudu promenujících a známí hlučně ho pozdravovali.

Hned po té odešel v náladě tak podivné, že vraceje se již v šest hodin, stavil se — ve sborovně svého ústavu, od které měl svůj klíč, zapisovat známky do katalogů a na vysvědčení. Stará školnice se této neobyčejné horlivosti zděsila, domnívajíc se, že Vavrovský je chorý na duchu.

Prázdno a mrtvý klid opuštěné školní budovy působily naň jako ledová sprcha. Škola bez školáků je jako vymřelý úl nebo jako nádraží venkovského městečka. Tam také jen chvílemi je ruch a veselí, ale jakmile zajdou určité hodiny a vlaky, je tam zas ticho tak velké, že jen s namaháním dovedeš si představiti, že může býti jinak. — Ve sborovně zasedl za stůl a psal a psal, výborné, chvalitebné, dobré, dostatečné i nedostatečné v pestré směsici až do půl osmé; posléze zemdlen zavřel katalogy a s odporem odšoupl je daleko na zelený stůl.

Přec myslil na Martu a málem že při posuzování prospěchu nenapsal vedle „výborně“ ještě poznámky jako „k pomilování“, „přerozkošná“, jež hučely mu v hlavě. Byla dnes tak krásná v letních svých šatech s červenou růží za plnými ňadry a od těch čas, co ji viděl asi před třemi nedělemi v Chuchli, jakoby byla porozkvetla, jako jarní hyacinta. Zase upřela naň ten hluboký pohled, dnes jako vyčítavý, že si jí nevšímá a že ji nechce znáti. A v duchu litoval, že se u ní nezastavil a s ní nepromluvil několik slov. Ale ne, mrzel se na ni, že neodpudí od sebe ty dotěrné hochy a každý úsměv rozdávaný těm darmotlachům, jak nazýval ne příliš lichotivě aniž dosti spravedlivě své přátely, vykládal jí ve zlé.

. . . A Marta od té chvíle, co postřehla Spytihněva, ani neposlouchala řeči svých sousedů.

Co se dělo v její duši? — Ano, myslila naň a to tím víc, čím více jí unikal. Což vyhýbal se jí anebo byla to jen divná náhoda? Vždyť ten unylý Hrubý a protivný Kvastl a jiní a jiní, o něž nestála, byli jí pořád v patách. Již tenkrát na podzim, když odešel tak časně ze „Sedmi skřivanů“, měla nějak pokažený večer a hned po soupé prosila matku, aby již šly domů, vymlouvajíc se na bolení hlavy. Hlava ji bolela, ale ne tak, jak pobolívá obyčejně; bolela rozmýšlením, což u děvčat je řídká věc. Ten velký, mladý muž s tím vysokým čelem a zvučným, plynným hlasem, ušlechtilou tváří a pyšnou postavou daleko zatlačil všecky ostatní a myšlénky její vracely se k němu častěji a častěji. Líbil se jí, ano, líbilo se jí i jeho postavení, zvláště když slýchávala z cizích úst o něm mnoho chvály a méně hany než o ostatních. Tělo její, plné života a touhy neurčité, zachvělo se vždycky při rozpomínce, jak tenkrát k sobě ji tiskl a zatím co inženýr Kvastl vykládal o bazaru, který se chystá už teď po prázdninách, přivírala oči a vzpomínala na jeho objetí . . . Chodívala do plesů a zábav vždycky v naději, že ho tam uvidí. Ve „Slavii“, sotva ho zahlédla, už zase zmizel; a byla mu přec tak blízko na estrádě. Seděla tam v rohu a on stál uprostřed rozmlouvaje s několika spisovateli a professory. Ani se neohlížel kolem, a dráždilo ji to. Pak hned odešel a potom sotva poslouchala, co jí její ctitelé povídali. Snad proto ji Oskar nazval královnou mrtvou.

Teď byl teplý večer červnový. Horko v těsných ulicích zmírnilo se

a vzduch byl svěžejší. Bylo v něm cosi, co táhlo neodolatelnou silou ven, do polí, hájů a lesů, kde jeho vůně není promísena dusivou parou uzenářských krámů nebo zápachem sýrů a syrečků, deroucím se z hokynářských sklepů. Krámy už byly pozavřeny, nastával večerní klid; vlaštovky prorážely vzduch švitoříce a štěbetajíce táhle. Obloha růžověla a měnila své barvy nádherných nuancí. — Vavrovský zašel do městského parku, ale hned se zase obrátil, neboť bylo tam plno německých židů a cizácký hovor jej rozčiloval. „Proč jsme tak hloupí,“ pomýšlel, „a přenecháváme jim tento pěkný pražský kout. Však kdyby nebylo silné oposice, jistě bychom již ani ten svůj jediný Žofín neměli.“

Šel právě okolo rohu Demínovy kavárny, když v tom setkal se s rodinou Kleinovou, pánem, paní a dcerou, přicházející po levé straně zdola Žitnou ulicí. Ani později nevěděl, jak se to stalo, že pozdraviv připojil se k nim. Marta, která šla o něco málo napřed, sama se nějak zastavila a on ani se nerozmýšleje, sluší-li se to čili nic, již jí podával ruku tázaje se, jak se jí daří. Marta představila jej svému otci. Ovšem, vždyť ještě ani neznal pana Kleina.

„Chtěli jsme sice zůstat na Žofíně na večeři, když je tak krásně,“ pravil pan rada, „ale Marta se asi nějak nachladila. Prý ji rozrazila zima a šli jsme raději domů. Ostatně naše dvě mladší děti, Jindřiška a Véna, budou už asi také doma; byli pozváni dnes na odpoledne k tetě; nesmíme je tedy nechat dlouho čekati.“

Vavrovský prosil za dovolení, smí-li doprovoditi domů. V Praze byl by se toho neodvážil, ale Vinohrady jsou přec ještě tak trochu venkovem a nejsou tak příliš vázány ohledy velkého města. Pak obyvatelstvo stykům Vavrovského i rodiny Kleinovy bylo opravdu cizí, tak že sotva kdo známý je zde uvidí. Pan rada přívětivě svolil a Vavrovský kráčel teď po boku Marty ulicí Palackého a Hálkovou.

„Odpusťte slečno,“ omlouval svoji dotěrnost, opravdu poněkud zvláštní, neboť povrchní známost s Martou ještě nijak neoprávňovala jej k jeho rytířským službám, „ale už tak dávno jsem vás neviděl a přec bych se vás byl rád zeptal, jak se máte.“

Marta se chvěla, ale ne již chladem nebo zimou, jako na Žofíně, ale vnitřním blahem a rozkoší.

„A proč jste tedy nepřišel ani dnes, ani jindy ... Na Slavii na příklad?“ Tu nemohla mu odpustiti.

„Na Slavii? ... Na Slavii?“ rozpomínal se Spytihněv. „Což jste tam byla?“

„Ovšem, a vy také.“

„Ano, byl jsem tam tenkrát, ale jen na půl hodiny. Měl jsem tolik práce!“

„Tolik, že jste i na svoje známé zapomínal?“

„Těm byly asi moje vzpomínky velmi lhostejny.“

„To nevíte.“ A pohlédla naň zase tak zhluboka jako tenkrát.

„Přijdete zítra opět na Žofín?“ tázal se Vavrovský, kterému zdáli se vrabci na okapech tlukoucími slavíky. Už už chytala se ho závrať, silnější než tenkrát, když naň pohleděla takhle ponejprv.

„Nevím, asi sotva, poněvadž už pozejtří odjedeme my děti s matkou na venek na prázdniny.“

„Už! Ach bože, to je škoda!“ a v duchu litoval, že celé léto mu uteklo bez Marty.

„A proč by bylo?

Vavrovský připadal si teď tak směšným ve svých rozpacích, že se mu až odlehčilo, když v téže chvíli Marta stanula před velkým domem řkouc: „Jsme doma.“ Oba rodiče zvolna docházeli.

„Přec bych vás rád ještě jednou uviděl.“

„Možná, ... zítra na večer u okna.“

„Zde?“

„Ne, z vaší kuchyně... S bohem, mějte se dobře a po prázdninách snad na shledanou.“

Co? Jak to, z kuchyně? Ach! Teď se mu rozbřesklo.

A druhý den k večeru poslal paní Katy kamsi daleko do Prahy, aby hodně dlouho se nevrátila a stál dlouho za květináči u okna kuchyně, v říši paní Katy, dívaje se, jak naproti ta krásná dívčí hlava se sklání nad nějakou knihou, v níž však neobracela listů.

Ne, ne! Bláhový člověk! Přece se nezamiluje a neprodá svoji volnost, na kterou byl tak pyšný a na níž tolik si zakládal. Kam by se pak děla jeho práce, kdyby se oženil? Několik jeho známých pracovalo, dokud nebyli spoutáni tím těžkým břemenem, kterým muži jest žena. Bývali plni ohně a nadšení a potom stali se z nich obyčejní strejci a šosáci... Ale zase z těch literátů, s nimiž se scházel, byla většina ženatých! Přiznával si, že pracoval vlastně tenkrát nejvíc, když potřeboval peněz, a kdyby se oženil, potřeboval by jich ještě víc, pracoval by tedy jistě ještě úsilněji. Ale což ten život nemá býti nic než práce a práce?... Má tam to děvče peníze, nebo je chudá? — napadlo mu. Je-li bohata a bude-li ho chtít, — pak v dostatku zapomene na práci, — nemá-li groše, kdo ví, bude-li ji moci uspokojiti svými prostředky, poměrně přec jen skrovnými. A strašidlo nespokojené domácnosti s půltuctem umazaných, nepořádných dětí tak náhle a výhrůžně se mu zjevilo před duševním zrakem, že se obrátil a odešel... Však teď o prázdninách odjede a zapomene na vše. Kolikrát už takhle zapomněl!

Marta naproti viděla, jak odchází náhle, zamračen a nepřívětiv a jak na ni zeje velké, prázdné, černé okno.

Milovala Spytihněva. Ale byla to láska, která by mohla Spytihněvovi nahraditi všecko, co by k vůli ní opustil? Byla to láska, důstojná lásky a obětavosti Spytihněvovy? Mohla ona žíti proň a jenom proň tak, jako on v hloubi své duše a přes všecko svoje vzpírání byl odhodlán žíti pro ni?

Kdyby byl Spytihněv dovedl zodpověděti všecky tyto otázky, mohli bychom skončiti již tuto.

IV.

Asi pět dní po té odjížděl z Prahy také Spytihněv. Prázdniny na pražských školách počaly dříve a mohl ještě, než nastoupí projektovanou cestu na Sicilii, zajeti na několik dní k mateři.

„Vidíš, hochu,“ pravila k němu paní Vavrovská hned po prvním uvítání, „také bys jednou mohl zůstat doma. Nic tě neužiju, neboť po každé pospícháš odtud a vrátíš se zas jenom na konec, na pár dní. Až tě přejde tohle tuláctví, oženíš se a pak teprve nepřijdeš.“

„Ne, matinko zlatá, nehněvej se na mne. Počkej, až budu definitivní, pak si vezmu na Vinohradech nebo v Praze větší byt a budeš moci býti u mne třeba celý rok a to se užijeme. A co se týká toho ženění, to víš . . .“

Však nedopověděl, neboť myslil na Martu . . . Teď však musil odejeti, ale nechtěl říci staré matce, že proto, aby snáze zapomenul na dvě oči, které mu udělaly.

„Ale po moři nepojedeš, dítě? Zemřela bych úzkostí.“

„Nepojedu, matinko,“ zalhal si trochu Spytihněv, aby matku upokojil. Ale nemusil, neboť nejel opravdu ani po moři ani po souši. — Toho večera, kdy viděl naposledy Martu, pospíchal domů a odeslav hospodyni pryč, všecek uřícen postavil se k oknu. Ve spěchu ani dveře kuchyně nezavřel. Snad právě nepříjemný pocit somatický byl příčinou jeho duševní nevole; krátce v silném průvanu se bezpochyby nastudil a cítil churavost již v Praze, však v návalu školních prací přemahal se ještě.

Doma však ulehl hned druhý den. Dostal tyfus, na štěstí ne těžký.

Ó, jak byla stará matka vděčna Bohu, že ho to nestihlo někde v cizím kraji! A jak ho ošetřovala! . . . Přijel i nejstarší bratr lékař a střídali se u nemocného.

Ve chvílích blouznění dozvěděla se matka, co začíná zmítati duší a srdcem jejího syna. Věděla, že Spytihněv je pln citu a nechce-li se oženiti, že činí tak z obavy před sklamáním, že by žena neporozuměla jeho cítění, jeho snahám a náklonnostem. Těch obav, že by pak pracovati nemohl, nevšímala si mnoho, byla by beztoho ráda, kdyby se tak nenamahal. A teď zdá se, že chytil. Jaká to je Marta, o níž blouznil a jejímž jmenem ji samu vždycky oslovoval?

Znenáhla horečka přestávala a bylo po všem nebezpečí. Nastávala však dlouhá doba rekonvalescence. Počasí letos zvláště bylo příznivé: slunce v srpnu pražilo tak jako na jihu a Spytihněv již po čtyřech nedělích mohl z přízemního bytu své matky vyjíti před dům na ulici, usednouti tam na lávku a vyhřívati se na slunci.

Pro celé městečko bylo to událostí. Tyfus professora Vavrovského byl vůbec v mrtvé saisoně vítanou příležitostí k pohovorům, v nichž probíraly se všecky možné eventuality a aranžoval se i případný pohřeb. Přetřásáno, které spolky by se súčastnily a kolik věnců by se asi sešlo. To ne ze zlomyslnosti, bože chraň. Naopak, to tak ze soustrasti, dlouhé chvíle a nedostatku jiné látky. Již za nemoci co chvíli přicházely služky hned od správců, hned od tajemníků, od důchodních, od pana purkmistra a pana sudího, od kupců Jelenů, od paní Dostálové a tak dále se ptát, jak se má pan professor a když Vavrovský ponejprv se objevil na lávce před domem, kde který známý přicházel stisknout mu ruku a vyjádřit svou radost nad brzkým uzdravením. Kdo tak neučinil z upřímnosti, alespoň ze zdvořilosti a že to je vůbec mezi známými zvykem; na venkově pak znají se všichni. Zvláště páni z kanceláře chápali se

této vzácné příležitosti a krátili si úřední hodiny; návštěva u Vavrovského byla záminkou, vinárna u Šedivých konečným cílem.

Když Spytihněv seděl po druhé na své lavičce, v horkém slunci dopoledním a přivíraje oči přemítal o druhém tom žáru, jemuž neušel a který duši mu sežíhal, blížila se z levé strany mladá dívka v bleděmodrých, jednoduchých, ale vkusných šatech se slunečníkem téže barvy, bez klobouku, a zdaleka se usmívala na Spytihněva. Ten jakmile ji spatřil, chtěl povstati, ale děvče zrychlilo krok a přinutilo Spytihněva, aby zůstal.

„Ach Josefko, Josefko, že tě přece jednou vidím. Jak se máš, co děláš pořád?"

„Jak tobě se vede, Spyťo? . . . Tedy jsi mne již postrádal?"

„Jak bych nepostrádal, Josefko! Prosím tě, — teď jsem tady pořád sám, bratr musil odejeti, matka je zaměstnána v domácnosti a pak bych byl přec už rád s tebou pohovořil. Ale proč jsi nepřišla dřív?"

„Byla jsem u vás několikrát a jednou mne teta zavedla také k tobě! Blouznils tenkrát a mně tě bylo tak líto . . ." Neřekla, kterak Spytihněv ji tehda vítal jako Martu . . .

„Tak sedni si trochu vedle mne, chceš-li."

Josefka usedla po jeho levici a zahleděla se do zhublé tváře Spytihněvovy, ale jen na tak dlouho, pokud on sám zraku nepozvedl. Pak jala se slunečníkem kresliti do písku. Nemoc nesetřela s oka Spytihněvova krásný jeho výraz, ba tělesným utrpením a melancholií, kterou obestřena byla jeho tvář, měl do sebe cosi tak poutavého, že Josefka hltala jej svým zrakem, který však byl nevýslovně smutný . . .

Spytihněv vyptával se na lhostejné věci, na známé v městě, na prázdninové zábavy.

„A tys nebyla ani na studentském věnečku, ani na výletě?"

„Ne."

„A proč?"

„Ach, prosím tě, už mne to netěší, — však těšívalo mne to zřídka, to víš, — a pak," dodala tiše a s trpkým úsměvem, „přenechávám to už těm mladším!"

Ach ovšem! zamyslil se Spytihněv a myšlénky zanesly jej daleko do minulosti, před šesti léty, kdy Josefce bylo dvacet let, jemu něco přes dvacet sedm. Josefka byla vzdálenou, velmi vzdálenou jeho příbuznou, však znali se od malička a on se ještě pamatoval, jak ji kolébával. Byl už na universitě, když ona začala se rozvíjeti. Bylo to veselé, hezounké děvčátko, plné vtipu, švitořivé, a těšívala se vždycky tak tuze na Spyťu, když přijížděl na prázdniny. On vždycky nejdřív šel k jejímu otci, strýci Kunešovi, úředníku městské záložny, vlastně k ní, k Josefce. Ta už naň čekávala: viděla jej z okna a vyběhla mu vstříc otevřít. Na chodbě objali se a políbili, jako příbuzní, jako děti. Když přijel z Prahy jako doktor, Josefě bylo sedmnáct let a tehda nenastavila mu něžný ret k políbení.

Spytihněv vzal ji tehda za bradu a jemné ještě tvrdé hrdlo panenské a pravil polo žertem, polo do opravdy:

„Josefko, což se na mě hněváš? . . . Nemáš mne už ráda?"

„Ne, ne, Spyťo,“ zarděla se Josefka a v tom sama postavila se na špičky a ovinula vysokou jeho šíji a přivěsivši se naň vtiskla mu políbení na rty; Spytihněv ucítil plné, vlnící se ňadro a příjemné teplo rozlilo se mu po celém těle. Hned na to Josefka, sklopivši oči, utekla do kuchyně. Byl to tak rozkošný obrázek, toto shledání, že kdyby ho byla viděla paní Kunešová, šukající něco napřed v pokoji, byla by radostí povzdechla, že má dceru zaopatřenu.

„I vítám tě, hochu,“ zvolala pak, když vstoupil, „ale kde pak je holka, vždyť ti přece šla otevřít?“

Ale s holkou dnes už nebylo mnoho a teprve po čase zase se rozehřála a nabývala staré veselosti. — Však těžce zkoušel po tom Pán tu mladou mysl.

Otec náhle, hned po těch prázdninách přišel do pense, poměry valně se zhoršily a Josefa — začala dávat hodiny. Přede dvěma léty vrátila se z Vídně, kde ztrávila skoro tři léta u matčina bratra, člena orkestru operního, a tam dostalo se jí vzdělání a vychování tak dobrého, že mohla teď s prospěchem užíti svých dovedností na piano a housle, pak znalosti francštiny a němčiny, na ulehčenou svých rodičů. Činila to s láskou a obětavostí u mladé dívky bezpříkladnou. Byla by se ve Vídni skoro trochu poněmčila, nebýti Spytihněva. Ne že by se byl sám o to příliš staral, — býval s ní poměrně málo pohromadě a neuznával ji vlastně ani za hodnu mluviti s ní o těchto věcech, — ale Josefka sama vidouc horlivou jeho lásku k češství a k vlasti, milovala to všecko jemu k vůli. Čítala pak jen české knihy a znalostí současné literatury, kterou vypůjčovala si z Besedy, překvapovala Spytihněva, který znenáhla začínal si jí vážiti. Po roce ranila starého Kuneše mrtvice, i pozbyl řeči, vyrážeje jenom nesrozumitelné skřeky, ba ztratil i vědomí a ležel chudák jako Lazar skoro tři léta; snad jen proto tak dlouho, že matka a dcera ošetřovaly jej s péčí přenesmírnou. Spytihněv nepřestával o prázdninách tam docházeti, ba chodil teď častěji než jindy, několikrát v témdni, z útrpnosti k Josefce. Starý Kuneš ho již nepoznával, jako neznal nikoho kolem sebe. Nic ho nevyrušovalo z jeho netečnosti, byl živou mrtvolou. Musili ho krmit hůř než dítě a, — ale trudno o tom mluviti dále. . . .

Za teplého srpnového podvečera roku 1886, v těch prázdninách před zkušebním rokem, seděl Spytihněv s Josefkou u piana. Dvéře k ložnici byly otevřeny, tak že od piana bylo viděti na postel nemocného, kdyby snad něčeho potřeboval. Ale on ležel nehybně s očima zavřenýma a zdálo se, že spí; hudba vzrušovala ho právě tak málo jako co jiného, nevnímal zvuku. Otevřené okno vedlo na zahradu domácích, z níž vítr zanášel sem jemnou vůni rezed, svlačců a pozdních růží . . . Bylo horko a ve vzduchu vznášelo se cosi smyslného, rozdmychovaného samotou. Spytihněv už dávno takhle v důvěrnosti a v takovém blízku s děvčetem neseděl. Jindy nikdy paní Kunešová nenechávala dceru se Spytihněvem o samotě, — byla to rozšafná, velmi rozumná paní, — třeba že jinak chovala se k němu jako k blízkému příbuznému; tenkrát však musila na chvíli poodejít, — od těch čas, co muž byl z úřadu, neměli služky, — a ostatek počítala asi na přítomnosť nemocného.

Vavrovský hrál s Josefkou čtyřručně Dvořákovy Legendy, jež přinesl

z Prahy. Náhle když ruce jejich v jednom taktu se skřížily, ustal — a Josefka také. Tak jak její levici měl objatu, vzal ji do své dlaně, levé svoje rameno opřel loktem o pianový pult a obrátil se k ní. Její druhá ruka sklesla jí do klína, sklonila hlavu a zrak upřel se neurčitě do klavesů.

„Ach, to je venku krásně, pohleď Josefko, jak zapadá slunce.“

Ale Josefka místo z okna pohledla na Spytihněva pohledem dlouhým a podivným. Bylť on dávno jejím sluncem, jediným a zářícím, po kterém obracelo se všecko její doufání v tajnosti a v úkrytu, však tím úsilněji. City zdržované jsou mnohem mohutnější ... A nevěděla, že to její slunce zapadá také, že právě ten nejkrásnější jeho okamžik, to že jsou uchvacující barvy jeho sklonu ... Josefce bylo tehda dvacet let a rozvila se v květ čerstvý, svěží a něžný, plný vůně a rozkoše. Plavé, krásné její vlasy splývaly ve dlouhých silných vrkočích skoro až na zem, když tak seděla na nízké stoličce pianové, hrnouce se za malým ouškem jako bohaté kaskady. Obočí poněkud temnější ale stejně husté zavíralo vysoké inteligentní čelo, a pod ním zářily dvě modré oči plné něhy, oddanosti a lásky. Nepálily, ale v záři jejich bylo tak útulno, tak líbezně jako v jarním slunci. Úzký, malounko krátký nos šířil se v jemné nozdry, jež teď slabounce se rozvíraly při každém dechu, který rychlým tempem dmul plné ňadro, sevřené až do úzkosti šedivým živůtkem, přes který po předu nesly se bílé krajky. Ret červený jako ten západ slunce svíral s obou stran malá ústa, ale jakoby nedosahoval, tak že bylo viděti dva bílé, široké zuby hoření, v koutkách však malá nepatrná ještě vráska počínala kresliti trpkou brázdu ... Luzná linie lícní táhla se nad jemným hrdlem a krkem, který však sotva že se počínal, zakryt byl vysokým sametovým límečkem šatu, spjatým prostou jehlicí, která představovala fialkový květ. Všecko bylo tak jemné a tak milé na Josefce, že Spytihněvovi se zdálo, jakoby seděla vedle něho princezna z pohádky. Tiskl víc a více její ruku ve své dlani. Horko a ještě více vniterný žár zrůměnily jí tvář, která vypadala uprostřed záplavy zlatožlutých vlasů jako jablíčko míšeňské, bílé a červeňoučké uprostřed.

„Josefko!“ pravil Spytihněv šeptem a držel stále ruku její v ruce své. Ona se nic nevzpírala a naklonila se k němu sotva znatelně. Tu Spytihněv ruku ji pustil a zvolna ji obemknul, tak že ruce jeho spjaly se na pravém jejím rameni. Přivřela teď oči a jakoby poddávala se všecka, přitulila se k němu a hlava její klesla na jeho prsa, obrácena jsouc tváří k němu. On přitiskl ji k sobě a políbil ji nejdřív na krk, na to místo, které tak svůdně rozrušilo jeho smysly, pak na tváře, oči a konečně dlouhým, dlouhým polibkem v ústa. Cítil, jak prochvěla se všecka, — nevýslovným blahem ...

„Na, na, na! ...“ zaznělo najednou tím sladkým tichem z lůžka sousedního pokoje.

Josefka zděšeně se vytrhla.

„Chceš něco, tatínku?“

Nemocný ležel však docela nepohnutě jako dříve, jenom ruku měl na prsou a oči pootevřeny a v nich zvláštní živý lesk, který však již již pohasínal. Když dcera přiblížila se k němu, už zase díval se strnule

a apaticky do neurčita a když dívka ho pohladila po čele, byl docela klidný. V tom také vrátila se matka, — a Spytihněv také nabyl svého klidu; přejížděl prsty po klavíru a splétal veselé akkordy do ticha letního večera . . .

A přece bylo v tom objetí víc, mnohem víc než pouhé přátelství a známost z dětských let! Ona poddala se všecka tomu, jemuž chtěla, jemuž by ráda byla náležela po všechen život, — on objímal jen hebké tělo a bloud nedovedl čísti v jejích očích. Ale proč ji tedy líbal? — Tady objevila se trestuhodná lehkost povahy Spytihněvovy ve věcech lásky. Rozpukající něžná krása Josefiny lákala jeho smysly, ale nedotekla se jeho srdce, které ač samo prahlo po citu, bezcitně k jinému srdci se zachovalo. Skoro napřed věděl, že probouzel v Josefce city nejvřelejší — bezúčelně. Ač vynikala Josefka vzácnými vlastnostmi ducha, snad všemi, které by byly dovedly upoutati Spytihněva, byla chudá, velmi chudá, a proto byl k ní slepý, ač právě tím více měl šetřiti té květiny před mrazem, jakým pro dívčí srdce je sklamání . . .

(Pokračování.)

Z básní Fr. Pečinky.

Smrt Ivana Iljiče.

Ubohý Ivan — oči jako voda
a tělo proležené — stále k boku sahá,
na levé straně stále cos ho bodá,
leká se smrti, která přijít váhá . . .

Ó nekonečné, věčné umírání!
Máš pocit ten, že umíráš s ním taky,
pot smrtelný se vleče po tvé skráni,
s Ivanem bloudíš kdesi za oblaky.

A v posled přijde ždané okamžení:
Rek románu rád odpustí své ženě,
konečně vzlykne: žádné smrti není!
a natáhne se, shasne spokojeně.

Ty oddychneš si, utřeš dlaní skráně;
jsi rád, že román skončil se tak zticha,
žes neumřel! . . . Však pociťuješ maně,
jak v levém boku taky tě cos píchá!

Stará koketa.

Je naděj koketa, jež svůdné líce
a sladkou řeč má, pohled roztomilý,
dá úsměvů ti, slibů na tisíce,
a zítra, ve tvé nejtesknější chvíli,
mrazivě, krutě vysměje se tobě,
že trpíš pro ni, že tě oklamala . . .
Jinému potom podá ruce obě
a lže mu zas, co tobě včera lhala.

Už stokrát bídně sklamala tě v žití,
znáš předobře vše její prohnanosti,
víš, bolestí žes musil zaplatiti
každý ten úsměv lživé upřímnosti —

Po čase k tobě koketa se vrátí,
chvíli se zdráháš, ale jak v své kráse
vstříc počne se ti svůdně usmívati —
ty klekneš před ní, uvěříš jí zase!

Prostřed května.

U cesty, jež se stříbrem nítí,
kam jitro vždy mne vyláká,
koruny stromů květem svítí
jak sněhobílá oblaka.

A z oblaků těch na zem sněží
zář čistá, v prachu silnice
a v sporé trávě kolem leží
drobounkých hvězdic tisíce.

Já snílek v dumách bloudím tady
a jak se stromy zachvějí,
vždy myslím: tak tvůj život mladý
jest oděn květem nadějí.

A jak se vítr z dálky žene,
sta nadějí vždy povolí —
ty květy kolem rozházené,
jsou jejich bílé mrtvoly!

Prosa s poesií.

U cesty vesnické na mezi ležím . . .
Kout západu jak zalil by se krví!
Lehýnký vítr s květů dechem svěžím
zanáší ke mně s polí zápach mrvy.

Snad na venkově nemůž' jinak býti:
kvetoucí jabloň, jež tě vůní spíjí,
nad močál větve musí nachýliti —
Ó proso jdoucí vždycky s poesií!

Zřím na měkotu. V záři zlatoskvělé
muž se svou ženou táhne těžké brány,
jich smutný pohled, špína na jich čele
hned káraly můj povzdech vyhýčkaný:

Lenochu z města, pojď jen na výsluní,
té práce, psoty bylo by ti třeba,
bys v zápachu tom cítil příští vůni
a teplo čerstvě pečeného chleba!

—

Vzpomínka.

Za dávných dob to byla polní cesta,
švestková alej podél ní se táhla,
dnes ulice tu, nejhlučnější z města.
Jak často v mládí moje duše prahla
sem zaběhnouti z dusna školní síně,
když v dechu slunce modraly se slívy!
Dnes mezi domy procházím se líně,
však místo nich já vidím příkop křivý,
padavčat plný . . . Při západu dřímá
u boudy pes, na předních nohách hlava
mu odpočívá, vedle hlídač dýmá
a celá alej hoří do krvava!

Manželé Kopistovi.

Napsal Jan Antoš.

Pan Kopista byl úplně již oblečen na cestu do kanceláře, když pojednou se rozmyslil, znovu svlekl šaty a ulehl zas do postele.

Mladá jeho žena, nesouc mu kávu, zrovna stihla jej, když balil se do peřiny.

„Což nepůjdeš do kanceláře?“ otázala se ho starostlivě.

„Ne!“ zajektal muž.

„Bože, snad nejsi nemocen?“

„Zima je mi!“ — — A i hlavu přikryl si peřinou.

Žena jeho nezdržela se úsměvu, jehož lahodu na chvíli — na pouhý jen okamžik: jakoby na rty hořká kapka jí skápla — zohyzdil výraz opovržení.

Pocitu toho však v duši své vědoma si nebyla.

„Anušo, dojdi do kanceláře a řekni chefovi, že zima mnou tak lomcuje, že ani vstát nemohu — ale zítra jistě že přijdu!“ mluvil nemocný pod peřinou a za chvíli dodal: „Kdyby snad něco namítal, řekni mu, že za celých patnáct let, co jsem u něho, stůňu poprvé.“ A ještě více schoulil se pod peřinou.

Žena mlčky pohlížela na něho, marně se namahajíc, aby ze srdce vynutila soucit, aby ho politovala... A přece nic se mezi nimi nezměnilo?... Ještě večer ulehali s onou vzájemnou důvěrností, z níž láska se rodí. Kde vzala se trpkost, nechuť k němu v jejím srdci?

Pátrala. Slyšela jej celou noc vzdychat, divným, kňouravým, jako dětským hlasem. A to bylo vše — nic jiného jí nenapadlo... A přece!?... Nemohla najíti výrazu pro to, co proti němu ji popouzelo. Marně hledala příčiny ku své nespokojenosti: ta jakoby ležela mimo jeho povahu a on sám ani vědom si jí nebyl.

Sama s sebou nespokojena odešla od jeho postele: nechtěla, aby zaslechl výbuch jejího pláče, jenž již již dral se jí z prsou.

I.

Ještě ani rok nejsou svoji. Před tím žila smutný život sirotka; nestrádala sice v ohledu hmotném: mohla bezstarostně žíti z výnosu pronajatého po rodičích zděděného statku; ale postrádala lásky, soucitu, pochopení.

Když umřela jí matka, bylo jí šestnácte let. Do domu, do velkých světlých jejich pokojů, přistěhoval se cizí člověk — nájemník.

Vyhradila si jednu světničku, bývalý výminěk stařenky, a snesla do ní všechny památky, drahé upomínky na rodiče. Sama však nevydržela; zprotivilo se jí, viděti cizího člověka zde rozkazovat, po domě běhat, na dvoře hulákat.

Rozhodla se střídavě žíti u svých příbuzných. Za jediný rok vystřídala všechny, stěhujíc se vždy na několik měsíců od strýce k strýci a nemohouc ani u jediného z nich zdomácněti. Všude chovali se k ní, obsluhovali ji s onou pozorností, jaká věnuje se člověku, o němž se ví, že za všechno dobře platí.

A nic více! Po každé sklamána, nepochopena jela dál ...

Příští zimu strávila již v blízkém městě u lidí cizích a jedva nastalo jaro, sama bez průvodu prchala do Karlových Varů.

Slibovala si vyléčit chorou, strádající duši, vypudit z ní všechnu hořkost k osudu a k lidem, zapomenout, obveselit se, nahradit si dlouhá leta trudného života.

Umínila si nešetřit peněz, nevyhýbat se žádnému dobrodružství, docela nechat se unášet proudem veselého, bezstarostného lázeňského života — třeba utopit se v něm. Nebála se žádného nebezpečí, byla jista vrozenou svou silou, převahou jevící se v strádání a v přemáhání. Snesla by sklamání — ba i nevěru — na vše byla připravena, odhodlána, jen když úspěch bude mít a bude moci jednou říci o sobě, že měla též mládí — že žila ...

Byla to horečka, již skutečnost brzy schladila. Již celý měsíc dlela v Karlových Varech, denně chodila poslouchat koncert do kolonády nebo k Puppovi a každého večera procházela se po staré nebo nové louce, ale dosud nikdo si jí nevšiml, nezavadil o ni pohledem, jenž by ji byl vybízel nebo aspoň se zalíbením na ní utkvěl. Všichni spěchali kolem ní, u veselém hovoru, milostně hledíce si na vzájem do očí; jen ona zůstala osamocena; nikdo na ni nepohledl, neoslovil, nepozdravil ji, ač přece všichni ji znali, denně s ní se potkávali.

Na její tváři jakoby byla stuhla nevlídnost, nedovedla ji rozjasnit, úsměvem rozehřát, vynutit, vykouzlit na ní jediný příjemný, laskavý výraz. Sama přišla k tomu poznání.

Jednoho večera přiběhla do svého pokoje a stanuvši před zrcadlem vzkřikla: „Což jsem tak zlá?“

„Ne! Ne!“ hájila samu sebe, ale hned na to vypukla v pláč.

„Jsem ošklivá!“

Druhého dne neobjevil se již na promenádě její upjatý, mrazivý zjev s mladičkou sice, ale následkem předčasné samostatnosti sestárlou, omrzelou, onudělou tváří.

Anuša, schoulena v koutě železničního kupé, ujížděla k nejsevernějšímu cípu českých hranic.

Zbýval jí ještě strýc Tomáš — nejmladší z pěti bratrů otcových! Neznala ho, ale pamatovala se, jak často slýchala otce svého o něm vyprávět, toužit po něm.

Jako mladý hoch bezdůvodně z čehosi obviněn, utekl z domova a nevrátil se více. Až po letech dověděli se, že našel si službu u jakéhosi divousa lesníka, až na samých hranicích Čech.

Marně mu psali a prosili ho, by se vrátil. Přilnul k těm divokým lesům, jež kdysi se ho ujaly, jako k novému svému domovu.

Po letech, když starý lesník zemřel, nastoupil v jeho úřad. Vrchnost

vystavěla mu novou myslivnu a Tomáš, aby oživil samotu a dovršil své štěstí, oženil se.

Sem, v zapadlý ten kout světa, prorvaný hlubokými roklemi, hustě porostlými černým, zatemnělým hvozdem, do vysokých těch hor, jichž holá čela nebe líbá, s nimi se snoubí a krásy divoké plodí, sem, v úchvatnou tu osamělost spěchala pohřbít svoje sny a naděje a pozvolna sama i světu odumřít — — —

Strýc Tomáš, když ji vítal, podivně se usmál. „Tak ty vlastně jedeš ke mně umřít?“

„Ano strýče!“ odvětila vážně, skoro až slavnostně.

„No uvidíme!“ odtušil strýc s novým úsměvem.

Vykázal jí nahoře malý pokojíček, jenž byl jako pro vojáka upraven, se železnou postelí, lavicí a umývadlem, a zdánlivě více si jí nevšímal.

Anuša prvé dva dny strávila ve svém pokoji, zabývajíc se vybalováním a skládáním svých věcí.

Denně jen dvakráte sešla dolů, naobědvat se a povečeřet a po každé překvapila ji spokojenost, s jakou se zde žilo.

Pečlivě prostřený stůl, zjev tetin netrpělivý, roztržitý, roztoužený dlouhým čekáním, vše prozrazovalo, že chvíle, kdy se tu sejdou, jest jim malou slavností.

Nesměle přisedla ke stolu, s vědomím, že zde bude jen překážet.

Hned na to strýc vesele, hlučně po půldenní toulce přichvátal z lesa. Z očí zářila mu chuť k jídlu a k milování. Políbil ženu a zasedl ihned ke stolu.

Při obědě, jsouce obsluhováni mysliveckým mládencem, strýc s tetou hlučně se bavili, neustále se jen smáli a žertovali, ba i líbali, nevšímajíce si přítomnosti Anuše ani jejího zármutku. Anuša jedla roztržitě a když pojedla, chvíli jako strnulá zůstala sedět na divanu. Pojednou vstala, poděkovala a rychle odešla.

Zbytek dne až do večera strávila ve svém pokoji; večer pak, když teta přišla zvát ji k večeři, nalezla ji úplně oblečenou ležeti na neodestlané posteli. Na přívětivé její pozvání ani se k ní neobrátila a poručila si podrážděným hlasem: „Večeři přineste mi nahoru!“

Druhého dne časně ráno úplně již oblečena přiběhla do kuchyně, objala, vřele políbila tetu a spěchala ven do lesa. Jedva zašla za cestu, uvolnila krok a sňala s hlavy široký slaměný klobouk. Nad temnou klenbou stromů temnomodré nebe bylo úplně čisté. Stanula a několikrát z hluboka silně vydechla: vyprahlou duši, vyprahlé srdce její jakoby rosa svlažila. V okamžiku zase zazelenaly se její naděje; pocítila netušenou radost, úlevu — celá jakoby oživla.

Zvolna v zamyšlení kráčela dále, chvilkou se zastavila a dívala se na oblohu nebo čemusi naslouchala. Ani se nenadála a v podivném pohnutí zazpívala — ale hned na to se zasmušila: napadly ji nové pochybnosti. Všecka rozjařena přitiskla ruce k srdci; ale jeho tlukot, lítost, nedaly se již zadržeti. Vypukla v pláč.

Stírajíc slzy kráčela dále; v jejím srdci bylo jako bývá často v přírodě po dešti: vyjasněno. Teď již nekráčela, ale spěchala, utíkala, jakoby dojíti chtěla až na konec lesů, kde samo nebe zapadá. Když se vrátila,

u strýce byli již dávno po obědě a všichni vyšli zas po práci. Jen stará služka čekala na ni s obědem. Stůl dosud byl prostřen a na místě, kde včera seděla, stál příbor. Otevřenými okny vanula sem vůně lesa a v protějších stájích stuchal se a hřmotil dobytek. Celý dům byl jinak prázdný, tichý. Cosi upamatovalo ji na vlastní její domov. Poslala stařenu ven a ulehla na pohovku. Upokojena, znavena oddala se příjemnému odpočinku. Jednu chvíli, zdálo se jí, jakoby její matka vedle ní si byla ulehla — — popolehla — usmála se — a usnula — —

Když se probudila, seděla již rodina lesníkova kolem stolu u večeře. Všichni jedli tiše a opatrně, aby ji nevzbudili.

Anuša, když otevřela oči, nemohla se ihned vzpamatovat, nevědouc v tom okamžiku, kde se nalezá.

Strýc i teta se zalíbením dívali se na ni: zdravý, dlouhý spánek osvěžil, zruměnil její líce.

Zarděla se a rychle usedla.

Když pak po večeři vstala od stolu, z ničeho nic otázala se strýce: „Nehněváte se na mne?“

Ani se nenadála a uběhlo leto. — —

Když jednoho rána vyhledla z okna, spatřila les kol do kola zasypaný bílým kyprým sněhem; podepřela hlavu o rám okna a zamyslila se.

„Jaký to život? Kdo vyvede mne z něho?“

Ten svět, jenž tak nevlídně ji přijal, z něhož utekla, znovu ji k sobě lákal. Po dlouhé době podivně zas jednou se roztoužila: zachtělo se jí změny, trochu zas nebezpečí, nějakého vzrušení, třeba i silného otřesu. — Cítila, že zase nuda po ní sahá.

A venku padal sníh, pořáde hustěji a hustěji — —

Toho dne u oběda strýc Tomáš pátravě zadíval se na ni.

„Anušo, že se ti stýská?“ otázal se přímo, ale vlídně, jakoby byl uhodl, co zase pobouřilo jedva stišenou mysl její.

„Proč by se mi stýskalo?“ pravila zdlouha, utajujíc lítost a hněv. „Ostatně mohu odtud kdy chci odjet!“ dodala rychle, výhrůžně, nemohouc déle se přemoci.

„Ovšem že můžeš!“ mírně odvětil strýc, pak přistoupil těsně až k ní a zadíval se jí do očí. „Poprvé vrátila jsi se sklamána — po druhé vrátíš se s hanbou!“

Hněvivě odvrátila se od něho. Urazil ji. Tak přímo, směle dosud nikdo s ní nemluvil. Strýc zahoukl na psy a vyrazil s nimi ze dveří.

„Jak nízko ji cenil!“

Toho večera nesešla dolů k večeři a když jídlo přinesli jí nahoru, vrátila je. Druhého dne ještě krutěji pocítili všichni její rozmar. Služku, která přišla do jejího pokoje zatopit, vyhnala, psa, jenž přiběhl jí vstříc, lísaje se k ní, zlostně odehnala a tetě trpce vyčetla, že všechno prádlo nechala jí zažloutnout.

Těšila se již, až strýc se vrátí a budou mu všichni žalovat: s chutí řekne mu, že není žádným jejím poručníkem — co dělá, za to že sama sobě jest zodpovědna. Ale u oběda, ač tetinka byla uplakána, strýc choval se k Anuše stejně laskavě, vlídně, jakoby se nic nebylo přihodilo,

jakoby trpělivost jeho byla nevyčerpatelna. Zastyděla se. Zacházel s ní jako s nedospělým, nemocným dítětem.

„Odjedu!“ rozhodla se; ale vůle i síla jí k tomu nestačily. Nerada, proti vůli své musela uznat, že strýc upřímně s dobrým úmyslem vyřkl výstrahu, jež tolik ji poděsila.

Navrátíš se s hanbou! — řekl to s takovou jistotou, s takovým osobováním si práva a přece nenapadlo jí do opravdy bránit se, vzepříti se jeho nadvládě; naopak proti vůli své cítila se šťastnou, blažilo ji vědomí, že někdo poctivě s ní smýšlí, o ni se stará.

Usmířila se s tetou, obdarovala služku, pohladila psa; ale rozveselit se nemohla. Zavírala se ve svém pokoji a jen když slunce vysvitlo, vycházela do lesa, z něhož vracela se stejně smutna, zamlklá ... Konečně po mnoha nedělích zdálo se jí, že strýc si jí zase povšiml. Jednou po obědě, když zůstali sami, krátce, beze všeho úvodu řekl jí: „Vdej se, Anušo!“

Překvapena, jaksi pomatena zahleděla se na něho.

„Nu ano!“ s chutí vesele zasmál se strýc. „Což nikdy jsi ještě o tom nepřemýšlela?“

Vstala s pobouřenou duší. — „Myslila — o často myslila! Nikdy nestanu se služkou nějakého muže!“ ...

„Jak to mluvíš?“ s vlídnou výčitkou odvětil strýc. „Což moje žena na příklad — je mojí služkou?“

„Není — není!“ horlivě, zahanbena odmítala výčitku tu. — „Ale co mne čeká?“ hned na to doložila živě. „Vím, co matka má zkusila, ačkoliv otec můj byl tak dobrý a přičinlivý. Musela spolu obstarávat hospodářství, obsluhovat čeládku i dobytek, docházet na pole, dohlížet na lidi, všem vařit? Kde zbyl ubohé nějaký čas, chvilka jen ku vzdělání se, k zábavě? Jaký byl její život?“

Strýc, co tak horlivě mluvila, díval se na ni a pořád se usmíval.

„Což si musíš vzít sedláka?“

„A kdo jiný si mne vezme?“ odpověděla rychle, ale hned na to, jakoby se vzpamatovala, umlkla a zarděla se.

„O tom si promluvíme jindy!“ pravil strýc, zvedl se a odešel.

Uplynulo několik týdnů a strýc dosud ani slovem nezavadil o předmět posledního jejich rozhovoru.

Anuša dosud však těšila se jeho slibem a v duchu často si opakovala: „O tom si jindy promluvíme!“

A čím častěji se slibem tím zabývala, naň vzpomínala, tím stával se jí tajemnějším, tím více od něho doufala.

„O tom si jindy promluvíme!“ Řekl to tak, jakoby skrýval před ní nějaký tajný úmysl, jejž nemohl jí dosud vyzradit. Jistě má již celý plán hotový! ... Věřila těmto svým výmyslům a znovu byla veselá, ku všem vlídná.

Ale čas ubíhal, a Anuša pomalu přestávala se těšit. „Žert si ze mne stropil — slibem chtěl mne utišit, upokojit, jako dosud všichni se mnou jednali. Kdož by se o mne staral!“ pomyslila si a div nevypukla v pláč.

Toho dne však událo se cosi velikého: na samotu, do myslivny

došlo psaní. Seděli právě všichni u večeře, když posel s ním vstoupil do dveří, přečetl jméno na obálce a podal ho Anuše. Zachvěla se podivným tušením a mimoděk podívala se na strýce. Ten klidně zíral před sebe. V rozpacích sklopila zrak, v němž jevilo se nepokojné překvapení; dle písma na obálce nepsal jí žádný známý, ani příbuzný a razítko na poštovní známce neslo jméno hlavního města.

Váhala ještě chvíli.

„Pro bůh, řekněte mi, mám to přijmout?“ chtěla již vzkřiknout, otázat se strýce, ale nepromluvila ani slova a roztrhla obálku.

V nastalém tichu, při ponurém světle lampy, za zvědavého pohledu tetina a pátravého pohledu strýcova jala se chvatně čísti dopis. Za čtení líce její více a více se zapalovalo. Přelítla dopis takořka očima, ale nechápajíc a nevěříc tomu, co četla, znovu pozorněji jala se čísti. Vzrušení její bylo tak mocné, že čtouc několikrát slabě vykřikla. Dočetši silně vydechla a znovu podívala se na strýce, jakoby optat se ho chtěla: „Mohu tomu věřit?“

Ten patrně porozuměv jejímu pohledu, pokrčil rameny.

„Přece víte, kdo mi píše?“

„Nic nevím!“

„Tedy čtěte!“ A zlostně hodila list na stůl.

„Nestojím o tvé záležitosti — nech si je pro sebe!“ vlídně odmítl strýc.

„Strýče!“ vzkřikla Anuša rozhorleně a vstala, „jakou hru to se mnou provozujete?“

Strýc usmál se.

„Jdi si děvče lehnout — vyspi se!“

A ku podivu, mlčky, bez odmluvy, s jakousi pokorou, z níž vyzírala vděčnost, poslechla. Šla spat, nesouc si svůj dopis; ulehla s ním a četla jej tak dlouho, dokud neusnula.

Dopis zněl:

„Velectěná!

Dovoluju si psáti Vám ve věci velice delikátní. Ke kroku tomu vede mne jednak vše to, co lichotivého z úst přítele o Vás jsem slyšel, hlavně však opravdivá vůle má, oženit se!

Všechny okolnosti, v nichž žiju, mluví pro toto mé rozhodnutí. O sobě mohu říci, že jsem 3. března 1863 narozen, tedy dvacet devět roků stár a že nemám obavy o existenci: jsem prvním úřadníkem největší zdejší obchodní firmy.

Píšu v horlivosti, jakou budí ve mně vždy myšlénka na rodinný život. — Snad vedle toho, co Vy nabízíte, budu se Vám zdáti smělým!

Oženiti se!

Chápu plný dosah toho slova!

Nový to život! Co nových pohnutek k práci? Jaká zajímavost u vzájemném poznávání se — doplňování náhledů — otvírání nových světů . . .

Ovšem řeknete: A kdo za Vás mi ručí?

Zda stačí Vám má opravdivá vůle, upřímné, poctivé slovo čestného člověka, jenž chápe důležitost, ba posvátnost toho, co podniká?

Odpovězte stejně upřímně.

Vám oddaný

Vojtěch Kopista.“

Celou noc nespala a ráno vstala ještě více pobouřena, dojata.

Strýc u snídaně slova nepromluvil, ale oči leskly se mu výsměchem.

„Neodpovím na dopis,“ umínila si, „však ztrestám strýcův žert!“

Ale čím častěji četla dopis, tím více ji dojímal. Mluvil k ní v krátkých, úsečných větách, ale každá jakoby naplněna byla silnou dávkou citu. Každé slovo bylo dobře voleno, ač nehledáno, přesvědčovalo svojí silou a opravdivostí; stručnost dopisu prozrazovala sebevědomí toho, kdo jej psal.

Na tak přímé vyzvání musela odpovědět. Ale ku psaní nedostávalo se jí klidu ani myšlenky. Duše její byla příliš pobouřena a raději znovu četla dopis a znovu přemýšlela. Jednu chvíli smělost jeho zdála se jí až přílišna. Bez jakéhokoliv omluvení, beze všeho ostychu, bezodkladně, v první řádce již činil jí nabídnutí, jemuž přece musí předcházeti leta známosti, naprosté důvěry, a která ještě pak vyslovuje se na kolenou a šeptem — —

Každé slovo jeho dopisu sršelo zrovna sebevědomostí, hrdostí a naprostou jistotou, že dojde toho, čeho žádá. Odvaha jeho mohla prýštit jen ze slibu, jejž strýc mu za ni dal.

„Však já vám oběma přetnu vaše plány.“

Ale po chvíli již byla znovu jata sladkostí, lichotivostí, uměle skrytou v chladných na pohled slovech. Podobně jí to zmítalo po celý den; k večeru nemohla již v domě vydržet, prchala do lesa, jakoby již nikdy více vrátit se nechtěla. Po dlouhé cestě v soumraku octla se v malém údolí mezi několika pahrbky. Tma spadla již se stromů a obloha byla jasná, pozlacená ohnivými červánky.

V rozčilení, v němž se nalézala, padla na kolena a modlila se krátce, vřele a srdečně, jako dosud nikdy se nemodlila; pak vzpoměla si na matku a slzy vytryskly jí z očí . . . Pozvolna vzrušení její se stišilo, stávala se klidnou; domů vrátila se veselá, spokojená a ještě než usnula, napsala tento list:

„Velectěný pane! Žádost, jíž Jste dopis Svůj ukončil, nebyla nutna: upřímné, otevřené jednání mne vždy vábí a poutá. Bylo a zůstane mou zásadou, vůči všem, jimž souzeno bude se mnou se stýkati, býti vždy upřímnou, srdečnou. Touha po rodinném žití, jíž celý Váš list dýše, mne překvapila a podivila. Já nikdy budoucnost podobnými barvami si nevyobrazuji, očekávám vždy spíše zklamání, nežli splnění svých tužeb. Dosud jen sklamání bylo mi údělem. Někdy však přece dostaví se pocit sladké naděje, že mi někým nahrazeno bude, oč jsem krutým osudem byla oloupena a tu mimoděk tak ráda někomu bych se svěřila, rady, útěchy hledala, těsněji k někomu se přivinula.

Po smrti matinky mé před čtyřmi roky následovaly pro mne časy trpkých zkoušek a já důkladně seznala a pocítila, že přestalo pro mne bíti to srdce, které jediné na světě se mnou cítilo.

Hrozné to časy!

Jak ráda, dříve než Vám odpovím, pomodlila bych se na hrobě své matinky — ta jediná vnukla by mi pravdu!

Po tolika letech dnes poprvé napadlo mi, že snad vzejde i mně jitřenka, objeví se toužebně očekávaný Mesiáš!

Či snad již?

Toť má odpověď!" — —

Od okamžiku, kdy zaslala odpověď Kopistovi, po několik dnů nevšímala si, nevyhledávala strýce: cítila se sama za všechno zodpovědna.

Spokojenost a smír usídlily se v její duši a v blažených myšlenkách těkala lesem. Ale když se z lesa vrátila, pokaždé zmocnil se jí strach: pocítila, že klamným byl onen klid, jenž snesl se jí do duše: to nebyla ještě naprostá důvěra k němu, z duše nevymizely jí dosud poslední stopy pochybnosti a strachu.

Co přesvědčit ji mělo o jeho poctivém mravním smýšlení — odkud čerpat měla důvěry k němu?

Či snad spolehnout se měla na to, co praví jí vnitřní jakýsi hlas, co zoveme vnuknutím?

A místo, aby šla ku strýci, utekla se k modlitbě. Ale ani v ní nenabyla přesvědčení; nedočkavost, sžírající pochybnost a strach staly se jedinou náladou její duše. Z této tísně vyvedlo ji nové psaní — psaní od něho! To již nerozpakovala se otevřít, ale vrhla se na ně s celou chutí nedočkavé duše.

„Velectěná! První list Váš na mne adresovaný věnován jest vzpomínce na matku. Věru, nemohlo se mu dostati lepšího posvěcení. V duchu provázím Vás po hrobech a zavítám-li někdy k Vám, neopomenu na těch svatých místech pomodliti se vedle Vás." — — Zde ustala čísti, pociťujíc náhle teplo dojmutí v prsou i v očích. „Takto může psáti jen dobrý člověk!" pomyslila si a s nedočkavostí četla dál:

‚. . . Snad vzejde i mně jitřenka a objeví se toužebně očekávaný Mesiáš?!

Či snad již? . . .‘

Dítě drahé! . . . Mesiáš? . . . Jak připadla Jste na toto pojmenování? Ba věru, že chtěl bych ve Vaší lásce povznésti se tak vysoko, abych byl tvůrcem Vašeho štěstí, hlasatelem nového života!

A ještě něco krásného z Vašeho miloučkého dopisu: ‚Někdy však přece dostaví se pocit sladké naděje, že mi někým nahrazeno bude, oč jsem krutým osudem byla oloupena! . . .‘ O jedno prosím: živte tento pocit, zatím třeba jen vzpomínkami, naděje Vaše jistě dojdou splnění. Přiznávám se, že přivykl jsem již lichotivé myšlénce, že Vám budu moci psáti, své city Vám vyjadřovati a krutě bych pocítil, kdyby jednou nedostalo se mi odpovědi. Na ten malý, slibný náš začátek navlekl, natočil jsem již celou svoji budoucnost — zbytek života. Chtěla byste začátku tomu učiniti konec? . . .

Však celá stránka již popsána a ani o krok nejsme blíže k sobě.

Toužím po tom, poznati Vás, mluviti s Vámi. Souhlasíte-li, přijel bych o vánoce k Vám anebo ještě lépe — jelikož tam u vás na venkově vše je tak mrtvé, ostýchavé, tížící, pozornost všech k jednomu obrácena — mohli bychom se sejíti v blízkém městečku K . . .

Bez nejmenší obavy, s jistotou vytrysklou z naprosté důvěry, můžete svěřiti se mé společnosti. Slibuju Vám čestným slovem, že budu rytířem v pravém slova smyslu, dbalým cti Vaší jako zřítelnice svého oka.

Plán naší schůzky byl by následující: Dne 25. prosince o hod Boží pojedete povozem do blízkého města N . . . odtud v 1 hodinu 16 minut v poledne odjíždí vlak do K . . ., kamž zavítáte ve 4 hodiny 2 minuty. Očekávati Vás budu při příjezdu vlaku na peronu. Po vystoupení z vlaku račte volně ubírati se k východu, tak abyste byla mezi posledními, kteří vyjdou. Mne poznáte dle toho, že budu držeti v ruce české noviny. Vy pak račte v ruce držeti buďto šátek nebo kytici — nebo volte sama něco jiného.

Vůbec račte v příštím dopise určiti ještě jiná znamení, dle nichž bych Vás poznal, zejmena barvu Vašich šatů, pláštěnky, budete-li míti klobouk nebo čepici. Kdybychom se snad přece nějakou přepodivnou náhodou na peronu nádraží nesetkali, nepoznali, račte z nádraží rovnou odebrati se na blízké náměstí do hotelu Vysoukalova, kde příjezd Váš bude již oznámen, byt pro Vás objednán a vytopen.

Já sám ubytuju se v Grandhotelu. Kdybych neshledal se s Vámi na nádraží, jdu rovnou do Vašeho hotelu a nechám se Vám ohlásit.

To slovo „hotel“, slečno Anušo, nesmí Vás poděsit. Nenaleznete jinou formu k sejití se, k rozhovoru: nemohu Vám přece vše na ulici říci, zvláště tak říci, jak toužím, a přátel v K . . . nemáte, ku kterýmž byste se uchýlila. Jste liberální, samostatná, prosta předsudků — víte, o čem se rozhoduje — velikost, důležitost toho dodá Vám síly, odvahy a klidu, přijmouti mne!

O odjezdu můžeme jednat, až se sejdeme. Poslední vlak z K . . . do N . . . odjíždí v 7 hodin 15 minut večer, tak že kdybyste chtěla ještě téhož dne odjeti, vybylo by pro naši záležitost pouze dvě hodiny času: jen že bychom se viděli, několik zdvořilých slov spolu vyměnili — avšak nepoznali se! Považte jen, co otázek napadne Vám, co vše toho dne ráda byste zvěděla — a zatím odjížděti budete s myslí neupokojenou, ještě více roztouženou a s duší rozhlodanou pochybnostmi. Chci, musím Vás přesvědčit a proto uznejte dobrotivě potřebu toho, zdržeti se v K . . . do druhého dne. Jelikož bydleti budu já v jiném hotelu, odpadá obava, že by utrpěti mohla dobrá pověsť Vaše! Vím, že žádám od Vás velikou oběť, neskromná, nešetrná že jest moje žádost. Nechat Vás vydati se v zimě na cestu, plné dvě hodiny ve voze, zasněženou krajinou — to věru není dost galantní. Ale pomozte si! Hořím nedočkavostí, poznat Vás, mluvit s Vámi! Snad táž příčina ulehčí, zkrátí i Vám cestu. Miluju Vás — Vím to určitě a jistě!!

Váš

Kopista.“

Anuša, dočetši, odložila jeho list. Na její tváři nebylo ničeho pozorovati, ani překvapení, ani dojmu, ani myšlénky — jako by byla otupěla ze všeho toho, co právě četla.

Ale pojednou zachvěla se její tvář lítostí. „Jak hezky začal, tak ohyzdně skončil!“ — a první určitý jasný pocit, jehož si v tu chvíli byla vědoma, bylo cosi jako utrpená urážka.

Leč trpělivě snesla i tuto bolest a třeba že po přečtení dopisu zažila strašné chvíle, přece nepřemohlo to silnou její povahu. Seznala, že nadešel téměř okamžik rozhodnutí se nad svou budoucností: jediné slovo — a co vše následuje na ně?! . . .

Bohudíky není ještě proneseno!

A vědomí, že vůli svou má dosud ve své moci, činilo ji ještě samostatnější, odvážnější, opravdovější.

S klidnou myslí počala uvažovat o jeho návrhu. Žádost jeho: poznat ji, mluvit s ní — uznala za oprávněnou a také cítila, že nikterak nezdráhala by se ji splnit. Co ji tak nemile dojalo, byl ten jeho spěch, ale v hloubi své duše sama toužila již po tom, vidět ho, mluvit s ním! A ostatně, vždyť už dávno přála si podobného dobrodružství —

Rozhodla se, že pojede!

U oběda oznámila strýci, že o hod boží na den nebo dva dny odjede a požádala tetinku, aby jela s ní.

„Není třeba!“ odvětil strýc za tetu. „Vy sami lépe se dohodnete!“ Patrně věděl již, kam a ke komu jede!

Anuša byla tím spokojenější a ještě toho dne napsala tuto odpověď:

„Do K . . . přibudu ve čtvrtek 25. a použiji nejspíše toho vlaku, který Jste navrhl.

Děkuji za péči, již Jste projevil, chtě pro mne předem objednat pokoj; promiňte, mohlo by to však býti příčinou zmatku — ponechte tedy mně samotné, abych se postarala o své potřeby.

Přála bych si též, aby shledání na nádraží bylo z plánu vypuštěno. Očekávati Vás budu v hotelu, kde od vrátného vše zvíte . . .

V úctě

Anuša.“

O hod boží vánoční časně ráno již o 4. hodině, tiše ze dvora myslivny vyjely sáně.

Anuša s pobledlou a odhodlanou tváří, kynula ještě na rozloučenou strýci a tetě, kteří vyšli za ní až na prah domu, pak těsněji zabalila se do houně a ulehla, spíše vrhla sebou na dno saní, vystlané slamou.

V tu chvíli cítila se více než kdy jindy opuštěna: nikdo nepoznamenal čelo její křížem, nežehnal ji, nerozloučil se s ní, nezlíbal ji na cestu tak těžkou.

O matinko! . . .

Sáně tiše, hladce letěly sněhem a vůkol v přírodě nehnul se ani list.

Jela samojediná!

Jela na námluvy! . . .

Druhého dne odpůldne tytéž sáně čekaly před nádražím v N . . . při příjezdu vlaku z K . . .

Anuša, veselá, rychle vyšla z nádražní budovy. Ani nyní nikdo ji nedoprovázel; ale vzezření její bylo jiné: oči i duše její jakoby byly nabraly lesku a jasu z modrého vyjasněného nebe, věstícího krásný den. Vracela se v jiné, povznešenější náladě, s vyměněnou duší, s jinými názory o světě. — — A přece ještě i nyní přála si, prosila Boha, aby nic se nezměnilo: bála se, děsila se toho, co přijíti mělo.

Až pozdě večer přijela do myslivny. Teta, hajný, myslivecký mládenec, všechna čeleď i oba psi spěchali ji uvítat.

Zatím co teta starostlivě se jí dotazovala, zdali netrpěla zimou, jaká byla cesta, všichni s podivením, účastenstvím a radostí na ni pohlíželi.

Jen strýc zůstal ve svém pokoji a když Anuša vstoupila, šel jí vstříc s pozdravem. Leč ona v tu chvíli pocítila tak velkou únavu, zmalátnělost, že nemohla ani slova promluvit a vrhla se na pohovku jako neživá.

Od svého návratu stala se ještě zamlklejší, tajemnější, změkla jaksi, pozbyvši oné své vážnosti, jistoty, s jakouž vždy jindy vystupovala, zdála se ustrašenou, a pohled její jakoby každého prosil, by po ničem se neptal. Ale tvář její jevila stálou spokojenost.

Po celý den, při práci, chůzi, při všem cokoliv konala, stále v duchu s někým se zabývala, nepozorována nahlas mluvila, smála se, jakoby s někým rozmlouvala, bavila se — žila.

Jsouc však překvapena, zasmušila se a toho dne se již neukázala.

Jindy zas, sama nevědouc, zda blahem či smutnou předtuchou, štěstím nebo jeho opakem — tiše slzela.

Do nejmenších podrobností připomínala si veškeré události z poslední schůzky.

Tak vzpomínala, jak v okamžiku, kdy vystupovala po širokých schodech hotelu, všichni jí s cesty ustupovali a zvědavě za ní pohlíželi.

Jistě byla jim podezřelá! Když pak pokojská dveře pokoje za ní zavřela, jako rázem pozbyla své odvahy a síly.

Ve zvětralém, páchnoucím vzduchu zabolela ji náhle hlava, otevřela okno a stanula, rozmýšlejíc se, má-li zůstati nebo odejít.

Uvedli ji do nějaké ložnice, ač žádala přijímací salon. Povšimla si nábytku i prádla: prostěradla, přikrývky na posteli, záslony — vše, ač bylo vkusné, čisté, přece postrádalo barvy, lesku, jakoby bylo ohmatané, příliš často dotýkané.

Divnou myšlénkou se zatřásla.

„Nezůstanu zde!“ rozhodla se — když v tom bylo na dvéře zaklepáno. Pohnula sebou a pak tiše stanula, zírajíc na dveře.

Znovu, ještě silněji bylo zaklepáno.

Dech se v ní zatajil.

„Je to on!“ . . .

Pocit prvého okamžiku byl: letět mu vstříc ke dveřím, druhého však: strach a naprostá skleslost. Nehýbajíc sebou, nedýchajíc, dívala se na dveře. Jediného slova nemohla pronésti. Klepání již se neopakovalo, ale za chvíli vešla pokojská, nesouc jí navštívenku, kterou ona přijala a nečtenou na stůl odhodila.

„Ať ten pán počká!“ A prudce na klíč zavřela za pokojskou dveře. Pak rychle sňala plášť, převlékla živůtek přeměnivši soukenný za hedbávný a jala se rychle upravovat vlasy.

Tváře její hořely.

Slyšela, jak kolem jejích dveří po chodbě přechází a často se zastavuje, jakoby také strachem a pochybností byl jat.

Opravila ještě na sobě svou šedou vlněnou sukni a poznamenala se křížem. Potichu pak otočila klíč v zámku a pozorně, pomalu napolo otevřela dvéře a, co nejrychleji mohla, ustoupila, uskočila do prostřed pokoje. Zde stanula, vzpřímena, očekávajíc ho.

Jen chvíle prošla a mladý, statný muž s příjemnou, veselou tváří nenuceně vstoupil přes práh. Ve spěchu však, jímž vešel, zarazil se náhle a stanul. Jeden druhému přímo hleděl do očí. V tom okamžiku Anuša pocítila hroznou bolest a lítost: na rozpačité pojednou, smutné jeho tváři postřehla sklamání — po rychlém zablesknutí, zatemnění čela. Jistě jinak si ji představoval!

Cítila se uraženou, pohaněnou — a kdyby v tu chvíli byla mohla vyjádřit, vyslovit, jak trpí — byla by mu řekla, aby odešel.

Ale to trvalo jen okamžik.

Kopista rychle přistoupil k ní a vlídně, jakoby za odpuštění prosil, políbil jí ruku. (Dokončení.)

Druhý květ.

Odlesky přítomnosti a minulosti. Píše Svatopluk Čech.

(Pokračování.)

I při volbě životního povolání zachoval se mladý Svoboda podle vůle otcovy. Tento snažil se vštípiti mu již z nejútlejšího věku mocnou ctižádost. Jako chlapci vypravoval mu nejraději o slavných mužích a končíval často přímým vyzváním, aby Bohuš rovněž usiloval vyniknouti hodně vysoko nad ostatní a zůstaviti kdys po sobě nehynoucí památku. A když hoch někdy pochyboval, že by cíle toho mohl dojíti, říkával mu: Jen chtěj opravdu a dosáhneš všeho na světě! A ve chvílích takových nebylo vrcholu moci, lesku a slávy, který by se byl chlapci jevil nedostižným. Když četl knížku o Menšikovu, který z chudého roznášeče pirohů vyšinul se až na všemohoucího ministra, snil o stejné karrièře; když mu otec vypravoval o Napoleonovi, umiňoval si, že se stane slavným vojevůdcem a světovládcem; slyše, kterak Rotšild z nuzného překupníka s rancem na zádech dospěl k milionům, chystal se také na podobnou dráhu . . . Arci později, když začal poznávati život a měřiti své síly,

stávaly se jeho aspirace skromnějšími a po prvních pokusech v literatuře zdálo se mu dosti vysokým cílem, dobyti vavřínů spisovatelských.

Starý Svoboda byl poetické mysli a vřelý přítel básnictví. Snad právě tato jeho záliba spolupůsobila, že Bohuš začal se zabývati veršováním. Otec sice tyto pokusy nepozoroval s nelibostí a když Bohuš později dosáhl prvních veřejných úspěchů, byl na ně nemálo hrd; ale aby syn příliš těsně přilnul k literatuře, neřkuli zcela se jí věnoval, příčilo se jeho záměrům a nadějím vzhledem k Bohušově budoucnosti. Vídal ho asi v duchu nejraději, jak bude slavně vystupovati v hluku veřejnosti, hřímati s řečnické tribuny a jak vedle znamenitého jména v národě dobude sobě i skvělého postavení hmotného.

Před vstoupením Bohušovým na universitu několikrát vznikl rozpor mezi oběma. Svoboda pamatuje se zejmena na jednu takovou potyčku Udála se zase v tom známém „zeleném“ pokoji. Otec jeho byl ducha příliš rozumného a ušlechtilého, než aby byl syna nutil k povolání nemilému, ba nepronesl při té poradě ani jméno určité fakulty; mluvil jen všeobecně o výhodách a nevýhodách rozličných stavů a na konec rozehřál se opět vel bením dráhy životní, která by nejen směřovala ku prospěchu národa a člověčenstva, ale zároveň vedla k vysokému a skvělému postavení ve společnosti, k vyniknutí nad ostatní, ku slávě časné i posmrtné. Ale čím více se rozohňoval, tím úporněji vztyčoval se vzdor v duši Bohušově.

Posléze vypjal zasmušilé čelo a pravil odhodlaně: „Tím vším nemohu se státi, poněvadž cítím, že nejsem stvořen k takové dráze.“

„A čeho se ti nedostává k ní? Říkám ti znovu a jsem o tom přesvědčen: Pevnou vůlí všeho dosáhneš.“

„Ale nevábí-li mě ani cíl? Nebažím-li po všem tom, o čem jsi mluvil?“

„Krásná řeč!“ zvolal otec, odporem již poněkud podrážděn. „Byl bys tedy smýšlení tak všedního, že bys ani nechtěl vznésti se k výši a slávě, mezi veliké a mocné muže svého národa?“

„A proč bych nemohl žíti jinak? Tiše působiti v užším kruhu? Sám jsi mi říkal častokráte, že úkolem člověka jest, aby dosáhl pravého štěstí. Proč bych si tedy neměl raději zvoliti povolání skromnější, budu-li v něm spokojen, nežli slávu, lesk a bohatství, v nichž bych se necítil šťasten?“

Syn mluvil tu poněkud neupřímně. V pravdě choval v duši silnou ctižádost; jen že se chtěl vyšinouti jinou cestou, než jakou mu otec naznačoval.

Tohoto na chvilku synova námitka zarazila; ale pak odpovídal tím důtklivěji: „Mluvil jsem vždycky jen o pravém štěstí, jak doznáváš. Jinak mohl by si lenoch říci: Já jsem nejšťastnější, nemusím-li se nijak namáhati; nuže, proč bych se vzdělával, proč bych bral na sebe nějaké povinnosti, proč bych se vůbec staral o něco jiného než o to, čeho je nutně třeba k pohodlnému, klidnému živobytí? Tak zajisté nelze rozuměti pravému štěstí. V pravdě šťasten je pouze ten, kdo dle možnosti rozvinuje své schopnosti, pečuje o své zdokonalení a má blahé vědomí, že podle sil svých přispívá k dobru jiných. Či bys chtěl sobecky mysliti

jenom na svou vlastní spokojenost? Není-liž tvou povinností k národu, abys mu sloužil v úkolech nejdůležitějších, pokud až stačí tvé schopnosti? A konečně — nejsme zde my, tvoji rodiče? Hleď, ode dávna žila ve mně mocná touha, povznésti se, vyniknouti ve světě — nebylo mi toho však dopřáno; nuže, dbej, aby alespoň v tobě, krvi mé, byla splněna moje touha! A také vezdejší statky nezasluhují, abys o nich mluvil pohrdlivě. Považ, kolik dobrého může býti vykonáno zlatem, dostane-li se do pravých rukou. Vidíš, s jakými starostmi zápasím, abych mohl uživiti svou rodinu a poskytnouti vám všem řádného vzdělání; nuže, netěšilo by tě také, kdybys jednou mně a své trpce zkoušené matce mohl v stáří opatřiti trochu lepšího pohodlí a státi se podporou svým sourozencům?“

Tehdáž byla jejich rozmluva čímsi přerušena, ale podobné diskusse opakovaly se častěji. Otec dal však posléze synovi úplnou vůli a nenamítal ničeho, když se rozhodl pro fakultu filosofickou.

S tím úmyslem jel Bohuš do Prahy, ale náhoda, pouhá náhoda utvářila jeho osud jinak. Otec, při své četné rodině hmotnými starostmi tísněný, hledal pro syna mezi pražskými známými příznivce; jeden z nich mohl Bohušovi opatřiti jakousi hmotnou výhodu, ale jen v tom případě, vstoupí-li na fakultu právnickou. Bohuš rozmýšlel se den a zvolil pak skutečně místo filosofie práva.

Přechod z jednoho odhodlání do druhého nebyl mu příliš nesnadný, poněvadž v žádné ze čtyř fakult nespatřoval svůj pravý budoucí cíl; z pozadí všech jeho záměrů vystupovala stále a stále literatura, kteráž ho vábila na světě nejvíce.

Otci však bylo onou volbou asi nejlépe vyhověno a jemu k vůli setrval Bohuš dlouhou řadu let při povolání právnickém, ač s nechutí a s vědomím, že se pro tuto dráhu naprosto nehodí.

Hodiny prázdné věnoval stále literatuře a po smrti otcově nic ho nedovedlo déle zdržeti v kanceláři advokátní; při nejbližší vhodné příležitosti opustil ji a oddal se výhradně spisovatelství.

A nyní je bezmála i na konci této dráhy . . . Nespokojen ohlíží se nazpět po ní a teskně hledí před sebe na ten kousek cesty, který mu dosud zbývá. Ale ví, chce-li ještě pracovati, že nezbývá mu než práce na tomto poli.

Zanedbal ji už tak dlouho!

A pojednou probleskla Svobodovi hlavou myšlénka: Chop se prvního, co se ti nabízí! Vyplašil jsi roj vzpomínek — nuže, hleď je zachytit svým pérem! Ať to práce jakákoli; cennější snad přece bude nežli rovnání knihovny.

Dlouhou dobu přecházel pokojem v myšlenkách na zašlé dni a pak usednuv ku pracovnímu stolu, začal psáti tyto řádky:

3. Z minulosti.

„Ty dávné časy! Jest mi, jakobych se chystal k návratu do šťastnější daleké minulosti, jakobych k ní putoval touž cestou, kterouž jsem před mnohými lety jako studentík tolikrát putovával k domovu.

Ubírám se přes kamenný most na Malou stranu a vzhůru na Pohořelec. Jaký to býval zanedbaný a starosvětsky opozdilý kousek Prahy! Všechno tu bylo nepravidelné, nerovné, otlučené, zvětralé, špinavé, sešlé a zaprášené. Dnes již rysy toho náměstíčka se urovnaly rozličnými opravami a barvy jeho se vyjasnily novým nátěrem některých domů. Těžko si již představiti bývalý, téměř Breughelova štětce důstojný obraz. Všechno bylo tu znetvořené, spustlé a rozbité — i stavení bohatého Strahovského kláštera k té straně obrácená, i zubožená socha uprostřed náměstí. A po pravici před Strahovskou bránou bývaly dvě nebo tři zájezdní hospody ve starých, špinavých domech, jež nyní v nové úpravě slouží z větší části erárním účelům. Pamatuju se, že bývalé ty hospody činily již na chlapce dojem pravých formanek nejnižšího druhu a nemálo mne odpuzovaly svým zpustlým zevnějškem; ale přes to měly pro mne i sympatický rys, neboť tady bývalo časem stanoviště panských for z mého domova, přivážejících naší vrchnosti zajíce, koroptve a jiné naturalie, k nimž bývala vždy přidána i pro mne nějaká vítaná zásilka z kuchyně pečlivé matičky. Často však zajížděly panské fůry až dolů na Staré město, do hospody „u Valšů“ v Poštovské ulici.

Ty staré hospody se přežily, klesly za oběť pokroku časovému. Tehdáž před třiceti lety nevedla ještě z Prahy do Slaného železná dráha; po veliké říšské silnici vozili tudy zboží formani a dopravu osob obstarával ctihodný dostavník Drahoňovského. Starý Drahoňovský měl pro nás, studentíky ze Slanska, nemalý význam. Vždyť jeho trochu šosácky přistřižená postava s bureaukratickým nádechem, ale jinak bodré, prostosrdečné povahy, souvisela s nejradostnějšími a nejsmutnějšími dny našeho studentského života. S jakou rozkoší vsedali jsme v první den prázdnin „u Valšů“ do jeho prostranného omnibusu na cestu k domovu a s jakou pošmurnou náladou dávali jsme se po prázdninách v jeho slanské „kanceláři“ zapsati ku zpáteční jízdě do Prahy!

A bývala to jízda nekonečná. V létě pražili jsme se v koženém břiše toho Molocha, těsně stlačeni ve společnosti jiných obětí, obyčejně svým vzezřením, svými hovory, svými výpary málo nám příjemné; v zimě fičel zase mráz do vnitř četnými skulinami a zvláště k nohám dobýval se naposled i nejtlustšími houněmi a bačkorami. A při tom míjela kolem nás zoufale zvolna jednotvárná krajina, v níž z dlouhé chvíle počítali jsme defilující nudně topoly podél silnice.

Ale přes to vše, ó starý, dávno zesnulý dostavníku, zachoval jsem ti zpomínku přátelskou. Mezi trny tvými kvetla i leckterá růže vonná a svěží, z paměti vynořuje se leckterý hezký obličej dívčí, který vítězně zaplašoval tvoji nudu a mladé nitro třeba ještě několik dní potom naplňoval sladkým toužením a sněním. A vůbec, jinošská fantasie dovedla vždycky svou čarovnou přízí zastříti i sešlé čalouny té dusné bedny i nemilou společnost i jednotvárnou vyhlídku a zkrátiti, zpříjemniti dlouhou tu cestu.

Později umožnila nám železná dráha dojížděti ač oklikou, přec nepoměrně rychleji přes Kralupy do Brandýska, a dostavník Drahoňovského živořil již jen prostředkováním kommunikace mezi touto stanicí a Slaným, vzdáleným od ní asi dvě hodiny jízdy. Ta tam byla doba jeho slávy:

scházel více a více, sedadla jeho byla stále splasklejší, povlak ošumělejší, trhliny povážlivější, dvířka nepřilehavější, pohyb drkotavější — a přirozený jeho skon dostavil se asi právě v té době, kdy vystavěním pražsko-duchcovské dráhy přes Slaný zničen poslední základ jeho existence, v kteroužto dobu jsem však již dokončil svá studia a přestěhováním se mých rodičů do Prahy ztratil všechen styk s krajinou Slanskou.

Ostatně, dostavník býval ještě báječně rychlým a pohodlným dopravním prostředkem proti jinému povozu, který mne studentíka časem domů dopravoval. Byla to panská „fůra“, přijela-li právě v tu dobu s nějakou zvěřinou pro vrchnost neb za jiným účelem do Prahy. „Konvojant“ — obyčejně vrátný — s čeledínem složili svůj náklad a v prázdném voze upravili pro mne ze slámy a houní sedačku, na které jsem se pak zmítal od úsvitu do noci nebo od večerního soumraku do bílého dne nekonečnou cestou k domovu. Bývala to cesta hrozně nudná a svízelná, zvláště v zimě. Pamatuju se zvláště živě na jednu takovou jízdu vánoční. Večer před štědrým dnem došel jsem do ústavu madame S—ové, kdež byla moje sestra na vychování. „Madame“, jak jsme jí krátce říkali, byla rodilá Francouzka, dostala se jako vychovatelka do Prahy, a stala se zde chotí prof. S., s nímž si zařídila ústav na vychování dívek, který došel obliby zejmena v českých kruzích. Pan S. byl vlastenec a také ostatní učitelé na ústavě byli téhož smýšlení.

Tento bezdětný manželský párek doplňoval se navzájem výborně. Pan S. byl hubený, matné pleti a poněkud mdlého obličeje, který se však rád oživoval výrazem suchého humóru, když mluvíval s „pantáty“ a „panímámami“, jak s okázalou staročeskou bodrostí pravidelně tituloval otce a matky svých svěřenek, kteří přijímali nezvyklé oslovení s úsměvem jak originální žert. Vlastní duší ústavu byla „madame“, statná panička širokého, obtloustlého, ale výrazného obličeje, navzdor své tělnatosti ku podivu čilá a hbitá, ohnivá a rázná, jejíž bodrou veselostí zářící tvář s ozdobou několika velikých, závitkovitě stočených kadeří na skráních byla jako oživující slunce ústavu. Věčně ozýval se tu její překotně rychlý, řinčivý, veselý hlas, drmolící s cizím přízvukem trochu šišlavě němčinu neb ještě hůře češtinu, a její srdečný, neodolatelný smích, jímž proznívaly leckdy ironické tóny vtipného výsměchu, kterého svěřenky její mnohem více se bávaly nežli vážného pokárání. Při tom všem byla dobrota sama.

„Madame“ tedy propustila sestru, přiručivši vrátnému, aby nás řádně proti zimě zaopatřil. Došli jsme k „Valšům“ a brzy na to seděli jsme v prostém košatinovém voze, na sedačce ze slámy, zabaleni do houní a peřin, nohy majíce zavázány v pytli s řezankou a s ohřátou cihlou, kolkolem ještě obaleni ohromným kožichem, jejž nám otec na cestu poslal. Za střechu sloužila nám rozepjatá, záplatovaná plachta vozu.

Na začátku jízdy bylo nám v tom úkrytu velmi příjemně. Choulili jsme se tu jako dvě mláďata v teplém hnízdě, necítíce strašného mrazu, který všechno venku proměňoval v úběl a stříbro. Ze své houňové skrýše viděli jsme jen před sebou temné obrysy vrátného a čeledína v otevřeném předním oblouku plachty, ojíněné a párou se kouřící koně, trochu třpytného běle krajiny a kus jasného nočního nebe, na němž jiskřily se hvězdy démantovým leskem. Časem zamihl se modrý plamének sirky

pod rukou čeledínovou, kouř špatného tabáku vyvalil se z jeho dýmky až ke mně; někdy zaznělo jeho drsné „hi!“ nebo „čehý!“ a švihnutí biče; někdy dal se s ním vrátný do řeči, ale pro mne zněl ten hovor jen jako šumění větru, neboť duch můj byl téměř úplně zaujat kouzelnou čalounickou prací, kterou má chlapecká obraznost prováděla na hrubé plachtě vozové. Těžko již vmysliti se nazpět v tyto dětinské sny. Ať již proměnily tu plachtu v nádherný palác nebo robinsonskou chýši, jisto jest, že bych si nyní už nedovedl zbudovati takové půvabné obydlí, poněvadž ty tam jsou překrásné illuse, z nichž jsem upřádal stěny jeho. Vím nyní, že není ve skutečnosti těch čarovných tvarů a barev, těch vděků, cností a slastí, které tam tušila duše chlapecká a které existují právě jen v obraznosti její, veteš nepotřebná pro náš realistický věk.

Ale když cihla pod mojí nohou vychladla a fantasie ochabla, začala i jízda pozbývati půvabů a změnila se v poslední třetině v hotovou útrapu. Dotěrná zima vnikala všemi pokrývkami k mému tělu, nohy zábly víc a více, všechny příjemné představy zmizely a s tupou resignací oddával jsem se objetí vítězného, nelítostného mrazu — konečně složili nás po půlnoci jako dva veliké rampouchy v průjezdu *ského zámku do náruče nedočkavých rodičů, načež jsme brzy zase roztáli v teplém pokoji, při pozdní chutné večeři a v milém dechu vroucí jejich lásky.

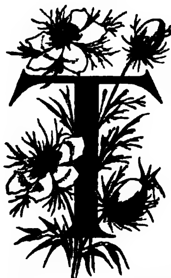
(Pokračování.)

Diamant.

Napsal Bohumil Bauše.

Se slunce paprsk plesný
spí v tobě, démante, v němž žárem hoří
pravěků dávných jásající vesny.

Vrchlický: „Moje sonáta“.

uhosť a pravidelnosť tvarů krystallů, bezživotná hmota skal, podléhající jen zákonům tíže, zdánlivá strnulosť a nepoddajnosť hmoty neústrojné vůbec jsou asi příčinou, že zjevy říše minerální nejméně se těší všeobecné pozornosti. Jen život mluví spřízněnou řečí k životu. Již rachot hromu, příboj moře, šum vodopádu svým pohybem a dramatičností spíše poutají smysly člověka. Hladovému pračlověku teprv nezdály se zlato ani drahokamy věcí lákavou, toho lov a plody jinam hnaly.

Ale vkus a umění tříbily zrak člověka; ve svrstvených a krystallinických horninách i náplavech nalezal nerosty, jež v krystallisaci jeví snahu po zdokonalení. Jemné barvy, kouzelná hra světla, duhový lom i odraz paprsků vlévají život i do mrtvého kamení a zůstavují fantasii volné pole.

A proto již dávno ve starověku, dávno před tím, než bádáním poznána pravá povaha drahokamů a než broušením i vhodným zasazováním přivedeny k platnosti zářivý lesk a lom světla v nich, rostla záliba a spřádány legendy o vynikajících kusech.

Vykopaniny z dob starého Egyptu a Babylonu svědčí o zálibě v drahokamech; ve starém Římě mluví se o množství drahokamů, jichž osudy od generace ke generaci těžko jest sledovati. Ve starověku neuměli ještě broušením zvyšovati cenu kamene, a bylo se jim spokojiti přirozeným tvarem, který uměli leda zakulatiti.

Proto nemohli doceniti diamantu, jenž nebyl jim ještě oním svítícím kamenem nejčistší vody, jakým je dnes. Lesk a tvrdosť jeho záhy byly poznány, ale přirozený tvar démantu jen zřídka kdy se hodí ku šperku a tvrdosť jeho starým spíše vadila. Vzniklť v Indii a Persii záhy umění rýti do kamenů mythické podoby zvířat, v Egyptě posvátné brouky. Plastické umění toto přešlo k Etruskům, Foiničanům i Řekům, a zahynulo pádem římské říše. Teprv když objeveno umění brousiti démanty, což přičítá se Ludvíkovi Berquem-ovi, stává se kámen hlavní věcí, kdežto u gem byl věcí vedlejší.

Krystallisací mění se celá fysikální povaha i vzezření hmoty. Chemie připravila objevy svými mnohá překvapení a ukázala, jak jednoduché jsou prostředky, jimiž příroda dociluje efektu v kamenech, jimž lidé přikládají pak cenu báječnou. Jako dostačí 153601ý díl karmínu, že voda zřetelně se zbarví, tak nepatrnou přimíšeninou železa vznikají na příklad rubíny a safíry báječné ceny, kdežto tatáž látka v bezbarvých korundech jest skoro bez ceny.

Špinící tuha, beztvarné saze jsou právě tak uhlíkem, jako zářící démant. Pravda tato teprv pozvolna vynořila se bádavému duchu lidskému. Staří bájili nejpodivnější věci o původu démantu. Dle Plinia rodí se démant z nejčistšího zlata, dle Agricoly jest to šťáva krystallová mrazem zhuštělá, šťáva, která jed maří a magnet ochromuje. Bergman tušil v něm jakousi „terra nobilis“.

Akademie Florentínská za Cosma II. získala si slávu, že r. 1694 pokusem zjistila, že v ohnisku dutého zrcadla démant shořel; kusy podržely sice podobu svou, ale mizely, až zmizely úplně. Adamas, tolik co „neporušitelný“, mizel pojednou ohněm. Německý císař František I. r. 1750 činil podobné pokusy koje se nadějí, že podaří se mu z malých démantů sliti veliký. Lavoisier zjistil konečně, že na vzduchu nebo v kyslíku shoří démant na kyselinu uhličitou, a že jest tedy čistým uhlíkem.

Diamant, vyjma černou, pouze nahráněnou odrůdu brasilskou, zvanou Carbonado, vyskytuje se v jednotlivých krystallech, někdy s plochami zakulacenými. Zvlášť brasilské démanty kloní se ku podobě koulovité. Tvary jsou nejčastěji osmistěn, dvanáctistěn, neb osmačtyřicetistěn, též spojky nebo srostlice těchto.

Při vší tvrdosti své jest démant dokonale štípatelný. Jest nejtvrdší hmotou, které nic se v tom ohledu nevyrovná, leda umělé krystallky boru. Lze jej tedy rozdrtiti, a broušení předchází štípání, k němuž jest potřebí veliké zručnosti, aby mnoho materialu neubylo a optické vlastnosti

démantu totiž lesk, úplný odraz a rozptýlivosť paprsků řádně vynikly. Nevhodnou volbou plochy k broušení nedocílí se někdy ani největším namáháním potřebného lesku, neboť štipatelnost činí zde jako listy v knize plochu nerovnou. Hutnosť obnáší 3·52.

Optické vlastnosti démantu jsou právě příčinou veliké jeho ceny. Nejsilnější lesk, zvaný démantový, má příčinu ve veliké lámavosti světla a malém uhlu úplné reflexe. Světlo vniknuvší některou ploškou brilliantu, odráží se několikráte na broušených facettách, láme a rozptyluje se, takže když dostane se z kamene do oka, ohněm a duhovými barvami hraje. Démanty k tomuto účinku musí nejen býti vhodně broušeny, ale i ten, kdo je nosí, musí umět s nimi zacházeti. Večer v divadle při silném osvětlení oko naše mimovolně utkví na tajemném lesku tohoto drahokamu, jehož cena právě spočívá ve vnitřním onom blýskotání světla — jiné barvy nemá. Jen někdy jeví démanty jistý odstín zbarvení do žluta, modra nebo červena. Modravý nádech jest velmi oblíben. Jsou též démanty hnědé, černohnědé i úplně černé.

V čas poslední výstavy Pařížské obdivovali jsme se u klenotníka Boucherona v Palais royal černému démantu, leštěnému ve tvaru brilliantu „Regent", jenž vážil $56^1/_2$ karatů a cena udána na 20.000 franků.

Jsou též odrůdy zbarvené do zelena i smaragdové barvy, a někdy objevuje se také jemný nádech do růžova, jako u spinelu. Démanty kapské mají většinou odstín do žluta.

V kyselinách i žíravinách démant se nemění, elektřinu nevodí, ale třením stává se elektrickým; ozařován světlem slunečním fosforeskuje; zjev tento stává se nejzřejmějším, užije-li se jen světla modrého.

Jakou velikosť mají démanty? Průměrně malou, neboť veliké kameny jsou vzácností. Kapské bývají větší, než brasilské. Zvláštním zjevem jest, že veliké kameny bývají tak čisté jako malé, čehož u jiných minerálů jako topasů, granátů a živců nebývá.

Velikosť démantů určuje se jich váhou. Od starodávna jest zvykem vážiti drahokamy váhou poněkud kolísavou — na karaty. Karat jest jméno jistého bobu, kuara, tak velikého jako pecka svatojanského chleba; této užívali v Šangallasu v Africe při vážení zlata a odtud dostala se do Indie. Váha měnila se dle zemí: karat Madraský obnáší 207 milligramů, Florentinský 197. Roku 1871 byla váha karatu v Paříži ustálena na 0·205 gramů a v této hodnotě se karatu obecně užívá.

Kdežto jiné minerály, jako na př. křemen, vyskytují se v krystallech malounkých až mikroskopických a jinde opět na metry velikých a centy těžkých, bývá diamant velmi zřídka v krystallech 20 gr. vážících, ale nenalezá se též v drobounkých krystallech. Nejmenší mají $^1/_4$—$^1/_3$ mm. průměru, ale i ty jsou vzácné.

Mezi největší démanty dosud nalezené náleží indický Velký Mogul, nyní majetek šaha Perského, jenž prý vážil surový 780 karatů, broušen 280 k. V korunním pokladu portugalském jest prý diamant velikosti vejce slepičího zvaný „Braganza", který však v některých spisech jakožto topas se označuje.

Veliké diamanty jsou dále Nizam z Golcondy, broušený 340 k.

vážící, Orlov v ruském pokladu 193 k., Florentin pokladu rakouského $139^1/_2$ k., Regent $136^1/_2$ k.

Pověstný Kohinoor, „vrch světla", jest snad týž kámen, o němž vypravuje indická legenda „Maha-Bharata", že před 5000 lety rek Karua ve veliké vojně, kterou epos opěvá, jej nosil. Smělý dobrodruh Alaedin ukořistil jej r. 1306 od radže Malvaského. Slavný francouzský cestovatel Tavernier spatřil r. 1665 korunní klenoty Velkého Mogula Aurengzeba v Delhi, a zde nade vše vynikal démant, který prý původně 793 karatů vážil. Zdá se pravdě podobno, že oba největší démanty Orlov a Kohinur původně z jednoho kamene pocházejí, a že dle tvaru svého byly určeny tvořiti oči indického idolu. Po zhoubných válkách arabských kalifů a rozšiřování se muhamedismu do Indie dostaly se do klenotnic knížat. Dle cestopisu Pallase, byl trůn Peršana Nadira zdoben dvěma velkými démanty, z nichž jeden slul persky Deryainur, tolik co „moře světla" a druhý Kohinoor „vrch světla". Dle Pallase jest prvější nynější Orlov, jenž 1760 na trh evropský se dostal. Druhý ušel z kořisti válečné, byl majetkem panovníka Lahorského, a když říše tohoto přivtělena byla državě anglické, skonfiskovali jej 1850 pro královnu Anglickou.

Kohinoor vážil tehdy $186^1/_2$ karatu a broušením váha jeho zmenšena na $106^1/_{16}$ karatu.

Do roku 1890 byl v jižní Africe největším zažloutlý démant se zakulacenými hranami. Vážil $288^1/_2$ karatu a byl nalezen ve Vaal Rivru 6. listop. 1872 blíže Waldek Plantu. Démant tento na Vídeňské výstavě r. 1873 vábil na se obecnou pozornosť.

Naleziště démantů nezajímají jen v ohledu zeměpisném. Vždy ještě zakryt jest původ skvostu tohoto tajemnou rouškou a hledá se matečná hornina, jež byla kolébkou čistého uhlíku. Jednou hrozné mrazy, podruhé žár tropů byly prý původem démantů; skutečně podnebí nerozhoduje; Indie, Afrika, ale i chladný Urál a severní Amerika poskytly démanty, ovšem že v různých geologických poměrech. Že i meteory, původu mimozemského, obsahují démanty, jest pro genesis jejich velezajímavý zjev, o němž níže pojednáme.

Naleziště drahých kamenů lákala vždy mocně. Ode dávna Orient, Persie a Východní Indie prosluly bohatstvím drahokamů a vysočinu Hyderabad nazývali „vrchoplán diamantů". Zde vzniklo království Golkonda a město téhož jména, kteréž pro démanty v okolí nalezené po dlouhou dobu stkvělo se v dějinách i fantasii národů. Indové přikládali démantům různé divotvorné síly. Rozkvět i záhuba celých rodů, dynastii i národů přičítána tomu, podržel-li aneb ztratil-li rod některý jisté démanty. A nedivme se tomu. Golkonda a panovníci její prožili, jsouce majetníky slavných pokladů démantových, od nejstarších dob velmi proměnlivé osudy. Právé tyto diamanty byly mocným lákadlem pro velikého dobyvatele indického Aureng-Zeyubu, jenž sebral vojsko a zmocnil se Golkondy, města i celého okrsku, daleko široko lomy a doly prorvaného.

Víra v neporanitelnosť toho proti zbrani, jedu, dravé zvěři i proti nástrahám ďábla, kdo démant na levé ruce nosí, táhne se celým středo-

Z obrazů Velazquezových:

KORUNOVÁNÍ P. MARIE.

věkem až do nové doby. Jest to jako s vírou v lék megatherium, připravovaný z drahých látek i mineralních, jež sklenka líhu úplně nahradí.

Aspoň v dějinách démantů: Regentu, Sancyho, Piggotu a jiných čteme zajímavé episody z osudu jich majetníků.

Florentin, krásná rosetta císaře Rakouského, stal se kořistí válečnou po bitvě u Gransonu, kdež ztratil jej vévoda Burgundský, Karel Smělý a ztrátu tu tak těžce nesl, jako by byl celou provincii ztratil. Prostý Švýcar nalezl kámen a prodal jej za zlatku Bernskému kupci Maiovi, od něhož přešel na vévodu Milánského Sforzu a od tohoto na velkovévodu Toskánského.

A ještě měnivější osudy měl Sançy, klenot nejčistší vody, 53 karaty vážící. Týž nešťastný vévoda měl jej při sobě v bitvě u Nancy, která skončila jeho smrtí. Vypravuje se, že dřívější majitel klenotu, hrabě Sançy, r. 1589 chtěje nápomocen býti Jindřichu III. při verbování vojska, poslal drahokam po věrném sluhovi do Paříže králi k disposici. Posel byl však loupežníky v Jurském pohoří zabit. Sançy nedostávaje zprávu, spěchal po jeho stopě, dal poslovu mrtvolu ohledati a ejhle! démant nalezen v žaludku zabitého (?) Později dostal se do klenotnice Ludvíka XIV.

Démanty indické nalezají se vesměs v druhotném ložisku byvše s výšin do nižin tekoucí vodou snešeny. Ve štěrku naplaveném doprovázejí je chalcedony, korundy, epidot, rudy železité a oblázky. Ještě za doby Taverniera (17. stol.) byl výtěžek jich značný. Banjanové, indičtí kupci, vedli čilý obchod po celé Asii s diamanty z Golkondy, rubíny z Ceylonu a podnikali daleké cesty. Dnes není výtěžek už žádný.

Veliké hnutí vzbudila bohatá naleziště démantů v Brasilii. Hned po objevení Ameriky slídili Španělové po drahokamech; první objev byly smaragdy blíže Bogoty na vysočině Novo-Granadské. Temné pověsti trousily se dlouho o diamantech v končinách zřídel veletoku San Francisco, v dolech i na zlato bohatých zvaných „Minas Geraes“. Na tyto pověsti vypravil se koncem 17. století Fernando Dias Paës Lemo z brasilského města San Paolo, aby lákavé pohoří prozkoumal. Za ním následovalo množství dobrodruhů, v dějinách objevů Brasilie proslulých „Paulistů“. R. 1728 objeveny v Serra do Frio první velké démanty a brzy oživl pustý kraj kolonisty i kovkopy. Hlavní město okrsku Tijuco obdrželo jméno „Diamantina“ (Cidade Diamantina). Nejkrásnější a nejdrahocennější solitéry portugalské koruny pocházejí odtud.

Až do roku 1850 nalezeno tu 10,169.586 karatů démantů v ceně $105^1/_2$ mill. dollarů. Největší v Brasilii nalezený diamant jest „hvězda jihu“, surový váhy $254^1/_2$, broušený $125^1/_2$ karatu.

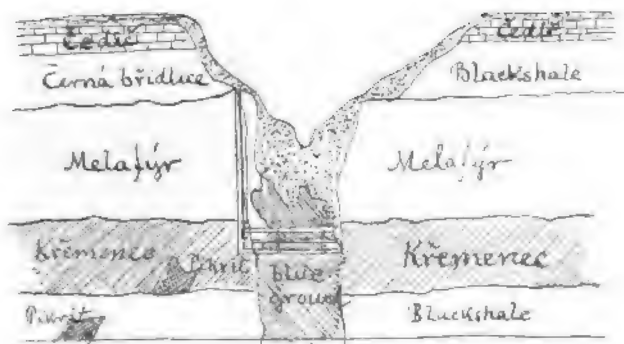
Dlouho udržela se produkce démantů v Brasilii na 300.000 karatů ročně, ale již r. 1852 klesla na 130.000 k. Až do r. 1847 pracovalo tu 4000 až 5000 otroků; zrušením otroctví i výroba se zdražila.

Také ze severní Ameriky docházely různé zprávy o nálezech diamantů, které později objevily se klamnými aneb podvodnými. Stalť se r. 1872 nejprohnanější pokus oklamání, ač toto v Novém světě není vzácností. Někteří spekulanti nalíčili na rozličných místech brasilské a africké diamanty v podvodném úmyslu, aby pozemky zde na osady draze rozprodali. Geolog Clarence King má zásluhu, že podvodu přišel na stopu.

R. 1829 i ve sněhu a ledu Sibíře přišlo se na démanty. V diluviu ruského Urálu, vedle zlata, platiny a jiných drahých kamenů objeveny diamanty, což přimělo Alex. Humboldta k veliké cestě na severozápad Asie, jejíž výsledek ve slavném díle „L'Asie centrale“ snesl.

Vypravuje se, jak Humboldt louče se před touto cestou s carevnou v Petrohradě, slíbil na jisto, že dle ukázek hornin démanty Uralské s sebou přinese a slovu skutečně dostál.

Také na Afriku došlo, která považována bývala za nejchudší na drahokamy. R. 1867 Křovák Jakobs našel první démant $21\frac{1}{4}$ karatu těžký; r. 1869 nalezen zatím v alluviu jiný kámen $83\frac{1}{2}$ k. těžký, jenž pod jménem Star of South Africa záhy nabyl evropské a světové pověsti. Veliké rozčilení zmocnilo se na to anglických i hollandských kolonistů Kapska i nastalo stěhování se národů k řece Orange. Ložiska v „démantových polích“ jihoafrických náležejí k útvaru Karoo, co do stáří mezi kamenouhelným a triasovým. Hlína démantonosná vyskytuje se zde v prohlubních kraterovitých, jež dr. Holub již 1873 popisuje jako bahenní sopky. Kratery tyto vyplněny jsou „modrou hlínou“ („blue ground“) naplněnou úlomky různých hornin okolních a jdou do značné hloubky.

Profil Kimberleyského důlu na démanty.

R. 1891 dosaženo v důlu Kimberley-ském hloubky 850 stop. Jelikož do hloubky démantů neubývá, zůstane as naleziště nevyčerpatelné. Jak Cohen má za to, jest „modrá hlína“ téhož původu jako čedič; jest to jakýs sopečný popel, který činností sopečnou démanty z nitra země na den vynesl. Výtěžek démantů byl r. 1884 2,204.786 karatů, r. 1890 2,195.102 karatů. Průměrná cena za karat 1 L. 9 sh. 6 d., tedy bez agia as 15 zl.

Evropa nemá démantů původních. Tím ojedinělejší a záhadnější jest nález malého čtvrtkaratového nažloutlého démantu Dlažkovického, chovaného v našem museum.

Cena démantů mění se poměry politickými, hojnými nálezy, válkami a podobnými okolnostmi. Arab Teifaskius v XII. století páčí karat na 70 zl. Benvenuto Cellini udává r. 1558 cenu pěkného rubínu jakožto

osmkráte větší než démantu, karat na 100 tolarů. Boetius Boot 1609 udává cenu karatu na 130 dukátů; méně cení ho Tavernier.

Za francouzské revoluce klesly ceny při odhadu až na 60 zl. Kluge udává r. 1860 cenu 130 zl. Počátkem třicátých let byl karat za 15 tol., v 50 letech 27—35 tol., dnes konkurencí kapských démantů cena opět klesla a obnáší asi 45 zl. za karat.

Vysoké ceny byly jen v dobách, kdy cena peněz klesla a přebytek drahokamů též přepych zvýšil. Nesmírné poklady stříbra v 16. stol. z Peru přivážené, zvýšily cenu démantů, kdežto v 18. stol. nálezy Brasilskými, zvláště ale revolucí francouzskou značně klesly. V 19. stol. přívoz zlata z Kalifornie a pokusy zrušiti otroctví v Brasilii zvýšily ceny, kdežto r. 1870 nálezy africkými obchod zase jiné změny doznal. Jisto jest, že t. z. indické pravidlo, dle něhož se cena karatu čtvercem počtu karatů násobí, již neplatí. Čistota a vkusné broušení padá silně na váhu: malé vkusně broušené brillanty platí se dráže, než velké, méně uměle zpracované. U velikých kamenů přes 30 karatů vážících, nebo vzácnými krásnými barvami se stkvoucích, určují se zvláštní ceny amatérů, jako při historických velikých démantech.

Rozumí se, že jakmile poznáno, že démant není nic jiného, než prostý uhlík, vzbudila se ihned chuť vyráběti pravé démanty v laboratoři. Jak že měl Hugův alchymista na stěně napsáno? „Spera, spira!" Doufej, foukej! Co marných pokusů vykonáno v tajnosti, ano i lehkověrné klamati chtěli někteří na způsob starých vyrábitelů zlata, jakoby se jim bylo podařilo cestou umělou uhlík přivésti ke krystallisaci.

Jak to dělá příroda? Jakými vládne ona prostředky, jež by se daly uměle přivoditi? V tom vězela potíž. Vždyť dosud není zjištěn kámen matečný, v němž démant se rodí. Uhlík ve vysokých pecích ovšem krystalluje, ale jen v šupinkách v podobě špinící tuhy.

Kdož by chtěli démanty viděti vyráběné k účelům praktickým, jsou dosud sklamáni. Avšak věda jest zbavena hanby, že by nebyla dosud rozluštila záhadu vzniku diamantů.

Roku 1880 předložil totiž v Royal Society v Londýně jeden člen společnosti výsledky pokusů chemika Ballantina Hannaye v Glasgowě, které již dříve professor Maskelyn pečlivě zkoušel. Byly to skutečné umělé diamanty ač jen v podobě prášku. Žádné neobyčejné síly není třeba bráti ku pomoci: tlak, teplo, kovy, uhlovodíky a voda jsou tu činitely.

Hannay rozložil uhlovodík za vysokého tlaku; poznalť, že mnohé látky při obyčejné teplotě ve vodě nerozpustné, rozpouštějí se v páře vodní, jsou-li pod značným tlakem. Použil zde jisté sloučeniny dusíkaté za teploty 500° v železné, pevně zalité rouře. Právě v konstrukci podobných nádob železných pro ohromný tlak a vysokou teplotu spočívá potíž opakovati podobné pokusy, kteréž ostatně mají zatím jenom zajímavosť theoretickou.

Pomocí elektrického proudu tvrdí, že dostali prášek démantový, Parson a Despretz (1853). Jiných návrhů, jak by pokusy dařiti se mohly, jest dostatek. Dr. Doelter navrhuje, aby tekutá kyselina uhličitá odkysličila se pomocí sodíku.

Pokusy těmito a novějšími nálezy démantů zvláště v meteoritech, pošinula se otázka vzniku jejich přece ku předu. Možná, že démant vytvořil se v přírodě několikerým způsobem.

Nejzajímavějším nálezem novějším jest meteorické železo z Caňon Diablo v Arizoně, v němž Foot nalezl geodu vykládanou malými černými démanty. Nález ten potvrdili chemickými rozbory König, nejnověji Moissan. Dle všeho vznikly tu diamantky z roztopeného železa. Daubrée, výtečný geolog experimentální, nalezl jakousi shodu mezi nalezištěm jihoafrických démantů a vznikem jich v železe meteorickém. Soudí tak z olivinu doprovázejícího tu i tam diamanty. Uvnitř naší planety nalezá se prý veliké množství démantů. Praví mezi jiným: „Pozorování i pokus shodují se v tom, že musíme tomu dáti, že meteority na tělesech nebeských, z nichž pocházejí, nevznikly prostým slitím, roztavením, nýbrž spíše že se tu srazily páry převedené náhle ze stavu plynného do tvaru pevného.“ Že diamanty pocházejí z hlubin země, potvrzuje se též pozorováním, že zhusta zlato a platina (zvláště na Borneu) doprovázejí démant.

Olivin, zlato a platina vynořily se vždy jenom erupcí z hlubších vrstev země. Ohromný tlak, teplo (ale nikoli přílišné, neb při vysoké teplotě mění se démant v tuhu), uhlovodíky a voda jsou činitelé, kteří za jistých okolností spojili se asi hluboko v nitru země k utvoření démantů. Když bahenní sopky ohromné massy roztopeného kamení přes krajinu vychrlily, kde před tím život rostlin a zvířat již bujil, mohly nastati podmínky vzniku démantů. Horko vytvořilo z látek ústrojných potřebné uhlovodíky, hornina utvořila tlustou nádobu, v níž za přítomnosti vhodných kovů uhlovodíky rozloženy a po dlouhých dobách pozvolným ochlazením démanty vzniknouti mohly.

Neunavná hlodavá síla vody odnesla kolébku démantů a zanesla tyto do náplavů neb ložisk prahorních. Proto dlouho hádalo se marně o matečné hornině démantů, a nezdá se pravdě podobným, že jest jí onen zvláštní slídnatý, ohebný pískovec, zvaný itakolumit. Naprosto mylným osvědčilo se mínění také kdysi hájené, že by démant byl vznikl přímo z látek rostlinných.

Materiam superat opus. Jak praveno, nedocenili staří démant, neznajíce ho leštiti. Starší pokusy broušení, jak pozorovány na kamenech indických a středověkých kamenech špičatých, jsou velmi nedokonalé a obmezují se na vyleštění přirozených ploch. Teprve v 15. století L. Berguem objevil umění, démanty vlastním práškem brousiti. Starší tvary rosetty a routy předčil obrus brillantový, který za času Mazarina tak stkvěle proveden byl na Regentu. Základem obrusu brillantového jest osmistěn, kterýž se jeví na obou koncích otupen. Svrchní strana krychlová jest nejširší a obklopena třihrannými a kosočtverečnými facettami.

Účinek brilliantu jest na to vypočten, aby světlo svrchní plochou vcházející několikráte od facett úplně se odrazilo, se lámalo a rozložilo a konečně do oka v nejkrásnějších barvách duhových dopadlo.

Starodávné sídlo broušení jest dosud Amsterodam.

Vzácné vlastnosti démantu nečiní ho vhodným pouze pro skvosty. Používáť se vzácné hmoty démantů i v nepatrných úlomcích k leštění

a řezání skla, ku vrtání do tvrdých kamenů, k podkládání čepnic do chronometrů, k rytí do skla i kovu. Zvláště vrtáky do skal nejtvrdších blahodárně účinkují přivádějíce úžasnou měrou úsporu na čase, výlohách i práci. Jelikož démanty silně světlo lámou, hodí se výborně k hotovení mikroskopických čoček, bohužel, že vysoká cena nedovoluje rozsáhlejšího jich používání v tomto směru.

Démant není tedy již tajemná šťáva krystallů, která neporanitelným činí toho, kdož jej nosí. Prostý uhlík, vlastností vzácných, jichž úplné využitkování vadí jen veliká vzácnosť a cena jeho. Ať v hlubinách nitra země anebo posel ze světů mimozemských, bude i na dále vždy vítanou kořistí šťastného nálezce.

Irena.

Z cyklu: Fuochi fatui (Bludičky).

Napsala Mariula. Z vlaštiny přeložil Václav Hanus.

I.

V chudičké komůrce v pravém slova smyslu mrzlo; všaktě tam nebylo ani stopy po uhlí v oné studené noci únorové.

Také v Římě zimní noci bývají vydatně studené; sníh, který nepadá, cítiti jest v celém těle, vniká do kostí a vdychuje se spolu se vzduchem. A v starých měšťanských domech, potrhaných, kolísajících se, bez krbů a bez kamen, s dveřmi a okny nepřiléhajícími, jichž širokými trhlinami profukuje zimavý severák; v oněch bídných, vyzývavých domech, kde po stěnách tak zvaného salonu svinují se okraje barevné látky, groteskní podobizny a barvotisky za několik krejcarů, odhalující hrdou malomocnost právě jako otomanská pohovka s vybledlými poduškami a ošumělé čalouny, zima doléhá na obyvatele jako těžká choroba.

V chudičké komůrce tedy v pravém slova smyslu mrzlo; petrolejová lampička uhasínala ponenáhlu následkem nedostatku potravy, dodávajíc úzkému a vlhkému okolí pochmourný vzhled umrlčí kaple.

Na studijním stolku Ireny světlý kruh úžil se ponenáhlu více a více; pracovala dále v rozčilení, v horečné touze ukončiti nevděčnou práci, opravu úloh svých žaček ze čtvrté třídy elementární. Občas lehký mráz rychle probíhal ztuhlými jejími žilami, vyvolávaje drkot bílých a stejnoměrných zoubků; a tu odkládala na chvíli péro, přibližovala k ústům své malé, zmrzlé ručky, dýchala na ně, aby je učinila pohyblivými, a pak pokračovala znovu ve své práci.

„Bože, jaká to strast, jaké mučení pracovati takto, v mrazu, kdy tuhnou člověku údy i myšlénky a kdy ani zřetelně nevidí!“ Ono pološero ji dusilo, tížilo ji jako trudná předtucha.

Povstala, nalila petroleje do lampičky, oddychla si hlasitě, když světlo obživlo, a posadila se opět ku psacímu stolku.

Avšak veselý lesk znovu vyrazivšího plaménku nedovedl již mladou učitelku stejnou měrou vábiti a pobízeti k málo zábavné práci jako před tím; pod novými paprsky světla zapomínala na hrubé chyby pravopisné a grammatické, jež nadělaly její maličké, a oddala se příjemnému opětnému pročítání od začátku až do konce vůní nasáklého dopisu, jejž vytáhla ze skryté zásuvky a který psán byl na čtyrech stránkách krasopisem mužským, však hustým a drobounkým. A s jakou hlubokou něžností v temně černých očích pohlcovala slova, fráse, jež uměla již nazpamět, přerušujíc se občas, aby s důvěrou a spokojeností zvolala:

„Má mne rád; ano, ano, má mne rád; cítím to, neklame mne...“

Otevřený lístek ležel na spoustě úloh, z části opravených, z části dosud neprohlédnutých; Irena na ně zapomenula, pohřížena v růžové blouznění, s lokty opřenými o stolek a čelem zabořeným do dlaní; bystré zornice její upřeny byly na řádky jejího miláčka, jako by vypátrati v nich chtěla záchvěvy jeho srdce.

Dva dny, pouze dva dny čekání; pak on se vrátí s celou spoustou dobrých zpráv; vždyť právě tak Daniele napsal: „s celou spoustou dobrých zpráv.“ To by tedy znamenalo svolení matky... bude to pravda?... není to snad soustrastná lež?... Ubohý Daniele, nepostačovalo mu psáti, chtěl běžeti sám ku své matce, nedbaje zimy, sněhu, aby přemluvil ji bouří polibků a lichocení, aby uprosil a přemohl ji vylíčením jich obapolné, nezměrné lásky... Vysoce postavená dáma zajisté snila pro svého jediného synáčka o něčem zcela jiném, nežli jest skromná učitelka... a kdož ví, jak děsné zápasy vzniknou mezi oběma? Bože, bože! třásla se při pouhém pomyšlení... Čím byla ona, ubohá, nešťastná, že činila si naděje na manželství s bohatým a vznešeným pánem?... Avšak konec konců, vždyť ona sama přece nikterak Daniela nevyhledávala? Co se toho týče, nemohla si ani nejmenší výčitky učiniti. On ji následoval, ba pronásledoval téměř po mnoho měsíců, ráno a večer, kdy šla a vracela se ze školy, aniž dosáhl však od ní jediného pohledu. Oh, její mrtvá matička ji chránila, radila jí; dodávala jí zmužilosti, aby nepodlehla vřelým slovům, jež snášela se k ní vzduchem jako tajemné šeptání a roznécovala její mladistvý mozek... Pak jí psal a opět psal, ale vždy s city zcela počestnými, a ona přes to vše ani neodpověděla, vzpomínajíc si na svou drahou zemřelou matičku... Pak, jednoho dne, když bylo prázdno, poprosila ji Matilda Terzaghiova, učitelka „druhé třídy“, aby přišla k ní, že jí chce ukázati nový oblek; a místo obleku byl tam Daniele..., Daniele, který bez jejího vědomí učinil si spojencem její nejdražší přítelkyni, a Matilda Terzaghiova, dobrá a poctivá, řekla jí: „Důvěřuj mu, je to řádný člověk, mluvil s mou matkou, pomýšlí zcela vážně vzíti si tě; kdyby tomu tak nebylo, neviděla bys ho zde.“ A ona, milujíc, uvěřila; ve dvaceti létech věří se rádo štěstí, a tak velice toužívá se po něžnosti... A Daniele nikdy jí nepodal příčiny,

aby litovala; jich malé hněvy rozptylovaly se okamžitě; ovšem on, zamilovaný jinoch, jist jsa jejího slova, byl by si přál od ní větší oddanosti, větší důvěry. Avšak ona měla takový strach . . . Několikráte nazval ji zlou, vypočítavou . . . proč asi vypočítavou? Avšak to bylo vše; hned potom žádal ji za odpuštění, lituje, že jí ublížil. Oh, jakou horečnou, šílenou vášeň přinesla by mu, až by stala se jeho manželkou; chtěla oddati se mu cele tak, aby hodnou byla jeho; chtěla si ho zasloužiti . . . Jaké to krásné sny; a což kdyby nyní všechny v niveč se rozplynuly? Kdyby matka postavila se na odpor? . . . Daniele zajisté nebude chtíti učiniti bolest matce zbožňované . . . a mezi matkou a jí? . . . Proč, proč mučiti se, když přece slibuje, že se vrátí „s celou spoustou dobrých zpráv? . . .“ Naděje na štěstí příliš veliké zatemňovala její rozum.

Antické pendlovky v předním pokoji nepříjemným řinkotem odbily drsně dvanáct hodin.

Půlnoc! Dívka vyskočila s pružnou elegancí své dokonale utvářené postavy, zastrčila spěšně list za ňadra, spořádala v rozčilení rozházené listy a knihy a ukládala je do skřínky.

Půlnoc! je to možné! již tak pozdě? Jak utekl čas toho večera! Ostatní mohou se vrátiti každou minutu a nenaleznou vše uchystáno . . . Kdož ví, jaké tu budou výstupy? a ubohý tatínek samými starostmi div hlavu neztratí . . . Na štěstí druhé představení v divadle Quirino končí obyčejně teprv o půlnoci, a za čtvrt hodiny, ne-li dříve, vše bude v pořádku. Uhlí, připravené v kamínkách, bude hořet okamžitě, postele —

Zvonek, jímž rázně trhnuto, zazněl po celém domě.

„Bože! Už jsou tu,“ a Irena, zblednuvši, zůstala jako v kámen proměněna, až druhé, zuřivé zařinčení, konce nemající, probudilo ji k čilosti.

První, jež vpadla do vstupního salonku, byla signora Angelica; prohodila „konečně!“ se zuby zaťatými, drsně, hlasem plným trpkosti, téměř divokým. Držíc se sukní jejích, vcházela za ní krokem plíživým, ospale Pavlina, antipatická postavička děvčete kolem osmi až devíti let, hubená, vyzáblá, s rozcuchanými, bledě světlými vlasy, s očima popelavýma a klamu plnýma. Signor Federico pomalounku za nimi následoval, jako pes, jenž dostal výprask, pozoruje pokradmu a bázlivě svou manželku.

V manželské ložnici vybuchla bouře hněvu způsobem přímo děsným. Signora Angelica, dusíc v hrdle vztek, že musila čekati za dveřmi, postřehla ihned, že v domácnosti dosud všechno není náležitě uchystáno, a chutě chopila se záminky, pod jakou mohla mu dáti volný průchod.

Nebylo tedy na tom dosti, že musila čekati za dveřmi jako sluha nebo žebrák k vůli pohodlí slečinky, která nic, opravdu nic z toho mála, čeho bylo v domě potřebí, neudělala? Je možno tímto způsobem žíti dále? Kdož medle bude míti tu trpělivosť? Ona jistě ne. Oh! ano; toť se rozumí, slečinka se musí honem omluviti zdržením, předstíranými starostmi, s tváří oběti na vše odhodlané, aby ošálila hlupáky! Ale je to zbytečné. A zjevná nedbalosť nenapraví se nikterak pozdní horlivostí. Ale . . . tak už je to nyní ve světě, co smí se žádati od signory učitelky, professorky, pro kterou vyházely se poklady? Zabývati se trochu domácími pracemi — uh, jaká to hrůza, jaké to tyranství! Což není dosti

pro ni na těžkých starostech kathedry? Oni musí se spokojiti vysokou ctí, že se jí mohou obdivovati, že smějí se sloniti v blízkosti toho zázraku! Míti v rodině takový drahokam není každému dopřáno!

A mezi tím co těmito slovy vykypovala rozhořčená bystřina, bezuzdně ku předu se ženoucí, přecházela Irena němá a bleda z jedné světnice do druhé, pořádajíc a upravujíc vše svižně, lehounce, snášejíc hrdinně muka nezasloužená. A signora Angelica, popuzena mlčením své oběti, pokračovala:

„Ale co dělat? Ubohá macecha má vždy nepravdu, má mlčeti, vše sama spolknouti, a je-li třeba, dáti se třeba pošlapat. Což záleží na tom, jestliže malá Pavlina trpí, je-li jí zima, je-li ospalá a nemůže odebrati se na lůžko, má-li kašel, který div neroztrhne její prsa a nemůže vypíti kapku teplého mléka, aby si ulevila? Co na tom záleží, jestliže zítra se roznemůže? Jen když ostatní nejsou vyrušováni a mohou jednati dle svého pohodlí."

„Trpím, trpím," vzlykala Pavlina, jako echem ke slovům své matky, s malého divanu, potaženého zeleným perkálem, ozdobeným vyšitými květinami, na kterém se rozložila, jakmile přišla, pošpiňujíc jej svými zablácenými botkami „Ano, trpím, mám kašel, slyšíš, maminko?" A namáhala se zakašlati, pohlížejíc na sestru popelavými zraky, plnými perfidní zlomyslnosti. „Dělej honééém, zdlouhavá želvo; dej mi mléko, dej mi je —"

„Ubohý andílku, buď trpěliva, kdybys věděla, jak já musím býti trpělivou; pojď sem, pojď sem, je zde ještě tvá maminka, aby bděla nad tebou, aby tě chránila před bezcitností a —"

„Angelico," odvážil se přerušiti ji slabým hlasem signor Federico, sedící na židli, přestrašený zuřivostí své manželky. „Angelico, probůh, upokoj se!"

„Mlč, mlč ty ještě, sice mi překypí žluč; nevyvstávej jako obrance, ty, který předstíraje lásku ke mně, nedovedeš mi ani zjednati vážnost u této zde! Oh, krásná je tvá autorita otcovská a je co říci, že po celých deset let, věčných jako století, dovedla jsem snášeti tento kříž!"

„Dej mi mléko, dej mi je tedy, ošklivá," naléhala s vřeskem Pavlina, povzbuzena a opojena hlukem, uprostřed něhož ostře vyrážela svůj zlostný křik.

Irena poklekla vedle ní, podávajíc jí šálek s mlékem a vyhýbajíc se opatrně botkám, jimiž malá zmije pokoušela se ji udeřiti, a šeptala vlídným hlasem: „Buď hodná, Pavlino, buď hodná; zítra ti dám cukrovinky; nuže, pij honem, pak tě hned položím do postýlky teplé až radost."

„Ne, nechci býti hodná, nechci tvých cukrovinek, chci ti udělat bolest, poněvadž jsi zlá a necháváš mne vždycky čekati a trpěti, klevetnice."

„Ubohý miláček můj, má pravdu; jaká intelligence v té hlavince cherubína!"

Irena zatínala zuby do rtů, aby zadržela slzy a zapudila je do hlubin srdce svého.

„Mléko je hořké, není v něm cukr," vřiskala Pavlina, zdvihajíc hrozivě pěstě.

„Ano, je tam, přísahám ti, teď jsem jej tam dala a hodně, jak to máš ráda.“

„Není pravda, jsi lhářka, je to jedna z tvých obvyklých lží, snědla jsi sama cukr a mně dáváš mléko hořké, pravda liž, maminko?“

„Ano, pravda,“ přisvědčila signora Angelica, polknuvši doušek; „není v něm cukr; co jsi dělala s tím, který jsem ti zde zanechala?“ A upřela směle, téměř vyzývavě pohled svůj na nevlastní dceru.

„Dala jsem jej tam,“ odpověděla dívka hlasem jistým, ukazujíc na šálek, jejž děvče v rukou drželo, zabodnuvši do tváře její své velké oči, naplněné slzami a blesky.

„Lhářko nestydatá,“ zařvala signora Angelica, zmítajíc sebou zuřivě jako běsem posedlá — „Federico, Federico, hni sebou přece, máš-li krev v žilách, což nevidíš, jakým způsobem se mnou se nakládá? Nevíš, že jsem schopna zanechati vás zde všechny na holičkách? Už to nesnesu, rozumíš? Okus toto mléko, nuže honem; je sladké? je sladké? Odpověz!“

Signor Federico, jenž na velitelské vyzvání manželčino se pozvedl, potáceje se jako ve snách, přiblížil rty k okraji šálku a omámen hadími zornicemi, jež na něho byly upřeny, vykoktal chraplavé „ne“, podobající se spíše křečovitému zalkání.

„Ubohý tatínku!“ vzdychla si Irena pod návalem svrchované soustrasti nad tak velikým zbabělstvím. „Ubohý tatínku!“

Macecha hnula sebou, chtíc vztekle k ní přiskočiti, avšak otec, nabyv na okamžik vlády nad sebou, objal ji kolem pasu a zraky plnými bojácné něžnosti prosil své dítě, aby odešlo.

II.

Signor Federico Orfane, zastávaje úřad dosti výnosný u ministerstva veřejného vyučování, oženil se poprvé u věku čtyřiadvaceti let s krásnou a cnostnou dívkou, svou vzdálenou příbuznou; a aby štěstí obou zamilovaných manželů bylo dovršeno, narodila se jim sotva jedenáct měsíců po sňatku zdravá a roztomilá holčička, brunetka, jako její matka, s temně černýma hlubokýma očima, jež ozařovaly celý její dosti rozmarný obličej.

Po plných dvanácte let žili onino tři ve věčném kouzlu rajské blaženosti; rozsáhlý klid je obklopoval, širá jasnost provázela je všude, vůní a teplem lásky, svornosti prodchnuto bylo jejich ušlechtilé hnízdo, tak že Giuliana, vzorná manželka, milující matka, uprostřed neustávajícího laskání manželova a dětského lichocení Irenina, často říkala sama k sobě, chvějíc se:

„Bože můj, jsem příliš šťastna: bojím se sama o sebe.“

Federico, povahy svrchovaně jemné, láskyplné, zbožňoval svou manželku a neměl jiné vůle, než byla vůle její; byl blažen, cítě se pod její ochranou, opatrován jí jako dítě; na konci měsíce skládal vždy do klína Giuliany celé své služné; ona zajisté byla daleko spůsobilejší k hospodaření, než-li on sám. A ono služné, vskutku ne právě skrovné, připojeno k malým úrokům z věna, poskytovalo malé rodině klidné živobytí, skromný blahobyt, jenž uspokojuje tvory prosté a počestné.

Oba manželé byli vzorem řádnosti, neporušenosti a souzvuku všem, kteří je znali; ba, důvěrní přátelé dobírali si dokonce žertem Federica pro jeho čistou lásku k Giulianě, pro jeho věrnost neporušenou.

„To je už trochu staromodní v nynějších dobách,“ říkávali.

Jednoho jitra — Ireně bylo tehdáž asi jedenácte let — otec a dcera, neradi, jako obyčejně, rozloučili se s Giulianou, lesklým středem všech svých tužeb. Federico doprovázel maličkou do školy, pak kráčel přímo do úřadu; tak dálo se každodenně, od té doby, co dívka navštěvovala „třídy elementární.“ Irena nosila s sebou košíček plný zákusků ke svačině polední; Federico naproti tomu zacházíval si domů, aby pojedl společně se svou milovanou, aby potěšil se chvíli pohledem na ni a slyšel její drahý, sladký hlas.

Onoho jitra uprostřed polibků na rozloučenou pravil Federico k manželce, která si naříkala na prudké bolení hlavy:

„Slib mi, že se položíš na pohovku a budeš mne očekávati, aniž bys se pohnula. Nuže, slib mi to; Marta pro jednou obstará vše sama, nesmíš se unaviti; poslechni, máš-li mne ráda.“

„Jdi, jdi, buď klidné mysli, učiním, jak si přeješ.“

A Giuliana políbila naposledy manžela i dceru a doprovodila je oba pohledem nevýslovné něžnosti, jež naplnila oči její slzami.

V poledne, když Federico se vrátil, všecek udýchán dlouhou cestou, kterou proběhl a schody, jež přelétl, bera čtyři až šest najednou v úzkostlivé touze, aby brzo přišel, nalezl dveře domu dokořán otevřené. Uvnitř, ve světničkách obyčejně tichounkých a klidných, pobíhalo nesčetné množství lidí s místa na místo s podivným, zvláštním šepotem, jenž mu naháněl hrůzu.

Giuliana bledá, mramorová, ležela naznak na lůžku, skleněné oči majíc vytřeštěné a oblečena úplně tak, jak ji opustil před třemi hodinami.

Roztrhla se jí velká tepna a krev okamžitě ji udusila; zemřela samotna. Služka, vrátivši se z venku, nalezla ji na zemi nataženou, již téměř studenou.

Sousedé nespozorovali ničeho; nikdo jí nepomohl, nepřispěl; nikdo nemohl ulehčiti jí smrtelný zápas, třeba krátký . . . Nyní obklopovali ji všichni, lékaři, příbuzní, přátelé; avšak Giuliana, stuhlá, spala spánek věčný. Federico odvlečen byl z pokoje mrtvé přímo beze smyslů.

Na počátku smutečního roku, v němž ubohý vdovec rozdělil své trudné, jednotvárné, temné dni mezi skrupulosní plnění svých povinností, svou bolest a něžnou péči o Irenu, nestýkaje se, nerozmlouvaje s jiným, než s děvčetem a představeným svého oddělení, byl k nepoznání. Zdál se býti starcem, tak stala se jeho dříve otevřená, veselá fysiognomie pochmournou, zasmušilou; tak vyhubly mu tváře, tak hluboko zapadly oči jeho do zsinalých důlků.

„Neumíš se už smáti, ubohý tatínku,“ říkala mu Irena, lichotíc se k němu a zkoumajíc ho s intelligencí dozrálou posledním neštěstím. „Už tedy nikdy více se nezasměješ?“

„Ano, ano, drahá; budu se smáti, abych ti udělal radost, vždyť máš ještě právo viděti úsměvy,“ — a dusil pláč, bodnut hrotem přímo do duše.

Milostné půvaby dívčinky, která vyrůstala kvetoucí a rozkošná, nepostačovaly k vyhojení rány, dosud krvácející, srdce jeho. Federico scházel ponenáhlu v šedé osamělosti duše opuštěné, zbavené světla, blaha.

Uvyklý po deset let cítiti se poblízku ženy milující a milované, uvyklý péčím jejím, jejím starostlivým myšlénkám, opojujícímu objímání jejímu, nemohl snésti pustou prázdnotu přítomnosti; den ode dne cítil, jak ubývá mu sil ku dalším krokům na cestě opuštěné a strastiplné.

Ó, ten sladký, melodický hlas, jenž dával mu dobré jitro, sotva že otevřel oči, a dobrou noc, než je uzavřel ke klidnému spánku, nerušenému děsivými sny, spánku hýčkanému dechem jejím, rozkošnému azurnými viděními, uprostřed nichž vystupovala v oslepujícím lesku svrchovaně krásná postava ženy milované! Ó, ten lehounký stín ženský, který viděl z dáli, vraceje se z práce, skrze křišťálová skla, potažená ledovými květy, nebo za záslonami, zpola rozevřenými, kdy pražil s oblohy žhoucí Sirius! Onen stín, který pak ponenáhlu se rozptyloval, čím více on se blížil, a jejž sotva že vkročil do domu, ucítil v náručí stělesněný, chvějící se, dychtící po lichocení, po lásce!

Ne, tak nemohl déle žíti; umrlčí ticho jeho světnice budilo v něm hrůzu, nečinnosť, úplná opuštěnosť celého okolí přiváděly jej k upjatému a vytrvalému zírání na jedno místo, které jistě bylo by jej dovedlo k šílenství.

A tu, pokoušeje se vytrhnouti se z vysilující stuhlosti — mělť ještě dceru a k vůli ní byl povinen žíti dále — Federico počal skracovati si nekonečně dlouhé večery studené zimy, navštěvuje často na dvě hodiny, od osmi do desíti na nejdéle, „obchodníka s likéry“, starého známého, majitele nádherného obchodu naproti jeho domu. V osm hodin Irena již spávala, a stará Marta, která děvče měla velice ráda, hlídala je, pletouc punčochy, tak že otec mohl s klidnou myslí na tu krátkou dobu se vzdáliti.

V prvních dobách nového toho způsobu života Federico vstupoval do krámu, požádal za kávu s koňakem, a usedal do temného kouta, kde srkal malými doušky teplý nápoj s lihovinou, dráždící jeho žaludek, pozoroval ani nedýchaje přicházející a odcházející „hosti“, naslouchal lhostejně hovoru těch, kteří hráli „scopu“ nebo „taroky“ nebo hovorům politickým, vedeným u sousedního stolu; — vše to proti vůli a proti mysli, jakoby přinášel ohromnou oběť.

A pak, poněvadž nejvíce týrala ho na duchu i na těle neodolatelná potřeba dechu ženského, hlasu ženského, výlevu citů ženských, ponenáhlu, krok za krokem, aniž toho z počátku sám pozoroval, přibližoval se ke kasovnímu stolu, za kterým jako na trůně sedávala dcera vlastníkova, slečna Angelica, spanilá blondýnka asi pětadvacetiletá, tvarů junonských, kůže hladké, sametové, prodchnuté vůní geranií, s pohyblivými, smělými zraky, s plnými, chvějícími se rty.

Z počátku hovořili jenom tak, pak stali se přátely; ona, s jemnou vychytralostí litovala, těšila ho, vkrádajíc se tak ponenáhlu s řídkou dovedností v mysl jeho. V několika týdnech Federico žíznivý, roztoužený, bídně upadl v osidla, nastražená mu pracně sirénou, která rozmrzevši se již nad pomyšlením, že by mohla zůstati starou pannou, byla v nej-

vyšší míře spokojena, že našla konečně manžela, kterýž dle jejího, s dostatek praktického úsudku byl zajisté z těsta cukrového.

Otec slečny Angeliky myslil, že dotekl se prstem samého nebe; znal až příliš dobře cnosti své dcery, aby neradoval se při pomyšlení, že konečně jednou se jí zbaví, tím více pak, an věděl, že provdává ji bez jediného centimu věna, aby neublížil tím svému obchodu s likéry; a poněvadž onen dobrák Federico, v šíleném opojení nežádal ničeho a byl by si ji odnesl třeba hned, udělil oběma své požehnání.

Tak Angelica vstoupila do domu Federicova, kdež propustila hned starou Martu a zvrátila pořádek všech věcí. Tak Irena obdržela macechu a později sestru a tak s dvojnásobnou krutostí dolehla smrt Giuliany na oba ubožáky, od nichž navždy odešla.

III.

Majíc soucit s mlčenlivými prosbami otce již až příliš nešťastného, Irena nepronesla ani slabiky a bleda, téměř zsinalá odešla.

Ve své studené, vlhké světničce, uvrhnuvši se na chudičké lůžko, dala se dívka do pláče; plakala s křečovitým vzlykáním, jež otřásalo jí celou a které snažila se ze všech sil udusiti, tisknouc ústa do podušek.

Oh! její matka, která odlétla do ráje, zanechavši ji tak nešťastnou: proč jen nevzala ji s sebou? Ubohá světice! Viděla-li s výšin útrapy své Ireny, musila i tam nahoře trpěti a oplakávati její opuštěnosť. Bože, jaká to muka, snášeti takové nakládání od macechy, od té, která vnesla do domu pustotu, a odňala jí dokonce i lásku otcovu . . . Ubohý tatínek! neměla v sobě ani krůpěje hořkosti proti němu; byl k politování; v takový stav přivedla ho ona žena, jež zneuctívala místo matčino, která donutila ho dokonce, aby lhal na ujmu své dcery! A proč? proč? Co učinila, že rozdmychala takovou nenávisť, tak divokou antipatii? Což nevyhledávala naopak každého prostředku, aby vzbudila lásku její k sobě? Aby upokojila tatínka, přemohla násilně modlitbami a slzami drsný odpor, který ji mučil a dovedla nalézti pro macechu slova láskyplná, ba i lichocení. Na konec byla by ji snad i skutečně měla ráda; avšak za všecku svou dobrou vůli, za veškeré přemáhání sebe docházela jen jedovaté nepřízně. Kéž, kéž by zemřela, aby přišla ku své světici!

Pozvedla se, osušila své zarudlé oči a začala se pomalu svlékati. Svlékla svůj prostý, však čistý a pečlivě upravený šat a uložila jej do skříně; pak rozpoutala spoustu bohatých, černých vlasů, jež rozplynuly se po ramenou, vinouce se téměř až ke kotníkům, zahalujíce ji jako pláštěm královským; vytáhla hřeben ze zásuvky pod zrcadlem, rozdělila je na polovic a udělala dvě kadeře, jež s vrozeným půvabem upevnila na vrchu hlavy. Její velké, černé oči zářily v plastickém obličeji vřelé bledosti, jež odrážela se v zrcadle; pod růžovou kůží probíhala živá a zdravá krev mladická. Než rozepjala šněrovačku, vyňala drahocenný list, jenž odpočíval přímo na srdci; spatřivši opět tahy drahé ruky a vdechnuvši do sebe aristokratickou vůni listu, vykouzlila na rtech nevylíčitelný úsměv radosti. Hle, hle, toť štěstí její, celé její, o něž nikdo nemohl jí oloupiti; hle tuť odměna za všechny strasti. Byla opravdu

nespravedlivou ku Prozřetelnosti a k své matce blahoslavené, která tam nahoře na ni nezapomínala... Dva dny, toliko dva dny, pak bezpečnosť kouzla nekonečného, ráje mezí prostého... Daniele, zbožňovaný Daniele... manželem jejím... Políbila zbožně lístek a skryla jej pod poduškou, pak rozvázala spodničky a objevila klassickou dokonalosť svého těla, pod tenkým, posledním šatem, jenž odkrýval poklady panenských tvarů řecké čistoty. Skryla se pod pokrývku s lehkým mrazivým otřesením a usnula spánkem dívky dvacetileté.

Druhého dne, ve tři hodiny, když vycházela ze školy a ubírala se přímo k domovu, Matilda Terzaghiova, s pláštěm napolo zapjatým a kloboučkem na hlavě co nejlépe upraveným, křičela za ní:

„Počkej na mne, počkej na mne; kam jdeš tak spěšně?"

Dohonivši ji v běhu, zavěsila se na její rámě a nečekajíc na odpověď, pravila:

„Víš už? Je zde něco nového."

„Opravdu?" odvětila Irena, myslíc na něco jiného.

„Teď přestaň blouzniti; Daniele se vrátil."

„Vrátil?" vyrazila ze sebe dívka, potácejíc se najednou, „a kdy?"

„Tuším, včera večer; proč tě to překvapuje?"

„Poněvadž ve svém posledním dopisu ohlašoval mi svůj příjezd na pozejtří."

„Tedy změnil svůj úmysl; mrzí tě to snad?"

„Mám strach, Matildo; mám strach!" A dívka utírala si krůpěje potu, jež vyvstávaly na jejím čele.

„Nuže, buď statečnou," dodala Matilda, beze všeho dalšího vysvětlení.

„Ty víš něco?" tázala se Irena přímo poděšena.

„Nic, přísahám ti; přišel k nám dnes ráno, než jsem odešla; zdvořile, dle svého zvyku, prosil mne, abych tě o tom zpravila a přivedla tě s sebou, až se vrátím; pravil, že asi ve čtyři hodiny přijde, aby tě viděl, aby s tebou promluvil, — toť vše. Chci tě tedy hned vzíti s sebou."

„A což doma, co řeknou, když mne neuvidí?"

„Doma na tebe nečekají: poslala jsem svého bratra k tvému otci do úřadu, aby mu sdělil, že musíme společně pro zítřek ukončiti dlouhou a důležitou práci pro ředitelku, že obědváš u mne a na večer že tě já spolu se svou matkou doprovodím domů; je to tak dobře?"

„Čeká na mne nějaká nezměrná bolest," zašeptala Irena jako ve snách.

„Vzmuž se, nebuď tak zbabělou; opravdu tě již nepoznávám. Včera takový nadšený jásot v naději blízkého jeho příjezdu: dnes bezpodstatné zoufalství, že Daniele jest již zde. A čeho medle tak velice se bojíš? Nejsi přece již, ubožačko, nováčkem v zápasech životních, ve sklamání..."

„Až příliš pravda, avšak hleď: cítím, že toto bych nepřežila; ne, ne, nikdy bych neměla k tomu síly: lépe zemříti."

„Jdi, dětino!"

V chudičkém salonku Terzaghiů čekal hrabě Daniele Danieli s horečnou netrpělivostí.

Byl to sympatický jinoch, ten hrabě Daniele, vysoký, štíhlý, rázu jemného, aristokratického národů „nordických"; a vskutku, mléčnou bledostí své pleti, světle rusým, krátce střiženým vousem, takovýmitéž

vlasy a poněkud chladnými a odměřenými způsoby podobal se úplně své matce, dámě ze vznešené rodiny anglické.

Hrabě přecházel kříž na kříž pokojem, díval se na hodiny každou minutu, sedal si a hned zase povstával horečně rozbouřen; jeho ledový klid zdál se býti porušen nějakou věcí velice závažnou.

Irena vstoupila krokem kvapným, udýchána, s očima vytřeštěnýma otázkou, v níž spočíval její život! Chtěla se usmáti, avšak úsměv proměnil se na jejích rtech v křečovité stažení; sklesla na pohovku s tváří ukrytou ve vlhkých dlaních. Daniele posadil se vedle ní, objav ramenem chvějící se postavu.

Daniele miloval Irenu. Z počátku snad, kdy nudě se po pansku a zaujat půvaby mladé učitelky, počal se jí dvořiti, nebyla láska jeho ničím jiným, než jednou z četných choutek, planoucích ve smyslech jinocha třicetiletého. Toužil, chtěl míti tu krásnou dívku, která, Bůh ví jak a proč, při prvním pohledu na ni, jak klidně a skromně kráčela cestou, vstoupila mu do mozku a do krve, budíc v něm trýzeň pekelnou. Kdyby Irena byla bývala obyčejnou koketou, idylla brzy byla by se proměnila v jeden z obvyklých románků, jež trvají pět nebo šest měsíců a pak rozplynou se tak rychle, jako se zrodily.

Irena však byla jednou z těch vzácných dívek počestnosti nedotknuté, posvěcených hrdinností v útrapách, které milují nadšeně s horečností plamenného citu, jedinkráte toliko ve svém životě, čistě a cudně, jež, schopny jsouce jakékoli, třeba nejkrutější oběti pro zbožňovaného, odevzdávají se mu s tělem i duší, stávají se manželkou, milenkou nikdy; tito tvorové cnosti energické, nedotknutelné, umírají, nestávají se však zbabělými.

Postava Ireny, cudná a čistá, vzrostla tudíž giganticky v mysli Danielově, proměnivši choutku, touhu smyslnou v cit pravý a mocný. Rozhodl se pojmouti ji za choť; přísahal jí to poctivě, jsa si jist, že dostojí svému slibu. Jeho matka jej zbožňovala a nemohla se stavěti na odpor tužbám jeho.

Avšak veliká tato dáma, jež třeba dusíc zuřivý hněv, dovedla zůstati zdánlivě klidnou, s největší rafinovaností, aby odvrátila syna od jeho úmyslu, dle jejího zdání nesmyslného, zahoditi se dokonce s učitelkou, tvářila se zprvu, jako by souhlasila, ba těšila se tomu; potom ponenáhlu vštěpovala v ducha jeho pochybnost, jedinou, však ostrou, jedovatou, zraňující jako vybroušené ostří . . . o počestnosti dívčině. Kdož podával mu jistotu o tom tajemství? Kdož mohl ho ubezpečiti, že ona dívka dvacetiletá, již žádné dítě, nikterak již nestřežená stavem, zaměstnáním samým, nebyla obratná, svrchovaně obratná v umění přetvářky a klamu? že neměla jiných milovníků, k nimž byla snad daleko méně přísná? U něho, u hraběte Danieliho stálo to dobře za námahu, tvářiti se neposkvrněnou, nebeskou; je známo, že ženy takového druhu prodávají pozlátko za čisté zlato a někdy v řídkých případech naleznou upřímné hlupáky, kteří upadnou v jejich síť. A proto, kdo kdy kromě upřímného hlupáka nebo slepce mohl přísahati na neporušenou čistotu ženy, která již po několik let těšila se úplné svobodě, vycházejíc z domu samotna a zůstávajíc venku po celé hodiny?

A když Daniele, uprostřed sladkého laskání a zmírňuje dle možnosti krutost svého sdělení, vypravoval jí od začátku až do konce rozmluvu, kterou měl s matkou, dívka, jež poslouchala s prudkým tlukotem srdce a s hlavou studem sklopenou, pocítila najednou v nitru svém něco jako odboj proti sobě samé; pozvedla obličej a zabodnuvši oči své do očí Danielových, pravila s nervósním chvěním pobledlých rtů:

„A ty? co ty myslíš?

„Já? . . . chtěl bych ti věřiti," odpověděl hlasem chraptivým.

„Chtěl bys, ale nemůžeš; není-liž pravda? není-liž pravda? a nebudeš už moci."

„Učiň, abych uvěřil," prosil ještě tišeji.

„Jak?" otázala se drsně.

Zadíval se na ni dlouho modrými zraky, roznícenými plamenem nečistým.

„Ah!" vykřikla Irena pochopujíc, a odstoupivši s ošklivostí: „Ah! Bože! Bože! a takto mnou pohrdáš? A takto bys mi věřil?"

Hrabě Danieli neodpověděl; sklonil hlavu, zmítán pochybnostmi, vštípenými mu do srdce jeho matkou. Byl tedy před andělem či před nevěstkou?

„Bože! Bože!" opětovala ona se zuby zuťatými, zornicemi vyděšenými, těkajícími.

Po několik sekund v salonku nikdo nepromluvil; bylo slyšeti jen krátké, rozčilené oddychování. Pak Irena povstala rozhodnuta, téměř klidna; v rozrušené tváři její bylo lze čísti pevné odhodlání.

„Kam jdeš? Proč rozcházeti se takovým způsobem? Rozmysli se, Ireno, rozmysli se; což mne už nemáš ráda?"

„Ó! zda-li tě mám ráda!" odpověděla temně, „a právě pro tu lásku převelikou, o níž ty nikdy ani představy nedovedeš si učiniti, již jsem se rozmyslila a učiním, aby's uvěřil, uvidíš."

„Opravdu?" dodal Daniele, rozradostněn a spolu úzkostliv, „kdy, jak?"

„Zítra," s povzdechem odvětila dívka, poslavši mu políbek špičkami svých prstů, a odběhla, dříve než ji mohl zadržeti; zmizela jako blesk.

Irena usmrtila se v noci, udusivši se výparem z uhlí ve své úzké komůrce; smrt dostavila se rychle.

Ráno, na úsvitě, signor Federico, probudiv se náhle ucítil podivný, nepříjemný zápach, jenž tak ho překvapil, že zběsile vyskočil z postele. Oblékl se v jediném okamžiku a rozběhl se přímo, veden pudem, do komůrky dceřiny; vyrazil dvéře zavřené na klíč a . . .

„Udušena! mrtva i ona!" zařval hlasem, jenž nebyl ani lidským.

V šedých paprscích zimního úsvitu, v lehounkém mráčku, jenž zahaloval prostoru, Irena zsinalá, mramorová, natažena na bělounkém lůžku, zcela oblečená, s očima vytřeštěnýma, ale skleněnýma, zdála se hleděti na něho v úžasu, právě tak, jako před jedenácti léty hleděla na něho Giuliana.

Na studijním stolku sebevražednice zanechala dva listy; jeden pro otce, jehož žádala za odpuštění, že ho opouští, aby odebrala se k matičce; druhý pro Daniela. Prosila ho, aby na rakev její vložil věnec z květů panenských.

REMBRANDT HARMENSZ VAN RYN.

Vlastní podobizna.

Babylon.

Obraz starověkého velkoměsta, jejž z pramenů současných vyšetřil

dr. J. V. Prášek.

(Dokončení.)

A však původci babylonských hradeb, slavnému Nebukadnezarovi II., ani tato opevnění nezdála se býti dostatečnými, pročež obě části městské obehnal ještě druhou, vnitřní hradbou, která dle svědectví Hérodotova byla toliko užší, ne však slabší hradby vnější. Pak ovšem lze si vysvětliti důvěru, kterou Babyloňané ve zdi své a v jich tvrdost měli, když se po smrti Kambysově třikráte o odpor proti králi Dareiovi pokusili. Když pak odpor jejich byl konečně překonán, nařídil Dareios ihned, aby hrozný ten pás nedobytných opevnění byl na důležitých místech přerušen a tak město k obraně nezpůsobilým učiněno. Jest předpokládati, že již od dob Dareiových nebyly hradby na straně vnitrozemské obnovovány; jinak bylo podél řeky, kde bylo chrániti hradbami i částky města níže položené před nenadálou záplavou. Pro ozdobu i jako apotropaion, které by „zlý pohled" od města odvracelo — starobylý zvyk tento shledává se i na athénské Akropoli — kázal Nebukadnezar před jednotlivými branami městskými vztýčiti obrovské postavy býkův okřídlených, patrně toho způsobu, jakýž shledán byl ve troskách ninivských — a veliké postavy hadí. Nebyly však hradby na všech stranách stejně mohutné, neboť dle svědectví Ktésiova tam, kde město k velikým močálům příléhalo — patrně na straně severozápadní, kdež podnes močály rozsáhlé se spatřují — nebylo věží a zajisté byly i hradby slabší, poněvadž močály samy poskytovaly dostatečné ochrany. Konečně dlužno připomenouti, že mezi hradbami a domy městskými vinul se prázdný prostor, 200 stop zšíří mající.

Pohříchu nelze ani ze zpráv klassických ani z nápisů klínových dopátrati se jasné představy o povaze a spůsobě proslavených někdy hradeb těchto. Klínové nápisy potvrzují toliko, že obehnán byl Babylon hradbou dvojí, jichž jedna vnitřní slula Imgur-Bel a druhá vnější Nimitti-Bel, jakož i že hradby ty vznikly hlavně za kralování Nabopolassarova (626—605 př. Kr.) a Nebukadnezarova (605—562 př. Kr.). Nynější zbytky hradeb nebyly dotud určitě seznány a osobními názory jednotlivých badatelů, kteří spatřují zvětralé zbytky jádra hradebního tu v Červených vrších tu v přívrší mohawilském, otázka hradeb babylonských a způsobu jejich ani o málo nepokročila. Musíme se tudíž prozatím vzdáti naděje, že by bylo lze přesně ustanoviti směr někdejších hradeb babylonských. Avšak o spůsobu jejich dovoleno jest souditi, poněvadž zachovány jsou hradby ninivské, též době a témuž kulturnímu směru příslušné, nad to pak nejnovější dobou objeveno jest v severní Syrii u osady Sindžirli celé

starověké město, výborně zachované, s podmínkami, kteréž v rozměrech ovšem zveličených shledáváme i v Babyloně, a tak dovoleno jest dle zbytků ninivských a sindžirlijských a zejména dle skulptur v Ninivě objevených obraz starobabylonských hradeb rekonstruovati.

Z obou opevňovacích spůsobův obvyklých v rovinách mesopotamských, z kruhového totiž i čtvercového, jest spůsob čtvercový v Babyloně stvrzen svědectvím Hérodotovým. Byl tudíž opevněn Babylon dvojí hradbou čtvercovou, vnější a vnitřní. Obě hradby byly opřeny výstupky pilířovitými, na nichž spočívaly věže nedaleko od sebe vzdálené. Vnější zeď byla asi o polovici nižší zdi vnitřní, rovněž i věže řady vnější. I věže i zdi byly dovršeny zubovitým cimbuřím, svrchní části věží byly ze dřeva zbudovány, celkem pak měly věže tyto prostor neveliký, v němž zřídka více než pět vojínů, obyčejně lučištníků, místo mělo. Do města vedlo více bran podle jeho velikosti; kdežto ve stěsnaném Sindžirli anebo v Hissarliku byly toliko tři brány, dlužno ovšem v rozsáhlém Babyloně množství bran daleko větší předpokládati. Každá z bran byla chráněna dvěma věžema povystupujícíma, poněvadž pak hradby byly dvojité, byly i brány dvojí. Hradby i věže byly zbudovány z cihel nepálených, které spočívaly na základech buď z tesaného kamene buď z cihel pálených, u Babylona však nenalezly se stopy ani toho ani onoho spůsobu, jakkoli nedá se mysliti, že by do základů hradeb mohutných bylo užito zdiva tak chatrného. Před trhlinami chráněna byla cihlová zeď soustavou trámů uvnitř zdi na příč položených a spolu pevně spojených, jichž zřejmé zbytky shledány v Hissarliku. Podél vnější strany v úrovni země obložena byla hradba tesanými kameny vzpřímenými, tak zvanými orthostaty, spočívajícími na balvanech na plocho kladených; na orthostatech obyčejně spatřovaly se vypouklé reliefy.

Spojení obou částí městských udržováno bylo mostem, jenž byl zřízen na nejužším místě řeky. Stavba mostu přes mohutný a dravý tok eufratský jmína byla ve starověku za dílo neobyčejné i jest zásluhou slavné doby Nebukadnezarovy. Když Řekové blíže Babylon poznávali, upoutal i most tento cele pozornost jejich a tu přirozeným spůsobem napínána byla zvědavá mysl, vyšetřující technické pomůcky, jichž užito při stavbě této. I vznikla pověst, kterouž již Hérodot poznamenal, že prý královna Nitokris, choť Nebukadnezarova, odvedla vody eufratské do obrovského vodojemu — tím patrně míněn Nebukadnezarův vodojem u Sipara — a an se vodojem vodami naplňuje, staré pak řečiště vysýchá, vyzdila předně oba břehy v městě, tu kde schody z branek k řece vedly, a uprostřed města vystavěla z balvanů lámaných most, dadouc balvany železem a olovem pojiti. Přes ten most dala vždy na úsvitě čtverhranné klády pokládati, po nichž Babylonští semo tamo přecházeli; v noci však se tyto klády odstraňovaly, aby nemohli lidé za noční doby přecházeti a vespolek prý se okrádati. Ze zprávy té jest patrno, že spojeny byly obě části městské mostem na kamenných pilířích spočívajícím, po němž toliko za dne se přecházelo. Dle zprávy Ktésiovy měl most tento zdélí 5 stadií (945 m.), pilíře pak byly vždy o 12 stop od sebe vzdáleny a proti proudu hrotitými výstupky opatřeny, jimiž by se síla proudu podlamovala, přes pilíře byly položeny trámy cedrové, cypřišové a palmové

neobyčejné velikosti. Most sám byl prý stavěn tak uměle, jako všechny jiné stavby, Semiramidě původem připisované. Za neznámých okolností most tento byl zkažen a sice nepochybně ještě za dob perských, neboť Alexander dal se nemocen z paláce královského na druhý břeh ve člunu převézti, což předpokládati velí, že mostu již nebylo. Avšak pověst o něm a jeho umělosti dochovala se až do pozdních dob císařských, a když mostu nebylo, přenesena na smyšlenou skrytou chodbu, která prý pod hladinou řeky oba paláce královské spojovala. Tuto pověst o podzemním průchodu znal již Kleitarchos (u Diodora II, 9), avšak pravé podoby nabyla teprv za doby pozdější. Tak vypravuje starší Filostratos v životě divotvorce Apollonia Tyánského (I., 25), že prý kterási médská paní, jež někdy v Babyloně kralovala, nahromadila na březích řeky kamene, rudy i asfaltu, vůbec všeho potřebného ku stavbě, potom prý řeku odvedla v jiné strany, v řečišti zbudovala krytou chodbu od paláce jednoho k druhému vedoucí a pak opět řeku do řečiště jejího vpustila. Ze zprávy této vidí se ihned, že starobylé vzpomínky toliko v nové roucho byly přiodíny, neboť o chodbě podobné v čistě historických a době babylonského rozkvětu blízkých zprávách zvěsti není a nad to v místech, kde most o pilířích zajisté hluboko založených stál, chodba taková ani možná nebyla.

Při ohromném prostoru města a při veliké jeho důležitosti obchodní bylo také třeba klásti váhu na snadné spojení i v městě i v okolní nížině. Spojení to bylo spůsobeno průplavy říčnými, které namnoze vznikly uměle z opuštěných předvěkých řečišť eufratských. Tak průplav Arachtu vytékal z Eufratu někde mezi Bábilem a Kasrem, proudil celou levobřehou částí města a spojoval Babylon přímo s perským zálivem, takže lodi obchodní se zbožím až do Babylona mohly se plaviti. Nedaleko města a sice na břehu pravém vytékal z Eufratu průplav Pallakopas a vinul se dlouhým tokem k perskému zálivu, do něhož vléval se samostatně u Terédona. Mezi Bábilem a Kasrem proudila ještě jiná stoka, zvaná „posvátnou stokou východní“ (palga šamší asi) nebo také Libilchígalla. Konečně jmenuje se i stoka borsippská (nár Barsip), která s Babylonem pravobřehým spojovala nedalekou Borsippu a snad náležela k soustavě velikého průplavu Pallakopy. Vedlé těchto velikých průplavů proplétalo se městem více menších stok a vodotočí, jichž směry tu a tam podnes na městišti nynějším jsou patrny.

Mylný jest náhled, že veškeren obrovský prostor, hradbou obojí uzavřený, byl po spůsobu moderních měst domovými čtverci zastavěn. Hérodot ovšem praví, že skládal se Babylon vesměs z domů troj- a čtyřpatrových a že rozdělen byl samými rovnými ulicemi, jež dílem šly týmž směrem s řekou, dílem na příč k řece směřovaly, kdež v pobřežní hradbě brankou k řece se otvírající končily. Avšak historie kolikerého oblébání města, zejména na počátku kralování Dareia Hystaspova, poučuje nás dostatečně, že nemohlo obrovské město v krátké době zaopatřiti se potravinami pro dlouhé obležení, nýbrž že zbývalo uvnitř města dosti prázdných ploch, které za obležení osévány a osazovány byly. Zpráva již pozdní (Diod XXXIV., 21) dotýká se v Babyloně i veřejného prostranství, po řeckém spůsobu agorou zvaného, které bylo položeno v sousedství některých chrámův a v nejpřednější části města. Dle toho hledati

jest prostranství toto ve východní části městské, někde na východní straně Bábila i Kasru.

Z veřejných budov babylonských nejslavnější byl palácový chrám boha Marduka Isagila, t. j. „vysoký dům“, o němž také dochovaly se zprávy nejčetnější. Poněvadž bůh Marduk jakožto prvý bůh města také prostě „pánem“, Bíl, nazýván byl, ze kteréhož jména vyvinul se řecký tvar Bélos, proto nazývána Isagila později chrámem a za dob úpadku svého i hrobem Bélovým. Chrámový palác tento, babylonsky také íkal zvaný, což obsahem shoduje se s pojmem našich chrámů métropolitních, skládal se z více větších i menších budov, společnou zdí ohrazených a na povýšené substrukci se zdvíhajících. Nejvyšší a spolu i prostřední část budovy byla věžovitá svatyně, zigurat zvaná, v niž Hérodot a řečtí jeho následovníci chrám sám spatřovali. Dle Hérodota (I, 181) měla svatyně tato podobu čtverce, jehož jedna strana měřila dvě stadia (378 m.) zdélí, uprostřed svatyně této zdvíhala se druhá, zšíří a zdéli o jednom stadii (187 m.), na této věži jiná věž, na té pak opět jiná a tak až do osmice, t. j. svatyně skládala se z osmi pater, z nichž každé vyšší bylo užší spodního. K těmto věžem vedly zevnitř točité schody, v jichž polovici asi byla místa k odpočinutí se sedadly, a tam mohli si oddechnouti, kdož nahoru stoupali. Ještě však nejvyšší patro bylo tak veliké, že se chrámu velikému podobalo, v něm pak dle zprávy řeckého dějepisce bylo toliko veliké lože skvostně postlané a zlatý stůl, sochy však tam ani jedné nebylo. Za doby Ktésiovy byl již zigurat tento sřícen, přes to však vědělo se o něm, že býval kdysi neobyčejně vysoký a že s nejvyššího jeho patra kněží babylonští pozorovali východ a západ jednotlivých hvězd. Celá budova byla stavěna velmi uměle z cihel a asfaltu, na schodech pak nahoře — pohříchu není udáno určitě patro — byly tři sochy ze zlata tepané, nepochybně božstev Marduka, Zarpanity a Nany, v nichž knidský lékař spatřoval řecká božstva Dia, Héru a Rhei. Socha Mardukova-Diova znázorňovala boha stojícího, an právě vykročuje, měla 40 stop zvýší a vážila 1000 babylonských talentů. Rhea seděla na zlatém křesle a vážila tolikéž, u kolenou stáli pak dva lvové a vedle nich stříbrní hadové neobyčejné velikosti, vážíce po 30 talentech. V pravé ruce držela Héra rovněž za hlavu hada, v levici pak žezlo drahokamy vykládané. Přede všemi třemi sochami stál společný zlatý stůl, 40 stop dlouhý a 50 stop široký, jenž vážil 500 talentů. Na něm byly dva poháry, po 50 talentech vážící, a dvě prostorné nádoby, vážící po 300 talentů. Také spatřovaly se tam tři džbány zlaté, z nichž Diův vážil 1200, druhé pak dva po 600 talentech. Byť by i údaje tyto byly přes míru zveličeny, vždy přece pravdou zůstává, že zigurat tento vedle imponující výšky své i oslňující skvěl se nádherou.

Neméně nádherna byla svatyně Mardukova, íkua zvaná, již hledati jest na blízku vysokého ziguratu. Původně nebyla asi valně přístupna; toliko kněží a dvůr královský účastni v ní bývali bohoslužby. Vysvitá tak z nejasného popisu Hérodotova (II, 183), jenž odporuje přesným zprávám, čerpaným z nápisů královských. Dle těchto nápisů skládala se z velesíně, jejíž stěny byly posázeny třpytivými drahokamy, a z nejsvětějšího (šubat biti), kdež v komnatě zlatem, křišťálem a alabastrem

nejskvostněji vyšperkované sám král bohů Marduk dle víry zbožného lidu přebýval. Zdá se, že v této místnosti dle víry lidu chovaly se lože ono skvostné a stůl zlatý, kteréžto předměty Hérodot klade do osmého patra ziguratu; omyl sám jest dosti snadný, neboť Hérodot, cizincem jsa a k tomu synem národa, s nímž králové perští po delší již léta tuhý vedli boj, s těží obdržel přístup do vnitra těchto svatyň a tudíž odkázán byl na zprávy více méně spolehlivé, jichž se mu od kněží anebo od perských úředníků dostalo. Při některé z bran palácových byl menší chrámek, báb-chilibu zvaný, v němž uctívána bohyně Zarpanit, choť Mardukova. Při jiné bráně byl chrámek syna Mardukova i Zarpanity, boha Nábu, zvaný Báb-Izida anebo prostě toliko Izida. Středem kultu byl pak posvátný oltář parakku, kdež dle víry lidu o novém létě shromažďovali se všichni bohové kolem Marduka otce svého; odtud konán potom slavný průvod do borsippské Izidy, bohu Nábu posvěcené, při čemž nesena nebo vezena byla jako později v Athénách o veliké slavnosti panathénajské posvátná loď do Borsippy.

Všechny zprávy v tom se shodují, že byla položena Isagila na levém břehu eufratském. Toliko Jules Oppert (Expédition en Mesopotamie I, 172) vyšetřoval ze zpráv starých klassiků, že byla Isagila položena na západním břehu řeky a z nesnází, které takto přirozeně vznikaly, tím si pomáhal, že Isagilu prohlašoval za c h r á m Bélův, kdežto prý h r o b Bélův hledati jest na břehu východním. Argumentace Oppertova se neosvědčila a dnes již nikdo nehledá Isagily na pravém břehu řeky. Vždyť Nebukadnezar II. v jednom z nápisů svých praví přímo, že ohradil východní část města zdí, aby tak Isagila byla bezpečnější. Z jiného nápisu Nebukadnezarova dovídáme se, že nebyla Isagila vzdálena slavnostní třídy Aiburšabu, která pokládána byla za nejpřednější ulici městskou, neboť otec Nebukadnezarův, král Nabopolassar, vytýčil a kamenem vydláždil ulici, která spojovala oltář parakku v Isagile se třídou onou. Ulicí touto a pak třídou Aiburšabu, které za tou příčinou přiměřeně zvýšeny a kamenem byly vydlážděny, ubíral se novoroční průvod slavnostní s obrazem boha Nábu do velechrámu borsippského. Poněvadž stoka Libilchigallía, jdoucí z Eufratu směrem východním, třídu Aiburšabu na příč protínala, takže ji Nebukadnezar na křižovatce mostem musil překlenouti, měla Aiburšabu směr severojižní, s Eufratem v hlavních částech rovnoběžný, mezi ní pak a řekou, v severních částech levobřehého města hledati jest chrámový okres Isagilu. Nápis krále Neriglissara udává polohu Isagily ještě určitěji, na břehu řeky Eufratu.

Nuž podmínkám této někdy obrovské stavby vyhovuje toliko pahorek Bábil. Ještě podnes zdvíhají se substrukce, na nichž kdysi spočíval světoznámý Mardukův zigurat, do výše 46 m., severní a západní strana, při základech měřeny jsouce, mají stejný rozměr po 182 m., na povrchu jest plochá úroveň, každá pak stěna označena jest zbytky zdiva pečlivě provedeného, nejpřesněji na straně západní. Za doby Richovy ještě bylo znáti na všech stranách zbytky zdi ohradní, která kdysi Isagilu zevšad obklopovala.

Zbývá ještě promluviti o osudech této památné svatyně. Původ její jest prastarý a dle dnešního stavu historických i chronologických

pomůcek našich není lze časově jej určiti. Vždy však jsou trosky bábilské zbytkem stavby, jsoucí z nejstarších děl rukou lidských, neboť spolu s Tintirem, t. j. s nejstarší akkadskou osadou na babylonském městišti již se Isagila jako svatyně stářím a významem posvátná připomíná. Také zigurat její, byť i ne v podobě, jakou měl za dob Nebukadnezarových, byl dílem dob historicky neurčitelných, jakož již dosvědčuje biblická pověst o stavbě jeho. Novější zkoumání připisuje vznik zigurratův obyvatelstvu původně v horách osedlému, které zabravši nížiny, pohřešovalo bodů povýšených, zejména vrcholků horských, za sídla bohů pokládaných, dlužno tudíž stavbu zigurratů vůbec a babylonského zvláště klásti do prvých dob akkadských, t. j. do prvých dob civilisace lidské. V nejsvětějším Mardukova chrámu byl chován prastarý fetiš, za obraz boha Marduka pokládaný, v chrámku pak báb-chilibu spatřoval se fetiš bohyni Zarpanit repraesentující. Stalo se kolikkráte, že fetiše tyto, které za nejbezpečnější ochranu města byly jmíny, od nepřátel byly odneseny, tomu králi pak, který znova uvedl je na místa jejich posvátná, letopisy babylonských kněží zvláštní čestnou věnovávaly vzpomínku.

Průběhem dlouhých tisíciletí a ne bez účinků častých period válečných trpěla i Isagila i byla potřeba ji opravovati. Tak zachovala se zpráva, že byla Isagila opravována péčí krále Šamšu-iluny (1868—1833 př. Kr.). Není také pochybnosti, že utrpěla Isagila velice r. 692 př. Kr., když Sanherib po mnohých opakovaných odbojích Babylona se zmocnil a město vojínům svým v plen dal. Avšak nejskvělejší doba její i celého města nastala r. 625 př. Kr., když Nabopolassar zmocnil se trůnu a učinil Babylon hlavním městem veleříše novobabylonské. On i všickni nástupci jeho, zejména však slavný a častěji již vzpomínaný Nebukadnezar II. věnovali vši péči ctihodné svatyni, dadouce jí podobu, kterou ještě spatřil po 150 létech Hérodot. Za skvělých dob babylonských anobrž i později, bezpečně počínajíc nastoupením krále Nabonassara r. 747 př. Kr., pozorovali se zigurratu Isagily kněží babylonští pohyby hvězd a pozorování svá zanášeli do řádných seznamů, dle let jednotlivých králů vročovaných, kteréžto seznamy v hlavní části zachoval potomstvu alexandrijský hvězdář a zeměpisec Klaudios Ptolemaios. Dle zprávy Arrhiánovy (III, 16) nařídil Xerxés po své porážce v Řecku, aby Isagila byla obořena, avšak z popisu Hérodotova, jenž Babylon navštívil někdy kol. r. 450 př. Kr., nevyplývá, že by byla tehdy Isagila vzala zkázu patrnější. Ovšem ale nebyla opravována, jakož bylo potřeba, a tak zejména hořejší části zigurratu počaly znenáhla se rozpadávati. Konečnou zkázu nejpřednější této svatyně staroasijské bezděky zavinil Alexander Veliký. Podiviv se velkolepé budově, která jako typický znak města, za sídlo makedonské světové říše ustanoveného, dotud ovládala výškou svou nepřehlednou nížinu, dal ihned po osazení Babylona r. 330 př. Kr. příslušné rozkazy ku všestranné opravě Isagily. Z daleka sváženo stavivo, umělci povoláváni, aby v dílnách svých pracovali o ozdobách chrámu, který měl býti povýšen na přední chrám Alexandrovy říše, a po bedlivém ohledání pobourány všechny částky sesutím hrozící, zvláště pak největší díl zigurratu. Když vrátil se Alexander po šesti létech z Indie, pokročily přípravy tou měrou, že bylo lze počíti již se stavbou.

Tu však z nenadání zemřel mladistvý hrdina a s ním i poslední starověký nadšenec pro dějinný význam Babylona. Za děsných bojův Alexandrových nástupců nejen že nebylo pomýšleno na pokračování stavby zamýšlené, nýbrž Isagila zbavena i odvěkého svého posvátného významu a proměněna v tvrdou pevnost, která měla býti klíčem k světovému městu nad Eufratem. Jakožto pevnost udržela se nepochybně Isagila ještě dosti dlouho, avšak nepřístupna jsouc, upadla tak v zapomenutí, jako athénská Akropolis průběhem XV. a XVI. století. Jak dlouho uchovaly se uprostřed Isagily jednotlivé svatyně starobabylonské, pověděti nevíme. Poslední známá oprava, povahy ovšem již podřízené, vykonána byla dle nápisu nedávno nalezeného r. 270 př. Kr. skrze syrského krále Antiocha I. Sotéra. Dokonalou zkázu vzala, jak se zdá, kol r. 127 př. Kr., když parthský náměstek Euhémeros, beze vší příčiny spáliti dal nejpřednější část města s tržištěm a mnohými chrámy.

Okres Isagily zabíral kdysi drahnou část nížiny, která nyní Bábil od Kasra odděluje, a stýkal se na nížině této s ohradou paláce královského. Jeden z nápisů Nebukadnezara II. ustanovuje takto hranice paláce královského, jehož chudičké zbytky dnešní Kasr representuje: od vnitřní hradby městské Imgur-Bela až po stoku východní Libilchigallu a od břehu eufratského po třídu Aiburšabu. Dle toho dotýkal se palác v širším smyslu, veškery dvorské stavby a příslušenství jejich zahrnujíc, na východě třídy Aiburšabu a na severu, v sousedství Isagily, vnitřní hradby městské, a tvořil s Isagilou mohutnou skupinu, pravé jádro města anebo „čtvrť královskou“, která proti ostatnímu městu hradbami byla ohraničena, od Isagily pak oddělena byla stokou východní. Týž nápis Nebukadnezarův, pojednávající o velikolepé opravě paláce, dotýká se i krovu jeho. Poněvadž slavnostní třída, vedoucí k třídě Aiburšabu, byla vydlážděna a vyvýšena, staly se brány palácové nízkými i bylo potřeba je obořiti a znovu zbudovati. S tím však souvisela i pronikavá oprava či spíše přestavba paláce celého, která Nebukadnezarovi značné způsobila obtíže. Ukázalať se, že nepostačuje starobylý těsný palác zvýšeným potřebám velmocenského dvora a nejmocnějšího tehdy krále asijského, pročež odhodlal se Nebukadnezar ku stavbě nové. Než tu shledáno, že dosavádní prostor palácový nevyhovuje úmyslu královu, rozšířiti jej však na sever nebylo lze pro strach před bohem Mardukem, jak praví sám král, t. j. sakrální ohledy nedovolovaly, aby část posvátného okresu Isagily byla do palácového okresu pojata. I nezbývalo nic jiného, než rozšířiti palác na východní straně, proti třídě Aiburšabu. Takto překonány obtíže, načež v době neobyčejně krátké, průběhem patnácti dnův i dle svědectví Bérossova i dle svědectví nápisu — zajisté skvělý to důkaz spolehlivosti starobabylonského dějepisce — stavba palácová se vší tehdejší okázalostí a nádherou provedena.

Pohříchu toliko pozdní řecký popis paláce zachoval se a to z doby, kde již beze vší pochybnosti i palác tento v ssutiny se rozpadal. Flavios Filostratos starší v životopise svém divotvorce Apollonia Tyáňana dle neznámých již pramenů popsal i palác tento. Dle něho oba královské paláce babylonské byly mědí kryty i šířily lesk zářící po dalekém okolí; komnaty a loubí, jedny byly vykládány stříbrem, jiné pletivem zlatým,

jiné konečně zlatem ryzím i malbami. Do koberců prý vetkány byly scény z pověstí hellénských, tu Androméda, onde Amymonové, často i Orfeus. Také byl prý vetkán Datis, kterak moři Naxos z objetí rve, i Artafernés, Eretrii obkličující, jakož i jiné události, jichž Xerxés byl účasten a které chvalořečníky za vítězství jeho prohlašovány. Tu prý bylo viděti, any Athény jsou osazeny, onde kterak vybojovány Thermopyly, tam zase řeky zemi odňaté, mosty spínající mořské průlivy i průkop ostrohem athojským. Také prý spatřovala se v paláci velesíň, jejíž strop zdvihal se podobou báňovitou a nebi jsa nápodobněn, měl prý safírové klenutí. Pod stropem zdvíhaly se zlaté sochy bohů, které jakoby z aetheru vystupovaly. V této síni prý král k soudu sedával.

Není pochybnosti, že zprávy tyto jsou nedovolenou měrou upřílišeny, zejména pokud se týče podrobností. Jest vždy možno, že ješitný Xerxés zvěčniti dal problématická vítězství svá v babylonském paláci, i upomínky na báje řecké bylo lze shledati v prostorách, které obýval po nějaký čas a v nichž i zemřel Alexander Veliký. Toliko však spisovatelé, kteří byli soudruhy Alexandrovými, Aristobulos nebo Ptolemaios, byli s to, aby podali podrobný popis paláce, do něhož ani Hérodot přístupu nedošel; než stopy těchto spisovatelů sotva lze v pozdní a přehnané zprávě tendenčně píšícího sofisty Filostrata hledati a proto dlužno se spokojiti toliko názorem o rozměrech a úpravě paláce královského v Babyloně, z celkového uvažování popisu Filostratova plynoucím.

V tomto paláci tudíž přebývali veliký Nebukadnezar II. a nerovní jeho potomci. Zde uveden po 37letém žalářování ku stolu královskému někdejší král judský Joachin, našed milost před očima mladistvého krále Amil-Marduka, zde uchováváno i posvátné zlaté nářadí, uloupené v chrámu jerusalemském, jehož zneužil králevic Belšarussur k divokému kvasu, právě když perský Kýros již se k útoku chystal na nezdolné zdi městské, zde zavřel se týž Belšarussur, jehož biblí Baltazarem zove, když již město po delší dobu dobrovolně snášelo perské panství, zde konečně — někdy z jara r. 538 — padl Belšarussur s mečem v ruce, bráně se hrdinsky proti Peršanům, do paláce vniklým. Jaké to množství vzpomínek vyvolává Kasr v nás vzpomínek namnoze za prvého již dětství v mysli naší utkvělých!

Jsa položen uprostřed města, u mostu, který spínal oba břehy mohutného proudu, a dotýkaje se spolu i hradeb městských, byl palác Nebukadnezarův pevností v pevnosti. On ovládal zdmi svými jádro města, udržoval samostatně spojení s venkovem a byl tak rozsáhlý, že vedle příslušenství mocného a nádherného dvora uhostil v sobě i značnou posádku. Na ploché střechy jeho vystupoval častěji Nebukadnezar a kochal se pohledem na slavné město, na všech stranách se prostírající, jehož světový význam byl z největší části vlastní jeho zásluhou. Mocný král, jemuž příroda popřála dožíti se věku neobyčejně vysokého, zajisté při pozorování svém pronášel i posudky různé, zajisté přemítal a s okolím svým i rozvažoval o budoucnosti svého města — a tu zajisté častěji vznikla v něm myšlenka s obavou spojená, najde-li se nástupce, který dovede zachovati Babylonu podmínky světové jeho důležitosti. Z takýchto úvah, které ve spůsobě již přeměněném do lidu vnikly a podáním dále se

uchovávaly, vznikly asi pozdní pověsti, pojaté do spisů dějepisců doby hellénistické, o proroctví Nebukadnezarovu, věštícím městu brzkou zkázu. Mezi židovskými pak zajatci, kterým týž Nebukadnezar po zkáze říše, města i chrámu jerusalemského vykázal nevolná sídla „při vodách a vrbách“ babylonských, daly nejasné zprávy o soukromém životě stařičkého již krále spolu s obvyklou orientálskou uzavřeností palácovou podnět ku známé báji o Nebukadnezarově lykantrofii, po sedm let trvavší.

Než vraťme se opět k paláci a k báječné téměř úpravě jeho. Zabíral-li palác tento mysl souvěkovcův i potomstva měrou tak vynikající, měl ovšem o to v prvé řadě zásluhu Nebukadnezar sám. Avšak potomstvo vypravovalo, že hlavním podnětem k velikolepým podnikům královy stavbymilovnosti byla médská choť jeho Amytis, dcera Astyaga I. Kněžna tato, přišedši na trůn babylonský z půvabné horské své vlasti, kde každodenně kochala oko své na Elvenda nebetyčném, věčnosněžném čeřeni, pohřešovala v nepřehledné nížině eufratské obvyklého pohledu na věčně krásnou horskou přírodu a rozmanitou její květenu, a tato touha přiměla Nebukadnezara, že ozdobil Kasr dílem, které vedle hradeb městských a Mardukova zigguratu za div světa bylo počítáno a s pyramidami egyptskými, s chrámem eféské Artemidy a s rhodským kolossem přirovnáváno. Byly to pověstné „visuté zahrady“, jimž pozornost věnoval každý z řeckých cestovatelů, který do Babylona zavítal. Nejobšírněji popisuje zahrady tyto Diodor (II, 10) na základě líčení Ktésiova a Kleitarchova. Zahrady tyto zdvihaly se v nejbližším sousedství paláce a byly prý dílem jednoho z pozdějších králův assyrských (!). Tento k libosti jedné z ženin svých, rodem Peršanky, která pohřešovala horských krajin vlasti své, chtěl způsobem umělým napodobiti zvláštnost perské země. Proto založil veliký sad, jehož každá strana měřila po 100′ délky; sad tento zdvihal se do výšky stupňovitě o několika patrech nad sebou po způsobu hlediště řeckého divadla. Pod těmito patry byly řady siní, na pilířích spočívající, které veškeru tíži sadu nesly. Následující síň byla maličko vyšší síně předešlé; poslední síň měla zvýší 50′ a na ní spočívalo nejvyšší patro sadu, jsoucí v též úrovni s cimbuřím hradby městské. Prostory mezi síněmi jednotlivými měly tlouštky po 22′, otvory po 10′. Nahoře kladeny přes síně jednotlivé kamenné desky, mající 18′ zdélí a 4′ zšíří. Na těchto deskách spočívala nejprvé vrstva rákosí asfaltem hojně promíseného, pak dvojitá vrstva cihel pálených a sádrou spojených a konečně desky olověné, aby vlhkost nepronikala do spodních prostorů. Na tyto vrstvy navezena byla země a sice tak vysoko, že v ní mohly kořeny zapouštěti i největší stromy. Půda na povrchu byla srovnána a posázena stromy všeho druhu, jichž velikost a krása libého poskytovaly pohledu. Síně nabyly pak světla tím, že jedna nad druhou vyčnívala. V nich byly četné královské komnaty, ustanovené k rozmanitým úlohám. V jedné z nich, odkudž vedly otvory do nejvyššího patra, bylo zařízeno čerpadlo, jímž bylo lze dostatek vody z řeky dosíci, anižby cokoli bylo lze vně pozorovati.

Poloha těchto visutých zahrad byla dosti přibližně určena dle zpráv starověkých spisovatelů. Vedle Diodora, který je klade do nejbližšího sousedství paláce královského, praví domorodý dějepisec Bérossos, že

zdvíhaly se „v městě královském“, t. j. na prostoře vnější hradbou palácovou obemknuté a dle Q. Curtia převyšovaly sám palác královský. Oppert sebrav všechny zprávy starých, dospěl k přesvědčení, že součinily visuté zahrady budovu od paláce královského místně oddělenou, že zdvíhaly se v sousedství paláce tohoto, při vnější jeho hradbě, a že byly položeny na břehu eufratském. Řídě se výsledky těmito, odhodlal se Hormuzd Rassám hledati zbytků visutých zahrad v pahorcích nízkých mezi Kasrem a Bábilem, které nejspíše vyhovovaly poloze Oppertem vyšetřené. I objevil skutečně r. 1884 v útrobách pahorku čtyři chodby, budované z narudlých kamenných štuk, práce velice úpravné; tři z nich, majíce 5' angl. šíře, byly rovnoběžny, čtvrtá položena byla poněkud dále k severu. Podzemní klenutá stoka spojena byla s chodbami těmito a končila ve vodojemu, do něhož přicházela voda z Eufratu. Jda zkoumavě podél zbytků vodovodu, uhodil Rassam na podzemní nádrž, vodou ještě naplněnou, která s Eufratem souvisela. Nebylo tudíž pochybnosti, že slavný sad, v němž médská kněžna hledala náhradu za horskou vlast svou, v troskách mezi Bábilem a Kasrem položených objeven byl. Na severní straně visutých zahrad proudila z Eufratu směrem k východu posvátná stoka východní, udávající spolu hranici posvátného okresu Mardukova Isagily proti paláci královskému.

Mimo tyto dvě vynikající částky „královského města“ nedotýkají se staří jiné budovy v části města na levém břehu eufratském rozložené. Ani slavný a rovněž i nákladný chrám Jtimíanki, t. j. „chrámový palác pevnosti nebeské i zemské“, nebyl starým znám; toliko klínové nápisy podávají o něm chudičkou zprávu, jeden pak z nich určitým svým zněním potvrzuje, že zabíral chrámový palác tento nynější ssutinný pahorek Tell el Amrán.

Na západní straně dotýkají se téměř Kasr a Tell el Amrán řečiště eufratského, na jehož břehu spatřuje se hlinitý násep a v něm tu a tam cihla se jménem králů Nebukadnezara II. nebo Nabonnéda. Jak již výše řečeno, jest násep tento zůstatkem někdejší poříčné hradby. Při bráně Kasru, k řece se otvírající a podnes v hlavních částech zachované, hledati jest místo někdejšího mostu eufratského a na protějším břehu okres druhého, „západního“ paláce královského, v němž v červenci r. 323 př. Kr. stižen makedonský Alexander nemocí nebezpečnou, načež po 8 dnech, převežen byv na člunu, v protějším paláci Nebukadnezarovu velikého ducha svého vypustil. I tento palác vynikal velikostí a výzdobou svou, opevněními pak připojoval se k protější „královské čtvrti“ na břehu levém. Dle Diodorova popisu obklíčen byl na všech stranách trojí hradbou; vnější zbudována byla z cihel pálených a měla v objemu 60 stadií (10,340 m.). Prostřední hradba byla stavěna do kruhu, měla v objemu 40 stadií (7,560 m.), zšíří 500 cihel a dle svědectví Ktesiova výšku 50 sáhů; čísla tato, pokud se šíře a výšky týče, patrně jsou přehnána, také asi upřílišena jest zpráva, že věže hradby této čněly do výše 70 sáhů. Pravděpodobnější jest Ktésiova zpráva o ozdobě této hradby, která prý skládala se z postav různých zvířat, malovaných živě dle barev přírodních na cihlách toliko sušených. Konečně vnitřní, třetí hradba obklopovala palác sám, majíc 20 stadií (3780 m.) v objemu a byvši prý vyšší

než hradba prostřední. Také hradba tato pomalována byla zdařilými prý postavami zvířecími, které majíce nadpřirozenou velikost, lov u velikých rozměrech podnikaný znázorňovaly. V postavách lovců spatřovali Řekové vybájené postavy assyrského krále Nína a choti jeho Semiramidy, kteráž vůbec za pozdějších dob zakladatelkou města a památných staveb jeho jmína. Ve vnitřní hradbě byly tři brány, každá dvojitá a zvláštním způsobem se otvírající. Pohříchu není zbytku in situ, který by bylo lze s určitostí k někdejšímu paláci západnímu odnášeti; Ker Porter sice domníval se, že jsou ssutinné zbytky na severozápadní straně nynější arabské vsi Anany zůstatkem královského paláce, ale náhled tento má jedinou oporu ve vzdálenosti pahorkův od Eufratu, která shoduje se s údajem Ktésiovým. Z jiných památek babylonských, jichž známost čerpáme toliko ze současných nápisů, připomínáme ještě chrám boha Nábu, Nebukadnezarem II. „uprostřed města“ zbudovaný.

Tento krátký výčet obsahuje vše, co vůbec o Babyloně a někdejší jeho rozloze i stavbách nám známo jest. Avšak srovnáme-li údaje, které podávají v souboru svém obraz jiných velkoměst starověkých za doby květu jejich, jako ku př. Sidona, Memfi, Ninive i j., tož přece jest obraz někdejšího Babylona mnohem podrobněji a určitěji znám, než celá řada městských obrazů jiných. Můžemeť učiniti si představu náležitou o místní rozloze, o opevnění, o řece a o toku jejím, o nejdůležitějších stavbách chrámových a palácových, o stokách, které městem v různých směrech se vinuly, ano i o způsobu, dle něhož prostor hradbami objatý zužitkován byl. Také zachovaly se některé zprávy, pošlé z péra Alexandrových průvodců, z nichž lze poněkud i pohled na město rekonstruovati. Vypravujeť Arrhián, že Alexandros z Indie se vraceje, nejprvé spatřil v dáli vysoký zigurat Mardukova chrámu, Curtius pak podotýká, že visuté zahrady převyšovaly značně své okolí. Jakkoli tedy obrovské zdi odnímaly oku poutníkovu pohled na největší část města, přece již z dálky bylo viděti věžovitý chrám Mardukův, v sousedství jeho visuté zahrady, šťavnatou svěžestí svého rostlinstva oku lahodící, dále pak vyšší částky a četné hradební věže obou královských paláců. A ze severu nebo ze severovýchodu pohlížejícím splýval s obrovským městem v jedno veliký a vysoký borsippský chrám, jehož trosky podnes jsou nejznatelnějším bodem vší nížiny. —

Do nejstarších vzpomínek lidstva, na sám již práh událostí dějinných, odnáší se původ stolice starověké Asie. Význam jeho původní nepochybně se zakládal na poloze na roztoku tří velikých ramen eufratských, z nichž východní později přeměněno ve stoku Arachtu, západní v Pallakopas. Zde uctívána byla prastará božstva akkadská, v čele jejich nejvyšší bůh Marduk, dárce všeho života, odkud místo a později i osada na něm vzniklá „hájem života“, akkadsky Tintir anebo „branou boží“, akkadsky Kadingira, nazýváno. Pojmenování Tintir udrželo se v písemnictvu akkadském i semitském až do pozdních dob; naproti tomu jméno Kadingira zobecnělo a v semitském svém aequivalentu Bab-ilu přešlo do všech jazykův a ve znění Bábil podnes označuje místo někdejší Mardukovy svatyně. Kolem svatyně této vzniklo veliké město, zvané původně Šu-anna, t. j. velmocné město, později však i Babilu dle nejpřednější památky své. Výhodná poloha pro obchod i orbu v kraji

přeúrodném a s perským zálivem i s mořem středozemským dosti snadno spojitelném, naváděla Babyloňany k pokročilému spůsobu orby, k řemeslům uměleckým a zvláště k obchodu, který zjednával vývoz plodinám i hledaným tovarům města v daleké cizině. V nejstarších vrstvách hrobů na ostrově Kypru, v nichž není ještě ani stopy po působení foinickém, vyskytují se již předměty babylonské výroby, válce z terrakoty, písmem klínovým popsané, pečetní kameje s prvobytnými rytinami a se jmény králů, kteří dle jiných zpráv vládli za prvých dob čtvrtého tisíciletí př. Kr., v seznamu pak poplatků, jež země podrobené kol r. 1500 př. Kr. králům egyptským přinášely, nejvzácnějším předmětem jest lazur babylonský. Poněvadž však lepý kámen tento, jehož se hlavně užívalo k vykládání stropů chrámových a palácových, v zemích eufratských se nevyskytuje, dlužno z toho souditi, že byl přivážen ze vzdálených svých nalezišť do Babylona již obchodem. Také míry, váhy a měna babylonská rozšiřovaly se obchodem do zemí sousedních, až i do evropského Řecka pronikly a tak staly se všeobecnými.

Až do polovice III. tisíciletí př. Kr. není zpráv, z nichž by i politická důležitost města Babylona mohla býti prokazována. Zdá se, že Babylon byl do té chvíle příslušenstvím starobylé říše akkadské, jejímž hlavním městem bylo posvátné sluneční dvojměstí Sipar. Avšak kol roku 2400 př. Kr. uhodily na země eufratské zlé časy skrze loupežné vpády sousedských Elamitů. Říše akkadská téměř rozvrácena, oba slavné siparské chrámy sbořeny, aniž kdo pečoval o jejich obnovu. Také Babylon tehdá vzat, obraz boha Marduka porušen a do Elama odvlečen, kdež spolu s obrazy jiných velikých bohův uchováván po třicet let, až opět na své místo navrácen. Nedlouho potom ze severu počali i Hittité zemi napadati, načež za hrozných zmatků r. 2035 př. Kr. přišla k veslu nová dynastie královská, která již nazývá se tintirskou, t. j. babylonskou, ježto sídlo své ze Sipara trvale do Babylona přenesla.

Tak učiněn Babylon i politickým středem požehnané jižní Mesopotamie, jímž zůstal téměř po 2000 let. Trvaloť ovšem dlouho, než nová dynastie osvobodila město i kraj z ruky loupeživých námezdníkův, avšak mohutný král Chammurabi (1923—1868 př. Kr.) kol r. 1920 učinil trvale konec panství elamskému a dlouhé doby míru potom nastalého užil k okrášlení a zvelebení sídelního města svého. Praviť sám v nápise, jejž nedávno mladý německý assyriolog Winckler uveřejnil, že učinil Babylon klidným sídlem boha Marduka po všechny věky; z jiného nápisu, velice ovšem porušeného, dovídáme se, že opravil Isagilu, která za nepokojův elamských zajisté značně utrpěla. Než za slabých nástupců jeho opět byl Babylon ohrožován ze severu. Za krále Taššigurumaše (asi 1650 — asi 1630 př. Kr.) byl Babylon skrze Hittity přepaden a posvátné obrazy božstev Marduka a Zarpanity do zajetí odvlečeny, z něhož je teprvé vyvětil král Agukakrimí (asi 1630 — asi 1600).

Převzácný a pro známost dějin starověkých epochálný věru nález tell-el-aarnský seznamuje nás i s Babylonem. Tehdy vládli ve slavném již městě králové mocní a vážení, kteří s nejmocnějšími tehdáž vládci, s faraony egyptskými, žili ve výborné shodě. Théby egyptské a Babylon byly tou dobou politickými středy všeho známého světa, kdež se i osudy

velikých národů rozhodovaly. Není pochybnosti, že spojení politické přivodilo i spojení kulturní obou velmocí, při čemž Foiničanům připadla úloha prostředníků. Alespoň výrobky babylonského průmyslu vzpomínají se velmi hojně v současných písemných památkách egyptských a což lépe může rostoucí kulturní význam Babylona dokazovati než okolnost, že jazyk a písmo babylonské po celé Syrii ba i ve dvorských kruzích egyptských nabyly za doby nejmohutnějších faraonů platnosti úřední, diplomatické?

Stoletím XIII př. Kr. počínají se styky Babylona s říší assyrskou, která sice byla téhož národního, náboženského i kulturního rázu, čítajíc mimo jiné Mardukovu svatyni v Babyloně k místům svým nejsvětějším, přes to však vytrvale hledala panství nad městem i krajem. Bratrské tyto války, vyplňující dobu několika století, charakterisovány jsou hrůznou ukrutností a divokou energií se strany assyrské, avšak i houževnatou obranou Babyloňanů. Králové assyrští, opírajíce se o četná a bojovná vojska svá, dovedli sice vítěziti v poli nad lidem babylonským a začasté mu ustanovovali poplatné krále po libosti, avšak vždy našel se v Babyloně muž spůsobilý, který postavil se v čelo lidu a jal se vésti odhodlaný boj proti cizímu panství, při čemž začasté veliký poklad boha Marduka v Isagile, od věků nastřádaný, byl vydatnou pomůckou válečnou. Jeden z nejvytrvalejších náčelníků v boji Babyloňanů s Assyry byl Šuzub, na rozdíl od pozdějšího jmenovce svého Babylonským zvaný, který řídil obranu proti assyrskému velkokráli Sanheribovi. Vyhledávaje účinné pomoci u všech sousedů dosud samostatných, stal se původcem strašné spousty rodného města svého, neboť ve veliké bitvě u Chalulí nad řekou Tigridem utrpěl r. 692 př. Kr. zničující porážku. Šuzub sám zajat a do Assyrie i s rodinou svou odvlečen, Babylon vítězem vzat a v ulicích hrozné spůsobeno vraždění mužů, dítek i otroků. Posvátné obrazy, které dřevní králové babylonští odňali za vítězných válek svých různým sousedům, vzaty a na místo své původní navráceny, město konečně i s paláci svými od temene prý až k základům sbořeno, zdi, oltáře, chrámy a věže zpustošeny a konečně, aby úplná zkáza byla obecně patrná, vedeny různým směrem stoky z Eufratu skrze sříceniny.

V mysli obyvatelstva středoasijského děsná pokuta tato ne příznivě Sanheribu byla vykládána. Opovážilť se smrtelník sáhnouti smělou rukou po odvěké svatyni mocných božstev, což žádalo krvavé odvety. Sám syn a dědic Sanheribův Assarhaddon, jsa i jinak z nejušlechtilejších královských postav prvého starověku, nemohl se zbýti dojmu podobného a z úvah takových vznikl úmysl v něm pevný, že Babylon v plném významu jeho obnoví. Když byl zvítězil nade všemi odpůrci, dal se v Babyloně slavně za krále provolati, propustil na svobodu všechny zajatce, vrátil obyvatelstvu pozemky odňaté a štědrostí v pravdě královskou jal se obnovovati Isagilu, obě hradby městské a jiné chrámy. Poněvadž sám v Babyloně sídlíval, zajisté i starý palác královský kázal obnoviti a nádherně okrášliti. A tak opět po krátké opuštěnosti zastkvěl se Babylon novým leskem, jenž odtud potrval po 150 let. Neboť již r. 625 př. Kr. vojevůdce Nabopolassar, od Assyrie se odtrhnuv, založil samostatnou říši babylonskou, která za Nebukadnezara II. byla nejmocnějším státem Přední

Asie a hlavní její město uznaným středem všeho tehdejšího světa. Nabopolassar, Nebukadnezar, Neriglissar ano i poslední národní král Nabonnéd okrašlovali všestranně královskou svou stolici, avšak i horlivě pečovali o zdokonalení hradeb městských, tušíce v nedlouhé době nové útoky, předešlých ještě nebezpečnější. Tehdy dospěl Babylon — pohříchu ne na dobu dlouhou — nejvyššího stupně slávy své a pověst o velikém a bohatém městě, jehož stavby božskými výtvory býti se zdály, pronikla až do Evropy. Četní synové hellénského národa, namnoze pošlí z rodin urozených, odebírali se do Babylona, aby tam nalezli štěstí ve službách slávou věnčeného krále; dějinné zápisy připomínají jménem lesbijského Antiménida, bratra pěvce Alkaia, který přijal místo vojevůdcovské ve službách babylonského krále. Velikolepá soustava vodních stok, vodojemův a stavidel zařízena králem na severní straně, aby jednak okolí velkoměsta umělým zavodňováním proměněno bylo v jediný sad, jednak aby i přístup k městu byl stížen a možno-li i zabráněn. Na nejužší šíji mezi oběma veletoky „médská zeď“ zbudována, která měla výhodně doplňovati proslavené hradby babylonské, Nabopolassarem znovu ze základů založené. Tyto hradby rozšířeny na straně západní, která teprvé péčí Nebukadnezarovou k městu připojena; můžeme předpokládati, že i západní palác královský byl dílem velikého krále. Ku stavbám novým, jimiž město na všech stranách ozdobováno a zvelebováno, káceny nejvyšší cedry na libánských čeřenech, pracně dopravovány k Eufratu a po vlnách této řeky do Babylona plaveny.

Avšak bezpečnost za nezdolnými hradbami, bohactví plynoucí z rozsáhlého panství, ze zištného obchodu a z přeúrodné půdy, nebyly bez škodlivých účinků v povahu babylonského lidu. Obvyklým následkem náhlého obohacení se jest přepych, neohlížející se k příkazům slušnosti. Přepych tento měrou úžasnou rozvinul se i v Babyloně a s ošklivostí odvraceli se judští zajatci od hříšného města a od prostopášného obyvatelstva jeho. Nejhledanější požitky smyslné staly se zvykem mezi lidem, který odíval se nejvzácnějšími rouchy, ozdoboval se šperky ceny úžasné, líčil tělo mastmi drahocennými a v bujných kvasích a radovánkách hledal úkol životní. Nejšerednějším ovšem zjevem babylonského života tehdejšího byla prostituce ve službách náboženských, o níž podává Hérodot obraz příšerný. Za takých poměrů rázem téměř zvrhla se dosavádní udatnost lidu v zženštilost; Babyloňané sice dovedli nepřítele podněcovati, ne však brániti statečně města svého. K tomu přidružily se i spory stran a společenských vrstev v lůně obrovského města, o němž ještě po dvou stoletích mohl propovéděti nejslavnější myslitel starověký, že se spíše národu než městu podobá. Když proti poslednímu králi domácímu Nabonédovi vytrhl perský výbojce Kýros, způsobili kněží babylonští vzpouru proti králi, poněvadž přihlížeje k obraně hranic zemských, obmeškal obvyklých slavností novoročních. Po porážce Nabonédově vzdalo se město ochotně Kýrovi, který se synem svým Kambysem okázale obětoval božstvům domácím a tak rázem uchvátil kněžstvo i lid. Když však Kambysés za obecného rozkladu říše r. 522 př. Kr. zemřel, rozpomenuli se Babyloňané na někdejší samostatnost svou a třikráte podnikli vzpouru proti Dareiovi, slepě následujíce odhodlané náčelníky, Nidintubela, Haldítu

a Arachu, kteří vesměs vydávali se za syny Nabonédovy. Než Dareios povalil vzpouru a přísně potrestal účastníky — dle Hérodota bylo po překonání jednoho z odbojů 3000 vznešených Babyloňanův ukřižováno a část slavných hradeb stržena. Babylon odtud byl sídlem perského satrapy neboli místodržitele, kterýž maje ročně z města i země odváděti ohromný důchod 1000 talentů zlata a vedle toho i opatřovati ne malé potřeby svého dvoru satrapského, obyvatelstvo nemilostivě jal se utiskovati. Bylo zřejmo, že nastává úpadek světového města. Za doby Xenofontovy ještě sice nádhera babylonská byla předmětem rozprav veřejných, ještě jmín byl Babylon za nejbohatší město asijské a s obdivem vypravováno, že jsou dvéře domů jeho upraveny ze dřeva palmového, avšak veliká část hradeb byla již tehdy stržena a ctihodná Isagila byla namnoze sříceninou. Alexander Veliký se zvláštní úctou pohlížel k Babylonu. Prohlásilť jej za hlavní a sídelní město říše své, obdařil obyvatelstvo vzácnými přednostmi a dal rozkaz k nákladné opravě Isagily. Po návratu svém z Indie uhostil se v obou palácích Nebukadnezarových a se zvláštní zálibou dlel v „paradeisu", jakož řeckými jeho soudruhy visuté zahrady nazývány. Nedaleká Opis nad Tigridem hostila ve stálém táboře makedonské vojsko, kdežto generálové a vysocí státní hodnostáři přebývali v městě v domích někdejších velmožů perských. Slavnost jedna následovala za druhou, král, generálové a vznešení Babyloňané závodili v pořádání kvasův a potomstvu zůstavena zvěst, že k hostině, již připravil vznešený Babyloňan Bagoas, dostavil se i sám král. Z celého světa přicházela poselstva pozdravit geniálního výbojce Asie; i vzdálené republiky západní, Řím a Karthágo, vzdaly jemu hold příslušný zvláštními poselstvy. V mysli mladistvého krále uvažovány nové, výbojům jeho kongeniální záměry, — když tu objevila se v červenci r. 323 př. Kr. úskočná nemoc. Churavý král dal se převézti do zahrad Amytiných, přemáhal horečku velikým duchem svým, přijal ještě zprávu admirála Nearcha, objevce arabského moře, — již však choroby přibývalo, marny nářky věrných jeho Makedonů, v paláci Nebukadnezarově vypustil ducha Olympiadin syn, nedoživ se ani želaného nástupce.

Smrt Alexandrova zpečetila neodvratnou zkázu Babylona. Hlavního města Alexandrova zmocnil se v bojích nástupců jeho Antigonos, avšak lid lnul k sympatickému Seleukovi. Stoupenci Antigonovi utekli se do královské čtvrti a učinili z Isagily pevnost, které velel Makedoňan Difilos. Po dlouhém boji dobyl Seleukos této pevnosti a udržel se odtud v nepopíraném panství nad Babylonem i vší Přední Asií, Babylon však neučinil sídlem svým, nýbrž založil nad Tigridem nové velkoměsto Seleukeii, do něhož velikou část vznešeného světa babylonského převedl. Odtud Babylon, jsa již pouhým toliko městem provinciálním, klesal vůčihledě, zvláště když po r. 140 př. Kr. upadl v moc králů parthských. Výše již dotčeno bylo svévolné zkázy, kterou na město beze vší podstatné příčiny uvalil parthský náměstek Euhémeros a při níž jádro města požárem bylo zničeno, veliká pak část potud zbývajícího obyvatelstva do Médie odvlečena a do otroctví prodána. Za dob Strabonových a Diodorových byla již největší část města pustinou, jakkoli ještě ukazovaly se rozsáhlé zbytky světoznámých někdy hradeb. S počátku I. stol. po Kr. byl toliko

čtvrtý díl města obýván, veliký pak zlomek obyvatelstva toho činili Židé. Ještě v pátém století připomíná se v Babyloně židovská osada, avšak dle zprávy, již jakýsi perský mnich podal církevnímu otci Hieronymovi, užívalo se již tehdy města pouze k ukájení loveckých choutek Sássánovských velkokrálů. Hradby prý byly ob čas opravovány a prostoru takto získaného užíváno k chování zvěře divoké pro štvanice královské, což svědčí, že město samo bylo již neobýváno. Tak dovršil se tragický osud světového města, kteréž právem pokládá se za kolébku lidské vzdělanosti a společenských řádů. Z Babylona zbývají jen smutné ssutiny, poněvadž trosky jeho v zemi staviva nemající byly vítaným zdivem při stavbě nových velkoměst v sousedství, avšak jako ctihodné zbytky posvátné Isagily zachovaly až po dnes původní jméno své, tak žije a žíti bude i nadále paměť Nebukadnezarova města v mysli všech vzdělanců světa, nebo bez Babylona nebylo by ani Athén, ani Říma, ani Paříže.

Christo Botjov.

Vojvoda v zápasech bulharských za svobodu.

Píše Jos. J. Toužimský.

(Dokončení.)

Jako Robinsoni trávili celé leto r. 1870 na ostrově. Plátěná halena plátěné spodky a široký klobouk z hrubé slámy byly jediným jich oděvem. Bosi s puškami přes ramena neb sítěmi v rukou vycházeli na lovy. Stromy na ostrově rostoucí sloužily jim za palivo, v kotli vařili si ryby, divoké kachny, labutě, pelikány a jinou zvěř. Kolem ostrova zakmitaly se někdy rychlé rybářské lodice Nekrasovců, kozáků v turecké tehda Dobrudži usedlých. Botjov i Ivanovič spřátelili se s nimi a společně podnikali rybolovy. Na život ten Botjov častěji a se zvláštním potěšením vzpomínal, zdál se mu býti ideálem života. Koncem září situace změnila se zase úplně. Vidíme Botjova v černých, saloních šatech, jako učitele na bulharské škole v Ismailu a jako vítaného hostě ve všech rodinách. Nebylo zábavy, aby nebyl v ní měl vynikající podíl a nebylo společnosti, ve které by nebyl býval hledaným. Ivanovič ostal při něm a vedle něho důvěrným jeho přítelem byl učitel na židovské škole, o němž často se zmiňoval, že jest to „duše andělská“. Nejnadšenější pro Botjova byly zde dámy, byl skutečným lvem salonů ismailských.

A opět situace se změnila. Z Ismailu odebral se v letě 1871 do Brahylova a zde vidíme Botjova jako redaktora. Vydával týdenník „Duma na bъlgarskite emigranti“, jehož první číslo vyšlo 22. června 1871. Tentokráte byla to nemoc, nebezpečný tyf, jež činnost jeho přerušila.

Dobrodružnost jeho dosáhla potom svého vrcholu. Botjov octl se pak i ve společnosti osob, jež vloupáním pomáhaly si k penězům a posléze v Bukurešti i penězokazů. Nebylo na něm sice viny, možná však, že byl by i uvázl ve společnosti té, kdyby Ljuben Karavelov nebyl ho vyprostil z kruhu lidí těch, kteří také propadli zaslouž念nému trestu. Od r. 1870 počal Ljuben Karavelov rozvinovati horlivou agitační činnost v Bukurešti a koncem r. 1872 Botjov stal se mu pomocníkem. Posléze přenechal mu Karavelov i tiskárnu i vydávání revolučního listu. Karavelov cítil se sklíčeným mnohými neúspěchy povstání a neméně rozháraností v kruzích revolučních. Dne 24. října 1874 zastavil svůj list „Nezavisimost“, jejž místo „Svobody“ vydával. Avšak již v prosinci vyšlo první číslo revolučního týdenníku Botjova „Zname“ (Prapor.) Mnoho měsíců byl Botjov i učitelem v bulharské škole bukureštské.

Mezi Karavelovem a Botjovem vynikly však a množily se neshody. Na straně Botjova byli Stambolov, jenž dvanáct let potom stal se předsedou ministerstva bulharského, Cankov, dr. Stranský, Obretenov a celá četná družina mladších revolucionářů. Starší vůdcové jako Panajot Chitov byli při Karavelovu. Botjov obdržel i pomocníka ve svém bratru Štěpánu, který z Prahy ze studií k němu zavítal. V červenci 1875 Botjov se i oženil, pojav za manželku Venetu, mladou vdovu z Trnova, jež v Bukurešti žila u svého strýce, biskupa. I stará matka zavítala z Kaloferu po smrti učitele Botje k nejstaršímu synu svému, jenž ochotně přijal ji ve své domácnosti.

Rázem nabyl stav věci jiné tvářnosti, když došla zvěsť o povstání v Hercegovině. Nový jarý duch zmocnil se tábora revolučního, nové nadšení prodchlo mysle všech a nezvratná víra, že nadešla chvíle činu a spásy, ovládala všechny bez výjimky. Již 24. srpna odbývalo se valné shromáždění vůdců a předáků revolučních v Bukurešti, jehož účastnili se mezi jinými Botjov, dr. Čobanov, Cankov, Stambolov, Panajot Chitov, D. Šopov, D. Cenovič, J. Drasov a j. K vlastencům bulharským vydána proklamace ze dne 2. září, aby hmotně podporovali povstání, k národu bulharskému ze dne 20. září, aby chápal se zbraně k boji za svobodu, k mohamedánům ze dne 9. září, že povstání neplatí jim, ale turecké vládě a že jen těm hrozí nepřátelství, kteří se postaví proti snahám národním. Stambolov odebral se ihned do Staré Zagory, aby tam vedl revoluci, Nikola Obretenov do Šumna, Panajot Volov do Trojanského Balkánu, Zajimov do Cařihradu, aby přičinil se o jeho zapálení, Panajot Chitov do Bělehradu, aby smluvil podrobnosti se Srbskem, sám Botjov do Oděsy, aby sebral tam podpory mezi bulharskými vlastenci a přivedl vojvodu Filipa Totje.

Jak již praveno, první to nadšení doznalo ještě sklamání. Pokusy o povstání se nezdařily. Teprve v zimě soustřeďovaly se znovu síly a připravovaly se na jaro. Botjov vrátil se z Oděsy s hojnými sice sliby, ale nevalnými podporami. V lednu se srbským průvodním listem od srbského zástupce v Bukurešti vystaveným nastoupil cestu do Bělehradu, jejž v polovici března s určitými závazky opustil, aby navštívil ještě Rusko.

Zprávy z Bulharska zněly příznivě a podněcovaly revoluční kruhy

v Rumunsku k nejsmělejším nadějím. Na Sredne Goře a v. západní Rodopě cvičily se čety při měsíčním světle po vojensku ve zbrani. Velký tábor v Obořišti ustanovil všeobecné povstání na 13. května (1. kv. podle pravosl. kal.) Usneseno všechny průsmyky zatarasit, železniční a telegrafní spojení přerušit, města a nepotřebné vesnice zapálit a soustředit se v horách k obraně. Povstání bylo uspíšeno pozorností tureckou. Kopriština postavila se již 2. května první do zbraně, do večera bylo povstání v Panagjurišti a hnedle následovala celá Sredna Gora a Batak, Bracigovo, Peruštica v západní Rodopě. Turci neměli dosti sil, za to však se vrhli se sveřepou krvelačností Pomáci a se všech stran sebraní bašibozuci na Bulhary, nastalo pálení, vraždění, loupení, známé pod jmenem „ukrutností tureckých na Bulharech“ páchaných, jež kvetoucí města a dědiny změnily v pouště tisíci mrtvolami pokryté, při nichž nešetřeno ani žen, ani dětí, ani starců, ani cti. Do desíti dnů povstání bylo takto potlačeno.

O všem tom alè neměli zprávy v Bukurešti, tam docházely jen zvěsti o revoluci celých krajů, jež netrpělivostí naplňovaly povstalce. Bylo ujednáno, že četa bulharská pospíší od Dunaje na pomoc Vrace v západním Balkánu, že s Vračany se spojí a pospíší bratřím bulharským ku pomoci. Jiné čety měly následovati k Trnovu, do Deliormanska, na Slivenský Balkán a od Vidina na Berkovický Balkán a k Sofii. Avšak vojvodové Panajot Chitov a Filip Totju meškali v Srbsku, kde též zřizovali četu bulharskou, která potom ve válce za osvobození tvořila dva silné prapory, jež statečné se držely.

„Kdo nás povede k Vrace? Kdo bude vojvodou?“ naléhal Botjov po svém návratu a naléhali i jiní. Všecky skrýše revoluční v Rumunsku, jmenovitě v Bukurešti, Ďurděvu a Kraljevu změnily se v arsenály, o překot hotovily se náboje, brousily bodáky, šavle a nože, chystaly potřeby pro povstání. V tiskárně a redakci listu „Zname“ pracovalo se dnem i nocí při zavřených dveřích na přípravách ku krvavé seči. — „Nemáme vojvodu, buď ty nám vojvodou!“ mluvili povstalci k Botjovu. — „Ano, povedu vás, budu vaším vojvodou!“ rozhodl se jednoho večera. — „Ať žije náš vojvoda Christo Botjov!“ bylo mu odpovědí.

Od té doby nemyslil Botjov než na provedení svého plánu. Že půjde za Dunaj, o tom byl rozhodnut již dříve, že bude sám vůdcem smělého podniku, rozhodl se teprve nyní. Nejprve zamýšlel vtrhnouti přímo na Svištov, ale ukázalo se, že by to bylo pošetilé. Posléze dáno zasvěceným heslo: „Radecký.“ Až „Radecký“ popluje zpět proti vodě, stane se dostavenîčkem povstalců na dolním Dunaji. Zbraň, náboje, stejnokroje obdržely oddíly v jednotlivých městech podunajských již dříve. Kýžená chvíle nadešla. Botjovu nezdálo se nic nemožným. Rozloučil se s ženou a rodinou, aniž řekl kam jde. Teprve s paluby parníku poslal jí tento list, který jí skrze Med. dr. Stranského byl doručen:

„Milá moje Veneto, Dimitre i Ivanko! Odpusťte mi, že neřekl jsem vám, kam odcházím. Láska, jižto k vám chovám, přiměla mne k tomu. Věděl jsem, že budete plakati a vaše slzy jsou mi drahocenné. Veneto, jsi moje žena, povinna jsi mne poslouchat a věřiti všemu. Prosil jsem přátele své, aby tě neopouštěli a oni jsou povinni tě podporovat. Bůh mne bude chránit a ostanu-li na živu, budeme nejčestnější míti místo

na tom světě. Jest-li zemru, věz, že po své vlasti nejvíce jsem miloval tebe. Proto pečuj o Ivanku a vzpomeň na milujícího tě Christa. Na palubě „Radeckého" 17. (29.) května 1876." — Dimitr byl syn Venetin z prvého manželství, Ivanka dceruška Botjova.

První část podniku Botjova zdařila se úplně. Na rodné půdě všech 195 povstalců přísahalo věrnost a poslušnost Botjovu, život položiti za vlast a úctu k soukromému majetku. K první šarvátce došlo již v Kozloduji. Tataři tam usazení dali se na útěk. Čerkesové, tento nejzlotřilejší živel na Balkánském poloostrově, pro nějž neplatil žádný zákon ani řád, učinili právě, počtem asi desíti hlav, návštěvu Kozloduji, plenili kostelní sýpku, jež stála prostřed dědiny, nakládajíce si z ní na své vozy zásoby kukuřice. Blížení se povstalců bylo jim nepochopitelné a nedali se také u vědomí své přemoci vytrhovati ve své práci. Teprve když povstalci je opodál obstoupili a počali do nich pálit, dávali se na útěk. Vyvázlo jich však jen málo. S nadšením přišel tu četě v ústrety selský učitel Mladen Pavlov, jenž k prosbě své přijat byl do řad povstalců. Konal četě dobré služby, neboť znal krajinu až k Vrace. Botjov sebral něco koní a vozů, aby voj rychleji se mohl pohybovati ku předu a ke 4. hod. odpolední vytrhl dále do Bulharska.

K večeru stihla četa do vesnice Butanu nad Ogostem. Muži uprchli při blížení se povstalců a ženy uzavřely se ve svých chatách. Teprve znenáhla, když poznávaly, že nejsou to Turci ani Čerkesi, otvíraly jim a opatřovaly je potravou. K povstalcům však připojil se jeden jediný a ten nebyl zdejší, nýbrž krčmář z Vrace, Marko Pečenežský. Bylo to první sklamání; Botjov i jeho druhové domnívali se, že národ je přijme všude s otevřenou náručí a prohlásí se pro svobodné Bulharsko, zatím skrýval se kde kdo před nimi.

Vzdor únavě nastoupili ještě další cestu. Ogost květnovými dešti a táním v horách byl rozvodněn. Jen s námahou dostali se na pravý jeho břeh zřídivše si přechod pomocí vozů. Táhli přes vršiny a doliny, aby stihli na cestu, která od Rjachova na Dunaji podle Skitu vede k Vrace. Setmělo se již, když dostali se k mostu přes Brzinský potok, odkudž se čítá 23 kilometrů do Rjachova a 50 do Vrace. Rozkošná to krajina se zelenými palouky, vysokými lesy a bystrými vodami. Byli by tu přenocovali, avšak zde poprve objevil se nepřítel. Deset Čerkesů na koních přiblížilo se, vypálilo opodál a opět zmizelo. Botjov seznal, že sbor jest pozorován a proto dílem aby rychle minul čerkeské vesnice Suvati a Altimir a tatarskou Dobrolevu a dílem aby se přiblížil k Borovanu, kde čekati mělo 400 povstalců, pokračoval v cestě za noci. Deset oněch Čerkesů ohlašovalo se každé chvíle. Blížili se ve tmě, stříleli a zase mizeli.

V čiré noci stihla četa do Borovanu. Někteří domnívali se dokonce, že budou uvítáni. Avšak nikdo nikde ani se neozýval, ačkoli byli Borovanští zpraveni, aby byli hotovi, že četa v noci neb nazejtří přijde. Po mnohém hluku otevřel jen jakýsi stařec, aby oznámil povstalcům, že muži jsou na práci mimo dědinu a jenom ženy jsou doma. Botjov kázal nastoupiti další pochod. Jediná naděje byla nyní Vraca a povstání v jižním Bulharsku.

Táhli lesem až do rána. Zde přiběhl k předním strážím starý

Bulhar a prosil úpěnlivě za ochranu proti Čerkesovi, který mu uloup… vůz a koně. Čerkes byl chycen, avšak Botjov přestal pouze na tom, ž… ho potrestal několika ranami. „Neposkvrníme si prapor, abychom ho z… bili,“ pravil a propustil lotra na svobodu. Rozumí se, že Čerkes zmiz… co nejrychleji do své dědiny, jižto pobouřil proti smělým povstalců… Jest to črta ke karakteristice Botjova: velkomyslnost, ale na nepravém mís…

Dne 30. května došlo již ku krvavým srážkám. Těšili se, že m… Vracu již před sebou na vzdálenost jen 25 kilometrů, avšak z ob… stran objevili se Čerkesové na koních a asi na 200 pěšáků na rych… sehnaných z čerkeských a tatarských vesnic. I propuštěný ráno lotr b… mezi nimi. Svedena srážka, nepřítel však vzdor přesile nevydržel, nýbr… ustoupil. Sehnali Čerkesy i z výhodné posice na návrší u vesnice B… nica, odkudž se zmocnili výšiny Milenu Kamaka, předhoří to Staré pl… niny. Viděli Vracu a průsmyk Vračanský měli před sebou, byli však obklíčeni zároveň z tří stran, kdežto čtvrtá, severní strana, byla přík… sráz, po které ústup by byl býval nemožný. Střelba neustávala ani … chvíli. Ohradili se zásekami a okopali, pokud bylo možná a rozděl… své síly, nejodvážnější však z Čerkesů blížili se k nim až na 30—40 kroků.

„Vraca hoří, přicházejí nám ku pomoci, ať žije Bulharsko,“ oz… valo se pojednou v řadách povstalců. Junáci zapomínali na únavu i … krutou žízeň, k jejímuž uhasení dávali si náboje do úst, a počali i z… vati. Avšak nové a nejtěžší sklamání. Co považovali za pomoc, byli t… rečtí vojáci, již pod velením Azisa paše z Vrace táhli proti povstalcům.

„Jsme ztraceni,“ šeptal druh druhovi a tak i bylo. Osud povsta… byl zpečetěn, od té chvíle byli jen honěnou zvěří.

Ve Vrace vypuklo vskutku povstání pod vedením Zajimova, avšak netrvalo ani jediný den. Hassan paša vtrhl do města se značnější m… a povstalci, kteří u chrámu prohlásili svobodu Bulharska, byli schytá… hromadně vězněni a potom do žalářů a kazemat v Saint Jean d'A… odsouzeni. Sám Zajimov v těžkých okovech nastoupil cestu do smut… té pevnosti na nehostinném břehu Asie, kde tak mnoho Bulharů hyne… v nezvyklém podnebí a sklepeních pevnostních.

Zoufalý den chýlil se ku sklonku, byl to týž den, v který v Ca… hradě sultán Abdul Azis byl svržen a potom usmrcen. V řadách p… vstalců chybělo na 30 mužů, již dílem padli mrtvi, dílem hynuli tě… raněni. Mezi těmito byl i pop, jehož jsme poznali na „Radeckém“ a … i praporečník Kuruto. Při tom nebylo naprosto možností, aby četa ra… vzala s sebou. Musili býti zanecháni svému osudu. Obyvatelé blízké d… diny Mrjamoru pohřbili dva měsíce potom 22 koster na Milenu Kamaka nalezených ve svém kostelíku sv. Spasitele a přiložili k nim i k… uhořelých v salaši, kteří se tu bránili proti přemoci.

Setrvati na Milenu Kamaku bylo by znamenalo jistou záhubu. Jediná spása zdála se jim kynouti stále ještě z Vrace a pak ze spojení s povstáním jihobulharským, o jehož děsném potlačení neměli tušení. Za noci podařilo se jim také proraziti sevření turecké a dostati se na vý… šiny nad Vrací. Zde padl David Teodorov skolen tureckou kulí a ně… kolik jiných. I Turci utrpěli však ztráty.

Den 31. května ztrávený na výšině Vislecké prošel dílem klidně.

byl to první den odpočinku, první den, kde povstalci se napili i najedli do syta na bulharské půdě. Avšak když nadešla noc, ukázalo se, že z povstalců padl ruský kníže, starý zkušený Dišlijata, Matev, Cvětkov, že pohřešuje se mladší bratr vojvodův Kirill a jiní. Osudný byl pak den 1. června. Povstalci postupovali, aby dostali se dále na jih nad tok Iskru, jenž zde mohutným horstvem vyryl si hluboké řečiště. Byl to boj, jenž trval od rána do večera. Nepřítele měli stále v zápětí, v bocích i před sebou. S největší opatrností konán byl pochod ten, co jedni kryli střelbou postup, druzí vyhledávali cesty, jež by poskytovaly úkrytu proti kulím tureckým.

Znaveni a zmořeni našli povstalci přirozené bašty na skalnatém Volu, jenž vystupuje s jinými výšinami jihovýchodně od Vrace. Temeno jeho obstoupeno jest velkými balvany, jež poskytují vhodný útulek zástupu bojovníků od přemoci stíhaných. Rychle byla posice ta obsazena. Výhodnost však její spojena jest i s mnohými slabými stránkami. Jako na Milenu Kamaku tak i na Volu snadněji bylo zaujati postavení než dostati se odtud. Mimo to nebylo zde praménku k uhasení žízně a slunce rozpalujíc bělavé balvany činilo zde vedro tím nesnesitelnější.

„Rozviňte prapor," kázal Botjov, „ať ještě jednou zavlaje nad temeny Balkánu!" Dal prapor upevniti do prostřed horské té bašty a když rozestaveny stráže, část vrhla se na zem, aby si odpočinula a část vydala se k nejbližší salaši, odkud přinesla 17 jehňat, za něž pastýři zaplaceno po 3 francích za jedno, jak byl žádal. Botjov s několika radil se o dalším postupu. Někteří byli toho náhledu, že nejlépe jest dráti se Balkánem směrem západním k Srbsku a tam se zachránit, na povstání na jihu Balkánu že nelze spoléhati, neboť kdyby se drželo, že by to bylo pozorovati i na nepříteli. Jiní doufali přec ještě ve spojení s bratry na jihu.

Tábor si ještě ani nebyl oddychl a jehňata nebyla ještě ani po jedné straně pečena, když síly nepřátelské obklíčivše Vol počali útočit. Botjov sám, jenž opodál přehlížel moc tureckou, byl zaskočen od Čerkesů, proti nimž kryje se skalisky bránil se revolverem, až rychlým přispěním svých byl vyprostěn.

Boj na tom místě trval až do soumraku. Turci byli v nesmírné přesile. Z jedné strany dorážělo vojsko, z druhé ozbrojené zástupy a z třetí jízda údolím vinula se vzhůru na volnou výšinu, jež od Volu na západ se táhne. Po poledni prodrali se Čerkesové vzhůru, aby zmocnili se kamenné hradby temeno vrchu věnčící. Tu Vojnovský s 40 junáky vyrazil proti nim a odraziv útok pronásledoval je. Turecký oddíl přispěl jim však ku pomoci a odřízl Vojnovského, že nemohl k Botjovu se navrátit.

Teprve u večer, když nepřítel počal se svolávat a soustřeďovat, dal i Botjov rozkaz k sestupu a sice směrem jihovýchodním. Tudy mohl se dostati na jih, zde nalézti Vojnovského a ta strana byla i poměrně nejvolnější. Tiše ubírala se četa mezi úskalími, křovisky a po hladké trávě dolů směrem k Iskru, na jehož protějším břehu nalézá se v těch místech klášter Čerepišský, zasvěcený Nanebevzetí matky boží.

Dole na úpatí, kde vyvěrají prameny, byl krátký odpočinek. Jako

rozstříknuty po lučině bují tu po různu šípek, líska, hloh a mlází stromové. Povstalci padali jako zabití. Botjov sám uchýlil se pod hustý šípek, sterými růžovými květy jako osypaný. Kolem něho usedli Apostolov, Obretenov a někteří jiní.

„Sejměte prapor s žerdě, není ho více zapotřebí,“ rozkázal uznávaje, že lépe bude, když nepřítele nebude upozorňovati na četu. Všichni pociťovali, že nadešla všem osudná chvíle. V tom ozvala se dvakráte trouba na straně turecké.

Botjov vstával, aby se rozhledl a dal rozkazy. V tom zarachotila v nočním tichem puška a vojvoda potácel se zpět pod keř šípkový.

„Vojvodo!“ šeptali okolní.

„Pohleď na nás, promluv slovo, bratře milý!“ volal k němu Apostolov.

Botjov však ostával bez hnutí, z rány v hrudi proudila rudá krev a zsínalá bledost rozlila se mu po tváři. Byl mrtev. Zasáhla ho rána vůdce čerkeského Abazy Džambileta, bělovouseho a bělovlasého kmeta. Kule povstalců shladily sice Čerkesa, avšak smrt vojvody dovršila zoufalství čety. Klekl k němu Vojnovský, přiklekli i jiní, avšak nezbývalo než se s ním rozloučiti. Políbili ho a odňavše mu mapu, listy, revolver, hodinky, šavli a dalekohled dali se za svými druhy, kteří dosud neměli o smrti vojvodově tušení.

„Kde je vojvoda?“ tázali se.

„Předešel nás,“ byla odpověď.

Hlavu Botjova ještě téže noci donesli Turci u vítězoslávě do Vrace, kdež ji vystavili na žerdi podle jiných hlav srubaných povstalcům padlých na Milenu Kamaku. Tělo jeho po měsíce ostalo ležeti na pustém místě a dnes nikdo neví, kde odpočívá. Tři dni byly hlavy ty vystaveny ro-hání moslimů a postrachu křesťanů, načež vhozeny do bažiny pod městem. Pop Genu vyňal je odtud a křesťansky pohřbil při chrámu sv. Petra a Pavla ve Vrace, avšak zemřel Genu a zemřel i druhý pamětník, též Sáva, tak že nezná se ani určitě místo, kde odpočívá hlava Botjova.

Povstalci zvolili si Vojnovského za vojvodu, avšak kázeň čety byla již ta tam. Posvátný všem prapor, pod nímž nemohli vítězně postupovati, zakopali předáci do písku Iskru, kde později nalezen a v museu uschován. Další osudy čety Botjova jsou děsnou Odysseou. Někteří hladem zmoření přišli v noci k úrazu v propastech a roklích Balkánu, jiní zhynuli v plamenech hájivše se v salaších horských, jež nepřítel nemoha do vnitř proniknouti zapálil. Vojnovský, odchovanec vojenské akademie ruské, rodilý z Gabrova, bloudil se zbytkem ještě čtyřicet dní po Balkaně, až nad Trojanem zradou byl zavražděn. Malá hrstka dostala se do Srbska, většina zbylých byla zajata. Ježto krveprolití v jižním Bulharsku budilo již svrchovanou nevoli Evropy, nebyli zajatci popraveni, nýbrž spolu s Vračanskými povstalci odsouzeni k doživotnímu žaláři v Saint Jean d'Acru, odkudž navrátili se po míru sv. Štěpánském. Dosud žije 30—40 účastníků z čety Botjova, kteří šťastně vyvázli ze všech četných pohrom a bez úrazu vykonali těžkou pouť do kazemat asijské pevnosti.

* * *

„Radecký“ opustiv pobřeží Kozlodujské plul plnou parou k Vidinu. Již z daleka bylo viděti na pobřeží staré této pevnosti cosi neobyčejného. Zástup různých krojů, tváří a národností očekává sice příchod každého parníku, avšak nyní shromážděno tu bylo ve skupinách a tlupách několik tisíc Turků, kteří upírali oči k blížícímu se parníku. V agencii byl také rak. uherský konsul, jenž po přistání se zástupcem dunajské paroplavební společnosti vstoupil na loď a zvěděv stručně od kapitána, co vše se stalo, žádal ho, aby odebral se s ním k pašovi. Kapitán Engländer obléknuv se v plnou uniformu, ubíral se s konsulem do města. Před odchodem dal ještě rozkaz druhému kapitánu, aby pro případ, že by pozoroval nějaké pohnutí v městě, bez prodlení nastoupil další cestu ke Ršavě nečekaje na jeho návrat. Opatření to nebylo zajisté zbytečné, neboť snadno mohlo se přihodit, že by pobouření Turci byli se vrhli na kapitána, jehož provázeli nepřátelskými pohledy, i na loď, jež kotvila v přístavu.

Ve vládní budově čekali již vidinský paša, jenž měl správu politickou, a vojenský páša, jenž měl tu vrchní velení nad vojskem proti Srbsku soustřeďovaným. Byl to pověstný potom Osman Ghazi, jenž v červenci 1877 vytrhl od Vidina se svou mocí, aby Rusům vpadl v bok, načež opevniv se v Plevnu vzdoroval tu ruské armádě až do 12. prosince. Kapitána posadili mezi sebe a vlídně počali se ho vyptávat na podrobnosti, zatím co turečtí cestující z „Radeckého“ se skříženýma rukama se ukláněli čekajíce na výslech. Hlavní, co Turci žádali, nebyly však zprávy, nýbrž aby kapitán tisíc tureckých vojáků převezl ke Kozloduji, Turci že na svém parníčku převezou cestující a poštu do Ršavy. Kapitán však žádost tu naprosto zamítl. Laskavá slova i nevraživé pohledy a výčitky ostaly na něho bez účinku.

Stihnuv do Ršavy povolán byl kapitán do Vídně k ministru zahraničných věcí hr. Andrassyovi a potom k politickému zástupci a generálnímu konsulovi bar. Caliceovi do Bukurešti k vůli vysvětlení. Když nastoupil opět plavbu, slyšel, že povstalci z jeho lodi byli do jednoho od Turků porubáni a jejich hlavy doneseny do Rjachova. Vskutku také v Rjachovu poblíž paroplavební agencie bylo na kůlech nabodnuto sedmnáct zkrvavených hlav. Hlavy byly pokryty většinou kalpaky a na některých z nich upevněny ještě i lístky z „Radeckého“. Lodníci tvrdili, že některé z hlav těch poznávají. Bylo to poslední shledání s bulharskými bojovníky, kteří hrdinně podstoupili nerovný boj za svobodu své vlasti.

Příšerné ty obrazy zmizely zatím na dobro z pobřeží dunajského. Kde druhdy prapor s půlměsícem hlásal panství turecké, vlaje dnes vesele trojbarevný prapor bulharský. Botjovu a jeho druhům odhalen byl slavnostně před třemi lety pomník ve Vrace, kolem něhož shromáždili se i ti z jeho čety, kteří vyvázli životem. Podnik Botjova byl smělý, možno mu vytýkati i nedosti vypočítavé rozvahy, Botjov byl také více básník zanícený pro svobodu své vlasti než vojevůdce, avšak bylo to dílo bohatýrské a krev prolitá stala se nachem červánku nového velkého dne bulharského národa.

———

Pan sudí.

Obrázek ze života. Napsala Natalie Kobryňská.

Z maloruského přeložila Vilma Sokolová.

e paní doma?" otázal se pan N. N. služky, přišed na večer z kanceláře domů.

„Prosím, nikdo není doma. Milostpaní odešla se slečnou k paní radové, mladý pán někam odjel, a mně také milostpaní dovolila, že mohu jíti k sestře, neboť myslela, že milostpán půjde z kanceláře přímo do kasina."

„Tak jdi, když tě paní dovolila, jen zatop dříve v kamnech, je nějak zima."

Služka rozdělala oheň, přiložila dříví, kmitla se ještě tu a tam po pokoji — přehodila přes sebe šátek, a za chvíli byl pan N. N. samoten v celém bytě.

Oheň hltavě uchopil se dříví, praskaje a prskaje malými jiskrami.

Pan N. N. nacpal si dýmku, otevřel dvířka a zadíval se do plamene. V pokoji bylo vždy temněji; teplo naplňovalo komnatu, objímalo jeho ramena, dýchalo mu do tváří i naplňovalo celé tělo. I zapomněl stařec na svá léta, na šedou hlavu, na vrásky v obličeji. A zdálo se mu, že jest dosud malým dítětem, že běhá za matkou, drží se její sukně, že otec není doma, odjev do města, a on nyní netrpělivě vyhlédá, neboť ví, že otec přiveze něco s sebou, a už napřed se těší z dřevěného koně nebo z cukrové píšťalky.

Jasné paprsky hrouží se v zeleni polí a luk. Ve vysoké trávě hudou polní cvrčkové, a z daleka blýští se kosy sekáčů. Tam on červený dováděním a radostí, honí se za krásným motýlem, trhá barevné květy a sleduje skoky polního koníka. Jemu jen tehdy je smutno v žití, když mijí léto a stařena zima vše zničí a obvije chladem. Leč ani tehdy není mu zle. Přijde v zimě svatý Mikuláš, jezdí se saňkami, a on tak rád jezdí na saních, a poslouchá, jak chrupá sníh pod koňskými kopyty a jak cinkot zvonků se nese daleko po bílých nivách.

Dobře bylo dítěti u dobrých rodičů. Tu zima, tu léto střídaly se na proměnu a s nimi vždy nové veselí; a nechť i někdy slzičky polily tvář, usychaly brzy a zanikaly beze sledu, nenechávajíce žalu v malém srdéčku.

Na konci jednoho takového léta odvezli jej do města a dali do školy. Hořko bylo mu samotnému v cizím domě mezi cizími lidmi. Učení ho z počátku bavilo, ale pak stávalo se vždy těžším. Úkoly bývaly dlouhé, tuze dlouhé; sedával, učíval se, úsilovně protíral oči, aby neusnul.

— Bože milý! — myslil si, — proč ho sem jen přivezli, proč mu nakazují učiti se? On by rád vrátil se domů k otci, k matce, opustil protivnou školu a ani se na ni nepodíval. Jen kdyby věděl, že se nebudou na něho za to hněvati, nebo on tuze se toho bojí, když někdo na něho se hněvá. Jak jen dočekati se prázdnin! — povídá sobě, — ale potom znovu zelené louky, procházky, svoboda! Počítá ubožáček dny i hodiny, počítá, ač je k tomu ještě daleko. A tak se mu zdá, jakoby nebyl samoten, jako by byli dva: jeden skáče a běhá po vsi — a druhý s knížkami pod paždí plouží se kolem zdí a šlape městské chodníky.

Ale časem člověk všemu přivykne. Horlivost zastoupila nechuť a škola změnila se v pole pokroku a zásluhy. Práce jeho byla odměňována. Nikdo nad něho neměl nikdy lepších vysvědčení a nemohl počítati na lepší budoucnost. Jak vyrůstal z dítěte v jinocha, duch jeho vždy šíře rozvíjel bílá svá křídla. Život na universitě vyvedl jej z těsné skořápky gymnasisty. Zavládl jiný život. Rodily se jiné city a potřeby, pojmy se jasnily, mohutněly a vyznačovaly se novými vymoženostmi. Sdružení neosnovalo se toliko na základě osobních sympatií a přátelských citů, ale zabíralo širší kruhy — společnými ideami a směřováním k témuž cíli.

Stařec vzdechl si, jak vzdychají toliko staří lidé na sklonku prožitých let; upravil si dýmku a přihodil čerstvé dříví do kamen.

Tisíc červených jisker zazářilo a vylétlo vzhůru. Před ním vynořil se dlouhý, prostorný sál, osvětlený jasným plynovým světlem. Právě uprostřed mezi zlatými rámy a velikými zrcadly vystupovala bez všelikých zvláštních okras vážná podobizna znamenitého národního genia. Kolem rozléhal se hlasitý šum lidských hlasů, břinkot sklenic a běhání posluhy. U jednoho stolu zvedl se mladý muž s osmáhlou bledou tváří. Přehlédnuv ohnivým okem přítomné, dal na jevo, že chce mluviti.

Stařec přejel si rukou čelo. Ne málo uplynulo vody od toho času, a před ním živě stojí ta chvíle, že dosud připomíná si vytržené fráze z řeči mladého řečníka.

„Pánové a přátelé!“ pravil ukazuje na obraz. „Kolik nás tu, všichni jsme se sešli k vůli tomu muži, jenž mrtvým okem hledí se svého obrazu, abychom oslavili jeho zásluhy o společnou naši matku vlast. Všichni jsme jedné mysli, všichni po jednom a témž práhneme, neboť jsme synové jedné země, haluze jednoho stromu, všichni jsme dělníci na jedné veliké budově všeobecného dobra. Jaký malodušný, jaký neprozíravý jest člověk, který neví, že toliko všeobecné dobro může šťastným učiniti jednotlivce! Jak zlý jest ten, který hodlá žíti nesvědomitě na útraty druhého! „Žíti a dáti druhému žíti“ — to jest ono, co třeba aby se stalo naším heslem! Ale každá práce jako každá budova, bude jen tehdáž stálou, jestli spočívá na základech a silných oporách; a základem a oporou všeobecného dobra, společných lidských zájmů — jest národnost. Jen na tom základě může se zdravě a užitečně vyvinouti vzdělanost a civilisace všeho lidstva! Každý národ jest povinen hájiti

svou národnost! Nuž bojujme, bratři, za svoji ubohou vlast byť i do poslední krůpěje krve, pokud nevědomost a temnota budou nám zastupovati cestu!“

Řečník skončil. Vzrušení zavládlo mezi přítomnými, mnozí tiskli mu v nadšení ruku, někteří ho líbali. Jen jeden nejbližší přítel jeho nepřiblížil se k němu a neřekl ani slova; on bál se pohnouti se se svého místa, pohlednouti a promluviti, neboť cítil, že slova by mu uvázla v hrdle a slzy by se mu vlily do očí.

Vše, co ten řečník dovedl vypověděti ústy, vše to plnilo duši a zvučelo v srdci jeho mladého druha. Co u něho nemohlo nalézti slov, co ho jen bolelo a rozrývalo mu hruď v němém žalu, to druh jeho vypověděl s důrazem a nadšením, jasně a pevně.

Oba byli posluchači práv, jen s malým rozdílem v létech a studiích. Rozdíl ten byl však příčinou, že starší byl jaksi mentorem mladšího. On uvedl jej v kruh mládeže, kde zajímal sám již vážné místo, dosáhnuv onoho postavení svými rozhledy a výmluvností, což i u nového druha rázem získalo mu lásku a úctu. Oba byli mladí, ohniví, talentovaní a skoro nerozluční. Oba mnoho četli a horlivě o čteném hovořili. Tvořili překrásné obrazy občanské rovnosti, shody a povinnosti, k níž je život uvedl, a čím měli býti v budoucnosti. Ve svých studiích viděli více než jen prostředek k způsobu života. Věřili, že dobré záměry poctivých lidí, když mají projeviti svůj obrozující a blahodějný vliv na všeobecnost, musí býti i v částech svých tak krásné, jako jsou v zásadě, jako jsou v jejich ideálním pojmutí. Dobro musí býti stejně absolutní v praksi jako v teorii. Kde nebylo rovnováhy mezi teorií a praksí, tam nebylo pro ně morální pravdy, silného přesvědčení o tom, co zlé a co dobré. Což práce, byť i ta nejspravedlivější, ale nesrostlá mocnými nitkami s duší a celým žitím člověka, nestává se toliko mrtvou hluší, nedělá se toliko jako robota a jen potud, pokud k ní nutí nějaké vnější okolnosti? Odtud lež a nedůvěra ve stycích veřejných i soukromých. Nedostatek té harmonie mezi smýšlením a skutky, to pobuřovalo mladé entuasisty.

Stařec zadíval se v jasně zářící plamen i schýlil hlavu na hruď.

„Bez ducha, srdce to jen lidstva kostry“ — šeptal chvějícíma se rtoma.

„Mladosti ó dej mi křídla,
nad mrtvým bych vzletl světem
k přeludů lákavých ráji,
vzнět kde tvoří divů báji,
novostí vstříc kývá květem,
naděj kyne v zlatá sídla . . .*)

Kam poděla se odvaha a smělost, originálnost i hotovost k obětem, a zvláště — a zvláště — čest! . . .

Strašná to chvíle, ve které duch rozvine jedním vzmachem všecky své vzpomínky a vlije v jednu krůpěj času hořký děj celého žití . . .

---

*) Mickiewicz — Óda na mladost.

Z dávno minulých dnů vynořila se lehká, útlá postava mladé dívky se zlatým vlasem a jasným holubičím okem. On byl tehdy jinochem v plném květu síly; krásná dívčina opanovala jeho city, stala se jeho štěstím, blahem, vším, co mohl nalézti nejmilejšího na světě — stala se jeho láskou. Srdce přeplněno citem hledalo úlevy, přeplněno novými dojmy chvělo se radostí a touhou, nemohlo směstnati se v hrudi i vylilo své tajemství před přítelem.

„Miluji ji šíleně, nekonečně, vší silou své duše! Bez ní není pro mne již světa ani života! Věř mně, příteli, bez lásky není hodno žíti na světě!" pravil jednou vzrušeným hlasem. Druh jeho ničeho neodpověděv, stanul před ním, opřel ruce své na jeho ramena a zadíval se mu prostě v oči. Jeho ústa zlehka se zachvěla, změnila podobu, rozšířila se v koutkách a on vybuchnul smíchem.

„Proč se směješ?" — až skoro zasyčel stisknutými zuby.

„Příteli," odpověděl druh, „nehněvej se, ale ty mně povídáš to, co já již dávno spozoroval, snad dříve ještě než ty sám jsi to sobě uvědomil. Ale to věru nedokazuje ještě u mne velikou prozíravost, neboť zamilovaným vždy zdá se, že nikdo o jejich tajemství neví, ačkoliv celý svět o něm hovoří. Ale jsem rád, že jsi začal o této věci a přiznávám se, že jsem čekal na tu chvíli."

„A to proč, smím-li se tázati?" tázal se jako dříve, jenže již bez hněvu.

„O tom mnoho by se dalo mluviti. Že tvůj ideál může ovládnouti srdce mladého člověka, toť jisté, ale zda jsi přemýšlel o tom, co děláš, zda jsi rozvažoval o nutných následcích? Představ si žití jednoho z nás, jemuž žena nepřinese věna ani groše. Představ sobě ten nuzotný život, kde každý kus chleba ihned se sní, kde sotva vystačíš při pečlivém rozpočtu na každodenní potřeby. K čemu se člověk učil? K čemu naplnil duši svou tužbami a ideami? Či proto, aby se zahrabal mezi čtyry stěny? Který z nás dovede nyní, jak první lepší sedlák, žíti v odvislosti od několika zlatých? My jsme nabyli vyšších kulturních potřeb, máme před sebou veliký národní úkol, máme vlast, která potřebuje peněz, a odkud je vzíti?"

„Ale já ji miluji."

„Je láska, ale je také síla vůle. Nevyslovené lásce jest třeba ihned podtíti kořen, zničiti ji při prvním objevu, nebo čím dále, tím hůře, tím těžší s ní válka," — dodal přítel zcela vážně, jako by říkal kdo ví jakou moudrost.

Nenadálý pohled v temnou, bezednou propast, slizký, hnusný po těle se plazící hmyz nemohl by ho naplniti větším strachem, větší ošklivostí než ona slova k vůli jeho dobru pronesená. „Síla vůle, vlastenectví, kulturní potřeby," hučelo mu v hlavě jak v parní lázni. Krásná, blýskavá slova a uprostřed hniloba! A jaká to vzdělanost, která ponižuje hodnost člověka? Či síla vůle, s takou těžkostí rodem lidským vytvořená zotročuje duši, vlastenectví, nejkrásnější pochopení společných zájmů — mají sloužiti k zdemoralisování člověka? Či pod praporem vzdělanosti měl by se člověk zříci nejblaženějších hnutí své přirozenosti?!

Nebýti odvislým od několika zlatých — znamená, nebýti otrokem peněz. A kdož je jím více než ten, který k vůli bídným penězům odříká se takých věcí, kterých nemožno koupiti za žádné peníze? . . .

Jaká neshoda! Či to možno, aby se při správném ústroji společenském vytvořilo něco tak mrzkého, nezdravého?

A tuto mrzkost hlásá jeho druh — ideál člověka, kterého on tolik zbožňoval?!

Žití plynulo dalším tokem a s ním trhala se struna za strunou jejich přátelského poměru. Duše se rozcházely, srdce chladla — oddáni jedné vědě, rozdělili se speciálním povoláním. Poctivý jinoch nemohl pochopiti, jak se mohl jeho druh oddati politickému úřadu, který nejvíce utiskoval svobodu jeho přesvědčení, a co více, jak mohl za družku svého života vybrati si ženu cizinku, z protivného táboru. — Jak mohl tak změniti svůj program ten člověk, který takovou obsáhlou myslí objímal celé žití, ten hlasatel rovnosti, svobody! Jak mohl se spokojiti s tak hamižnou úřednickou karrièrou a oženiti se s Polkou? K tomu byly možné jen dvě odpovědi. Buď se zpronevěřil citem svému národu, nebo nepovažoval ženu za způsobilou toho citu, kterým se pyšní muž, neuznávaje, že také jí mají býti známy a drahy zájmy vlastního národa.

Ať jakkoliv se omlouval, ať jakýmkoli krasorčením chtěl dokazovati, jak v tomto postavení má se zachovati Rus, — svému druhu přestal býti ideálem člověka.

Ať byla jeho slova sebe více přesvědčující, že oženění jeho s Polkou podá důkaz, že Rus v tom případě nepřestává ještě býti Rusem, jako dosud bylo, — svému druhu přestal býti pravdivým člověkem!

Třebas každým dnem rostl u lidí ve vážnosti a jeho vliv se šířil, — svému druhu přestal býti čestným člověkem!

Noc vždy více ukládala se na zemi, a věrná její tovaryška tišina šla jí v zápětí přímě a neslyšitelně. Vždy řidčeji bylo slyšeti hrkot vozu nebo lidské hlasy z ulice. Žena i děti asi se dobře bavily, že se ještě nevrátily domů i nepřekáželo nic starci dumati dále o dávnominulých dnech. Zář ohně z kamen kladla se na jeho sehnutou sedící postavu a lámala se nejasným světlem po koutech pokoje. Stařec se ohlédl. V jeho duši zmáhal se boj, vlnily se chvíle zbouřených citů, sny mladosti a nadějí vznášely se před duší, jako ty stíny. Ach, proč tak brzy minuly, změnily se, a vzaly za své, proč odlétajíce nesetřely s paměti své sledy, a zůstaly bolícími, špatně zahojenými ranami, jitřícími se jizvami?!

Počítav s časem, nemohl uhodnouti, kolik je tomu let — tak, kolik tomu let? — co vstoupil k soudu. Ale na tom nezáleží. Byl tehdy mladý, velmi mladý i podal ruku své vyvolené, která zaslepena svou láskou vítala s otevřeným srdcem krásnou budoucnosť, nevědouc o chmurných dnech a starostech, čekajících mlčky na další dráze žití. První drobné mráčky na obzoru jejich společné pouti přešly nepozorovaně. Ale třebas byly malounké, lehké, průzračné, neztratily se, ale sebraly se s druhými,

potemněly, rozpjaly se a pohlížely stále hrozivějším okem. Dloužky z let studentských a z prvých let bezplatní prakse u soudu byly těmi temnými chmurami, neboť stínily jejich radosť a spokojenosť. Kdyby byl měl jistou sumu peněz a byl by v čas dloužky ony zapravil, nebylo by se nyní kalilo jeho štěstí. Ale teď dluhy se většily, a čím dále, tím tíže bylo mysleti na jejich zahlazení — čas plynul, rodiny přibývalo a potřebné vydaje zmáhaly se. A jakkoliv velmi šetřil, přece každý groš, který vydal na malou příjemnosť, nebo půjčil bez odplaty příteli — rostl nyní v desaterý, dostávaje nové společníky i tížil jej svým břemenem.

Ještě několik polen octlo se v kamnech, ještě několikráte hvízdlo to v širokém komíně, ale hluboká vráska na čele starcově se nerozjasnila, ale rýsovala a většila se nad smutnýma, přihaslýma očima. On viděl, jak sobě lidé v takých případech radili, viděl, jakých užívali způsobů — pokojní ve svém svědomí a v plnění svých závazků. Proč on tak učiniti nemohl? Kolikráte přišla k soudu věc, k níž stačilo jen trochu chytrosti — a vytěžila by se ne jedna zlatá nitka, jež by přišla vhod, jež by uvolnila nejednou z velice těžkého položení. Šlo jen o to, aby odložil se, — toliko odložil jeden arch papíru do aktů, a nechal tam pokojně odpočívati, zač by v záměnu dostalo se cenné bankovky. Třeba bylo jen statečnějšího srdce soudcova — — ale mladý sudí odvrhnul nabídku s pobouřením, úplata ošklivila se mu nejhůře ze všeho. On nemohl zapomenouti mladistvých snů, nemohl snésti vykořisťování chudšího a slabšího, ale naopak ujímal se jich i paragrafy, pokud jejich moc sáhala. Jak mohl, osvětloval, poučoval a pomáhal nevědomým a ubohým. Ale jeho vlastní zájmy z toho nekořistily, naopak, vždy hůře bylo s nimi a on neuměl si poraditi. Marně namáhal svoji hlavu, marně sebou zmítal a tesknil. Způsoby, jaké jemu se naskytovaly, neshodovaly se s jeho svědomím, byť byly dobré i výnosné. Přicházely chvíle velmi kritické, groš domáhal se groše, úroky rostly, žití vymáhalo slušné existence . . .

Několik velkých závitků zanechaných boháčem na psacím stole v jeho kanceláři v jedné takové zoufalé chvíli, mohlo s největší části potlačiti ony těžkosti. Od nich závisel rozsudek zapleteného procesu, kde nemohla býti nalezena pravda, ale sudí domyslil se, že onen boháč zapomněl u něho peníze, i pospíšil, jak mohl nejrychleji, aby mu je vrátil.

Kdož, byv obrancem ubohých a slabých, nepřišel ve spor s bohatými a silnými?!

Začalo se roznášeti, že sudí je zlý, přísný, bezohledný člověk. — Tu a tam ozval se někdo ve prospěch jeho, ale většina odpírala. Nezměnitelné jakési zlo zavěsilo se nad jeho hlavou, tu i žití začalo blednouti, ztráceti svůj lesk, rozryté a deptané melancholickými úvahami, takměř očarované rýsovalo temnými črtami úpadek.

Děti rostly a každým dnem domáhaly se větší péče, vyžadovaly větších vydajů, které při jejich domácích poměrech byly úplně nemožné.

svou národnost! Nuž bojujme, bratři, za svoji ubohou vlast byť i do poslední krůpěje krve, pokud nevědomost a temnota budou nám zastupovati cestu!"

Řečník skončil. Vzrušení zavládlo mezi přítomnými, mnozí tiskli mu v nadšení ruku, někteří ho líbali. Jen jeden nejbližší přítel jeho nepřiblížil se k němu a neřekl ani slova; on bál se pohnouti se se svého místa, pohlednouti a promluviti, neboť cítil, že slova by mu uvázla v hrdle a slzy by se mu vlily do očí.

Vše, co ten řečník dovedl vypověděti ústy, vše to plnilo duši a zvučelo v srdci jeho mladého druha. Co u něho nemohlo nalézti slov, co ho jen bolelo a rozrývalo mu hruď v němém žalu, to druh jeho vypověděl s důrazem a nadšením, jasně a pevně.

Oba byli posluchači práv, jen s malým rozdílem v létech a studiích. Rozdíl ten byl však příčinou, že starší byl jaksi mentorem mladšího. On uvedl jej v kruh mládeže, kde zajímal sám již vážné místo, dosáhnuv onoho postavení svými rozhledy a výmluvností, což i u nového druha rázem získalo mu lásku a úctu. Oba byli mladí, ohniví, talentovaní a skoro nerozluční. Oba mnoho četli a horlivě o čteném hovořili. Tvořili překrásné obrazy občanské rovnosti, shody a povinnosti, k níž je život uvedl, a čím měli býti v budoucnosti. Ve svých studiích viděli více než jen prostředek k způsobu života. Věřili, že dobré záměry poctivých lidí, když mají projeviti svůj obrozující a blahodějný vliv na všeobecnost, musí býti i v částech svých tak krásné, jako jsou v zásadě, jako jsou v jejich ideálním pojmutí. Dobro musí býti stejně absolutní v praksi jako v teorii. Kde nebylo rovnováhy mezi teorií a praksí, tam nebylo pro ně morální pravdy, silného přesvědčení o tom, co zlé a co dobré. Což práce, byť i ta nejspravedlivější, ale nesrostlá mocnými nitkami s duší a celým žitím člověka, nestává se toliko mrtvou hluší, nedělá se toliko jako robota a jen potud, pokud k ní nutí nějaké vnější okolnosti? Odtud lež a nedůvěra ve stycích veřejných i soukromých. Nedostatek té harmonie mezi smýšlením a skutky, to pobuřovalo mladé entuasisty.

Stařec zadíval se v jasně zářící plamen i schýlil hlavu na hruď.

„Bez ducha, srdce to jen lidstva kostry" — šeptal chvějícíma se rtoma.

„Mladosti ó dej mi křídla,
nad mrtvým bych vzletl světem
k přeludů lákavých ráji.
vznět kde tvoří divů báji,
novostí vstříc kývá květem,
naděj kyne v zlatá sídla . . .*)

Kam poděla se odvaha a smělost, originálnost i hotovost k obětěm, a zvláště — a zvláště — čest! . . .

Strašná to chvíle, ve které duch rozvine jedním vzmachem všecky své vzpomínky a vlije v jednu krůpěj času hořký děj celého žití . . .

---

*) Mickiewicz — Óda na mladost.

Z dávno minulých dnů vynořila se lehká, útlá postava mladé dívky se zlatým vlasem a jasným holubičím okem. On byl tehdy jinochem v plném květu síly; krásná dívčina opanovala jeho city, stala se jeho štěstím, blahem, vším, co mohl nalézti nejmilejšího na světě — stala se jeho láskou. Srdce přeplněno citem hledalo úlevy, přeplněno novými dojmy chvělo se radostí a touhou, nemohlo směstnati se v hrudi i vylilo své tajemství před přítelem.

„Miluji ji šíleně, nekonečně, vší silou své duše! Bez ní není pro mne již světa ani života! Věř mně, příteli, bez lásky není hodno žíti na světě!“ pravil jednou vzrušeným hlasem. Druh jeho ničeho neodpověděv, stanul před ním, opřel ruce své na jeho ramena a zadíval se mu prostě v oči. Jeho ústa zlehka se zachvěla, změnila podobu, rozšířila se v koutkách a on vybuchnul smíchem.

„Proč se směješ?“ — až skoro zasyčel stisknutými zuby.

„Příteli,“ odpověděl druh, „nehněvej se, ale ty mně povídáš to, co já již dávno spozoroval, snad dříve ještě než ty sám jsi to sobě uvědomil. Ale to věru nedokazuje ještě u mne velikou prozíravost, neboť zamilovaným vždy zdá se, že nikdo o jejich tajemství neví, ačkoliv celý svět o něm hovoří. Ale jsem rád, že jsi začal o této věci a přiznávám se, že jsem čekal na tu chvíli.“

„A to proč, smím-li se tázati?“ tázal se jako dříve, jenže již bez hněvu.

„O tom mnoho by se dalo mluviti. Že tvůj ideál může ovládnouti srdce mladého člověka, toť jisté, ale zda jsi přemýšlel o tom, co děláš, zda jsi rozvažoval o nutných následcích? Představ si žití jednoho z nás, jemuž žena nepřinese věna ani groše. Představ sobě ten nuzotný život, kde každý kus chleba ihned se sní, kde sotva vystačíš při pečlivém rozpočtu na každodenní potřeby. K čemu se člověk učil? K čemu naplnil duši svou tužbami a ideami? Či proto, aby se zahrabal mezi čtyry stěny? Který z nás dovede nyní, jak první lepší sedlák, žíti v odvislosti od několika zlatých? My jsme nabyli vyšších kulturních potřeb, máme před sebou veliký národní úkol, máme vlast, která potřebuje peněz, a odkud je vzíti?“

„Ale já ji miluji.“

„Je láska, ale je také síla vůle. Nevyslovené lásce jest třeba ihned podtíti kořen, zničiti ji při prvním objevu, nebo čím dále, tím hůře, tím těžší s ní válka,“ — dodal přítel zcela vážně, jako by říkal kdo ví jakou moudrost.

— —

Nenadálý pohled v temnou, bezednou propast, slizký, hnusný po těle se plazící hmyz nemohl by ho naplniti větším strachem, větší ošklivostí než ona slova k vůli jeho dobru pronesená. „Síla vůle, vlastenectví, kulturní potřeby,“ hučelo mu v hlavě jak v parní lázni. Krásná, blýsknavá slova a uprostřed hniloba! A jaká to vzdělanost, která ponižuje hodnost člověka? Či síla vůle, s takou těžkostí rodem lidským vytvořená zotročuje duši, vlastenectví, nejkrásnější pochopení společných zájmů — mají sloužiti k zdemoralisování člověka? Či pod praporem vzdělanosti měl by se člověk zříci nejblaženějších hnutí své přirozenosti?!

Nebýti odvislým od několika zlatých — znamená, nebýti otrokem peněz. A kdož je jím více než ten, který k vůli bídným penězům odříká se takých věcí, kterých nemožno koupiti za žádné peníze?...

Jaká neshoda! Či to možno, aby se při správném ústroji společenském vytvořilo něco tak mrzkého, nezdravého?

A tuto mrzkost hlásá jeho druh — ideál člověka, kterého on tolik zbožňoval?!

Žití plynulo dalším tokem a s ním trhala se struna za strunou jejich přátelského poměru. Duše se rozcházely, srdce chladla — oddáni jedné vědě, rozdělili se speciálním povoláním. Poctivý jinoch nemohl pochopiti, jak se mohl jeho druh oddati politickému úřadu, který nejvíce utiskoval svobodu jeho přesvědčení, a co více, jak mohl za družku svého života vybrati si ženu cizinku, z protivného táboru. — Jak mohl tak změniti svůj program ten člověk, který takovou obsáhlou myslí objímal celé žití, ten hlasatel rovnosti, svobody! Jak mohl se spokojiti s tak hamižnou úřednickou karrièrou a oženiti se s Polkou? K tomu byly možné jen dvě odpovědi. Buď se zpronevěřil citem svému národu, nebo nepovažoval ženu za způsobilou toho citu, kterým se pyšní muž, neuznávaje, že také jí mají býti známy a drahy zájmy vlastního národa.

Ať jakkoliv se omlouval, ať jakýmkoli krasořečením chtěl dokazovati, jak v tomto postavení má se zachovati Rus, — svému druhu přestal býti ideálem člověka.

Ať byla jeho slova sebe více přesvědčující, že oženění jeho s Polkou podá důkaz, že Rus v tom případě nepřestává ještě býti Rusem, jako dosud bylo, — svému druhu přestal býti pravdivým člověkem!

Třebas každým dnem rostl u lidí ve vážnosti a jeho vliv se šířil, — svému druhu přestal býti čestným člověkem!

Noc vždy více ukládala se na zemi, a věrná její tovaryška tišina šla jí v zápětí přímě a neslyšitelně. Vždy řídčeji bylo slyšeti hrkot vozu nebo lidské hlasy z ulice. Žena i děti asi se dobře bavily, že se ještě nevrátily domů i nepřekáželo nic starci dumati dále o dávnominulých dnech. Zář ohně z kamen kladla se na jeho sehnutou sedící postavu a lámala se nejasným světlem po koutech pokoje. Stařec se ohlédl. V jeho duši zmáhal se boj, vlnily se chvíle zbouřených citů, sny mladosti a nadějí vznášely se před duší, jako ty stíny. Ach, proč tak brzy minuly, změnily se, a vzaly za své, proč odlétajíce nesetřely s paměti své sledy, a zůstaly bolícími, špatně zahojenými ranami, jitřícími se jizvami?!

Počítav s časem, nemohl uhodnouti, kolik je tomu let — tak, kolik tomu let? — co vstoupil k soudu. Ale na tom nezáleží. Byl tehdy mladý, velmi mladý i podal ruku své vyvolené, která zaslepena svou láskou vítala s otevřeným srdcem krásnou budoucnosť, nevědouc o chmurných dnech a starostech, čekajících mlčky na další dráze žití. První drobné mráčky na obzoru jejich společné pouti přešly nepozorovaně. Ale třebas byly malounké, lehké, průzračné, neztratily se, ale sebraly se s druhými,

potemněly, rozpjaly se a pohlížely stále hrozivějším okem. Dloužky z let studentských a z prvých let bezplatní prakse u soudu byly těmi temnými chmurami, neboť stínily jejich radost a spokojenost. Kdyby byl měl jistou sumu peněz a byl by v čas dloužky ony zapravil, nebylo by se nyní kalilo jeho štěstí. Ale teď dluhy se většily, a čím dále, tím tíže bylo mysleti na jejich zahlazení — čas plynul, rodiny přibývalo a potřebné vydaje zmáhaly se. A jakkoliv velmi šetřil, přece každý groš, který vydal na malou příjemnosť, nebo půjčil bez odplaty příteli — rostl nyní v desaterý, dostávaje nové společníky i tížil jej svým břemenem.

Ještě několik polen octlo se v kamnech, ještě několikráte hvízdlo to v širokém komíně, ale hluboká vráska na čele starcově se nerozjasnila, ale rýsovala a většila se nad smutnýma, přihaslýma očima. On viděl, jak sobě lidé v takých případech radili, viděl, jakých užívali způsobů — pokojni ve svém svědomí a v plnění svých závazků. Proč on tak učiniti nemohl? Kolikráte přišla k soudu věc, k níž stačilo jen trochu chytrosti — a vytěžila by se ne jedna zlatá nitka, jež by přišla vhod, jež by uvolnila nejednou z velice těžkého položení. Šlo jen o to, aby odložil se, — toliko odložil jeden arch papíru do aktů, a nechal tam pokojně odpočívati, zač by v záměnu dostalo se cenné bankovky. Třeba bylo jen statečnějšího srdce soudcova — — ale mladý sudí odvrhnul nabídku s pobouřením, úplata ošklivila se mu nejhůře ze všeho. On nemohl zapomenouti mladistvých snů, nemohl snésti vykořisťování chudšího a slabšího, ale naopak ujímal se jich i paragrafy, pokud jejich moc sáhala. Jak mohl, osvětloval, poučoval a pomáhal nevědomým a ubohým. Ale jeho vlastní zájmy z toho nekořistily, naopak, vždy hůře bylo s nimi a on neuměl si poraditi. Marně namáhal svoji hlavu, marně sebou zmítal a teskníl. Způsoby, jaké jemu se naskytovaly, neshodovaly se s jeho svědomím, byť byly dobré i výnosné. Přicházely chvíle velmi kritické, groš domáhal se groše, úroky rostly, žití vymáhalo slušné existence . . .

Několik velkých závitků zanechaných boháčem na psacím stole v jeho kanceláři v jedné takové zoufalé chvíli, mohlo s největší části potlačiti ony těžkosti. Od nich závisel rozsudek zapleteného procesu, kde nemohla býti nalezena pravda, ale sudí domyslil se, že onen boháč zapomněl u něho peníze, i pospíšil, jak mohl nejrychleji, aby mu je vrátil.

Kdož, byv obrancem ubohých a slabých, nepřišel ve spor s bohatými a silnými?!

Začalo se roznášeti, že sudí je zlý, přísný, bezohledný člověk. — Tu a tam ozval se někdo ve prospěch jeho, ale většina odpírala. Nezměnitelné jakési zlo zavěsilo se nad jeho hlavou, tu i žití začalo blednouti, ztráceti svůj lesk, rozryté a deptané melancholickými úvahami, takměř očarované rýsovalo temnými črtami úpadek.

Děti rostly a každým dnem domáhaly se větší péče, vyžadovaly větších vydajů, které při jejich domácích poměrech byly úplně nemožné.

Žena plakala, soužila se a platila to zdravím. Byla matkou a mateřství diktovalo jí povinnosti a vytvořilo její smýšlení. Vysoká čestnosť muže nezabezpečovala dětem budoucnosť. Jeho neváżnosť k penězům zavinila zlé poměry domácí; jeho vlastenecké působení — obtíže a protivenství v postupu; vysoké principy — zlosť a nechuť lidskou. Ona byla matkou i toužila zasloužiti si lásku a vděčnosť dětí. A děti jsou tehdy vděčny rodičům, když tito zabezpečí jim podmínky žití, odpovídající postavení jejich. Neporušenosť karakteru otcova nedá jim chleba — a čím ony budou bez kousku chleba? Jaké vážnosti požívá nyní člověk nuzně oděný, špatně živený a chudobně bydlící? K chudobě přidává se ještě pohrda druhých. Jak mohou souditi děti o rodičích, kteří stali se vinníky takového jejich utrpení, kteří stavěli výše svou česť než prospěch dětí, i vehnali je v postavení, které dříve či později vykopá před nimi propasť morálního úpadku? . . .

Hochy bylo třeba dáti do vyšších škol. Soudce staral se o přesazení do většího města, ale dali mu na jevo, aby zanechal politiky. Dcerky vyrůstaly na dívky bez věna a ubohé matce srdce pukalo při pomyšlení, že nepoznají lepšího osudu než je její, že se budou mučiti a třásti k vůli každému krejcaru. Co to pomůže, že ona nezahálí, ale pracuje a stará se též? Nemohla ničeho přivydělati, toliko umenšiti vydaje, které šly na každodenní potřeby živobytí, na byt, stravu a oděv. Jak tu jednati, aby nevznikla škoda? A jiná vydání ona neznala.

Těžko bylo hleděti na ni, kdysi svěží dívčinu, a nyní seschlou, jak suchou třtinu, s vpadlou tváří a se ztrápenýma od pláče očima. Zvadla a odkvetla před časem. Stav jejího zdraví znepokojil muže a on zavolal lékaře. Výpověď lékařova byla strašnou ranou pro rodinu. Byloť nemocné zakázáno zajímati se domácností i předepsáno jí léčení s velikými útratami spojené. Co dělo se v srdci jejího muže? Což nesvěřila jemu svůj osud a své štěstí? A co on učinil? Či byla s ním šťastna? Kdo dal žití těm malým, slabým bytostem a k čemu? Aby zanechal je bez pomoci v kalné prohlubni světa! . . . Či nekáže se ženě: „jdi s důvěrou za svým mužem, miluj ho a poslouchej!“ A jak ten muž jí za to odplácí? Jestli nikdo nemá práva se dotazovati, to nech odpoví vlastní svědomí. Já nesnáším převahy jedněch nad druhými, nesnáším využitkování a křivdy lidské, to moje mne provázející idea, to mne oduševňuje, neboť to vyšlo z mých duševních potřeb. Ale ona? Či musí ona jíti za mnou, ač je to daleko za obzorem jejích myšlének, ponětí a skutků? . . .

Sebeobětování nevězí v lidské přirozenosti. Člověk se neobětuje, leda když nemůže snésti postavení, ve kterém mu přikázáno žíti, a vlastně obětuje se jen proto, že postavení, v němž žije, převyšuje jeho trpělivost. Touha po něčem jiném bývá taká silná, že proti ní vše jiné se tratí; on míjí vše, aby jen dosáhl toho, co se mu zdá lepším. Nechť jde, neboť to, co opouští, není již pro něho, to starý oděv, který musí svléci. Neboť zda k vůli svým přesvědčením, k vůli té jasné hvězdě, která zářila v jeho hrudi a rozjasňovala temná zákoutí duše, má právo

zbaviti družku svého žití — spokojenosti a každé příjemnosti a děti světla vzdělání a podpory života? Ach! proč povinnosti občana stávají se bezprávím páchaným na rodině, tomto zařízení občanského řádu! Ó, ne! tak nemohlo déle býti!

Či netkví povinnosti muže a otce zákonem přirozenosti v srdci člověka? Či mohl pohlížeti, jak žena jeho scházela a vadla? či mohl nechati zahynouti matku svých dětí bez pomoci?!

———

Potřetí vyhasla dýmka; sáhl pro tabák a naplniv ji znovu, přiložil sirku k rozpáleným dvířkám. Sirka se vzňala a pohleděla mu v obličej; přimhouřil oči, hodiv nedopálené dřívko na zem a přidusil je nohou s takým úsilím, jakoby chtěl zapomenouti vše, a všechno udusiti v sobě. Ale vzbouřená chvíle vzpomínání nedala se utišiti. Tehdy připadala doba živějšího probuzení národního; ubitému a uhnětenému národu dovoleno bylo na minutu bráti činný úděl v obecných správách, probuditi se, rozhlednouti, aby opět na několik let složil ruce a čekal spasení od druhých. Kdo žil a v kom bylo ještě vroucí srdce, spěchal, aby alespoň jednoho bojovníka přidal své otčině, která vysýlala napřed nejčelnější síly.

———

V této věci byl on vždy mezi nejprvnějšími, ale teď cítil se bezsilným. Postřehl udivené a vyčítavé pohledy, ale či mohl na ně dbáti? Opravdu neměl času. K soudu přišla vážná záležitosť. Ó, tak velmi vážná záležitosť!

Šlo o sirotčí pozemky: čtvero dětí, sirot, mělo na ně právo. Chytrý žid dohodl se s poručníkem o koupi pozemků; šlo jen o to, aby soud k tomu přistoupil. Záležitosť se skončila, pozemky koupil ten, komu byly nejvýhodnějšími, děti dostaly čtvrtou část ceny a soudce poslal ženu do lázní a staršího syna do škol.

———

Studený pot vystoupil na jeho čelo. Mučil se svými vzpomínkami, které jako černé obludy ho honily a pronásledovaly. Dnové ač ve smutku a trápení přešli přece snadněji, ale noc byla bez milosrdenství. Vše, co bylo zatlačeno ve dne, stane před očima, mučí, hryže a užírá duši.

Dávno zapomenutý přítel jakoby ze země vyrostl. „Vidíš," — pravil, stoje ve vítězoslavné postavě před jeho očima, „pohrdati mnou! nepraktický idealisto! Třeba bylo lépe si prohlednouti a poznati život v jeho každodenním a všedním šatě. Třeba bylo věděti, že theorie, byť i ty nejkrásnější, nesmějí proniknouti celou duši člověka!"

———

Pozdvihl hlavu a podepřel ji o stěnu, ale vidění nezmizelo. Kdysi krásný jinoch s ohnivýma očima pohlížel nyní chytře, nosil okrouhlé bříško a usmíval se.

„Pohleď na mne," pravil někdejší jeho druh, „já jsem také kdysi se vznášel nad kalnými vlnami, ale praktický rozum mne přeměnil. Cti moc, ať je jakákoli, važ si peněz, a budeš šťastným. Předvídati okolnosti života, dovésti se opanovati, přemáhati city, to je rozum člověka. Já rozhodl se z oduševeňení sloužiti otčině, ale všichni vědí, čeho mohou

ode mne očekávati a čeho ne — a proto nesklamou se ve mně. Já udusil jen bez potřeby rozzvučelé idee k vůli každodennímu žití, neboť co by z nich vyšlo dobrého? Pověz, oč jsi nyní lepší než já? Hodno bylo tolik trpěti, abys na konec neminul to, co muselo přijíti! Tvoje utrpení, to jen trest za tvůj vzdor!“

Dlouhé, bezsenné noci mučily jeho tělo, horečka pálila jeho nitro, ústa jeho byla vyprahlá a on často propouštěl přervaná slova a mával rukami.

„Jdi pryč, prokletá vidino, co chceš ode mne? Já tebe neznám, nechci tě znáti. Ty nejsi člověk, tys zvíře, nízké zvíře, tys nikdy neměl nic pravdivého v sobě, nic vyššího, hodného úcty!“ — Ale zjevení nemizelo, až rázem rozdvojilo se na dva veliké stíny, rozvinulo se a prostřelo se ve dvě široké od sebe v opáčné směry se rozbíhající cesty. On stál ruku v ruce s nejdražší v žití bytostí, ale při prvním kroku jejich společného života a povinnosti povstaly jakési nepředvídavé okolnosti, které hrozily jeho nejsrdečnějším tužbám, porozumění a vyplnění přijatého a sobě uloženého práva a závazku.

A za každým dalším krokem dráhy vždy více se rozbíhaly. On táhnul svou ženu tam, kde hrdě pyšnily se vymoženosti lidskosti pro dobro všeobecné, kde člověk pomáhal člověku, kde vyrůstaly veliké chrámy shody a dobra.

Proč ona ruka, kterou držel, znenáhla, povolně vysmekala se a oddalovala, a když on přímo kráčel jednou cestou, ona odešla na druhou a otočena dětmi, vztahovala k němu ruce a prosila, aby jí nepopouštěl?

On vrátil se k ní, ale druhá cesta zapadla v ssutinách, zarostla buřanem, býlím.

Vše se změnilo. Jakési temné, nejasné obrysy, skřivené postavy a obličeje přeměňují se vždy v nové strašné potvory, letí šíleným letem a ozývají se ohlušujím skřehotem. Povinnosti muže otce stály hrozně ozbrojeny proti povinnostem občanským, národním.

Třeskot zbraní, chrapot udýchaných hrudí, hřmot a lomoz, šum vody a rachot hromu slévaly se v jeden rozrývající a smysly ubíjející hluk. Černá slitá massa lidí kroužila v jednom koutě pekelným tancem. Z tlupy vystupovaly výraznější postavy. Nějací pánové i paní chodili po hlavách mužíků, jeho druh v uniformě se zlatým kordem podával ruku poručníkovi sirotčích pozemků, za nimi vil se jak páví ocas dlouhý hedbávný župan všichni starali se uprostřed tlupy udělati sobě jak možno největší místo, nedbajíce, jestli se druzí dusili, jestli utlačil jeden druhého s kletbou na rtech.

Oni stále stoupali výš a výše, tlum rozvíral se a opět se stiskal, až na konec i ti, kteří byli na hoře, upadli pod nohy týchž, které ještě nedavno sami šlapali. Deptáno a šlapáno po nich nemilosrdně, krev plynula kol kolem a slévala se v krvavé bahno. Čtvero nevzrostlých dětí sirotků chopilo se ho a táhlo jej ke krvavé kaluži, volajíc rozdírajícím hlasem: „Tys učinil nám bezpráví k vůli svým dětem, tys k vůli své

rodině ublížil cizí!“ Vždy více se stmívalo i válo to chladem pouště, mlha temnoty vznesla se ze země a všechen prostor zaléval se jednou otázkou: „Či toliko krev — krev má smýti hříchy jednoho pokolení a dáti křest druhému?“ —

Stíny se rozešly. Zůstala přítomnost, žití. A co učinilo z něho žití? Léta mladosti, rajské úmysly oděné v květy, plny oživující rosy, byly dnes pustým, hluchým hřbitovem uprostřed temna, zapadlým hrobem čarodějných přeludů; uprostřed studeného světa stanula bledá strasť. Kdysi hrdý odpůrce všeho bezpráví nyní nízko skláněl před ním hlavu. On, jenž stával směle pod praporem svých ideí — nyní vyhýbal se jim, neboť ony uváděly jej ve spor s poměry doby; obrance ubohých — žil nyní jejich křivdou! . . .

Žal sevřel jeho srdce, nebo cítil, kdyby se i vrátila jeho mladá léta s dávnými touhami a láskou ke všemu, co veliké i krásné, a kdyby byl měl přejíti tytéž cesty žití, že byl by žil, jak žil — a zůstal by týmž, čím je teď. — — —

I zasmál se stařec hořce, až mu dýmka z úst vypadla. Z dávno uhaslého ohně v kamnech zbyla jen hromádka popelu.

Prázdniny v Římě.

Píše Lad. Brtnický.

III.

(Villa Adriana.)

Čtyři koně táhnou náš tramvayový vůz novou, výstavnou ulicí „via Nazionale“. Jejich sil je tu potřebí; ulice stoupá z nížiny vzhůru mezi Quirinalem a Viminalem a končí na náměstí Termini. Ocitujeme se v obvodu starých lázní Dioklecianových, jichžto zbytky hledati můžeme po mnohých okolních ulicích. Kulatý kostelík sv. Bernarda na stejnojmenném náměstí, jemu odpovídající kulatá stavba, jež tvoří část trestnice v ulici Nazionale, velký kostel S. Maria degli angeli a řada budov a skladišť s ním souvisících: to vše jsou kusy rozsáhlých těch therm, které druhdy zajisté se rovnaly Caracallovým. Nové budovy vyplnily zneháhla mohutnou stavbu, jako když tekutý nerost vsákne se do odumřelého těla organického, zachovávaje formu jeho ve své hmotě.

Popojedeme-li o kus dál, setkáme se s jednou z nejctihodnějších starožitností: za celnicí a nádražím strmí vysoký a dlouhý kus kvádrové, šedé

zdi, nejstarší to opevnění, jež pojí se ku jménu pátého krále Římského. Vyjeli jsme právě z obvodu Říma Serviova, jenž na této straně bráněn byl mocným náspem a zdí. Jedeme dále podle hradeb Aureliových, vykročíme z nich branou sv. Vavřince a ocitneme se na nádraží parní tramvaye.

Máme před sebou výlet do okolí Říma, projížďku pověstnou, pustou, jednotvárnou „campagna di Roma“ a chceme se pachtiti v rozsáhlých troskách villy císaře Hadriana.

Vláda i osoba tohoto panovníka má mnoho zajímavého. Nebyl to duch ve svém základu ušlechtilý. Nic z té touhy po dobru, ctnosti, dokonalosti, z té mírnosti a lidumilnosti v něm nebylo, kterou se stkvěl jeho druhý nástupce, Marcus Aurelius. Spíše ze zpráv o něm zachovaných nabývá potvrzení, co starověký historik o něm praví: že byl přirozenou povahou ukrutným, ale ukrutnosť svou potlačil z bázně, aby neskončil tak, jako Domitian. Jen při začátku a konci jeho zaznamenal dějepis několik poprav, které ukazují na prchlivou mysl; celkem jeví se mužem dobročinným a mírným. Však daleko více chvály než jeho povaha zasluhuje jeho vláda. Až sláva panovníkova — míní slavný historik Duruy — bude odměřována podle blaha, kterého poskytli svým národům, bude Hadrian prvním císařem římským.

Jeho činnosť byla neúnavna. V Římě pilně konal appellační soudy, účastnil se porad senatu, staral se o hry veřejné, o stavby nejen v sídelním městě, ale i v Athénách, které mu děkují za své rozšíření a zvelebení, i jinde ve své rozsáhlé říši. Byl vášnivým lovcem, cestovatelem horlivějším než Vilém II. (a to bez pohodlí dvorních vlaků), prošel celou říši svou, přehledl v provinciích legie, opevnění, tvrze, opravil, kde čeho třeba bylo, vystavěl zeď mezi Anglií a Skotskem, spořádal Hispanii, měl styky s králem Armenským a Partským, opravil kázeň vojska a by sám k otužení pobídl, žil mezi vojáky jako voják; jedl sýr, chléb a slaninu, pil vodu s octem, vykonal pochod 30 kilometrů ve zbrani s nepokrytou hlavou, ať byl v chladném ponebí germanském nebo v Syrii a v Africe. Vedle toho věnoval mnoho pozornosti přátelům a známým jako soukromý člověk. Navštěvoval nemocné, pomáhal štědrou rukou zbankrotělým senatorům a státní finance měl tak v evidenci, jako nejpilnější hospodář své skrovné hospodářství. Měl výbornou paměť, pěstoval literaturu, maloval, tesal, psal verše.

Však prozatím dosti o Hadrianovi. Zvon připomíná, že jest čas vstoupiti do vagonu. Vlak, složený ze čtyr vagonů průchodních, je dosti obsazen a všechna okna jeho jsou proti pražícímu slunci záslonami obrněna. Konduktér ve vagonu samém prodá nám lístky a brzo jedeme zvolna podle kostela sv. Vavřince, kde pohřben „občan Mastai“, jak jej nazývá básník Carducci, t. j. papež Pius IX., pak podle velikých domů s chudými byty, dílnami a hospodami ven do římské campagne.

Dráha vede stále podle zaprášené silnice, s jejímžto prachem se prach našich silnic ani z daleka srovnati nemůže. Těžko sobě pomysliti, jak může někdo po této silnici v letním parnu hodinu cesty jíti pěšky. Těch pěších chodců také jest po skrovnu; častěji potkáme nebo předhoníme člověka na oslu sedícího. Co na pravo, na levo vidíme, ze dveří

vozu se rozhlížejíce, jest málo zajímavé: suchá tráva a bodláčí, vše bohatou vrstvou prachu pokryté. Terrain jest mírně vlnitý, tu a tam malý pahoreček. Místy zočíme zbytky starých zdí a vodovodů antických, však ne tak dlouhé a vysoké řady, jaké majestátně pnou se k jihu, směrem k pohoří Albskému. Někde na rovině i staffage: několik koní a bílých volů s dlouhými rohy praží se na slunci a oškubují suchou trávu. Takové divadlo nás provází a nechce býti jiným. Z dlouhé chvíle pozorujeme zase scény na silnici. Jsou to stále lidé a oslové v rozmanitých skupinách. Tam osel koši zelinářovými tak obtěžkán, že pán jeho musí jíti pěšky. Jiný našel ještě vedle břemene místo a sedí zvířeti na krku. Nemá-li oslík nákladu žádného, nesedí jezdec uprostřed hřbetu jeho, nýbrž v zadu a dlouhé jeho nohy klátí se až k zemi podle zadních noh oslových. Někde upomínkou na známou báji sedí na jednom hřbetě otec a syn a ještě dojemnější jest, když tatík sedí na oslíku a malá dceruška cape za ním, držíc se zvířete za konec ocasu, jakoby to byla sukně maminčina.

A přece má campagna své poetické půvaby. Nepoznal jsem jich ovšem v srpnu v Italii, nýbrž v prosinci doma v Čechách, když jsem u kamen četl anglický spis italského archeologa Lancianiho.*) Praví se tam mezi jiným tolik: „Campagna má svou zvláštní, nepochopitelnou velikosť; zírajíce na divuplný její obraz jsme hotovi zvolati: Salve, magna parens frugum, Saturnia tellus, magna virum! Buď zdráva veliká ty roditelko plodin, země Saturnova, roditelko mužů! Díváte-li se na ni se stanoviska hospodářského, neuspokojí vás nikterak; pozorujete-li ji jako umělci, básníci, filosofové, nepřáli byste si snad ani, aby byla jinou než jest. Pohled na pole vlnícího se obilí nebo na bujnou vinici nemůže vás mocněji dojati než tato rovina, jejížto půda nebyla obnovena novověkým vzdělavatelem a zůstala tak starodávnou, jako zříceniny, které ji pokrývají. Nic nemůže se vyrovnati nebo býti jen přirovnáno k liniím římského obzoru, k jemnému sklonu jeho plání, k slabým a prchavým obrysům hor, které jej obkličují. Často dolinám campagne dala příroda podobu aren, cirků a hippodromů; v jejich svahy jsou vytesány schody a terrassy, jakoby mocné ruce Římanů byly převrátily a přeměnily celou tuto zemi. Zvláštní druh páry, rostoucí do dálky, zjemňuje všechny předměty a skrývá vše, co by bylo příliš tvrdým a hranatým; nikde stíny nejsou těžké ani černé; neníť tu nikde ani massivních skal ani houští tak hustého a tmavého, aby některý paprslek světla ho nepronikl. Zvláštní harmonické zbarvení pojí zemi, nebe, moře: nenáhlým stupňováním barev splývají linie jejich tak, že nelze určiti, kde jeden stín začíná a druhý končí."

Stanice Ponte Lucano. Překročíme nepatrný Anio (Teverone), jenž teče k severozápadu, aby se s Tiberou spojil. Blízko mostu vyniká veliký antický náhrobek. Má po dobu kulaté věže jako známý hrob Caecilie Metelly na silnici Appiově a činí svou pevnou stavbou, svými mohutnými kvádry monumentalní dojem. Třetí známý náhrobek toho druhu, ovšem daleko rozsáhlejší a mohutnější, jest Andělský hrad — mausoleum císaře Hadriana. — Osoba, jejíž náhrobek zde míjíme, je vynikající úředník prvního století císařského, jenž od Tiberia až do Vespasiana

*) Ancient Rome in the light of recent discoveries.

prodělal všechny třídy dietní až do nejvyššího stupně praefekta římského. Z dlouhého nápisu mohli bychom (kdyby byla zastávka delší) vyčísti celou jeho karrieru od stupně k stupni. Poznali bychom pak, že začal od úředníka mincovního, velel potom 5. legii v Germanii, byl v Římě praetorem, pak zase velitelem v Britannii, konsulem, prokonsulem v Asii, pak správcem severního Bulharska (Moesie). O této správě jeho obsahuje nápis pochvalu největší: více než sto tisíc obyvatelů zadunajských donutil ku poplatku; potlačil hnutí Sarmatů, ačkoliv část svého vojska odeslal na jiné bojiště, do Armenie; králové před tím národu římskému neznámí pokořili se jeho působením před prapory římskými na březích Dunaje a moc jeho ucítil i skytský král na Krimu za Dněstrem. Poprvé jeho přičiněním najedl se Řím, odkázaný na dovoz cizího obilí, pšenice uzrávši v jižním Rusku. Pak jej osud zanesl do Hispanie a konečně vrátil zase Římu jako městského praefekta. Pak teprve přisoudil mu senat pro zásluhy v Moesii dobyté odznaky triumfálné: Tiberius Plautius Silvanus — tak se nazývá ten, jehož kosti tu zpráchnivěly — směl nositi vavřínový věnec a přiodívati se purpurem. Sám císař pronesl o něm pochvalná slova v senátu a slova ta jsou v nápise citována; tenkráte už se Římané mazlili s „majestátností“ svých Caesarů. Plautius stal se po druhé konsulem a umřel konečně trochu dříve než Vespasian, jehož slova jako pochvalný dekret napsána mu na výstavný a krásný hrob.

Po několikaminutové zastávce jedeme dále. Na jiné stanici zarazí nás silný zápach síry: jsou to Bagni, sirnaté lázně. V otevřeném bassinu uprostřed malých sadů můžete se proplaviti v sirné vodě a protáhnouti si údy na tělocvičném nářadí. Po delší zastávce dočkáme se konečně pokračování jízdy a dorazíme do stanice pro nás poslední. Sestoupíme na zaprášenou silnici (nádraží žádné to není) odbočíme polní cestou a za 10 minut vcházíme do rozsáhlých trosek císařské villy, které nyní jsou majetkem státním.

Antická villa! Jak bujné představy to vzbuzuje, jak rozčiluje fantasii! Čtete-li v listech Pliniových popisy venkovských jeho sídel — měl jich v Italii několik — zmínky o útulných komnatách, z nichž je viděti moře a slyšeti příboj vln, a širých sloupových chodbách, procházkách, allejích, pak snadno zapomenete, že jste nájemníky v činžovním domě a máte chuť vymýšleti sobě plán rozsáhlé, pohodlné villy v zátiší hor nebo na břehu moře. Jak idyllický, krásný život vedl vzdělaný boháč římský v takovémto útulku, kde byla po ruce knihovna a nic nevyrušovalo! Si hortum habebis et bibliothecam, nihil deerit: zahrada a knihovna byly při tom hlavními požadavky pro lidi vkusu Pliniova.

Velmoži římští takového zátiší časem potřebovali. Život urozeného Římana, měl-li trochu ctižádosti, byl velice neklidný. Byl-li soudním advokátem, k čemuž snaha nadanějších často se nesla, vyplnily mnohý den jeho soudy, nekonečné řeči a příprava k nim; pak zastávání úřadů, zasedání v senatě, společenské povinnosti proti známým, jichžto byla řada nesčetná, návštěva hostin, poslouchání přítele, jenž pozval k recitaci svých básní pochybné ceny: to všechno tvořilo život hlučný a plný napjatosti a roztržitosti. Divno, že již tenkráte nevynalezli nervosnost. „Jest podivno (uvažuje o tomto životě Plinius), jak z jednotlivého dne dá se

dobře účet klásti, ale nelze dobře ospravedlniti, jak jsme delší dobu strávili. Táže-li se tebe někdo, co jsi dnes dělal, odpovíš: Byl jsem svědkem při prohlášení plnoletosti, navštívil jsem slavnost zasnoubení nebo sňatku, ten a ten žádal mne za svědka při sestavení závěti, ten prosil mě o přispění na soudě, onen o radu. Tyto věci se zdají každého dne nevyhnutelnými; ale uvážíš-li, že je činíš denně, objevují se prázdnými, obzvláště když odejdeš do zátiší. Pak ti náhle připadá na mysl: jak mnoho dní jsem to strávil v titěrných věcech!" Blaženě naproti tomu jest mu v zátiší villy a dojemně, sympaticky zní zvolání: „Ó prostý, upřímný život! Ó sladká prázdni a čestná, krásnější skoro než zaměstnání! Ó moře, ó břehy, vy pravé, tiché sídlo Mus! Jak mnoho věcí vynalézáte a duchu napovídáte!"

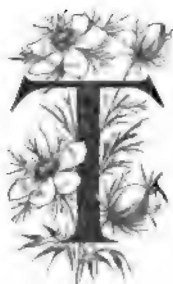
Však villa, ku které se blížíme, jest více než villa římského senatora. Jest to villa panovníka světa. Vystavěl ji dle vlastních plánů. Již tod mládí míchal se do stavitelství. Když jsa mladíkem slyšel hovořiti císaře Trajana s řeckým architektem Apollodorem o věcech stavitelských, vmísil se do jich hovoru. „Jdi malovat tykve," odbyl jej pohrdlivě stavitel. Nezapomněl této pohany a stav se císařem dával umělci pocifovati svou nelibost. Kdysi poslal mu svůj plán dvojitého chrámu Venuše a Romy. Byly v něm apsidy vyplněné sedícími bohyněmi. Apollodoros vytkl poměrnou nízkost těchto apsid. „Kdyby bohyně chtěly vstáti, nemohou." Tato kritika připravila prý jej o hlavu. Hadrian stavěl mnoho a četná města obdržela jeho nákladem chrámy, divadla, vodovody. Na budovy nedával psáti ctižádostivě své jméno, jako činil jeho předchůdce Trajan, jehož jméno prý bujelo na každé stěně jako netřesk. Tak vytýkal jeden z nástupců jeho.

Na místě, kde rovina římská přechází k horám Tiburským, asi půl hodiny pod Tiburem na terrénu mírně vlnitém vystavěl císař rozsáhlou skupinu různých budov, jichžto trosky byly pokládány za zbytky celého města. Villa nebyla nikdy po něm přestavována. Není o ní nikde zmínky po době Hadrianově a patrno, že zůstala vždy takovou, jakou ji byl vystavěl. Opuštěnost a pleny barbarů proměnily ji znenáhla ve zříceninu, ze které v době renaissanční mnohé umělecké dílo vyhrabáno. Odtud pocházejí oba kentauři z černého mramoru, jež stojí v muzeu Kapitolském, a mnohá jiná antika, jež zdobí muzea římská. V našem století věnována často pozornost těmto troskám a archeologové snažili se je vysvětliti. Není to práce snadná. Jediná starověká zmínka o Hadrianově ville jest poznámka biografova: „villu tiburskou podivuhodně vystavěl a dal částem jejím nadpisy podle provincií a slavných míst. Tak nazval jednotlivé části: Lyceum, Akademia, Prytaneum, Canopus, Poecile, Tempe; a aby ničeho nevynechal, i podsvětí nápodobil." Bylo snahou zvědavého rozumu lidského, aby všechny tyto názvy spojil s určitými partiemi trosek, což jen z části a nejistě se podařilo. (Dokončení.)

O zbraních.

Napsal Quido Mansvet Klement.

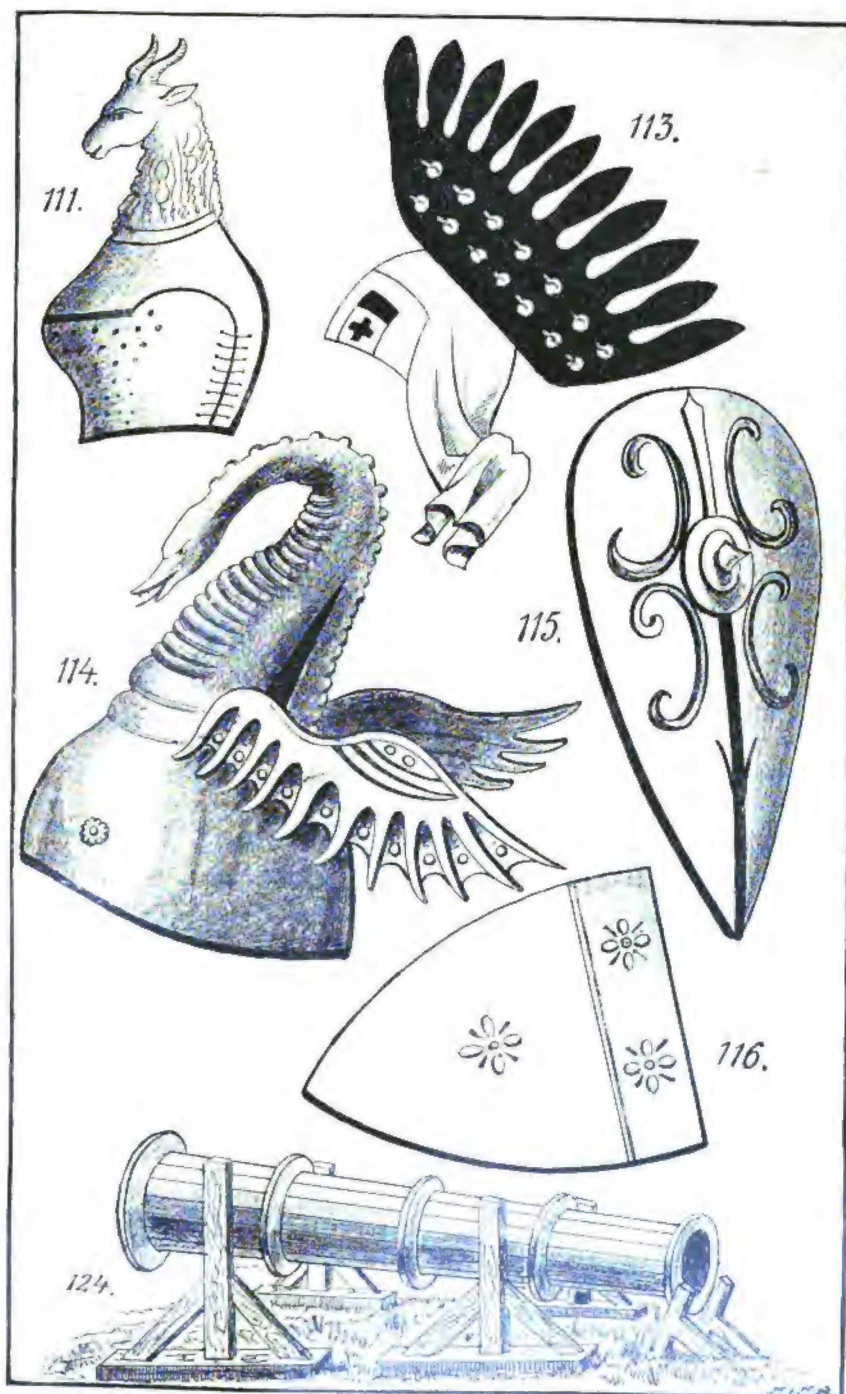
(Pokračování.)

Touž dobou jako v Německu začalo se i v Čechách o přeměně výzbroje pracovati a dle mnohých dokladů, jež máme po ruce, můžeme směle tvrditi, že se to stalo dříve, než ve Francii, Burgundsku, Anglii a v Italii. Velmi zajímavý doklad pro brnění z plátů částečně pohyblivých sestavená viděti lze v rukopise: „Speculum humanae salvationis“ v kapitulní knihovně v Praze, kterýž pochází z konce stol. 13. S vyobrazením zbroje v tom spůsobu provedené jako zde, nesetkáváme se nikde jinde, ani v Tristanu mnichovském: okrouhlé růžice na ramenou, loktech i v záhybech kolen jsou pro onu dobu pravou novinkou.

Velkých hrncovitých přilb s rozmanitými okrasami, rohy, zvířaty, korunami, závoji opeřenými křídly, pestrými a bohatě zdobenými látkami, povšechným jménem: klenoty, u nás též „fafrnochy“ nazvanými, užíváno ve válkách i turnajích (č. 111, 112, 113, 114). Na pochodu zavěšovány k sedlům a krátce před početím bitvy posazeny na hlavu, avšak v turnajích brán ohled na daná a často se měnící pravidla. Přes brnění nošena takořka vždy bundovitá a mnohdy dosti dlouhá pokrývka, z počátku jednoduchá, později však (zejmena při slavnostech a sedáních) skvostně zlatem a vyšíváním krášlená. Za ozdoby sloužily znaky rytířské, následkem čehož pojmenován ten šat v Německu „Wappenrock“ čili „Waffenrock“ a u nás přesně dle toho „vafnrok“, jinak „sukně“. Malé čtvercové neb okrouhlé štítky, též znaky rytířskými opatřené, připevňovány zhusta na lopatky, poněvadž však tato okrasa byla rozhodně nepraktická, zanikla po několika desítiletích. Slavnostní a turnajové přikrývky komoňů, krášlené pestrými květy a drahocenným lemováním, vyžadovaly velikého nákladu a proto zhotovovány pro válečné výpravy přikrývky prostší; po případě sloužily ku pokrytí brně koňské.

Látkové faмfrnochy, vafnroky a přikrývky ořů pracovány takřka výhradně urozenými dámami na zámcích rytířstva. Také tvary štítů měněny prodlením doby v míře značné a zde budiž jen podotknuto, že panoval v 10. a 11. stol. velký štít normanský a menší trojhranný nebo kulatý „pukléř“ (puckler), mnohdy malovaný. Ve stol. 12. a 13. zavedeny vysoké, dole špicí ku zarážení do země opatřené, pak podlouhlé, dosti široké „pavezy“, pojmenované dle francouzského „pavais“ nebo vlašského „pavese“, dále turnajové menší „tarče“ a ještě později velké stěnové, menší okrouhlé a nejmenší pěstní štíty (č. 115 a 116). Při každé výzbroji vidíme též různotvárné pokrývky nohou, kteréž se pro to neb ono období staly modními. Jindřich II., král anglický, jsa dů-

111.
113.
114.
115.
116.
124.

kladným chodidlem od přírody obdařen, uznal za dobré tento přílišný dar napraviti a stal se vynálezcem dlouhých zobcovitých, z kroužků zhotovených střevíců, kteréž se těšily od roku 1175 přízni rytířstva. Pak proměněny (doba, kdy se to stalo, jest nejista) v kratší železné střevíce, čím dále tím více do délky rostoucí, až se konečně rytířům v pěším boji stávaly osudnými. Přímo zkázonosnými staly se tyto střevíce výkvětu rakouského rytířstva v bitvě u Morgartenu, na pravém břehu jezera Egerisského, proti zbrojencům lesních měst Uri, Schwyz a Unterwaldenu. Ačkoli po sestupu s koní část článkovitých, železných špiček uřezali, překážely jim zbytky nepohodlné obuvi tak značně, „že nemohouce živi býti, bídně museli za své vzíti“ (15. listopadu r. 1315). Také rakouští rytíři, bojující r. 1386 v bitvě u Sempachu, uřezali si tyto nebezpečné výběžky.

I pozdější krátké zobce rostly do délky, ačkoliv panovaly vedle těchto ještě gotické obloukové střevíce, jež zatlačila móda zvláštních dřevěných obuvek čili „medvědích tlap“ (r. 1480), proměnivších se v železné „kachní zobce“ ve stol. 16. Dědictví všech těch podivných tvarů vojenské obuvi nastoupila jízdecká bota z kůže, i za našich dnů oblíbená. Vždy opatřena byla rytířská obuv ostruhami a i v těchto zavládla nejrozmanitější móda. V 9. stol. nalezáme ostruhy s jednou špičkou, vzrůstající čím dále tím více do délky, pak zahnut bodec do výše a v polovině 13. stol. zavedeno hvězdové kolečko, jež prodělalo dle praktičnosti a časového vkusu s nákrčkem a botovým sedlem nejrůznější proměny tvarů. O rukavici zbrojní možno až v polov. 12. stol. mluviti, když zaveden „pěstník“ celou ruku obmykající a následkem toho dosti nepohodlný. Potom vidíme v rukopisných památkách „palečníky“, s palcem od ostatních čtyř v jednom pokrytu vězících prstů odděleným, kterážto rukavice (při celkovém obrnění, položeném na kožený vnitřek) s rukávem souvisela (stol. 13.). Později pak vyráběny pětiprsté rukavice, šupinovitě, štítovitě nebo kroužkovitě obrněné a delší ohrní opatřené, ačkoliv tato pokrývka ruky neuznávána rytířstvem za bezpečnou, až konečně vynalezeny rukavice celé ze železných plátů sestavené. Nejdříve pokryty čtyři prsty pláty stěžejovitě pohyblivými se zvláštním kloubovitým palcem, později pak vyrobil důmysl zbrojířů skvostnou rytířskou, co nejpodrobněji vypracovanou rukavici, kteréž se ve stol. 16. i při spouštění pistole užívati mohlo.

Mečů, dýk, oštěpů, palcátů, válečných sekyr, řemdihů, čakanů, cepů, kos, bradatic, partyzan, samostřelů, luků, foukaček i praků atd. pracovány druhy tak rozmanité, že se o nich v tomto povšechném líčení ani zmíniti nemůžeme. Také pokrývky na koně, třmeny, sedla a uzdy prodělaly časté změny, o kterýchž si v podrobné části promluvíme.

Dokud nepoznala Evropa střelného prachu, zářila hvězda pravého rytířstva, ale jakmile se účinky jeho seznaly, počala sláva obrnění blednouti. Tělesná síla musela ustoupiti bídné, ale za to daleko mocnější lučební směsenině. Čím větší pokrok nastával u vynalezání střelných zbraní, tím zbytečnějším stávalo se všeliké brnění a zajímavo jest pozorovati, jak se těžká výzbroj kus za kusem odstraňovala.

Císař Maximilian I. (zemř. r. 1519) prohlásil se za posledního

rytíře, neboť za jeho žití bylo již rytířstvo ve značném úpadku. Doba pravého rytířstva (řekněme: žádné pravidlo není bez výminky), žijícího a bojujícího dle starých zděděných zásad, trvala jen do konce století 13., a marnou ukázala se později práce slavného Gastona de Foix a jiných vynikajících rytířů pravého zrna, aby staré, pravé bohatýrstvo zbroje opět na slavnou dráhu „beze strachu a hany“ se povzneslo. Tu a tam lpěla již na rytířstvu příhana různého druhu a — strach mělo panstvo již také, což nejlépe bylo viděti při provádění velkých turnajů. Pravidelná sedání rytířstva odbývána až do konce stol. 14. vždy v úplné zbroji válečné, kterouž se po případě i boj na život a smrt podnikal. Později však se stalo celé to turnajování hrou, při níž šlo především jenom o dojem zevnější; zápasilo se sice ještě dle pevných pravidel, ale účastníci vyhýbali se již všemu nebezpečí. Tam, kde šlo o vlastní kůži, stávali se pánové hradů a zámků choulostivými.

Dějiny, pravidla, výkony a zbroje turnajové jsou ve vývoji rytířstva veledůležitým faktorem, i bude tedy dobře, když čtenáře, arci jen v nejstručnějších rysech, s nejdůležitějšími momenty rytířského sedání seznámíme, neboť látka jest velmi zajímavá a také poučná.

Turnaje.

Dle všeho, co o původu prvních sedání víme, odbývala se ve Španělsku. Za korunovace hraběte Linofrea v Barceloně konán roku 811 první velký vypsaný turnaj, pak po bitvě u Fontenay ve Štrassburku sedání „bez krveprolití a nadávek“ (r. 842), jak kronikář Nithard vypravuje, dále jeden z největších turnajů za Jindřicha Ptáčníka, ku kterémuž se do Magdeburku 4 tisíce rytířů dostavilo (letopočet jest nejistý, buď r. 906 neb 932). Pak ve Špýru r. 938, v Červeném Hradě r. 942, v Kostnici r. 948, v Treviru r. 1019—1029, v Lutychu r. 1148, kamž přijelo 14 nejvyšších knížat, 91 hrabat, 84 baronů a 433 rytířů, dále v Beaucairu r. 1174, v Curychu, Paříži, Miláně, Řezně, v Cáchách atd. Od stol. 9. až do roku 1350 odbýváno 195 velkých „armilustrií“ čili turnajův, klání neb sedání a mimo to veliký počet menších „lokálních“ bojů.

Ve stanovách pravého rytířstva vytčeny jakožto hlavní povinnosti: „hájení utiskovaných, chránění vdov a sirotků a bránění víry“. Tyto úkoly vykonávány rytířstvem dle okolností co nejstatečněji; zároveň pěstovali rytíři uhlazenou dvornost ku krásnému pohlaví a nejdokonalejší výcvik ve zbrani. V dobách míru bývalo největší touhou rytířstva vyznamenati se v nebezpečném sedání. Lehkým úkolem zrovna nebylo, vyniknouti mezi tolika povolanými, a že se bojovalo o sedáních zuřivě, dokazují výpočty mrtvých a raněných. V turnaji Neusském v Belgii bojováno roku 1240 tak zuřivě, že padlo 60 rytířů a kromě toho se jich několik

následkem hrozného prachu, vystupujícího z kolbiště, v těžké uzavřené brni udusilo. V Darmštatu vybojován roku 1403 mezi kmeny Franků a Hesů ze ctižádosti turnaj, ve kterémž padlo dvacet nejudatnějších reků a „velmi se tomu radoval, kdo bez úrazu domů přišel“, poznamenává tehdejší zpravodaj.

K těmto krvavým zábavám nepřihlížela katolická církev lhostejně, nýbrž vydávala na jich potlačení přísná nařízení, jako jsou na př. klatba, zákaz pohřbení rytířů v turnaji padlých a podobné. Tak tomu bylo za dob idealního rytířstva. Když však později celé chování urozených pánů prvotního pelu pozbylo, tu sám mnohý opat, biskup a legát na „nekrvavé“ sedání si zahrál a po skončeném turnaji s ostatními statečně hodoval.

Nejhlavnější vzpruhou rytířského stavu byly křižácké války a doba od první výpravy r. 1096 až do poslední sedmé r. 1291 znamená rozkvět rytířstva a také turnajů. Hrozné rány stihly rytířstvo v bitvách se Švýcary u Sempachu, Morgartenu a později ještě větší pohromy ve válčení s Husity, kdež v rukou občanů, bojujících za samostatnost, toliko jednoduché zbraně s vyškoleným rytířstvem a jeho znamenitou zbrojí se měřily a — vítězily.

Vedle toho, že byly turnaje prvních dob skutečnou a vážnou průpravou pro přísnější ještě boj v šiku válečném, stávaly se též velkými společenskými schůzemi rytířského stavu a velevítaným shromaždištěm dámského světa. V nejdrahocennějších úborech ukazovaly se „urozené ženštiny“ při těchto hrách a „viděnu býti a viděti“ bylo heslem všech, které se dostavily. Není se také čemu diviti. Za dob idealního rytířstva žilo se na hradech i zámcích dosti nudně; ženské pohlaví zaměstnávalo se domácími pracemi všeho druhu a mužští neměli kromě cvičení se ve zbrani, jízdy na koních, honby a vykonávání práva, žádného zaměstnání aniž jakých radovánek. Na turnaje přiváděli, toť se rozumí že koňmo, maminky své dcerušky, předvádějíce je hodně vyfintěné na ukázku, a že ani vdovy všeho druhu a stáří nescházely, dokázáno četnými písemnými raporty. Po krutých bojích nalezl pak každý roztoužený rytíř některou, která mu v hodovacím sále a v taneční síni byla družkou, ba stala se jí nejčastěji i pro celý život. Když pak bylo po velikém sedání a po všech několik dní trvavších zábavách, pomýšleno dosti smutně na návrat k domovině, kde nastal opět dřívější jednotvárný život, oslazovaný jenom vzpomínkami všeho druhu a mezi těmito mívaly opět turnaje místo vynikající. Tehdy bylo sedání rytířstvu vším a přinášelo mnohým okamžiky nejslastnějších radostí, jiným opět bolestná sklamání nesplněných tužeb a někdy osud ještě hroznější.

Turnajování děleno na tři druhy: na sedání prvního řádu, pravidel nejpřísnějších, při kterémž tekla vždy krev, dále na kolbu (klání) a na turnaj pěší. Tyto tři druhy dělily se opět asi na dvacet odrůd bojů rozmanitého způsobu, kteréž ve středověku nacházíme bez závažnějšího rozdílu takřka u všech národností. Právo súčastniti se v turnajích měl až do roku 1225 každý svobodný muž, t. j. ten, který byl prost jakéhokoli závazku poddanského a jenž mohl provésti důkaz, že pochází z rodiny, která po tři pokolení nebyla stížena závazkem takovým. Stoupáním moci

a vážnosti stavu rytířského stanoveno pravidlo původu čtyř předků bez příhany. Dvanácte artikulů bylo pro rytíře, kteří se nesměli účastniti v sedáních, to pro rytíře, na nichž lpěly: provinění vraždy, kacířství, křivopřísežnictví, nedodržení čestného slova, svádění děv a paní, zbabělost, protivení se císařskému nařízení, padělání pečetí a listin, lichvaření, okrádání sirot, vdov a kostelů, svémocné vybírání celních poplatků i daní, nezákonné vypovězení branného nepřátelství, loupežnictví a podobné, původ z lože nemanželského, cizoložství a posléz mesalliance čili nerovné manželství.

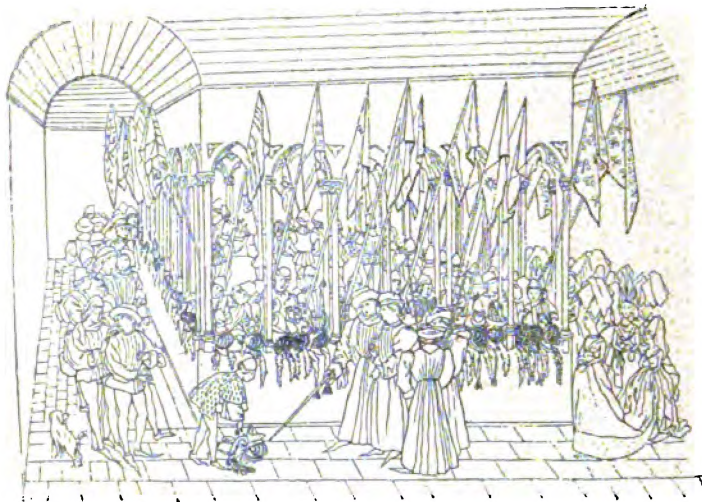
O všech přihlášených rozhodovali pořadatelé jakožto správcové turnajů. To byli rytíři slavného jmena a skvělé pověsti, jimž pro důkladnou

117. Příjezd rozhodčích na místo turnaje.

úradu přidáni veleučení herolti nebo hlasatelé jakožto nejlepší znalci genealogie rodů a heraldiky. V Německu panoval ještě zvyk, že do této poroty povolány také tři ženské bytosti: provdaná, vdova a panna. Touto komisí prohlíženy nejdříve „kniby sedání“, ve kterýchž byli zaznamenáni rytířové vystoupivší na jiných kolbištích, proti nimž nebylo žádných námitek, pak přijímána písemná, pečetěmi opatřená aneb také ústní vysvědčení tří nebo čtyř svědků šlechtického rodu, ručících svou ctí za toho kterého rytíře. Za vedení „krále znakův,“ totiž zvoleného nejlepšího znalce, odebrala se potom celá družina dam a rytířů do velkých síní nebo klášterních dvorů, ku prohlídce rodinných znakův a zbraní všech k sedání přihlášených, jichž mnohdy byl počet veliký. Nejdříve vyloučeny všechny pochybné, nespolehlivé a nepřipustné případy; pak určen pořad rytířů a zároveň dni, kdy se měli bojem utkati. Stalo-li se, že některá z dam pronesla obžalobu na některého rytíře, že jím byla uražena, potrestán provinilec v den turnaje tím, že tlučen při vjezdu na kolbiště palcátníky, nebo meči svých soudruhů tak dlouho,

jak se dámám na tribunách líbilo, načež mu vyvoláním jeho provinění odpustily a on se za to pokorně poděkoval. Ten však, jemuž dokázáno některé provinění spůsobů dříve uvedených, tlučen rytíři i pacholky nemilosrdně tak dlouho, dokud se nešťastník svým koněm nevykoupil. Pak sňato sedlo, připevněno na přehradní kládu kolbiště a rytíř posazen na ni, kdež za stálého posměchu a šeredných vtipů lidu obecného a jiných

118. Prohlídka přilbic a znaků v chodbě klášterní.

diváků po celou dobu prvního turnaje seděti musil; k posledu dostalo se mu na propuštěnou ještě od hlasatelů výprasku a kopnutí. Samo sebou se rozumí, že se tím stal pro sedání vůbec nemožným a rehabilitace nastala jen tehdy, když se král nebo císař vlastnoručně nebo mečem provinilce dotekl. Pravidla turnajů byla do konce 13. století krátká a jasně vytčena, přirůstajícími však dodatky stala se tak spletitými a nejasnými, že musili být ustanoveny pro jich výklady zvláštní rozhodčí.

Průběh turnaje poskytoval vždy velmi zajímavé podívání. Vyhledání místa všem požadavkům podobného sjezdu vyhovujícího bylo pro pořadatele velkého sedání dosti těžkou úlohou, poněvadž otázka ubytovací těžce padala na váhu, neboť bylo nutno postarati se o přístřeší přihlášeného rytířstva, jeho příslušníků, ženského pohlaví a čeledi, což obnášelo někdy i několik tisíc hlav. Města, kterýmž z takového sjezdu vždy vzešel značný zisk, podporovala „aranžéry“ velmi vydatně a přebírala bezplatně uspořádání velikého zápasiště a tribun. (Pokračování.)

